VI 2

PTII II/84

Towarzyszowi Kumbajgo J. Tuwalskiemu
z wielkim szacunkiem ofiarowuje
P. M. Ulejarnik

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 37894

Број 1. БЕОГРАД, 20 ЈАНУАРА 1913. Година I.

БАЛКАНСКИ РАТ

Број 20 пара

Број 30 филира

УРЕДНИШТВО Краља Милана ул. бр. 2. ТЕЛЕФОН

У СЛИЦИ И РЕЧИ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ ШИЛАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Њ. В. краљ ПЕТАР I.

Војвода Путник

И ако и стар и слаб стари ратник војвода Путник је неуморно у миру радио за рат, а у рату је свој рад у миру крунисао овим сјајним бојним успесима, низом победа, које су нашу славу и част наше војске проне ли по целом свету. Лавља део заслуга за то припада првом српском војводи Путнику чије ће име у историји српске војске бити записано златним словима.

Напред Србијо!..

— Ст. Вл. Живковић — Стари Бард —

Напред Србијо! на недај своје,
Ма те сусрео наклети враг...
Увијекни: натраг — ово је моје
Ово је српског народа праг!
Напред Србијо! Напред, хај!
У стари српски завичај!

Вековима силним тамо се лила,
Лила и лила српска крв —
Пољане широм све облила
А Срб се ино као цри —
Напред Србијо, на спасај,
Наш стари српски завичај!

Напред Србијо! с срећом и славом
У наш сунчани српски крај
Под српског краља див — заставом
Кличући живео Српства вијај!
Напред Србијо! рад спаса свог
Штит ће ти бити Душанов Бог!!

Ово је једна од нештампаних до сада песама славнога песника „Трубача“ и других бојних поклича, којима су се Срби пеценијама завијали спремајући се за велику одмазду Косовску. Она је остала нештампана и непозната. Ми смо је добили од сина великога Барда, војводе Призренске легије и сматрамо за велику част и осо бито задовољство што украшавамо њоме прве стране првог броја нашег листа, у толико пре, што је песма тоимико актуелна, као да је ових дана писана.

У смрт за идеју!

— ОЧЕВА МИСАО, СИНОВЉЕВО ДЕЛО —

Године 1876. једног летњег дана пре подне уђе у научни кабинет прослављеног научника и професора јенског Хекла један млад Србин, његов ђак, па му смерно рече како је дошао да се са њим опрости, јер полази у отаџбину: Србија ће за који дан објавити рат Турској!..

Прослављени научник пружи руку младоме студенту, пожеле му срећан пут и повратак и његовој земљи ратни успех, па онда додаде:

— Али не заборавите, кад нам опет дођете, да нам донесете и коју турску главу за наша упоредна испитивања.

Хеклов ђак по том дошао у Београд, одакле је био упућен у један одред српске војске који се био утврдио на Кутинама према новопазарској турској сили...

Једнога дана напазиле турске трупе на пограничне српске седи Јарињу, које је пркосе одбране наше малобројне страже, освајале и пљачкале, па се, не чекајући наш одред с Кута, вратиле.

Пламеним гневом задрхташе тада душе српских бораца, а Хеклов ђак даде израза своме родољубљу у стиховима који су се у самом шанцу и под шаторима у логору преписивали и рано рецитовали.

Ти стихови гласе:

Бој на Јарињу.

На подножју горде горе, — — — — — —
Горостасна Киповника — — — — — —
На грлишта уврх Ибра — — — — — —
Ужасна се мрачна сика. — — — — — —

Гром загрме, а топ пуче, Ах', Турчине, ни то није,
И од јека горе хуче — То Јариње по Србије,
На Јариње Турци стижу, Пазно ви ће много, много.
Већ пламови небу ижу Срчство сплаш' писи мог'о.

Четника је једна мала Одвета те зато чека,
Свој јуначки отпор дала, Звоне Србин тоне дека,
Ах' је сила претосема Да надвичи рану своју
Те отпора доста нема. Да бесноћу сруши твоју ..

* * *

То је било 1876.

Прошло је од тога доба пуних тридесет и шест година. Читав низ српских падова у Србији и српских страдања у Турској.

На нама — стиже час...

Грмљавом топова и праском пушака пробијаће српски борци на границе, на отрицања Косова, да настаје ново доба.

Али нека сјећа захтева и нових, многих и драгих, жртава.

— Ко ће — упита судбина — међу правима поћи небу да осласи „*залечивање рана српских*“?

— Ја! Ја! Сва! — одјекнуше гора и поља.

— Судбина тада одабра и пре почетке сјајнике и оне се вијаруше у регионе бесмртности, тамо „ће Обилић над сјенима влада“...

* * *

Па је ли дивне некадашњем Хеклову ђаку, шиљу пророчанске песмице по војсци Турчина чека одвета, *Живану Живановићу*, жао што је његов *Александар* извршио завет свога оца, што је даровао живот свој „*да бесноћу сруши*“ Турчинову?

Жалост је родитељска — непос је наш, опште!

Стари пријатељ.

Бугарска пешадија гађа турске позиције.

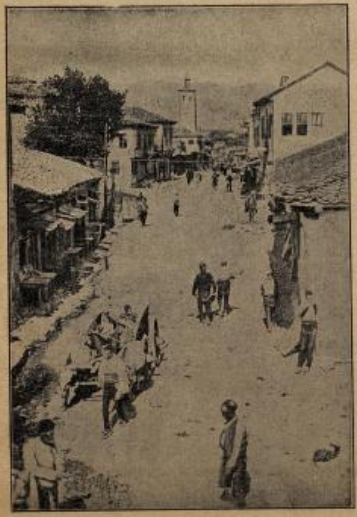

Наше Куманово.

НАЧЕЛНИК ШТАБА ПРВЕ АРМИЈЕ

Ђенерал Петар Бојовић

СРПСКИ ДЕЛЕГАТ У ЛОНДОНУ

Ђенерал Бојовић је важно као један од најспособнијих наших војсковођа. То наше веровање у овом победоносном рату он је као начелник штаба прве армије оправдао славним победама на Куманову, Прилепу и Битољу.

По закључењу примирју ђенерал Бојовић је као један од наших најбољих стручњака, одређен за прог војничког експерта српских делегата на преговоре о миру и доцније за преговоре о разграничавању са савезницима. па се смемо надати да и на царском диванау неће онти постидан, као што није био на ђунђском мегдану.

Црногорска војска на зборишту

Радован Трнгуп Пејовић — Новосађани:

Ћетна Вукова

— Ратни из црногорског ратничког живота —

(одломак)

X

На Кошћелама више Рајске, у средини громадног и кршевитог повијарја џекалиских брда, на највишем и најстакнутијем врху, у тврдом и непрегазначном шанцу од грубог и набацаног камења налазила се топовска табља с једном и једином брдском батеријом од три мала топића и једног стар - бољемеза. Крајње им и чађаве су звале сваког ч а а пријатеље да просту смртоносну ватру на своје ут бе на ону страну куд их не баш пријепште а умориле тобоже окрену. Неколико гарава, мршава, изгребана, подерана и строга војничка лика црногорска су се ујено и замерено ребрили уз топовске цијеви и точкове, гледајући натмурено и тучаво или у небо више себе или у прну земљу под собом, и одбијајући густе, дебеле, и мавне димове из својих чађавих дула кроз дебеле, густе, чађаве и разасуте брчиње. Једино што им батеријски старешина дубљаше на погама једном руком придржавајући чибук а другу виде - ад очи, и непрестано гледајући и напрежући се да далеко према себи, тамо с ону другу страну Рајске, по пут Блата и Ђемовског. Искрављена и улупљена му сабља о бедри и поцрпела а паломљени му стопиљански грб на набубаној капици — једини знаци по којим би га разликовао од подчињеног му особља, свјелове и немушгим муком и звуком причају: кроз каку је треску и тегобу морао проћи и какве ли је беде и муке претрпити. Како он, тако и остали.

Подаље од све групе људи, по простртим струкама било на једини било по камењу, прекрстио ноге десетак најпробранијих гланара црногорских, сердара и војвода с алај-барјактаром: сједе, њихове, пуне по-ће који се кад што и осмјехне, али некуд горко, жучно и кисело, као кад што коме са срца не иде. Војвода Мирко, старији брат књажев и главнокомандујући српске војске, не губећи ни овом приликом, као никад, своју присебност и хладнокрвност, не жали ни мисли ни ријечи да својом пуношћом шалом, колико буде било, ограни своју замишљену и озломишљену дружину. - Али морао је признати, да му то сад, на домак опозлике сеље и хордије Омер-паше и ране а грдне смрти, која се за њом иза брда вела, не иде за руком.

Далеко испред њих, около малог зараваљка што се пошуг прострте сердаде до самог предњег ребра шанчева простро, начетала се двадесетина перијаника, под сребрним бињетама и увијек готовим оружјем у рукама и за пасом; опколила заподалак, напрстали се по на пет шест корака један до другога као фишеци у фишекљуку, звјерају очима на све стране, подочули се на јатагане и подупрли на џефердаре — чуј ју стражу.

Пред њима а међу њима, на зеленом заравњаку, осамно се омалев, нечемуран и средовјечан човјек, с врло мало или ни мало брка, хитрих покрета и зелених као укријеч а крупних очи испод зборног чела и набраних обрва, мршава и пресјањена лица, кратка врата, опирих плеча, с такућим чибуком у руци, са сремајци димискијом о плеу, под самур-капом и златном чеденком, под позлаћеним токама и у бијелој свитној гуњици, чизмама и мавеним чакширама, под стамболским пакулатим силавом и дугобојним трамболосом, за којим му источњачки богати пусат дрма и крчи. По њном алемпом грбу над челом и оном страшном погледу, који му као муњи свитан или мла змијског уједа, бије и сикти намеђу трепавица, свак ко га је макар једном видио или чуо поимо би у њему самодржавног господара Црне Горе и Брда, књаза Данила.

Погружен у прне мисли, потопио у бригу и пемир, расимамљен тегобом и гнјевом, гоњен грижом савјести и страхотном јавом пред очима, а уширљен прном слутњом и бодљикавим страхом од тешких и очајних непријатеља, дало му се на шетњу по западњаку, па самo што табаша земљу, пуха кроз брке, шкрипи зубима, кошча и стриже очима, пуши, опљуркује и с времена на вријеме јекне и стресе се као устрајељен лав.

А. над човјек погледа: какав му је терет на врату а каква су га чуда спаила и опколила, на му и није лако, брате богами, и невоља му је; да је и гори, па да је пар а не књаз и да је вини и кабастији но онај Ловћен више њега. Оиле и није? Погледајте само, какво је страшило пред њим и према њему, а какви су јади око њега

До шанца у ком је он, с једне и друге стране, на свакој подеснијој гланици, начетали се камени шанчеви, баш као какве прастаре циклопске ограде: а по њима се просули Црногорци. Све изнемогло, уморно, израњављено, испребијано, нешћењено појођено, нешћело као да је сад с овог свијета, на повдало по перварима од шанца и чека да се захори убојна рика и витешки поклич: ха, ко је витез, на ноге!

Планински је пешћетрап нестанио и без реда и распореда пошуг као од Ловћена, расклаћивао зној ина и мршава чела и груди пањурених и раздрљених горштака, и, као књажев алај-барјак с чешиг грудобрана, тако и остале крсташе испрнао повијао к истоку — баш на ону страну ће се непријатељ угорнио. Добар знак у грдним приликама.

Војска пријељала за земљу, пригрлила сиви камен помирила се са судбином а побратимила с невољом, па само што тље. Тишина на све стране. Ако ће и одјекне какав глас или звук, то је или трепутан горштачки позив и одаи с једног брда на друго, или изучајан над и звекет оружног гвожђа о суро камење. По пека труба тргуравог дима по шанчевима обје обје горко и самохрањавано показује околини: да су горштани, окупљени око њеног извора и котла каше или качамака на ватри на која ова води своје ближанке поријекло, далеко одмакли са јком пафаком испред свију оних у чијој се средини такав дим не вије. Од схрањих трудом, умором и бесанцем пошинка онај који не куља или не жваће кору крканцу пријеуо на на бесповлици чести изврбило и зачађело оружје, оштри нож, пријела опанчине, биште се или, у бољем случају, крпи одијело. А пека суморност, душевна оморина, предапост судбини, помирљивост са смислом ријечи „смрт", и ријечност на све овладала свим духовима и васгила ваздух над њима, то свак изобичајном и више но и природном готовношћу и млаком неубудљивошћу очекује да зазвоне трубе, да, колико коже узбета мицати, сриче у дим и огањ, на остао — пропао! — наставиће се —

ОД ОСВЕЋЕНОГА КОСОВА

Српска коњица преко Косова ревна и осветљена прати комору
— Сниман: Паја Јовановића. —

Пешадијски капетан прве класе
† Богдан Анђелковић,
погинуо дне 11 октобра пред Куманов м.

Из Кумановске битке: Пренос рањеника с бојног поља на превијалиште
— Сниман: Паја Јовановића. —

Артиљеријски потпоручник
† Душан Ј. Цветковић,
јуначки погинуо у бици на Рудну 6. октобра

Душанов ГРАД СКОПЉЕ: на Вардару.

Срби кроз Бугарску

— Од Криве Паланке до Мустафа Паше. — Из снега и леда, кроз кишу у пролеће. —

Никада не могу заборавити овај пут из Криве Паланке до Мустафа Паше...

Када је српска армија, којом командује ђенерал Степановић, срећно извршила свој задатак заузећем Криве Паланке, Црногa Врха, Кратова и других предела, и када су падом Куманова и Црногa Врха биле отворене капије Маћедоније, — онда је та армија добила задатак да помогне савезничкој бугарској војсци при операцији на Једрену.

Од целе II армије, која је требала да се крене за Једрене, једино је одвојен XIV пук, који је отишао да настави своје операције даље у Маћедонију. То је тај пук, под командом пуковника Косте Кнежевића, који се одликовао при заузећу Црногa Врха. Тај пук сачињавају Књажевчани и крпни ђувачки Сврљижани. Сврљижанима је било суђено два пута да уђу у Тустендил: први пут је победоносно ушао у Тустендил сврљишки батаљон народне војске на дан 16. јануара 1878. год. под командом поручника Тедора Манџурине и из тога места отерао Турке, а други пут, после тридесет и четири године, Сврљижани су улазили у Тустендил као савезничка војска, да ту сачекају обдају рата и да одатле, где су прије стали, наставе борбу противу Турака, после толико година...

На место тога пука друга армија била је повеђана, да опседу Једрена, дунавском дивизијом II позива, којом командује ђенерал Рашић и која је овамо дошла од Куманова.

Трупе, које су одређене за Једрене, пролазиле су својим утврђеним редом кроз Криву Паланку, где се налазило штаб II армије, и, кад је онуда прошла цела опседна војска, онда се за њом кренуо и армијски штаб.

То је било 24. октобра.

Беше осећаног хладан дан са студеним ветром. Врхови плавих високих планина били су покривени снегом, а у ваздуху су се видела једена одгледала.

У пола 8 часова ујутру, армијски штаб, са својом комором, беше напустио Криву Паланку, а после пола часа за њим се кренуло и армијско телеграфско одељење, чија је комора носила телеграфске и телефонске апарате, хотурове жице и лаке мотке за пољске телеграфе. И већ око 11 сати пре подне, после тешког пута уз Деве-Баир, који нас је водио кроз оштре озуке, замрзнутих домби и поледице, и на коме су једни коњи из телеграфске коморе често склизали и падали на нос — стигосмо на гребен високог Деве-Баира, на стару Турско — Бугарску границу, да се одатле спустимо у Бујнево. Са тога високог места, пред нама се у оној долини, као испред наших ногу, указа величанствен призор: у котлу станице Бујневачке, око које се са свих страна пижу висока брда са снежним гребенима, беше се удогорио један део наше војске, која је пошла за Једрене. Дим, који се дизао из пољских кујни и наложених ватра око које су чучали војници грејући руке, мешао се са паром који је у густим млазевима куљала из кухињских казана и новарна стоке, и с времена на време покриво војничке шаторе који су прекрилили поље у правилном реду...

Истога дана пали смо на конак у Тустендил, и ту смо чули да је пало Једрене.

*

Кад смо стигли у Тустендил као да смо дошли у Београд: у свакој кафани наишли смо на Београђане, који су сачињавали један део дунавске дивизије II позива, и који су ту чекали да дођу на ред, да железницом отпутују за Једрене.

Око 8 сати увече почео је падати крупан снег, чије су пахуљице, што оно кажу, биле крупне као тичије главе. Преко ноћ је слој снега порастао више чланака.

И сутра—дан је непрестано падао снег. Падао је и кад смо се кренули око 3 сата по подне, аршијским возом, који је био састављен од педесет и неколико вагона, за особље штаба, телеграфско одељење, и за коморска кола и стоку.

Путовали смо споро, јер се воз дуго задржавао на станицама, чекајући на укрштање са другим возовима. У таквим приликама је време досадно. Да бих колико — толико прекратио ово дуго време, ја сам, не гледајући на снег који ми је падао за врат, више пута шетао поред воза, а нарочито поред отворених вагона на којима су смештена коморџијска кола, у којима су мирно лежале наше коморџије у сену или слами и ћаскали својим језиком.

— Виде ли ти, молим те, колико београђана забушиште у овом рату, отпоче један коморџија. Само би се кладити да би могао саставити скоро целу дивизију од оних београђана који су ослобођени војне службе, а није им ни ђавола.

— Немој тако да говориш, враголасто одговори други коморџија. Доктори вала знају боље од тебе шта коме фали. Ја знам толико њих који су неспособни за војну службу. Једни имају перут у глави, други имају жуљеве на ногама па не могу да пешаче трећима неда мајка да иду у рат, па шта ти хоћеш!..

Станичко звоно сазвани по другипут и ја остадох коморџије да продуже свој разговор. У путу за свој ватон бијше сам погледа на Брабецов аутомобил, који је био утоварен на отвореном вагону. У њутра, у затвореном аутомобилу, смотрио сам кроз стакло на врата њих тројице: Брабеца, Данила Пирезановића ресторатера из Официрског Дома и Косту Ђорђевића — Росулека Пред Росулеком стоји балон од 25 кила и он нуди Тустендилско вино своји сапутницима громким речима: „Сипајте њумур у кајан да брже иде машина"!..

*

Исте ноћи стигли смо у Софију. Витош и сва околина беле се од снега, који је непрестано падао.

На станици је било пуно света, који је чекао воз бугарских рањеника са Једренграда и Једрена. На перону и у ресторацији стоје омање групе намењене од Срба и Бугара. У пролазу поред њих чуо сам разговор који се односио на Једрене. И ту сам чуо да је Једрене пало...

После пола ноћи продужили смо пут, а поред нашег колосека лагано је улазио у станицу дугачак воз са рањеницима који су били у војничким, хладним вагонима. Ја сам сажалевао ове несрећне људе са завијеним главама, ногама и рукама, који нису могли имати топле вагоне, али не је убрзо утешио чика Анастас, тумач наше армије, које перфектно зна турски језик, и који је самном и са још шесторицом седео у прегрејаном купеу II класе Чика Анастас, који је на себи имао две рекле, коњуљу, јатањећи кожух вунени прелук, кратак капут, зимски капут и поврх свега тога још и велики капут постављен јагњећом кожом, па се ипак врштао као неко од нас отвори врата да мало одиђе из купеа прекомерна топлота, — казао је забринуто: „А шта ћемо ми да радимо ако нам нестане пара из цева?"..

Снег нас је пратио скоро до подне. Кад смо се почели удаљавати од Балкана и улазити дубље у Румелију, снег је почела постепено замењивати киша.

На станици у Ихтиману ситли смо да напунимо чутурице водом. Ту нас је пресрела велика гомила жена и девојака, које су очекивале воз рањеника да их понуде топлим напитком и јестивом, и окупиле да нас нуде тим понудама. Ми смо одбијали те понуде, намењене рањеницима, али смо напослетку морали попустити из проклетог каваљерства. Том приликом смотрио сам како се пуковник др Борисављевић, тако рећи отима од жена

СА БОЈНОГА ПОЉА

Бугари нападају Турке

и њихових понуда. У десној руци држао је комад погаче а у левој парче сира, и то му је било довољно...

Дуго задржавање по станицама и непрекидна хладна киша учинила је да нам пут буде и сувише несносан.

У Пловдив смо стигли тек 27. октобра око 4 сата ујутру. Киша је падала као из кабла. У ресторацији велике пловдивске станице поткрепили смо се чајем и коњаком и после кратког бављења продужили смо пут. Што смо се више удаљавали од Пловдива, киша је падала све ређа. Код Љубимеца већ не беше од ње ни трага. Одатле, идући за Мустафа Пашу, небо је било све ведрије и клима све топлија. Ми смо тада улазили у пределе који леже између Белог и Црног Мора, и који подлеже утицају благе морске климе.

У Мустафа Пашу стигли смо у 11 сати пре подне. У место зимских облака и магле, нас је грејало топло јесење сунце, у место пустоши и отоплих дрвећа, ми смо гледали у свежину и још очувано зеленило; у место снега, леда и блата, ми смо газили по прашини...

Велика топлота, у коју смо дошли из снега и леда, интерала нас је да се ослободимо, зимског одела и да останемо само у блузи. Што се, пак, чика Анастаса тиче, он није хтео ни ову промену климе.

— — — — — — — — — — — —

Овај пут, кроз три временске зоне, никад не могу заборавити.

Дим. Ц. Ђ.

Наши у Скопљу.

Сатрвши надмоћнију турску силу на Кумчнову српска војска је без отпора ушла у стару српску престоницу, горди Душанов град Скопље. Наша слика представља моменат, по снимку најбољег ратног фотографа г. Марјановића, како пукови српске пешадије улазе у град, који их радосно дочекује, јер у српској војсци виде своје ослободиоце испод петвековног јарма турског. Кроз криве и тесне улице Скопља, које су уз то још закрчене, како се лепо на слици види, многобројним колима добро опремљене наше коморе, на којој су нам позавидели сви страни војни аташеји, јер је функционисала као сат, ступа поносно наша пешадија уз милозвучне звуке победних песама, што их изводе војна музика. После тегоби подржаних у двомесечној кумановској битки српски војник поносно ступа кроз улице Душанова града, а сваки појединац је срећан, јер зна, да је и он доста допринео да се оствари овај вековни сан српског народа.

СРПСКА ВОЈСКА УЛАЗИ У СКОПЉЕ

СА БОЈНО

— ВИДИ ОПИС

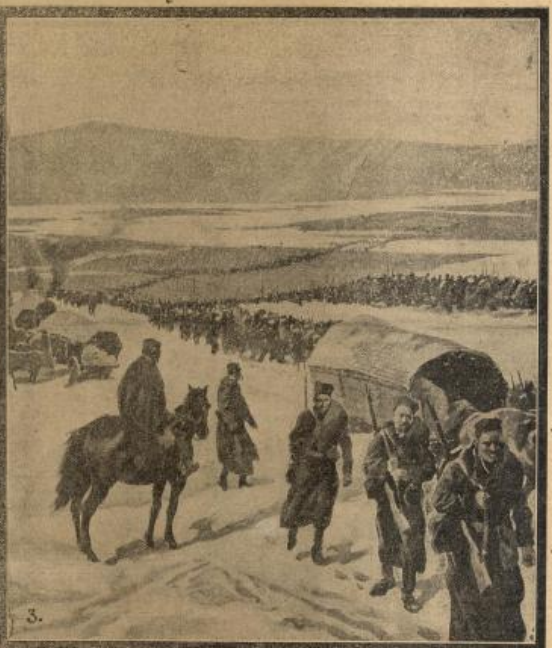
3.

6.

Како је погинуо потпуковник Глишић

— По причању очевидаца —

Међу првима, који су свој живот положили на олтар свете српске ствари, који су за одмазду Косова крв и живот свој дали, био је храбри командант 7. пешадијског пука, Александар Глишић, који је краљу својом и многих својих војника запечатио наш бољи успех на Куманову и осигурао сјајне резултате ове наше војне.

На Младом Нагоричану је решена кумановска битка, и ту је имао да турске корпусе задржи цигло један наш пук. Београђани су тај тежак али пун части задатак извршили на част имена српског. Глишић је ту побрао ловорике славе, која му је осигурала место поред хероја из ослободилачке војне, поред мајора Илића и Катанића.

У среду 10. октобра већ пред сам сумрак Турци су, пошто су силом неколико пута одбијени од српских позиција, покушали да српску војску превари пробију и себи тако осигурају ратни успех на Куманову. Што у томе нису успели заслуга је Глишићева, али је он то морао платити својим младим животом, којим је још дуго могао бити од користи Отаџбини.

Вече се почело спуштати, а у том из једног шумарка са турских позиција почели су просто кулати турски војници, који су ишли право нашим редовима са пушкама спуштеним на доле. То је знак предаје. Ишли су муком, бутећи и све се више приближавали нашим редовима.

Наши су већ дотле имала рђава искуства са турским „предајама," али ипак нису знали да се одмах вичу. Из наших редова испаљено је на долазеће Турке више метака, али они нису одговарали но су у гомилама мирно и даље ишли право нашим. Такво држање Турака и њихови узвици „Пашинџи смо"! учинило је, да су их наши пустили да им се сасвим приближе. Командант батаљона сада мајор Милисав Недељковић искочи из рова и пред турском официру и с њим се пољуби. Војници су сматрали да је тиме предаја свршена и када су већ и сами били спремни да се грле с Турцима ови са неколико корака отворе душманску ватру на наше, који нису умели просто да се вичу од изненађења.

Трепутак је био критичан. Наши збуњени, без команданта почеше се дељутати. И тада као Богом послани упадоше у њихове поколебане редове њихов командант пука Глишић и командант другог батаљона мајор Војислав Т. Николајевић. Њих двојица стављше се на чело својих војника и ови осокољени примером својих старешина као лавови се бацише на Турке. Борба је била очајничка, јер су се оба непријатеља борила на живот и смрт. У најљућем окршају један турски куршум удари је потпуковника Глишића у главу и он паде на месту мртав. То је било довољно да реши битку. Видећи мртвог Глишића наши војници су са храброшћу, која се неда описати, јурнули на Турке и за мало су их нагнали у дивље бегство и ако су дотле била завучена и два турска топа, која су косила наше редове.

Мало после Глишића рањен је и мајор Николајевић, али је он учествовао у борби све док нису дошли до испред турских батерија, када је задобивши пет тешких рана немоћан пао.

Војници су мислили, да је и он мртав и избезумљени од огорчења налетали су бајонетом напред све док нису и топове заузели.

Мрак је густи пао када је борба, тешка и очајна, свршена потпуном српском победом, откупљеном скупим жртвама.

Мајора Николајевића једва у животу нашли су војници тек око поноћи. Данас је, хвала Богу, већ ван опасности.

Исто ноћи настављена је борба још бешња: још очајнија.

О погибији потпуковника Глишића одмах је извештен брат му сада потпуковник командант батаљона у 18. пуку, који је и сам тада водио борбу.

— Мајор Глишић! Мајор Глишић! орило се по бојној линији — причао нам је сам мајор — до мене су допирали ти гласови, и ја сам *осетио* да ми је брат нао, али се одазвати позиву нисам могао, јер сам и сам с батаљоном имао крвану борбу.

Страховито је грмело неколико стотина топова и с једне и с друге стране, да се земља тресла, када је крај цркве Св. Ђорђа у један гроб, у простом војничком сандуку, положен јунак онога великог дана, да вечито почива у земљи, која томе гробу дугује своју—слободу.

Слава Глишићу!

УЗ НАШЕ СЛИКЕ

Слике са бојнога поља: (на 8. и 9. страни) 1. *Наши пешадија у роововима пред Једреном.* Војске у Једрену и наша и турска укопале су се у рововима, из којих су и једни и други пуцали дан и ноћ, наносећи једно другом мало штете. На овој слици виде се наше трупе у рововима, а над њиховим главама лете и распрскавају се непријатељски шрапнели. Ту у тим рупама увек спремни на борбу наши војници проводе већ недеље и месеце отекнувши пад тврдог Једрена, а како је тај живот тежак и замарап, види се по броју оболелих војника.

2. Свечани улазак српске војске у Марков Прилеп. Пред столицом најсевер легендарног српског јунака Краљевића Марка, пред његовим Прилепом, српска војска надржала је још једну крвану борбу и извојевавши још једну сјајну победу поносна и свесна успеха ушла је у Прилеп. Ступају пук за пуком, а на челу највећа војничка светиња застава. Силан народ изашао на улицу и кличући поздравља своје ослободиоце.

3. *Српска војска избија на Јадранско Море:* Ова слика је један од највеличанственијих момената из овог рата и она показује колико и какве напоре је ваљало надржати српској војсци, да избије преко непроходних и непасељених албанских планина, „чак на море, на — Адрију". Преко високих гора, где никад неколико људи заједно није *прошло*, где *нема* стаза ни богаза, и пустих и снежних поља, у силној мећави и зими, без хране, српска војска савладујући надљудевачком силом напоре, за које се мислило да их жив човек није у стању савладати, стигла је своме циљу мору Јадранском. На овој слици се виде српске колоне како кроз сметове продиру напред, подвезани стојички све тешкоће, у уверењу да су својој Отаџбини и заветној српској мисли то дужни и с надом, да не ће за који дан већ за који час угледати свој идеал — море, у чије је таласе коњица каријером улетела, да она вечна Србији са Адријом. Овај неповлански подухват српске војске у историји ратова биће забележен у најсмелије и у исто време најуспелије изведене дрске војничке подвиге.

4. Турци у роововима пред Чаталџом: Опако исто као оне наши пред Једреном и Турци су се укопали на Чаталџи. Ова слика представља просек једног турског рова на која се неће ни главе помолити, јер са друге стране пада олово као киша и кроз сваки час што је ван рова. На сада је примирје и Турци нису ваше приковани за руну но излазе и горе и комотно седе на врху рова, јер им више око ушију не зује бугарски куршуми.

5. На турским позицијама код Куманова: Велика важност техничких средстава очигледно се показала овог рата. Није довољно имати велику и храбру војску, ако

њена техничких опрема не одговара духу времена. Турци су у томе много оскудевали. Ова слика представља турску телеграфску чету на Кумановским положајима, која је на послу, да доведе у везу турска крила са центром. Али њихове техничке чете ни овде ни на другим странама нису ваљале и биле су од слабе користи иначе храброј и доброј пешадији.

6. *После кумановске битке.* Српска војска на Куманову потпуно је поразила већу турску силу и ова се дала у дивље бегство, при коме се једва заустављала чак на Бабуни пред Прилепом. Ова слика представља моменат како разбијени турски корпуси са малим остатком својих топова бегају испред Срба. Они су ударили преко брда, а доле у равници се види Вардар, како се разлио по својој долини у више кракова.

Са ослобођеног Косова. На 5. страни доносимо две лепе слике са ослобођеног Косова по снимцима славног нашег сликара Паје Јовановића. Прва слика представља мали одред српских коњаника, који преко Косова спроводе комору, да би јој се као оружана пратња нашли на руци у случају, да их нападну бесне арнаутске хорде, које су имале обичај, да у заседама дочекују непријатељу комору. Друга слика је такође снимак са бојног поља, а представља интересантан моменат како се по кровавом кумановском пољу купе рањени српски јунаци и у колима Црвеног Крста преносе на превијалиште.

Скопље и Куманово. У историји коначног српског ослобођења од Турака, *Куманово* ће бити забележено на првом листу златним словима, јер ту је поломљена турска сила и са скупим жртвама ослобођено Косово. Куманово је округло место са око 20.000 становника, већином Срба, који имају своју дивну цркву, подигнуту заузимањем бив. српског конзула у Скопљу г. Милосава Куртовића и покрштеношћу кумановских Срба. Куманово је историјско српско Жегљигово. Напредан је град, који ће у слободи добити још више полета. Наша данашња слика представља Кумановску чаршију са џубрматом, где је сада српско окружно начелство.

Заробљени турски топови на Куманову

Скопље, престоница Душанова, алем камен је у круни српских градова. У прошлости је играо значајну улогу, која му предстоји и у будућности. Српска војска ушла је у заузутпено и пространо место, које се већ у многоме преобразило, а у току неколико година Скопље ће постати леп модеран град. Наша данашња слика представља један поглед са Душанова моста низ Вардар. То је најлепши управо европски крај Скопља са лепо озиданим кејом, а на њему се ниже доста лепих модерних грађевина, које дају европски калеп овоме делу Скопља.

Црногорска војска на Скоришту. — Манифест Краља Николе о објави рата Турској примљен је у свој Црној Гори са највећим одушевљењем и све што је у стању пушку понети, и старо и младо, похитало је с усхићењем у пуној бојној спреми на одређено зборно место са кога ће на границу, на непријатеља „онамо, онамо", за брда она ...," где браћа наша робују горему од себе. Само неколико часова после објаве Краљева манифеста црногорска војска је била мобилисана и већ сутра дан почела је њена ратна акција. Наша слика представља једно од зборних места у Подгорици, где су се искупили Црногорци спремни да ноћу да се последњи пут огледају са турчином клетим, с којим се витешки Црна Гора вековима водила, а да пред њима није заподхватала и да замаји његова бича није остила ни онда, када се пред њим тресао и горди Беч.

Из бугарске војске. — Доносимо две слике са бугарског бојног поља; једна, на 3 страни представља бугарску пешадију која се укопала у један камењар па одатле брзом пальбом бије противника, који се ни за длаку не помиче. Друга слика је, на страни 7, представља онај сличан моменат, како бугарска пешадија јуриша на бајонет на непријатеља држећи се при том прописа тактике, да јуриш врши на махове, с прекидима, да би било што мање губитака.

Са крвавог разбојишта. Слике на 14 страни наших су оригинални снимци. Обе представљају бојно поље после крваве борбе, у којој је, на страшном орању, остало гомилама мртвих и рањених. Турци су потерани у дивље бегство, а наши болничари су зашли по кровавом разбојишту, да купе мртве, пошто су рањени већ рањени покупљени. Њих ће мало даље крај пута сахранити по прописима наше вере гроб до гроба, овако како је пао јунак до јунака, а противнике, јер их је много, сахраниће све у неколико великих гробова, који ће бити вековима остати сведок страшног крвопролића, из кога је васкрсла Душанова Србија.

Заплењени топови на Куманову. — На Куманову је решен српско-турски рат дефинитивно у нашу корист. Турска варварска армија ту је од наше прве армије претрпела тако тежак пораз да се од њега није могла опоравити. На Куманову је решена њена судбина, која ју је постигла на Битољу. Бегајући главом без обзира Турци су српској војсци оставили грдан ратни плен, који представља вредност од врло много милиона. Осем преко шесет хиљада пушака и сиљестра другог ратног материјала Срби су Кумановском победом запленили и 156 брзометних топова, од којих је 18 дванаестосантиметарских брзометних хаубица. Ти су топови, пренети у Крагујевац где су у Војно-Техничким заводима доведени у потпуно исправно стање, да одмах могу дејствовати, а за њих је заплењено и доста муниције. Наша слика, која је снимак Паје Јовановића приказује запљењене топове и каре на самом месту борбе.

Све пошиљке за наш лист ваља упућивати само и једино на адресу: уредништва „Балканског Рата".

Продавци се моле да одмах јаве колико да им се шаље лист у будуће.

Чудна воља судбе на Косову.

— ТЕНКРАЛУ БОЖИ ЈАНКОВИЋУ —

Чудна а лепа мисао не да ми увече по неке доба ноћи ока склопити.

Када у мојој великој соби у сен утону сви убојни другови моји, браћа по судбини — ратници — уздигнем главу изнад узглавља на их гледам и свакоме од њих шапућем:

— Ти си осветник Косова! Благо тебе! Слава теби!

У полусветлој и тешкој соби погледа обоје све, па онда пусти мисао да она пенова кроз оним путем куда пређосмо ми и да стигне до места где ратници попадасмо пре но што видесмо Српског Мора. На крак до — Мора не дођосмо ми Косово прођосмо.

Срећнија браћа одоше и даље. Бог их чувао и доми здраве братство!

И тада ми се мисао заустављ пред импозантном појавом нашега команданта ђенерала Божидара Јанковића, па ми у смерности проговара:

— Не лажем, јер сам Србин Не уздижем појединце, јер знам да је ово епохално дело створила заједница наша, красни народ наш. Али — је ли то и ђенер ле с тог именом, пала на ум ова мисао, која ме сада не оставља. У тренутку, када си на челу своје војски пагонио коња на студену Ситницу, да ли ти је пала на памет ова дивна слика, ова величанствена игра судбине: војвода *Божко* Југовић на злату своме под крстатим бирјаком, видећи како му паде од турскога мача стари отац Југ-Богдан видећи како му изгибоше браћа: Дамјан, Војин, Петар, Никола, Ненад, Момир, Митар, и Стеван — на челу осталих коњаника сатире турске хорде:

Он разгони Турке на буљуке,
И пагони на воду Ситницу,
Као соко тица голубове!

Најзад погибе и Бошко и тада зађе сунце српске славе.. Ваше од пет столећа чекање Косово, српске осветнике.

И ово дођоше — дођосмо *ми*, војводо наш, и пред нама *ти имаћаш* Бошка Југовића.

Ти се јави на Косову — и Косово би покајано!

Је ли Бошково Косово чекало баш ђенерала Божидара за осветљење?

Мени то сада пада на ум па се у смерности питам: јеси ли се тога сетио на Ситници, онога часа? Ако јеси — право је и било; ако ниси — ниси само са скромности...

Ми ћемо скоро бити извикани. Имамо први јоси — зови нас!

Рамиша.

Косовски осветници

ПУКОВНИК 7. ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА СЛАВНО ПАО НА ЧЕЛУ СВОГА ПУКА 10. ОКТОБРА НА УЛАДОМ ГАГОРИЧАНУ.

Словенски дан

Доћи ће одређени час,
Јекнуће звони моћни глас,
Од куд нам сунца зрака допада,
Све докле сунце запада,
Звоне Словене Ратибор
У бојну врсту, бојни збор!

У бој јунаци! Храбру чету
У бој за напет, мио о свету,
Које је наша Лаба родила,
Дунава силна струја водила,
Где дални тамо шуми Дон,
Где с' наших звона чује звон'

Чујете л' сада моћни глас?
Дошао је — зборе — онај час,
Од куд нам сунца зрака допада,
Све докле сунце запада,
Словена име ко радо носи,
Да се победом братском поноси.

Потоком крв се непрегледно лије,
Хладнога срца међ' нама није,
Отаца крв нас зове напред,
Ступимо смело у бојни ред —
Крв нека крашка земљу полије,
Нек тело крашко земљу покрије!

На каде славе осване дан,
И барјак чисти буде завитлан,
Словен ће среће празновати час,
И песме лепе хориће се глас —
Напред, о браћо, корак нам је знан,
Словенски, ево, освиће нам дан!

СРПСКА ТЕШКА АРТИЉЕРИЈА ПРЕД СКАДРОМ

Српски опсадни топови долазе у помоћ Црногорцима.

ЈУНАК

Цела моје срце и олуј и бура, —
Ал' ја ипак идем веселога ока!
Јесу оштре стреле што парају груди,
Јест ми често рана љута и дубока.

Ал' кад вече дође, па се све притаји,
И повеју кола невидљиве сени,
Тад ишчезну боре са чела ми бледа,
И клонула снага оживи у мени.

Тајна, моћна сила срцу пружи лека,
Благослов ми даде мој анђео мили,
И ја зором идем на душмане клете,
И бој бијем с њима — ма дивови били!

Дим. Гиторић — Соколовић

Норвежани за нас

— Слависта Бјернсон и проф. Брок за Србе —

Професор и декан Норвешког Универзитета г. *О. Брок* као професор словенских језика проучавао је пре 14 година српски језик у јужно-источној Србији, у врањском и у пиротском округу; то значајно проучавање српског језика издала је Бечка Академија Наука (дело кошта 20 кр.) Пре и после тога проучавао је г. Брок словенске језике у Русији, у Словачкој (у горњој Мађарској) у Чешкој, у Босни и Херцеговини, у Старој Србији, у Бугарској. Г. професор обилазећи многе крајеве у Србији проучавао је и народне обичаје; расписивао се о просветном, економском и политичком стању у земљи. У својој отаџбини држао је више предавања о Србији; у новинама је са разумевањем и са љубављу писао о српским приликама. Преко својих пријатеља стално се обавештавао о Србији. Потписани га је између осталога обавестио о нашим жељама, захтевима и правима за време анексије Босне и Херцеговине. На писмо о ратним српским успесима одговорио је г. Брок писмом, које у изводу доносимо, а које гласи:

Кристијанија, 6. јан. 1913. г.

Драги пријатељу!

.... Наравно са највећим узбуђењем пратио сам велике догађаје на Балканском полуострву. А са радосним срцем, шта више са особитим личног поноса видео сам, шта су учинили моји пријатељи Срби. Ја велим: са особитим поносом; јер колико је пута мени у део пало, да браним Србију и Србе против свег презирања и против свих оних глупих нападаја, који на добро познатог извора најпре пута чак овамо. Нарочито сам имао овде у дањини леп задатак после анексије Босне и Херцеговине. *И још сада се радо сећам, како ми је у то време у Паризу српско захвалио наш славни песник Бјернсон, што сам имао смелости, да речју и пером узмем у заштиту српски народ против оне несрпске политике.* Зато и можете разумети, што ја у сјајном ратном успеху Срба са осталим Балканским народима гледам као у неку личну награду, а са двоструком благодарношћу помишљам на то, што ми беше суђено, да лично упознам тај народ. Ја бих то познанство и одавно радо обновио и проширио али као што у Вашем писму и сами наговештавате, то не зависи само од мене. ..

А своје српске пријатеље чувам у најидеалнијој успомени, својим пријатељима као и целој земљи и народу од срца желим срећну нову 1913. год. Нека би слога, воља за пожртвовањем и одушевљење остало, *док се срећно не реши велики задатак!*

Одани Вам *Олаф Брок.*

На таквим речима, које је уважени наш пријатељ када је требало и делом потврдио, ми му можемо бити од срца захвални.

Проф. Сава Максић.

БАЛКАНСКИ РАТ
— У СЛИЦИ И РЕЧИ —

Значајно доба је наше поколење преживело крајем прошле године. Балкан је постао позорница важних догађаја, које је цео свет пратио с највећом напетошћу. Од сјајних дворова до последње сеоске колебе све се код нас у пуној мери интересује тим историским догађајима. Давно није било рата, који би тако дубоко засекао у људске осећаје и од чијег би се исхода толико очекивало, као што је био овај вођен у знаку коначног ослобођења свега хришћанства на Балкану испод петвековног ропства. С великом вештином своје дипломације европске су силе одржавале деспотизам Турака и муке Хришћана и одржавале на Балкану прилике за које су сами веровали, да су врхунац државничке мудрости и таличман светског мира. И сад је све то дело дипломатске спретности срушено и велики пораз Турске је и пораз европске дипломације. Она је збуњена, јер се раздрла подлога, на којој је она основала своје лажно и лабилно равнотежје. Младе балканске државе, подмлађене свежим победама, хоће да као седма велика сила ступе у европски концерт.

За цело две недеље балканске хришћанске државе разбиле су полувековну велику силу, пред којом се некад тресла цела Европа. Нико није могао ни слутити да ће се ствар завести тако брзо и за то је изненађење опште. Европа нам се смејала и сви су очекивали, да ће Турчин с прутом у руци казнити дрског Балканског Савеза. О нама се говорило с презирањем и требало је, да наступи оно што смо скорих дана преживели, да се свет увери да је и нас и Турке погрешно ценио: да се увери, да смо ми код својих кућа више научили но Турци од њихових пражских инструктора.

Довести Турску до катастрофе ипак није била лака ствар. То сведоче луте и крваве битке, у којима смо и ми поднели скупе драгоцене жртве у крви. Благодарећи томе надљудским напорима и подизима достојним анђеоских, не страхујући ни од глади, ни од смрти, могле су наше славне армије извојевати велике победе, које су цео свет испуниле дивљењем, а дипломацију великих сила присилиле, да затаје своје раније одлуке о „статус-кво“ и да малодушно признају, да су балкански народи створили потпуно нов положај, који примирава европски ареопаг, да темељно промени своје мишљење о предности балканских хришћанских држава и о способности за напредовање југословенских народа.

Ко је у почетку рата могао мислити, да ће за тако мало дана пестати с европске карте Турске, да ће сва Стара Србија, Македонија, Тракија, Епир и Албанија и сва егејска острва бити у рукама балканских савезника, који су закукали и на вратима некада горда а сада преплашеног и збуњеног Стамбола.

Жела нам је, да као објективни хроничари овим листом у слици и речи представимо велике наше бојне успехе, уверени да ће овај наш подухват наићи на свесрдан одзив код читалаца, који ће за кратко време у овим свескама имати у слици и речи историју осветe Косова и васкрснућа Душанове Србије.

*

Малена Црна Гора прва је почела бој за слободу и на бојном пољу нашла је успех за успехом. Ратни манифест краља Николе објављен је 25. септембра. Бригадир сердар Јанко Вукотић са својом војском прешао је границу 26. септембра и за неколико дана заузео је велики део новопазарског санџака потукавши Турке на Дечићу, Рогами, Бјелопољу, Шипчаничку Туђи, Беранима. Црногорска војска се у санџаку, у Пећи и Ђаковици задружила са српском војском.

После боја на крвавом разбојишту

Друга војска, која је упућена на Скадар имала је тежи задатак, јер је овај град модерно утврђен и са јаком посадом Осо Тарабошина, главно утврђење Скадра, вођени су дуги крвави бојеви, али се ова тврђава није могла на јуриш узети, највише због тогашто Црногорцима недостаје тешке опсадне артиљерије. Доће ли до прекида примирја и до настављања непријатељства стићи ће под Скадар српска градска артиљерије, чију слику доносимо у идућем броју, и тврди Скадар за неколико дана биће приморан да се покори пред силом удружених српских војска.

Волничка чета купи мртве да их покопа

*

Српска војска прешла је границу у свима правцима 6. октобра, а већ 10. октобра била је прва армија главну битку на Куманову, где је потпуно разбијена Турска вардарска армија, да после неколико недеље буде потпуно уништена на Битољу.

Српска колевка Стара Србија постала је врло брзо — Нова Србија. За десет дана српска војска у своме победоносном лету постигла је сјајне успехе, који су ретки у историји ратова. За месец дана ратовања срп-

ска војска, коју су на страни толико потцењивали, успела је у борби са Турцима, које су странци прецењивали, да заузме грдне просторе и на њима преко тридесет великих градова: Скопље, Битољ, Прилеп, Призрен, Приштину, Велес, Ђевђелију, Драч, Љеш, Сан Ђовани, Нови Пазар, Сјеницу, Пљевље, Пријепоље, Тетово, Кратово, Гостивар, Куманово, Прешево, Вучитрн, Ђаковицу, Митровицу, Фероизовић, Гњилане, Качаник, Кочане, Штип, Вујановце, Криву Паланку, Охрид, Ресну, Преспу, Ђевђелију, Флорину и т. д. (Наставиће се)

Косовски осветници

Пешадијски потпоручник † Симон Ђорђевић
командир II. пешадијске г пука Краља Милана, славно пао на Битољу.

„Балкански Рат“ у слици и речи донеће слике свих славно палих официра и подофицира, свих официра и војника, који су се у бојевима нарочито одликовали, па ћемо бити благодарни сваком ко нам пошаље слике таквих витеза и описе њихових херојских подвига, а то ћемо радо и honorisati. Данас доносимо слике тек оних славно палих витезова. О погибији *Александра Глишића*, досели смо опширније описе но приликом оченашења.

Богдан Анђелковић, пешадијски капетан прве класе, славно је пао на Куманову, као командир прве чете, првог батаљона, 6 пешадијског пука, 11. новембра када је борба била најогорченија и када је сунце турских паша било на заходу. Капетан Богдан је регистрирао на челу своје чете јуришо тамо где је било најопасније, и својом смрћу много је допринео кумановском успеху. Био је одличан официр, а као човек красан друг пун лепих својстава, које красе каравтере. Погребен је у Куманову, где ће благодарни народ на веки векова његов и другова му гробове чувати с великим поштовањем и пуно пијетета, који су заслужили они што умреше, да би им браћа у слободи могла живети.

Душан — Дуле ј. Цветковић, артиљеријски потпоручник млад као капља росе, пао је међу првима на бранику отаџбине. Син старога ратника, који се крвљу и одликовао у три рата, млади Дуле, који је тек пре неколико дана као свршени питомац Војне Академије произведен за артиљеријског потпоручника, хтео је да буде достојан сина свога оца, хтео је да му се отац може подичити са својим породом, да докаже да јунаци јунаке рађају. Пун идеала он је пошао у смрт као у свадбу и судба је хтела да буде међу првима, који ће свој живот принети на жртвеник за ослобођење Српства испод турског јарма. Пао је, као прави витез 6. октобра, на сам дан објаве рата, на Рујну, а као му је прешло и са почастима, које јунаку припадају, погребено у родном му граду Пиносу.

Млади потпоручник *Симон Ђорђевић* као водник у другом пешадијском пуку одн с позива учествовао је и одликовано се међу друговима у биткама на Куманову, Крстицу, Прилепу, а на Битољу је јуначки пао 5. новембра, када је као витез јездио пред својим водом кроз кишу непријатељских куршума на противникове позиције. Другови су га ухватили крај цркве села Сикирана, одакле га је породица пренела у место рођења у Зајечар, где је уз учешће свега грађанства и војске погребен са почастима, које јунацима припадају.

Слава јунацима!

КРАЉЕВА ЗАДУЖБИНА

— ЗА ЈУНАКЕ —

Да би сачувао спомен сенима ових витезова, који су за Краља и Отаџбину, за Крст Часни и Слободу Златну положили своје животе на широким пољима и високим горама Старе Србије, Македоније и Албаније, који су своје животе жртвовали, да би омогућили живот потлеченим робовима, Краљ Петар је наредио, да се нараде списокн свих за Народ и Отаџбину палих Косовских осветника, чијим ће повоснним именима бити украшени за вечито сећање и помињање мермерни стубови Краљеве задужбине на Опленцу у Тополи.

Хвала Краљу, који таме даје најлепши украс своје богатој задужбини!

Слава онима, који су се жртвујући се за нас све и остварујући велику Косовску идеју, показали достојни ове пажње свога Краља и своје цркве!

Наредба Српској војсци

Јунаци!

Вама, који се данас на освећеном Косову одмарате, најсрдачније честитам светли празник рођења Христа Спаситеља, и шаљем вам Мој Краљевски поздрав. Поносите се, што данашњи најсветији хришћански празник дочекујете на вековима ваших славних победа, о којима говори цео свет са дивљењем.

Сетимо се данас свију оних, који су славно пали на пољу части и славе и упокоимо:

Вечна им слава!

Христос се роди Моји, дични и храбри јунаци!

Живели на понос и славу Отаџбине и мога Дома.

25. децембра 1912. год.
у Београду.

Петар с. р.

ЛОГОР ПОБЕЂЕНИХ ЗА ВРЕМЕ ПРИМИРЈА

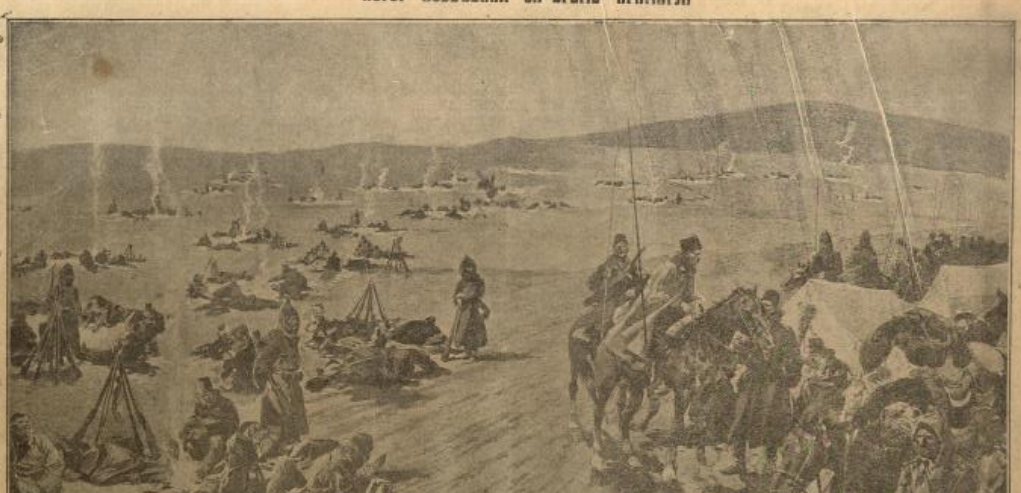

Велико турско царство у Европи престало је, ако нам још о три комшија: Јелрене, Сидар и Јањина. Две балканске нације, два народа: словенски и турски обустављају своју крваву игру, да се поразговоре, да ли је још потребно да проливају крв за сидар, која је јесен. Турци признадоше да су побеђени и сад мисле да спасу, што се даде спасти. Ратна рика, ватре, гвожђа и луди престала је уступивши место дипломацији, којој је остављено да одлучи о животу и смрти хиљадама хиљада. Док они тамо у Лондону у пуном изобиљу свега и свачега вечерају потпе се на Чаталџи хиљаде побеђених жуде око логорских ватри, за хиљадим позлаћаних бојних поља и крвопролићима умерних и исцрпених ћуте и чекају гласе, хоће ли куће или у — смрт.

Одговорни уредник: Ст. Ник. Шћепа.

Штампа Народна Штампарија Стефановић. Београд. Чика-Љубина ул. бр. 8.

Број 2. БЕОГРАД 27. ЈАНУАРА 1913. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

Број 20 пара

У СЛИЦИ И РЕЧИ

УРЕДНИШТВО: Краљ Милана ул. бр. 2. ТЕРАЗИЈЕ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ. ШИЈАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

МОЋНИ ЗАШТИТНИК БАЛКАНСКОГ САВЕЗА

Њ. И. В. Цар свију Руса НИКОЛА II.

и Њ. И. В. Царица АЛЕКСАНДРА ФЕДОРОВНА

Краљ за јунаке

— Одлук Краља Петра —

Како сазнајемо из непосредне околине Њ. В. Краља наш Краљ усхићен херојским подвизима своје славне војске, која је једним залетом избила на два мора, решио се, да Своје задовољство и Своју захвалност Својој војсци искаже на један видан начин, који ће бити сведок жива старања српскога краља за српске јунаке и њихове породице.

Поред оне своје велелепне задужбине на Олленцу, која се такмичи у свему са најславнијим задужбинама старих српских цареви и Краљева, Њ. В. Краљ је одлучио да себи за живота подигне још једну вечу и славнију задужбину, која ће бити сведок Краљеве љубави према народу, као што је она у Тополи сведок Његове побожности и захвалности Богу.

Та нова Краљева задужбина биће *Фонд Краља Петра, обновиоца Душанове Србије за своје сиромашне на овом великом делу, за српске ратнике и породице српских јунака.*

Из тога великог фонда имаће помоћ у овом рату онеспособљени српски ратници и њихове породице и сиромашне породице палих хероја, који ће се на вечита времена с дужном захвалношћу спомињати доброчинства. Оногa под чијом су заставом њихови мили и драги као јунаци пали за част Отаџбине и ослобођење Српства.

ЉУМА

Планине голе, сам кршни камен,
Врхови своји небу достижу —
Ко руком срезане каква мајстора
Једна до друге редом се нижу.

Никаква пута повољна човеку;
Већ стаза само једина вијуга
Крај Дрима хучна — који се својом
Страхотном јеком стенама руга.

Гробови, палих војника наших,
На обали поређани редом
Говоре какви ужаси беху —
Показујући то сликом бедном...

— Гробови палих: тек педаљ земље
Што пита тета јунака скрива;
Кроз танкост слоја земље се пружа
Рука и зове брата му жива.

Планине голе, сам кршни камен,
По њима свуда душманска тела;
А хучни Дрим са својим током
Ромори чита нечна опела.

10. јануара Призрен

потпоручник Радослав Гагоријевић,
водник 2 чете, 4 батаљона II. пешадијског пука „Цара Лазара".

КАКО СЕ ПРЕДАО ПРИБОЈ

— Успомене једнога четника —

Кад је наша победоносна војска заузела Пријепоље и Пљевље наш војвода Срета Вукосављевић доби наредбу, да распусти своју чету. Кад нас је војвода о томе известио свима нам би жао што ћемо се растати. Неколико четника је тог истог дана отпутовало својим кућама а ми остали остадосмо да преноћимо још једну ноћ у Пријепољу, па и ми сутра морамо да идемо својим кућама.

Сутра дан се искупимо у једној кафаници, да проведемо заједно још неколико другарских часова. Усворо дође и војвода. Сви скочисмо на ноге, а војвода нам рече:

— „Сад добих нову наредбу, да се кренемо низ Лим, него да сте одмах сви спремни на полазак."

Дотле натуштена чела четника за један секунд се разведрише. Били смо одмах спремни и кренусмо се низ Лим. Путовали смо полако и опрезно, јер је Прибој био у турским рукама, а Турци из околних села били су сва добро наоружани. Кад смо били низ Бистрицу сретосмо једну турску девојчицу, која чуваше говеда. Чим нас угледа поче да бежи и плаче. Војвода је виче, даде јој нешто ситног новца и рече јој, да се не плаши, јер ми не ћемо децу као што то Турци раде. Сирото дете уђутело је, али нас је гледало уплашено. Одатле продужисмо пут и око 10 сати ноћу стигосмо у манастир Бању. Ту преноћисмо и добро се одморисмо благодарећи чедној почеку старешине манастира Бање оца Теофосија Призренца и његовог братства. Ујутро рано донесе један сељак писмо војводи. Пошто га прочита, војвода се мало

ПАЗАР У ПРИБОЈУ

уозбиљи па нареди, да се одмах кренемо даље. Свима нам беше жао што остависмо добар доручак кога калуђери спремаху, али на једно војводино „Напред" сви смо за одмах прежалили. Из Бање војвода поведе неког механџију Пају. Кад стигосмо на вис Јарновац близу Прибоја војвода нас запита:

— „Коме је најжалије да да своју брзометку овоме Паји?"

— „Ја своју пушку не бих дао ни своме оцу док сам жив!" рекоше му у реч четник Влада Борисављевић.

— „Е то сам и чекао, баш ћеш ти да даш своју," па узе пушку од Владе и даде је Паји, а Пајину стару кокинку даде Влади.

Влада беше као убијен, а ми смо му се сви смејали што се истрчавао. За тим војвода предаде управу над четом Никодиму Цемовићу, правнику, и нареди му, да се одатле чета несме никуд удаљавати нити сме нападати на варош у случају ако нас тројицу Турци нападну. Мени је заповедио те сам скинуо капут, а обукао војничку блузу и тада смо се нас тројица поздравили са дружином и пошли право у Прибој. Наше другови су били запрепашћени и многоме се засијала суза у оку. Веровали су да немо обојица погинути, јер су знали да се Прибој још није предао.

Идући путем ја сам премишљао како ће све ово испасти. Био сам врло него сигуран, да нас Турци напасти чим уђемо у варош. У памети сам правио разне комбинације, да ли ће покушати да нас ухвате живе или ће нас убити на заседе. Највише сам се плашио да нас не убију из каквог ћошка кад наиђемо кроз варош, али сам се надао да ме неће баш први куршум погодити у главу, те бих у том случају могао бар један метак испалити и бацити бомбу, да се заменим. Поред свега тога

ја сам сматрао за особиту част што ме је војвода повео са собом и почех да певам и да се шалим с Пајом, који је стално ћутао. У почетку је трпео, а после се поче да љути на мене, али кад му војвода рече, да ја исто тако певам и за време најжешће борбе са Турцима, он се одобровољи и даде ми једну цигару да запалим. Било ми је ватрогасно вашто војвода води са собом Пају кад незна ни да рукује са бразометком нити да баца бомбу. Тек доцније ми би све јасно. Кад смо стигли пред саму варош војвода нам саопшти:

— „Ми ћемо сад право у Прибој. Ја ћу се Турцима преставити као грађанин из Пријепоља и рећи ћу им да долазим у нарочитој мисији од команданта јаворске бригаде." Мени пак рече: „Ти ћеш бити војник кога ми је командант дао ради сигурности а Пају познају сви Турци као доброг и исправног царског човека. У случају да нас Турци нападну пуцајте одмах а бомба нека то је спремна". У варош смо ушли у потпуној ратној спреми. Доцније ми је један Србин из Прибоја причао о нашем уласку у њихов град овако:

— „Био сам пред својим дућаном. Случајно сам се окренем десно и на велико запрепашћење угледах соколи у турској мали три наоружана човека два грађанина и у средини један војник. Кад ми је ближе познадох ме хапшењу Пају. Пресрео се, али у лицу пребледео као крпа.

Са бојнога поља:

ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИК ПОСМАТРА БРЕТАЊЕ ТРУПА.

Ишли су право кроз варош гледајући само напред Прођоше поред мене и не погледаше ме. Остах стојећи пред дућаном као прикован, гледајући за њима, а и Турци где се који задесио у том моменту остаде као окамењен од чуда.

Упутили смо се право ћумату. Ту наћосмо једног полицајца, коме војвода нареди да позове мудира. После неколико минута дође мудир и поздрави се с Пајом и војводом. Ја сам га поздравио по војнички. Затим војвода оде с мудиром у ћумат, а остадох на капији с једним полицајцем. Турци као да се прибраше од чуда и почеше се скупљати у омање гомилице. Једна таква гомилица Турака упути се право у ћумат. Ја им рекох да није слободно унутра улазити нашто ме они погледаше попреко и вратише се. Ускоро се и они вратише из ћумата те сви одосмо у хотел „Прибој". Ту смо ручали заједно с мудиром, изравно држећи пушке преко крила. Војвода је за дуго разговарао нешто с мудиром, а Пају је за другим столом уверавао Турке, да ће и њима бити много боље под Србијом него што им је било под њиховим султаном, јер ће Србија дође ту нема качака и т. д. Доцније кад Турци напођоше војвода нам рече, да ће после подне у 2 сата доћи сви виђенији Турци у ћумат да им он саопшти поздрав од команданта Јаворске бригаде, а нама препоручи да будемо обазриви. Мало после дође полицајац и позва нас у ћумат. Ја сам кришом отпрајио моју бомбу, да бих је могао одмах бацити међу нас, ако буде потребно.

(Свршиће се)

Радован Чукуз Перовић — Пљеваљски:

Ћетна Вукова

— Ремек из црногорског ратничког живота — (1)

Чека се.

Чека се поновни и сигурно последњи и пресудни напад и окршај с Омер-пашом и његовом војском, па ил' смрт или живот — нек' се једном зна! У осталом, боље и лијепа смрт од добре пушке, добра јунака, но овакан живот, који би и самом ђаволу већ досадрдио! Јер ништа то мала ствар живјети и капати на пушци из дана у дан за пола године, без одмјене и престанка, дневно ноћно. А, откад је Црне Горе, тежег јој часа није долазило него овог пута. Као напро бујни са свих страна као да на земље нити, па, што га више тамањиш, рекао би: он то све више кипти. Зачепила погана њедра сву шаку соколова у оним гредама, баш као јазавац крпицу у ру пу.... па ко ће вражјој сили одољети, ко ли ђаволу јаму затрпити?

Дани су се дробили брзо и неспажено као сати, сати као трепути... а рат се непрестано и у своју својој жестини води. Гину Црногорци како бити може; гину, али им се и не познава. А и иначе маленi редови црногорски се на дану у дан стадоше све то више и осјетније ријеђати.

Бој бој, бој-бој, крвави бој без узмака, престанка и почивала. Уступајући стопу по стопу, а залијев ајући сваку крвљу и грнавном непри јатељском, Црногорци бише принуђени да се повуку и умеђ ерише по врхдетим ограницима историјске Вртијељске и цвкуљастог Добрштака.

Ту, на прагу од Цетиња, ушанчени и утврђени, окупе се сви под барјаке, ухвате за мефердар и закуну: да ће Омер-паша само преко њихове просуте крви и оборених лешева прегазити Црну Гору, опљачкати Цетиње, и напојити хата на Иванови Корит ма на врх Ловћена.

Залуду је Омер покушавао од сваке руке, не би ли склоно Црногорце бар на — преговоре. Просипао је паре, измишљао лажи, слао уходе и пиклисаре, наваро слагом, пријетио што страшније, а пламо, рушио и жарио куд је год прошао и што је горе могао — све му то није ништа помогло. На последњу му поруку Црногорцима — „да их је Султан поздравио, да ће им дати и дозволити све што желе, само да га за пара призалу", књаз Данило му је с главарима горде и достојанствено послао фишек с овим натписом на завоју око њега:

„Ово ти је одговор и Султану отпоздрав!"

(Наставиће се.)

Какав је српски војник

— СЛИЧИЦЕ СА БОЈНОГА ПОЉА —

„Живели српски официри!"

Једне је једанаестог октобра. На целом фронту води се најочајнија борба између две велике војске: српске прве и турске вардарске армије. Са једног брежуљка, које није ван домашаја непријатељске ватре, с највећим интересовањем посматра борбу престолонаследник Александар окружен својим одличним штабом. Сви су нервозни, јер осећају, да је дошао решавајући моменат. Сада или никад. И ако се добро није могло сагледати јасно је било, да се Турци херојски држе и у моменту учини се команди, као да су се наши редови, тамо где је била најочајнија борба, почели комешати.

И онда када је задрхтало срце и престолонаследника и целог његова штаба, јер су и видели и осећали, да је то решавајући моменат од кога зависи слава победа или страховит пораз, и онда када су своје продирање погледе упрли тамо где је најопасније било, као да су им очима хтели рећи „Не поступајте, јунаци!" у ваздуху одблесну неколико сабља и престолонаследник одану, а на уснама му се указа победни осмех.

То су херојски наши официри, када су видели да је наступио моменат где треба славно пасти за велику Косовску идеју, тргли бритке ђерде из корица и пред својим четама као лавови полетели у густе и како је изгледало непробојне турске редове. Војницима је импоновало херојизам њихових старешина и они су заборавили на страх и не плашећи се смрти, која их је немилосрдно косила, полетели напред, да на врховима својих српских бајонета, разнесу непријатеља.

— *Живели српски официри!* кликнуо је сав срећан њихов командант престолонаследник Александар, када оно пред четама одблеснуте официрске сабље.

И тај поздрав и ту хвалу официри су у пуној мери заслужили, јер већ после неколико минута било је јасно, да смо добили Кумановску битку и да је њоме судба турског царства у српским крајевима запечаћена.

Турци су покушали да дају још један очајнички отпор, али је било све у залуд. Српској сили и српском одушевљењу нису били кадри да супротставе и за мало цела турска армија „плећа деде на бегати стаде".

Њ. К. В. Престолонаследник Александар

Где је Марков град?

Разбијена турска вардарска армија журно се повлачила, управо као без душе је бегала испред српске војске, пропуштајући многе згодне позиције, где је могла и с малом снагом дати успешан отпор. Задржала се једва на Бабуни пред Прилепом. Ту је заузела кланац, где је имала сјајне позиције. Наша је војска ту имала да савлада страховите тешкоће и она их је савладала тако сјајно и успешно како то неби могла ни једна друга европска војска. Турци су били добро утврђени, у великом броју, с топовима, у кланцу, који је сувише узан, да се наша убојна сила није могла развити, а на терену, где се топови с наше стране апсолутно нису могли употребити. На њима наш победоносни пешак, који је у овом рату показао толико лепих својстава, да о њему данас и сви стручњаци целога света с усхићењем говоре, успео је да све те тешкоће превлади и да у непроходном кланцу заузме на бајонет турске топове и да турске трупе натера у дивље бегство.

Ту се нарочито одликовала дринска дивизија под командом у сва четири наша рата прослављеног јунака Павла Јуришића Штурма.

Борба на Бабуни трајала је два крвава дана без прекида.

Војници су били дано-ноћно у непрекидној борби па се нико није ни сећао да тражи што за јело. А и да су хтели и могли јести нису имали шта, јер су тако брзо стигли на Бабуну, да их комора није могла стићи.

— Када смо ушли у Прилеп — причао ми је један командант батаљона — два дана победоносни моји војници нису ништа окусили и нико ме тога дана не упита од војника, где ће ручати или вечерати, али сви су ми трчали и молили да им покажем *где је — Марков град.*

Наши су јунаци поклонили!

На Бакарном Гумну изнад Прилепа српска војска нападало је имала да надвлада једну од најкрвавијих битки, али и да докаже, да је нико не може изненадити и да је способна не само да се нађе у овакој ситуацији, но да и из најгоре ситуације изађе — победник.

Борбена вредност српске војске, њена војничка извештеност, хладнокрвност, брза схватљивост и вештина српског војсковође, и разумевање дужности код официра нигде се нису могли толико јасно испољити као у борби на Бакарном Гумну, где је Штурм са својим дринцима у ловор венац српских победа уплео најмириснију ружу.

Турци на Алинцу у сјајним стратегијским позицијама дочекали су страховитом артиљеријском ватром нашу дринску дивизију, која је била делом у маршевој колони, а делом улогорена.

То је било неочекивано, страшно изненађење, али оно ни за један минут није дало збунити старога ратника Штурма, коме је ово пети српски рат. Док би главном о длан ударио Штурмова наредба разнета је по целој дивизији и од једном се указа величанствена слика, како се цела дивизија, под унакрсном страховитом артиљеријском ватром хитро, али мирно као на маневру, развија за фронталан напад, који је био тако силан и, тако мајсторски изведен, и ако без потпоре артиљерије, да су Турци после неколико сати борбе бајонетом српских пешака из својих одличних и одлично утврђених положаја натерани у дивље бегство.

Деца јунака са Шуматовца овде су се, као и на Куманову и Битољу, показали достојни синови својих отаца.

Јурећи неустрашимо напред наши пукови су наступали с великом губитцима, али су они не гледајући на своје јако проређене редове знали само за једно за *Напред!*

Бакарно Гумно било је прекривено мртвим и рањеним; пакле рањени дизали су се сами и ослањајући се на своје пушке враћали се на превијалиште.

— Једну слику међу никад заборавити — причао ми је један посматрач ове битке — Један војник рањен у обе ноге наслоњен на две пушке покушава да се докотура до превијалишта, али малаксао мало пада падне. За њим иде теже рањен један официр, који се и сам наслања на пушку. Када је стигао до војника коме су ноге пребијене официр се заустави код њега неколико тренутака, а за тим долази једна дирљива слика, каква је, по причању страних ата таше, који су све то не из велике даљине посматрали, могућа само у српској војсци. Рањени официр, који је и сам једва гегуцао, упутио је на своја леђа рањеног војника и донео га је на превијалиште.

Таква племенитост својствена је само Косовском соју.

Чини нам се, да се тај племенити херој нове *Михаило Станковић*, резервни пешадијски поручник.

Како би наградили овај херојизам пун племенитог пожртвовања!

То може само српски војник!

Битка на Битољу крунисала је наше ратне успехе, а била је скопчана с највећим тешкоћама, пред којима би морала не само задржати но и стукнути свака друга војска. Турци су имали одличне позиције, имали су времена да их добро утврде, концентрисали су ту сву своју снагу, а имали су ту и доста потпуно одморне војске, која или још никако није учествовала у борбама, а у колико је учествовала била је бодра духа, јер је тукла Грке. Но све то још није било најгоре. Од свега тога веће су муке српској војсци задавале три реке Црна, Драгор и Шемница. Оне су се страх што налазе по битољском пољу, које је било претворено у право море. Да дође до Турака српска војска је требала да прегази седам километара поља, које је све било под водом. Отуда је и било да су неки наши одреди у борби одржали чак дан и цели ноћ у води.

Наши команданти су се надали, да ће вода стуцкнути у корита, па су за дан два задржали јачу акцију. Али киша са снегом падала је непрестано, а море од воде, коју нам је ваљало прећи, да се приближимо Битољу, бивало је све веће.

Очекивати се није имало шта и Срби поћоше у напад. Турци су се држали као прави јунаци. Хтели су, да спасу част своје војске, ако већ не буду могли спасти Битољ. И држали су се тако све до онога момента док српска пешадија није у маси почела да гази у дубоку воду и на ње да води борбу. Тај је факт деморалисао Турке и они су онда били на чисто с тим, да су и ону битку изгубили.

Дух турске пешадије пао је чим је српски војник загазио у воду. Тај моменат био је одлучни за битољску битку, коју су Срби тако јуначки извојевали.

— *У Европи само је српски војник у стању, да се бори данима из воде* — рекао је један аташе једне велике силе г. Борбу Генчићу у Битољу. *То би могао да учини још једино само руски војник, али не и руски официр. Ја се вашима дивим!*

Божић на бојном пољу.

— Прослава у Битољу —

Два су дана која су свакоме Србину најмилија у години, а то су Крсно Име и Божић. Србина које има кућу и породицу срце боле ако у те дане није у кругу својих милих и драгих. А како је морало бити тешко храбрим нашим ратницима, који су ове дане дочекали на бојном пољу, далеко од своје куће и своје породице, за којима се толико чезне по поклима и градовима простране Ове Србије, где се већ неколико месеци, одвојени од дома, налазе стотинама хиљада најбољих наших синова.

Команде врло добро познају расположење и осећање својих војника, па су учиниле са своје стране све, да им приређење чежњу за оставштом и породицом, која је немилосна онога јутра, када устану с поздравом „Христос се роди!“, а тим лепим српским и хришћанским поздравом нису у стању да поздраве своје укућане, међу којима и нема можда друге одрасле мушке главе, који ће им бадњак запалити.

Нигде се не везу тако чврсти пријатељства као на бојном пољу, где друг другу може много вредити. Ту сваки војник у другу види брата, сви су једна велика породица и војно старешине су настале да се Божић проведе у тој великој породици у свему по српским обичајима, да нико не осети у њиној мери у срцу неминовни бол, што на дан овог највећег хришћанског празника није на своме дому, да бадњак окреће, да положенима дечеку, да с децом, браћом, родитељима весело, ма и у највећој сиротињи, отпева »Рождество твоје.«

У свима гарнизонима Нове Србије војска је Божић прославила најсвечаније, а и само српско и хришћанско насеље свуда је настојавало, да братским предусретањем олакша српском војнику неминовни бол од чежње за својим селом и својом кућом.

Ми данас доносимо два напредно лепа снимка са прославе Божића на бојном пољу, оба представљају, како је српска војска у Битољу, ослобођеном скупим жртвама у крви, прославила Бадњи дан и Божић.

Прва слика представља полазак наше храбре војске по бадњи дан официрски дом и касарне. Напред стуна милозвучне арије српских маршева, а за њима за својим помињим хатовима отегла се дуга поворка српских официра, који поштују и чувају народне обичаје, да и ту увере своје војнике, да су они у свему једно.

Војска прославља крсо победоносној главном битољском улицом, крај реке Драгора, у којој је, као што се на слици види, доста лепих, великих и модерних зграда, а око мушке трче мали битољски Срчићи весели и радосни, што су дожинели тај срећни дан, да ове године Божић прослављају у слободи, славећи наше хероје и хвалећи живе српске патезоне

Друга слика представља један леп моменат из логорског живота српских артиљераца на Бадњи дан. На пољу, крај вароши, где живе под шаторима, наши војници су заклали и очистили Божићне печенице и ено где су спремили и ражњеве, па их натчу, а за мало ће их и почети да окрећу на ватри. Један међу њима већ се дохватио пушке брзометке, да са неколико пука да гласа, да је њихов под готов са печењицом и да се већ врти на ражњу Други седи и зубима врцка орахе, треће их лупа чекићем, четврти се баш умно на се брише, пети дохватио неке старе новине, у којима су добили увијено Божићно предоколство, па их на глас чита осталима, а шести „учи“ књигу што ју је добио од куће. Остали весели и задовољни што им је пронрезљен Божић, као су га навикли прослављати код куће, весело се занимају око лепо отурених печењица, које ће до мало залити румеником вина.

ИЗ НАШИХ БОЛНИЦА.

У операционој сали болнице Кола Српских Сестара.

Горња слика преставља операциону салу болнице Кола Српских Сестара за време рада. На слици се види вредни шеф ове болнице, одлични оператор син братскога нам чешкога народа др Јан Левит, који је у Србију први дошао, а ево последњи остао, да корисно послужи рањеницима братског српског народа. Од интереса је поменути, да је отац младога Левита у српско-турском рату исто овако као и син му похитао у Србију, да помогне српским рањеницима. У идућем броју донећемо слику д ра Левита оца у унифорни санитетског мајора. Младоме д-ру Левиту у операционој сали су неуморни одлични асистенти: 1. г-ђа Ђурђина Никола Пашића; 2. госпођа Аде Борисављевића; 3. госпођа Мица д-ра Мих. Поповића, помоћника библиотекара Народне Библиотеке; 4. госпођа Јелка д ра Михаиловића и 5. г ђица Зорка Васиљевићева. На слици под бројем 6. је госпођа Ана Крејчик, која је чак из далеке Америке похитала у помоћ српским рањеницима и сада као курир Кола Српских Сестара путује по новоослобођеним крајевима. Под бр 7. је госпођица Зора Перишићева. а 8 госпођица Мара Поповићева, две неуморно вредне милосрдне сестре.

О болници Кола Српских Сестара и свима сестрама које сестринском нежношћу и љубављу негују своју рањену браћу ми ћемо опширно писати. Овом приликом да напоменемо, да је Краљевић Ђорђе оном прилком ову болницу и да је лично присуствовао једној операцији, која је извршена над рањеним Миливојем Палићем, редовом 3 артиљеријског пука, из Великог Орашја кога је под Једреном шрапнелско зрно у леву бутину ударило па сву њој и задржало. С великом операторском вештином и невероватном брзином др. Левит је рањенику из бутине извадио шрапнелско зрно. Све је то учињено једним брзим, сигурним потезом ножа. Рањеник није рекао ни „јао"! и врло се добро после операције осећао. Краљевић је лично честитао доктору, а и Сестрама, изражавајући се најпохвалније о болници и њеном уређењу

Српска војска копа турско оружје

Пре неколико година турске власти покупиле су оружје од свих хришћана у битољском вилајету и закопале га у једну рупу близу касарне. Српска војска сазнавши за то прекопала је рупу и нашла неколико хиљада захрђаних пушака свих могућих система. Ова слика преставља моменат копања и гомилу пушака.

Бор. Св. Мишић

ПОШИЊАР

За време овог рата пошињари су имали пуне руке посла и они су га савесно свршавали. Мишић је једини црногорски пошињар, који је ову струку јавности обелоданио о успешна црногорске јуначке војске и тиме је стекао опште признање и задужио и Цкну Гору и њене јунаке и нас, које је о њиховим подвизима благовремено известио.

СА ОСВЕЋЕЊОГА КОСОВА

ПОСЛЕ КУМАНОВСКЕ ВИТКЕ: СРПСКА ВОЈСКА У БИВАКУ
— СНИМАК: Поја Јовановића —

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН ПРВЕ КЛАСЕ
† Данијел Ф. Васић
КОМАНДИР ЧЕТЕ У VIII. ПУКУ
ПАО КОД МЛАДОГ НАГОРИЧАНА 11. ОКТОБРА

ГРУПА ФРАНЦУСКИХ ОФИЦИРА, МЕЂУ ЊИМА ПЕШАДИЈСКИ МАЈОР
† Илија Маринковић, КОМАНДАНТ БАТАЉОНА У I. ПЕШАДИЈСКОМ ПУКУ,
ПОГИНУО 10. ОКТОБРА НА ЧРНОМ ПОЉУ.

ПЕШАДИЈСКИ ПОДОФИЦИР
† Никола Ђ. Филиповић,
водник II. пука Краља Михаила
погинуо 11. октобра на Табановцима.

ПЕШАДИЈА У СТРЕЉАЧКОМ ЛАНЦУ

КОЊИЧКА ИЗВИДНИЦА

СРПСКА ВОЈСКА НА ВОЈНОМЕ ПОЉУ

ИЗ НОВЕ СРБИЈЕ: СА ОБ

Риболов на Охридском језеру.

Охрид: Кафехане

ТУРСКА МЕХАНА У ЧАРШИЈИ

Дримов исток из језера.

Храм св. Наума

ОХРИД:

ПОГЛЕД НА ИСТОК: МАХАЛА МЕСОКАСТРО И ТРСИЈА

ОХРИД:

ЧАРШИЈА О ПАЗАРНОМ ДАНУ

АЛА ОХРИДСКОГ ЈЕЗЕРА

ОХРИД:
Минаре Аја-Софије

Дримов излаз из Струге

Охрид: Поглед на запад

МАХАЛА КОШИШТА И ВОСКА

Црква Св. Богородице

НА ПРЕСПАНСКОМ ЈЕЗЕРУ

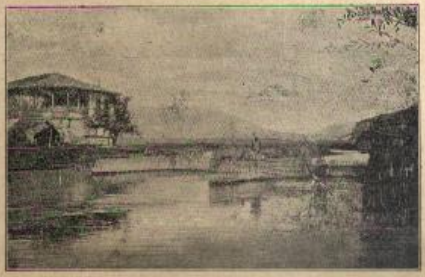

Риболов јегуља

Косовски осветници

Резервни пешадијски потпоручник † **Павле Ст. Шајковић**, војник VII пешадијског пука. Погинуо ноћу између 10. и 11. октобра код Нагоричана.

* † **Дамњан Ф. Васић**, пешадијски капетан прве класе, као командир чете у осмом пешадијском пуку књаза Александра славно је пао на Нагоричану 11. октобра у најљућем окршају, у коме је неустрашимо јурио напред соколећи своје војнике. Капетан Дамњан био је образован, одличан официр, коме је предстојала сјајна каријера. Турски куршум учинио је крај његову животу, али је учинио, да се име јунака Дамњана спомиње с хвалом и благодарношћу докле Срба траје.

* † **Никола Д. Филиповић**, пешадијски потпоручник, водник II. пешадијског пука Књаза Михајла, син је гордога Ниша, чија су деца овога пута просула потоцима крви, ваљда из захвалности, што су други крв лили за њихову слободу. У најљућем окршају на Табановцима, пред Кумановом, једна непријатељска граната погодила је младог официра који је још само толико живео, да је својим војницима узвикнуо: *Напред јунаци! Ко остане: жив нека каже мојој мајци, да сам пошнуо и да сам — јунак био!*

* † **Павле Ст. Шајковић**, чиновник Врачарске Штедионице, резервни пешадијски потпоручник, био је водник у 7. пешадијском пуку Краља Петра, у коме је био водник и старији му рођени брат Рада. Судбина је хтела да за Отаџбину један брат пролије своју крв, а други да јуначки падне на Куманову. Ноћу између 10 и 11. октобра, када се на нашем левом крилу водила страховита борба, јер су Турци под Кара Сандом навалювали много надмоћнијом силом да пробију наше редове, пао је потпоручник Павле, који је непрестано био у првим борбеним редовима, импонујући својом смелошћу своме храбром воду. Пок. Павле је београдско дете, овде је као одличан ђак свршио Трговачку Академију и постао банкарски чиновник. Мајка и сестре му изгубиле су своју наду, а браћа свој понос. Симпатични младић својим херојством сачувао је на вечна времена спомен свог имена.

* † **Миодраг М. Поповић**, економ из Брегула резервни пешадијски потпоручник, водник V. пешадијског пука Милана смртно је рањен на Куманову 11. октобра када је пред својим храбрим тамнавцима неустрашимо јурнуо у густе непријатељске редове. Потпоручник Миодраг је са бојног поља пренет у Крагујевачку болницу, где је умро са осмехом на уснама и узвиком „Живела Србија!" када је чуо, да су њиши однели славну победу и да се на гордом Душановом граду у царском Скопљу поносно вије српска тробојка. Пренет је у своје родно место Брегуле, у ваљевску Тамнаву, где је сахрањен како никада нико пре њега, јер је то први официр, што га убаво а скромно Брегуле дарова на жртвеник отаџбине.

* † **Боривоје Аранђеловић**, апотекар из Лесковца, резервни пешадијски потпоручник, пао је јуначки као ађутант трећег батаљона шестог пешадијског пука престолонаследника Александра, 11. октобра око 2 и по часа по подне када је наша војска већ у велико почела да гони разбијене Турке. Пао је од шрапнелског зрна на месту званом „Попова глава". Пок. Боривоје као апотекар није требао бити у борбеном ланцу, но у болници, али он се томе одлучно одупро и категорички је тражио, да га одреде у борбену линију: јер он, син јуначки, хтео је да буде достојан потомак свога родитеља. Пок. Бора син је пок. Пере Аранђеловића, пуковника, творца тврдог Шуматоваčког шанца о који се ломила турска сила. Отац му се одлично показао у рату где је изгубио и своје највеће благо, свој вид, да у другом рату изгуби и сина. Боривоје је био срећан, што је свој млади, пун идеала, живот изгубио у бор-

Резервни пешадијски потпоручник † **Миодраг М. Поповић**, војник V пешадијског пука смртно рањен 11 октобра пред Кумановом, умро у Крагујевцу

бици, којом је ослобођено Косово, проширене границе Србије и последњи Србин роб ослободио испод петвековног турског јарма. Стара му мајка, која је на олтар отаџбине принела и мужа и сина, може бити срећна, што је родила јунака коме једини идеал беше — Велика Србија.

СА БОЈНОГА ПОЉА

читан низ врло лепих и необично занимљивих слика „Балкански Рат" почиње доносити од идућег броја. Снимци су са ратног похода армијске коњице, а дело су једног официра, одличног аматера, коме ће будућност бити благодарна, што јој је у слици сачувао многе величанствене моменте из овог славног ратног похода српске војске.

КРВ ЗА РОД.

— Славно пали официри на Куманову —

На Куманову и око Куманова пали су јуначком смрћу ови српски официри:

Александар Глигић, пешадијски потпуковник, командант седмог пешадијског пука краља Петра, погинуо 10. октобра на Младом Нагоричану.

Војислав Велимировић, пешадиски мајор, командант другог батаљона 18. пешадиског пука краљевића Ђорђа, погинуо 10. октобра на Младом Нагоричану.

Милан Маринковић — Пиге, пешадиски мајор, командант батаљона у првом пешадиском пуку Милоша Великог, погинуо 10 октобра на Црном Пољу.

Љутомир Ђорђевић, пешадиски мајор, командир чете у 18. пешадиском пуку краљевића Ђорђа, подлегао ранама задобивеним 10. октобра на Младом Нагоричану.

Богдан Анђелковић, пешадиски капетан прве класе, командир прве чете. првог батаљона, шестог пешадиског пука престолонаследника Александра, погинуо 11. октобра пред Куманом.

Данијан Ф. Васић, пешадиски капетан друге класе, командир чете у 8. пуку кнеза Александра погинуо 10 октобра код Нагоричана.

Миливоје Крстић, пешадиски капетан друге класе, командир чете у 8. пуку кнеза Александра, погинуо 10. октобра код Нагоричана.

Светислав Милић пешадиски капетан друге класе, командир чете у 18. пешадиском пуку краљевића Ђорђа, погинуо 10. октобра код Младог Нагоричана.

Драгутин Јовковић, пешадиски капетан друге класе, командир чете у 7. пешадиском пуку краља Петра, погинуо 10 октобра на Младом Нагоричану.

Михаило Стојановић, пешадиски поручник, командир четврте чете другог батаљона. седмог пука краља Петра, погинуо 10. октобра на Младом Нагоричану.

Љубиша Поповић, пешадиски поручник водник у четвртом пешадиском пуку „Стевана Немање," погинуо 10 октобра пред Куманом.

Михајло Н. Станковић, пешадиски поручник, командир чете у трећем пешадиском пуку, погинуо мучки код села Бутеља.

Боривоје Аранђеловић, апотекар, резервни пешадиски потпоручник, адјутант трећег батаљона шестог пешадиског пука престолонаследника Александра, погинуо 11. октобра на Поповој Глави.

Милан Ђ Стефановић, резервни пешадиски потпоручник, водник у 7 пешадиском пуку краља Петра, чиновник Управе Фондова, погинуо 10. октобра на Младом Нагоричану.

Величко Јеверичић, резервни пешадиски потпоручник, водник прве чете, трећег батаљона, петог пешадиског пука краља Милана, погинуо 10. октобра пред Куманом.

Чедомир Милићевић, резервни пешадиски потпоручник, водник у 18 пешадиском пуку краљевића Ђорђа, свршени правник, погинуо 10. октобра на Младом Нагоричану.

Павле Шајковић, резервни пешадиски потпоручник, водник у 7. пешадиском пуку краља Петра, чиновник Врачарске Штедионице, погинуо ноћу између 10 и 11. октобра на Младом Нагоричану.

Мирослав М. Поповић, резервни пешадиски потпоручник, водник у петом пешадиском пуку краља Милана, економ из Брчуле, подлегао ранама добивиним 11. октобра код Куманова.

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК
† **Боривоје Аранђеловић**
АДЈУТАНТ ТРЕЋЕГ БАТАЉОНА VI. ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА
ПАО 11. ОКТОБРА ПРЕД КУМАНОВОМ.

Душан Цветковић, артиљериски потпоручник, водник треће батерије моравског пољског артиљеријског пука, погинуо 7. октобра при заузећу Бујановца.

Мил. Д. Мушић, резервни коњички потпоручник, ордонанс у штабу дринске дивизије, економ из Комирића, погинуо 7. октобра при заузећу Рујна.

Слава им!

ИЗ НОВОГ ПАЗАРА

— Ратна хроника: Ђубре и новчићи..... —

Одмах по уласку наше храбре Ибарске војске у Нови Пазар, постављена је војно-полицијска управа, да уведе ред у варошици, и да осигура грађанима личну и имовину безбедност.

Варошка управа отпочела је дејствовати, пре са надзирањем у многим варошким пореченима а одмах за овим саопштавала је и писмену наредбу, у којој је препоручивала грађанству *обилне жртве*, да је и код њих настала владавина Краља Петра, и т. д.

Пре усмену наредбу објављивао је „телал" — дотадањи огласитељски служитељ. у пратњи тог нашег полицијског писара.

Наредба је саопштавана на раскршћу — средоврашћи — улица. Телал, — *Мухамеданци*, — да би се показао као одани службеник новој варошкој управи, он је при надзирању заповести звучно викао позитуру са којом је представљао себе као великог старешину, и тада са те своје висине неразумним гласом, — зашто из све снаге — то јест, зашиљао *Биј, и пољ, Бово!* . . . . . *Царска ниче невријели!.... О селе, слушајте Краља Петронија! а, ко, његову, ће слуша*, ено му тамо на пред касабе њемала, па ће га бија, сбјесит ће, и маћку .....

Гонио.

Са обала Охридског Језера

— Из наше слике —

У данашњем броју на 24. и 25. страни доносимо читав низ лепих снимака са обала Охридског Језера. Ово је дан од најубавијих, најживописнијих кутака свих српских крајева. О промишљености Охридског Језера писало се много, а о њему је пре 20 година написао врло депу и занимљиву књигу наш одличан књижевник Бранислав Ђ. Нушић, који тада није могао пероватн, и ако је искрено желео, да ће доцнеката тај и за њега и за цео српски народ срећан, дан, да не само Охрид буде и слободан и српски, но да он буде његов — *валија*. Слике саме говоре најлепше о дивотама оних убавих крајева и животу у Охриду, то би било узалуд трошити речи описујући их на ово мало простора.

Последњи усташи, опис подизања славних Васојевића, од угледнога публицисте.

Ноћ пред Гиљаном, од једног истакнутог јавног радника донеће „Балкански Рат".

Наше војсковође

Генерал Михаило Живковић
КОМАНДАНТ ЧЕТВРТЕ СРПСКЕ АРМИЈЕ, ИБАРСКЕ ВОЈСКЕ

Популарни наш војсковођа ђенерал Михаило Живковић командовао је у овом победоносном рату Ибарском војском, са којом је извршио свој задатак како се очекивало. У очи кумановске битке Врховна Команда послала је генералу Живковићу телеграм: „Очекује се од храбрих Шумадинаца, да осветају српско оружје и покажу се достојни потомци својих дедова." А одговор ђенерала Живковића Врховној Команди гласио је: да је после крваве борбе и упорног отпора Турака и Арнаута са храбрим Шумадинцима освојио тврди Нови Пазар и ослободио место Реље Крилатице.

Ђенералу Живковићу сво је четврти рат и сам вели да је од свих досадањих најкрвавији. Турци су давали снажан отпор, јер су знали, да се решава њихово „бити ил' не бити", али је ипак њихова сила на свима линијама претворена у мливо.

Први српско-турски рат затекао као двадесетогодишњег младића, ђенерала Живковића као наредника питомца седамнаесте класе старе Артиљеријске Школе. На истом овом терену на коме је као главни командант сада водио јаку армију као наредник учествовао је у борбама на Калиполу, Јавору, Куманици и Чемерници. У свима борбама одликовао се проницавошћу духа и личном храброшћу те је први међу друговима добио на бојном пољу уз сребрну медаљу за храброст и официрски чин.

У другом српско турском рату ђенерал Живковић учествовао је као пешадиски потпоручник и командант драгачевског батаљона чачанске бригаде прве класе пожарске дивизије, моравског кора у борбама на Куршумлији, на Тиовиу и на Самокову. И овде је показао и велику спрему и ретку храброст, те је у знак признања добио златну медаљу за храброст и Таковски Крст с мачевима на прсима.

У Српско-Бугарском рату учествовао је и одликовао се у борбама на Врапчи, код Алдамироваца, на Драгоманском теснацу, на Нешковом Вису и на Пироту и за показане успехе одликован је медаљом за војничке врлине.

У мирно доба командовао је четом, батаљоном, пешадиском подофицирском школом, пуком, бригадом и дивизијом. Био је члан и председник разних испитних комисија, начелник дивизијског штаба, референт активне команде, редовни професор Војне Академије, који је и сада у миру управник.

Анексиона криза затекла га је на положају министра војног и тада је стекао велику популарност у нашем народу и углед на страни.

Ђенерал је постао 29. јуна 1907., а годину дана раније одликован је титулом почасног краљевог адјутанта.

За своје заслуге у мирно доба одликован је Таковским Крстом другог степена, Карађорђевом Звездом трећег степена, Белим Орлом четвртог степена и официрским крстом Румунске Круне.

Од ратних патњама се тешко разболео, али је сада већ на путу потпуног оздрављења чему ће се радовати сви пријатељи гвозденог ђенерала.

Хај! На море, на — Адрију

— Народне српске војсковође поводом историског избијања српске војске на Јадранско Море —

Приморски одред српске војске састављен је из трупа треће српске армије ђенерала Боже Јанковића. Када је ђенералу Јанковићу стигао извештај, да су његове трупе, савлађујући нечувене теренске и временске тешкоће, успеле да избију на Адрију и да су на обалама Јадранског Мора, које су у давној прошлости српској биле слободне и српске, седи генерал био је толико усхићен, да је о овом историском догађају и колосалном успеху српских трупа целу своју у овом рату прослављену армију обавестио нарочитом наредбом, која вреди историје ради да буде забележена, а која у изводи гласи:

Јунаци,

У низу оних многих успеха, које је наша победоносна војска за тако кратко време постигла имамо да забележимо још један врло знатан успех.

Одреди наше армије од шумадијске и дринске дивизије којима је било стављено у дужност да нашу свету заставу тробојницу развију на обалама Јадранског Мора, извршили су овај препун тешкоћа али пун славе и части задатак.

Поносни српски стег, који је победоносно провеен кроз Косово и Метохију, који се, захваљујући победама наше војске, сада већ поносито лепрша на Куманову, Скопљу, Призрену, Приштини, Новоме Пазару, Пећи, Ђаковици, Митровици, Велесу, Штипу, Марковом Прилепу, Битолу, и толиким другим знаменитим местима по Старој Србији и Македонији, сад се вије и на обалама Јадрана.

Јунаци,

Наша војска, и до сада позната и призната са своје храбрости и издржљивости, и сада је показала, да је Србин и непобедан и ненадмашан, кад се бори за слободу своје браће и за добро и величину своје домовине.

Они наши војници, којима је Бог био доделио ту срећу, да границе наше домовине прошире до Јадранског Мора, извршујући тај свети задатак, показали су необичну издржљивост и храброст. Идући по врлетима кроз које је до сада туђа нога у опште ретко продирала, по најгорем времену, идући кроз снегове, газећи преко набујалих река, подносећи и глад и студ, они су пренели славу српског оружја до мора и своју домовину и своме народу донели су једну нову превелику домовину.

Јунаци,

Објављујући овај највећи успех нашега оружја, ову највећу тековину нашега народа, ја вас позивам да истрајете у започетим напорима и ненадмашном јунаштву. Нека се наша домовина поноси нама.

Јунаци,

У овим свечаним тренуцима, када с највећим поносом бележимо успехе нашега победоносног оружја, узвикнимо:

Живео наш врховни заповедник Његово Величанство Краљ Петар I!

Живео витешки српски народ!

Командант треће српске армије
ђенерал **Бока Јанковић**

НАШИ ПОД ЈЕДРЕНОМ

Горња слика представља једну малу групу наших Београђана, који се за част Бугарске боре под Једреном, да освете Маричку погибију Краља Вукашина.

Први на овој слици је добро познати симпатични адвокат београдски и наш стари новинарски колега, резервни наредник *Миленко Ђ. Поповић*, новинарско дете, син дозрења наших књижевника и новинара, уважењог Ђоке Даничара.

Други је одлични београдски лекар, сада трупни лекар седмог пука другог позива *д-р Миленко Матерни*. За њега се раније причао и дуго упорно одржавао глас, да га је убио један рањени Арнаутин, када је као лекар ишао по кумановском разбојишту, да пружи прву помоћ рањеницима. Хвала Богу тај се глас показао неистинит и ми смо у Београду ту скоро имали прилике да видимо д-ра Матерног жива и здрава, на радост многих београдских родитеља, којима је као одличан лечиоц лекар пружио успешну лекарску помоћ.

Трећи на овој слици је најинтересантнија особа у овој лепој групи наших војника седмог пешадијског пука другог позива. То је врло симпатични наш брат Муслиман *Ибрахим Хаки Комадина*, турски официр из Једрена, кога су Срби заробили. Ибрахим Хаки је млад, врло интелигентан и образован турски официр, али није горе лист, дете је наше дичне Херцеговине, а и у њему струји српска крв, те наши официри и војници не гледају у њему турског заробљеника но свога брата. Млади Комадина у српском друштву врло се пријатно осећа и ни мало му тешко не пада ово ропство, јер брат у брату роба не гледа.

Четврти је нама Београђанима врло добро познати, и у круговима пријатеља и познаника омиљени пешадијски капетан прве класе *Милан Поповић*, ађутант команданта седмог пука, рођени брат нашег старог новинарског колеге г. проф Мила Павловића.

Пети је каплар Београђанима добро познати хотелијер првог београдског хотела „Москве“ *Данило Гутеша*.

И ако разњежена београдска деца сви они са пуно самопрегоревања и невероватном издржљивошћу подносе свој ратне штрапаце, да докажу да Београђани у вршењу дужности и одужењу дуга Отаџбини и Нацији неће да изостану ни стопе иза онога Србина из сеоске колебе.

Набујала снага.

— Николају Вукићевићу —

У души народа мог
понос је био увек први. —
У мору своје рођене крви
Он је огрезо, потопио у
топлу крв, свежу, здраву ту.
Часно се борио и гинуо часно,
падао часно, дизао се часно.
И он је пао до ципеле, чак касно,
а дигао се пре но други који
До свога циља још није стаго
он, —
ал' борбе страшне никад се не бојо
Од оног част кад се једном лиго',
он иде напред ко мален цар
који ће једном оборити храст
Он зна за сласт
рођене снаге, зна: на крају шаку
седака грубог жуљевит се пре
ћеш, по њима поораних род.
— Крвљу је својом стопу земље сваку
купио он! Сада чека плод.

И сада та крв,
топла крв наших витезова старих
буја и струји кроз кости и срж
целога једног новог поколења. —
ко свежи дух снажног обновљења
И силином снагом заиђа та крв,
јуначка, старе, слободњачка крв.
Та крв, која је повела у смрт,
У страшну борбу на Косово, — сад
буди се опет после четир' гнила
и слабо века. — Вековни је јад
с листова наше повесница стр.
А снага, што је негда снагом била
долази, као за осеком вал
надоће пљима. — Животу рад
осећам знаци нове снаге ја!

Страшна, и страшна, и ни мало блага, —
нас гони у смрт набујала снага
— Јуначка, стара, слободњачка крв.

БАЛКАНСКИ РАТ
— У СЛИЦИ И РЕЧИ —

2.)

Представници Балканског Савеза: Краљ Петар, Краљ Фердинанд, Краљ Никола и Краљ Ђорђе.

Српска војска дејствовала је у овим правцима: преступонаследникова прва армија: Куманово—Скопље—Призрен—Битољ—Лерин; друга армија Степе Степановића. Црни Врх—Крива Паланка—Кратово — Кочани—Штип, па је уништена под Једрене; трећа армија Воже Јанковића Приштина—Косово—Призрен—Тетово—Битољ. Четврта армија Мих. Живковића Нови—Пазар—Јадранско море, Јаворска бригада Миливоја Анђелковића у санџак.

Свој главни стан као Врховни командант Њ. В. Краљ је пред почетак непријатељства имао у Врању, али га је већ после десет дана борбе пренео у Душанов царски град Скопље, у који је преступонаследник Александар на челу шеснајестог пешадијског пука Цара Николе II. ушао 14. октобра, пошто је предходно његова армија однела сјајну победу над турском вардарском армијом Зеки Паше на Куманову. Овде је решен српско-турски, а може се, без претеривања, рећи, да је ово била главна и решавајућа битка целог балканско-турског рата. Да су Срби овде попустили успех Турске на свима главним бојиштима био би неминован, јер би Турци угрозили Софију и приморали Бугаре, да се врате, из Тракије, да своју кућу бране, да им Турци не ударе с леђа.

Кумановска битка је почела 10. октобра, решавајући моменат био је сутрадан у подне, а већ око 2 часа по подне разбијена турска војска дала се у дивље бегство. Срби су овде имали пет дивизија и једну коњичку дивизију и то ове трупе првог позива: дунавска дивизија под командом пуковника Милоша Божановића, дринска дивизија под командом пуковника Павла Јуришића Штурма, и моравска под командом пуковника Илије Гојковића и дивизије другог позива: дунавску под командом пуковника Михаила Рашића и тимочку под командом пуковника Драгутина Милутиновића и армијску коњицу, сва четири активна коњичка пука, поред дивизијских коњица, под командом пуковника Кнеза Арсена.

Борба је трајала два дана и једну ноћ. Турци су заузели ваљедно добре позиције, које су благовремено добро утврдили и своје положаје вешто маскирали. Војни ешалони страних сила, који су после борбе ради студија разгледели куманоске положаје најављују, да се, судећи по набору положаја и по начину утврђивања код Турака, јасно види, да су Турци имала одличне команданте, који су у тактичке улоговали са свима правилима модерног ратовања и да су та правила у борби на Куманову у свему примењали са пуно разумевања. Што су их Срби онако сјајно надбили и силно бацили из тих утврђених положаја доказ је само и способности српских официра и беспримерне храбрости српских војника, којима је идеја водиља била: освета Косова! Били би неправедни према противнику, а то није у крви нашег народа, када с дужним поштовањем не би говорили и о храбрости турских трупа. Два дана и једну ноћ они су небројено пута, презирући смрт, покушавали јуришем да пробију наше редове, а наше јурише више пута успевали су да задрже све док на целом фронту наши редови нису пошли на бајонет с чврстом одлуком, да бајонетском борбом, прса у прса, као некад на Косову, реше — на коме је царство. У томемоменту близу сто хиљада Срба имало је за циљ само једно: победа или смрт равна смрти Косовских мученика. Тај бујући Турци, којима јунаштво нико порећи не може, нису могли одолети, а не би јој могла одолети ни једна друга војска, јер где се сто хиљада јунака реши на смрт и пође у ватру с чврстом одлуком *„Жив натраг не!“* ту се мора победити непријатељ ма колики он био.

И када су се Турци дали у бегство пошла је у гоњење наша коњица. Она је изазвала паничан страх међу Турцима, који нису ни покушавали да се задрже у Скопљу, нити су били у стању да даду озбиљна отпора на Велесу. Код Велеса их је наша коњица предвојила у две групе, да их мало после једне прва армија баце код Прилепа, а друге моравска дивизија другог позива под пуковником Мидованом Недићем код Тетова, а све опет код Битоља.

На бојном пољу Турци су оставили 30 брзометних топова са много кара, 10 митраљеза и много другог ратног материјала. Гоњени их до Скопља српска војска је запленила: 156 брзометних топова, 72 понтона од алуминијума, два логора са преко хиљаду шатора, четири пољске болнице, преко, 60.000 брзометних пушака, огромну количину артиљеријске и пешадијске муниције, много профијанта, техничких инструмената, одела и пуне магацине свакојаког ратног материјала.

За успех на Куманову награђени су ђенералством команданти дивизија пуковници: Кнез Арсен, Јуришић — Штурм, Гојковић, Божановић и Рашић, начелник штаба прве армије пуковник Петар Бојовић и помоћник начелника штаба Врховне Команде пуковник Живојин Мишић.

Битка на Куманову трајала је педесет сати. Ту су пале многе и драгоцене жртве у крви најбољих наших синова, али те жртве су и сувише мале према колосалном успеху, који је њима откупљен. Диваљења достојно било је држање целе наше војске, а на челу пукова наших Београђана, седмог и осамнајестог, који су имали најтежи задатак, највеће губитке, али и највећу част, да су највише допринели успеху овога целог рата.

Слава нека је славно палима, а хвала живима!

Са Куманова Србима је било отворен и слободан пут за Скопље, које се без отпора предало. Народ је с одушевљењем поздравио улазак српске војске у слободно српско Скопље. Звона са свих цркава огласила су погреб турског царства у Европи и васкрсење Велике Србије.

Скопље је важно прометно раскршће. Из њега воде путеви за Призрен и Скадар, за Србију и Бугарску. Из Скопља води велики пут преко Тетова у Битољ и Охрид. Скопље је у прошлости играло знамениту улогу и било за Душана престоница српскога царства, а сада предстоји му као важном трговачком месту велика будућност. За Турака Скопље је било вилајетско место за вилајет косовски. Данас Скопље може да има око 30.000 становника, од којих је већа половина Срба и Хришћана, а друго су Турци и Јевреји. У Скопљу је била команда турског корпуса, а данас је оно окружно место и седиште команданта новообразоване српске косовске дивизије. У Скопљу су до сада Срби имали поред основних школа, целу гимназију, мушку и женску учитељску школу, женску радничку школу, музичку школу и т. д.

(наставиће се)

НАШИ ХЕРОЈИ

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН ПРВЕ КЛАСЕ

† Димитрије Христић

КОМАНДИР II. ЧЕТЕ, I. БАТАЉОНА V. ПУКА

Капетан Христић као командир чете учествовао је у свима борбама прве армије на Куманову, пред Прадедом, Бакарном Гумну и Битољу и сваки се истицао и личним јуначтвом и официрским способностима. Зла коб хтела је, да јунак не падне од куршума, који су као киша падали око њега, него од болести. Од ратних страдања добио је запаљење плућа, коме је подлегао на Богојављење у Скопљу, одакле је пренет у родно место Обреновац, где је погреб са великим почастима.

Слава јунаку!

Са Косова: Муратово тулбе

Место где је Обилић распорио цара Мурата на Видов-дан 1389

НЕОБИЧАН ДОМАЋИН

СЛИКЕ НАШИХ ДАНА

Митров-дан је...

Многи Срби славе данашњег светитеља. И најсиромашнији се спрема, да што свечаније и радосније прослави свога кућног светитеља и заштитника. Многи су данас домаћини у бојној линији, где се боре против непријатеља лепе српске вере и имена. И они данас духовно учествују код својих милих укућана, о слави својој. У хладним гудурама и врлетним пределима, сећају се данашњега свога крсног имена и моле се Богу...

Код кућа су остали, само жене, деца и стари, Они данас у домовима, замењују домаћине и прослављају свога кућног светитеља...

*

У једној је кући остала само млада жена, са нејаким мушким дететом од пола године. Домаћин је на граници у боју против непријатеља. И она је спремила славски колач, свећу и жито, колико тек „да се слава не угаси".

Дошао и свештеник, да прежеже славски колач, јер га није имао ко у цркву да донесе.

Кад дође време, да се окреће колач, жена рече:

— Нећу ја господине попо да дрким колач, као „женска страна". Имам ја замену домаћина.

После ових реча жена оде и брзо се врати носећи свуда чело, које спавање анђеоским сном.

— Ето, то је сад домаћин — рече жена, — и положи детиње ручице на колач.

Свештеник нека прикладне песме и полако обрне колач, а дете се постепено буди. Кад се колач преломи, оно отвори очице, а на лицу му се осу невини осмејак...

Матери заблисташе сузе у очима. То су сузе радости, што има сина, да одмени оца на straži и сузе туге, што није домаћин у кући....

Заиста, ово беше дирљив моменат, да би и најтврђа срца гануо до суза.

Шта ли је тек било у души матере то само она осећа? Иначе је она задовољна, јер јој је колач држала „мушка страна" — њен синчић, који је заменио домаћина. И Бог ће се смиловати овоме дому и дати добро. —

*

Заиста су ово ретки примери побожности!

Народ, који има овакове узвишене слике вере и морала достојан је: да живи; да има славну будућност и да увек има угледно место, међу културним народима.

Вера је увек била тесно везана са српским народом, и он са вером. Вера га је у ропству крепила, она га ево сада у ратним часовима води, за слободу и веру своје потлачене браће.

И, данас, када се слободни Срби жртвују за слободу своје браће у ропству, ево, где супруге, матере и деца наших врлих ратника, не заборављају своје вере. Они радосно испуњују своје верске дужности и онда, када нису у домовима њихови браниоци, Они су опет радосни, и ако им је тешко њиховo одсуство, јер верују: да су они на свет ј и племенитој дужности, — задобијању слободе свој ј браћи у ропству. —

Овакав је народ достојан да живи и да напредује. Овакоме народу не може никаква сила на пут да стане, јер је Бог с њиме увек.

Слава нека је Богу и томе великом народу!...

Београд, 26 октобра 1912. г.

М. І. Путниковић, свешт.

СРПСКЕ ВОЈСКЕ

БОЖИЋ у БИТОЉУ

Српска војска полази по бадњак

Бадње вече у логору српских топџија у Битољу.

Штампарија Наумовић и Стефановић, Београд, Чика-Љубина ул. бр. 8. Одговорни уредник: Ст. Ивк. Шојчић.

Број 3. БЕОГРАД 3 ФЕБРУАРА 1913. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

Број 30 филира

У СЛИЦИ И РЕЧИ

УРЕДНИШТВО: Краља Милана ул. бр. 2. ТЕЛЕФОН

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ ШИЈАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Творац Балканског Савеза НИКОЛА П. ПАШИЋ

Краљевић Ђорђе

На засебној страни данашњи број украшујемо ликом витешког краљевића Ђорђа, који је у тродневној крвавој битољској битци показао, да је достојан унук Вождов и да и у њему струји крв хероја тополског Карађорђа бесмртног. У битци на Битољу краљевић Ђорђе је неустрашимо летео тамо где је најопасније и нејединпут нашао се у кишн непријатељских куршума. Али је јунак добре среће био и није нигде ни окрзнут. Куршуми су га штедили али су га ратни штрапаци бацили у постељу у којој је прележао тежак тифус, од кога се већ придигао и сада се добро осећа.

Када се ово дана у једном ужем друштву, у коме је био и Краљевић, повео разговор о његовом јуначком држању пред непријатељем на Битољу краљевић се бранио од тих похвала и рекао:

— У овоме рату сви су вршили своју дужност како коме даје и не могу се појединци истицати испред осталих. Сви од највишег војсковође до последњег редова били су свесни своје дужности и сви су је вршили са самопрегоревањем. У томе леже наш успех!

У току разговора краљевић познат са своје искрености, племенитог срца и каваљерства када се повела реч о противнику, није се устезао, да и њему призна, што му припада, па је рекао, *да су се и у овом рату Турци показали и јунаци и каваљери.*

У почетку рата краљевић је био у штабу друге српске армије са којом је био све док она није упућена под Једрене. Тада је он пребачен у штаб прве армије, са којом је наставио продирање до Битоља, где је заједно с осталим српским војницима са пуно самопожртвовања вршио своју српску и војничку дужност и тамо на крвавом разбојишту оправдао онај глас и поверење, које је стекао у миру.

ОСАНА!

— БЛАГОЈЕ БРАНЧИЋ —

Довршено је дело преславно...
Петвековно је слободно робље,
Освећено је Косово равно:
Прошлости светле црно нам гробље..
Оборен лежи Азијат горди,
Европа тамне србинској Ђорди,
Хој, кличи вило српских Дубрава:
Осана! Слава!

О како годе слободе зраци,
Нека су свете големе жртве!
Хвала вам браћо, хвала јунаци,
Љубимо живе, славимо мртве...
Велико опет Српство је мало
Врламама је грехе опрало
Одјекни и ти Адрију плава
Осана! Слава!

Слободе град се у крви зида
И сад је таква просвета вајна.
Јунаштво, слога ланце раскида..
Ипак и ђаво моћ је потајна.
Хој, коло среће, зашто си стало?
Та Србин ниште још само мало.
Онде би песма јекнула права:
Осана! Слава!

Нови Сад.

О кумановској битци

— ИЗ ДНЕВНИКА ЉЕДНОГ ВЕТЕРИНАРА —

Читао сам доста о овој крвавој и славној битци о којој се тако много пише, али нигде не нађох да се износи објективан и тачан опис целе битке од почетка до краја. Сваки пише о својој околини. У остатом то је сасвим обична појава. Доцније историја учињене своје. Решио сам се, да на основу својих забележака изнесем неке податке, који још нигде нису публиковани, а који су од нарочите вредности. Ја ћу за сада, изнети укратко рад моје околине — коњичке дивизије о којој се тако мало говори. И зашто? То знају они који су до сада писали о кумановској битци. — Из ових кратких забележака даће се видети да о тој моћној јединици треба много више проговорити и са много — много више поштовања.

10. октобра освануло је на кумановским положајима цела коњичка дивизија под командом кнеза Арсена Карађорђевића, која је те положаје заузела још у очи тога дана. И дуга отпочела је борба са дачког надмоћнијим непријатељем. Сјахавши за борбу пешце, коњици су се очајно борили и уз примамом коњичке артилерије стварали су се да одрже ове важне положаје до доласка дунавске дивизије. То су и успели! Са ретким невиђеним самопожртвовањем и смелом храброшћу ти су положаји сачувани до доласка дунавске дивизије, чији су редови сменули замореиу и проређену коњичку дивизију. Прикупљена коњичка дивизија служила је по том као резерва и била је потрошена одмах на првих положаја.

Целокупна српска армијска коњица

Постројена цела коњичка дивизија при преласку границе На крају је четврти коњички пук са својим врлим командантом коњичким мајором Јевремом Јанићем. До њега се види на коњу командир четвртог ескадрона коњички капетан прве класе Милан Рафајловић, који је са својим ескадроном у најкритичнијем моменту ступио у борбу на Куманову и помогао да се одржи жељо врило.

Шта би било да је коњичка дивизија одступила са ових положаја или да их није на време заузела? Ово је питање о коме треба здраво и дрело премислити.

Ово су били драгоцени и судбоносни положаји, што се доцније и показало.

Да су Турци те положаје заузели пре доласка дунавске дивизије, то би било кобно по цео даљи рад. Они би напали дивизију док је још била у маршевом поретку — за борбу неразвијена и крај тога да се предизведе.

Али командант коњичке дивизије оценио је важност ових положаја, одржао их и предао дунавској дивизији — штитећи за то време и њено боље развијање. Од колике је то важности било, показао је исход те славне битке.

Борба је страховито беснела. Ордонанси су јурили на све стране. Разне вести кружиле су. Гђуписана коњичка дивизија била је распоређена на левом крилу дунавске дивизије чији је фронт износио око 7 км. Она је била сада и морална потпора борцима дунав. дивизије и уједно моћна јединица спремна да се баци онамо где то буде најпотребније. А то је и било!

Лагано са положаја стизали су лакше и теже рањени војници и то сваки праћен увек од неколико здравих рањених војника. Војници су били узбуђени. Чуло се и престаје: Изгибоше нам официри. Изгибоше сви! Како су се рањеници све чешће појављивали то су од стране коњичке дивизије одређене патроле да ове војнике прикупљају и патрат враћају. То је имало дејства.

Сећам се једног интересантног разговора између команданта коњичког пука коњичког мајора г. Јеврема Лазића и једног пешадиског капетана из XVIII пука.

Напушајући на овог капетана командант му рече, да прикупи ове војнике и да што пре оде на једну узвишицу — он ту показа руком напред, где су били наши пешаци. Капетан му одговори да је њему командант пука наредио да овде остане — а у осталом немају ни муниције. На то му командант узбуђен рече: Овде се тиче опште ствари! Има момената који су старији и од вашег команданта и од мене. Скупите ове људе и идите тамо што пре. Падне ли оно место у питању су тада сви положаји. Его муниције. Командант нареди и неколико сандука беху брзо скинути са коња на пуковске бојне коморе и предати пешацима. Капетан увиђевши важност овог наређења — поздрави мајора и са прикупљеним војницима и муницијом оде на означено место.

Борба је и даље страховито беснела! Од силне пушчане и топовске паљбе — уз трештање митраљеза изгледало је да се сам ваздух спустио на земљу. Рањеници су непрестано пристизали.

Око 3 ч. по подне командант IV коњичког пука добио је наређење, да са потребним бројем војника оде на положај на Цовеном Брегу и да потпомогне пешачку батру и да се ти положаји одрже по сваку цену. Одмах је према величини терена послат 4-ти ескадрон тога пука под командом капетана прве класе Милана Рафајловића и цело митраљеско одељење под командом капетана I класе Драг. Мостића. Они су у галопу, а под јаком непријатељском ватром избили на означено место — сјахали за борбу пешке — и јаком митраљеском и пушчаном ватром потпомогли наше разређене пешаке увеваши и самом својом појавом њих дух и одушевљење код борца. У вече када смо прикупљали рањенике многи су ми пешаци са највећом радошћу описивали онај тренутак када су видели да долази помоћ — и када су чули митраљезе. Са још већом храброшћу борба је настављена и трајала је целе ноћи. У неко доба када је ватра са турске стране попустила — — смењен је десетковани ескадрон и одељење и повучени главнини. Војници причају сами: Ми у паклу не може бити страшније: Зуји око нас куршум као чеље у кошници. Гранате падају пред нас и иза нас — а изнад глава прити пранпел. Ситно камење издробљено гранатама засипа нас. Око нас падају наши другови. А ми у свакоме је сила тежња да их осветимо — што скупље, што страшније.

Свако помишља у себи: код Турака је још страшније. Ми гађамо много боље, и а наша артиљерија просто их засипа. На неким местима били смо близу Турака. Видели смо лепо како читаве лесе падају од наших митраљеза. Нисмо им дали ока отворити.

Ноћ је проведена у борби. Бљесак и грмљавина топова прекидали су ноћну тишину. Гроктање пушака трајало је целе ноћи.

Зором отпочела је борба још страшније. Коњичка дивизија пребачена је на леву обалу Пчиње. Коњичка батерија на рукама војника изнешена је на положај са кога је косила турске редове — и уништила ону турску батерију, која је још прошла дана са леве обале Пчиње наносила грдне губитке нашим трупама.

Добро уђешеном ватром турска батерија уништена је за неколико минута.

Кнез је стајао крај самих топова и гласно је хвалио сваки добро набачени метак. Турци почеше попуштати. Наши нападају још снилије. Турци одпочеше оступати у нереду — одпочеше бегати.

Командант IV коњичког пука добио је наређење да се са својим пуком баци на одбачене турске редове, који су лагано налазили из једног густог врбака и на које је већ дејствовало својом ватром митраљеско одељење тога пука. Командант изађе пред пук и у кратко саопшти своме пуку ту заповест.

Буран „ура“ поздравише војници ову заповест. Кратке команде! Пук се заталаса и као вијор уз бурне узвике војника баци се на турске редове.

Наши пешаци уприбесним клицањем поздрављаху појаву коњице.

Турци су бегали на све стране. Ту су почели долазити први заробљеници. Коњица их је дуго гонила, док је није задржало наређење, да се пук прикупи и да остане ту на истакнутим положајима да предстражи целе дивизије.

НАСТАВИЋЕ СЕ

Одмор после крваве борбе

Драгољуб Мостић, коњички капетан, са својим митраљеским одељењем четвртог коњичког пука, после борбе на Куманову.

НАШИ ЈУНАЦИ

Потпуковник Ристић и капетан Магдић.

Слика нама представља потпуковника Милорада Ристића, команданта 7. пешадијског пука, и његовог адјутанта капетана Константина Магдића, који су се са својим храбрим Београђанима јуначки понели. Ристић је достојно заменуо славно палог Александра Гашића, а Магдић је био десна рука и једном и другом. Нама слика представља их пред њиховим шатором у охридском логору у спреми у којој су изјуривали све ратне штрапаце и у свима крвавим борбама претходили својим војницима.

Живот у Призрену

Када је у првим редовима наше војске одјекнуло: *„Ето нам Призрена“*! Београду је већ јављено, како је Призрен ослобођен. Још тада се осећала код свакога Србина нека огромна радост, јер виде да му се отварају врата бољој будућности, слави и величини. Ослободити стару престоницу српскога царства доискле значи и обновити царство. С тога је сваки наш војник уласком у Призрен сматрао себе као јунака из обновљеног Душановога царства. Сам Призрен овога момента не разликује се ни у чему од осталих турских варошии. Призрен лежи на обалама реке Бистрице — турска варош и чаршија. А српски крај је угуран од подножја па на врх брда на коме лежи Душанов град. Када посматрате варош из града прво вам пада у очи српски крај. Куће су просто једна на другој — јер су уз брдо, па се чини да комшија треће куће одозго види шта му ради у дворишту сусед треће куће одоздо! Колико Турци мало пажње обраћају на чистоту види се и по тиме, што су дозволили Србима да се са кућама пењу уз брдо. Сва нечистоћа из дворишта српских испрана кишама и снеговима слива се преко мала и авлија турских у Бистрицу.

Једино што имате веселo у овој варошии то је Богом дану реку Бистрицу. Видите је какој хучи преко стена

Душанов град у Призрену

и камена и како се измајсто пробија кроз варош носећи сву нечистоту, али ипак и поред те природне несхотности ипак запазите и ту трагова некултуре. Због воденица она је колем зајажњена на више места и код тих кола видите по читаве буриће говеђе како плове, а према како се играју по таласима најбистрије Бистрице. Али мало даље низ реку управо до пољске болнице видите примитивну индустрију, фабриковање коже — табаковање. У једноме каналу широком два метра јури вода, а ту су наменштена полужа бурад са перијама, те их вода тако окреће, а у њима се коже штаве примитивно. Оваквих буради има на овоме каналу врло много и када их посматрате све вам се чини, да је Бистрица заслужила што јој се овако бурад кланьају због њене бистрине, бравне, природне веселости и назад њене великодушности, што сву нечистоту варошку гута. Не да се замислити каква би била варошка нечистота да није ове благотворне реке.

Из брда на коме је српски крај избија на неколико места вода и то у јаком млазевима. Сва та вода утиче слободно у Бистрицу или је цевима спроведена по варошии, те има готово свака мали кладенац, а и поред њих у већим улицама олуком поред тротоара јурк по какав поточић у коме лети Турци — трговци, хладе ноге, перу цевзе и филџане... Али све то вода носи!

Да нисам случајно наишао на једну госпођу за коју ми рече један, да је Надежда Петровићева, живописац, са црвеним крстом око руке, а она је једина болничарка у овоме месту, да бих и даље замишљено да у овом граду Турци владају, али крст око руке госпођице тргне ме из заноса и одмах ми пређе пред очима срећни положај Призрена и наша култура од сада за две године... Чисто видим још сада регулације, канализације и т. д. јер је у много повољнијим приликама но ма која друга варош за извођење „великих општинских радова“! Сама Бистрица у средини вароши може имати врло велики пад и ето вам електричне индустрије, а где је ње, ту је благостање!

Морамо се вратити натраг вароши, јер ће нас Бистрица одвести тамо Љуми, а нисам рад за сада да говорим о Арнаутима! Већ Призрен је са својим кривим улицама, са многим испресецаним сокацима прави лавиринат. Све су му улице тесне, тако да се наше коморције с великом муком разминоилазе; готово су све калдрмисане речним крупним каменом на када се возите колима морате одмах да тражите неку бабу да вас „потпаше“ пошто се „пупак развије' од силног трусења. Прва реформа у чаршији је примењена, јер је наређено, да се надстрешнице сасеку и скину те су тако те улице постале видне и проходне нашој коњици, која је највећу муку видела, јер је морала да прилегне по коњу да се не би о гране закачили. Има неколико мостова преко Бистрице и то у таком стању, да су прави „бедници“. Не зна човек чему да се више чуди, да ли ономе што је врло уздан или пак луку што је при врху врло оштар; или стрмини падинама — страна моста, где је пут обично калдрмисан не каменем већ степлима, а то по свој прилици с тога, да би имала кола и стока при толикој стрмини где да се задржавају. Просто права турска техника!

Од становника има поред Срба још и Турака и Арнаута католика. Међу собом немају никаквих веза, чак и трговачке везе избегавају, већ свака народност чува себи. Турци као завичајни господари, а Арнаути пак, као најсилнији, сви су од једних Срба отимали сва имања, а оно што је мање вредности остављено је „рајн“.

Може се рећи, да је раја више зла претрпела од Арнаута но од Турака, а то је с тога, што су се Арнаути у последње време толико осилили, да су чак и Турке нападали, а то је природно с тога, што су Србе пљачкали и Турци и Арнаути и када је остала гола рајa, онда Арнаути окрену ње да пљачкају и Турке. Турци Призренци највише се плаше, када чују, да су се Арнаути у Љуми, звани Љумљани, побунили. Одмах се затвара чаршија па ма то у које доба дана било, јер знају, да чим уђу Арнаути у варош одмах пљачкају. И за све време док ова бојазан предстоји цео турски гарнизон у Призрену је у приправности. Имао сам прилике да чујем од једнога Турчина да каже: „Турска није могла ништа Љумљанима да учини и нас од њих да заштити, али Алах посла другога цара, да нас заштити као грађане, а Царевину и Арнауте да казни“!..

Иттући улицама нема шта да се види до кућа са решеткама и чврстим капијама и на њима стари звекир. Када се звекиром залуца, врата се отварају, али се не види ко их отвара Пред вратима има једна пољана као завеса, иза које се сакрије буда пошто врата отвори

Пред једном великом турском кућом видим нашега шиљока где са пушком чува стражу. Пријем му:

— „Да те нису поставили да чуваш какав штаб"? Улитах га.

Војник ми сасвим равнодушно одговори:

— „Ово је кућа бега Н. Н. и кажу ми, да има много пара, па му прете Арнаути да га опљачкају, те је с тога наша команда наредила да га чувамо и да му плаћа с главе не фали, јер је то образ војске, а понос наше државе, да несме нико никога пљачкати!

Видим да је војник из XI пука I позива и на овако паметно његово резоновање очима и душом сам га загрлио као рођено чедо своје. Немогах му ништа рећи, већ продужих пут и у себи помислих: да и сам је Бог са оваквом војском, јер оваква схватања дужности у оваквим мучним ратним данима може само Богом надахнута војска да схвати.

Пашић и Вениселос

КОНФЕРИШУ У ХОТЕЛ „МОСКВИ" У БЕОГРАДУ

Основа одела тотово свима је иста. Мушки носе чакшире турлије и Цемедане, а женске све шалваре; само што Туркиње носе неку врсту сукње пребачене преко рамена са ферејом на лицу, а Арнаутке носе као неку врсту врскапута на струку хетно серојеном, али преко главе носу не ку врсту белога пешкира подужег и то половину пусте дуж од главе, а другом половином преко руке вакљања лавом леве руке тице до јагодица. Српкиње су много скромније по морању, јер тешко њима ако се депе још и носе. Поред шалваре носе и некакву „рекку" постављену, што личи на наше памучкије са рукавима; млада очешљана у једну витицу и исту забрађи фином шамијом, још ако је газдинска „турн виску" око врата обично вукате, велике и мале.

Што је најинтересантније сав женски свет код Срба и Арнаута тако је нежан у лицу као да је одрастао по бечким клостерима! Веома нежно бледо лице са по малим праменом руменила преко истога; са некаквим неприродним кретањем, јер кад се крећу изгледају као да се крећу туђим ногама. И када их овако посматрам све ми личе на цвеће које зимује у подруму! А сиему је овоме узрок што је њихово кретање сведено искључиво у четири зида домова! Али од како је наша војска ушла слобода у кретању, нарочито женских, јако се осетила. Виђате чешће женске како промичу, али се још осећа она пређашња ужурбаност; све се боје да не буду нападнуте и ако су уверене у благородност наших војника И ово ће крза кратко време нестати, пошто сами Турци признају, да су им жене слободније сада но пређе.

Пазарни је дан среда и обично тада долазе сељаци и сељанке те доносе производе своје и продају; најинтересантније је место где се продају женски ручни радови, где видите на првомо месту фино, танко проткано свилом српско платно; затим цемедане извезене златом, чарапа, плетених потколуља и т. д. Наша војска за успомену најпре купује чувено призренско платно. Дућани су густи једно до другога тако, да обично не заузму више од неколико квадратних метара. У дућану и то на средини обично седи трговац — Турчин прекрштених ногу, поред њега мангал са распаљеном жеравицом; греје руке, пуши дуван, а и кафу кува и пије. Тако дочекује муштерије и газари. Када ко дође и затражи му какву ствар он обично и не гледа у муштерију, нити се креће с места, већ онако крај густа дима од дувана одговара муштерији што краће. Ћенкање је искључено, јер чим му кажете другу цену, он више не гледа у вас и не говори више — што му је представак старе гордости!

Такав је Призрен око себе, а и у себи до доласка наше војске, али пошто се увела наша власт он не полако губати оно старо руво и скоро ће се обући у модерно на дику нашу и понос нашега оружја.

Призрен

В. Н. В.

СТРУГА: НА ПАЗАРУ

Из Нове Србије

СА ОХРИДА: СВ. ЈОВАН

КАКО СЕ ПРЕДАО ПРИБОЈ

— Успомене једног четника —

— СВРШЕТАК —

Кад смо ушли у ћумат било је око 150 Срба и Турака. Међу њима мудир и газда Аксо Борисављевић. Ја и војвода сели смо један до другога покрај мудира, а Пајо одмах до врата у ћошак одакле се није ни видео, јер су га Турци опколили и нешто запиткивали. Тада војвода устаде са свог места и рече:

— „Браћо, Срби и Турци, мене као и овога војника (показујући руком на мене) послао је командант јаворске бригаде, да вас упитам, хоће те ли се без боја предати победоносној војсци Краља Петра I или не?"

Турци се само згледаше на један између њих рече дрхтавим гласом:

— Вала бива, ми ћемо се предати војсци краљевој али комитама нећемо никад, док је и један жив".

— „И не треба да се предате комитама" — додаде војвода, што код мене за мало не изазва смеј.

Мајор Коља Радовојевић освајач Пријоја

По војводином налогу они у том смислу и написаше писмо команданту и предадоше га њему. Сад се Турци почеше жалити војводи на комите како од њих не смеју изаћи из вароши. Ту војвода начини с њима неку врсту уговора по коме је сваком слободно изаћи напоље на своје имање, али без оружја а исто тако је слободно и Србима силазити у варош.

За то време чула се око ћумата нека галама. Како сам с војводом био близу прозора, ја видех једну гомилу Турака. Један је од њих држао брзометну у рукама, а други су покушавали, да му је отму. Кришом сам мукнуо војводу да му то ставим до знања, а своју бомбу, која ми је била у џепу на блузи још сам више извадио и чврсто држао у једној руци, а у другој шраф тако да сам је за један секунд могао бацити међу нас.

Тада газда Лексо рече: „Ви Турци нисте никакви људи, овде сте на вјеру довели ове људе у ћумат и жалите им се на комите, а сад оћете на вјеру, да их побијете".

Ниједан не рече ни речи, а војвода се правио као да није ништа чуо. Како је овде било Турака из Пријепоља и Пљеваља, који су дошли овима у помоћ па су се хтели вратити својим кућама, то су питали војводу смију ли ићи кућама и шта ће са оружјем. Мудир је предлагао да останем ја као војник српски да примам оружје док дође војска, чему сам се ја много обрадовао, али на то војвода није пристао, него је одредио газда Лексу, да он прима оружје и издаје цедуљице онима који предаду оружје и да може сваки слободно са том цедуљицом ићи кући. После тога вратили смо се истим путем на Јармовац задовољни својом мисијом. Наши другови очекивали су нас с нестрпљењем и кад су нас угледали, сви су нам потрчали у сусрет, те се изљубисмо као да се нисмо видели годину дана.

С Јармовца је војвода послао један део чете преко Лима, други на Ужац према босанској граници да чувају села од Турака до доласка војске, а ја сам с војводом и још једним четником отишао на Бању. После четири дана стиже и српска војска опијена славом и победама. Улазак у Пријој био је свечан. И мало и велико беше изашло да дочека војску. Људи беху обучени у свечано одело а жене, девојке и деца са тробојкама око руку обасипале су нас цвећем. Општинско чаршиште изнело је команданту батаљона со и хлеб у име добродошлице. Клицању: Живео Краљ! Живела војска, није било краја. Интересантно је поменути, да су сами Турци обрисали и очистили касарну у коју ће се сместити српска војска. Војска је заноћила у касарни, а нас су примили грађани на конак. Сутра дан сам, сад већ у оделу четника, сео мудира са једним Србином на улици. Пошто их поздравих Србин упита мудира

— „Познајеш ли ти овог младића".

— „Вала бива чини ми се да сам га нећу виђео" одговори мудир.

Србин му објасни, да сам ја онај војник што сам пре неколико дана долазио с оним грађанином из Пријепоља.

— „Па ће му је војничко одело" додаде мудир.

— „Море није то војник, већ комита, и онај грађанин то је његов војвода и да је онај Турчин гађо њих онда у ћумату он би бацио бомбу међу нас те би смо сви погинули, па ми не би било жао вас но нас што бисмо погинули од Србина".

Турчин се запрепасти од чуда и додаде:

— Да није била бомба, оно жуто што је вирило из џепа"?

Ја му одговорих да јесте, а он процеди:

— Ксмет божији те сви не изгибосмо".

Из Пријоја смо отишли у Нову Варош, коју је српска војска заузела на дан раније пред наш долазак. Нова Варош је варошица у једној планинској котлини. Има око 2000 становника и лепином су Срби православне вере. По улицама је била маса света, која нас је поздрављала. Одушевљење је било неописано и сва је варош била искићена тробојкама. На све стране чула се песма, која је означавала дан народнога васарса.

„Балкански Рат" у идућим бројевима донеће ове занимљиве написе:

Борба на Мрдарима, погибија поручника Поповића, од једнога командира чете.

Заузеће Сапцака, из бележака једног интелигентног четника.

Ноћ пред Гиљаном

Последњи усташи — Васојевићи.

Наше војсковође

Ђенерал Степа Степановић
КОМАНДАНТ ДРУГЕ СРПСКЕ АРМИЈЕ

Један од најпопуларнијих наших војсковођа је ђенерал Степа, који је у овом рату доживео ту част, да под своју команду добије и српске и бугарске трупе. С тимочком дивизијом одлично се показао у борби на Црном Врху. У овоме рату ђенерал Степа имао је за задатак, да чува Софију и да на Овчем Пољу пресече одступницу Турцима. Он је тај задатак изванредно изврсно задовољство Врховне Команде, и заузео је са својим трупама Криву Паланку, Кратово, Кочане и Штип, одакле је упућен под Једрене.

Степан вић је рођен под Авалом, у селу Кумодражу, 28. новембра 1856. Шест разреда гимназије свршио је у Београду. Први српско—турски рат 1876 затекао га је као ученика питомца једанаесте класе Артиљеријске Школе. Као ученик питомац учествовао је у првом српско—турском рату 1876. на бојишту Тимочко—Моравске војске у борби на Грамади, на Б бишој Глави, на Пандиревцу, на Ресавици, код Рдевца, на Шиљеговцу и на Гагиевачким висовима. Врховни Командант војске ценећи одлично држање његово пред непријатељем одликовао га је сребрном медаљом за храброст и 10. децембра 1876 унапређењем у чин пешадијског потпоручника.

У другом српско—турском рату 1877. и 78. био је официр крагујевачког батаљона, крагујевачке бригаде прве класе народне војске друге шумадиске дивизије шумадијског кора, и као такав учествовао је у борби на Мишару и добродолским висовима као командант одреда, и око Ниша и Горње при заузећу Ниша.

Године 1878, у арнаутлуку код Милошевца као субалтерн официр из даље као командир одабране чете крагујевачке бригаде, продирући клисуром Ветерничком и планином Гурибабом, подигао је и наоружао устанак полањички и борио се на Девотину пред Врањем отевши Гоч и заузевши Девотин. За показану храброст, умешност, надржљивост и војничке врлине, на предлог команданта друге шумадијске дивизије шумадијског кора одликован је златном медаљом за храброст, орденом Таковског Крста с мачевима, и трећим степеном руског ордена Св. Станислава са мачевима и панглъиком.

У српско-бугарском рату учествовао је као пешадијски поручник и командир чете првог батаљона дванаестог пешадијског активног пука у борби на Врапчи, на Сливници, код Алдумировца, на Драгомањском кланцу, на Пешкопом Вису и на Напору. За стечене заслуге у овом рату одликован је медаљом за војничке врлине.

Осим ратних одликовања ђенерал Степановић има још и орден Таковског Крста другог степена, Краљорђеву Звезду трећег и Бели Орао четвртог степена.

Године 1889. као капетан Степановић је преведен у ђенералштабну струку у којој је даље брзо напредовао и 29. јуна 1907. постао ђенерал.

Службујући у миру био је водник, ађутант команданта пука, командир чете, командант батаљона, пука, бригаде и дивизије, ађутант доцније помоћник начелника Главног Ђенералштаба, наставник дивизијског штаба, шеф ђенералштабног одсека министарства војног начелник ђенералштаба активне команде, начелник опште војног одељења, професор Војне Академије, и министар војни, а од 1905. је почасни Краљев ађутант. Био је уредник „Ратника" и „Службеног Војног Листа". Важи као један од најспособнијих официра, а ту своју способност документовао је и у овом рату, као и у раније.

Ђенерал Степановић важи као велома строг и педантан старешина у миру, али сви војници његове команде причају с хвалом, да је он на бојном пољу права војничка мајка, те је под Једреном данас најпопуларнија особа Степан Степановић, који о свакоме своме војнику води рачуна као о своме сину.

Ваздухопловство у српској војсци

Пуковнички мајор **Коста Милетић**
КОМАНДАНТ СРПСКОГ ВАЗДУХОПЛОВНОГ ОДЕЉЕЊА

Мајор Милетић је већ од пуне године настојавао, да српска војска добије своју ваздушну флоту. Та његова жива жеља данас је остварена. Србија има једанаест ваздушних лађа за које поред страних имамо и наше одличне пилоте, официре и подофицире. Милетић је неколико година студирао ваздухопловство у Русији као државни питомац те је као стручњак добио команду над нашом ваздушном флотом.

Јунак са Дајча поручник РАДИШИЋ

Скуп наоруж

Заробљени турски л

Иса Бољетинац и Исмаил Кемал-Бег

Горња слика представља групу турс
њима је и наш санитетски капетан прве к
Милошевић трупни лекар V. пешадијског
шеф турске војне болнице у Битољу мајор
Исмаил, Кадир, Парзиф, Тапр, Фаик, Азиз

У залеђу ове слике је болница на
заробљени питомци војне школе.

Сви ови турски лекари имају, и ов
битољским болницама врше своју лекарску

к Арнаута у горама

ници — лекари у Битољу

к војних лекара, који су заробљени у Битољу. Међу
а познати одлични београдски лекар д р Драгољуб
ца. У средини групе, а до д-ра Милошевића седи
Омер, а крај њега су доктори: Хусни, Шабан,
хмуд, Хикмет, Азис и др.
им се прозорима виде турски рањеници и мали

су заробљеници, пуну слободу кретања, и они у
жност упоредо са нашим лекарима.

Црногорке на бојном пољу.

Потпуковник Ристић и капетан Магдић.

Поход моравске летеће бригаде

— ИЗ ЗАПИСА ЈЕДНОГА КОМАНДИРА —

I

На границу! — Борбе на Смрдишу — Српска пушка на турској кајгани — Како је лек од умора — Заседа — Борба пред Пријепољем — Косово је наше — Ноћ је опасна звирка — Страдања нас наших браће — У Сплиљу — Експедиција до Тетова, Гостивара и Дебра.

Ко се не сећа оних бурних дана, о мобилизацији, коју још није свршио у памети сва она, што се тих дана догађало не само у Београду, већ и по најзабаченијим селима Краљевине Србије. Тога дана, 17 септембра, када је објављена мобилизација пех чупне војске у Србији, и ја сам из 11. пука, који је у Крагујевцу био, прекомандован у први пријеображни пук, који је био у саставу летеће бригаде, под командом пуковника *Стеве Миловановића*. Задатак ми је био да створим митраљеско одељење.

Ишао сам по Крагујевцу, спремајући све потребно за ту нову јединицу, која ће бити грађена, сељачка, војнина права калеидоскоп. Било је тешко претати се по њему од масе, која је притискала улице, а камо ли наћи хотела где би се могло преноћити. Задовољисмо се и ситосом у једној механици на крај Ниша, само да не будемо под ведрим небом, из ког је толикоромињала сива кишица, која је до коже пробијала. Сутра дан имао сам за задатак, да од једног списка на хартији, створим и у живот увидем јединицу, која треба да уједа страх Турцима и Арнаутима, а то је митраљеско одељење. Рачало се и даљу и ноћу, за ручак и вечеру није се звало да после пет дана напорна рада од онога мртвога списка створимо живу снагу способну за борбу, за окршај са непријатељем, на ово нас, где смо и до Гостивара догурали, а одавде како Бог да.

За Лесковац смо по ми 26. септембра, гурајући пред 40 км. дневно. Марш је био колосалан. У Лесковцу се ничемо дуго задржавали, сам што смо заноћили, а већ за-

Маћедонци четници граде бомбе

Како је објављена мобилизација, ја се на брзу руку спаковах, потпиах све потребе у један повећи сандук и сутра дан — 19 септембра. — седнем на воз који ме је требао однети за Ниш. При полазку за Крагујевци, спроси се са малим братом, који је тада био резервиа пешадијски поручник и мајком; кад сам пришао мајци да узмем „благослов", и поред све своје воље, да се покажем храбар — потекоше ми сузе на очи; моја мила мајка испраћајући три сина, три официра, три своја хранитеља, храбрила ме је и соколила, велећи, да ће ипак све добро бити, да сам се ја тај позив и спремао, и да сада треба Отаџбини и живот жртвовати.

Воз је био пренун; тиснала је се гомила света, и све је јурило у вагоне, који су били пуни тако, да су чак и кровови од вагона били начичкани војним обвезницима, који су се утрквали ко ће пре стићи на зборио место, као да иду на свадбу, а не у рат против петвековног непријатеља, против једне силе, која је вековима претила и самом Бечу! На ко је био тај, који је ту силу од Беча одбио, ко је био тај, који је стално био на мртвој стражи за Европу — Аустро-Угарску, со силно Турске најезде, те су Словени то су они које хоће и да га са Европског континента свесим удале, да га уопште узуте на његово острво огањиште, одакле је толико стотина година претио не само нама малим, већ и онима, на северу великим народима.

У Ниш смо стигли истога дана у 8 часова у вече. Ниш је био препун свима светима. Ту је било грађана, сељака, војнина прави калеидоскоп. Било је тешко претати се по њему од масе, која је притискала улице, а камо ли наћи хотела где би се могло преноћити. Задовољисмо се и ситосом у једној механици на крај Ниша, само да не будемо под ведрим небом, из ког је толико ромињала сива кишица, која је до коже пробијала. Сутра дан имао сам за задатак, да од једног списка на хартији, створим и у живот увидем јединицу, која треба да уједа страх Турцима и Арнаутима, а то је митраљеско одељење. Рачало се и даљу и ноћу, за ручак и вечеру није се звало да после пет дана напорна рада од онога мртвога списка створимо живу снагу способну за борбу, за окршај са непријатељем, на ово нас, где смо и до Гостивара догурали, а одавде како Бог да.

За Лесковац смо по ми 26. септембра, гурајући пред 40 км. дневно. Марш је био колосалан. У Лесковцу се ничемо дуго задржавали, сам што смо заноћили, а већ за-

У Ниш смо стигли истога дана у 8 часова у вече. Ниш је био препун свима светима. Ту је било грађана, сељака, војнина прави калеидоскоп. Било је тешко претати се по њему од масе, која је притискала улице, а камо ли наћи хотела где би се могло преноћити. Задовољисмо се и ситосом у једној механици на крај Ниша, само да не будемо под ведрим небом, из ког је толико ромињала сива кишица, која је до коже пробијала. Сутра дан имао сам за задатак, да од једног списка на хартији, створим и у живот увидем јединицу, која треба да уједа страх Турцима и Арнаутима, а то је митраљеско одељење. Рачало се и даљу и ноћу, за ручак и вечеру није се звало да после пет дана напорна рада од онога мртвога списка створимо живу снагу способну за борбу, за окршај са непријатељем, на ово нас, где смо и до Гостивара догурали, а одавде како Бог да.

За Лесковац смо по ми 26. септембра, гурајући пред 40 км. дневно. Марш је био колосалан. У Лесковцу се ничемо дуго задржавали, сам што смо заноћили, а већ за-

Маћедонци четници граде бомбе

Како је објављена мобилизација, ја се на брзу руку спаковах, потпиах све потребе у један повећи сандук и сутра дан — 19 септембра. — седнем на воз који ме је требао однети за Ниш. При полазку за Крагујевци, спроси се са малим братом, који је тада био резервиа пешадијски поручник и мајком; кад сам пришао мајци да узмем „благослов", и поред све своје воље, да се покажем храбар — потекоше ми сузе на очи; моја мила мајка испраћајући три сина, три официра, три своја хранитеља, храбрила ме је и соколила, велећи, да ће ипак све добро бити, да сам се ја тај позив и спремао, и да сада треба Отаџбини и живот жртвовати.

Воз је био препун; тиснала је се гомила света, и све је јурило у вагоне, који су били пуни тако, да су чак и кровови од вагона били начичкани војним обвезницима, који су се утрквали ко ће пре стићи на збориo место, као да иду на свадбу, а не у рат против петвековног непријатеља, против једне силе, која је вековима претила и самом Бечу! На ко је био тај, који је ту силу од Беча одбио, ко је био тај, који је стално био на мртвој стражи за Европу — Аустро-Угарску, со силно Турске најезде, те су Словени то су они које хоће и да га са Европског континента свесим удале, да га уопште узуте на његово острво огањиште, одакле је толико стотина година претио не само нама малим, већ и онима, на северу великим народима.

тина, кога ухватимо са пушком у руци не пуштамо, да му одмах судимо. Истога дана стигао је глас, да је рат објављен. Пиле више није било. Морало се само напред, натраг никако, 1. пук за време борбе био је у резерви на месту које се зове Сиџеринска бања; ту смо приноћили две ноћи и 7. октобра изјутра, кренули смо на караули Лисице. Ишли смо једном дубодолином, чија пут беше широк свега 2—3 стопе, колико да може један човек ићи. Са свију страна види се само стење, а над се баци поглед горе види се небо уско и стешњено од планинских висова, а долином, управо тесњацем, којим се кречемо вијуга речица, коју само преко стотину пута пресазили, пошто нам је често пута стазу преплавала. Пред вече стигосмо у Туларе, где смо се сви надали да ћемо преноћити, али на нашу превелику жалост, добисмо наредбу за кретање ка Лисици. Целу богоштету ноћ крхали смо се све уз брд, и крш шуму у којој нас је обавијао густ мрак, да се прст пред оком не види. Кроз кишу, по грозном блату кретали су се и коњи са тешком муком, а што смо ми претрпели можемо само знати ми, пошто се то већ описати. Ишли смо све дремајући и клатећи се од умора неиспавани и гладни. Коњи су уз пут падали. Ово су биле неопходне тегобе, и не знам чему да з-хвалим, али цело моје одељење — људи и коњи — стигло је на Лисицу у 3 сахата ноћу четво, али до крајности уморни И поред свег умора, колико сам ће само ја него сви, били срећни и весели, кад чусмо на караули српску песму:

Мој ј-бане, шира гране,
Прави дебла хлад,
Нек ми се нахлађује
М-ј ђидија млад.

Очас се створи музика; заигра се српско коло, нико није био уморан. На караули је био наш трећи поша. Она нам на брзу руку испричаше, да су наше комите, под кишом куршума, отели караулу од Турака, и да су они као стражу ту остављени.

(Свршиће се)

Из сахрањене Турске.

Муслиманско гробље у Скопљу.

Трче ка' манити!

— Слика из ослобођеног Новог Пазара —

На неколико дана по ушаску наше војске у Нови Пазар, скупило се неколико коморџија око једног салепџије, пију салеп и разговарају о борбама око Новог Пазара.

Један од њих намигну на остале, окрете се салепџија, па ће му рећи:

— Је ли ти, бре салепџијо! Које си вере?

— Ја?... ја прави Турћин одговори овај.

— Шта велиш, Турчин! аф. Каки Турчин, кад чисто говориш српски?! пита га коморџија,

Хе, јес вилл'а, баш прави *муслиман*, рећи ће салепџија

А, јеси ли се ти борио противу наше војске? пита га даље.

Јес вилл'а, бијо сам се те још како! одговара салепџија, и налива филџане салепом.

— Знаш ли зашто си се био са Србима? пита га.

— А што ћу ми ја то да знам! одговори, слежући рамена, и служи даље салепом.

— Па како си се био, кад ниси знао зашто, питао је коморџија

А како да се не бијем — одговори салебџија озбиљније — кад ме позваше у беледију (општину) и утрапише ми пушку у руке; и вели: Ево ти је, на! па иди удри ђауре; а ја запитај: па које ђауре да бијем? наше, или оне преко границе? О они: иди, или море што оклеваш! Нашли су већ отишли тамо, па ћеш их наћ! И ја пођи, а Бога ми сам по ајде путовао и нађем наше све по шуми, растурили се по овој, баш као јарићи с пролећа, кад траже брста; али, ево ти баш истину говорим, ништа сам, али без воље, и тада заћуте...

Коморџије пак, добили вољу да их салепџија његовим простодушним причањем занима, па ће му рећи: Де де, што си се ућутао! Причај шта си радио тамо, и је јеси ли пуцао?

Салепџија се није дао дуго молити, већ их прво као практичан продавац, послужи салепом и отпоче причу, пошто обриса руке о своју пређаву прегачу:

— Питаш ме јесам ли пуцао! На ја шта ћу, до ли да пуцам, и баш доста сам пуцао! Али, што виђо, виђо!

— А шта си то видео? питају га радознале коморџије.

— Хе, болан, напаст! Заузели ми бусије, и наперили пушке па као на свадби: тру тру тру, тру! а се ваши појаве а ми осли осе! На пуцај, пуцај, а они све ближе; ми пуцај, они још ближе: па се још и кикоћу, а ми удри ко брже: тр, тр, тр, тр! они ко' посејали, па св овак, до пред нас. — показује руком, — и кад ли ти мој брате јуришне на нас баш ка' и манити!.. трче ка' ћорави па ено га за гушу!.. Шта ови моји учинише дина ни мога ја познам! А ја кад виђех ову напаст, да завик ше: ја! ја! (ура!) ја! к'о да хватају зечеве бацих пушку па бјеж кући, (коморџије ухватили се за трбух па се тресу од смеја). Уз пут ниђе се нисам осврнуо од жорта! Кад ког куће, и таман да седнем, да се надувам, док ти ме сви моји наокупише: вели а што си побјего, плашљивицо ли једна! Зар незнаш да ће те стријељат на бјегство?!... Ја се од све муке и зора у бјегању, па и насмијеши и велим: а ко ће ме стријељат на ову нашу пропаст, кад су се и они сви разбјегли, ка' и ове на грмљавини! И ово их тор, по стијенама ће се врзмају баш ка и брљиве овце; па ћу ии рећи: бјегајте по стајама да вас не виђу Срби, и ја ти затреби даље да потражим моје, и бога ми сам дуго тумарао по кршевима, докле их не мађо иза стијена, иза којих извирују ка' и мишо из рупе: кад ме згледаше, окупише се око мене, и вели: А ће ти је пушка несрећо ли јена!.....

Ја, на, уозбиљно се, па ћу осорљиво одговорит: ја богме наломих је сву о српске главе, а шта ви учинисте? ., побјегли, аф!.. Иман ја код куће двије мартинке, па ћу их донијет прије зоре, и тада ће мо се поклат са Србима; и кажем да сам донио до њих да видим само ће су, али се мислим у себи, не виђоте ви мене више.

Другога дана доћох кући прије зоре, нађем све моје здраве, питам их, како прођоше од Срба! Вели, ништа ти красније! Нико нас, ама баш ни прстом није такнуо...

Коморџије задовољни овом причом, раздрешише кесе: дупло платише попијени салеп, и одоше задовољни, правећи ја пут ирсне вицеве на рачун салепџије, који је бегао главом без обзира испред наше војске.

Рашка, 4 децембра, 1912. год.

Глиша Марковић.

Косовски осветници.

† **Милан Маринковић**, пешадијски мајор, командант батаљона у I. пешадијском пуку Милоша Великог, чију смо слику донели у прошломе броју у споменколу био је један од најбољих. Одмах мобилизације затекла га је у Руану, где је био дуже време на служби у једном француском пуку, где је и снимљена слика, једина што је породица има од свога драгог покојника. Одмах је напустио француску војску и похитао, да се Отаџбини одужи. Добио је команду над батаљоном у I. пуку. На челу свога батаљона јуришао је на непријатељске редове првога дана кумановске борбе. И ако рањен није напустио редове борца но је неустрашиво водио храбре Врањце напред док га рањеног и другог зрно није ударило и на месту убило. Војници су достојно осветили свога храброг команданта, који није жалио и крв пролити и живот положити за Отаџбину, њену славу и величину. Мртво тело кумановског јунака пренето је Београд и овде погребено уз учешће свега грађанства.

† **Миливоје Ј. Кртић**, пешадијски капетан друге класе, командир чете у 8. пешадијском пуку краља Александра, погинуо је као прави јунак 11. октобра на Младом Нагоричану, где је решена

Пешадијски поручник
† Михаило Стојановић,
командир чете у 7. пешадијском пуку погинуо 10. октобра на Младом Нагоричану.

Пешадијски капетан
† Драгутин Јанковић,
командир чете у 7. пешадијском пуку, пао 10. октобра на Младом Нагоричану.

Кумановска битка. Капетан Миливоје показао се у овој битки као прави херој, који силом тражи смрт. Он је задобио прву рану у десну бутину, али није напустио чету, чак ни када је добио другу рану у леви кук, но је остао у стрељачком строју храбрећи своју чету све док га један куршум није ударио по средњих живи. Пок. Миливоје је из Вељкове Крајине, рођен је у селу Метришу, где му је још жив отац Јован и два млађа брата, од којих је један гимназиста четврте године, а старији Аранђел је земљорадник. Аранђел је истог дана, готово у исто време на Куманову смртно рањен недалеко од места где му је брат јуначки принео свој живот на жртву Косовској идеји. Аранђел се још налази на болничком у болници Краља Српских Сестара, где му је опомаћ и сам краљевић Ђорђе најавио саучешће за славно му палим братом. Капетан Миливоје био је један од оних официра, који би чинио част и највећој европској војсци. Почев од првог разреда основне школе, па гимназију и нижи и виши курс Војне Академије свршио је као одличан ђак, а био је и одличан припадник генералштаба. У целој српској војсци био је највећи познавалац митраљеског оружја. У школи гађања

пешадијски капетан **† Миливоје Ј. Кртић**, командир чете у VIII. пуку па 11. октобра пред Кумановом.

сам је вршећи опште митраљезом допринео врло велике користи самој школи и новој наставној за гађање, која нам је сада донела толико користи у овом рату. Капетан Кртић одликовао се самосталношћу и скромношћу. Његова неупућеност била је толико, да га је ретко ко познавао. Касарна, књига и кућа били су му најмилији другови. Све слободно време користио је на усавршавању себе, да би што више користио својој чети и Отаџбини. Поред свега рано се занимао спортом, нарочито с гађањем на револвера, пушке и митраљеза. Сви његови другови, који су га познавали необично су га ценили и поштовали и у њему гледали у будућности великог војсковођу, а смрт на бојном пољу заустављена је све његове моћи. Отаџбина је у њему изгубила једног од најодличнијих својих синова.

† **Драгутин Јанковић**, пешадијски капетан друге класе, командир чете у 7. пешадијском пуку Краља Петра, пао је јуначки на челу Београђана 10. октобра на Младом Нагоричану, када је борба била најжешћа и када су храбри наши официри неустрашимо палетели пред чете, да примером покажу својим војницима, како је славно пасти за

Отаџбину. Његовом и другова му официра примеру следовала је војска и само беспримерној храбрости има се благодарити, што су 7. и 18. пук тога дана успели да надјачају цео турски корпус. Капетан Јанковић погребен је на месту своје јуначке погибије одакле га је породица преузела у родно му место Пожаревац, где ће му гроб чувати нежно му чедо Момчило, које ће свог оца знати осветити, када томе време дође, на сваком нашем непријатељу.

Михаило Стојановић, пешадијски поручник, командир четврте чете, другог батаљона, 7 пешадијског пука, у историји кумановске битке заузеће једно од најлепших месте, а његови херојски подвизи причаће се с колена на колено, јер што се проноси слава јаворског јунака Илића, јунака са Пешкова Виса Катанића и других славом овенчаних јунака из велике прошлости наше. Официри, који су се и сами јаповски борили, причају, да су се сами дивили херојству овог младог Србина, који је са својом четом имао да одржи напрежени непријатељски напад. О неустрашимости поручника Стојановића причају се читаве фабуле и не без разлога се вели, да је он с мајором, онда капетаном друге класе, пок. Љутомиром Ђорђевићем, капетаном Павлом Јуришићем — Штурмом и др. много, врло много допринео задржавању бесомучног турског напада и тиме кумановском нашем успеху. Млади херој кумановски вечни сан почива у Куманову, у земљи коју је натопио својом племенитом крвљу, да ни ње никке слобода васколиком Српству под Турском.

Слава јуноцима!

Шабац.

ПРИЛЕП.

Прилепе драги, наша славо стара,
Ти светилиште српскога имена,
О слико дивна из прошлости славне,
Колевко мила светлих успомена.

Ти ниси више оно што си био.
У златно рухо обучен си сада;
У теби нема тирана љутих
Ни ропства, патње, страдања и јада.

На бедемима твојих утврђења
Застава српска сада се лепрша;
Песама српских свуд се гласи оре
Кроз твоје равни, преко твојих крша.

Пале су хорде дивљих Османлија,
Србин је за те своју крвцу дао;
Над тобом сада златно сунце сија,
А полумесец крвав је и пао.

О дико српска из прошлости давна.
Прилепе мили, наша славо стара,
Сада Марко може, после тешк х дана,
С покојом да се у гробу одмара.

Јанићије Николић.

Божић српске војске у Ђевђелији.

У прошлом смо броју донели две слике са прославе Бадњег вечера и Божића међу српским војницима у Битољу, а ова слика представља, како је мала српска посада у убавој Ђевђелији прославила другарски и весело своје Бадње вече. На сред стола с пантљом у рукама стоји командир овог одреда, коњички капетан прве класе Свет. Матејић, до њега је један војник са српском заставом, испод које је једна раздрагани резервиста замашну ханџаром, да исече, не непријатеље, јер је њихова снага спремљена, но оно печено Божићње прасенце, које је непријатељево на ражњу, баш испод старог весељака коњичког поручника Чеде Љ. Петровића, који се у томе моменту упућује с пуним од себе чашом румевике из Гумењце. Наранио да се није могао Божић српски прославити ни без бурета, као ни без гајдаша. Е, тако је код нас од старина!

Ми и Арнаути

— Уз слике на 42-43 страни —

У данашњем броју доносимо две слике Арнаута, који су се у овом рату подвојили, па док су једни предусретљиво дочекали нашу војску, док су нам више Малисори упоредо са Црногорцима и крв своју лили за ослобођење свог родног краја испод турског ига дотле су се други с оружјем руке одупрли и напоје и црногорској војсци. Они у Скадру учинили су то по дужности, као турски војници, а држе се као јунаци, но по злу познати Љумљани, који су доказали не само сиротињи раји и Турцима у Призрену, но и самом Султану у Стамболу, поноси су се овом приликом као кукавице. Они су се предали српској војсци на бесу, па су је онда мучки почели нападати из леђа. Тако је стотинама наших војника мучки побијено, али се славни пук на Косову подиг Цара Лазара аликовинама достојно одужио осветивши и своја дичнога Главара као и мученике што падоше и 1389. и 1912.

Арнаути се сада у свима крајевима, које смо ми мачем и огњем освојили, ослободили и непосредне у њима покорили, опет смирни и послушни српска грађани, којима ће под заштитом слободољубивих српских закона бити осигурана слобода живота, рада и кретања.

Једна наша слика представља наше прије теље, групу Арнаута Малисора, који се боре с црногорском војском против Турака, а друга представља наше противнике председника провизорне „владе" „аутономне Албаније" Исмаил Кемал-бејa и његова прва дегламика и министра војног и код нас познатог Ису Бељетина. Први је био обичан бозаџија, а други је аликов и од рођења, од кога је Србима у њиховој околини пропиштало и мајчино млеко.

Из минулих ратова.

Д-р Левит отац

У прошлом броју донели смо слику уваженога брата Чеха, одличног оператора д-ра Јана Левита, а данас доносимо и лик његова оца српског санитетског мајора д-ра Левита, који је првог српског турског рата, као што сада његов син, похитао у Србију, да рањеној браћи пружи помоћ. За своје заслуге д-р Левит отац одликован је орденом Таковског Крста и крстом пашег Црногога Крста.

Струга и Охрид

На Охридском Језеру, а на истоку Дрима, лежи убаво месташце Струга, на обе обале Дрима. Струга је у овом победоносноме рату заузела српска војска и она ће свугдно остати српска. Бистри и широки Дрим дели варош на две махале, турску и хришћанску. Струга лежи у потпуној равници, као варошица врло леп изглед, а има до близу 10:0 кућа и око 5000 становника. Турци имају неколико џамија, а Срби цркву Св. Ђорђа, која сада готово сва Стружана. Чаршија у Струги, чију слику данас доносимо, има око 180 дућана, хришћанских и арнаутских. Трговина и промет су жива у Струзи, а пазарити се води трговина са рибом. Чувене охридске јегуље једино се овде хватају и одавде у великим количинама извозе. Струга је на гласу са свога земљаног посуђа и са свога — српскога гостопримства, које се посведочило и према нашој војсци. Струга је за Турака била српско место. Струшка равница чувена је са своје плодности и са предноћења српских становника честитих дримолских Срба.

Друга слика крај Струге је црква Св. Јован у Охриду. Она весма живописно лежи на једној хридини, која је испустила језик у само језеро.

Из турске војске.

Фети паша

командант битољског корпуса, пао у борби са Србима на Битољу. Сахрањен у Ресну.

Уз наше слике

Пашић и Венизелос. Грчки министар председник *Венизелос* који је много допринео стварању Балканскога Савеза, враћајући се из Лондона, са неуспеле конференције мира, свратио је и у Београд, да лично пажња мисли са нашим премијером. У Београду су му указане части, које му припадају као представнику једне државе, према нама пријатељски наклоњене, и једнога народа у коме, несумњиво имамо пријатеља. Наша слика свињена је у себи хотел „Москве" где су Пашић и Венизелос у лежерном пријатељском разговору расправљали животна питања српског и грчког народа.

Црногорке на бојноме пољу. Познато је и код нас учешће Црногорки у рату. Оне су од вајкада биле десне руке својим војнима, носећи им храну и ћебиње. Ми ће мо у једном од идућих бројева донети опширније вести о учешћу Црногорки у црногорским ратовима, а данас доносимо једну слику, која сведочи о жртвовању и племенитости Црногорки. Оне су својим мужевима и браћи поноле пребубке и понуде, а стигле су на бојно поље баш после крвавога боја и одмах су себи нашле посла. Једне носе рањенике, друге им раде превијају и пруж помоћ пружају, сређно што су им мили и драги били добре среће да крв за Краља и Отаџбину пролију.

Македонски четници раде бомбе. За слободу Старе Србије, Македоније и Тракије много су допринели храбри наши четници, који неће десетак година својом крвљу заливају поља и дубраве сада слободних земаља. Мно-

Наша народна војска

Трећи позив на вежби.

ги од њих своје кости оставили су тамо, а народ њихове гробове чува и пази с поштовањем и захвалношћу. Бомба је била најомиљеније оружје славних наших четника, са бомбама су они правили русвај у турским редовима, с њима су рушили све што им је сметало. У бомбе су имали најмање поверења, јер су их сами пунили, па су знали, да их у најкритичнијем моменту задатка неће. Наша слика на 42. страни представља момент, како комите сами себи граде бомбе у једној кровињари, у којој су сигурни од турске потере.

Наши у земуници под Једреном.

Мајор Илија Радивојевић. Са својим батаљоном прво је ушао у Пријеп пешадијски мајор Илија Радивојевић. Пробојски трећини су дали реч за предају као што смо навели у занимљивом опису једног интелигентног четника, војводе Срети Вукосављевићу, а за тим је мајор Илија, без отпора ушао с војском у њега. Мајор Илија је рођен у округу ваљевском у селу Брезовици, 23. фебруара 1871. год. Основну школу је свршио у Поћути, а шест разреда гимназије у Шапцу. У Војну Академију је ступио 15. септембра 1891, а као потпоручник пешадијски са двадесет четвртом класом изашао 2. августа 1894. На наши курс је ступио 1897. а 1901. и 1902. као одличан официр прошао је у Русији где је као државни питомац проучавао педагошку науку. По повратку из Русије добио је за класног старешину Војне Академије. Доцније је био командир чете и батаљона, а до скора је био командант полицијске жандармерије. Мајор Илија за заслуге у миру одликован је медаљом за војничке врлине и Карађорђевом звездом четвртог степена, па ће свакако и за своје ратне успехе и заслуге добити одговарајуће одликовање.

Јунак са Дојча поручник Радишић. У страшној борби што ју је један одред дринске дивизије другог позива имао 4. 5. и 6 децембра за вардари код села Дојча, приликом напада скадарске посаде, одлично се показао, уз капетана Синђелића, артиљеријски поручник *Милорад Радишић* са својим брдским топовима, који су у турским редовима учинили читав

Наши у земуници под Једреном. Сва наша војска под Једреном живи у рововима и по земуницама. Наша слика представља једну такву земуницу пред којом седе: 1. артиљеријски капетан Драг. Миливојевић. 2 артиљеријски капетан Жив. Завишић и 3 д-р Мил Којић.

Ревизори и продавци се моле, да одмах пошљу обрачун за прошли месец, заједно са непродатим новинама. Прљаве и исечене листове натраг не примамо Новац и све поруке вала слати само и једино на адресу: уредништво „Балканског Рата" Београд, а никако преко других уредништава.

Штампарија Наумовић и Стефановић, Београд, Чика-Љубина ул. бр. 8, Одговорни уредник: Ст. Мил. Шијачки.

Њ. В. краљевић Ђорђе.

Број 4 БЕОГРАД 10 ФЕБРУАРА 1913. Година I.

БАЛКАНСКИ РАТ

Број 20 пара

Број 30 филира

У СЛИЦИ И РЕЧИ

УРЕДНИШТВО: Краља Милана ул. бр. 2. ТЕЛЕФОН

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ ШИЉАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

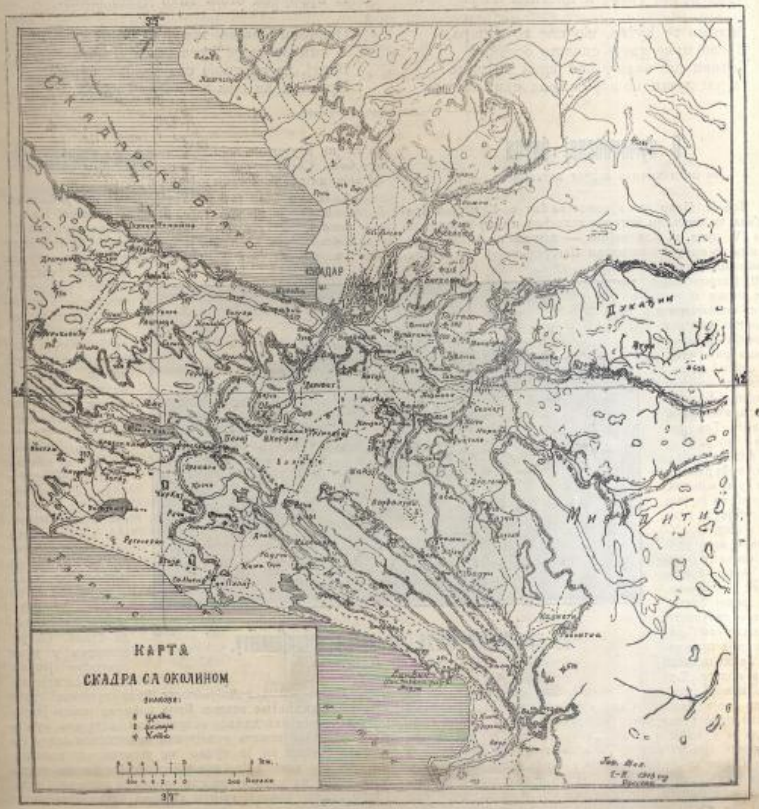

ОТАЏБИНИ.

Никутин Јовановић.

Ми те сви волимо љубављу нечујном
Без вашарске ларме, тихо и предано,
И никада ником неће бити знано
Каква верност тече нашом крви рујном.

Јер ми не умемо, попут фарисеја,
Да од срца свога правимо дућане;
Ми смо као снегом завејане стране
Пуне сочне траве и цветних алеја.

Волимо те ћутке, к'о нас господара,
И све муке твоје снажно осећамо
Готови да, задњу кап крви ти дамо:
Ти си души нашој симбол свих олтара

И сваки наш дамар за те снажно бије
Крешући нам живот, што припада теби,
Ко нас не зна никад ни слутио не би
Какав огањ наша мирна душа крије.

И тек оног дана кад плаве висине
Задрхтале буду од ријке топова —
Ти ћеш познат љубав верних ти синова
И пробуђен огањ тихе душе њине.

Отаџбино мајко, веруј страшном верном
У синове твоје ћутљиве и мирне,
Веруј, да за твоје све часове грке
Крвавом ће они исплатити мером,

О кумановској битци

— из дневника једног ветеринара —

(2)

Ноћ је. Први дан кумановске битке. Битка још траје. Када су смењени четврти ескадрон и митраљеско одељење IV. пука на положајима — заузела их је пешадија. Коњица се повукла ка цркви Нагоричанској. Ја са доктором нашега пука д р В. Петровићем и са мојим и његовим болничарима остао сам код положаја да прикупимо рањенике. Као сенке лагано прилазили су нам рањеници. Било је пешака, коњаника, и комита. Теже рањене носили су или вођили други, а неки теже рањени били су на коњима. У ноћи то је још страшније и тужније изгледало. Упаливши малу увијену свећицу коју носе болничари у својим ранчевима, при њеној слабој дрхтавој светлости стављали смо рањеницима прве завоје. Ја сам помагао своме колеги. Бутећи, немо, стојички подносили су ови неустрашими јунаци своје болове. Сами су нас упућивали да теже рањене прво превијемо. Пуцњава пушака и топова одјекивала је у ноћи и то је показивало да бој још траје. Превијали смо их редом. Тај посао трајао је до неко доба ноћи. Сећам се готово сваког војника. Црте многих тако су ми живо пред очима, као да их сада гледам и ако истима имена незнам. Многима сам имена записивали, али ко би све могао записати. Журили смо да сваки добије свој завој. Многи су стизали већ сами превијени својим првим завојем, ти су тако упућивани даље.

Ту смо чули, како војници са хвалом говоре о својим друговима који свој живот положише на олтар отаџбине. Сваки је удивао дела свога друга. Нарочито су војници хвалили своје официре.

Када смо били готови са превијањем већ је била дубока ноћ. Све је мрачно, око нас пута незнамо. На нас је у томе тренутку наишао штабни трубач наредник IV пешадијског пука и он нам је био путовођа. Натоварили смо теже рањене на коње лакше рањених или погинулих војника, уредили лакше рањене и комите — и лагано смо се кренули ка цркви нагоричанској у чијој је близини било превијалиште. Остао је водила крај једне јаруге. Морали смо водити коње једног по једног. На челу спровода ишао сам ја, за мачељу др. Васа. Када смо били на простору којим је требало прећи јаругу од једном четири пушка одјекнуше на јаруге, фијуци више наших глава гекали су нам да су ти пуцњи нама дошли. Ми смо онда стали. Са револвером у руци пријосмо јаруги. Ништа се није видело, али у тако ноћи јасно се чуло пуцњање граната и журно удаљавање некога. Брао нођосмо нашци јаруге у правцу тога невидљивог непријатеља, када нас сустигоше неколико комита у њиховом живописном оделу. На њихово питање ко је пуцао ми укратко одговорисмо. За трен ока комите су биле у јаруги. На нашци јаруге очекивасмо их него време али ништа се више није чуло. Старији један комита, који је са нама остао крај јаруге и био на коњу као и ми, рече нам, да ми продужимо пут и не бринемо за комите они ће нас већ стићи. Тако и урадисмо. Наше рањенике сретно смо довели до превијалишта. Неке смо рањенике на коњима онда упутили у

Из кумановске битке: На превијалишту.

— Снимак: Паја Јовановића —

Човечек. На превијалишту превијање је вршило у велико. Ту слику никада нећу заборавити Десно од друма велики бео шатор показивао је где је превијалиште. На другу безброј болничарских кола из којих су скидани рањеници. Неки у носилима тешко повређени Пешке су долазили лакше рањени, стизали су и носиоци рањеника. Јаче и лакше јауканье и стењање допуњавало је ову страшну слику. У шатору су се видели лекари и болничари како врше своју хуману дужност, пред шатором лежало је много рањеника покривених белим чебадима. Они су нестрпљиво чекали да на њих дође ред. Предавши наше рањенике ми се лагано водећи своје коње вратисмо натраг тражећи наш пук. На путу сретасмо непрестано рањенике. Када смо дошли код нагоричинске цркве приметисмо крај цркве једну групу официра осветљених слабим пламеном свећице. Пријасмо лагано. На земљи, на ногама лежало је јунак тога дана потпуковник Александар Главинић. Крај носила стајала су три пешачка официра а крај сваких носила клечао је један пешадијски наредник. Покојниково лице било је отврднуто, а тело покривено хаљеком који је био натопљен крвљу. Изгледало је као да је заспао. Рана на глави лепо се видела. Официри су по списку примали ствари, које им је наредник додавао. Из школе крај саме цркве допирало је до нас јаукање. Одавши последњу почасту заслужном покојнику са тешким срцем упутисмо се у школу, да видимо кога има и да ли што треба рањеницима. Ушли смо у једну малу собу осветљену једном свећицом. На поду лежало је око 30 рањеника. Када су нас спазили сваки је имао нешто да каже, само теже рањени ћутали су и полако тужно јекну обрћавани боловима. Д-р Васа одма се код сваког распитивао на коме је месту рањен и да ли има први завој: у једном углу лежао је један пешадијски официр, који је био рањен у трбух Када сам му пришао ближе он ми се пожалио да му је зима У једном углу било је неколико белих чебади, узмем једно и покријем га, он ми слабим гласом заблагодари. У том нам приђе д-р Васа прегледа му пулс и рече му, да ће га одмах пренети на превијалиште. Када смо нашли д-р Васа пређе официрима код цркве и рече им да рањеног поручника треба што пре пренети на превијалиште.

Лагано, непрестано питајући тражисмо свој пук. Пола ноћи већ је давно прошло

(Наставиће се)

Са бојишта поља

— Слике Мајдановића, изасланика америчких листова —

Најбоље фотографске снимке из овога рата има изасланик америчких илустрованих листова г. Мајдановић, који је био у срећном положају да је могао нашу војску пратити свуда и свакад те је често и с опасношћу живота снимао поједине моменте, који су нам драгоцени за историју овога рата. Пред наша слика представља ров наше пешадије, која пред Тетовом напада на много јачу непријатељску силу. Време је било најгоре што може бити. На најбољи циљ наши су заузимали из положајима по узаној њиви, на којима је ветар просто брисао. Хладноћа је била тако јака да уџутру, када је бо,ба отпочела наши војници читаво пола сата нису могли да одапну пушку, јер су им се прсти смрзли. Халакање и јуначки напади непријатеља и озушевљење наших војника откривило им је прсте и за мало је почела страховита борба у којој је ударио јунак на јунака Дели Муса на Краљевић Марка. Резултат те крваве борбе види се у неколико са друге наше слике На првој се виде сви наши на врх шанца како гађају непријатеље, друга слика снимљена је с мо неколико минута позније и на њој се већ види, како је непријатељски куршум усмртио једног нашег војника, који је тешко рањен пада на дно шанца, али пушку брзометку не испушта из руке.

Његови храбри другови не устежући брзом и прецизном пељом руше противника. Сваки наш „лоше гађа, ал' доб о погађа" и за мало непријатељ „плећа даде, па бегати стаде," а наши се дадоше у потеру и брзином, која је у ратничким походима непозната, очистише стару српску дедовину од Турчина који нам је најлепше крајеве пет столећа држао у ропству.

Краљ у Скопљу

Наша слика преставља моменат Краљева изласка из знамените српске катедралне цркве Светога Спаса у Скопљу са благодарења за сјајну победу српског оружја и помена славно палим косовским осветницима. Њ. В. Краљ у походној ђенералској униформи иде напред војничким кораком, добра расположења, њему са стране иде управник двора и ађутант, артиљеријски пуковник Драг. Т. Николајевић, иза Краља ступа у војничкој униформи стари ратник, данашњи министар просвете Љуба Јовановић у разговору са маршалом двора потпуковником Ђорђем Остојићем.

Скопљански Срби испунили су све улице којима ће краљ проћи и одушевљено клицу своме Господару, чија их је војска од робова направила слободним грађанима.

Са Голготе.

МЛАДЕН СТ. ЂУРИЧИЋ.

Музо, са себе скини рухо бело
И нежне венце плаве љубичице,
Свечани израз нек ти узме лице
Обуци на се крваво одело!

Крвава песма нек проломи неба,
Нек живо сунце стопи се у зраку;
Нећемо више бледу светлост Феба,
Сад ново сунце палимо у мраку.

Страсни покличи стресоше нам горе
Народним морем бесан оркан груну,
Ај, тешко оном ко се у свом чуву
На ово сада навезао море...

Балкане стари, заробљена грудо,
Потлачен дуго јецо си и плако.
Сад ти је груди запалио пак'о
А тај је пак'о изродно чудо!

Из свог чуда сто се нових ниже,
Разапет народ згазио је ноге,
И сад на врху сопствене Голготе
Крст петвековног распећа подиже.

На врху Крста дуго копље има,
Ту смрт спава! Из ока јој пржи
Вечито будност, слово што садржи:
— Балкан на жртву својим народима! . . .

7. Октобра. 1912. год.

На последњем часу.

— Ех, ех! вар и ти! — питао је један старац у крагујевачкој болници рањеног свог комшију; — а је си ли много рањен?

— Та — одговори тужно рањеник — и нисам баш много рањен као моја нећи другови;. . уједоше ме за ногу арнаутске паликуће на Куманову. . Кад са од куће? ињаш ли се са мојим? Како су она?

— Синоћ, дошао у вече, одговори старац дошао сам да се распитам за мога Милана. Твоји су сви здрави; брину за тебе, што им се не јављаш. А да ли си се виђао са мојим Миланом? И он је тамо негде отишао!

Рањеник је ћутао, као да се нешто променило, па као да ће нам сва ријеч: а. а. јес, видео сам га; тужно кукну, хтео је да се покрене, па не може опет је ћутао, и тада полако настави:

— Са твојим сво Миланом аједно јурашали на шанац, у коме су биле Арнаути; при јуришу погоди ме олово у ногу, ја тад не осетих бол, већ продужимо јуришање. Кад смо ушли у шанац, беле смо се кундачке; један ми Арнауташ с леђа забоде бајонет у плећку; ја сам још толико имао снаге, те се осврнох, и лупам га кундаком по глави, он паде на једну, ја на другу страну. Наши се измешаше са Арнаутима и викаше: *Сложно другови!* Арнаути побегоше; твога Милана видех како једног Арнаутина обара, и пробија се напред.. Милан ти је био велики јунак! Бог да... заћута, склопи очи; старац га непомично гледаше, неће ли још шта рећи за његовог Милана али рањеник као да заспа; болничар отрча у другу крај себе до стола испод икове, и донесе воштиницу... старац постоја још мало, па погружен паде на болнице и оде нуђи плачући за сином, као и поносећи се, што је пао за Отаџбину као јунак.

Глиша Марковић.

Поход моравске летеће бригаде

— БЕЛЕШКЕ ЈЕДНОГА КОМАНДИРА —

I

На границу! — Борба на Сварцима — Српска пошта на турској варошти — Како је лек од умора — Беседа — Борба пред Бриштевцем — Косово је наше — Глад је опасна лопрва — Стуђена нас киша ноћу — У Скопљу — Експедиција до Тетова, Гостивара и Дебра.

(2.)

На све стране се наложише ватре, крај којих смо се мало озморили и угрејали, па почесмо да и премуцкамо да око 8 часова ујутру, опет даље кренемо. И ако је била славна време је било дивно и ведро као стакло, ваздух чист, опрао киша, која је скоро целе ноћи падала, смириле, мами човека, да га удише, да га се насити. Бог је уз нас. Тај дан у мојој души био је божићтвен, јер смо на граници, преко које прелазимо у старо Душаново царство, да помогнемо остварењу вековних Србинових идеала, да

Краљевић у Скопљу

Очекује се долазак и свечан улазак краљевића Александра, престолонаследника краљевине Србије, краљевића Ђорђа, краљевића Андреја, краљевића Павла, краљевића Томислава, краљевића Александра

јело се шта ко дохвати, и Богу хвала, сви смо здрави и сви смо живи, здрави и читави.

Ниште најлеше путовање или тачније речено, наше демљење и кркање сад је тек настало од Гњилана до Скопља. На Љуботењу, највишем врху Шаре једну смо ноћ пренођили. На Шари је зечити снег и лед. Пред очима су вам само брда, снег, стење. Нигде живе душе. Овај пут трајао је пуна 3 дана, а нешли смо и ноћу до 9 или 10 часова. Другог дана марша, цела ноћ пошла узалуд, ветар сушица. Ах, како сам се тада ради сетио моје топле собице у Београду! Али која ајда, те мисли ми прочишћавају више тешкоће, него цео овај пут. Догађало се да падне мрак наших топова се заглибе, да их нико не може извући, те тако, без икаква реда, гас се ко затекне мора да ноћи; морали смо ваше пута скидати митраљезе са кола, јер је стаза била толико узана, да би коњ, који га носи, морао ударити са једне страше о стену и срушити се на другу страну са целим товаром да га нигда више не изучемо. Најзад, трећег дана угледасмо Скопље, и на лицима свију нас указа се силна радост. Скопље видесмо у равници за којом толико жудесмо, јер нас убише брда и планине Истена, очекивали смо да код Скопља поведемо очајну борбу, али Турци поражени код Куманова, не стигоше да нам отпоре код Скопља, већ на њега побегоше и све остављене, а ми са кликом на челу умарширасмо у стару српску престоницу, Душаново Скопље.

О Скопљу је до сада завадан писано, те ћу за то и неоставити све оно, што је по њему интересантно, главно је то, да је овде живот оријенталски, са мање узе, али пак јако се осећа, да брзо и има европски систем живота. За спортове је врло згодан, јер има у своји правци лепих и равних путева, да по 60 км нигде нема ни таласа од узбрдице или обратно. За точак је напредно и од Пардара каквом брамом могло би се створити дивно уживање за варош, која је до сада и крај њега лепог имала само штете, а никако користи.

У Скопљу смо провели само један дан, 17. октобра а 18. изјутра, у 7, 30 кренули смо ка Тетову и Гостивару, са циљем да не допустимо дезорганизовање турске војске да се прикупља, уреди и даље отпора. Тако је и било. Тамам они хоће да се припреме за борбу, а ми за њима и нигде отпора нису могли дати до Битоља. До Тетова има преко 40 км и тај смо пут прешли за дан и по. Надали смо се, да ћемо у Тетову остати на преноћишту, да се мало одморимо, али одмах добисмо наредбу за кретање ка Гостивару и за 2 часа испод Тетова преноћисмо, јер нас ту стиже ноћ, те ће мо приморани да се ту задржимо. Околина Тетова јединствено је родна. То је чувена Вардарска равница, која није много широка, али је врло дуга. Ту вам све роди, нарочито је чувена пшеница, и и вино је одлично. Ми смо се нарочито осећали пријатно путујући дивном долином, јер све дотле, ирхали смо се по брдима и планинама, које вам доћаше, те нам ово беше права посластица.

Зором раном добисмо наређење, да кренемо у претходницу, ради напада на Гостивар; али тек што смо прешли 2 км. срегосмо делегацију, која нам је пошла у сусрет, да преда Гостивар, који неће да се брани. Ми још и не закључисмо преговоре, а наш пук доби наређење, да се врати у Скопље и тако ми поново досустемо до Скопља.

Ово је прва половина рата, а друга почиње поновним путем на Скопља за Добар и најзад опет у Скопље где се и сада налазимо. Најзанимљивија и најтежи пут био је овај од Скопља до Дебра и назад, али ћу вам то доцније послати, а сада молим пењење читаоца да ме извине, што употребих нехово стрпљење овим на врат на нос писаним редовима.

St. Žovi.

Запјевка виле Паштровке

За храбре војнике витезове † ВОЈВОДЕ ПАШТРОВИЋЕЉИ

Кад Србија мајка наша, — српски сине!
За слободу бијак диже, — барјактаре!
Ти се диже са Авале, сив — соколе!
На лзгана твоја крила, — крила браће!
И прелеће као оро, — орле Борко!
Преко царства Душанова — горски царе!
Про крвавих разбојишта, — крви моја!
Па јуначки сави крила — крилатиће!
На обали српског мора, — морска вило!
И изноче љуту борбу, — убојниче!
За лијепо српско име, — живјело ти!
За слободу српског рода славно те!
Спуштала сам тврду пушку, осветниче!
Како српско име брани, — мој браниче!
Гледала сам мушке руке — снаго брате!
Како с браће сиџиџар доме — брацка хвало!
Гледала сам сабљу твоју, — сабљо брате.
Кад ти блиста у десници, — десна руко!
Над главама џарских паша — мој витеже!
А у раздвој љутог боја, — љути змају!
Сиче мрља проклетница, — муња брате!
Са бедема тврдог Скадра — Бож' нао!
Али муња не удари — ох до Бога!
Ни у камен, ни у дрво — кажи мени!
Већ у твоје мушко срце, — брате рано!
Ти јуначки очи склопи, — очиј виде!
И у прио мене зави, — тужо брате!
Ко ће од сад чете водит, — четовођо!
Кроз клисуре и кроз горе, — војеводо!
Ко с вуцима друговати — горски вуче!
Ко с мјесецом путовати — мој мјесече!
Коме Босну ти остави, — змају брате!
И са њоме Херцег земљу, — мој соколе!
Шта ће Сријем, Банат Бачка, — сестре тужне!
Шта питома Далмација, — земља дивна!
Шта ће мила српска Бока, — сиротиња!
Колијевка братства твога, — срце брате!
Шта Хрватска окована — сестро наша!
И лијепа Славонија, — славо брате!
Ал' не брини мирно славај, — мој лабуде!
На обали српског мора, — чувамо те!
Бог ће послат Дан Велики, — чекамо га!
Загроктаће српске пушке — брзометке!
Заблистаће оштре сабље, — Марковиће!
А затутњат српски хати — четвртаци!
Кроз градове противника, тешко — њима!
Што је српско пропјеваће — Бог је с нама!
Што је туђе закукаће, — страх је с њима!
Амин. Боже и сви свеци, — тако било!..

Никац од Розина

Са бедема Душанова града

Teč' ће вода, куд је текла...

На бедемима Душанова града, који се поносно подиже на једном узвишењу, са кога је тако леп поглед на убаву престоницу најславнијег и најсилнијег српског цара, стоји скромни српски војник на straži. Забацио пушку „о десно раме", једну ногу дигао на развалине бедеме па погледом блуди преко Скопља, као да очекује, да ће му се тамо негде далеко појавити визија Силног цара нашег, да благослови оружје војске српске, која је Србију Карађорђеву и Милошеву створила Србијом Великом, његовом, Душановом. Пет месеци је одвојен од дома свога од њива својих, од милих и драгих, од којих се у животу никад толико дуго није удаљио, па ипак он не мисли у овом тренутку ни на старе родитеље, ни на младу жену, ни на ситну децу, ни на небригу га поља, ни на воке и своја крда, он у овом моменту осећа, да је велики, већи од овог брда, на коме је Душанов град, јер је Србин из најсрећније генерације од времена Душана Силног до данас. Испод његових ногу шири се Скопље, а средином пени се и хучи Вардар хитајући мору, да слободном мору објави, да су све његове обале после петстолетнога ропства опет — слободне, опет — српске.

Прости српски војниче прати Вардар, гледа Скопље, смеши се и у себи преде пророчанске мисли нашег Војислава, посматрајући како:

Суро, вечито стење горје се у небо дими,
Над урвинама разним орао се с облином бори;
А доле са страшним шумом Вардар се пени и стење,
И пада, кроз усне кланце у Сиње Егејско море
О вали, о реко српски! стојећа тако се губе,
И као талоси тому у море вечности тавне...
Ал' твоје бесење запаљ тамнице подносиле зубе
Гдје споменице сведе народне пронесоше сјајне.
Али ево ко рајски феникс, сребрна слободе нила,
И да сад вала стојем где Србин погружен стоја
Јер нам је орао бели широки разпео крила.
Над урвинама твојим.

Удубљен у те српске мисли он на оној висини не осећа како га бије ветар, јер га изнутра греје национално одушевљење и свест, да је српској слави и он у нехолико допринео по својим скромним силама. Срећан је и задовољан што је доживео да оно „што је некад било наше ево опет сад је наше", па сам у себи шапуће: —

„Хвала Богу, теч' ће вода, куд је текла...!"

Војвода Вук

— Мајор Војин А. Поповић —

У исполинским борбама српског народа са петвековним угњетачима Турцима, које су се данашњим ратом завршиле овако величанственим бравурама српске војске, акција наших комита заузима исто онако видно место као и херојски покрет српских хајдука при нашем ослобођењу 1804—1815 год.

Осам пуних година, пред овај рат, пребијале су се по планинама и урвинама садашње нове Србије комитске чете наше одушевљене омладине, припремајући неуморно терен за коначно ослобођење своје браће.

Војвода Вук спада у најактивније и најнадржљивије наше радинке на томе пољу.

Још с пролећа 1905 год. заблистала је на Козјаку оштра кама у руци овога бранича српске нејачи, а грохот његове брзометке још одјекује онамо, где српскоме живљу трове и дан дањи дивље арнаутске хорде.

Увек на мртвој straži, војвода Вук је са својим соколима непрестанце био у овоме рату прва извидница у свима покретима армије Престолонаследника Александра.

Трескав његове бомбе у сред турског логора, надао је 7. октобра на Старцу у дивље бегство турке аскере пре но што је ту честито и стигла српска војска.

Славну Кумановску бербу започеле су на Младом Наторичану такође његове храбре чете, а и после ње, и у Велесу, и у Прилипу, и у Битољу, и у Елба ану прве угарке под кровове данас већ развалењог турског царства подбацио је Вук са својим дичним комитама.

Ние ће његово с тога вечито блистати у сјају алатом исписаних имена наших хероја, а Србија ће Велика Србија бити увек благодарна што је одњихала овакво соколе.

НАШИ ПОД ЈЕДРЕНОМ:

Официри првога дивизиона 3. дунавског пољског артиљеријског пука

Наши артиљерци са неколико резервиста пешака скупили се око своје батерије, поседали на каре и топове, које је примирје у то време уhуткало, па се другарски забављају, причају своје ратне доживљаје и прижељкују Србију и своје миле и драге у њој. Овај наш дивизион налази се на сектору између Марице и Арде а његове батерије вадиле су много јада Турцима у њиховим опкопима и у самом Једрену тачним и сигурним погоцима својим. На слици се виде: 1. командант дивизиона, артиљеријски подпуковник Петар Лазаревић; 2. арт. капетан Лазар Лазић; 3. арт. капетан Драгољуб Миливојевић; 4. арт. капетан Никола Богдановић; арт. капетан Живојин Завишић; 6. поручник Драгутин Стефановић; 7. поручник Недељковић; 8. поручник Јанко Шафарик; 9. поручник Мил. Марковић; 10. потпоручник Милорадовић; 11. пешадијски поручник Раша Деметровић; 12. пешад. поручник Таса К. замановић; 13. пешад. поручник Чика Васа; и 14. др. М. ић. Кој ћ.

НАРОДНО ВЕСЕЉЕ:

Срби сељаци у Скопској Црној Гори веселе се своме ослобођењу.

БЛАГОРОДНОСТ

Душевна наша

— Подбелиње К

Црногорци

Црногорке полазе преко Скадарског

и мужевима носе

наших јунака.

рпских сестара. —

јунаке:
сеја на бојно поље, где браћа
обуву и понуде.

ЖРТВЕ КУМАНОВСКЕ ПОБЕДЕ:

Света земља, где почивају кумановски херојн

После крваве кумановске битке и славне српске победе јуначки пали официри сахрањени су већином тамо где су своје животе положили за свету плеју. Одатле су их кумановци на преведнике захвалности пренели и сахранили на почасном месту свога гробља. Први гроб с десна на лево је пешадијског потпуковника *Александра Глишића*, команданта 7. пешадијског пука Краља Петра, до њега је гроб капетана прве класе *Александра Здравковића*, ађутанта дунавске дивизије, а њима чело ногу је сахрањен резервни пешадијски потпоручник *Чеда Милићевић*, свршн правник.

У светој земљи, коју су натопили племенитом својом српском крвљу нашли су вечан мир и одмор, а славном смрћу својом сачували вечан спомен њиху своме!

Слава им!

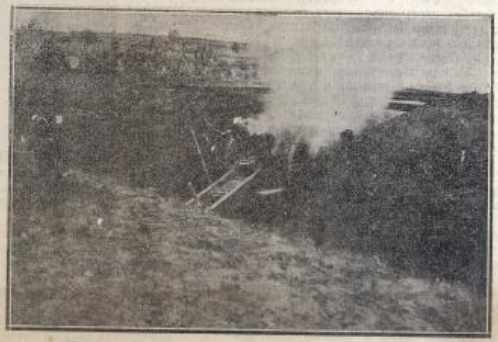

ПАШИ ПОД СКАДРОМ:

Српска опсадна батерија бије турске положаје.

СА БОЈНОГА ПОЉА

Жеђ их мори....

Два војника на мртвој straži, а жеђ их мори. Ако је по кад оскудица у хлебу воде је у изобиљу, наравно не увек чисте и бистре, али „жедан воду не пробира.“ И наши војници, у оскудици суда, полегли су крај потока, који одуда кравуда, и пију воде студене, која им тако прија, после тврда тајина и доброг комада меса чеса недопечена и песпана.

Пренос рањеника са разбојишта

Санитет у рату игра врло важну улогу. Колико од непријатељских куршума готово толико од добро уређене санитетске службе на самом бојном пољу зависи живот хиљадама војника. Наш санитет вршио је своју дужност добро и користи од тога су недотледне. Горња слика представља моменат куљења рањеника по разбојишту.

У рату.

Написао Иван Цанкар.

— Са словеначког. —

Крај пећи на широком миндерлуку лежало је све троје. Покривени су били старим хаљинама крпама и џковима. Мрзло је сијало бело зимско сунце у празну собу. Један прозор није се дао добро затворити те је њиме непрестано луптао ветар који је носио с кровова праменове замрзла снега.

Најстаријој међу њима било је шест година. Изглед њена кошчатог, дугог лика био је зрелији, очи су јој гледале разумно и паметно. Њен трогодишњи брат је био дебелоглав, широка чела округлих образа. Између њих је спавало једногодишње дете, мршаво, нејако и слабо као нека играчка.

— Спавај браћа! рећи ће Анка.

— Сада је дан, ноћу ћу спавати! чудно је с неким дубоким гласом одговорио брат. Гледао је замишљено кроз замрзле прозоре с сваким снежним облаком летеле су и његове мисли далеко у једну даљину.

Ненадно је упитао, с тим истим чудноватим дубоким, умереним гласом гласом старца:

— Колико ће дуго трајати овај рат?

— Не знам! То зна сам Бог! одговори Анка мирно и у одморцима као да одговара у школи на питање учитељице.

Мали је брат дуго ћутао. За тим настави с питањем

— Зашто морају у рат?

Анка је прикупила обрве, трепнула очима као да се досећа шта ће му одговорити, па ће рећи:

— За то, што је Краљ наредио.

— А шта раде у рату?

— У рату убијају!

Сада је дуго и дубоко премишљао мали браћа; пред његовим разумом се дигао висок плот, преко кога није могао гледати. Три сива облака су прошла мимо прозора, док се сетио да упита:

— Анка! Када устреле човека да ли он пада на месту мртав?

— Неки је мртав! Некоме је само отргнута нога или рука и лежи тамо у својој крви и вапије!

— А зашто су га убили?

— За то што је рат!

Осоје су сада ћутали.

— Анка! Ко је тај који стреља и одакле је дошао?

— Непријатељ је, на оној страни света тамо далеко!

— Какав је непријатељ! Има ли рогове на глави и копите на ногама и дуг црни кожух?

— Он је као и сви други!

— Зар говори као и ми? Зар не лаје?

— Говори као ми!

— А моли ли се Богу, као ми, ујутру и у вече.

— Моли, моли!

— Па како га могу познати, ако наиђе а не каже се, да је противник?

— Доучиће је обучен!

— Па када би сви били једнако обучени значи да не било рата!

— Спавај!

— Сунце је залазило. Почело се сумрачити

— Кажи ми Анка хоће ли наш тата остати до краја у рату?

— До краја!

— А ако га противник убије?

— Неће га убити!

Анка је стегла усинце и пратила погледом ишчезавајуће сунце

— А ако га ипак убију? Или ако му непријатељ откине ногу или руку, а он ће лежати на бојном пољу и сав крвав јаукати и нас звати

— То неће дати Бог, промукло одговори Анка.

— А да ли је Бог с нама или с непријатељем?

— Ћути и спавај!

Хладноћа ју је прошла кроз сво тело, зуби су јој цвокотали. Последњи зрак сунца се угасио Братић је с широко отвореним очима гледао у мрак.

Дете међу њима је заплакало.

— Мислим да је гладан — и ја сам гладан — рећи ће братић.

Анка је ћутала. Наслонила је своје лице на вруће лице детиње, и певушила му је, да би га успавала.

У то време је на прагу једне фурунџинице стајала једна жена завијена у дуг плашт:

— Само још један хлебац, за име Божје!

Хлебар, трбушаст и црвен седео је за тезгом и није ни главе окретао на сиротицу. Мале очи су му гледале задовољно, глас му је био танак и крут, као шегрта, када шегрче по врату. Викао је у другу собу, кроз отворена врата:

— Шта? Сто динара за један кожух? Ти мислиш, да сам ја Ротшилдов братић. Сто динара за један кожух? И то сада када бесни рат!.. Јеси ли ти паметан?

— Само још један хлебац за име Божје!

— Колико хоћеш само пара дај! Кредит су обустили!

— Само још један хлебац на веру!

— До ђавола, сада сте богати! Сада вас и држава и општина помаже, када су вам мужеви у војсци.

— То је мала милостиња! Не достиже ни за кирију и осветленье, ни за огрев нема!

— Ја такве милостиње не добијам ни од кога.

— Само још један хлебац, за име Божје! завапила је поново сиротица, али јој је хлебар место одговора затворио врата пред носом.

Сиван ивласт снег је падао када је изашла на улицу. Хитала је сва утучена по клизавом тротоару, а Како је и иначе била сићушна и мала, изгледала је као дете завијено у предугу му терину хаљину. Што се више приближавала дому све јој је тежи био ход; дубоко је савила леђа као да носи неки тежак терет. Једна јединица жеље у овом моменту балансије у њеном срцу, шапутала је као молитву:

— Само када би спавала! Бар им сан додели, о Боже! Сан је твоја милост, не хлебарова, не . . .

Деца су ућутала. Напољу пред вратима је стајала жена и пажљиво је ослушкивала. Мати није смела деци својој . . . .

Косовски осветници

АРТИЉЕРИСКИ КАПЕТАН ПРВЕ КЛАСЕ

† Рад. Свет. Никетић

СЛАВНО ПАО 10 ОКТОБРА НА НОВОМ ПАЗАРУ

Пред Новим Пазаром гарнија ђенерала Мих. Живковића имала је да издржи тешку и крваву борбу с једним противником. Сломивши очајничку одбрану Пазараца српска војска је ушла победоносно у Нови Пазар, али је тај свој успех морала откупити скупом жртвама у крви многих храбрих својих војника. Међу другим јунацима у тој борби славно је пао и артиљериски капетан *Рад. Свет. Никетић*, један од најодличнијих млађих наших артиљериских официра. Мртво тело јунака пренето је у Београд, а име новопазарског хероја Никетића у историји овога рата биће записано на првим страницама златним словима.

ПЕШАДИЈСКИ ПОРУЧНИК

† Владимир Глигоријевић

СЛАВНО ПАО 10 ОКТОБРА НА КУМАНОВУ

Као командир чете у 9 пешадијском пуку пао је поручник Глигоријевић 10 октобра на Младом Нагоричану. Цео дан неустрашимо се борио поручник Глигоријевић, а у сами мрак био је рањен у ногу. Глигоријевић је и даље остао уз своју чету, јер је осећао да је опасно ако је напусти, пошто се водила најжешћа борба и Турци су навалювали као бесомучни. Кратко време после прве ране један турски куршум удари храброг командира у трбух и прекрати један млад живот, који се достојно одужио својој Отаџбини. Сахрањен је код Нагоричанске цркве. Поручник Глигоријевић је Пожаревљанин. Рођен је 1881. свршио је шест разреда гимназије и Војну Академију из које је 1905. излазио као пешадијски потпоручник. Покојни поручник Глигоријевић био је песничка душа, која се одушевљавала за све што је племенито, те је међу друговима био веома омиљен. Јуначком смрћу својом сачувао је светао спомен своме имену за сва времена.

Тело младог хероја прорешетано турским куршумима укопано је на месту славне му погибије.

Слава слав о палим!

Једна јуначка породица.

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН
Димитрије Протић
ЈУНАК ИЗ ЧЕТИРИ РАТА

ПЕШАДИЈСКИ ПОРУЧНИК
Јаков Д. Протић
ЈУНАК СА КУМАНОВА И БИТОЉА

Отац и два сина

ПЕШАДИЈСКИ МАЈОР
† Петар Д. Протић
СЛАВНО ПАО НА ПРИЛЕПУ

Доносимо данас лик славно палог прилепског јунака, пешадијског мајора Петра Д. Протића, брата му млађег, пешадијског поручника Јакова, која се одликовао у свима борбама од преласка границе до Битоља, и оца им јунака из оба рата српско-турска и српско-бугарског рата.

Мајор Петар родио се у убавој нои Лукиној Свилеуви 11. новембра 1873. године у дому разборитог и угледног селака Димитрија. Основну школу свршио је у месту рођења, а пошто је био бистар и даровит младић отац га да у гимназију, коју је почео у Ваљеву, а свршио у Шапцу. Септембра 1893. ступио је са двадесет шестом класом у Војну Академију из које је као потпоручник изишао 2. августа 1896. Као капетан свршио је и виши курс Академије. Овај рат затекао га је у чину мајора као команданта батаљона у VI. пуку, са којим се славно показао у свима борбама до Бакарна Гумна. За своје храбро држање на Куманову предложен је за сребрну медаљу за храброст, а за јуначтво на Бакарном Гумну, где је свршно рањен, предложен је за златну медаљу од команданта дринске дивизије.

Мајор Протић је на Бакарном Гумну смртно рањен, али је имао још толико снаге, да сам дође до Прилепа, где је сутра дан у болници испустио своју племениту душу. Погребен је уз учешће целог Прилепа сав у цвећу. Доцније му је брат тело пренео у Београд да овде почива вечни сан.

Мајор Протић, који се тако одликовао на бојном пољу и у миру је важио као одличан официр, те је за своје заслуге био одликован медаљом за војничке врлине и орденом Карађорђеве Звезде.

Млађи му брат поручник Јаков као водник у VII. пуку показао се достојан и оца и свога брата. Непријатељско тане га је поштедело, али су му ратни штрапаци, нарочито бављење у води пред Битољем, руинирали здравље, те је морао поћи у благо подневље Приморја да се опорави.

Оба ова тића соколића налетела су из гнезда старога сокола и јунака сада пешадијског капетана Димитрија Протића, чију слику доносимо, по заслузи, уз слике његових достојних синова.

Стари симпатични чика Мита рођен је 1. августа 1854. у Свилеуви. У војску је ступио 1. маја 1874.

Учествовао је у српско турском рату у борбама на Вратарници, Гиљанима и Великом Извору као поднаредник, а као наредник на Гамзиграду и Злоту. У другом српско турском рату одређен је као наредник за наставника батаљона II. класе посавско-тамнавске народне војске где је остао све до свршетка рата. Тада је изашао из војске као наредник, и постављен је за вођитеља III. шабачког батаљона II. класе народне војске. Када је објављена мобилизација 1885. год. Протић је као резервни наредник похитао у своју команду у 6. пук. У српско-бугарском рату учествовао је у борби на Брдовници, Сливници, Драгоману и на Пироту, где је и рањен. Као рањен пребачен је у пиротску болницу где га је Краљ Милан поздравио лично у болници са целом потпоручника за одлично држање пред непријатељем. Тако је чика Мита остао у војсци, своју породицу преселио из Свилеуве у Ваљево где је био са службом и где је и своју децу и колоније.

Чика Мита је и у овом четвртом рату учествовао као командир пекарске чете, дринске дивизије другога позива и са својом четом допро је до Ваљковице. За стечене заслуге рањен је у активу и унапређен за капетана.

Чика Мити и Јакову нека је срећно унапређење, а славно палом Петру светао спомен у српском народу, за чије је идеале положио свој живот.

БАЛКАНСКИ РАТ
— У СЛИЦИ И РЕЧИ —

3.)

Пре објаве рата трећа српска армија под командом ђенерала Боже Јанковића имала је крвану борбу са Арнаутима на Преполцу. Словимини су отпор Арнаута потукла их је ова армија и на Тенеш-долу и 10. октобра, када се на Куманову водила најкрвавија борба, ђе-

перал Јанковић је са својом војском ушао у Приштину, престони град краља Милутина, где га је народ српски с одушевљењем дочекао, јер је у браћи својој поздрављао своје ослободиоце испод петстолетног ропства. Приштина је велика колико Ниш, има до близу 4.600 кућа.

Падом Приштине остварен је вековни сан српског народа ослобођено је Косово, које је тога дана свечано и славно освећено на Куманову. Свечаним поменом Цару Лазу и Косовским јунацима у Муратовом тулбету на Косову, уз громке плотуне српске војске, залечене су петвековне ђуте Косовске ране васцелога српскога народа.

Са тугом али и са поносом Срби се увек сећао Косова поља и од колевке до гроба свога је од 1389. године до данас западан идејом освете Косова, а Косово за неколико дана било је слободно и српско! Ово поклоњење од смрти Душана Силног до данас најсрећније је јер у историји српског народа од тада до данас нису имали светлијих момената и значајнијих дана од оних, што смо их преживели крајем прошле године.

За Приштином редом су падали Феризовић (Урошевац) Вучитрн, Гњилане, Митровица, Тетово и Велес а на другој страни Сјеница, Пљевље, Пријепоље, Прибој. Ту је запљењена опет велика количина оружја, муниције и ратног материјала.

Прва армија у то време продирала је од Скопља преко Велеса на Прилеп и Битољ. На Велесу паша је коњица успела, да разбијене Турке раздвоји, те су једни пошли пут Кичева, и само су бајонетом од моравске дивизије другог позива, а други су се једва задржали пред Прилепом, у непроходном клацу Бабуне планине. У Прилепу се другчије није могло но тим клањем, који је сам Бог утврдио, а Турци су на њему зазвели веома јаке позиције. На неприступним врховима, међу стене засео је 20 батаљона са топовима, које су успели да у бегству спасу, четири батерије, а са тих неосвојивих позиција отворили су убитачну ватру, артиљериску и пушчану на нашу српску дивизију, која је после дводневне исцрпљене борбе, и ако без помоћи артиљерије, успела да бајонетом истера Турке из неосвојивих њихових утврђења. Први дана и прву ноћи од убитачне турске ватре није се могло напред. Али другог дана пети пук бајонетом пође у смрт и готовошћу својом да умре поразно је непријатеља. Крв је текла потоком низ стене, читави редови мртвих и рањених падали су један за другим, а живи су газили преко мртвих и ишли само напред.

— *Напред браћо, јер иначе пагибосмо!* орило се у српској бојној линији.

Турци су натерани у дивље бегство оставили и позиције и Прилеп, да сутра дан дочекају Србе на Алинцу. Тада се развила борба на Бакарном Гумну, која је прогутала највише жртава, али и показала способност официјара, потпуну извежбаност војника и готовост свих Срба, да ме и по цену своје смрти Отаџбини извојују победу. И са Алинца Турци су бајонетом натерани у бегство.

Тако је Марковом Прилепу на крви јунака васкрсла — Слобода.

Турци су се повукли ка Битољу. Ту је била најочајнија борба, али и најелавнији успех српски. Борба је поћена четири дана, српске трупе су је највећим делом водиле из — воде. Тешкоће су биле неописане, али победоносна српска војска их је савладала јуначки. На Битољу је потпуно сатрвена турска вардарска армија. Ту је српска војска коначно разчистила сву Стару Србију и Маћедонију од турских трупа, а задобила је грдан ратни плен, који вреди милијонима.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Војска старца

Министри као редови

Када је Врховна Команда пресељена из Београда у Врању пошли су тамо и неколи наши министри, а како је тада свак Србин, који је дорастао „до коња и до копља", осетио се војником и наши министри су се појавили на улици као редови. Хитни ратни фотографи снимили су их за успомену потомству. На овој слици се виде два редова председник министарства Пашић и до њега министар грађевина Јоца П. Јовановић у разговору са једним страним кореспондентом, а иза њих хита бивши министар Ђорђе Генчић, који је са штабом прве армије прошао кроз сва битке од Рујна до Битоља, где је збрао драгоцени материјал, који ће се, када буде објављен, у сласт читати.

Са бојнога поља

Врани Гаврани кива га кљују

Ово је једна од најјезовитијих слика са крвавог разбојишта на коме су пали толики јуначи и коњи. Сутон је! Овде где се јуче била крвава битка, где су хиљаде ударале једно на друго сејући на све стране смрт, сада је све мирно и тихо. Војска хита напред, рањени јунаци су покупљени и пренети у болнице, мртви су у заједничке гробове покопани, а на крвавом разбојишту леже само рани војнички предмети, остављени топови, пушке, муниција, ратна спрема и јаче рањени коњи, а око њих као на мршу, лете и грачкају врани гаврани. Ено тамо један коњ тешко рањен лежи, дићи се не може, али је у њему још пуно живота, а једној врани није до чекања, она се спустила на његову грбину и жива га кљује.

Ратно извештавање

— ИЗ СТАРИХ СПОМЕНА —

Ово необично грозничаво доба, када се још на све стране на Балкану деле убојни мегдани и када се на мирним и делом неправедним домовима као и на бојишту час стрепи пред неизвесношћу сукоба, час одушеви после сазнатих сјајних победа над вековним душманином, — није погодно за реминисценције, ма и на скорије прошасти. На шпак ја се решавам да сасвим накратко нека своја сећања. А решавам се за то, што су та сећања везана опет за рат: српско турски и руско турски рат пре тридесет и пет година, а која су управо изазвала приликама данашњега балканског рата, те им је сад и време да се забележе и сазнају.

Појава „Балканског Рата у слици и речи“ назива ме на констатовање: да се напоредо са ратним догађајима, кроничарско бележења, први пут код нас Срба појавило 1877. године у Новом Саду. И то, доста интересантно, прави кроничари у том војводјанском средишту беху чисти Шумадинци, учесници из рата српско-турског рата. То беху, данас оба покојна Петра, Пера Велимировић и Пера Тодоровић. И њихово патриотско учешће на бојном пољу — Тодоровић је био и одликован сребрном медаљом за храброст не могаше у тадашњим властодржаца утузити једнострану срџбу због позване заборне кампање у крагујевачкој општини, кога је обележена знаменима „конуше“ и „привеског барјачета“. Уместо да се та сепиода ускипелог српског комунства, после једног неуспешног али јуначки свршеног рата, преда заслуженом забораву, Велимировић и Тодоровић морали су се поменуте године обрети као емигранти на угарском земљишту. Тако су постали у неку руку најписаваници кронизари другог српско-турског рата, који је вођен паралелно са Црном Гором и Русијом.

Мисао о „Илустрованој Ратној Кроници“ зачела се у лето поменуте године у Каменици у дому Стеве Васина Поповића, тадашњег бачког школског референта и уредника календара „Орла“, који је лето са породицом проводио у оближњој сремској Каменици. Јовајалност чика Стевина привлачила је тада у његов отворени дом интелигенцију из Новога Сада и даље околине, на су се ту чисто књала и оба наша Петра. У исто доба био је упокојени Змај-Јован Јовановић каменички општински лекар, те се та, једном зајета мисао, с њиме брзо разрасла у згодан облик тако да она привуче публику и задовољавањем њезине жеље за дознавање ратних догађаја и њезине наклоности Змајевој музи, и ако ово последње у мањој мери.

Ко узме у руке ту стару „Илустровану Ратну Кроницу,“ увериће се како је Змај био средње руке, те је и ово, поред сувишних и мрачних слика и описа ратних догађаја, умео згодно дати маха својем хумору и сво[illegible] сатири, а да не поремети ово озбиљно ратно рас[illegible]ње, које бише из убојних извештаја, а треба [illegible]ложење на читаоце. Својим јуначким и [illegible]ескрвљено да ом је управо појачавао утицај [illegible]ригодним песмама жење српске публике.

Змајев круг [illegible] ратних вести на расположе[illegible]

[illegible]ење“ и оп[illegible] рад био је обележен натписом „Сме[illegible]“ и [illegible]

[illegible] су, сасвим праведно, додавање на крају свеске [illegible]ање су такође проткане илустрацијама, као и први део ове „Ратне Кронике,“ пошто је она била „илустрована.“

На главном делу, пак радила су оба Петра, Пера Тодоровић, књижевно окретнији, упек више него Пера Велимировић. Ну доиле је Велимировић био одмерен и стварам, дотле је Тодоровић био бурап, вездан помишљајући на ефекат и жителя своје описе, и на почетку и у течају и на завршетку њихову згодним цитатима из српских народних и уметних песама. Он неизадашњи уништак естетике (види његов „Рад“ 1874 год), свако је као из рукава згодне стихове на песама Бранка Радичевића, Његуша, Стерија, Змаја. Мажуранића, Драгашевића, Аберзара и других и више и мање познатих наших песника. Оригиналних извештаја се због у први мах, није било, него су се прве новости из обавештајних српских листова, а понајвише из немачких и руских кронина, које је набављао чика Стева као и сваке, управо кашчета, а о трошку издавача, покојног Арсе Најевића, у чијој је штампарији и часопис и излазио.

Изустрације је за заливање особиту бригу, јер су тада биле веома скупе и набављане су се из Беча и Лајпцига. Ти издатци и причињали су то, да је Најевић једва у чекао свршетак рата да обустави издавање тога часописа, и ако је он био неко време једини извор за издржавање Тодоровића и Велимировића. Да би се умањили трошкови ово набављања кашчета, поручивања су употребљена од средништва изустрованога листа „Српске Зоре“ у Бечу, што, дабоме, овом делу публике, која је то опажала, није било особито угодно, те је и то допело, да се у почетку дел број претплатника, као обично код сваку наших предузећа (познато „славско одушевљење“), најпосле стопио на тисућу и мање.

„Изустрована Ратна Кроника“ излазила је месечно, у величини од четири табака фолио формата (62—64 стр.) у меком корицама са значајном насловном сликом, на којој је везана година Косовске битке са годином тог другог српско турског рата (1389—1877) или који не донесе очекивано ослобођење потчињене српске браће у оној потпуности као што је донео овај данашњи рат, поведен у заједници са другим балканским државама против тиранске турске царевине. На тој насловној страни стојало је после натписа ово: „У сарадњи више књижевника бележи З. Јован Јовановић.“ Изашло је, од јула 1877. до јануара 1878., свега шест свезака. Употребљујући је са „Балканским Ратом“ не може да се превиди велики напредак техничке штампарске и издавачке вештине у размаку од тридесет година. Уз то је „Балканени Рат“ успео да буде на васину савременог кронизарског „бележења,“ коју је реч на тој посао изабрао наш неуморни Змај.

Пешадијски поручник
† Љубиша Г. Поповић,
славно пао 11. окт. на Куманову

Враћајући се старој „Изустрованој Ратној Кроници“ изјављујем своју сумњу, да ће се ико [illegible]ити ће као извора за историјске опис онога времена забележеног ратовања. Јер су детаљи тога ратовања после њих и боље описани у другим њиховим часописима и засебним монографијама.

Али литерарни историчар без предлетања те Ратне Кронике не би могао да разуме многе појаве наше књижевности и њихов постанак и везу са тадашњим српским друштвом. Тек појмљивом онога покрета и расположења, које човека поново обузима, читајући ону Кронику могу се потпуно разумета оне патриотске и индигне песме Змајеве, међу којима ће бити најважнија: „Српска вој-

ски приближује се Косову", која је и данас скоро од пет интереса, и почиње овако:

„Од Косова до Косова
Пет стотина лета
Србију се ова борба
Дивно започета

Са Авале и Ловћена
Једна трубе труба,
Авала се пробијкује
Ах Ловћен шкропи.
Ловћен, урок спремао, да јој
На сутра порази —
На Косову, на Косову,
Ту беду се нађи.

Исти патриотски и ратнички дух онога времена изазвао је Змаја да са руског пресеже „Нови Прометеј" од Мишајева.

Из ове Кронике дознаје се на прву сенку, која је пала на дотадашње сердачно побратимство између Змаја и Лазе Костића. Ваља у контакту са омладином Змај је сазнао за њену жељу да пренесе кости Бранка Радичевића са бачког гробља на Сремчиводо, и одмах је дао израз своме осећају у познатој песми о Бранковој жељи, која се она њему (Змају) „причула." После неког времена, кад се у Карловцима био већ образовао одбор за остварење те жеље, појави се Костић у јануарској свесци „Српске Зоре" (1878. г.) са песмом: „Према Бранковим жељама," по којој Бранкове кости треба да остану где су, док не буду сви српски крајеви слободна земља. Овај тако произвођ тадашњег ратничког и слободољубивог одушевљења имао је несумњиво и своју жалост за измеђусобног побратима, и овај је то у последњој свесци Ратне Кронике потврдио, рекавши: да је тиме доведен у правно расположење, те изјављује, да је његова песма поникла из његовог индивидуалног расположења и сећања Бранкове жеље, сећајући да је се као је Бранко превазо у своме вапају: „Вечна растанак. Устуни, рече пред правом Бранковом, управо Костићевом жељом. Само камера побри, што не јави пре наше од године дана (Кад Алексинац пао а Бунис се сремао"). Могао је уштедети сантиментално одбора у Карловцима, који купи прателе. Не питам нашто то нису учинио, сам ћу тражити чиме да те изванини само да се о том не полемише. Ех и ово ми је много. Зато, ако сам рекао што више или друкче него што је требало нека ми Бранко опрости." Ту је почетак антагонизма између ова два велика српска песника омладинског доба, који је доцније узео веће размере.

Тако се из ове старе Кронике лепо види и како је постао чувени шкољан лист чика Јовин: „Стармала." Управо он се ражало или како Змај рече „шпчварило" из Ратне Кронике. У петој свесци помиње он наследе на општи мир који ће Кронина рода платати својим живо том, те већ од тога броја дивно је шире после шкољним сентенцама, да би се по престанку Кронике „на жеље с много страна, из њих шпчварило засебан хумористичко сатирички лист".

Календар „Орао", у Срба први календар са овом мисли слици, и она Ратна Кронина са сликама осмелили су чика Стеву и Арсу Пајевића да по престанку „Српске Зоре" и сами отпочну издавати плустровани лист „Српске Илустроване Новине", али са мање неправјености него Тодор Вазовски, који је дуго скоро шест година (1876.—1881.) у далеком Бечу на том материјално незахвалном послу. Шесоза последњи једва су ушли у другу годину.

Тешко држим да сам смео рескирати да вишесам из својих успомена у ово ратно доба, када се са пажњом и пољом читају једино извештаји са балканских ратишта.

Михаило Марковић

Наши јунаци.

— **Борко Пантровић.** Пре два месеца, у очи Св. Николе, на домаку Јевиа, погинуо је јуначки мајор Борисав-Борко-Пантровић у борби са Турцима. Соко Борко, био је јунаштва и своје име обезсмртио у историји свеђења Косова. Неће бити на одмет јавности да се зна колико је био уважен, вољен и примљен неумрли Борко у Алексинцу и околини, где је у последње време био командант дивизионе бригада, са којима се тако славно понео у борби са Сиодранима. Он је се дружао и општио у грађанству са свима и свуда и свиком био је омиљена личност. Ну изјеђена дружба његова била је са протом руске државе на Г. Адровцу, месту великих борба са Турцима 1876 год. — г. Светозаром Жујовићем. Његове чести посете приви Адровачкој и посете г. Жујовића њему у Алексинцу пале су свему грађанству у очи. Кад је прта Жујевић, чуо да је Борко погинуо пестао је неутешан. На дан 29 децембра пр. год. давао му је поред пирастоса и подушје, на коме је било доста поштоваоца Борковић. Прота је дирљивим речима прасо пријателя пред одлом шеиице и упаљеним поштаницима опросно се са мајором Борком и капетаном Аном Здравковићем, такође својим пријатељем на службовања у Св. Петци-Иверца, да су се присутни гушили у сузама.

Јунаком и добром Борку, који паде за крст часни и слободу златну пека Свемогући да Рајско веселе и вечну успомену међу својом српском браћом.

† **Љубиша Г. Поповић.** Пешадијски поручник Љубиша Г. Поповић, водник четврто пешадијског пука Стевана Немање једини је официр овог у свима на и у овом рату прослављеног пука, који је свој млади живот положио за ослету Косова. Поручник Љубиша је родом Ужичанин, где је провео и најлепши део свога службовања у војсци. Официр је постао из трупе и важно је као одличан водник. Ватрен Србин, војник од главе до пете, поручник Љубиша био је достојан члан свога славнога пука, и пао је јуначки 11. октобра на Куманову када је с осталим храбрим својим друговима с искуканом сабљом пред храбрим ужичанима полетео напред. Пао је смртно погођен једном непријатељском куглом и имао је само још толико моћи да својим војничким узвике:

— Напред браћо! Напред соколови! Победа је...

Хтео је рећи „Победа је наша", али није стигао да довриши реченицу, смрт га је предухитрила као ово Хајдук Вељка, који је стигао, погођен турском гранатом само да викне „Држ". Куршум је храброга Поповића ударио у слепоочницу. Сахрањен је у Кумановском гробљу, да вечни сан почива у земљи, која за своју Слободу има да захвали јунацима који с пуно добре воље и одушевљења дадоше своје младе живота за ту слободу.

Уз наше слике.

Благородност српских жена. Српске жене и девојке у овом рату показале су ону благородност своје племените душе, показале су се достојне сестра Косовке девојке. Хиљадама рањеника спасло је нежно неговање узорних жена, чија је пријатност на посту и љубав и нежност према рањеној браћи изазвала и запањава лекаре целог културног света, који ће по великом свету разнети гласе о јунаштву Срба и Српкиња. Рањене и болне с пажњом су неговале, а оне што су у пола прерађивали знали су забављати, да им дуге дане у болници претрте и спасу их од досаде. Наша слика представља једну утеху београдску дому, жену на оних пругова, (супруга г. проф. Раста Ј. Одаљића) која се с пуно љубави и добре воље посветила неда рањеника и ако је на овој слици, где једноме од својих рањеника, да му пружи и душевне насладе, чита из Вукове збирке о Милошу и Марку. Цару Лазу и Косову равну; а он сва трепти од унутрашњег задовољства, што је и он био један од срећних, који су осветила Косовску катастрофу.

ЂЕНЕРАЛИТЕТИВНИ МАЈОР

† РАДИВОЈЕ ФИЛИПОВИЋ,

начелник штаба приморске војске у Драчу.

Међу најскупоценије жртве овога рата доћи ће млади херој чију славу данас доносимо, а који је нашим ратним успесима, својом спремом, и својом неустрашивошћу и готовошћу да прегори и непребродиме препреке, много допринео. Прославши шумадијске дивизије кроз непроходне планине Албаније у тај номе дело је овог младог човека, који је своме оближњему био десна рука и оба ока и ухо. Савладавши надљудственом снагом све тешкоће и стигавши срећно на Јадрају Радивоје је био ште срећан, да је пао у постељу из које се више није ни дигао. Смрт његова највећа је губитак ви шег приморског одреда Из Драча је лађом пренет Трста и Загреба пренет му тело у Београд и Аранђеловац, где је с заслужним почастима погребен у породичну гробницу. Срби Хрвати и Словенци на целоме пуку одавали су почести хероју, што живот даде да би се Душанова Србија дигла. Сва ва му!

Читаоцима и продавцима:

Издавање листа с овако многобројним илустрацијама скопчано је са врло великим издатцима. Ми смо веома задовољни с повереньем, које нам читаоци указују, али нас многи продавци и ревизори не задовољавају, јер нам новац не шаљу. Да од зла не би правили горе одлучили смо се, да с данашњим бројем обуставимо даље шиљање листа свима ревизорима и продавцима, који нам до идућег броја не пошљу обрачун за јануар. У местима где не дође пети број читаоци нека знају, да је то због нетачности продавца, па нека полаже претплату за лист на пошти. Све су поште дужне примати претплату, а оне јамче и за тачно примање листа и за положени новац. — Први број је накнадно штампан и онима који су га тражили заједно с овим експедиран.

Штампарија Наумовић и Стефановић, Београд, Чика-Љубина ул. бр. 8. Одговорни уредник: Ст. Ник. Шкорчић.

Број 5 БЕОГРАД НЕДЕЉА 17 ФЕБРУАРА 1913. Година 1.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

У СЛИЦИ И РЕЧИ

Број 30 филира

УРЕДНИШТВО: Краља Милана ул. бр. 2. ТЕЛЕФОН

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ ШИЛАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Кн. Ц. В. књегиња Јелена Петровна

КОМИТЕ У ЗАСЕДИ

Умукнула пальба. Крв пуши с равницâ.
Окончана битка победна и лута.
Четири јунака, опаљена лица,
Запала за тврду бусију крај пута.
На пушкама њиним блеште бајонети
Слатко је и дично за свој род умрети!

„Скоро ће бегунци Већ су у планини
— Најстарији јунак дуговина збори —
„Ослушните: чујем говор у даљини
„И хрзање коњско дубоко у гори!
„Данас ћемо брâћо до циља доспети...
„Данас ћемо славу, ил' гроб свој видети!"

„Слушају. У сваком бурно срце игра
Осматрају бомбе и убојне метке,
И потајно, ћутке, ко четири тигра,
Вребају, стиснувши танке брâометке...
Сваки се у души помирио с гробом
А Турци све ближе... и зборе међ собом:

Један: „Ја сам, брâћо ситну децу клао!"
Други: „Смрт сам сејо, куд год нога крочи!"
Трећи: „Ја сам, брâћо, живе људе драо!"

Јагодина.

А четврти: „Мртвим ја сам коп'о очи!"
А пети, чиј' коњиц зазире у тмини,
Узбуђено збори чети и дружини:

„Брâћо, мене плаши тај мир у планини!
„То ћутљиво стење, та потмукла шума!
„Ја несрећу слушам, јер све ми се чини
„Кô да нешто шушну у тами крај друма!
„Него хајд'мо брже! — преплашено збори—
„Нешто ће нас снаћи у тој клетој гори!"

Ал' један је тада, кô лав набездушен,
На бусију, хитро, докле око трене,
Искочи са бомбом, силан, разбарушен,
Оријашке снаге, мишиће гвоздене,
И замахну снажно.. помози му, Боже!...
И хитну се бомбом што год игда може..

И удари, прште... И, кô да се сруши
Огромна планина од гвожђа и стења,
И прхнуше у вис, кроз дим, што се пуши.
Делови од руку, парчад од камења...
„На бајонет! Јуриш! За част српског рода!
„Живела Србија! Живела Слобода!"

Вој. Ј. Ковић — Ивањи.

О кумановској бици

— дејство српске артиљерије —.

Први дана кумановске битке, 10. октобра, у 7 и по часова изјутра левом обалом Пчиње крстариле су коњичке патроле, а гро наше стратегијске коњице, са коњичком артиљеријом било је такође на левом крилу кумановских положаја. Коњичке патроле, после доласка у додир са противником полнеле су команданту армијске коњице, Кнезу Арсеву овакво извешће о противнику:

— Непријатељ, која је потукла трећа армија ђенерала Стеве Степановића код Страцина одступа у нереду. Трупе које су пред нама побочније су те војске, која се креће у две колоне према Куманову.

Да би се то извешће проверило и ватром утврдило наређено је, да коњичке батерије одмах отворе ватру са Капиларског Кама на противника, који је био у колонама. Чим је наша артиљерија отворила ватру противник јој је сместа одговорио и пешачком и артиљеријском ватром, која је била тако силна, да је био немогућ опстанак коњице на фронту левог крила. Коњица са коњичком батеријама повукла се на леви бок. Трећа дивизион 3. дунавског пољског артиљеријског пука добио је наређење, да смени коњичку артиљерију. Седма и девета батерија добиле су задатак да заузму Капиларски Кам. Та наређба је извршена. Приликом заузимања положаја рањен је командир девете батерије, артиљеријски капетан прве класе Милан Атанацковић. У томе стиже друго наређење, да девета батерија промени положај под најжешћом пешачком ватром. Иначе је да заузме положај Црвени Брег, одакле је дошије и дејствовала. Осма батерија заузела је као намену Бесим ће коте и Црвеног Брега. Рад овога дивизиона протекао је готово у непрекидном мењању положаја, због разних противуречних заповести од више команданата. Час је наредио командант артиљеријског пука, да се заузме овај положај, час је командант 18. пука (коме је био придодат овај дивизион) и командант дивизије, да се иде на прихватни положај. Због тога, што је њих толико имало прана да заповеда овим дивизионом његов командант био је принуђен да се тога дана ограничи у своме делокругу рада на обичног посматрача.

Последње такво рада биле су, да је противничка артиљерија, услед неделатности наше артиљерије, која је добар део времена изгубила у мењању положаја, успела да ресурсише изнова ватру на пешадију у нашега левог крила, тако да је та наша пешадија, 18. пук, готово сатрвена добром и успешном артиљеријском ватром. Осећ успех противничке артиљерије може да се приписује томе, што је она била за време корекције под окоштима које владају на стрелишту, а не у рату, јер још наша артиљерија није могла да омета рад за време корекције, пошто је била у непрекидном покрету при мењању положаја.

Но поред свега тога наша артиљерија на левом крилу много је учинила да тога дана по подне не попусти наше лево крило, на коме је био 7. пук са комитама.

Око 1 и по часа по подне звучео је и први дивизион овог артиљеријског пука положаје југоисточно од положаја трећег дивизиона; у центру је била друга батерија, лево пред, која се наслања на трећи дивизион, а на крајњем десном крилу била је трећа батерија. Ове батерије су до 2 и по часа по подне засипале противничку артиљерију, а после су тукле пешадију, која јој се била јако приближила у 9 и по часова ноћу, тако да је код прве батерије било рађање на 400 метара (прва батерија је ге ноћи темпирала на 220 метара), а код друге батерије на 800 и 850 метара.

Турска пешадија је ноћу покушала да продре на нашем десном крилу, али је ту одбијена страшном рафалном ватром наше артиљерије.

Последња овакког рада првог дивизиона била је, да је противник изгубио сваку даљу вољу да настави даље нападе на наше десно крило.

Овде би требало нарочито истаћи умешност, хладноћу и трезвеност при командовању трећом батеријом, која је добила најмање 120 по математици најуспешнијих шрапнела у батерију, али је поред свега тога она успела да уништи и ућутка део противничких дивизиона.

Успеху на Куманову, где је неочекивано решен сри-

ско-турски рат, много је допринела наша артиљерија, која је имала сва преимућства над турском у погледу способности људства. У опште победу на Куманову извојевало је до безумља храбро држање наше пешадије, импозантна појава целе дринске дивизије у наступу на противнички центар; обасипање центра у припреми напада градом од шрапнела артиљерије: првог дивизионa дунавског артиљеријског пука, целог дринског артиљеријског пука са коте 650 и моравског пољског артиљеријом са Четиричког Лојаја дејством тимочке дивизије другог позива у леви бок и позадину непријатеља и на крају позивом дунавске дивизије другог позива на десно противничко крило.

Нат. Н. Крсмановић.

Са руског двора.

РУСКИ ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИК
Алексије Николајевић

Црногорке у рату.

Црногорке
НОСЕ НА БОЈНО ПОЉЕ ПРЕОБУКУ ЗА РАТНИКЕ
И ПОСТЕЉЕ ЗА РАЊЕНИКЕ

Вечита песма

— Од Сокаљанина —

Таласи Саве и Дунава плава,
Шуме вечито и дању и ноћи,
Јуначки подвиг што богиња Слава,
Окити венцем у срдитој моћи.

Дивљачке чете Хуна и Авара,
Ко љуте звери растера и смрви,
Уништи силу охолих Татара,
И мач окупа у потоку крви..

О' свето доба! Тама заборава,
Никад те неће, никад неће скрити,
Врачиће спомен дан и зора плава,
Наш сјај ће опет што је био бити!..

Шуме таласи Дунава и Саве,
А њихов шум је историја цела,
Словенске моћи и борбе крваве,
И вечном славом крунисаних дела!.

Србин бити нешто значи.

— Сличица с Битоља. —

Пре неколико месеца, када се приликом једне свечаности у Паризу, беше подигло двеста аероплана у вис, Матиас, сарадник „Матена" сав усхићен, рече једном Србину, који се том приликом десио у Паризу и присуствовао овом летењу:

— Јелте да то нешто значи бити Француз!

— Како да не! — одговори Србин.

Пред Битољем грувало је сто наших топова. Случај је хтео да се Матиас ту сретне с оним Србином из Париза. Гледајући како Турци беже, Србин довикну дописнику „Матена":

— Господин Матиас, господин Матиас, *јелте да то нешто значи бити Србин!*

— Да, да, много то значи бити Србин!.. — одговори сав усхићен Француз.

Кумановски Обилић.

† Мајор Љутомир Ђорђевић.

Благо теби, што те мајка родила јунака
Да се славом можеш дићи до сунчаног зрака!
Благо робу, ком си дон'о слободе и зрака,
Благо твојој Отаџбини са таквога дива,
Што с јунаштвом твојим дичи — до неба уживa;
Благо мајци која роди таквога јунака!
Благо теби, што си знао твоју мушку снагу,
Изложити тако верно за Србију драгу
Нека ти је лака земља за коју си пао,
Нека ти је вечан спомен ког си стекн знао!

Бор. П. Цекић

Два велика старца

К. В. Краљ и Пашић

Краљ је у Скопљу. Обилази трупе. У томе стиже и председник министарстава Никола Пашић, који прилази Краљу и реферише му о последњим успесима српске војске, о сјајној победи што је дринска дивизија извојевала пред Марковом Прилепом. Краљ слуша са задовољством и осмехом на уснама.. За два велика старца стоји командир гарде, коњички капетан Ратко Ракетић.

Слика ова израђена је по фотографском снимку најбољега фотографа у овоме рату Марјановића, који има читаву велику збирку снимака најлепших момената са бојног поља, на коме је Марјановић пратио српску војску од преласка границе до свршетка ратних операција.

НАПРЕД!

— Песма у прози. —

Христос је рекао: љубите друг другa! И он умре на крсту за спасење рода људског.

Испуњавајући његов завет данас стотине хиљаде умиру на бојном пољу ради спасења поробљене браће. И сви су од реда готови да мру. Из њихових се редова чује одјек далеке буре на бурноме мору. Они ступају напред и певају химну Слободе. Са запаљеном факљом у ноћној тмини иду напред, а они који стењу под тешким јармом ропства радосно подижу главе И као што мрак бега испред луче факље, тако и тлачитељи — тирани бегају испред њих Свуда, где они пролу, чује се шум раскиданих верига, а место тираније царује Слобода и Правда, у место суза и јадиковања одјекују радосне песме и весеља. Радују се као на рано пролеће, огрејало их је топло сунце, које оживљава; цвеће, венци, пољупци, песма, јер нема више роба.

Ко може да задржи орла, који шеташи под облацима?

Ко може да пресече пут стрели у ваздуху?

Ко може зауставити поток, који се као бујица спушта с планине, који се уз пут све више шири, подиже и расте, носећи пред собом све трудо и гњило

Они што данас испуњују Завет петвековни то су орли под облацима.

То је стрела у ваздуху

То је поток, који ће спрати са земље срамно ропство. — Напред! Напред!

На позицији.

АРТИЉЕРИЈСКА ПАЉБА.

Снег је пао, а мраз стегао, наше трупе воде очајну борбу с противником, који је заузео такве положаје, да су наши упућени само на пешачку борбу. И ако је терен непроходан и брисан од турске артиљерије ипак су и наше силне тобџије које добар глас биће из свих ратова, успеле да два топа изнесу на позицију са које ће снажно помоћи храбру нашу пешадију, која чисто добије крила, када за леђима осети силно дејство наше артиљерије. Укопали су се у снегу и леду и браном а сигурном паљбом туку турске позиције и олакшавају продирање пешака, који чим осете да су српски топови на позицији и сами без команде полазе напред — на бајонет.

Тако допуњујући се, беспримерна храброст пешадије, и беспрекорна спрема и добро око наших тобџија је који су били где оком ту метком учинили су да је турско царство саломљено а на његовим развалинама поново се уздигао дворлави српски Бели Орао.

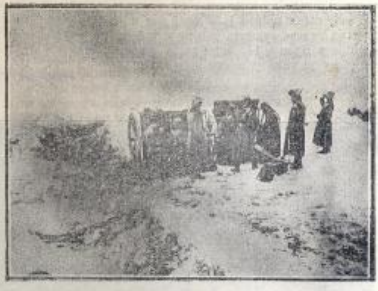

НАШИ ЈУНАЦИ

Коњичка капетан **Драгослав В. Војиновић** командир митраљеског одељења у трећој армији.

Капетан Војиновић одликовао се храброшћу и присебношћу у свима биткама, а нарочито на Мрдарима. Приштини, Феризовићу, Лешку и т. д.

Довољно је само да се зна, да је армија ђенерала Јанковића имала тежак задатак да продре и савлада сав арнаутски елеменат, почев од Куршумлије па све до Јарињског мора па да се оцени јуначтво српске војске.

Разбити и савладати толики број арнаутског елемента, прећи тако огроман терен пуан крш непроходне хрпшче, стење, гудуре и прохоме, што кажу: проћи ову да где „змаје прећ једу, а гује славу славе", а уз то трпети и глад по неколико дана, то је оно, чиме се данас занима и диви цео културни свет. Све ове огромне напоре требало је пребродити млади капетан Војиновић, и допро крај и чио до српског приморја са својим митраљезима.

Војиновић је спрема и интелигентан официр и сматра се као узор међу нашим млађим, школованим официрима. Син је г-ђе Анђе и Васе Војиновића. У Београду је свршио основну школу и гимназију. Свршио је међу првима четворогодишњу нашу нижу школу Војне Академије, а по том и више нуре са одличним успехом. Благо оцу и мајци, који су овакве сина одгајили, а Србија се може поносити оваквим официрима.

Косовски осветници.

РЕЗЕРВНИ КОЊИЧКИ ПОТПОРУЧНИК

† **Милутин Драг. Муцић**

ЕКОНОМ ИЗ КОМИРИЋА, ЗА КРАЉА И ОТАЏБИНУ ПАО НА РУЈНУ

Први јачи сукоб при преласку границе наша прва армија имала је на Рујну, одакле је Турке успешно потерала и ако су ту имали одличне положаје. Но ни тај први знатнији успех није могао бити без жртава у крви. Поред више војника на Рујну смо изгубили и два млада официра: артиљеријског потпоручника Душана Л. Цветковића, чију смо слику донели у првом броју, и резервног коњичког потпоручника Милутина, Муцића економа из Комирића, сина познатог народног првака, чувеног напредњачког вође и старог народног трибуна Драгића. Млади Муцић је рођен 16 децембра 1888. године у Комирићу, где је изучио основну школу. Четири разреда гимназије свршио је у Ваљеву и Шапцу, па га је отац, угледан домаћин и привредник, у жељи да га привеже за кућу и имање, дао у виноделско-воћарску школу код Букова. Да би ту стечено знање проширио и био од користи и себу и својој околини отац га је послао у чувену помолошко воћарску школу у Бохоницу, код Брна, у Моравској. По свршетку школе није као остали му другови похитао у државну службу но се вратио на своје имање у Комириће, да стечено знање примени на своме добру. Годину дана раније но што је морао јавно се ва одслужење рока у сталном кадру. Команда му је одобрила и он је свој рок одслужио у коњичкој подофицир

ској школи, где је положио испит за резервног коњичког потпоручника.

Као такав пошао је у овај рат и на Рујну је 7. октобра од турске гранате рањен у трбух. Од те ране преминуо је у Врању 14. октобра, а тешко ујављени отац пренео му је тело у место рођења.

Милутин се спремао да као напредан школован економ буде углед целој својој околини. Судбина је хтела да гроб његов буде углед његовој околини, како се за свете Србинове идеале живи и — мре.

Слава јунаку Милутину!

Једрене: Селимова џамија

Горња слика представља унутрашњост града Једрена, који већ више од четири месеца држе опседнуте српска и бугарска војска. На слици је представљен онај крај у коме је чувена Селимова џамија, која је прва после Аја Софије на Балкану. Селимова џамија је највећа, најлепша и најскупоценија грађевина Турака, који су Балканом владали више од пет векова, а сем ове џамије немају ни једне грађевине, која ће потестису сведочити, да су овде били толико векова неограничени господари.

ЈЕДРЕНУ..

У времену гордом, гордо си поникло,
Јер силни Адријан, римски цар,
Темељ ти диже, име ти даде,
И би ти господар!

А какво с' онда било,
Сад и не личиш више,
Ал' већа гордост зато,
У теби сада дише.

Но вечна сталност никад —
Нигде не може бити.!
Под руку Турака дивљих,
Паде покорно и ти!

Под њима ко прави див си,
И јачим, страх улило;
Што пак од „малих" сада патиш,
Ти ниси ни у сну снило?..!

Сад српско бугарска врнад.
Над тобом страхотно пиште,
Зидине горде сада ти с' трезу,
— А сложна браћа слободу иште!

Још само мало, још који дан,
Та неће дуго проћи, —

Гордости, кад ће твојој
Трагичан конац доћи.

Азијат биће смрвљен,
Што светска правда иште,
А место тебе само биће,
— Пусто згариште!..

Врање Пет. Т. Ристић

Радник јунак

† Војислав Стефановић, јунак од Једрена

Право је да на овај начин забележимо смрт једног честитог, идеалног младог Србина, одличног радника, који је свој живот положио за свету идеју. То је **Војислав Стефановић**, моделијер. Он је као врло добар и вредан радник радио неколико година у фабрици М. Јеличића и комп. где су га сви волели као добра и племенита друга и радника. Кадар је одслужио за време анексије. По наласку из војске, у тежњи да се што више усаврши у занату и прошири своје друштвено образовање оде у Немачку, где је радио неуморно и телесно и умно, посећивајући школе трговачке и занатлијску. Од своје скромне зараде плаћао је учитеље француског и немачког језика мислећи да се ускоро врати у своју отаџбину те да буде што више од користи и себи и Отаџбини.

На глас о мобилизацији међ првима се стапио на расположење својој команди. Давала му се прилика да не иде у борбени ланац, но он је као прави Србин одбио то.

Са четвртим прекобројним пешадијским пуком, отишао је ослобађати своју браћу од дивље хорде босних Турака и Арнаута. Свуда и на сваком месту био је међ првима борећи се и храбрећи своје другове. Новембра 9. његов пук је водио огорчену борбу с непријатељем пред самим Једренским утврђењима. Воја се тога дана херојски држао. На примедбу врлачког проте С. Остојића, „Чувај се Војо" одговорио је: „Нема смрти без суђења!" али тек што је довршио реченицу непријатељско тане удара га посред срца и пресече један млад живот за навек. — Пао је с осмехом на уснама знајући, да је вршио свету дужност наспрам своје миле Отаџбине и да ће га другови многоструко осветити.

Слава нека је јунаку Војо, који је био један од друштвено најобразованијих и стручно најспремнијих српских радника!

Прва жртва Косовске идеје

— Почетак борбе на Мердарима и погибија поручника Милана М. Поповића —

Пре но што је рат објављен и наша војска добила наредбу да пређе границу крвожедни Арнаути нападали су крвав сукоб на Мердарима где је, на вероломан начин, само због своје благородне душе, племенитости и каваљерства, платио главом млади артиљеријски поручник у резерви, париски студент Милан М. Поповић.

Пре но што се отворила борба на Мердарима једна већа група Арнаута са белим мараамама на пушкама појавила се на једном шумарку и пошла право нашим редовима довикујући:

— Нашинца смо! Нашинца смо!

На предстражи су биле неке чете трећег пешадијског пука другог позива. Војници нису веровали овој предаји но су појединачно избацили на њих неколико метака, на које Турци нису одговарали но су се хладнокрвно приближавали нашима. У томе моменту истрча пред наше редове поднаш. комита поручник Милан, који је на себи имао своју официрску униформу без еполета.

— Не пуцајте! То су наши, они се предају! грмну Милан и смело се стави између њих двеју ватре и потрча у сусрет долазећим Арнаутима.

Наша обуставише пуцање, а у том се Милан приближи Арнаутима. Њихов вођа му пође на сусрет и њих двојица се загрлише и срдачно пољубише.

Арнаути предвођени Миланом приђоше нашима, а и наши видећи српског официра пред Арнаутима напустише своје положаје и пођоше им на сусрет.

О час се направи гомила Срба и Арнаута, који се нису могли објаснити, јер међу нашима нико не знађаше арнаутски, а Арнаути ни један нису умели ни бекнути српски, а видело се да би да се објасне.

У том гомили праве командир друге чете, резервни пешадијски поручник Добросав Урошевић, професор из Београда.

Видећи измешане наше војнике с Арнаутима поручник Добросав мимиком Арнаутине пошава, да треба да положе оружје када се предају.

Како изненађење за наше када Арнаути не само не послушаше овај позив но сасвим неочекивано затражише — да наши положе оружје!

Док се наши официри згледнуше Поповић се окрете вођи Арнаута да га љубазно увери, да је безбедан и да он са својом главом јемчи, да им ни длака с главе неће фалити, када крвожедни Арнаутин несчекивано у тренутку ока тже своју каму и док би ударили главном о дан сјури је у племените срце витеза Милана.

У том остали Арнаути припуцаше на наше. Један подварени је био још толико присебан, да је скочио и убио Арнаутина, која уби Милана, али и сам ту плати главом.

Код наших војника наста паника и нагнуше у бегство. Арнаути се користише бланком једнога шумарка и о час се изгубише. Када су се наши повратили од прве изненађења нису могли више гонити вероломнике, јер им је шумарак пружао сигуран заклон. Пушкарање између наших и Арнаута настављено је још дан и целу ноћ. Када су сутра дан Арнаути отерани артиљеријом на месту погибије нађен је поручник Милан, коме су Арнаути скинули чизме и одневши сат, и подварединк, који га је осветио. Арнаути су своје погинуле собом понели.

Артиљеријски поручник † Милан М. Поповић погинуо као водник комита 3. октобра 1912. године на Мердарима

Мртво тело поручника Милана, који је имао ту срећу да буде први почасни гласник, који се пријаву у регионе бесмртности, тамо „Је Обилић нах сјенима влада", пренесе је са Мердара у Ниш. и тамо је до преноса у Београд лежао у капели код Ћеле Куле.

Наш уредник десно се у капели у моменту, када је јунакова мајка стигла из Београда, да целива хладно тело свога јединца, кога је тек пре који дан испратила с најлепшим надама, да свети Косово. Он тај састанак јунаков мајке са палим јунаком описује овако:

На сред капеле, у прво платно, увијен лежи леш младог као капља росе артиљеријског поручника Милана М. Поповића. Тек што сам се пред хладним телом јунака прекрстио уђе у капелу једна госпођа у дубокој црнини у пратњи једног потпуковника. Та дама била је мати мртва јунака.

Настаје језовита слика: Мати прилази мртвом сину, скида са лица чоју, и укочено та тледа, без једне сузе.

Тренутак доцније паде на свога сина, обасу полупцима његово хладно лице и онда тек почиње тахо јецати и шапутати:

— Сине мој, лутао си се, што те мајка љуби, што ти мајка плаче? Та си ми казао при растанку. *Не плачи, мајко! Ја нисам мајка не треба да плаче!*

И заједно је ретко срце материно, која кроз тахо јецање над мртвим јединцем говори:

— *Војинче мој, само када те видим; када те Арнаути и Турци нису исекли, нећу да плачем! Ти си јуначки пао за своју Отаџбину. Ја сам јунакова мајка!*

Моменат пун туге и жалости и мени се оте дубок уздах из груди и горко з плаках за овим младим животом, који је могао много дати у будућности Отаџбини, која се на крви и костима његовим и његових славно палих другова поносно подигла и проширила.

Милан М. Поповић син је јединац пок. д-ра Милутина, у Београду је, узео као прву међу правна; свршио основну школу, гимназију и Велику Академију. Кратко време пред ратом ступио је на војске и пошао у Париз, где је студирао правне науке на тамошњем Универзитету. Када је намирасао барут остано је Париз и пошао на границу, да се као комита бори и ето где паде као прва жртва Косовске идеје, која је силним генерацијама била само леп сан, а данас је пуна јава.

А хвала за тај велики чин, за стварање најсјајније епохе у историји нашег народа приклада у првом реду онима, који су кра своју пролили и живота својим откупили те успехе, којима ће се нација наша на веки веков поносити.

Дете отмене куће, поручник Милан је био не само одличне стручне спреме но је био хрушћено најобразованији и један од најсаспитанијих српских официра. Српски официрски кор изгубио је у њему члана, који би га достојно могао репрезентовати на сваком великом европском двору.

Хвала нека је мајци, која нам га је родила, а част успомени и имену његову, које ће бити забележено међу првим нашим Косовским осветницима!

Слава јуначу славно палом!

Слава Милану Поповићу!

Од Старца до Битоља.

— Дневник једног обвезника дунавске санитетске колоне. —

8. октобар.

Топови граме данас цео дан и наговештавају нам да је граница близу. Једва чекамо да је видимо. Пред нама, по висовима, скуп куће. Распитујемо се за њих. То су турске *карауле*. До јуче су биле у турским рукама; до јуче је ту била граница Турске, а данас је све то наше. Наша војска полазила и одмах, по објави рата, отерала је турску посаду удружену с полудивљим Арнаутима из оних градова што се караулама зову и тиме прокрчила себи пут за даље своје напредовање.

Све ове карауле које видимо, на висовима су. Погледа да нема силе, која им се може приближити и опет су отете од њихових бранилаца од којих је многа мајка за својим сином или сеја за милим братом закукала.

Страшни су били ти људи, који су ту боравили. Чуваше границе била им је последња брига: харање, пљачкање убијање и томе слично било је оно што их је на ту самоћу гонило. Мало је регуларних војника тамо, већ сами Арнаути.

Сељаци из страха од тих хрмиља нису смели без велике оружане пратње обилазити своје имање, које је на несрећу близу караула било. О женама, нећу ни говорити, јер се ни једна, ни из живу главу, не би усудила да тамо оде, без пратње људи наоружаних до зуба. Тако се дан за даном проводио у вечитом страху и небици од Арнаута.

Али је и томе једном дошао крај. Данас тога нема. Данас се наши сељаци нису све до саме карауле и посматрају њихове рушевине, дивећи се страховитом дејству наших топова.

Идемо даље. Топови греме и ако далеко. Једва чекамо да пређемо границу.

Сунце залази, мрачи се постепено. Сељаци се враћају својим кућама, а ми их питамо: Где је била граница, да ли знаш?

— Десно од оне карауле у долини. Има прког брда.

Обузе нас радост и ми се и нехотице брже кретнусмо.

За непуних пола сата бејасмо већ иза брда где је граница. Ту затекосмо десетак наших војника, који су се од тешког и напорног пута одмарали.

— Где је граница? повикасмо као из једног грла.

— Ево ова утрнка, то је била граница!

Као без душе полетесмо оном месту и окуписмо се око командира наше колоне, резервног коњичког поручника Раде Марковића, познатог адвоката београдског.

— *Хаше доле*! чу се глас командира. — Да се помолимо Богу прелазећи на непријатељску територију.

Пошто и то би готово, командир узе чутуру вина, наздрави лепим и патриотским говором војницима и пружи чутуру најближем до себе — Хура, хура! — повикаше војници као из једног грла. — Нека нам је срећан посао.

Нисмо се дуго задржали. Продужили смо пут.

Прошли смо многа брда и села, наилазили места где се прва бој био и у 9 часова стигосмо у село Клепово.

Доцкан и по краву није се много видело те нисмо ни покушавали да село разгледамо. Остали смо код колоне, да бар колико — толико коње одморимо и спремимо за даљи напорнији пут.

Тек што стадосмо, позваше нас у једну кућу због неког рањеника што је ту лежао.

Уђемо у собу. На једном простом кревету лежао је рањеник. Сирома тешко је рањен. Наши војници, који су гонили непријатеља, заборавили су га на бојишту. Целу ноћ је ту лежао. Хладна ноћ и студена киша много га је мучила. Тане му је прошло кроз средину плућа. Повраћа крв. Др Мефера га прегледа и рану преви и како је било немогуће да га собом повеземо, доктор нареди како се има с њиме поступати; остави лекове и ми одосмо.

То је био наш први рањеник на који смо наишли.

Његово бледо лице; крваве хаљине и локве успеване крви по кошуљи, остало ми је јако урезано у души и памћењу, те мислим да овог првог рањеника никад нећу заборавити.

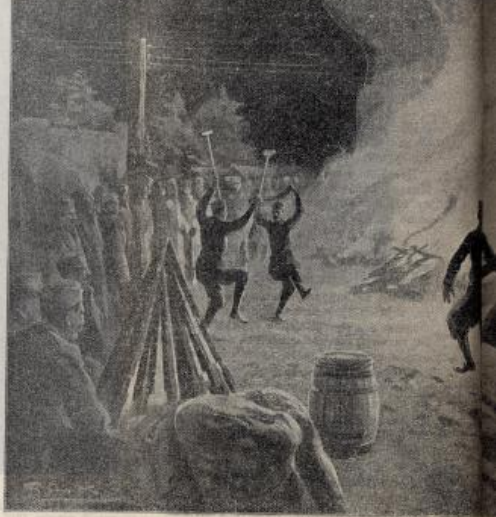

Наши под Једреном: Весеље српске посаде не

Морало се даље и ми без предомишљања идемо под водством једног мештанина.

Наредба гласи, да имамо бити ноћас у селу Пелинце. Али немогуће је превалити тај грдан пут тим пре, што је пут куда се крећемо до зла бога рђав.

Преко гудура, брда и несрећа, што се неда описати, нашли смо и тек око 10 часова у јутру стигли у село Старац.

9. Октобра.

Мислим да ни један из колоне неће никад заборавити последњу пратоломну ноћ. Пут који смо требали прећи за 4—5 сахата прешли смо непрекидном и неверовалном муком за 12 сахата. На средини пута у 4 сахата у јутру стали смо. Ниже се могло даље. Мрак да прет пред очима не видиш; пут страховит; налазимо се на самом врху планине Козјака преко 7—800 метара висине. Пред нама

несрећа. Лево и десно грдне провалије да се несме погледати. Заокуке и неке пртине где требамо да се провучемо. Немогуће је! — Шта да се ради? Војници кукају: Ах Боже, Боже, зашто нас овако мучиш — проламало се на све стране по овој страшној и мрачној ноћи. Пребегосмо коње и на рукама, сва, огромна ратничка кола, пренесемо даље једна за другом. То су биле неописане муке; људи већ изгубили присуство духа; мислиме је чак и самоубиство на памет падало.

Страшна је то ноћ била. — Па кад још помислите,

не под тврдим зидинама града Једрена.

да смо још у туђој земљи, да место не познајемо; да смо у гнезду Арнаута где можемо сваког часа из заседа плотунима бити побијени, онда можете лако замислити и себи представити сву страхоту и страве у коме смо се налазили.

На једвите јаде прођосмо ову несрећу и таман да кажемо: хвала Богу, кад нас порази нешто каплар Андреја, који је за то време одјахао даље, да види пут.

— „Неможе се даље. Сад тек наступа рђав и можда и гори пут!

Сва пренеражена, гледају убеженије и скоро без надежно.

Одмах се све даје на посао и ни ово напасти предаши ми другу, па тако све до 4 сах. ујутру, кад се даље није могло. Застасмо док не сване.

За тили час, наложише ватру, да се прегрејају. Ветар фијуче, — хладан да се крв у жилама лед.

Мртва уморна, нас неколико, легосмо да се мало одморимо и сном поткрепимо.

Није се ништа јело цео дан, глад поче да дејствује. Није дуго прошло кад ето га др Мићера.

— Шта је с вечером, зар нећемо јести?

Мени зашкрипе у стомаку, на хајде код наредника, код кога је било нешто преостало од доручка. Једва смо га нашли по мраку у једним колима за рањенике.

— Хоћеш и ти мало, наредниче да са поткрепиш? упита доктор.

Чини ми се, одговори, па пасмешна се намигну: И мене тај хуља — стомак већ давно мучи.

Прилегнемо на оној слојављени и не подграјани направљи и смазасмо га за тили часак.

Тек онда нас сви свлада, те се завукосмо у кола, па и не водећи рачуна о зими, дрхтећи, одспавасмо до 5. сах. у јутру. Тада се кренусмо истоветним путем даље

Уз рику топова и лелек возара стигосмо у 10 сах. у село Старац. То је мало сеоце на самом гребену планине Рујан. Сиромо. Људи нас радосним лицем дочекаше. Село је тек јуче заузето од Турака. Бранило га је око хиљаду Турака и Арнаута. Турци и разбијени и нагнани у бегству од наше храбре војске, сврате у кућу једног тамошњег Србина и испасане му сена. Ваљда само зато што је Србин! Његова нас мајка дочека кукајући;

— Нека дедо, не жалим што ми је син исписапљен само кад сте нам ви дошли, и кад ће те нас ослободити ових аранија.

У Старцу се писмо дуго задржавали. Пошли смо даље; пут је узан, стрмент и рђав; морали смо га копањем ширати.

Са виса угледасмо доле, далеко равницу кроз коју иска речица пајуга. То је Пчиња.

Кад смо се дохватили долине дахнемо душом. Сад смо све том долином, поред реке а често и коритом ишли доле и у подне стигосмо у Пелинце. Пелинце је сиромашно али доста лепо српско село.

Овде смо требали да останемо али је потребно било да смо близе кумановској битци, те добијемо наређење се одмах кренемо у Челопек.

За тили часак све је било спремно и ми се крепусмо.

Као коначари пођоше да се о храни и логору постарају Милан Поповић, Влах Матић и марвени лекар Врбић.

Пут је био релативно добар и ми смо брзо одмицали.

На половини пута нас пречека Милан Поповић. Јако смо се изненадили, јер смо знали да се морало нешто необично десити, што га је на путу задржало

— Не може се даље рече он. Поред пута леже мртви Арнаути. Десетак наоружаних Арнаута побегло је и сад су негде у близини прикривени. Муницону колону прати стража одаветим на „готове“ пушкама.

Наста тронутно узбуђење, али даље се морало. У 8 сах. у вече стигосмо у Челопек, место где су пре више година појода Врана с његовим неустрашавим друговима југначки за свој народ изгинули. Логор нам је био испод самих планина и брда на чијим се висинама видела наша војска.

10. октобра

Село Челопек лежи испод неколико висова на висоравну. Испод њега протиче Пчиња. Становници су чисти Срби. Имају и своју лепу школу.

Горе наше логора, има заробљеника рече нам једно обавештење. Одемо тамо, где застасмо оно 60 сво 4 и 4 наших Турака. Међу њима има доста и Босанаца. Мирно, спужени очекивали су своју судбину. Јаком пратњом отправљени су у Србију.

(наставиће се)

Из прошлих ратова

ГЕНЕРАЛНИ САНИТЕТСКИ ПУКОВНИК

Д-р Владан Ђорђевић

Санитет наш у овом рату добро се показао. Сматрајући да је право, да се сетимо и оних, који су том и таквом санитету ударили темељ, кад нас доносимо данас лик д ра Владана, шефа војног санитета у прошлим ратовима, који под терегом година није могао узети лично учешћа и у овом четвртоме рату, али је за то на бојно поље послао два сина, два официра, који су се пред непријатељем јуначки понели.

Наше војсковође.

ПУКОВНИК **Јован Викторовић**, КОМАНДАНТ 16 ПУКА

Пуковник Викторовић са својим храбрим пуком одлично се понео у борбама на Куманову, а био је те среће да му је пук први развио стег у Душанову Скопљу.

Признање нашим јунацима

— Командант своју прослављену војску —

Када је после крваве борбе и страховитих напора српска војска победоносно ушла у Битољ, чиме су завршене наше ратне операције, командант прве армије Њ. К. В. престолонаследник Александар издао је 7. новембра својој храброј војсци једну наредбу историског значаја. Да је сачувамо за потомство доносимо је у целости. Она гласи:

Моји дични соколови!

Када сам пре месец дана примио команду над првом армијом, Моја прва реч и поздрав који вам упутих беше, да вас подсетим:

Да сте потомци оних јуначких борача, који започеше и довеше ослобођење под Турцима подјармљено Српство.

Да су на вас, наду и уздању васколиког Српства, управљене очи не само целог Српства него и целога света;

Да су вас ваши родитељи, браћа, сестре, жене и деца испратили у свети бој, да ослобађајући подјармљену њихову браћу, победите непријатеља или да јуначки изгинете и себи оставите светао спомен.

Да ћете имати да подносите све ратне тешкоће: замор, студ, а често и оскудицу у исхрани и одећи; бићете да кле уморни, озебли, често гладни и жедни, неиспавани и још при том имаћете да се борите дуго дању и ноћу са многобројним, упорним и храбрим непријатељем. —

Подсећајући вас на све то, Ја вас познах:

Да не малаксате духом ни у најтежим тренутцима и да не заждалите своје прси, него да смело и одважно нападнете нашег нечовечног злотвора и непријатеља. Турчина, уверени да је и њему, у најтежим нашим тренутцима, још много теже него нама;

Рекох вам ко се одважно реши на победу или смрт, томе Бог помаже и тај редовно побеђује, јер тад пред његовом одлучношћу, непријатељ малаксава духом, њиме овладјује страх и напушта бојиште.

На послетку вас подсетих да побеђујући Турке и ослобођавајући подјармљену браћу, светите тужно Косово Поље. То беше моја, вама упућена, прва поздравна реч.

Друга моја реч беше само:

Напред! Напред! Напред!

И ви, моји дични соколови, дивно послушасте обе Моје речи!

Ви се показасте достојни потомци својих јуначких предака;

Ви испуниште завет и наду целокупног Српства,

Ви одолесте снажним ратним тешкоћама и разбисте снажну турску војску;

Ви својим јунаштвом задивисте цео свет;

Ви вашим победама на Куманову, Прилепу, Бакарном Гумну, и на Битољу — сјајно осветисте тужно Косово, те оно сада није више тужно, и ослободисте нашу браћу испод нечовечног турског јарма! Тим утврдисте истину: да, ко се реши на победу или смрт, томе Бог помаже и тај увек побеђује.

То беху моје прве две речи

Трећа је моја реч, **моји дични соколови**:

Да вам у име целога Српства, у име Врховног Заповедника Њ. В. Краља Петра I. Мога узвишеног родитеља, а и у име Моје, за све то искажем *неизмерну захвалност*;

Да вам кажем да се душе наших предака радују и весеље што виде такве себи достојне потомке и осветнике,

Да се вама диче и поносе ваши родитељи, браћа; сестре, жене, деца и пријатељи;

Да ће дела ваша бити записана златним словима у српској историји, и

Да ћете ви своме потомству служити за светао пример.

То је трећа моја реч, **вама**, преосталим живим ви-

тезовима а оним витезовима што јуначки изгибоше на бојишту, имам да кажем:

Да ће њихова свевла успомена живети вечито у срцу и души сваког Србина;

Да ће имена њихова бити златним словима исписана поред имена најхрабријих наших јунака из прошлости и да ће се потомство њима исто тако дичити и поносити, као што се дичи и поноси и јунацима нашим из ранијех времена; и на послетку

Да заједно са нама свима из дубине срца и душе узвикнемо:

Вечна им слава, мир и покој пепелу њихову!

Завршујући трећу своју реч и одајући вам хвалу и своју захвалност, поздрављам Вас, да, заједно свимом узвикнете:

Да живи наш Врховни Командант Њ. В. Краљ Петар I, који нас поведе у овај свети бој!

Да живи наша Велика Србија!

Да живи њена храбра војска!

Да живи српски народ који одгаја овако храбру војску!

Командант. Престолонаследник **Александар** с. р.

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

ПЕТАР КУНОВИЋ,

јунак од Кумановa.

Резервни официри одлично су се показали у овом рату, и сами активни официри признају, да су њихови другови из резерве, ништа мање од њих, допринели нашим ратним успесима. Један од тих резервних официра је и млади Куновић, који је био те среће, да са својим водом из 7. пешадијског пука први пређе границу. У борби на Нагоричану Куновић је својом неустрашимошћу импоновао својим војницима. Ту је и рањен у ногу, од које се ране исцелио и већ се вратио у своју команду, да свој живот и своје знање понова стави на расположење Краљу и Отаџбини.

Димић Остојића:

Последњи сан рањеника

У свечано рухо обући ме мајко,
Окити ме цвећем, као негда што си,
Крај одра ми седи, задњи целив дај ми,
Задњи пут ме благо помилуј по коси.

Запевај ми песму сунцу и слободи,
Песму која диже и боље оздравља,
Песму о животу, који слави води,
И заворе плете победиога славља.

Погледај кроз прозор, дан како се блеска,
Како цвет на цвету у роси ужива,
Где и моје драге, како се кроз цвеће,
У поздрављу дану мило осмехива.

Закићена рујним ружама у коси,
У одећи лакој поћут магле сиве,
Поздрављa ме мило, осмехе ми шаље
И с осмехом тајне натрене целиве.

Ево је где иде .. све ближе и ближе,
И грли ме страсно .. ах животе нови!.
Мајко, мила мајко, задњи целив дај ми,
И целивом нашу срећу благослови.

Ближе, ближе драга, докле дан не гасне,
А кад падне вече, моја срећа рана,
Поздрављаће нашу љубав звезде јасне,
До новога јутра, до новога дана.

Тако!.. ходи .. ходи!.. нек пољуби наши,
Пркосе пољубу, од куршума врела,
Што ме тако гуши ... д ага, добро моје,
Оките ме цвећем, око хладна чела.

Са словачког

Милорад М. Петровић.

Косовски осветници

† **Милојко Јовичић**, поднаредник треће чете, трећег батаљона 7. пука погинуо 16. октобра на старом Нагоричану

АРТИЛЕРИЈСКИ КАПЕТАН ПРВЕ КЛАСЕ

† Живко Стојковић

ЈУНАК ИЗ ПРОШЛИХ РАТОВА

Јунак отац — јунак син.

Тешкиште кумановске битке било је на Младом Нагоричану, а најжешћу ватру ту је имао да издржи 18. пук народног позива. Његове чете, којима су командовали пок. Љутомир Ђорђевић и тешко рањени Павле Јуришић-Штурм. У једној од тих чета, којима ће се српска војска дичити за сва времена, био је поднаредник пешадијски потпоручник *Јеврем Ж. Стојковић*, који се за кратко време показао достојан сина свога оца, прослављеног јунака из оба рата српско турска рата и српско бугарског рата пок. Живка — брата Жике, артиљеријског капетана. Поносећи се што је дете јунака младог Јеврем је био неустрашим тамо где је смрт немилосрдно косила. Када је један од најбољих хероја овога рата, пок. Љутомир пао потпоручник Јеврем га је на својим рукама прихватио, а чету је не само задржао но ју је умео својом смелошћу да одушеви на нову очајничку борбу, да освети свога омиљеног командира. Потпоручник Јеврем је тек пошле године изашао из Војне Академије а на бојном пољу се показао као официр који чини част војсци, којој припада. Када је један од учесника овога рата хвалио јуначке, храброст и способност младога Стојковића један од прослављених јунака из прошлих ратова са задовољством је рекао: „Није чудо, такав му је и отац био!" И одиста у овом рату Јеврем се својим јуначким држањем показао само достојним својом дедовога јунака, који је непријатељу импонивао, те је његову неустрашимост похвалио и сам Врховни Командант овде противничке војске, пок. краљ Батенберг.

ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

Јеврем Ж. Стојковић

ЈУНАК СА МЛАДОГ НАГОРИЧАНА

Доносећи славу младога јунака сматрали смо за дужност да уз њега ликом приказемо и она му, као што ћемо се у будуће чешће сећати поред храбрих данашњих ратника и њихових прослављених предака.

СА БОЈНОГА ПОЉА

Наши болничари вуку на носилима рањене војнике у санитетска кола.

Добар санитет у рату много значи, јер је у стању да спасе хиљадама живота. После битке на Куманову наш санитет имао је пуне руке посла, јер је на бојном пољу лежало хиљадама рањеника, која су вапијали за помоћ. Рањеника је било много, а болничара мало, те се није, крај најбоље воље и неуморна труда, могло на све стране доспети. Многи рањеник изгубио је живот само због тога, што на време није дигнут са крвавог разбојишта, но је на њему онако рањен и немоћан предежао целу ноћ; а киша га је тукла непрестано. Но спасло се много, више но и у једном рату до сада. Процењат умрлих код рањеника је мали, необично мали, а сви рањеници са Куманова већ су извађени из болница и већина их је већ на бојном пољу поноса с пушком у руци. Наша слика представља како су рањенике транспортовали с бојнога поља санитетским возовима у Београд.

Наша телеграфска чета на послу: подиже телеграф.

Техничка свршеница у многоме су се огледала у овоме рату и благодати од технике показале су се огромне. Једино што нисмо стигли да опробамо наш ваздухопловни парк. а све друго функционисало је као сат. Наше инжињерске трупе, о којима се, из нама непознатих разлога, писало тако мало, показали су се у овом рату да су дорасле тешком и пуном одговорности своме задатку, а наши инжињерски официри показали су ретку спрему и велику привржност на послу, те су у многоме олакшали дејство главних родова оружја и не мало допринели сјајним успесима нашо војске на бојноме пољу. Све гране инжињерије послужиле су управо идеално, како се само може пожелети. Наша слика представља војнике телеграфске чете, који на бојном пољу постављају телеграф и телефон. Један од њих је наш друг по перу Велко М. Мунићки, секретар грађевинског одељења општине београдске,

БАЛКАНСКИ РАТ
— У СЛИЦИ И РЕЧИ —

4.)

Полазећи у бој нама је прво на уму било доћи до слободног изласка на Јадранско море, како би се и економски потпуно ослободили од свих и свакога. Са страховитим напорима српска војска успела је да заузме Љач и Љеш и да целу обалу од Црне Горе до уточе Шкумбе ослободи и прокламује на њој власт српске краљевине.

Пролазак српске војске, дринске и шумадијске дивизије другога позива кроз непроходне, ненасељене, сметовима засуте пусте крајеве Албаније долази у ред најславнијих војничких подухвата, успешно изведених Ми сво о том херојаму српске војске која је у овом походу показала, да њеном продирању ништа и нико није у стању стати на пут, већ говорили и у неколико га и у слици приказали а накнадно ће о томе бити и више речи и више слика.

Од освојених пристаништа Драч је најважнији. Њега су још на пет столећа пре Христа основали Коринћани и дали су му име Epidamnos. Римљани су га назвали Durrhachium и за њихове владе био је главно пристаниште провинције Illyria Praevalitana. Помпеј га је изабрао за главно табориште и позвао је цео сенат из Рима у Драч и ту је Цезар добио две победе. По поделе римскога царства Драч је припао источном делу и у четвртом веку био је на врхунцу своје славе и моћи. Тада је био не само главно место Новог Епира но центар целога западнога дела Балканскога Полуострва. С Византијом је имао везу великим добрим друмом. У шестом веку је Драч био престоница краљице Амаласунта. Византиски цар Михаило Дукас га је за неко време подигао на војводину. Доцније су му се ређали као господари Нормани, Византија, Млетци, Филип Тарентски, Навари и Анжујци. Под Турцима је био четири стотине и десет година, од 1502 до новембра 1912. када је на њему победоносно пободен српски тробојни стег. Турци су Драч, који има пуно услова за напредовање потпуно занемарили Некад цветајуће морско пристаниште српска војска затекла је као блатњаво, напуштено, бедно приморско сиромашно месту. Па ипак се из Драча извози за два милијона динара, а тај ће се извоз под нама силно подићи и Драч ће под српском влашћу бити опет што је некад био. Драчка лука, коју представља наша слика, када би се ишчистила могла би се употребити и као лука за убојне лађе и то је један од јаких разлога, што су се наши непријатељи упели из петних жила да Драч не буде наш.

О Драчу се у нас мало зна те ће бити од интереса, да га, по опису наших војника, речима насликамо, јер је он једна од наших најбећих, можда и највећа добит у овоме рату.

Драчко пристаниште је доста пространо, чисто и насуто набијеним шљунком. Од њега иде главна улица, кроз цео град. Улица је уска, али доста чиста, насута такође набијеним шљунком, а са обе стране има мали тротоар. Одмах до самог пристаништа, са леве стране, пружа се парк — шеталиште — са доста дрвета. Ту видите крајем децембра и у почетку јануара бели цвет од бадема, тако да се цео овај парк бели. У пристаништу лађе и многи чамци. Око пристаништа су највеће куће магазе, дућани и државна надлештва Одмах преко пута од шеталишта налази се на три спрата велика кућа, пређашњи турски *ујкумат* а сада српска дивизиска и окружно начелство. Први спрат ујмата, као и први спрат поште, озидани су на сводове, те кроз њих иде главна улица у град. Око ујмата много је лепих кућа и магацина.

Пре 30 година у Драчу је било само око 400 кућа, које су биле од слабог материјала, али доцније Драч је знатно напредовао. Причају да су све куће око пристаништа подигнуте за ових 30 година.

С обе стране главне улице све је дућан до дућана. Дућани су пуни свакојаке робе из свију приморских градова. Ту су бакали, дућани са колонијалном робом, пиљари и многе занатлије као: пекари, обућари и т. д. Ту је и неколико лепих кафана, међу њима и један хотел, а друга два хотела су парку.

ДРАЧ, српско морско пристаниште

Кад се погледа Драч са брда, виде се велике зидине, остатци од некадашње тврђаве. а цео Драч дели се на махале. Она махала, која је до мора и пристаништа, а која је у старој тврђави, зове се *Јалија*, Она је најнасељенија; у њој је главна чаршија многе занатлијске радионице, дућани и кафане. Од те махале на северо-запад уз брдо, куће су за становање и око сваке куће маља је или већа ограда — двориште. У скоро сваком дворишту има по нека маслина, смоква, бадем наранџа или лимун.

Наранџе, у ово зимске доба, врло лепо изгледају на дрвету као да га је човек окитио великим, жутим „сеферинима". Наранџе се беру ових дана и сада су у Драчу врло јефтине (три комада за пет пара) а тако их много има, да се деца по сокацима играју њима.

Изван града је махала *Топано*, која лежи на северној страни од града или главне вароши. То је махала направљена од пре 25 –30 година, у њој је грчка школа амам и два парна млина. а ту су и разне занатлије као: ковачи. казанџије, кујунџије и т. д. Грчка школа је врло лепа зграда и у њој је сада војна болница У тој махали има и неколико приватних лепих кућа, као: кућа браће Бурашковића, хаџи једног Грка, кућа Амит-бега. Од махале *Јалије* уздиже се мали брег, који до половине заузима тврђава, а изван града јужна страна тога брега до махале Топане зове се *Кала*. Друга страна до мора зове се *Кала*. Обе ове махале насељене су Србима Бошњацима Мухамедове вере, који су овамо дошли после уласка Аустријанаца у Босну, а који и овде говоре матерњим језиком српским, а врло мало или никако неразумеју турски или арнаутски.

Путнику падају у очи, кад погледа са брда на варош, три турске џамије; две у граду а трећа у Топани, које немају тако велике минаре, као оне у Ђаковици, Призрену и Приштини.

Посматрајући пристаниште погледе се путников зауставља на српској тробојци, која се вије више пристаништа, на оној српској тробојци која је 500 и више година чезнула за српским морем, за Дрочом. У близини пристаништа је врло лепа православна црква и сахат кула.

Све су школе, и турске и грчке, по споредним улицама и више изнесене у брдо, јер има више простора за њих, али су сада затворене због рата као и наше, јер су многе претворене у болнице, а по неким станује и војска. Куће су све окречене и лепе. Капци, којим дућане затварају, премазани су плавом бојом те све куће дају изглед лепе и чисте вароши, а улице се сваког дана чисте. Блата има само по споредним улицама, изван главне чаршије, које су у равници и када киша пада, иначе је цела варош сада чиста.

Природа је у Драчу веома богата и издашна, а клима у ово доба тако умерена, да сада нема ни једне ноћи по њиховим нити по каванама. Снег готово овде никад и не пада, а и ако пада, он само неколико часова траје, па се истопи. Киша зими нада готово сваког другог дана, а преко ноћи дувају врло јаки ветрови, али не хладни. Дакле, цела зима изгледа као код нас април месец.

Град Драч има 6 000 становника, од којих је 2500 православних хришћана, нешто католика а све је остало муслиман, већином Босанци. (ПАСТАВИЋЕ СЕ)

Јунак из Галичника

— Херој са Натпорачка —

На нашој слици видите челик Србина из лепог нашег Галичника, који је силно љубио свој народ и слободу, па за њих своје груди често излагао куршумима и назад и свој живот положио, само да му родни крај добије — слободу. Војвода Доксим је из реда оних наших четника, који се својим јунаштвом никад није разметао, али је када дође „стани пани" увек показао, да је достојан старих опевачних наших хајдука, јер је био у стању „стићи и утећи и на страшном месту постојати". Доксим је био интелигентан човек, извесно најјача интелигенција свога краја. Школовао се у Призрену и Београду и био је у своме крају учитељ све док није почела четничка акција, а тада јој се предао свом благородном душом својом. Био је неустрашим и вредан и Српство у Галичнику и само где је он као орао кстрапо са својом храбром четом никад неће забсравити свог заштитника, свог омиљеног војводу.

Када се четничка акција, под утицајем нових прилика утишала војвода Доксим оставио је пушку и бомбу, али се више није могао дохватити пера и кредс. Није се вратио у школу но се посветио трговини, у којој је, благодарећи својој бистрини и интелигенцији, показао врло лепе успехе. Трговао је вином и др. производима, којима је нашао врло добру прођу у Кајиру и Александрији, где је могао лепо успевати са знањем језика енглеског, турског и арнаутског, које је говорио као и свој матерњи језик.

Када се осетило, да се на Балкану нешто спрема и да предстоји поновна подела Косова Доксим је дигао руке од трговине, напустио је своје послове и похитао у Србију, да спреми чету и са њоме помогне српској војсци у извршењу њена задатка.

Он је сматрао за највећи грех да седи скрштених руку сада када Србија чини један управо очајнички напор и подиже сву своју убојну силу да његовом родном крају донесе слободу. Пре но што ће српска војска прећи границу он је већ саставио чету малу, али одабрану и са њом је био у претходници прве армије, којој су комите учиниле драгоцене услуге.

На Нагоричану тамо где се крв највише лила биле су — комите. Турци су страховито наваљивали много надмоћнијом силом, али напред нису ни корака могли, јер су пред собом у првом реду имали комите, који су с презрењем небројено пуга гледали смрти у очи па још се и сада у очи смеју. Турци су ту остили истинитост оне стиховне мудрости: „Бој се, оног ко је свико без великог мријет јада!"

Комите су давале отпор, који се нека скршити, али их је све мање бивало. Падали су као снопље, али Турчину нису дали ни сгопу напред. Ту падоше смртно рањени војвода Дејан, војвода Бабунски, војвода Долгач, поручник Ранковић, поручник Ковинић и други.

Смрт ту покоси уз добросрешног попа Гапона и небројене друге неустрашиме четнике и храброг им војводу Доксима, који је своју скупо откупио главу. Бэрио се као лав и продирао напред. Када су сутра дан наши по крвавом разбојишту прегледали пале јунаке на сто метара испред свих осталих наших војника и четника нашли су свега искасапљеног Доксима, а око њега безброј мртвих Турака, које је са земљом сравнио херој Доксим.

Спомен таквога јунака вечно ће живети у благодарном српском народу.

Слава и част имену његову!

Уз наше слике.

Кнегиња Јелена. — Први лист данашњега броја украшујемо ликом симпатичне наше Кнегиње, једините Њ. В. Краља, супруге кнеза Јована Константиновића, која је неимарну своју љубав према своме народу и Отаџбини показала и у овим озбиљним данима, похитавши првих ратних дана чак из далекога Петрограда на бојно поље, да и сама пружи своју сестринску помоћ рањеној браћи. Оно неколико недеља што их је у Србији пробавила провела је највише по болницама, међу рањеницима, који су благосиљали благородну душу и племенито срце наше младе Кнегиње, коју ће за то Бог наградити дугим и срећним животом.

Наши под Једреном. — Велика наша слика приказује живот наших војника пред опсађеним Једреном за време примирја. После дуге борбе и мука по рововима и окопима када је објављено примирје војници дахнуше душом и искочише ван ровова из којих ни главе нису смели помолити, ако им је живот мио. Бадње вече је. Војници из целога седног пука другог позива, наши Београђани, искупили се око колосалних ватра, на којима пуцкарају бадњаци, а око бадњака другови се појхватали у коло па тресу ли тресу уз танке гласе малих двојница. Мало даље на ражњевима врте се многи Божићни прасци, које ће залити румеником вина, кога је доста, и доброг и јефтиног под Једреном. Снимак је овај оригиналан, а дело је једног усгледног француског уметника који се случајно нашао у опсадној војсци, па та је расположење и добра воља српских војника толико изненадила, да је осећао потребу, да овај моменат у слици сачува за будућност

† **Љутомир Ђорђевић** је пошао у кумановску битку као капетан другог класе и командир чете у 18. пуку, а из битке је изашао као — мајор. Он је, уз мајора Војина Поповића, војводу Вука, једини српски официр који је добио такво признање за херојско своје држање. Кумановска битка нестала је чигав низ живих и славно палих јунака, а пред међу правим је мајор Љутомир, који се лавовски борио с својом маленом четом с читавим турским корпусом и овоме је могао не само да супрот стане но и да га задржи у продирању. Оно што је мајор Илић у српско турском рату, а Катинић у српско бугарском рату то је у кумановској битци мајор Љутомир, чија ће се слава проносити докле тече сунца и месеца, докле и последњег Србина траје.

Заузеће Санџака

— ИЗ БЕЛЕЖАКА ЈЕДНОГА ЧЕТНИКА. —

Глас о мобилизацији српске војске затекао ме је у Београду где сам био на студијама. Како је био силан тај глас, који је наговештавао да ће и мојој браћи у Старој Србији синути сунце слободе, које и мене топло греје у слободној Краљевини. У Хотел „Париз“ најох старог и уваженог проту г. Милана Ђурића. Он беше сав срећан; на лицу му се осећаваше младићска свежина. Ја му рекох да сам готов да пођем у помоћ својој браћи. Прота ми благо, смешећи се, рече:

„Вукота, причекај мало док се изврши мобилизација војске па ћемо заједно у Санџак, тамо нас браћа зову“.

Нисам у стању исказати силно одушевљење у томе часу, кад видех старину Прота, како му с свима мишић игра од радости и дубоке наде у вечну правду. Обећах му да ћу причекати, али у себи помислих „Морам ја пре тебе добри Прото“. Одмах после тога отишао сам у Ужице не јављајући о том ништа Проти.

Тамо нађох своја два друга, који већ беху спремни за полазак. Истога дана је био спреман и IV. пук Стевана Немање да отпутује на Јавор. Добротом г. Павла Вујића, професора и резервног поручника, добих и ја ратну спрему. С друговима се придружим војсци и нисам се од ње одвојао до српско-турске границе на Јавору. Истога дана у вече стигосмо у Нањанцу у најбољем расположењу. Војска је била одушевљена и весела. Овде нађох Срету Вукосављевића, учитеља из Приполја и војводу устаника из Санџака, који је био овде на лечењу од задобивене ране. Рекох му, да желим с друговима ступити као четник у његову чету, која је већ оперисала по Санџаку. Он ми одговори „Хајде право на Јавор, а ето и мене кроз неколико дана, док се мало опоравим“. Сутра дан зором продужили смо заједно с војском пут на Јавор. Војска са својим официрима била је веома расположена, те нико није ни осећао умор од пута по врло хрђавом времену. У вече тога дана били смо не српско-турској граници. Ту се војска улогорила и чекала час кад ће јој њен врховни командант Њ. В. Краљ Србије Петар I. издати заповест да пође у свети бој за народ свој. Војводин долазак очекивало сам с највећим нестрпљењем.

Наши у Санџаку: коњица у извиђању

Овде нам дођоше још неколико нових другова, студенти из Србије и Санџака. Било нас је свега десетак. Сви смо са највећим нестрпљењем очекивали војводин долазак. У суботу 29. септембра испуни нам се и та жеља. Долазак војводин све нас је јако обрадовао те се сви скуписмо око њега, сваки је имао по нешто да га пита. Он нам саопшти, да будемо потпуно спремни, јер ћемо одмах прећи границу. Нашој радости не беше краја. Скоро целу ноћ провели смо у нестрпљењу чекајући расветак дана. Рано изјутра војвода нас је затекао све спремне па нас онда упозна са старим четником Илијом Поповићем из Берана. Око подне већ смо били у Новопазарском санџаку на караули Дебелом Брду. Тек што смо сели да се мало одморимо чусмо плотуне пушака, који су долазили с леве стране од нас. Стари четник Илија већ је био на свом послу. Узе пушку и оде мало напред, за тим се врати и извести нас, да су турски кордуни, који су се раније повукли с овога места од четника, напали на село Тисовицу. Војвода одмах нареди полазак ка селу у разређеном стрељачком строју.

После једног сата трчећи изађосмо на једно брдо више Тисовице. Војвода нареди, да се одатле пуца плотунима преко села, да би дали Турцима на знање да смо и ми ту. После ове прве ватре Турци напустише село и повукоше се ка Калиполу. Ми се полако спустисмо у село и заноћисмо код већег сељака Радоја Чконља.

Бој на Чукама

Пред саму зору стража нас извести, да се чују плотуни турских пушака у селу Буковику испод самих Чука Калиполља. Одмах се упутисмо тамо. На путу нас извести један сељак, како су Турци из Урсула и Кладнице напали на Буковик; пале и пљачкају српске куће. Наши тамошњи сељаци с једном четом устаника храбро су се бранили од ових познатих зликоваца, али навала Турака беше велика, те су их Турци пре нашег доласка потиснули и заузели буковичку малу и цркву, коју су потпуно искварили. Војвода с десетак четника упути се иза отранка једног брега, који граничи Буковик с јужне стране да би напао Турке с леђа. Ми остали остадосмо да бранимо његов прелаз од Турака. Чим је војвода стигао на брег, поче нападати плотунима на Турке с леђа, а ми смо их били с бока. Турци изненађени овим војводиним нападом почеше се повлачити ка Чукама, где су имали два шанца. Сад смо ми могли наступати једном косом према шанцу, јер је војвода био на таквом положају да је тај шанац право и бранио нам наступање.

Наступање је било веома тешко због унакрсне ватре од Турака и наших али ипак успешно. Турци се морадоше и одатле повући преко кршевите висоравни Чука другом шанцу, који је био на самој падини те висоравни.

На левој страни ових положаја налазила се друга чета на вису Јастребцу, те је с бока обасула Турке ватром при повлачењу. Ми смо већ били на рову шанца. Моменат је био свечан кад забрујаше звуци народне химне „Боже правде..“ У шанцу нађемо неколико мртвих Турака и један велики бакрач меда, кога су Турци оплачкали у Буковику. Били смо гладни те нам то добро дође да се подкрепимо. Али стари четник Илија Поповић није губио време. Он је почео одмах наступати к другом шанцу те смо и ми њему следовали. На једном Турци почеше искакати из шанца и повлачити се. Сви смо се питали: „Шта то би!? Доцније нам би све јасно. Турци су били изненађени нашим страшним делом и одмах су почели искакати и напуштати шанац, али племените и храбро срце Илијино престало је купати за увек. Непријатељско тано погодило га је по сред чела. Својом херојском смрћу оставио је вечан спомен међу својом браћом за чију је слободу и свој живот жртвовао.

(Свршиће се.)

Косовски ослетници.

Војвода † ДОКСИМ МИХАЈЛОВИЋ,
са својом супругом

Победна песма

— Посвећено Н. К. В. Престолонаследнику Александру. —

Над Балканом огрануло,
Ново сунце, нових дана;
Ново јутро освануло,
За Словене са Балкана.

С Дурмитора и Витоша,
Са Авале преко Шаре,
И с Олимпа брат је поша,
Где топ грми, небо пара.

И ко олуј пребродише,
Стару земљу пуну блага,
Царство старо задобише,
Загрљена браћа драга.

После боја за слободу,
Погледају на домене,
И певају песму роду:
Бог да живи све Словене.

5 децембра 1912 г.
Скопље

Перо М. Нешк.

Штампарија Наумовић и Стефановић, Београд, Чика-Љубина ул. бр. 8. Одговорни уредник: Ст. Мих. Шафарик.

Број 6 БЕОГРАД НЕДЕЉА 24 ФЕБРУАРА 1913. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

У СЛИЦИ И РЕЧИ

Број 30 филира

УРЕДНИШТВО: Краља Милана ул. бр. 2. ТЕЛЕФОН

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ ШИЉАЧКИ

Излази сваке недеље. Вапредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Његово Величанство НИКОЛА I.

краљ Црне Горе и Брда

Господар Зете, Приморја и Скадарског Језера.

„...СКОПЉЕ ЈЕ ПАЛО!..“

„...Скопље је пало!“ .. Не, Скопље се дигло
На крил'ме орла двоглавог и белог.
Скопље се дигло! .. лешеви су пали!...
А крв је текла народа нам целог.

И вали крви Скопље су нам дигли
Горе, и више, где је некад било,
И само над њим дух Душанов лебди
И витезова његових му крило

Београд

О, стан'те, сени, витезова палих
Пред Скопљем царским, Кумановом рујним,
Стан'те и чујте: кандила вам палим
За покој душе животом вам бујним.

Палим га жаром што вековима тиња,
Да плане пламом сан сте живот дали
Нек вам је слава!... а гробови ваши
Значе: славно сте умирати знали...

Вл. М. Илинчевић

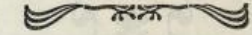

Радован Трнгер Перовић — Новосељски:

Ћетна Вукова

— Роман из црногорског ратничког живота — (3).

И сад је ово трећи дан, да су Црногорци пали по Коњићелама, и да је Омер паша с хордијом заузео Рујеку, Обод и околне положаје и нарогушио се: како ће, бива, отоле право на Цетиње. Турци су чекали индат од Скадра, а Црногорци турски напад. Али гледати смрти у очи горе је него се и пољубити с њом, и чекати много је теже но је и дочекати.

— О Радичу!

— Ево ме, Машуте!

— А-да имаш који вишек одвише, имаш ли, један?

— Имам теке два, а више не дâђа 'ољом. А ти?

— Не ја занаго но један Па, да могу, узајмиох би ће још да-ћ'и један, а не бих га жалио, кад б' има' су чим и платит' те добро.

— Мајде, бож'а ми је вјера, немам ја ни по једнога! но ће ме јутрос Турци заклат' и бреза замјене. И све гле'ам, у кога бих бар један наша', да ме тур не ирцине бреза у за' час по некога. Остаје ми само још над у Бога и у јатаган.

— Аох, куку ти је мени, црноме кукавцу, ће ћу погинут' јутрос распас ка' женетина! Ово је трећи дан ка' ничесове труље нијесам мета' на уста па ми јутрос додија глад и невоља, те продах неку јатаганчину Мирашу Бешину за једну фрументиновицу. Па сад нит' имам ножа ни пушке, ни жнам су чим ћу Турке дочекат' нако с каменьем и голијем рукама и с ово мало жољавога ми јадо живота. А-ох, погибије! ..

Ако пак овакви зборови нијесу могли допирати до Обода и Костадин-брда на пет пушкомета даљине, до ушију серашћера Омера допирали су и допрли су до — књаза Данила.

— Аох!.., јекну и он и раздрије се, као сумахнут; па одскочи с мјеста, а задрхта, запухта, и закрвави очима, попут задригла бака кад на сколутаног шкргана нагази. — Аох, црна срећо и црни дане, да те бог убије! И ја изланим са овом шаком јада да с' одупрем силиноме цару Отмановићу, је ли? А, колико је у њега самога Арапа, да дођу па се наклоне с Прекорнице и Гарча и само по једном пљуну испуниди би и изравњали сву Бјелопавлићску Валу. А у мене ни војске, ни џеба не, ни тајна, ни ничега до овијех крших и вјере у правду и хришћанску помоћ, које су не ваздо за ваздо издавале и остављале на ћедило – од Косова и прије Косова. Проклет дан и сат кад сам се родио! А камо среће да сам прије врат с л о м и о, но што сам се над овијем живијем мученицима закњажио и толики народ на своју душу узео!!..

Црногорци одушевљено поздрављају објаву рата

И поново га стаде јека, и поново прохуја там' и амо некотико пута по шанцу, и поново узе дурбин и пр е м ј ери Омер пашине позиције и хрку и силесију. И, тамон одмакао дурбин од очију и у чинио један корак назад, а, као да лицајин камен каквој утвари из себе даде живот, пред њим се обре — Ћетна Вукова.

XI

— А што си с, ом исио, господару, што?! Јеси ли ти, чоче, књаз Црне Горе али што друго, а? А, ако си то и ако жнаш ђ си то, онаџар ти занаго не ваља та работа да ђа'ољом А та ти зловоља не подоби ни у гори час од овога, — јер ко од стра' мре, жнаш како му за душу звоне. Стрга' се тун, богами, ка' да си — не било т' од мене речено! — лапчанин а не Црногорац А да ли не видиш, ђ су на те данаске упрте очи цијелога свијета и да је твој дан садако међан и бојиште чашнога крста и сирдељавога мунарета? Од твога срца и чела данаске зависи, хоће л' одржат' стару славу и поштено име ови ученици унаоколо, што вет немају ни очњега вида, којијема се барут у месо зарио, а олово ребра нарешетало, и којијема је вет очи камена пилај

пона' а из лица свакоме маховина удар ла. Ја вићу димно, е није лако; а жман и е ти је за невољу. Ма, ево та чуда, ће брез вуке нема ни јунаштва. Није се чоче, ничесове фиџе карт' и губит'. Једном ми је реда мрјет' свакојако; па, што поштеније, то ваљеше. А пregaоцу и бог помага. Брез суђења се нико није ни родио, ни умро; на нећемо ни ми. Ове су се горе за муках и створиле; у њих ни је косовски аманет једове за муке и посла' и одредио; а и ми смо се сами у њима родили и за муке и за невољу, — ема ие, ма ти бож'а вјера, ни за плач, ни за оплакивање, ни ичију бакрачилију — не! А и прије су, чоче, не само Турци, но и Млечићи, и Шваби и Французи ни ове крше напијетали; па су се ваздс, с помоћу бож'ом а у здравље јуначких црногорскија, пакујена носа и грдни у свој прин бездом враћали. Бастало је Црногорцима дохат' и силноме Сулеман паши Шенђеру и травничијем везирима, и Тип рилију, и толицини румелијскија бегларбеговах, и дуждевој армади, и Махмут паши Бушатлији, и Бунапарти и Јесару. Па ће се вар, над у бога и у твоје здравље, моћ, извијет' и с оном балијетином Омером. И вишија је јадах у ове планине осванало, ема никад и омрцало па даке неће ни овога пута. А и ово ће се, неборе, зват: дани. По држ' ти, господару, ову боцу, пи' и грашни се, ка' што су ти и стари чивели, па полети од шанца до шанца ка' сиви соко. Те ограши и охрабри ову момчад око тебе па за оруж'е! Па таман шта ви бог да и српска срећа донесе! Кад се чојак највише препне, бог му најбоље помаг; и може рука бож'а навит': да ни јопет стара срећа пропоје и да ти, господару, новом побједом, ка' ђурђевскијем сунцем са истока, отријеш срца овога патнота на рода а светом осветом уљешиш оне хиљаде црнијех удовицах и самохраницах црногорскија што се, кукајући над обезглављењем главњама јутрос за твоје здравље богу моле и не те вас свој над полажу. А, буде ли суђено да се гине, гин'те јуначки, косовски, црногорски! Јер је поштеније да ви гушли и мртвијем по чојству и витештву име славе и спомињу, но да не турска али ма чија мамуза поребарке боде и зе за, а витешке се кости нашија предаках у гробљу од стида а поради нашег срама и але-срећне превр ћу. А жнај и ти, а нек' чује и бог и људи и оне горе: буде ли суђење, да ви данаске своје кости оставите у ове греде а пр'ох њих ви Турци прежденту топове до под Орлов Крш, једап ти бог а једна ти бож'а вјера, никад за никад, док двије ђеворке од нас у Ловћен теку, Црна се Гора неће назват' турски кадилук ни ће, осван богу тамјана, икоме икад дат' данка ни харача; но ћемо се клат' до истраге наше оли њине! То ти је тако, а ово ти је вако. (Пружи му боцу с ракијом). И на ти, пиј и трешни се ка' змај под крилима — ка' што т' и баста и твоме свијетломе лицу и чину и кољену тока и доликује! Ха-я, соколе и наша уданице, сабљо посјекличе, наше сунце са истока жарко, српска круно сјајна — разведри се и наздрави ми!..

И утрпа Тветна књазу у руке боцу с лозовачом.

(Наставиће се)

ТРИСТАГОДИШЊИЦА РОМАНОВА

ЊЕГОВО ИМПЕРАТОРСКО ВЕЛИЧАНСТВО
НИКОЛАЈ II. АЛЕКСАНДРОВИЋ
ЦАР И САВЕДРЖИТЕЉ СВЕРОСИЈСКИ

Херојизам српске мајке

— Сценице су претекли Шекспирове —

Сељанка једна из београдског округа испратила је на бојно поље јединца сина. У бици пред Битољем њен син је допао тешких рана па је онако рањен пренет у Скопље у болницу, одакле се јавио мајци, уз поруку, да се за њега не брине, јер ће још скоро жив и здрав доћи.

Како је примила глас, да јој је син у болници одмах се решила, да га сбиђе Одрађавши је сродници и суседи од те намере и предочавали јој тегобу пута и дућину Скопља али се старица није дала одвратити.

Спремила је сину свакојаких понуда, све што је знала да јој син воле, па између осталог поцела му и једне чараше најлепше, што их је за једну ноћ сама могла исплести

И једнога дана освануло је у Скопљу и банула у болницу у којој јој је син лежао

Када га је видела на постељи ведра чела и добра изгледа њеној срећи није било краја.

Села је крај одра свога љубимца, па задовољна, што га је затекла не само жива но и расположена, милује га, тепа му и празни торбу с понудама.

Син се, јунак, свему обрадовао али када му срећна мајка пружи дивне шарене чараше он се горко на смеја ал' окрете главу, да му мати тај осмејак не опази.

Предавајући му „јабуку" једну за другом, мати је наваљивала на сина, да му она лично обуче чараше, које му је, из велике љубави, сама плела, знајући колико су му миле депе чараше.

Син се бранио, али је мајка наваљивала, и то толико, да је најзад хтела да испуни своју вољу ма и силом. Јунак се бранио, али је био немоћан. Енергична старица задиже покривач....

Пред призором који јој се пред очима указао пала би свака друга жена у несвест, јер њен јединац није имао — ни једне ноге. Обе ноге му је разнела турска граната.

А старица, сељанка српска, с пуно резигнације, ал одлучности благо се насмеја, помилује образе свога јединца и чудном неком мирношом повраћајући покривач рече:

Живео краљ који је и тебе послао да браћу о слобађаш и Косово светиш! Хвала Богу, који ми те жива сачувао!

НАШЕ ВОЈСКОВОЂЕ

ВЕЋЕРАЛШТАВНИ ПУКОВНИК

Живко Павловић

НАЧЕЛНИК ШТАБА СРПСКЕ СКАДАРСКЕ АРМИЈЕ

Међу најбољим нашим официрима једно од првих места заузима пуковник Павловић. Он је учествовао у стварању ратног плана, при његовом извођењу био је у Врховној Команди; када је примирје закључено одређен је за стручног војничког експерта при преговорима у Лондону а сада, када су настављене ратне операције пуковник Живко добио је један од најважнијих положаја, одређен је за начелника штаба новоформиране српске армије, која има за задатак, да узме тврди град Скадар на Бојани.

НАШИ ЈУНАЦИ

ПЕШАДИЈСКИ ПОТПУКОВНИК

Ђура Ј. Докић

КОМАНДАНТ 5. ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА

До пред рат потпуковник Докић био је у 18. пешадијском пуку, а када је оглашена мобилизација њему је поверена команда над 5. пешадијским пуком Краља Милана. Тај пук имао је срећу да узме јака учешћа у свима јачим борбама прве армије од Куманова до Битоља и свуда су се одлично понели храбри Ваљевци и одлично показао њихов командант, који је презирући смрт у време најстрашније борбе летео од чете до чете у стрељачком строју одржавајући витешки дух код храброга свога пука.

ХЕРОЈСКЕ ПЕСМЕ

Од **Владимира Станимировића**

Првим редовима

Поздрављам вас, децо без огњишта, што волесте свој завичај, пун туђе среће и туђих сржаја. Поздрављам вас, живи покојници, што безимено пролисте своју младу крв, чим вам је срце јаче закуцало за рођеном грудом!

Смрт је прекинула ваш пут, да преко ваших мртвих тела прећу угрвењим путем они, који су закаснили за данашњи велики бој; за њима ће прелазити лагано они, који су више волели живот, но слободу; као и они, који су се бојали више смрти, него срамоте.

Хероји нашега мирног поколења, постали сте мученици наше пањеничке Отаџбине. Да ли ће украђена јуначка слава од вас обасјати оне, који су добили битку, када сте ви изгубили животе? Да ли ће она засенити ваше храбре подвиге? Па нека буде и то. Нека ваши прзи и последњи јуриш буде толико чист и поносит, да је ваша смрт само велики и мирни епилог вашега незнаног и неопеваног јунаштва, без сујете и ваше светитељске славе без земаљскога признања.

Пали сте, да деца оних, што невољају, буду поносита, да потомци заробљених буду слободни, да сви синови Отаџбине буду бољи од многих отаца.

Незнани јунаци, обесмрћени сте у нашим срцима, док она кућају за Отаџбину. На крвавоме бранику слободе почела је нова епопеја оногa дана, када сте ви издисали. Никада се више неће угасити велико одушевљење после онога тренутка, када су се угасили погледи ваших укочених очију; родило се родољубље после ваше смрти.

Поздрављам вас, браћо, без суза и без туге, да не обесветим светињу ваше смрти и вашега родољубља.

БАЛКАНСКИ САВЕЗ

Пре осам година, када су оно учестали братски састанци српске и бугарске академске омладине и културних радника наш уредник обратио се многим угледним бугарским политичарима, књижевницима и јавним радницима с молбом, да му у збијеним редовима дају своје мишљење о Балканском Савезу, који је онда још био само сан родољуб и на једној и на другој страни.

Највећи жички бугарски песник **Иван Вазов**, одазивајући се нашој молби, рекао је о Балканском Савезу ово:

Балкански Савез је једна реч којој ја од свег срца желим, да добије тело и крв и да се што пре оствари.

А зашто се до сада није остварило то? Томе су узрок много: *трешње из новијих историја* (српске и бугарске), *пита архаичног стара и скорашња*; **недостатак зрелих политичких мисли код оних који руководе судбином наших двају народа**, *само Сувременим социјална слобода за међусобице и сукобљавања*. Као што се види, многи непријатељи за остварење ове идеје.

Великодушни покрет српске и бугарске омладине у последње време за постизавање озог идеала, покрет који је изникао из сазнања великих и обострани интереса у садашњости и будућности, биће најмоћнија пропаганда да два братска народа пригрле ту идеју. Неопходно је само да тај благородни жар остане стално, да се повећава; неопходан је искрен и лојалан рад обеју земаља; понављам искрен и лојалан.

Нека се наоружамо куражју на узајамне уступке; нека имамо херојства да заборавимо све тесногруде националне рачуне и да мислимо само на једно: да ће и српски и бугарски народ бити слободни, силни и велики само братским ступањем напред у чврстом политичком савезу.

Иван Вазов.

Нагоричански хероји

— ДВА ДРУГА, ДВА ЈУНАКА. —

Пешадијски капетан прве класе
Павле Јуришић-Штурм,
командир чете у 18. пуку.

По гласу званичних извештаја, који су објављени одмах по кумановској битци два највећа хероја ове славне победе јесу два млада официра, чијим ликовима украшујемо овај лист. То су сада већ покојни *Лутомир Ђорђевић*, који је за свој херојизам унапређен од капетана друге класе за мајора, и пешадијски капетан прве класе *Павле Е. Јуришић—Штурм*, који је у миру у стиховима умео да опева српску славу, а на крвавом међану показао, да је достојан да се пева о његовој слави.

У прошлом броју донели смо слику пок. мајора Лутомира, а данас доносимо најновију његову слику, снимљену непосредно пред сам рат. У миру је Лутомир био један од најбољих командира у нашој војсци, а као што је у рату био то је данас већ свакоме Србину познато, те ће име овог кумановског Обилића српски народ увек с поносом и дивљењем помињати.

Пешадијски мајор
† **Лутомир Ђорђевић,**
командир чете у 18. пуку.

Симпатични капетан Павле од јуначког је рода и кољена, па није ни чудо, да је и сам јунак био. Отац му је пок. пуковник Евгеније био јунак, коме је тешко наћи равна у сва три прошла наша рата, а стриц му ђенерал Павле био је херој прошлих ратова, па је остао понос српске војске и у овом рату. Са два Павла, са два јуришића српска војска ће се вазда поносити и истицати их као пример ваљаности и пожртвовања за српске идеале. Млади капетан Павле са својом четом био је уз Лутомирову чету и беспримерном личном храброшћу и самоодрицањем успео је да од сваког војника своје чете створи новог Обилића. Само томе благодарећи могао је 18. пук да задржи читав корпус бесне турске ордије, која је бесомучно нзваљивала, али продрети није могла јер су јој продирање спречавали људи, који су смрт сматрали за част и срећу. Истичући се непрестано пред четом капетан Павле је допао тешких рана, али као да и сам Бог љуби јунаке и штити оне, који са задовољством иду у смрт за Отаџбину, он се већ знатно опоравио и ако је у први мах, изгледало да му нема лека. Оздрављењу нагоричанског јунака, кумановског Обилића капетана Павла радоваће се сваки Србин, који с дивљењем и поштовањем помиње име младог хероја који је својом неустрашимошћу и пожртвовањем врло много допринео српском бојном успеху и освети Косова.

Наши на Приморју.

Иван Иванић

НАЧЕЛНИК ПРИМОРСКОГ ОКРУГА У ДРАЧУ.

Први начелник окружни у Драчу постао је познати добар познавалац прилика у бившој Турској Иван Иванић. Своју нову дужност Иванић врши на потпуно задовољство претпостављених, као што је увек на дужности био тачан и исправан. За њим је отпутовала на српско приморје и врло му супруга г-ђа Делфа, која је у почетку рата била неуморна у болници Кола Српских Сестара а када је отишла у Љеш и Драч својом предано шћу рањеним српским херојима под Скадром учинила је толико, да је рањеници славе и хвале и веле, да оно што је она за њих учинила неће и не могу заборавити докле год живе.

Ноћ после прве борбе

— ПОРЕДИМА XII. ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА ЦАРА ЛАЗАРА I. ПОЗИВА —

Студена ноћ, а ведрина шиба
Знојава дрхћу сва војничка тела,
Ал' борац главу пред тим не сагиба —
Сваки је лика ведра и весела;

Свак жељан борбе и јуначке славе
И готов увек за победу живу; —
Већ данас прве попадају главе,
По равном Лабу — корачућ' Косову.

Студена ноћ, а ведрина шиба,
Знојава дрхћу сва војничка тела,
Ал' борац главу пред тим не сагиба —
Већ спреман чека на новија дела.

— Још сутра зором, потомци цар Лазе,
Има да ступе у даљу обиону:
Да хиљаду глава непријатељских згазе
Па онда да се појаве Косову.

8. II. 1913 г.
Призрен

Радосав Григоријевић
потпоручник

Наша артиљерија под Једреном

Гађање из мерзера на турска утврђења

Наша слика представља једну српску батерију дванаест сантиметарских спреда пуњених мерзера, који под Једреном успешно бију турска утврђења.

Један мерзер је баш опалио и ено се на слици врло лепо и јасно види како се дигао око њега читав облак од белог дима.

Крај другога топа, који је пун, стоји војник са телефонским школкама, очекујући наредбу, да се и други топ пали.

Ови топови су оригинална облика, изгледају као аван, а дејство њихово под вештим руковођењем наших ноншадмашних тобџија страховито је, о чему би могли много причати једренски Турци.

У НЕБРЕГОВУ

— СЛИКА ИЗ СЕДАМНАЕСТОГ ВЕКА. —

Наредник Лука, стари ратник, поче:
„Лошло је време, децо, па смо и ми
„Кренули напред. Балкан нек се дими,
„А младе буде вино нек нам точе! . . .“

Слатко се томе насмејасмо . . . Потом
Пажљиво ратну уредисмо спрему . .
И док се неки још смејаху њему,
Турци су журно наступали котом.

За борбу се тад разнесмо . . . С Присата
Гранате турске Небрегово руше . . . —
Уморни, гладни и мокри до душе,
Разбијасмо тврда царска врата . . . —

Пуцњава страшна преста . . . Већ се смрче...
И ноћ се хладна ухвати над селом,
Кô сенка туге над јуначким челом;
А груди наше од зиме се грче . . .

Са једног краја неба месец заја,
Љупко, ко Јердан везирове ћерке,
И светлост паде на трошне кућерке,
И мрка лица ратничка обасја.

Из Глигорове куће дим се диже . . .
Унутра један војвода и чета.
Све крупни људи. . Младићеско: стас, лета .. —
Ни једна душа не осећа гриже.

Мучна ће поноћ проћи . Рано сутра
Ми ћемо ићи напред, ведра чела
У снежној равни, до Маркова Села.
Прилеп ће да нас види тога јутра.

Флорина. **Сава М. Радовановић.**

Видех Бога и по трећи пут

— Сећања са бојног поља —

Први пут видех Бога на Цриноме Мору, када се страховита бура титрала маленим параобродом „Софијом“, кад су таласи почели запљускавати преко палубе; када су путници стајали као пијани; када је свака ствар на њему дрхтала; када смо сви били наслоњени над кључалом морском бездном, спремном да нас свакога тренутка прогута ...

Други пут га видех, када се бејах испео на врх Белмеђанз, одакле се пред мојим очима створи величина Балкана и пространост Маћедоније заједно с њеним поробљеним синовима и упаћаним мајкама. Плач и врисак те поробљене земље параху ми срце. Они беху велики, већи од самог Белмеђана. Ја се осећах сићушним пред великом висином, и немоћним да утешим нашу кукавну браћу позади њега.

И погледа у небо....

* * *

10. октобра био се жесток бој, још од рана јутра на Младом Нагоричану. Бој беше у највећем јеку. Били смо потпора леве стрељачког низа. Лежали смо леа „једне гредице, са које су се стрелци пуштали у бој.

Време беше облачно. На нас је лила киша, не јесења, него плаха као усред лета. Пушке учестале, па само грокћу, зрна су страшно пиштала више нас, час тужно, час пакосно. Нека су ударала о стење: учини само „пљас“ кад удари у стену, спљошти се и ту оста не, друга су одскакала и прелетала одмах више нас, те би нам сваки час срце уздрктало. Са страхом смо очекивали минут, када ћемо први пут ступити у борбу.

И нисмо га дуго чекали. Још у 7. изјутра били смо напоредо с друговима у бојној линији. Први нам је посао био да нападнемо на непријатељске положаје леа стена. Јуриш нам је испао на руком. Непријатељ је одступио из винограда, оставивши неколико стотина изгинулих. Том приликом смо их и заробили неколико десетина. . .

* * *

Лежао сам леа једног камена у винограду. Ту лева камена у огромној количини: исечено, посуто штедром десницом неког исподина, давало је нападачима заклона од непријатељских куршума. Десно од мене лежао је један мој друг, такође леа једног камена. Киша је непре-

кидно лила. Испод мене беше већ читава локва кишнице. Били смо мокри до костију. Али нам то није сметало да стојимо бодро на свом месту и да вршимо своју војничку дужност.

Непријатељ пође мало напред. Његова паљба учестала. Пуцњава је пролама́ла ваздух. Бризантне гранате падале се око нас са страховитим треском, дизале читаве слојеве помешане земље. Земља је цептала под нама. Сирт замрачи небеса..

На ватру смо ватром одговарали.

Исти камен, који је мени служио за наслон, чинио је исту услугу и моме другу са леве стране. Али овај мој друг хтеде сада, да буде сасвим уз мене, па устаде на колена, да ми се, тако идући на коленима, приближи и вероватно по његовом рачунању, ухвати згоднији место. Али тек што се беше усправио на колена, прошиша му непријатељске тане кроз главу. Ни речи, ни гласа. Остао је тако на коленима, само што му глава беше клонула на земљу.

Из уста му покуља црвена крв и помеша се с локвом од кишнице. Попрвенела вода протече испод мене и паби на десну страну.

Кад је другар с десне стране смотрио црвену воду запита ме шапатом, преко загорелих усана да нисам рањен.

Овај, пак, са десне стране видео је сад први пут крв нашег убијеног војника. Његово бледо лице постаде још блеђе због близине мртваца. Обузе га неки чудан осећај мешавина од ужаса и болешивости. Видео сам како се стресао. Али већ после једног минута лице његово доби први облик свој и он се усправи на колена. Подиже десницу да се прекрсти, погледав у небо, пође се и паде позатке.

И њега је тане ударило у чело.

Ни речи, ни гласа, ни последње збогом!

И његово се чело обоји црвеном крви.

Крв друга са леве, помеша се с крвљу друга са десне стране. Вода још јаче поцрвене. Учини ми се да и ваздух и земља добише боју крви поврх мене проливене, поче све да ми се црвени. Нада мном се беше надвила смрт. Не, не смрт него Бог беше над мном.

Једна граната тресну не далеко од мене те се трговима осветих. Непријатељ беше на 300 корака од нас. Хтедох да напуним пушку.

Али, о, ужаса — нисам имао муниције. Све што сам имао, испуцао сам. Мањих се за фишеклију убијеног другара са леве стране, и узех његову муницију. Занесен пуцњем, не сећам се, колико сам време лежао између два моја друга.

Ала се спокојно пуцањ међу мртвацима!

* * *

Непријатељи се спремаше за јуриш. По његовом наступању и појачаној ватри могло се закључити да се спрема да из одбране пређе у напад.

— На бајонет! Напред! грину наш командир.

И чета громким „ура!" полете на непријатеља...

А они моји убијени другови — остадоше ива камена. Они не видоше ефекат нашег јуриша, не подигоше главе да виде разбијена непријатеља...

Мирно спавајте, мученици отачаствене дужности! Пали сте за слободу браће, ви сте испунили своју дужност! Само што ваша деца неће знати где су вам гробови!

* * *

Ко није био на мору, ко није био на бојном пољу, тај није видео Бога!

Крај Вардара

Вардар вода хладна тече крај саме железничке станице, која је, као и све у бившој Турској, толико мурдарска, да ни чесме нема. Наш уморни железничар оседнео, па се часком спустио са колосека низ стрму обалу захватио бистре воде у своју шајкачу, па се сит напио, а бистар као кристал Вардар шумећи јури даље, радосно жуборећи, јер је после толико векова ропства дочекао, да народ крај његових обала добије слободу, то највеће благо, које ће донети среће и напретка овим до сада запуштеним крајевима.

На крајњем српском југу

Српска колица на Сакуљевском мосту код Лерина

На југу у своме победоносном походу, испуњеном славним бојним успесима, српска војска доспела је чак до Лерина — Флорине. Ова слика представља мост код Сакуљева код самог Лерина, а на њему је српска војска, четврти коњички пук, који је под командом свог узоритог команданта, мајора Јеврема Лазића, заузео Лерин и из њега протерао Турке, који су дан раније Лерин поново отели од Грка

Доцније су наши само варош уступили Грцима, те је данас у варошн њихова власт, али цела околина Лерина је у српским рукама и у њој је српска власт и војна и грађанска.

Наши заробљеници.

На одмору у београдском граду.

У овоме рату српска војска је задобила велики ратни плен и заробила је велики број турских војника. Велики заробљеника је пренета у старе границе. Србије, а велики број њих је спроведен у Београд, где су били смештени у касарнама доњега града. Са заробљеницима се врло човечно поступа, а официри имају по граду слободу кретања и примају новчану помоћ поред хране. Наша слика представља једну групу турских заробљених војника у граду, пошто су изашли на пригревицу, да се сунчају и међу собом у разговору забављају. Пред је један официр, а до њега је његов посилни Србин Муслиман из Нове Вароши.

Коста Д. Главинић

ИНСПЕКТОР СВИЊУ РЕЗЕРВНИХ БОЛНИЦА У БЕОГРАДУ

Београд је за време ратних операција био пун болница. Поред старих сталних болница, установљено је у Београду још преко 20 резервних болница, те се осетала потреба, да се образује нарочити инспекторат, који би водио надзор и старање о тим болницама. Меродавни су били врло срећне руке у избору главног инспектора. Ову дужност су поверили бившем мајстору Коста Д. Главинићу, дугогодишњем заслужном председнику београдске општине, и он се на положају инспектора показао вредан и марљив, те је одлично функционисање болница у Београду у многоме и његова заслуга.

ПОМОРСКА БИТКА

Сукоб грчке и турске морнарице пред Дарданелским тесна са великим

Када је склапан Балкански Савез са задатк земљама и да се наш народ спасе од истребљења, много се полагало на поморску снагу Грчке. У тоз турском рату, красно је извршила намењену дужнос ких трупа.

Грчка је већ одавно обраћала велику пажњ јој је војнички материјал добар, јер има велику об њена флота је увек уживала глас добро опремљене

Грчка флота у овом рату блокирала је тур пренос савезничких трупа и онемогућавала Турцима

Турска флота слабија је и по опреми и по м мегдан. А кад је једном покушала да изађе из Да велике штете и повреде.

ЕД ДАРДАНЕЛИМА

јем је приликом турска флота натерана у дивље бегство битцима.

д учини крај несносном турском режиму у нашим су Младотурци с планом систематски изводили грчка флота, која се показала на висини и у грчко-иного је допринела успесима суховемних савезнич-

јој флоти на коју је увек била издашне руке, а како те су јој становници по природи добри морнари. ро уређене поморске силе.

бало, завела читав низ турских острва, штитила нос морем војске на Мале Азије.

ли људства те није никад смела изићи на отворен ла била је принуђена да бега пошто је претрпела

Из Нове Србије.

На кладенцу.

Турци су се слабо отимали, за ово пет векова свога господства, да остане какве трагове после себе, да се по чем, сем по злу, помињу и овда када дође време, које је предвидео песник народни, „друмови ће пожелет Турака, ал' Турака нигде бити неће." Једини изузетак у томе чи-нили су већином богатији бегови подижући чесме себи заужбину. Наша слика представља једну такву чесму рађена од камена. На чесми је стари Турчин, који свесан новог зе-мана, пушта изаде Српкињице, да прве захите студене воде, а он ће после њих, јер његова — више не тече.

† **Јосиф Бродил**, који умрио.

Под теретима ратнога штрапаца умро је 10. јануара у Крагујевцу и војни капелник и познати одлични, популарни наш композитор Јосиф Бродил, који је цео свој живот посветио српској музици, српској војсци, српским идеалима. Смрћу његовом престало је да куца једно племенито, братско словенско срце, које је љубило ову земљу и српски народ и у њему оставило тра-јан спомен имену своме. Име творца „Србинова дана и сна," „Српских потпурија," „Крај Вардара," „У Маће-донију," „Са Челопека" и других популарних и умет-ничких његових композиција остаће трајно у најлеп-шем сећању код нас.

Од Старца до Битоља.

— Дневник једног обвезника дунавске санитетске колоне. —

Завојиште се налазило иза брда недалеко од села Нагоричана где се крвав бој био.

После грдне муке, страшно разорених и блатњавих путева стигнемо до у близину завојишта.

Топовска грмљавина, непрекидно пуцање митраљеза и пушака проламало је ваздух и орило се на све стране — као у пакао.

Око нас језовит призор: Рањеници пролазе: болничари нешто узнемирени трче час тамо — час овамо

Пошљемо каплара Андреју да види где је завојиште. Није дуго прошло, а он се враћа.

Војска отступа и тако исто завојиште и над су гранате претиле да га униште, командант је наредио, да се отступи иза брда у правцу ка Челопеку.

Даље није се могло даље, али је се морало, јер је тако гласила наредба референта санитета.

Тешко да смо одмакли за стотину метара кад преко наших кола прелете и распрсну се гранате, а за тим шрапнел. Заустависмо колону. Рањеници све више пролазе поред нас а теже рањене товаримо у кола. Наредник Михаило Миленковић одјаха поново до завојишта, на пошто ни овога пута тамо никог не нађе, врати се колони где потоварисмо све теже рањенике и одвесемо их у I. пољску болницу, која је била смештена у новој школској згради у Челопеку.

Ето како је тачан извештај; оног ордонанса што нам мало пре наредбу донесе, рече Матић.

Мало пређашњег расположења нестаде после овог позова и нарочито кад се наклеа паљба топова чу и то још јача и страшнија но мало пре. Паљба митраљеза и пушака помешана с топовском piком, личила је као да се небо проваљило на крова њега распламтела лава куља. Мрак је. Месечина врло слаба и трепутиа. Од силне паљбе а нарочито шрапнела, небо се сија као да непрестано муње севају.

Рањеници почеше да долазе у групама. Отпремамо их у болницу и распитујемо се о војсци. Њихов је извештај неутешан. Њихов број стално расте махом су из 18-ог и 7-ог пука Борба непрекидна Биће се жестином као оно у 4 часа и траје све до 3 сах у јутру. Болнице препуне. Рањеници јаучу. Узмемо кафану где превијамо рањенике. Већина изгледа, да је лако рањена, али има и тешко рањених. Једноме је граната разнела уста.

Ах, како је страшно изгледао с разнешеним устима и отвореним вилицама из којих се виде локве усрене крви. Био је потпуно присебан и кад нам се приближио да му рану превијемо, ушатах га да ми каже: име и презиме и пук батаљон и чету, ради завођења у списак. Он не могавши одговорити, извади војну исправу из џепа и пружи ми је, где је све било означено. Нагласим да би се огрешио о овог јунака, и ако му, на жалост име незапамтих, да напоменем, да је он своју брзометку чврсто у рукама држао и да је с бојишта, где је рањен на све до Челопека пешке дошао.

РЕЗЕРВНИ КОЊИЧКИ НАРЕДНИК Владета Љ Ковачевић ЈУНАЧКИ ИЗО НА КУМАНОВУ

Сво до 4. часа у јутру дочекивали смо рањенике и превијали им ране. Они су нам све више вести доносили.

Војници из позадине па и наше колоне јако су збрнути. Сва стрепњу од наредбе за одступање, јер се ј ена овамо дошло, а натраг ће још горе бити, вошто су коњи изнемогли.

На врх се уздамо у нашу храбру војску, која је не најпуља пошла да Косово ослети или да тамо смрт нађе.

Њихов се извештај у главноме слагао. Скоро сви су од прилике овако описивали борбу:

Кад се дунавска дивизија приближила Нагоричану одређен је 18. пук на предстражи а 7 пук као његова резерва.

Коњичка дивизија, која је рано у јутру отишла да извиди непријатеља, нашће на Турке који осу натру на њих. Осамчајести пук је одмах заузео положаје и кренуо се високравном код Младог Нагоричана замењивши коњицу. Тако је почела та крвава али сјајна и знаменита борба код Куманова.

Наши су мислили да је Турака мало, али се у брзо увидело кад је 18. пук ступио у борбу и био засут с три стране страшном артиљеријском, шрапнелском и пушчаном ватром, да је непријатељ многобројан и да његова војска броји преко 80 000 људи.

Због кише, блато је било ужасно, те наша артиљерија није могла заузети згодне положаје. То је много худило напретку и одбрани нашег 18. пука.

Турска је ватра била врло јака, а 18. пук лишен помоћи наше артиљерије, под унакрсном ватром непријатеља, јако је ослабљен па је морао и поред невероватно упорног држања и храброст и надљудскијег напињатаи свој положај. У томе му дођи 7. пук у помоћ и поврати напуштени положај али са знатним губитцима. Ту је погинуо и командант 7. пука потпуковник Александар Гашић.

Наше су се јуначки држали и неколико пука су предузимали јурш, нарочито онде, кад је пред вече артиљерија успела да извесе на положаје своје топове и отвори паклену паљбу на Турке.

Дејство наше артиљерије је било тако добро, да су за кратко време ућуткали наше турских батерија и изродили панику код пешадије.

11. октобар

Неизвесност. Стање несносно. Непрестано стижу противуречни извештаји. Једни каже, да напредујемо, а други да ђаво стоји. Тек једна од најпоузданијих појава та је, што је славни штаб дунавске дивизије одступио и пресељио на једно брдо одмах иза Челопека. Знаци да је ситуација забрљана.

Чује се страшна грмљавина топова још од 6 часова у јутру. Бој се бије у нашој непосредној близини. Време је лепше, али блата још има Рањеници још долазе. Има их врло много. Око болнице је, под ведрим небом, стотине рањеника поређано.

Око 10 часова борба се стишава Чује се само ријка топова, која се око 11. часова потпуно стишава Онде — онде чује се још по који топ док и он око подне потпуно не умуче.

(Наставиће се.)

Наши освојени Куманово, рече један официр који с бојишта дође. Дринска дивизија је дошла јутрос и ударила на турско лево крило и разбила га. Код Турака страшна паника. Бегају на све стране. Остављи топове и сву муницију.

Радост неописана. Дахнусмо душом.

Причао нам је и о погибији храброг команданта 7 пука потпуковника Гашића.

У тренутцима најжешће борбе, када су наши војници неустрашимо јурали на непријатеља бајонетом у руци; у тренутцима као је наша артилерија почела да коси редове непријатеља, одвоји се једно одељење турске војске и унути се нашој војски носећи у знак предаје белу заставу. Потпуковник Гашић пређи да се прекине паљба. Али кад су се Турци приближили нашој војсци место да се предају осну браву паљбу на њих. Настане трећутна узбуна. Наши први редови падоше и међу њима и потпуковник Гашић са многим другим официрима. За тренут ока, наши се повратише и осуше браву паљбу на непријатеља те достојно осветише своја храброга команданта.

Добијасмо налог да се крећемо у Ст. Нагоричане код манастира Св. Ђорђа, у близина места где је кршава борба била и где је турска сила сломљена.

После грдне муке по непроходним путевима где сломисмо више кола стигосмо доцкан у вече.

Пред нама је грдно поље опкољено са свију страна великим висовима, који су до мало пре били претрпани свиком војском.

(Наставиће се)

Јунаштво Зећана

— Над Кучима и Зећанима их има грдних у Црној Гори —

Десно крило т. зв. Зетског Одреда ц негорске војске пред Скадром чине три зетска батаљона: дењошетски, љешкопољски и горњозетски („подгорички"). Било је речи у јавности, о учешћу Зећана у овом рату па је како официрима тако и војницима сва три зетска батаљона дато опште признање за њихову храброст и извањредни успех, где су се год у борби јавили чиме су потврдили своје јунаштво оглашено још њихове крајишничке борбе с Арбанасима прошлих тридесет и неколико година *рата у миру*, одвај је један део Зете ослобођен и Зећани од раје постали неустрашиви бранноци границе према најзверскијем елементу досадање турске царевине. Особито је то Зећанима признато од стране врховног команданта црногорске војске Краља Николе и команданта Зетског Одреда Престолонаследника Књаза Данила. Убрзо пошто су после борбе око Тузи, прешли на другу страну ваљи су два жестока окршаја с Турцима, који су 18. и 20. октобра прошле године покушали да дебуширају из редута у Штоју уз Скадарско Језеро к пристаништу Рпјоли, како би не само укинули то пристаниште, но и учинили робом и тробом све црногорско пучко језера. Намера им није пошла за руком, јер су их Зећани оба пута страшно потукли и сатерали их у њихове редуте. Одмах после другог од речених бојева Краљ Никола је у главном логору на Грузи у разговору са једним интелигентним Зећанином, хвалећи Зећане, јавно рекао дословце ово:

„Наследник ми је рекао, да нема довољно ријечи којима би могао похвалити особито јунаштво Зећана, њихову присебност у критичним моментима, такт у борби и послушност према храбрим им старјешинама... Ја рекао ми је Наследник још нешто за њих; али не знам хоћу ли ти и то казати, да ми рекнеш!... Ма хоћу!.. Чуј, дакле што ми је још рекао: **„Да су ми, Тата, сви војници као Зећани и Кучи, давно бих већ био у Драчу и Приврену!"**...

Сутра дан пошто је краљ изрекао ове историјске речи — историјске за Зету и Зећане, па поготову и иначе, он је команданту зетских батаљона, (који у рату чине засебну бригаду) до тада капетану Андрији Рајичевићу (такође зетске горе лист) за војничке врлине његове и потчињених му подарно командирски чин. На прошли Митровдан пак Краљ је с Ријеке Црнојевића упутио зетском команданту на Враку телеграм ове садржине: „Госп командиру Андрији Рајичевићу — Груда Изручи краљевски ми поздрав свијема војницима под твојом командом и моју захвалност на њиховој јуначко понашање према непријатељу. — На сваки четни барјак даривам по златну Обилића медаљу, а по пет златних Обилића медаља на чету и по тридесет сребрних за храброст и уз то шиљем ви пиће — педесет наполеона. — Краљ."

Ово је командант Рајичевић саопштио војсци и у име своје, официра и војника зетских батаљона захвалио је краљу телеграфски.

Да Зећани заслужују овакву владареву пажњу и признање доказали су 19. новембра и 10. децембра прошле године. Опет је турска сила навалњивала да их пробије равницом уз језеро али су оба пута били као пре одбијени са огромним губитцима.

Наше милосрђе

Особља резервне болнице у основној школи у Крагујевцу.

Ова болница долази у ред најуређенијих наших резервних болница заслугом лица, које наша горња слика представља. У средини седе г-ђа Ашка Вучковићка и неуморно вредни и сав послу предани комесар ове болнице Миодраг Миладиновић, до Миладиновића је г-ђа Драга Лазовићка а до г-ђе Вучковићке г-ђа Стошићка и г-ђа Бисенија Радовановић. У горњем реду су г-ђа Ђурчићка и Благојевићка. Лево у шубари је вредни Божа болничар, а напред седе рањеници, који су као оздравели већ пуштени из ове одлично уређене болнице.

Наши четници

Војвода Дејан (Драгомир Ј. Јекић)
ЈУНАК СА КУМАНОВА

Када се појавио српски четнички покрет један од првих школованих омладинаца, који се томе покрету придружио и остао му веран све док нису испуњени Србинови идеали јесте војвода Дејан. Јак духом, испуњен љубављу према своме народу и одушевљењем за слободу Србинову војвода Дејан се годинама пробијао кроз гудуре и клисуре данашње Нове Србије, у којој се име војводе Дејана помиње с поштовањем и респектом. Стари хајдук оставио је кућу, породицу, службу и сада када је развијена застава ослобођења и са својом храбром четом полетео је. да војсци српској крчи пута. Свој задатак испунио је најдеалније, а у кумановској битци допаоше тешких рана од којих га је извидало задовољство што су идеали, за које је безброј пута излагао свој живот, у пуној мери остварени.

Наши јунаци

ПЕШАДИЈСКИ ПОРУЧНИК
Миливоје Д. Димитријевић
ВОДНИК У 18. ПЕШАДИЈСКОМ ПУКУ

Млади витез Миливоје одлично се понео у крвавој кумановској битци, у којој је његов храбри пук имао да издржи најжешћу ватру, којој је успешно одолео. Висока свест о дужности код официра овога прослављеног пука највише је учинила, да се нашем оружју обезбеди потпун успех на Куманову. Млади потпоручник, сада већ поручник, Миливоје, који се и у миру истицао својим витештвом, показао се достојан официр овог славнога пука. Уређен на челу своје чете задобио је тешке ране али се сада већ толико опоравио, да је способан за нове јуначке подвиге.

Заузеће Санџака

— ИЗ БЕЛЕЖАКА ЈЕДНОГА ЧЕТНИКА. — (2)

Војвода са својим штабом у узео је од Турака један брег југоисточно од нас бранећи наш положаја од Урсулана, који су се налазили на вису Урсула, десно од њега. Турци с Чука бежали су безобзирце преко једне мале удолине ка Калиполу. У то време нам је дошло 5—6 четника од војводе у помоћ и отпочесмо их тући браом пальбом, да им онемогућимо даље бежање, те су се морали склонити у једну вртачу, која није била удаљена од ланца више од 150 м. Из те вртаче почеше један по један да беже Калиполу, али сваки нам је давао мету, те смо их тукли као зечеве.

Смркавало се, Турци се не чуше, војвода јави да се повучемо с тих положаја у Буковик на преноћиште. Са собом понесмо и тело покојног Илије и остависмо га у буковичкој цркви, у намери да га доцније саранимо. У тој битци сем Илије, погинуло су с наше стране и три сељака из села Буковика. Турски губитци били су несравњено већи. По причању самих Турака погинуло их је тог дана око тридесет, рањених је било врло много. То је била прва борба моја четовања. Успех њен охрабрио ме је и дао ми више полета за нове битке.

Сутра дан пором по наређењу војводином кренули смо се, једни на Чекеревину, а други на Градину, који су положаји доминирали Калиполу. На овим положајима задржали смо се четири дана од 2. до 6. октобра, бранећи село и непрестано пушкарајући се с Турцима, јер су они преко ноћ поново заузели Чуке. Најутро 6 октобра био сам још с једним четником одређен на Ућаш, да обиђемо страже. Нисмо били далеко одмакли кад чусмо јаку пуцњаву наших на Чекеревини. Помислих да су опет Турци напали на село па их наши приметили. Одмах се вратимо, али нам рекоше, да је војвода добио извешће од команданта јаворске бригаде, да је објављен рат Турској, те они у част тога праве шенлук. Нас двојица се поново вратимо страже. Пошто смо их обишли јавимо им објаву рата.

Одједанпут петковани робови лагане поносно главу. *„Живео Краљ! Живела српска војска"* заори се из свију грла. Радости и клицању није било краја. Кад о том известише једног чичу, видесмо га како отрча кући. Одмах се за тим врати носећи једну кошницу пуну меда. Ми га поздрависмо с „Добро јутро, чича!"

— Добра вам срећа, драга браћо, одговори он, па тресну ону кошницу о земљу.

— „Шта то уради?"

— Море, кад су ми Турци долазили и бирали најбоље за себе можете и ви ону појести, узвикну чича сав пепељи од узбуђења и радости. По подне се вратимо чети и ту затекосмо капетана Јездића, који већ беше са својом четом упао у Санџак и требао да нападне на Калиполе.

Борба на Урсулама

У договору с војводом капетан Јездић посео је са својом четом вис Градину, а ми 7. октобра изјутра пођемо на Урсуле, где су се Турци били јако ушанчили. Урсуле су планински повијарац, благо се спушта у долину, кроз коју тече река Кладница, која их раздваја од Градине. Војвода је узео са собом око педесет сељака из околних села: Буковика, Тисовице и Дебеље. Наш предлог преко реке Кладнице брањио је капетан Јездић с Градине. Тако заштићени ухватили смо један гребен у Урсуле и отпочели битку. Пошто смо на том месту били добро осигурани, војвода нареди да ја, Цемовић и Борисављевић са још 20 сељака пређемо једну долину и ударимо на Турке с леђа. Чим смо пошли преко те долине, Турци су сву пажњу окренули на нас да нам спрече пут, али смо ми ипак срећно прешли преко ње. Сада су Турци неколико пута покушавали да нас потисну са положаја, али им то није испало са руком. Борба је трајала целог дана, јер су и Турци били распоређени на врло погодним положајима. Око 4 часа по подне чула се потмула грмљавина првих српских топова са Јавора. Тамо је наша војска наступала ка Калиполу. После тога осећаше се ове слабији отпор од Турака. То нас окуражи те почесмо нападати све јаче. У вече се Турци почеше нагло повлачити палећи све наша су нашли. Одатле су бежали пут Сјенице, где се налазила турска војска с артиљеријом. Сутра дан на место богатог турског села Урсула, стајаше још само згариште сагорених кућа.

Са бојнога поља

ЦРНОГОРКЕ ИДУ ДА ОБИЂУ СВОЈЕ ВОЈНИКЕ

Векови су прошли...

Векови су прошли од Косовске битке;
Векови су прошли од кад царство паде,
Кад падоше њоме многе сабље бритке,
И скова се ланац за патње и јаде.

Векови су прошли, више неће проћи,
Захрђо је ланац који мора пући.
После кога мора светла зора доћи,
И прогнани, да се врате својој кући.

Векови су прошли; пет их је ал' много,
У накленом ропству, у ланцима тешким,
Кад је Србин тол'ко претрпети могô,
Хранећи се духом храбрим и витешким.

Векови су прошли, а народ је ћутô,
И сневао један дан слободне зорe;
Сневао јунаке, док је гвожђе круто,
Стезало и болно плакале му горе.

Векови су прошли и више не треба;
Векови су прошли, више неће проћи,
Јер се раља сунце негде у дну неба,
И дан светô свиће после тмурне ноћи.

Векови су прошли; луч слободе гаснô,
Теби ланцем спутан напаћени роде,
Ал' ће сад да сине и светло и јасно,
Као сунце Правде и сунце Слободе.

И ја га већ гледам, где се раља сводом,
Као некад што је, напаћени роде,
И кликћем у души за вашом слободом:
Здраво, здраво сунце Правде и Слободе!.

Чедомир К. Пројић

Из нове Србије

НА ОБАЛАМА ПРЕСПАНСКОГ ЈЕЗЕРА

У једном од прошлих бројева донели смо читав низ слика са обала Охридског Језера. Овом приликом доносимо један снимак са обала Преспанског Језера, до кога су допрле наше победоносне трупе и на коме се данас поносно лепрша српска тробојка.

Преспанско Језеро у непосредној је близини Скадарског Језера, а чувено је и са своје природне красоте и са добрих риба којима се сада наслађавају наши уморни ратници.

Из црногорске војске.

Краљ Петар са групом официра

Црногорски официри у овом рату јуначки су се понели и били су достојни потомци прослављених старих командира и барјактара. У сваком крвавом окршају они су били у првим редовима, предходећи примером храбрости својим војницима. О њиховој неустрашимости сведок су они многобројни гробови палих хероја официрских. На овој слици се види најмлађи син краља Николе, артиљеријски поручник Краљ Петар, (X) који је у овом балканско турском рату опалио — први топ на Турке. Око њега десно и лево и у горњем реду су официри цетињског гарнизона у народној ношњи која је сада замењена униформама руског кроја.

Косовски осветници

† Владета Ђ. Ковачевић,

секретар министарства иностраних дела.

Смрт Владете Ковачевића секретара министарства спољашних послова, један је од најтежих губитака, што смо га у личностима изгубили у овом рату. Дете угледне куће, у којој је добио лепо домаће васпитање школовало се у Паризу одакле се пун знања и добре воље да корисно послужи Отаџбини вратио у Београд. Међу нашом млађом школованом интелигенцијом био је један од најбољих, а било му је суђено да своје име овековечи не као дипломата но као ратник који живот полаже, за Отаџбину. Слава му!

Писци о Македонији

У ове дане када је сва наша пажња скренута на Стару Србију и Македонију биће за наше читаоце од интереса да знају, ко је све код нас и на страни писао о тим нашим класичним земљама.

О Македонији су писали многи Срби и странци, од којих бележимо *само ове имене*:

Странци: Барт, Хан, Мекензи – Ирбијева Лавлеј, Убичини, Булет, Рекли, Реслер, Ами Буе, Др. Јосиф Милер, Адолф Штраус, проф. Вајганд Hobhouse Alexander J. E., Allan John A., Маршал Мармонт (дука дубровачки) Пукевиљ. W. Retchir, M. B rletius, E. Brown, Виктор Берар, Адолф Берл, Cousinéry, проф. Папафорфи, Тиајлос A Sinvet, Genad us, Snauford A Ritter zur Haller von Zsmo, Карл Хрон, Хајрих Милер Апостол Маргарити, Швајгер Лерхенфелд, Каниц Гризебах, Леаке, Виквенел, Артур И. Еванс, Луј Леже, Бертрандол де Брокиље (1436) Ханз Дарнштам (1553) Köhler, Хаџи Калфа Катиб Челебија, Др. Хопер и многи други писци као и картографи Лежан, Сакс, Кипер, Ј. В. Цвијићзен, Лиза Дума проф. из Битоља, Арманд Шазивари, Вазибери, Грк Ка Николаиди, Dr. Adije Benedicheen Henzey Bolnt ecsani Ђорђе Шмит, Адолф Штраус Макс Шублија, проф. Полисис из Атине, Ксенопулос из Јања, Тима Waldksmpf, Dr. Hens Barth, Лескин, И. Барбулеско, Рудолф Фон.

Руси и Словени: Застребов, Мајков, В. Григоровић, Н. Дурново, Комаров. Венелин, Аксаков, Ламански Бевсонов, Флорински, М. Т. Каченовски, Н. И. Греч Н. А. Полевој. А. Пипин, Сплсовић, Вамазал Јагић, Мяклошић, Никољски, Ровински, Шарапов, Овсјанић Гилфердинг, Востоков, Добровски, Бобриков, Голубински, Дуглас П. (Сватковски), Шафарик, Пречек, Облак и др.

Бугари Шопов—Офејков, Марин Дринов, Драганов, Верковић, Палаузов, Кичев, Брћна Миладиновци, Раковски, Правов, Качановски, Чолаков. Македонски, Инсаров, Дримколов. Бончев, Славејков, Живзисов (Цинцарин). А. Тодоров, Љ. Милетић, Спас Величков, Голуб Рајнов, Бајкушев, Спас Вазов, В. Д. Стојанов. К. А. Шапкарев, Неофит Бозбели, Богојев. Каравелов Љубен, Геров, Цанков, Найденов, Балабанов, Бурмов, Каранов, Бранко Кичев и још безброј други.

Од Срба: Стојан Новаковић, Панта Срећковић, Милош Милојевић, Милојко Веселиновић, Јеротије Рачанин, Јован Рајић, Кирило Пејчиновић, Пулевски из Газичника, Спиридон Гопчевић, Стеван Радосављевић – Бдин, Павле Ђурђић (Дубровчанин из XVI века), Михајло Константиновић из Острвице, Владимир Ковић, Нићифор Дучић, Ацим Чумић, Љуба Ковачевић, Љуба Стојановић Стојан и Јован Бошковић Деспот Баџовић из Македоније, Дом Алексић из Росока, М. Ђ. Милићевић, Стојан М. Протић, Света Симић, Матија Бан, Др. Жеглиговац, Михајло Ристић, Иван Иванић, Чеда Мијатовић Јован Драгашевић, Др. Јован Хаџи Васиљевић, Стеван Кањевић, Јован Мишраговић, Спира Калић, Бранислав Ђ. Нушић, Слободан Јовановић, Тодор Стаиковић, Јован Цвијић, Милутин Степановић, Аксентије Рујанац Милан Ђорђевић и многи други.

Списак је овај непотпун, али је и овако интересантан.

Сви за једног.

— Сећања о разоружању двеју Армата —

Када је моравска дивизија другог позива добила задатак да из Гостивара иде на Кичево, други батаљон другог пука, под командом мајора Мирослава Ј. Пилетића, одређен је да се креше у Мавровске Ханове на коту 1550 и ту остане као ваистинска дивизије. Једновремено је овај батаљон имао да продужима и изврши разоружање Армаута у Горњој и Малој Реци. Батаљон је 22. октобра 1912. год. већ био у Мавровским Хановима, а уз пут је разоружао неколико села.

У Мавровским Хановима батаљон се сконтонисао и поставио своје предстраже. Одних је одређена друга чета под командом поручника Димитрија Барбуловића коме је за подмлка одређен водник прве чете потпоручник Љуб. Којовић да пробу кроз сву Горњу Реку и сва села разоружају.

За три дана, 23, 24. и 25. октобра, извршила је ова чета свој задатак и разоружала преко двадесет села Горње Реке. Сав тај посао свршен је без отпора и сукоба.

Међу разоружаним селима било је и село Кракорница у коме живи фамилија Талет Крафи паше који живи у Призрену, а ту у селу са женама и децом на броју преко 80 душа живи његов стриц Сали ага.

Као човек од великог утицаја у околини као богат човек, Сали ага је помагао да се разоружање изврши на миру и најлакше је, да се против српске војске и новог стања неће бунити.

После неколико дана дошли су команданту неколицина људи из Кракорнице и околних села и причали, како су сазнали, да се Арнаути из Љуме и Малесије спремају да пређу Кораб планину, да их има на 1000 људи, те да упадну у Горњу Реку, побуне или попале села, која су се предала, а затим нападну батаљон у Мавровским Хановима, како би продрли у правцу Гостивара и појавили се у позадини дивизије.

Да бих сазнао, има ли и колико истине у овој ствари, јер су околни сељани често доносили овакве гласове, просто из страха и жеље да им се у село пошље које одељење војника, командант је упутио једну патролу од 15 људи под командом наредника Милосава Грубачи да оде на селу Кракорници, Штаровици и даље ка Радошуни и изиђи, има ли тамо у истини сакупљених Малисора. И наредник Грубач и војници из одређене патроле сами су се уверавали да извршо овај задатак. Командант је наложио да ће повереви посло боље извршити људи, који сами знају и да ће бити способнији за борбу и штрапаце, него када се одреде онако среда. Патрола је она пошла 29. октобра по подне и око 10 сати увече стигла је у Кракорницу где је преноћила. Ту је нареднику Грубачу домаћин Сали ага са сеоским пехом и уверавали су га, да нема никакве опасности пута су се Малисори појавили у околини.

Сутра дан — 30. октобра спремао се наредник Грубач на полазак за Штаровацу и послао у 7 сати пре подне свој рапорт у коме јавља оно што је напред речено. Али кад је изашао из куће и почео прикупљати људе био је изненађен пушчаном ватром из оближњих турских кућа.

Истога дана, пред мрак дојурили су преплашени сељани села Богдева и Врбена у Мавровске Ханове, да јаве команданту, да се у Кракорница биће бој између наше патроле и Арнаута-Малисорада, који су ушли у село и напали патролу. Своја казивања су потврђивали тиме, што је неколико породица из Кракорнице избегло у село Врбен спасавајући чељад, пошто су им куће попалили Арнаути.

И ако је ово казивање било у супротности са јуторњим рапортом наредника Грубача, ипак се мајор Пилетић није ни смео ни могао огласити о категоричко тврђење ових људи, који су заједнички живот, да су својим ушима слушали пуцњаву и борбу, те се реши, да пошаље једно јаче одељење, које би претекло у помоћ послатој патроли.

Немајући тачних података о томе, колико је бројно јак нападач, нити у каквом се положају налази нападнута патрола, морао је озбиљно размишљати о том одашиљању јачег одељења, јер на тај начин је морао да ослаби и иначе свој ослабљени батаљон, од кога је дан раније послао педесет људи у Гелчиџик, а настало је јако побољевање војника услед дотадањих прекомерних штрапаца и борби.

(Наставиће се).

Жене јунаци.

Редом моравске летеће бригаде, Милица Лазовић, Јелка Војводе Марка Миљанова.

У госпођи Лазовићки, на глас објаве рата, узаврела је крв Марка Миљанова, па је и она с пушком у руци потекла у помоћ ослобођењу браће. Са моравском летећом бригадом пуковника Стеве Миловановића госпођа Лазовић издржала је све ратне штрапаце, а да нигде посустала није. Она је својим мушким и јуначким држањем учинила част српском женскињу и показала се достојним дедетом једног од највећих јунака новога доба

Не имајући од срца мушка порода прослављени кучки херој, медунски Обилић, војвода Марко Миљанов тешка срца је склопио своје уморне очи, а кости његове под тврдим Медуном задовољно сада почивају у вечном миру, јер крв његова није усахнула ни у жилама женске деце његове.

Госпођа Лазовићка није прва Црногорка, која је с пушком пошла на бојно поље, а ни ово јој првина није, јер ју је славни отац и као младо девојче уза се водио у борбу против Турака, али је њена готовост, да се бори против душманина у већ одмаклом добу своме, када се и мушки ослобођавају војних дужности, достојна нашег признања и поштовања.

У извесном броју примерака случајном омашком је означено, да је г. Ђура Л. Докић командант 5., а треба да стоји 6. пука.

Ревизори и продавци се моле да неодложно одмах по пријему овога броја пошљу обрачун и новац за јануар и фебруар.

Косовски осветници.

ПОДНАРЕДНИК, ПИТОМАЦ ВОЈНЕ АКАДЕМИЈЕ

† Милош Н. Вујић

СЛАВНО ПАО 9. ОКТОБРА ПРЕД ПРИШТИНОМ

Поднаредник-питомац Војне Академије, син старог срп. ратника, који осветио Чегир и Синђелића, артиљеријског капетана Николе, погинуо је јуначки у крвавој борби пред Приштином 11. октобра 1912. године. Јунак Милош јурио је напред соколећи војнике, а један непријатељски куршум сруши га и он је имао још само толико моћи да војницима довикне:

— Напред јунаци! Довршите победу!

Мртво тело младога јунака пренето је у Приштину и погребено на почасном месту, у близини српске цркве.

Требало је да мине више од пет стотина година, па да се Косово освети! Требало је више од пет стотина година злокобних векова да прође, па да се пушчаним димомире каде гробови косовских јунака и витезова. На Приштини под бедемима тога старог српског града, пала је твоја крв, млади витеже, Милоше. Ти си, светећи ојађено српско робље, јуначки пао и твојом млађаном крвљу запечатио љубав према Отаџбини. Ти си својим младим животом одужио свети дуг земљи у којој си поникао.

Хвала нека је оцу, која те је Отаџбини наменио, мајци која те је српским млеком одојила и улила у тебе јуначки дух љубави и пожртвовања према Отаџбини твојој. Њима хвала, а теби и слава и хвала!

Штампарија Наумовић и Стефановић, Београд, Чика-Љубинка ул. бр. 8, Одговорни уредник: Ст. Мил. Шојачки.

Број 7. БЕОГРАД, НЕДЕЉА 3. МАРТА 1913. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

У СЛИЦИ И РЕЧИ

Број 30 филира

УРЕДНИШТВО: Краља Милана ул. бр. 2. ТЕЛЕФОН

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ. ШИЉАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Унутрашњост Аја-Софије у Цариграду.

Пјесма са Вардара.

Свану... Скопље трепти.. Мустај-беже, склони
Мрак облака што је по челу ти нао..
Побједу је ову нама Алах дао,
Па његовој вољи и ти се поклони .

Пружи руку!.. Ове душе нису јетке,
Не отимљу шћери нити њима ћаре..
Ми дођосмо само у домове старе,
У њима да мртве опојемо претке..

Под њиховим кровом давно било није
Ништа до ли мемле да животе сатре..
Ми, жртава светих, носимо им ватре,
На огњишта да нам смрзлу браћу згрије..

Ваша срца бјеху зима што све дави
И прождире као провалъена јама..
Ми у њима љето доносимо вама,
Гдје свјетлила трепте и видици плави..

Мостар.

Знаш ли? Пет вјекова, уз грактање врана,
Ви за сестре наше ковасте ханџаре...
Ми камење драго, сјај и адиљаре,
Носимо им, ево, за вјенчаног дана..

Гледај! Ова земља ниђе брасде нема...
Она у раздрту дршће одијелу...
Ми ћемо је, беже, обући у цијелу,
У класове пуне златних дијадема..

У њој нам је нико први царски ловор...
Па и ти си само њеног стабла грана —
Њезина су њедра била твоја храна,
И твој говор то је наших дједа говор..

Па прегори мртву славу турских хорда,
Под ловором љепшим Вардар гледа на те!..
Беже! Шенлук чини!... Уз наше гранате,
Нека јекне тво а кубурлија горда!...

Алекса Шантић

Радован Тунгуз Перовић — Новосељани:

Ћетна Вукова

— Ратна из црногорског ратничког живота —

(4.

Он је инстинктивно приви прије, но перјаници и усљешке да понтају и ову незвану гошћу и непитаног рав говорницу уклоне, Књаз им махну главом да не дирају жене, наслони се десним лактом на пелијеж од шанца по дуприје чело прстима, промијени се у лицу, обори зелене очи у зелену траву, и замисли се. Наједном се трже, диже бошу према очима, муњу је и погледа скроз, принесе јој грлић устима, каже и гутну, па је потури поред себе. Затим се окрену Ћетни, премјери је од главе до пета, и прошета уза њу очима неколика пута. И што год је више посматраше, његов строги, дивљи, рисовски поглед постајаше мекши, блажи и сноћљивији; док се у једна доба не осу неким тоћлим, пријатним, вијездастим сјајем. Сурове и злослутне му се црте на лицу и мрске по челу размакоше, а по окра јцима помодрелих му усана заледрпа лахорски дах озбиљног, бла гонаклоног, владарског осмијеха. Махнувши руком на Ћетну, показа јој један камен према себи, и заповиједи:

— Сједи!

— Могу и стајат', господару! А мишлим, е нијесам још толико остарала да не могу дворит' старијега.. рече витешка старица. и поклони се па прилеће руци и колену књажеву. Књаз јој дозволи да га целива: па, и сам сједнувши на један крш, нареди поново да и Ћетна према њему сједе. Она, наравно, послуша.

Тек тада ће јој књаз:

— Фала ти жено, и на здравици и на сјету! Фала ти од неба до земље! И бог нека ти плати за твоју заслугу данас, е ј' она толико велика да сам ја пријепуки сиромах да те прама њој достојно могу наградит'. Но дај ти мени причај сад: ко си ти, чија си и оклен си, старице?

— Ја сам из Брдах, господару, да те бог живи! А, да простиш, жена сам покојнога Вука Брђанина, а шћер покојнога попа Орловића с Велестова.

— Ти си зар то Ћетна, јад те напла'ћ! А познаје се ваистину, јер осим тебе никоме другоме тако што неби ва-ипало ни бастало учиниј'. А што ми с' овмах не каза. чоче да не мислим што не морам? Чуја' сам ја за тебе, божа ти вје ра, те достиг; и баш ми је мило што сам те позна'. Но оклен чоче, о 'дан?

— А пагеревала, господару, за војском. Досадило ми дома једнако чамиња' на некијем главњама те, тун прије нека дан, упртим торбу и понесем мало тајина некоји ми ђеци што су о'ден у војску. А, жнаш, не могах одољет' срцу, да их ка'с' ово лије крв може бит' још једном под старос' не виђу.

Марков Прилеп

— Где! Па ти имаш синовах у мојој војсци? То нијесам знава'. Јесу ли ти колики?

— Колики ћ' и бит', господару. Вет сам их, са срећом, и ожењила.

— О! А у чијој су бригади?

— У оној војводе Бошковића, господару.

— Ваистину Ћетна ако ми ти велиш: да су ништа налик на те и да су се имало уврлани на покојног им а гласитог оца, онда да их сад на 'ви час зовом преда се.

— Ти си зар то Ћетна, јад те напла'ћ! А познаје се ваистину, јер осим тебе никоме другоме тако што неби ва-ипало ни бастало учиниј'. А што ми с' овмах не каза. чоче да не мислим што не морам? Чуја' сам ја за тебе, божа ти вје ра, те достиг; и баш ми је мило што сам те позна'. Но оклен чоче, о 'дан?

— А пагеревала, господару, за војском. Досадило ми дома једнако чамиња' на некијем главњама те, тун прије нека дан, упртим торбу и понесем мало тајина некоји ми ђеци што су о'ден у војску. А, жнаш, не могах одољет' срцу, да их ка'с' ово лије крв може бит' још једном под старос' не виђу.

— Где! Па ти имаш синовах у мојој војсци? То нијесам знава'. Јесу ли ти колики?

— Колики ћ' и бит', господару. Вет сам их, са срећом, и ожењила.

— О! А у чијој су бригади?

— У оној војводе Бошковића, господару.

— Ваистину Ћетна ако ми ти велиш: да су ништа налик на те и да су се имало уврлани на покојног им а гласитог оца, онда да их сад на 'ви час зовом преда се.

— Зови, господару! То ми је још једина жеља коју носим на срцу за ова још неколика дана живота: да м' их ти пожњеш. Не зато што су моји но, бога ти је ријеча,.. а ето на питај кога год хоћ... ваљастије три главе неј нађ' у цијан цијелу војску.

— Е, кад је тако и кад ти увјераваш,.. јер знам да твоја уста не знаду другојаче но онако како је... онда дај де да их добавим преда се, Васо Савићев!

— Заповиједај, господару! - одазва се перјаник.

— Иди, реци војводи Бошковићу да дође; и доведи ми она три ђетића покојнога Вука Брђанина на брдеце бријале! Потеци, ама брзо.

— Перјаник отрча, а књаз продужи:

— И велиш, окупљала с' их. А имаш л' умућали чоче, и слушају ли те сиахе?

— Имам, богу ни аманет два ђетића од она два старија, да ми је добар дио ће су год! А шиахе од добрија добре и ваљатне, а, но се срамота фалит', и у добру а за добријема, и памени добро шьима и њима лијепо самиом

— Богу фала!

У толико стоти војводе Бошковића. Књаз у погледа Ђетну, и запита га:

— Познајеш л' ову бајницу, војвода?

— Познајем, господару Комније сво.

— Кажи ти се чи ни рећи ми: ема по души?!

— Хоћу, господару. Једне по једне црне горке ствари се рађало, нити је има, нити ће се рађат' у данашњи вакат, ка' што је та исто Ђетна Вукова.

— И ја тако мислим, а малоприје сам с' и освједочио. Знаш шта ми се догодило сњом?

И исприча му танко по танко цијели догађај. На крају:

— Нема те силе ни бијеса који ће покорит' и сатрт' онај народ и оне сиимове које овакве мајке рађају.

— И нема господару!... пофермаше војвода и перјаници изокола. У том стиже и перјаник Васо с младим Брђанима, који поскидоше капе и по реду приљубише руци и скуту господареву; па, пољубивши га, измакоше се и стадоше на мирно. Књаз их премјери очима, осмјехну се — очевидно му се допадоше, окрену се бригадиру, и заће:

Наши под Једреном.

Српска објавница (патрола) доставља телефоном команди оно што је видела.

— А како ти с' ови момци ? допадају, причај?

— Ка' најбоље, господару. Исти покојни им отац Први на јуриш, а потоњи при побјегу. Намишља' сам поодавно да ти проговорим за њих, сма, ка' им ј' оно покојни Вук има' ону чегре' с твојијем покојнијем стрицом и вашом кућом, не смједох се у-суудит' до данас А данас ти кажем ово како је.

— Тако, чоче. Што је прије било и што је покојни владика у први земан чинио, то се нас данас мало тиче. Ми други вазду х дишемо. а другојаче ствари гледамо. Ја нећу да се потамни витештво покојнога Вука Брђанина; и оно и поштење Ђетниво и војничке врлине њиховијех ћинова заслужују, да с' и господарска милос' и наклоно' пружи на њих и кућу њихову. И ево: овога ти најстаријега ђетића, Ђетића, постављам за бар актара пред Бјелопавлићима, ова ти два млађа узимам у перјанике. Нарећујем да се за тебе а од моје стране скује ћемер од чисте сребе; а данас ћу јавит' књегињи на Цетиње, да спреми три пара богатог одијела за твоје сиахе. Тебн су пак од данас па док-год узживши врата од мога плаћа увијек ј у сред њега направљено. Јес' чула? Е, а сад дод да пијемо!...

— Да те бог живи, господару!.. захори се са свију страна. А Ђетна са синовима обиште љубити руке, скуте и колена господарева.

О да поноса, радости, среће Ђетиће! Срећније мајке од ње тога дана није било на окрет бијелога свијета

ПАЛИМ ЖРТВАМА.

Пошли сте смело попут витезова,
Да мучно робље, ког тирни мрви
И ропски ланац стеже толико векова
Ослободите, ил' вене своје источите крви.

Пошли сте напред да душмана злобу
Срушите, и стег свих патња и мука;
Да слободу дате окованом робу.
О, синци пали од душманских рука!

Падосте храбро ко што диви гину;
Срушисте врага и сву злобу њину.
О, хумке свеже овенчане славом

Гробови свети! Истинском и правом
Сузом Вас данас слави Српство васцело,
И гробља које десницом здравом:
Жртава палих за свето дело!

Драг. М. Дероетовић

СА БОЈНОГА ПОЉА

Наша артиљерија у озоме рату одлично се понела. стари добри глас наших тобџија ново пскољење топџијско у свему је потврдило. Артиљер. школа гађења уз стару пасију и љубав наших тобџија према њиховом оруђу много је допринела нашим успесима на бојном пољу. Нашој пешадији артиљерија је свуге била десна рука. Дејство наших топова било је страховито разорно, а вештина наших артиљераца задивила је цео свет, јер где год су оком погледали тамо су гвоздену ватру сипали и противника просто брисали. То страховито разорно дејство српских топова најбоље се видело на турским позицијама нарочито на оним тачкама њиховим које су биле нарочито мета наших артиљераца. Друга наша слика представља једну турску позицију на којој се најлепше види вредност наше артиљерије. Прва слика представља позицију наше тешке градске артиљерије на Новацима, пред Битољем. Велики и тешки брзометни топ је добро укопан и сакривен, око њега је сва послуга. У моменту снимања војници га баш пуне гранатом, командир се попео на шанац и повија се и пажљиво мотри кретање непријатеља да би правилно одредио правац и даљину. Један официр бележи потребне податке, а трећи је спреман да изда наредбу „Пали!", а неколико минута после те наредбе силна маса усијаног гвожђа падала је с наше стране и у непријатељским редовима учинила прави русвај

Српска тешка артиљерија пред Битољем.

Страни војни аташеји дописници великих листова, који су и сами стручњаци, дивили су се прецизним погодцима наших артиљераца. А и сами наши нови топови француског система Шнајдер Кане, показали су се као ванредно добри и у сваком погледу исправни, као што нам је и сва муниција била да боље не може бити. Све то укупно утицало је на колосалан успех наше артиљерије према противнику, који је у своме артиљеријском наоружању имао до овог рата као најбоље важеће Крупове топове.

Друга слика представља силно уништавајуће дејство наших топова. Турска батерија заузела је један ванредно леп положај на узвишењу, где је била чак и добро маскирана. па ипак наше су је тобџије брзо нашле и још брже уњуткале, а када су наши стигли на турске положаје нашли су само језовиту слику, коју представља овај снимак г. Марјановића: турска батерија потпуно разбијена, крај топова маса лешева, а место кара гомила разбијена и у комаде искидано гвожђа измешано са неиспаљеним гранатама.

Таквих језовитих слика било је на сваком кораку на Куманову. Прилепу и Битољу, где су онеспособљени силни турски топови, а сва им послуга заједно с коњима побијена од прецизно бачених и добро темпираних српских зрна, чије је разорно дејство ушло већ у причу.

Српска батерија уништила турску.

НА КОСОВУ

У своме победоносном полету српска војска се није задржала док није избила, преко непролазних гора и гудура, чак на море, на Адрију, док није остварила петвековни сан српског народа и жељу Старога Барда. Све што је на путу стојало остварењу заветне идеје српски ратник је својим грудима рушио и обарао, заливајући обилно својом крвљу ваку стопу ослобођене своје Дедовине. Наша слика представља једно село, које се предало српској војсци, па онда из кућа мучки напало косовске ослободиоце. Ту је платило главом неколико наших хероја, а шта је после тога било показује слика, јер Србин је каваљер, пун човечности, према побеђеном непријатељу, али нема милосрђа према мучким убицама...

На Косову је — мир!

Кад је снажним замахом скршан отпор подивљалих арнаутских хорда на Мертарима српска се војска треће армије спустила низ Лаб на Косово, да покаје Косовске мученике, да освети Косовску погибију и оствари Косовску идеју, ослободи Српство испод турског јарма и оствари Велику Србију — Душаново царство. Још на Тенеш-долу и пред Приштином Арнаути и Турци су покушали, да задрже српску војску, али каква би то сила могла задржати српске батаљоне, када се ношени Косовском идејом најпре на догледу Косова, које њима виђа да покају. Непријатељ је претворен у прах и пепео, а онога дана, када је над престоницом Милутина Великог поново развијет поносни српски стег и Косово више није било тужно, јер је на месту орошеном крвљу Цара Лазе, Мивоша, Југ Богдана, девет Југовића и свих других Косовских мученика, плотунима српских топова оглашен Васкрс Велике Србије, а опојане кости мученика Косовских и уједно царство Османлија, који су наше царство ту пре више од пет векова сахранили. Пет векова Срби на Косову носио је трнов венац пун стрељења и вере у Васкрс, који је ево и дошао.

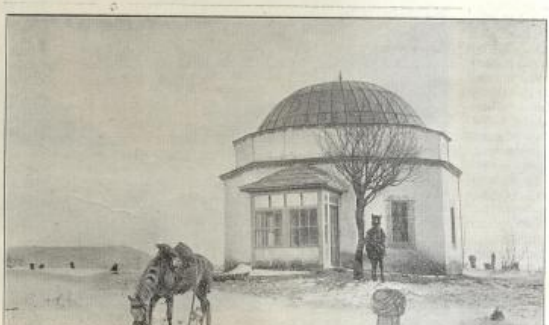

„Од Мрамора до сува Јавора,
Од Јавора, побро, до Сазлије,
До Сазлије на Кемер Кућрије,
Од Кућрије до града Зечана,
Од Зечана, побро, до Чечана,
Од Чечана врху до планине,
Сви је српска војска притиснула:
Коњ до коња дупе до дупета,
Дуге пушке као чарне горе,
Сви бојџаји као и обзири,
А чадори као и сељани,
Да из неба плаки киша пади.

Паја не би на земљицу пала,
Већ на добре коње и душе...

Пред том силом српском Турци су бегали главом без обзира, а где су и покушали да нам отпора дају горе су прошли но ми на Видов-дан 1389.

Косово је очишћено од Турака и од Арнаута и на њему је — мир. Снег је покрио земљу крвљу. Српска војска је заузела све стазе и богазе, а овде на сред поља Косова српска стража одмара се у тулбету, а пред њим одмарају им се уморни парипи, јер њих, крај све своје велике љубави према коњу, српски војник неће да уволи у тулбе, јер неће да га обесвети, неће да чини оно и то су Турци чинили с нашим светињама!

У томе и јесте разлика између овог српског *ослобођења* поробљених земаља и косовског *поробљења* српског народа. Данас тамо где су до јуче Срби били раја и робље нема више ни робова ни раје, ал' ни господара. У Србији су пред законима сви једнаки, не гледајући ни на веру ни на народност.

Божић на бојном пољу.

Ц. о. Г. о.

Пошли су из логора у зору бадњег јутра. Далеко, далеко су негде ишли. Ко је од њих знао где у пусти Арнаутлук.

Ћутећи су сви. Као мрачни духови кретали су се даље, тихо, као ноћ. Ни коњи, који су их носили нису хркали, топот копита се губио у јужном, меком снегу.

Тако се ишло даље.

Саме младе, снажне прилике. Младе, крепке прилике, а сви оборених глава. Замишљено, пола површиво, гледао је сваки преда се, у коњску гриву.

Иза гора се помаљао бео дан. Први сунчани зраци обасјаху снежну раван и чисто погладише бледе образе војника. То је унело мало живота у црне неме колоне. А тај живот у смрзнутој, мртвој природи значио је зачетак смрти.

* * *

Бадње је свето вече. Притиснуо је мраз. Није је по дрвећу попадало.

Из даљине су се чули мукли топовски пуцњи.

Вранац је рзао и копао ногама снег. На брегу су коња почеле издавати моћи. Дрхтао је, а ноге су му се тресле. Главу је спустио уз колена. Узалуд мамузање; заман терање. Уставио се вранац озноје-них сапи у хладној ноћи, и стаде као укопан. Даље није могао. А јахач је морао даље, брзо, преко брега команданту, да му однесе важни извештај. А где је командант?

Па ипак мора мора!

Скочи с коња, остави вранца у снегу и по мрачној ноћи пође пешке; ишао је газећи све даље по дебелом снегу.

Ту и тамо му се десило да је цео запао у дебели слој снега, али је он са удвојеном снагом, с надчовечанским напорима прелазио мучни пут.

Како и не би, када му је рекао пуковник, да од њега све зависи, победа и слава славне армаде.

Даље само, даље чак тамо самотној капели, тамо је командант, тамо га чекају.

Како би то било лепо, како би га прослављали. Сви би о њему говорили, у његовом селу би се чуло о његовој храбрости и о његовом пожртвовању за Отаџбину.

И хитао је даље, даље. Кад су изнемогле ноге помагао се рукама.

У његовом дому, тамо далеко, Бог зна колико гора, ој, тамо у његовом дому врло је лепо данас. Он је ту у снегу, на мразу а његови драги и мили седе крај топле пећи и сећају се њега. А они појма немају, како ће се вратити дому, као јунак. Но, медаљу, златну медаљу ће му прикачити на храбре груди када поднесе команданту извештај. Да, да! А где је командант! Е! Шта је то још пола сата, шта је снег? На дому је у већем снегу на својим плећима довлачио дрва из планине. Па ће и ту без бремена победити овај божићни снег.

Мраз је стезао, а њему је текао с лица зној. Али даље даље, даље!

Како би се поносили отац му и мати с њиме, да су живи. Но, па како би се мали братац веселио медаљи а сестра би о њему приповедала својим пријатељицама.

Спотакну се о једну смрзнуту грудву снега. Почео је осећати хладноћу. Сетио се, да има ракије у чутурици. То загрева човека и даје му снаге. Сад је већ одморнији ноге су му мало олакшале.

Лањско бадње вече. Ах! Каква разлика. У дому је био заједно са сестрицом и малим братом. Приповедао им је занимљиве приче . . . .

Душанов град код Призрена

Мраз, мраз. Сад је већ осећао озбиљну хладноћу. Дрхтао је. Али је још пун поуздања. Поћи ће даље!

. . . . Приповетке о гвозденим зуби и о морској вили. Како су га слушали. . .

Ах! Зв у ци звона. Тај звук мора да долази из близине. То је сигурно звоно са капеле. Војковић да мисли, да га траже с важним вестима, па је наредио, да се звони ту где се до доласка српске војске звонити није смело. Како звони то радосно, радосно и жалосно уједно. Још два минута па је све решено како треба.

Са великим напором газио је по дебелом, полусмрзнутом снегу.

Поуздање да је близу мете дало је нове моћи изнемоглом телу. Оживи у њему крв . . .

А ко је то? Тамо у снежној белини стоји неко. Сигурно непријатељ . . .

Прену се и запе ороз на револверу. По том се лагано пузећи, приближио до црне прилике. Пришао је са свим близу. Само један скок па да га уништи . . . Хаха! Шта ноћ учини! Глог је то био, мали џбун.

Опет се чу звук звона, управо близу њега стојећи ксрачаја, тамо за првим брежуљком, колико нет минута од глога.

Сад је тако близу циља!

Сетио се је пријатеља из свога села, који су му рекли да га неће непријатељски куршуми мимоићи. Ха! Па где су ти непријатељски куршуми! И онако смрзнут хтео се смејати и даље. Сад га је чекао командант.

А снага га је напуштала. Тамо под глогом безштете ће се мало одморити. Сада неће задоцнити. Још ће лакше и брже отићи до капеле. Гладному даће му јести . . !

Одмор под тобом је мој божићни дар... да није било тебе, не би ја могао стићи здрав и крепак команданту... не би се можда никад више вратио дому своме и братац и сестрица би замном плакали... тако, пак заслужићу златну медаљу... моје име спомињаће у Огаџбини са поштовањем... и добро ће нам на дому бити... донећу собом сребра и злата... овде ћу сазидати цркву... за спомен, када си ми дао снаге... када си ми дао снаге... толико крепке снаге...

У јутру је задувао хладан ветар, почео је падати снег и замећати глог и војника.

Од капеле је долазио гласан звук:

Мир међу људима на земљи!

Српска војска у пустој Албанији

Многи јунаци наши пали су не од бритке ђорде, топа и пушке непријатељске но и од студи и других ратних тегоба. Многима се ни гроба незна. Једног таквог хероја приказује и ова слика, коју је на бојном пољу снимио Марјановић. На мртвој straži непомично је стојао храбри ратник, студен је све то више стезала, он је осећао да ће га страшна хладноћа свладати, али своја места није ни смео ни хтео напустити јер си има да буде будан за све своје другове, да их хорде крволочних Арнаута не изненаде. Свесан свог је дужности он чува своје место и онда када осећа да га моћи остављају и да нема више снаге, да супрот стане природи, која је увек јача од слабомоћних људи. Студ га је срушила, снага га је оставила и он седе на земљу покривену снегом мало по мало свест га је напуштала и — снег га је завејавао. Кад је дошла смена, стражара није било, а када се разданило примећено је, да испод снега вири пушка. Када су одгрнули снег, нашли су под њим смрзнута војника, у коме већ давно није више куцало српско срце, али је пушку своју брзометку тако чврсто држао, да су га другови, из почасти, сахранили заједно с њом.....

На мртвој straži вечним сном заспао....

Аја-Софија

— УЗ РАШУ СЛИКУ —

Једна од најзначајнијих грађевина свију векова јесте црква Мудрости Божје у Цариграду. Ту је цркву саградио византијски цар Јустинијан године 548 после Христа. Десет хиљада радника градило је цркву шеснаест година. Силно је богатство било скупљено у унутрашњости цркве: злата, сребра, драгог камења, мрамора, слонове кости. Чудо људског духа и богатства.

Султан Махмуд II. после дуге опсаде освоји Цариград 1458 и дивље хорде провале у град. Хиљадама хришћана Грка згрнуше се у ову цркву, очекујући чудо с неба, које ће их спасти од Турака. Али место анђела, који би огњеним мачем протерао неверницe, провалише јаничари у цркву, поклаше све што су у цркви нашли и мачевима огулише зидове пуне драгоцености. И већ се спремаху да униште и саму грађевину. Но Султан Махмуд није могао ни у оном ратном бесу да одоле утиску овог сјајног споменика византиске културе. Заустави своје хорде и хришћанску цркву претвори у исламску џамију. Крстове замени са полумесецом. Свака џамија мора бити окренута према Меки, али ову нису могли окренути. Како византијску културу нису били у стању да замену својом на многим местима и дан данас сасвим јасно избија испод фушерски набацаних турских боја византиски лик Христов и крстови. Као да тиме хоће да означе правога власника цркве, као да подсећа Османлије на пролазност њихова господства....

Из нове Србије

Муједин зове праведне на молитву.

И ако је царство Османлија утрнуло и изчилило у српским крајевима ипак и у слободној Србији муслиманскехоџе са својих минарета, као и до сада, несметано позивају на молитву правоверне Муслимане, међу којима је доста наше и ако одрођене ал' рођене браће по крви и језику

К'СМЕТ ЈЕ ТАКИ....

У Скопљу Краљ је обишао све што је од интереса, па је зажелео да види и заробљене официре. Довели су их пред њега и Он је са сваким проговорио по коју љубазну реч, похвалио њихову храброст и тешио их јер судбина је тако хтела. „Кс'мет је таки..." вели један од официра и у том моменту наш вредни фотограф г. Марјановић снимио је овај призор.

Поред турских официра на слици се с Њ В Краљем виде маршал двора, пуковник Остојић, управник двора, потпуковник Драг. Т. Николајевић, д-р Чеда Михаиловић и капетан Ратко Ракетић.

ИЗ НОВЕ СРБИЈЕ:

На пазару у Скопљу.

ИЗ ДУШАН

КРОЗ ТУРСКА ВР

Један од највећих догађаја б победа на Куманову и послед Скопље. Ванредно лепа наша сли чета кроз турска врата у Душан српска пешадија, која се просла реним војничким држањем у ста уздисали. Овај догађај један је ослободилачком рату, чији су р само чудом гледа турски полум ратника, на чијим се лицима своје победе и задаће, која их сјајно извршили

ГРАДА

СРПСКИ ГРАД

ког рата јесте знаменита српска
улазак Срба у Душанов град
ставља моменат уласка српских
. Као славни победиоци љута
е год се појавила, ступа одме-
тоницу за којом смо пет векова
адоснијих догађаја у свом овом
такође повољни за нас. Каквом
у необичну поворку српских
збиљност људи, који су свесни
е овога још чекала и коју су

Бугарска добровољачка предстража пред Једреном.

У рату је свакако једна од најтежих служба извидничких трупа, које су увек истурене напред, да пронађу непријатеља и да мере његову снагу. Често се пута деси да извиднице зађу предалеко и упадну међу непријатељске предстраже, па није реткост, да се цела извидница побије или зароби. Наша слика представља једну бугарску добровољачку чету, која је испитујући турски терен око Једрена запала у унакрсну турску ватру, али се јунаци не дају збунити на ватру ватром одговарају.

Четници су посели друм и сипају ватру из својих брзометки на турске предстраже, које су силним огњем натеране на повлачење.

КУДА?

Бегство турских породица пред победоносним савезницима.

Од Старца до Битоља.

— Дневник једног обвезника дунавске санитетске колоне. —

(1)

Распродимо се и удогоримо поред пута ни Куманово. С десне стране, нешто ниже, не далеко од нас лежи село Ст. Нагоричане с лепом црквом Св. Ђорђа у средини, задужбином Краља Уроша.

Таскајући радосно око наших великих кола за рањенике седели смо сви сакупљени.

На 20—30 метара од нас, пред првим заклоништем лежало је на слами, под ведрим небом, стотинама лако и тешко рањени.

Чује се лелек ових јадника: Траже помоћ други воде, треће да их покрију сламом, други опет јаучу и пребирају се од бола. Али помоћи нема, или ако је и има она је тако невелика да се и не примећује.

Тако шћућурени око наших кола, разговарамо се о минулој страшној борби; о тешко рањени; о неуређености санитета; о малој помоћи рањеницима; о сигурној смрти многих рањеника због недовољне неге, кад се од једаш пут чу пуцањ брзометке у правцу на нас. Мало затим па још један, за овим све више и чешће, док не пређоше пуцње као град кад пада и у прозоре лупи. Куршуми фијућу више наших глава, једни за другим. Наста страшна паника. Ми немамо оружја, а неколико пушака што смо и имали заборависмо у оној забуни. Јашимо коње и склањамо се на брда, сви ћемо изгинути, рече обвезник Михајло. Погледујемо рече други. За тили час, у тој забуни, већина колеће на све стране, да се од напаста склони, неки летоше поред кола, други у забуни, забе жекнути остадоше иза кола, остали, се склоните у своје лаке и хитре ноге на стрижу ли стрижу. Ја нађох сигурна заклона у једној рупи недалеко од колоне, одакле сам посматрао како се све дало у бегству на чак и рањеници, који су мало пре пред болницом лежали.

Шта је? Ко је? Ко пуца? Нећојте браћо! Срби смо! Стој! и тако стотинама разноврсних узвика, док пуцњава не престаде и док се опет све не сгиша. На шта је то било? Неколико пешака се напило па шеширало на пушка, други, пак незнајући и сматрајући их за Турке припуцају на њих и тако се изродила ова пуцњава, која је створила ову панику међу нама и коштата два живота неких пешака.

Вратисмо се. У колони шета смех. Неко раније, неко доцније, тек кроз једно кола сахата сви смо се вратили сем једнога, који се тек око по ноћи непримећено умуљао у логор.

12. октобар

Рђаво смо спавали. Целу ноћ нас је будио лелек и јаукање рањеника, који су пренешени у овом хладном добу на носилки, непокривени и гладни. Срце нам се цепало од жалости.

Болничара има мало, а и оне што их има завукло се по болничким собама па не обилазе све грешнике, што свој живот и спокојство својих милих код куће, држави жртвоваше.

Е сад помислите како је овим грешницима било гледати како њихови другови одлазе поред њих, не од рана и бола већ од ноћне студени и без помоћи ових чија је дужност да над њима лебде, преклињајући и молећи болничаре и мередаване, што њих војнике који за добро и славу наше опште Отаџбине све ово и живот жртвоваше. Али шта ће, мередани су слабо о томе водили рачуна.

Тако нам је прошао цео дан. Наш трупни лекар д р Мићера трчао је неуморно око рањеника и ако је он својих послова у колони имао, и сиротим рањеницима бар колико му је у моћи било сташе олакшао.

Запљењено турско оружје после битке код Куманова.

Сунце је зашло. Сутон пада и већ пропирују хладни ветрови. Облачимо шиње. Већ је хладно. Облећемо око ватре. Вечерасмо нешто мало што у сезу најосмо па се спремамо да спавамо. Сваки тражи себи склониште. Неки у колима, неки поред ватре а неки, богами поред кола.

Чује се опасно запомагање рањеника, којима су ране захладнеле. Срце вам се цепа од њихове жалосне заневе.

Командар наређује, да им понуде. веде јер грешници, ако што сами кажу, нису добили капи воде, да жеђу угасе

Целу ноћ је проламало ноћну тишину јаукање рањеника.

13 октобра.

Рањеници страшно јаучу. Скувамо мањерку чаја те им носимо и сваког са једном шољом напојимо.

Ах, како су нам ови сиротани благодарни. „Бог нека ти свако добро да“; „Ово је баш добро“ многи су говорили. Многи нас, који су заменили, да на говорити нису могли, погледали су нас тако благо, тако мило, да сте му ви очију могли читати благодарност.

Те су ноћи од зиме и ниште која је пред зору падала многи помрли.

Један је, сиромах, седећи на муниционом сандуку, подлакћен умро. Изгледало је као да седи и да се нешто замислио. Милан Поповић мислећи да је жив пређе му и понуди му чај, али кад не доби одговора, боље га загледа и паде је мртав. Прађем да видим ко је тај и са цедуље, која му је на грудима висила прочатах да је сељак из Жарнова. Један турски војник — рањеник, који је међу нашим војницима лежао кад нас спази мозно нас је склоњеним рукама вичући: „Аман кардаш, аман!“ и

још нешто што га нисмо разумели, да му воде дамо. Дадох и њему шољу чаја и покријен га сламом и шиперским прилом.

До подне смо помагали болничарима и преносили рањенике по околним зградама по ужасној киши.

Стиже нам гласина да наша војска стално напредује и да је на Овчем Пољу.

У пратњи напредника наше колоне послали смо јутрос многе рањенике у Прешево, одакле се имају железницом отпратити у Србију.

(Наставиће се)

Сви за једног.

— Слична о разоружању двеју Арнаута —

(2).

Сем тога тешко је било и решење кога ће од официра послати да тај посао изврши. Имао је двојицу на које је могао увек са сигурношћу рачунати и за које је био уверен да ће, ако оду, или извршити посао повољно или тамо погинути. Али, ту двојицу је већ раније упо требљавао и они су дали довољно доказа о своме пожртвовању, као и да су падри брзо стали и на тешком месту постојати. И ако је по готову био решен да њима поверн тај посао, хтео је да чује про тога мишљење свију својих командира, који су очекивали у другој соби, Чим су ушли у командантову собу, јавно се и признао команданту командир 2 чете поручник Димитрије Барбуловић и замолио да он води једно одељење од 200 људи, да ваше нашу патролу и спасе је. Молио је једнако, да му се да као подмк Љуб. Којовић водник 1 чете, који је њему већ дао пристанак на то.

Првјатно је команданта изненадила ова понуда, јер му је олакшало решење, а радост његова у толика је већа биза што се јављају сами баш она двојица о којима је сам мислио. Поштo је заблагодарио на предусретљивости наредно је, да се из сваке чете одабере по 75 војника најздравијих и најбоље одевених, тако да се створи чета од 300 људи Команда над озом четом одабраних поверена је поручнику Барбуловићу коме је за водника додељен потпоручник Којовић. Она су имала за задатак да патролу спасу а нападаче растерају.

Дубоко у ноћ вршила се припрема. Пробрани су вај здравији војници и снабдевени хлебом за два дана.

Те ноћи између 30. и 31. октобра севале муња и громнла са громовима толико је испуњала ваздух, да је изгледало да ће се околне планине срушити. Киша је лила као из кабла. Јак ветар праћен грмљавом потресао је из темеља камените ханове. Снег који је тих дана падао преко метра дебљине, нагло се топио, стварајући бујице, тако да је Мавровска речица изашла из корита. Све то показивало је да ће одређена чета имати сутра да излази борбу са природом и тереном као и са Арнаутима.

У свануће 31. октобра постројила се чета одређених војника спремна да неће храбро ради спасавања својих другова.

И ова чета као и цео други батаљон стајао је себи за девизу *сви за једног, један за све* и од почетка рата до краја никада од тога није одступано.

Кад је чета пошла испратила су је командант са официрима и подофицирима са осталим војницима пожелевши јој срећан пут и добар успех.

Чета се одмах дохватила Врбеског виса на чијем је врху кота 1550. корачајући смело и поуздано али пошло због јаког успона, због снега и јаког ветра. Са Врбеског виса имала је чета прећи једну дубодолину, кроз коју тече Врбеска речица. На другој страни речице у самом подножју велике Богдевске косе нала и се село Врбеи. Ту су чету сачекали многи сељани са свештеником и објаснили команлиру, којим путем може најлакше стићи у село Кракорићу. На самом излазу из села пресрео је команлира чете један изадић и предао му писмо од паредника Грубача упућено команлиту батаљона. Командир је отворио писмо пошто је био уверен, да ће се садржина и њега тицати. Из писма је командир јасно видео тешку ситуацију у којој се послата патрола налази, и пошто је писмо још једном прочитао послао га је команлиту.

У писму своме Грубач јавља, да је после рапорта од 30. октобра, који је послао у 7 сати пре подне, изредао, да се прикупе војници, који су и били по грчким кућама спремајући се да пођу даље ка Шиповници. Ал тек што су људи почели доизлати осула се јака пушчана ватра из турских кућа Присебан и храбар наредник Грубач изреди војницима да се сви прикупе у кућу трговца Саве Тапировића. Војници су морала кроз кућне ограде прола зита од куће до куће док се нису сви прикупили у кућу Савину која је грађена као арнаутске куле, те је читав мали град. Ту се затворили и одатле почели одговарати на ватру Арнаута, који су нашли за својих кућа да би спречили војницима долазак у Савину кућу. Поред војника у Савину кућу добегло је више од 60 душа, који жена које деце, а ту је била и сва породица Савина. Са војницима је био и учитељ из Богдевц Василије Јевтимовић и његова мати. Пошто су одбили прва напад Арнаута, спремили су се за одбрану затварајући улаз. Жене и децу смештили су на други спрат куће, а трећи су употребили као и таван за одбрану.

(Наставиће се)

Наши јунаци

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

Јован Миленковић

КОМАНДИР ЧЕТВРТЕ ЧЕТЕ, ДРУГОГ БАТАЉОНА, XIII ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА, ДРУГОГ ПОЗИВА

Међу резервним официрима, који су се одликовали на Куманову, видно се истиче овај скромни поштански кондуктер из Смедерева. На челу храбрих Крајинаца капетан Јован показао се на Куманову као прави херој, који је достојан, да против Турчина води војску Хајдук Вељка. У борби је добануо тешких рана од којих се већ знатно извидао.

На Мердарима

— У комитској чети Воје Танкосића —

Спремите се, спремите четници,
Силна ће борба да буде.

Зачуо је дан пред полазак на границу. Настало журно спремање. Прича се све што ће за борбу ту требати. Одело, муниција, бомбе и остало. Танкосић спрема своју чету на Косово равно. Стигосмо у Куршумлију и сутра дан одмах продужимо на Мердаре. Неописана чежња обузимала је нас, гледе људе да пређемо преко оне плаве планине што сакрива од наших очију Косово Поље. Посматрамо лабску долину, којом су ишли косовски мученици на Косово, па ево сада и њихови осветници. Поновљајући историју негдашњег доба, премишљасмо шта ће сад да буде. Знали смо и осетили да треба по сваку цену напред, нарочито ту, тим путем Милошеву и Лазареву гробу. Сваки се радовао што је Танкосић туда провео чету. Путници, који су нас срели, шапутаху за нама, да тамо, да смо и ми могли чути: ови ће ударити на најгоре место, на Арнауте, где Србина нема, ниједан се жив вратити неће.

Но ми смо се силно радовали објави рата. Рачунали смо, ако и ово случајно остане маневар, опет би отишли да четујемо тамо. Дакле свакако у Турску. Догледали смо се са турским стражама. Као да су предосећали нешто. Не изгледају сад обесни; мучки спремају борбу. Танкосић нам прича о Арнаутима, њиховој психи, о борбама и нашој акцији. — Ми се наслађујемо. Слушамо свог омиљеног Воју. Кад је он међу нама све нам је добро. Шалу ватури, говори о најозбиљнијим стварима, просто мораш да га волиш и поштујеш. Требало је проживети с њим неко време, нарочито у овакним часовима и схватити тога човека. Велик је он. По расту самомален. Карактер какав он носи, бистрина и схватање ствари, воља, одлучност и храброст, особине само Воје Танкосића, учиниле су, те је он поштован међу нама и мно као нико. Нема његова четника који живот не би положио за њега. С њим свукуд. Та ми му песме певамо. Стратег је, организатор Гарибалдијева калибра. Однос свој према људима његовим зна тако подесити да би му други завидети могао. Он је наш отац. И кад смо видели, да је и он с нама задовољан онда смо били као једна душа. Куд он оком, а ми скоком. Његова брига за нас и наша за њега до крајности се изводила. Требало је само бити ту. Ми се поносимо што смо с њим пошли. Нарочито, што је рекао, да ће четнике, који с њим издрже сматрати својим ратним друговима и да му је ова чета, чета одабрана. Што смо с њим даље продирали, све смо били поноснији, храбрији, идеалнији. Трећи октобар је показао да смо четници Воје Танкосића. Гинули смо на граничној линији српске државе као да нам је живот додијао. Идеја наша опила нас је и скакали смо одушевљено у смрт. Воја је заузео велик фронт са мало својих људи. Држали смо три караула: Мердаре, Дубницу и Васиљевац. Другог октобра по подне Воја је распоредио људе на те караула са напоменом, да на сваки напад одговоримо. Дирљиво је било наше растајање. Ја сам остао с њим на Мердарима. Легосмо у потпуној спреми. Пушке уза нас. Мистична је та ноћ била. Караула на граници, спремни чекамо борбу једна лампица у ћошку малко светлуца као да оплакује нашу сутрашњу судбину. Нас два-три нисмо спавали. Воја је мало придегао али опрезно. На Васиљевцу почеше. Чу се пуцањ бомбе. Ја скочих и ослушнух боље. Чу се и друга. Кавах друговима, а Воја ни рече, да још није време док непријатељ већма не нагне. Крез пола часа били смо сви пред караулом у борби. Воја нас опомиње да не трошимо муницију нагло до сутра. Сутра ван рано осетили смо Арнауте и Турке у непосредној близини. Ваљда су се обноћ привукли. Отвори се силна пушчана паљба. Наша војска још не учествује, не добивамо помоћ, јер није тобоже рат објављен. Арнаута је било много. Кулала су као из мравињака. Но ми смо их одбијали. Цели дан борба. Пада се с обе стране. Граничари су наступили с нама. Сутрадан почеше топови да руше карауле. Ми налетисмо на пољ и учинисмо фаталан јуриш по покојног Милана Поповића. Храбри Милан Павловић - Цуле и остали официри с њима пред силних жртава осташе живи, али до крајности огорчени на превару, коју Арнаути према нама учинише. Наиме када видеше да ми збиља недамо да они повреде границу и да идемо ка њима показаше знакове предаје, а после запуцаше. Ту су учествовала и нека одељења II и III-ег пука зато што на самој караули мердарској није било довољно четника и граничара, јер је наш фронт био широк па су били равајући десно и лево. Сутрадан Танкосић учини распоред. Увели смо један положај иза карауле и укопали се у земљу, чекајући да Арнаути наступе, а почели су надирати. Ми смо се потпуно сакрили. Они би морали испод нас проласти бришући положајем, а за дејима нам остаје 5—20 метара шумарак. Као да су Арнаути то и осетили, не смедоше напред. Наши су на левом крилу још водили очајну борбу. Они су се готово измешали са Арнаутима тако, да су ови запалили једно село наше. Но то није чудо, јер је снага била несразмерна. Освежено је све то. Пред вече ми се искуписмо са свих караула. Од целе чете половине нема. На непријатељској страни је остало иногобројних жртава и наступила је замореност, збуњеност и страх, те су до Пришгине гоњени бриже.

Мајор Војислав Танкосић

Те ноћи након 53 сата борбе петог октобра увече добисмо хране и остало што нам потребује. Сутрадан крену српска војска преко границе, а ми узесмо лево крило шумадијске дивизије и дођосмо као победиоци, први, напред војвода Воја, а ми за њим на Косово Поље....

22. фебруара 1913
Београд

Јафет

Наши у Пријепољу

— Са Балканског Рат снимио Д. Зиндовић. —

Јаворска бригада, под командом пешадиског пуковника Миливоја Анђелковића, имала је задатак да ослободи новопазарски санџак. Тај свој задатак, и ако је располагала са сразмерно малом снагом, Јаворска бригада је извршила на потпуно задовољство Врховне Команде. Са мало борбе и још мање жртава Јаворска је бригаду за мало дана прокламовала слободу и српску власт у Сјеници, Новој Вароши, Пријепољу, Прибоју и Пљевљу где су се састале и братске изгрлиле две српске војске, љути Шумадинци и силни Црногорци. У данашњем броју доносимо две слике из ових нових српских крајева, који су насељени искључиво српским народом, од којих је приличан број Муслимана.

Једна слика представља чаршију у Пријепољу Слика је најновији снимак нашег пријатеља и сарадника Д Зиндовића, и показује, како је у овој пријатној варошици понова настао живот мира, реда и рада. Свет хита улицама за послом, свак задовољан, јер нема од чега да преза и страхује, пошто је српска војска на врховима

Један део чаршије у Пријепољу

Улазак српске војске у Пријепоље

свог оштрог бајонета са слободом донела у ове крајеве и равноправност свију и свакога без обзира на веру, народност, имућство.

Друга слика представља једну групу српских официра и војника, који су снимљени у моменту, када су ушли у Пријепоље и у њему прокламовали власт Краљевине Србије Ту част да заузме Пријепоље доживео је храбри резервни пешадијски поручник д-р Драгиша М. Ђурић, професор Универзитета, протов син. Филозоф, који се одушевљавао у миру за једнакост, братство и слободу целога света у овом рату показао се и као родољуб, који је у стању за Србинове идеале и живот свој да положи Улазећи са својом четом у Пријепоље д-ра Драгишу дочекало је све живо, што се српским именом крсти и српским идеалима заноси пред градом и док се од узвика мушкараца проламало небо дотле су врле пријепољске Српкиње китиле цвећем Косовске осветнике, а њиховом команднру предали су диван венац мирисна цвећа у знак никад незаборавне захвалности и признања српској војсци. Хитри наш пријатељ г. Зиндовић својим апаратом снимио је тај моменат и тиме је задужио и нас и будућност.

На Чукур-чесми.

— ПРЕ ПОЛА ВЕКА —

Данас када је дошло време, да се обистине речи народног песника „Друмови ће пожељет Турака, ал' Турака није бити неће" (као господара), право је, да се сетимо и скоре прошлости, која је још у свежој успомени многих савременика. Ова слика представља моменат крвопролића на Чукур-чесми пре пола века. Из тога догађаја поникла је слобода српским градовима и Србији је без жртава очишћена од Турака, да се после пола века толико оснажи, да тиранију протера и слободу донесе свему Српству под Турском до Ђевђелије, Битоља, Лерина, Кроје, Елбасана, Драча и Прибоја. Овај моменат са Чукур-чесме снимљен је са слике пок. Кирила Кутлика, оснивача Српске Сликарске Школе.

Раденкова смрт.

— Одломак из ратних успомена потпоручника М. А. —

Кроз теснац, кога образују две паралелне греде, које се од Томора пружају ка северу, протиче река Девол. При скретању Девола на запад налазе се три чувена разбојничка села Гостим и Штипоњ са десне и Суљево са леве стране реке. Та села никада нису признавала ничију власт па ни српску нису хтела признати. Када је XVIII пук дошао у Елбасан би издата строга наредба од команданта места, да сви мештани и сва околна села предаду оружје. Самовласни Арнаути тих села не хтедоше примитно ту наредбу и спремаху се да са оружјем у руци спрече улазак војних одељења, која су одређена за разоружавање. Пошто је потребно било да се и та села силом разоружају, јер су сметала патролама, упућеним ка Берату, буде одређен поручник Б. да оде и разоружа та села, од којих су у десно на 15 км. од села Милосиња, биваковане српске предстраже истурене према Берату.

КОМАНДИР ЧЕТЕ У 3. ПУКУ П. ПОЗИВА
Дим. Барбуловић

Пре зоре, 15 јануара, одељење пешака пошло је у село Гостим и мештане затекло код својих кућа у постељи. Под малом пресијом предали су сво оружје, које су код себе имали. Дивљи Арнаути су се врло тешко са оружјем растајали, али, пошто су видели да су ухваћени на легалу, нису имали где и морали су предати ту своју драгоценост.

Око осам часова пре подне, стари наредник Раденко, који је са поручником Б. пошао доби наређење да са 20 војника опколи село Штипоњ и не дозволе излазак мештанима. Да би разоружање ишло брже и сигурније поручник Б. је морао са два вода да уђе право у село и опколени мештани видећи да немају где, морали би предати оружје. Претходно је морао да сачека да Раденко опколи село. Стари наредник Раденко схватио је одмах сву озбиљност свога задатка и на издато наређење: рече само „разумем". Та једна реч казивала је све: дисциплину, извршење задатка и смрт. Општим војничким погледом, кога може имати само стари војник, као што је био Раденко, погледа он војнике и шест најбољих одвоји за две патроле, које ће имати задатак, да му осигурају наступање поред села. Прва патрола измаче око 300 метара, лево од ње друга, а Раденко са остатком оде за левом патролом подножјем виса, поред села, не надајући се да су се Арнаути села Штипоња већ припремили за отпор. Поручник остаде са два вода на једном малом узвишењу испред села поред једне полупорушене куће и нервозно очекиваше уговорени знак од Раденка којим би му јавио да је са опколањањем села готов. Разгледајући добрим двогледом околне висове, који су се уздизали непосредно изнад села, поручник није примети ништа, што би могло да изазове сумњу, да су Арнаути заузели бусије и тек што хтеде да нареди војницима да се крену у село, кад са свих страна затрешташе пушке. Поручник командова „Напред" да би спасао наредника и измаче око стотину корака, али поче и он да трпи ватру. Један Арнаутин са брда викну: „Натраг ако волиш живот!" Три војника падоше рањена. Један Грк, бегунац из тог села истрча и рече, да се наредник са војницима затворио у једну кућу и да се одатле брани. Пуцњава пушака не престаје. Поручник Б. видео је да има малу снагу да би могао да нападне село' које се спремило за отпор, с тога нареди војницима, да се врате код оне куће и ту да поседну положај за одбрану. Једног ординанса посла код предстраже у Мзлосиње да тражи појачање.

Командант предстраже чуо је пуцњаву с оном правцу у ком је поручник Б. и нареди потпоручнику М. да појаше коња и што брже да иде и види шта је тамо. Потпоручник М. прими командирово наређење, скочи на свог малог брдског коњића и изгуби се у брдовитом терену тога краја. После једног сата јахања, убиственог за коња од теренских тешкоћа, потпоручник М. изби на једну ливаду која се благо спушта са виса изнад села Штипоње. Неизнајући где се налази поручник Б. и где су Арнаути, он заустави коња, извади двоглед и потражи двогледом поручника Б. Не потраја ни један минут, кад Арнаути са виса отворе на њега брзу пальбу Благодарећи рђавом нишањењу Арнаута, он неповређен ободе коња и спусти се у једну оближњу јаругу. Ту нађе једну патролу, која је извиђала јачину Арнаута и један војник из те патроле одведе га све јаругом до поручника Б. Ту се млади ратници посаветоваше шта да раде. Један је предлагао, да се одмах предузме напад с фронта на село, а други да се изврши померање и нападне вис на коме су се Арнаути спремили за одбрану. Пошто нису познавали снагу непријатељску, а виде да имају малу снагу, то се оложе да не предузимају напад, но да Б. оде и изложи ситуацију команданту предстраже. Команду над получетом предузео је потпоручник М. На малој даљини испред положаја налазила се једна кућа, која је изгледала напуштена. Потпоручник М. посла једну патролу до те куће да види да ли се може видети одатле место где се наредник Раденко налази. Патрола се приближила пажљиво кући, од једном плану неколико пушака и један војник паде рањен. Остали војници из патроле успеше да продру у кућу и ухвате три Арнаутина. Арнаути никако не признају да су 'они пуцали ма да су им и пушке нађене и цеви на пушкама биле загрејане.

Око 2 часа по подне са оближњег виса груну топ и једна граната парајући ваздух зари се у једну кућу. Поручник Б. дотрча на коњу и рече да иде чета и 2 топа под командом капетана З, и да ће чета напасти поло-

жај с фронта, а поручник Б. и потпоручник М. са по једним водом да нападну оба виса, које су посели Арнаути.

Танки стрељачки стројеви брзим кораком пређоше ливаде и брзо избише на висове. Арнаути осуше кратку али јаку ватру, али пошто видеше да су нападнути са три стране прснуше куд који и изгубише се по околним јаругама. Јако замореним војници застадоше мало време да се одморе, у том поче да пада и мрак. Гробна тишина владала је свугди и са моссм огао чути јак лавеж паса у селу. Војче патроле нису престале да врше извиђање. Оне су обишле целу косу и јавиле да нема непријатеља.

Потребно је било што пре посести целу косу и танка колона по један са 2 брдска топа крену се једном вијугавом и стрмом стазом преко јаруге. Кретање је извршено врло обазриво, јер се сваког момента очекивало изненађење од арнаутских заседа. После два часа тешког ноћног мрша по непознатом и испреланом терену, успе се да се посеане цео положај.

Село Штипоњ је као и остала арнаутска села, растурено на простору око 3. км. Куће су све у облику куле, од камена са пушкарницама. На такво село немогуће је ноћу нападати, а да не буде велики број жртава и с тога се морала сачекати зора. Ноћ је била мрачна и хладна. Ватре се нису смеле ложити и војници су провели ноћ врло тешко. Тешкоћа је нарочито долазила од тога што су се сви до појаса покваснли приликом преласка Гостинске реке и што су били приковани за место, нису смели шетати, јер се не би могао чути шум, ако би Арнаути покушали да се приближе. Лево чу се пуцање пушака, изгледало је као да се код објавнице нешто дешава. Храбри редов Цветић са једним другом оде да види шта је. Потребна је била велика обазривост. Вешто као мачка, пузмо је најпре кроз једно трње, за тим преко једне мочварне ливаде и успе да се успуза на вис. Његова силуета примети се на врху. Ту је била објавница и недалеко од ње крклво је један Арнаутин погођен у грло. Два Арнаутина крвнички су посматрали војнике, који су ту двојицу живе изненада у мраку дочепали. Неколико Арнаута покушали су да се приближе објавници и да је униште али су нагазили на стражарења одељења и један погине, а двојица буду ухваћена.

О наредннку Раденку нико није могао ништа да сазна. Сваки је имао своје мишљење о њему. Једни су мислили, да се он пробио кроз село и то на супротну страну. Други су мислили да је он у кући и да тамо очекује помоћ. Сваки је то знао да он има 20 одличних и добро наоружаних војника који су у стању да одбране таквој једној руљи, као што су Арнаути. Дуже пушчане паљбе није било и није се могло закључити, да је била каква очајна борба.

Време је пролазило врло споро. Ноћ је изгледала дуга као вечност. Сваки је нервозно очекивао зору, јер су сви били мокри и укочени од зиме. Тек што је почело да свиће, два вода војника обазриво су се приближавала селу, а остали су остали на положајима изнад села да би евентуалан напад Арнаута одбили. Једни ноћоше левом, а други десном страном села. Ретки стрељачки стројеви од патрола брзо су се помицали кућама. Чим је кућа била опкољена тројица или че творица опрезно су улазили унутра и вршили претрес куће. Остали су претресали двориште и остале стаје не би ли где нашли ког од Раденкових војника. Кад се патроле приближе другој групи кућа, нађене су три мртва војника, поред једне ограде у блату, мало даље од тог места лежала су још двојица. Ова двојица беху грозно унакажена. Претрешено је цело село, а Раденка и осталих петнаест војника нигде нема. Патроле већ избише и на оближњи поток да пију воде, кад у једној рупи спазе гомилу лешева. Сгари наредник Раденко и петнаест српских соколова лежали су мртви у блату и крви окупани. Дивљи Арнаути пропустили су обе патроле и кад је наишао Раденко они су све из заседа мучки побили. Своју нејач су раније били склонили из села, јер су се надали посети српских војника. Разјарени војници, најревносније се размилише по селу, сваки узе бреме сламе или сена, изабра једну кућу и за непуни пола часа цело село било је у пламену. Село је сравњено са земљом, а зверовима је остало да размишљају шта да раде и да виде како и Србин уме да се свети.

Око 10 часова пре подне кренула се тужна поворка за Малосиње и у једном хладу од маслина сахрањена су тела српских јунака.

Српској крви ће суђено да натопи и овај кут кршне и дивље Арбаније.

Наши јунаци.

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

БОРА МИШКОВИЋ,

командир чете у 4. пуку Сеешана Немање.

Четврти пешадијски пук одликовао се у свима ратовима, што их је водила обновљена Србија, па је био један од најславнијих и у овоме рату. Његови официри и војници почели су борбу на Рујну и свршили је на Битољу, учествујући и одликујући се у свима биткама. Један од хероја овога славног пука је и капетан Мишковић, који се особито одликовао са својом четом на Рујну, а и у свим другим борбама, нарочито на Битољу, где је осам сати са четом био у води.

Капетан Мишковић долази у ред наших најинтелигентнијих официра, који су се у доба мира одликовали својим војничким врлинама и спремом. На бојном пољу и ако је свагда био у првим редовима пред својим храбрим војницима мимоишао га је непријатељски куршум, али су га теренске и временске тешкоће толико изнуриле, да је одмах после битољске битке пао тешко болан. Сада му је већ много боље и ускоро ћемо га опет моћи видети међу храбрим му војницима.

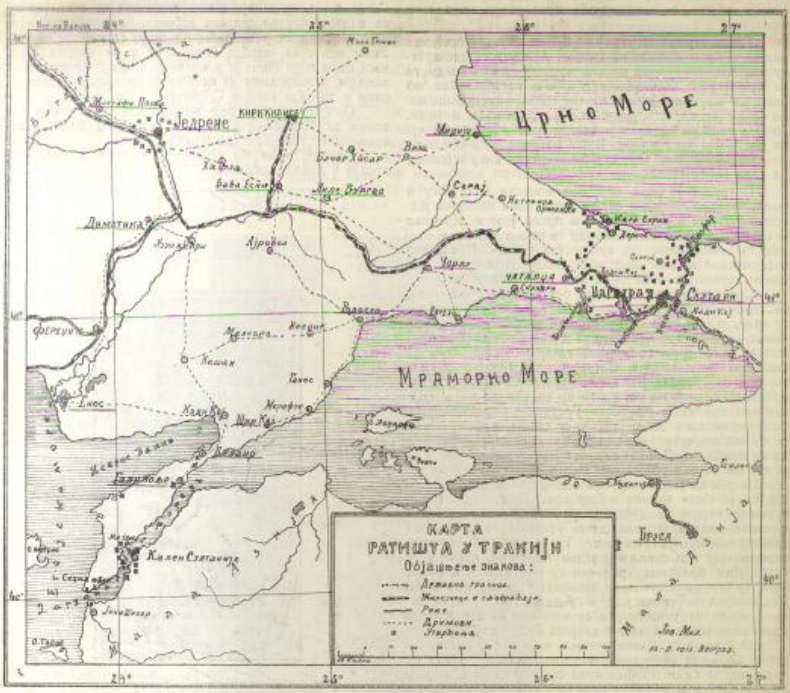

ПОВРАТАК.

Дан лагано гасне.. Још се чује песма,
И шум лишћа свела које ветар носи..
Тек што није киша почела да роси;
Док негде у тами шушти, шушти чесма..

На довратку ниском стоји млада мома,
И нагледа негде у даљину празну,
У студени ветар, сумрак, хладну, мразну,
Ко да чека неког да се врати дома..
Брижна, ал' не тужна, ко сад да га виде,
Кад оде у помоћ са четом горштака,
Осветника лутих, лавова, јунака,
Србима и браћи која к њима иде.

Она чека још'те.. Поглед њезин блуди
Ка планини сивој, далекој у тами!
Дал' су нашли браћу иљ' су још'те сами?
Дал' ће већ и њима зора да заруди?..

Кад из мрака ступи пред њу изненада
Плећат, снажни човек, њојзи тако мили.
„Нисмо више робље, што смо до сад били..
Ено Срби иду!.. Оствари се нада!"..
Вину и радосно у загрљај пану,
Затим иконици што у тами блиста,
Приступи и клекну, док око заблиста,
И сузица врела на земљицу ка'ну...

Дан већ давно гасно.. По пољу и њиви,
Паде тавни покров црне, хладне ноћи:
Свуд мир, сем што хукну негде у самоћи
Сове, и закрешће ко поноћни диви!..

1913. Јосиповић.

Штампарија Наумовић и Стефановић, Београд, Чика-Љубина ул. бр. 8. Одговорни уредник: Ст. Мил. Шајечић.

Број 8 БЕОГРАД НЕДЕЉА 10 МАРТА 1913. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

Број 30 филира

У СЛИЦИ И РЕЧИ

УРЕДНИШТВО: Краља Милана ул. бр. 2. ТЕЛЕФОНИЦА

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ ШИЈАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

БАЛКАНСКИ САВЕЗ

Краљ Петар I. Краљ Фердинанд I. † Краљ Ђорђе I. Краљ Никола I.

НАШЕМ СЕЉАКУ

Остави си мотику и рало,
И раније њиве, без бразде и плода,
Воњаке, наше и кућицу белу,
И своје миле, породицу целу. —
И пошао си, ко' син славног рода,
С пушком у руци тамо, где те звало
Поприште старих битки и мегдана
И пале сени тужног Видов-дана.

С песмом си увек ти јурио скуда
И крвљу својом заливао груду
Предака својих с жељом: да сви буду
Слободни, и да наш оро и туда
Рашири крила..; и као и пређе
Крвљу си својом омеђио међе

Наше, и браћи раскинуо узе

Ваљево

Роспеће, и ндерђ покров цри и тучан,
Под којим много живео је лета
Наш народ, јадно, одвојен од света,
У тами ума и левању сузе...
У мртве душе и у живот мучан
Ужего си светли пламен нове ере:
Слободу, живот надања и вере....

* * *

И кад се сврши бој и доба ратно,
У место пушке ти ћеш узет рало,
И као негда, задовољан с мало
Радићеш... преме вратиће се златно:
Себе и своје челичићеш бојем,
И срећу своју заливати знојем!...

Јов. Ј. Бабић

На Младом Нагоричану

Критичан тренутак битке по опису једног учесника.

Зна се о крајњем резултату наших битака и о напредовању наше храбре војске, али се и не слути о најтежим тренутцима, које су претурили преко главе учесници ове битке. Могло би се погрешно помислити, да је узрок наших победа — рђав квалитет турских трупа, многи и не сањају колико је храбрости и безумља код тих азијатских фанатика!

Овај кратак опис одсудних тренутака Нагоричке битке можда ће у неколико преставити вртлог и хаос у тренутку кад се решава питање о победи и пораз у. Између победе и пораза мање је од једног корака, и ако су између њихових после дица читаве империје. Готово се никад не може знати да ли ће последњи напори бити таласи плимеђ или осеке наше моћи и наше судбине.

Српска пешадија у рову.

Око 4 часа после подне наређено је, да наш трећи батаљон седмога пука заузме крајни левокрилни вис, где је већ била једна (трећа) чета из нашег батаљона и чета комита. У пролазу поред треће чете рекоше нам војници те чете да не излазимо испред ивице, јер су Турци још далеко, а артиљеријска је ватра веома јака. Био сам у близини кад дођоше командири Стојадиновић, пушећи цигару, и Букић, са револвером у руци, без шињела и без сабље.

И ако беше јака грмљавина турских топова ипак лепо чух кад командант Глишић рече:

— Господо, овај положај морамо одржати по цену наших живота. Останете на вашим местима и предузмите мере да се што упорније одржимо.

Команлири га поздравише и пођоше својим четама.

— Здраво Свето, добаци весело Ђукић Стојадиновићу, пази, држ се добро! и отрча својој чети, праћен фијуком непријатељских куршума.

— Гле! гле! помислих у себи, мора бити да није тако опасно кад се ови задиркују.

Мало затим дође и мајор Николајевић, а за њим и капетан Милисав Недељковић. Обојица равнодушни на фијук непријатељских зрна.

Борба се све више развијала на нашем левом крилу. Од времена на време трештале су гранате и шрапнели око нас, а ускоро почеше звиждати и пушчани метци што значи, да се турска пешадија приближава.

У први сумрак чула се страховита пушчана паљба на крајњем левом крилу: затим се чуше и узвици. На мах се све утиша, а мало после опет отпоче још жешћа и силнија пуцњава Шрапнели турски почеше наново трештати око нас.

До нас су допирали гласови: да су Турци одбијени за тим, да се наши повлаче. Војници су се гомилали на коси где бесмо ми. Митраљеско одељење беше спремно да одбије Турке, ако би наши предњи редови попустили.

Мрак беше већ пао и пуцњава и ларма на мало не ослабише, — нарочито на левом крилу.

Одједном чусмо да је командант пука погинуо. Одмах затим пронесе се глас, да су сви команданти батаљона — и сви официри изгинули.

Наста општа пометња и забуна. Паника беше већ ту.

Једни трче по положају, други тумарају као су луди. Сви се довикују и лармају. На све стране пуцају.

— Не пуцај, ми смо Срби, вичу из мрака једни.

— Турци нас заобилазе, деру се други и јуре као помамни. Видех једног капетана, где без капе, са револвером у руци, блудећи погледом оде у мрак, вичући Глишића, Ристића — — —

Старосрбијанци, комите, војници, и по који резервни официр — све се то витла по положају, не распозна-

На крвавом разбојишту

ју ћи се у мраку и неразумевајући се у општем метежу и галами. Нерв« су били напрегнути до крајње еластичности. У уму је било нешто нејасно и чудно.

Кад је наступио највећи хаос, искрсну од једном капетан Ђукић пред нашу групу, која је већ почела одступати.

— Војници, виче капетан, не бојте се! Шта сте се збунили! Код нас је напред, али је код Турака, још горе. Турци су одбијени; оставили су нам четир топа и ми смо победиоци. Не пуцајте и не лармајте, да не при мите Турци наш напред и да се не врате. Нису сви официри изгинули. Слушајте ове официре, који су живи. Хоћете ли?

—Хоћемо! заори се са свих страна. Појединци плачу што виде на једног официра. Повратисмо се мало.

Пођосмо за капетаном ка једној огради од камена. У путу нам се придружише и други војници. Одједном дотрча један брадат официр и ухвативши капетана за рукав поче га вући и викати:

— Да видите, господине капетане, турска нас коњица заобилази.

Њих двојица одоше иза ограде а и ја пођох за њима. Испред ограда заустависмо се.

— Ено их! обја шњава брадати официр показујући руком у мрак.

И доиста, на стотину метара испред нас беше нешто густо и страшно лелујало.

Капетан посматраше неколико тренутака па ће рећи:

— Манте се ђуди, то је шушњар. Каква коњица нам ће! Ајмо натраг и ви ћете г. потпоручиче уредити ове људе и бранити се иза ове ограде. Ископајте и ровове, јер ћемо ту преноћити. Јесам ли сигуран у вас?

— Немајте бриге, г. капетане, ја ћу остати овде, одговори официр.

Капетан пође даље, а нас тројица пођосмо за њим. На турској страни чују се трубе на све стране. Ово нас забрину јако.

На неколико корака одатле, сретосмо једну групицу војника. Видећи нас и капетана, сви у глас повикаше:

— Ево, заробили смо једног турског официра, и изведоше га пред нас.

Капетан га обасја електричном лампицом и видесмо доиста једног лепог турског официра.

— Qu'est — ce que ça, monsieur.... отпоче капетан питати на француском тог официра, свакако је хтео знати, шта значи она писка турских труба по ноћи.

Не знам шта му је одговорио тај турски официр, кога капетан љубазно упути уназад, али се приметила ужурбаност и узбуђење код капетана. Нема сумње, Турци ће нас напасти ускоро.

Људе је требало умирити и повратити себи пре него што нас Турци нападну. То је било очевидно. Ко се пре уреди и окуражи биће победиоц

Пођосмо брже дуж положаја и дођосмо код једне повеће чете. Ту беху капетан Војин Поповић и Бора Ристић. Још су уређивали војнике и још дрека беше велика код њих.

— Јунаци! викну им капетан Ђукић; немојте лармати. Турци се спремају за ноћни напад. Ми смо их одбили данас, па ћемо их одбити и ноћас. Небојте се. Са вама су два најхрабрија официра. Слушајте њих и останите овде, а ја ћу и остале довести ако буде требало. Уредите се што пре и укопајте се ту.

На сто педесет корака у напред видела се црна пруга, за коју нам рекоше, да је то турски шанац. Три топа беху растурени ту у близини, а један топ су баш тад вукли војници још даље у назад.

Капетан нареди, да се тај топ догура до заставе, на сред положаја а ми се упутисмо даље са капетаном. Пушњава још је трајаше.

Живи продаве крај мртвих.

У лево и назад иза ове групе нађосмо потпоручика Драгољуба Михајловића са његовом четом, која беше скупљена од лутајућих војника по положају. Капетан га похвали и рече му, да се ту уреди и утврди.

— Добро је, добаци му капетан ено види топове. — што су нам оставили Турци!

Кад се одвојисмо од те чете наиђосмо на тело команданта Глишића. Лежао је окренут лицем земљи.

— Славни човече! рече капетан и саже се над њим. Опрости што те још нисмо склонили.

Ми смо ћутали.

Мало даље спазисмо једну гомилицу војника, окупљену око некога. Приђемо ближе и видимо мајора Воју Николајевића.

— Како вам је, господина мајоре, упита капетан. Мајор је ћутао и само га је гледао.

— Јесте ли ви из његова батаљона, обрати се капетан војницима.

— Јесмо, одговорише војницима погружени.

— Е, добро, однесите мајора одмах одавде, јер се Турци спремају да нас нападну.

На то саопштење војници готово трчећи однесоше на рукама мајора.

Одатле пођосмо још дубље у назад, где беше велика гомила војника надвикујући се узајамно.

— Равњај се! виче поручник Лебл, чији глас још издаље познасмо.

— Шта је то? господин Лебл, упита га капетан приласећи, ко не ућути убите га одмах!

(Наставиће се.)

Наша артиљерија

— Слепица са бојног поља —

Битка је била у највећем јеку. Пешадија је неколико пута навaљивала да освоји на јуриш непријатељске положаје али без успеха. Мртва тела њихова покривала су цело велико растојање између једних и других. Ровита земља оних њива беше орошена крвљу толиких стотина војника рањених и изгинулих од непријатељских куршума.

Ми смо били у потпори. Око 3 часа по подне командант пука сав уабуђен нареди наступање. Пођосмо у водним колонама. Једва да смо прешли 50 корака па се нађосмо очи у очи с нашим војницима који су одступали. Ми их вратисмо назад и они ће сад по пети пут да прелазе преко истог поља смрти. Пред нама пукла равница с поступним нагибом, а према нама непријатељски положаји на врху од неких 75 метара над реком. Били смо до три километра далеко од непријатеља, који је непрекидно пролазао небеса својом грмљавином и бојну линију обасипао страховитом ватром.

Уништене и напуштене турске батеријске позиције

Чудновато како бију Турци! Чудновато, јер на та три километра растојања ни трна, ни жбуна, ни камичка, где бисмо могли на месту заклонити главу! Пакао, са свима мукама својим, отворио се пред нама. Боже, благослови оружје наше и поткрепи наше снаге да прећемо тај пакао.

Још неразвијени у ланац, изложени непријатељским гранатама које су се наши људи осоколише. Ишли су брзо напред преко мртвих лешева и рањеника, који су јечали. Када смо једном полегли поче нас обасипати турска пешачка ватра. Може бити да нас је и пре тога обасипала истом јачином, али ми, у кретању, нисмо је ни осетили. Ту ми један куршум направно рупу у ранцу, друга два у шињелу, а трећи, залутао, попрскао ме блатом по челу, ударив у мокру земљу испред мене.

Још 25 минути, па заћосмо под саме непријатељске положаје. Ту, под висом, нашли смо добар заклон од непријатељских куршума. Што се, пак, тиче њихове артиљерије, о њој не вреди ни да говорим, јер је она и даље пуцала на мртве, што су остали иза нас.

Пред нама су на вису три непријатељска положаја — ровови. До њих је било још око 250 метара.

Наша артиљерија ћути. Заћутала је од 11. часова пре подне.

Под брдом нисмо у опасности, али смо врло неспокојни. Ако пођемо на јуриш, мучно да ће мо стићи до турских положаја, јер при наступању уз брдо утврђени непријатељ проредиће наше редове најмање на половину. 250 метара — то није ништа, но сатолико војника јуриш неће успети и многа ће се мајка у црно завити. Да се вратимо назад, — ни то не иде. Да стојимо овде где смо. — то није поносно. А Турци непрекидно пуцају и потресају ваздух топовским и пушчаним зрнима.

Зар је нашем батаљону суђено, да му овде буде гроб?

Ох, да. Ето, гром иза нас. Наша артиљерија почиње да дејствује. Прво зрно — пало је испред нас. Друго — тачно у централни ров непријатељски. Треће... пето... десето — све у ров... Турци се ускомешаше. У леви ров падају гранате; у десни — тако исто. Више од сто зрна за час и половина их је пало посред њихових ровова. У непријатељским редовима, наста забуна, хаос, почеше бежати у нереду.

„Ура"! проломи ваздух и чили наши војници јурнуше на непријатељске положаје. Артиљерија нам је баш на време притекла у помоћ. Задаћа која је мало час била неразрешива, сада се о час решила.

Непријатељски шанчеви беху заузети, а на нас не би избачена ни једна пушка при наступању од подножја па до висова, јер је наша артиљерија запушила стотине грлића турских пушака, које с пуцале на њихових ровова.

И дадоше се у бегство! Без ранца, без пушке, без шињела, без обуће...

— Сунце бацаше своје последње зраке иза виса, где је била наша артиљерија, која је тога дана гађала правом уметничком тачношћу и која нам тачно на вре-

Распрскавање њихових граната и шрапнела, које нас је забављало у том тренутку непогодака, учини те

ме притекла у помоћ... Руменило сунца на заходу стапало се с паром црвене крви, која је текла из рана толиких изгинулих, тога дана, мученика за ослобођење роба!

Не бесмо одмакли ни 40 корака од турских ровова истоку, а турски топови, готово испред нас самих, испаљише последњи пут своје огњене језике, и њихове гранате прохујаше далеко више нас и одоше тамо негде ка селу, где смо били пре два и по часа. Турски артиљерци беху заборавили, да ми више нисмо тамо, него да смо им, тако рећи, пред самим носом....

Па и они окретоше пете, заборављајући на заклетву да ће погинути а бежати неће.

Ту су нам оставили много топова, који су тада гробно ћутали и спокојно се издувавали. У непријатељским се рукама спокојније издувава, него у својим које не знају да њима управљају.

Тога дана окушали смо пријатно осећање победника. Непријатељски ровови, стотина мртвих у њима и запљењени топови били су наши сведоци јуначтва нашег пешака.

Али ..... наша победа тога дана, беше управо победа наше артиљерије.

Кумановски Катанић

— Остварена жеља једног нашег јунака. —

Било је то 17. октобра. Тога дана били су одредски маневри у околини Београда. Баш за време критике маневарског рада командант дунавске дивизије, пуковник Божановић добио је хитно писмо из мини старстава војног. Писмо је било означено са три црвене штрихле, значи врло хитно, а свакако врло важно, јер се тих дана већ предосећало оно што је после наступило.

Божановић отвори, прочита писмо и са свим хладно доврши критику саопштењем, да је Краљ наредио општу мобилизацију целокупне убојне снаге Србије.

Официре је то саопштење силно обрадовало. Они су знали, шта после мобилизације долази и томе су се веселили, јер рат за њих значи смрт, ел' и славу.

Официри су добили слободу, да иду кућама, да допуне своју ратну спрему, а пукове су у касарне повели по један млађи официр. Осамнаести пук повео је са маневарског терена један млади капетан друге класе за кога тада сем другова и ужег круга пријатеља није нико знао ни да постоји.

У повратку, пролазећи поред седмог пука, тај капетан прије једном свом старијем другу, који је водио седми пук, и пун ускићења му рече:

— *Е, Свето, сад нам не остаје ништа друго но да будемо — Катанићи.*

Неколико дана после тога на Младом Нагоричану један млади капетан борио се као лав и храброшћу, која је ишла до безумља, задивио је и другове и војнике и главни штаб, који је са једног виса био сведок ретког хероизма, што га је показао овај млади официр.

И тога за историју српске војске и српских ратних успеха значајнога дана, 10 октобра, јунак са Нешкова Виса капетан Катанић добио је достојна друга у — капетану Љутомиру Ђорђевићу, ономе што 17. септембра рече једном своме другу:

— Сад нам не остаје ништа друго но да будемо — Катанићи.

Катанић и Љутомир остаће понос и част српске војске докле тече последњег Србина.

Наши четници

Војвода Луле-Душан Димитријевић

Један од најскромнијих и најдаљинијих старих четника, који се никад није тискао тамо где му није место, а који је у првим редовима увек био први у крвавом окршају јесте симпатични војвода Дуле, Душан Димитријевић, судски писар. Од почетка четничке акције он је узео жива учешћа у четничком покрету и својом храброшћу и другим ратничким врлинама он се међу друговима истицао а сви су га волели са широка племенита његова срца и дубоке српске душе. Према непријатељу у бојуи знао је бити без срца и без милосрђа, а у миру то вам је човек, који би и душу дао другу своме. И за то га сви четници воле и за њега би вазда скочили у ватру и воду. Па ипак му у мал не би суђено да погине не од душманске но од другарске, српске руке. Војвода Дуле учествовао је у безброј бојева, што су их наше чете водиле са Турцима и другим, и ако се увек истицао у прве редове, никад није ни рањен. У крвавој кумановској битци био је са осталим комитама на левом крилу тамо где се крв нештедимице лила, па и из тога крвавог окршаја изишао је жив и здрав. Од Куманова је са војводом Вуком продирао напред као предходница прве армије и допро чак до Елбасана. Војвода Дуле је са својом четом први ушао у Елбасан и у њему прокламовао власт Краљевине Србије. Он је био први председник општине ослобођеног Елбасана. Све што му је дато за задатак и у рату и у миру Војвода Дуле, који је и резервни официр, извршио је на потпуно задовољство својих старешина. Последње време одмарао се од тешких ратних штрапаца у Велесу. И ту у мал није платио главом од братске руке. Један подивљали наш четник из нечистих побуда дигао је издајничку руку да убије војводу Вука. Дуле се ту десио и спасао Вука, али је сам допануо једне смртоносне ране. И ако је у почетку било мало наде, да ће тешку рану преболети, данас му је већ знатно боље и нема бојазни за његов живот, који нам је још потребан, јер наши националии задаци нису још свршени.

Танкосића чета на Васиљевцу

— Од четника Стеванића —

Од 1903., од оне године, када је почела српска четничка акција, у њеном обиму, било је много страшних, очајних и крвавих борба. Борбе на Гуглину, Бајловцима, Великој Очи, Челопеку и другим местима, заиста су страшне, очајне и крваве. Ну, борба на Васиљевцу, коју је имала Танкосићева чета, пре објаве рата, једна је од најстрашнијих и најкрвавијих од свих до сада.

Чета Војина имала је срећу, да прва огласи, да је куцнуо час освете Косова, она је у овоме рату прва ступила у борбу и борила се три дана и три ноћи без икакве помоћи.

Било је 2. октобра око једанаест сати у вече, када је наше одељење од 60 четника напало турску караулу Мировац.

Ово одељење при нападу подељено је на 4 мања одељења, која су предводили четири јунака и мила побратима: Владо Воскар, Василије Васић, Стојан Ристић и Радул Новаковић.

— Бомба Воскарова на Мировачкој караули Фрљева је прва и одјекнула је по целој Турској Царевини, обзнанивши рат за коначно ослобођење свега Српства испод турскога ига. Фрљева је за тим друга, трећа и четврта и онда се отворила пушчана паљба. За непун сат опкољени са свих страна Арнаутима, морали смо да пробијемо њихове редове и да дођемо васиљевачкој караули. Без и једне жртве, пробили смо се, дошли караули, заузели шанчеве и боље позиције и тродневна борба наставила се. Целе те ноћи борили смо се не знајући, колико је непријатеља пред нама.

Турски оружни магацин у хришћанској цркви у Цариграду.

У јутру рано, тек што је зора цикла, војвода нас је позвао у караулу. Рекао нам је, да пред собом имамо више од хиљаду Арнаута и нешто мало регуларне војске. За тим нам је препоручено да чувамо муницију и не палимо све док не буде пред нама сигурна мета. — Онда нас је герилски распоредио.

Целога тога дана нисмо се дизали са својих позиција, јер су непријатељи добили дупло појачање. На противној страни од мене, четници су извршили јуриш. Јуриш је био крвав и по једну и другу страну. Наши су ушли у арнаутске шанчеве и настала је сеча ножевима и бајонетима.

У сами мрак дошли смо у караулу и рањене донели. Један од тих рањених, Јован Радовановић чија је рана била тешка и непребодна, замолио је Војводу Васића да га убије — Васко та је тада прекинуо и послао на Мердаре, али не могавши од непријатеља, рањеног пренети, смештен је у једну кућу, некога доброга старца на Васиљевцу, који је сутра дан заједно са рањеним Јованом и својом сиротињом у пламену надахнуо.

Борба није престајала. Те ноћи летели смо час у шанац час на позицију, час у караулу и обратно. Арнаути су непрестано пуцали, довикивали се и урликали. Један од њих око пола ноћи довикнуо нам је:

— Ех, комитџер бре, сутра ћеш видети, што је царека пушка.

Аксо Косовац, који је сутра херојски пао, одговорио им је арнаутски, да се српски комита не боји царске пушке и да ће они тек сутра видети, ко је и шта је српски комита.

Тако је потрајало до седам часова изјутра. Сада смо опкољени са све четири стране и потпуно одсечени од наше војске и макакве помоћи.

Око пола осам почела је да дејствује из Лаба турска артиљерија на нас и нашу караулу.

Ми смо тада видели да Турци и Арнаути желе да нас живе похватају, јер топови почеше са две стране дејствовати: један топ испод карауле, из потока; који води Мердарима, а други испод самога нашега шанца, можда 50 м. даљине од нас. Први њихов топ из потока, ударио је у шљеме и ранио је два четника. Други метак, испод шанца ударио је у вулицу од карауле и смртно рањио опет двојицу. Пуцањ топовски, рањени и мртви наши четници и јуришмах јуриши Арнаута караули није нас збунило, него смо певали и певајући напад одбијали.

Када су наставили топовску паљбу, караула је за кратко време постала рушевином.

— „Шта ћемо сада?" упитао је један четник.

Тада је Воскар споменуо Синђелића и његово дело, па онда додао:

— „Ето бомба, ето динамита и пикрита, наљубимо се и помимо наше брзометке и са остатком ове свете рушевине дижимо се небу под облаке."

У тај мах скочио је један омален и деламекаст четник — Аксо Косовац и рекао: „не." Узео је две бомбе и полетео кроз кишу унакрсних куршума и бацио обе у непријатељски ланац. Тек, што се окренуо и полетео нама да нам рече успех својих бомба — пао је смешећи се, јер је куршум пробио његово храбро и јуначко срце.

Сада се морало на ту страну, преко масе лешева, што су их Аксине бомбе унаказиле, што пре одступати, јер су се Арнаути почели приближавати с других страна. Један по један отступали смо, падали по лешевима и за њих се крили од хиљаде арнаутских куршума. Наши су падали мртви и рањени, а ми, половина те чете, не знамо ни сами како смо прошли кроз ватре, ножеве и куршуме. Мртве су пљачкали, а рањене живе полако али страшно на тихоме жару пекли и ножима сецали.

Ми смо наше другове искрено ожалили и достојно осветили . . .

НА БОЈИШТУ

— Приповетка —

Наша храбра војска одмара се на освојеноме земљишту, по целој Старој Србији, Македонији, и код Једрена данас (2. Јануара 1913 г.) је већ 40 дана.

Официри са својим ратним друговима подофициримa и војницима одмарају се на плодовима својих славних успеха. Одмарају се, и уживају плодове свога трудног рада, кога су са највећим пожртвовањем принели на олтар своје домовине. Одмарају се на ратним ловорикама, обавијене победним венцима, и славе Бога Оца, који им је подарио крепке мишиће и велику моралну снагу, те су за 4—5 недеља сломили силну турску Македонску војску. Сломили отпор петьвековног тиранина, и ослободили мученичко робље, чији су преди вековима очекивали тај срећни дан да им се скину тешки окови с врата.

Какве су благодети одмора после тешких борби, и маршовања кроз непријатељска села, и непроходне пусте планине и дубодолине, то могу да осете само ратници. Одмором се надокнађује изгубљена физичка снага, и крепи за нове напоре; јер само ратници могу да осете све оне благодети, које им пружа примирје; и они га на свакоме кораку, не само за одмор, већ и иначе, и у младићским теревенкама искоришћују, па ма било то и са парчетом пексимита; али, и поред све те њихове велике војничке славе, и херојских победа над турском — челичном — војском, и извојеваним ослобођењем заробљених хришћанских народа; ипак, и у тим моментима, када се као Косовски осветници осећају на врхунцу својих патриотских стварних амбиција, и у духовноме уживању те велике своје славе; они се и у тој најбујнијој младићској раздраганости, осете брижни, невесели, сузе им саме низ јуначко лице клизе, јер и поред војничких веселих, и патриотских песама, сете се и сво их милих изгинулих другова, са којима су се раме уз раме борили, чије су јуначке кости, посејане по целоме Балканскоме полуострву — Старо Србијанскоме, Македонскоме и Тракијскоме бојишту. Сећају се и њихових јуначких војничких подвига:

Напред! Напред, другови, наша је победа!...

Јест, сећају их се, јер њихове мисли у тим тужним часовима лутају по регионима васионе, траже духовне везе са њима! И, док они тако прелиставају своје слатке успомене са изгинулим својим друговима, њихови тужни осећаји сами пуштају сузе, и олакшавају унутрашње болове, али, једновремено помишљају, и на оне тужне и жалосне часове, када ће их на повратку дома, фамиље њихових изгинулих другова срести *у повезаним врвом шанцима, и питати:*

— Где су наши мили?!.. Где су њихови гробови?!...

— Код ратника овакви болни осећаји долазе чешће у визији и маштама; и они им се често подају; а, из оваквих туговања прелазе у величанствену њихову слику будућности! Јер, њихова имена као изгинулих бораца за домовину, биће златним словима записана у историји Косовских осветника; потомство ће их славити, и њиховим јунаштвом напајаће се; њихова имена биће урезана и на споменицима, које ће им на видним местима благодарна отаџбина подигнути, а потомство китиће их зеленим миришљавим венцима. ...

Гинка Марковић
стари ратник

Из Нове Србије

Дрвар на пазару.

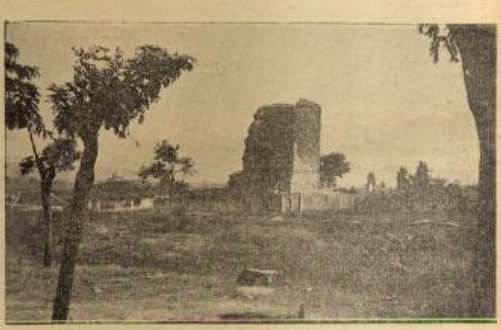

Споменици наше величине: Цар Лазара кула у Крушевцу.

ЧЕТНИК.

Тамо доле, где се облак диже,
Где се брдо све за брдом ниже,
Где се села по равници беле, —
Аскер бесни, моја мила селе.

Бомба пршти митраљеза јечи,
Грми пушка, прелећу картечи
Преко поља, преко дивна села,
Преко гора, преко наших јела.

Топ за топом, нек' бесно урличе,
Нек' се аскер ка нама примиче;
Нека пуца, нек' се небо ломи,
Нека сева, нек' се оре громи.

Нека село у пламену гори,
Нек' се земља од тирана ори, —
Ја ћу поћи моме милом роду,
Крв да лијем за свету слободу.

Због ом остај, моје мило лане,
Због ом села и цветне пољане,
Због ом реке и бистри извори,
За осветом моје срце гори

Краљево Село

В. Николајевић

Отац васкрсле Србије.

ВОЖД КАРАЂОРЂЕ

Херој Тополски, Карађорђе Бесмртни ударио је први камен темељац новој Србији, а Унуку његовом било је суђено, да Краљевину Србију прошири у границе Душанове Србије.

Вековни роб голорук, али пун љубави према слободи и пун мржње према тиранима, диже се пре једног века и руковођен умешношћу и енергијом свога Вожда створи основ данашње слободне српске краљевине и створи први предуслов за све оне велике догађаје што су се после тога низали: други устанак, предају градова, ослобођење и независност, проглас краљевства и ево сада стварање Велике Србије, која је била и идеал Вожда и његових помагача.

Слава нека је вожду Карађорђу и свима његовим савременицима, који су запалили први луч Слободе у мраку ропства, који нас је вековима притискивао.

ИЗ НАШЕ

Књаз Мих

Из Нове Србије: Наши мухамедански поданици.

Турска

ВНЕ ПРОШЛОСТИ

ма кључе од градова

ија у Цариграду.

Наши државници

СТОЈАН НОВАКОВИЋ

први делегат Србије при преговорима за мир у Лондону.

Старом и искусном државнику Новаковићу поверен је тежак, али пун части задатак, да интересе Србије и Срспства заступа на конференцији у Лондону. И тај задатак он је извршио како се и могло очекивати од мудрог политичара и родољубивог Србина, на потпуно задовољство одговорних чинилаца и свега Српства.

Стојан Новаковић је један од најзначајнијих имена у данашњици српског народа. Први међу државницима, први међу књижевницима и научницима, он је увек био и први међу онима који су ову земљу љубили који су њој, добру њену и срећу народа посветили кроз дуг низ година сво своје знање и стараље. Од младићских дана својих до у дубоку старост, Стојан Новаковић ево више од пет деценија је човек од имена, које је стекао неуморним и преданим радом на свима пољима народна живота.

Из Санџака: На пазару.

Сви за једног.

— Сличица о разоружању дивљих Арнаута —

Када су то довршили примети војник Станко М. Лочковић да им нема друга Милосава Вучковића и извести о томе наредника Грубача замоливши га за дозволу, да изађе из куће, иаће Милосава и доведе, јер је Милосав као стражар био постављен баш ту те куће, али није хтео да напусти своје стражарско место ни по цену живота. Брзо као муња изашао је Станко из куће, отрчао месту где се налази Милосав, али када је стигао на неколико корака до њега, два куршума ударе Милосава и он паде мртав. Милосав је био на таком месту да му нису могли прићи ни с једне стране, јер двојицу које су покушали да му приђу, Милосав је убио и њихови њеса — мртви. Видећи то Арнаути су му доскочили тиме што су му пришли преко крова куће, кох које је стајао и се кроз кабајући у главу убили га. Станко притрчи убојицом Милосаву дохвати му пушку и почне сецидати фишеклије, али и њега зрно удари у руку којом је секао фишеклију, но он другом руком доврши скидање, и тако доносе и пушку и муницију убојице. Даље Грубач у своме писму сему у кратко је изнео целу борбу у тоју дана, завађујући, да је још снега један лако рањен, а у исто време саопштава, да су сви војници као и он решени пре да погину, па и сами да се убију, него што би допустили да падну у руке Арнаута. Извештава да су своју одлуку потврдили заклетвом причешћујући се хлебом и вином. На крају моли, да се пошље брза помоћ додајући да Мајисора има највише до 600 људи, а наломиње још и то са које стране може да се најзгодније прође селу, као и да се по долеску трубом јави трупа уговорени знацима.

Толико је извештај гласио, а доцније се тек сазнало, како су провели затворени у кући ови храбри војници скоро 30 сати. Поред нападаја пушчаном ватром које није могла њима досадити, пошто је кућа саздана од самог тесаног камена, а зидова дебели скоро метар, војници су морали да буду стално на опрези да Арнаути не запале кров од куће и да их све не угуше димом и ватром попале. Што је могло изгорети изгорело је, па су онда, у више мах ова пробали да запале и опседну ту кућу. Успели су чак једном да запале један ћошак, али су војници пробили таваницу и туда носили воду на таван па гасили. Колико је очајна борба била видело се по зидовима и таваницама. Поред тога требало је стално тешити жене и децу, која су од страха премрла. Старац Сава причао је да је он сплазно с времена на време на други спрат и ту од туге плакао са децом, а после иде на трећи спрат и пева са војницима, јер је наредник Грубач наредио, да се стално пева по која јуначка песма.

У току дана више пута позивали су Арнаути војнике на предају обећавајући им слободу, али се ови нису хтели превратити.

Другога дана, 31. октобра, у 7 сати пре подне успео је наредник Грубач да пошље своје писмо, о коме смо говорили да је предато у Врбену команлиру 2 чете. То је писмо из куће нанела мати учитеља Васиљића на тај начин што га је метнула испод косе. Кад је из куће изашла и пошла преко села Арнаута је ухвате и сву претресу али ништа не нађу, па како су је пао жену пустили, она брзо отрча у село Богдево преда писмо једном младићу и овај га је одмах дале.

Када је дакле командир послате чете прочитао писмо и увидео у каквој се опасности патрола налази наредно је да чета крене што брже, те да избије на Богдевску косу. Ово претпоставе извршено је са највећом опрезношћу

На крвавом разбојишту

Мртви леже коњи по пољани.

пошто се могло веровати да ће Арнаути посести Богдевску косу. Више од једног и по сата требало је на да цела чета избије на косу, која је изгледала потпуно слободна, али тек што се чета прикупила одјекнуше неколико пуцња. Осматрајући суд около приметили су војници једну патролу арнаутску између једног крајпута који је водио право према месту где је чета избила. У колико је могла и када отежавала кретање ове чете, учинила је исто толику услугу, јер ова патрола арнаутска није могла спазити долазак војске те да пресеку Богдевску косу, са које се једино може успешно бранити село, у чијем је рукама овај положај постаје господар села.

Без обзира на непалених неколико плотуна ове заседе командир је баш на томе месту издао заповест за даље кретање и борбу. Одвојио је половину војника и дао их подпину војводину да са њима крене десно али тако да постепено обиђе око крша на коме је било тих неколико Арнаута, а по том да окрене право на селу Бракрапици без обзира на ову заседу — патролу, већ да се упусти у борбу само ако буде имао пред собом јачег противника, иначе да форсира напред. Са другом половином чете командир је кренуо лево држећи се гребена Богдевске косе. Кретање је ишло одвећ споро. Снег је био на гребену — преко колена, — није било ни стазе ни пута нити каквог трага, а ветар са киши дуваше је са Кораба право у очи и лице. Кишне капљице ударајући у чело и образе боле су као иглице и ледиле се по телу и одећу. Да би се правац одржао, јер је с времена на време навлачила и густа магла сам командир пошао је напред и водио своје храбре војнике, који су за њим колоном по двоје кренули. С времена на време посматрао би командир кретање своје друге полутете али је брзо услед магле изгубио из вида

и није више видео све до појаве њене над селом Крагорчицом. Сада је командир поред датог му задатка имао још једну бригу и мисао, како ће му проћи то друго одељење. Бојао се да не падне магла па каку заседу, али се тешко тиме што је веровао у храброст и опрезност свога водника Којовића.

После замореног маршовања кроз снег, шибани ветром и кишом стигао је командир са својим одељењем до краја Богдевске косе и ту десно пред њим преко једне велике јаруге указа се село Крагорчица. Маршева колона на мах је претворена у стрељачки строј, који је постепено помицан напред док се није дошло на најзападнију тачку. Ту је командир половину својих војника кренуо тако да дођу по могућству у њиху са одељењем Којовића, када се буде појавио, а са другом половином од 75 војника остао је на месту очекујући појаву друге поле чете. Како се као нета нигде није могла спазити, то је командир тачно у 12 сати у подне наредио да трубе огласе уговорени знак. Тада је требало да наредник Грубач истакне барјак на кући где су опседнути. Ну, или они нису чули трубу, или се барјак са те стране није видио, тек командир је и без тога познао кућу, јер је била она једина између других погорених и то у оном делу села даље од њега. Даље куће у којима су били Арнаути беле су биле стрељачком стрељу. Зато је командир наредио отварање пальбе и то плотунске по десетинама. После неколико плотуна осула се пушчана ватра како од стране Арнаута тако и из опседнуте куће. Пошто се примећало да метци Арнаута немају успеха пити могу на њихове њихове да имају поготке, то су стрелци — ова четвртина од 75 људи — продужили стојећи плотунску пальбу у куће и зграде из којих су Арнаути у селу били. Друго одељење од 75 људи кретало се десно у поток, а затим почело излазити на ниже према селу са источне стране. После борбе од једнога сата ослабила је непријатељска ватра у селу и примећено је комешање, али се спуштање у само село није смело још наредити пошто није било довољно људи, а сем тога тада је нашим тако густа магла да се једва могао разпознати стрелац на 3—6 корака. Пред сам поћ так ове магле једно прво турске бројметка удари команлира у ногу, пробије чизму и ногу лако исцреви, али је овај енергичан и храбра командир остао све до краја на свом месту. Када се магла почела с времена на време подизати, чим би се село угледало настављена је пальба, а примећено је, да се поједине групе Арнаута крећу у један поток на планини Корабу. Магла се потпуно дигла у 2. сата и 30 минута и тада је командир, видео каке се појављује друга полутета у борбеном поретку пред самим селом источно, више једног крша. Трубач је дао знак за пальбу. Тада се тек осврну права и крвава борба са једне и друге стране тако да су Арнаути после борбе од 2 часа били принуђени да беже из села. Са једне стране војници су журно наступили и у 4 сата по подне село је било у нашим рукама.

Прва бригада једва је да дође до куће опседнутих, који су довикивали своје другове, и када су пришли кући извлачили мученици пред своје спасиоце. Грађану и љубљеву не беше краја и ако су се растали тек пре два дана. А какна су изгледали наредник Грубач и његови војници? Испијени и бледи од неспавања и умора, а сви огорављени од дима и ватре. По селу свуда видели су се трагови борбе, а још више трасева пљачкања и паликуће. Српске куће биле су скоро све уништене и опљачкане. Наређено је одмах да се поставе страже у селу и око села, пошто тога што је један део дуго остао на предњем положају, за случај да Арнаута ноћу понова борбу. Затим су нашли војници достојно осветили напаљене и порушене куће наших Срба.

Напрела је, као што је већ напред речено рањеје имала једног погинулог и два рањена, а сем командира чете више њих рањен. Од арнеутске стране било је 54 мртвих, а биле их је по извиђању мештана преко 600 људи.

Погинули војник јунак Милосав Вучковић сахрањен је сутра дан 1. новембра код цркве Крагорчичке, испраћен и опланки од свију војника и сељана.

Првог новембра по подне чета са патролом вратила се у Ханове Маврово дочекана најрадосније од својих другова.

Мајисори пак пошто су свој први покушај скупо платили нису више покушавали да пређу преко Кораба те да буде и даље села у Горњој Реци

Батаљон се бавио у Хановима Маврово до 17. новембра када је кренуо преко Галичника да се сва села Горње и Мале Реке предају и положе оружје. Горња и Мала Река броја 56 села а у њима, сем Галичника живе многи најопаснији Арнаути дибарске крајине, које је Србо већ научио реду и поретку.

Наши јунаци

Мајор никола д. илић

КОМАНДАНТ ТРЕЋЕГ БАТАЉОНА 17. ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА

Мајор Илић је одличан школски официр, који се истакао и својом писменошћу и књижевним радовима. Но изгледа, да му је то била препона у каријери. Док су његови другови, много мање и стручне и опште спреме, данас пуковници, он је још мајор у пензији. Свесан да Отаџбина захтева од њега жртве он, који је у миру командовао пуком, пристао је да у рату води батаљон и свуда где се појавио са својим храбрим војницима показао је успеха, и доказао, да је у миру неправедно запостављен. Данас је његов пук под Скадром и желимо му, да се и тамо одликује као на Шемници и да се жив и здрав врати својој дечици, којн га је Бог обилато одарио.

Земан је такн...

Један бугарски комита нападне у Скопљу једнога му хајдука и без стварна повода опали му шамар.

У близини се деси један наш војник и прилети комити, па га нападне, како сме туђе мирне грађане. Бугарин се нађе у небраном грожђу и залуђено је гледао, како је то могуће, да српски војник брани — Турчина.

И док је Бугарин ћутао, уђео га је у заштиту — мухаџир.

— Немој га гочити, Србине брате, није он мене ударио.

— Како није, када је на моје очи.

— Није он! *Земан је мене ударио*, рече мухаџир пун резигнације и готов на трпљење, јер земан је њихов прошао и нов дошао.

Борба пре објаве рата

— Белешке једног учесника у борби на Лисици —

У овоме рату, који је тако лепо успео и сјајне резултате донео, четници и чете имали су важну улогу. Они су били свуда предходница војсци и свуда су они прво кавгу заметнули. Од српско-бугарско-турске до босанске тромеђе четници су свуда први прешли границу и први отпочињали борбу, коју је после војска прихватила и онако славно докрајчила. Један од главних комитских сукоба са Турцима и Арнаутима био је на Лисици 5. октобра, у очи дана објаве рата. Ту на караули Лисици требала је да пређе границу једна чета од 90 одабраних младих ратника, који су с пуно одушевљења пошли у рат.

Чета се неколико дана задржала у Медвеђи. За то време четнике је обучавао у бацању бомби пешадијски капетан Никодим Рапић, кога је мобилизација затекла ту као командира пограничне чете. Капетан Рапић и артиљеријски капетан Љуба Вуловић припремали су неуморно све што треба, да се у редове непријатеља унесе страх при првом сукобу.

Дан поласка на границу четници су с нестрпљењем очекивали. Опрема се по стоти пут удешавала, пушке пажљиво чистиле, ножеви се оштрили — али све то некако нервозно. Свакоме се беше досадило онолико чекање за предавање границе. Нестрпљење достиже врхунац кад до нас допреше потпуни топовски пуцањ, који се понављаху доста б р з о. Нестрпљење пређе у одушевљење, кад преко телефона дође вест, да се наша другови из чете капетана Воје Танковића већ бију код Мердара. То је било 3. октобра.

И изненада 4. октобра дојури у логор потпоручник Мића Михаиловић, стари четник, и нареди, да се на брзу руку руча и са целом опремом будемо готови за полазак. Ручак се брзо сврши и наша се чета у 11 и по часова пре подне крену пут границе. Ишло се форсираним маршем у колони двојних редова. Умор се није осећао, а песма се за песмом рефала. Четничко срце, које уме да буде свирепо када се бори за отаџбину, претвара се за време одмора у пуно топлине. Пут нас је водио преко Тулара и Медовца. Код Медовца нас затече мрак и ми у четничку низу, један за другим, на пет корака поче се све веће и веће. Поворка се беше отегла врло дугачка. Говор беше забрањен и све се наредбе шапатом преношаху. Ишло се немо, некад лакше некад брже, са пушком у руци. С времена на време застављивало се, да би пуговоља надвидео, је ли све сигурно, и да би се четници одморили.

Заћосмо већ у шуму и почесмо брже ићи.

Увело лишће беше већ почело да пада, са дрвећа и по земљи образоваше дебели слој, који под нашим ногама шушташе и имитираше пиркање ветра.

— Брже, лакше! командовало се према приликама. Одједном шапатом се пренесе заповест:

— Седи!

Цела чета поседа. Време нам се чињаше као вечност. Около нас простране букве дизаху се високо; гране се на врху састављаху, и нама се у оном мраку чињаше као да идемо кроз неки тунел. Пушке се беху чврсто стегле, бомбе већ беху спремне.

— Напред! дође команда шапатом. Лагано на истом растојању и дижући се један за другим пођосмо даље. Густ мрак спречаваше нам да много видимо око себе. Нешто се шираху сво јаче и јаче не би ли где гдегод могле што сагледати — но нигде ничега. Одједном пред четници избише на пропланак на чијем другом крају угледасмо ватре.

Стадосмо пред неке колибе, које у први мах не спазисмо. Стигли смо на Лисицу, дошли смо на границу! Од пропланка горе од нас, налазила се наша и турска караула, удаљене једна од друге за 10 метара.

Дадоше нам вољно, и ми се распоредисмо поред ватри, ајинши и мртви уморни. Кише није било до вечере, већ се сваки пашавши себи место, пружио по земљи са целом опремом, намештајући пушку међу колена, како би му била што ближа.

Никодим Рапић заједно са осталим официрима та које леже поред ватре у једној колиби.

На Лисици: Наша пограничка стража

5. октобра сви се четници рано пробуђаше. Неки су још лешкарили, неки се преобуваху умили и започели из средине, четничку песму:

Спремите се, спремите четници.
Сама ће борба да буде.

Летаво прихватише песму сви, и млада четничка лица добише неки патрен изгледа.

„Војвода Јован Бабунски фрљајте бомбе у кућу!“, продужавало се певати даље.

Никодим Рапић беше се већ умио и један граничар придржаваше му шињел, када ја са неколико другова одох на кладенац да се умијем.

Рапић се успе на караулу, а ми тек што се нагосмо над кладенцем да рукама захватимо воде и запљуснемо лице, кад затрешташе арнаутске пушке од Мути Воде, карауле источно од наше. Пуцањ се пренесе и на суседну караулу Пропрашницу, затим на Лисицу, Гуриште, Губавце — дуж целе границе. Било је пет и по јутра.

— Због одјеку глас капетана Дељанина. Ви овамо, ви тамо! Сваки по две бомбе, доста муниције! Напред! Храбри Дељанин изгуби се у шуми са четницима, који сачињаваху десно крило борбеног строја.

— Митраљези! викаше поручник Радисав Николић. За ножеве, — распакуј митраљезе!

Куршуми већ и до нас у логор допираху, а са наше карауле мала посада од 20 људи на III позива одговараше доста брзо.

Четници из митраљеског одељења натоварише митраљеске делове на своја рамена и за трен ока изнесоше на повишицу. Код бунара, одмах до карауле, монтира се први митраљез, али се вода у хладњак, увуче ременик и поручник Радисав Николић сам седе као нишанџија, — али се не знађаше где је непријатељ. Од једном, на једном ћушку десно од нас, на 1800 метара, појавише се прве масе.

(Наставиће се)

Од Скопља до Елбасана

— Утисци једног војника другог прекобројног пука —

Наш пук, други прекобројни, из моравске летеће бригаде пуковника Стеве Миловановића добио је наредбу, да се крене у Елбасан, да тамо замени 18 пук. Из Скопља смо пошли железницом путујући кроз Велику Србију. Из Скопља смо пошли у 9 часова и прва станица била нам је Зелениково. Мало иза Зеленикова напишли смо на мост на Вардару, чију су гвоздену конструкцију са те стране Вардара, до првог стуба Турци дигли у ваздух. Но наши вредни инжињерци брзо су то поправили тако, да воз преко њега сада комотно прелази.

На левој обали Вардара, на једној коси, лежи дивно село, Банино село, на кога се Велес врло лепо види. У овом селу је чисто српски живаљ, напредно је чисто и лепо, куће су кречене, већином плаво и црвено, реже бело. Пројурисмо крај овог красног села и наћосмо се у Велешкој станици.

Из нове Србије: улица у Скопљу.

Станица је од Велеса удаљена за читавих 2—3 а можда и и и ш о километара. После кратког задржавања, воз се крете, и улути се право ка варошн; дивна слика: на две планинске косе, леви Велес, који остаља дивну слику, слику која очарава; а средином, долином, тече кроз сред Велеса жучни Вардар. Воз пролази Вардарском долином кроз сред Велеса. На десној обали и има нешто долине, али лева је сва пуна на ком се палеви, на самим стенама варошн; у сред Велеса прозвани је тунел кроз који воз пролази, а над самим тунелом подижу се велешке куће. На налазу из Велеса, са десне стране пруге, у самом крају, види се диван манастир, који је зидан од самог камена, као и једна црква и град, који се такође на самом крају у стени налази. С лева стране остаје Вардар, који својим жубором песи глас слободе кроз ове старе Србинове крајеве. Са десне је крш и стена, да на неким местима изгледа, као да ће се сваки час срушити на воз и затрпати га. Стигосмо и у Венецијан Грозно из ког полазе кретосмо ка Криволаку, где на путу видесмо један диван гвоздени мост, за колеси саобраћај, коме је средина, гвоздена конструкција, бачена у ваздух, а и са једне и са друге стране стоје још два дела потпуно читава и смеју се својим бившим госама, што су остале читаве. Са десно стране пруге, указује се колосална, дивна раван, да око једва може допрети до планинских венаца, од којих један засеца ову леву раван. Ту се налази познато село Криволак. Дивно и велико село, које је жртва рата.

Налазимо и на Демир Капију. Место је од пруге удаљено, да се и невиди. Све су ово пусти предели, нигде ништа није обрађивано, жалост погледати плодна поља и равни, који нису никакве користи доносили, а у себи толико богатство имали. Улазимо и у кланац Демир Капију, пролазимо кроз тунел и све долином Вардара, који се једва пробија кроз стење, што се у небо диже, обавијено густом маглом. На једном месту мало проширење, које су неки искористили и подигли романтично необично, дивно селанце, коме име не могах сазнати. После прилично дуга пута, ево нас где стигосмо у порушено и напуштено место, крај саме пруге. Струмицу, село са 40—50 кућа, које су како рекох од становника напуштене, и порушене, у оним, пак, које су остале здраве станују наши војници, који су ту остављени као посада. Из Струмице стигосмо у Мировце. Чим се из села пађе са лева указују се планински ланци, са десне широка раван, која је засађена дудовима. Они се овде прво много гаје, због свилених буба. Пред самом Ђевђелијом, улази у ово поље један планински ланац, на ком се у даљини види лепо селанце. Снег пада, покрио и брда и равнине, ноћ се креће и приближује непој српској граници, приближује се Ђевђелији. Пред самом Ђевђелијом пукла раван и лево и десно, засађена самим дудовима. Ево нас и у станици. Са саме станице у широки води лева, широка и у недоглед дуга улица, са врло лепим грађевинама. На сред варошн издиже се једна колосална четвороспратна зграда, за коју дознах да је режија за дуван. Ђевђелија је дивно и велико место у Вардарској делиии, крај саме пруге.

И ако овде треба да буде наша нова граница, наш воз иде све до Гумењце, те остасмо у вагону у ком смо и били. У Гумењу смо стигли око пола 5, и ту смо на нашег, препли у воз орјенталског друштва, који експлоатише пругу до Солуна и од Солуна до Битоља. Одавде се ређала станица за станицом: Карасули, Амајово, Караогли, Топсин, да на једвите једе у 9 и четврт у вече будемо у Солуну.

Са станице се одвезосмо до хотела, мало се умисмо, дотерасмо, стварн остависмо и кретосмо ка Солунске залнву, да видимо какав увече изгледа. Ударимо главном улицом, у којој се куће диижу без икаквог реда једна је унутра, друга за 1, 2 па и 3 метра ишпла напоље, па и цео тротоар заузела: улице велике, уване кроз које трамвајн пролазе; прни утисак овог је такав да изгледа као да се човек налази у каквом селу, у ком се без икаквог плана ради, подиже варош. Ударисмо кроз поприлично чаршију, која је врло лепа са модерним новим зградама, да нам се на крају укаже божанствен нзглед залива, и замрпше ваздух на сумпор. У даљини се ниди хиљаде светилки; то су на бродовима, који се у заливу налазе. После кратке шетње по кеју, решисмо да идемо на спавање, па да сутрашње дан употребимо на разгледање варошн.

Упутисмо се чаршији, све врн као у казану, маса торбара деру се и под нос нам полносе своју робу да је купите; једва се прогурасмо кроз ову гунгулу, и изађосмо на кеј. Дивна слика: уза сам кеј маса барки које са околних острва доносе лимунове, поморанџе и остало јужно воће и из којих се истоварује на сам кеј.

(Наставиће се)

Из Нове Србије.

Наши нови поданици.

ПРЕД ПРИЛИПОМ

— Душан Осмокрсић —

Свану као кристал ружичаста зора,
И прамења своја пуна злата просу
На војнике српске, који попут мора
Јуриш на шанце, уз стрмену косу.

Наста борба горка, крв се врела пуши,
И ваздушне сфере ломе се у тутњу,
А српски војници у својој су души
Мислили на стару, — пуну нада слутњу.

И баш тог часа сфинга једна мину
И прва полеће у куршуме вруће,
А борци добише још веће прегнуће,
Мислећи, да Марко то је на шарину.

И још један поклич, једно громко „ура"
Свак напријед крену, не мареће да страда,
И српски се барјак разви на сред града!

А кад преста битка и стиша се бура,
У српске је војске била вјера жарка:
Да је то побједа Краљевића Марка!

Од Старца до Битоља. (4)

— Дневник једног обвезника дунавске санитетске колоне. —

Пред зеве се врана оделење и наредник Михајло Миленковић, који је сратио у Куманово, овако нам прича,

Куманово је, хвала Богу, отето од Турака. Турци су после борбе безобзирце побегли оставивши за собом многе погинуле као и огромну количину муниције, топова, шатора, оружја и остале војне спреме. Где год се осврнете поред пута наилазите на велики број мртвих Турака. Чак их видите и по улицама кумановским.

У варошки прави анархија. Сељаци из околине дојурили на из куће у кућу јуре и пљачкају. Страшно и ужасно је погледати. Командант места, један наш официр, објавио је дуњаљем добоша, да се пљачка строго забрањује и да ће свако ко се у пљачки буде ухватио бити одмах стрељан, јер ће се, како он каже, Турци вратити својим кућама па им се штета мора платити.

Из страха од овако строге казне многи су дигли руке од пљачке.

Дућани су готово сви затворени. Овде — онде но који је хришћански дућан отворен, али је и то реткост.

Војници наше колоне, који су после преноса рањеника тамо прошли, тако су дочекани и усхићени да су се гоголи ону пијаце натрпали вратила. Једна међу њима се тек сутра дан вратио.

14. октобра.

Данас је и остатак рањеника пренет у Куманово одакле ће шаљу железницом у Србију.

Ноћас је умрло четири и сви су јутрос сахрањени поред цркве Св. Ђорђа.

Време је се прохладило, али је доста хладно.

Био сам у болници и расписао се код г. Вучетића колико је рањеника до сада било. Нисам могао тачан број дознати, али према подацима, које сам од других добио као и од лекара Санитетске колоне, број рањених код Куманова цени се преко 2000, а било их је доста и мртвих.

СРПСКИ ГУСЛАР

опева српску славу и јунаке

Јутро је било ужасно хладно. Дрхтали смо све до 8 сах. кад је почело сунце својим топлим зрацима загревати јутарњу студен.

Одређен сам да у друштву с Миланом Поповићем одемо у Куманово те да набавимо хлеба за нашу колону. Ради преноса возимо и једног коморију. Веома сам се обрадовао тој наредби.

— — — — — — — — — — — — — —

Од поласка на све до повратне пута нашта писам необичног или важног видео што бих имао забележити. Од повратне, пак пута има доста ствари које мислим унети у овај мој дневник а то су:

На месту где се сече сеоски пут с царигрдаском друмом (царском једом) био је, како бар изгледа из свима чауршама турскам, које сам тамо нашао, велики сукоб с нашом војском. Која је то била наша војска није ми познато, али изгледа да је према Турцима веома брзо напредовала и да их је страшно потукла, јер одатле па све до Куманова и друм и њиве и виногради покривени су огромним бројем турских лешева, коња, разбацаним турским оруж-

јем и муницијом. Чудим се да све то од стране наших војних старешина није покупљено или бар лепенза нису склоњени и поковани, јер неће дуго проћи па ће почети да куне ваздух и да изроде страшне болести од којих ће многи страдати.

Одмах при уласку у Куманово пада вам у очи једна велика и лепа зграда. Та зграда подигнута је на вису, а недалеко од ње леп павиљон где су некада турски официри седећи одмарали се и посматрали варош Куманово, које одатле пагледа величанствено као и све оријенталске вароши. Та је велика зграда била нека турска касарна, а данас је магацин где је наша војска склонила освојену турску муницију и војну спрему. Кажу да су наши ту затекли по одласку Турака преко 50.000 шињела.

Идемо даље. Лево и десно разапета велики, округли турски шатори а поред њих силно оружје и муниција свакс врсте, разбацано у највећем нереду. Сваки Турци нису имали кад да их понесу, него су безобзирце побегли да само своје главе спасу, ако је могуће.

Недалеко одатле налази се нека велика турска кућа окољена у стромоме врту, а опкољена јаким и високим зидовима. Ту је још на 4 дана раније становао неки турски силенција од кога су многи Срби запамтили и осетили сву горчину турског ропства. Његова је кућа данас у пламену, а за који дан биће само згариште.

У вароши. Где год се окрените српска војска. Ту су команлије, које су само дошле да своју војску храном снабду, која им на Србије долази. Ту су поједине болнице пренуте рањеника. Ту пролазе сви родови оружја одакле се упућују на бојиште.

На крвавом разбојишту.

Пробем једном улицом да купим неке ствари, кад тамо све пренуто наше војске. Не може се ући у радњу. Морао сам чекати читав сахат, док сам био у могућности да купим ово зарад чега сам и дошао. Тек што изађох из дућана неколико динара да платим, кад у непосредној близини тресну пзотуп пушака, затим још један па и трећи. Потрчах на улицу кад преда ме језовит призор. Једном команлиру пезали очи и на сред пијаце, на очиглед целога света стрељају га.

Зашто га стрељате, упитах?

Плачнво је и јако је пљачка смрћу набрањена, рекоше ми неколико војника, који су мало пре чули кад је пресуда прочитана.

Пробавио сам неколико часова у вароши па се вратисмо у место нашег логоровања у Ст. Нагоричане, где морадесмо нашим људима све испричати што смо видели и чули.

16 и 17. октобра.

Данас нам је прошао дан без икакве интересантности. Рањеника нема. Дунавска дивизија има одмор па и ми као њен саставни део ништа нисмо радили.

Послали смо дивизији дневне извештаје и на томе нам је прошао дан.

18. октобра.

У 5 часова у јутру кренула се колона преко Градишта и Овчег Поља за Св. Николу.

Пут је до зла Бога рђав. Препрнуло се и поломило наше кола. Најтеже је било прелазити преко реке Пчиње, која је јако набујала и разлала се. Војници су газили воду до ваше кукова и гурали кола. Пагледа да и овуда као и свуда где смо сад пролазили није било пута него их је артиљерија и комора својим колима правила.

Путујемо гребеном планина. Поред пута наилазимо на силне заостављене Турке, као: шатора, муниције, муниционих кара, а по разбацаним државним актима, снабденим штамбиљима, и печатима види се да је за време бегства код њих владала ужасна паника. Наилазимо и на многе турске лешеве.

Баш на самом Овчем Пољу командир нареди одмор. Коње испрегосмо и нахранисмо и после одмора од једног сахата кренусмо грдном муком напред.

Стање је у колони врло добро, а здравље и расположење још боље. Доцкан, по мраку стигосмо у Св. Николу или како га Турци зову: Кајсеја.

19. дец.

Св. Никола је мало место, до 7.000 становника. Има лепу велику цркву и једну џамију. Варош је насељена нашим живљем и Турцима. У предњем делу станују хришћани, а у задњем потпуно одвојеном делу станују Турци. Хришћанска је варош неуређена али доста лепа и чиста, а турска је ужасно прљава и ружна. Тамо нема никаких улица ни реда. Куће су разбацане на све стране. Калдрме нигде нема, а осветљење је улица непознато.

Одем с командантом г. Марковићем, да разгледамо ту интересантне куће о којима се код нас толико тајанствености прича и пише. Кад тамо оно запрепашћење. Мурдарлук до крајњих граница и прљавштина по свима одељењима као на ђубришту. Ништа, ама баш ништа нема лепог ту. Улазимо у авлију. Она је где пространа а где мала, ограђена високим зидовима и засађена најобичнијим дрвећем без икаквог укуса. Видови свуда облепљени сточном балегом коју Турци у оскудици дрва употребљују за гориво. Кад се у њиху улази, обично се прво ступа у њујуу, која нас јако потсећа на куће наших селака. Затим се иде лево и десно у спаваће собе ниске и мрачне. На овим се спуштају неке степенице које воде у собе с штилама и амбарима, а од спаваће собе на десно проз једна врата улази се у некакво одељење, с једном врстом балкона.

(Наставиће се.)

Косовски осветници.

Босанско-херцеговачке војводе из устанка 1875.

Какав је српски војник

Љубав према оружју

Српски војник необично љуби своје оружје, оно му је у рату и отац и мајка. Велики део успеха долази и од неограниченог поверења, што га српски пешак има у своју браброству, а тобиже у свој топ. Чести су призори били, да после успешне борбе војници прилеђу то новима и — љубе их, јер не знају на који би други начин исказали своју љубав према њима. На бојном пољу налазили су мртве, који су тако чврсто стегли своју пушку, да је нису лако могли из укочене руке да одузму. Маса рањених носила је собом пушке и нису је хтели предавати ни на превијалишту, но су онако болни сву своју ратну опрему носили собом у болницу, да је њихово код њих. У пушци српски војник гледа највернијег друга, који га неће изневерити када дође стани — пани...

Љубав српског војника према пушци врло се лепо огледа у једној песници каплара прве чете, 3. батаљона, 7. пука Живорада Ј. Лазића, који у једној својој песми, што ју је певао у болници, између осталога вели:

Кад болнице ја сам пушку през'о,
Залуто сам у њу нешто глед'о,
Ишао ми је моје лушке шарке,
Ко и оне моје миле мајке.
Кад болничар пушку ми одузе,
Мени, браћо, ударише сузе,
Јер, Бог да живи Господара Краља,
И Цариград освајати ваља.

Војник, који љуби пушку к'о мајку мора ићи из победе у победу.

Штампарија Наумовић и Стефановић, Београд, Чика-Љубина ул. бр. 8. Одговорни уредник: Ст. Мил. Шојачки.

Број 9 БЕОГРАД. НЕДЕЉА 17. МАРТА 1913. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

У СЛИЦИ И РЕЧИ

Број 30 филира

УРЕДНИШТВО: Краља Милана ул. бр. 2. ТЕЛЕФОН

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ ШИЈАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

КОМАНДАНТ МОРАВСКЕ ДИВИЗИЈЕ ПРВОГ ПОЗИВА

Ђенерал Илија Гојковић

КОЈИ СЕ ПРЕДАО ЂЕНЕРАЛ ЏАВИД ПАШИ СА ЦЕЛОМ СВОЈОМ ВОЈСКОМ

На обали Драча.

Ошаје поби,
Барјактару,
Свилен барјак златне ројте!
Соколови
Славу стору
Милутина крила појте!
Нека лети
Као бура,
И на Дрини и на Сави
Браћи јаве:
Наш је! наш је Јадран плави!
Ура!...
Мостар.

О Србијо,
Мила доме,
Красан ли си лавор сплела!
По широком
Скуту твоме,
И светости твога чела,
Снова ето,
Пун азура,
Јадран сина, из дубина
И пучина,
Сјај корала и рубина!
Ура!...

Здраво! Здраво!
Море плаво!
Своју крв смо за те дали,
Тошу, благу,
Милу, драгу,
Ко твој бисер и пораји...
На хтједне ли
Дивља бура
С тебе да нас макне само —;
Мрети знамо —
Без крви те ми не дамо!
Ура!...

Алекса Шантић.

На Младом Нагоричану

Критичан тренутак битке по оцку једног учесника

(2)

Војници се почеше стишавати и уређивати.

— Јунаци, отпоче и њима капетан, немојте лармати већ се што пре уредите, да сложно дочекамо Турке, ако им падне на ум, да нас и ноћас нападну.

Оставили су нам четири топа и ми смо их данас победили. Сад имате да слушате официре који су живи, ако су веће старешине погинуле. Разумете ли?

— Разумемо, одговорише многи.

— Добро, командујте, господине потпоручниче „О десно раме", нареди капетан.

Потпоручник Леблć командова, и војници израдише добро ту радњу.

— Добро је, јунаци! викну им капетан полазећи даље

— Стараћемо се! одговорише сложно војници и као да се окуражише тим уобичајеним војничким одговором.

У близини беше један вод са заставом. Ту довукоше и онај топ турски. Мало подаље беше и чета капетана Драгутина Јанковића, кога позва капетан Ђукић и нареди му да доведе чету до заставе и да се ту утврди у истој линији са потпоручником Леблом.

Тога тренутка доведоше пред нас једног Арнаутина везаних руку.

— Што си се уплашио? упита га капетан прилазећи му и тапшући га по рамену.

Он није разумео шта се пита, али је зевао и мимиком тражио воду. Капетан му из своје чутурице даде чашицу воде. Пошто је попио воду Арнаутин пољуби капетана у колено. Затим га одведоше даље уназад као заробљеника.

Мало даље у страну стајаше једна група коња. То беху коњи команданта Глишића и ордонанси његови.

Капетан узјаха ордонансовог коња и у пратњи осталих ордонанса и ађутанта Бошка Бошковића продужи даље обилажење положаја. Ја узјахах једног коморијског коња, који се ту однекуд нађе.

Пошто обиђосмо чете капетан Драгомира Димића, Милана Поповића, Свете Стојадиновића, вратисмо се застави.

На бојишту беше тишина пуцање се већ било стишало. Само се у даљини на турској страни још чуло свирање труба. Село пред нама поче се палити. Можда је то сигнал Турцима!

Могло је бити око 7½ часова у ноћ кад смо се уредили на положају. Сад се могло рачунати на јак отпор наших војника.

Баш у то доба дође један артиљеријски поручник из дивизијског штаба и рече капетану, да командант дивизије тражи команданта седмога пука.

— Ја не знам да ли сам ја остао најстарији у пуку рече му капетан Ђукић, али на овом одсеку нема нико старији од мене. Мени је неизгодно да идем одавде, јер се Турци спремају да нас нападну овог часа.

Њих двојица пођоше заједно неколико корака, и у том сретоше мајора Тодора Павловића ађутанта дивизије и мајора Милана Николића.

— Какво је стање, Ђукићу, упита мајор Павловић.

— Код нас није баш добро, одговори му капетан, али срећом код Турака је много горе. Ево оставили су нам четири топа. Наредно сам да се људи утврђују, али су војници страшно измешани Кад би нас могли смењити бар за два три сата, да се уредимо, добро би било.

— Цео осми пук је надирнуо, рече мајор Павловић, и ево га на шест стотина корака позади. Немојте се ви плашити ништа. Послаћемо вам сад један батаљон.

Ово нас умири.

— Како је на осталим тачкама, упита капетан.

— Врло добро. Доже се војници одлично. Изгледа да Турци попуштају, храбрио нас је мајор Павловић То је имало дејства.

— Хвала Богу, узвикнуше сви присутни

Мајор Павловић и Николић одоше у дивизијски штаб, а ми се вратисмо и седосмо на неке греде испред једне куће,

Пред нама се видела једна нога одвојена од кука, и тако одвојена, ужасавала нас је. Иза куће кркао је један поднаредник, који већ два сата није могао да из дахне.

Кишица отпоче падати Једна група коњника одека селу, носећи преко седла пресамићено тело команданта Глишића.

Од једном се проломи страшна пуцњава, са турске стране, наши одговорише. Неколико официра, који беху окупљени око капетана отрчаше својим четама.

Пуцњава је трајала око двадесет минута. У даљини на дивизијском десном крилу отпоче и топовска паљба По пуцњави наших војника оценисмо да се наши држе свукуд добро и да су тамо, где су били постављени. Добро је. То су без сумње и Турци осетили јер ускоро престаде пуцњава — и целе ноћи остадосмо мирни. Могло је то бити око 9½ часова ноћу.

У том дође и мајор Николић и саопшти официрима, да је он сада командант седмога пука.

— Господине мајоре, рече капетан Ђукић. Турци су се утврдили испред нас Они ће нас сутра сигурно напасти. Ми морамо положај добро утврдити, ако хоћемо да га одржимо.

— Добро. Ђукићу, одговори мајор, остављам тебе да утврдиш положај.

Баш у то доба дођоше и две чете из осмог пука са мајором Николом Пејчићем, који заједно са капетаном пође да утврђује положај.

— Ето, отуда долазе шрапнели, објашњаваше Ђукић, и помоћу војника постављаше правац линије утврђења.

До три сата ујутру ишли смо од места до места и трасирали ровове и утврђења. Умор нас беше савршено опхрвао, али је капетан, спотичући се, ишао све даље и даље, војнике који беху ископали ровове, спаваху у њима покривени шаторским крилима; умор их беше савладао. Једино су официри будили над њима и будили их кад је требало пуцати. У три сата, баш кад смо завршавали утврђивање и десног крила положаја до ђоше две чете осмога пука мајора Милана Радовановића да нас смене. Капетан му предаду утврђења и објасни му ситуацију. Ми се сви крећемо ка селу Старо Нагоричано, одвлачећи оне топове — и носећи неке рањене војнике, које не могосмо оставити, јер нас преклињаху да их не остављамо.

Умор и жеђ сатираху нас. Кретање преко мокрог оранља и по ноћи исцрпе нам и последњу снагу. Војници остајаху у сред блата и њива, да се одморе — па тако и заспаше.

Било је око 4 часа изјутра, једва стигосмо до села Ст. Нагоричано. Ту беше и коњица. У једној колиби лежао је болесни брат покојног команданта Глишића, храбри мајор Душан Глишић, који запита капетана како му је брат погинуо. Ми од жалости не могасмо слушати причање капетаново.

Командант IV коњичког пука, мајор Јеврем Лазић, изиђе пред нас и упита капетана како је напред.

— Добро је, одговори капетан, нисмо ни једну тачку упустили. Смењо нас је 8 пук, с ми идемо у село да се уредимо и да поноћа идемо на положај ујутру. Турци су чини ми се балдисали.

— Слушај, Ђукићу, ја те молим по хиљаду пута отпоче ватрено мајор Лазић да предузмеш све мере — чак и драконске, те да се не упусти ваш левокрилни вис; иначе ће се компромитовати цела ствар. Баш ти хвала, кад ми то саопштаваш. Ми смо у страшној неизвесности како је напред. Идем одмах код кнеза Арсена да му саопштим. Али, понављаше мајор, молим те, скупи све што буде при руци и истерај на положај. И ми ћемо вас помоћи ако устреба.

— Не брините, одговори му капетан и продужимо у село.

Већ је свитало. У селу све врви. Сељаци и сељанке нису ни ока затворили. Они су умирали од страха, очекујући шта ће бити.

Наши домаћини беху један старац и старица. Баба ме поче грлити и плакати. Богу хвала, јецајше старица кад си нам се вратио жив.

Само што пописмо кафу, стиже наређење да се излази на косу више села. Беше већ лепо свануло, кад се војници почеше прикупљати.

Официри и војници неиспавани, испијени и бледи. Од некуд донесоше хлеб. Тек тад осетисмо да смо гладни.

Дође и војна музика. Капетан Ђукић нареди, да засвирају наку севдалинку. Један флигорнист отпоче сну: „Сиоћ ми драги долази“.. а басови се придружише и отпоче једно дивно брујање, које ја никад у животу нисам тако осетио.

Не знам ни сам да објасним какви ме осећања тада спопадоше. Сузе ми навреше на очи.

— Тако! мајку му! викну капетан Ђукић, очевидно узбуђен као и ми сви.

Док сам жив сећаћу се те музике, чији се звуци мешаху са грмљавом топова која већ беше отпочела на старом нашем положају.

Официри уређиваху чете. Код војника другог батаљона не беше ни један официр, те капетан Ђукић зовну капелника Марка Радосављевића и нареди њему, да уреди и поведе око стотину војника. Капелник прими наређење и оде војницима. Војна комора донесе нам муницију.

Истога тренутка дојури један коњаник ординанс и саопшти наређење капетану Ђукићу да одмах изведе све војнике седмога пука на стари положај.

Капетан позва официре и изиђоше на један ћувлук одакле догледама посматраху борбу, која већ беше отпочела. Видело се, како су се Турци повили око нашег левог крила, док су сами истакли своје десно крило.

(Свршиће се)

Наши славни противници

Јунак са Куманова и Битоља

Ђенерал Вазид Паша

који је са својом војском понудио предају ђенералу Гојковићу.

СРБИЈА СЛОБОДИЈА

Нови Пазар је дао жестоког отпора нашој Ибарској војсци, ван је пред силом српском пао и предао се и онда су сви Шаварци изјављали своју покорност српским заповедима и одавност српском престолу. Тако су и они постали наши равноправни грађани и да је Србија у истини слободија лепо показује и ова наша слика. Кроз сред новопазарске чаршије тече поток. Када дођу преме њиховим молитвама пазарски Муслимани, који су сви наша вером одрођена рода Срба Муслимани излазе испод својих ћепенака и право на поток, па се ту на сред улице каусају, перу и врше своје верске обреде. Под Турцима наши нису смели ни звонити на својим црквама, и ова под шака где наши грађани слободно на сред улице врше вереке своје обреде, а да их у томе нико не сметa. Шта више наши официри и војници пролазећи мимо своју браћу Муслимане с поштењем посматрају јако они с страховоштовањем врше своје вереке обреде, који су и нама драги, јер су ти верни поколенци Мухамеда кра крви наше, иест кости наше.

На Новог Пазара: Срби Муслимани узимају воде на сред улице

Снимак овај је нашег младог пријатеља и сарадника Цветка Мих. Зотовића, који је одмах после објаве рата пређао на војном стару границу, да јатацима по своје скромним силама буде на помоћи. У идући бројевима донећемо још неколико лепих Цветкових снимака из Новог Пазара.

КОСОВСКИ ОСВЕТНИЦИ

Наша слика представља храбру чету војводе Ваљела, која је дејствовала у правцу прве армије и под управом војводе Вука, мајора Војина Поповића, учествовала у свима борбама од пређаска границе до Елбасана, у који су четници први ушли. У првом реду у средини је војвода Ваљел Скопљичић. Њему с десне су Миланчо бар-јактар, к Димитрије — Чика Мита Вукановић, електро техничар из Београда, родом из Скопља, који је и ако је претурио већ пола века међу црвима полетео, да крвљу својом откупи слободу своме родном крају и у свима се биткама јуначки понео. Лево од војводе су Ташко Михаиловић и четник Никола. У горњем реду су с лева на десно Ташко Стировић Тома Николић Мина Станко и Ањелко четници, а крајњи је Пера Симић, који је подлегао ратним штрапацима и умро искрено ожаљен од својих храбрих другова с којима је на бојном пољу делио зло и добро.

Устаничка чета војводе Ваљела Скопљичића

Наши у новој Србији

НАЧЕЛНИК ОКРУГА БИТОЉСКОГ

Душан Ђ. Алимпић

Када се Вранисав Нушић по својој жељи повукао с положаја начелника округа битољског то важно место поверено је једном од најобразованијих и најспособнијих наших младих полицијских чиновника, бив. управнику града Београда Алимпићу. Као представник грађанских власти у овим крајевима Нове Србије Алимпић ће бити од врло велике опште користи, јер ће својом тактом, искуством, енергичношћу и строгошћу много допринети, да се у овим крајевима завари ред, рад и миран живот, чега није било док Турцима. Европски образован полицајац Алимпић у Битољу чини част српској чиновничкој хијерархији.

Наши родољуби

Творац Кола Јахача **Милосав Куртовић**, генерални конзул у пензији

Овај скромни, а уважени наш јавни радник један је од оних заслужних синова ове земље, који је несумњиве заслуге стекао за неке ратне успехе. Стари ратник, јунак из сва три рашња наша рата, није могао с пушком у руци полетети браћи и помоћ, јер га ноге издадоше, али ипак је он један од оних, који може с правом и с поносом рећи: У овим успесима много је и мога дела. Те заслуге Куртовић је стекао нумерним дугогодишњим редом својим на подизању нашег коњарства. Тај рад уродио је красним плодом. Без њега ми не би имали за војску тако добру коњску послугу, која је ратним успесима много допринела. Ми смо на бојно поље пошли с одличним коњима у коњици, с снажном запрегом у артиљерији, са комором, којом смо задивили свет. А свега тога не било, да Кола Јахачк деценијама није све могуће чинило, да у земљи подигне коњарство. Творац Кола Јахача, најпреданији и највреднији његов радник био је и остао симпатични Милосав Куртовић. Он је предвиђао велике догађаје и свом својом добром вољом и опсежним знањем он је припремао терен за њих у једној грани. Други су то чинили на другим странама и тако смо ми били у срећном положају да цео свет изненадимо не само својим одушевљењем и готовошћу да мремо но и сјајном спремом. То нам је на бојном пољу донело успехе, па је право, да свакоме ко је тим успесима, било директно или индиректно, припомогао, речемо свесрдно хвала.

Наше војсковође

Пуковник **Алекса Радовановић**, командант V. пешадијског пука.

Међу оне наше официре, који су се истакли својом спремом и личним особинама, долази и пуковник Алекса Радовановић.

Заступајући храброг команданта IV. пешадијског пука, пуковника Драгутина Димитријевића, Радовановић је у сестисао у преласку са овим славним пуком преко реке Шемнице, где су величанствено прелажење под јаком ватром и прешла, посматрали сва страна ратишта и дивљења, дивећи се храбрости овога пука. Са овим пуком учествовао је у свима биткама, вођеним на Сворцима, Влашу, Битољу, Гостивару, Куманову и у потери за Турцима у Лерину. Свуда је показао силну енергију и лично пожртвовање, и за то је награђен пуковничким чином.

Од Старца до Битоља.

(5)

— Дневник једног обвезника дунавске санитетске колоне. —

Ту смо нашли на неке књижурине и масу држаних докумената исписаних на узаној али дугачкој дебелој пергамент хартији. Ради упознања послао сам неколико таквих писама. Поред сам и неку велику књижурину исписану и исцртану руком, али сам је морао бацити, јер ми је немогуће било да је носим.

У вароши се ништа не може добити. Нешто је војска однела, а остатак су мештани посакривали. Они су веома непредусретљиви.

Време је ружно и киповито. Преко ноћи почиње ужасна киша с страховитим ветром, који нас је пратио целу ноћ.

Нисмо могли трепнути целу ноћ. Сваки час смо устајали и побијали коље око шатора, које је ветар надно и претио да и шатор однесе. А кад смо се од тога осигурали, онда долази нова беда: вода протиче кроз шатор. Опет се устајало и копањем се одвраћала вода на другу страну.

Дувана нема, хране нема да се набави. Незнам какво ће ово бити и даље потраје.

20. октобра.

И данас је ужасно хладно и страшно непогодно. Ветар је тако јак, да му се не може одупрети. Просто се бојите да вас не однесе.

Немогући да спавамо устали смо врло рано и побегли на логора право у кафану да се огрејемо.

Немојте мислити, да је то кафана како је ви тамо имате. То је страћара: мала кратка, нешатована и ужасно прљава. Неколико пољомљених астала и нешто мало ваше сплетених столица, нигде без изузетка, то је све.

Послужује нас неки прљаво и разбарушеном косом, који само вели о Ускрсу и Божићу честита.

Ту се добија шербет и тако звана кафа. Велим: „тако звана", зато што кафе и нема, него је јечам и бог би га знао шта је Ужас јој је гадан — киселo.

Кад вам већ опишем ову кафану, вама да напоменем да се ту и брије и шиша. Поред прозора стоји неколико столица, а о дувару виси огледало. Ту кафеција брије своје госте, који то пожеле.

Наредбе за даље кретање немамо.

Сазнајемо се од јаког ветра и кише: час у шатору, час у кафани па и на другом месту док нам дан не прође.

Лекар се шегарао код једног домаћина за преноћиште, те идемо тамо где нас на пашоу има доста пријатно преноћисмо. Вредан домаћин нас је лепо дочекао и почастио чашом топлога чаја. У себу је увео навалу с пуно разгорелога жара те смо се колико толико огрејали.

21. октобра.

Ветар је још увек али знатно попустио, а и време је топлије.

Сунчани зраци и ако слаби, ипак благотворно утичу на нас — премрзле.

Добили смо извештај, да се наша војска састала у Штипу с бугарском по ском и да је састанак био веома пријатан и дирљив. Официри и војници грлили се, љубили и братимили. — — — —

Одмах после ручка дође код нас један бугарски поручник и саопшти нам наредбу команданта места, која је гласила:

Да неки Турци долазе из Велеса и да сви који оружја имају, буду спремни за одбрану. Рече и да су сви бугарске чете отишле овим Турцима у сусрет и да ова пријатност има смисла само у том случају ако се они буду на путу разминули.

Војници се жалеше. Неким бејаше ова вест рано подушна а неки се, бога ми, озбиљно забринуше па и поплашише.

Народни гуслар у Хердељевини певач на збору српских победа на Куманову Битољу и код Скадром

И збиља, ситуација беше опасна. Сва наша војска отишла је у правцу Скопља, а ми смо остали сами с пуном пољском болницом, а оружја сем неколико пушаки, немамо.

Па шта ћемо, рече један од њих, овако неоружани. Бога ми, пошаље нас Турци к'о јагањце, а ми се њекемо моћи ни бранити.

Апотекар Милан Живковић, обвезник Милан Поповић и лекарски помоћник Тасић одвоје се од нас и одоше у варош говорећи о тој новој напасти. Сат доцније кад су били већ до самог пенца планине на коме су поређане стотинама хришћанских кућа, сазнаше, да Турци преко другог брда долазе. Напред су ишли људи с белим барјацима у рукама, а за њима читав караван тако исто оки кен белим заставама, коме се крај није могао угледати.

Ево Турака, викну Поповић. Сви полетоше к' напој колони, размишљајући: шта сад?

Апотекар послеђа с оне стране брда и уследи велики број Турака, мислећи, према споменутоме оном бугарском комите, да су то оружани Турци, класају у страну на појурю на паше и да га други не разувереше ко зна где би се заустављао. Можда тек негде иза брда на путу за Неготинчане.

Но није то била турска војска, но се одбегли Турци предаје и враћају својим кућама, које су пре доласка српске војске напустили.— — — —

Одемо у турски крај да и ту нашу радозналост задовољимо.

Пред нама шаренило и интересантна слика, која се протеже од брда па све до у средини вароши до лепе џамије.

Турци са својим жи нама и децама предаје су се и носе у рукама беле заставе.

Људи изгледају из немоћи и жалости, а жене забуљене шћућурене се поред кола на само гледају пред се. У колима нешто мало отвари што су успели да понесу из куће, натоварене на кола и побегну боље ће се за своје главе.

Све наше очи бејаху упрте на буде. Хтели смо видети, што смо до сада само по књигама читали а то је: уједињена лепота њихова. Јест али им је лице покривено фередом, белом или црном, а од њега видите само очи па и њих склоне, окрену на се на другу страну кад им се приближите и упљуште у очи. Турци нас само погледају. Да су у власти они би нам скупо напаштили ону нашу дрскост, а сада, да нас Бог сачува од онога што нам они помисле.

Сад су понизни, чак и понизнији него ли што треба да буду.

Приђем најближој фамилији до мене на уништи Турчин:

— Зашто си бегао? Зашто си мучио жену децу, и напуштао твоју кућу, те су ти је сељани и комшије пљачкали.

— Е, зашто, одговара он понизно, као ван себе.

— Па нико та небеш ништа радио. Ми не долазимо да рушимо и пљачкамо већ да уведемо ред и створимо благостање у земљи као што је код нас у Србији.

— Хвала — рече метнувши руку на груди и поклони се. — Ми смо мирни и добри људи.

(Наставиће се)

Косовски осветници

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН ПРВЕ КЛАСЕ

† **Радован К. Шуњеварић**

КОМАНДИР ЧЕТЕ У 7. ПЕШАДИЈСКОМ ПУКУ

Храбри капетан Радован са својом четом учествовао је у свима биткама, што их је имала прва армија са Турцима. Вајници његове чете с дивљењем говоре о храбрости што су је њихов командир показао на Куманову, Прилепу и Битољу. Кроз све борбе срећно је прошао, а да ни рањен није био и ако је увек био у стрељачком ланцу и први на јуришу. После битољске битке ни је са својом четом имао задатак да разоружава дивље Арнауте и на том послу платио је својим племенитим животом. У једном сукобу са Арнаутима на Мала Радован је славно пао 20. децембра код „Малог Бајата", у близини Дебра. Војници су свог омиљеног командира достојно осветили, а мртво тело јунака пренели су у Дебар, где вечан сан почива у порти дебарске цркве. Пок. Радован је важио као одличан официр, свршио је виши и виши курс Војне Академије, а у свима се борбама одликовао. Име хероја Шуњеварића, коме је један рођени брат погинуо на Куманову, остаће у трајној светлој успомени.

† **Владимир Рајковић**, пешадијски капетан прве класе, командант батаљона у моравској дивизији другог позива, учествовао је у свима славним подвизима ове дивизије од Мердара до Битоља и сруда се показао као доликује јунаку. Непријатељски куршуми, у чијој је киши много пута био, поштедели су га, али га несрећна зараза пошк отера у гроб и српску војску лиши једног примерног официра, а породицу удаљитељ, хранитеља и браниоца. Положен свима ратним тегобама капетан Владимир је у Тетову пао у постељу из које се више није ни дигао. Преминуо је 22 јануара, а тело му је пренето у Београд и овде сахрањено 27 јануара уз учешће многобројног грађанства и Краљева изасланика. Капетан Рајковић био је скроман, миран и поучен човек, а способан официр, који је своје способности на бојном пољу документовао.

Слава херојима!

Пред падом Једрена

Ваздан, када би где писнула труба
Кô оро небу летео је смело;
Освета му је била свето дело,
Освета тако крвава и груба!...

Назад кô део гвозденога стуба
Оход је стао пред Једрене бело,
Ал' тад му туга згрчи биће цело,
Пред падом овог горостаса — дуба!

Ај, цвиле, царе трију силних мора
Зашто ти чело тако пуно бора,
Зар младост неће повратити снову?

Зар ових дана, цветају руже
Да с мунарета хоће ти протуже
Вај, за одласком дедо пророконе...

Марта 1913 год. **Младен Ст. Будисић**

Срби под Једреном

— Извод из једног официрског писма —

Асатак, 19. фебруара 1913.

. . . . Кад год дозвоми грмљавина топова и праскање митраљеза, дух мој улучи прилику да се више преко брда и долова, преко крша и урвина до моје љубљене Отаџбине, до лепог рода г краја, до милих и драгих. Ето и сад је тај случај. Пушке и топови умукли су неко време пред страхотом природе. Ужасан вихор — готово олуја са невероватним снежним сметовима увукли су и саму градску артиљерију. Уморни, презебли борци по рововима и земуницама са спуштеним оружјем гледају и диве се гласу природе. Ја сам са својим митраљезима и друговима из оделења пошао склоништа у једној грчкој кући у селу Асатак.

Кроз зидове паше собе дуну ветар као кроз какав стари кô тур, али је ово ипак права сала према рову из кога нас је страшна студен издувила. Немогући изаћи из собе у хладне сметове, пустио сам духу на вољу, дозволио сам му да нас обиђе и поздрави. Ево и сада баш сам у духу тамо док ми грешно тело подрхтава уз пећ, која се узалудно мучи да ми загреје мрачну собицу.

Ја немам речи којима бих вам могао описати војничке врлине наших дивних, храбрих ратника. Ја мислим да је наш војник изнржљивошћу својом достигао врхунац! Задрањске мочари, са овим садањим сметовима ништа од куршума и граната, глад и жеђ све то није било у стању да сломи Србина. Још је у нама крв оних предака, који су костима засејали страховит простор од Галипоље до Ангоре.

Ми смо коњаници под командом бугарског пуковника Морфолева. Употребљавају нас и као коњанике и као пешаке, идемо на позицију, у ровове и осигуравамо долину реке, Марице. Људи су изржљивији од коња, јер њемо скоро остати без њих. Сметови су отежали снабдевање, а служба је тешка па њемо брзо остати без њих ако се прилике не измене.

Једрене гледамо као Краљево са Ружића брда. Гледамо се као деца мед кроз стакло.

После овога затишја настаће општа канонада са свих сектора, Настаће паклена борба која ће имати да реши судбу Једрене. —

Је ли која наш краљевчанин пао *на великом жртвенику?*

Поздрав свима онима који ме се још сећају *Христифор Васовић*, резервни коњички поручник иначе учитељ из Врдила, срез жичка.

НАШИ РОДОЉУБИ

Творац Кола Јахача Књаз Михаило

Милосав П. Куртовић

генерални конзул у пензији резервни коњички мајор, стари ратник и родољуб.

Наши под Једреном

Наша пешадија завејана од снега у рову пред Једреном

СРПСКИ ОСВАЈАЧ

Ђенерал Степа Степановић са штабом друге армије (Попова Гла

Командант друге српске армије штабом да студира положаје. Артилерија генералу Степи нацрт положаја. Иза њи генерал Михаило Рашић, па артиљеријск ријски потпуковник Мирко Поповић. Н капетан прве класе Сава Мрцајловић да штабни пуковник Воја Живановић, кома ковник Љуба Милић и капетан Антић дунавске дивизије другог позива, ђенер њега капетан Брашић и Косић.

Друге две слике приказују мува јем фебруара, око Једрена, где је зима у да је од мраза пуцало дрво и камен а ј јао не само земунице и шаторе но и жи нашу пешадију завејану у рову, како и се види један део нашег војничког лого

Но све ове муке српске војске ј хом, јер је славна наша друга армија са и тиме достојно осветила чрноменску по

ТВРДОГА ЈЕДРЕНА

навске дивизије другог позива на положају Папаз Тепе пред Једреном.

рал Степан Степановић извиђао је са својим
отпуковник Драгомир Стојановић показује
оманданат дунавске дивизије другог позива.
хничка потпуковник Карло Михл и артиље-
угој страни је у долини резервни коњички
а начелник штаба друге армије, ђенерал-
т деветог пешадиског пука, пешадиски пу-
другом реду у средини је начелник штаба
абиш потпуковник Живко Ђорђевић и до

ске војске на положајима око Једрена. Кра-
ете права реткост, завладала је права цичa.
е навејао у висини човечјег раста и заве-
ојнике на стражи. Прва слика представља
борбу са непријатељем, а на другој слици
ети су сметови просто претрпали.
ву Бугаре биле су крунисане сјајним успе-
ом Бугарима победоносно ушла у Једрене
ју Краља Вукашина на Марици.

НАШИ ЈУНАЦИ

Пешадијски капетан I. Класе
† Владимир Рајковић
јунак са челопека код Тетова подлегао задрази у Тетову

Наши под Једреном

Завејани шатори и земунице српске пешадије под Једреном

Борба пре објаве рата

— Балкански ратног учесника у борби на Лисици —

(2)

„Јесу ли наши из Ст. Србије или су Арнаути? запитах по наредби Николићевој капетана Вуловића.

Вуловић уве дурбин и рече:

— Нису наши! Наши из Ст. Србије збацили су сви беле капе и иду гологлави. Удрите али штедите муницију, јер ко зна колико ће трајати борба!

— Распалите г. Радисаве, оно су Арнаути, викнух још у трку.

Храбри и до крајности хладнокрвни Радисав Николић пусти цео реденик и ми гледасмо како се Арнаути поколебаше и почеше уступати.

У том паде први рањеник Вукашин Петровић, њега одмах склонише у каруцу.

Никодим Рапић беше у шанцу код каруце са карабином у руци и надгледаше рад левог крила и митраљеског одељења.

— Удрите добро! виче Рапић.

— Други митраљез! викну Вуловић и неколико четника брзо изнесоше на положај и други митраљез.

— Брзу паљбу у густе редове испод каруце на 600 м! — следоваше заповест.

Послуга одмах из пушака осу паљбу, а митраљез испали неколико метака па стаде. Опет испали метак два па стаде.

Рапић се са својим добро држао, али на нашем левом крилу, Арнаути се приближаваху све више. Положај наш био је у толико неугодан, што смо на самој Лисици имали турску каруцу, око које беху ровови пуни Арнаута, а за тим и наша граница ту је улазила мало дубље на југ, док се десно и лево савијаше. С тога је чета била изложена унакрсној ватри и то како спреда из каруце и арнаутског низа лево и десно од ње, тако и са каруце Пропраштање, која је према нашем левом крилу, а затим и Гуришта према нашем десном крилу. План ни је био да нас опколе и пресеку одступницу као да на њу четници мисле!

Одједном арнаутски редови испод брда почеше се приближавати левом крилу, а код десног крила они већ беху на пропланку. Ми већ чусмо њихову команду: — »Бини, бре, бини!« правећу гадним псовкама.

— Други митраљез пали! викну Вуловић, али митраљез ни да макне.

— Брже трећи митраљез на позицију, а четврти монтиран да стоји за одбрану муниције у погору.

Заповест се изврши брзо, и трећи митраљез заузе позицију оног поквареног.

Реденик за реденником низао се, а масе арнаутске почеше падати. Арнаути се ускомешаше и заузеше своје старо место иза заклона. Први митраљез пак промени место и оде десно иза каруце да помогне нашем десном крилу у наступању. Куршуми су шиштали и већ смо се били навикли да распознајемо, који је од брзометке, а који од мартинке.

Око 9 сати пре подне борба се развила свом жестином. Рапић и његови убрзаваху све више ватру, а десно и лево крило заглушаваше митраљеска паљба.

Од једном одјеку страховит пуцањ у долини испред нас. Ми убрзасмо ватру на свима странама, али посумњасмо да није турска артиљерија напала и наш први митраљез, премда пуцањ није било топовски. У ствари ми смо се преварили, јер један граничар дође да јави, да је телеграфска веза турске каруле са мердевном прекинута динамитом.

Око 9 и по десно крило Арнаута почело је да заобилази наше лево.

— Ми смо опкољени! викну Вуловић. Узмите довољно бомби.

Наредба се испуни и код оба митраљеза лежаше по 10. бомби а послуга се снабде, поред оних рањених, још са понеколико. Спремало се да се јуначки изгине на позицијама. Митраљеску муницију расподелисмо, а 10 до 15 граничара одоше да сузбију намеру Арнаута.

Код првог митраљеза дође граничарски поднаредник Милан Јовановић и показа поручнику Радисаву еполету неког вишег турског официра кога је убио и шестову торбу пуну брзометне муниције узео. Добивши похвалу он одјури у шанац Рапићу, који му даде наполеон напојнице. Рапић за тим нареди Милану да метне динамит код турску каруцу. Док се плотунима завараваше посада турска дотле поднаредник Милан одјури и метну динамит. Ускоро се зачу силан прасак, али каруцли не би ништа. Милан по наредби Рапићевој односе и други динамит, а за то време почеше и бомбе падати код Арнаута. Но и овај пут каруца се не сруши, већ се само мало распрсну.

По трећи пут јуначки Милан завуче динамит у пукотину зида. Иза страховитог пуцња небо се прекри

Спомени наше славе.

Споменик Синђелићу на месту херојске смрти на Чегру.

кишом од камења. Кула беше разрушена, а Рацић командова на јуриш и први излете преко бедема са ножем на пушци.

— Ура! громко одјекну и четници поискакаше из шанца. У пуној официрској униформи Рацић се изложи непријатељским куршумима, десно од њега јуриша поднар. Милан. Тек што је Рацић свршио с бедема, кад храбри Милан паде, смртно погођен, и издахну. Рацић крочи још два корака па се заљуља. Три куршума га беху погодила у прса. Четници који беху око њега, придржаше га и он викну „Водите ме напред!"

Али после два корака он би поново рањен и паде. Неколико четника га дохватише и по киши од куршума пренесоше у караулу. Он је још био жив, али убрзо наступи агонија и он издану.

Смрт Рацићева озлоједи још више четнике. Из центра по чеше бацати и бомбе, на скривене Арнауте, који не хтедоше да се макну из заклона. Пушке грохтаху а митраљези својим „так-так" уносиху забуну код непријатеља.

Напослетку Арнаути беху потиснути из срушене карауле и они почеше бегати низ брдо. Први митраљез поможе напредовање наших те тако одсудни моменат у борби на Лисици беше решен у нашу корист. Онда је било 10 часова пре подне.

Међутим, борба се и даље наставн.

Са суседних караула отпоче врло брза ватра а и истерани Арнаути из карауле заузеше нове положје. Да би онеспособио турску караулу на Попрашници други митраљез ручио је неколико рођевина у једно једино проворче, које је било према нама. кроз које нас гађаху. За тим окрену бацати у кров карауле, јер се на тавни беху попели Арнаути и ина њеримида нас гађаху. Овједном почеше један по један испуштати из карауле, а ми их пољем из пушака дочекивасмо и обарасмо.

Око 3 сата после подне пуцањ се са турске стране умањиваше. Нама се нада наређба, да штедимо муницију и да само на пуцања непријатељска одговарамо.

Капетан, сад мајор, Вуловић, који предузе команду над свима после погибије Рацићеве, би лако рањен у мушицу леве руке. Он, пошто је превио рану на две на три, продужи и даље да командује и да сам даје примера личне храбрости.

Око 5 сати после подне почесмо напад појединачном ватром на другог митраљеза на караулу Гуриште. Ту смо били боље среће, јер њихове пушке не могаху, да дејствују добро на толику даљину, док је наш митраљез косно.

У том почеше на карауле износити и рањене. Четници сви беху на својим позицијама и за време овог спровода сипаху ватру на непријатеља, кличући:

— Ово за Рацића, ово за Милана и т. д.

Већ око 6 часова борба престаде и свима се четницима нада заповест, да се прикупе у караули и шанцу око ње. Бедеми од шанца утврдише се митраљезом, мртва се стража размести свуда у наоколо, а ми ујесмо у караулу да дремљући себи мало одморе.

Сведоци турског варварства

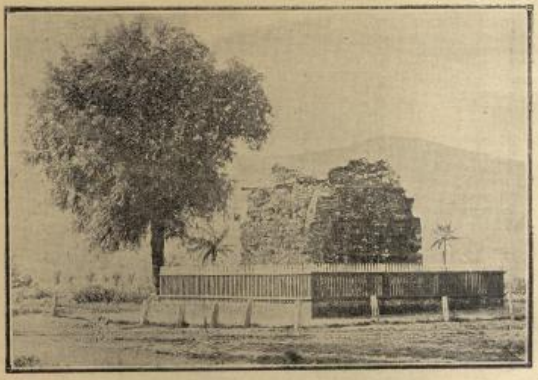

Ћеле Кула:
коју су Турци зидали од глава славно палих Синђелићевих хероја на Чегру 1809.

Тако се заврши борба на Лисици, у којој изгубисмо 10 мртвих и 5 рањених, а Арнаути преко 100 мртвих, док су рањенике повели са собом.

У борби су учествовали четници: Бабовић, чиновник Железничке Дирекције, Урош Петровић, чиновник Железничке Дирекције, Љубиша Врсаловић, чиновник Железничке Дирекције, Јован Бркић, ктт.; „поп Јаков", наредник Власта Радовановић, студ. технике, Сава Живановић, ст. технике и др.

Митраљеско одељење предводио је поручник 2. пешадијског пука Радисав Николић, а као његов помоћник био је поднаредник 10. пеш. пука Драгољуб Фелба. У том одељењу били су ови четници: Милан Милошевић, ст. филозофије, Страшимир Милетић, правник, Стеван Грчић студент Трг. Академије, Светолик Ивановић, техничар, Јован Гаврић, банк. чин., М. Мојић благајник Грађанске Банке, Вукашин Петровић студент Трговачке Академије, Цветко Брајовић, правник, Милутин Милан банкарски чиновник; Бора Вујић, студент и Живко Туцаковић, техничар.

Четници су се сви показали храбри, а митраљеско одељење добило је у Приштини писмену похвалницу од капетана Вуловића и напојницу.

Данашњи изглед Ћеле Куле

над којом су зидали Срби да би је сачували од зуба времена, подигли капелу.

Милојко В. Веселиновић

— Многозаслужни родољуб као човек, разборит, одвећ храбар и неустрашив борац —

Скорих дана смрт нам је утрабила једног скромног а многозаслужног јавног радника. У Делиграду у своме родном крају, после дуга и тешка боловања преминуо је *Милојко В. Веселиновић*, конзул у пензији, један од најбољих наших познавалаца Старе Србије и Македоније, прилика и људи у њима. Смрт његову забележили су наши листови, али нису довољно истакли значај овог скромног човека, који се одликовао и као просветни и као књижевни и као политички радник и као ратник на бојном пољу. О раду Милојка В. Веселиновића могла би се исписати велика књига и ми чврсто верујемо, да он неће остати без тога поменика. Ми ћемо га се данас сетити само као ратника, јер је данас ратно време, а као јунак најмање је био познат. Но место да ми истичемо његове војничке врлине и јатне успехе пустићемо, да га као војника карактерише и представи његов командант и учитељ, познати велики родољуб српски Милош Ц. Милојевић, који је пок. Милојку издао овакво уверење:

На молбу господина Милојка Веселиновића родом из села Јасења —Делиграда—среза и округа врбеспичачког а садашег писара начелства окр. чачанског, подписани уверава сваку надлежну власт и сваког оног, који су о томе надлежни знати, и то:

1, Да је г. Веселиновић, по предлогу потписаног, од 15 децембра 1877 г. № 5048 утврђен у чину *таборника*—командира—копаоничког табора—батаљона—а у *дружини*—кору—*Дежевско—Ибарској—устаничкој*.

2. Да је као таборник поменутог табора био у свима борбама, у којима је његов табор био уведен у Пазаришту, на Копаонику и т. д. а нарочито се одликовао у борби 2. јануара 1878 г. на *Кнежевом Брду*, *Ловну* и т. д. те је као храбар и неустрашим борац и као вешт и разборит старешина по предлогу потписаног одликован *Таковским Крстом* V степена.

3, Да је не само био у поменутој *дружини*—кору за сво време нашег другог рата с Турцима и докле је војска наша била на границе, него је био и у првом нашем српско-турском рату и то 1876. године у *Добрињу* а у *дружини* кору—*Моравско—Добричкој*, добровољачко—устаничкој и на Рашци 1876 77 у *дружини Рашко—Ибарској, добровољачко устаничкој* и одликовао се у свима борбама у којима је учествовао на *Рогозни, Вучијој Локви, Берберишту, Зимињцу, Г. Крњину* и т. д., као одвећ храбар и неустрашим борац и као врло вешт, војнички подпуне спремљен и извежбан, одвећ строг старешина, те је по предлогу потписаног и одликован *сребрном медаљом за храброст*.

4, Да је по предлогу потписаног, актима на то односећим се био одређиван за заступника потписаном, за време једно-месечног његовог осуства у нашем првом српско турском рату и вршио за то време дужност — заповедника—Команданта — *Рашко ибарског—добровољачког—устаничког дружина* и III класе студеничког батаљона, а тако исто и у другом нашем рату заступао потписаног такође по предлогу његовом, за време његовог путовања у Ниш по позиву Врховне Команде, као заповедник *Дежевско ибарске—усташе* 1877 *дружине*, оба пута за време примирја, на потпуно задовољство подписатога, па које зато, а које опет што је се као заповедник—командант — појединих бивших таборишта—логора, у оба наша рата, као на *Крстишту, Дретском Пољу, Стуну, Лепосавићима, Граничанима, Кнежевом Брду* и т. д. одликовао свима врлинама, које морају бити својствене једном разборитом, справедљивом, војничкиизвежбаном и развијеном – интелигентном —воћеном заповеднику — предлаган је потписаним *за чин поручног пешачког потпоручника* и то у оба наша бивша *рата*.

5, Да је по предлогу потписаног, 1878. г. одликован *Ратном спомен-медаљом* као борац

6, Да га потписани може, са светлим лицем препоручити свуда и сваком и као храброг и неустрашимог борца и као врло војнички извежбаног правог воћеног старешину и као врло великог родољуба и радника српскога народа, чито у Правој Србији, за време Турске, као најбољег и најничијег нашег бив. учитеља у Врању, који је се и као млад и изображен син Кнежевине Србије, добровољно излагао највећим и грозним опасностима, па и за сам свој драгоцени живот и из сопственог увиђаја и побуде.

Бивши заповедник — командант — Добровољачко — усташе—моравско добричке дружине 1876. г. Добровољачко—усташе — рашко —Ибарске дружине и III кл. студеничког батаљона 1877/8 и Дежевско—Ибарске усташе дружине—кора 1877-78 год.

8 Новембра 1880. г. у Београду
Милош С. Милојевић

На уверењу је велики печат од правог воска, на коме је (а то је било *пре* Прогласа Краљевине) у средини велики Душанов двоглави орао са краљевском круном над главама и рашреном, а не скупљеном крилима, а око орла натпис: *Печат Срба добровољаца за ујединење Краљевине Србије 1876 г.*

После рата, у коме се тако одликовао, пок. Веселиновић се посветио данашњој новој Србији у којој је дуг низ година с врло великим успехом радио на нашој националној ствари и на том пољу стекао заслуге, којеће нег овом имену сачувати трајан спомен у српском народу. Веселиновић је нашу књижевност обогатио прилозима знатне вредности, а иза њега остао је прикупљен драгоцен материјал.

Нека је светло спомен и вечна слава Милојку В. Веселиновићу, великом родољубу српском, вештом и разборитом војничком старешини и одвећ храбром и неустрашивом борцу!

Слава му!

† **Милојко В. Весе иновић**

КАО ТАБОРНИК (КОМАНДИР) ТАБОРА (БАТАЉОНА) У ДЕЖЕВСКО ИБАРСКОЈ УСТАШКОЈ ДРУЖИНИ (КОРУ).

Погибија наредника Ђукића

— Једна епизода из борби на Брдници. —

Уз слику младог хероја српског Живојина С. Ђукића, питомца Војне Академије, да проговоримо коју реч о овом идеалном младићу, да се види како за славу српског имена пада узданица нада, омладина и цвет српског племена и како је скупа слобода коју својом крвљу народ српски откупљује.

Пок. Живојин је рођен 2. марта 1893 год. у Краљеву од оца Сретена Д. Ђукића, свештеника и члана жичког духовног суда и мајке Даринке. Одрастао је и школовао се у Ужицу. Био је увек пажљив, учтив према свакоме и до крајних граница послушан. Био је то честит дечко из добре куће, кога још из најранијих не беху отиралс, а који се још тада заносио патриотским осећајима и националним идеалима свога народа. Такви ступи и у Војну Академију на 6 разреда гимназије 1911 године. У Академији је био примерни војник и као Свети рат за ослобођење своје браће одмах и шета као поднаредник у војне редове. Он и ње себи кругови биће гвоздени по пуковима и тако Живојин постаде ађутант 3. батаљона 5. пешадијског пука II позива народне војске. И ако млад као капља од поје у рат, где та света дужност позиваше.

При поласку на границу сетио се он тада свога ступања у В. Академију, сетио се полагања испита, а највише му тада падаше на ум тема из српског језика „Хеј трубачу" коју је радио. Та песма га је сада потсећала на стварност, која пред њим стајаше и он одушевљено са осталим друговима полете браћи у помоћ не би ли се једном изрекли идеали ослобођења.

† Живојин С. Ђукић слатко иза пед Скадром

На бојном пољу су били истени идеали и сео његов свет.

Његова душа гледала је у срећи. И ако одушевљен војник он је био исцрпљен и увек се сећао својих родитеља и редовно им писао из сваког места. И све што сад могли казати сада на овоме месту о његовом животу ће бити једном једу било би празно и непотпуно. Његова писма говоре о томе и с тога неће ни бар у неколико цитирати, јер његова писма то су мотиви пријатељу за и трећу рат, ако ће бити и једног батаљона. На основу тих писама ја видим даље ове редове.

Следујући расподелу пок. Живојин је отишао у Ваљево и није имао времена ни своју кућу да сврати те да се са својима види, да се поздрави и да узме благослов својих родитеља.

Из Ваљева његов пут са војском био је преко Младеновца на стару српску границу и заустављено се код Кагуле. „Врбаница" и „Свиничица". Пук у коме је био пок. Живојин добијао је у састав треће армије и чиме је себи као рат опи су прешли границу и 3 батаљон био је десна побочница и наступао је ка Приштини, која је и ослобођена; а 11. октобра тај батаљон, у коме је пок. Живојин био ађутант одређен буде да из Приштине иде у Косовску област и да разоружава Арнауте, што је и извршено. Тада су разоружана села: Белешево, Белочевац, Врагодија, Мала и Велика Слатина Ариље, Пошозетин, Мантура, Медвеђа, Вршевац Чучуњаге, Добријево, Јеленац Добрања, Гланица, Лелетићи, Радево, Рујац, Торина и др. Свуда је у тим местима пролазио пок. Живојин са батаљоном и где се нису Арнаути хтели мирним путем предавати и оружје полагати вођена је борба док су савладани и оружје покупљено. Тада је он писао ону пређ осталог и овог „Да знате како је дивно српско Косово, које се пружило као длан од Приштине до Качаника по чему не може да га прегледа. Ја га сада знам целог и сва места на њему."

Ватрени јунак није знао да ће за слободу Косова своју невину крв тако брзо пролити.

Са Косова његов батаљон отишао је у Ђаковицу, пред којом је био опет у борби 22 октобра од 10 часова пре подне, до 6 часова по подне, када је Ђаковица пала.

„Лет је био пријазор за време јуриша" писао је он тада, „који је почао са 8.0 метара а требало је прећи реку, која је имала високе обале. Војници хтедоше да трче ниску обалу, али мој командант (Стеван Петровић) први скочи, а војници за њим. Ја сам тада командовао једним водом, чији водник беше заостао позади због немоћности. Пред јуриш, а на пољу наших топова Црногорци су дошли на Дечана и ушли у варош."

Колико војничког у овим речима има, то може сваки оценити и колико љубави према своме послу, за који се тако предано спремао. Он је летео управо и његова млада душа није знала за страх и погибију.

Из Ђаковице његов батаљон крену се 28. октобра за Сан Ђованн, та мо... на српско море, о чему је Живојин вечито сневао Тако су прешли све оне нечувене тегобе на томе путовању и 3. Новембра, на самом овом путу, пошли су борбу са Арнаутима из Чина Гурије, а 4-5 новембра борили су се код града Љеша. Борба је трајала од 12 часова пре подне до 1½ часа по подне, док се нису најзад Турци предали и српска је војска ту заробила команданта града, 31 официра, 50 подофицира 1200 војника.

У тој се борби Живојин нарочито одликовао својом храброшћу и тада је унапређен у чин наредника.

После примирја настаде опет борба и сад видимо Живојина у борби са Турцима у селу Дајчу, а затим 20. јануара и у борби код Скадра. Ту је тешко рањен на смрт и однет у Љеш у болницу у ком је 28. јануара 1913 г. 10½ часова пре подне својим тешким ранама и преселио.

Родитељи су телеграфским путем одмах извештени, а ускоро за тим школски друг његовог оца г. Ђорђе А. Хаџић, протојереј војни Дринске Дивизије II. позива, писао је опширно о његовој погибији.

Писмо гласи: „После сређа и скоро без икаквих жртава заузела Барбарушје и Бушати са селима истих имена наређено је, да се изврши ноћни напад на Брдницу, која има модерна и јака техничка утврђења. Напад је почео 27. јануара у три и четврт часа по поноћи Борба је била веома јака и тако рећи, очајна. У тој борби учествовао је и твој Живојин. Она је трајала до 6 часова изјутра После једног часа почели су већ долазити по-

једини рањеници на дивизијско превијалиште, на коме сам се месту већ и сам по свом положају, овако налазио, дочекујући их и вршећи своју дужност. Чим су први рањеници нашли одмах сам их почео распитивати е да бих нешто могао дознати о пок. Живојину, али ми нико ништа није могао казати о њему. Напослетку, угледах из круга једна носила. Пријем им више инстинктивно, једнако мислећи о њему.

— Шта је сине, шта је јуначе мој, зар си ми и ти допанио рана? — ослових га, јер то он беше на носилима.

— »Допаној једне али вредне«, весело ми одговори он са носила — »онакве каква јунаку и доликује«, па се насмеја.

— Не бој ми се, соколе, сад ћемо је и видети и изнаћи, наставих ја идући поред носила и тражећи очи ма што згоднији место где би га спустили.

Одмах наредих те донесоше сена које подметнух под носила да га не би спустили на хладну земљу, а и да би му било лакше, помиловах га очински по анђеоском лицу, па га упитах како се осећа. Он сав беше премрео, јер је до појаса био у води, због чега му је доле и одело било мокро. Одмах му набавих коњака и парче-два шећера да бих га загрејао. Он, поште понуче прилично коњака из чутурице, рече ће у шали:

— „Ето, видите г. прото, како ме рат научи и да пијем коњак и да пушим, а то дотле ја нисам чинио".

Затим одмах дође лекар Др. Миливоје Рашковић по Шапца, па му скидоше одело и пред нама се, на мах, показа рана величине двоцинарке, но неправилна облика. Она беше више при врху дебелога меса с леве стране, али на супротна ј но беше више никакве ране, јер олово беше остало у њему.

Пошто је превијен и утопљен, запитам га како се осећа, он ми одговори: „Добро само ме стомак боли"; а кад сам за тим питао лекара, он ме је храбрио говорећи ми, да има наде на спасење.

Око 4 часа по подне тога дана он је натоварен на воловска кола у којима сам га добро увио и заједно са осталим рањеницима упућен је у болницу, у Лешницу. Ја сам по свом положају морао остати у штабу код војске испод Бушати, пред Скадром.

Распитивао сам се о њему сваког часа и страхо вао сам да њега, док нисам најзад добио доказолу да одем до Лешнице. У 2 часа по подне 29 јануара већ сам био у Лешници, где сам се одмах, још с вена, распитао о њему. Нисам се могао убојати: рекоше ми да је умро још 28. у 10½ часова пре подне, пошто је претходно добио заклапање трбушне мараинце и да је сахрањен у порти каголичког манастира, близу гроба пок. мајора Ђорка Пашћровића и још неких официра. После кратког одмога отишао сам те му прилично вожтанцу, опевао га и прежио. Пролих над њим горке суве као над својим дететом у место тебе, драги мој и тужни, друже, Сретене.

Кад сам га на завојишту питао — пиште прота Хаџић — може ли преболети рану он ми је одговорио весело и насмејана лица:

— „Не бојте се за мене г. прото ја се још тако добро осећам, да бих, чини ми се, и овакав какав сам сада, пак могао отићи на бојиште и туђи се са нашим вековним непријатељем."

Ето, тако се угасио један млад, благородан живот и нестало је једног идеалног младића, који је свој род преко свега љубио.

Завршујући овај кратак опис о његовом животу морамо напоменути да су пок. Живојину грађани града Чачка у великом броју, оба пола, одали достојну пошту 2. фебруара на парастосу у Чачанској Саборној Цркви и искрено оплакали његову рану и прерану смрт. Они су га жалили, али су били и радосни, што њихово родно место доби још једног Рајића, још једног Синђелића, у младом Живојину, чије је тело из Љешња пренето и уз учешће света Чачка свечано 24. фебруара сахрањено у чачанском гробљу.

И као да је сама судбина хтела да у оном моменту, када се у цркви преливаше кољиво за покој његове — племените и витешке душе, да се баш тада са хора црквеног зачу омиљена песма пок. Живојина: „Хеј труба чу* . . . . и задрхти свако срце и успламте осећа наших душманина

Слава младом хероју и светао му* спомен у срп. народу

Арнаутски понос

Приликом разоружања арнаутских села, било је спомињено свима Арнаутима, да ће се казнити сваку сваки онај ко не преда оружје и код кога се оружје буде нашло.

Наш командант био је извештен да у једном селу има још доста оружја. Он пошље једну чету и дошла та чета нађе преко стотину пушака у селу. Сопственици оружја буду изведени пред команданта. Командант их упита зашто нису предали оружје и имају ли још оружја. Они су упорно ћутали. На сва питања и попављања командантова, они су немо ћутали, не проговоривши ни једну једину речицу.

Командант им на крају саопшти, да ће бити одмах стрељани.

На лицима Арнаута није се примећивала узнемиреност. један млад Арнаутин клече пред команданта и молаше милост.

Одједанпут, један постарији Арнаутин окрете се томе младићу и за трен ока пуче шамар по бледом образу младог Арнаутина, који се као опарен опет исправи.

Командант видећи толики понос код Арнаута, отпусти их кући. Великодушност команданта имала је већи успех и ефект.

Ђенерал Илија Гојковић

Редак је случај, у новије доба, да један војник родом, без стручних школа а само својим неуморним радом досте до чина ђенерала који данас са пуно права и на новоме српске војске носи. То је ђенерал Илија Гојковић или „наш чича" како га зову његови војници и официри.

„Наш чича" је човек необично лепе здраве памети и широке природне интелигенције, коју је он допунио пратећи вредно и неуморно сваки развитак — сваку појаву у војној стручној књижевности. Гојковић је и министровао са пуно части и нико ваљда за свој над са министарске столице није добио толику сатисфакцију, као што га је овај рат пружио ђенералу Илији Гојковићу. Њему се као министру није одобрио кредит за нове брдске батерије које је он сматрао као апсолутно потребне за будућу акцију и баш у борби на Битољу показало се да би ми са много мање жртава прошли да смо имали те Гојковићеве батерије.

Гојковићу је у оном рату поверена команда моравске дивизије I позива, која је од преласка српске војске преко границе на све до закључења примирја стално била у акцији и стално на истакнутим положајима. Та је дивизија сјајно извела своју задаћу. историја њених покрета у ствари је историја успеха српског оружја Моравска дивизија и сад је на предстражама на српскоме југу и према Арбанасима а „наш чича" и сад је свеж, одморан и оран да у сваком тренутку прихвати борбу.

О моравској дивизији најмање је шта ано,

она је најмање рекламирана али, кад се све среди и све заслуге буду стављене на своје место, Гојковићева дивизија заузеће светло место у историји овог рата.

Још за време примирја Џавид-паша који је тада био у Корчи, нудио се ђенералу Гојковићу да му се преда и кад то ђенерал није могао тада да учини ево где му се Џавид сад понудио, да се преда.

На Шкумби реци састаће се оба јунака, Гојковић и Џавид од којих сваки има о другоме лепо мишљење и поштовање и примајући сабљу из Џавидове руке „наш чича" ће крунисати своје ратовање и своје војничке подвиге.

Н—ћ.

Наши под Једреном.

Службеници дунавске пекарске чете

Дунавска пекарска чета другог позива народне војске, која од почетка мобилизације врши неуморно своју тешку дужност, налази се сад пред Једреном у Мустава Паши. За време примирја Њ. В. Бугарска краљица Елеонора посетила је пекарнице ове чете, и врло се похвално изразила о њеном раду. Где год је до сада ова чета радила сједа је односила рекорд у раду, а све благодарећи њеном симпатичном команднру г. Живораду Божићу, који данонођно настојава да одржи лепи глас своје вредне чете.

На слици су: 1. Живорад М. Божић резервни поручник, командир пекарске чете; 3. Петар Протић, професор Богословије, комесар пекарске чете; 3 Павле Павловић, професор у пензији, надзорник пекарске чете; 4. Стеван Живковић, секретар првостепеног окружног суда београдског, надзорник пекарске чете; 5. Љуба Живковић, полицијски писар, писар пекарске чете.

Од Скопља до Елбасана

— Утисци једног војника другог пријекобројног пука —

(2.)

Упутисмо се њиом, да дођемо до Беаз куле, која се на самом заливу налази. Наћосмо се и пред кулом, те одмах покушасмо и у њу да уђемо; грчка стража, која се при самом уласку налази, пропустила нас је у кулу; те се ми по басамацима, који имађу само благ нагиб, упутисмо у унутрашњост куле: одмах, при првим корацима видесмо, да је кула Турцима служила као магацин за муницију и оружје, јер је препуна кутија од пушчана муниције. Пењесмо се и на последњи кат, а са овим и на кров куле, који је врло лепо уређен за шетњу. Помоћу басамацима, пењесмо се чак до мотке на којој се лепрпила грчка застава, и бацисмо поглед на море, па варош.

Дивна слика: Солун се пружио све крај залива, и од залива горе, у косу планинских пропланака. На врху се налази колосалан, али доста порушен Солунски град. Ту на кули направисмо распоред кретања по Солуну, те се упутисмо једном лепом, доста широком улицом ка грчком гробљу. И овом улицом иде трамвај, који баш пред самим гробљем скреће лево. Упутисмо се у гробље, врло лепо уређено, чисто, са дивним споменицима, на једном најосмо слику једне старице, како лежи на самртничком одру, сва избодена пожевима; на њој је било око 10 рана, које шире, које уже, слика грозна али треба да представи варварство, које је тако рећи до јуче у овим лепим нашим крајевима владало. Изађемо из гробља, па се упутимо уз брдо, ка граду; дођосмо до првих домова, пробисмо се кроз један, и најосмо се у унутрашњости града; сам крш, стена, а по том кршу подигнуте куће без икаква смисла и реда; уланама крстаре торбари и дерући се продају своју робу; забуљене буле крећу се на све стране, носе судове за воду које овде има обилно. Једва се пењесмо до на врх овог овако неуређеног краја вароши, и бацисмо поглед; слика је врло лепа, види се цео Солун, залив и околина. Покушасмо да уђемо и у тврђаву, али нас не пустише, ту је грчка стража; одосмо у једну кафанину, која има дивну терасу, седосмо на ту терасу, и уживасмо у лепоти положаја овога места.

Дан дева, сунце огрејало, нигде облачка, ведро, да се далеко може видети; бацисмо поглед на Солун па залив, и уживасмо у лепоти, коју пружа Солун. На планинској коси, на врх које се налази град спушта се постепено ка заливу Солуна, који, само мало да је уређенији био би по лепоти неупоредиво место. Упутисмо се полако по овом крају пођосмо доле другом страном Наћосмо на једну дивну грчку цркву, која се налази на једној стени, а опкољена са све четири стране високим бедемом. Улице су све грозно прљаве, јер становници све ђубре и прљаву воду бацају на улицу, да би им дворишта и чиста.

Наћосмо и на неки трг, где се продаје што год хоћете, почев од најмањих јела, па све до златних и свиленх ствари. Продавци су већином Јевреји, и за ствари које продају траже велике цене, да их на крају крајева продају са трећину онога што су тражили. Вика дрека, сваки види своју робу, прави калдрмоског од шаренила.

Знајући да нам је мало времена остало за разгледање овог лепог места, јер већ сутра, зором раном требали смо се кретати за Битољ, ручасмо на двоје на троје, па се упутисмо ка заливу, уђосмо у један чамац и отиснусмо се на воду, да обиђемо неке морске бродове а нарочито нам је пажњу привлачио француски брод Вгиіх. Колос од челика, на сред мора пркоси валима и ни најмање не клатећи се, као да је на дна морског изникао; висок три ката, са три топа са једне и друге предње стране, а са задње неколико.

(Наставиће се

НАШИ ПОД СКАДРОМ

Српска артиљерија прелази Дрин да заузме положај пред Скадром

Српска опсадна батерија 12 см. француског типа Шнајдер Кане, чије разорне гранате страховито дејствују на Турке у Скадру

Штампарија Наумовић и Стефановић, Београд, Чика-Љубина ул. бр. 8, Одговорни уредник: Ст. Ник. Шајачки.

Број 10. БЕОГРАД. НЕДЕЉА 24. МАРТА 1913. Година I.

БАЛКАНСКИ РАТ

Број 20 пара

Број 30 филира

У СЛИЦИ И РЕЧИ

УРЕДНИШТВО: Краља Милана ул. бр. 2. ТЕЛЕФОН

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ ШИЈАЧКИ

Излази сваке недеље. Напредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Победник на Куманову, Прилепу и Битољу

КОМАНДАНТ ПРВЕ СРПСКЕ АРМИЈЕ ПЕШАДИЈСКИ ПОДПУКОВНИК

Њ. В. КРАЉЕВИЋ АЛЕКСАНДАР

наследник престола Велике Србије

Нашим освајачима Једрена

Хајдете натраг! На тој црној њиви
Коју сте рáлом тополским разрили,
Доста сте крви потоцима лили!
Време је, да се одморите и ви!

Да ли сте живи остали у боју
Или вас листом могиле покрише
Или вас срце и не вуче више
Доћи у лепу отаџбину своју?

Видети опет оца, сеју, брата,
И стару мајку, пуну неспокоја,
И сузну љубу и дечицу, која
Питају тужно: „Где ли је то тата?"

Крај свога старог огњишта седети,
У светлом кругу, уз песама звуке
И, након свога поново узети
Дечицу своју у крваве руке?

На њиве, жељне, и зноја и рада,
С рáлицом оштром радосно отићи
Сврстати бразде, на онда обићи
Ројеве златне и свилена стада?

Проћи кроз забран, над ким се надвукô
Застор од лишћа? Кроз сеоце бело
И вотњак мали, што се сав обуко
У своје цветно, блиставо одело?

Хајдете натраг! Даље ваше није!
О, децо наша, о ратници смели,
Доста сте другом лаворове плели!
Време је, да се сетите *Србије!*

Срђа Златковића

Војнички растанак.

Нашој мајци јави да идемо, прáво!
Нас ће тући огањ, снегови и киша!
Отаџбини својој у пролећне дане
Доћи ћемо с венцем победе на глави.
Или никад више, Или никад више!
Вране, нашој мајци да идемо јави!

Драганама кажи: „Пошли су где грца
Наше робље, и где ветар мрзне вође;
Где ће тамад врела раздирати срца,
Где ће урлик смрти горити се само,
Страшни помор нове гробове да сеје;"
Драганама кажи: „Отишли су тамо!"

„Вратиће се, да вас уз победне трубе",
— Кажи нашим драгим женама и деци —
„Пробуде, кад опет процветају врти,
Да вас више воле и страсније љубе;
Ил' заспати тврдо на постељи смрти."
Њима, вране, тако на растанку реци!

Нас предводи прошлост, будућност и нада
Тамо где већ пљушти киша оштрих зрна
Где потмуло грми страшна канонада,
И застава смрти лепрша се црна,
Где злокобни јарам још робове тишти,
А земља од бола и од крви пишти.

Претци ће се наши из гробова дићи
За последњу борбу! Док се дизе пара
Из просуте крви, даље ћемо ићи;
Водиће нас сенка великога Цара;
Полумесец док се не сруши у крви,
Ил' док не паднемо — последњи и први!

Сима Пандуровић

На Младом Нагоричану

Критичан тренутак битке по плану једног учесника (3)

Капетан Стојадиновић и потпоручник Михајловић развише своје чете и кретоше се у стрељачким ланцима.

На четврт часа за њима дођоше чете Милана Поповића и Бранка Лазаревића, — такође у стрељачким низовима само ближе реци Пчињи. За њима се кретоше и остале чете: Деспотовића, Дебељаковића, Сарановца, Милојковића др. Чајкановића Аћутанти Магазиновић и Бошковић су ишли са војницима и упућивали их на положај.

Ови стрељачки таласи кретали су се величанствено. Један за другим, на већем растојању, изгледали су као да се креће читава бригада. Доцније су ми причали војници, који су се борили на положају, да их је сунце огрејало кад су спазили да им прилазе у помоћ наши широки стрељачки таласи. Турци су нас такође спазили и како су били повијени око нашег десног крила, које беху већ мало и потисли — одвише се према нама и почеше нас већ гађати, али са врло мало успеха. Неколико шрапнела паде у наше низове без икаквог дејства, а после нас турска артиљерија више ни гађала; ваљда није имала рачуна да туче наше танке стројеве.

Њ. Кр. В. Краљевића Војвода
Један Краља Николе, који се сестрински звуником за рањено црногорско синове.

Близу једне воденице сретосмо једног артиљеријског официра који нам рече, да је стање на положају критично и да ће наше две батерије пасти у руке Турцима. Ми убрзасмо кретање и срећом стигосмо благовремено до батерије. Командир батерије замоли наше војнике да му доносе муницију испод брда, њих неколико отрчаше за муницију и осташе код батерије за све време борбе.

Око нас су падали пушчани меци.

Стигосмо већ у село на левом крилу положаја. Турци су били на 200 корака пред намъ. Већ је било пред подне.

У позадини десног турског крила чула се нека пуцњава. То је Степа сену нам у памети. Глас се убрзо пронесе и потврди. О! дивни човече! тек сад видимо колико си нам драг! Необично узбуђење подузе нас све. Јадни Турци, шта ће сад бити са њима! Чисто нам их беше некако жао, видећи како се узврдаше.

Из дањине у нашој позадини виде-

смо још неке стрељачке низове. То беше дунавска дивизија другог позива, која нам је пристизала око подне.

У селу на положају не беше нигде жиле душе Војници пронађоше неко буре са вином и на смену излажаху из стрељачког строја да пију. Чим се ко врати од бурета продужава пуцати.

Сви смо осетили да је криза борбе прошла и да су Турци малаксали; али и нас је неизмеран умор био савладао. Ни корака даље нисмо могли. Видео сам самог капетана где је заспао са парчетом хлеба у устима, иза једне гомилице камења.

Око 4 часа (11 ог окт.) по подне омање групе Турака почеше одступати. Ми смо их гонили ватром. У скоро отпоче опште гоњење.

Увече се опет вратисмо у село Ст. Нагоричане, а на положају остаде осми пук II. позива. Старица нас дочека плачући од радости, јер и она беше чула о нашој победи. Сирота бака, беше премрла од страха да нас Турци не побију.

Сутра рано ујутру нареди се покрет и гоњење непријатеља. Уз пут видех пустош на све стране. И тад се поновa сетих речи капетанових: „код Турака је још горе“.... Сетих се прве ноћи кад је код нас била потпуна малаксалост и пред и да је било још мало снаге код Турака, да нас нападну, ми се неби могли одржати и Бог зна шта би све било. Овако се и сад потврдило оно правило: Упорство је једино средство спаса. У изјављем очајању треба помислити да је и непријатељу тешко.

Срећом те се код нас нашло људи да нас благовремено опомену на те војничке истине и формуле.

М а р.

Шпањолци у Србији.

Шпањолски официри са представницима српске војске и грађанске власти у Битољу.

Одмах после славне српске победе на Битољу дошли су на ратиште, док је оно још било посуто крвљу и лешевима небројених јунака и српских и турских, два шпанска официра, да на лицу места прочуе ратиште и положај обе војске. У Битољу су их наше и војне и грађанске власти врло усрдно дочекале, па су се представници власти са овим угледним гостима и сликали. На овој слици у средини је командант моравске дивизије првог позива, ђенерал Илија Гојковић, њему у десне стране седи вањтанс шпанског краља Алфонза XIII, нижињерски пуковник Франциско Ечаги, а с лове стране седи конте Картагена маркиз од Пуерта, који је по повратку у Шпанију у мадридском листу „Трибуни“ с удивљењем писао о успесима и способностима српске војске

У горњем реду у средини је први начелник округа битољског Бранислава Ђ. Нушић, који је за мало дана успео, да у свом великом округу уведе ред и законитост и обезбеди свакоме слободу рада. Десно од Нушића је ђенералштабни пуковник Драг. Кушаковић, одлични начелник штаба моравске дивизије, а лево је резервни артиљеријски капетан Милан Ђорђевић, који је био на служби при Врховној Команди.

Турци су људи од срца

— Сличица са бојног поља —

У очи Нове Године рано ујутру пошао сам на коњу из Битоља за Охрид. Пут је врло дуг и тешко га је прећи за дан. Од самога паласка из Битоља поче киша и невријица.

Пред подне пролазио сам Ђавату, преко које увек дува јак ветар, а сад беше и јака мећава. Често ми је жао што нисам могао боље разгледати околину Ђавате, где се борила храбра дивизија Недићева.

Пут је ишао у серпентинама. На једном завијутку сусрех једног младића Турчина, која терашe двоколице у сусрет мени. Одједном се ни близу разлеже јак пуцањ пушаке. По пуцњу бих рекао да је то била турска пушка и не би ми пријатно, јер ја бејах потпуно сам и још на слабом коњићу.

Чим се разлеже први пуцањ, младић — Турчин скочи са двоколица и остављши коња и двоколице на сред друма — отрча напрат иза завијутка. Све ми ово изгледаше загонетно.

Официр се не сме ничега плашити, помислих и ободох коња да што пре стигнем иза завијутка. Чим стигох тамо спазих да овај младић иде мени са још једним Турчином, мало старијим од њега. Овај други дерао се на сав глас.

— Шта се дереш! викнух кад се приближих њима двојици

— Једна српска јединица (војник) пуцао је на мене и отео ми шесет гроша, јединце Турчин.

— Ајде самном да видимо тог јединца, рекох Турчину и отказах испред њега.

Око пута беше велики шевар и падао сам се да ћемо ту наћи тог јединца. Неколико минута прођоше у том тражењу и нигде никога не нађосмо.

Ено га, повика Турчин, показујући на једног војника који се крај вејавицу једва видео. Војник је трабио једном селу, које не беше далеко.

— Стој! новиких колино ме грло доноси, и потерах коња у галопу.

Војник убрза кораке и препречи преко пута, знајући да ја туда не могу са коњем.

— Стој! новоих још јача и оналих револверза вој ником.

Војник трчаше ка селу све брже и брже.

Мој коњ беше слаб, пун тог и уморан, а требало је путовати још десет сати. Готово ми се није галопирало за војником. Али ме спопаде бес због тог дрског разбојништва и због бегања војника, који се надао да ће ми умаћи и да ће ме намагарчити. Потерах коња мало заобилазним путем и непрекидно позивах војника да стане. Он је напротив све брже трчао, свестан свог клочина и свршене ствари, која ће га посигурно снаћи ако га ухватим. Свакога тренутка сам пазио да се не заустави и не отворе пушати на мене, као свог непомирљивог и врло опасног гонитеља.

У том смртном утрвивању већ смо се близили селу. Испред села беше неколико Турака, јер село беше често турско. Још се није могло оценити да ли ће војника стаћи пре него што умакне у село. Турци се нису умели наћи у овом чудном призору, а ни нама је трчао и онај младић, Турчин. Нису ме разумели шта вичем, а нису ни знали ко кога јури.

Ја сам био на педесет корака кад се војник докопао прих кошара.

— Држите га! викнух ја што забезекнуте Турцима, осташе као укопани. У том и ја улетих у село и скочих са коња да бих могао ући у кошаре. Пре следех једну, другу и трећу кошару и нигде не њихов чувши реч „аскер“ поведе ме кроз је дан соначић. Сва надежа да сам ја „командар“, како они зову старије официре.

Баво ће га знати, дал ме је тај Турчин разумео или ме је хтео презарати, тек он мене одведе код једне наше десетине, која је била као нека стража у том селу.

Војници се узмуваше кад ме спазише и капнар ми изађе на рапорт.

Одмах наредих забуну и са војницима опколих село. У том ми прође онај исти Турчин и рече ми да он зна где се сакрио аскер.

Цело се село забуни. Било је преко четрдесет Турака искупљених по сокацима.

Капнар отрча са два војника да доведе бегунца.

У том очекивању ја објасних једном Турчину зашто га јурам, и он затим оде оним окупљеним Турцима, сигурно да и њима саопшти то објашњење.

Не прође дуго и капнар је већ водио бегунца, који се беше страшно уплашио. Кад га видех још се више раздражих и докопах једну грану, која се одмакла ту заједа и почех немилице тући тога гада. — Стрељаћу те, разбојниче, дичио сам од беса и љутине.

Турци беху запањени.

Наредих да га вежу и да ми га доведу у једну оближњу кућу, где сам коња оставио.

У том ми прође један усташ Турчин и замоли ме да сратим ту код њега на кафу. Ја пођох за њим још увек дрхтећи од гнева.

У разговору са домаћином мало се стишах.

— Ејет, ејет, ушадзо је у прекидима Турчин, доносећи руку до груди и срца и на тај начин изјављујући понизност мени, а у исто време и сатлашавајући се са мном у мом строгом и правичном поступању према кривцу. На пак на лицу му се опрштало неко саучешће са тим несрећником, који је по његовом мишљењу имао још истога дана бити стрељан.

Наши јунаци

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОРУЧНИК

Никола Николић „Чавка“

ЈУНАК СА ЈАУМЕ

Дођоше још неколико Турака. Донеше нам кафу у филџанима. Ја им говорих како су наши закони неумитни према оним крвницима, и како су пре неки дан у Скопљу стрељали једнога само зато, што је отео фунту сена од једног Грка балканца. Они су се чисто чудили, како ми наше војнике стрељамо због насиља према туђим народностима.

— Ај вала. Ај вала, дивили су се са страхопоштовањем Турци.

У том стиже и онај опљачкани младић. Наредих да се доведе војник и при том суочењу, Турчин позна отмичара. Претресмо му испове и наћосмо четрдесет, у место шесет гроша; мора бити да је узгред бацио нешто да би нам затурио траг.

Војник није никако признавао да је он отео новац том Турчину.

Ја написах формално саслушање тог младића, војника и оних Турака који су видели како је овај бегао и кад се скрио. По саслушању наредих да се приведе затвори

За све то време око куће и испред мојих прозора скупљала се маса Турака. Шта ће то да му значи? помислих у себи, не презајући од тога, јер сам предосећао шта ће бити.

Мало затим отворише се врата и на њима се појавише неколико богатијих и угледнијих Турака. Они уђоше један по један, метанишући рукама према мени и клањајући се дубоко у знак великог поштовања.

— Ефендум, рећи ће нам разумљивим српским језиком најстарији од њих, чија глава беше обавијена лепим белим турбаном, — јабан те молио у име целог нашег села, да опростиш овом нашем аскеру и да га не стрељаш. Ми смо скупили двадесет гроша и замирили смо овог нашег младића, — а и он му прашта.

Тако заузимање Турака за нашег војника дирну ме јако. Незгодно ми је било одбити ту њихову искрену молбу, а још ми незгодније било опростити тако велики злочин.

— Мени је необично мило што се ви заузимате за нашег војника, отпочех ја после подужег ћутања и значајног размишљања, али је врло незгодно опраштати та кве кривице, јер се то код нас немилосрдно кажњава, да се не би опет поновило. У погледу закона, код нас нема разлике између Срба и Турака.

— Ај вала, ефендум, ми те знамо, продужи молити Турчин са белим турбаном, али те опет молимо да му

опростиш. Ваши су војници у нашем селу већ два месеца и ником до сад нису ништа на жао учинили. Ми их волимо и ми смо са њима као браћа. Ми те најпонизније молимо да му опростиш.

Наста једно мучно ћутање.

— Господине капетане, прекиде ћутање каплар Тодић, (тако се звао десетар у том селу,) овај војник је из наше чете; био је два месеца у битољској болници и сад се враћа из болнице; он још није упознат како да се понаша према Турцима. Ја вас, господине капетане, молим, ради части наше чете, да не опуштујете овог војника, јер не можемо допустити да у нашој чети буде стрељаних плаћеника.

Овај ме матара. Ја у души већ осећах да ћу опростити.

— Сутра је Нова Година, добаци каплар, рачунајући поспешрно на ефекат и успех.

— Добро, рекох одсечно. Ако призна кривицу поклонићу му живот, али ћу му оплатити двадесет пет батина.

Отрча каплар да доведе кривца; потрчаше и Турци. Доведоше га преда ме. Али војник не смеде никако признати злочин. Још ме више могао оценити да ли ћу му допсти опростити или га наплатним на признање.

— Водите га, никаух љутито, нећу му опростити.

И Турци и каплар беху као утучени. Изведоше га.

Не потраја дуго па га опет уведоше. Решио се најзад да призна и признаде. Ја му опростих живот, али остах при томе да му се опали двадесет пет. Турци се очигледно радоваху. Домаћини ме замоли да останем на ручку. И мени чисто лакну што се тако реши. У разговору признаде ми каплар да су Турци дали неколико динара војнику — кривцу само да га подмите те да призна. Није вајде, али Турци су људи од срца.

После ручка узјахах коња и опростивши се са Турцима пођох даље. Био сам већ недалеко одмакао кад чух да ме неко вичe, трчећи замном. То беше један Турчин из села. Молио ме је да му дам сву хартију, што сам на њој написао саслушање. Бојаги су се да се ја вратим не предомислим.

Дадох му то саслушање и он се сав срећан врати у село, а ја продужих пут размишљајући колико је племенитости код Турака и како се брзо спријатеље наши војници и са својим данашњим непријатељима. Дошета је Србин рођен за инат и за севап.

Испричах овај догађај команданту јер, познавајући његово кавалерство, знао сам поспгурно да ми неће преначати моју пресуду. Њему се особито допало што је његов каплар био свестан части своје чете и одних га је произвео за подофицирешника.

С.

На мртвој стражи.

Сву ноћ оштра мећава мела
Не знаш пута, не видиш села

Камен је пуцо, с мраза плакô
Цвиљело гором дрвље свако. . .

Он нијем беше као челик,
Прислушкујући, горд и велик . . .

И свану . . . Свуда смаг до смета,
Вране се купе на дрвета . . .

Он још, на вису гора стари',
Са пушком чека и стражари . . .

Огрнут мразом мртав,ледан,
Стоји . . . И ено, ко ступ један,

Сребрн и сјајан, с врха горе
Подупро плаво небо Зоре . . .

Алекса Шантић

Прво српско соколско друштво „Душан Силни" у Новој Србији, у селу Букову код Битоља.

Из Нове Србије.

Многи наши официри и војници у новим крајевима, и онда, када су за време примирја имали одмор, нису престајали радити. Скупљали су децу и одрасле младиће из места у коме су се задржали и обучавали их у разним пословима Младићи су се учили у разним гимнастичким играма и вежбањима тако, да сада поред наше војске видите и младе гимнастичаре, који упоредо са њом раде просте вежбе и са задовољством слушају предавања о рату. Прво такво гимнастичко друштво основано је у селу Букову, у непосредној близини Битоља.

Иницијативом Миливоја Драгутиновића, пешадијског капетана, командира 4 чете 2 батаљона 16. пука, која се после издржаних неколико најважнијих битака, задржао у селу Букову, сазвана су сва одрасла деца из целога села и од њих је Драгутиновић образовао две гимнастичке дружине, које са највећим задовољством и преданошћу раде разне гимнастичке вежбе.

Драгутиновић је све слободно време употребио на физичко васпитање тамошње младежи. Са војницима своје чете, он је свакога дана употребио по неколико часова предавајући сељачићима о гимнастици и радећи са њима прво лакше а затим и теже гимнастичке вежбе. Поред обичних вежби, које деца свакодневно раде, г. Драгутиновић их је научио и егзерцирним радњама, тако да ова нова омладина, са пушкама направљеним од дрвета, већ ради упоредо са војницима обичне гимнастичке пушчане радње, које корисно утичу на правилно телесно развијање младића.

Захваљујући труду Драгутиновића село Буково је прво, које је поред жеље слободе, коју му је донела српска војска добило и једну корисну установу, на којој му је цело село благодарно. Становници тога села се већ носе мишљу, да образују гимнастичку подружину, којој је темељ ударио вредни капетан Драгутиновић, који не треба да остане ненагрђен.

Данашња слика представља један део гимнастичара са својим учитељом Миливојем Драгутиновићем и његовим помоћником капларом 4. чете, 2 батаљона, 16. пука Светозарем Тројановићем.

Наши јунаци

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

ДУШАН А. РЕЉИЋ

ЈУНАК СА БРДИЦЕ

Капетан Рељић као командир чете у шестом пешадијском пуку другог позива особито се одликовао у крвавој борби на Брдици, која је прогутала више жртава но и Куманово и Битољ заједно. На челу храбрих својих Подринаца капетан Душан неустрашимо је јуриш напред и у тој борби је допао рана, од којих се извидао у Београду, те је већ способан за нове јуначке подвиге.

Капетан Душан школован је официр, који је напустио војску и посетио се приватној цивилној служби, али када је Отаџбини затребала његова услуга он је био међу првима који би дали све, па и живот за част и славу Отаџбине, која се поноси, што изобилује таквим дичним соколима.

Ђорђе Благојевић, пешадијски капетан

Мајка Благојевића испратила је на бојно поље три сина, три официра и сва тројица били су пример савесног вршења дужности. Најстарији им је брат на одмору са својом трупом у Куманову а Ђорђе и млађи му брат још су изложени ватри непријатељској, први је на Шкумби, према Јавид паши, а други на Скадру. Пре неколико дана, а после понуђене предаје Јавид паша је покушао да се пробије кроз српске трупе, али је ту наишао на тврд орах. Моравска летећа бригада, која је сада тамо на мртвој стражи јуначки је дочекала Турке и сложио их одбила. У томе сукобу нарочито се одликовало митраљеско одељење, којим је командовао капетан Ђорђе Благојевић. Благојевић им са својим митраљезима није дао ока отворити и послао очајничке борбе натерао их је у дивље бегство и ту су Турци били бројем далеко надмоћнији. У тој борби капетан Ђорђе је са још једним официром и рањен, надамо се лако.

Капетан Благојевић је свршио Војну Академију и од почетка своје војничке каријере важи као један од најбољих млађих официра, због чега је добијао најбоље команде, које се дају само по одликовању. Он је војник од главе до пете и страстан спортиста од малена. „Душан Силни" је у њему имао дуг низ година најревноснијег члана и учитеља и свој понос. Међу нашим официрима он се први почео интересовати за авијатику и био је предложен за првог питомца, али су га у томе омели.

У рат је пошао као поручник и командир митраљеског одељења другог прекобројног пука, који је у саставу моравске летеће бригаде пуковника Стеве Миловановића, по чијем је предлогу за показану храброст, способност и војничке врлине награђен чином капетана, а у бој на Шумби показао се да је ту награду потпуно заслужио.

Јован М. Прановић, пешадијски капетан

Капетан Прановић је пошао у рат као командир четврте чете, четвртог батаљона, II пешадијског пука Књаз Михаила првог позива и учествовао је са јуначким својим тозличанима и Косаничанима у свима биткама, које је водила прва армија са силом турском. У једном критичном тренутку на Куманову он је стао на чело своје чете и цео батаљон повукао са сабљом на јуриш. За одлично држање на Куманову награђен је капетанским чином и предложен за одликовање, а у релацији његово суделовање забележено је овако: „Командир четврте чете поручник Јован Прановић задржао је батаљон, повео га на јуриш у моменту када су две чете окренуле назад и почеле одступати." Као на Куманову показао се храбар, присебан и одлучан и у свима другим борбама истичући се увек у прве борбене редове своје чете.

Никола Никовић — Чавка, резервни пешадијски поручник

Овај угледни шабачки грађанин и ако је већ зашао у године када се тешки ратни напори не могу да подносе свесрдно се одазвао својој српској и војничкој дужности и као командир чете у четвртом батаљону VI пука другог позива нарочито се одликовао приликом умирења и разоружавања Љуме. Својом неустрашношћу и одлучношћу много је допринео да се дефинитивно покори обесна Љума, којој је импоновало јунаштво поручника Николе, од старе јуначке босанске породице Чавки.

Судба их гони.

Када год су Срби ушли у које место Турци су напуштали своја огњишта и бегали у збегове, али су се већ сутра дан почели враћати у своје куће, видећи да немају разлога страховати од српске војске, која у ненаоружаном Турчину није гледала противника и мирне грађане није нигде ни узнемиравала, а камо ли злостављала.

Сутра дан по уласку наше војске у Марков Прилеп пред команданта места изађе један наочит Турчин водећи за руку свога синчића. Тражио је дозволу да може остати у своме дому.

Официр га је с чуђењем посматрао, али га није прекидао, а када је рекао што је имао официр му рече, да за то не треба ни молба ни дозвола. Српска војска није дошла, да никог истерује са његова огњишта, но да у ове крајеве донесе слободу и равноправност свију без разлике из вере и народности.

Турчин се Бог зна како захвалио и полазећи рече:

— Такав нам је к'смет. Мој деда био је Београђанин и када су градови пали пресељио се у Ниш. Када је после двадесетак година и Ниш пао у руке српске војске мој отац се иселио овамо. Сада сте дошли и овамо, а ја Богме немам ће, већ ћу остати ту где сам, кад нас тако судбина гони...

СА БОЈНОГА ПОЉА

НА СТРАЖИ...

У модерном рату комора је од огромног значаја, без добре коморе нема успешнога рата. Ми се можемо похвалити, да смо у овом рату имали одличну комору и одличне команданте, који су врло добро схватали своју дужност и са пуно части и самопрегоревања је извршавали. те су наше трупе увек биле на време снабдеване потребама. Дужност команданта није лака она је скопчана с пуно тешкоћа. а живот им није мање у опасности но онима у борбеним линијама.

Наша слика представља једну муницијону колону, која је заноћила на једном привалку. Цича и мраз а нигде ни сламке, а камо ли дрвцета да би се могла наложити ватра. да се промрзли војници колико толико огреју. Од мраза пуца камен, снег пада и завејава и кола и војнике, и стражар непомичан стоји на месту. на коме ће га смрт снаћи пре од непогоде но од куршума.

Живот у Елбасану

— Писмо једног команданта чете —

Велики је простор, који нас раздваја од наших милих и драгих Елбасан центар Арнаута и Београд центар српске цивилизације. Овди је дивљина, која ме ужасава, а тамо је питомина, која ме очарава.

Незнам чему више да се чудим, или најбоље је не чудити се; чудна је ово варош, а још чуднији становници: све остале вароши цвеће су према овој. Ја сам прошао: Приштину. Тиљане Скопље, Тетово, Гостивар, Дебар, Велес Прилеп. Битољ. Ресан, Охрид, Стругу и овај чудотворни Елбасан; да је у рукама Швајцараца, било би други Цирих, а овако је једно ругло.

Ма да је пуно улица, ипак ни једне нема, за коју би казао: е ово је лепа. Никаква реда у кућама, никакве регулације, све је рађено без икаква плана, једна изашла за два метра напоље, друга за толико и више унутра. Куће и дућани су им махом од дрвета; кад дува ветар цела се кућа тресе; пећи ретко ко има већ ложе на огњишту: занати и не постоје, само се продају аустријски фабрикати који су овде достигли кулминацију од бофла. Ђубре по улицама је превазишло сваку меру, а пси су загадили сву варош. Мурдарлук је неописан, ту једу, ту погане, ту се умивају, ту спавају, једним речи, све на једном месту раде.

Овди још не видех капут ни панталоне, сви носе сукнено одело, беле капе, опанке и т. д. О националној свести ни појма немају, чак и не разумеју шта значи то аутономија. Околни сељани су прави разбојници. И сами Елбасанци су нам захвални што смо им неколико околних села казнили по заслузи, јер веле, од њих је стрепио цео Елбасан. Овди влада потпуно осуство власти, а моћ јој је сведена на нулу. те ми држимо ред пушком и топом. Само варошани нису толико дивљаци, али сељани су рођени разбојници. Можете појмити, кад су се они скупили укопали и чувају предстражу, пред нашом предстражном линијом. Због тога смо увек у предострожности и на опрези.

Клима је врло интересантна; кад почну ветрови, они трају по два месеца, а то је баш сада; снега никад нема: идући ка мору, све је блато и пиштавина, а на другим странама дивна је околина. Виде се читаве горе од маслиновог дрвета роде лимуни, поморанџе, смокве, сад цветају и руже, али свет је одвратан. Нигде осмеха, нити расположења на њиховим лицима, све туробно, мрачно. Српски ретко ко зна и споразумеваће се прстима.

Порез у Албанији није нико никад плаћао; Арнаути су махом живели од пљачке. Пресретну какав трговачки караван опале из пушака, сакривени иза огромних стена, поубијају људе и тако их опљачкају, а коње себи задрже. И ако су близу мора, близу културе, гвоздени плуг није имао ту срећу, да се зарије у албанско земљиште. Најзад, шта ће им плуг, кад они имају далеко боље и лакше занимање, пљачку. Ето. са таквим народом ми смо требали да изађемо на и сада да излазимо на крај. Арнаути цене више пушку него ли живот, боре се као лавови, а кад виде јаку силу одступају, да се после опет скупе и мучки нападну.

Дуго сам мислио, а и сада некако мислим, како се може завести ред у овој дивљачкој земљи. Арнаутин неће да чује за чиновника. Њега ти не можеш регрутовати, нити он хоће да се одазове позиву власти: регрутна комисија треба да поведе батаљоне, топове и митраљезе, па тек онда да се усуди да врши регрутацију. Код њих оца нема, ретко ко умире, већ гине у пљачки. Често се туку сами међу собом. Да се уведе рад треба у свакој вароши држати јаку посаду, па чим се ко успротиви одмах дјествовати топовима. Најприродније би било, да ови крајеви остану наши, јер сем жртава које имамо, умели смо улити страх овим дивљацима, јер су видели да нема милости према крволоцима код српских војника. Оваква аутономна Албанија биће оно исто што је и до сада била, реч аутономна неће ништа изменити суштину. Албанија ће остати ругло Европе.

Примати се за чиновника у Албанији треба ризиковати свој живот, а то раде само комите; нико није луд да се излаже вечито трзавицама за љубав плате. Срамота је за целу Европу, што ово чудовиште постоји.

Албанија никад није имала своја краља, нити владу. Њихова послушност према поглавицама, то је чиста локална ствар и приверена без икаквих административних уредаба. Па и саме поглавице постојале су ради пљачке. Ето. Исе Бољетинца нигде нема, и он се плаши од својих Арнаута. И ми Срби. још смо дста далеко од запада, али Арнаути су много даље од истока. Турцима је збиља било тешко уредити Арнаутлук. али ни другима неће бити лако. Биће жртава доста, више него што их је до сада било. јер култура гута жртве. као гладан лав свој плен.

Жеж St.

Наши јунаци

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

Ђорђе Благојевић

Наши под Једреном

Официрска касина дунавске болничке чете другог позива у Кујунџи.

СРПСКИ ОСВАЈАЧИ

Српска војска пред полазак за Отаџбину чини почас палим херојима Краља Вукашина к

Пре но што ће напустити с једрене, под којим су Срби сада дост војске Краља Вукашина на овом м над гробовима својих палих другова опростити са оним својим друговима, тврдим зидинама Једрена, да буду јима и српског братског пожртвовањ

Помен чине српски војни ске дивизије пред српским гробов пиљу командант друге српске арм дунавске дивизије другог позива, је испод њих је артиљериски потпуков Протић, пуковник Љуба Милић, ком Живко Ђорђевић начелник штаба ду Карло Михл; начелник штаба друг Живановић и командант 7 пука пу Р. Аранђеловић командант IV. прек петан Брашић, д-р Марковић, д-р Д Новаковић, адвокат, и други.

Почасну чету, која је плот славно палим једренским јунацима

ВРДОГА ЈЕДРЕНА

ім славно палим друговима под Једреном и славно
ке Маричке погибије код Чриомена

Наши јунаци

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН
Јован Првановић

Наши под Једреном

Завејиште дунавске болничарске чете другог позива у Куцкан.

својим жртвама ослобођени град Је-
ослетили и маричку погибију српске
месту код Чриомена, српска војска је
ала свечан помен, да се на тај начин
ће остати да вечан сан почивају под
вечита времена сведок српског херо-
браћу и савезнике Бугаре
ида на Једренским положајима дунав-
Одмах иза свештеника стоји у суром
генерал Степановић, до њега командант
Михаило Рашић у црном мекинтошу,
Драгомир Стојановић, професор Петар
т 9 пука; ђенералштабни потпуковник
е дивизије; артиљеријски потпуковник
ије ђенералштабни пуковник Војислав
к Љуба Јовичић. Испод њих су мајор
ог пука; мајор Радован Обрадовић ка-
Николић резервни потпоручник Рада

ом пасљом послала последњи поздрав
IV. прекобројни пук

Од Скопља до Елбасана

— Утисци једног војника другог пешадијског пука —

(3)

На кљуну је колос какав ја до сада не видех; на две катарке, које су високе 30 до 40 метара, налази се инсталација безжичне телеграфије. Код брода смо нашли баш онда, кад је вршена смотра Морнари лаки, окретни, лете по броду, по катаркама и осталим деловима брода; све то оставља диван утисак, кад се са стране посматра. На пристаништу смо видели, поред других и грчки брод Trifilli који се спремао да пошеће војсци у Драч однесе хране, новаца, и много поздраве од њихових милих и драгих. Овај брод закупила је, колико сам могао сазнати, наша држава за пренос хране и осталих ствари, нашим приморским одредима. Брод изгледа мали, али када би га видели на нашем Дунаву или Сави, тек би онда видели, колики је то колос; наспрам ових наших, речних бродова. Баш тада, када смо ми били код брода, утоваривала се на вагона сланина и друго јело за нашу храбру војску у Драчу.

И ако уморни седосмо на трамвај и упутисмо се ка вили Алатини у којој је султан Абдул-Хамид, провођао своје заробљеничке дане. Најлепши крај Солуна, који се може мерити са многим европским варошима, то је о-паз. Вила до виле, воћњаци, баште, шеће, маслине; зграде су све нове, а око свака дивне баште, дивно шеће; дођосмо и до виле Алатини, која је опкољена високим зидом; пред вратима стоји грчки стражар, који не пушта унутра никог. Доцније сам сазнао од неких, који су били боље среће од нас, да су били пуштени да виде да је све то виле разграбљено и растурено, разнешено, поломљено и упрошћено.

Сутра дан још није ни свануло, били смо на ногама, и спремивши се, дођосмо на станицу, да ћемо још даље, да дођемо у српски Витољ. Из Солуна воз је пошао у 15 минута до 8. Чим смо из станице пошли указала се пространа равница, у долини Солунски залив преко кога се једва назиру планински венци, који окончавају залив. На 3—4 километра наилази се на Вардар, који тече у Солунски залив, на ком је колосалан, величанствен мост, чија је гвоздена, горња конструкција састављена на 12 лукова. После три четврти часа возње, стигосмо у Кердјалар, затим у Гилу, Кароферају, Акустос Вертекоп, од ког воз почиње пењати се у брда и крш, остављајући са леве стране једну дивну долину; од Вертекопа, до Водена има 6 тунела са неколико дивних виадуката; са виздуката, пред последњим тунелом за Воден, види се кроз планинске кланце дивна панорама Воденя, који се са ове стране види на самим стенама. Куће изгледају као да ће се сваки час сурвати са стене у дубину. Кад се изађе из Воденске станице настаје крш, стење, кроз које се пруга пробија. Овде има 8 тунела, врло близу један другом, а неколико веома дугачких и много високих виадуката. После петог тунела, указује се напредна слика Воденa, кроз долину између две косе, иза којих се пружила раван на којој Воден лежи. У Водену смо нашли свежег грожђа, које се продаје по 3 и 4 гроша ока, заједно са кором.

Стигосмо и у Владово, и из њега пођосмо. Чим смо прешли 2 до 3 км. нашли смо на једну раван, кроз коју протиче Владовски поток. Ту нам је један становник Владова испричао како су Грци овај поток искористили на тај начин, што су га разделили по три долини, да би тако задржали турску најезду, која је од Острова напловила, и у том су имали успеха. После возње од једно 15 минута, указа се обала језера, које се зове Островско, а после пола часа, већ смо ушли и у станицу места Острово. Са десне стране пруге, на коси, лежи лепо и велико село, чије су куће већином зидане од камена, кога овде изобилно има. Према самој станици, улази мало полуострво у језеро. На њему је једна турска џамија, која оставља леп утисак. Сад се крећемо све поред језера, које је доста велико. Пруга се једва пробија, јер се крш, која се из самога језера пиже, требао пробијати и пруга подизати. Кад са прође кроз један мали тунел, указује се на самој језерској обали друго село — Пателе, са кућама од самог камена. Више од пола часа возње је претекло, док нам се није указала нова станица, *Сорович*. Код овог места, грчка војска је добила два пут одбијена од турске војске, приликом продирања на Витољу. Кад су други пут Грци били одбијени, место је попаљено и порушено. Жалост је погледати; дивно, модерно место, каква су у старој турској царевини реткост. Улице лепе, широке, зграде двоспратне модерне; мест; одакле је дивно вино наовожено за сва околна места, за Солун. Овде ми је пала на памет она народна: „Тешко земљи, куда војска пређе". У 2 часа по подне, били смо у Екшису, једном месту, на једном брежуљку, од станице удаљено за 1—2 км. И ово место није било боље среће од Сорвича и оно је попаљено и уништено. За овим дошла је Бонища, па Флорина.

СОРОВИЧ

Интересантно је овде, да су скоро сва места, од станице веома далеко, и ако се могло и кроз сама места бар овде пред Витољем провести пруга, јер је раван пукла и то недотледна и са једне и са друге стране. У Кешали били смо у 4 часа, да у Витољ стигнемо за четврт сата.

Диван је положај Витоља, под самим Перистером, свуд около планински ланци, он у долини и по планинским венцима. Како се на станице изађе, указује се лепа слика две огромне касарне, бела и црвена. Затим на истом пољу, нова грађевина, која није још ни довршена, а која је за официрски дом намењена. Више црвене касарне, на врх брда, налази се од белог мермера израђен полумесец и звезда, који се на 20 и више километара, дивно види. Кад су наши ушли у Витољ, онда су у звезду поболи колосалан крст, који се сада још даље види, јер је снег нао, па се звезда и полумесец тешко распознају, но белине снега, док крст стрчи на врх брда. Са десне стране крај тог пута, налази се диван парк, засађен дрвећем и цвећем. Уђосмо и у варош; улице уске, куће прилично лепе, већином двоспратније па и по која већа; прођосмо широким сокаком те изађосмо на Дрегор. Као што кроз сред Скопља тече Вардар,

који је осигуран леним којом исто тако Драгор пресеца Битољ, само што је тринут ужи од Вардара. И овде је леп кеј, на ком је маса дрвених мостова, који везују један и други крај вароши. Унутрх се уз Драгор, левом обалом, и после кратког хода најосмо се пред ућуматом. То је врло велики двокатна зграда, у којој је окружно начелство; мало ниже, налази се још лепша, модерна двокатница, у којој је општина, у ту зграду је одсео султан Мехмед, кад је у Битољ долазио. Преко од ућумата, у једној страбари налази се пошта, а пред општином је велика тријумфална капија, која је подигнута у част доласка Мехмеда V а са друге стране Драгора је главна војна станица. Ово је леп део Битоља, улица широка и са једне и са друге стране Драгора, куће све лепе, двокатне, леви ресторани, и кафане. Но ни Битоль, као ни све остале варошн у старој Турској царевини, није ништа боља, прљав, јадан, жалостан, без икаквог плана, и ако је на дивном месту. Оя има све услове, да буде центар свог краја, да се у њему и трговина и просвета и уметност шири и развија. Огромна битољска равница, која се пружа са једне стране од Прилепа, Флорина с друге ка Ресну, представља праву житницу, са које би се могли цела Србија похранити.

Битоль: Мост на Дрвгору.

И раније сам напомеиуо, да се овде у опште земља није обрађивала, а и оно што је обрађивано, рађено је веома примитивно, па је изак ова раван давала много; колико ће тек дати сада, када све буде обрађивано новим модерним справама и нашим вредним рукама. Ова равница са Битољем, вреди више него све остало што смо освојили у овом светом рату.

Овде је живот и даље продужен као и раније; већ је основан и одбор за прикупљање помоћи сиротињи, коме је на челу председник г. Продановић. Припремено је већ и две забаве, које су донеле доста користи тако да се сиротињи давно почео хлеб раздавати. Општина се постарала и за санитет, те је шеф санитета д-р Мил. Живковић, санитетски капетан I класе, секретар М. Дединац, а општински лекари: д-р Аврам Балабановић, д-р Ђорђе Чкатров и д-р П. Христовић. Па није Битоль остао ни без правде, образован је и првостепени суд, коме је председник Мил. Јовановић, судија.

Још 17. јануара, допутовао је овде Драг. Андријашевић, царински ристовачке царинарнице, који је постављен за управника овд. царинарнице, те је и тиме задовољена једна државна потребе, која ће из овог краја донети доста користи. Андријашевић је образовао царинарницу и пасао је у велико почео.

Док је у Солуну прави хаос од силних торбара, да се улицом од њих и њихове ларме неможе кретати, наше власти, како су у Битоль ушле, одмах су забраниле торбарење, те кад у Битоль из Солуна дођете, дапете душом, јер се налазите у месту, које сада, по уређењу, не уступа ни самом Београду. Хлебарнице морају бити чисте, цене појединим артиколима, као и важни на колима прописане, ко се тога не придржава, биће најстрожије кажњен. Не мало сам се изненадио, када сам видео, како је Битоль давно осветљен великим лампама систем „Вашингтон". Општинска управа није се само на том задржала, она је почела да истражује начин, на који би се могло још до електричног осветљења, те је испитала околину, која обилује водом, и тражила згодан пад, који би могла искористити; одбор је решио, да се добави и стручњак, који ће моћи ово да испита, и радујмо се, јер ће и Битоль, вероватно у најкраћем времену имати електрично осветљење.

(Наставиће се.)

Из Нове Србије

Приштина: пред Ућуматом.

Од већих и историски знаменитих места у овоме рату српска војска је заузела прво Милутинову престоницу Приштину. Српска војска је одушевљено дочекана од ослобођеног Срнства, које је варош од мах украсило српским заставама. Сва околина тих дана слегла се у Приштину, да види своје ослободиоце. Наша слика представља онај део Приштине пред Ућуматом турским, у који се одмах првог дана усели ло српско окружно начелство, које је организовао Тодор Станковић, народни посланик, прећашњи приштински конзул, који је и снимио ову слику оних дана када се силан српски свет тискао по овом главном и најлепшем месту Приштине.

Приштина је један од највећих ново-ослобођених градова, коме под српском управом и у слободи предстоје дани напретка и лепе будућности. У толико пре, што су становници овог иначе богатог краја, врло вредни и предузимљиви људи.

Од Старца до Битоља. (6)

— Дневник једног обвезника дунавске санитетске колоне. —

— Да се сви претресу на затим пусте својим кућама наређује се комитама.

Комите прилазе и дају се на посао. Они претресају Турке, а жене — буле.

Код једне су буле нашли револвер у шиљарама Она је сместа одвојена и биће најстрожије кажњена. Тај се преглед свршио тек пред вече и онда су пустили својим кућама. На њих ће се строго мотрити. Одређене су комите, којима је наређено да стално крстаре по турским малама.

22. октобра.

Добили смо наредбу да идемо у Криволак, који лежи с оне стране Вардара и да чекамо даљу наредбу.

Рано ујутру колона се кренула. Пут је и онде врло рђав и брдовит. Путовали смо преко 8 часова, док се пред нама не указа велика и напредног изгледа, опкољена великим висовима и брдима варош Штип.

ВАРДАРСКА КЛИСУРА

Штип је насељен већим делом мухамеданцима, остатак су хришћани.

Имају више школа и нешто лепих џамија, међу којима се нарочито истичу лепотом својом џамије Св. Николе и Св. Спаса.

Кроз средину варошн протиче брза и велика река Брегалница.

Одмах при уласку у варош пада вам у очи величанствена камена ћуприја са више сводова преко реке Брегалнице.

Одавде је диван изглед на варош. Недалеко одавде, на једном вису свидано је у неколико реди под линијом седамдесетак лепих кућа за босанске исељенике, који су се овамо после анексије Босне и Херцеговине, у знатном броју доселили. Више ових кућа види се напредног изгледа грађевина, која јако подсећа на наше цркве. Питао сам једног мештана и он ми рече, да је то стара хришћанска црква, али су је Турци претворили у џамију пре десетак година.

Врх тога брда покривен је неким рушнама, чији су се зидови врло добро очували на источној страни Рекоше нам, да су то развалине града Краљевића Марка.

Унутрашњост варошн није лепа и ако има великих и модерних грађевина. Све је у најзечем нереду, као у осталим турским варошима. Улице су тако узане и прље, да су артилерија, наша колона и остала комора муку мучили да се проз њих превезу.

Од знаменитости имао бих напоменути: нај на Брегалници, који је величанствен и који се протеже кроз целу варош па још далеко зан ње. Велике и модерне касарне до каменог моста вала тако исто напоменути. На крову ових касарни сада се виду победоносне српске и бугарске заставе. Оне су касарне биле пз одласку турске војске пуне ратног материјала.

Пред вече смо имали задовољство да посматрамо предају одбеглих Турака, као оно у Св. Николи.

Време је врло хладно.

Преноћишта нисмо могли наћи, но хтели не хтели морали смо преноћити поред коњичких штала на пољани.

Подложили смо велику ватру па смо ту и преноћили.

Док смо једну страну грејали друга се мрзла.

23 октобра.

Зором смо пренули даље за Криволак, али се више могло тамо.

Прешли смо доста брда и кршева и у подне стигосмо у неки крш где недалеко Вардар противе. Мост преко Вардара Турци су пре одступању срушили динамитом, те је све морало стати и чекати док се други не подигну. Ту смо затекли сву нашу војску; пешадију на брда; артиљерију са својим топовима, укопаним на висовима, грдну комору пла наших леђа састављену од хиљадама кола; пољске болнице и т. д. Дивизијски штаб био је на једном чифлику до самог Вардара.

Време је било и ужасно хладно. Дрва нема да се огрејемо, а ни хране људске па ни сточне. Блато до колена. Све се ускомешало па само трчи час овамо, час онамо, да би се загрејали. Послали смо још пре 2 сата неколико војника, да нам на најближег села донесу дрва за огрев.

Наређује се водопој коња. Возари забораваили на њему муку на трче ко ће пре извести коње и пред их напојити на *Вардару*.

Један нам се нарочито хвалио како је задовољан што му је срећа судбу уделила, да своја коња може напајати на српском Вардару. Сад не жали да умре само кад је то довршено.

Мрак пада. По брдима се појављују ламинчи ватре. То артиљерци пале сламу и греју се. У подножју брда то се појавља. Ватра се одржава са по једном шаком сламе која се баци да се ватра не угаси.

Ми смо боље среће били Наши војници донели доста дрва те смо велику ватру подложили. Пламен се је пизао високо у вас те је осветлио велики круг око нас. То се са оближњих брда одмах приметило па није дуго прошло и наше се друштво учетворострука доћ ском оближњих пешака.

Киша још увек пада. Склоништа нигде нема. Немам један шатор, а у кола се неможе ни мука. Ове ћемо се ноћи дуго сећати.

(Наставиће се).

ЈЕДНА ЈУНАЧКА ПОРОДИЦА

— Осветник Чегра са својом децом. —

Капетан **Никола Вујић**
ОСВЕТНИК СИНЂЕЛИЋА

Међу нашим ратницима, који су у првом и другом српско-турском рату прославили српско оружје један међу најзаслужнијим је артиљериски капетан у пензији Никола Вујић, освајач и осветник Чегра и Ћеле Куле. У првом српско-турском рату Вујић је као млад официр учествовао у борбама око Јавора: 24. јуна; 12., 22., 23., 24., 25 и 26 јула, 22., 23. и 24 августа; у септембру на Погледу и на Радоњину Гробу; 4., 5., 11. и 12. октобра на Висиоцима и Звскоку. Командант кушићског положаја био је толико задовољан са радом свога ађутанта, да га је наредбом похвалио као командира батерије за равност, издржљивост и вешто руковање са батеријом, а врх тога поднео је предлог Команди, да Вујићу за његове војничке врлине Врховна Команда изјави — *благодарност*, што је, ваљда, јединствен случај у рату. У другом српско-турскоме рату Вујић је учествовао 16., 17., 18., 20 и 23. децембра 1897 у борбама на десној обали Нишаве, са граничевском бригадном батеријом, а 1878 године 6. и 7. јануара код села Горњег Бријања и Границе и 18 јануара код села Механе. Под силним бомбардовањем Вујићевих топова пао је Синђелићев Чегар и Вујић је био један од првих који су целивали наоштрене српске лубање у Ћеле Кули при паду Ниша.

Јунак из турских ратова показао се као херој и у српско бугарскоме рату у коме се особито одликовао као један од најбољих командира батерије. За храброст показану у три рата пред непријатељем Вујић је уз јавну похвалу, уз предложену благодарност; добио и сва одликовања, која су се могла дати једном јунаку: Таковски Крст с мачевима, златну медаљу за храброст и сребрну медаљу за храброст.

Данашњи рат Вујића је затекао обрхваног годинама. Сам није имао више снаге да издржи ратне штрапаце. На бојно поље испратио је сина Александра резервна официра, сина Милоша питомца Војне Академије, чију смо слику раније донели, а који се показао достојан свога оца и славно пао при јуришу на Пришгину, и сина Војислава редова телеграфске чете, а уз то и два

РЕЗЕРВНИ ПЕШАД. ПОТПОРУЧНИК
Александар Ник. Вујић

рођена зета официра, пешадијског капетана Косту Аћимовића, који је био у Јаворској бригади, и пешадијског мајора Војислава Недељковића, који се ономад особито одликовао под Једреном као командант четвртог батаљона XIII пука. И ако се Отаџбини тиме довољно одужио желео је још послужити ма у позадини, те се радо примио за руководаоца слагалишта VII пуковске оружне команде. Ту му је стигао глас, да му је син Милош јуначки пао пред Приштином Када му је то саопштено стари лав је рекао:

— „Као родитељ из дубине душе жалим смрт љубљеног сина, а као Србин поносим се мојом жртвом за Велику Србију".

Српски народ може се поносити таквим очевима и таквим јунацима, који су прославили себе, свој род и српско оружје, чија слава неће потамнети никад, док у нашем народу изобилује људи, који су увек готови са задовољством да пролију крв за род.

Капетан Вујић као дечак био је један од оних који су изазвали бомбардовање Београда. Он је био први међу својим вршњацима, који су Турке изазивали на испад и тиме приномогли ослобођењу и предаји градова. При самом бомбардовању Вујић је међу првима био на баррикадама у чети Косте Јуришића — Белопољца.

РЕДОВ ТЕЛЕГРАФСКЕ ЧЕТЕ
Војислав Ник. Вујић

Већ смо напред поменули канав је био у српско-турским ратовима На Јавору му је командант пуковник Бекер Белгијанац пред свима официрима честитао на дражњу и рекао показујући на Вујића:

— Господо, ово је *једини* командир, који је јуначки подносио све ратне незгоде, и никад ми се низа шта потужио није!

Чегарски херој, који је достојно осветио Синђелића и његове Ресавце, одликовао се и у српско бугарском рату при заузећу Трна и Брезника и на нашем десном крилу на Сливници где је и рањен. То му је достојно признала и Врховна Команда.

Анексија Босне и Херцеговине, која је узбудила све српске духове и старог ратника је изазвала да усплами ти гњевом И он који је увек био међу првима где се крв лила на бојном пољу био је међу првима, који су са подножја Кнежева споменика грмнули и позивали српски народ у борбу за ослобођење свега Српства И био је срећан да ту своју жељу доживи у велико остварену, прилажући за то крв и живот свога најмилијег чеда.

Косовски осветници

ПЕШАДИЈСКИ ПОРУЧНИК

† Михаило — Мике Н. Станковић

КОМАНДИР ЧЕТЕ У III. ПЕШАДИЈСКОМ ПУКУ

Поручник Станковић је један између многих Нишлија, који су у овом рату животом својим откупили слободу брату у роству. Пребродивши срећно кумановску битку у којој се и он одликовао са својом четом, платио је главом у близини Скопља Мучки је убијен у селу Бутељу када је своју чету размештао на кантониан по арнаутским кућама. У једној кући, где су му у име предаје понудили со и хлеб, један Арнаутин га је одостраг ударио сикиром по глави и на месту га убио. Војници су достојно ожалили и осветили свога омиљеног командира.

† Потпоручник Драгомир А. Благојевић

Поред великог броја жртава од непријатељске пушке и топа у овоме смо рату изгубили многе официре и храбре војнике, које је поштедило непријатељско оружје, али су их покосиле несрећне болештине Један од храбрих ратника кога је поштедило непријатељско тане да би га убиле заразне баџиле јесте и млади резервни пешадијски потпоручник Драгомир А. Благојевић. Као свршени правник он је пошао у овај победоносни рат као водник у 9. пешадијском пуку са којим је учествовао у свима борбама, што их је водила прва армија од Куманова до Битоља. У свима борбама Драгомир се истицао својом неустрашимошћу. Када је битољском победом српска војска свршила свој задатак, јер пред собом није више имала противника Драгомир је постављен за првог писара начелства округа скопљанског. Ту га стиже тешка болест, као последица страшних ратних напора. Сва настојавања, да се спасе била су узалуд. Преминуо је у Скопљу 8. јануара. Из Скопља је пренет у Београд и овде је погребен са почастима, које припадају јунаку, који живот положи за остварање Србинових идеала.

Нека је част и слава идеалном младом Србину Драгомиру Благојевићу!

Наши под Једреном

— Уз слике на страни 152. и 153. —

Без мало пола године су храбре наше трупе тимочке и дунавске дивизије провеле под најтежим околностима у опкопима и земуницама испред Једрена кога су онемад после тродневне крваве борбе јуначки на бајонет узели. Може се рећи, да је положај наших једренских бораца био најтежи и најнеповољнији, јер су били изложени свим могућим недаћама Срећне, што се враћају у Отаџбину и то још са лаворовим венцима, ми ћемо их скорих дана моћи поздравити на нашем тлу, кога су се они тако искрено жељели.

Обе наше слике представљају живот дунавске болничарске чете другог позива у Куџунли, испред Једрена. На првој је земуница, која је служила као официрска касина, а на другој је завођиште за време ручка. Када лекари и болничари свршо посао око превијања искупе се пред касином и време прекраћују у игрању шаха, читању новина и кибицовању оним што играју. Данас већ те земунице су пусте, а наши војници весело се враћају својим домовима.

Какав је српски војник

— Писмо једног српског официра с бојног поља своју сестри —

Драга моја сестро,

Твоје мило писмо примио сам 12. т. м Тако си ме разнежила! Збиља рат грдно промени човека! Ја, који сам пазио на мрава и сваку другу животињу, убијао сам људе и гледао како га врло из пушке из мојих руку обаљује; ја који сам водио људе без сажаљења у смрт, претећи им револвером — ко не пође замном, ја сам се твојим писмом разнежио.

Хвала ти, сестро!

Примио сам раније твоје 2 карте, ја сам ти писао десетак пути, али ко зна, да ли си их примила.

Не можеш да поњмиш, Вукосава, како ме је рат изменио. Од оног нежног јеце постао је један снажан човек, сада се тек гојим. Спавао сам на Крстацу, пред Прилепом, 3 дана на снегу, без покривача и ватре; температура беше 12 испод 0, лед нам се са брковна, док нисмо сишли са Козјака, није скидао. За сва три дана појео сам само парче пексимита, јер висина је била 1534 м. докле ни коњи не могу изаћи. Био сам у води код Батоља 2 дана; газио сам реку до груди и тако мокар, пошто потукосмо Турке, остао сам целе ноћи са мојим јунацима на прелстражи Беше киша као из кабла. Заклона нигде. Висина брда 1120 м. Положај покривен лешевима. Свакога сата обилазио сам положај

са патролом, да ме Турци не изненаде. Али Турака више не беше... Кад њих у обилажење, сапљећах се, јер беше ноћ, на мртве и рањене, грозно, кажем ти сестро грозно, чујеш јаукање, пријем и осветлим електричном лампом: рањени Турчин запомаже. Ишао сам напред, да не чујем њихов последњи јаук и да не видим без наших измучених, али храбрих војника, јер бејасмо мокри до коже, гладни и две ноћи ни ока у води не склописмо, а то нам беше трећа ноћ. Остали из мог пука имађаху ватру, јер бејаху позади мене на 1500 м.

Вукосава, не можеш да појмиш нашег војника! Храбар је као лав, издржљив је као челик. На Кривачу отступише 2 чете из мог батаљона. Ја сам био као батаљона резерва. Чим сам видео да 2 чете отступају, развијем моју чету, прихватим војнике који беже, револвером их заустављам и викнем: „Ко воле своја командира, напред за њим!" окренем се трубачу и викнем: „Свирај јуриш!" И, где чуда: они исти војници који беђаху, моји војници који од кише куршума не смедоше дићи главу из заклона, дигоше се и као леса пођоше напред, са оним страшним громогласним: „ура!" Турци беху на 80 метара далеко од нас, али кад спазише лесу пред њима, како право, уздигнутог тела, иде напред, дадоше се у бегство.

Вукосава, изгледаће ти да се хвалим, али верује ми, нисам био кукавица. Ни сам нисам знао да ћу бити овакав. Уз то имао сам неко предубеђење, да ћу остати жив. Био сам у строју са војницима и ако ми место беше назад. Често сам стајао док су они лежали. Куршуми су фијукали са свију страна. Гранате, које су падале око мене, изривале су земљу и одбацивале је по 2 метра далеко У времену од 20 минути остаде ми 47 војника на месту мртвих. Ја стојим и осматрам дурбином кретање непријатеља. Смрт ме је поштедела. Само ми је један метак пробушио капу, а један пробушио пеш од шињела. Кад Бог хоће и чува, човек је сигуран.

Али, зар би ми, официри, могли бити кукавице, кад је наш сваки војник јунак? Њега је требало видети код Битоља, како, у највећој киши артиљеријске и пешачке ватре, гази реку. разливену, брзу 5 м. у секунди, дубоку до гуше, и иде напред, држећи се руку за руку, пуштајући свога друга, који пада погођен непријатељским тапетом, и хватајући оног следећег, лишен могућности да у води до гуше употреби своју силну и сигурну пушку. — и не помишља да иде назад. Силни су, Вулка! То само онај зна, који им је командовао.

Један мој војник буде рањен баш кад се докопао земље. Ја га брзо превих па му рекох:

— „Иди на превијалиште!"

Он ми одговори: *„Г. Капетане, зашто да се вратам назад, кад Турци морају отступити!"* Одмах сам га унапредио за поднаредника

Зар нису силни? Ко ико овакву војску, победиће цео свет.

Желим ти да са зетом и нашима пријатно проведеш празник.

Воле те и много поздравља твој брат

22—XII—1912 г. Битољ. Јоца

Балкански савез

Онај — рекао је још пре осам година нашем уреднику један од најугледнијих првака данас владајуће странке у Бугарској Велчо Велчев — који докаже немогућност постигнућа идеала Балканског Савеза доказао је и неминовну погибију балканских држава.

Крв за крв

— Тамнословна чета у Великој Очи на гробу Краљевићка и другова. —

— Пошто смо преноћили, одморили се и окрепили у Октеруши, где су нас Срби и Турци врло лепо угостили, пређули смо, снабдевени хлебом, сировим месом и осталим сиоком за Велику Очу.

Дан је био диван, и сунце прилично подскочило, када смо пошли. Један за другим цест корачаја на растојању, ишли смо, можда два километра до Велике Оче.

Када смо дошли, око нас се била окупила маса: сељаци, сељанице, жене и деце и нудали нас јелом, грожђем, дуваном и осталим потребама.

Ја се код њих нисам могао задржати, јер одељење, коме сам ја прикадао, одређено је било, да по селу по купи оружје и да описи кућу једног Арнаутина чувеног хајдука, који ни сада није хтео предати оружје.

Његова кућа била је пространа, а са свих страна опасана великим каменим зидовима.

Кућа изнад чардачка, који су били прекупи малгала, страдала је, али непокривена, без шлемена и сагорела — једна дакле рушевина, тужна и поносна, која је свеђок једне жалосне и трагичне погибије српских комита из године 1905.

То је кућа оног бедног Арнаутина, који је на своју беду примио девет српских четника на челу са Живком Миловановићем и Лазом Кујунџићем. Он није одржао своју арнаутску беду, издао је српске четнике који су на најзвернији мукама, у пламену ове рушевине, испустили своје племените и јуначке душе.

Тај бедник мислио је, да ће спалити његову кућу, и чам је чуо за наш долазак, напустио ју је и у комшилук — кућа до куће — пребегао је код једне Српкиње, да ће наће склоништа. И та гиусна жена, доиста га је и примила и сакрила га. Када смо ми за то чули, довели смо је, питали је, али све узалуд. Она је енергично одрицала.

Многа од нас веровао јој је, и хтели смо да пренемо на Ораховцу, али стари, искусни и у чети омиљени комита „Стриц" — Цилић, никако није хтео да пође, д к не оспети своје изгинуле другове. Узео је ту жалосну жену, мазио је и гладио да му каже за тога зликовца, али опет све узалуд.

Најзад сиутио је он своју тешку песницу на њен затилак и под тим тешким ударцем рекла је: „Привикаћу, ја сам га оварила, у мојој је соби." „Стриц" је сада узео са собом још два четника, ушао у њену собу и нашао тога кукавичка за сиим вратима. Извео га је, држећи га за гушу, и питао да хоће за учесиике у издаји српских четника. — Брат и рођак — промуцао је он молећи, да га пусте, — Дур — рекао је „Стриц". Задрмао га је и кренуо напред шефу Тапкосићу. Предао га је, и отишао да потражи и другу двојицу. За непуних десет минута, довео их је, саставио их сву тројицу и суд им је одмах изречен.

После краткога времена кренули смо за Ораховци и повели их са собом.

Писмо изнашли на 50 м., а један младић од својих осамнаест година, са пушком у руци, приступио је Тапкосићу и рече му: Друга војводо, тај издајица, именом Мехмех, убио је мога драгога брата и милога оца, хранитеља десеторо чељади, зато вас молим да ја . . . . и пушка, на један пут пуче, Мехмед се сруши, и младић ослети брата и оца.

Тај младић био је заслепљен од плача и радости и није могао да изговори последње речи. На истом месту извршена је кратка пресуда и другој двојици.

Сада напред, рекао је „Стриц", остета је извршена, а из гроба Ристо Михаљевића, песмом звоним и заносним гласом захори се:

„Мајко мила немој сузе лити
Што те морам сиру оставити!
Ја одлазим где ме срце вуче
У крајеве ђе Христо јауче"!

КОСОВСКИ ОСВЕТНИЦИ

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† ДРАГОМИР А. БЛАГОЈЕВИЋ,

свршени правник, писар начелства округа скопљанског, водник 9. пешадијског пука преминуо у Скопљу 8. Јануара 1913. год.

Штампарија Наумовић и Стефановић, Београд, Чика-Љубина ул. бр. 8. Одговорни уредник: Ст. Нед. Шијачки.

Број 11 БЕОГРАД, НЕДЕЉА 31. МАРТА 1913. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

У СЛИЦИ И РЕЧИ

Број 30 филира

УРЕДНИШТВО: Краља Милана ул. бр. 7. ТЕЛЕФОН

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ ШИЉАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

НАЧЕЛНИК ШТАБА ВРХОВНЕ КОМАНДЕ

ВОЈВОДА РАДОМИР ПУТНИК

ТВОРАЦ ПОТПУНО УСПЕЛОГ РАТНОГ ПЛАНА.

СНАГА НАЦИЈЕ

Витезови наше нове епопеје,
Ваши нас подвиги одводоше мети.
Са нових гробова шуме цветне леје;
Прешли су Косово ваши бајонети.
Нек врани гаврани не расипају сеје,
Ни мајке, оне вас научише мрети!

—

Ту мирну одважност и мишиће јаке
Жар су одијали они наши дани?
До јуче животе проводисмо млаке,
Међ нама се сумња, равнодушност стани.
А тренутак створи поносне јунаке
И показа наша нација шта храни.

—

Са песмом се цео ратни поход крете
Тамо где не памте да се песма чула.
Где пролазник само страх и обест срете,
Где кроз пуста поља не одјекну фрула
Одневе заставе и слободу чете
И задрхта једна царевина трула.

—

Провољени пути, хладна киша лије
Ал се напред хита, све брже, све даље
Сваки тренут једну нову рану крије.
Сваки плотун неком смрт и пораз шаље.
Хиљаде срдаца поносито бије,
Ваздуху животе к'о прљаве траже.

—

Нико буру гнева праведног да спречи
Нико не изоста из целога круга.
Вратиће се живи без бола и речи:
Сујети се ситној њихов поносе руга.
Не траже признање позно да им лечи
Ране због поштено одуженог дуга.

—

Пит'о бих вас тада, непознати херојн,
О тајној водиљи сних ваших јурища
Да ли вам у срцу свест ил' вера стоји,
Кад вас нико није могао да спаша?
Да ли је на себе помислио који
У часу кад сина од олова киша?

—

Ту велику тајну крије живот груби.
Али у њој лежи снага нашег рода!
Она не говори да слободу љуби,
Не чека, за себе, од свог зноја, плода.
Наше су нације то велики стуби
Што је држе испод небескога свода.

Владимир Станимировић.

Битољска битка

— Опис једног учесника из VII пука —

Пошто од Нагоричина прохујасмо целу Македонију најзад стигосмо пред Битољ, за последњу одлучну битку.

Чим се пред очима указа непрегледна равница пред Битољем, угледасмо у даљини на једном купастом врху од камена лепо изграђен месец и звезду. Нешто нас непријатно текну то турско знамење.

Сви смо љубопитљиво истраживали где је турски положај и официри нам објаснише, да је то коса која почињаше од Битоља и све се више дизаше у правцу ка Албанији. Иза те косе дизаше се горостасна Нерешка планина.

Дакле, ту ће се решити судбина отоманског господства, мишљаше сваки од нас.

Паде ноћ. Лепа тиха и ведра јесења ноћ, у очи битке (коју смо ми очекивали за сутра), изазвала је испод шатора све официре нашег батаљона. Десно од нас виделе су се и бивачке ватре Дринске и Моравске Дивизије. Лево од нас беше наша коњичка дивизија са којом се једна хелиографска станица целу ноћ разговараше Више семог Битоља блисташе месец и звезда Даница. Још једно знамење које нас забрину.

Сутра дан осгасмо цео дан у Канатларцима на предстражи. Тек се другога дана кретосмо за Будаково. И ту остасмо један цео дан. Отпоче киша.

4 Новембра — баш у недељу — пробудише нас рано ујутру и саопштише нам. да ће се данас извршити напад на Турке. Наш VII пук ће извршити прелаз преко Црне реке, код села *Новаци*.

По причању официрских патрола било је немогуће извршити прелаз код тога села, јер се ту река била јако излила из корита и могло се ићи само насипом, који је вероватно био јао брисан с оне стране.

— Ко је преживео Нагоричано. има да остави кости у Црној реци, говораху међу собом војници. Баш је суђено да седми пук потпуно пропадне.

Рано ујутру по несносној киши кренусмо се ка Новаку. У предходници је био први батаљон мајора Стојана Поповића Имали смо вере у тог команданта. Пут је био страшно изломан и вода од силне кише свакога је часа пресецала пут. Војници су понегде газили до колена.

На искрајку села чекаше нас артиљерија. Један мајор објашњаваше се са нашим официрима. да ће то бити само насилно извијање и ништа више.

Око 9 часова већ отпоче топовска па и пушчана пуцњава код десне колоне (9. пук). Шрапнели се већ распрскаваху у близини. Војници почеше већ излазити из строја и наста „сувo чучање", како је то обичај, кад се чују топови. Изгледаше нам да девети пук већ пређе мост. Дај Боже! ваљда ће и нама бити лакше кад он пређе.

У путу нас стигоше на коњима принц Ђорђе и командант дивизије Божановић, који се беше огрнуо пелерином. Принц Ђорђе јахаше на зеленку и гледаше нас као и обично Официри и војници гледаху дуго за Божановићем као да су хтели по његовом расположењу дознати какво је стање. Било нам је мило што је он уз нас и осећасмо се некако топлије. За њима су дошли на коњима начелник ђенералштаба Стојан Стојановић на челу дивизијског штаба На његовом безбојном лицу није се могло ништа прочитати. Видесмо и мајора Тошу Павловића старог познаника са Нагоричино. Он је као и увек изгледао расположен. У штабу беше и наш стари командант батаљона Јовица Јовичић, који нам добаци: „Пази, трећи батаљон, немојте да ме осрамотите".

Чело колоне већ је улазило у једно село. Да ли је то злосрећно село Новаци? Зачеле се беше отегло услед кише и испровољиваног пута.

Стигосмо и до села које се звало Добрушево. Ту се начетили коњаници и коњички официри: Вемић и још неки, — не познајем их.

— Здраво, коњицо, довикују наши. Што стојите ту, ајд напред!

Кад год видимо коњанике ми се чисто поконди

рамо, јер осећамо да нам се они диве. Ништа без пешадије!

Тек што остависмо коњанике и прођосмо село Добрушево, спазисмо два градска топа, за које рекоше, да страшно далеко добацују. Можда ће нам они бити од помоћи?

Било је пред подне кад се пук у колони заустави на равници између села Добрушева и Новака.

Тек што се војници зауставише, неки седоше а неки изађоше два три корака ван строја, — пуче топ са турске стране преко реке. Истог тренутка чусмо фијук гранате, која за трен ока тресну пред нашим другим батаљоном.

Сви остадосмо као закопани!

За првим топом пуче и други и трећи топ, а гранате се зарише испред и иза другог батаљона на 10 — 15 корака и што је још најгоре, ближиле су се нашем (трећем) батаљону.

— Нешто ваља предузимати, рече командир 1. чете капетан Обрад Лазаревић команданту батаљона.

Свима нам паде на памет слично изненађење шестог пука пред Прилепом, и сад, ето, и нас је њаво навео на исту да ску.

— Трећа чета назад иза оног орања! викну командант. Остали лези!

На ту команду трећа чета потрча назад, остале чете дегоше а многи и од њих потрчаше назад.

— Бум! фиу! паф! и граната се зари испред нас на 7. корака.

— Лези, пичу официри, не трчите јер ће вас побити.

Гранате поче шаше падати и лево и десно, и испред и иза нас. Уракљени смо и сад ће бити што ће бити помислих ја и збуних се, ни сам не знајући где ћу. Сувуд пуста равница, и нигде ни једног заклона.

Потрчах иза једног рова на који беше пун воде и где већ беше легао рез. потпоручник Крстић. Легох и ја поред њега у воду. Остали војници растурени по равници трчаху, а неки већ беху полегали, где се ко затекао.

Музиканти, који беху на челу нашег батаљона, трчаху у гомили. Турци, спазивши ваљда светлуцање инструмената, мишљаху да су то официри па их отпочеше гађати гранатама.

— Наши бубањ довикују им смејући се окачењаци из другог батаљона.

Један дебели наредник беше испљувао језик трчећи — и још непрекидно трчаше, надајући се ваљда да ће наћи негде заклона. Сви су трчали једном усамљеном дрвету и ако им довикиваху официри да бегају од тога дрвета. Тек што се они скупише под дрветом, једна граната удари у саму круну дрвета. Музиканти се разбегоше као пацови.

— Напред! дере се капелник Марко са револвером у руци.

Мој заклон беше прилично угодан, а човек иза доброг заклона може све посматрати.

Трче двојица војника напоредо. Одједаред их сустиже граната и зари се испод њихових ногу превртуши их. Ми мислисмо да су смрвљени, кад се они подигоше, отресоше земљу са стражњице и окренувши се за зарвеном гранатом, побегоше даље.

Сви прснусмо у смех.

Једна граната удари испред мене и потпоручника на четри пет корака. Друга тресну иза нас и учини ми се да ударн у ровић где беше наш командант. И тек што са окренух, да видим шта је било, спазих капетана Ђукића где отрча на место, где се распрсла граната и леже у рупу, направљену гранатом.

— Друга сигурно неће ударити баш на исто место добаци нам капетан шалећи се.

Одједном грмнуше наши градски топови.

— Распали Крњо и Зеленко, викну неко с десне стране.

Сви подигосмо главе да видимо где ће се распрснути наша зрна.

На крајњем српском југу

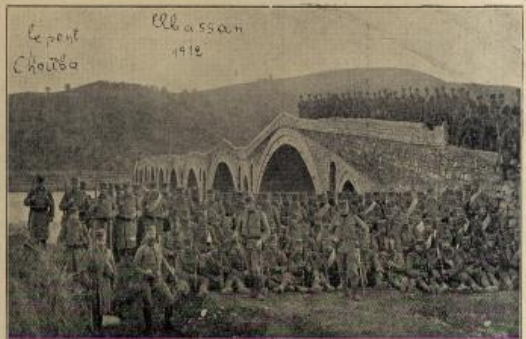

Могао би избројати полагано десет од кад чусмо пуцањ, па док угледасмо у даљини бео клобук дима од нашег шрапнела. Одмах спазисмо и други клобук и тако мало по мало па се образова дуг развучен дим на другој страни Црне реке. Мора бити да су ту биле турске батерије.

Пукла равница па се догледати не може. Само се спази блесак турског топа, па тек после 5-6 секунди чује се пуцањ а затим се ори из даљине фијук гранате, која за трен ока тресне негде око нас.

Од кад почеше грувати наше гранлије, од тад као да се мало ућуташе турске батерије.

— Боже, да ли их нађоше наши, питају војници. А где су наши пољаци, довикују други.

— Ено их, рећи ће један, показујући на пут иза нас.

И доиста наше три батерије 2 дивизиона дунавског пука кретаху се полагано и достојанствено путем на 4-500 корака иза нас.

Турске батерије ућуташе.

— А! пази ти њега, молим те, како се ућутао Турчин као сеоска цука, кад види батину, смејаше се један из Даросаве.

Наше батерије прођоше иза нас и зауставише се на путу у висини и мало испред чела нашег пука. Ту се окренуше ка Турцима и у развијеном фронту пођоше право ка њима. Изгледало је као да се та поравњата линија наших топова и кара кренула на параду.

Чим то спазише Турци отпочеше батеријским плотунима гађати ту поравњату линију наших батерија. Одједном се забелише девет, десет белих клобучака баш више самих глава наших тобџија. Нађоше их од првог плотуна.

Српска војска на Шкумби

Батерије кренуше касом и просто се подвукоше под те беле клобукове.

Иза прог следоваше други, трећи и тако редом плотун за плотуном одјекиваше са турске стране, док се низови белих клобукова образоваху више наших батерија, поравњати у линији баш као и наши топови. Батерије кренуше галопом и под јатом белих клобукова примицаху се селу Новаку, где најпосле стигоше после неколико минута, не изгубивши ни једног човека ни коња.

Величанственијег призора нисам видео у рату, него што беше то поравњато галопирање наших батерија, које су ишле и овде као некада на Бањици. Цео седми пук беше издигао главе гледајући диван и страховит призор.

Потпоручник није дизао главу нити се помери из воде.

— Устаните, господин Крстићу, добићете реуматизам у ногама добаци му капетан Ђукић.

— Хвала лепо, господин капетане, боље имати реуматичне него пребијене ноге, — одговори му потпоручник, не дижући главу.

Не прође дуго а наше топџије проговорише. Почеше се стварати бели клобуци на турској страни. И Турци одговараху.

За нас пешаке беше чисто уживање гледати тај артиљеријски дуел.

У сред те грмљавине наших и турских топова, умешају се кад кад и наши градски топови, као оно басови кад упадају у мелодију баритона.

Божанствена је та смртна топовска музика!

За време те музике прође иза нас штаб дивизије. Принц Ђорђе пројаха испред нас. Ми само гледамо, кад ће га наћи који турски топџија.

Један облак од магле наиђе и закланяше постепено турске батерије и ускоро нас потпуно раздвоји од њих. Престаде канонада и под окриљем те магле кренусмо се и ускоро стигосмо у село Новак.

— Наставиће се —

ИЗ НОВЕ СРБИЈЕ

Скопље: сцена са улице пред џамијом

Куманово: разрушена џамија

Неописану радост у васколиком српском народу изазвао је глас, да је победоносна српска војска без отпора ушла у Скопље и да је на гордом граду престонице Душана Силног развијена српска тробојка. Тек улазак српске војске у царско Скопље показао је значај и величину кумановске битке. За неколико дана српске власти увеле су у Скопљу потпун ред и законитост. Турци су били потиштени, јер је петвековно им царство пало, да се никад више у српским крајевима не поврати, али су у Срба нашли праведну заштиту и они новом стању, ако га и нису поздравили, нису супрот стали. Постали су мирни и лојални поданици Србије, која им је загарантовала равноправност. Наши војници у побеђеном Турчину не гледају више мрског непријатеља. Они су се с њима већ спријатељили и од њих ево пазаре и Турци виде благородност српске душе и не попњу но су се спокојно предали својој судбини, па тргују и даље.

Пошто је сломљен отпор турске војске на Куманову и сатрвен отпор непријатеља први одреди наше војске ушли су у Куманово, историско српско Жегљигово, 11. октобра по подне. Улазак српске војске у варош народ је одушевљено поздравио. Сутра дан једна гомила Арнаута забарикадирала се у једној џамији и решена на смрт иза џамије је отворила паклену пушчану ватру на војску и Србе у опште. Но са њима су брзо свршили обрачун наши храбри четници. Не плашећи се смрти они су кроз кишу од куршума долетели под џамију и својим бомбама су за кратко време од тврде комените џамије створили рушевине, а од подивљалих Арнаута гомилу меса. Србин је великодушан према побеђеном противнику, али милости нема за мучке убице.

Наша слика представља турску џамију каква је изгледала после дејства комитских бомби.

НАШИ НА МАРИЦИ

Поред две пешадијске дивизије ми смо под Једреном имали и два пука дивизијске коњице, која се одлично показала и све постављене јој задатке сјајно извршила на потпуно задовољство своје команде, која је била у рукама Бутара. Оба пука наше дивизијске коњице, дунавска и тимочка састављена су од добрих коња и добрих јунака. Све су то најбољи, најнаочитији и најбогатији наши домаћини, који су пред браћом Бугарима достојно репрезентовали овај отмени род оружја. Како у општи Једренска коњица није могла узимати јачег учешћа наша коњица је била придодата под бугарску команду и била је врло успешно употребљена при разоружавању турских села у Тракији и прогоњењу турских разбојничких чета, које су се тамо појавиле.

Одмор наших коњаника на обали Марице

Наше две слике представљају живот наших храбрих коњаника, када су слободни од ратних операција. На првој слици једна група наших коњаника из дунавског коњичког пука снимљена је на самој обали мутне Марице, на којој су наши јунаци прославили српско оружје. На слици је одлични командант коњице, коњички мајор Властимир Јаковљевић, до њега је уважени и у војсци веома популарни дивизиски протојереј дунавске дивизије другог позива, архимандрит рајиновачки Мирон Јанковић, који је своју пастирску дужност под Једреном вршио с пуно разумевања и добре воље и много тиме допринео добром расположењу и ведрини духа храбре наше војске. С њима су на слици још неколико млађих официра и најбољих подофицира, прави домаћина са села и угледних београдских кућа.

На другој слици опет је једна група наших коњаника дунаваца, опет заједно са својим командантом мајором Властом и оцом Мироном. После једног излета дуж Марице сликали су се на једном обалном дрвету. Напред видимо резервног наредника Властимира Богића, а до њега је доцнит Универзитета Бајловић и дање све одабрани коњаници, којима рат није досадио, јер им цепови никад нису били празни.

Наша коњица била је пред Једреном наш понос и она је била прва, која је ушла у ослобођено Једрене, и учинила нам ту част, да је у Једрене унела као прву — српску заставу.

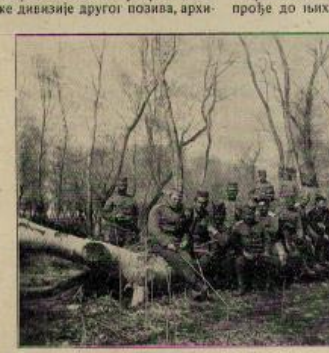

Наши коњаници на одмору под Једреном

Турски официри и оца

— фељтонска писма —

Једнога дана доведоше у Охрид 19. заробљених турских официра. Комендант Ристић лепо их дочека и нареди да за време ручка свира и војна музика у почаст наших гостију, како смо ми сматрали заробљене официре.

После ручка наста жив разговор у коме однесе рекорд један леп, црномањаст турски потпоручник, који обиловаше духовитим досецкама. Он је врло весело занимао и наше и своје официре расипајући комплименте и доскочице на свачији рачун. За њега рекоше да се врло богато оженио, док је још био у Паризу.

Неко предложи да се за вечеру спреми омиљена турска баклава, и за тренутка послаше по једног оџу, код кога смо чешће пили на баклаву и с којим смо се врло добро слагали. То беше богат, а при тим веома отмен и интелигентан оџа.

Не потраје дуго и оџа дође. Чим се он појави на врата сви турски официри скочише у знак поштовања. Из пажње према њима и ми се дигосмо и ако то нисмо дотле чинили, јер смо се врло интимно шалили са оџом. Оџа их достојанствено прелете погледом и скоро непримегним поклоном главе отпоздрави их. Затим прође до њиховога мајора и седе покрај њега, не руковавши се са њим.

Тај турски мајор беше веома учтив и скоро понизан. Ћутао је непрекидно и бол му се читао на лицу. За све време није проговорио две три речи, само се кад кад болно осмехивао на доскочице оног веселог турског потпоручника. Али кад дође оџа мајор је био готово убијен. Неколико официра долазише код оџе и питаху га што шта. Он им је увек као са неке висине одговарао.

Веселост престаде чим се оџа појавио и осећаше се некакав притисак од његовог присуства.

После неколико минута оџа пође — и чини ми се да се и не договорисмо ништа о баклави. При одласку опет скочише официри на ноге.

Оџа им рече две три поздравне речи, па и нехотично отпоче беседу на турском језику. Ми нисмо разумели беседу, али се постепено опажао њен силан утисак на турске официре, који постојаху све блеђи и блеђи. Настаде гробна тишина и само се чуо тих говор

оцин. Онај живахни потпоручник из крајње веселости пређе на мах у крајњу тугу и поче плакати, нервозно лупајући ногом о патос. И остали турски официри почеше обарати очи и сузити.

Једва се сврши говор и оца оде, а ми сви остадосмо ћутећки. У мало и ми не почесмо плакати осећајући велику жалост турских официра за изгубљеном Отаџбином. Ова им је поред осталог рекао, како ми после објасни онај потпоручник, да су Отаџбину изгубили за то, што је нестало братства код њих.

Цело после подне нисмо могли развеселити официре, а онај сангвиник потпоручник непрекидно је претио стегнутим песницама „онима у Цариграду".

Сутра ујутру испратисмо Турке и још ми се за дуго не скидаше са очију утучена фигура њиховога команданта, чија лепа капа, сабља, палетушке, коњ... као да оплакиваху жалосну судбину свога ојађеног господара.

С. Ј.

НА ОСВЕЋЕНОМ КОСОВУ

У северозападном углу историскога Косова над самим градом Митровицом гордо се подиже у народним песмама толико поминьан тврдя град Звечан. Овај град који се подиже на врху једнога живописнога брда у облику пирамиде, био је у време цветања српске државе престоница српских краљева, и био је кључ ибарско ситничке долине. Била је то у прошлости јака тврђава, али су је Турци напустили и данас се од ње виде само још врло добро сачуване развалине, које су у великом поштовању код Срба онога краја и које ће вазда привлачити Србе са свих страна, који буду долазили, да се на Косову поклоне праху и сенима Косовских Мученика и њихових осветника.

Митровица, која је врло важна стратегијска тачка, после пада Приштине и Новог Пазара предала се без отпора и у њој се настанила српска војска. Тамо је и један ескадрон шумадијске дивизијске коњице. Командир митраљеског одељења овог дивизиона, резервни коњички поручник *Алекса Жујовић*, народни посланик, са својим одељењем најахао је под Звечан, па ту на историски знаменитом месту, после вежбе, храбрим шумадијским хатлијама, прича о старој слави и величини Србије у време, када је у оним развалинама, под којима се они на овој слици одмарају, цветало живот и напредак у свима правцима народна живота.

Српска коњица под тврдим Звечан-градом

Наше војсковође

Војвода Радомир Путник

Србија је била већа, снажнија, моћнија, у свету угледнија у славно прошлости, али она никад није иставила пред непријатеља тако велику убојну снагу, какву је крајем прошле године уништила на Турке да свете Косово. На бојно поље Србија је сада послала три стотине и педесет хиљада бораца, а на чело те армије, као начелник штаба врховне команде, дошао је ђенерал Радомир Путник, дугогодишњи начелник Главног Ђенералштаба и министар војни, човек који је највише допринео не само за убојну спрему српске војске во и за стварање услова за њену победу, за склапање Балканског Савеза.

Ђенерал Путник најстарији је активни српски војник. Родио се на Светога Саву 1847. године у Крагујевцу. У артиљеријску школу ступио је октобра 1861. године, те је већ преко пола века српски војник.

За потпоручника артиљеријског проглашен је 17. новембра 1866 заједно са ђенералима Павлом Шафари ком, Прапорчетовићем, Јешом Ведимировићем, Стеваном Луковићем, Мих. Магдаленићем, Коком Милозановићем и Михаилом Срећковићем, јаворским јунаком мајором Михаилом Илићем и др. од којих је данас у активној служби још једино Путник.

Српско-турски рат 1876 затекао га је у чину капетана друге класе, као ађутанта шефа штаба рудничке бригаде, а затим је био помоћник команданта јаворске војске, па помоћник начелника артиљерије у резервном кору.

За успехе што их је показао на бојном пољу Путник је после пола године унапређен у чину капетана прве класе, а два месеца после тога за храброст и војничку спрему своју, одликован је тиме што је унапређен у чин мајора.

Пред други рат одређен је за команданта позицијске артиљерије у Делиграду, одакле је отишао за управитеља стратарских барутана, а у други рат је ступио као командант рудничке активне комбиноване бригаде, са којом је показао потпун успех.

У бугарском рату Путник је учествовао као ђенералштабни потпуковник и у њему се одликовао на Тријеву и Брезнику.

За показану храброст и војничку способност на бојноме пољу ђенерал Путник је одликован сребрном и златном медаљом за храброст, Таковским крстом с мачевима и руским орденом Светога Станислава другога степена.

У миру ђенерал Путник био је управитељ топовиште, командант округне војске, професор Војне Академије, командант дивизије и у неколико наврата министар војни.

На челу нашег Главног Ђенералштаба он је већ скоро десет година. То време у ђенералштабу било је време активна рада, од кога је српска војска много добила. Својим радом он је највише допринео, да српска војска може овако потпуно опремљена и снабдевена свима потребама поћи на бојно поље с чврстом вером у победу.

Ђенерал Путник је наш најстарији, још нешто више, он је најбољи војник. То му признају и они, који с његовим радом, као административном личношћу, нису били задовољни.

Бугарски Ђенералштаб с ресентом је усвајао његове примедбе, када је остварен заједнички ратни план. Тај план у многоме је дело труда и способности нашег старог, али још потпуно снажног војсковође, који још не осећа терет година но младићским напорима служи остварењу вековних Србинових идеала.

Ова земља достојно се старом војсковођи одужила за ратне успехе, што их је српска војска под његовим мудром командом извојевала. Ђенерал Путник одликован је највећим признањем ове земље, чином првог српског војводе, који је највећи положај, што га је наша Отаџбина могла дати своме најбољем сину.

НА СВЕТОМ МЕСТУ

На Куманову је осећено Косово и залечене петвековне љуте Косовске ране, а Кумановска битка је решена и дзбијена на Мадом Нагоричину, на месту које наша слика представља, светом месту које је не орошено но натопљено крвљу најбољих наших јунака, који су пали, да би својом смрћу испунили вековне идеале српског народа. Гробови палих нагоричких хероја неће вековн славити, јер су по положају на коме су јунаци битку водили и обилљежени пали, а та гробови познатих хероја обележени су високим хумкама, које се њима једна до друге и примитивним крстићима, што су их сградиле веште руке благодарних нагоричких сељака који редовно обилазе гробове, книма дугују за своју слободу. Свештеник нагоричански редовно обилази ове хумке непознате браће да се над могилама палих хероја помоли свевишњем за покој душе праведних, који су жртвовали све, па и сам живот за добро ближњег свога, за слободу брата од Косова заробљеног. И наши официри, кога год пут нанесе, сврата на Јуначко Гробље да им ода пошту, коју ће им вековн одавати, докле траје и последњег Србина.

Јуначко Гробље на Нагоричину.

Официр на нашој слици је пешадијски пуковник Павта Грујић, командант 9 пешадијског пука, који је вашео свештеника, да прелије гробове, међу којима је доста из деветог пука, који су се славно борили под његовом командом.

Наш народ слави успомену славних својих синова и веома поштује њихово вечно обитавалиште и ми смо сигурни, да ће ово сада по изласку тако сиротињски бедно гробље ускоро бити украшено леним каменим обележјем над многим хумкама, а диван је и нагоричинских хероја достојан предлог, да се на месту, где је највише крви проливено, над костима витезова, подигне огромна пирамида од стења, чија ће величина одговарати српском пожртвовању наших хероја и захвалности свеколиког рода српског онима, који мордоше пасти да се над њиховим постима дигне Велика Србија. Српски народ на веки вековн дачиће се и славиће подједнаком захвалношћу и поносом Косовске мученике и нагоричинске осветнике!

Слава им!

Косовски осветници

† **Димитрије Николић**, пешадијски поднарушник, поднаћ трећег правобројнога пука, погинуо је у Сјеници приликом разоружавања побеђеноса непријатеља 12. октобра 1912. Из Сјенице су га родитељи пренели у родно место Шабац и тамо уз учешће свега грађанства сахранили. Потпоручник Димитрије, син угледног и честитог шабачког грађанина Бранка, тек је у очи рата изашао из Војне Академије и био је распоређен у штаб у Ваљеву, али он није хтео изостати иза остале браће и успео је, да промени распоред и да буде додељен оперативној војсци Јаворске бригаде, у којој је он једини од официра ослобођене српске платно главом Био је то пример младић у сваком погледу, те је његову прерану смрт жалити свако српско срце.

† **Милорад Рајковић**, резервни пешадијски потпоручник, помоћник у срд. угледној трговини Васића и Јовића, славно је пао на Српској Косу, где се показао прави херој. Рајковић се у најодлучнијем тренутку нашао на најопаснијем месту и успео је непријатеља не само да задржи но и снажно да одбије. Тај успех српског оружја морао је да плати својим младим животом.

Слава Јунацима!

Наши јунаци

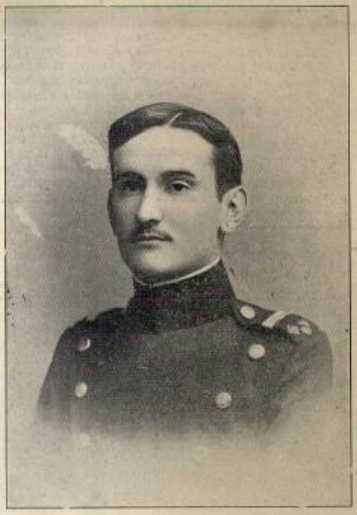

Артиљеријск. потпоручник

† Душан Б. Николић

погинуо на Новом Пазару.

Из Нове Србије

Наши нови поданици

КОСОВС

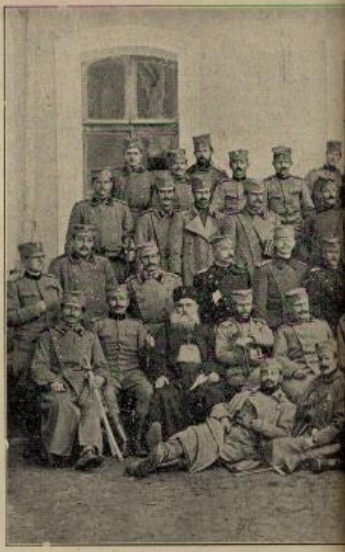

Официри I. пешадијског пука Кнеза

Као саставни део прве армије ко рог ратника, ђенерала Илије Гојковића Великог свугде се видно истицао, под к пук отпочео је борбу на Старцу и Рујну губно једног команданта батаљона пок одликовао се и у борбама на Мукопну, п се показали одлични војници, а имала стања горња наша слика. На њој је ко тима, командирима и водницима. Слика на њој нису дотле славно пали и рањени Ресан и тамо остао до наших дана

Официри са војницима овога пу цу. Они су прешли код Ристовца и Дл тобра и први су заузели прво село: Кра дећи примером својим војницима ова штрапаце, газили су Шемницу до појаса у уверењу, да је слатко за Отаџбину ум

Са пушком у руци официри пр увек у првим борбеним редовима и само

ОСВЕТНИЦИ

Великог првог позива моравске дивизије.

...ја дивизија првог позива, под командом ста... ...ио се повела, а први пешадијски пук Милоша ...ом потпуковника Душана Туфегџића. Овај ...жну је улогу играо и на Куманову, где је из... ...а Милана Маринковића — Нигу. Овај пук ...ри нападу и заузећу Битоља. Врањанци су ...примерне и неустрашиме официре, које пред... ...т пука Туфегџић са свима својим командан... ...мљена по уласку српске војске у Битољ, те ...ари овог пука, који је из Битоља отишао у

...и су те добре српске, да први прегазе грани... ...а у биткју Турску ноћу између 5. и 6. ок... ...бру, која је насељена самим Србима. Предхо... ...ари су заједно са њима подносили све ратне ...ином турских куршума не плашећи се смрти,

...раме уз раме са својим војницима били су ...могли су их водити из победе у победу.

Наши јунаци

Резервни пешадијски потпоручник

† Милорад Рајковић

славно пао на Српачкој Коси

Из Нове Србије

Наши нови поданици

ИЗ НОВЕ СРБИЈЕ

Ова наша слика представља прву среску скупштину среза скопског, коју је у Скопље сазвао начелник скопљанског округа Михаило Церовић. Церовић је први окружни начелник у новој Србији. Он је био први који је драговољно напустио свој завидни положај у Београду и свом готовошћу својом ставио се на расположење српским интересима у новој Србији. Сматрало се, да је за данашње прилике потребно, да у Душановој престоници представља власт енергичан, а при том спреман, послу одан и чистих руку човек. Све те лепе особине стекле су се у Церовићу, који је поверење Врховне Команде у свему оправдао. За најкраће могуће време он је учинио крај анархији и у целом округу увео рад ред и законитост, и од мурдарске турске паланке Скопља створио је преконоћ чист и уредан град, на коме се види тешња, да постане европско место. Уредивши општине у целом своме пространом округу Церовић је сазвао све председнике општина најближег му среза, да се са њима посаветује о народним потребама и да им да инструкције за њихово држање. Скупштина је потпуно успела. Пред разилазак сви њени учесници су се сликали, да имају спомен на овај први састанак првог народног представништва у новој Србији. На слици је посланик окружни

Прво народно представништво у Скопљу

Церовић, његов вредни секретар, симпатични београдски адвокат и резервни пешадиски поручник Милан Танић, дугогодишњи секретар „Српске Браће" и дугогодишњи неуморни и многозаслужни радник на нашем народном ослобођењу, са писарима начелства и председницима општина скопљанског среза.

Наши на Шкумби

У своме победоносном полету српска војска није знала за препреке. Ну није могла зауставити ни ватра турских топова ни бајонети турских војника, ни непроходне горе и кршеви, ни широке реке и језера, она није знала за препреке и једино гесло било јој је *Напред* све донде докле није донела Слободу и послеђењем Србину у турском ропству. Сломивши турску силу на Куманову, Прилепу и Битољу наши одреди су гонећи непријатеља прошли Ресан, Охрид, Стругу и допрли до извора српске културе до знаменитог Елбасана. И док су једни отишли и даље на Адрију, у Драч, осамнаести пук задржао се у Елбасану и његовој околини на предстражи на реци Шкумби. Српска власт се простире до Шкумбе, а и преко Шкумбе налазе се наше предстраже. Комуникација између тих предстража и трупе одржава се преко великог врло лепог моста на десет импозантних стубова на Шкумби, који ова наша слика представља. На мосту се види једна наша чета из 18. пука са храбрим својим водником резервним пешадиским потпоручником Тасом Карапетровићем који је учествовао и одликовано се у свима биткама од Куманова до Битоља

Наши на мору

— Из котловине „Трифилијум." —

Наша слика на страни 171. представља грчки брод „Трифилију", који је закупила наша држава за превоз трупа и потреба за њих на Сриеско Приморје, у Драч, Медову, Љеш под Скадар. Брод је снимљен на солунском пристаништу пред полазак за Драч. Као што се са слике види брод је натоварен топовима, по којима су поседали храбре и снажне наше момчаде. Када је слика снимљена наше војничке походило је неколико грчких војника, а на сред лађе један грчки подофицир братски је стегао десницу нашем храбром поднаредњику З батерије I дивизиона дунавског позадног артиљеријског пука Чедомиру Јанићу, сељаку из Ропочева под Космајем, који се у једном своме писму родитељима хвали, како са здравље добро служи, на никад није тражио поштеде, и како је могао добити. Но он мисли да „поштеда" не прилични јунаку, па у писму родитељима, попут Бошка Југовића, узвикује: „Не би моје друштво остало, да би знао главу изгубити". Такав је данас сваки српски војник и у том одушевљењу и у готовости сви да за успех и част Отаџбине у сваком моменту дају своје русе главе и дижи тајни нашег великог успеха. Војници су са „Трифилијом" срећно приспели у Медову и ту их је бомбардовала „Хамидија", која је лађу силно оштетила, али су сви јунаци са ове слике остали живи и здрави, и сада бију Скадар са свих страна.

Од Скопља до Елбасана

— Утисци једног војника другог прекобројног пука —

(I)

Околина Битоља је дивна: имате неколико лепих излетних места, као: Дихово, Христифор, Трново, Чаир и Кисела Вода. Веома је обилата околина водом, и то киселом, коју до сада нико није употребљавао, експлоатисао. На једно 4 км. од Битоља, налази се село Буково, у ком има јак извор дивне гвоздене воде, која кад сиђи мирно пола часа, на површини се пахната слој гвожђа; укуса је веома пријатног.

У Битољу постоји и српска гимназија, као и грчка и бугарска; све ове школе, прекинуле су рад, до бољих дана. До саме гимназије налази се пивница Шарк, у којој се свако вече скупља сва интелигенција, официри, чиновници, на пиво; у дворишту се налази ресторан, у ком су јела врло добра, пепе солидне; хотела има неколико, али топле собе нигде. И овде, као и у Скопљу, на сваком кошку, можеш видети чистаче ципела, која за малу напојницу лено очисте обућу; имате на сред улице шустера крпу, који, и ако је хладно, ту крај пиштла и ноћива, под отвореним небом.

Пре зоре, чу се тобџи, трубе, то су наше трупе II-ог прекобројног пука кретале из Битоља за Ресан, а одатле за Охрид. Пошто смо се дуже задржали прошле ноћи, то смо продужили сваване, да око 8 часова и ми кренемо истим путем, форсираним маршем, да трупе стигнемо. При наласку на варош, пролази се кроз једну капију, која је сатрађена за време доласка султанова. Стубови су зидани, а састављени дрвеном лучном конструкцијом, на врху које се и сада налази урамљена слика султанова; на сваком стубу на врху била је по једна, а више султанове 2 са стране слике 4 турске заставе. Како се на капије изађе, кажлаваш се на брану, која Драгор одводи кроз једну битољску улицу, због једне воденице, која се одмах иза капије налази.

Ево нас и ван вароши, на путу за Ресан: друм се почиње постепено пети уз брдо, залазећи у планинске лапце; снег је почео падати, зима јака, дошекле је и добро, јер треба брзо ићи, што би по топлу дану било тешке: после хода од 4 часа, стигосмо трупе баш на месту где је била најогорченија борба пред Битољем. Пред нама је Облаково, које је Васић, ноћним препадом после очајне борбе заузео. Војска пала по снегу, ради одмора, за продужење пута ка Охриду, у ком треба да буду сутра у вече; официри искористили тај одмор на том месту, где се водила најогорченија борба, те објашњавају војницима како су се кретале српске и турске трупе, како је ко и где имао успеха. Пред нама је, рекох, Облаково дигло се у облаке у дну ког се налази село Срнце, лево је Сушичка коса, према којој је у долини село Лер, а између ових долина, која леже пратиче Шемница, и једна огромно поље, које се налази између нас и тих висова. Доле се нижу остале косе смиљевске, гопешке и т. д. планине Бигле, преко које је наступала наша храбра војска, да Битољ узме с леђа. Прво ми је изгледало неприродно, зашто је наша војска била приморана да тако Битољ нападне, јер је требала да пређе велику Пелагонијску равницу, која је била попљављена, те се није могла прећи. У тим борбама, наша је војска показала колико вреди, ту је достигла кулминацију своје славе и величине, и показала се достојна својих старих, који су као и ми сада на пушци настрадали, а и све добили, нису навикли да очекују из туђих руку све, па и своју златну слободу.

(свршиће се)

Наши на мору

На потпалубној „Трфелији".

Од Старца до Битоља. (7)

— Дневник једног официрика дунавске санитетске колоне. —

24. октобра.

Мост је на Вардару тако разрушен да је изгледало да се лако не може оправити.

Ноћас су дошли понтонјери и целу ноћ су радили те је у јутру мост већ био готов.

По распореду, прво прелази пешадија па артиљерија и остале јединице.

Дан је ужасно хладан и кишовит. Хране нема. Једва чекамо комесара Матића, да се прати из Штипа куда је отишао да донесе мало хране.

Све је остало непревучено, до пешто мало пешадије. Коњица је Вардар прегазила на својим коњима.

Ноћ смо ужасно провели. Спавало се као и прошле ноћи: испод кола на блату.

25. октобра.

Рано у јутру кренули смо за Криволак. Киша лије као из кабла. Близу понтонског моста застрешке артиљеријску комору која прелази. Чекали смо још читава два сахата док смо дошли на ред да пређемо преко Вардара.

Снег почиње да пада. Из почетка ретко, али доцније све чешће и чешће док не побелеше сва брда пред нама. Ветар фијуче. Хладно је да сви дрхћемо.

Код смо били преко Вардара на самом улазу у Криволак заустависмо колону док не дођу и болнице с којима треба да идемо у Прилеп.

Снег поменах и киша лило је непрестано те смо скроз провлажени и промрзли.

Поред ватре, у близини логора војници подложили стан па се греју и суше прокисле шињеле. Дођемо и ми. Мрак се спушта, а снег све више пада. Нигде немамо склоништа. Док смо грејали једну страну тела дотле је друга дрхтала од зиме.

„Дајте посиља, рђаво ми је" узвикну командир слабим гласом. Притрчим те га са још једним другом придржавам. Био је блед као смрт, а целим је телом дрхтао као да је у најјачој грозници. Услед налеба, немогућности, слабе хране, несвиње или нечег другог добио је јаку несвестицу те се срушио на земљу. Лекар дође. Положисмо га на носила поред ватре. После десетак минута дође к себи и тихо нас упита: Где сам ја? Мени је рђаво. Не остављајте ме овде, ако Бога знате! Сиромах знао је да се крећемо даље па се бојао да га овако болна не оставимо у каквој сеоској кући. Лекар нареди да га однесемо у Криволак код лекара Јов. Јовановића. Кроз једно три четири сахата дутања по мрачини и блатњавим улицама привалачким предадосмо нашег обољелог командира д-ру Јовановићу и др Николајевићу. Николајевић прегледа обољелог и нареди, да се изузме возом увутри у Велес на лечење а нама, да команду над колоном предаме наредник Миленковић.

(Наставиће се)

Косовски осветници

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† Тихомир Вујовић

СЛАВНО ПАО НА ПОДУЈЕВУ

У овом рату пуно је примера невероватног самопожртвовања за част Отаџбине. Познат је случај пешадијског капетана Светислава Милића, који се на Младом Нагоричину убио не хтевши по наредби одступити, јер се то није слагало с његовим појмањем части. Таквих примера је више било, па је таквом херојском смрћу умро и млади резервни пешадијски потпоручник Тихомир Вујовић, судски писар из Чачка.

На Подујеву се била најжешће распламтела битка између велике гомиле бесних Арнаута и малог нашег одреда, који је био у претходници.

И турска војска и Арнаути, заклоњени иза згодних утврђења, наносили су најјаче ударе нашој војсци, која се, и ако није била ничим заклоњена храбро борила. Тихомир са својим водом био је на најнезгоднијој позицији. Но он се на то није осврнуо. Увек је био пред својим водом, као да га је хтео својим грудима заклонити. Није се задовољавао оним уобичајеним „Напред јунаци!" Он је са пуно праве узвикивао: „За мном, јунаци!" Али, под кишом куршума ни он се није могао одржати. Непријатељско тане обранило га је у обе ноге. Тихомир је и рањен учинио све што је могао, али, напослетку, снага га је издала и он је пао. У моменту кад је пао чуо се наш трубни знак за повлачење. Циљ повлачења био је, да се дивљачки Арнаути и Турци на маме на згодан положај на коме би морали бити сатрвени, ватром из наших митраљеза. Наши су одступили, а на бојном пољу остао је рањен Тихомир.

Арнаути и Турци тумачили су повлачење наших трупа онако, како је њима годило. Мислили су, да су близу победе, па су халачући јуришали.

Рањени Тихомир видео је, да му се они све више приближују. Да им не би пао у руке сачекавши, да му се једна руља Арнаута са свим приближи, тресну је бомбу. Бомба је учинила своје *Разнела је и њега и читаву гомилу Арнаута*, који су му се прво приближили.

Оваквом смрћу Тихомир је потпуно заслужио да му име буде забележено на најистакнутијем месту у повесници славних дана које преживљујемо.

Тихомир је био млад човек; није имао више од 28 година. Свршио је права пре три године. Био је у сваком погледу примеран, узор савесности, као чиновник, а неисцрпан извор љубави нежности, искрености и отворености као друг и пријатељ. Онај скромни белег на Малом Косову биће вечити доказ, да је из чачанског гнезда са груди честитих родитеља одлетео соко, чедо љубави њихове, који је својим пожртвовањем задивио свет попут свога великога претка Обилића, који је пре пет и више векова у непосредној близини и на сличан начин продао свој живот истом непријатељу.

Нека бесмртном покојнику, који је свој живот разменуо за најлепше дело, буде лака српска земља, а његова душа нек мирно шета по рају.

На Младом Нагоричину

— Погибија потпуковника Јанкића и заробљавање војвода Илије и Недељковића —

ПЕШАДИЈСКИ МАЈОР

Илијан Недељковић

КОМАНДАНТ 3. БАТАЉОНА 18. ПУКА

Првог дана кумановске борбе на Младом Нагоричину, за право на Капиларском Каму, седми и осамнаести пук имали су да издрже страшну борбу и да задрже много надмоћнијег непријатеља. И они су то с пуно славе и части, али и са врло много жртава извршили. Борба је очајнички вођена цео дан. Турци су навaљивали као манити, али сваки њихов напад је одбијен.

Пред вече јаке турске колоне понова су свом снагом ударале на трећи батаљон седмога пука, али нису били у стању да га баце натраг. Храбри Београђани, који су у овом рату осветлали образ српском народу, држали су се јуначки и одољевали десет пута и можда још више јачем непријатељу.

Видећи, да су напали на јуначке, који не знају за одступање Турци се пред вече реше на — превару, да би тако у српским редовима начинили забуну, па користећи се њоме пробили наше редове.

Дан је већ измицао. Приближавало се вече. Пред сами сумрачак Турци спуштених пушака почели су се приближавати нашим редовима. Чинили су то нешто. Ишли су право нашима, а како нису пуцали наши су

веровали да иду на предају, иначе би се предавали сигурној смрти. Та појава прилично је збунила наше редове, јер се није знало да ли да пуцају на њих или да их сачекају као непријатеља, који се предаје. Шта више на Турке је испаљено више појединачних метака, али су они и даље хладно ишли према нашим редовима оборених пушака у знак предаје, не одговарајући на нашу ватру.

За наше је било јасно да хоће да се предаду. Пред њима је ишао један официр.

Кад су се приближили нашим редовима изашао је официру у сусрет командант трећег батаљона, капетан прве класе Милисав Недељковић.

Тек што су се наш и турски официр загрлили и пољубили, а Турци опалише плотуном у наше редове. Капетан Милисав виде превару и трже се и загрљаја турског официра, потрже сабљу и командова батаљону на бајонет. Но наши се збунише и наста забуна. Турци се бацише на капетана Милисава, па и ако се он јуначки бранио не хтедоше га убити, савладаше га. Други су за то време опалили плотунима у наше збуњене редове.

Како су били близу, то су могли врло добро видети и добро гађати. Од првог плотуна простро се мртав, храбри командант јуначког седмог пука, потпуковник Александар Глишић.

Наши се збунише несрећа је могла бити голема да само провиђење није ишло нама на руку, а против варљивих Турака.

Пешадијски мајор Војислав Т. Николајевић, који је са својим батаљоном био у продужењу овог батаљона предао је команду свом најстаријем команднику, а сам је презирући смрт херојским стојицизмом потрчао над Глишића, у добри час . .

Јуреши по позицији изложеној страховитој пушчаној и топовској ватри, није се обазирао на страховиту опасност којој је био изложен. Свестан да врши дужност мајор Воја је јурио на свом помамном парипу као без душе. Турци су опазили његову намеру, па су отворили паклену ватру, али Бог чува јунаке.

Мајор Војислав стигао је на место где је настало колебање у моменту када је имала да се реши можда и сама кумановска битка. Глишић командант пука пао је мртав, командант батаљона Милисав је заробљен, многи официри погинули и рањени, Турци пред нашим редовима, наши збуњени, а уз то обезглављени.

Ситуација је по нас била више но критична. Мајор Николајевић се ту показао велики. Он је био не само јунак но и војсковођа. Схватио је у моменту ситуацију и знао је шта му ваља чинити.

Сам је скочио у борбене редове и наредио паљбу и јуриш. Наши су били озарени када су пред собом видели сокола. Јуриш је био очајнички тежак, јер су Турци већ били поставили и батерије, али када човек презире смрт све може.

Борба је била жестока. Турци су се држали јуначки, али наши огорчени што на превару изгубише команданта пука и батаљона јурили су напред на бајонет као манити.

Испред мајора Воје нико није био али када су наши допрли до турских батерија међу њима није било спасиоца данашње ситуације.

Мрак је пао. Густа помрчина на крвавом разбојишту. Војници се прикупљају, броје и гледају ко им фали. Мајора нема. Тај је остао на разбојишту Војници су с пажњом претресли цео простор, који су у борби прешли, и нашли су мајора Војислава тешко рањена и већ у агонији. Он је водећи неустрашимо војнике у победу задобио пет тешких рана.

Данас је, хвала Богу, већ ван опасности.

Капетана Милисава Турци су одвукли собом. Прво су га одвели неком вишем официру на самом положају. Милисав је протестовао што је на превару заробљен Турски официр је био врло пажљив према њему, саслушао га је и преко тумача саопштио му, да ће одмах бити пуштен. Кад су га извели из шатора овог команданта везали су му очи и некуд су га на коњу врло дуго водили. Кад се скинуо с коња увели су га у неку затворену одају, али му завој с очију нису скидали. За мало капетан је осетио по ударању одбојника, да је у железничком вагону. Рекли су му, да је у Ристовцу и да га воде у Скопље. У Скопљу су га опет извели пред више официре и ту су га узели на испит. Питали су га о распореду наших трупа и њиховој снази. Милисав им је нашу снагу преувеличавао. За тим су га сировели возом у Солун.

У Солуну су га Турци уверавали да су сатрли савезнике и отишли у Ниш, Софију и Атину, а сваког дана везана и везаних очију возили су га на фијакеру по Солуну, да парадирају и дижу клонули дух код својих Турака.

Но једног дана дошли су официри турски и своме заробљенику честитали — слободу, који су тога тренутка губили и постали — заробљеници грчки.

Саопштили су му, да су Срби ослободили сву Стару Србију и да ће Грци за који час ући у Солун. Ослободили су га, а с њим још једног нашег коњаника и седам пешака.

После уласка Грка у Солун капетан Милисав вратио се у Скопље, а одатле је поново упућен своме батаљону, а за храброст показану на Младом Нагоричину награђен је мајорским чином.

Санитет у рату

Група болничара — студената медицине — у војној болници у Нишу

На глас, да је Србија наредила мобилизацију целокупне своје убојне снаге сви наши студенти са стране, и ако нису војници, похитали су најбржим путем у отаџбину да јој своје знање и своју снагу ставе на расположење.

Међу тим добрим синовима Отаџбине била је и ова група медицинара, који су вредно радили и корисно послужили као лекарски помоћници у великој војној болници код Ћеле Куле у Нишу. На слици су: 1. Д. Мојсковић, 2. Д. Илић, 3. В. Јовановић, 4. Д. Стојановић, 5. М. Сретеновић, 6. К. Моравац, 7. Н. Михаиловић и 8. А. Нисим.

Како су Срби узели Једрене

Славни под ваик 15 пука Стевана Синђелића

— Опис капетана Милана Јовићевића —

Да ће се вршити напад на Једрене знали смо већ око 9 сп. м. јер тада смо примили прву диспозицију за напад. По њој имао се главни напад извести на источни и јужни сектор као најслабије утврђене фронтове одбране, а ми Срби имали смо „демонстрацију" на северозападном сектору тимочка дивизија I позива, а на западном сектору дунавска II позива. За стручњака јасно је шта значи реч демонстрација у овој прилици. Она може да значи само озбиљан напад, јер ако то није не постизава се циљ. Већ прва диспозиција генерала Иванова поди о томе рачуна, када каже: *„дејства на осталим секторима (српским) да буду до решавајућих решетина и енергична"*. У тој диспозицији одређује се дунавској дивизији као *„циљ заузимање Папаз тепе и Бекчи-тепе"*, а тимочкој заузимање свих турских предњих положаја испред фороза и то одмах у првом почетку напада, јер се каже: „северозападни сектор *одмах да уме*" те положаја (сви се набрајају у диспозицији).

Пре подне 11. сп. м. када сам био са батаљоном (4. батаљон, 15. пука Стеван Синђелић, Моравци) на предстражи, добио сам обавештење да је наређен напад за већ од 11. до 12. сп. м. и да ће артилерија отпочети спрему напада у 1 час по подне; тачно време за пешадијски покрет имало је да се одреди накнадно.

Артиљерија је отпочела дејство, а ми пешади примили смо спрему за напад по плану који је био раније утврђен до најмањих детаља. У томе нам је прошао дан, који је био пун суница. Разуме се, непријатељска артиљерија заспала је цело по подне зрнима из свог многобројног тешког оруђа и предстражу и нашу артиљерију, но ми смо били хладни и ужасали смо када су наши јуначки артиљерци на сваки турски поздрав дрско одговарали својим страшним рафалима и плотунима. Дивили смо се овом дуелу наших пољака са тешким турским топовима.

У сумрак је ватра мало јењала, али није престала ни у ноћи. Батаљон је био око поноћи потпуно спремам за напад, сваки на своме месту. Накнадно наређење за почетак је стигло. У 2 часа и 30 мин. имала је артиљерија поново да отвори паклену паљбу, а батаљон да се крене напред у 3 часа. Поравнати су сатови, издата су последња наређења и чекао се одређени час.

. . . . Прапац напада може пуку било је утврђење Карађа табија. У овом правцу имао се прво јуришем заузети чифлик Екмечки као и Могилу 154. која је била за утврђење Карађа табију врло важна, јер у њој је био турски артиљеријски осматрач са телефоном, који је са Могиле управљао ватром фора! На положају имали су Турци оп.коне, а Могила је била ограђена жицом . . .

У првом борбеном реду имао сам четврту чету са правцем на Чифлик, трећу на Могилу 154. а другу десно од Могиле, прву чету у батаљону резерва одмах позади треће. Испред предњих чета била су одељења са бомбама, макавицама и сикиријама, два вода пионира и две чете из других батаљона за пренос дасака и леса и израду завлона, били су такође ту, остатак пука на нашем главном (предстражном) и прихватном положају, а две батерије тимочког артиљеријског пука, седма и осма, већ су биле пренете на предстражу за потпомагање нашег напада.

Наређен је био јуриш, налет хладним гвожђем без пуцања и задржавања. Старешине су поновиле:

— Нико да не пуца! Нико да не говори. Само на нож! Напред!

И Моравци су полетели као стреле. Простор до Чифлика и Могиле претрчан је муњевитом брзином. Предстража турска увек буди осула је ватру, али нас то није имало збунило. Трчало се напред. Запрашиле бомбе, ниједна наша пушка не пуца. Жице су кидане, сечене. Чуло се громовито српско „ура" и већ су наши усклали у опкопе, у којима је настало кратко гушење. Борило се ножевима, пиштољима, рукама, но све је трајало кратко време. Један турски официр давао је страховит отпор, био је брзо сривен. На Могили заробљен је турски телефон и одељење војника, у Чифлику такође, а и десно од Могиле заробљени су војници. Све остало окренуло се у дивље бегство, гоњено ватром наших чета. Отпор турски био је страховито сломљен. Читав ми се, да све није трајало више од 20 минута . . .

Телефонска веза са Карађозом била је прекинута. То нам је много помогло. Укопавање отпоче. Војници су се укопавали невероватном брзином. Морало се журити, јер сам сваки час очекивао ватру турске артиљерије. Када је она после једног сахата отпочела своју страшну паљбу, моји су војници били укопани за половину висине чоечијег раста: лесе и даске превучене и бачене преко опкопа. Ово је била наша одбрана од шрапнела које су ужасним пљуском почели сипати на нас. Но шест тешких зрна (15 см). по тридесет килограма сваго, падало је у један мах на Могилу, све наименије гранате и шрапнели, од којих сваки има по 600 куглица. Могила се љуљала из темеља. Читава кола земље дизана су у небо и бацана одозго на нас. Таки је пиљо од 4 час. и 30 мин. са слабим прекидима целога дана. Целог дана, нарочито пре подне, бесне је на Могилу пакао. Али сас се надржао.

Војници су се брзо укопавали и око 8 часа ујутру већ су имчели били потпуно у опкопима, одозго покривени даскама и лесама. Губитака је било око 40 мртвих, рањених и теже контузованих. При налету пао је од пушчаног зрна резервни поручник, водник друге чете Михаило Стефановић. Мислим да је његова кафана „Авала" преко пута Официрског Дома. Остао је ударен кроз груди с десног бока, на месту мртав. Лако контузованих било је много, познајеше од земље. Повели смо били са предстражке телефон, али одмах у јутру засула га је и покварила земља коју је бацало тешко зрно на мене, но га ажутаста, телефон и телефонисте. Ту је мало јаче контузован и мој ађутант, резервни поручник Јосан Стојановић, секретар Држ. Савета. Пред пеће је отишао у логор. Видео сам га пре поласка за Београд већ са опорављо. Око 9 час. пре подне дошао је на Могилу наш артиљеријски осматрач са својим телефоном, па смо опет добили вези са пуком. Овај осматрач, резервни поручник Јован Живковић, одличио је радио.

Тако је исто на јуриш заузео предње положаје у својим правцима 20. пук десно од нашег 15 ог. а 13 ти лево. Само се 55 ти бугарски, који је био до сног последњег, колебао, узмицао и морао бити враћан од наших. Најзад је наша резерва (7 пеш. пук 2 позива), одређена за друге циљеве, морала доћи на његово место.

Прешло је било подне, а стање исто. Страшна ватра турска не престаје. Са пуком смо имали чврсту везу и све добијали што смо тражили. За батерије су нађени елементи за гађање испред нас. Наша хаубичка батерија, која је прено ноћи такође била прешла на предстражу, тукла је успешно Карађоз Табију. Турска пешадија повукла се била у удоље између нас и жица Карађоз Табије. Наше натроле пратиле су је, истурене далеко напред; према жицама.

Тога дана 12 сп. м. око 5 часа по подне дошао је друга наредба генерала Иванова, која најбоље демантује све гласове о некој „демонстрацији". Генерал Иванов био је свестан да је та „демонстрација" имала да буде напад. У осталом, она друга заповест поштованог генерала је врло јасна. Она помиње, да се трупе источног сектора налазе на 300 метара од жичане линије фороза. *У том смо тренутку и ми били на готово истом одстојању од*

жичне линије форова и то тек пошто смо на целој њиној линији крвавим јуришем завезли све турске предње положаје. И онда наредба додаје: *„Изискују се најенергичнија одважна дејства од стране осталих сектора ради привлачења што више противничких трупа на сектору, и тако исто и ради напада на линију форова, где се ураже могућно.“*

Познато је, да је она линија форова — зато што јежи у правцу Бугарске, а не у правцу Цариграда, као источни форови — и најјача и најбоље бранљена. Највећи број турских топова био је ту, док су сви наши опсадни топови били пренети на источну страну. Ми смо, дакле, у исунима нападали на линију форова и то на линију најачих форова. И без икакве лажне скромности, можемо отворено рећи да смо имали сјајан успех.

У духу ове заповести командант дивизије пуковник Кондић одредио је 20. пуку да продужи наступање ка положају источно од села Кајенлија, 15 пуку на коси Шајтан торбу, 13 на Јунтошлеру, што значи напад на линију форова. Требало се кренути најпре са мањим одељења ма у циљу извиђања, што је одмах и учињено.

Но одмах у тоне покрету нашшло се на отпор Турака, који су у први мрак пређши у контра нападе на нас.

Тражио сам већ у поље два митраљеза и појачања, што је било и предвиђено заповешћу команданта пука, који се цело време налазио на телефону у сталној вези са дивизијом и Могилом. Благовремено добивено је све што је тражено.

Тражио сам појачања јер сам предвиђао, да ће Турци контра-нападима покушати да поврате изгубљене позиције. Нисам се преварио. Силним контра-нападима Турци су попушали да нас потисну са заузетих положаја и на тај начин избегну катастрофу која се ближила своме крају, јер је агонија трајала у овом страховитом јуришу већ почела. Ти су напади били тако вехементни да су само нетуженим напором наших војника могли бити не само суздржани него и претворени у дефинитиван пораз турски.

Први напад је био изведен у 8 часова у вече на чету која је била укопана на 600 м. испред Чифлика према коси Шајтан торла и одбијен је успешно, јер је у то време већ стигла била прва чета из резерве послана као појачање.

Око 9 часова стигао је сам појачане две чете из пронос и две чете из другог батаљона. Ојачао сам положај испред Чифлика са једном четом и по, а десно крило са једном получетом; две чете сам задржао код Могиле у резерви, где су смештени и митраљези, и то у руши у Могили, да их не би нашло које турско разорно зрно, а на Могилу су требали да се нанесу тек кад се непријатељска пешадија приближи.

Резерву нисам задржао зато да тамо после још појачања, јер се она у ноћи лако губе, него зато да се с њом, у моменту турског напада, бацимо и сами у контранапад на Турке. У опште је у овим приликама боље одговорити нападом на напад, него их чекати на опкопу.

У 11 час. и 45 мин. ноћу пошао је главни турски напад. Када смо осетили да долазе, отворили смо ватру пешадије на целој линији положаја а преко телефона и ватру батерија. Када су дошли на 400 метара викнуо сам:

— Митраљези на своје место! Коси! Штеди муницију!

Оне две чете у резерви стајале су спремне за напад ножем, но Турци су сломљени нашом сложном ватром на 200 метара одбацили леђа и остушили у дивљем бегству према тврђави, гоњени нашим малим одељењима која су за њима наступала. Контра удар ножем није био ни потребан. После поноћи напршали су Турци још један мали покушај на десно крило, који је лако одбијен. Тај напад је био последњи ропац њихове одбране, јер у њему је истрошена последња снага Турака према одсеку нашег пука. Слично се догађало на одсецима 20. и 13. пука, који су одбили такође све контранападе и стигли на тачке које су им биле одређене.

У зору дошао је наређење за покрет целог пука и стигли су и остали делови 1. и 2. батаљона са својим коа мандантима, и општи напад пука на Карађоз-Табију продужен је. Већ око 7. час. опазили смо у наступању на утврђењу белу заставу.

Известили смо одмах назад и умолили да се обустави артиљеријска ватра из батерија, које су се биле домакле и гађале утврђења. Напоменули смо да ћемо бити обазриви. Одговорено нам је да не верујемо, да будемо врло обазриви и продужимо наступање. Учинили смо то. Наши бомбаши су били у жицама, кад се на врх утврђења указа један човек машући великом белом заставом. И у исти мах и на осталим утврђењима залепршале се беле мараминце. Јуначко је Јеврене умирало . . . .

Мајор г. Филип Ковинић, командант 1. батаљона, и ја примили смо младог турског официра, који се с нама састао у сред жица саопштавајући нам предају тврђаве

Ушли смо у Карађоз табију са првим одељењима између 8 и 9 час. уз прасак магацина, који су на све стране горели експлодирајући. Ту је мој батаљон као најзаморенији остао, а остали су кренули даље на другој линији форова, где су стигли око 10 час. пре подне.

На тој линији где је после малог одмора стигао и мој батаљон, примио је 15 пук око 8000 турских војника и 300 официра, који су тога дана (13 III) пред вече доведени у биван код Карађоз табије и ту држани и сутрадан, а после предани Бугарима.

У исто време стигли су у форове десно и лево до нас 20 и 13 пук До 10 часова пре подне били су у власти тимочке дивизије 7 форова, 4 редута, 36 батерија од којих 17 пољских а остало градске; топова свега 190 градских и пољских и маса пушака, зрна и осталог. Форови које смо заузели ова су: *прва линија*: Кара-Јоз табија, Ешил тепе и Јаз тепе; *друга линија*: Чај тепе, Анвал-табија, Кемер-табија и Бошџук-табија и *трећа линија*: Индарм и Чатал-Јолу.

Да није било забрањено да се силази у Јеврене могла су наша одељења да буду већ пред ноћ у Једрену, овако се остало у форовима.

Време у које је тимочка дивизија заузела трећу линију форова докле је да је стигла у њих када и Бугари у последње форове на источној страни. Број заробљеника којих је примила, прево 12.000 и 400 официра, и број оруђа које је нашла у форовима, показују да је њена „демонстрација“ била у ствари сила напад, који није дозволио Шукрију да пребаци ни једног пешака и ни један топ испред нас на источни сектор, што је било могућно само зато јер смо *нападали*. Да смо „демонстрирали“ то никако не би било могућно.

Кад се уме уз овај успех још и налет дунавске дивизије на Паша тепе и Бечки тепе, о коме ће причати други, види се колика је заслуга српске армије пред Једреном за под утврђења. Пуно признање добили смо о томе и од многобројних турских официра, који нису могли да похвале довољно наш налет.

На крају имам још ту радост да истакнем сјајно дејство наших топова при нападу на форове, о чему су доказ нашим пријатељима избушени турски шатори по форовима и турска послуга где издише пред нашим очима око топова, погођена нашим разорним зрнима, на оним местима у батеријама, где топови нису били добро заклоњени.

Ако је иде било јединствена намењу рада у нападу пешадије и артиљерије било та је код нас у овоме јуришу на форове. Српски пешади и артиљерци обратимали су се под Једреном од ова времена.

Масу зрна (18.000) које је избацала артиљерија тимочке дивизије не треба жалити. Без тога не би било овако сјајан успех дивизије са овако малим губитцима (свега око 600 мртвих, рањених и контуженних) могућан. Ти мали губитци који хоће да са неке стране изнесу као доказ да наш напад није био обилан, наш су понос, јер доказују интелигенцију наших официра, коју траже и нам народ, по оној: иди мудро не погини лудо! Српски старешина води своја војника и на нож кад треба, а зна бити и опрезан кад треба. Тиме може само да се поноси.

КОСОВСКИ ОСВЕТНИЦИ

Пешадијски капетан прве класе

† Милан — Маша Мамуровић

командир чете у 17 пуку славно пао на Бабуни

У кланцу Бабуне планине пред Марковим Приплном пало је много наших јунака, који су краљу својом отхрлили слободу Маркова града. Међу прилипским херојима, који славно падоше за крст часни и слободу златну, налази се и храбри капетан Милан — Маша Мамуровић, који је са својим 17. пуком међу првима пошао напред бајонетом да растера добро утврђеног непријатеља из његових готово неприступних позиција. Као официр живо је желео обрачун са вековним душманином и у крвавом окршају на Куманову и Бабуни славно се понео и увек је био испред своје чете. На Бабуни је полетео напред предводећи своје храбре Ваљевце и у моменту када је победа била осигурана српској војсци један непријатељски куршум удари храброг и симпатичног капетана Машу у само грло и он паде мртав — просто преклан. Умро је као што јунаци умиру.

За собом је оставио самохрану стару мајку и младу супругу са двоје нејаке женске деце, од које се једно родило као посмрче

Слава нека је прилипском јунаку Маши Мамуровићу!

Штампарија Наумовић и Стефановић, Београд, Чика-Љубина ул. бр. 8. Одговорни уредник: Ст. Мил. Шајчић.

Број 12. БЕОГРАД. НЕДЕЉА 7. АПРИЛА 1913. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

Број 30 филира

У СЛИЦИ И РЕЧИ

УРЕДНИШТВО: Краља Милана ул. бр. 7. ТЕЛЕФОН

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ ШИЈАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Командант треће српске армије

Ђенерал БОЖА ЈАНКОВИЋ

ослободилац Куманова.

ЦРКВА СВ. СПАСА У СКОПЉУ.

Уметници стари, у господњем страху
Вајали су овде у дрвету мрком
Иконостас своје вере, и у праху
Леже, док је време прешло их све трком.

Векови су прошли у мраку и страви,
И вера се крила где кандила трну;
Робље је, у јези где зора не плави,
Своју судбу тешко испаштало црну.

Стара зграда с које давно не чу гласа
Још ни једно срце што за живот мари,
Чувала је веру у Светога Спаса
И негдашњи завет уметника стари'.

Данас, кад је стао оштри јек плотуна,
Свети Спас је сиш'о на робље у тами;
Певало је звоно с мале цркве туна,
И звуци Слободе разлегали сами.

Сима Пандуровић.

Битољска битка

— Опис једног учешћа из VII пука — (2)

Село *Новак* је с ове стране Црне реке. С оне стране (десне) је село *Чекрекси*, које треба да заузме наш VII пук.

Од *Новака* води добар насип преко *Чекрекси на Битољ*. На овом месту Црна река има девет рукаваца те и друм прелази преко девет камених и дрвених мостова. Рукавци су у обично доба дубоки 2 – 3 мет. али овога дана услед дводневне кише река је била надошла и излила се из корита те су са тако сви они рукавци сјединили и направили једну огромну реку широку око 2 километра. Сем тога биле су и с једне и с друге стране поред обале баруштине широке 7-800 метара.

Баруштине су се још могле и којекако газити (наравно с опасношћу да се ипак по неко и удави) али чим се дође до обале реке, даље се апсолутно није смело ићи ван насипа.

Турци су поселе десну обалу реке с једне и друге стране друма, који је по средја пресецао њихов распоред. Њихови митраљези били су на сред друма закопани и косили су сваког онога, који се појавио на првом мосту с наше стране. Било је немогуће пребацити ни једног јединог човека ни преко првог моста. Неколико дана ту су се налазили комите са капетаном Војином Поповићем и нити су они могли прећи с оне стране реке, нити су пак Турци могли прећи овамо.

Један турски батаљон беше с једне, а други батаљон с друге стране пута. Исто тако беху распоређене и две турске батерије. Све то беше укопано и вешто заклоњено да се нико жив није видео с оне стране међутим чим неко од наших подигне главу оспе се ватра с турске стране.

Турци су посматрали наше покрете са појединих дрвета, кућа и са торња једне цркве у селу Чекрекси. Ми смо то наслућивали и капетан Александар Срб гађао је из топа тај торањ и погодио га. Наши официри су посматрали Турке са узвишених кровова. У селу је био целог првог дана принц Ђорђе и посматрао је дејство наших батерија: врло често је захтевао да се гађа бризантним, разорним гранатама.

Кад смо стигли у село Новак, напунисмо дворишта и очекивасмо шта ће даље бити. Наш први батаљон је у стрељачком низу газио бару и војници ухваћени за руке приближавају се обали реке, која је испред села око 800 метра. Кад стигоше до обале полегоше уз њу, јер се даље није могло За све време Турци су их гађали и топовима и митраљезима али не тако јако. Ми смо се већ почели надати да ће први батаљон још прећи.

Било је већ четири сата по подне. Дакле још 1 – 2 часа па ће се преживети и први дан.

Наш у то доба дође један капетан из 8. пука, за кога рекоше да нам је нов командант батаљона. Звао се Драгољуб Вуковић. Официри из нашег батаљона окупише се око њега и руковаху се с њим. Интересантно примање батаљона у сред борбе! Нек буде са срећом! Да видимо и те новајлије.

Један коњички капетан из штаба Кнез Арсена дође у село и рече команданту батаљона, да га је послао Кнез да извести команданта о немогућности преласка реке, јер је дубина велика те ће се војници подавити. Беше нам мило што се краљев брат брине о нама.

У село долазе и одлазе ордонанси. Како који прође поред нас ми га питамо шта има ново. Сваки долазак ордонанса штрецне нас. Један ордонанс дође с наређењем, да 3 и 4 батаљон остану у селу, пошто они неће прелазити мостове.

Добро је да бар мало одахнемо. Већ се неки развијоше по селу да потраже неку кокошку или ако буде буре с вином. Од сељака нигде живе душе у селу.

Официри се искупили у једном развраћеном дућану на раскршћу и грејаху се око ватре. И они јеђаху неку ћураву, коју је неко од њих понео.

Мрак паде. Ми се сабисмо у једну сеоску кућу, где од дима у мало не поскапасмо. Па ипак нам је ту било много боље него онима из првога батаљон, што су лежали у води до појаса пушкарајући се целу ноћ са Турцима. У ноћ нас изведоше да ископамо шанчеве на ивици села. Целе ноћи се око ватре препричавало шта је било и шта ће још бити. Тако седећи многи и заспаше, неколицина се скљокаше и изгоре им шињели од ватре. Али шта све то мари према ономе што се претрпело.

Ноћ је била мирна. С времена на време одјекне пуцањ пушке у селу То су топџије, хватају кокошке; они увек имају шта и да поједу и да попију. Преко целе ноћи чуло се трактање ждралова што нам се никако није свиђало. Некако је страшно и тужно одјекивала њихова граја. Киша је непрекидно падала. У близини наше куће била је порушена црква, капела и гробље Кога ли ће донети и закопати у њега? Како је ништаван човек у овом хаосу и мору од смрти. У полусну сам целе ноћи превиђао мртвачки костур са косом, где иде од куће до куће и бира своје жртве. Сваки кога се он дотакнуо, морао му је сутра доћи у то страшно гробље.

Осване и 5. новембар. Ко би се надао да ће тај дан за нас бити страшнији од оне ужасне ноћи на Младом Нагоричину.

Ујутру се повукоше у село и наши водови с предстраже. Шта су нам требале толике предстраже кад ни Турци нису могли прећи реку нигде на другом месту до преко мостова, који је чувао први и други батаљон?!

Синоћ се било чуло да су два батаљона прешли мостове Јутрос опет чусмо да ни један једини војник није се могао пребацити. Обузе нас нека зла слутња. Ред је на нас, да ми први ударимо на мостове. Али то је немогуће! На самом изласку друма из реке веле да је бетонирано утврђење које није ни окрњено нашом артиљеријом Турци су се укопали више од метра у земљу и ништа им се не може. Изгубимсо веру у наше топџије. И они су се сами бринули шта ће и како ће. Да не буде ово друга Плевна и да се рат не отегне још 2 – 3 месеца? Дотле могу доћи још и појачања Турцима. Та се вест убрзо прочула и одржавала са упорно. Кад се расвануло добро, видео се дим од воза који дође у Битољ У току пре подне два три су воза прошла на

домак наше градске артиљерије, која им ништа није могла. Шта ће то бити? Што не долазе Грци?

Десно у даљини чула се топовска грмљавa, али ређе него јуче. Ништа не разумем око себе.

Око 8 часова ујутру (5 нов.) дође у село мајор Тодор Павловић и добаци нам иронично: „Ништа од вас сељаци. Девети пук још синоћ прешао реку".

Ово нас јако пецну и чисто нас наљути. Пробуди се у нама некаква сујета и суревњивост. Зар ми не вредимо колико и 9. пук? Шта не нареде да прелазимо па макар сви изгинули мислио је сваки од нас.

Одмах некако затим позваше нашег команданта батаљона и команданта 4. батаљона, капетана Влад. Живанчевића. Не прође дуго а наш се командант врати. Беше забринут. Одмах је позвао командире чета. Два командира беху већ ту око њега али им он ништа не рече док и остали не дођоше. Видимо ми да нам се кува нешто. Кад дођоше и остала два командира, командант отпоче:

— Господо, командант дивизије наредио је, да седми пук пошто-пото заузме данас село *Ветрените* без обзира на жртве. Командант пука је одредио трећи батаљон, да први прелази преко мостова.

— Која ли ће чета прво загазити, помислимо а ноге нам се готово одсекоше. Неће шала наићи на мостове. Ту је првој чети сигурна смрт.

— Прелаз ће се извршити овим редом, продужи командант, а сви га командири погледаше.

Прво ће поћи четврта чета; затим трећа, па друга и напослетку прва чета. За нашим батаљоном поћи ће четврти батаљон Артиљерија, ми тражези, први и други батаљон потпомагаће нас својом ватром.

— Још је добро помислих у себи, ми смо трећи по реду, а трећа и четврта чета имају да запуше мостове и ровове пред Турцима.

— Прелаз ће се извршити овако, наставља командант, прво ће поћи ред од пет војника; за њим на 100 корака кренуће се други ред, и тако редом пет по пет. У воду има око 50 војника, рачуна сваки за себе, по пет, то значи десет реди; они су на сто корака одстојања; према томе вод ће бити у дужини око 1000 метара. Чета око 4 километра. Две чете 8 километара. То је тамам толико, да они први већ прећу, кад ми будемо наилазили. А ако они изгину шта ће онда бити? помислих и због тога ми се мало, јер у памети већ престависмо како ћемо и ми ускакати у турске ровове и како ћемо се гушати са Турцима „на бајонет". Па шта ће бити ако ни прећемо а Турци поруше мостове иза нас те нити ћемо ми моћи одступити нити ће ови иза нас стићи у помоћ? Напослетку, нек буде шта буде, помислих и почех ропова слушати шта наређује командант.

— Заустављања не сме бити. Сваки који буде заостао биће убијен од позадњих редова. Према томе, господо командири издајте такву заповест. Пуцања такође не сме и не може бити. На извршење! завршио командант.

Командири поздравише и одоше својим четама.

— Од куд овај ред „одматраг", рећи ће неко од њих.

— Ништа с тим, додаде други, само би тај исти ред требао да буде и при предлогу за одликовање оних који остану живи.

— Здраво! Здраво! рекоше један другом и разиђоше се својим четама.

Четврта чета беше на сеоском путу а трећа чета у једном дворишту. Интересовало ме је како ће командири издати заповест војницима.

Командир 4 чете, капетан II. кл. Борисав Ристић пре одважно својој чети и рече им енергично:

— Војници! Ми смо добили наређење да први прећемо преко мостова за нама ће трећа и остале чете из батаљона. Ми треба да се поносимо, што ћемо први преки мостове. Чете ће прелазити у редовима по пет по пет на остојању око 100 корака. Прво ће поћи наредник Миливоје Стојановић а за њим 1. вод, за њим 2, 3 и 4 вод. Заустављања не сме бити и ако који ред стане, позадњи ред је дужан да пуца на њега. Први ред напред!

Наредник Миливоје — један од најинтелигентнијих и најхрабријих наредника изађе и са њим још четири редова. Прво се прекрстише па пођоше. Били су млади и достојанствени. Ми их прежалисмо, јер они иду први у сигурну смрт.

Сам командир Ристић уређиваше редпо ред и упућиваше их један за другим на потребном одстојању. На зачељу 1 вода пође резервни потпоручник Дебељаковић. На Нагоричину није се одликовао, али је сад врло храбро ишао напред.

Сви официри беху се искупили пред старом порушеном бакалницом на раскрсници и испраћиваху ред по ред. Сваки ред им викне: Збогом! а официри им срдачно после „Срећан пут!" 1 један тренутак.

Кад се крену и последњи ред четврте чете, са њим пође и командир Бора Ристић, без шињела и без сабље, само са револвером у руци.

— Нека одмах пође и трећа чета, а сад Збогом! рече капетан Бора и пође.

— Срећан пут! викнуше официри и ми, и мал неки не заплакаше.

Сви су се некако прашгали као да се никад више неће видети. Гранате већ почеше падати, по нека долета и до нас па и преко нас. Командир треће чете, капетан I кл. Светомир Ђукић већ издаваше заповест својој чети. Он се усиљавао да буде весео, али се примећивало и на његовом лицу бледило.

— Војници, ми ћемо поћи за четвртом четом. Ово је последња битка и покажимо се јуначи. Коме је суђено да остане жив, ништа му не могу турске гранате. Јел' тако?

— Тако је, одговорише војници слободно и намештаху капе као да ће на парадни марш.

(Настављаће се.)

Из битољске битке

Српски ратни пљен на Битољу: заплењени турски топови и кара.

ИЗ НОВЕ СРБИЈЕ

Умјетнички ентер цркве Св. Спаса у Скопљу

Скопље је било престони град Душана Силног и главно место Србије онда када је Србија била највећа, најснажнија, војнички најјача, најсталоженија и културно на највишем ступњу. Варварство турско уништило је све споменике, који су обележавали ту славну епоху у великој прошлости нашега народа. Отуда данас у Скопљу немамо ни трагова од монументалних палата и Божјих храмова, којима је Скопље било украшено за време Душана Силног. Од величанственог храма у коме се Душан крунисао није било до скора ни трага. Могуће је, да ће му се ускоро откопавањем траг наћи. Притиснути од Турака Срби су своје храмове морали тако подизати, да ни мало не падају у очи. Такав је и саборни српски храм Св. Спаса у Скопљу. И он је као у подруму. Али када га нису смели подизати у вис Срби су га унутра украсили скупоценим иконостасом. Сматра се да је иконостас цркве Св. Спаса који представља наша горња слика по уметничком своме дворезу ремек дело велике вредности и да је у опште најлепши иконостас у српским црквама.

Краљ Никола српској војсци

— Честитка за ослобођење Једрена —

Краљ Никола поводом славних подвига српске војске приликом заузећа Једрена честитао је Краљу Петру овим телеграмом:

Слава, којом се српски соколи овјенчаше под зидинама царских Једрена, обасјава лице цјелокупног нашег народа и величанствено утврђује подвиге твоје сјајне и красне војске.

Честитам ти из дна душе овај за Српство свијетли дан.

Никола.

Пешадијски мајор Милорад Ђ. Митровић

КОМАНДАНТ ДЕСНОГ ОДРЕДА ПОД СКАДРОМ.

Мајор Митровић је из реда најбољих наших млађих официра, који су у овоме рату играли врло видну улогу и оправдали леп глас, који су уживали раније. Објава мобилизације мајора Милорада затекла је у Паризу, одакле је одмах потекао у Отаџбину. Поверена му је команда над првим батаљоном петог пешадијског пука другог позива, са којим је већ 5. октобра прешао границу на Сикирачи.

Са својим батаљоном учествовао је у борби на Приштини, а 9. октобра упућен је с батаљоном да заузме Митровицу и Вучитрн. Ове леле косовске градове он је за један дан ослободио. По том је учествовао и решио битку на Ђаковици, Мијету и Љешу и први са одличним му командантом 5 пука II позива потпуковником Милованом Плазином, побо заставу на Српском Јадранском мору. Добивши под команду батаљон ипо отишао је као претходница Албанском одреду и заузео: Мађи, Ишим, и Кроју, одакле је враћен за команданта на Мијету и добио управу над 2 и по батаљона.

Јануара 22. кренуо је са својим одредом и већ 24. заузео бушатске, а 25. мелгушке висове, а 26 и 27. учествовао у крвавој борби на Бабуни. Сви ти висови су веома важни фактори под Скадром.

Мајор Митровић је обреновчанин. Гимназију је свршио у Београду. У Војну Академију ступио је 2. августа 1896. године са двадесет шестом класом, која је дала читав низ одличних официра. Као одличан официр свршио је и виши курс са врло добрим успехом. Беспрекоран официр у миру показао се и као неустрашим ратник и искусан војсковођа, те је дожинео ту част, да му се као младом мајору повери команда над читавим десним одредом под Скадром.

Наши заслужни пријатељи

Франћишек Ховорка

У словенскоме свету блиста ово име као алем камен у круни словенске политичке и културне узајамности. Јужни Словени исто тако као и Руси и Пољаци знају добро колико труда, колико пожртвовања улаже симпатични брат Чех Франћишек Ховорка, угледан пражки новинар и књижар, у стварању зграде опште словенске узајамности, и нарочито у поправљању односа између Пољака и Руса. Нама Србима Франћишек Ховорка драг је и осведочени пријатељ од његове најраније младости а сад, у његовим старим данима, показао је младићску жилавост у покличу чешкоме народу за помоћ Србима у овом херојскоме рату. Српске болнице и друштва која су руковала тим болницама знају колико нас је Франћишек Ховорка задужио. Коло Српских Сестара записаће златним словима ово светло чешко име, а ми Срби сећаћемо га се вазда са вечном благодарношћу.

Какав је српски војник

Љубав према официру

Цео дан су маршовали по највећој киши, која их је непрестано пратила. Ишло се по непроходним кршевима и пустим пољима лагано и опрезно, јер су свакога часа могли наићи на непријатеља.

Мрак је лагано почео да обавија земљу и командант нареди да се трупе задрже у једној ливади, крај реке, па се ту преноћи, јер се по мраку није ни могло ни смело напред по непознатом крају. Ливада је била права пиштољина. Војницима су ноге до чланака пропадале у глиб.

Поче и хладан ветар да дува. И војници и официри мокри до коже, а киша непрестано дође. Све живо дрхти и цепти. Ветар шаторе оборио. С тешком муком су наложили неколико ватри око којих су се окупили и официри и војници. Ту их је невоља све изједначила. Да би се муке заборавиле падају доскочице као парнице са свих страна. Смеј се ори по целом логору и ако се у ратницима и душа смрзла под студеним ветром.

Један резервни официр, угледан београдски професор, истина син старог ратника, али сам разњежен, цептао је крај ватре покисао као миш.

То су приметили војници његове чете. После једног сата пиће му један од војника и предавајући му два сува шињела простодушно рече:

— Господине поручниче, ви сељаци смо навикли на овај кишамет. Нама ништа ово нахудити неће, али ти ово не можеш издржати. А ми те морамо чувати, јер ти си нам сада и отац и мајка, па смо ти ево осушили наша два шињела један простри, да не легнеш у блато, а другим се покри. Теби ће бити поможено, а нама је добро и овако, када друге није, сељак је навикао да подноси сваке муке, он се у њима очвљачио.

Док је војник ово говорио на очију поручника д-ра М. Ј. навреше сузе. Он би за та два шињела дао хиљаде, јер то је био спас за њега, дирала га је љубав његових војника, али понуду њихову није смео да прими.

Он официр хтео је бити достојан оних, које он води. Пријатељски, искрено је стегао руку племенитом војнику, који је те ноћи с још једним другом био готов да жртвују свој живот, само да спасе — официра, заблагодарио им је на томе доказу љубави и поштовања, па им је сам обукао шињеле и посадио их је уз себе крај ватре.

Киша је лила целу боговетну ноћ, поручник д-р М. Ј. са војницима није трепнуо. Преседео је целу ноћ крај огња, загрејан више љубављу војника но ватром.

Саучешће према противнику.

Сва већа места у новоослобођеним крајевима пуна су бедне, голе и босе, гладне и жедне турске сиротиње. Хранитељи и бранитељи им пошли уз војску царевину да бране, а жене, старци и деца остали без заштите и они од страх пред непријатељем оставише своје домове и све у њима, па побегоше у вароши верујући, да ће онде пре наћи заштите. Али како су пошли без игде ичега у варошима их је брао стигао највећи непријатељ — глад, а то је непријатељ са којим се најтеже бори. Гоњени глађу приморани су да кору хлеба просе. И отуда у новоослобођеним варошима човек не може да прође улицима, а да му не досади турска сиротиња молбама да им што удели, да се могу исхранити.

Један официр ми износи једну овакву слику из Кавадараца:

Кавадарци пуно турске сиротиње, која умире од глади. На једном углу сео један српски војник, прост редов, на један камен, у крило узео два мушкарчића Турчета, једно на једно друго на друго колено, обема их рукама загрлио, у једној шаци држи тајин, у другој тесак; тесаком реже тајин, први залогај даје једном, други другом Турчету, а трећи узима себи. Ја стадох у приграјак и сриче ме заболе, што нисам имао при руци фотографски апарат, да снимим ову величанствену слику љубави српског војника према деци побеђеног непријатеља и његовом саучешћа према несрећи њиховој.

Српски је војник велики као јунак, али је он ненадмашан и у својој племенитости, којом изобилује чак и према непријатељу.

Наше војсковође

Ђенерал Жива Јанковић

командант треће српске армије

Седи стари ратник ђенерал Јанковић доживео је највећу част, која је Србину могла у део пасти, да он освети Косовску погибију, ослободи Косово и српски стег поносно побоје на обалама плавог нашег Јадрана.

Задатак, који је његовој армији дат био је озбиљан и испуњен великим тешкоћама, а што је та деликатна дужност поверена баш њему доказ је, колико је у српској војсци цењена спрема и енергија старог ђе-

нерала. Поверење њему поклоњено ђенерал Јанковић је сјајно оправдао и поверени му задатак, не гледајући на тешкоће на које је наилазио на сваком кораку, извршио је идеално, како се само пожелети могло. те је имену своме створио ореол и постао личност, која ће се на сва времена с хвалом и признањем помињати у српском народу и његовој историји.

Ђенерал Јанковић је београдско дете и српска престоница се може поднчити што је њено чедо осветило и ослободило Косово. Рођен је на Св. Николу, 6. децембра 1849. године. У Београду је свршио основну школу, гимназију и Артиљеријску Школу, из које је после пет година школовања 20 септембра 1874. године изашао као други у рангу од 20 другова у чину инжењерског потпоручника са класом, која је српској војсци дала одличне официре: ђенерала Соларовића, пуковнике Свет. Нешића, Свет. Станковића. Вукомана Арачића. Димку Николића, Илију Ђирића, Милана Андрејевића, пок. Влајка Николића; пок. Ј. Ф. Ковачевића и др.

Први српско—турски рат 1876. затекао га је. на положају шефа штаба и ађутанта Ћуприске бригаде прве класе. Колико су његове војничке способности цењене доказ је, што му је као младом потпоручнику, који је тек изашао из школе поверена команда над овом бригадом чим су непријатељства почела. Учествовао је у бојевима на Мрамору, на Змијиној Глави, на Тешници, на Прњиловици, код Алексинца и на Рајевачкој Вису код Шиљеговца Поклоњено му поверење потврдио је оправдао, те је за заслуге и показану храброст одликован златном медаљом за храброст и Таковским Крстом на грудима с мачевима и црногорском сребрном медаљом за храброст.

У другом српско — турском рату учествовао је као поручник и ађутант команданта Ћуприске бригаде прве класе моравске дивизије моравског кора у бојевима око Ниша, на Крчмарском вису и на Самокову.

У српско—бугарском рату учествовао је као помоћник начелника штаба нишавске војске у борбама на Драгоману, Сливници и око Пирота и добио је Таковски Крст четвртог степена с мачевима, сребрну медаљу за ревносну службу и медаљу за војничке врлине.

После бугарског рата Јанковић је унапређен за мајора и био је: начелник ђенералштаба моравске дивизије; шеф ђенералштабног одсека министарства војног и уредник „Ратника", командант пука, начелник оперативног одељења ђенералштаба, начелник опште војног одељења и уредник „Службеног Војног Листа", командант тимочке дивизије и начелник штаба активне команде.

Крајем априла 1901. постао је министар војни, али је на томе положају остао само непуна три месеца.

У марту 1902 унапређен је за ђенерала и добио је команду над моравском дивизијом, на коме је положају пензионисан 24. августа 1903.

И кад је отишао у заслужени мир ђенерал Божа није седео скрштених руку но се сав бацио на рад око народног просвећивања и освешћивања. Као председник средишњег одбора Народне Одбране и као један од највреднијих чланова тог одбора он је неуморно радио на извршивању задатка Одбране, што значи на остварењу идеала српског народа, које ја сада српска војска у свом победоносном полету за неколико дана од сна претворила у јаву.

За заслуге своје ђенерал Јанковић одликован је многим орденима нашим и страним: лентом Таковског крста, звездом Данила I, Белог Орла, Милоша Великог и Карађорђевом Звездом четвртог степена, бугарским орденом Св Александра, почасном легијом и орденом Франца Јосифа.

Ђенерал Јанковић вазда је уживао глас изврсног војсковође, пуног ревности и способности. Тај глас стекао је својим учешћем и својим успесима у четири наша досадашња рата, чија ће историја ђенералу Божи дати достојно место

Наши јунаци

Пешадијски капетан I. класе

† Састезар — Тоза Миљковић

КОМАНДИР ЧЕТВРТЕ ПОГРАНИЧНЕ ЧЕТЕ ЈУНАЧКИ ПАО 6. ОКТОБРА ПРИ ПРЕЛАСКУ ГРАНИЦЕ

Капетана Миљковића, као и Рашића, затекла је објава рата као командира пограничне чете са којом је са мало жртава заузео тврду турску караулу код Св. Илије Честилинског, три сата од Врање. При јуришу на на ову најтврђу турску караулу Ниш.лија Тоза био је на челу својих неустрашимих граничара и ту га једно непријатељско тане удари по сред чела и на месту га убије Његови војници су његов живот како вала заменули. Мртво тело јунака пренето је у Ниш и тамо с великим почастима погребено.

Слава јунаку!

Српске жртве за слободу Бугарске.

— Уз слике на 184. и 185. страни. —

Српски народ принео је онога пута знатне жртве у крви и новцу за довршење ослобођења Бугара, али су Срби подносили жртве и овом приликом, када су руска и румунска војска повеле ослободилачку војну, прегазиле Дунав и пошле да ослободе Бугаре и створе данашњу Бугарску. Жртве што их је наш народ и тада вољно принео за слободу братске Бугарске за нас су свете и ми сматрамо, да је дошао моменат, да се оне истакну, да се зна, да ми нисмо заборавили, да је за слободу Бугарске проливено и драгоцене наше крви.

Међу првим жртвама, које су пале при ослобођењу Бугарске славно је пао на Кацињеву, код Рушчука, през-

водећи један јуриш, који је спасао ситуацију овог дана, руски ћенералштабни капетан *Јанко Војводић*, коме је благодарна руска војска у знак свога признања на месту славне погибље подигла достојно камено обележје, које ова наша слика представља, а које и данас тамо стоји и браћи Бугарима сведочи, да су ослобођени и српском крвљу.

Капетан Јанко је војничко дете, он је из породице, у којој су неколико векова сви чланови били само официри и то најбољи и најсјајнија што их је имала аустријска армија. Као дечко одведен је из родитељског дома на Госпођа у Беч, где је у војничким заводима остао до свршене Војне Академије, у којој је био најбољи у својој класи. Тек што је произведен за официра пошао је у рат против Италије. И ако је као дечко отишао из родитељског дома и васпитаван у туђини под строгом војничком дисциплином у њему је увек тињала љубав према своме народу, која се разбуктала под мундиром аустријског потпоручника. После рата свршио је и ваздушну школу у Бечу као први међу најбољима и тврдо одлучен да својом спремом послужи своме народу, да остављу службу у аустријској војсци, у којој му је предстојала сјајна каријера, колико по личним особинама, школовању и спреми, толико и по породичној традицији. У време када су му сјајни аустријски феделигмајстори барона Филиповића били најразније виђене војсковође у бечком двору, млади Војводић напушта Аустрију и аустријску војску и прелази у Србију. Овде га је дечекао рашчерених руку блиски сродник пуковник Орешковић, које је тада већ изузимао угледан положај у Србији. Како је у то време Србија осећала у тако високо школованим официрима. Јанко је одмах, 1868. примљен за српског официра са чином првог ћенералштабног поручника српске војске. Ранг је добио на чело шесте класе Артиљеријске Школе, из које су војвода Путник и ћенерали Луковић Мишаиловић, Срећковић, Јеврем Вељимировић, Коста Милојковић Прапорчетовић и др. Но није му било суђено, да се дуго каљижи у српској војсци, за љубав које је остављо породицу, презрео традиције и напустио осигурану сјајну каријеру. Прилике после мученичке смрти Кнеза Михаила биле су такве, да је идеалном Јанку пала мора на срце. Тешка срца напустио српску војску али не да се врати у аустријску, но да своје идеале покуша остварити у мајци Русији. Упутио се право у Петроград. Његове школске сведобе биле су такве да је одмах примљен у руску војску и ако су у то време врло нерадо тамо у војску примана страница. Задржан је у петроградском гарнизону, у коме је у најкраћим круговима био радо виђен можда једини од странаца. И ако је у Бечу свршио највише војничке школе њему није било тешко да поново уђе у школу, а већ књигу није испустио никако на руку. Он је успео да га приме у Николајевску ћенералштабну академију, што је онда на страница много значило. Свршио је у њој одличним успехом и као поручник прекомандован је у руски ћенералштаб. Руско-турски рат за ослобођење Бугарске затекао га је у чину ћенералштабног капетана и као такав био је шеф штаба код фелдмаршал-лајтнанта барона Дризена. У једном кратковом тренутку признком заузеће једнога места код Кацијева, убијени Рушчука, 24 августа 1877. године, капетан Јанко да спасе ситуацију морао се ставити на чело трупа при јуришу, које је благохарељи његовој храбрости и енергији потпуно успео, али који је капетан Јанко платио главом: једна турска граната га је разнела.

Јуначку смрт његову Руси су искрено ожалили. На месту где је пао подигли су му споменик, чију славу овде доносимо, а његов командант барон Дрнзен испраћајући брату Јанкову, доцнијеју управницу Херцеговине Јанку, његова ратна одликовања и сабљу, слави Јанка као јунака, чија ће се херојска подвиг славити у руској војсци докле год траје.

Нека је слава капетану Јанку, који у служби својих словенских идеала, прође ера своју и положи живот свој за слободу браће Бугарске!

Наши јунаци

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН I. КЛАСЕ

† Никодим Рашић

ЈУНАЧКИ ПАО 5. ОКТОБРА У БОРБИ НА ЛИСИЦИ

Нашим читаоцима из садржине описа борбе на Лисици познато је јуначко држање капетана Никодима, чију смо славну смрт тамо описали. Капетан Рашић био је школски официр, кога су красиле многе лепе особине. Пао је као јунак за част и величину свије Отаџбине, која никад не може заборавити јуначе, који смело иду у смрт за њену славу. Слава капетану Рашићу!

Наши заслужни јавни радници

Проф. Жив. О. Дачић

Име Живојина Дачића на далеко је познато по целом нашем народу, без обзира на државне границе. Дуг низ година тај скромни али неуморни наш јавни радник дела на пољу народног просвећивања најширих слојева народних маса. Он је стално на све стране да живом речи одобри, осоколи и добру упути наш пучки народ. Свесан својих обавеза што их као интелигентан син народа има према своме народу он се свом својом добром вољом и обилом знања и искуства трудио писаном и живом речи, да народу помогне, да га просвети, припредно и културно подигне и припреми га за ове велике дане који су и последњег Србина ослободили турског ропства. Ако ико Дачић с поносом и личним задовољством може се осврнути на свој трудни рад, који је уродио обилатим плодом. У правцу јуче страпуће ове историје наших ратних успеха лежи овог неуморног јавног радника, који је у миру служио примером речју, а у рату делом, ми се само одужујемо својој српској дужности, одајући дужну част човеку, чији ће се благотворни рад тек показати у својој правој вредности.

Наше жртве за слободу Бугарске

ЦАРСКО-РУСКИ ЂЕНЕРАЛШТАБНИ КАПЕТАН

† Јанко Војводић

Славно пао при ослобођењу Бугарске 24 августа 1877.

Из Нове Србије

Скопље: на пазару

РУСКА ЗАХВАЛНОСТ

Споменик што га је царска руска ка
ђенералштабнога капетана Јан

Из

Скопље: главна ули

Ћ СРПСКОМ ЈУНАКУ

ка подигла на месту славне погибије свога
Војводића, палог за слободу Бугарске

ове Србије

с погледом на Душанов град

Наши заслужни јавни радници

НАЈРЕВНОСНИЈИ РАДНИК НА НАРОДНОМ ПРОСВЕЋИВАЊУ

Професор Жив. О. Дачић

који је у овом рату учествовао са трећом армијом

Из Нове Србије

Ђевђелија: главна улица

Језеро суза

— Црногорска народна приповетка. —

Када је Бог непослушне анђеле удаљио из раја, што су му одрекли послушност, Господ позва пред се око свога престола, све небеске становнике, и свакоме појединог упита:

— Реци ми, дете, шта ти желиш?

И тада су сви, сем једне једине душе, одговорили:

— Што нам Ти господе даш све је добро. Нека је слава имену и делу твоме.

Једина, која није узела учешћа у томе славопеву била је раскошна нимфа Вила. Богат венац златних власи јој је окруживало цветајуће лице, а њене дубоке, тамноплаве очи су гореле огњем вечне младости. Између свих тих серафимских прилика она је једина у себи сједињавала Божје и земаљске красоте.

— Само једно желим — проговори она лажним осмехом на лицу, које би очарало сваког другог осем Бога — Желела би другчије власи и очи. Силни Боже, који си тако милостивао, дај мојим очима боју тамље ноћи, снаге и срчаности.

— Заблудела душо, земаљска кокето — прекину је Господ и окрену своје лице од нимфе, а страшне губе покрише њено тлатко чело.

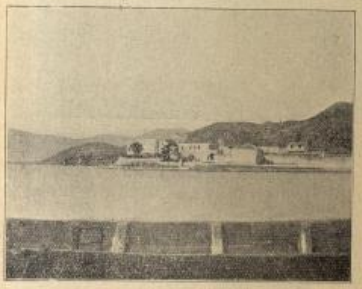

На Скадарском језеру: Острво Лесандра

Тада је на мозрих очију несрећне Виле потекао поток суза, који више није усахнуо. У току хиљаде и хиљаде лета лио је поток из њених очију, текао доле на земљу и од тих суза се створило — Скадарско језеро.

И кроз сва времена у ноћи, када тајне прилике спу ју своје сплетке, виђала се како се вуче крај језера једна у бело женска прилика. Најухрањенији су причали како су је лепо видели у црној ноћи као у сред дана, како силно плаче, а ток суза, које су јој непрестано лиле из очију, био је тако силан као извор из горске стене.

— — — — — — — — — — —

Некада, једнога красногa дана, када је сунце са својим златним зрацима весело сијало, спустио се добри Господ на земљу. Када му је поглед пао на Скадарско језеро, био је чисто очаран ох јасног плаветнила његове воде.

— О, погледајте тај чаробњачки красан кут земље, какав до сада не видох, закључио је и Бог.

— О, Господе, зар си заборавио убогу Вилу, коју си у свом праведном гњеву казнио за њену дрску несхрамовност? примети најбољи достојанственик небеске дружине.

— Сећам се сада — рече Бог а болни нарав му се огледао на лицу — Сирота мала Вила. Брже је одмах поново!

За мало Вила је стајала пред Богом. Њени очи су биле претворене у два студенца суза.

— Сирота мала кокета — рече Бог, с осмехом пуним саучешћа — скупо си платила своју кривицу. Враћам ти вид. Но, а сада погледај доле на земљу. Шта видиш тамо?

— Видим велико језеро опкружено високим горама. Две реке се уливају у језеро брегови су пуни златнога сена, врела житна класја и румених кукурузних клипова. Као роса чиста, као кристал прозирна је плава вода у језеру, а златно класје се љуљушка на тихом ветрићу. Господе, најрадије би све своје дане, целу вечност провела у сред те красоте!

— Онда чуј, Вила! Плава и златна боја тамо доле је ета сна, који си ти у своје време одбацила. Отуда се из тога и никад не заборавља, да је све, што је Бог створио, красно и свето!

Вила, којој столетна жалост и суве ништа нису одузели од њене лепоте, понизно се приклонила пред Богом, а није изустила ни речице, јер се бојала да не рекне више но што треба.

— И сада — продужи Господ — и нехотице ти се испуњавају твоје жеље. Дарујем ти Скадарско језеро, нек је у своју нову Домовину. Његове красоте те уверавају не само о твојој красоти но ће те сваког тренутка опомињати на Божју свемогућност.

На Скадарском језеру: Острво Врањина

И Вила се дубоко поклони пред Господом и лагано се спусти на земљу. Бог и сва небеска дружина за њом су гледали све дотле, док се није изгубила у залима Скадарског језера, које је тако плаво, као њене очи....

Скадарско Језеро

— Из наше земље —

Скадарско је језеро дуго 10 а широко 3 сата: има 120 миља у обиму, а хвата простор од 373[1] кв. клм., од којих је Турцима припадало 165 а Црној Гори 208 кв. клм. Језеро је пловно и за пароброде. Вода му је слатка као и речна, и народ верује, да кроз ово језеро протиче река Морача, која слази из Црне Горе те у шест рукаваца (Каратуна, Морача, Куриоштица, Шестаница, Брестић и Бистрица) утиче у језеро протиче кроз исто и као појана избија на југу те одлази у море. Језеро је богато риболовом, и рибе се многе (сарге — укљеве) носе у Србију, Италију и Аустрију. Добре су и пастрмке, које достижу доста велику тежину, а лове се највише на ушћу Мораче. У годинама кад има лова само при једном ловљењу ухвати се по 2000 и 3000 ока рибе. У језеру има доста острвчића, која народ зове *Горице*, од којих је највећа Врањина. На једној страни овог острва налази се село, а с друге

стране манастир истог имена. На слици се види како Краљева јахта „Нептун“ пара глатку површину мирног Скадарског језера, под Врањином, а у идућем броју донећемо слику оне стране острва на којој се види црква и зграде манастира Врањине.

Друга наша слика, снимљена из чамца са самога језера, приказује мало острво Лесендру, које је некад било тврдо турско утврђење, а сада је баругана. Острво је врло мало — неколико десетина квадратних метара — и све је покривено зградама, као што и слч на показује. На једној од Горица подигла је 1440. год. Госпођа Јела, њер Кнеза Лазара, цркву, те се натпис и до данас сачувао. По народном предању ово језеро није увек постојало, или бар није толико велико било. Стари људи чак причају да они памте кад је језеро било мање а кад су многе кише, језеро и данас приметно нарасте. На месту где је језеро, по народном причању, било је неколико варошки и народ тврди, као и код осталих језера, како се виде још куће и баште кад је вода бистра.

Наш ратни плен

— Уз нашу слику —

Слика на 179. страни представља један део ратног плена, што га је у оружју задобила наша војска после сјајне своје победе на Битољу, где је коначно уништена турска македонска војска, која је разбијена још на Куманову. Поштo је српска војска ушла у ослобођени Битољ и погонила Турке на Брзуке, прикупила је све топове, које су јој Турци оставили бегајући главом без обзира. Сви топови, а било је тешких градских, пољских, брдских и хаубица, и каре скупљени су у дворишту једне касарне недалеко од самог Битоља, чије се крајње куће лепо виде на овој слици. Осем топова ту је запленено много муниције, много пушака и огромна количина другог ратног материјала, који представља вредност од много милиона. Све је то пренето у наше државне магацине у старе границе, а ови турски топови, које се виде на овој слици већ одавно одлично дејствују у рукама наших дичних тобџија против њихових подјучерашњих господара, против Турака оспособљених у Скадру.

Свете Косовске жртве

Погреб српског мученика поп Михајла П. Катанића у Гњилану

Пре неколико година уморен је од арнаутских изиковаца мученичком смрћу питомац гентна српски свештеник и одушевљена наш јавни радник честита поп Михајло П. Катанић из Гњилане. Поп Михајла су изиковци сачекале на другу, када се враћао из пурије своме дому и на месту су га убили. Тело мученика пренето је у Гњилане и тамо свечано погребено, као што сведочи и ова слика. У сандуку се види мртав поп Михајло над сандуком му је код ногу његова синчић, који је већ нодрастао. Овај стари седи протојереј с камилавком на глави над дететом то је отац убијеног попа Михаила, поме крај сандука стоји и сестра Стана данашња српска учитељица у Гњилаиима. На опелу је присуствовало десет свештеника, а на погреб је дошао силан народ из околине. Српски свештеници ва целог краја напустили су своје парохије и отишли у Скопље најављујући, да се неће кући вратити док се не казне убице поп Михајлове. Па иако нису ништа успели. Убице су остале некажњене у слободи. Како чујемо, убице нису узете на одговор ни сада, када је у Гњилаиима заведена српска власт..

Из нове Србије

— Уз наше слике —

На **Скопља** доносимо данас два лепа снимка. Један приказује главну скопљанску улицу, која има доста европски изглед, а у даљини се види увишење на коме се подиже Душанов град. Улица је доста широка, поплочана, и с кућама европског изгледа. На улици се види један вод наше пешадије, које иде на своју стражарску дужност. Друга слика представља трг испред скопљанске главне војне станице. Турски чиновници, који су остали без плате, породице, чије су мушке главе побегле, и други потребити, а таких је у новоослобођеним крајевима сада врло много, изнели су своју сиротињу, намештај и друго стварп, на пазар и ту буд зашто продају само да се хлебом искране. На слици се лепо види читава гомила свакојаких ствари на кућног намештаја, које сада морају да мењају сајбијају ..

Ђевђелија је красан српски град на крајњем нашем југу истоку. То је последња наша станица према Грчкој. У Ђевђелији су власти српске, и војне и грађанске, али тамо има поред већег српског одреда и грчке и бугарске војске, те се по улицама Ђевђелијским срећају војници свих народа Балканског Савеза. Ђевђелија је напредно, богато и у сравњењу са другим турским паланкама лепо и чисто место, чувено са свога сиклаџилства, које се у овом крају врло успешно гаји. Наша слика на 185 страни приказује главну улицу Ђевђелије, на којој се поред грађана, Срба и Турака, виде грчки свештеници уз наше пешаке и болничаре.

Како Срби умиру

— Дете као јунак. —

Било је то на Великом Вардарском, Један турски митраљез је силно косио Црногорце и није им дао ни да одговоре. У једном критичном моменту један осамнаестогодишњи дечак, још право дете, чудом Божјим довуче се под сам митраљез и снажно га дограби. Турци га опазе и већ обема рукама дохватио митраљеза и опазе да се већ обема рукама дохватио митраљеза и опазе да се већ обема рукама дохватио митраљеза и опазе плотуном у њега. Мали јунак био је сав пресечен, али је још успео да заједно с митраљезом скочи у провалије.

Црногорке на бојном пољу

Ко није дуже времена био у овој кршној земљи врло тешко му је представити живот Црногорке. Ако игде жене заслужују Шилерову похвалу: „Поштујте жене", то заиста заслужују наше дичне Црногорке, јер оне у истину плету небеске руже у живот својих мужева, своје браће. Из прошлог рата пружили су нам ондашњи писци неколико ванредних примера, како су Црногорци стекли симпатије у целој Европи. Уметници су се отимали, који ће што лепши венац оплести овој узор мајци, сестри и љуби. У овоме рату Црногорке су заслужиле, да се њима усхићавају песници. Бледа је слика све оно, што је о њима изнесено према ономе, што оне у истини јесу. Изнећемо овде неколико примера величине црногорске жене, неколико истинских догађаја из најскорије прошлости.

Кад је Црна Гора објавила Турској рат лане 26. септембра војска црногорска је била већ на граници. Највећи део црногорске војске под командом престолонаследника Данила налазио се у селу Фундини, на домаку турског утврђења Дечића. Неколико километара

Црногорке поклоне на бојно поље

иза војске, у селима Сјеници, Медуну, Врбици и Доњанима видели су се читави одреди жена. Видећи то краљ, а знајући из прошлог рата да је имао често пута доста муке, да Црногорке одбије из бојне линије, издао је строгу наредбу, да се женама никако не дозволи приступ к војсци.

Краљева наредба је одржавана до јуриша на Дечић, али чим је Дечић заузет, није било те силе, која је могла спречити Црногорке, да не притекну својој рањеној браћи у помоћ. Око пет стотина жена из Куча. Пипера и Бјелопавлића јурнуле су одмах по заузећу тврђаве за војском. После кратког времена видели сте, како мајка седи уз свог рањеног сина као сестра брату ране превија! Али ни на једном лицу нисте видели ућапћеност или сузе. Све је било ужарено неком дивном радошћу. Први успех је био постигнут.

Кад је краљ после заузећа тврђаве пошао пут Горе Какаричке да посети рањенике, наиђе на једну групу жена, које су носиле рањенике. Стари краљ је био дубоко потресан и заплакао је. Одмах је издао наредбу, да жене слободно смеју пратити војску. Ово је имало врло добрих последица, јер све рањенике с Дечића превезле су у Подгорицу Црногорке. Иначе, како је био велики број рањеника, а Црногорци немају уређених санитарних одељења, услед тога би морао знатан део бораца да напусти бојну линију, док се рањеници не превезу у Подгорицу.

После заузећа Тузиња наиђе једна група жена из Кућа близу моста на Зијевној на неког човека, који је тонио неколико коња. Очито је било, да је ово био пљен, и он је напустио борбену линију и пошао да свој пљен прода у Подгорици. Жене га упитају, откуда путује, али он им стане нејасно одговарати. То је било доста, да се увере о својој претпоставци. Одмах су га свезале и повеле ту „рђу" свезана команданту одреда наследнику и предали овим речима: „Црногорци нису пошли да пљачкају но да браћу ослобађају испод турског јарма". Показало се, да дотични није био Црногорац већ је дошао као добровољац у Црну Гору. Наследник је хтео жене одликовати, али су оне одбиле: „Не личи женама да носе медаље".

У једној битци код Кастратских Вирова једно одељење Арнаута зашло је било иза леђа црногорској војсци неопажено, благодареће гудурама и вратима. У том наиђу на једну групу црногорских жена које су чувале рањенике. Било их је око педесет. Ове погрдне рањеничке пушке и муницију и јурну на Арнауте. Кад је војска чула за леђима пуцањ, послат је одред тамо, али су Арнаути већ бежали. Две девојке су биле лако рањене.

Црногорке на тргу

Врло велику корист црногорској војсци чиниле су пограничне жене Куча као извиђачице. Знајући арнаутски језик оне су се преоблачиле у арнаутско одело и тако уходиле турску војску и пратиле сваки покрет Арнаута. Истина је, врло велики број жена је и погинуо, нарочито код Тузи. Шипчаника, дочије око реке Дира и сада скорих дана у крвавим борбама на Тарабошу и Бардањолту. Једно време у болницама у Подгорици била су два одељења жена рањеника.

После бардањолске битке око 500 рањеника било је превезено на Ријеку. Ја сам са једним чешким доктором радио целу ноћ у једној кафани која је била удешена за болницу. Једна млада и врло симпатична девојка помагала нам је превијати рањенике. Мила је ране, завијала, намештала постеље. Осим ње биле су још две девојчице од 10 – 12 година. Како су рањеници били гладни, већ око пола ноћи стигло је вруће јело, које су ријечки грађани зготовили за њих. Јело је делила наша помоћница. Доктор ме упита, познајем ли госпођицу, но ја му одговорим негативно, јер њена униформа милосрдне сестре, а осим тога слаба светлост лојане свеће спречавала ми је тачно проматрање. Око 4 сата по поноћи мало смо отпочинули. Већ се нисмо могли држати на ногама. Превили смо те ноћи око 150 рањеника. Наша помоћница, док смо ми седели и за-

палили по цигарету, ишла је од рањеника до рањеника и распитивала, одакле је који, кога има код куће, где је рањен итд. Оне две девојчице у стопу су ишле за њом. Наједанпут у болницу улази ординанс официр и салутирајући управо викну, да се све окрену к њему:

— Височанство „Нептун“ са 200 рањеника стигао је у пристан.

— Моја господо. Ви ћете извинити за часак, морам са постарати, где да се наместе нови рањеници, окрене се госпођица к нама и трчећи пође на пристан.

То је била — књегиња Ксенија.

Наши јунаци

НАРЕДНИК ПИТОМАЦ ВОЈНЕ АКАДЕМИЈЕ

Александар Николић

ЈУНАК СА ЂУРЂЕВИХ СТУБОВА

У борби на Ђурђевим Стубовима, која је била крвава, јер су се Арнаути и Турци упорно држали, одликовао се и овај млади српски војник. Он је у тој љутој борби 8. октобра учествовао као водник и са својим водом био је на најопаснијем месту, на главном положају, у десној колони. За своје јуначко држање у овој борби Николић је унапређен и предложен за одликовање, које је доиста и заслужио својим смелим држањем пред непријатељем.

Од Старца до Битоља.

(8)

— Дневник једног обвезника дунавске санитетске колоне. —

Кад је све то било готово братимсе се доцкан и по мраку и по ужасној запањини нашој колони, где затекосмо све наше војнике поред ватре, пред које претресају о тешкоћама и страхотама рата.

Лекарски помоћник Тасић је за то време спремио пеџере — али без масти и сира — куван хлебац. Онако уморни и премрзли јели смо слатко хвалећи куварску спо собност овог нашег доброг друга — будућег лекара.

26. октобра.

Јутрос рано отпрашен је командир у болницу у Велес, а ми се тек у 8 сах. у јутру крећемо под вођством пређника путем за Прилеп.

Пут је водио кроз сред Криволака, који је једно изгледно, па поред неког огромног турског гробља, у чијој је се близини био XIV. пук — стрмењто уз брдо. Када смо се већ опростили брда пут нас је водио све поред пруге и Вардара хеном и плодном равницом која се протеже све до села Неготина.

Становници овог краја су махом хришћани и јако се радују доласку наше војске.

Око подне стигосмо у Неготин.

Неготин је чисто хришћанско место. Има свега 20 до 30 турских кућа а и оне су напуштене још пре доласка наше војске. Дивна и висока православна црква и велика џамија красе ово село, које чини утисак депоа и чистог места. При уласу у село био је приређен свечан дочек војске. И мушко и женско и старо и младо било је на улици и бурно нас је поздрављало а узвици: да живи српска војска, проламали су небо.

Како смо заустављали колону одма нас један там, хришћанин у кафану да нас почасти. Примемо позив, те се за трен ока нађосмо у некој цаиховој кафани, која ме је јако подсећала на ону из Св. Николе. И овде нема столова, већ мале столице без наслона поређане око мангала пуног жара.

Поседасмо око овог мангала и попишемо по једну добру кафу коју нам снува један од госпаја. Запитканању неје било краја. Сви су били очарани слободом коју им Србија пружа, а не могу се довољно нахвалити храбрости српске војске.

Већи део турске војске после пораза код Куманова и бегства из Скопља прошао је овим крајем и описивао српску војску као неко чудо од јунаштва с којим се не може ратовати.

Знаш, бре брате, рече нам један својим македонским наречјем, шта нам је причао један турски војник, који је учествовао у Кумановској битци о нама? Он рече: Срби су такви силним нападали да нас је њихово јунаштво и неустрашимост још прошла даља збунило. Јуришали су по неколико пути на наша утврђења. Падало их је као плева али су ипак јурили бајонетом у руци све дотле док не видесмо да је сваки јали отпор узалудан. Па кад још видесмо неке њихове редове који преко брда долазе и осуше паклену артиљеријску палбу на нас помислисмо — да сваки од ових војника носи по један топ на леђима и њима биће онда већ изгубљени и последњу наду, те појурисмо куд који не водећи више рачуна ни о официрима ни о војсци нашој.

— А зашто нисте заузели који други положај и ту опет почекали Србе, упитах ја тог преплашеног Турчина?

— Ех, зашто? Зато што се није лако бити са Србима. Нека се сам бог с њима бије, ми не можемо.

Овакних и сличних разговора чуло је се на све стране у овој кафани.

Ко зна колико би се још времена овде задржали, да нас не позва војник да одмах одемо колони. Тек што смо стигли, а колона се пресу даље. Било је око 2 сах. после подне.

Сва села поред пута кроз која смо пролазили прелала су се а куће су им окићене белим и српским заставама. На неколико турских кућа, примећно сам да су на белој застави нацртали и крст.

Ја то разумем да се предају и да су готови и да се уређењу хришћанских држава односно закона понашавају.

Мрак пада и ми се приближујемо главном месту у овом крају: Кавадарци. То је велико и богато место од преко 10.000 становника. При уласу у варош дочека нас један Србин и позва нас његовој кући на преноћиште и вечеру. Његове доброте и гостопримства увек ћемо се радо сећати.

27. октобра.

Кавадарце је насељено нашим живљем али има и Турака у знатном броју. Ови се последњи нарочито истичу својим богатством. Мештани су нам причали да има неколико ага и бегова који поседују читава села и покрајине. Од њих је мало који напустио Кавадарце. Сви су остали и предали се нашој војсци. Наши их не дирају и поштују њихове обичаје.

Забрањено нам је напоменем да сви хришћани на које смо до сада наилазили славе славу — по српском обичају.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Како су Срби узели Једрене

— Официјелне телеграма Министарства Војног. —

Снага српске војске. — Њено надахнуће. — Задатак њен — Каква су једренска утврђења. — Први на напад. — Срби су сјајно извршили свој задатак. — Бугарско признање. Шукри паша су Срби заробили. — Српски гу ситци. — Плен ће се поделити. —

Министар војни, ђенерал Милош Божановић, који је српску војску као командант дунавске дивизије водио из победе у победу, од Куманова до Битоља, на питање посланика о учешћу српске војске у заузећу Једрена дао је у Народној Скупштини вапредно леп, стручњачки опис једренских утврђења и представио јасно српске успехе под тврђавама једренским. То његово занимљиво стручњачко обавештење треба да остане сачувано за историју. За то га ми у целости преносимо:

Бројно стање наше војске под командом ђенерала С. Степановића пред Једреном износило је: две дивизије (Дунавска II. позива и Тимочка I позива народне војске) са градским и хаубичким пуком. Свега: 738 официра и чиновника; подофицира и редова 46 119 у обе дивизије. Кад се томе дода број људи хаубичког и градског артиљеријског пука који је износио: 40 официра и чиновника и 971 подофицир и редов, онда је и укупан број наше војске износио 47 768 људи.

За све време бављења пред Једреном наша се војска издржавала о трошку српске државе.

У освајању Једрена наша војска имала је задатак да у заједници са бугарском војском:

а.) изврши цернирање утврђеног Једренског логора да тиме сузбије турску војску у саму тврдињу и да јој на тај начин пресече сваку везу са спољашњошћу;

б.) да се на заузетим положајима обложене линије добро утврди за одбрану, како би сваки испад и пробијање турске опкољене војске могла успешно сузбити;

в) да спречи деблокирање опкољене војске; и најзад

г) ако наступи потреба да се Једрене освоји, да узме активног учешћа и у освајању.

Четврто је питање: На која је једренска утврђења армија ђенерала Степановића тада нападала и какве су војничке вредности била та утврђења?

Да бих могао да одговорим на ово питање, какву су војничку вредност имала утврђења на која је наша војска нападала, допустићете ми да у кратким потезима изнесем план Једренског утврђеног логора.

Једрене после Цариграда, највећа је варош на Балкану, лежи у непосредној близини границе бугарске краљевине и то на врло важном операцијском правцу: „Пловдив — Једрене — Цариград". Та баш околност, што се Једрене као велика варош и јак трговински центар налазила близу границе и на важном операцијском правцу, диктовала је, да се оно јако утврди, те да тиме не само спречи надирање непријатељске војске ка Цариграду, тим важним операцијским правцем, но да на себе привуче знатан део непријатељске оперативне војске и прикује га за се за дуже време. Да би овај важан стратегијски задатак Једрене испунило, да би знатан део непријатељске оперативне војске на се привукло и за се дуже време приковало и против покушаја најуспешнијег напада, правилног, постепеног напада, Једрене је утврђено у типу сталне фортификације, и то као „маневарска тврдиња".

Једренску маневарску тврдињу чине:

а) Главна одбрамбена линија. То је појас форова истакнутих по периферији од центра вароши на различитим удаљењима: са северо-западне стране 6 и по до 7 км. (Шајтан-Тепе до 9 км. предњи положај Јуч-Тепелер); са јужне 5—6 км.; са источне стране 2—3 км.; са североисточне стране до 6 км. а западни сектор 9 и по до 10 километара.

Главна линија одбране — линија форова — има задатак да сачува варош од бомбардовања и да се на њој да најјачи отпор.

Из удаљења форова од центра вароши видимо да западни и северозападни сектори овај задатак најбоље испуњавају; остали мање, а источни најмање.

Да би ова линија могла дати најјачи отпор форови се дижу на таким тачкама са којих ће се јаком пушчаном и артиљеријском ватром пред терен тући. У техничком смислу ова утврђења су од таквог материјала и у таквим димензијама да би могла противстати дејству метака тешке артиљерије.

Ну како се форови подижу један од другог на 2.5 до 3 км., то се простор између њих такође јако утврђује. Сем две три међупросторне батерије, подигнуте у типу сталне фортификације, у том интервалу подижу се силна утврђења и опкопи како за пешадију тако и за артиљерију.

Кад бацимо поглед на план Једренске маневарске тврдиње видећемо, да је главна линија одбране на западном и северозападном сектору најјаче утврђена; на осталим секторима мање а на источном сектору ова је линија најслабије утврђена.

б.) Предња линија. Испред линије форова, а на важнијим правцима наступања важне тактичке тачке утврђују се пољском фортификацијом. Оне се подижу испред форова на 2—3 километра, да би се могле и са линије форова добро бранити, а задатак им је да цензурирају линију што даље одрже, те да јој периферију увећају, а на тај начин и ослабе.

Кад погледамо на план Једренске маневарске тврдиње, видећемо, да су испред западног и северо-западног сектора предње тачке најјаче пољском фортификацијом утврђене, пред источним сектором најмање.

в.) Средња линија. Позади главне линије одбране

Наши под Једреном

Српски официри и војници у рову, који је начинила турска граната

врло често се на удаљењу од 2—3 км. подиже неколико форова у типу сталне фортификације. Ова се линија подиже најчешће на вероватном правцу правилнога напада на тврдињу. Кад погледамо на план Једренске маневарске тврдиње, видећемо, да се ова друга линија форова налази само из западном и северо-западном сектору. На осталим не а на источном не би имало ни места за изради ове линије, пошто је главна линија одбране тако рећи прикована уза саму варош.

г) Језгро тврдиње. Једренска маневарска тврдиња нема праве централне тврдиње, или језгра. Али ипак има 4—5 форова старог типа постављених у близини ивице вароши Једрена, који су сада без вредности. Даље, кад погледамо на план Једренске маневарске тврдиње, и разморимо како је остало уређење интервала и појединих сектора. видећемо да су дужглавне линије одбране, линије форова на западном и северо-западном сектору пружа једна железничка мрежа: наравно, узаног колосека, која се састоји из периферијалне линије, која додирује утврђења поменутих сектора, и радијалне, која везује ове секторе са вароши. Ова железничка мрежа служи да се све потребе, како бојне тако и остале благовремено, а по указаној потреби, пребацују са осталих сектора и из саме вароши на ове секторе.

Као што се види, западни и северо западни сектор Једренске маневарске тврдиње био је најјаче утврђен.

То што је баш западни и северо западни сектор Једренске маневарске тврдиње био најјаче утврђен и најбоље уређен, доказ је да је тај секретар имао и *највећу војничку вредност* и да су једино та два сектора и била утврђена да противстану правилном, постепеном нападу.

Та највећа војничка вредност западног и северо-западног сектора проистиче отуда, што оба леже на главном операцијском правцу војске која би се од Пловдива кретала ка Једрену да га опседне и што се правилан и постепен напад најтеже врши на секторе, који леже у правцу главног наступања.

Ето, на ове секторе, овакве војничке вредности, нападала је армија генерала С. Степановића. (Узвици: Живео!)

У ономе што сам у кратким потезима изнео о уређењу Једренске маневарске тврдиње, о значају западног и северо-западног сектора са стратегијског гледишта и превази истих сектора над осталима, напомињо сам да су Турци, с обзиром на стратегијску важност Једрена, утврдили само северо-западни и западни сектор против правилног постепеног напада.

Из операција бојених у Тракији да се закључити, да Бугари нису мислили узпште ни нападати на Једрене, нарочито то нису помишљали у првом периоду војне до примирја. Мислили су само да га блокираду а да главном снагом своје оперативне војске дејствују према Цариграду. То је било оправдано, јер би с падом Чаталџе био угрожен Цариград. Једрене би и без напада морало капитулирати. После прекида примирја и поновног продужења непријатељства ситуација се изменила.

Посада Једренска, прилично изнурена глађу, сада већ није могла дати онако силан отпор, како је то могло бити у почетку опсаде. Главни командант опсаде ђенерал Иванов решио се да ову маневарску тврдњу, која се пет месеци јуначки бранила, заузме насилним нападом.

У састављању плана за напад, у коме је узео учешћа и командант друге српске армије, ђенерал С. Степановић, решено је било: да се главни напад изведе на источни одбранбени сектор Једренске маневарске тврдиње, који је по свом фортификацијском уређењу био најслабије утврђен, па према томе и релативно најлакши за освајање, а да се на друге секторе напада тако, да се на њих привуче што више непријатељске снаге, те да се олакша напад на источни сектор. Ну поред овог задатка трупа на осталим секторима, т. ј. да на себе привуку што јачу снагу непријатељске војске, изричино је наређено било нашој армији, да се нападају и форови где се то укаже могућно.

Према овако изрично издатом наређењу, и ситуацији која је тада постојала, наша је армија и поступила, па је не само привукла на се знатан део непријатеске војске, него је и форозе пред собом један за другим заузимала, док нису сви и пали. (Бурни узвици: Живела наша војска!)

Господо, Турци су знали да је јача савезничка војска сконцентрисана према источном сектору тврдиње; они су то могли и раније уочити, а и приметити груповање снаге пред сам почетак напада. Они су према томе и већу снагу своје војске држали према томе сектору. Знатан део турске војске могао се привући на северозападни сектор само тако што се напад изводио с енергијом и с одлучношћу. Неодлучним радом и простом демонстрацијом не би се могло ништа учинити. (Бурно одобравање).

Обе наше дивизије извршиле су свој задатак са највећом енергијом и примерном храброшћу. Да су оне свој задатак славно извршиле, види се и по томе, што се само нашим трупама предало на 17.000 турских војника са 300 официра. Један доказ да су наше трупе доиста свој задатак славно извршиле јесте и у томе што је ђенерал Иванов, упутио 13. марта, по паду Једрена, ђенералу г. Степановићу, ђенералштабног мајора Шкаријнова, који је, под ешарпом, у име ђенерала Иванова честитао му на успеху и заблагодарио на јуначком и енергичном раду српске војске, који је омогућио и олакшао пробијање и освојење источног сектора.

По добивеном извештају: храбри бранилац Једрена Шукри-паша налазио се у фору Хадарлак, који је наша војска заузела. (Бурни узвици: Живела српска војска!)

По добивеном извештају: Шукри-паша се предао нашој војсци и то XX пуку Тимочке дивизије, који га је дочиње упутио главном команданту, ђенералу Иванову.

Укупан губитак у армији ђенерала С. Степановића под Једреном износио је: погинулих 453, а рањених 1917. Умрло од рана 26, умрло од разних болести 608 Болесних је било 19.327.

По моме мишљењу наша Једренска војска имаће права на сразмеран део учешћа у ратном плену. По извештају који сам добио, командант наше армије одредио је одмах и комисију, која је сав плен узела у попис. Колики је тај део плена тачно још не знам, али је врло вероватно да ће он бити сразмеран уложеним снагама једне и друге армије. (Одобравање и пљескање).

Наши под Једреном

Српски официри и војници у раду, који је начинила турска граната

Скоро пола године српска војска друге армије провела је у тучани држећи и опседи тврди град Једрене, који се шест месеци јуначки одупирао нападу српско бугарске војске, да напосд пре четири недеље наше под сложним ударцем савезника. Градска војна сила по себи је врло тешка, а у овом случају нашој војсци била је у толико тежа, што је била у тучани, далеко не само од своје куће и домовине но и од свога народа, и што су се храбри наши војници морали борити и живот жртвовати не за српске идеале но за туђу корист.

На ипак све те тешкоће српска војска је пребродила, ушла је Једрене на јуриш и ово се пала вратила у своју домовину, да се одмори на својим ловориками.

Наша слика представља неколико наших артиљеријских официра и војника, који су се, са два бугарска официра, увукли у један ров што ги је начинила она турска граната, што стоји усправљена наше рова, између официра и војника.

Резервни коњички потпоручник

МОША А. АМАР

водник коњичког митраљеског одељења погинуо при заузећу Урошевца (Феризовића)

Потпоручник Амар са својим митраљеским водом први је ушао у Феризовић, који му се предао на со и хлеб. Када је ушао у варош и војници раседлали коње веломни Арнаути отворе ватру на њих и мучки их готово све побију. Ту је свој млади живот изгубио и потпоручник Амар, који се јуначки држао. Погибију Амарова вода наша је војска доцнијо осветила. Своје вероломство Арнаути су платили по заслузи. Од Феризовића се начинила гомила камења и меса. Данас се тамо диже српски Урошевац. Тело Амарово породица је пренела у Београд и овде је погребено са почастима које припадају јунаку.

Породице свих славно палих јунака официра и њихове пријатеље најучтивије молимо, да нам што пре пошљу слике својих милих и драгих, да би их могли донети у листу за вечан спомен и подстрек будућим поколењима, како се за Отаџбину живи и — мре.

Наше ревизоре и продавце, којима смо благодарни на досадашњој примерној тачности, најљубазније молимо, да нам новац и непродате бројеве за март што пре пошљу и да нас одмах известе колико да им пошљемо ускршњег броја, који ће бити нарочито богато илустрован

Штампарија Наумовић и Стефановић, Београд, Чика-Љубина ул. бр. 8. Одговорни уредник: Ст. Ник. Шајчић.

Број 13. БЕОГРАД. НЕДЕЉА 14. АПРИЛА 1913. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

Број 30 филира

У СЛИЦИ И РЕЧИ

УРЕДНИШТВО: Краља Милана ул. бр. 2. ТЕЛЕФОН

ИЗДАВНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ. ПИЉАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

ОСВАЈАЧ ЈЕДРЕНА

Командант друге српске армије

Ђенерал СТЕПАН СТЕПАНОВИЋ.

СКАДАР ЈЕ ПАО.

Топови грме сав се Скадар тресе
Крв проливена лагано се пуши,
Плотун, за плотуном страховито сипа
И под собом с треском све ништи и руши.

Земља све тутњи ваздух се пролама
Широко поље у крви се купа.
А сред ове ломљаве и буре
Брат с братом храбро — напред само ступа.

Ма да граната немилосно коси,
Раме уз раме по крвавој роси,
Све напред журе и победе ниже.
Јунаци наши све Скадру ближе.

Погледа, мрка, уздигнута чела,
Но жалећ жртве, кроз кишу шрапнела,
Црногорски дини сад су већ у граду,
У повоспом дичном, српеком — Скадру.

Т. В. Борђевић.

Битољска битка

— Опис једног учесника из VII пука — (3)

Први ред пође, за њим други, трећи и тако ред по ред одмицаху један за другим.

Резервни потпоручник Мих. Крстић беше се прислонио уз један зид и замишљено гледаше у дољину, чекајућ и свој ред. Ко зна где су његови мисли, — можда код његове младице, коју је скоро довео. Кад дође ред на њега, приђе му капетан Ђукић и тапшући га по рамену рече му.

— Хајте, господине Крстићу, само храбро. Нема смрти без суђена дана. У осталом ако вас ране у ногу или у руку, бар ћете одмах у Београд.....

Пође и Крстић и то одважно.

Ми смо из позадине посматрали дугу псворку редова, како одмицаху све даље и даље и губљаху се после првога моста. На првом мосту хаос од граната. Бели облаци од турских шрапнела прекрили први мост. Турци се беху највише окомили на њега. Почеше падати шрапнели и дуж друма између села и моста По који пут видимо како бео облак од шрапнела или гранате обавије по неки ред војника; ми сви упремо поглед у тај облак да видимо шта ће остати од тога реда, кад се облак дигне. И тек полагано видимо како се бели облак диже па тек прво спазимо војничке ноге, како се одмерено дижу, а мало после спазимо и саме војнике како са рукама у џепу одмичу даље и даље, као да их се ништа не тичу турски шрапнели. Од неке радости сузе нам навиру на очи видећи их тако хладне. Боже мој! да ли се гине напред мишљах у себи.

Наши топови са висове села загрмеше. Нек је са срећом! У истом тренутку почеше и са турске стране долетати све чешће и чешће шрапнели и гранате, упућене на наше батерије и на село. Отпоче бесна громљава

Трећа чета већ је на измаку сад ћемо и ми.

Пође и капетан Ђукић са последњим редом. И он беше без сабље и у неком војничком шињелчићу.

— Здраво! добаци официрима и оде.

И њему пожелесмо срећан пут и прежалисмо га.

На висови села се појави ађутант, капетан Магдић и још неки старији официр у сурој пелерини.

Здраво! Магдићу, рече му капетан Ђукић и хтеде поћи, али га ађутант зовну.

— То је нов командант пука потпуковник Милорад Ристић, рече Магдић престављајући њиог старијег официра у пелерини.

Из битољске битке

Наша пешадија за време борбе.

Једна, две гранате прохујаше више њих. Лепо престављање, помислих.

— Пардон, господине потпуковниче нисам имао час познавати вас. Ја сам капетан Ђукић.

— Мило ми је одговори нови командант, који имађаше марцијалан лик, са маркантним брковима. Пожурите, капетан Ђукићу, и на згодном месту развите ваше две предње чете, да би могли дебушовати и остали батаљони.

— Разумем рече капетан поздрављајући и оде журним кораком

— Напред! виче на нас ађутант Магдић, — Турци одступају; — нема губитака.

То нас храбри и наша чета пође у колони двојних редова.

На мосту се виделo неко застајкивање. Затим се тамо направи русвај од турских граната и шрапнела. Два три реди претрчаше преко насипа и као да одступише.

— Напред! виче командир треће чете, дижући револвер у вис.

— Порушен мост одговараху отуд војници, стојећи под турским гранатама.

Наша чета заста на висови села. Цео четврти батаљон беше у десно, на другој половини висове и посматраше кретање нашег батаљона И они чекаху њ ков ред, гледајући шта ће с нама бити.

У том се журно приближаваше један каплар из треће чете и још издаље рапортираше да га је послао командир 4. чете да извести, да је мост порушен.

— Је ли то сигурно? пита га командир треће чете.

— Сигурно је одговори каплар и затим оде да то исто јави и команданту.

Командир треће чете нареди да војници легну иза насипа, а сам оде ка мосту. Око њега падоше три четири турске гранате; сигурно су га спазили Турци, а они имају обичај да топовима гађају и појединце официре.

Наш вод са потпоручником Љубићем Благојевићем упути се десно преко бара. Одмах се развисмо у стрелце, јер нас отпочеше гађати Турци. Један се шрапнел распрсну баш више наших глава. Два три војника и потпоручник беху рањени. Ми продужисмо преко бара до обале реке и ту полегасмо у воду до колена. Тад је могло бити подне. Ја сам био близу друма и близу првога моста, уз кога се беху окупили официри из првога батаљона. Познао сам мајора Стојана Шуљевурића и комиту Војина Поповића.

Војници из првога батаљона беху полегали и припијели уз обалу реке.

Све се утиша.

На мах почеше опет грувати наши топови. Турске батерије мучно им одговорише. Фијук и зујање граната проломаху се на 5–6 метара више наших глава. И наше гранате страшно звижде: тад сам их ја први пут осетио.

Напред на другу испред првога моста не види се живе душе. Где се склонише војници 3 и 4 чете. Нису ваљда сви изгинули.

Баш ту у близини првога моста беше се склонио и командир треће чете. Како се који рањеник враћао путем, јављаше се команднру, који сваком од њих говораше:

— Добро је, јуначе, нек је са срећом твоја рана, ти си своју дужност према Отаџбини извршио, ја сам с тобом задовољан, а сад иди на превијалиште. Ти ћеш кроз који дан видети твоју кућу и моћи ћеш им рећи, да си био јунак. Срећан пут, јуначе!

Тако је командир готово сваком своме војнику говорио, и ми који смо чули тај другарски разговор, пожелисмо да будемо рањени и чисто смо завидели оним рањеним, који ће видети своју кућу и које ће дивно дочекати наше сестре у Београду.

Понеки пут, кад Турци обасну пушчаном и митраљеском ватром на нас, командир је призивао себи пролазећи рањенике, и склањао их покрај себе.

Питали смо поједине рањенике, да ли је много рањених и изгинулих напред. Сви су — по обичају — преувеличавали број мртвих и рањених.

Иза насипа се водио занимљив разговор и војници се груписаху на разговор. Чим почне артиљеријски дуел, разговор престане и сваки слуша смртничко завијање и бесомучан фијук турских и наших граната. Какав је страшан огањ на 5 метара над нама! Пушчана зрна звиркају у бару иза нас на 7—8 метара. Ми у бесловесници рачунамо упадну угао, према насипу и — сећајући се теорије гађања, погађамо даљину гађања, и налазимо да су турски стрелци далеко око 2000 метара.

— О, брате, све ме брине да ли је доиста порушен мост, рече командир треће чете више за себе.

На то ће један каплар из његове чете рећи, да ће отићи да видим. Командир га заустављаше, али он на силу оде.

Био је то дичан човек Висок, лепо развијен; лепих, малих брчића, сјајних очију. Коса му провирваше испод накривљене капе. У опште диван човек. Ишо му је Спасоје Мијатовић.

Он се весело подиже иза заклона, пребаци пушку преко рамена и сде обичним кораком још увек насмејан. Већ од првога моста почеше га гађати Турци. Он је сам ишао насипом. Изгледа да је баш то дражило Турке јер они почеше све јаче пуцати на овог дрског Србина, који и не вермшше њихове куршуме. То хладнокрвно, готово весело и прекосно корачање поносног каплара, јако ме подсети на Курсулу Јову и у себи већ рекох »Модерни Јово Курсула«.

Ми смо већ мислили, да ће свакога часа оборити које зрно овог нашег Курсулу, и готово престадосмо дисати кад се он примицаше осмом, порушеном мосту, који беше на 3—400 корака испред турских шанчева. Ми га већ једно време изгубисмо из очију кад мало затим сви у глас викнуше: „ено га, враћа се!“ Турци се баш окомили на њега па га сви почеше гађати, сви из спорта и ината. Боже да ли ће га погодити, мишљаше сваки од нас и нетремице гледасмо крупну фигуру каплара који и сада одмерено и готово полагано корачаше, са пребаченом пушком и навривљеном капом. Ми се већ бесмо од нестрпљења подигли иза моста, и не осећајући блско фијуктање турскихметака око нас. Каплар се већ ближио нама и ми сваки за себе шапутасмо: „ух, да хоће још мало издржати“-- — и спопаде нас неки бес и нестрпљење, као оно на тркама кад се наш коњ, као први, ближи победном стубу а пристиже га неки други.

— Потрчи брже, вичу неки, али он и даље смешећи се корачаше к нама и кад дође, он немарно скине пушку и рече командиру: „Заиста је много порушен мост“.

Ми га спопадосмо питањима, а он сваком одговараше и ни мало не показиваше ни најмање узбуђење.

— Алал ти вера, каплар Спасоје, рече му командир тапшући га по рамену.

Још се не бесмо осветили од овог јуначког подвига, кад спазисмо пионире, који ношаху из села греде, балване, даске — — — да поправе порушени мост. Сви смо знали, да је немогуће оправити мост у сред дана, а на 3—400 корака испред турских окопа. — па се већ запањисмо гледајући их како се у групи приближаваху нама. Тако у групи а у плавим шињелима, били су одлича мета за турске тобџије. Пажња се већ била свукуд утишала око нас и ово полагано корачање пионира са гредама и даскама на рамену, личило је на неки мртвачки спровод. И ти пионири, које нисмо до сад ни зарезивали, изгледаху нам сава некако горди и свечани, идући тако полагано у сигурну смрт.

(Наставиће се.)

Наши јунаци

Капетан Свет. Ђукић

командир III. чете, III. батаљона, 7 пука

Из нове Србије

На капији Душанова Града.

Вековни сан српскога народа остварио се. Што је некад било наше сад је опет ево наше. На Душановом гордом гради над Скопљем опет се поносно вије српска застава, а на капијама градским српски војници стражари, овај сиви, храбри, смели, неустрашими војник, који је својим војничким врлинама и љубављу према своме народу и Отаџбини, задивио цео свет. У Град под Турцима Срби није смео; данас под Србима слободно је сваком где хоће. Два стара Турчина који се тим именом воле само за то што су им стари превртули вером, а у ствари су Срби, који и данас сем српског другог језика не знају, приказе стражару, и моле га за дозволу, да уђу у град. И сад су се упустили у разговор дивни наш сељак под оружјем и браћа му друге вере, па и једном и другом мило, — што се братски разумеју и што Срби „Турчину" не натура тешкоћу ропства, јер Србија је слободна....

Како Србин умире

— Црногорци за Отаџбину —

При јуришу на Тарабош учествовао отац са тројицом синова. Један син паде тешко рањен. Отац се сагну према драгом рањенику, пољуби га у чело и закључта својим синовима: „Напред!" После неколико минута паде и други син пред очевим погледом. Отац се зарже, преви му рану, која је била смртоносна, извади из торбе парче хлеба, стисну га у руке рањеном сину и пође напред, да ваз браће не заостане. Не тек што је крочио неколико корака смртно га погоди једна непријатељска куршум и он се сруши мртав.

И то је било још добро за њега, јер му је био уштеђен душевни бол, да види и трећег сина, како је одмах за њим пао смртно рањен.

При нападу на Тарабош међу другима тешко је рањен један седамдесетогодишњи старац. Старац се строповоти, за тим се упе из све снаге једва се диже, дограби једну бомбу и последњом снагом потрча на турском шанцу, пред којим су биле жице.

— Нећу бар одмах на онај свет, пикаку и баци бомбу у гушће турске редове у шанцу.

Бомба страховито прасну, разнесе велики део жица и баци у ваздух десетак растрганих тела турских војника. С њима је у ваздух отишао и старац прошишан небројеним турским куршумима али је био задовољан, јер је своју скупо одмерио главу и на онај свет отишао са великим пратњом

Са бојнога поља

Војска подиже и одржава телеграфе телефоне

Турска је у основи својој била некултурна држава. У њој не само да није било јавне, личне и имовне безбедности, но није имала ни културних установа, без којих се не да ни замислити једна европска држава. Она је била у сваком погледу примитивна самим тим у борби са културним и напреднам противником у напред осуђена на пропаст. Турске пуше у крајевима где наш народ живи — нема, а наши се труде, за у најкраћем времену с новосом за нас мосу покуће паралелу између некад и сад. Војска је по свој новој Србији, уз помоћ народа, саградила о час добре друмове, тамо где ни ставе за пешаке није било, а све веће варошн повезане су телеграфом и телефонима, које је подигла сама војска, као што представља ова наша слика.

После наших победа

Сатрвени турски корпуси после своја пораза на Куманову сегали су главом без обзира и нису били у стању да се задрже чак ни код Скопља, где су имали одличне положаје за одбрану Скопље, за које наш народ везује, највеће традиције и вајвеће наде напустали су без отпора и у њега је српска војска ушла 13. октобра 1912. без борбе. Донели смо већ невољно слика, које представљају свечан улазак ослобођене српске војске у царско српско Скопље, а данас доносимо још један сним тога значајног момента, који представља наше нове — Велике, Душанове Србије. Неустрашими наши пешаци, а међу њима видате и по ногу комиту, за овога с фесом на глави и бешчом од турског ранца у левици окладали би се, да је један наш техничар, поносно корачају улицама Душанова града свесни шта су учинили Србији и српској нацији и горди, што је нама у део пало, да они баш освете Косово и да из њихове крви никне Велика Србија.

Улазак српске војске у Скопље.

Погибија мајора Велимировића

— Кумановског хероја. —

Освануо је 10 октобар суморан и магловит. Зеки пашина је армија журно хитала ка Куманову, да на положајима Нагоричинским и Никуљанским потуче прву српску армију, одбаци је Карадагу и победоносно крене у моравску долину.

Кара-Саидов корпус се крегао ка положајима Младо Нагоричино. Његови су пукови били упућени на крајње лево крило дунавске дивизије I позива, које је сачињавао 18. пешадиски пук.

Око 8. часова пре подне добијен је од коњице извештај, да се једна турска колона са многобројном комором — тучена од армије ђенерала Степановића — повлачи од Сраџина ка Куманову.

Други батаљон 18. пука мајора Воје Велимировића, са једном пољском батеријом био је добио задатак, да ту колону нападне и зароби комору.

Мајор Велимировић, право чедо поносне Вељкове Крајине, крене се живо и неустрашимо напред, на челу свога батаљона. Он није ни слутио, да ће у место одступајуће турске колоне и коморе, у брзо наићи *на читав Кара Саидов корпус*. У путу сретне једнога другога који се повлачио и саопштио му: да, наступају, колико је само он видео, две турске дивизије.

— *Не питам колико има Турака; но где су. Ја њих само за напред.* —

У брзо је по том мајор Велимировић избио на положај Младо Нагоричино. Тек што је избио на положај, није још ни успео да развије свој батаљон за борбу, кад буде обасут страшном артиљеријском ватром са више страна, а пешачком и са врло блиског одстојања. Чуло се већ турско халакање, а њиховом „Алах" није било краја!

Батаљон се брзо разви. батерија отвори ватру, и отпоче једна страшна и паклена ватра на свима странама. Војници — храбри. Подупавши — падали су као снопље, официри су гинули један за другим. Мајор Велимировић је облетао од једне чете до друге храбрећи и сокољећи војнике, да истрају у борби. Командири су га прекидали да се заклони, — али је он остао и даље хладан као стена, упућујући свакога на своју дужност. Моменат је био критичан. Турци су се све више примицали положају.

Батерија је већ била добила заповест за повлачење — мајор Велимировић не! На овоме страшноме месту је мајор Велимировић био начисто, шта му треба радити. Ваљало је мрети.

Он је остао на положају да са својим батаљоном изгине, и даде времена 18 пуку, да се спреми за борбу. У брзо су га нашла два непријатељска зрна. Поново га је опомињао његов ађутант да се заклони и повуче као рањен из борбе. Он одговори ађутанту:

Није ово ништа. Наредите трубачу да свира за појачање. —

Ово су биле последње речи мајора Велимировића Турски шрапнел добро темпиран и ниско распрснут, засу га масом куглица и мајор Велимировић, син поносне Крајине, паде, држећи у десној руци сабљу, а у левој револвер.

Батаљон преполовљен, изгубивши: свога храброг и дичног команданта, два своја командира и масу својих официра, принуђен беше на повлачење.

Велимировића неста за навек, али његова херојска смрт остаће као светли пример у аналима 18. пука и целе српске војске.

Нека је слава херојуу Велимировићу, који први паде од виших официра, на крвавом огрђу Кумановском!

Слава првом палом херојуу Кумановском, који својом јуначком погибијом, — равној Зеки бољубаши на Засавици, створи увертиру победе Кумановске!

Крајина је добила и свога другога јунака!

Светла сени Хајдук Вељкова! Помакни се и направи поред себе места твоме земљаку храбром јунаку и родољубивом Србину — мајору Велимировићу!..

Слава му! ..

Из победничке Црне Горе

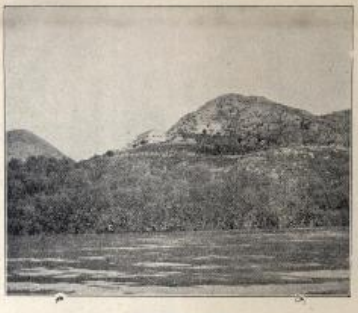

Манастир Врањина

Не острву Врањини, у Скадарском Језеру, налази се манастир Врањина задужбина Јелене Балшићке. На нашој слици лепо се види манастир гледан са језера.

Из ослобођеног Скадра

Турска војна музика у Скадру

Наша слика преставља турску војну музику, коју је за време мира снимио један црногорски официр, када је свирала у част походе што су је црногорски официри учинили турским.

Какав је српски војник

— Сличица из времена мобилизације —

— Зашто баш сада да сам болестан! Шта ће рећи моји другови кад ме командир по списку прозове, а мене да нема! Зар они без мене да иду у овај свети народни рат, а ја да останем код куће!... Ех, мене до Бога!! вајкао се један обвезник из дринске дивизије, кад је наређена мобилизија, а он био болестан.

Његов старији брат Петар био је записан у претекшима II позива, па ће му на то рећи:

— Па, брате Димитрије, болестан си, то ти је од Бога, неће ти нико пребацивати што не можеш ићи са њима.

— Ама знам ја то брате али другови ми неће веровати да сам тако много болестан, а ти знаш од када пежим у постељи, али се мислим и на то, . срамота за нашу кућу, што ни један од нас не иде да свети Косово!.. Ах, тешко мени! Што баш сада да ме спопаде ова болешчина!!...

— Кад баш тако осећаш — рећи ће му старији брат — да је срамота за нашу кућу што ни један од нас не иде у овај рат, онда би ти нешто казао....

Болесник се тргне, приподиже из постеље загледа се у свога брата, и са пуно братске љубави запитаће га:

— А шта би то казао брате? Говори молим те? и чисто гутајући исчекиваше његов одговор.

Петар заћута па после мале паузе одговори: Само, да ме не казне, а ја ка' мислим да ме неће ни твоји другови проказати код командира, кад им кажем, да сам ја дошао на твоје место, пошто си ти болестан, а ти остани код куће, лечи се и чувај и моју и твоју чељад, па ако погинем ти ме освети .. јел да хоћеш?..

Болесник стеша руку свога брата, пољуби је са сузним очима, и одговори:

— Сад си ми сто пута милији брат! На нашој кући неће остати срам, а ја ако да Бог те кроз десетак петнаест дана призадравим, потражићу те ма где био да те сменим ...

За време велике Битољске битке рањеници су изношени из борбене линије у позадину војске на превијалиште; међу рањенима, био је и болесников брат, рањен у главу до саме коске на темену....

Какав красан и идеалан пример српскога војника, који се и на болесничкој постељи брине за част свога имена, своје куће, и за пожртвовање за своју домовину! Благо земљи коју народ брани.

Београд 1-14-1913 год. **Глиша Марковић**

Од Ваљева до Јадрана

— Са дринском дивизијом другог позива —

Наша војска осветлала је образ српском имену, она је за врло кратко време од неколико недеља испунила све наде, које смо у њу полагали и ми и оно робље под турским игом. Нарочито је сјајно испунила свој задатак дринска дивизија II. позива народне војске, као саставни део III. армије, која је прва изашла на море и на тај начин прва узела у руке кључ еманципације од Аустрије, прва повратила Србији — Српско Јадранско море.

Намера ми је да покушам, еда ли се може, после толиког времена, описати гигантски дивљења достојан напор ове дивизије и то у што краћим потезима и на тај начин се, ма и заборавио по нешто, ипак сачувала света успомена на пале жртве и херојство како војника, тако и подофицира и официра једног дела снаге српске, за коју није било немогућности, већ само оно војничко — стереотипно: разумем — стараћемо се! а уз то још и. Један за све, сви за једног!

Дакле прекинућу с уводом и прећи на излагање догађаја онако, како су по реду текли.

Ваљево је пуно војника разног рода оружја и година, већ 18. септембра ма да је мобилизација објављена тек у очи тога дана. На све стране ври од дичних синова најпитомијих равница у Крајевини Србији Ваљевске Мачванске и Подринске, ово и једног дела крших нам Ужичана, који чине дринска дивизија I. II. и III. позива да крене онамо, где се заповеди — онамо где се сад после готово свршеног чина, чује само песма а где је пређе би смо лелек и вапај робља

Од те масе разних година, 29. септембра издвоји се други позив V. и VI. пука под командом пуковника Павла Пауновића а на посе. V. пук под командом потпуковника Милована Плазине, а VI. Алексе Петровића, такође потпуковника, и крете преко Мионице Лазаревца, Аранђеловца Младеновца, Лесковца, Лебана Медвеђе, да већ 5 октобра поред Сикираче избије на Брвеник, а 8. октобра за Србе славне 1912. године чује прве топовске пуцње на Брвенику и већ деташује свој први батаљон V. пука под командом пешадијског мајора Милорада Љ. Митровића да покаже шта су у стању да учине Срби питомих равница у гудурама Тенеш долског планца. Испит је исказо славно, мајор Митровић је осветлао прост дана образ дивизији и већ је тог истог дана заноћило у шуми пред Приштином.

Од Ваљева до Сикираче, односно до пред Брвеник пратила нас је киша. Али Брвеник нам се показао бео од снега и мало нас је прошла воља за мишљу: ово не биги само до под границу, а после вратићемо се већ натраг, неће бити рата ово је само маневар као што су многи од Ваљева још говорили. Видећи, како се ово већ и топовима почело да гуди и како већ почесмо да кланцамо и по снегу нове Србије, решисмо да бар што скупље продамо животе или што скупље платимо доцнији реуматизам, који не нас неминовно ускоро спаси и то да га платимо што већом количином турско — арнаутске крви, коју ћемо, за добро неше потпачене браће и миле нам Отаџбине, пролити.

Око четири и по по подне 10. октобра пала је Приштина, а наша дивизија остаде на мразу на положају, да већ сутра дан добијемо налог од III. армије, да се крећемо напред и заузмемо Митровицу и Вучитрн. Командант дивизије одреди I. батаљон V. пука, под командом мајора Митровића, да он изврши тај задатак. Кренули смо се око 9 часова у вече, пуни миља, што идемо српском пољу Косову, ма да смо од кише били мокри као мишеви. Пред очима се ни прст не види, ни идемо за вођом Арнаутином који зна да говори српски и ни речи не говоримо међу собом. Ма да се немамо отуд ничега бојати, ипак напред нема српске војске, а ми идемо само с једним батаљоном врагу у чељуст. Ну од нас сумњам да је ико осетио страх, ми смо њутали прожмани светим осећајима што газимо по гробљу, које је ту још 1389 године направљено, али у исто време били смо срећни што туда газимо, јер се пред нама као у сну појављиваху сени наших стварих опклопника благосиљајући нас, што им газимо по гробовима.

Зора, са хладним ветром и суморна због тек престале кише затече нас код Вучитрна. Мајор нас је већ био равио за борбу и ми благосиљајући Бога, што је нама пала у део та света мисија ослобођења тога српског историјског града, прихватисмо пушке, али узалуд. Борбе није било. Турци су напустили варош и побегли за Митровицу. Пошто смо заноћили на положају изнад вароши, кренули смо се пред зору ка Митровици и сутра дан по подне, били смо те худе среће, да и ту не буде борбе, ко да пред вечерње узмемо и овај алем камен негдашње српске царевине.

И ту смо заноћили на положају само је мајор са неколико официјара и једним водом ушао у варош, а ми смо за то време остали ван вароши, спремни, да ако би било преваре грунемо и осветимо се. Али није било потребе. Мало час, па читава поворка грађана изађе нам у сусрет, доносећи нам коњака, вина, ракије и разна јестива и баконије, да нас угости. За то време мајор је примио власт у варош у своје руке и био у цркви на благодарењу, које је одслужено у славу српског оружја и династије, која је имала срећу, да њој падне у део ослобођење ове вароши. Аустријски конзул, коме се нисам старао име да запамтим, тражио је од мајора Митровића, да му допусти да у Беч јзши шифрованом депешом, како је српска војска заузела Митровицу! Ну то му није било дозвољено. Турски пак телеграфист, јавио је у Цариград, да се варош предала и да он више не врши дужност као турски чиновник. Али га је мајор и даље оставио у тој дужности и препоручивши и њему и осталим грађанима послушност и ред вратио се назад у логор ван вароши Сутра дан је предао варош сердару потпуковника М. Николајевића који је припадао армији ђенерала Живковића и кренуо се натраг. Магацини војни били су потпуно пуни турске опреме која је сва рађена на страни, тако, да нам се срце цепало од туге; што бар ми не смемо да се добро оденемо, кад то нису били срећни Турци да ураде. Али ма да је наша обућа већ била извештала, а рухо већ знате други позив како је одевен — такође, што бар ми рекох, нисмо смели, али наредба је биле таква, а у млађета поговора нема. Тек ми, која од туге, што се нисмо поновили које од радости, што смо осветлали образ нашој дивизији крстесмо певајући преко Косова ка Приштитини где смо стигли сутра дан око подне, а то ће рећи 14 окт.

У Приштини смо већ почели да вршимо обуку у логору и право рекоше неки, били смо се убетежили, кад 19. октобра чусмо радостан глас, да сутра дан крећемо ка Призрену и Ђаковици (Наставиће се)

Из Нове Србије

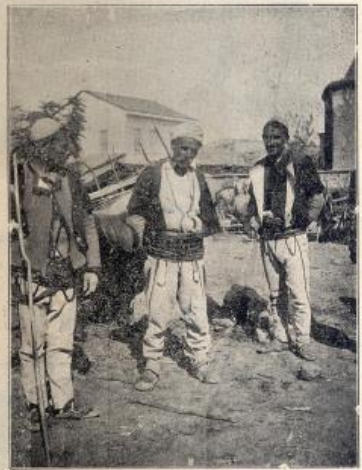

Срби сељаци из Тетова на пазару у Скопљу

У Тетову, убаву граду, сачувало се по највише међу нашим народом лепо наше народно име. У Тетову мало је охрђених шиптара Срби. Све су то челни Срби, какве представља горња лепа наша слава. Тетовци су вредни и радени људи, те често дотерују на трг у Скопље своје производе, да их ту по бољу цену продају и за добијени новац у граду купе своје потребе. Чувене су тетовске јабуке, а на гласу је и тетовски пасуљ, као и други пољски производи, који у оном крају одлично успевају и Тетовци их по добру цену продају. Те повољне прилике наших дичних Тетоваца још ће се у многоме побољшати, јер ће се живот народни под слободом у свима правцима напредније развити, и народ ће осетати на најкраће време све велике благодати од Косова жељене слободе.

Наши јунаци

Пешадијски капетан I. класе
† Војислав В. Пејовић
славно пао 5. новембра 1912. на Битољу

Наши

Ђенерал Михајло Рашић, командан
штабом пред ст

Из Нове Србије

Велес: крај Вардара.

Ваистину, В

ЈЕДРЕНОМ

вске дивизије другог позива, са својим штаба у Мустафа Паши.

ВАСКРСЕ!

Србија Васкресе!

Наши јунаци

Пешадијски капетан I. класе
† Никола Петровић
славно пао 26 јануара под Скадром.

Из Нове Србије

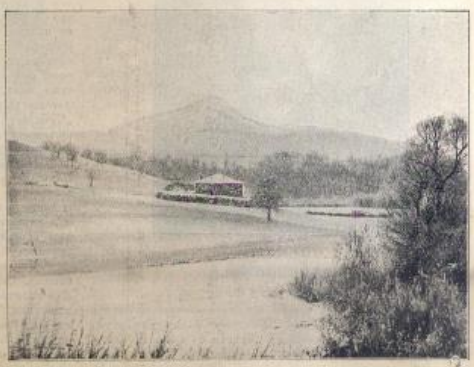

На Шар Планини.

Српско признање брату Хрвату.

Д-р Анте Тресић Павичић

посланик на бечком сабору, хрватско-српски родољуб

Догађаја на Балкану и сјајни подвизи осветника Косова препородили су нашу нацију и пробудили дух новога и појачали осећаје љубави код наше једнокрвне најближе нам браће Хрвата, који су, осећајући се једно као народ с нама, сваки наш успех славили као успех свој, наш за-

Јоца Константиновић

управник „Messagerie Bonic"

једнички успех, јер су сјајне победе српског оружја и оне најнеповољније међу Хрватима раздрагале и код њих створили осећај једнинства. Хрвати су се истицали у нарочитим љубави према нама чак и по цену жртава, а је дан међу њима који је и пре свих догађаја било на челу оних, који су веровали у будућност наше заједничке нације, јесте угледни далматински прват, истакнути хрватски књижевник и познати српско-хрватски родољуб д-р Анте Тресић Павичић, посланик на далматинском сабору и бечком царевинском већу. У оба сабора д-р Тресић представљао чисто хрватски крај, али Срби с поносом у њему могу гледати свога заступника. Он је и умео и смео и хтео у бечком сабору устати у одбрану не само српских по и Србијиних интереса и у најкритичнијим моментима, када се на такво држање у Бечу гледало као на велеиздају.

Један скромни грађанин београдски био је у толикој мери усхићен овим красним г ворм, што га је јесенас д-р Антон држао у бечком парламенту, да се заркао, да ће на поштовања према таквом родољубу од сада поред својег крсног имена Светог Николе славити и Св. Антона.

И доиста у јануару ове године на дан Св. Антона један велики број угледних београдских грађана био је почаствован позивом, да дође на дан каголичког Св. Антона у Официрски Дом, где је овај угледни наш грађанин прослављао српско хрватско народно јединство, које је тако јасно и искрено оличено у д-ру Антону Тресићу — Павичићу.

Тај честити Србин који се толико одушевио братством Хрвата, да се осећао обавезним да га на нарочити начин прослави јесте наш симпатични пријатељ Јоца Константиновић, који је не само овим актом по и штедром и дарежљивом својом руком у овим приликама заслужио, да га и ликом прикажемо.

Капетан Ђукић

— Уз нашу слику —

Капетан Ђукић многима је још најраније познат као прави спортмен. Одликовао се више пута на јавним гимнастичким часовима својим смртоносним скоковима. Као одличан јахач добио је несколико првих коњичких трка у Ваљеву и у Београду. У преко дужној пешачкој трци (од 10 километара) у којој је узео учешћа цвет ваљевске омладине, био је други победник. На велосипедским тркама такође је односно награде. Он је познат и као одличан борац (имао је срећан дуел) и стрелац, музикалан и лепих манира.

Капетан Ђукић је далеко познатији као организатор спорта у Србији. У Ваљеву је основао једно од најнапреднијих соколских гимнастичких друштава „Душан Силни". Као секретар стрељачког окружног одбора организовао је преко тридесет стрељачких подружина у ваљевском, ужичком и подринском округу. Дошавши у престоницу основао је Српски Олимпијски Комитет, који је за кратко време постао мотор спорта и витештва у Србији, прибављујући разноврсне спортске утакмице, коњичке и пешачке слетове, летења аероплана и т. сл. Српски спортмени су први пут прошле године учествовали с успехом на светским олимпијским утакмицама у Штокхолму. *„Ревю Олимпик"* доносећи стручне оцене за све народе пише: „Србија се од данас интересује спортом. Одатле до озбиљне култивације спорта није далеко." Капетан Ђукић је био председник наше делегације у Шведској и у знак признања изабрат је за члана Међународног Олимпијског Комитета у коме су заступљени највеће аристократе целога света. Као такав — и као интелигентан официр био је лепо примљен на Шведском двору и код првих личности у Шведској — достојно репрезентујући сјукуд српског официра. Од стране Шведског краља Густава V одликован је орденом.

Као официр, капетан Ђукић је познат најширим круговима. Свршио је нижи и виши курс Војне Академије. Као одличан ђак је више пута члан повереничких и важних генералштабних комисија. У рат је пошао као командир чете и већ првога дана Кумановске битке, пошто је као храбри потпоручник Гвинић, капетан Ђукић је преузео команду у најкритичнијем тренутку и са неколико официра успео је да поврати дух и ред на положају и да

одржи кључ левога крила у нашим рукама. У току рата командовао је батаљоном. У батаљској битци командовао је једном од две чете, које су прве и једине сјајно покушале прелаз преко девет мостова на Црној реци код села Новака. Покушај који ће вечито служити на част српској пешадији. Ту је капетан Букић осветао образ свом прадеди, славном засавичком барјактару Радовину Марковићу из Косјерића. Као командир чете очински се старао о својим војницима. Он је своју чету провео кроз најстрашније окршаје, не имајући више од шест погинулих војника у својој чети. Родитељи војника свакодневно долазе капетану Букићу да га виде и да га благосиљају.

На пољу литературе капетан Букић је такође врло добро познат. Неколико интересантних предавања у Београдском Официрском Дому и неколико духовитих војно филозофских расправа дају врло ласкаву оцену о образованости овог српског официра. Пре неколико дана послао је један бриљантан опис из рата француском војном часопису — енглеског гласа — „Revue militer jenerala" и секретар редакције, ђенералштабни потпуковник Bonsonet упутио је овако писмо Букићу:

„Ваш чланак: „Тријумф Српске Пешадије" редакција је примила и пошто је од особите вредности и интереса, штампаће га одмах. Не могу а да вам не кажем са колико смо интересовања дознали за ваше бриљантне победе и колика је радост због тога овде била. „Revue militer jenerala" дала се вештини са којом су наши команданти изводили своје операције, а особито се дива необичној храбрости ваших војника. Редакција је срећна што сте избегли све опасности и ви сте од данас један од њених сарадника, којим се она диче; као сарадник ви сте мало и наш."

То чини част целом нашем официрском кору.

Из победничке Црне Горе

Гуслар велича заузеће Скадра.

Најрадоснији и најсвечанији дан у Београду у Србији, у Србству од дана поласка наше војске на Косово до данас био је дан када смо се љубећи се поздрављали са:

— Скадар је пао!

А тек како је тај дан прослављен у Црној Гори, која је тај успех српски платила потоцима крви. Наша слика представља Црногорчад младу, за оружје недораслу, како се скупиле око слепога гуслара па кличе од веље радости слушајући како гусла српски песмом велича величанствено дело ослобођења Скадра.

Из победничке Црне Горе

Сабор у манастиру Острогу.

Манастир Св. Василија Острошког једна је од највећих светиња црногорских. Ту се на дан Св. Василија окупе хиљадама Црногораца из свих крајева и небројени Херцеговци, Бокељи и Срби из турских крајева, које је сада српско црногорска војска ослободила. Наша слика представља манастирски сабор на дан славе манастира.

За нашу победу

— Католичка молитва. —

Добили смо и у целости саопштавамо ритуалну католичку молитву, која се чита по нарочитој наредби црквених католичких власти на миси (литургији) за победу хришћанског оружја. Молитва гласи.

Помолимо се Свемогући велики Боже, у чијој су руци власти и права свих држава, да погански народи и његови помагачи, који се уздају у своју снагу буду сатрти твојом моћном десницом Христом Господом нашим, Сином Твојим, који с тобом живи и царује у јединству Светога Духа — Боже у све веке векова Амин!

Уз наше слике

— На 200 и 201. страни. —

Дунавска дивизија другог позива помогла је кумановској победи, а с Кумановом је упућена на Једрене, где се такође одликовала. За показани успех на Куманову командант дивизије пуковник Мих. Рашић унапређен је за ђенерала, а за успех на Једрену бугарски краљ одликовао га је бугарским крстом за заслуге трећег степена. Наша слика представља цео штаб ђенерала Рашића пред станом штаба у Мустафа Паши: с десне стране ђенералу је пуковник Карло Михл, с леве начелник дивизиског штаба потпуковник Живко Ђорђевић, а поред њих пуковник Мих. Христић, потпуковник д-р Василије Михајловић — Пољански, мајор Милан Милојковић, мајор Поповић, мајор Добросав Марковић, Денић, Жика Јанковић, син ђенерала Рашића и др.

Наши јунаци

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОРУЧНИК

† Крста Илић

СЛАВНО ПАО 12 МАРТА ПОД ЈЕДРЕНОМ

Поред толиких жртава, које је наша храбра војска поднела у рату за ослобођење наших саплеменика у Турској империји, пао је славно при освојењу Једрена у борби 12. марта ове године у јутру, под Једреном Крста Илић, резервни пешадијски поручник.

Пок. Крста родом је из Видровца, у срезу неготинском, а као порески помоћник неготинског пореског одељења и резервни официр пошао је у бој да послужи верно заветној мисли Србиновој.

Погинуо је у рову код Јуч-Тепелера, погођен шрапнелом. За време опсаде једренске, као и за све време рата показивао је необичну храброст. Био је вољан у сваком погледу, честит и добар друг, те га сви познаници као и ратни другови јако жале. Сахрањен је у Мустафа Паши, на српском гробљу. За собом је оставио мајку, жену и другу родбину.

Нека му је част, што је положио живот свој на олтар отаџбине! Слава му!

Ђорђе Баничевић

пољопривредни инспектор у пензији

Из минулих ратова

У наше дане кад се говори и пише о новим херојима не треба заборавити ни оне из ранијих ратова. Сетити се очева данашњих бораца значи показати да се заслуге јунака не помињу само док траје рат. Истина већи је број незнаних и непомењутих имена која су анонимно највише допринела победама; она се не могу сва ни изрећати али то су они што су прославили нашу нацију. Пуно је, исто тако, данас старијих, скромних и мирних људи које сретате улицом као обичне грађане средњег сталежа и за које данашње генерације не знају много, најмање знају њихове јуначке подвиге и њихово ратовање.

Један је од тих храбрих, скромних људи и Ђорђе Баничевић. Ове редове послао нам је један његов пријатељ и ово је први пут што се пише о томе честитом човеку, чији се син Милош борио јуначки на Скадру као официр.

Баничевић се родио у Црној Гори, 1862 године. Основну школу свршио је у Рисну, у Боки Которској. Жељан да и даље учи, дошао је у Србију као сиромах дечко баш у време рата, те због тога није могао ни продужити школовање. У првом српско турском рату за ослобођење и независност 1876. Баничевић је учествовао као добровољац. Он је похитао као добар Србин међу првима и борио се јуначки са својим друговима, све докле није подлегао ранама. Рањен је у леву руку при освојењу Зворника и за своје јуначко држање и храброст одликован је и златном и сребрном медаљом. Рана му је брзо зарасла али му је рука остала дефектна.

Баничевић је био 30 год. чиновник а за то време дотерао је свега до полицијског писара I класе. То је српски чиновник који, за све време службовања, није био ни опомењут а ваздa поштен, скроман и савестан. Ето то је живот једног повученог и скромног човека који животари са својом пензијом и који је леп пример личне храбрости једнога борца који није тражио јавног признања.

Од Скопља до Елбасана

— Утисци једног пешачког другог пријеображењског пука —

(5)

5. новембра, водила се очајна борба на Српачкој коси, коју је водио један батаљон, коме је командир пешадијски капетан Милан П. Стефановић тешко рањен у најкритичнијем окрпљају, те је заступао командира М. Рајковић плоручник, који се и одржао целога дана; Рајковић је овде показао чудо од јунаштва, он је са бомбама у руци, сејао смрт на обе стране, али ипак није могао одолети много јачој сили; и ту је јуначки погинуо за слободу своје потлачене браће. Како је овде требало пресећи одступницу Турцима, који су се повлачили ка Ресну, то је једна здружена бригада, под командом Боже Јанковића, која се састојала из два пешадијска пука, две брдске батерије, два митраљеска одељења и једног ескадрона коњице, имала борбу пуна два дана и две ноћи, све у води стојећи, трудећи се; да одговоре свом задатку, који им је био постављен; турска војска се повлачила друмом, у најбољем реду наши су покушавали неколико пута да их задрже, али

Крај Скадарског Језера

Црногорци на тргу у Вир-Пазару

Из Црне Горе

Црногорци на сабору

у том пису имали успеха, јер је ту било око 20.000 Турака, који су се очајно борили да се пребију, да одступе ка Ресну. При том пробијању турске војске, рањен је Војислав Пејовић, кадетски 1 класе, који је 26. новембра од задобивених рана и умро у Битољској болници па после пренет у Неготин и тамо сахрањен, 17. децембра.

Наше су жртве биле огромне, али и турске, много веће, јер је ту између осталих погинуо и сам Фети паша, баш код саме Бањот карауле, а одатле је пренет у Ресен, где је са највећим почастима погребен у ресенском гробљу. Наше власти како су ушле у Ресан, одмах су утврдили идентичност Фети паше, а ја сам дознао од грађана, да су им војници причали, како је Фети погинуо јашући, да га је један залутали куршум баш у главу погодио, па је са коња ко свећа пао, и на месту остао мртав.

Кад сам бацио поглед на Српачку косу, још на далека види се огроман крст, који показује где су сахрањени јунаци, где су сахрањени они, који су се борили за слободу своје подјармљене браће, те за ту слободу своје браће, жртвовали и своје животе. Велики крст показује заједнички гроб 2 официра и 79 војника, дакле 81 јунака, што јуначки погинуше на Српачкој коси, при задржавању турских трупа, које су гледале да измакну испред српске војске, која им је толике јаде задала.

Журили смо да стигнемо прве редове, те остависмо ове, који су нам донекле давали објашњења, да се приближимо неким од познаника, који би нам још боље податке о бици дали. На 10 км. од Битоља, налази се лепо и велико село Кожани, које је пламен прогутао. Наша војска имала је за задатак да заузме један велики мост, које је у непосредној близини села, а одмах сниже једне турске куле — карауле. Она је то и извела, и како је била изложена јакој артиљеријској и митраљеској ватри, турске трупе су се повукле у правцу села. Наши су наступали за њима и дошли и у село, у ком су нашли на отпор самих становника, који су хтели задржати наше трупе, док се турске не удале. За то је село много страдало, сравњено је са земљом.

Задазимо све више и више у планину, пењемо се све више и више. Диван је поглед са овог дела пута на наше положаје, са којих су тукли Турке, који су се овим истим друмом повлачили ка Ресну. Од наших позиција, до друма има најмање 7 до 9 км., те зато наша артиљерија, која је била овде да Турцима одступницу одсече — пољске, није могла Турцима много каћара нанети, јер није ни добацивала.

Дођосмо и до места, где је погинуо Фети паша; на седлу, на највишем врху, одакле се пуштамо ка Ресну, налази се кула, зидана од самог камења, на којој и нема прозора; све мазгале за пушке, одакле се може лако наћи онај који се ка караули креће, а њима у караули само добар топ може нахудити. То је са леве стране друм; са десне се пружа низ кућа, које су служиле свакако за станове, штале и т. д. све то је порушено, сравњено са земљом. Ту сам видео колико су јаке те њихове карауле: види се на зиду, како је митраљеза дејствовао, маса рупа, али је само цигла пробушена а до камена није ни допрле.

Ветар грозан, зима ужасна, снег пада, још је то срећа, што бије у леђа, те нам снег који пада и није толико несносан. Дођосмо низ брдо, да се после хода од једно сат и по, нађемо у једној долини, која је веома подводна, тако да је друм на неколико места пролокан, и водом прекинут. Срећа је у томе, што је јака хладноћа, те се вода смрзла, те се полако преко леда може прећи. Указа нам се и Ресан. После пола часа хода, били смо у једној бедној, пређој турској касаби, за коју не бих ни једно обично село дао. Улице тесне, прљаве, локала за преноћиште у опште нема, топле собе нигде, те овако промрзли и уморни, почесмо роптати већ и на Бога, што нам у овој невољи не помаже. Где год се окренете војска, на свакој кући види се записано да има у њој војске, све је заузето, ми ћемо канда ноћити под ведрим небом, на овој злој зими.

После хода од пола сата по вароши, нађемо на једну жену, која нам понуди да код ње одемо да се огрејемо, одморимо: „Јесте ли озебли, јесте ли се уморили моја драга браћо", одговара нас је жена Стевана Ђорђевића, и повела у свој стан, који се налазио у непосредној близини. Као да ју је Бог послао, упутисмо се за њом, и ево нас у соби, које није баш тако топла, али у којој је нам далеко пријатније, него напољу. Велика соба, до половине асура, у половини душеци, јастуци и теписи, а около јастуци, у средини зида, баш спрам самих врата камин, на коме је ватра пуцкарала. Скидасмо обућу, поседасмо око камина, и почесмо се полако грејати, и опхваљавати;

(Свршиће се).

Из Нове Србије

— У Качаничком клисуру —

У овај крај Србији раније није смео нико ни без опасности по свој живот. Обесни Арнаути, који су посели качанички клисуру са обе стране пруге, да ни туда пролазе Срби, а где данас како се слика промењао; на свако гледа свога посла. Арнаутин пуче на ноћњима својим дрва на скопски пазар, где се осећала велика оскудица у дрвима, друг му помаже, а два српска војника пазе преко мостa да заузму мало даље своје стражарско место. Арнаутин који је свако бити до зуба наоружан иде мирно без оружја својим путем и нико више не узнемирава, али се не може потужити ни да ко њега узнемирава. Србија је у ове крајеве донела слободу и равноправност, од чега ће и поштени и радени Арнаути имати само користи.

Како су Срби узели Једрене

Мајор Миладин Гавриловић описује како је заробио Шукри пашу.

...И ако је била густа ноћ, наши су војници пошли на јуриш са крајном решеношћу и са пуним убеђењем да ће се јако утврђена коса, којој смо полетели моћи само на нож узети Када смо били само на неколико корака од турских опкопа моји су се војници с ножем на пушци неустрашиво бацили на Турке. Настало је очајно гушење, које се морало свршити нашом победом. У овом страховитом *corps a corps*-у изгинуо је велики број Турака. Остали, у паничном страху, дали су се у дивље бегство. Наши су полетели за њима гонећи их смртоносном ватром.

Овако исто силно отпочео је овај историјски јуриш на целом српском фронту. Напад је почео у 3 ч. у јутру а већ у 4 ч. пали су предњи положаји у наше руке. Тог је тренутка командант тимочке дивизије пуковник Влад. Кондић известио генерала Иванова о нашем успеху. *У том моменту Бугари нису имали најбољи положај заузет.* И према томе први положаји који су пали код Једрена пали су у наше руке у зору 12 марта око 4 часа. Тек два три сата доцније Бугари су освојили предње положаје на својим секторима

Свршено је убеђење свију нас официра да је овај први, брзи и енергични бајонетски напад наших трупа унео први страховиту забуну и јединствену панику међу све редове турске војске. И кад ми кажете, да шеф штаба Шукри-паше у „Берлинер Таглблату" тврди, да је најснажнији напад био на нашој страни, он има потпуно право.

Коса за косом падала је у наше руке и увек је отимана на нож. У тим сам јуришима ја лично, од људи који су били под мојом командом, изгубио два водника и 15 војника: рањено ми је било четрдесет, али су Турци све снажније били потискивани.

Када се разданило, отпочела је сипати на нас наклена артиљеријска ватра турских топова свих врста. Ова је страховита ватра надмашила све што се даје замислити, јер су Турци на тој страни, на западном сектору, имали и највише својих топовских оруђа. Небо се проламало, земљи је било тешко од оног силног гвожђа и челика.. И под овом убиственом ватром наши су се окретни пешаци утврђивали муњевитом брзином око подне.

Око подне 12-ог освојили смо све предње положаје крајњим напорима и надљудским снагом одржали На тим нас је положајима и ноћ затекла. О одмору није могло бити ни речи. јер смо целе ноћи имали да издржимо силне турске контранападе. Сви су они завршени турским поразима.

Осећало се. међутим. да турска артиљерија огорченом истрајношћу чини све што је у људској власти да подигла морал код својих трупа и сузбила нас са освојених положаја. Али је за Турке све већ било изгубљено. Нико више могао заустaвити силан талас који је запљуснуо ове најјаче једренске форове.

Те ноћи нам је стигла заповест генерала Иванова да у зору све трупе на свима секторима имају да предузму одлучне нападе на свима линијама форова и фиксирани су нам били и циљеви које смо својим јединицама имали да заузмемо Као што се види, овде о некој демонстрацији не може бити ни речи. Ово је био прави напад јуришем са јасно одређеним циљевима.

Мој пук, двадесети. имао је да заузме Казан-тепе. Пук се према овоме фору и кренуо у саму зору. Био је снажно дочекан. нарочито артиљеријском ватром. Понављам, да је артиљеријска ватра на овом сектору била најстрашнија, јер на овој страни било је и највише топова. Пук је ипак. у широком таласу, ишао снажно напред гонећи пред собом на бајонет и разбијајући турску пешадију. У дефинитивну нашу победу није могло бити више сумње. И доиста на форовима се брзо залепршаше беле заставице и један парламентар Шукри паше пређе једном официру 20 пука *тражећи изричито команданта српске армије генерала Стеву Стефановића да с њим преговара о предаји.*

И ако је на позиву белих застaвица пальба била прекинута, наступање није било обустављено. Правац којим сам ја наступио водио је на једно од многобројних утврђења по имену *Хадарлак.*

Кад сам стигао до овог утврђења, спазим на бедему једну групу турских официра. Расподредим батаљон око утврђења, а сам се лично упутим официрима на бедему. Један од њих, капетан, издвоји се одмах и упути мени. Ја га условим француски:

— Enfin ça y est? (Најзад свршили се!) Tant mieux pour vous et pour nous. (У толико боље и за вас и за нас).

— Pour vous. oui; pour nous non! (За вас, да; за нас, не!) одговори он.

У том тренутку спазим у утврђењу велику групу официра.

— Кога имате тамо? упитам

— Ту је Шукри паша са целим својим штабом! одговори капетан.

До тог тренутка ја нисам могао ни слутити да сам заробио тако велику личност, главнокомандујућег Шукри-пашу и уза њ' цео његов штаб

— Потребно је, рекох одмах капетану, да будем што пре представљен његовој екселенцији. Молим Вас, водите ме тамо.

Официр ме проведе кроз мрачне казамате и дове де до пред саму канцеларију Шукри-паше. Чим се врата од канцеларије отворише и ја ступих унутра. Шукри паша устаде са целим својим штабом. Пријем му, поздравим војнички и у овом моменту који никад нећу заборавити обратим се речима:

— Екселенције! Мајору српске војске Миловану Гавриловићу част је обавестити Вас, да сте у овом тренутку под заштитом српске војске.

Намерно сам хтео да избегнем теже изразе као што је „заробљени". Одмах сам га замолио да са свима својим официрима и војницима прими најискреније компименте целе српске војске на херојској одбрани Једрена,

— *Ја сам*, одговори Шукри узбуђеним гласом, *и раније знао да је српски народ велики и храбар народ. У томе овога рата о томе сам се лично уверио.*

Одмах ме је представио осталим генералима и целој свити и понудио да седнем. Најсвечанији чин освојења Једрена био је свршен

— Извол'те дувана, понуди ме Шукри чим сам сео, и извините што ништа друго немам да вам понудим. И одмах почне интимнији разговор. Генерал Азис паша рече, да је он командовао дивизијом која је била према нашој тимочкој. Азисбеј ми је причао, да је имао част бити представљен Краљу Петру и Његовој породици. Личи је друг кнеза Арсена из Русије. Он ми је нарочито захвалио што сам одао пошту турској војсци додавши да мени као војнику не жели судбину која је њих снашла.

Време је одмицало и ја сам морао да прекинем овај пријатан разговор. Замолим Његову Екселенцију да се удаљим и изађем напоље.

Тек што сам изашао, стиже један бугарски официр у утврђење, поручник, и јави ми да долази с наређењем да одведе Шукри-пашу.

— По чијем налогу? упитах.

— По налогу генерала Иванова.

— Имате ли легитимације?

— Немам!

— Ја Вас не познајем! рекох му мирно.

— Сви смо ми под командом генерала Иванова, одговори он.

— Тако је. Сви сте официри под командом генерала Иванова али ко ми гарантује да сте ви у опште официр? Мени су потребне легитимације и овлашћење да вам предам Шукри-а

И он оде.

У том стиже командант 20 пука пуковник Јован Угриновић, кога сам известио да је Шукри паша заробљен са две стотине и девет официра. Заједно с њиме одем поново Шукрију у канцеларију где се Угриновић представио и провео с њиме у разговору неколико тренутака.

Када смо изашли, наиђе један други официр, капетан. И он је тврдио да има налог да одведе Шукри пашу. Скренуо сам одмах пажњу команданту пука, да предавање Шукри паше не може да се изврши на овај начин и да се он може предати само тако ако овај капетан буде имао писмено овлашћење генерала Иванова да одведе Шукри а.

— Из овога се развија један незгодан поступак, рече бугарски официр

— Напротив, оговорих, врло згодан. Дајте овлашћење које тражимо и ево вам Шукри пеше.

— За Шукри а је већ спремљен и стан додаде он мало после.

— Лепо је то. Али онда треба питати Шукри а да ли он пристаје да иде одмах у стан који сте му спремили.

Изађем опет пред Шукри пашу.

— Екселенцијо, рекох овде је један бугарски официр који каже да је за вашу Екселенцију спремљен стан. Ако Ваша Екселенција жели поћи, може ићи тамо одмах. Ако, пак, Ваша Екселенција жели ноћас остати овде и довести своје ствари у ред, може мирно преноћити овде.

Шукри се окрете Азис паши промени с њиме неколико речи на турском и изјави:

— Претпостављам да останем овде где сам.

Салутирам и изађем.

Известио сам одмах бугарског официра и овај се вратио натраг. Са командантом Угриновићем предузео сам да саставим списак имена свих турских официра који су ту били заробљени.

Тако је и учињено.

Шукри је пренеђено у нашем утврђењу у коме је био и заробљен.

Сутра дан ја сам имао као члан одређене комисије. да идем на северозападни сектор и пописујем ратни плен. Кад сам пошао обратим пажњу команданту пука да је потребно да начињени списак официра са Шукри пашом приликом предаје Бугари потпишу и да тако потписани списак остане нама. Командант Угриновић се потпуно сложио са мном. И када сам дошао из комисије, журно сам прешао команданту и упитао га, да ли су списак бугари потписали

— Све је у реду, одговорио ми је у смеху командант.

Косовски осветници

— Из наше скоре —

Дан иза бој у утврђењу Једрена четворице славно палих српских официра, на Куманову, на Битољу, под Једреном и под Скадром. О мајору Великировићу и поручнику Илићу говорило на другом месту. Капетан Недомић важно је као један од одличних командира чета у рату, а тај свој лепи глас потврдио је на бојном пољу у свима борбама у којима је учествовао, док у борби пред Битољем 5. новембра 1912 није пао смртно рањен јуришајући на челу храбре чете своје. О јуначкој смрти његовој говорило и у напису „Од Скопља до Елбасана" а док прикупимо тражене податке вратићемо се да још коју речемо о јунаку, који је слатко за величину Отаџбине умро, остављајући нејако чедо Мом чилу, да буде јунак као отац, и да с њега бабајка када дорасте „до коња и до бојна копља" достојно осветн

Капетан **Никола Петровић** као командир друге чете, четвртог батаљона, једанаестога пука, славно је пао ноћу између 26. и 27. јануара у крвавој борби на Брдици, под Скадром где смо изгубили небројене најбоље јунаке. Капетан је још један, у читавом низу Ниш лија, што славно падоше за ослобођење Србства и животима својим откупише крв, што је друга браћа пролише за њихову слободу. У Нишу је свршио основну школу и шест разреда гимназије, а у Београду Војну Академију.

Као официр службовао је у Пироту, Нишу, Пожеги, и Крагујевцу, одакле је пошао на бојно поље. Учествовао је у борби на Подујеву. После ослобођења Косова с Албанским одредом избио је на Адрију, прво у Љешпз у Драч Тирану и Кроју, где је месец дана био командант места. У борби на Брдици славно је пао

Слава славно палим!

Косовски осветници

Пешадијски мајор

Војислав Велимировић

командант другог батаљона 18. пука одлично као 10. октобра на Куманову

† Мира им дајте....

Ноћ тиха и кротка Сатурнове влађе,
Васионом хрла алемова креће,
Сањив месец иза брегова доноће
Много сенке тако стидљиве и млађе'

Чар вечери.... Шта би хтеле жртве мале?
У нама је крица румена и врела,
Зар рад једног негде запаљеног села, —
Васиону својим болом да запале?

Гинули су љу и и мора крвава
Цвилиле су до сад наоколо светом!
Огњем су и мачем повраћана права

И Васкрс се јављо Богу разапетом!
Ал ометан није у Дворани Мира
Бетовенов геније кад валс инсценира ...

Младен Ст. Ђурчић.

19 марта 1913 Београд.

Штампарија Наумовић и Стефановић, Београд, Чика-Љубина ул. бр. 8. Одговорни уредник: Ст. Ник. Шајинац.

Број 14. БЕОГРАД. НЕДЕЉА 21. АПРИЛА 1913. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

У СЛИЦИ И РЕЧИ

Број 30 филира

УРЕДНИШТВО: Краља Милана ул. бр. 2. ТЕЛЕФОН

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ ШИЈАЧКИ

Излази сваке недеље. Вакредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Ђенерал МИХАИЛО РАШИЋ

КОМАНДАНТ ДУНАВСКЕ ДИВИЗИЈЕ ДРУГОГ ПОЗИВА

Покајање Мусића Стеве

„Вистино, чуј ме —
„Тако т' мога хлеба!
„На Косово Кнезу
„Путовати треба.
„Ја ћу санком снагу
„Окрепити бољу,
„Да не будем неиман
„На крваву пољу.
„На истоку звезда
„Кад источе јасна,
„Ти разани крсташ,
„А борија гласна
„Нек одјекне Лабом —
„Па пре нек' заруди,
„Не било ти просто,
„Санак ме разбуди!"

Засна Мусић Стева,
Лазарево крило,
Засна као витез
— Ал' је кобно било..
На Косово стиже
Када сунце паде,
Сунце српске славе,
И кад живот стаде.
Загна се у вале
Крвавога тока
Орловскога лета,
Тигровскога скока —
На тек што је сунце
На западу село
Тријумфе је венцем
Овенчао чело..

Од онога доба, крвава мегдана,
Од Косова Старог, од Видова Дана,
У Подабљу, кажу, Мусић Стева снива,
Чека да му дође данак новог јава,
И судбина да му изнивоџе суди,
Да га други покличе у часу пробуди:
Чекао је мирно — ана да иде време,
Које носи живот за духове неме,...
И једнога дана грмну нова чета:
„Устај, Мусић Стево, рад завета свет!"
На Косову војска историју мења,
Подижући главу српског обновљења —
Дух Мусића Стеве штој легендом посто
Рече тада: „Децо нека вам је просто!
„Нека вам будућност венац славе спрема,
„—Сад на мени клетве Лазареве нема"!

Недра Гавриловић.

Битољска битка

— Опис једног учесника из VII пука — (4)

(СВРШЕТАК)

Нико од нас не би пожелео да буде у њиховој кожи. Ми бар имамо пушке, а они — тако рећи са свезаним рукама — иду ка непријатељу.

Одједаред кроз подневну тишину одјекну пуцањ топа са турске стране, граната прозуји поред нас и удари по сред групе пионира. Направи се страшан лом. И људи и греде све се то стропошта ива насипа и уз лупу греда зачу се језовит јаук. Једна једина граната убила је на месту 8 и ранила 7 пионира. То је ваљда најплоднија турска граната у овоме рату.

Из села се неко дерао: „напред, напред!" али није имзо ко да чује ту команду

Не потраја дуго, чусмо понова вику из села: „напред! напред". Из села се опет кретало једно одељење војника. Испред одељењ ишао је потпоручник Добросав Николић познат као један од најхрабријих официра у пуку. Таман он са пушком у руци наиђе на оно место где су пионири страдали. пуче опет један турски топ Граната зујаше из даљине и могло се судити да иде право на потпоручника Добросава. који је то такође осетио. Кад је граната била већ пред њим, он се сави и врдну десно а затим одмах лево (као да је играо лопте) и у том тренутку граната тресну у бару мало десно од њега; он се брзо исправи и испрсивши се, продужи напред.

— Боже мој, рече командир, мм ћемо се иза овог насипа нагледати сваких чуда а за тим кад потпоручник наиђе позва га у заклон, да се мало одмори и да се склони од куршума, који баш на том месту почну фијукати чим се когод ту приближи ма са које стране. Изгледа да су Турци учврстили неколико пушака којима су гађали само овај прелом пута

Потпоручник поседе мало, пушили цигару и оде официрима код моста, замоливши да му упутимо његове војнике, ако дођу. И он је био добио наређење да направи осми мост.

Мало после наиђоше два три војника, који се такође заклонише код нас Затим један од њих рече: „Ајдмо. отишао је потпоручник напред, ред је да и ми идемо" — и одоше напред ка мосту.

Из села наиђе један ордонанс и носаше писмену заповест од команданта батаљона: да се покуша ма и са појединцима пређи порушени мост". Капетан позва ордонанса и прочита ту заповест упућену командиру 4. чете, а затим отпусти ордонанса

Кад се ордонанс вратио од командира 4. чете опет га је сврати командир 3. чете и прочита извештаће командира 4. чете, којим је овај извештавао команданта да је немогуће прећи мост, пошто је ширина порушеног моста била преко 8 метара.

— И тако ћемо ми и 4. чета лежати овде у води до мрака, рече капетан, отпустивши ордонанса Сад се не може ни напред ни назад.

Киша је још увек роминала. Магла се повлачила по врховима околних висова Половина Неречке планине није се ни видела од магле. Око 2 часа по подне мало се подиже магла и могла се у неколико посматрати битка.

Десно од нас, према турском центру, видело се распрскавање шрапнела дринске дивизије. Још даље, десно од дринске дивизије виде према левом крилу турских положаја. виделе су се беле шрапнелске кугле како се грушају према висовима, које је требала освојити Моравска дивизија I позива. Далеко тамо на 30 км. од нас на левом боку Турака, чула се потмула јека топова. Тамо — око Бавата и Облакова — рвао се Џавид паша са Недићевом Моравском дивизијом II позива. Од тог рвања, зависила је судбина Битољске битке и судбина наших досадашњих успеха, — и напослетку, судбина наших чета које ће довеле или сутра морати поново нападати на мостове, ако Недић не надјача. У армијској резерви била је Тимочка дивизија II позива на другу за Прилип.

Једно време одјекивала је топовска јека далеко иза нашег десног крила. Помислисмо да није попустио Недић и да Џавид није прешао у напад и гоњење. Зла слутња обузе нас све, кад ће рећи капетан Ђукић:

— Неда се Недић. Знам ја њега. Чисто га и сад видим како на часу историје. Наполеонових ратова стеже зубе и песнице, објашњавајући „гвоздени обруч Давуов код Ауерштета, који нас опоминаше на негдашњи гвоздени беочук Ханибалов".

У том разговору загрмеше наши градски топови и по ломњави њихових граната осетисмо да гађају тамо далеко ка Битољу. Сви упресмо очи на једну чистину западно од Битољских минарета, таман одакле почињаше коса турског положаја. Ту спазисмо повеће груписање турских трупа на које су управили своје догледе мајор Стојан, капетан Шуњеварић и Војин. Баш над главама те велике групе Турака распрскоше се сва наша градска шрапнела. На мах се — лепо смо видели — распршташе тек окупљени Турци. То беху како смо доцније сазнали, три пука, које су Турци привукли, видећи слепо надирање нашег 7. пука преко мостова.

То је олакшало дринској дивизији, да већ око 4 часа по подне јуришем заузме турске централне висове.

Мора бити да су и турске тобџије видели овај успех наших градлија, те осуше рафалну ватру на њих. Једна од тих граната удари сниско у насип, уз који беху полегали војници из 1. батаљона. Граната је пробила насип и ударила по сред главе једнога војника. И на наше велико запрепашћење спазисмо како се на двадесет корака позади запуши његов мозак у опни, која не беше ни напрсла.

— Остаде ли му шта у глави? упита неки окаченьак војника, који загледаше главу свога суседа.

Једна милијарда чавки грајзала је летећи нама. Мени нешто не би пријатно. Али кад загрмеше турски топови, чавке се повратише баш испред нас.

— Добро је, кликнуше сви радосно, осећајући сигурно што и ја.

Могло је бити већ око $3^1/_2$ часа по подне — кад дође ординанс и донесе на блокузаповест од команданта батаљона, да се обе чете (3 и 4.) повуку у село *Ногаи*.

— Известити команданта, рече капетан Ђукић ординансу, да се ја не могу повлачити до мрака, једно зато што ће нас Турци докусурити у повратку, а друго, што нећу да дижем дух код Турака. Ти не мораш ићи командиру 4. чете, ја ћу га известити о овоме.

Ординанс се врати у село и није више долазио код капетана, јер се сигурно командант сложио с тим паметним поступком.

Мрак се већ ближио кад поред нас прође нови командант пука и ађутант Магдић. Обојица беху у шелеринама.

— Лези доле, викаше командант војницима који се дизаху да га поздраве.

Чим наиђоше на завијутак код нас, отпочеше опет зврцкати куршуми по бери око нас. Турци су приметили да су то официри и почеше их гађати. Хтели не хтели морали су обојица сићи са насипа, да се мало заклоне. Мало после дигоше се и продужише до моста.

Мрак паде и ми се један по један упутимо ка селу. Тек око 8 часова у вече сви се вратише. Командири пребројаше војнике и одоше на рапорт команданту, који беше пред ватре у оном разваљеном дућану

Било је 168 које погинулих и оборених у воду које рањених из обе чете.

На наше велико изненађење не беше погинуо наредник Миливој Стојановић који је отишао с првим редом на мостове.

Седећи око ватре официри беху јако забринути. У том дође и рањени потпоручник Крстић, да се јави команднру.

Капетан му рече: „Ви сте срећан човек, рањени сте у руку, извршили сте лепо своју дужност и сад ћете у загрљај своје младице — а ми ћемо можда сутра за њима.“

Потпоручник — и ако рањен, смејаше се на овај командиров говор и оде на превијалиште.

Те ноћи није нико ништа јео. Целе ноћи на киши пренођисмо у шанчевима на ивици села, чекајући да се и сутра понови ово што је данас било. До поноћи па и до пред зору, с времена на време су се чуле турске пушке и митраљези. Баш нам не дају да оправимо мост. Други батаљон је целе ноћи газио по води тражећи прелазе, а неки су покушавали да се превезу понтонима, који су наседали на плићацима између речних рукаваца. Да је то била непрекидна и велика река бар би се могло понтонима прећи, овако је то било немогуће.

Ујутру (6 ог нов.) на наше велико изненађење видесмо да наши војници сребез шеткају по првом мосту и онуда, где се дотле ни појавити није смело.

— Турци су одступили, рече капетан Ђукић.

— По банку да нису, рече Бошко Бошковић, резервни поручник.

Обојица дођоше по банку команданту Вуковићу.

После пола часа Ђукић је добио банку, а поручник Бошко од силне радости пружише му још једну банку.

— Хвала хвала рече смејући се капетан, само кад су Турци одступили.

Сунце већ обасја бојиште, као да се и оно радо ваше победи крста над полумесецом и као да је и оно чекало на ослобођење.

Ми се кренусмо у колони преко насипа. Баш поред првога моста на једном оцедном местанцу, биле су донешене жртве јучерашњег окршаја. Принц Ђорђе, ђенерал Божановић, сви официри и војници одадоше последњу почаст палим борцима последњега дана, по следње битке Срба и Турака.

КРАЈ ВАРДАРА

Моснна Краљевића Марка у близини Велеса

Херојзам српске мајке

— Српскиње су претекле Шекспирове —

У окршају на Преполцу 6. октобра међу првима јуначки је пао пешадијски капетан *Драгомир Нешић*.

Рођена брат Драгомиров капетан Михаило најавио је својој мајци, која је у Крагујевцу, саучешће овим телеграмом:

„Не брини мамо, ја ћоћу брата да осветим!“.

Ојађена мати, клонула од силнога бола и угушена прекомерним плачем, склапа руке и моли се Богу:

— „Боже, опрости ми ако сам те оволиком тугом укредила и дај да мој Драгомир буде једина жртва за цео српски народ!“

Са бојнога поља

На Косову је мир...

После кршаве борбе војска се одмара тамо где је пролила потоком крви. На спици се виде комординјска кола, а мало даље су и трупе. Вели се „Тешко земљи куда војска прође", али то као да се не може применути на нашу војску, која је не само храбра но и племенита. Ова слика најбоље показује, како се народ у ново-ослобођеним крајевима осећа сербез крај својих ослободилаца српске војске. Поред српског логора сељаци слободно гоне крда својих свиленоруних оваца, они без страха напасају своја стада крај српских логоришта и никад још није било тужбе, да им је ко шта уплашио. А и куд ће брат од брата узети. Овај са обала палованте Дрине па' Тамоша, није се у ове крајеве спустио да им буде на терету, но да им помогне...

Од Скопља до Елбасана

— Утисци једног војника другог пријекобројног пука —

(свршетак)

Већ је и ноћ почела падати, када доље сиђ Стеванов, Владимир, ђак IV. разреда основне српске школе у Ресну. Поседосмо, у пријатном разговору са домаћицом, кад се ја усла себе чу:

Шу'није Варвар
Војно се бије
Ветарот кеје
Грозно бесни, ст.

Мајки те плачат
Пенита лепата.
Курушуни фрчат.
Дор небеската.

Тако се бијет
Млади јунаци
Да го заштитијет
Полскијих тиран

Македонките
Венци ми плетат
Од сриe своје
Полсковно цветие

Македонките
Венци ми плетат
Од сриe своје
Полсковно цветие

То су певали умилни гласићи деце Ђорђевића, Владимир, Добрила и Николинке. Песма је тужна, у болу, да човека у срце дирне, а деца су је тако лепо извела, да су ме задивила.

Ми заборависмо и на све оно што је наша војска доживела у овим крајевима, колико је препатила, и колико пати и данас под зидинама гордога Једрења, и зажелих заиста да и данас када смо свој посао свршили, вичемо комотни да уживамо плодове свога рад .

О, мој чаушине
Мој дебели кајдо
О, мој харамбе.

У мом селу крај мора,
Пева гарава.
Нека је, ал' мик се зна.
Најлепши је утва цура
О, тагани

Разлеже се уз прасак пушака, долином и брдима, кроз које се крећемо; све је весело, све је живо као да није било толико тешкоћа до сада, као да II ги пријекобројни пук није ни имао толику ватру на Битољу, да ће је вечито запамтити преживели ратници, који су заједно са погинулим, чуда чинили, да би турских 20000 задржали, да се не пробију ка Ресну, да одатле даље побегну, па да се један велики део гладан и уморан доцније ноћне сам јављати, и нашим трупама предавати. Уживао сам у лепој песми; уживао сам, што су трупе задовољне, веселе крај свег марша, који су дотле имали.

После хода од 12 дана, стигосмо у Елбасан.

Нешто о животу наших трупа у Елбасану писао сам вам раније.

После кратког бављења у Елбасану, упуте цео 1. пријекобројни пук у село Папрел, на 20 км. од Елбасана, идући ка Драчу, у срце дивље и кршне Албаније. Ово је указивала потреба одбране од дивљих Арнаута, који су сваки час правили по какви ексцес.

Скоро читавих месец дана било је мирно и лепо: нама је било забрањено да убијамо и пуцамо на Арнауте: раздвајала нас је река Шкумба и ми смо ишли у патроле, не да извиђамо Арнауте, него остатак турске војске од Берата. Али Арнаути се свакодневно пуцали на коњичке и пешачке патроле. Некога нам рање, некога ми убију, те нам на крају крајева то дојади. И не само то, него се Арнаути толико дрзнуше, мислећи да наша пажња према њима значи кукавичлук, на чак пређоше и у напад, те један наш вод би изложен опасности да сав изгине, да срећом не стиже благовремено цела једна наша чета и отиче борбу са њима. Два дана трајала је борба на простору од 30 км. ангажовали смо цео пук, 4 топа и 4 митраљеза. Наши топови да их бог нежили, рушили су немилосрдно зграде арнаутских побуњеника. Арнаути су се пренеразили, кад су видели шта су својим испадом изазвали, и кад видеше да нема ту шале, да се ми рата не играмо, већ у стварност улазимо и шта су могли урадити другу, него почеше одступати. Они Арнаути, који су одступали десном обалом Шкумбе, наиђу на наше трупе од Тиране. Ове су тада добиле наређење, да гуше побуну оних Арнаута, који су се разбегли по планама, док они на леву обалу Шкумбе прикупљају се опет ради поновне борбе.

Ни наши митраљези нису остали беспослени — гладни. Ми их ретко употребљавамо, јер су халапљиви па брзо гутају велику количину муниције, те зато их штедимо од честе употребе, а кад они дејствују, то чинимо велико задовољство нашем пешаку, а уливамо страх непријатељу који кад чује ову пакленју машину, што све пред собом брише, бега као помамаг.

Док наши пешаци необично воле да чују како митраљези свирају брзу пальбу, и сви окрећу главе да виде одакле долази та музика, дотле се Арнаутима диже коса на глава од страха чудотворне машине, која нема срца насрам дивље руље Арнаута. Можете замислити себи грозоте, које смо доживели за ова два ратна дана: наши топови, митраљези, толико су чуда чинили, да ће се Арнаути вечито тога сећати. Чуди нас, и никако не можемо да знамо ко бији ове Арнауте, али све што чине, себи чине.

Ст Жерж

Из Црне Горе

Крај студенца...

Црна Гора, коју је песник с правом назвао драгим каменом српске круне, огрезла у стењу оскудна у свему сем у љубави њених синова према тој сиротињи и готовости њиховој, да за слободу тога стења жртвују животе своје. У врлетним крајевима Црне Горе, где се крш диже небу у облаке, нема ни воде, те народ тим муку велику мучи и мора да се задовољи, да се пои из каменитих цистерна у којима се сачува вода од киша и снега. Наша слика представља једну такву цистерну, око које се сакупио један народ, често пута из дањине од неколико сати да захити мало воде, да утоли жеђ своју и своје стоке

Од Ваљева до Јадрана

— Са дневним дневницима другог позива — (2)

Али пођи из Приштине а не видети Косовске знаменитости, било би и од људи срамота и од Бога грехота. Нас неколико решимо се, да обиђемо оно на Косову, што се за неколико часова може да види. На коње! заповеди поручник Пешић. Да лако је вама тако рећи, али ја бих волео пешице; јер не волем да ме коњ лупи о леђину, пошто никад нисам јахао у седлу. Смех са његове стране био ми је одговор, али сам и ја одмах скочио на коња и држећи се једном руком за седло (војнички се каже за побратима) трцкао сам се по пољу Косову.

— Ту смо! рече поручник Пешић, смејући се из свег гласа, пошто је мене, ма да је било хладно, видео окупана у зноју, као да сам ја јурио, а не коњ.

Стража нас пусти и ми уђосмо у двориште засађено шљивом, а ограђено зидом.

Ово вам је — поче командир страже; с десне стране двоспратна кућа управника гроба цара Мурата. Један вам је само прозор провидан и кроз њега се види празна соба. Ми се пропесмо на прсте и уверисмо се о тачности његових навода. Остали су прозори загворени дрвеним решеткама као харем. Шта је унутра не знам рече командир страже. А ова џамија пред нама, то му је гроб цара Мурата, кога је распорио Милош Обилић, продужује командир страже салутирајући. Коме је он тад одазао почаст да ли нама или великом делу Милоша Обилића, нисам га питао; јер нисам био ја најстарији.

Пођосмо ка тулбету, осећајући неку нелагодност у души, што улазимо у светињу турску, ипак скидосмо капе

Тулбе је четвороугаоно и на три стране су по два прозора, на којима су навучене зелене тешке завесе са драперијама. На једној страни су само врата. Зид је

Из Нове Србије

Прикривена у народном оделу

имитација мермера, али бојадисан, као тапет од хартије. Под је покривен шареним ћилимом величине као и тулбе 6 метара у квадрату. На средини је на црном чојом покривеном катафалку сандук покривен зеленом чипком на чоји, такође зеленој. Са стране на шесторим малим ногарима 6 турских књига, а около 4 чирака: два мања а два већа. По зидовима 8 већих и 6 мањих свећњака.

Командир страже није могао да нам детаљно објасни значај свега, што смо ту видели и ми се, узбравши неколико цветова из градине тулбетове, окретосмо напред.

Пред вратима нам показа наш чичероне — командир страже леву страну: Видите тамо! То је Бабин Мост на Лабу Кад је Милош Обилић распорио Мурата, ударио је на турску ордију са своја два побратима и разгонећи Турке на буљуке приближио се мосту, да преко њега доспе у српски логор. Али нека проклета баба викну Турцима: Пободите копља са врховима у вис и тако ћете ухватити проклетог Милоша. Они су то и урадили и тако нам је Милош погинуо. Од тад се оно зове Бабин Мост. А и оно тулбе десно, вреди такође видети.

Кретосмо десно и дођосмо до мањег тулбета но ово прво. Ну ту нисмо били те среће, да као и прво буде отворено и да уђемо унутра Код страже није био кључ. Али није било ни дрвених решетака на прозорима. И ми смо кроз прозоре, којих је такође било шест, могли да провиримо у унутрашњост тулбета

На зидовима, место икона, урамљени су неки турски записи. А на средини, налазе се два катафалка један поред другог и на њима два мртвачка сандука. Оба катафалка и сандука, превучени су црном чојом и чело главе њихове по један чирак. Чело главе једног има фес са чалмом, а другог само нешто налик на шубару. И фес и то што личи на шубару превучено је зеленим тилом. Тулбе у унутрашњости није веће од првог, а по спољашности је два пут мање

Одатле крећемо натраг за логор. Поручник Пешић потера коња у галоп. Ја као „добар" јахач склизнух са седла. Утеха ми је била та, што се нисам угрувао, а и што се поручник, кад се окрену није смејао.

Ипак је седло утврђено, а и ја на њему, т. ј. држећи се за „побратима", сретно и здраво дођем у логор

Октобра ..0. добије дивизија налог за покрет. Где ће се ићи? Како? То није било питање. Правац се знао међу војницима и обичним смртним т. ј. водницима и командирима чета: *на горе!*

Пукло оно дотле пусто, а сад пак и сувише живо Косово, па никад краја. Пети пук, као и дотле, у предходници. Ноћ са јаким ветром, затече нас у Дуљем Хану. Дова нема у близини, али је било добро и трње од вење. Кадећи се целу ноћ, као да смо (ектичави ве-

њом, дочекасмо било подбочени било лежећи на каменару, зору. Око 6 часова из јутра, кретосмо напред. Око 4 сата ударисмо на Суву Реку и пошто смо, као и преко Ситнице прошлог дана, на Косову, газили до појаса и уверили се, да није та река сува, већ мокра уђосмо у село Зрзе.

Ова та џамија више и призива православне на молитву, сунце се полако већ клони западу, а ми марширамо напред, благосиљајући ову, што је баш тај момент изабрао за молбу Алаху. Није се сиромах ова преварио. Алах је, ваљда зато, што се и он налази у Божијем царству, благословио пут наше дивизије и пустио нас, да срећно пређемо све тешкоће, да би нас довео пред Брдицу. И збиља, сад пролазећи кроз диван — плодан и раван предео, мислили смо, да ће ово овако по равници трајати све до мора. Али још те ноћи, извлачећи топове из блата, у које су упадали до преко главчина, видели смо да није све до мора глатко. Ватра нам је показивала пут. Пођох напред, да што пре стигнем до оне велике ватре. Видећи официра на коњу, таман хтедох да га запитам о правцу, којим је претходница прошла, кад упознадох команданта другог батаљона V пука, капетана Пантовића. Место да од њега добијем обавештење, он ме замоли, да му ја то кажем; јер он само зна да је пред њим нека комора а да је послао свога ађутанта Канвру, да га извести, па он још није дошао. Оставим га и на све је велико изненађење после ода од стотинак метара стигнем комору и од исте дознам, да је то комора баш другог батаљона и да је она везана за четврту чету првог батаљона, која је у претходници а чија комора још ни је стигла. Како тако изгурао сам на чело.

Стигао сам баш у време, када је потпуковник Плазина сада пуковник, са мајором Митровићем и путоводом Алексом, пошао по пљуску у рекогносцирање.

Зрзе!! Зар је и ово село Зрзе?! Јесте у Арнаутлуку по 2—3 сата идеш, па опет, кад питаш где си одговара ти се истим именом, као да ниси кроз више но сто метара. Немогући даље ићи, останем у Зрзе. После пола часа изађе артиљеријски мајор, сад потпуковник Павловић, и нареди да се гасе ватре! Зар, да ви овде правите ватре и тиме дајете знак непријатељу, да нас све као мачке, побије?! Гасите! Он оде, да у једној кући пробдевиће или проспава ноћ, заједно са дивизијским штабом, а ја остадох, да гледам како једна група за другом гаси ватре, да их на неколико корака одатле поново запали. Снег је покрио земљу, а хладан ветар, тражи од војника, да ако желе остати живи, праве ватре и загреју се, не што им је хладно но да би могли да изврше свети задатак Србинов: да ослободе још и остатак Срба из ропства, турског и по вишој наредби што и пре да изађу на море. А да би то могли да извршe, они су морали да буду чили, а не премрзли, те да Турцима и Арнаутима зададу ватру из пушака, топова и митраљеза, па ма ни ватрама од дрва показали где су и где се крепе, да их упропасте.

Свану, устао је и штаб дивизијски, вратио се и наш храбри командант пука Плазина и мајор Митровић, после лутања целе ноћи.

Напред! Ама зашто увек пети пук у претходници добаци неко? Сигурно ће бити данас битке, а шести је племићки пук, па зато он остаје у дивизијској резерви да се не крвави, одговори му један Ваљевчанин.

Идемо напред, сваком срце од радости, што ће ићи у борбу, бије као у зеца И, о чуда, Арнаути, праве препад, опрезно само! Дођосмо и до Шиваљског моста, у близини кога нам воља показа место докле је дошла пре неколико година комисија за извођење реформа у Арнаутлуку, па одатле отерана назад. Она је отерана у Арнаутлуку, па одатле отерана назад. Она је отерана од обесних Арнаута, који нису трпели контролу над злочинима и разбојништвима, која су они учинили и даље хтели да чине. Сад пак Европа хоће, преко наших мртвих тела, да нам натури своју контролу и Арнауте прогласи ваљда за угљетене и поштене људе.

Али само без политизирања! Кренимо на Шваљски мост, који је грађен за време владе Уроша — сина цара Душана. Пређосмо преко њега, да би били што пре у питомој нашој историској Ђаковици, односно, како је Арнаути сад зову: Ђакову.

Рано из јутра кретосмо ка Ђаковици и већ се чуше прва пушња. Добро је, сад ће бар бити борбе. Средином и левим крилом био је распоређен V а на десном крилу, VI пук, који сад први пут улази у борбу.

Цика пушака, тресак митраљеза грмљавина наших брђана и пешака, пролама небо. На мах сву ту грмљавину надвиси громогласно: Ура! Наши с ножем на пушци тушају се с Турцима по шанчевима. Трећи и четврти батаљон V пука јурну у средину вароши, а I батаљон истог пука на левом крилу улицама поносне Ђаковице. Ни команда ни вика улицама није помогла, а о опасности од стране бесних Арнаута, који су пуцали кроз мегале на кућама не треба ни говорити. Ваљевци и Подринци из 1. батаљона ушли су у српски сокак и почели са Србима из Ђаковице да се грле. Једва се успело, да се наши драгорани војници крену напред У том са противне стране груну топ. Наша артиљерија престаде да дејствује. Онај топовски пушањ, био је ваза од Црногораца, који долазе из Пећи, па јављају, да и они с друге стране са брда Чабрата упадају у варош, као гром из ведра неба.

Живели браћо! проломи се кроз мрачне улице наше старе Ђаковице. Стадосмо као укопани од изненађења и одмах за тим грунуше Црногорци међу нас и почеше да нас грле, љубе и плачу од радости. Варош је била сва у нашим и црногорским рукама.

Ту ноћ изгледа ми да се батаљони нису могли

Из Нове Србије

Један преставници српске власти у Новом Пазару

скупити услед раздрагапости Црногораца, који су се заједно са нашима растурили по чаршији Ђаковичкој. Сутра дан су многи платили са по 25 по туру, весеље и пазар од прошле ноћи. На све стране чујеш дерњаву и фијук штапа, кроз ваздух као и ударце. Један пак Црногорац, кога је командант осудио на 25 због тога што није могао да покаже где је „купио" дењак ствари, прво се џапао а по том мирно легао да прими награду. Чим је и двадесет пети ударац добио, он скочи покупи чакшире, осврте се на све стране, да га не види који Црногорац и без збогом, као љељен, стругну са места срама за њега јунака, јер по њиховим појмовима батине су за жене и стоку. (Настаиће се.)

КОСОВСКИ ОСВЕТНИЦИ

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† Сава Л. Радовановић

ВОДНИК 17. ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА

Београдски листови забележили су са неколико симпатичних речи јуначку смрт младога поете потпоручника Саве Радовановића, који је погинуо приликом напада „Хамидије" на бродове са нашим трупама у приступању Сан Ђованији.

Нема ваљда српског листа почевши од „Дела" и других књижевних часописа па до свих новијатијих политичких листова у којима се већ неколико година нисте сусретали са стиховима талентованог песника Саве Радовановића. Слабо је ко знао ко се за тим именом крије, а врло је мали број оних, који су знали, да је тај поета један обичан и врло скроман трговачки помоћник колонијалне радње Илије Малишића. За тезгом једнога дућпте, који о поезији мање води рачуна но о пропалој вересији, који је више ценио предност оног парчета кесе но леле стихове, које је његов момак на њима писао, Сава, идеалиста са нежним срцем, данас у животу човек ретко, врло ретко среће, трајао је тешке дане, али није малаксавао и није губио нашу ни веру у себе. Када намири муштерије, а они од реда његову услужност никад неће заборавити, млади поета би се заклоњен за какав сандук или балу предао учењу. Неуморно је радио на своме усавршавању и у том погледу постигао је невероватан успех. Сведок су његове песме, међу којима је много бисерно зрно. Учио је и одлично завршио нижу и вишу трговачку школу Београдске Трговачке Омладине. Гледа му у томе није сметао, и с благодарношћу у срцу за то отишао је честити Сава и на онај свет. По свршеној школи вратио се да се одужи Отаџбини. Пошао је у војску. Одличан момак, одличан ђак био је и одличан војник. Положио је испит за резервног официра и када је пун радости саопштио то своме газди, овај му је „благонаклоно" одговорио:

— Е „сине", гледај себи средство, ја у моју радњу, из принципа не примам момке, који се врћају из војске јер из војске нико честит не изађе.

Идеалисту Саву то је до срца заболело. С том је раном отишао и у гроб, у гроб који је на дну Сињега нашег мора.

По свршеној војсци постао је чиновник Индустријске Коморе.

У рат је пошао као водник 17. пука. Учествовао је и одликовао се на Куманову, Прилепу и Битољу. Прошао је најжешће окршаје непоновљен, јер му је у књизи судбине било записано да својом племенитом крвљу ороси обале слободнога српског Јадрана.

Сава Радовановић је био идеалних душа и срце, које је само за љубав знало и ако у своме пратковечном животу није знао за друго до за муке. Узор је то био честитости, прототип поштења, пример карактера, оличење идеалисте, који нежна шта је мржња.

Ко га је знао мораће, хтео не хтео, пропити од срца суду за човеком, који је цео свет љубио, целом свету добра желео, који у животу ниједи никоме није не зло учинио но ни зло помислио. Сава Радовановић је био песник; душа му је била пуна поезије, његове песме нису празна стихокомпанија но израз једне ретко поштене душе, испуњене љубављу и према правду.

Погибија Саве Радовановића може се, с правом, убројати у теже губитке овог рата. Српски официрски кор увек с новосом може упрети прстом на име овог негда скромног бакалског помоћника, који се својим самообразовањем и љубављу према Отаџбини толико уздигао, да ће ваздa светлити примером оним, који за нама долазе.

Мој драги, мој добри пријатељу! Свакога пога сам знао искрено сам ожалио али никад смрт се није тако болно коснула срца мога као смрт твоја, малог човека и великог пријатеља од кога нисам имао користи, али кога сам волео; јер сам знао, да у овом благородном срцу нема другог до љубави за свако људско биће.

За многим је срце моје и очи моје засузиле, али на глас о твојој смрти плакао сам онако како сам плакао само онда када сам изгубио оца свога.

Ти си мали и због младости своје још слабо знан. Да наје ваљало мрети на Отаџбину, за коју си ваздa живео, твоје би име нашло своје достојно место међу оним, који су успешно градили песме, а не ерицали стихоне. Отаџбина те је позвала да јој послужиш место пера с пушком у руци и ти си јој место строфа дао живот, да херојизмом својим вечно живиш.

Слава ти добри човече, прави песниче, незаборављи косовски осветниче!

Слава ти! Слава!

Југовића мајка

— Кано Српкиње жале паше синове. —

У лесковачкој болници у почетку рата преминуо је од тешких рана Радисав Грубач, војник, родом из Брашева. Он је рањен у чело, а куршум му је прошао кроз мозак и изашао на потиљак. Рањен је био на Вељој Глави у боју против Арнаута. Његова родбина је извештена и покрај осталих дошла му је и мајка, једна врло лепа средовечна жена, стасита и поносита. За колима која су спроводила леш покојников, она је врло дирљиво овако нарицала:

Дошла ти је мајка, сине, — узданице!
Да ти види ране твоје — без *пребола*.
Како су те обранили — звер душмани;
Је си л' главу заменио? — мој витеже!
Са душманском крвљу гадном. — Бог их клео,
Зато сам ти и родила — Надо моја!
Да покажеш свој род српски — Осветниче!
Да потинеш као јунак — благо мени
За крст часни и слободу — мој Соколе!
Нека ти је Богом просто — млеко моје,
Којим сам те одојила — Обилићу!
Јер си у бој лути пао — рајска душо!
Руке ти се посветиле — осветниче!

Скадарским херојима!

Ви који џиновско окивчасте дело,
И мачем Слободе расковасте ланце,
Ви, орлови, који пребродисте смело
Арбанашких Алпа урвине и кланце

Уз: Једрене, Битољ, Прилип, Куманово
Где увенча слава наш ратнички кадар,
Ви још једно име додадосте ново:
Словима од злата исписано: Скадар!

Гдегод ваша ђулад прохује к'о бура
Ту гром разорења загрми и сене,
За вас више нема тврдих Порт Артура,
Штрасбурга и Меца, Једрена и Плевне

Батерије ваше громовске силине,
Сраховитом својом кишом пројектила
Направише за час гомилу прашине
Од градескога платна и тврђавских крила

На Тарабош, потом, са помамним хуком
Стручисте са масом, к'о орловско јато,
Полу-месец крвав докопасте руком
И сурвасте доле у Скадарско — Блато!

Слава вам! Високо, нада сва племена
Ви сте нас уздигли, више и од Шпарте,
И смрачили, тако на вечна времена
Славу Суворова и глас Бонапарте!

Вој. Ј. Илић Мађук.

Са бојног поља

Војник трећег позива на стражи

СА БО

Коњичка па

Горња слика представља нек
му на своме послу. Коњички пат
патроле, стигао је иза Велеса, пи
на другој страни доносимо, и од
ономе, ради чега је у патролу уп
вису лепо се виде неке грађевине

Две мање слике на овој стра
нашу војску на њеној дужности

Прва слика снимљена је у Т
њег позива на стражи. Снег је ве
ше хладан ветар, наш непак уви
снегу, али но миче с места, на в

На другој слици се види ја
дали крај огња, што су га једва
са препричавају разне приче и
од других чули о крвавим борба

ТА ПОЉА

а крај Вардара.

манитчан крај и српску војску у ње-
Спира Чаковски као воља официрске
ехане Краљевића Марка, чију слику
тирема рапортом извештај команди о
. Доле шуми хучни Вардар, а горе на
је црква Светога Спаса.
ници су са бојнога поља и показују
одмору.
еру и приказује српског војника тре
покрио. Цича, зима, а са Шаре бри-
ше главу, па у своме руху табана по
е увек био будна ока.
рупа наших коморџија који су посе-
пали од покупљеног грања, па грејући
м фантазијом дочуњују оно, што су

Скадру

У твоме смо стењу, стари, древни граде,
Горда Троја наша и силна ко' слава!
Још једном смо своје испунили наде,
Ма да горким даром и десницом лава...

Твоје гордо стење што небеса пара,
И кршеви голи што недаше прићи,
Под очајним кретом Небескога Цара
И вечите правде морао си сићи

Са победна трона азијатских скота,
Што бранише вешто и лукаво тобом!
Сад је стење твоје синова Голгота
Наших, што одније у гроб сухи собом

Цвет младости, снагу и мишиће најјаче
Када полумесец са врха ти паде,
И крст часни тобом блистати се заче,
И кад ускрснуше све нам наше наде.

Гледајући врле хероје, јунаке,
Где масама хрле у чељуст натрену,
Где падају смело ломећ мишиће јаке
У таму и маглу и крваву пену...

У твоме смо стењу, стари, древни граде,
Горда Троја наша и силна ко слава:
Још једном смо своје испунили наде,
Ма да горким даром и десницом лава...

Јесенковић.

Са бојног поља

Коморџије крај ватре

СА СРПСКОГ ПРИМОРЈА

Српски успеси на бојном пољу, нашли су дострјна одјека у свему нашем јединственом народу са два имена. Ми смо осветом Косова победили не само Турке но и сами себе, међу нама наше Неверне Томе. Цео наш народ као један човек одушевљено је поздравио прве наше победе, а са славом нашег оружја и то је одушевљење све више расло. Цео наш народ похитао је, да се одужи борцима, када није у стању на други начин, оно прилозима за рањене. Богати прилози са свих српских страна живи су сведок јединства осећаја нашег народа од Триглава до Балкана, од Сињега до Белога Мора. Стародревни Дубровник, Атина наша, понос наш у прошлости и дика у садашњости, трудио се, да у овој прилици, као и увек буде међу првима. Цвет Дубровчана на први глас о рату образовао је одбор и он је скупио суму која чини част Дубровнику. Позив одбора дивно говори о песничким и српским осећајима наших дичних Дубровчана, и гласи у целости:

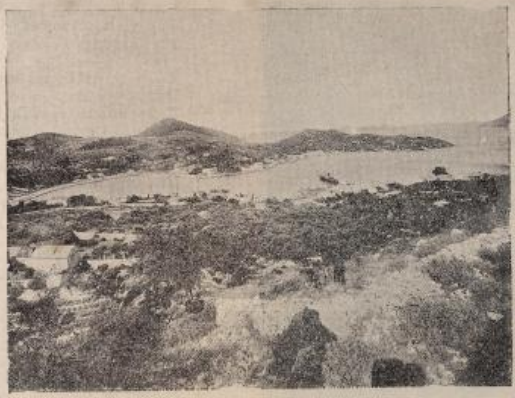

Груж и Дубровачка Ријека

„Дубровчани,

Дубровчани и Балкан! — Два ступа на двијема скрајњим обалама времена и историје народа нашега, на којима вјера отаца наших затегну непреломиви мост куда јездијаху ујаци, гласници, посланици снуждених, онијемљених, небројених покољења што но пренашаху поклоне, утјехе, наде и молитве из слободног и крш ћанског Дубровника онима који даномице умираху за Христа и плакаху над мртвом слободом својом.

Испод тог удесног лука, те чудесне дуге која навјешташе жетве, жетве будућности — тецијаше једна је дина бујица крви и суза, која кад натопи Србију, Бугарску и Византа цијели разби се у немоћи свемоћи своје, о гиганским кук црногорског Арарата и о непредобитне бедеме Светог Влаха.

Дубровчани,

Тако је наш град био одређен од Бога да буде еванђелским Самаританцем крш ћанскога лука од Требиња до Цариграда.

Ако се још човјечанство не одужи Дубровнику због самилости толикијих вјекова, зато милосрдан би Бог, јер му удијели да види у часу смрти своје гдје се раја Слобода Оније, за које он погибаше.

Дубровчани,

Од онога суђеног часа па до данас, обезвлашћени Дубровник остаје вијеран традицијама свој им:

Вијеран Богу, вијеран народу, вијеран идеалу своме — а тај идеал би и јест: Ослободитељ робова, тјешитељ суза.

Дубровчани,

Задњи трзаји вјечне борбе крш ћанства с непријатељем нашега рода потопише опет крвљу задње неослобођене педље балканских земаља.

И ето Дубровник као у дневима Власти, прену се и завапи, јер у јеци стародавне везе утјеха и суза нађе Сама Себе.

Градски бедеми дубровачки

Дубровчани.

У име те свете задужбине отаца наших, позивљемо вас да пружите опет мелем самилости и помоћи онима који још увијек умиру за *крст часни и слободу златну.*

Дубровниче! Повиј ране браћи е да им твој дарак рече:

Ово ти шаље, као онда, наша Вјера, наше Срце, — наше Хради."

И Дубровчани су се одазвали онако како би се одазвали њихови славом увенчани претци.

Дубровник у коме је најдуже царовала српска Слобода која је вековима стајао Слободан и Напредан у пркос силним и моћним суседима поштује традиције својих старих, и заслужује и по прошлости и по садашњости, да се с њиме упознамо. Тога ради данас доносимо три слике из њега

Прва представља чаробно дубровачко пристаниште Груж и Ријеку Дубровачку, где су летњиковци славне властеле, друга представља град и градско пристаниште, место на коме се искрцао Душан Силни, када је Дубровник походио, а трећа слика представља Кнежеву Палату, која је најзнаменитија и највеће вредности јавна грађевина у Србству.

СВЕДОК ДУБРОВАЧКЕ ВЕЛИЧИНЕ

Кнежев двор у Дубровнику

Освајач Скадра

Бригадир, Сердар Јанко Вукотић

ЗАПОВЕДНИК ЦРНОГОРСКЕ ВОЈСКЕ ПОД СКАДРОМ

Уз бригадира Мартиновића бригадир Вукотић најбољи је војсковођа црногорски. Своје војничко образовање добио је у Италији, о храброст, умешност у вођењу војске и војничку спретност показао је пређашњи са својим одредом Тару и Лим и заузевши Бело Поље, Беране, Пљеваља, Гусиње, Пећ и Свето Дечане. После тих успеха именован је за начелника штаба Врховне Команде под Скадром, а када се српска војска повукла испред Скадра бригадиру Вукотићу поверена је команда над црногорском опсадном војском. Он је водио преговоре за предају Скадра и много допринео, да је Скадар дошао српски.

Бригадир Јанко рођен је из Чева, син је чувеног сердара Стевна Машанова, а братић је краљице Милене. По свршеном школовању у Италији ступио је у црногорску војску 1885. Бистар, проницава духа, школован пун воље за рад, а уз то из старе сердарске куће Вукотића, сердар Јанко је врло брзо напредовао у војсци и 1906. постао је министар војни.

За време анексионе кризе додато је у нарочитој мисији у Београд, где је одушевљено дочекан.

Том приликом аустријске власти су га задржале у Загребу и претреле, али нису нашле оно што су тражиле. У повратку из Београда бригадир Јанко се пратио у Црну Гору, да би избегао шиканирање, пређо новопазарског санџака, те је том приликом лично проучао теренске прилике краја, крој који је у овоме рату победоносно водио своју војску. На уређу, која му је као изасланику владара Црне Горе поднета у Загребу бригадир Јанко је одговорио тиме, што је вратио у Беч звезду ордена Гвоздене Круне, којом га раније одликовали.

Јуначке прси ђенерала Јанка украшене су многобројним црногорским, српским и страним орденима, а највеће ће му одликовање бити уз златну Обилића медаљу коју је скоро добио, и свенародно признање српског народа.

Како жали српска мајка

Мати пок. артиљеријског капетана I класе Рад. Свет. Никетића, главног палог при ослобођењу Новога Пазара, која је у њену изгубила, у рату за ослобођење потпаћене, српске браће, јединца сина, тешко је погођена страшном несрећом, која јој је дом ископала. Она лежи болна преболна. Сродници и пријатељи походе је и теше, трудећи се својски да јој ублаже луги јад.

Једни пријатељ почео је тешити говорећи, како јој је сви погинуо у борби за свети аманет српскога племена, за ослобођење неослобођене браће, за славу и величину српскога имена. Једном речи, трудно се усрдно и пријатељски да јој ублажи преголема, вечна, материнска јад.

Тешко оболела старина, бледа као смрт, напрежући се као да ће пустити из груди последњи дах, одупре се о бодље и увеле руке, непридаже се на болесничком узглављу и рече тешитељу:

За то га је мајка и родила!...

И одмах, болна, клону на узглавље.

Тако жали српска мајка!...

Из нове Србије

Црква Св. Спаса у Скопљу

Саборни храм српски Св. Спаса у Скопљу знаменит је по своме скупоценом уметничком иконостасу, чију смо слику донели у ранијем броју. Иначе сама црква ни по чем не нада у очи и грађена је по типу других наших цркава православних под Турцима, који нису дозвољавали, да хришћански Божји храмови својом величином и лепотом одвајају од њихових џамија. Црква је више у земљи. Грађевина не представља никакву вредност, али је богомоља у прво великом поштовању код народа далеке околине. Црква Св. Спаса је доста имућна. Пред црквом се види гроб и споменик много заслужног родољуба, првог Србина митрополита скопљанског, блаженопокојног оца Фермилијана.

Борба с Џавид пашом

Кота 452, положај пред Џавид Пашом, 15. марта 1913. године.

Наша предстражна линија дотерала је до коте 452 док се пред нама, на коти 500 налазила предстражна линија Турака, који су долазили од југа. Ове предстраже биле су ради заштите од побуњених Арнаута али како приметисмо, после угушене побуне, да туда крстаре турске коњичке патроле, од којих је једна и заробљена, видесмо да се налазимо пред регуларним непријатељем, пред Џавид Пашом.

О јачини турских трупа на основу добивених података т. ј. турских заробљеника, није се могло никако сазнати право стање, јер је сваки друкчије говорио, те се морало само насилним извиђањем, борбом то утврдити.

У том циљу је 11. марта упућена једна чета I. прекобројног пука, да донесе тачне податке. Турци се овом нису надали, па и ако су били бројно јачи, повукли су се са положаја, са коте 600 назад, ка врошици Љушми, која лежи на 5 км. од коте 500. Но сутра дан, 12 марта, поћу из Љушме два табора да поврате свој стари положај коту 500, те натерају нашу чету на одступање. Наши се врло вешто повукоше ка коти 452 и благодарећи вештини официра који је то извео, сачувани су животи многих наших синова, који су му били поверени.

Кота 452 налази се пред селом Балогат, које има телефонску везу са главнином пука, који се тада налазио на гребену Душка те командир телефонски извести команданта о надмоћности турске војске с примедбом, да би му требало појачање одмах да се пошље Према оваком мишљењу командира, буде упућена на положај једна чета и један топ. Рано ујутру, већ су турске трупе почеле наступати ка коти 452 али после кратке борбе буду одбивени и повуку се на свој стари положај. При овој борби, турска пешадија била је заштићена артиљеријом и митраљезима, који су се затворили у једну сеоску кућу, одакле су успешно дејствовали, док нису уђуткани са неколико метака из нашега топа.

Пошто су се Турци повукли, командир извести команданта о току борбе, губитцима, и осталом, стављајући на крају извештаја мишљење, да би требало послати још појачања, пошто се лепо видело прикупљање турске војске на коти 500, и спремање за напад. Одмах је упућена још једна чета и 2 митраљеза. То појачање стигло је на положај 12 марта око 4 сата по подне.

Официри су догледима посматрали турске положаје и груписање и појачавање њихових трупа, које су се налазиле на 4—5 км. од коте 500 док су се наше налазиле из 25—30 км. Неколико млађих официра предлагали су да се Турци ноћу нападну, и на тај начин са положаја одагнају, док су други то спремање Турака олако узимали, не придајући никаква значаја томе, били противни ноћном нападу, мислећи да је боље, да чекају да Турци крену напред. Како је мрак пао почето је утврђивање положаја, што је било од неоцењене вредности у сутрашњој борби.

Ноћ је прошла на миру, дивне албанске планине привлачиле су нас, да уживамо у њиховој дивљини, ми смо искоришћавали слободне часове уживајући у красној природи ових дивљих предела. Пред зору, око 4 часа чуло се пушкарање између наших мртвих стража и турске војске, која је с планом предузела напад на наш положај. Пуцњава се постепено почела развијати, све јаче и јаче, да у 8 часова достигне кулминацију, да се претвори у паклено фијукање куршума, рику топова, монотоне песме митраљеза и узвике људи, који су се и са једне и са друге стране јуначки борили.

Пошто су Турци врло добро познавали положај то су своју главну силу сконцентрисали на наше десно крило, које је било најслабије. Кад су се примакли на 7—800 метара, трубе засвираше, што је био знак да артиљерија почне дејство против нас, помоћу своје трупе; срећа је била велика што су готово сви метци пала неиељени падали иза нас. т. ј. пребацивали су, а једна граната која међу нас паде, на нашу превелику радост није се ни распрсла, те тако од артиљерије њиховe бесмо сигурни, пошто нису смели покушавати са подбацивањем, јер су се бојали да своје војнике не туку. Да су Турци имали тачно одстојање до нашег положаја, они би нас са својим артиљеријама лепо сахранили, пошто смо ту били врло густо распоређени због теренских тешкоћа.

Турску пешадију у овом нападу штитили су топови и 2 митраљеза, од којих је један брзо уђуткан док је други још дејствовао са даљине од 300 метара према нашем фронту; али, наш топџија, знајући сву опасност ове паклене машине, појурио је, да уђутка и ову керицу, која је почела да наноси квара нашим трупама сручивши на њ неколико шрапнелских зрна.

Наша пешадија држала се упорно на положају а добила је и наређење, да положај не сме напустити, по цену најскупљих жртава. Турци су надирали, и једног

момента учинила нам се толико критична ситуација, да смо се готово спремали за одступање, кад на једанпут зачусмо вику наших војника „Не пуцај наши смо." и „Турци се предају", наша је ватра мало обустављена, да би турски заробљеници били доведени позади наших положаја.

После борбе поднаредник, који је ове Турке заробио, причао нам је о томе ово:

Ја сам био на предстражи, кад на једанпут пред нас искочише ови Турци, што их овде видите, један од официра одмах ми прије, и упита да ли има много аскера на положају. Ја му одговорих да их је толико да се ни избројати не могу, и како ће и нас и њих све побити; нисам ни приметио, кад је један од турских војника дигао пушку да ме убије, тек видех где плану револвер у руци официра, који рани тог војника наређујући да нико не пуца, већ да се преда мени, а ја њи им живот сачувати; тада у сред оне најжешће ватре извади табакеру и понуди ме дуваном, што му ја и не одбих, и после се кретох са њиме право ка нашем положају.

Ова предаја Турака толико нас охрабри, да поче смо дејство поново. Оба наша митраљеза почеше опет дејство са својом ужасном ватром. Тако смо задржали цело десно крило турско, не давши им ока отворити, а поднаредник, који је заробио оне Турке причао је да су наши митраљези покосили цео један строј турских војника. Једина мана код њих била је у томе, што су послужиоци били махом резервисти, који машину добро и не познају, те је сам командир морао дејствовати, тј. руковати митраљеском ватром, излажући се сваког тренутка опасности да погине.

Наша артиљерија као и свуда, тако и овде јединствено је извршила свој задатак. Нарочито је помогла нашем десном крилу, јер је ту била сва сила и главно надирање турске војске. Исто тако су и на фронту показали своје одлично дејство. Турци су са својим топовима дејствовали с времена на време, јер су штедели муницију.

Наших је било 4 чете, по 200 људи, 2 митраљеза и 2 топа, а Турака око 1500, са 2 митраљеза и 2 топа.

Око 9 часова командант изда наређење, да једна чета обухвати Турке с лева, друга с десног бока. Тај обухватни напад панично је дејствовао на Турке, и под силом наших куршума и топовских зрна, почеше се повлачити ка свом старом положају, остављајући многе мртве и рањене за собом, да дочекају нове борбе, које су им тек предстојале.

Поводом ове борбе, наређено је, да се одмах крену још 2 пука ка положају коте 452 и 500 и да се поведе одсудна борба са Џавидом, па да се или ухвати, или уништи.

Од наших су рањена два официра, командир митраљеског одељења Ђорђе Благојевић и командир чете Дрг. Васовић, капетани, и око 70 војника; погинуло је 22 војника. Турци су изгубили око 200 које мртвих које рањених и 150 које војника које официра заробљених са 1 митраљезом и муницијом. St.

Престолонаследник војсци

— Ускршње честитке. —

Командант прве армије, пешадијски пуковник Њ. Кр. В. престолонаследник Александар упутио је о Ускрсу својој армији ову наредбу:

„Честитајући празник Васкрсења официрима, подофицирима, капларима и редовима моје храбре прве армије, јунацима са Куманова, Велеса, Прилипа, Битоља и Елбасана, ја сам уверен да ће увек и у свакој прилици остати достојни њихове храбрости и славе онако сјајно манифестоване у овоме рату. Срећан сам што шаљем честитања мојим храбрим војницима за светле ускршње празнике из Скопља, старе српске престонице, када се налазе на просторији старе српске царевине, коју су они ослободили и залили својом јуначком крвљу. У убеђењу да ћете вршити своју дужност и у будуће, како сте је вршили у своме рату, ја вас поздрављам, дични моји јунаци, и честитам вам празник са: Христос Васкресе!

Александар."

Великани руске армаде

Ђенерал Љињевић

Стари прослављени руски војсковођа ђенерал Љињевић, који је пред крај руско јапанског рата примио главну команду над руском војском од Куропаткина, чим је Србија објавила рат Турској за ослобођење Косовског робља био је међу првима, који се ставио на расположење српској војсци, да јој послужи својим знањем и искуством. Та понуда за нас је драгоцени доказ његове искрене и велике љубави према нашем народу.

Наше војсковође

Ђенерал Михаило Рашић

КОМАНДАНТ ДУНАВСКЕ ДИВИЗИЈЕ ДРУГОГ ПОЗИВА

Отмени и госпоственн српски официр, који је ушао у овај рат до срца увређен, изишао је из њега светла образа, поносан јер је чист као злато. Ђенерал Рашић, који је несумњиво један од најобразованијих наших официра и човек коме стручну спрему ни противници не поричу, стекао је највеће заслуге за наше артиљеријско наоружање, које се у овоме рату показало у свом своме савршенству. Он је био једна од главних чиње ница која је највише допринела, да српска артиљерија добије топове и муницију, који су за непријатеља били страх и трепет и који су, по једногласном признању свих стручњака тако много допринели нашим бојним успесима. А због тог наоружања ђенерал Рашић имао

је невин много горких часова и због тога је морао пре времена да напусти војску, за коју је од младости живео. Ако и за кога за ђенерала Рашића требао је овај рат, да утврди његову савесност, а документованом својом способношћу извојевао је, с пуно права ђенерални чин.

Рашић је један од најстаријих наших војника. Рођен је 16. јула 1858. у Алексинцу, где је свршио основну школу и два разреда гимназије. Школовање је наставио у београдској реалци, где је 1874. свршио шести разред и ступио у Војну Академију, у једанајесту класу у којој су му били другови генерал Живковић, генерал Степановић, пуковник Дамњан Поповић, Исаковић, Бор. Нешић, Божа Крстић, Симе Рашић, и други. У школи их је било 23. а он је био осми у рангу.

Као млади питомац у рату 1876. био је у штабу јужно моравске дивизије, у четвртој батерији ове дивизије и водник четврте батерије шумадиске дивизије.

Као официр био је у накнадном курсу Војне Академије

У оба Српско Турска рата учествовао је у борбама на Мрамору, Алексинцу, Бобовишту, Делиграду, Пироту, Марковом Калету, Копашници и Врању.

У другоме рату био је ађутант команданта првог артиљеријског пука прве шумадиске дивизије шумадиског кора.

У српско бугарском рату као водник прве батерије тимочког артиљеријског пука учествовао је у борбама на Зибену (Трну), Гургулјати, Сливници, Брезнику и Пироту.

За заслуге и храброст у рату пуковник Рашић одликован је сребрном и златном медаљом за храброст, са две црногорске медаље за храброст, Таковским крстом с мачевима и медаљом за војничке врлине. И других одликозања Рашић има безброј. Он је један он наших официира, који има највише страних ордена, које је добио дугом службом на двору. Од наших ордена има Бели Орао т. већег степена Таковски Крст, другог степена, а од страних ленте бугарског ордена за грађанске заслуге, и Св. Александра, црногорског Даниловог ордена, звезде ордена Франца Јосифа и Гвоздене Круне, Талијанске Круне, Румунске Круне, грчког Св. Спаситеља, турску Османлију, јапанску звезду и др.

У миру Рашић је кадијеру официрску почео у трупи, а 1886. после рата с Бугарском, постао је командир телеграфског одреда, којим је почело уређење сталне телеграфске команде

Године 1887. постао је као капетан друге класе Краљев ордонанс, после две године унапређен је за ађутанта, а 1893 постао је маршал двора на коме је положају остао до 1 априла 1900. када је по молби као потпуковник постављен за команданта моравског артиљеријског пука. У априлу 1903. премештен је за инспектора артиљерије у министарству војном где је остао док прошле године није пензионован.

Осим других дужности пуковник Рашић био је три године хонорарни наставник Војне Академије, а Краљу Александру је био наставник за артиљериска правила. Био је изванредни комесар за пограничне трупе 1900. био је као изасланик српске војске на француским маневрима, а три године био је као млад капетан на спреми у генералштабу.

Када је Краљ Милан, по абдикацији, путовао по Истоку у његовој пратњи је био и Рашић, који је успомене са тога свога пута написао и штампао у две велике књиге „Са Њ. В. Краљем Миланом на Истоку".

Осим тога радио је доста и на војној књижевности, која од њега има у „Ратнику" доста цењених прилога.

Рашић важи као врло способан војсковођа и за то му је и поверена тако важна команда, а дато му поверење он је потпуно оправдао и на Куманову и под Једреном. За успехе његове дивизије под Једреном ђенерал Рашић је одликован од Краљ Фердинанда орденом за храброст трећег степена, одликовање које се у бугарској даје само најзаслужнијим војсковођама.

Нови Краљ Албаније

Есад Паша Топтани

ХРАБРИ БРАНИЛАЦ СКАДРА

После полуголишње јуначке одбране тврдога Скадра храбри његов командант Есад паша Топтани морао га је предати херојској црногорској војсци. Он је немогући више одолети навали црногорских лавова предао град на часан начин. Црногорци су јунаке пустили да иду под оружјем. Српска војска пропустила их је кроз нашу територију у срце Албаније и Есад паша који је члан једне од најугледнијих и најбогатијих старих албанских породица прокламовао је са својом војском независност Албаније, а себе је прогласио за првог краља те нове државе. Есад паша је европски образован човек четрдесетих година. У народу ужива врло велики углед а породица му је на делеко чувена од старина, те се његов покрет мора узети као озбиљан покушај Албанеза да створе од свију и свакога независну Албанију.

Спомен-ик херојима

— Осветницима черногорских јунака —

Једрене је пало. Освећени су јунаци који нам некада изгинуше на Черномену. Прикинут је последњи бео-чуг ропског ланца, који нам је стезао браћу робове.

То велико дело српске и бугарске војске изискивачо је и велике жртве. Велики број најбољих синова Српскога Народа платио је животом својим ту велику тековину. Једренско поље натопљено је кр-вљу и посејано костима јунака браће, наше.

Ослобођено р о б љ е чуваће у срцима својим благодаран спомен на своје пале ослободиоце. Али смемо ли оставити то крваво и славно поље без видних обележја које ће вековима казивати пролазнику, да су на томе месту слободна браћа положила живот свој за слободу браће робова? Не, то не смемо учинити. Огрешили бисмо се и о себе

То славно место мора бити обележено спомени-

ком великим, као што је било велико пожртвовање наше пале браће, јаким као што је мишица њихова јака била, трајним као што ће спомен на њих бити трајан у робља ослобођења.

Другови палих јунака са дунавске и тимочке дивизијске области, предузели су, да се тај видни споменик, који ће у исто време бити костурница наших хероја, подигне пред Једреном, на домаку оних места, где су окршаји наше војске били најстрашнији, верујући, да ће очеви, браћа, синови тих јунака најсрдачније припомоћи својим средствима, да се тај споменик што пре подигне.

Зато се они и обраћају овим позивом на вас, очеве браћу и синове тих неумрлих јунака да шаљете своје прилоге, да се достојан споменик подигне најдостојнијима међу српским синовима. Сваки од вас учиниће то, јер својој слави и своме поносу споменик диже.

Све прилоге треба упућивати благајнику одбора пуковнику г. Љ. Јовићићу, команданту VII. пешад. пука II. позива народне војске.

Председник одбора за подизање споменика једренским јунацима,
генерал **Ник. Рашић**,
командант Дунавске Дивизије II. позива народне војске.

Јунак са Мукоша

Међу официрима који су се у овом победоносноме рату нарочито лично одликовали заузима угледно место пешадијски капетан Јордан Ј. Икић, командир чете у првом пешадијском пуку, који је са својом четом заузео снегом покривени Мукош. Са својом четом он је први прешао границу код Ристовца и учествовао у свима борбама од Рујна до Битоља, предходећи увек својим војницима примером храбрости. У недељу 21. октобра 1912. онда поручник Икић добио је наређење, да исте ноћи са својом четом заузме Мукош и да се на њему утврди и задржи до даљег наређења. Посао је веома тежак, али су команданти пука и батаљона знали да ће бити извршен када је поверен Икићу, код кога као војника док је жив нема немогућности. Теренске тешкоће су биле неописане, зима да пуца дрво и камен, помрчина густа као тесто, да се прст оком не види, па ипак је Икић успео да око поноћи изврши повереки му задатак избије на врх Мукоша. У настављању предстража око поноћи сукобио се са турским предњим одељењима. Отвори се луга борба која је трајала један сат. И ако су Турци били надмоћнији и у повољнијем положају Икићих је са својим храбрим Врањанцима сузбио и успео да заузету позицију, која је од велике важности задржи до доласка јачих одељења наших трупа. У зору стигла му је у помоћ још једна чета под командом капетана Милоја Стојковића. У том и Турци навале многом јачом силом енергично да поврате изгубљене положаје, али су их Икић и Стојковић надбили и после два сата огорчене борбе натерали у бегство.

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН **Јордан Ј. Икић**
командир чете у 1? пуку.

Икић је био у предходници приликом продирања наше војске ка Куманову, био је у предходници код Буја новца и заузео Коњаре. После одликовања на Мукошу истакао се и на Обдакову. Приликом заузећа Битоља газио је Шемницу до појаса и свагда је био у првим редовима, не страшећи се непријатеља, који је на све стране сејао смрт.

За показани успех у вођење чете, по предлогу команданта пука, пуковника Душана Туфегџића још у почетку рата награђен је капетанским чином, а за показану личну храброст предложен је за медаљу за храброст, коју је у истини заслужио.

Икић је дете Топличине Косанице, и војник је од ране младости своје. Пун љубави према војсци, лепе интелигенције и солидна образовања, неуморан на послу, он је брзо напредовао, показавши се на бојном пољу достојан награда, које је добијао у миру.

После свршених ратних операција капетан Икић је премештен у други пешадијски пук Књаза Михаила првог позива народне војске и сада се са тим пуком у коме служе синови његова родна краја, налази у околини Дебра, где и опет има руке посла, које он свршава на задовољство предпостављених, као војник који извршење наредаба сматра за свету дужност.

Капетан Јордан Икић је тип оних војника, који се у служби држе онога „у млађега поговора нема". У киши кишурама он се није знао поколебати, када је имао да изврши оно што су му старији у задатак ставили. Уз друге војничке врлине то ће му у будуће осигурати напредовање.

ПРОДАВЦИ се моле, да нам обрачун за до сада продате бројеве одмах пошљу заједно с непродатим бројевима.

ПРЕТПЛАТНИКЕ молимо да обнове претплату на другу четврт, како не би било прекида у шиљању листа.

Резервни пешадијски потпоручник

† НИКОЛА ТАЈНИЋ

водник IV чете, IV. батаљона, 13. пука II. позива славно пао на Куманову.

Наши резервни официри одлично су се показали у овом рату, у коме су многи славно пали за Краља и Отаџбину. Међу тим Косовским осветницима, којима је било суђено да слободу Косова откупе својим животима, налази се и јунак чију слику горе доносимо, Потпоручник Никола син је поносне Вељкове Крајине, у којој је био један од најотреситијих и најугледнијих људи из народа. Рођен је у Вељкову, где је био општински деловођа и председник општине. У крвавој битци на Куманову Никола је на челу свога вода љутих Крајинаца јурио неустрашимо на непријатеља и ту је 11. октобра када се борба већ клонила своме крају, потпоручник Никола пао смртно рањен. Тешкој рани подлегао је у нишкој болници. Цела Крајина и сви који су га познавали искрено су оплакали овог честитог човека и доброг јунака, који је Србовао како ваља за време мира, а на бојном пољу је претходио примером, како је за Отаџбину слатко умрети. Као интелигентан сељак вредно је у својој околини растурао српску књигу и у томе је био десна рука неуморном раднику на народом просвећивању у овоме крају Томи Манићу

Нека је слава славно палом!

Број 15. БЕОГРАД, НЕДЕЉА 28 АПРИЛА 1913. Година I.

БАЛКАНСКИ РАТ У СЛИЦИ И РЕЧИ

Број 20 пара

Број 30 филира

УРЕДНИШТВО: Краља Милана ул. бр. 2. ТЕЛЕФОН

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ ПИЉАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

НАШЕ ВОЈСКОВОЂЕ

Ђенерал ПАВЛЕ ЈУРИШИЋ

КОМАНДАНТ ДРИНСКЕ ДИВИЗИЈЕ ПРВОГ ПОЗИВА НАРОДНЕ ВОЈСКЕ НА РУЗИЋ, КУМАНОВУ, БАБУНИ, БАКАРНОМ ГУМНУ И БИТОЉУ.

СРПСКОЈ БРАЋИ.

Мојег виенца браћо, нема, још'те нема,
Од пјесм' је сваке боља шутња нијема,
Не може вам Хрват да опјева славу,
Ни ловора граном да вам вјенча главу,
Та најљепши виенац и најљепше слово
Вашој вјечној слави то је К у м а н о в о!
К о с о в о је ваше... Цар се Душан буди...
И Марко је устао!.. Ви сте данас људи!

Наша једна раја ето на далека
Чула, гдје се ори ваша бојна јека,
Шутјела је само; што ће раја биедна
Своја круха гладна, своје воде жедна?
Хтјела је заорит — — ал' закука јаче,
Да у вашим мртвим своје живе плаче
Убише је патње недаће и муке,
Не има раја више нити у хајдуке!

Сплит

Не треба вам пјесма од бијата Хрвата,
Јер су ваша дјела пјесме суха злата!
Ви сте својом снагом ускрнули зору
И пратили сунце рођеноме двору,
Позвали сте Марка на пир нове крви:
Хероји сте данас на Балкану први.
Са Бугаром братом удристе још боље,
Виенац ваше славе реси Д р и н о п о љ е!

Мојег виенца нема.. Тражим болну рају,
Да је слабу купам у нашему сјају,
Да је крстим опет вашом рујном крви
Да постану орли њени слаби црви,
И науче ови невољници спети,
Да је добро живјет, ал' још боље мрети,
И кад чегве стисну и ноге и руке
Онда треба поћи опет у хајдуке!

Ринкара Катаринић Јеретов.

Борба на Црном Врху

— Великије једног учесника из XIV. пука прног позива —

Одред XIV. пешадијског пука прног позива који се састојао из: самог пука; дивизијона брдске артиљерије, под командом мајора Крунеженића; вода кола и пионира и нешто болничара напољше је 9. октобра код села Талишманја, пошто је звузео Кратово. Одред је вероватно имао, да се преко села Крилатице појави у бок Страцинском положају и одвоја осталим пуковима тимочке дивизије заузимања истог; но ово је већ свршила раније јака дивизија сама разбивши Турке, раздвојивши их у два дела која су се повлачила ка Куманову и Скопљу.

Ноћ 9. октобра код Талишманја прошла је на миру; преко ноћ добивено је наређење за покрет Кратову; јер Турци нале седа око Кратова, а и вароши прети опасност.

Зором 10. октобра припуцаше пушке на бивачној стражи и док си ударао дзан о дзин батаљони су били под оружјем инстинктивно сваки је војник грабио пушку и стајао што пре у строј. Ово пуцање изгледа ми да је било нарочито наређено од стране команданта пука, Драгомир јева тактика овде је нашла своју примену; само да командант пука после прних пуцања није узалуцно што га грло довеси: Шта је то? Овако су одмах доста њих помислили, да је наменштено пуцање там пре, што је командант пука био у близини предстраже на превођењу, а не у бивању.

Наквадно су завијени шатори; пук је се прекуо поред једног затвореног хана. Где се пук креће и у ком правцу: није се знало; кад је упитан командант одговорио је: Замном! Широк довољно колски пут давање могућност за брзо претање; убрзо видесмо да се покрет прши натрат ка Кратову. Западно од села Железнице задоја се 4. чета 4. батаљона добивши налог да се фронтом утврди ка Кривој Реци и ту поред пута остаје до даљег наређења.*)

Предходницу пука образовао је батаљон мајора Живана Грбића, на челу главнине батаљон капетана Љубомира А. Недељковића, на су се даље ређали остали батаљони и делови. У таком распореду убрзо се стигло до Кратова. Уступ срећосмо претворене сеоске и сеоске, претворене пљачком за коју су користили и мегарџије. Шта се ту код ухваћених пљачкаша није могло наћи и струкова и бауза и јастука, брњјача и сатова, по недесет емаљираних лончића за кафу, и у опште речено: што им треба и што им не треба. На самом уласку у варош ноћни пред чело главнине потпуно наоружаних, 6-7 турских војника, са суро-зеленим зашивеним фесчићима без кићанке; појединци из штаба пука инстинктивно се машише за револвере; али се брзо објасни да су то хришћани бегунци из турске војске; њихов говор и свеђочбе једног комите потврђиваше ово.

Убрзо се изашло на прва плато јужно од вароши, претходнички батаљон преко села Шиљегова хваташе се их. Плавиње. Звоно са сеоске цркве звоњаше на молитву, јер је долазком војске било спашено турске обести; ред је био дошао на њега да га Турци кољу и пале. Предходница заузе предстражарски положај а главнина скрете десно платоом прећена доста плахом кишом, која поче да одједанпут пада. Под кишом почеше се дизати бивачи по батаљонима, артиљерија и делови позади. Очас утонуше војници у шаторе на мокрој орници, без сламе. Хладна киша, баре и ситно меко блато, које се очас направи, не даваше да се изађе, једино који су баш морали изаћи су: видите ког команданта батаљона зове за командир, или какав ординанс пешак гласи по блату и једва извлачи ноге да би донео или однео наређење. Хаће неће излазе се из шатора стражари за бивачке страже, неможеш их изаћи на овом кишмету; зовеш га по имену он бути и прави се „шваба", у овакним приликама помагало је да се десетар уме за јаку и он очас наће његове из десетине. Гумиране пелерине кроз шавове почињу да пропишњавају код официра; они се жалу на Задругу и псују, чује се пљска десно, на Куманову озбиљно се бије битка. Око 1 часа по подне артиљеријска пальба толико је узела маха да је и код нас, страшно изгледало; наше су мисли биле тамо, зебло се да се не догоди каква несрећа, те да нам у почетку не поквари операције.

Батаљони се почеше утврђивата чим киша престане. Турци нам под носом напаљоше један засеок у коме су били абегови на околине Штипа. Кмет селски доје задихан плачући тражи „командира" вели: да су му запалили сина и да су Турци заузели Црни Врх пушкарајући се из стења са нашим сељанима и 2 батаљоном који је имао тад једног погинулог и једног рањеног у шаку. Ватра артиљерска на Куманову око 7. часова увече поче да малаксава, јер се већ беше смркло, али се пиак на маховс и преко ноћ $^{10}/_{11}$ чула. Командант пука са штабом скупљено се у неки њчерак — подрум у винограду, команданти 1. и 4. батаљона са својим штабовима опет у једну кошару покривену лесом; то су биле „парске" палате, само кад је сувота па макар колко да дим улаза у очи. дување на врата, којих није било, спречено је импровизованим вратима од хебета капетана Недељковића. Прикомандован доктор Гостушки импровизовано је од носила постеље тако,

*) Ова је чета повучена још истог вечера у састав батаљона.

да је се ноћ провела доста погодно и ако грушасти као сардине и набијени овчијим шкурама скупљаним овде целог прошлог лета. Предвече нам стиже продовољство из Крајова, мештани наоружани дођоше нам на магарићима хлеб, кромпир, шаргарепа, лук и неколико кавова цигарета највише оних „болих“ — cigarete de village. Ови причају: како је ова са џамије рано једног у вук, а једног у шаку. Али сам му ја ни ово сирово кожне удрапши га баш у чело, вели он, показујући пушку праћени пртима пушаку пронеси их предњем пишану да би показао гестом да га је „фино“ напишшано. Уједно нам саопштише да је XV. пук стигао у Кратово.

Освануо је 11. октобар. Чује се, да је цела дивизија стигла у Кратово и измарширала преко кратовске караула на пл. Плавицу. Чује се слаба паљба према Црном Врху. Већ је 9 сати, јака топовска ватра чује се са Куманова и посматрамо падање граната и шрапнела; трупе не видимо; једино парош се види. На једном месту тако силно падају гранате да се у минуту види до 7—8 димова од распрскавања. Наш пук још се не креће, без дејства је, и „кукаташки“ бути и „чува“ бок. Чује се, да је на Црном Врху 2000 Турака и да сва села ка Штипу пале и да напред бега к нашој војсци. Велики број завађених за лекарску помоћ од стомака и прошава, као последица јучерашње хладне кише и ноћења на влажној земљи.

2. батаљон мајора Грбића је хтео сам да се врати у свак, но праћен је поносна натраг од стране команданта пука послања му у сусрет 3. батаљон мајора Павловића; напред на положај већ је стигао XV. пук. У 11.46 часова кренули су горе на положај 1. и 4. батаљон, код овог застава. Кад се пролазило кроз село Шишегово извило је и велико и мало, сама женскадија, маса једна од збегова, жене и девојке одушевљено бацају цвеће на војнике, узвици: Срећан пут, браћо! Бог да вам помогне! Да ни ослободите од таја нџе! повазвали су се једнако гестом оружених руку као кад хоће неког да загрле. Звоно на сеоској цркви некако тужно ударано беје као на убуну, написар црквени вади се горе на отвореном торњу да се већ уморио, али га нпак не испушта из руку, јер како би за Боса то могао и урадити, не би сиђи могао у довољној мери манифестовати радост целог села и збегова; јер није шала толика војска иде на Турчина, а са њоме иду и наде да ће се Турчину платити за претрпљени страх, попаљена села и уништену имовину. Мало даље из села, поред самог пута, су разваљене цркве Св. Николе, крова нема али се живопис по зидовима још види, нарочито падају у очи: Св. Јелена, Св. Петка и Св. Лука.

Тачно у поднe ноће да дејствује и наша брдска артиљерија извучена на Плавицу стазом, која је силно кривудала да би се пробила кроз стење и изашла на предњу ивицу положаја. Осећаше се у жалама јаче струјање крви и нешто што показиваше предосећање, да ће борба бити јака.

(наставиће се)

Стари ратници

Тома Д. Тодоровић, коњички капетан I класе у пензији и резерви и командир I ескадрона III позива Дунавске Дивизиске Коњице.

Доносећи слику обвезника I ескадрона III позива Дунавске Дивизиске Коњице и његова командира напоменућемо, да су у томе ескадрону обвезници махом људи домаћини из београдског округа, који су цело ово ратно време провели на положају код Пашине Чесме испод Малог Мокрог Луга. Дужност је овог ескадрона била да даје коњанике на смену ради стражарења и вршења ординанске службе дуж Саве и Дунава од Гроцке до Обреновца. Командир је овог ескадрона четврти коњички капетан г. Тома Д. Тодоровић, који је стање у ескадрону уредио као сат меда, а кога би као исправна способна официра и старог ратника вољачло достојно и по заслузи наградити.

Какав је српски војник.

Сакупљање прима непријатељу

Било је другог дана по бици на Бакарном Гумну код Прилепа. Лепа и пространа основна школа претворена је, у болницу дринске дивизије. На дворишту су стајала два шатора у којима се целу ноћ превијало.

У ходнику леже рањеници на носилима и чекају да их однесу лекару да их превије. Болни уздаси и јауци за помоћ одјекују са свих страна. Један рањеник је молио на турском језику — био је турски војник. Видело се да трпи страшне болове.

Рањеници су једва чекали да оду пред лекара и по том у топлу собу, где ће добити чисту одећу. И кад се покажу болничари с носилима и одбирају најтеже рањенике, онда сваки моли и куми, да прво њега однесу.

Болничари прилазе једном рањенику, који је лежао поред Турчина, и хоће да га понесу. Онда им се добра српска душа обрати молећивим гласом: „Однесите прво тог Турчина; мора да му је теже него мени. Ја ћу се претрпети.“ Болничари да зачуђено погледаше, али му потом испунише жељу.

Такав је српски јунак!

Маћедонске народне песме

Борјано, борјанче, сал' ти ли си мома?
Сал ти л' знаш да појиш, мори,
Коло да направиш?
Коло да направиш, на младе момите
На младе момите, мори, и српске комите?

ИЗ НАШЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ.

Балкански рат и успеси српског оружја нису могли остати без последица и за нашу браћу у Босни и Херцеговини. Полазак на Косово поздравила је сва Босна поносна и јуначка Херцеговина с највећим одушевљењем, а дивљења достојни подвизи храбре српске војске учинили су силан утисак на сво Српство неослобођено. За рањене косовске осветнике босанско херцеговачки Срби за неколико дана сакупили су преко пола милијона динара. Анексијом успаване наде почеле су се опет будити, Србин је поносно дигао главу, а као последица тога је дошло: укидање устава, и одузимање свих грађанских права народу у Босни. Огорчени на манифестације јединства осећаја нашег народа од Триглава до Балкана власници су у своме бесу народу одузели најосновнија права, заборавивши, да притиснуто јаче све на више скаче. Данас у Босни нема више ни једне српске културне установе. Власници су распустили не само певачка, музичка, витешка и стручна друштва, но и сва женска удружења, сва друштва за борбу противу алкохола, све читаонице, па чак и „Просвјету" и „Привреду", два друштва, која су зеница у оку нашег народа у Босни и Херцеговини.

САРАЈЕВО: Мањача православна.

Српски народ стрпљиво ће поднети и овај ударац, јер што га буду више стезали пре ће попуцати везе, које нам сметају, да једно другом у заједници стегнемо десницу.

САРАЈЕВО: На Миљацки.

Наша је Босна опет разапета и држимо да нећемо погрешити ако је се с пуно љубави сетимо и прикажемо с неколико слика.

Сарајево је главно и највеће место Босне, има преко 30 000 становника. Основао га је 1463 султан Мехмед II. Раније се звало Златни До. Ходиџед. Врхбосна па Босна Сарај и од тога Сарајево. Највећа знаменитост Сарајева је Хусрев бегова џамија, кола је најлепша муслиманска богомоља на Балкану после Селимове џамије у Једрену. Има и ванредно лепу и велику српску православну цркву. Приликом окупације око Сарајева водила се љута борба, у којој су аустријанци претрпели велике губитке. Сарајево је седиште земаљске владе и културно средиште српског народа у овим класичним нашим земљама. Из Сарајева доносимо три слике: једна приказује варош гледану са Бјелова, на другој се лепо види чувена и у песмама опевана сарајевска Бент-беша крај Миљацке, омиљено одморише Сарајлија муслимана, а трећа приказује Миљацку пре регулације.

САРАЈЕВО: На Миљацки.

Недалеко од Сарајева, крај дивних извора реке Босне, налазе се лековити извори. То је чувена *Илиџа*, која је подигнута с огромним жртвама, да репрезентује пред странцима ново стање у Босни. Наше слике приказују модерне хотеле на Илиџи, у којој о зноју сиротиње раје благују странци.

Град Добој.

Добој лежи на огранцима Крнин планине на ушћу Спрече у Босну, напредан је град са живом трговином. На слици се над Добојем виде развалине негда јаког утврђења из 15. века. Тај је град у прошлости имао велики војнички значај, јер доминирајући Добојским пољем затвара пролаз долином Босне и Спрече. Овде је у окупацији љуто страдала аустријска војска под ђенералом Сапаријем који је са 12 000 војника бегао испред 3.000 Срба Муслимана.

Мостар је по величини друго место у анектованим земљама, и највећи и најнапреднији град Херцеговине. Наше слике на Мостара приказују највећу знаменитост Мостара, његов чувени мост на луку са кулама.

МОСТАР: Карађоз-бегова џамија.

чувену његову чаршију и један део града, где је лепа зграда Више Женске Школе, и део града крај леве обале хучне Неретве, на којој леже још два лепа херцеговачка места *Коњиц* и *Почитељ*

Стјепанов град.

Стјепанов град је на урвинама над изворном Буне у Благају. Некада тврди град овај поносито се устремио на врху једног високог усамљеног крша, изнеђу Подвележа и Дубраве. Град је подигао херцег од земаља Светога Саве и велики војвода од Босне Стјепан Косача. Овај је град последњи пао под Турке Он је пао

Извор Буне.

деветнаест година после покорења Босне. При погледу на ову тврђаву Србину и нехотице падају на памет Јовшићеви стихови:

Тврђава је била негда ово стара.
Чувала је верно свога господара.
А данаске што је развалише ова?
Постало је гнездо суријех орлова.
Слушала је некад бојних труба звуке
Шта данаске слуша? Мећеде и вуке.
Силена је војска овде становала.
На место је војске маховина пала.

Испод града на слици се лепо види пећина из које извире Буна.

Кравица је величанствен водопад са више слапова на реци Требижату, у љубушком срезу. Романтични овај водопад, који лети са висине од 30 метара доле у понор уз силан шум брзе воде нижи је од Пливина во-

допада код Јајца, али је шири. Својом лепотом и силином овај водопад задивљује гледаоце.

Почитељ лежи на каменим литицама, које се стрмо

Водопад Кравица.

спуштају у Неретву. Цела варош је опасана градским бедемима, а на највишој тачки се налази висока шестострана кула. То је негда било гнездо најчувенијих и најсмелијих гусара.

Србин Муслиман у Херцеговини.

Мало даље је *Прењ планина*, најимпозантније брдо кршне Херцеговине, са својим готово увек снегом покривеним врховима

Прењ Планина.

Коњиц је једно од најславнијих места херцеговачких. Већ у средњем веку био је град чувен и са политичког и са трговачког гледишта. У њему су се држали и босански сабори. Коњиц лежи на Неретви, која га дели на два дела. Ту је чувени камени мост прослављен у народној песми о Мејрими, кћери Ахмеда Соколовића.

Српкиња муслиманка у Херцеговини.

У близини Мостара на пруги између њега и Коњица убаво је местанце *Остружац* чувено са своје природне красоте и још више познато по сваковрсном воћу, које овде дивно успева.

Бањалука је велики и напредан град на Крајини, у којој Срби православни чине апсолутну већину према својој браћи муслиманске и католичке вере. Седиште је православног митрополита, католичког епископа и начелника округа бањалучког.

На калемегдњу Дрини.

У рову

— Из мог ратног дневника —

После атаке, нас нама се спустила вечерња сутон. Престала је пушчана и топовска пуцњава. Небески свод осу се звездама. Ноћ, која наступаше, обећавала је одмор изнуреним војницима, после страшних напора данашњих. Нека је благословена ноћ, јер под њеним закрилом победилац одахне, а побеђени прибра снагу за нов отпор наредног дана.

Прилином атаке и гоњења непријатеља, беху се измешали војници из разних пукова. Није било времена да се искупе по пуковима и четама, нада је труба зазвирала збор. Сваки официр (без разлике чина и службе, коју је преко дана имао), сваки наредник искупио је око себе по 100—150 војника из разних пукова и чета и образовао нове чете. Ја сам тако дошао у чету резервног потпоручника К. (учитеља).

Добисмо наредбу да се брзо укопамо. Очекивали смо контра напад са стране Турака, да поврате положаје и топове, што смо им тога дана отели. Осим тога ваљало је журити и због месеца, који ће изгрејати око 9 часова.

Није прошао ни добар час, а ровови су били готови. Удесили смо их тако, да нас сачувају не само од пушчаних зрна, него и од граната и шрапнела. За сутра дан смо очекивали силан турски напад.

Пошто смо се мало заложили, предадосмо се неко размишљању, неко дремању, а неко слатком причању. Шиљеџија и патроле бодро су бдиле и вршиле своју војничку дужност.

Једно мало непријатељско одељење привуче се до нас и повика: На нож! Напред!" — с намером да нас намами и поведе на ноћни напад, за који су они, вероватно, били спремни. Али и наше патроле и ми одмах смо прозрели грубо скројено лукавство Турака. Добисмо заповест да стојимо у рововима и да чекамо...

Чекали смо, али не би ништа. Њихова намка није им упалила...

Чекали смо више од часа. У томе Исток поруди и зажари се. Пун месец, црвен као крв, изби из непријатељског логора и обасу бојиште благом светлошћу својом. Испред нас одјекиваху заробљени турски топови. Около њих јечаху рањени турски војници као испод земље. Овда — онда чуо би се по који очајан јаук, који је изумирао у ноћној тишини и постојао као глас у пустињи ненаказивући белешковости у српима окорелим у свакодневним биткама...

Један део наше чете беше спокојно задремао у рову. Уморноме владаше тишина.

На ровa се зачуше тихи, слатки звуци — звуци једних двојница, из којих се извијаше мелодија песме:

У тој чарној гори
Песма нам се ори
Ту је напирала
Српска пешадија
У тој пешадији
Један јуто рекрут
И тај свршио равеј
Тешко протоврда:
„Носите ме доле
„Ниво та равно поље
„Извадите руку
„Ко пушку дубоку

„Ко сабљу широку
„Кажте мојој мајци,
„Да сам јунак био.
„Кажте моме оцу
„Да сам погинуо!
„Кажте мојој сеје,
„Нек ми венац плете
„Нек ви не трпи жете!
„Кажте мојој дуси
„Нек се преуда
„Да се не покуне"...

Звук двојница поступно се појачавао и разносио по ноћној тишини, осветљеној сребрним месечевим зрацима; мелодија се пењаше, спушташе и одјекиваше на далеко преко поља, крију натопљена; стапаше се с јечањем рањеника и плачем тужних мајера, које су тамо далеко.. далеко, или се мешаше с вриском деце, која остадоше без оца.. Туга се спусти на лице војника у рову који су били на опрези, али су се под утицајем мелодије пренели у мислима чак тамо до њихових кућа породица.

Ударише суте на очи. Дубоки уздаси отеше се из многих груди...

А месец пловљаше тихо и без настојања небеском пучином. Али сад, више не беше црвен као крв, него блед и немоћан, као да и он плакаше и беше свиут тужном мелодијом, коју је војник свирао у рову — — —

Косовски осветници

† **Драгомир Нешић**, пешадијски капетан командир чете у 11 пуку, пао је међу првим жртвама Косовске освете. У крвавој борби на Подујеву, у очи дана објаве рата, капетан Драгомир са врсним својим Шумадинцима одлично се понео и Арнаутима није дао око отворити. Предводећи своје соколе којима је претходио примером храбрости, капетан Нешић је пао смртно погођен из арнаутске пушке, али је одмах достојно освећен. Мртво тело капетана Нешића пренето је у Крагујевац, где је с великим почастима погребен.

† **Милан Дукановић**, пешадијски поручник, командир друге чете првог батаљона XIX. пешадијског пука, славно је пао у борби с Арнаутима у Љуми. Тешко рањен пренет је у Призрен где га је у болници лично походио командант треће армије, ђенерал Божа Јанковић и саопштио му, да га је Њ. В. Краљ Врховни командант „цењећи и уважавајући његове заслуге стечене у борби пред непријатељем" одликовао златном медаљом за храброст.

— Хвала Краљу! Ја сам само вршио дужност.

То су биле његове последње речи. Мало за тим подлегао је тешким ранама. С великим почастима погребен је у Призрену, за чију слободу је свој живот жртвовао.

Слава славно полиш!

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН
† **Драгомир Нешић**
СЛАВНО ПАО НА ПОДУЈЕВУ

ПЕШАДИЈСКИ ПОРУЧНИК
† **Милан Дукановић**
СЛАВНО ПАО У ЉУМИ.

Слава херојима!

На ноге, роде! Поносна чела
Беримо ловор за диван сплет,
За венце славе с бесмртних дела,
И њима гроб им покримо свет:

Бедеме оне и свако поље
За борцем борац где паде млад;
Обвимо сплетом и оно коље
Тамо, што оштро стрши и сад.

И вином кости прелијмо свеже,
Што њима стране засуше све..
Ал' јесмо л' вредни — ох прости Кнеже —
Загазит' ногом на оно тле?

Ми што смо само сведоци били
Осветe дивне подвига сних:
Ми, што смо сузе радосно лили
Докле је душман косио њих?

И ми, што дома кротки и чили
Чуваемо љубе и народ свој,
Докле су они крв за нас лили
Умирућ' вољно — ох, Боже мој!...

Ал' — „грешан инак грешно сам нево!"
Та, Србин живи зато да мре
— Кад год му удес буде захтево —
За брата свога, после ил' пре!

И ми, што до сад гледаемо само
Сви ћемо листом и ми у бој
Ако нам брата ко дирне тамо
Што мачем образ осветла свој.

„Нек душман види, нек душман чује",
И нека цео запамти свет:
Да Србин своје брани и штује,
Па макар страд'о векова нет!

На ноге, роде! поносна чела
Беримо ловор за диван сплет,
За венце славе с бесмртних дела,
И њима гроб им покримо свет!

Сарајево

Корб.

ИЗ НАШ

Сарајево: Бент-баша на Миљацки.

Мостар: Пеш

Остружац у Херцеговини.

Сарајево: Пог

Мостар: Виша Женска Школа.

Приједор

БОСНЕ

Неретве

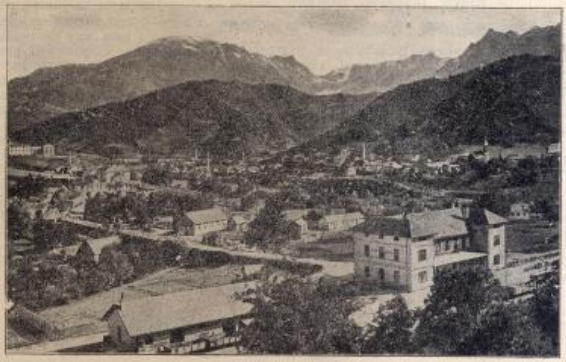

Коњиц у Херцеговини.

Бјелаша.

Почитељ у Херцеговини.

Мостар: чаршија

Поход Јаворске бригаде

— Из Ваљева, преко Јавора, у Сјеницу, Пријепоље, до Харфетовине. —

Од кад зна за себе, Ваљево није видело толику силу као септембра месеца. Што но кажу, да дажд из ведра неба падне, не би пао на земљу, већ на добра коња, ја л' јунака! На све стране ври од војника разних година разног рода оружја. Весеље на све стране. А није ни шала, треба бити весео, па тек онда да се бојак бије, а нама је било суђено, да први пођемо из Ваљева и потражимо нашег диндушманина, у гудурама Новопазарског Санџака.

Септебра 26. кретосмо из Ваљева: Ш. прекобројни пук, 1. позива, под командом потпуковника Светислава Мишковића. У овом су пуку питоми Ваљевци и Подринци, са кршним Ужичанима. За нама: 3 батерије позицијских дебанжових топова, једна брзометна и једна брдска — дебанжова, са једним ескадроном коњице, дичних подринаца другог позива.

Засути цвећем од стране ваљевског и сеоског женскиња, испраћени узвицима војника, који су посла три дина требали да пођу у кршну Албанију, гордо смо корачали улицама ваљевским.

Преко: Ржана, — Карана — Ариља — Ивањице. стигосмо 2. октобра на Јавор. Прва два дана била нас је киша као из кабла, а после нас је сушило јесење — „зубато" сунце. Добра страна овог тегобног пута у славу — била је то, што смо се добро хранили и појили, тако да их је било и уморних, не од ода, већ од добра вина и ракије.

Од 2 — 5 октобра формирала се бригада. Штаб бригаде био је — разуме се у кафани на Јавору, командант бригаде био је Миливоје Анђелковић, потпуковник а сада пуковник. Трећи пук, кантоновао је на Трговлаву, а четврти на Јавору. Јастуци су нам били „меко" камење тих горостасних планина, а покривач лишће, који је се дрвећа опадало

Ноћу седимо крај ватре, хвалећи се међу собом како ћемо разбијати турске главе и арнаутске ћелепуше. Од тих силних самохвалисања, ма да су неки од хвалисаваца кад је дошло до густог, кидали главом без обзира, добио сам као неку врсту грознице. Тако сам се и 6. октобра око 10 часова пре подне тргао из полудремежа, чувши узвике: Живео! Ура!

Протрљам очи и гле, као руком однета, преста главобоља! Мељер срећна вест је најбољи лекар, ма да по неки пут може да буде и судбоносна. За мене лек, јер ме је доцније на Дубнику сачувао, да не послужим за нишан арнаутском-турским куршумима, но, да здрав, чио и весео пишем ове редове.

Дигох главу са каменитог постоља и весело, здрав, као од мајке рођен, прихватих вест: наша 4. чета III. прекобројног пука под командом неустрашимог капетана I. класе Недељка Милића и једна чета из IV. пука, одмах крећу ка граници.

Пођосмо. И да нам не забрањише певање, ми би с Јавора ка Сугубини, давали „аваз" турским трупама да буду на опрези. Али идући тако, пре зановећења, око 3 часа засу нас пушчано — митраљеска ватра. Бог поможе, отерасмо Турке и весели, пробденисасмо ту ноћ. Тако смо ћутке маршовали око 15 км. по низбрдним беспутницама до села Сугубине са источне стране и ту око 7 часова у вече зановећили. Извештена је бригада о положају сугубичких висова, који су се према нама уздизали више главе као авети. Сутра дан добили смо појачање: остале три чете нашег батаљона и брдска батерија. Око три часа по подне уз наклону пољбу брђана и цику наших брзометки, фијук турско-арнаутских куршума, на јуриш смо заузели сугубичке висове. Наша чета, која је била у претходници, зановећила је на Дивљој Реци, давши предстражу до Лесковца у простору од 4 км.

Цео дан 8. били смо у предстражарској служби један део, док је други правио утврђења. Деветог пак извијали смо у правцу ка Сјеници у дужини 10 км. Презајући од сваког шушња, а немогући видети од магле ни прст пред оком, ипак смо се вратили на прошлоноћно легло, на Дивљу Ријеку. Ту ноћ, док је послат извештај бригади и ова се цела прикупљала ми смо се весело смејали причању појединаца, који су се по гудурама претурали и својим падом производили шушањ, који је плашио нашу извиднцу, да је непријатељ негде уз нас, прикривен густом маглом, а спреман да нам скрати наш млади — патриотски живот.

Октобра 10. око десет часова пре подне, бригада подељена у две колоне креће се напред. Трећи прекобројни пук лево има да напада на Крстац, а IV. пук десно, на Лупоглав. Вукући се по камењу, падајући у јаруге и ваљајући се по муљу и шљаму брдских потока, уз грување топова турских са позиција Крстаца а и наших брђана, заузесмо турске положаје, а и IV. пук Лупоглав. То је било око 7 часова у вече. Ми смо заузели два Крупова топа.

Наши на Дрину.

Капетан Љуб. А. Недељковић и поручник Тешфило Викторовић на месту Тешфилове погибље на Топољанском месту.

На тих висовима прикупили смо се и пошли ка реци Вапи и Увцу. Око 9 часова били смо у пиштољинама тих река, које смо газили до преко колена, једва извлачећи ноге из блата и шљама. Турци су побегли ка Сјеници без гласа и трага

У овом нашем походу наилази сад ово, што није смело бити. А то је, ноћни напад без рекогносцирања и упознавања теренских тешкоћа, као и снаге и положаја непријатељевих.

Али, у млађега поговора нема. Напред се и може и не може погинути, а назад, ако бсгамо. сигурна нам је смрт, бар за нашу чету. Кренули смо се у сигурну смрт, али весело; јер смо веровали, да ће нам се, ако останемо живи, то признати.

Наш батаљон ишао је на Дубник источно од сјенице остали батаљони пошли су ка Радишићу, с јужне стране.

(Наставиће се)

Од Ваљева до Јадрана

— Са дринским дивизијом другог позива — (II)

Наши су остали у вароши на десној, а Црногорци на левој обали Крена, речице, која тече кроз средину Ђаковице.

Ђаковица је била некад чисто српска варош у XVIII пак веку још, Ђаковица је била средиште српске просвете и културе и тада је у њој била и српска богословија. Сада Ђаковица има де 2000 домова, од којих 116 српских а само 24 католичких. Остало је све сам мухаменданац Арнаутин. Она је постала средиште њихових главара и њихове анархије. Ђаковички Арнаути су тако опасни зликовци, да су и поједини султани удешавали своју политику према мигу из Ђаковице. За њих је најбољи Султан био Абдул Хамид, јер им је он највише гледао кроз прсте. Младотурке ови Ђаковички зликовци мрзе из дна душе, што су оборили овог њиховог добротвора и тиме их у неколико спречили, да гоне јадно робље — српску рају. У Ђаковици је и гроб Мехмед Али паше, кога су Арнаути Ђаковички убили, када је дошао по одлуци Берлинског Конгреса, да утврди границу између Турске и Црне Горе. Срби се сад у Ђаковици баве већином занатима и земљорадњом, а Арнаути пљачком и трговином. О к о л и н а Ђаковице је веома плодна и красна. Улице су им нечисте и муку смо мучили да их мало у ред доведемо. Наш батаљон кантоновао је у новој турској касарни у близини вароши. Ова касарна тек је сазидана и на њој није било врата ни прозора, али је ипак била згодница за становање но о с т а т и на њу на мразу и снегу. Октобра 27. дошао је у Ђаковицу генерал Живковић заједно са својим штабом. Наша пак дивизија добила је око 2. часа по поноћи и разделила сваком војнику по 2 хлеба, наредивши да нам то треба да траје најмање 3 дана, јер се сутра рано крећемо — на море.

Ах! Каква дивна наредба, поћи ћемо на море! Видећемо српско море! Војници су ћукорили целу ноћ, објашњавајући један другоме шта је то море. Седећи тако поред ватре многи су: миц по миц, појели оба леба.

Већ је пет часова из јутра, 28 октобра. Време дође ваља путовати, чак на море — на Адрију. Кратки данци, жалосни састанци, а наредба армије гласи: Дринска дивизија, II позива мора за *пет дана* да изборе на море. Без обзира на тешкоће, ма и са четврт хлеба дневно. Кретосмо!

Од пет часова чшли смо, односно газили по блату и пиштољини Ђаковичкој. Чело колоне са I. батаљоном V. пука већ се пред ноћ изгубило из вида, а зачеље дивизије, које је сачињавао V. пук, тек је излазило из Ђаковице.

Издвојили смо бочне патроле односно бочне заштитнице; јер нам је јављено, да се Арнаути спремају, да нас из Ђафа Прушиту нападну. Али мало час, па и те побочнице ућуше у ред један за другим са предходницом, пошто одатле настаје таква безпутница, да нигде не можемо да идемо двоје упоредо.

Стрепећи примицали смо се Ђафа Прушиту, али ништа, прошли смо га. Глупи Арнаути, који су јуначки, само када су у сили, нису искористили ове од природе згодне висове да нас мало из пушака разреде. Срећна наша звезда довела нас је у један камењар у Голај да ту преноћимо. Мокри, газећи по потоцима, нарочито за време мрака, пречуцали смо поред ватре од вење и смреке, ту ноћ. Од спавања нема ни помена

Разумем спаване ослоњени се о сто мокар од пића изнутра. Али овде је било немогуће спавати мокар од воде с поља и то седећи. Ну бар смо се од вењиног дима ту ноћ добро накијали.

Око 7 часова из јутра, кренусмо један за другим опет напред. Од Арнаута ни трага ни гласа. Дан је, студена нас киша шиба и, пошто је око подне престала, газећи по умом прекриљеним брдима и песковитој обали Плавога Дрима прегазисмо га и већ око 3 часа по подне били смо на обали Дрима код места Спаса.

У непроходним горама албанским

Штовски мост

Дрим је услед кише и отопљеног снега, који је као потоци гурао с околних брда, надошао тако, да о прелазу преко њега, није било ни помена.

Помоз Боже, бар да се мало на пригревици овог јесењег зубатог сунца а на камењару око Дрима пред Спасом подморимо охрабрило је људи и сном, па ма сутра дан загазили и у море; јер нам је и обућа и тело навикло на воду и снег Старе Србије, па ће ваљда навићи и на морску — слану воду.

У Спас смо стигли око 10 часова пре подне. Иза нас уздижу се горостасни висови Старе Србије, а пред нама набујали Дрим, ваља читава стабла дрвета и сплапреко Дрима види а с десне такође, а изнад ових, настају непроходне албанске урвине. Врхови албанских планина као да су се додирнули с небом. Прва препрека баш при улазу у Албанију, била је непребродна река Дрим. Командант дивизије пуковник Павле Пауновић, наредио је инжињерском капетану, сада мајору Љубу. Недељковићу да од греда једне арнаутске куће, направи неколико сплавова за превоз војника на другу страну. Грдне ли је муке видео капетан Љупче не могући доказати да од тешке ростовине из те куће, неће моћи да се одржи сплав на води, но неморати да потоне. Али је морао да попусти под убеђењем штаба: да дрво не може да тоне! Како, тако, око 5 часова по подне, било је свечано спуштање у воду првог готовог сплава, а још четири су се довршавали. И на најеће запрепашћење наредбодавцу, пригушен кикот около стојећих и тријумфални поглед Љупчетов, који је јасно говорио: Шта ја оно рекох? А!, сплав бућну под воду. Наредише тројици пијонира, да искоче на сплав. Чим су њих троје ступили на сплав, одмах су утонули до појаса.

вове шљама умршеног у грање.

— (Наставиће се) —

Прокламације Балканског Рата

Српском Народу!

Најновији догађаји ставили су опет на дневни ред решавање судбине Балканског Полуострва, па с тим и судбину Старе Србије, те славне али тужне мајке наше Краљевине где је историско језгро српске државе, старих краљева и царева, где су славне Немањићеве престонице: новопазарски Рас, Приштина, Скопље Призрен; где живе наша браћа по крви, по језику, по обичајима, по народној свести, жељама и тежњама.

Освајачка и нетрпељива отоманска влада истребљује већ вековима ову нашу браћу.

Од Берлинског Конгреса на овамо, убијање, одвођење у Азију и до последњих дана насилно расељавање, турчење женскиња и мушкиња, непризнавање наше вере, језика, имена српскога, били су основица турске управе.

Разоравање Старе Србије вршено је пре безобзирно дивљачки, а настављено је под новом уставном владавином, новим средствима са циљем да се у Царевини све народности униште а остане само једна, отоманска.

Та нова уставна владавина је прегнула да и економски сатре Србе, па је дотадањи рђави друштвени, привредни и финансиски систем, основан на освојењу и средњевековном феудализму, учинила још тежим Србима. Она им је наметнула и дужност служења у војсци, а задржала је и даље за њих све оне тешке обавезе феудалнога режима, које су им наметнуте баш зато што не служе војску. Али, и без тога Србину, и у том новом добу, није било обезбеђено ни имање, наслеђено и стечено, као што није био ни сам живот.

Одсуство безбедности стварали су рђава управа подмитљиви судови, и стална анархија која је у последње време достигла врхунац свој.

Све ово скупа чинило је стање Срба у Турској сасвим неиздржљивим.

То неиздржљиво стање гонило је стотинама година Србе да се селе из Старе Србије а од последњега нашега рата с Турском сваке године прелазе у нашу Краљевину хиљаде очајних и голих бегунаца. Њих је данас препуна Србија. Њихово пребегавање је стварало Србији големе новчане издатке, и стално уznемиравало њено становништво.

Очекивало се да ће турска влада ценити ове жртве Србије, али узалуд. Мира није било ни на самој граници, коју је међународна комисија, после прошлога нашега рата с Турском, великим делом неприродно повукла. Чести оружани упади, због којих смо је и усред мира, с великим жртвама, морали чувати и бранити, ометали су наше становништво у пограничним срезовима, да се безбрижно предаје културном и привредном развијању. На и саме царинске мере турске неразумно су спречавале трговински саобраћај тих крајева. Непредусретљивост отоманске владе показала се највише у питању остварења једнога великога међународнога дела кориснога по обе наше државе, и по привредни живот осталог цивилизованог света. Србија, одсечена од мора, настојавала је одавно да се од Порте добије одобрење за грађење, од наше границе до Јадранскога мора, железнице коју Србија сматра као своје животно питање, али без успеха.

Турске владе су стално посведочавале и према својим држављанима жалосно неразумевање својих дужности, и биле су глухе за све жалбе и представке. Дошло је дотле да већ нико није био у Европској Турској с тамошњим станем задовољан. Досадило је и Србима и Бугарима, и Грцима, и Арбанасима. Буне се редом: и муслимани, и католици и православни. Зато су и све суседне балканске државе, трпећи једно и исто зло, предузимале безброј корака у корист своју и своје браће, па опет залуду. Српске су владе на ових тридесет и четири године безуспешно исцрпле сва дипломатска средства и код пријатељских сила и код Порте: шта више, кад се, пре неколико година, покушало с реформама у неким вилајетима Европске Турске, већи део Старе Србије био је искључен из тога покушаја. Ја сам са моје стране све учинио да мирним путем исправим ово стање тешко и несносно, и по нас и по браћу нашу. У томе смеру Ја сам ступио у споразум са Краљевима балканских држава да сложно покушамо заједничком представком у Цариграду, поправити оно што се више не може трпети. У том спремању били смо изненађени мобилизацијом и концентрацијом турске војске према нашим границама. На то се морало одговорити једнаком мером, али смо ипак једном заједничком нотом и пуњеном свим обзирима умерености, учинили последњи покушај да се мирним путем наће злу леку. На то се одговорило новом сечом наше браће, новим зверствима над њом, новим повредама границе и на послетку опозивањем турских посланика из Београда, Софије и Атине.

Ја сам зато у име Божје наредио Мојој јуначкој војсци да пође у свети бој за слободу наше браће, за бољи живот и напредак Краљевине Србије. Наша браћа Црногорци већ

ките свежим ловорима своје победне заставе, а с нама данас ступају напред и јуначке савезничке војске бугарска и грчка. Вековне су нам патње заједничке биле, заједнички нас интереси везују, нека нам и рад на добру и слободи Балканскога Полуострва буде заједнички.

Моја ће војска у Старој Србији поред хришћана затећи и Србе муслимане, који су наша тако исто драги, а с њима и Арбанасе, хришћане и муслимане, с којима наш народ живи заједно већ хиљаду и три стотине година, обично делећи с њима срећу и несрећу. Ми им свима носимо слободу, братство, једнакост у свему са Србима Наша ће Србија и тамо донети жељени мир и напрёдак, као што је то донела окрузима ослобођеним 1877/8. године: у њима живе слободни, напредни, свесни, задовољни грађани. Тај живот имамо да заснујемо и на обалама Лаба, Ситнице, Ибра, Дрима, Вардара.

Ја вас позивам, драга браћо, свесрдно помогните моју храбру војску да ово створи и сву своју снагу за то заложите.

Живео мој мили Српски Народ!

ПЕТАР с. р.

У Нишу 5. октобра 1912. год

Председник Министарског Савета, Министар Спољних Послова, **Ник. П. Пашић** с. р. — Министар Финансија, **Д-р А. Лаћу** с. р. — Министар Унутрашњих Дела, **Стој. М. Протић** с. р. — Министар Правде, **Д-р М. Новаковић** с. р. — Министар Народне Привреде, **Коста Стојановић** с. р. — Министар Грађевина, **Јоца П. Јовановић** с. р. — Министар Просвете и Црквених Послова, **Љуба Јовановић** с. р. — Министар Војни, Пуковник **Рад. Бојовић** с. р.

Црногорци!

Тужни ваш, који допире из Старе Србије од тамошње наше потлачене браће, не може се даље подносити.

Онамо немилосно кољу не само људе него жене и нејаку ђецу српску. Гладно, јадно и пљењено српско се робље потуца по горама и око таришта својијех домова кликујући вас, да га заштитите и избавите.

Дужност и љубав рода налажу вам да похитате браћи у помоћ. Знам, да би сте ви то и досад учинили са урођеном вам одважношћу, да Ме нијесте слушали и ишчекивали исход Мојијех мирољубивих напора за заштиту мученика испреко границе.

Моје наде, да ће се наћи начин да се без пролевања крви Срби у Турској ослободе мука, не остварише се, те сад, колико год је Мојем срцу тешко нарушити тишину европског мира, не остаје Ми до латити се сабље — оне сабље коју су ваши очеви неустрашимо следовали на Вучијем Долу, Никшићу, Бару и Улцињу.

Црногорци!

Уз нас је правда, а коцка је бачена, па што Бог да и срећа јуначка!

Замном, јунаци, да руку пружимо браћи у невољи, као и витешкој Малесији, која се ево двије године лавски бори за своја права, слободу и сједињење са Црном Гором.

Нијесмо сами С нама је Бог, с нама су балканске хришћанске краљевине, са којијема смо удружени у заједницу, за којом сам вазда чезнуо и коју су све од навале азијатског освајача жељно очекивали толики насови балканских народа.

Имам тврду наду и мишице, ред и послушност синова Мојијех старијех војника, да ми ништа неће бити немогуће, но да ће сад високије него икад уздигнути углед драге Домовине и прослављено црногорско оружје новим сјајем обасјати.

Смјелост је ухватити се у коштац са једном великом царевином, али то баш привлачи Мојем витезу, Мојем Црногорцу, у толико више, што је најмилије заложити се за браћу. Пратиће нас симпатије свега образованог свијета, свега нашега српскога рода и осталога Словенства, а витешке руке са мачевима пружају нам Краљеви: Србије, Бугарске и Грчке, чији су народи у овоме светоме подузећу с нама збратимљени. Ни ту царевину не затичемо на обијести, већ на најплеменитијих побуда, да спријечимо коначно уништење своје прекограничне браће.

Црногорци!

Вашијем јуначким кроком похитајте онамо гдје се страда, гдје се мучи, гдје се плаче Нека повезана браћа Старосрбијанци час прије угледају ваше славне барјаке; нека рекну: „Ево браће, ево осветника испод Ловћена, Кома и Дурмитора, ево синова Црне Горе гдје долијечу у наш загрљај, и сад нијесмо више ми сираци, ни робови!“ Тамо ћемо се срести са нашом драгом браћом из Србије, које предводи њен витешки Краљ, Мој љубљени зет, да се с њима жељно загрлимо, заједно носећи потлачењима слободу.

Нека се благословом Божијим и Светог Петра оствере снови на Моје младости, кад сам ријечмом наговјештавао овај знаменити дан и загријевао српске груди ријером да оружани морамо поћ:

Онамо онамо, за браћу ова!

Живјели Црногорци! Живео Балкански Савез!

На Цетињу,
26. септембра 1912.

НИКОЛА с. р.

Бугари!

За време моје 25 годишње владе тежио сам увек да Бугарска буде посвећена култури и прогресу, мирном раду, срећи и благостању. У том правцу желео сам да стално корача бугарски народ, али провиђење је хтело да буде друкчије. Дошао је тренутак када је бугарско племе позвано да се лиши доброчинства мира.

С оне стране Рила и Родопа наша браћа по крви и религији нису била срећна да, и после 35 год. од нашег ослобођења дођу до живота човечанског и подношљивог.

Сви напори, чињени да се постигне тај циљ било од стране великих сила, било од бугарских влада, нису успели да створе услове за све Хришћане, да уживају права и слободе човечанске. Сузе балканских робова и јауци милиона Хришћана морали су покренути срца нас сународника и једноверника који дугујемо за своје ослобођење и миран живот великој хришћанској ослободитељци. Народ бугарски сетио се пророчанских речи Цара Ослободиоца: „Свето дело има да се изврши до краја." Наша љубав према миру исцрпена је. За спасење хришћанског становништва у Турској не остаје нам ништа друго него да прибегнемо оружју, јер само тим јединим средством можемо му осигурати живот и имање. Анархија у турским провинцијама претила је и нашем народном животу.

После покоља у Штипу и Кочанима уместо да да правду и сатисфакцију угњетенима, као што су тражиле наше владе, Турска је наредила мобилизацију целе своје војске. Наше дуго стрпљење стављено је овим на тешко искушење. Осећаји хришћанске хуманости налагали су нам свету дужност, да помогнемо нашој браћи када им се прети истребљењем. Част и достојанство Бугарске налагало ми је императивно да позовем под заставу спремне синове за одбрану отаџбине. Наше дело је праведно, велико и свето.

Са вером да ћемо наћи заштите и помоћи у Свемогућем јављамо народу бугарском да је Турској објављен рат за заштиту човечанских права Хришћана и наређујемо нашој храброј војсци да се крене напред на турско земљиште.

Поред нас и са нама боре се у истом циљу противу заједничког непријатеља војске савезних балканских држава, Србије. Грчке и Црне Горе и у тој борби Крста против Полумесеца и Слободе против Тираније имаћемо симпатије свију оних који воле правду и напредак.

Охрабрени тим симпатијама јуначки бугарски војници нека се опомену херојских подвига својих отаца и предака и храбрости својих ослободилаца Руса, па нека лете од победе ка победи.

Напред, Бог је с нама.

Фердинанд I. с. р.

Грчком народу!

Свете обавезе према отаџбини и нашој потлаченој браћи и хуманитет налажу нашој држави да после неуспеха наших напора за одржавање мира прибегнемо оружју да би смо једном учинили крај тлачењу Хришћана у Турској, који већ од толико векова нису могли постићи слободу вршења својих људских права. Грчка са оружјем у руци предузима ову свету борбу за право и слободу потлачених народа у споразуму са својим савезницима, који су инспирисани истим осећајима и сједињени заједничким обвезама. Наша суво-земна и поморска војска потпуно је свесна својих дужности према народу и Хришћанству. Сећајући се својих народних традиција и горда са своје моралне надмоћности она ступа са пуном верому борбу да својом крвљу задобије слободу угњетенима. Грчка неће са савезничким државама и са својом браћом по сваку цену ићи томе светом циљу, позивајући у помоћ Свемогућега у праведној борби за цивилизацију.

Живела Грчка! Живео грчки народ!

Георгије I. с. р.

Обвезници I. ескадрона III. пешка Дунавске Дивизијске Књиже са својим командиром, официрима и подофицирима.

Наше војсковође

Ђенерал Павле Јуришић

КОМАНДАНТ ДРИНСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Ђенерал Павле био је те ретке среће да у овај рат поведе синове јуначких отаца, које је он раније водио у три рата. Јунак из пређашњих ратова ђенерал Јуришић је и у овом рату не само умешно водио своју дивизију но је у критичним тренутцима показао ретку присебност и личну храброст, коју је документовао и у ранијим нашим ратовима. Седи искусни војсковођа, стари опробани ратник и јунак на гласу ђенерал Јуришић се и у овом за њега петом рату показао соко сиви.

Његови војници, чије је он очеве водио у три рата и који га од очева својих и знају као јунака, са дивљењем и поштовањем говоре о храбрости свога војсковође, који се, као мало ко, показао достојан гостопримства што га је нашао у нашој средини.

У оно бурно доба 1876. када се све живо у Србији спремало за рат за ослобођење и независност, полетеше браћи у помоћ Срби са свих страна, да уз слободну браћу и они изложе своје српске груди непријатељ-

ски куршумима, војујући за ослобођење у Турској подјармљене браће.

Уз Србе похиташе тада у приличном броју и други Словени, па и несрби и несловени, странци, који су притрчали, да нам искрено помогну у ономе светоме рату за остварење народних идеала.

Међу тим за слободу загрејаним и љубављу према нама испуњеним странцима, био је тада млади и бујни потпоручник пруске пешадије, **Павле Штурм**. Он је био међу првим страним официрима пред рат, који су примљени у српску војску. На Видов-дан 1876 постављен је за поручника. Од тада до данас он је остао у српској војсци, којој је служио на част у свима ратовима, а у миру на дику и понос.

Пре 37 година дошао је у Србију пун идеала и пун одушевљења за нову Отаџбину, пун љубави према српском народу, коме тада ни језика није познавао. И до данас је он још задржао своје идеале, али се љубав његова према Србству ширила, као што су расле симпатије Срба према томе данас одличном, одушевљеном и родољубивом Србину.

Од странаца, који су с њиме заједно ступили под српску заставу нема ваљда данас ни једнога у српској војсци. Он је још једини, али он давно већ није више странац. Он је већ више од три деценије наш, јер је сав Србин.

Ђенерал Јуришић рођен је 10. августа 1848. у Герлицу, у Пруској, где је свршио и кадетску и ратну школу. Као потпоручник пруске пешадије служио је у 46 пуку од 15. јула 1870 до доласку у Србију. Као немачки официр учествовао је у пруско-француском рату 1870—1871 године. Барут и лути бојеви су му се свидели, па чим чу, да се Србија спрема за рат са Турском, да оставку на службу и са својим братом, сада покојним потпуковником **Евгенијом** дође у Београд.

Како је овде била оскудица у школованим официрима, обојица буду одмах примљени. Јуначким својим обојица су ту предусретљивост оправдали.

У првим бојевима млади Павле је као командант шабачког и посаво-тамнавског батаљона друге класе показао и умешности војничке и велику личну храброст, те му је одмах поверена команда над првим добровољачким пуком. Та част је младога поручника занела и он је у даљим борбама задивљавао ратне другове својим јунаштвом, са кога је већ у јануару 1877 унапређен за капетана и одликован Таковским Крстом са мачевима и сребрном медаљом за храброст.

У другом рату видимо га као команданта крајинског пука тимочке комбиноване бригаде књажевачке војске и опет се слави име његово са јунаштва, за које је опет награђен Таковским Крстом четвртог степена, златном медаљом за ревност и руским орденом Светога Станислава, трећега степена, са мачевима и пантљком.

Млади пруски потпоручник за две године постао је капетан српске војске а други му врховни командант украси свих могућих одличијима за храброст.

У српско бугарском рату био је као мајор командант VI активног пука „па се и ту истакао међу првима и опет одликован медаљом за храброст.

Ђенерал Јуришић међу свима официрима има највише ратних одликовања, која је у истини заслужено добио. Осим ратних одликовања ђенерал има: Орден Малоша Великог и Карађорђеве звезде, четвртог степена; Белога Орла, петога степена; Таковски Крст, другога степена; Османлију, бугарски за војничке заслуге и Св. Ану првога реда; пруски гвоздени крст, другога реда; аустријски Фрање Јосифа, трећега реда; орден Албрехта Медведа, трећега реда и т. д.

Пре 15 година Јуришићу је поверена команда над дивизијом, коју је славодобитно водио у овај свети бој.

Јуришић је јунак, он је и данас већ у старим годинама, војник од главе до пете: и данас, када је на прагу да претури 65 годину живота и 45 официрског службовања он се држи боље од сваког младог официра.

Ако на улици сретнете седог високог официра са достојанственим младићским држањем, који вас изазива, да морате да застанете и да погледате за њим, знајте, то је **Павле Јуришић**, кога ни терет година, ни ратне тешкоће, ни муке и невоље нису могле да — остаре. Тај пун такта, тај фини манира официр остаје вечно млад, вечно свеж. Ђенерал је у друштву љубазан и пријатан, али је на служби веома строг Педантан је сам према себи, али највећу исправност тражи од свакога. Такав какав је, он је дика официрског кора.

Није Јуришић само јунак у рату и импозантан у миру, он је један од наших најспремнијих официра пешадијских. Веле за њега они, који су за то позвани, да је најбољи познавалац пешадије. То је он документовао и у рату и на великим маневрима. Краљ Милан га је ваздан убрајао у своје најбоље официре. а у једној прилици рекао је, да му је Јуришић најбољи командант дивизије и то своје мишљење је документовао са мало речи које много кажују.

И на стручној књижевности је пуковник Јуришић доста радио, задржавајући се нарочито на омиљеном роду оружја — пешадији, о којој је написао неколико расправа, а његове критике маневарских радова сматрају се као дело савршенства

Петнаест година је како Јуришић заузима највише командантске положаје у српској војсци. Почео је као командант дринске дивизије са кога је положаја премештен на важан положај изванредногa комесара пограничне страже. Пет година је био комесар, док није у Нишу међу официрима раздор почео све то јаче хватати маха да собом донесе непријатне последице. Требало је на положај команданта моравске дивизије довести човека строга, али савесна и праведна, енергична, али незаинтересована. Избор је пао на Јуришића за кога се знало да ужива неподељене симпатије и општу љубав у официрском кору. Тај се избор показао најсрећнијим. Док је у Нишу био, размирице су утишане, ствар је легла и опет је сваки свој посао гледао. Док је он командовао моравском дивизијом у њеном официрском кору опет је повраћена слога, љубав и међусобно поверење. То није мали успех, а за њега је одликован чином почасног ађутанта Њ. В. Краља. Јуришић је светао карактер и примеран старешина, који уме да своје млађе потчини себи и упути их само на вршење службе, одстрањујући их од послова, који нису за војнике. Но да у томе успе треба да предходи примером. Пуковник Јуришић целим својим служењем је пример за углед и за то је одликован угледним положајем првог Краљевог ађутанта. И ако је превазишо шесету годину на глас бојне трубе Јуришић је молио да га разреше дворске службе и да му даду одред који је он тако славно и јуначки водио из победе у победу, са Рујна на Куманово са Куманова на Бабунски Кланац и Присат и Бакарно Гумно, а одатле на Битољ. После свршених ратних операција новим распоредом постао је командант дунавске дивизије.

Љубав према војсци задржала га је у њеним редовима и после онога незаслужнога прескакања приликом производства мирнодобских ђенерала. Тиме је баш и опет утврдио, да му је више стало до општег но до личнога добра. То заслужује да се јавно истакне и похвали, а свакако је и њему милије, што му се дала срећна прилика, да чин ђенералски задобије не на меком душеку, но тамо, где је и остала одликовања стекао. на бојноме пољу, где танад фијучу а грмљавина топова пролама небо. То је поље где је он увек брао лаворике.

Продавце и ревизоре којима смо благодарни на досадањој тачности најљубазније молимо да нам обрачун и новац за прошли месец одмах пошљу, јер смо наложени великим трошковима. Ово је последњи број који шиљемо неуредним платишама.

ИЗ НАШЕ БОСНЕ

БАЊАЛУКА.

МОСТАР: Мост са кулама.

Штампарија Наумовић и Стефановић, Београд, Чика-Љубина ул. бр. 8. Одговорни уредник: Вл. Мил. Шијачић.

Број 16. БЕОГРАД, НЕДЕЉА 5. МАЈА 1913. Година I.

БАЛКАНСКИ РАТ

Број 20 пара

Број 30 филира

У СЛИЦИ И РЕЧИ

УРЕДНИШТВО: Краља Милана ул. бр. 2. ТЕЛЕФОНИ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ. ШИЉАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

МИНИСТАР ВОЈНИ

Ђенерал Милош Божановић,

командант дунавске дивизије првог позива на Куманову и Битољу.

Богдан од Дојрана.

Громко неко тресну у недоба ноћно
И звекир одјекну одважно и моћно
Као гласник страшних покора и јада
На вратима тврдог дојранског града.

Тад се кључар наже да погледа ко је
Напрежућ' у тами он зенице своје,
Буктињу прикали, левицом ј' хвата,
На сумњиво поће да одбрани врата.

Зашкриптала стара тврђавинска брава,
Дремљивог кључара подузела страна,
А кад тргне врата, отвори се страна,
Пред њиме је стај'о — Богдан од Дојрана.

Господар и витез већ дубоких лета,
Напио се вина, наглед'о се света —
А бојеви? Њима ни бројања нема,
С једне стране јунак другој се опрема.

И недавно тако крену се беше
Стегови када се ратнички понеше
Са деспотом моћним Угљешом од Сера
Ради једног већег и достојног смера.

Тад поведе Богдан оклопнике своје,
Јунаке што с њиме тек победе броје,
Скупоцени крст му сјеч но врху злати
— А, гле, сад се самац војвода поврати!

Кад га спази стражар, он се рога маши
Да објави граду: враћају се наши!
Ал' га Богдан тргне: „Не објављуј, ћути!
„Судбински су тајни, непознати пути.

„На Марици страшно нагибосмо клети,
„Ја тек дођох овде у болу умрети —
„Сад жалосно носим ове седе власи,
„А кад умрем, смрт ми ни тад не огласи.

„Сад је доба смрти, а за њим ће с нова
„Отпочети живот лепшег благослова:
„Осветници када мом Дојрану стигну,
„Нек затруби труба да се мртви дигну.

„Тад ћу дођи и ја што за живот хајем:
„„Ја вам — рећ' ћу — града весело предајем!
„„Већ колико лета ја за тобом марих,
„„Србадијо нова, осветнице старих!“ —

„Сад забрави врата, буктињу угаси ...“
Тако Богдан самрт своју сам нагласи
— А његове слутње у очају смелом
Сад су величајним, истинитим делом.

Реч је држ'о своју ... а кад дође време
Зидине је града отворио неме —
Те се ори труба са Дојрана града
Да у њему с нова дух Богданов влада ..

Андра Гавриловић.

Борба на Црном Врху. 2)

У потоку страшна артиљеријска послуга н"бојна комора: тобџије довршаваху своје ангажовање наместивши на ивице виси. Указа се положај Црни Врх у свој величини своју, грдна висина са стрмим странама, које од половине беху покривене густом младом шумом, нешто преко човечије висине, даваше слику нечег импозантног и тајанственог. Положај беше згодан сам по себи, а и по правцу, јер затварашe с' једне стране правац за Овче Поље и поред онога за Штип. Својом висином, која је ишла у небо, не давашe нолу да се неко њиме ни вначе ради спорта, а камо ли да га отиња утврђењог, јер је са њега бљувала смртоносна унакрсна ватра, са три стране — три камена зуба, која су Турци тако нешто поседи, да ни једног нисмо могли видети, осим у случају кад је који од њих ишао за ногуну муницију или рањен па се повлачи из борбе. Его овако силни положај требало је два дана заузимати и лупати се око њега и ако смо га, да је било веће увиђавности, могли имати у рукама још при првом продоју кроз Кратово, а и доцније. Говори се да је на надлежном месту скренута пажња од стране становника и комита, на овај положај као врло важан и да га треба на чиме посести. Сељани и комите сами су бранили Црни Врх али су пред јачом силом морали уступити остављши и мртве на њему.

Други и трећи батаљон већ су нападали на фронт положаја, батерије због велике даљине мораше су да се привуку ближе Црном Врху и да закључено од једне турске пољске батерије, која са отвореног положаја дејствоваше из долине, туку Црни Врх. После извршене корекture прешло се на тачно гађање, расцркавање шрапнела на деспокрилну и средњу стену проврађено је узанцима раздраганих војника тако, да кад по неки шрапнел падне и лепо покрије ивицу стене дигне се читава гpаја од тапика и једне по која, сведства нашем народу, псовка на рачун Турака.

Борба 2. и 3. батаљона и даље траје резултат се још не зна али судећи по јакој ватри са Црног Врха Турци се нпак упорно држе, у прилог нашој артиљеријској ватри.

Четврти батаљон капетана Недељковића, доби наређење да поседне две косе, које су се слуштале на турском положају и турској батерији, чета капетана Буњића доби леву косу, а остале три чете на десну. Ова се чета разви|ена поче спуштати косом да заузме два мркачина бунарчића, са њом оде и командант батаљона. Чим је Турци спазише, на батерски дурбин, посадниле је на долине једним водним плотуном, гранате за 2 о м удараше десно од већег бунара на коме се налазе три вода са командиром и командантом батаљона, одмах за овим групу и други плотун и две гранате се зарише готово на иста места; по трећи пут гранате ударише 50 м. више од старог места. Озго са брда посматрамо како ову групу Турци хватају у ракљу, капетан Недељковић, Буњић, и аднутант 4 батаљона рез. потпоручник Дим. Павловић стоје и нешто ошште, застали војници прикрадају се од камена до камена и прилазе код оних већ распоређених, трећу још један четврти плотун и већ сваки пресгрељен очекиваше да ће гранате пасти посред горње групе и њихових колa кад обе падоше на раније место од којих једна не експлодира, већ се са једно велико „пљас!“ зари у земљу.

Чудили смо се хладнокрвности ове групе, а још више над прво сјаха капетан Недељковић на његов аднутант и почеше чепркати где су прве гранате пале. Мало после понесоше нам 20—30 комада гранатских кусница. Пруживши нам по комад додаде: „Ево вам господе, за успомену но једна турска „пилула“; но изгледа ми да нису баш тако горке.“ Захвалисмо се на „презенту“; а обоје ободоше коњ да траже остале три чете, које је наклалао командант пук

задржао, да не би изласком напред открили место наше артиљерије. Испред места где је била резерва било је неколико хиљада преплашених белих оваца. Турци од једном пресеше ватру на оне које правише велико кружење разбегавши се од места где је граната пренула на све стране и опет после неколико корака продужују мирно да. пасу. Гледајући ово смејали смо се правећи зицове на турски рачун.

Вече се поче већ спуштати; 2. и 3. батаљон још не излазе на турски положај; јака пешачка паљба показиваше да се борба у великом степену води и да са већим нападом мрака малаксава. Адјутант пука и 4. батаљона с тешком муком дозреше до команданта батаљона, којима односе наређење команданта пука да прикупе војнике и да се врате на главни положај; војници борбом и покривеним земљиштем растурени тешко се прикупљаху тако, да су поједини делова, до неко доба ноћи пролазили кроз пространу 4. батаљона.

Ноћ је се у главном провела на миру; само Турци делу ноћ пуцаху, вероватно „да плаше чворке"; јер непосредно испред њих не беше никога.

На десном крилу, до турских положаја беше на предстражи 4. батаљон хватајући у лево везу са деловима 1. батаљона; предстража, а нарочито 4. батаљона, беху се на брзу руку тако утврдили на једној коси и њиховичну на њему се припремили, да би Турци ноћни покушај напада, ма са које стране био, скупо платили.

Хладна ветровита јесења ноћ натераваше нас да и најмање нешто што се може користити ради заштите од зиме користимо; војници на предстражи метуши можеше на напуњене пушке, стављше исте по грудобрану, а сами се увукоше у ровове, у које напрскосмо сламу из оближње кошаре, покривени шаторским крилима, згрчени и прабијени један уз другог очекиваху да свиће; само стражари на сваке десетине поднамљени на грудобран и држећи чврсто своју пушку, ослушкиваху те да и најмањи шум открију и благовремено јаву приближавање Турака; јако разрогачене очи са раширеним зеницама тражаху Турчина у помрчини дубоког потока; светлење оних очију показиваше љутњу и жељу да се непријатељу одмади, ако би покушао да им другове узнемири. У тој напрегнутости очекивање се сутрашњи дан, који је запечатио судбу Црног Врха.

— (Наставиће се) —

На Вардару.

Повлачећи се у нереду испред српске војске Турци су ипак стигли, да баце у ваздух један део железничког моста код Ђевђелије, те су за неколико дана омели железничку, и задржали и друга саобраћај. На нашој слици се лепо види железнички мост, који је с ове стране обале читав, а с ове стране се гвоздена конструкција вади у воду.

Мало више места вредни наши понтоњери спремили су сплавове, па на њима превозе коли, коње и људе . . . .

Није то лак посао био, али су га наши вредни инжињерци извршили како се најбоље могло. У опште о нашој инжињерији се мало у јавности говорило, а она је свугде своје дужности пришла са таком прецизношћу и самопокртвовањем, да је достојна нашег дивљења, па ће се свакако о подвизима свих инжињеријских струка у своје време више писати.

Леси хучни наш Вардар, који је пет стотина лета роморно песму туговању за изгубљеном Слободом сво где је дочекао дане Слободе, а народ крај његових плодних обала у слободи лобио полета за рад и напредак, који су Турци векозима на све могуће начине ометали.

Пролазак српске војске преко Вардара.

Наше војсковође

Ђенерал Милош Божановић.

Прву страну данашњега броја украшујемо ликом једног од најзаслужнијих војсковођа за сјајну кумановску победу, онда команданта дунавске дивизије, а данас министра војног ђенерала Божановића, који се са својом дивизијом исто тако одлично показао и на Битољу, о чему смо опширно писали у опису Битољске битке. Ђенерал Божановић је по свршеној гимназији у којој се навек истицао као један од најбољих и најразборитијих ђака, ступио 1882. године у Војну Академију са 15. класом. Међу првима у рангу произведен је за потпоручника пред саму објаву српско-бугарског рата, у коме се одликовао. Доцније је као инжињерски официр заузимао разне команде свог рода оружја, у коме је важно као један од најспремнијих стручњака. Последњих година напустио је стручне инжињерске послове и посветио се пешадији и вишој команди. Био је дуго година командант пука у Београду, помоћник команданта и изјзад командант дунавске дивизије. На томе положају затекао га је и овај рат. Као претходница прве армије његова дивизија показала је успех достојан дивљења. Његова дивизија имала је да издржи главни напад турских корпуса и она га је не само издржала но је успела, да највише допринесе решењу кумановске битке у нашу корист. Одличан војник у миру показао се као присебан, хладнокрван, проницав и способан војсковођа, те је потпуно заслужно награђен чином ђенерала. Војсковођа Божановић чини част српској војсци и свакако је погрешио, што је напустио свој завидни положај, на коме је славу стекао, јер положај министра војног у данашњим приликама најнезахвалнији је положај у војсци.

Наши под Скадром

Када се после дуге и са скупим жртвама скопчане опсаде тврдога Скадра увидело, да је за његово остварење неопходно потребна већа сила но она којом су могли располагати у храбрости ненадмашни Црногорци, а нарочито да је потребна тешка артиљерија и хаубице, наша Врховна Команда образовала је нарочити српски прекоморски кор, коме је за команданта одређен прослављени победник са Кумановa, Прилепа и Битоља ђенерал Петар Бојовић, а њему за начелника је одређен ђенералштабни пуковник Живко Павловић који је у овом рату играо важну улогу у Врховној Команди Њиме у штаб одређени су наши најбољи официри свих родова оружја. Наша слика представља штаб прекоморскога кора када се укрцао у Сулину у брод да пође под Скадар. На слици напред је ђенерал Бојовић, њему с дена је ђенералштабни пуковник Милош Васић, који је у овоме рату с пуно достојанства представљао српску војску у грчкој Врховној Комани. До Васића је пуковник Живко Павловић, а у групи су пукозник Ивановић мајор Јорговановић, мајор Белић и други одлични наши официри, који су се тешка срца под притиском целе Европе, морали вратити испод Скадра и не почевши посао, који би за 2—3 дана свршили су истом онаквом славом какву су стекли на бојном пољу свуде где су се појавили.

Штаб српског прекоморског кора

Срби међу Грцима на Крфу.

Љубазност српских савезника и пријатеља Грка. — Дочек официра. — Величанствена свечаност грчког потпуковника Богосава Аксентијевића.

Крф, 20 априла 1913.

Већ је два месеца, како су српски официри на грчком острву Крфу, где су отишли да поправе своје здравље, опорављо због задобивених рана на бојноме пољу или због ратних тегоба

Како је који од српских официра на Крф стаго, наши савезници и пријатељи Грци дочекивали су га са истом љубазношћу и са истим симпатијама.

Чим би се у варошки сазнало да долази какав брод, на коме је који од српских официра, одмах би се у пристаниште слегао силан свет, да дочека и бурно поздрави тога српског официра, кога би по изласку на брода Грци на рукама носили.

И то одушевљење за српске официре никако се не смањује. Српски официра су необичан предмет пажње свега крфског становништва, које их посматра са дивљењем.

Ја писам могао да појмим, да се толика пошта и пажња могла одавати човеку, као што су то наши савезници Грци чинили према пукознику Бугању, који је на Крфу провео месец дана. Ни каквом грчком вишем официру не би се одавале толике почасти, као нашем пукознику.

Доласком официра и понеких грађана, српска колонија на Крфу стално је расла, и једнако је имала око 10—12 чланова.

Хотел „Патрос", где долазе сви чланови српске колоније, пун је на подне и у вече најотменије грчке публике, која са дивљењем посматра српске официре.

Српски и грчки официри брзо су се упознали и спријатељили, и постали нерасна другови.

*

Марта месеца умро је на Крфу, у градској болници, Богосав Акссентијевић, пешадијски потпоручник, који је на Куманову задобио шест рана.

Потпоручник Акссентијевић је, пошто је лежао неко време у скопљанској болници, дошао на Крф, да и тамошња своме организму здрављу и да врати своје ране.

Како су му ране биле тешке, морао се на Крфу операсати. Операције пет рана нису су добро, али је оне рацији шесте, која је била у трбуху, млади херој подлегао.

Чим се на Крфу сазнало да је један српски официр умро сви становници Крфа били су дубоко ожалошћени и оплакивали прерану смрт младога јунака. Новине су јавиле за дан погреба, 15. марта, на пратњи је учествовао цео Крф са предстанницима власти: командантом места, предсезником општине, грчким митрополитама и масом виших и нижих официра Пратња је била импозантна: на погребу је било преко 10.000 најотменијег крфског становништва.

Грци, наши савезници и пријатељи, учинили су све припреме за сахрану, и сахранили куманоовског јунака о своме трошку.

Од предстанника крфских војних власти на погребу су били: управник полиције г. Манђаготакис, командант града г. мајор Ђорђе Ливадитас, војни благајник г. Кокорецас и маса виших официра.

Од Срба официра и грађана, који су дошли на Крф ради лечења на пратњи су учествовали: пуковник Бугањ, београдски апотекар Никола Делина са госпођом, капетан Ант. Недељковић са госпођом, прец. књиговођа Бродарског Друштва Ђура Поповић, капетан Милан Л Петровић, потпоручник Гвоздић и остали официри. На пратњи је био и почасни српски конзул на Крфу Маргетић.

Сви учесници на пратњи, дубоко потрешени, допратили су мртво тело куманоовског јунака до самога гроба.

Стеглос Ј. Манаирисис, апотекар и хемичар-хирург-помоћник пуконског хирурга војне болнице на Крфу, пославши на гроб пок. Акссентијевића венац грчких официра крфског гарнизона, изговорио је ове речи:

„Дичном војнику, Богосаву Акссентијевићу, чија је племенита крв обојила натопила поља његове Отаџбине, која је била још под турским ропством, да би се над тим пољима за вечита времена расцветало дрво слободе.

Храбром војнику, који је своје официрске еполете добио на бојном пољу, борећи се против варварског осваја-ча, нашег заједничког и вечитог непријатеља;

Јунаку легендарне кумановске битке, коме је судби-на додељала да испусти своју душу далеко од своје драге Србије и својих родитеља, својих милих и драгих, али у наручју пријатеља и браће у војсци, — официри грчки српског гарнизона, са болом у души полажу преко мене, као свога тумача овај венац, дар поште и дивљења, до-стојан храбрости јуначког ратног друга народа пријатељског и братског, оклеваног Богосава Аксентијевића.

Лака ти грчка земља, која те покрива, дачки војниче!

Вечан ти помен и слава!"

Сви присутни узвикнули су: „Слава и вечан помен јадном јунаку!"

Топле и искрене речи Манипаризеа над гробом пок. Аксентијевића дирнуле су дубоко све, и није било ока, које није заплакало.

Его, са каквом великодушношћу наши савезници и пријатељи Грци одају последњу пошту нашем јунаку, који је умро у њиховој земљи.

Сутра дан по погребу, пуковник Булић и апотекар Делиди, у име целе српске колоније, захвалиодарили су представницима грчких власти на указаним почастима умр-лом јунаку.

Мученици за идеју

Берански кајмакам † Илија Поповић
КОЈИ МУЧЕНИЧКИ ПОГИБЕ У СЕНИЦИ

Од 1906 године до објаве рата побијено је у Старој Србији и Македонији 436 Срба, који су главом платили само за то што су Срби. За то време других злочина било је 2092. Српском народу у Турској дошла је подгрлац душа и он не би још дуго могао чекати на Слободу. Крајње је време било, да се с оружјем у руци пође браћи у помоћ. Дванаести је час био. Мученичка погибија образованог Србина, турског чиновника, кајмакама беранског Илије Поповића, прелила је чашу стрпљења и уз покољ у Штипу и Кочанима била је непосредан повод да се убрза оружана акција Балканског Савеза, која је тако сјајно успела.

Илија Поповић био је родом из Берана. Свршио је српску гимназију у Скопљу и турски правни факултет. Узео је активна учешћа у младотурској револуцији и у комитету Младотурака био је човек од утицаја. То га је млада довело на угледан положај кајмакама беранског. На томе положају он није могао дручије деловати но што су му то налагали српски осећаји и диктовала српска дужност. Младотурци су то осетили и своје српско држање Илија је на мученички начин морао да плати својим животом. Својом смрћу убрзао је акцију српске војске, те је тиме много допринео слободи свога родног краја.

Мученичку погибију Србина беранског кајмакама Илије Поповића један очевидац описује овако:

„Пазарни је дан у Сјеници четвртак. Био сам на пазару па не свршивши посао преноћим у Сјеници па сутра дан у петак око три сата испред ноћи, нашао сам се пред уђуматом сјеничким. Видио сам кад из уђумата изађе пок. кајмакам са Васом Карамарковићем, трговцем из Сјенице, а за њим иђаше чауш кајмакамов, Муслијз. Пред уђуматом биђаше гомила Турака — Пештераца који се бејаху договорили, да разбију војни магацин код уђумата и из њега разграбе оружје. Кад пок. кајмакам изађе из уђумата и кренў к оној гомили, иза њега иђаше из уђумата. Тиш-ага Љумић, из Сјенице и завика оној гомили Турака, показујући руком на кајмакама:

— „Виђите, Турци, беранског кајмакама Влаха, ево ово је."

Кајмакам у томе рече: „Нијесам ја берански кајмакам, но доктор."

Тада неки Аjредин Челић, великн зликовац, из села Угла дохвати дрво, цепаницу — са кола натоварених дрвима за продају, и кајмакама удари по глави с лица. Њему мрче свест. мало се занесе, затим отвори очи и погледа на прозоре уђуматске, са којих гледаху чиновници шта се ради доле, и проговори неколико речи турски, које ја не разумех, но у томе нагрну маса Турака са дрвљем и каменьем у рукама, оплолише кајмакама и почеше га немилостиво ударати док га не умртвише. Све се то свршило за по сата и у томе су времену свукли са њега све одело, осим гаћа и кошуље, и оставили га онако унакаженог на улици. *Видио сам да су многи Турци у мртво тело забадали ножеве и грозно га мрцварили. После тога пукли су га за ноге сокаком и бацили пред кућом неке Јосифа Валчића пичући сви на глас:*

— „Поп, бре, изиђи да узмеш овога Влаха."

Поп се бејаше од страха затворио у кућу, из које се чујаше плач и кукање чељади, и после неког времена изазвао је попа на бесу неки Алил Мишовић, из села Долића.

Алил му је рекао: „Узми овога Влаха да га укопаш, да га не једу ноћас пашчад на улици." Поп са чељадима својим измрцварено кајмакамово тело увуче у своју кућу и сутра дан је исто укопано у гробље."

Слава нека је српском мученику Илији Поповићу!

Југовића мајка

— Српкиње су претекле Шпартанке. —

Првих дана рата извршио је самоубиство пријеторски бригадир Бошковић. Његов син млад официр у борби на Дечићу допао је тешких рана. Пренели су га у болницу у Подгорицу, где су лекари констатовали, да су ране тако тешке да му нема помоћи. Над рањеним официром, који осећа, да губи снагу и да му се ближи задња час бијућ тешко му уцвељена мати и милосрдна сестрице Ксенија. Осећајући да се с душом бори млади витез последњим напорима своје снаге даже главу, да га мати последњи пут живо пољуби, а малаксалу десницу руку нагнилу да се и с њом опрости, и у том трсутку паде вечним сном. Мати, која је за неколика дана изгубила и мужа, и сина, своме сину до последњег часа није рекла, да му је отац покојни. Када јунак издаву мајка му нежно положи главу на узглавље пољуби га у још вруће чело „и ту мајка тврда срца била, па од ока сузе не пустила", но муком, стегнута срца оде са болнице, да се изрида тамо где је нико неће видети.

На Демир Капији

Наш стражар на трећем позиву пред чувеном кад Демир Капије

Трећи позив у овоме рату није учествовао у борбеној линији, јер то и није ваше за године тих људи, али је и он врло корисно послужио где год је на службу одређен. Они су били посада по већим местима, а највећа им је заслуга, што су будно стражарећи чували и сачували од ваших намера све наше железничке пруге с старим границама и у новој Србији. Наша слика представља једног нашег војника на трећем позиву, који с другом бердањком о рамену стражари пред Демир Капијом и чува овај тесноп крај чучног Вардара и овај део железничке пруге...

Последња песма

— Песника потпоручника Саве Л. Радовановића. —

Забележили смо с болом у срцу херојску смрт младога витеза, српскога песника, резервног пешадијског потпоручника *Саве Л. Радовановића*, који јуначки паде на догледу тврдога српског Скадра и гроб нађе у дубинама плавога српског Јадрана. Један очевидац трагичног свршетка младог песника о последњем часу његова живота прича нам ово:

Пројектили са „Хамидије" засули су наш брод. Од велике несреће спасла је 17. пук први позива само невероватна присебност и храброст официра, који су гледали у отворену раку исто онако смело овде на пучини Адрије као и у пољу Кумановском, кланцу Бабунском, брду Алинском и барутшинама Битољским. Видећи се пред отвореним чељустима смрти официри се нису дали збунити, а њихова присебност утицала је благотворно и на војнике, који су се и овде, где је земља била далеко а небо високо, покоравали наредбама својих официра и тако избегли панику и катастрофу, која је изгледала неминовна.

Брод је засипан ватром непријатељских топова, а наши, лишени могућности одбране, што их је највише болело, јер је вредало мрети без замене, лагано су се по конопима спуштали у море и чамцима и пливањем искрцавали на обалу праћени непрестано шрапнелима и гранатама „Хамидије". Официри су испраћали војнике, а сами су остали да се последњи искрцају да и на тај начин бодре дух славних ратника прослављене прве армије. На једном крају лађе потпоручник Сава Л. Радовановић испраћао је у чамац баш и последњег војника своје чете, пред којом се херојски показао и на Куманову, и пред и иза Прилипа, и на Битољу. У томе моменту један друг са другог краја брода, који је исто радио што и Сава, у шали довикну песнику:

Сво! Величанственијег момента од свог нема за српског песника. Ево ти материјала за дивну песму...

— Све ми се чини да ће ми ово бити — *последња песма*, добаци Сава с осмејком на уснама пола у шали, пола у збиљи.

И — ах!

У том моменту баш једна турска граната пресече потпоручника Севу Радовановића по сред среде. Како је стајао крај саме ограде брода ноге му одоше на једну, а труп с главом на другу страну дубоког Јадрана.

Тело јунака Саве није више нађено. Оно је остало у дубинама плавог српског Јадрана, да тамо у валима Адрије, вечан сан почива, срећан, што је, пребродивши све битке славе српског оружја, када се већ мрети морало, пао на Српском Мору, над чијом обалом један велики крст од камена стоји над једном могилом као обележје славне смрти српских јунака, који из питоме Шумадије похитше браћи да помогну да Скадар српски буде.

Да ли ће се наћи песник да опева песничку смрт песника јунака!...

Ноћ у очи борбе

— Једна од последњих песама славно палог Саве М. Радовановића, резервног пешадијског потпоручника, водника четврте чете, четвртог батаљона, 17. пешадиског пука. —

Стигосмо касно у ноћ. — Снег и киша..
Пред нама пукло сиве магле море.
Никако да се хладан ветар стиша,
Но силно тресе замрзле шаторе.

По негде ватра у заклону блисне
И бацн светлост на искисле људе.
Нејасан жагор.. Звека.. Ноћ. Све кисне
Ратничке груди за одмором жуде.

Сваки је своју брзометку стисно,
Журећи да се од хладноће сакрије,
Пред нама негде, противник је блиско
Под кишом, која, непрестано лије

И чим се сване, на првоме пољу,
Он ће са лица нашег да прочита,
Да цео народ, к'о заклет над сољу,
Великом циљу смело, кроз смрт хита

Бељезија, 1912.

Какав је српски војник

Официри према војницима.

Српски официр ни у миру се није много издвајао од свога војника, и никад на њега није гледао с висине, но је у њему увек гледао свог рода, кога он има да обучи и спреми за — Видов-дан. Тако очинско другарско понашање официра према војницима један је од

врло јаких узрока славних наших победа, које су биле неминовне свуде где су се наше трупе појавиле.

Пријатељски односи официра и војника у миру добили су још шире размере на бојном пољу, јер док у миру и има велике разлике међу њима бојно поље све те разлике брише и тамо је и генерал упућен да спава гладан у кељџи или у смету под ведрим небом заједно са редовом. На бојном пољу моралу заједнички подносити све тешкоће као што заједнички и крв проливају, јер непријатељски куршуми не двоје официре од војника, они косе подједнако и једне и друге.

Пуно је примера, који маме сузу из очију, о братском и другарском понашању војничких старешина према ратницима. Данас да изнесемо један.

Наша мобилисана војска концентрисала се на јужној граници. Главна сила прве армије концентрисала се око Врање. Седми пук другог позива изашао је на саму границу на једно 1000 метара високо брдо. Ту су имали да сачекају наредбу за прелазак границе.

Првога дана када су изишли на вис, поче да пада киша, која је лила, као да је неко руком из каквога неисцрпног суда лије. Нигде никакве зграде, нигде ни грма ни убрша, да човек колико толико главе сакрије, а други позив нема шатора. Па ипак је међу војницима владало врло добро расположење. Нежни београђани почели су се ту тренирати за све оне муке, које су јаком дошле.

У вече је војницима раздавана вечера, добар чорбасти пасуљ, ал' без меса. За официре је спреман њеван. Сазнавши за то командант првог батаљона нареди, да се месо затрпа, а официри заједно да вечерају с војницима — пасуљ. По његовом резону официри могу на бојном пољу према војницима имати само то предоволство, да у крвави окршају буду на челу војника а ни у чем другом не смеју се издвајати испред оних, које воде у славу и у — смрт.

Официри су слатко, сваки код своје чете и вода вечерали заједно с војницима пасуљ, а у 8 часова наређено је командом, која је преношена усмено, јер се на граници нису смели чути трубни знаци — спаваше.

Киша је лила и даље, ваљало је лећи у блато више чланка. У једном крају војници су разапињали један велики шатор.

У том при обилажењу батаљона нашће командант.

— Шта то радите јунаци?

— Подижемо шатор за вас и господу официре!

— Какав шатор! Какви официре! Скидајте то, а господа официри сваки код своје чете!

Команда је о час била извршена.

Командант учини још неколико корака и стигавши до средине батаљона сам се спусти у блато пребаци мокар шињел преко себе, а један камен узе под главу. Његовом примеру следоваше војници, који су се раније устручавали да легну у блато. Кад су сви полегали мајор викну:

— Лаку ноћ, јунаци!

Наста тајац, а за тим се брдо захори одгромогласног:

— Живео мајор Аранђеловић!

То је био знак љубави и захвалности војника своме команданту о коме с усхићењем и дивљењем говори и до краја живота ће говорити војници првог батаљона VII. пука другог позива и IV. прекобројног пука, којим је командовао на Једрену.

Због ом пошле..!

— Милосрдним руским сестрама —

Због ом пошле и у здравље, добросрдне сестре миле,
Ви, које сте и за наше мученике суве лиле!
Видале сте тешке ране и слушале јаук болни,
На ипак су витезови били чврсти и охолни.

Срећан пут вам, сестре миле, од словенске наше гране,
Ви сте нежна срца биле и дадосте души хране:
Са погледом благим, љупким, над болнима остајале —
Остајале ноћи, дане и у помоћ Бога звале!

С тих очију, плавог неба, о, ваше су сузе текле —
Ал с тих суза, с тог искрења и нашу сте љубав стекле: —
Љубав чисту, нежну праву — љубав вишњим Богом дану;
Љубав вечног поштовања, по Србину само знану.

Због ом пошле и у здравље, нека су вам срећни пути,
Захвалношћу и признањем, мајским цвећем обасути!
И понесте топли поздрав вашој моћној домовини,
Реците јој, да још има наше браће у туђини.

Ми смо мали, ал смо знали за слободу крви лити
Ми смо прегли, срце стегли свуд смо знали први бити:
Наша војска славу диже, диже славу до врхунца —
Победа јој венац сплела, озарила зраком сунца.

Нек се наше толке жртве не оскрвне не оцрне,
Нека љубав Моћног Цара према нама не утрне—
И над овом нашом земљом изломљеном с тешких мука
Нек се једном правда дигне и чујемо њеног звука.

О, ви добре, сестре миле, ви сте сведок наших рана
Наша борба наша жртва та вама је добро знана
Искажите на све стране: да је Србин ведра чела,
Да је поштен до дна душе, свестан херој свога дела.

А, ако нам судба дадне да се Србин опет куша,
И принуђен опет буде да с' у боју лутом гуша:
Тек ће тада бити грома, бити лома, крви, рана
И Србин ће пасти можда ал не слава освештана.

Разумите љубав нашу, која блиста срца чиста,
Разумите правду нашу, о тако вам Бога Христа!
Нек не досне да се пресне ова наша горка чаша
А нама ће канда требат' опет моћна нега ваша.

Због ом пошле и у здравље нек вас прати наше славље
Нека су вам срећни пути, мајским цвећем обасути.
Да Бог да се благост ваша чула на све четир стране
У божанском вашем лицу биле сунцем обасјане.

29. Априла 1913. год. Београд.

Вер. О. Цвић

Пешадијски поручник Радован П. Радовановић,
јунак са Кумановa

Са кумановског бојног поља.

Пресијецање друге пољске болнице између Табановца и Нагоричана.

НАШИ ПО

Црногорска артиљерија под

Да би опсада Скадра што боље успела Србија ј
Крупових брзометних топова, којима је руковао
цира. Наша слика представља једну црногорск
дејствовала под командом српског артиљер. мајор

Са кумановс

Положаји дунавске дивизије прво
и десно крило дивизије

СКАДРОМ

командом на позицији Меси.

ој Гори дала већи број заплењених од Турака
ногорско људство под командом српских офи-
ију под Скадром на позицији Меси, који је
ише Љубишића и Турцима задала много јада.

Пешадијски капетан Милош Глигорјевић
командир 4. чете 4. батаљона 17. пука

ојног поља.

на Младом Нагоричину: Центар
са турских положаја.

Са кумановског бојног поља.

Заплењени турски топови на Куманову у порти Кумановске Цркве.

Од Ваљева до Јадрана

— Са дринском дивизијом другог позива — (4)

Извуците сплав на обалу! командова Љупче, према дивизијској наредби. Одмах је извучен сплав на обалу, а на она четири прекинут је рад. И сад смо на обали имали почето, а неуспело и недовршено наше пренашање у Албанију и као доказ неразмишљености: једну развалену арнаутску кућу, која је сопственику плаћена, али која ће, све док се поново не подигне причати пролазницима — путницима о нашем неуспелом преласку.

Али није само то штета. Још је већа штета, што сад мора да се иде уз реку, опет по беспутници да би тек сутра дан у вече били на овом истом месту, само с оне стране Дрима. Наређено је да се полако почне превожење две чете на чамцима. Било је два чамца (оранице), а то су вам стабла издубљена и по два прикована даскама једно за друго. На тим дуплим ораницама, превежено је свега две чете и то од 12 часова да сутра дан у 4 часа по подне. То је био прелаз спорији но оно турско јаваш, јаваш!

Пошто се није могао извршити превоз целе дивизије ни за месец дана, то је наређен покрет за сутра дан из јутра. Дивизијски штаб ноћио је у некој воденици, трупе на каменьару и поред обале реке, а пионирски штаб на сувоме тлу Арнаутинове куће, коју су они развалили да нас превезу преко. Како тако, бар смо се добро одморили и у 6 часова из јутра кренули смо уз реку. Остатак од 2 чете имао је и тога дана да се пребацује преко, па да на супротној страни чека дивизију, која ће прво уз — па низ воду, после више од дана маршовања доћи дотле!

Кућа је почела да роминља да би се после излила у пљусак. Ја остадох с оне две чете, да их преконоћим.

Али, таман сам се био распиштољио у турском хану — преко пута — опет у Спасу, а дође артиљериски мајор, сад потпуковник. Милан Павловић и саопшти, да је он одређен по молби за команданта овог полу батаљона, и да има налог, да крене напред и буде у исто време дивизији и десна побочница и предходница. Одмах је наредио те је дошао и резервни поручник Пера Велимировић, професор из Ваљева, који је као командир чете руководио пребацивањем војника преко Дрима. Цео тај деташман обе чете завршен је око 3 часа по подне и полу батаљон се кренуо, да после четврт часа под командом Павловићевом, и путоводством четири Арнаутина почне да се вере горе доле по кланцима горе Албаније. Око 6 часова пљусак је провалио облаке и ми већ мокри до голе душе, почесмо да маљаксавамо. Али, ту се није смело изостајати. Напред само! гласила је команда, а ко не може, нека остане макар и погинуо од Арнаута. Мало бојазан од Арнаута, мало и урођена нам војничка послушност, гонила нас је да се не цепамо од предходнице. Чим се смркло, газили смо по поточићима до колена и тек око 9 часова, заноћили смо у једном арнаутском селу, Сакатима. Око 12 часова ноћи, стигли су и они, који су изостали. Дошли су као комарац на свећу, путовођа им је био пламен од ватре, које су, ма да је био пљусак, весело пушкарале. Да би бољи пламен био, страдао је по мало и арнаутски плот. Међу задоцнелим, било је петнајестак болесника из VI пука, који су у зорту, да не остану сами у гудурама заборавили на болест и стењући од умора и слабости, стигли пре поноћи. Ту ноћ сам заноћио у једној сеоаклији до сеоске бакалнице. Целу боговетну ноћ, ми у суботи, а полубатаљон на пљуску пробденисали смо. Међу нама је био и коњички резервни наредник д р Којић. Ту је био и дивизијски сликар из Минхена, Милан Миловановић. Крај ватре, после вечере, било је причања свега и свачега, јуначења од сваке руке и боме је претресано и старо и ново сликарство, и песништво, романтика, економија и финансија и тути — хванти, јер је Којић у свему томе фахман. Чим је свануло прикупиле су се обе чете пред бакалницом да прво купе и остатак јела и пића из те бакалнице, што ми нисмо стигли да покупујемо. Уз благослов Арнаутина, који је готово цео дућан, за добре новце продао и запрепашћење осталих Арнаута, што нас је толико мало, а они су према ватрама, од прошле ноћи судили, да нас је бар 10 пута толико напустисмо село.

Пљусак нас не оставља, а ми гацамо беспутним оштрим камењаком гледајући у највиши вис у Албанији, који је пред нама, крез кишу изгледао, да је већ и само небо својим врхом разбуравио. Почели смо већ да проклињемо судбину, што ево пређосмо четири брда а никако оно највише, да нам остане бар са сутра. Једина је ваљда тако хтела да око четири часа по подне, почнемо и уз њега да се веремо. Ужас! О Господе! Ту грозоту пентрања 3000 метара уз брдо, мислим да би само кинематографски апарат на километар дугом филму могао да представи. Врисак војника, који се сурваваују низ брдо. Проклињање оних, који морају туда да наиђу, срце ми је парало. Више није било кише, али снег је завејао и огромне провалије, а камо ли мале руље овог проклетог Ђафа Малита. Сунце би већ давно зашло, да је излазило, када смо били на врху Ђафа Малита. Мислили смо, да ћемо ту заноћити, па ма нас ветар, који је ужасно лерао на овом небу равном бешћумном каменьару, потпуно упропастио. Али смо и поред наше жеље да умремо и опростимо се мука, морали да идемо даље. Спуштали смо се поново с брега у амбиз, а из амбиза пентрали се на брег. Око 9 часова сишли смо у подножје Ђафа Малита. Потпуковник Павловић је наредио, да се из све јаруге попнемо на један огранак великог, на Мали Ђафа Малит. Успентрали смо се и на њега, једно 3—400 метара висине и тек око 11 и по часова ноћу, засветлуцале су ватре. Једина нам је утеха била та, што ћемо се сутра рано састати са дивизијом. Одмах су послати коњаници назад, да се пентрају с друге стране уз Ђафа Малит и да однесу извешћа дивизији и евентуално приме даље заповести за нас.

НАШИ У ЉУМИ

Српски топови дејствују против арнаутских зликоваца.

Дивизија је пак цео дан ишла уза саму обалу Дрима, по потпуно беспутним врлетима. Цео дан су се сурвавали и вадили војници из хучног Дрима. Тако су пред вече дошли на велики — камени — чувени Везиров мост, који спаја, преко Дрима, Стару Србију са Албанијом. Код моста су затекли страже XI пука првог позива, који је сачињавао Албански одред, а који су ту остављени као прва релејна станица. Албански одред, прешао је Везиров Мост још пре три дана и кренуо кроз Љуму ка Драчу.

Дивизија је пронођила мало даље од моста на месту Штане, да сутра дан такође по пљуску, а по том по вејавици и дубоком снегу наступи, с друге стране, која ни мало није била боља од наше, уз проклети Ђафа Малит. Ну они нису продужили пут, но су на самом Ђафа Малиту звоћили. Али они су и имали разлога за то; јер су били извештени, да ће их Арнаути напасти на том свом највишем врху — на тој вододелници река, на ивици, одакле се и време дели. Јер одмах са врха што се ближе иде к мору, све се више осећа приморска клима и утицај њен види се и по томе, што у место снега по пољима видиш зелену траву и лиснато дрвеће. Они су дакле ту ноћ били много опрезнији, но ми, који нисмо знали да нам прети опасност, и боље, бар се нисмо иза сна трзали, и на тај начин ресвирали, да разбијемо главу о наше камено узглавље или да се скотрљамо низ кземене нам постеље у јаз потока или јаругу.

Тако је дивизија наредила још то вече, да се поред тога, што се осигурала од изненадног препада од Арнаута, из целе дивизије издвоје два батаљона, који ће марширати убрзаним маршом да изборе на море. Рано из јутра већ су се та два батаљона, под командом сада пуковника Плазине, а на посе батаљони под командом мајора Митровића и капетана — сада мајора Перовића, појавила на врху Ђава Малита и око 9 часова, већ смо им се весело придружили.

Глад је већ, ма да је ово тек пети дан марша, почела да показује своје дејство, како код војника, тако и код официра. Оно мало пројина брашна, што је по околним кућама у брду скупљено и раздељено војницима, да скувају врућу кашу по четврт порције на војника, у брзо смо халапљиво појели и на тај начин стомак је престао мало са својом несносном музиком. Чим се тај, у другим приликама мизеран, а тога дана и на такном месту, Богу хвала ручак, као да је са трпезе богатога Гавана, свршио, наступило се на пут кроз речну јаругу. Прескакало се с камена на камен. Падало се у реку цело по подне, а пред вече, пошто смо прешли два брда запали смо такође у неки камени теснац. Кроз њега смо, сапињући се о камење и падајући у поток, грувајући се по стењу тек око десет часова, пошто смо газили на једном месту до појаса, дошли у село Пуку. У Пуку има доста кућа, као нека наша мала варошица, има и једна џамија. Хан је пространи и ту смо се заложили ко је пре стигао, док је било, кафом. Рано из јутра подељено је војницима по парче пресног меса у тежини од 40—50 грама и на оба батаљона џак пиринча, што је било још остало у томе хану, односно у бакалници његовој. Нити је пиринач укуван нити је месо било печено, морало је полу пресно да се поједе и поће даље. Али, то мало што смо се прихватили, могло је за многе да буде кобно; јер се ускоро због непеченог меса појавио дизентерија, срдобоља. Та је болест погоршана рђавом водом. Ни заузимање нашег вредног Др. Свет Стефановића, пуковског лекара, и његово знање и дуга пракса, кад није било довољно лекова, није могло да потпуно сузбије ту опасну болку. Она је многе, када се укорењила, отпратила на онај свет. О томе ћу доцније писати, када ћу се дотећи и племенитости благородне и заузимљиве Делфе, госпође Ивана Иванића, првог начелника округа у Драчу. Да ње није било, многа би мајка, љуба и деца заплакале за својим милим, који нису погинули од куршума, већ од нехата — од надлежне небрижљивости . . . .

НА КОСОВУ[1] РАВНУ

Ослобођена Србадија сербез језди друмом, на коме се под Турцима није смело ни појавити.

Целог тог дана пентрали смо се као козе по камењу, или газили по потоцима. Било је и таквих призора, да их се са грозотом сећам. На од прилике средини стрме стране брда, пролазимо један за другим једва жичући; да се не би сурвали у провалију. Када навиђе на то место товаран коњ, тада га један држи за улар, а други за реп и тако га придржавају, да се не сурва у провалију. Али за свато време ни предњи ни задњи војник не сме да гледа у понор, но у камениту безпутницу пред собом, само да не би до дио вртоглавицу. Од подне смо наставили пентрање све уз брдо. У 5 часова били смо на брду Души. Ово је брдо високо преко 3000 метара. Ни сад не знам шта је било теже: да ли пентрање уз њега, да ли спуштање низ њега, до у долину Души. Од 5 и по часова настало је спуштање, односно претурање по путу, који су брдски потоци серпентинасто правили. Мислили смо да никад неће бити крај овом — вратоломном спуштању, као да се спуштамо у утробу земље. Тек у 10 часова ноћу, стигли смо на једну безшумну камениту узину. Ту смо направили ватре од већиног трња и прокадили се целу ноћ. Чим смо се пробудили, видели смо мало даље, лепо пошумљен предео, са дивних ливадама, где би се царски могло заноћити. кад већ нисмо остали на величанственом врху на шумовитој пуној пашњака висоравни — на Души. Али пошто се то није знало, а морали смо што пре завршити пролаз кроз Албанију и ушавши у Сан Ђовани ди Медуа свршити са задатком, који је у овом рату имала наша дична дринска дивизија II. позива, пошли смо и одатле.

(НАСТАВЉА СЕ)

Поход Јаворске бригаде

— Из Вељева, преко Јавора, у Сјеницу, Пријепоље, до Херцеговине. —

Радишића брдо и Дубник, начичкани су низом утврђења са којих су сипали паклену ватру турски топови. На те положаје нападао је наш III. прекобројни пук, и наш 3. батаљон под командом храброг капетана I. класе. Светозара Јовановића, већ је почео да први напада на Дубник. Четврти пак пук имао је да напада на варош, са западне стране и евентуално загрози Турцима с леђа.

Непријатељ ћути, а ми се мучки прикрадамо по густој ноћној тишини и магли. једва видећи ноге из каменјарских пиштољина. Већ смо пред турским шанцем на Дубнику на 3—400 корака, остала пак три батаљона нашег пука пред Сјеницом. Пиштање митраљеза, пика

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН I. КЛАСЕ
НЕДЕЉКО МИЛИЋ
КОМАНДИР 4. ЧЕТЕ У 3. БАТАЉОНУ, 3 ПРЕКОБРОЈНОГ ПУКА, ЈУНАК СА СЈЕНИЦЕ.

пушака, грмљавина топова пролама ваздух, одјекујући километрима далеко кроз гудуре Новопазарског Санџака. Ипак толико грување, није било у стању, да растера маглу.

Око 10 часова ноћу утврдили смо се пред дубничким висом. Никако нисмо могли да добијемо везу са остале три чете нашег батаљона; јер су се исте одмах чим је отворена увертира пред Дубником, вратиле преко Вапе назад ка бригадном штабу, на Лупоглаву. Наш командант капетан Светозар и командир чете капетан Недељко, видећи се остављени као Рајко у Срему, ре шише, да с нама заједно јуначки изгину. Одбивши три турска напада ту ноћ смо престајали на опрезу, спремни сваког часа, да се ухватимо са непријатељем ма и у коштац, ако не би имали ваљде одпушака, бојећи се да нас и оне не изневере као и остале три чете нашег батаљона Тако смо остали целу ноћ. Око 5 часова из јутра 11. октобра, добили смо наређење од бригаде, да се повучемо назад Тешким срцем напустили смо наш опкоп и почели да се повлачимо. Благодарећи увијађености нашег команџира Милића, ми смо са 5 митраљ у расутом стрељачком строју, одступили, преко безмумног голог камењара — ка Лупоглаву. Турци су отворили паклену шрапнелску паљбу на нас али нас је штитио Бог и паметно повлачење. Око 7 часова стигли смо, ма да смо се херојски борили, ипак покуњена носа, на збориште бригаде, на Лупоглав. И ту, о чуда! Ту смо тек видели наше славне три чете од батаљона, које ма да су јуначки одступиле ипак беху веселе. Међу њима били су највеселији заступник команданта II. батаљона капетан Танзовић, и Радовановић из IV. батаљона, који такође нису учествовали у борби. Они су се распитивали о нашој судбини жалећи нас што смо луд(о !) изгинули! Ми се као што напоменух, вратисмо назад да прочитамо релацију команданта бригаде, која садржава ову клаузулу:

У борби од 10 октобра, одликовали су се својом храброшћу командант 3. батаљона III. пука капетан Светозар Јовановић и командир 4. чете истог батаљона и пука капетан Недељко Милић.

Око 8 часова пре подне кренули смо напред III. пук на Радишића Брдо, а IV. на Дубник. То нам је био дневни напад који је крунисан успехом.

Тачно у 8 часова почело је наступање, опет у 2 правца. Трећи прекобројни пук имао је правац ка Радишића Брду: а четврти, ка Дубнику. Сад смо пак наступали још веселије; јер смо се надали. да ћемо, ако нам буде суђено, нападати по дану и изгинути, видећи онога, који је наше племе пет векова угњетавао. Да велим, видећемо га, освета ће наша бити крвава и ми ћемо на тај начин моћи по скупе новце, односно са што више турских чалми и арнаутских ћелепуша, да откупимо наше животе.

Нисмо се пребирали по гудурама и поточарама као прошле ноћи, већ смо скакајући с камена на камен, прелазили, за узаврелу крв и освету. оне ништавне препреке, били све ближе и ближе ка циљу. Сви смо се до једног бојали, да ћемо нашим падањем дати агију нашем непријатељу, да нас што крволочније дочека. Бог је био с нама и ми смо већ били под положајима та два брега, утврђена по аустријској стратегији, а начичкана громовима људске технике, модерним вулканима. Круповим топовима.

Али шта је ово сад од једанпут? Да ли је то каква виша сила, или смо пак жртве каквог дубоког сна?! Не, не то није ништа друго, но су нас турско-арнаутске трупе опазиле и на нас бљунуле ватру на топовских чељусти. Али, ни наша им артиљерија није остала дужна. Чак шта више, ја ово не пишем као Србин само но као учесник и онај који је био изложен ватри непријатаља, а то би желим и сваки странац морао признати: Српска је артиљерија и овде осветлала образ Србији и очувала светло име — да од ње нема боље артиљерије на свету.

Артиљеријски дуел, трајао је од прилике два часа а по том се кроз маглу од пушчаног праха, коју су подигле турске пушке, указаше на обе стране наши војници. са ножем на пушци. јурећи са самопрегоревањем у сигурну смрт. још сигурнију победу.

Цика митраљеза, грување топова и прасак пушака престало је тек у 11 часова пре подне, када смо ми Радишића Брдо а четврти пук Дубник, заузели.

Ми смо на Радишића Брду задобили 6 Крупових — пољских топова. а наши садрузи — четврти пук, на Дубнику само два, али опсадна топа. (Свршиће се)

Српска војска на бојном пољу

Прва слика представља један моменат крај Вардара у стародревном царскоме Скопљу. Један од храбрих наших пешака пошао је којом крај Вардара, да на стражи смени своје другове. У доброј опреми, ведра духа и добра расположења, поносећи на своје победе и срећна, што је њима суђена уделница у част, да ослобоје Косово и ослободе и последњег Србина испод турског ропства, српски пешаци сложним корацима хитају тамо где их зове дужност, а над њиховим главама, по српским кућама, поносно се лепрши наше народно знамење, српска тробојка.

Друга слика је из скопљанског поља, Батерија шила на Скопље на вежбање. Водни официр, који иде напред примећује, да је једна комора тако далеко закрчила пут, да заустављају своје дачне тобџије дизањем руке, што немушти и једном значи команду: *Батерија стој!*

Браћа се по песми познадоше

— Трочутак српске војске у Дојран. —

За једну страницу будуће велике Историје Српскога Ослобођења бележимо и овај податак, који лепше него ишта показује просторности духовну младинину српскога народа.

Коњички пук, који је као вихор летео низ Вардар и који је доспео до првога дана по предаји Солуна уђе у Дојранов град на да свој уласк забележе, успомене ради, на белом листу пластарог српског Мировљева Јевађеља — стајао је пред самим уласком у Дојран, град у коме је по смрти цара Душана седео и самостално владао велики српски војвода Гргур, сродник Душана Силнога. Пук се приправљао да с његовим уласком после пет векова први пут уђе хришћанска војска у славни град српски. А то је коњица којој би се с поносом рад стављао на чело и бесмртни Бошко Југовић са бојњаком с кога висе златне нити, те куцају Бошка по плећима.

На дани знак пође чала коњица у величанственом поретку, а после неколико тренутака затутња земља у правој дојранској улици куда војска напиажаше.

Вредни и слободе жељни Дојранци бејаху изашли пред своје ослободиоце, а улице је прекрасно свет: старо и младо, мушко и женско. Све тоне у миљу и плаче од среће и радости.

Тада коњичка музика, која је јахала на изученим алатима на челу колоне, засвира српску маћедонску песму:

„Хат му сели, нане...“

Дивна источњачко-народна мелодија, хармонизована за стучаљ уметничкога свирања, певаја све и свуда а овде постиже врхунац.

Сви се становници трезне, преврне и лице им се обасја новом милином, која је говорила:

— Ама, збиља, ово долазе баш наша браћа која и певају ово што ми певамо!

Познато је да се у српској војсци негује лепа српска песма, и да војска често маршира певајући. Међу војницима има изврсних певача.

Сада први ескадрон, најближа музици, прихвати мелодију, па уз звуке музике запева дирљиву ту елегију:

„Хат му сели, нане...“

Дојранци бејаху још једном изненађени, па онда, мешајући јецање с певањем, и сами кликнуше:

„Хат му сели, нане...“

Српска се крсташ-барјак узвисио високо горе, а поветарац с плавог Дојранског Језера хита да га љуби и милује; војска улази у град, а ослободиоци и ослобођени у племенитом узбуђењу заједнички певају једну, *своју*, најмилију песму...

Батерија стој.....

Остављам перо, пријатељи моји, јер писам задовољан овим описом: лепше је било, милије је било.... Ах! и како не би, када се браћа већ по самој песми познадоше!

* * *

Са кумановског бојног поља

— Уз наше слике —

Кумановску битку ми смо довољно опширно описали у раниим бројевима, а поред ранијих илустрација у овоме броју доносимо још неколико врло лепих слика са кумановског бојног поља, које су снимљене одмах после саме битке.

Од особитог је интереса слика, која представља положаје дунавске дивизије првог позива, на Младом Нагоричину. Пукови дунавске дивизије, којима је командовао данашњи министар војни, ђенерал Милош Божановић, чију слику данас доносимо, били су распоређени на оном узвишењу, које представља положаје центра и десног крила дунавске дивизије, гледано са турских положаја. На најузвишенијој тачки овог узвишења налази се кула Жегљиновој, одакле је командант седмога пука, потпуковник Александар Глишић посматрао развој Турака, који су ту најжешће навалювали на нашу прву армију. Десетог октобра цео дан и готово целу идућу ноћ трупе дунавске дивизије надвовечаним напорима су сачувале истакнуте положаје, а

11. октобра спустили су се наши с оних узвишења и прешли у напад и гоњење противника.

Другог дана кумановске борбе Турци су били потпуно разбијени. Једна наша слика представља како је на дан борбе изгледало на турским позицијама. Та слика приказује једну турску уништену батерију, код које је побијена и послуга и коњи. Крај топа су просуте још неиспаљене гранате, а до топа је и његова разбијена кара. Све је то дело неколико добрих погодака из наших сигурних топова, који су Турцима задали много јада а нашој славној пешадији свуда успешно крчили пута.

Трећа слика приказује читаву турску напуштену батерију, која је била заузела позиције крај саме железничке пруге. Слика је снимљена на сам дан кумановске битке и ту се види читав низ топова, које су Турци напустили бегајући главом без обзира. Крај топова са лепо виде просуте неиспаљене гранате, на једноме топу седи д-р Бошко Коњевић, лекар из Алексинца, шеф друге пољске болнице, који је 12 и 13 октобра обилазио кумановско разбојиште и са болничарима купио заостале рањенике.

Напуштене турске батерије на Куманову.

Ти топови су после неколико дана извучени из блата и одвучени у Куманово. Четврта слика приказује читав низ отетих турских топова, који су уређени у порти лепе, нове српске православне цркве у Куманову, која се на овој слици врло лепо види. Ти су топови сви исправни и већ су дејствовали у рукама наших артиљераца под Скадром.

Уништена турска батерија на Куманову.

На страни 148 и 149 види се лепа слика како ови исти топови, што смо их запленили на Куманову сада дејствују под руковођењем наших одличних артиљеријских официра на црногорским положајима пред Скадром. Ови турски топови на Куманову нису дејствовали како се очекивало са невештине оних, који су њима руковали. У рукама и под управом наших тобџија Крупови топови су се показали као савршено оруђе. Ту се потврдила и народна мудрост „У рукама Мандушића Вука свака пушка јесте убојита".

Пета слика приказује превијалиште пољске болнице између Табановаца и Нагоричина. На слици се лепо виде први кумановски рањеници, који су овде добијали први завој, па одмах железницом транспортирани за Врањ, Ниш и Београд. Сви ти рањеници данас су већ потпуно исцељени и налазе се међу својим бојним друговима, готови да поново пролију своју крв за величину и срећу Отаџбине.

Од Старца до Битоља.

9

— Дневник једног официра дунавске санитетске колоне —

Варош је неуређена и чини рђаву утисак и ако има много лепих и модерних, двоспратних кућа.

Кад сам пошао у варош да што год набавим, наишао на неког старог Турчина и замолио га за обавештење где могу купити ратлука и још неке потребе. Требало је видети с каквом је услужношћу тај чича потрчао да ме одведе и препоручи дућанџији, лупкајући ме по рамену и тепајући ми целим путем: Српски аскер, српски аскер! Дућан где ме је Турчин водио био је затворен, али је чича био тако услужан те отишао до куће дућанџије и позвао га је да дође. Купио сам 3 оке ратлука; 30 јаја, бомбоне и још неке ситнице — све за 3 динара. Ето као што видите свуда је потребна протенција, па и овде.

Како сам ово ученио упутим се колоси, која се била кренула, те уједнем коња и упутимо се за Прилеп.

Пут је добар све до Цриче Геже коју народ крађе зове Црна. Она протиче поред неког села, чије име нисам запамтио. Ту смо стали, јер је недалеко одавде у клапцу пут тако узак, да артиљерија не може проћи, те се мора проширати, а докле год се пут не поправи морамо чекати.

Наши војници не лењују. Улучили ту прилику на кух који, док проз једно ½ сах. почеше се пржати, посећи у рукама грожђа, пуне фламе, чутурице па чак ни кофе нама. Начули у некој турској напуштеној кући, па се послужили, што но кажу, као у својој рођеној. За тили часак цела је колона имала грожђа и вина у изобиљу и није дуго потрајало па се већ и по која песма или који весели узвик чуо. Шта ће те: Вино весели срце человјека.

У очекивању нас мрак затече. Налазимо се на сре-

дани пута поред саме реке Рајец и испод села Дреновa. Киша бије као на кабла, и зима је тако јака, да смо поред ватре дрхтали.

Ноћ је страшно мрачна да се пред очима не види, а поред нас тутњи и хучи Рајец као у воденици. По спима околних брдима светлуцају ватра, те у овоме мраку изгледа чаробна, као да су запаљеним канделама окићена.

Спавали смо врло рђаво и једва смо сачекали да се свиће; на да опет посетимо нашег једног пријатеља — ватру.

28. октобра 1912.

Пут још није готов те се нисмо могли зором кренути као што смо се надали, већ тек у подне. Хладна нас каша немилосрдно и страшно шиба: блато до кољена те рен тако рђав да се немамо где склонити.

Ах Србијо, ах кућо моја, хоћу ли те икад видети? Овако се више не може! говораху готово сви кад се срет ну или кад им ноге од зиме утрну па се најближему изјадају.

Па и то се могло сносити да се могло даље путовати и понадати да ћемо скоро стићи у Призрен и тамо се огрејати, одморити и прокислу униформу осушити, али на жалост команда ја поново гласила: Стој!

Опет се нашло на непроходне путеве где артиљерци муку муче око преноса топова. Чекали смо ту на путу више од 3 сахата и дрхтећи мислили о меким постељама и благодетима, које смо код својих кућа имали.

Пао је мрак и затекао нас на најгорем месту на путу. С једне и друге стране стрмената брда, а пут блатњав до више колена да се не може ни корак корачити. Зима је ужасна, а киша лије као из кабла. Ватра се није могла подложити за казан а и да је се могла никоме није било до јела ноћ онако сломљени и уморни легосмо одмах шћућурени један до другога поред једне огромне стене недалеко од пута, очекујући жељно зору да се опет несреће ослободимо. (Наставиће се.)

Наши јунаци

Пешадијски капетан прве класе **Недељко Милић** као командир чете у јаворској бригади особито се одликовао при заузећу Сјенице, о чему смо више писали у броју „Поход јавореке бригаде". Капетан Недељко одликован је официр. У миру је одликован медаљом за војничке врлине, које је у пуној мери документовано на бојном пољу, за шта је предложен за одликовање медаљом за храброст.

Пешадијски капетан **Милош Гавриловић** командир четврте чете, четвртог батаљона, 17. пешадијског пука прекомандује. Од резервног пешадијског потпоручника Саве Л. Радовановића, који је славно пао у Медови од „Хамидије", добили смо пред полазак у Скадар слику његова командира, пропраћену спроводним писмом у коме ова честита душа, неспособна за нис о ласкање и удвориштво, с усхићењем говори о храбрости и способности капетана Милоша, приписујући му најлепше војничке врлине. Веома нам је жао, што нам се то писмо затурило, те нисмо у могућности у целости да га донесемо, али сматрамо за дужност да изнесемо лик капетана Милоша, дубоко уверени, да он ту пажњу у у пуној мери заслужује, иначе један тако честит човек као што је пок. Сава не би могао за њега кмати толико лепих речи.

Пешадијски поручник **Радован П. Радовановић** учествовао је у овоме рату као водник у 16. пешадијском пуку Цара Николе II. Са својим пуком учествовао је у борбама на Старцу и Рујну, а у кумановској бици, где се нарочито одликовао, рањен је у ногу. Рана му је јавно зацелила и млади јунак се сада налази у Призрену код своје чете, са којом је готов, да поново полети у славу или у смрт.

Из битољске битке

— Аласкуз страних аташеја IV пешадијском пуку „Стевана Немање" —

Другог дана битољске битке око 4 часа после подне дринска дивизија I позива напредовала је према центру турског положаја.

Једна чета — на крајњем десном крилу изненадно почне одступати. Командир суседне чете у намери да спречи ширење одступања и да би вратио ону чету напреди трубачу, да свира јуриш.... Трубач засвира јуриш и — по обичају и правилу — тај знак прихвате сви трубачи у IV пуку...

Одједном из воде поникоше хиљаде војника и крену напред... Засијаше се бајонети и четврти пук јуришаше уз цику труба

На супротном позадњем вису, близу дивизијског штаба, било је неколико страних аташеја. Видећи такав импозантан јуриш уз трубе, — дакле нешто што се ни у теорији није баш онако могло замислити, почеше пљескати руками од силног узбуђења и дивљења.....

Очевидци причају да је било силно узбуђење код свију који су то гледали. Пре неколико минута нико се готово није ни видео, јер су сви војници лежали у води. Кад засвира јуриш — сви се дигоше и одједном изниконе хиљаде људи..

Наравно прво су одступиле оне турске трупе, које нису биле непосредно нападнуте.

F.

Наше слике

У идућем броју нашега листа донећемо ове ванредно лепе слике.

Наше војсковође: Краљ Арсен, командант коњичке дивизије.

Косовски освећеници: Капетан *Јевта Борђевић* славно пао под Једреном, поручник *Борисав Тодоровић* славно пао на Црном Врху; потпоручник *Марко Мандић*, славно пао пред Кичевом.

Са Косова: Грачаница на Косову црква, Причешће српских коњаника у Грачаници; Ослобођена са Косова раја скупљена око Грачанице. Српска војска пред Муратовим тулбетом на Косову,. Муратов гроб у тулбету на Косову — Српски коњаници пред Приштином.

Из Нове Србије: Војници пале воштаницу на гробу свога командира поручника Дулановића. — Српски коњаници под Душановим градом у Призрену. — Галичник — Село Лазарополе код Галичника — Народ у Галичнику свечано дочекује српску војску.

Наши под Једреном: Ђенерал Степа Степановић, командант друге српске армије, са целим својим штабом. — Ђенерал Степа на коњу у пратњи штаба улази у Једрене — Ђенералу Рашићу се предају турски официри са Папаз-Тепе-а —. Ђенерал Рашић са својим штабом на положају. — Српске хаубице под Једреном. — Са крвавог разбојишта: разнети српски војници од турске гранате.

Наши јунаци: Браћа Исаковићи, коњички капетани, јунаци са Косова и Новог Пазара. — Поручник Синђелић јунак са Дајча под Скадром.

Наши под Скадром: Ђенерал Петар Бојовић, командант српског прекоморског кора са командантом Скадра Есад пашом. — Црногорски књаз Мирко са српским официрима и војницима на положају у Мурићанима под Скадром.

Са Приморја: Српска војска на Ђурђевском ураику на Маркову граду.

Резервни пешадијски поручник

† МИХАИЛО Р. СТЕФАНОВИЋ,

командант 2. чете, 4. батаљона 15. пешадијског пука
Стевана Синђелића
славно пао 12. марта при освајању Једрена.

Српска војска у овоме светом рату не само да је сјајно извршила своју косовску дужност ослобођењем свега Српства под Турском, него је исто тако сјајно испунила и своју савезничку дужност, помажући верно и са пожртвовањем наше савезнике. Две наше дивизије храбро су се биле под Једреном у корист савезника Бугара, а за част славом увенчаног српског оружја. У борбама при освојењу Једрена српска војска се показала ненадмашном. Она је заузела најјаче форове и заробила и самог Шукри пашу. Такав колосалан успех није се могао постићи без скупих и драгоцених жртава. Околина Једрена посејана је гробовима српских јунака, који положише животе своје, за величину братске нам Бугарске, коју ће гробови српских хероја подсећати на српску верност и пожртвовност. Један од славно погинулих наших официра при заузећу Једрена јесте и храбри поручник Михаило Р. Стефановић, чију слику данас доносимо. Извршујући постављени му задатак поручник Михаило је славно пао 12. марта у 4 сахата у зору при јуришу на силна Једренска утврђења на Екмек-чју. Мртво тело јунака пренето је у родно му место Јагодину, где је погребен са почастима, које приличе јунаку, а уз учешће целе Јагодине, која се поноси, што је у овом рату она дала таквог јунака, као што је био пок. Михаило. Покојник је био београдски кафеџија добро познат и популаран, са своје веселе природе и добре нарави.

Слава славно палом!

Штампарија Наумовић и Стефановић, Београд, Чика-Љубина ул. бр. 8. Одговорни уредник: Ст. Пал. Шафчак.

Број 17. БЕОГРАД, НЕДЕЉА 19. МАЈА 1913. Година I.

БАЛКАНСКИ РАТ У СЛИЦИ И РЕЧИ

Број 20 пара

Број 30 филира

УРЕДНИШТВО: Краља Милана ул. бр. 1. ТЕЛЕФОН

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ. ШИЈАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

НАШЕ ВОЈСКОВОЂЕ

ЂЕНЕРАЛ

Њ. Кр. В. Кнез АРСЕН КАРАЂОРЂЕВИЋ

командант коњичке дивизије.

ДИРНУЛИ СТЕ...

Цео један народ — заробиште смело.
На грозне га муке ударисте по том,
И он још живи мученим животом,
Док вас Господ куне... за то мрско дело.

У вашој се души само злоба скрива.
Да честити народ без кривице страда;
Дарнули сте вулкан препун живе ватре,
Њом је пуно срце — сваког српског дива!
1908.

Још уцвиљен народ малаксао није!
Чека да га јаче бол у срце такне
И стрињења искру последњу да смакне,
Која испод себе силну мрежу крије. .

Све ће листом поћи још на поклич први,
Да окове тешке са невиних скине;
Србин знаде назад — јуначки да гине
И душмане своје пун гнева да смрви!..

Сава Н. Радовановић.

Официри из Србије у црногорској војсци

— Писмо „Балканском Рату" —

Цетиње, маја

У нашој јавности се врло мало или готово ни мало зна о томе да се у црногорској војсци налазе и три артиљеријска официра из Србије.

То ме и побуђује да се „Балканском Рату" обратим овим писмом и да, бар у кратким потезима, упознам јавност о раду ових ваљаних официра из Србије у црногорској војсци.

То су артиљеријски мајор *Љубиша Љубишић*, и капетани прве класе *Милош Бањићевић*, и *Драгутин Блашковић*, чије ћемо слике донети у идућем броју.

Они су у Црну Гору дошли почетком ове године за време рата. Њих је била послала Србија на захтјев братске и савезне Црне Горе са три брзометне батерије.

Они су из Крагујевца, где су се у то вријеме налазили, кренули 5. јануара и допутовали су преко Солуна морем са опређеним брзометним батеријама. На Цетиње су стигли 17., а већ 24. истог мјесеца били су на опређеним положајима.

Мајор Љубишић са својом батеријом био је на положају бочно према Великом Бардањолу, док су батерије капетана Бањићевића и Блашковића биле непосредно према Великом Бардањолу.

И ако су са својим батеријама дошли без икакве помоћи, ипак су успјели хитро и вјешто да средину, подножје, замјесто батерије и отпочну да функционишу од тих сутра дан, када је почела позната акција према Великом Бардањолу.

Како што је познато, јуриш на Велики Бардањол трајао је три дана, 25., 26. и 27. јануара и завршен је сјајним успјехом — заузимањем ове врло важне турске позиције на домаку Скадра. У томе су брзометне батерије ових ваљаних официра из Србије играле врло видну улогу.

Та тродневна борба текла је овако:

Први дана, 25. јануара, у 10 сати прије подне артиљерија је отпочела почетак боја. Краљ Никола је са својим штабом посматрао битку са Грујомира, на окрајку једне главице, где је била направљена тераса, на којој су биле постављене два велика дурбина.

За тренут и Бардањол је постао вулкан са много кратера. Дим од граната остављао трагове на врху, средини, подножју и окрајцима. Под увијеком је артиљеријском пљобом. Као да се и само небо запалило на овоме крају. Артиљеријски двобој распаљен је жестином очајања...

Бој је у пуном јеку. Борба бјесни свуда: око Бардањола, иза њега на Шпадњу, у Штоју, поред Језера, за Брдицом, испод Тарабоша. Нема више мјеста на коме непријатељи не би били у сукобу. Сви родови оружја у великоме су ангажовани. Брза пушчана паљба и митраљези огашују да је пјешадија у великоме у акцији.

Први резултат: пала је Мусељимова Ганвица, праг Великог Бардањола; двије непријатељеве батерије ућуткане...

Битка се и преко ноћи продужила.

Тако је и други дан, 26. јануар протекао, само што је ноћ бурнија била.

Трећег дана, 27. јануара, борба је била најогорченија. Небо се прозамало од силне топовске тутњаве. Успјешно дјеловање артиљерије омогућило је јуриш, који је завршен новољно заузимањем Бардањола.

Као што истакнух, у овој кривој и очајној борби брзометне батерије ових ваљаних официра из Србије одужиле су. То им признаје одије и полуслужбени „Цетињски Вјесник", говорећи о заузимању Бардањола, овим ријечима:

„Тек сад је било занимљиво посматрати бјегство непријатеља низа страну Бардањола. Пошашели пашњех тепова, *који су веома вешто крили пут јуришу, тамоше су мјешт*, стону у стону, непријатеља гонили. Низ Бардањол бјежао је непријатељ у страху, метежу, нереду. Могаше видјети на дурбин читаве масе, на коња, маге, керови, кароце, и све се то у паници позлачило према мосту на Киру, гдје пажу наша пошашели ту од маса направе клуниче, које се скотрља у корито ријеке. По заузећу Бардањола, наша артиљеријска ватра била је управљена на Мали Бардањол, да од туда не би непријатељ дошао у помоћ Великом Бардањолу. Али он то није ни покушао. *Толико је био сломљен и потучен, изнетрљен и деморалисан.*"

О даљем њиховом раду и да не говорим. Имао сам прилике да говорим са официрима, и са војницима Црногорцима о дједовању ових официра из Србије. *Сви ни реда немају довољно ријечи да се нахвале србијанских официра.* На њих гледају као на богове и о њима се с усхићењем изражавају. Вели: Да нам је во то *чудо* причао, не бисмо вјеровали. Гдје намисле, ту ударе, што кренуу, то им за руком испадне.

За то су сва тројица постали веома омиљени у целој Првој Гори, да се о њима и њиховом раду с највећим заносом и одушевљењем говори. Војници их гледају као на надземаљска бића, а официри се утркују да с њима у додир дођу.

И на најзаднем месту, а особито синови Краља Николе, указују сваку пажњу, јавно изражавајући своје задовољство што је братска и савезна Србија послала тако примјерне официре.

Због њиховог сваке похвале достојна дјеловања у рату и завредне способности и прегалаштва што су га у најтежим тренутцима показали овдје се држи да ће бити, разумије се по одобрењу Србије, задржани као инструктори црногорске артиљерије, јер је то овдје општа жеља.

Један од њих, Блашковић, послије пада Бардањола на тој турској позицији био је лако у ногу рањен, али је брзо пребољео. Остала двојица, Љубишић и Ваша Ћеновић, са својих позиција нијесу одмицали све до год

Скадар није пао. Они су и у Скадар међу првима ушли, пошто су њихове батерије биле најближе Скадру.

Опширно о успешном и сваке похвале достојном деловању ових официра из Србије у црногорској војсци писаћу доцније, а ове кратке потезе, изнесам сада на брзу руку како се не би предали заборављу у Србији, јер се по београдским листовима о њиховом узорном раду готово ништа није писало.

Е.

Књаз Мирко

— На бојном пољу. —

Све своје синове Краљ Никола упутио је на бојно поље. Књез престолонаследник Данило био је командант зетског одреда и опсаде Скадра, књез Мирко је командовао зетско брдском бригадом, а најмлађи му син књез Петар као артиљериски официр опалио је први топ, којим је био навештен свети рат за осветуКосова и ослобођење српског робља. Наша слика представља књеза Мирка пред шатором на положају на Мурићанима. Са њим се на слици види једзн српски официр, иза леђа му је једно лице у цивилу, а с десне стране је четник наш Београђанин Јеврем Герасимовић студент, син пок. д-ра Герасимовића.

Примајући заповедништво над зетско брдском бригадом Књез Мирко је на Коплику своје витезове поздравио овако:

Бјелопавлићи !

Краљ Господар, мој Отац, из Његове велике љубави према вама, послао ме да примим заповедништво ваше бригаде. Он је уверен у вашу послушност као и ваше јунаштво. Рекао ми је при кретању: „Чувај ми Бјелопавлиће, то језгро моје војске и државе, да без потребе не изгине, а гдје буде потреба домовини, погини и ти с њима". Заповједио је да се не утркујемо с другијем бригадама, већ тачно да се држимо заповиједи команданта зетског одреда, мојега брата Престолонасљедника, па ће Бог благословити наше оружје и напоре.

Бјелопавлићи !

Ево нас на погледу града и дворова силнога Махмут Паше Бушатлије, чија сила посрну под Мартиницима, пред вашим храбрим дједовима и апостолском клетвом Светога Петра Цетињскога, који му је поручивао: „Прођи ми се, Везире, брдске сиротиње, па ћу ти хата потковати". Крочимо данас, браћо, са благословом нашега светитеља супрот града Махмута Везира, али не да у њ унесемо крвави мач и пожар, без потребе, но да нам га Бог досуди без жртава, јер их је доста већ било и на Дјечићу, гдје је младост брдска показала што је сјај оружја и како се хране преданија јунаштва племена Бјелопавлићскога, које имам част данас предводити.

Живјели Бјелопавлићи !

Црногорски књаз Мирко у логору на Мурићанима.

Грачаница на Косову црква

— Из наше цркве —

Једна од најлепших старих славних царских задужбина несумњиво је Грачаница на Косову црква, толико опевана у песмама народним и позната свакоме Србину. После пет векова Грачаница је данас опет у слободној Србији и у њој се сада опет причешћује победна српска војска исто онако, као што су у очи Видов-дана у њој примили крв и тело Христово Цар Лазареви косовски мученици. Но није српска војска у своме победоносном полету сада први пут од Косова одслужила свету литургију у слободној Грачаници. Први пут после Косова српска војска је као победилац ушла у Грачаницу и у њој примили свето причешће 24. јануара 1878. године, у другом српско-турском рату за ослобођење и независност.

Командир добровољачког одреда, који је био сређан да у своме продирању на Косово први стигне у Грачаницу, Михајло Сандић о ослобођењу Грачанице поднео је својој команди овај извештај:

„23. Јануара око шест сати стиже ми од мајора Путника наредба, да се добровољачки кор одмах крене из Брезаљице и да те вечери, 23 Јануара, буде у селу Добротину, да успут разоружа арнаутска села и сутра дан, 24. Јануара да буде у Грачаници, одакле да преко Лабња и Мрамора потражи везу са рудничком бригадом, која ће тамо стићи.

У селу Словину остали смо до самог сванућа, а одатле смо кренули пут села Добротина које је од Словина удаљено за један сат. Становници тога села који су чисти Срби, веома су нас радо дочекали са својим свештеником. Но како моја задаћа беше да допрем до цркве Грачанице у Косову, то се у Добротину дуго не задржавасмо, него се одмах кренемо пут Косова цркви Грачаници. На томе путу прођосмо кроз српско село Гуштерицу, где нас је кмет тога села, Ђира, дочекао са многштво сељака, понудио јелом и пићем и испратио ка Грачаници. Тек што бесмо измакли из Гуштерице, а нас у пољу сустигну три народна кавалеристa из шумадијског кора и предаду ми два писма. У једном стајаше, да чим стигнем у Грачаницу сместа пошаљем једно одељење, које ће да поквари железницу Приштина-Скопље, а у другом писму јављаше ми се, да је примирје и да не идем даље. Ову другу наредбу ваљало је дакле послушати.

Не далеко пред нама лежала је црква Грачаница, с тога се ја решим да дотле дођем и ту да прекинем

даље наступање, док траје примирје. Када смо се приближавали самој цркви, угледасмо пред њом доста народа који се беше спремио да нас са свешгеиством дочека.

Како су ми многи сељаци стајали на расположењу, то им ја предам оно оружје које сам од Арнаута у Сповину покупио, па их са два кавалериста отпратим преко Лабља и Мрамора, да ово оружје предаду команданту г. Путнику, а с тим да њиу и везу са рудничком бригадом.

Исто вече ја закажем свештеницима да сутра дан 25 Јануара држе у цркви богослужење. Тада су ме они замолили, да им испишем старословенским словима имена српског владаоца — кнеза, кнегиње и престолонаследника. те да их при благодарењу спомињу.

Сутра дан зором позвао нас је на богослужење тих глас клепала. У цркву беше дошло доста народа из села Грачанице После богослужења народ искупљен у гомилу, гледаше са особитим љубопитством наше динаре, које ми давасмо на дискос, неки су од радости и љубили лик краљев на њима".

Када је српска војска у овоме рату заузела Приштину прва јој је брига била да извиђе на Косово до Грачанице, где је одслужена свечана служба и благодарење Богу за успех српског оружја.

Прве недеље великог поста српска војска се причестила у Грачаници и наше две слике на страни 265 тада сучињене.

Једна слика представља ведељену цркву и око ње српску војску. На слици се виде и два официра. Први је коњички потпоручник Карађорђевић, јунак са Мадљике, где су Арнаути били предрли чак до села Блажева те попустошили све. То је врло присебан, хладан и храбар ратник, који се одликовао и у борби на Феризовићу 12. октобра 1912. Други је резервни коњички потпоручник Милисоје Стојковић, који је са својим водом много допринео потпуковнику Туцовићу у Лумји приликом протеривања и хватања арнаутских поглавица Ејез-Јусуфа и Џафер Доде.

Друга слика представља ескадрон поносне српске коњице пред Грачаницом после првог причешћа на Косову прве недеље великог поста.

Наши под Једреном

Предаја приложена Ариф Беја команданту турског западног сектора ђенералу Рашиђу

Тачно у 9. 10. ч. пре подне 13. марта Турци су истакли белу заставу на својим шанчевима у знак предаје. Командант дунавске дивизије другог позива ђенерала Рашиђа је преко телефона наредио, да се обуставе ватра и да наше трупе пођу на својих заклона и приме предају, а и сам је лично похитао на бојиште, да присуствује разоружању непријатеља.

Ја сам био те срећне да будем такође у пратњи храброг ђенерала. Већ од наших положаја идући на турским шанчевима, срегали смо заробљенике. Турски су се официри представљали ђенералу; ђенерал им честитао на држању и храбрости, говорећи им, да ће код нас уживати пуну заштиту победиоца, који уме да цени храброг непријатеља.

Кад смо стигли на Папаз-тепе, ђенерала је дочекао турски пуковник Ариф-Беј командант западног сектора са командиром пешадиског батаљона Фуад-Бејом и својим ађутантом. Извршене су прве формалности предаје и представљања, и тада се могла видети права племенитост српске нације. Турски су официри били изненађени предусретљивошћу свеју српског као код врховног команданта, тако и код најпростијег војника. Одмах је са њихових лица нестало оне забринутости побеђеног, расположили су се разговарали с нама, давали смо им јестива што смо имали при себи. Ђенерал је наредио, да се на све турске официре обрати пажња, коју храбра побеђена војска и заслужује, да им се да бољи храна и да им се у опште чине такве услуге, које ће им ублажити њихов тешки положај.

Наша слика представља акт предаје и представљања на самом Папаз-тепе-у. На слици се виде пуковник Ариф-Беј, мајор Фуад-Беј и ађутант пуковников.

На жалост, овим је храбрим ратницима било суђено, да чашу жучи испију до краја. 15. марта дошло је наређење од ђенерала Иванова, да се сва заробљеници спроведу у Карагач ради евакуисања. Када су то турски официри чули молили су, да их не предајемо Бугарима, јер су се бојали чега се њиу убојали. Клечали су пред нашим официрима само да их задрже код себе, али се наредба морала извршити.

Светозар Михаиловић, резервни пешадиски капетан, имао је ту непријатну дужност, да изврши предају заробљеника Бугарима. Сутра дан су српски официри чули за њих жалосну вест, да су ова храбра турски официри, који су остали без оружја, без одбране, искасапљени, а њихова мртва нага тела избачена су на улицу, као последње мрцине.

Бог да душу прости храбрим нашим противницима, који су се у борби херојски држали, а би им суђено, да мученички окончају.

Наши савезници.

Њ. В. Константин краљ Јелладе.

Кнез Арсен

— КОМАНДАНТ АРМИЈСКЕ КОЊИЦЕ —

Прву страну данашњег броја украшујемо ликом команданта наше коњице Кнеза Арсена, који се у овом рату показао исто онако добро као и у своје време као хетман руских козака. Кнез је необично омиљен код својих коњаника, са којима на бојном пољу од првог дана ратног похода равномерно дели свако зло и добро не одвојајући се никад од њих. Српска коњица била је срећна када је команду над њом примио узвишени Краљев брат, који коњицу толико љуби, да ће под његовом командом брзо постићи велики напредак.

Наш хаубички топ од 12. см.

на положају пред Једреном — на западном сектору.

Борба противничке артиљерије у овом рату није била борба између српске и турске, већ је ово била борба француског и немачког система, борба француске и немачке наставе гађања. У овоме рату француски систем и настава гађања однела је сјајну победу над немачким системом.

Како смо дознали турски артиљеријски официри некако нису аршили бојно гађање пре рата, те се тиме потпуно и објашњава њихово отворено излажење на положај. Преимућство новог система код брзометне артиљерије над старим системом у томе је, што је брзина ватре много већа и независна нишанска линија. Ово друго даје могућности вештом команднру, да своју батерију тако дефилује — заклони за гребен — да се ни блесак од топова не види, и наравно, да је за противника у том случају најтеже наћи место противничке артиљерије.

Приложена слика показује наш хаубички топ од 12. см на месту, одакле је отворена ватра противу турске артиљерије. Топ је тако заклоњен да му се ни блесак од пуцња није могао видети, те су Турци бацали по целом положају зрна, само да би га нашли, али у томе нису успели.

Ђ. Ђ.

Наши јунаци

Браћа Исаковићи

На страни 264 доносимо слику два одликована младa српска ратника, два одлична наша официра, два коњичка капетана, два рођена брата *Ђорђа и Душана*, синове старог угледног српског ратника и официра, пиљеријског пуковника *Свет. Исаковића*, првог команданта варварске дивизије, некадашњег уредника „Српске Војске".

Капетан Ђорђе као командир ескадрона шумадијске дивизије првог поиђе, доживео је ту ретку част и велику срећу за Србина, да са својим храбрим коњаницима први уђе у Мидутинову престоницу Приштину и да први после пет векова пројезди слободним Косовом пољем.

Капетан Душан као командир митраљеског одељења шумадијске дивизијске коњице другог позива заточито се видно истакао и одликовао у борби на Новом Пазару.

Оба брата, који чине част српској војсци, а могу бити понос уважених родитеља, одликовани су медаљама за храброст.

Српска мајка

— Љубав мајке према Отаџбини —

Прилазиљу се обвезници. На неких кућа дошло по два три обвезника а из неких и више. Свако војан долази да своју крв принесе на олтар Отаџбине.

Из једне куће пријавило се пет обвезника, — петоро браће. Са њима дошла и мајка. Њена старачка рука мазује час једног час другог по одељу као да жели да својом руком и миловањем заштити децу од зле кобн. Али око најмлађег који тек ако је у 25. години највише се задржавало.

Командир погледа петоро браће па he рећи:

— Један од вас може остати као хранитељ, изаберите једног између вас који he се вратити.

Четири старија погледаше у најмлађег па готово у глас рекоше:

— Ето, Јован нека остане.

Јован погледа у најстаријег па сав уздрхтав рече:

— Немој, бато, да ме резилиш — шта ћу ја без вас код куће? Мајке вам наше, неиздвајајте ме од вас.

Брат га загрли па рече команднру:

— Сви hемо поћи, господине!

Командир се окрете старици:

— Ето, бако, можеш једног задржати, реци којег па да га издвојимо.

— Мени су сви једнаки — одговори старица — па кад хоће сви да иду нека им је срећно. Неће ваљда Бог дати да сви узмину — вратиће се ваљда који . . . а ако не — нека буде воља Божја . . .

И суза јој недадоше даље.

ЧИТАОЦИМА.

Наш уредник провео је прошлу недељу на путу по новој Србији ради прикупљања слика и материјала за лист, те због тога број у прошлу недељу није изишао. „Балкански Рат у слици и речи", који је сада једини српски илустровани лист, излазиће у будуће, као и до сада, уредно сваке недеље са особито лепим сликама и занимљивом садржином.

Мајор Трифуновић

— Уз нашу слику —

Сам старог ратника, потпуковника Пантe, мајор Душан као начелник штаба Јаворске Бригаде одликован је похваљено му повереше. Уз војничко знање показао је он и личну храброст, па је у борби на Вачијама и рањен.

Мајор Душан официр је од 31. маја 1899. године је с одличним успехом свршн и свој курс Војне Академије и био је одличан приправник ђенерал штаба. Највећи део своја официрског службовања провео је у коњичкој батерији.

Поход Јаворске бригаде

— Из Бољева, преко Јавора, у Сјеницу, Пријепоље, до Херцеговине. — 2)

Сад је настао пут ка Сјеници — све под ногу, али ипак не тако гладак, већ и даље вода и камењар.

Више нисмо имали борбе, само су била местимична пушкарања и ми смо са нашим храбрим капетаном Недељком с једне стране први, као предходница ушли у Сјеницу, а с друге пак стране четврти пук.

ГЕНЕРАЛШТАБНИ МАЈОР **Душан П. Трифуновић**
ПАЧЕЛНИК ШТАБА ЈАВОРСКЕ БРИГАДЕ

У вароши Сјеници нигде ни Турака ни Арнаута, да се појаве. Срби су се већ три дана крили по подрумима и пошто смо ми ушли у варош и град, тек су тада они измилели из подрума, као лисице из рупа, а за њима Турци и Арнаути. Где им је војска?! Она је побегла преко Пријепоља ка Пљевљима и Метаљи, од нас, у наручја Аустрији — у нашу дичну Босну.

Варош Сјеница лежи у котлу између висова без равнице. Има око 1500 домова, од којих су ⅓ Срба православни, а остала половина мухамеданци, само са неколико кућа католичких који броје око тридесет душа. Улице су мрачне и прљаве. Има три џамије и једна наша црква из новијега доба. У Сјеници смо заробили само једног артиљеријског — турског капетана Хафис Мехмеда. У граду пак, који је величине као смедеревски град, нисмо нашли ни официра ни војника да заробимо, али смо задобили дванаест Лахитових топова.

Дванаестог смо преданили у Сјеници, а рано из. јутра тринајестог, кренули смо се за Пријепоље. Ни вода, коју смо до колена газили, није могла да нас поколеба у вери, да ћемо брзо свршити са нашим задатком, који има доцније опет да се настави. Снег и магла само су убрзавали наш ход. Ма се смрзали, само што пре. да видимо крај Новопазарског Санџака, односно почетак поносне Босне! То нам је била девиза, још већа од оне: довршење ослобођења Срба, тога краја!

По путу преко чувеног Милановог Дола, у близини манастира Милешева, који је у највећем кршу тога Дола, у клисури, кроз коју дере Милешевска река, кретали смо се убрзаним маршом ка Пријепољу. Ну ноћ нас је приморала да при изласку из те клисуре заноћимо.

Али! Проклета судба! Нисмо имали среће, да и дично Пријепоље платимо нашом крвљу, из које неће као из Христове крви ничи љубичица, већ мора за оне, који буду хтели, да нам одузму оно, што смо ми задобили.

Место непријатеља, дочекали су нас дични Пријепољци, грлећи нас и љубећи, гушећи се сузама радосницама, бацајући на нас ките цвећа, кличући без престидно: Живели наши ослободиоци! Српско Пријепољско певачко друштво, певало је: Хеј трубачу с бујне Дрине!

У Пријепољу смо нашли 4 турска велика топа, а пред двема великим касарнама неколико стражара — што је остало од кукавички побегле турске војске.

После одмора од два часа, кренули смо се за дотле тугом и јадом обавијено Пљевље, те смо тако стигли до места (висораван) Јабуке. На Јабуци је дивна касарна, опкољена густом шумом од четинара.

Петнаестог изјутра кренули смо даље и око 8 часова срела нас је депутација грађана града Пљеваља међу којима је био и члан општине наш дични пљеваљски трговац — Србин — и свршени ђак Српске Краљевске Трговачке Академије у Београду, Воја Бениисијевић, и предала је Пљевље, под извесним условима, команданту јаворске војске пуковнику Анђелковићу.

У вароши су нас дочекали грађани, частећи нас на све стране, а дечаци и девојчице засипали су нас цвећем Петнаести и шеснаести октобар, били су за нас дани славе. Први, као улаз у дично Пљевље, а други — дан чашћења у њему.

Сутра дан смо се ми, т. ј наша чета кренули ка Метаљи, с једне, и једна чета четвртог пука, с друге стране. Прешли смо: Готовушу и Бољариће, а нигде нисмо нашли на Турке, који су у то време већ били у окриљу Аустрије, у нашој Босни поносној. Тако смо дошли до древне пречаге, која одваја бивши турски, а сад наш Санџак, од опет наше Босне. Ту смо остављали посаду и вратили се натраг у Пљевље, да би одатле дали посаду све до Сјенице. У оба пак места од Пљеваља до Метаљке, налазе се бивше аустријске касарне у које по наособ може да стане по батаљон војника.

А сад још да завршимо са кратким описом Пљеваља и околине. Са свих страна брда опкољавају Пљевље, а крај њега шуми хучна река Бистрица. У Пљевљима има око 16000 становника од којих су одређени Срби мухамеданци, који и данас само српски говоре. 8 хиљада католици до 200 душа, а остатак православни Срби. У вароши има 6 џамија. Кућне су доста модерне. Има између њих повише јавних грађевина, а међу њима највећа је официрска касина и над вароши касарне. И касину и касарне, градила је Аустрија за нас. У касарне може, са породицама официра, да стане два пука војске.

Према путовисима из 16. и 17. века, а и према

Летописима излази, да Пљевље, као насеље, није старије од 15. века. Летописац из 17. века вели: да је храм Св. Тројице „в. мисте зовоћ Врхобрезница близ место Пљевля у Херцеговины", а врхобрезнички летописац бележи како Турци разбише године 1452. Херцега Степана на ріци Брѣзници. Како рекаБрезница, која се и данас тако зове, целом својом дужином протиче кроз Пљевље те да је те године било ма каквог насеља, летописац би га поменуо. Пре је Пљевље, по својој прилици, било ко мало насеље у Пљеваљском Пољу на реци Брезници, које се тако и звало. Наши историци Љ. Ковачевић и Јовановић мисле, да је на реци Брезници у 10. веку постојао град Брезник.

Кроз Пљевље пролазно је стари трговачки друм, који је везивао Дубровник са Солуном преко Скопља и Цариградом преко Ниша. Сви путописци нарочито они 16. и 17. века помињу Пљевље, Пљеваљско Поље, како је шумом било обрасло, и манастир Св. Тројицу и још сви додају, да је то град у Херцеговини.

Пљевље је данас највећи и најважнији град у Санџаку. Он је политички и просветни центар целокупног тамошњег становништва.

Поред неколико основних школа, православни Срби имају једну полу гимназију и женску радничку школу, а муслимани руждију (војничку полу-гимназију), коју посећују и многа православна деца.

Док није Прибој везан жељезницом за Сарајево, трговина је у Пљевљима била врло жива, јер је преко њих све ишло за Приједполе. Нову Варош, Прибој па и Сјеницу. Данас је трговина мало опала. Усталаштво и прегаштво Пљевљака најбоље се огледа у њиховом манастиру Св. Тројице и новој гимназијској згради. Кад оно пре неколике године непријатељи српски запалише српску гимназију, Пљевљанци за непуну годину дана лепшу и бољу саздаше, и данас пљевљанска српска гимназија најлепша је можда зграда у Санџаку. Православне Србе у грађењу ове зграде обилато су потпомагали и Срби мухамеданци.

За Манастир Св. Тројицу може се рећи: да је то најуређенији и најбогатији манастир у Ст. Србији. Што је то тако, има се једино захвалити српској пљевљанској општини и свима пљевљанима. Нема недеље нити празника, када манастир није пун побожних Срба, па и ако је 20 минута удаљен од вароши.

С десне стране Бистрице налази се овај манастир св. Тројице, а на по сата од Пљеваља, на брду Илијином, српска је црква — Св. Илија.

У Св. Тројици налази се пред олтаром на катафалку, ковчег Св. Саве, у коме је, пре но што га је Синан паша донео на Врачар, да га спали, лежао тај наш Први Просветитељ. Поред његовог ковчега, налази се и његова патарица. Народно предање прича, да су пљеваљци, молили старешину манастира Милешева, да им бар дозволи, да ту једину светињу — вечну кућу Св. Саве и његов штап, пренесу у Пљевље — у Св. Тројицу. Он им је то дозволио, те од тада, испод катафалка, на коме је постављен ковчег Св. Саве, провлаче се и Срби и Турци, верујући, да ће се помоћу Св. Саве, одајући му на тај начин пошту, спасти од разних болештина.

Чувар пак првобитног гроба Св. Саве у манастиру Милешеву, сада је архимандрит Бујишић, чувени усташ из првог Српско — Турског рата.

Свршивши свој задатак наша Јаворска Бригада сада се налази на мртвој стражи . . . .

М. А. П.

Какав је српски војник

Присебност

У највећој ватри, за време борбе битољске, и код Петиделя, добије други дивизион моравског артиљеријског пука наредбу да ноћне јако да дејствује. Главни је задатак те ватре био да привуче на себе турску артиљерију како би пешадији нашој било олакшан прелаз преко реке.

Турци су се очајнички борили. Јасно им је било да им је ово последња борба, коју ако залобију могу се чему и надати!

Дејствовали су на нашу артиљерију разорним ватрама!

Једно такво зрно пројури кроз штит једнога топа четврте батерије. Помоћник нишанџије паде мртав.

Нишанџија скочи! Укочено погледа у свога мртвога помоћника; стресе се, а сузе га облише! Саже се, прекрсти и пољуби хладно чело свога помоћника и рече:

„Бог да ти душу прости брате мој!"

Затим приђе тону и поче са највећом пажњом да гађа на Турке.

То су била два рођена брата!

Из славне руске армаде

Генерал А. Куропаткин

ГЛАВНОКОМАНДУЈУЋИ У РУСКО ЈАПАНСКОМ РАТУ

Чувени руски војсковођа ђенерал *А. Куропаткин* ово дана јавио се с својим ласкавим мишљењем о српској војсци која мора бити поносна када о њој тако лепо мисле тако чувени војнички ауторитети као што је Куропаткин, чије је име знано у целоме свету а међу Србима је нарочито поштовано. Куропаткин се скорих дана јавио своме пријатељу — бив. своме лекару д-ру М. Вељимировићу, који је сада на војничкој дужности као лекар војне болнице у Битољу и пише му:

„Вама, као једноме од представника *славне* српске армије, честитам на великим победама. Дај боже мудрости Вашим, српским, бугарским и грчким дипломатама, да се при деленју плена не би посвађали савезници. Ја сам се жарко радовао, заједно са целим руским народом, што је Ваша праведна ствар победила и Крст понова сменио Полумесец у пространим словенским земљама.

Сутра је светло Христово Васкресење. Молићу Бога да би тај празнични дан донео радост *јединственој* српској војсци и Вама лично, као српском војнику.

Увек ваш, **А. Куропаткин.**"

Коњички капетани

Ђорђе и Душан С. Исаковићи

Наши под Једреном

Ђенералу Рашићу

предаје се Шаиа Тепе.

С А

Унутрашњост

Наши

СВЕ

Ђенерала

у осн

СОВА

нтина тулбета"

Једрену

ЛАЗАК
СТЕПАНОВИЋА
Једрене.

Грачаница
на Косову црква

Са освећеног Косова

Српска коњица
пред Грачаницом.

Наши у новој Србији

Бранислав Ђ. Нушић,

ПРВИ НАЧЕЛНИК ОКРУГА ВИТОЉСКОГ

Познати угледни наш јавни радник и истакнути књижевник Бранислав Ђ. Нушић почаствован је великом чашћу да буде први начелник округа битољског. За показану ревност у Скопљу, где је био помоћник начелника, Нушић је, с обзира не толико на своје заслуге, колико на познату способност у његово потпуно познавање прилика, људи и њихових језика у овим крајевима, дошао на положај за који погоднијег кандидата није било од њега. На делу се то брзо утврдило. За невероватно кратко време Нушић је у великом свом округу, који је затекао у анархији, завео примеран ред и мир и своме наследнику предао је дужност у највећем реду, пошто је своју мисију завршио, а није желео да се одвоји од своје дотадашње средине и посвећује полицији. Услуге што их је Нушић учинио српској стварн драгоцене су по признању оних, који су најнадлежнији за ту оцену.

Слике са зборишта

— Жене јунаци —

У Београд пристижу војни обвезници са села. Долазе сељаци у масама, а већину их прате до команде и жене им.

Из Лештана дошла три брата Мијаило, Милован и Миливој. Код куће им остала стара мајка и пуна кућа деце, а прате их сву тројицу жене.

На Тркалишту се опраштају од својих верних људа. Растанак је дирљив, јер полазе тамо одакле се можда неће више вратити. Можда им је последње виђење. У очима Милована, његова жена Перса, једна отресита темељна, млада жена, примети сузе, па му ретком мирноћом и мушком одлучношћу рече:

— Немо', Миловане! Скупи карактер па гледај шта ћеш! Ти се чувај, а за нас ич' не брини. Ми ћемо се бринути и за нас, и за децу и за вас.

Једна сељанка из Малог Мокрог Луга, опраштa се на Тркалишту са својим сином. Кршан младић, као капља росе, а јединац у оца и мајке.

Свога јединца мајка не опрема у рат сузама, но га љуби радосна и весела и вели му:

— Само буди јунак, сине, јер јунаке не бије олово, њих срећа прати. Ништа се не брини, роде мој! Ти ћеш се вратити, па ћеш се, и ти и твој отац радостан хвалити по селу како си и ти био у рату!

Наше војсковође

Ђенерал Јован Атанацковић

Када је објављена мобилизација и учињен ратни распоред официра, ђенералу Атанацковићу је додељена част, да српску војску заступа у главном стану братске црногорске војске, у којој је он остао све до свршетка ратних операција и увек био врло радо виђена и омиљена личност, како код двора, тако и код свих црногорских ратника.

Ђенерал Атанацковић, стари ратник, Македонац је пореклом, а рођен је у Неготину, 26. марта 1848. Гимназију је учио у Зајечару и Београду, где је неко време био ђак Велике Школе, а за тим ступи у стару Артиљериску Школу са седмом класом, у којој је по успеху — рангом био старији од ђенерала Цинцар-Марковића, Најдановића, Мостића, Павла Бошковића, Лазе Лазаревића и пуковника Драгомира Вучковића. У школу је ступио 1865. а на нову 1870. годину постао је артиљеријски потпоручник.

Српско-турски рат затекао га је у чину капетана. Учествовао је у њему у неколико бојева код Брегова и на Тимоку као командир друге тешке тимочке батерије са крајинском војском. У другом рату учествовао је као помоћник и заступник начелника штаба дринског кора. У српско-бугарском рату као потпуковник учествовао је као начелник оперативног одељења Врховне Команде у борби на Цариброду, код села Драгојла на Сливници и на Вешковом Вису.

За храброст одликован је сребрном медаљом, и Таковским Крстом петог степена с мачевима. Осим ратних одликовања, одликован је Таковским Крстом с лентом, Карађорђевом Звездом другог степена, Милоша Великог трећег степена, Белог Орла четвртог степена и т. д.

После другог српско-турског рата постао је Књажев ординанс, године 1880. произведен је у ђенералштабну струку, а 1882. постао је професор Војне Академије. Као пуковник постао је 1894. командант тимочке дивизије, а 11. октобра 1897. министар грађевина и као такав је на Св. Николу 1897. унапређен за ђенерала. Министар војни постао је 20. децембра 1899. и био је то до 12. јула 1900. и опет од 29. маја до 2. августа 1903. Јуна 29. године 1903 постао је Краљев почасни ађутант.

Пензионисан је по молби и произведен у резерву 31. марта 1906. И ако већ у одмаклом добу старости ђенерал Атанацковић, чим је букнуо рат радо је ставио на расположење српској војсци своје војничке способности, те му је додељена једна пука части мисија, коју је испунио на пуно задовољство Врховне Команде. После војводе Путника и ђенерала Лукошића, Атанацковић је најстарији српски официр, који је узео активна учешћа у овом успелом рату, којим је осигурено Косово.

Наши јунаци.

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН **Ђорђе И. Терзић**, КОМАНДИР I. ЧЕТЕ. 3. БАТАЉОНА, 7. ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА.

Међу официрима који су се видно истакли у најкритичнијем моменту кумановске битке на Нагоричину, заузима видно место капетан Терзић, о чијој храброст. његови војници с дивљењем говоре. У најжешћем окршају Терзић је рањен у бутину, али он ни онда није напустио борбену линију све док га непријатељски пројектил није тешко ранио. Свртко рањена извели су га његови војници на борбене линије. Благодарећи своме чврстом телесном саставу и лекарском знању и вези, капетан Ђорђе је већ толико прездравио, да је готов да своју храбру чету поново поведе против непријатеља. За осведочење своје јуначтво овај наш београђанин одликован је златном медаљом за храброст.

Успели турски метак.

1. марта 1915. год. на артиљеријским положају пред Једрењем — западни сектор.

Први март ове године можемо рећи, да је био један од најопаснијих дана по нас, не толико под својој ватри, колико моралној депресији коју смо тог дана осећали.

У 6 часова у јутру пробудио је ме поселник: „Господ'не поручниче, Турци гађају пешачке ровове", тргнем се, ослушнем и зовнем, чујем јаку детонацију — распрскавање пројектила. На брзу руку обучем чизме и шињел, поште се редовно спавало у чизмама, и одем на митраљу. Ту је већ био командант IV/ прекобројног пешадијског пука. Дан је већ свануо, на истоку се небо запревело као да је запаљена огромна ватра, а по нашим и турским положајима пуче се по земљи магла која се пагињала на Арди. Турци су отворили јаку артиљеријску ватру на наше пешачке ровове, јер су наши положаји јутарњом светлошћу и сувачним ваздухом били врло лепо обасјани, те им је било веома згодно за осматрање метака, док на против, њихова су положаји били у магли, нејасно су се гребени оцртавали, те кад би баш и одговарали, ми не бисмо могли тачно осматрати метке. Ми смо посматрали падање турских метака, распрскавање пројектила, што нам је пружало величанствен призор у јутарњем руменилу, али наше трупе нису трпеле никакве штете.

Наједаред око 7 часова допре нам до ушију познато зујање. То Турци шаљу фугасна зрна из хаубица од 15 см као да су хтели, да нам тиме пожеле „добројутро"- Зујање је било све јаче, док се није слило са једним огромним треском; ударило је на 20 м. у страну од наше митраље. Нисмо се добро ни освестили од првог удара, кад кроз ваздух зазуја друга граната, она је ударала на 10 м. далеко од нас, и од удара нам се затресла сва митраља, те је изгледало да ће нам се од силнога треска срушити над главом. Стварно је узимала већ озбиљнији карактер, и с правом смо очекивали да удари у митраљу и затрпа нас у њој као у каквом гробу, који смо сами себи исконали. Истрчали смо напоље, да видимо где је зрно ударило, да није кога повредило, и да помакнемо наше трупе ниже иза гребена, те да их сачувамо од евентуалних зрна. Тиман смо се почели спуштати низ једну прабрежницу, кад на далеко чујемо да нам је послато и треће зрно Зрно је ужасном брзином летело к нама, зујање је бивало све јасније и јасније, ми смо по звуку познали, да ће зрно са сним блазу пасти, већ смо га осећали да је ту, спаса није било, и напли смо сва за најпаметније да останемо на месту, где смо се затекли и да са стоичком мирноћом очекујемо смрт. Нешто нас опшину по лицу, што нас је запело да готово помислимо на земљу, то беше ваздушна струја створена блазу пролетелим зрном а одмах за тим један ужасан пуцањ, један огроман стуб дима помешан са земљом и неким комадјем — на се све утиша за један моменат, да нам одмах за тим пружи грозну слику, да остане све ужасе, које рат за собом доноси. На нас паче падати огромно помаље земље са неким влажним главним предметима; до нас допираху подмукли јауци, као, да из земље долазе. Зрно је ударило у немуницу у којој су се налазили 10 пешака из IV прекобројног пука. Земуница се налазила на 15. метара снизе нас. Сви потрчасмо доле, где нам се указа ужас, која ће нам остати

Успели турски метак:

у вечитој успомени. Од десет пешака видели смо само још четворицу који су имали још људске облике, остала шесторица представљала су једну масу, једну гомилу људског меса. Ваздух се осећао на спржено месо, а свуд око нас налазила се парчад меса, прса и људске цигерице. Ми смо занемели од ужаса, а коса нам се на глави дизала. Но одмах за тим појурисмо да спасавамо што се може спасти. Донеше носила и војници почеше из оне гомиле да извлаче ону четворицу што су још у животу. Двојици су формално откинуте ноге до колена, међу којима је био један Циганин. Он је био са свим присебан, болове није никакве осећао, пошто су ране биле свежим свеже, те је седео на носилима. Један га болничар запита:

— „Како ти је, где си рањен, боле ли те?“ Циганин му са свим присебно чисто лутећи се, одговори:

— „Шта ме питаш! Зар не видиш да су ми обе ноге откинуте!?“

Трећем су од распрснутог зрна разнешене све груди, а четврти је био сав раздробљен и изломљен. Ова су двојица били већ у агонији и видело се, да им је крај већ ту. Но пред све брижљивости лекара и болничара да се макар она двојица сачувају у животу, није се успело, сва четворица су умрли још при преносу на болницу.

После ове грозоте коју су нам Турци причинили овим зрном, пренесе своју батру на контра нагиб који је био далеко од нас до 600. метара. Но и ако су зрна тако далеко падала ми смо се при сваком зујању зрна склањали у земуницу, наши су нерви били тако депримирани, да се свакоме на лицу опитавало осећање које нам је створено сликом побијених пешака.

Турци су нас гађали до 10. ч. пре подне све самим фугасним гранатама, те престадоше у то доба, како би у 12. ч. — подне — отворили још жешћу батру на нас. Наше су батерије ћутале, јер по тактичких разлога нисмо смели отварати батру. Командир наше хаубичке батерије горео је од нестрпљења и тражио је дозволу да отвори батру на турску артиљерију, али му се нита није могла дати, већ нам је било суђено да тај дан прежанимо без реаговања, да мирно чекамо своју судбину.

Престанком турске артиљеријске батре у 10. часова мислили смо, да су нас се Турци оканули за тај дан, али таман смо у подне сели за ручак кад нас Турци поново одпочеше гађати. Зрна су летела преко наших глава и први плотун удари на гребен на контра нагибу, идући плотун, опет од три зрна, удари на 50. м. испод првог, трећи на 30. м. испод другог и тако даље, док нису путању скратили, да су зрна падала већ на 100. м. далеко од нас. Ово нас је јако забринуло, јер су Турци овим показивали већ неки систем при гађању, већ правилно извођење једног принципа, када се зна тачно на ком је гребену непријатељ а ово нас је збунило у толико пре, што ако Турци продуже тако скраћивати путању идући плотуни треба да падну у наше земунице, тамо где смо се налазили ми и остали пешадијски официри. Истрчали смо сви напоље и посматрали смо као зверови, који су опкољени са свију страна, који морају да погину, а немају где да се склоне. На крају, ми смо мирно чекали

Када су Турци дошли са својим пројектилима 100. м. даљине од нас, прешли су на шрапнел, и у место да су продужили даље да скраћују путању зрна, они набацише још неколико плотуна и умукоше. Ово је био први пут, да Турци преставу са пољем баш онда када треба најжешћу да је отворе. Око 2 часа иљкови топови умукоше, али у нашим ушима остаде оно страшно зујање, које нас је целог дана пресирвало, и чинило, да се на најмањи трескак тргнемо, мислећи, да нас Турци поново гађају.

Ми смо имали по добијању непријатељских зрна, много страшнијих дана, много опаснијих па никад нисмо ни обраћали пажњу на то, али 1. март услед нерване депримације створене сликом побијених пешака изгледао нам је, као најопаснији, најужаснија дан у целом нашем ратовању.

Наша сама престава побијене пешаке на месту погибије.

Е. Н.

Осветници Маричке погибије

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН I. КЛАСА, **Јевстатије Зарубеновић**, КОМАНДАНТ 3. БАТАЉОНА VIII. ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА II ПОЗИВА СЛАВНО ПАО ПОД АНДРЕЈЕМ

Дани 11., 12. и 13. марта ове године остаће златним словима записани на најсјајнијим странама историје српског народа и српске војске.

Тих дана је малена али храбра српска војска дру-

ге армије пожртвовањем и храброшћу својих бораца задивила цео свет.

Не можемо рећати дела и прегалаштво свију, али хоћемо да истакнемо оно што се надиже високо над обичним и што ће да служи за пример, докле год буде борбе на свету.

Кроз заглушујућу убиствену ватру турску наступали су Срби. Лагано плаћајући сваки корак скупоценом крвљу својом, приближавали су се Срби турским осовинама. Дошло се већ на 300—400 м. од турских положаја. Страшна ватра митраљеска и пушчана косила је наше редове. Морало се мало застати и причекати појачање.

Командант дивизије наређује, да најбољи и најхрабрији батаљон појача предње редове. Капетан Јевстатије Ђорђевић доби налог да ојача са батаљоном својим, предње редове и истера Турке из окопа.

Храбри командант поведе батаљон као да нема граната, фугаса, митраљеза и пушака, који сеју смрт. Поносите као да пркоси Турцима, свеколиким њиним топовима и утврђењима, водио је храбри командант свој батаљон путем смрти у победу.

Ни страшна и убиствена ватра са турских утврђења, ни немање заклона не сметаше га. Наступао је смело а за њиме, његов батаљон. Никаквог колебања, никакве забуне.

Предњи редови наши дочекали су батаљон Бата-Јевђени са „живео!“

Дошао до предњих редова храбри капетан Јевђа кликну „Напред! Ура!“ Батаљон полете. Храбри командант беше у првим редовима. Митраљези просуше кишу куршума.

Храбри командант се поведе кликну још једном „Напред за Сриство!“ и мртав паде. Пао је као јунак и показао свима како се бори и гине Србин. Као светао пример јуначтва, пожртвовања и патриотизма остаће вечито међу нама!

Слава славно палом капетану Јевђи!

Наши јунаци

Професор Урошевић, кога у Београду добро знају као способна наставника, вредна економа, доброг друга и одана пријатеља, чије добро расположење нису могле да промене никакве недаће у животу, показао се на бојном пољу као јунак, који је својом присебношћу и готовношћу да у сваком моменту полети пред својом четом у сигурну смрт задивио и своје војнике и своје другове и своје старешине. Капетан Добросав био је јунак у свима борбама моравске дивизије другог позива од Мердара до Витоља, где је последњег дана борбе и рањен, и одликован је, по заслузи, медаљом за храброст. Наша слика представља симпатичног Добру као рањеника у болници Кола Српских Сестара у Београду.

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН ПРОФ. Добросав Урошевић КОМАНДИР ЧЕТЕ У 3. ПУКУ, II. ПОЗИВА МОРАВСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Улазак генерала Степе Степановића у Једрене.

16. марта по подне добијемо наређење, из дивизије, да се за 17. формира из целога пука, једна батерија, која ће ући у састав осталих трупа, те да свечано српске трупе и по други пут уђу у Једрене. Речено нам је да ће над српским трупама извршити смотру бугарски Цар, те нам је обраћена пажња да топови, коњи и војници буду у потпуној ратној спреми.

17. марта освануо је мутан дан, густа магла покривала је наше положаје, а киша само што се није спустила. Наша батерија је била већ спремна и у јутру у 6. ч. кренула се преко моста код Верзи-Теке да изађе на друм и уђе у састав трупа на цариградском друму. Код могиле, на коме се сада подиже величанствен споменик изгинулим српским јунацима под Једреном, сачекамо наше групе и заузмемо своје место у колони. Уз пут смо срегали бугарску комору, ту су била измешана коњска са воловским колима, бивало је кола у којима су коњ и магарац упрегнути, а колона се њихова отегла читава два км. Најзад смо, после тешких мука, по највећем пљуску стигли у Једрене.

Једрене је варош као и све остале турске вароши. У њој нема ничега што би је нарочито издвајало, и да нема још Селимове џамије, која је заиста велелепна, и спада у ред чувене архитектуре турске из XV. века, не би било вредно отићи у Једрене.

У самој вароши је владао прави хаос од бугарских трупа, комора и заробљеника. Улице су криве прљаве, ништа није било чудновато видети на улици какву стрвину, а о гомили паса не треба ни говорити. Код једне куће смо видели једног бугарског стражара, и на наше питање, кога чува, одговорио нам је, да се у дворишту налазе 16 турских лешева.

Пролазили смо кроз Једрене а становништво нас је са чуђењем посматрало, питајући се: „Зар нећете и ви у пљачку по Једрену?“ Ми смо, пак, отворили што више наше очи да видимо бугарског Цара, како ће се држати кад угледа српску мирну и у потпуном реду уређену војску, али смо га узалуд тражили. Њега нигде нисмо видели, јер — падала је киша, а што је српска војска месецима трпела непогоду под Једреном само да Бугарима помогне — о томе се слабо водило рачуна. Па ипак и то смо примили са резигнацијом, а наше су трупе пропарадирале поред генерала Степановића и Рашића.

Слика представља улазак генерала Степе Степановића на челу наших трупа.

В. Н.

ПОДГОРИЦА — ЦРНОГОРСКИ ГЛАВНИ ВОЈНИ СТАН

Подгорица: главна улица у Мирковој Вароши.

Варош Подгорица и по трговини и по своме положају и по величини заузима прво место међу црногорским варошима. Лежи у равници на ушћу реке Рибнице, родног места Стевана Немање. Подгорица се састоји из два дела: Старе вароши са градом на левој обали Рибнице и нове Миркове Вароши. Данашња стара варош подгоричка постала је у турско време, пошто је опустела Рибница, а нова Миркова Варош подигнута је 1886 године.

Миркова Варош је град са потпуно модерним уређењем, леним зградама и широким улицама. На сред Миркове Вароши је велики трг, а на сред трга је висока камена пирамида са гвозденом оградом. На тој се пирамиди чита:

„Под владом Његовог Величанства *Краља Ник ле I.*, а у спомен војне од 1867. и јунака у њој изгинулих под водством великога војводе *Мирка Петровића*, оснива се ова *Миркова Варош* године 1886".

Стара Варош је и данас онаква каквз је и била када су је ослободили Црногорци, као што се и на трећој слици види. У њој станују готово искључиво мухамеданци и католици староседеоци.

Оба дела вароши спајају неколико мостова, међу којима вреди спомена леп велики нов мост краљице Милене.

Подгорица: Војни Стан

По одредбама Берлинског уговора Подгорица је припала Црној Гори. Но Подгорички Турци не хтедоше се предати, те се 6. августа 1878. развиј крвав бој. Под предвођењем војводе Михаила Вучинића — Нишина Црногорци су ушли у Подгорицу 27 јануара 1879.

Подгорица је добила своје име по месту и манастиру Горици, који се налази више Подгорице. Овај горички манастир св. Богородице је задужбина Јеле Балшићке дојније Сандаљевићке, кћери Кнеза Лазара. Горички манастир је некадашњи расадник српске књиге у ветском приморју. Подгорица је место рођења првог српског штампара Божидара Вуковића. Преко реке Мораче прелази се преко старог и гласовитог — Везирова моста до саме Подгорице, а на обали реке Мораче налазе се развалине старога града Дукље (Диоклеје), места пребивања пола Дукљанина.

Подгорица данас има 12 200 становника, од којих је преко 2500 муслимана, који су прешли у ислам пре 120–150 година, али су задржали српска национална обележја и многе наше обичаје, те се и данас рођакају са православним Србима.

Подгоричани су скоро сви трговачког духа, те је Подгорица прва трговачка варош у Црној Гори. Спојена је добрим коловозним путем са: Ријеком (50 клм.), Цетињем (46 клм.), и Котором; са: Даниловим Градом (18 клм.) Острогом и Никшићем (50клм.), са Плавницом (18 клм.) од које дневно иде пароброд преко Скадарског језера у Вир Пазар, а од Вир Пазара железницом у Бар на црногорско море; са Колашином (76 клм.). — те тако је Подгорица као неки трговачки центар црногорске трговине.

Некад је манастир Горица био расадник просвете у Зети, а данас је то Подгорица, која има своју гимназију, читаоницу, певачко и тамбурашко друштво „Бранко". Подгоричку Банку, Грађанску Штедионицу. У Подгорици је фабрика и велико стовариште монопола дувана, а у њој је леп и велики *Војни Стан*, који представља наша слика. Ту је од објаве рата био и главни војнч стан црногорске војске, а ту су и велике црногорске болнице, још и данас препуне рањених црногорских хероја.

Из Подгорице се црногорска војска кренула у овај свети и успешни рат, из ње је дејствовала Врховна Команда и она је у овом рату била срце и душа Црне Горе. Одатле су нам стизале и прве вести о црногорским успесима. И за време овог рата и раније за време покрета — Арнаута Малисара. Подгорица је била склониште њихове нејачи, одморште њихових бораца и болница њихових рањеника.

Подгорица је данас окружно место, а у будућности она ће далеко измаћи испред свих осталих црногорских варошн, јер јој је положај веома згодан, а становништво јој је необично вредно и радено, а са проширењем границе Црне Горе њихови послови добиће нова снажна полета.

Подгорица је, као што поменусмо, везана врло добрим, управо узорним друмовима са свима крајевима Црне Горе, те јој развоју трговине и то много помаже.

Последња наша слика приказује стару варош, која је и данас, после више од три деценије од свог ослобођења, врло мало променула своју физиономију, те и данас личи у свему на турске варошице са неправилним узаним али чистим улицама.

Подгорица: Стара Варош.

Муратово тулбе

— На Косову —

Један сахат северозападно од Приштине а пет шест минута лево од пута, који води из Приштине у Вучитрн, дижу се тулбе, на логледу и Лабу и Ситници. То је лепа текија (џамија без минарета) чију смо слику донели у 2. броју. Тулбе је покривено оловом а остало је грађено поникоким зидом. На врху текије спја се позлаћени полумесец на великој јабуци.

Тулбе је опкољено високим зидом а на средини је велика капија над којом је опширан натпис о тулбету. У унутрашности зида, осим тулбета, постоји и једна кућа у којој станује харем чуварев а напољу, ван зида, трошком самога Султана подигнута је 1896 године угледна зграда — сеџамлик, где се дочекују гости који долазе да се поклоне овоме светом месту. Сваки гост, ма које вере и закона био, прима се усрдно кад дође на походи тулбе, а долазе често и са дађих страна јер Турци, после хаџе, ово сматрају као најсветије место, те отуда и Приштина, крај које је тулбе, придају велику важност.

Ово тулбе најранпје помиње и описује у XV веку Михајло Константиновић из Островице: казујући: „Цар Бајазит... подигао је на месту где му је отац убијен, свод оловом покривен на четири стуба и т. д.“ И тако ће и бити да је тулбе подигнуто већ одмах после Косовске битке. Број дуги низ година ово је извесно доста оронуло, јер га је 1850. године обновио сердшнер Курпид-Паша.

Тулбе је грађено од тесаника, а изнутра је бело окречено. Са јужне му је стране улаз. Унутрашњост му није особито украшена. По зидовима висе у малим рамовима разни ћорашки записи, а у једном и опис догађаја косовског, у којем се помиње и „Јафар Милош Комловић.“ По поду су прострти скупоцени ћилимови, све дарови тулбету, међ којима има и ћилима царских.

У средини, под сводом, велики је дрвен сандук, који представља наша слика. Сандук је близу 2 метра дугачак, мало више него пола метра широк, но на доњем крају узи и нижи. Вишим врхом, где би дакле глава лежала, окренут је западу. Више главе стоји на вишем каменом стубу турбан од беле свиле увијене око неког феса. Сандук је покривен неколиким свиленим покровима, од којих је један већ доста искварен и стар, од велике вредности. Тај је покров сав извезен ћорашким стиховима са врло финог лепоте и вештине. Са свода, над сандуком, виси једно кандило као полијелеј а на земљи стоје велики чирани са свећама.

У сандуку је овом само дроб Султана Мурата, док је тело пренесено у Брусу, у мошеју коју је Мурат за живота подигао. Чувар тулбета, прича да је под сандуком корен једнога раста, под који су Мурата склонили кад су га рањеног са коња скинули. Вели, над самим тим растом дигнуто је тулбе, али је пнак остављен раст под сандуком као потврда и поуздан знак да је то баш оно место на коме је Мурат издахнуо.

1894. године, отпочео је Мехмед Али ископавање, у околини тулбета, у циљи да нађе добру воду на је некопико темеље једне интересантне и врло простране грађевине, која по своме пространству и по облику неће ништа друго бити но какав велики римски хан кад се уме у обзир да су се заиста овде негде укрштали стари римски путеви. Зна се да је један од тих славно нпз лабску долину и свртао пајпре на конак Vicianum, који је био негде око данашње Приштине. Можда је овде била станица Vicianum па се одавде једно један крак за Ново Брдо а друга за Улпијану (Липљан). Средњевековни хан свакако није, јер би га затекла Косовска битка и тада би било ма где и ма како поменут. На турскога је доба још мање, јер би се о њему што знало бар у XV веку (Михајло из Островице који описује тулбе, или Курипешић који га је 1530. године описао).

Иза тога хана на педесет корачаји, народ прича и многи се још сећају, да су биле две узвишене гомиле камења. Народ верује да су те гомиле на местима на којима су били погубљени Лазар и Милош. Ако је истина, да су Лазар и Милош пред очима Муратовим одмах погубљени, онда је вероватно, да су ти скромни споменици одиста бележили места на којима су ове две жртве пале. И данас у опаношњега народа постоји обичај да подигне малу хумку од камена на месту где ко погине.

Б. Ч. Нушић.

Наши у Љуми.

Артиљеријско дејство на непокорне.

Сва крајеви у којима има у већем броју Арнаута предали су се српској војсци без већег отпора. Рачунало се на најжешћи отпор у Љуми, која је била страх и трепет за Турке и турске власти, али се Љума без отпора покорила, да неколико дана после тога почну мучки убијати наше војнике. Када су наши увидели њихове зле намере и зла дела, упућена су у Љуму јача одељења, која су брзо увела ред и покајали Арнаутенам злочинства, да је прошло време безбрижна у овим крајевима. Наша слика у прошлом броју приказује, један наш брдски топ, који под командом неустрашимог мајора Воје Танкосића, дејствује против побуњених Арнаутских зликоваца.

КОСОВСКИ ОСВЕТНИЦИ

Пешадијски потпоручник,

† БОРИСЛАВ ТОДОРОВИЋ,

водник 20. пешадијског пука.

Славно пао на Црном Врху.

Потпоручник Бориславъ, од милоште нѣзван Борко, једина је официрска жртва друге наше армије при њеном успешном продирању од Ћустендила преко Кривe Паланке и Кратова на Овче Поље. У борби на Црном Врху, која је била тешка и крвава, Борко се одлично понео и у моменту када је на челу храбрих Синђелићевих потомака полетео у густе непријатељске редове, један куршум учини крај племенитом животу младога јунака.

Потпоручник Борко је Параћинац и Параћинци се могу поносити, што је из њихове средине изникао један такав јунак, којим ће се вазда моћи поносити.

Мртво тело јунака погребено је на месту славне му погибије, а доцније га је породица пренела и сахранила у родном месту, уз учешће целог Параћина и са војничким почастима, које припадају за род свој, славно палом!

Потпоручник Борко свршио је нижу гимназију у месту рођења и подофицирску школу, у којој је био примеран ђак, те је први међу друговима добио официрски чин и први међу њима живот за Отаџбину жртвовао. — Слава му!

ТАМПАРИЈА НАУМОВИЋ И СТЕФАНОВИЋ, БЕОГРАД, Ивка-Љубина ул., бр. 8. Одговорни уредник: Ст. Ив. Шарчев.

Број 18. БЕОГРАД, НЕДЕЉА 26 МАЈА 1913. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

У СЛИЦИ И РЕЧИ

Број 30 филира

УРЕДНИШТВО Краља Милана ул. бр. 7. ТЕЛЕФОН

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ. ШИЉАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Први командант вардарске дивизијске области

СВЕТ. ИСАКОВИЋ

пуковник пешадије.

ПОД ШАТОРОМ.

Под шатором плавим, разапетим Богом
Од карпатских гора до синьег Јадрана,
И белога мора, сједињеним слогом
Народа српскога, — једног судног дана

Подиже се народ српски, на бој спреман:
Да разруши врата неправде и ада,
Да сруши у пепео варварство и неман,
И у једно скупи развејана стада

Пође чета с четом. Пук за пуком хита,
Снуд долине тужне од чуџња и праха,
Кроз горе се вију легије комита,
А Ситница крвљу већ се боји плаха.

— На Косово Срби! Иду љути лави,
Мач осветe правде Турску војску коси.
Ко је овај јунак, што у бој крвави
На коњицу лежи, а заставу носи??

То Краљевић Марко од Прилипа града
На бесноме Шарцу вас у крви стиже.
Пет векова њему сво се Српство нада...
Из варварских вала топуз тешки диже

И завитла њиме пут Солуна бела
Одјекнуше поља, дубрзве и горе,
Задрхта у страху царевина цела
Цариград се тресе и љуља се море!

„Напред". И уз грохот топова убојних
Дух народа српског узви се високо.
И сва војска дична, достојна достојних,
Диже се на ноге. Песма.. Грми око!!...

Милош Васојевић.

Борба на Црном Врху

— Великим једног учесника из XIV пука прот полека —

Ноћ између 11. и 12. октобра прошла је релативно на миру. Учињен је преко ноћи покушај, са једном четом са циљем, да се истакнута турска одељења на десном крилу Црног Врха нападну и одбаце. но то је остало само као покушај

Битка вођена на Куманову 10. и 11. октобра испала је у нашу корист. Турци побеђени напустили су бојиште остављши на њему: 55 пољских и 6 брдских топова, 6 митраљеза и велики број кара, грдну муницију велике шаторе и пољске болнице. Турке је требало низ Вардар гонити и потпуно их сатрти — довршити победу или је што више искористити. Турске трупе на Црном Врху, које су служиле за чување бока турској војсци код Куманова и у долини Вардара, требало је одбацити и овом боку загрозити. но пошто је турска армија на Куманову потучена кренула низ Вардар, то је тучењем Турака на Црном Врху било потребно осигурати бок наше прве армије, која је имала надирати преко Скопља и даље низ Вардар за Турцима.

12. октобра имала се туђи одсудна борба; даље задржавање Турака није се смело дозволити У том циљу и цела тимочка дивизија прват позива сконцентрисала се брзо код Кратова и на положајима јужно. На левом крилу XV пук Ст Синђелића, у средини и фронтом према Црном Врху XIV пешадијски пук па даље десно XX пешадијски пук. У колико је мени познато било, план за напад био је овакав: 1. батаљон, мајора Влад. Белића и 4 капетана Љуб. Недељковића, имали су нападати на фронт турских положаја с' тим. да 1.' батаљон служи као ниво XV пуку, који ће вршити обухват десног крила турских положаја, зашто ће и сам са двема четама заломити своју бојницу и упутити их обухватно на само крило главног положаја.

Дан је већ у велико био кад се прво кренуо 1. батаљон, развијен за борбу још позади виса. Турска батерија пласирана на истом месту где и јуче, незаклоњена и отворена од лединe отпоче да бије стрелце; но наравно и ако је било непосредно гађање опет је било хрђаво. И ако је јуче у истом правцу гађала није се користила тачним елементима за гађање. — сви метци почеше пребацивати вис и падати близу резерве XIV. пука, коју су образовали 2. и 3. батаљон остајући на главном положају. те да у случају неуспеха и турске офанзиве буду прихват 1. и 4. батаљону. Метци падоху одмах иза ивице виса разјуривши неке музиканте. сигналисте и коморије; један од тих метака паде близу дивизиског штаба, који уском каменитом стазом већ доспеваше на сам положај; једна граната прешишта и оде чак за Кратово.

Поче покрет и XV. пука, широки стрељачки стројеви у једној широкој линији одједном прећоше гребен виса и почеше се наниже спуштати брзим темпом, покрећући у неколико лево своје крило у напред. Турска батерија примети ово, а нарочито спуштање војника преко неке бело-жуте земље, на којој се војници маркантно оцртаваху; одмах пренеше тамо ватру.

Величанствен је био овај призор: цела бојница XV пука креће се без застанка и даваше изглед врло брзог налета. Гледате збуњене Турке како сипају на жуту земљу своје шрапнеле. Место да их темпирају они, убрзном ватром туку шрапнелима намештеним на перкусију, услед чега су се у стрму страну арна само забадала у земљу не причинивши никакве штете тако, да смо се слатко смејали, кад шрапнел падне поред каквог војника и зарије се у земљу правећи минску експлозију; војник од потреса и тренутног страха пада на земљу, ви мислите да је свршено са њиме. кад, он се после малог котрљања низа страну понова диже и стиже своје измакле другове.

Брдске батерије гађају стењаке на Црном Врху и обасипају их шрапнелима Пољска артиљерија не могавши извући топове на положај, гађа такође стењаке нарочито деснокрилни стењак, бацајући по које зрно и у позадину положаја. Турци то виде из позадине и преко својих на Црном Врху покушавају шрапнелима да туку наше пољаке; немајући осматраче и сигналисте ово раде напамет услед чега је и дејство ове ватре било равно нули. Шрапнели се распрскавају наспрам 4. батаљона. Висина распрскавања била је преко 300 м. да је се само чуо пуцањ као летеће ракетле и куглице падаху по потоку једино само својом тежином, немајући никаквог дејства — до пољака био је још читав километар по дољини. Одмах се и 4. батаљон разви правцем на фронт и центар положаја; бојница се приближи турским положајима Турци отворише смртоносну пушчану ватру, батаљон дође под унакрсну ватру са сва три стењака, две чете у првом борбеном реду беху заустављене у наступању, јака ватра затече чете на чистини и у толико више онемогућаваше им покрет. Шиљата зрна „Ѕ" цепаху ваздух и са праљем заривахуе се у земљу, дављући при том звук, као кад парче краткот платна тренутно оцепите. Прва јача борба овог пута — прво велико „ватрено крштење" — учинило је да се покрет унапред задржи више; једна чета из резерве продужи и појача десно крило и крену нешто напред, и њу наће иста судба као и остале. Притиском на фронт заковати непријатеља и претити му јуришем и ножем. ако у крајњем случају буде потребно: с' тога је требало журно радити, тим пре што је се и дан клонио крају, а остало је да се пређе најгори део терена велика стрмна

страна покривена младом густом шумом преко човечијег боја, где се ни на пет корака није могао видети војник ни веза одржавати. Томе ваља додати још и мрак, па да се створи слика неуспеха и судбине она два батаљона, који јуче нападоху на фронт. Требало је напрегнути све силе, још двавода из резерве, развише се на десном крилу, учинивши већи скок преко потока, те да се дочепају мртвог угла. Таман су рачунали да су у потоку сигурни, кад коса ватра са деснокрилне стене, поче да фланкира цео поток. Убрзо се прибише нешто горе, те се ове ватре у неколико спасоше. Овај покрет повуче за собом и левокрилне чете које се готово све скупише у овај мртав угао, са чије предње ивице, отвараху ватру делови деснокрилних чета.

На левом крилу, митраљези XIV пука отворише ватру на деснокрилни турски киск, после избачене две пантљике показа се да је дејство због дањине, слабо, те митраљези прекидоше пальбу.

Официрска патрола из 4 батаљона, која је рано изјутра пошла у извиђање, послала је у два маха извештај да се из позадине шаљу појачања на Црни Врх. То се и са главног положаја доњиле могло приметити. Од мештана је добивен извештај, да су Турци преко ноћ добили појачање са 27 топова. Све то показивао је озбиљност борбе и јак отпор Турака.

Брдска, наша батерија, учини покушај да добаци турску, но није успела. Турска се батерија и сама одмах премести десно на читав километар, вероватно да је рачунала, да гађа наш XV пук боље. Но овом рокадом, изгубила је у времену и у толико остала без дејства и начинила грешку подвлачећи се више под косу на левом крилу нашег положаја. Ово наше тобиже једва дочекаше, брдска батерија капетана Аце Вуковића привуче се на одстојање и сама рокирајући лево. На супрот XV пуку, Турци на дугачкој ниској коси, која иђаше од Црног Врха, иставише из резерве своју пешадију и јаком ватром задржаваху напредовање наше бојнице. Крклало је као у котлу дуж целе бојнице. Бојна хука би потенцирана високим брдима и стенама, давајући вишекрати ехо. Сваки је гледао напред, бојећи се да се на његовој страни не поцуста, а рачунајући да се сви старају да се непријатељ на свима тачкама потисне. Батерија капетана Вуковића дошавши на ближе одстојање, отвори ватру на турску батерију убрзано баци једно разорно зрно и сатера сву послугу, која се дотле слободно шетала, иза штитова; други разорни метак учини своје, павши у саму батерију, која на врат на нос, побеже са положаја.

На центру 1. и 4. батаљон, услед јаке ватре теже се покретаху; 4. батаљон прикупив све чете и људство, привуче бојну комору из које попуни муницију и у згодном тренутку, кад обе артиљерије обасуше јачом ватром турски положај, цела се бојница крете у трку преко једне чистине и барушљака, дохватајуће се последњег мртвог угла и подножја последњег басамка. Одавде је настајао све до врха врло тежак терен: густи шипраг, кроз који се морало са тегобом провлачити. Послату заповест команданта пука; да 4. батаљон предузме јуриш, почеше и извршивати. — Требало је доћи до непријатеља близу и савладати терен, а да се одржи веза између чета. Најсигурније је било: да се избаце са стране и напред патроле и да слично ноћном нападу, чете буду смакнуте толико, да се виде и осећају. Са таким се распоредом изашло из мртвог угла на последњи басамак. На једном ватра на положају турском поче по мало да слаби Чете добишенаређење, да се крећу без заустављања и да избијају на положај, сачекавши прикривено и остале, које се задрже. Када се већ избило скоро на положај за 150. — 200м. преста ватра на целом турском положају на Црном Врху. Са овим је било јасно да Турци не смедоше да сачекају јуриш на нож. Чете добише налог да излазе на положај и гоне непријатеља ватром. Први батаљон уз узвике: Ура! Ура! изби на положај са 4. батаљоном. Обоје су нашли праван положај претрпан разном спремом и мртвим Турцима.

коњички потпоручник
Ђ. В. КЊАЗ ПАВЛЕ.

Мрак, који се био већ спустио на земљу, заклонио је одступање Турака. Блиске патроле не могоше добити додир са њима, али за сваки случај (онај најгори) рачунало се на повратни напад (retour-ofensiv), те се предузе брзо укопавање: 1. батаљон на левом крилу Црног Врха, а 4. у центру и десном крилу XX пук, који беше у почетку борбе имао контакт са 4. батаљоном. беше заостатком својим ово изгубио и не изађе на положај. Десно од Црног Врха избио је на један вис и XIII пук Хајдук-Вељка, дошавши у везу за XIV. пуком око 9 сати у вече.

12. октобра, пред вече, запечаћена је судбина Црног Врха. Тај гороставац, био је у нашим рукама. Турска војска, која га је бранила, надала се у бегство, које се зором 13. октобра, и потпуно обелоданило.

Два турска логора са великим шаторима, пољска болница, ковачница, омни бус, разна ратна спрема, секције, и поврх свега тога: 18 пољских топова, 44 каре; 20 и више артиљеријских муниционих кола са артиљеријском муницијом, које су Турци оставили по потоцима и орницн; не успевши, да их брзо извуку, поодсе цали су штранге, и умакли на својим парипима.

Болесне и рањене носили су носилимаи на путу у сред пооране њиве остављали на носилима судбини Ми смо их налазили мртве и укочене. Болест, глад и зима учинили су своје.

Овом српском победом, отворен је био пут за Штип, наша коњица са Вардарске стране и Св. Николе ушла је прва. После 3-4 дана XIV пук сједињени се са Бугарима, који су ишли од Кочана, код Мале Групиште. те смо заједно ушли у Штип без борбе.

Sag.

Храброст пекара.

— Један новембарски празник. —

У једном друштву грађана и војника, један грађанин, који је у хладовини комотне позадине, стекао златну медаљу за ревносну службу, док је једном у др Николи Вучетићу, лекару и родољубу, за кога би свако одликовање било мало и према рањам и за заслуге у овом рату, додељена тек сребрна, енергично протестује, што су неки лекари добили медаљу за храброст!

— Господине, ја би н. пр. д-ру Стојскаку, који је био у моме одреду, дао златну медаљу за храброст с брилијантима, када би је било, јер његова храброст и савесност на послу не може се ничим наградити, примети пуковник Николајевић, командант десне колоне Ибарске војске.

Косовски осветници

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† МАРКО МАНДИЋ

ВОДНИК 4 ЧЕТЕ, I. БАТАЉОНА, III ПУКА, II ПОЗИВА

СЛАВНО ПАО НА КИЧЕВУ.

Разбијени код Куманова и енергично погоњени са свих страна од храбре српске војске, коју у њеном победоносном продирању ништа није могло задржати, Турци су покушали и код Кичева да дају отпора. Пред Кичевом било је турске војске на 20 батаљона са 20 топова а свуда по висовима било је много Арнаута. Када су наше претходнице стигле пред Кичево, непријатељ је изненада отворио ватру, а Арнаути су стали мучки нападати са свију страна. Али су наше трупе, као и увек до тада показале под том унакрсном ватром своју јуначку присебност. Турци су држали готово несавладиве позиције на потпуно планинском терену и на висовима преко хиљаду метара.

Први дан борбе није донео никаква решења. Сутра дан наше трупе моравске дивизије другог позива под командом пуковника Милована Недића, отпочеле су напад и добро напредовале. Поред свих теренских тешкоћа и непријатељске упорне одбране борбу је решила једна колона, коју је водио ђенералштабни мајор Мирић и која је успела да за пола сата раније од Турака заузме доминирајућа висе Јачорац и да заобиђе турско лево крило. Услед тога је Турке обузео панични страх и они су у највећем нереду одступили ка Битољу остављајући на бојишту много мртвих и рањених.

Са наше стране биће је око 250 које погинулих које рањених, а међу славно палим у борби пред Кичевом 23 октобра 1912 налази се и резервни пешадијски потпоручник Марко Мандић, вредни и угледни занатлија београдски и председник прве опанчарске удеоничке задруге, који је био водник у четвртој чети, првог батаљона трећег пешадијског пука другог позива моравске дивизије.

Потпоручник Марко својом храброшћу и присебношћу истицао се у свима борбама Недићеве дивизије. Пред Кичевом је пао као јунак. Погребен је у Кичеву уз огромно учешће оних, којима се родила слобода из Маркове крви, искрено ожаљен од својих ратних другова, који су славно палог друга достојно осветили.

Слава јунаку Марку!

Чета смрти

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

КОСТА ПОПОВИЋ

КОМАНДИР 2. ЧЕТЕ 1. БАТАЉОНА

6. ПУКА, ДРУГОГ ПОЗИВА.

Из Дриносавља су. Постојбина им је равна и увек славна Мачва. **Две стотине четрдесет и осам** било их је кад су од куће отишли и на мобилизацију у Ко цељево дошли. После јаког отпора прешли су границу на Брвенику. Прешли су Косово и дојездили у Милутинову престоницу Приштину. Овде су десет дана подизали утврђења и крстарили прибирајући оружје. Двадесетог октобра су из Приштине пошли и двадесет другог, преко Дуља у Ђаковицу под борбом дошли. Одавде двадесет деветог кренули преко дотле непроходних Зетских кршева. Након девет дана тешка зимска путовања без хлеба и одмора стигли преко Везирова моста. Берата. Трошана и Љеша у Медову. Шестог новембра избили на Српско плаво море. Двадесет трећег јануара ове године кренули су ради цернирања Скадра. Двадесет петог пао је Бушати. До двадесет шестог које борбама које нечувеним напорима при маршевима и релејној служби међу расрбљеним и подивљалим Србима које погрешно Арнаутима зову, спао је број њихов на **сто осамдесет и девет**. Ноћу између двадесет шестог и двадесет седмог јануара, нападали су Брдицу пред Скадром. У том окршају истрајали су дуже од

осталих. Тај бој стао их је сто деветнајест јунака: тридесет и шест су рањени, сви остали пропали. Под пресијом Европе морали су напустити Скадар. Морем су се преко Солуна вратили. Грци су им на Крфу, Патрасу и Солуну клицали као херојима и називали их четом смрти!

Од мало дана у Пришгини су. **Свега их је у чети сада седамдесет.** Да се нису турски шрапнели високо распрскавали и да турске гранате нису једва тридесет од сто експлодовале не би се вратио ни један. Сви би кости своје и крв своју узидали у темеље Велике Србије . . . .

Први вод те чете имао је **педесет и седам а сада** их је само **седам!**

Реч је о другој чети првог батаљона шестога пука другога позива. У њој су синови села Бздовинаца, Клења, Глушаца, Причиновића, Црнобарског, Салаша и Дреновца. Све потомци Срдана Илије, Вуљубаше Зеке, Хајдук-Станка, Старца Деве, Проте Смиљанића, Милојевић Милоша и Чупића Стојана — Змаја од Ноћаја. И командир им је из сред Мазге из села Богатића.*)

Песме народне казују да је Мачва радо одаслала јунаке на Косово и у доба Лазарево. Слава Мачви што и овога пута образ пред Србством осветла. Пре ће сребрнаста Сава окренути свој ток у ваздовиту Дрину, него што би Мачвани Србство изневерили.

чича **Милисав.**

Савезнички државници

А. ВЕНИЦЕЛОС

МИНИСТАР ПРЕДСЕДНИК ГРЧКЕ

У једном равнијем броју донели смо слику црногорског министра председника Вукотића, а сада, поводом скоpог састанка балканских премијера у Петрограду, доносимо слику грчког министра председника Венцелоса, који је несумњиво најдаровитији и за ратне грчке успехе најзаслужнији сам савезничког нам грчког народа. Историја нове Јелладе уписаће Венцелоса у најсјајније странице Грке.

Обавши свестрана велика државника он је дошао на чело државне управе Грчке у моменту када је на Грчку био сасо негова појава за државном кормилу. За кратко време предана рада он је на свима пољима жњео успехе и постигао је да и војнички оспособи. Грчку за ратне успехе, на које би, без чврсте руке и родољубива рада Венцелоса, тешко могла рачунати.

*) Резервни капетан Коста Ј. Поповић, секретар апелационог суда. Његову слику доносимо у овом броју.

Официр као чобанин

— Недаће наших поданика од стране непријатеља поводом стада оваца —

РЕЗЕРВНИ АРТИЉЕРИСКИ ПОРУЧНИК

ВЛАД. НЕДЕЉКОВИЋ

ЈУНАК СА ЈЕДРЕНА

Својим рђавим поступањем са мештанима [illegible] крајеви учинили су Бугара то да су их мештани веома омрзли. Што год су Бугари узимали од мештана плаћали су готовим речима и „распискама", узимали су све што им је требало: јагње, прасе, пиле јаје, вино једном речју све. У дућан су улазили и не питајући шта кошта, узимали све шта им је требало, чак смо код неких официра бугарских видели сребрне за ручавање и фине сребрне пожење и виљушке, а то је све плаћено расписком. Овакви својим поступцима Бугари су учинили то, да су мештани крили све што се могло узети, дућане су затварали кад бугарске трупе дођоше, а ако су ту одређене на стално становање, дућани се нису ни отварали, већ је газда стојао на вратима, и од купца узимао паре, а сам улазио у дућан и износио шта је купац желео. Међутим, чим виде српског војника, они га врло радо примају, износе му све што жели, јер су врло добро знали, да српска војска плаћа све готовим новцем.

Па зар је како чудо, што су мештани и непознато и неплаћено шпијунирали за рачун Турака? Слали су им извештаје помоћу фланеле: напишу писмо на у фланеле стрпају, запуше па низ Арду пусте. Једном су приликом напунили буре са лебом, затворили га и пустили низ Арду; али је но ипе била најгора стварта, што су нам одавали наше положаје, те смо услед тога трпели грдну артиљеријску ватру.

За време првог периода рата Турци су нас са свим раскошно обасипали својим артиљеријским зрнима. Ма да су своју муницију просули, ипак је њихово дејство било слабо или бар тако, да нама артиљеријска није задавало велике бриге. За време примирја када је сваки веровао да ће ускоро бити мир закључен, није се ни обраћала пажња велика на мештане, пуштали су да иду где је ко хтео У близини нашој налазио се један чифлик, у коме су становница села Есепли држали своја стада. Чобани су стада терали где су хтели, већ смо их ми на нашим предњим непријатељским положајима, час на артиљеријским положајима, час код резерве, а час сасвим далеко: њиноме није падало на ум памет, да то крстаче може имати каког значења, те да на то обрати пажњу, већ је сваки то по-

сматрао као неку храброст чобања, што ближе нама долазе.

Кад се већ почело тврдити да ће непријатељства поново отпочети, командант I. дивизиона Петар Лазаревић нареди, да се један топ одвуче иза села Ечибоа, поред саме реке Арде, са задатком, да буде потпуно сакривен не само иначе од турских погледа, већ да му се ни блесак од топа не види, а то значи за висину од 4. метра позади гребена. За командира тога топа одређен је капетана Запишића. Капетан је свој задатак извршио тако, да га не само Турци нису могли видети, већ га ни ми нисмо могли видети са наших положаја, а имао је да дејствује тек по нарећењу командантовом.

По прекиду примирја, ваљали смо и даље стада у близини нашој, али на тада нисмо им обраћали пажње. Борба се водила са Турцима већ ређе него ли у првом периоду, ми је нисмо имали никако до 27. јануара, и ако су непријатељства отпочела још 21. јануара; смењивање трупа вршило се и код нас и код Турака, даље, отворено; наши се пешади отворено шетали испред шанчева као и њихова, и све се радило као да смо још у пријатељству. 27. јануара доје наредба из дивизије, да се отвори артиљеријска ватра на турску пешадију; командант дивизиона нареди, да се одпочне паљба; замете се борба, ми пуцамо а и Турци се нису дали дуго молити, већ и они нас почеше гађати. Али шта је ово? Њихова ватра пада у готово у наше батерије, ватра беше веома прецизна, и у колико је била жешћа, у толико је била прецизнија. Ово нас је мало изненадило, али смо мислили, да су то случајни метци. После овога дана нисмо више ни мислили на то, а како нисмо опет дуго имали борбе, то смо сасвим и заборавили на ову ствар.

5. фебруара с. г. Турци се су почели појављивати у гомилама од Бекчи-тепе-а, а њихови војници су са свим јасно налазили испред ровова, да нас је то већ почело једити. Командант дивизиона опет нареди, да се отвори ватра на пешадију. Паљба отпоче, борба се опет замешља, а Турци нам одговараху, али овај пут још бешњом, још прецизнијом ватром. Ово нас је већ забринуло: видели смо да они метци пролазе пут, нису били случајни, већ добро срачунати, одмерени. Ми смо се у чуду питали од куда та нагла промена, али решења ни од куда. Но изнад једнога дана решење је дошло. Одмах по првом маху Турци отворе артиљеријску ватру на наш топ у Ечени, који не само да нису видели, већ он никако није ни дејствовао. Мене је ово јако изненадило, те сбратим пажњу на ту страну. Узмем дурбин и почнем посматрати дејство турских зрна, кад на једаред, у близини самог топа приметим једно стадо, како се отегло и по свом правцу пребацивало управљено на наш топ. Одмах ми је било све јасно. Достављам ту ствар команданту дивизиона и команданту IV пребројног пука и они увиђеше да су нас чобани стадом својим издали. Тада се сетимо да су тако исто и за време примирја на и доцније довлачили своја стада близу нас, те тиме откривали наше положаје.

Командант IV пука Рада Аранђеловић пошаље патролу да ове чобане похвата и дотера к нама, а стада да се отерају у чифлик и остани један чобанин, да овце чува под стражом, а о овом случају извести дивизију. Патрола похвата чобане, спроведе их нама, а затим у штаб дивизије. Доцније смо дознали, да су њих четворица повешани у Мустафапашп по заповести генерала Степановића.

Питање је било: шта да се ради? Факт је постојао да смо издани, јер се само тиме да објаснити она прецизност турске артиљеријске ватре. Размишљало се о томе и као резултат тога била је сретна идеја на коју је дошао пуковник Пера Љаваревић: треба продужити рад чобана, али тако да се стада управе на оне положаје, где нема наших трупа, те да се на тај начин обману Турци и њихова ватра одпочне на ово место, где нама неће ништа шкодити. Требало је наћи некога, ко ће тај задатак потпуно извршити тако, да Турци обману не примете, а стада да буду управљена на тачно опређено место. Ствар би била лака да је извршп један сељак — војник, јер ништа лакше за њега но терати стада, али други део задатка није био лак, најмања погрешка могла је учинити, да Турци обману виде, или да се стада управе сваи на оно место где су наше трупе, те би се тада лепа услуга учинила Турцима.

Тада се јавио резервни артиљеријски поручник Владислав Недељковић, да он тај задатак изврши. Понуда му је примљена, те се одмах побринуо да набави кабаницу, шубару и чалму, како би се што боље маскирао, како га Турци не би познали. Страже је наређено, да чобане и стадо задрже у чифлику док поручник не дође, као и да се повинују његовим наредбама. Сутра дан раном зором поручник се опремио: обукао кабаницу, месуо шубару на главу, обмо чалму и тојагу узео у руку. — као што се на слици види — па се упутио пешице у чифлик 4 км. далеко. Чим је тамо стигао, одмах је наредио чобанима, да истерају овце са јагањцима — око 200 на броју — и да са њиме поће само један чобанин, који ће му помагати да оне тера тамо где му он нареди.

Терен је био раван, мочаран, читаве се барушшне разлике, поточи на све стране; на по неким местима каљиште је било тако мекано, да су ноге упадале у блато до чланака и с тешком се муком извлачиле, а стадо гладно и жедно рашгркало се на све стране пасући траву. Посао је био врло тежак нарочито за човека који тај посао није никад радио. Чобанину се није смело поверити циљ ове авантуре и зато је непрестано запиткивао: „Куда ћемо? Ођемо ли на положаје? Да ли ће ми позволити да стадо отерам у Еспелан?“ и. т. д. Сатуација је била озбиља, јер ако Турци приметс ордање, увиђеће да је лаж, на како је стадо добар и видан циљ, могли су га засути топовским зрнима, а за неколико минута уништити све. Поручник није жалио труда, већ је гледао да своје задатак потпуно изврши, имајући у виду само то, да тиме испуњава само своју дужност и да се тиме одужује Краљу и Отаџбини. Са мотком у руци јурио је по оном блату, скупљао овце, косио мале јагањце, који су се тек пре два дана ојагњили и од умора посустали. Ми смо га посматрали дурбином са нашег положаја, те смо га, и ако је био далеко од нас 2 км., једва могли разликовати од правог чобанина. То нам је дало уверења, да га Турци са још много веће даљине неће распознати, а према његовом кретању видели смо, да ће задатак добро извршити.

Стадо је добијало све правилнији облик праве линије, а правац је тачно онај, где је стадо требало бити управљено. Након тешкога рада од 5 часова, ми смо видели, како је поручник дошао до циља, задржао стадо око 20 минута на пошто се одморио, почео се пратати натраг онет у правој линији, вертикално супротно од лажни положај, јављући тиме Турцима на знање, да се на том месту налазе наше трупе. Тиме је поручник свој задатак испунио; трик је извршен и сад се имало чекати резултат.

И ако је овај трик учињен, ми смо наше батерије ипак преместили на други гребен, како би што мање ватру трпеле. За време општег напада, водила се очајна борба и са једне и са друге стране. Сва артиљерија и наша и турска узеле су јаког учешћа. Зрна су падала на стара и места где су наше батерије биле. На једареп приметисмо, како Турци засипају онај правац, који им је поручник стадом показао. Турци су на то место избацили преко триста зрна, а наших трупа ту није било. Ми смо у томе уживали, јер смо видели, да је дошао повољан резултат тешког и напорног труда поручника Недељковића.

Југовића мајка.

Носила Црногорка са бојишта кући пет пушака. Погинуо јој муж и четири сина у боју код Дечића. Она их је све изнашла мртве и покупила њихове пушке, па носи дома. Сусрете је друга Црногорка и примети јој, зашто носи пушке, када су јој сви погинули: а она одговори: Муч не лудуј, требаће пушке, ако не данас, а оно до петнаест година, док ми унуци не порасту!“

Граду Елбасану

— На растанку с колевком старе српске културе. —

Вековима жудемо за чудном, за осећеном земљом твојом, за оном грудвом где су се некада подизали бели дворови човекољубива Кнеза, над чијим су се трошним остацима, за тим, узвисили хладни зидови скровитога манастира. Столећима смо желели да дашемо твојим дахом стари граде, у коме се најпре записала реч српска, а у коме је дуго потом затирано име наше. Елбасане, скровити граде, прах источнице вишег, духовног живота нашег.

И једном осване тај дан: нада тобом се склонише милостиво руке самога Господа, твоја се врата раскриљише а тобом се проносе застава српских јунака; зајечаше трубе српских ратника; заталаса се у чудној дрхтавици ваздух на тобом а над ковчегом Светога Владимира плануше давно утрнуле кандиле.

Мало, ах мало дана .. Дође нам глас да се ипак морамо с тобом раставати. Кажу да би ти био и сувише грешан у загрљају и на грудима нашим, и да би ти завидели други градови наши, по којима ће и даље без суда судити крвожедна Арнаутин. За то треба ти и даље да преш. Зато треба опет да се растанемо — бели граде наш!

Још мало — па ће и то бити. А Србија је данас према тебе као мајка која зна да ће одавно невиђеного превеша свога опет изгубити. Страшни ли су ужасни ли су осећаји материни при томе састанку!

Ми нећемо се растати, али хоћемо ли се заборавити? Нећемо, и нешто више од тога: не можемо!

Знај и веруј, колевко најстарије писмености и науке наше, да никада наше неће нарасти оне стазе које од нас, од Србије оснажене и проширене, воде и теби. Нећемо те после толико векова повиснемо се после толиких промена у души и на лику твоме и нашем. Није било пута који је к теби водио, не беше га другог до само онога који нам је казивала душа наша. А ми смо те опет нашли. Сада смо крају обележили стазе и богаље, куда се пролази и којима се к теби долази. Доћи ћемо ти опет — тако нам Бог помогао! И онда се нећемо више растајати ..

Елбасан: ГЛАВНА УЛИЦА.

Губимо те из средине своје — постајеш властитост крволочнога Арнаутина. Тако је било у души српске мајке када је Лазарева Оливера полазила Бајазату и Ђурђева Мара Мурату. Али закона проћоше — и правда ће осванути.

Кратковремени је сада овај растанак наш. Стегни срце и буди јунак на невољи. Знај да тек од сада постајеш наш, у скромности својој поносни граде, у тужној судбини својој радости наша!

Још једном хода на груди српских ратника... Збогом!

Приштина на Косову Пољу

Уз слике: Српска војска пред Приштином и Српска војска пред Муратовим Турбетом —

Стара Немањићева престоница Приштина, прва је од великих и историских знаменитих места ослобођена. За неколико дана од преласка границе, српска војска је загосподарила целим Косовом, са кога смо донели неколико лепих слика, а данас доносимо још две, које представљају српску коњицу пред Приштином и пред Муратовим Турбетом.

Жалост је видети садашњу Приштину, негдашњу престоницу Краља Милутина Немањића. — Све је то оронуло, пропало, осиротело, прави тип турске паланке. Ништа од старих споменика, цркава, Милутинових дворова нема сад. Зна се само место, на коме је још не тако давно стојала кула (до скора „сахат-кула"), једини остатак Милутинова двора. Сад и куће и улице, и чаршија, све у опште казује, да се човек налази у земљи, у којој су вековима дављи Арнаути господарили. Данас има у Приштини око 4000 кућа, са око 25.000 становника од којих су само 1/5 Срби, а 4/5 муслиманских Арнаута, и око 1000 душа Цигана (православних и муслимана). Број српских домова нагло је опадао не само у косовским селима, већ и у Приштини, од неспоменутог зулума арнаутског.

У Приштини има српска основна и грађанска школа и једна црква, до које је зграда, у којој митрополит призренски одседа, кад долази у Приштину. У Приштини је од 1888. г. и српски конзулат. Првог конзула Србије на Косову, Луку Маринковића, убили су Арнаути у Приштини.

Приштина је на самом Косову Пољу, тужном српском разбојишту, а пола сата од ње је гроб (текија) цар Муратов и гробови косовских мученика.

Околина Приштине пуна је старих српских споменика, наравно већином у рушевинама. Нису далеко пркна Грачаница, манастир Девич, рушевине цркве Самодреже, рушевине брвеничке цркве (задужбине Лазара и Стефана Мусића, сестрића кнез Лазарева), у Горњем Лабу, бања Милоша Обилића („Сала-Бања" или „Киш Бања") код дужанског моста на Лабу, докле су допрле предстраже осветничке српске војске 1877. год. на Косову. У недалекој планини Чичавици има у рушевинама 77 српских манастира, а пуно је старих српских задужбина и на Косову Пољу, у Голаку и качаничким планинама. Све су то сад гробови, гробље некадашње српске царевине, али ипак — гробље из којег је ево — васкрснула Српска Слобода.

Македонске народне песме

Ветеро вејет
Страшно бесејет
Шумје Вардар
Гордо се лејет

О, тамо доле
Ни сред на Балкан
Тамо се бијат
Млади јунаци

Млади јунаци
Све Македонци
Млада Српчина
Све нежењена.

Бојак ни бијет
Песма ни пејет
На својта мајка
Македонија.

Македонките
Венце ги плетат
Од својто срце
От горско цвеће.

Наши на Косову

Српски коњаници пред Муратовим тулбетом

На слици овој налази се пред Муратовим тулбетом неколико коњичких официра који су први поболи на славноме Косову пољу српски стег на овом и за нас светоме месту, које обележава место погибије не само цара Мурата но и цара Лазара, и српске господе редом. У средини групе изнад два мала Турчета је капетан Ђорђе С. Исаковић, до њега је капетан Гојко Јовановић, а до Турака чувара гроба Муратова је потпоручник Борисав Јеринић. Први с десна на лево је потпоручник Миливоје Стојковић, до њега један војник на потпоручник Коста Настасијевић.

СА БОЈ

Војници на

Пешадијски поручник Ми
пели у 16. броју, погинуо
села Глобочице, у Љума
повратку из Љуме војвода
свога храброг командира,
племенитом срцу ненадмаш
пошту своме славно пал
гроб

Наши на Косову

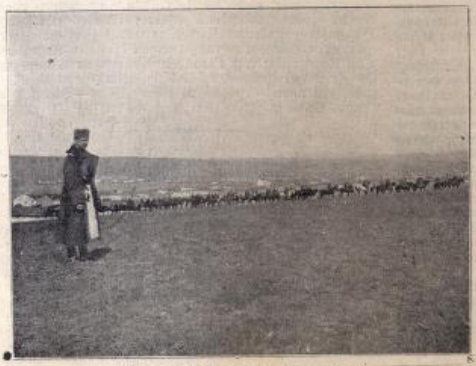

Српска коњица пред Приштином.

Сви

Српска војска

Г ПОЉА

сега командира.

Дулановић, чију смо јелику до-
командир чете у 19. пуку код
охрањен је пред Призреном. У
ове чете задржали се на гробу
саучешћем својственим ретко
рпског јунака одају последњу
андиру, припаљујући му и
аницу.

Битоља

осно улази у Битољ.

Из нове Србије

Народно весеље поводом ослобођења у Галичнику.

Галичник је диван српски крај са идеално красним и честитим народом, који је пет векова одолевао успешно и навали Турака и црквеном притиску Грка и Бугара и веран остао од Косова својој српској народности. Глас, да се српска војска у своме победоносном продирању приближује стародревном српском Галичнику изазвао је најмилије и најрадосније осећаје код врлих Галичничана, па је све живо и мушко и женско, у свечаном руву пошло у сусрет својим ослободиоцима, како се и на слици лепо види.

На Марковом Граду

Ђурђевски ураиак прилепског гарнизона.

Наши јунаци

— Са Куманова и Перистера. —

Наша слика приказује јунаке са Куманова и Перистера код Битоља, команданта другог батаљона деветог пешадијског пука првог позива краља Николе I пешадијског мајора Велимира Михајловића са официрима његова батаљона. У средини групе седи мајор Велимир до њега с једне стране капетан прве класе Петар Павловић „Кића“, и капетан Богосав Катић, а с друге капетан прве класе Живко Павловић и капетан Божидар Обрадовић. Горњи ред с десна на лево су: резервни потпоручник Александан Стојићевић, капетан Свет. Ђукић, капетан Радојко Првуловић и резервни потпоручник Живојин Мојсиловић.

Доле седе с десна на лево резервни потпоручник Миливоје Симић, ађутант наредник питомац а сада потпоручник Војислав Марковић и резервни потпоручник Михаило Пантелић.

Ђурђевски Уранак на Марковом Граду.

Трећи батаљон 16. пешадијског пука Цара Николе II на прави Ђурђевском Уранку на Марковом Граду у Прилепу 1913.

Чувајући старе народне обичаје, који се све то више губе у редовима наше храбре војске, приликом посала, која се састоји на 3. батаљона 16. пука на Ђурђев дан ове године учинила је Ђурђевски Уранак на Маркон Град више Прилепа и ту на врху Маркове стене учињен је овај снимак за наш лист. На слици су: командант батаљона мајор Коста Вујичић, до њега десно поручник Радован П. Радовановић, на резервни поручник Милан Несторовић, економ; више Радована је резервни поручник, ађутант Димитрије Николић, учитељ и до њега потпоручник Владимир Мишић. Лево од мајора Косте је капетан Љуба Аранђеловић, на капетан Радеско Куштримовић и потпоручник Драгутин Стојановић, са свима својим подофицирима и војницима, који су за своје увеселење приказали све могуће инструменте од војничких труба, фруле и двојница до виолине, хармунике, кларинета и гајде.

Од Ваљева до Јадрана

— Са дринском дивизијом другог позива —

(1)

Обалом Дрима, по мало уређеном путу али препуном камењара, да се врат скрха, око 10 часова стигли смо на подводну долину. Ту смо наишли на почетак насип за јадранску железницу, којој није било суђено, да се сврши под турским господством. Сви смо се осећали као препорођени, јер смо мислили, да ће у брзо бити крај нашим напорима у албанским гудурама. Објашњавали смо војницима, а они то даље препричавали, шта му значи тај насип. Били смо радосни и због тога што ћемо се, кад стигнемо у Сан Ђовани, где је топло, купати у Српском Јадранском Мору. Једни ми сељак из Мионице рече: Е лако је вама говорити о купању, али ако је морска вода збиља слана како ви причате, онда она може да буде опасна по ране, које смо на телу начинили, чешући се. Бар да имамо шта да једемо па да добијемо нову крв. Још занети лепом долином и краком јадранске железнице нисмо ни чули команду: трчећим кораком! Одред је добио извешће, да ће нас Арнаути и турска регуларна војска из Скадра, напасти на Мијету. У том се већ чуше пушке наших предходничких стража. Није било више умора. Јурили смо преко поља, претурали се по барутштинама разливене реке и једва извлачећи ноге из блата ипак, за тили час били смо под брдом. Арнаути су нас приметили и одмах напустили подножје брда. Први батаљон имао је леву страну са једном четом а остале су биле у нападу на средину брда и веза са трећим батаљоном који је нападао десну страну. Прасак пушака прекидоше узвици: Ево наших браћа! И збиља величанствен је био призор. Послуга јури поред коња једва гледајући од зноја, који им цури очи и дакћући од умора. За неоуи сат, била је већ на брду Мијетском, одакле смо ми непријатеља отерали у долину Храбри поручник, сад капетан Синђелић, чију слику овде доносимо, овде је показао тек почетак онога, шта он вреди.

Неустрашимо као да ранжира кадрил, издавао је он заповести стојећи на једном камену, као мета непријатељу.

То је био величанствен призор који опет није био у вољи многима. Зар он да се истиче?! А зашто? Ако је и артиљеријски ипак би могао да се заклони, помисли један капетан и јогунасто крену у десно, да осоколи своје војнике и себи стече славу.

Док су пуковник Плазина и мајор Митровић на левом крилу и средини издавали заповести и надгледали извршење истих: на десном крилу, капетан Перовић, чекао је згодан тренутак, да погони Турке и Арнауте низ вратоломну стрмен Мијетских висова. Док је он то чекао, Турци су већ били 1—2 километра далеко прекрали поље и заклонили се за један брег, који је пред местом Мијетом испред реке, био као суво дрво у планини. Дуго очекивани тренутак дошао је. Четврта чета првог батаљона V пука под командом капетана Станисављевића, избивши кроз сред мијетских висова, с леве стране, загрозила је Турцима с десног бока. У тренутку, када су се наши непријатељи видели пред опасношћу, да буду опкољени, одмах су хиднули у леву страну и почели после неколико стотина корака да скачу у Дрим, и на тај начин спасу своје кукавичке животе. Чим се приметило бегство Турко-Арнаута иза брега, одмах је следовала наредба капетана Перовића: На јуриш. Диван је призор био, видети оне наше измучене војнике дринске дивизије ІІ позива, како весело јуре низ каменито стење, десне стране Мијета. Сви су, као што су после причали, били срећни што ће сад по долини потерати душмане рода свога и видети да ли ће сад бити јунаци у долини они из планине или наши из плодне равнице. Синови дивљине — Арнаути, бегали су преко поља, наши пак петопуковци трчећег батаљона, скотрљавши се низ стрмени Мијетских висова,

гурнули су за њима. Али, ко пре ђевојци, оном и ђевојка, тако и Турко-Арнаути, беху ближе Дриму и — када наши дођоше на обалу Дрима, они већ беху с друге стране. Које хучни Дрим. прве, које наши куршуми оне заостале бегунце, послали су Алаху на исповест око педесет арамија. Ипак то није сметало неким треће батаљонцима, да њим сутра дан причају, како су жгадију тукли тако, да се Дрим излио из корита и преплавио поље; јер од лешева није могао да иде својим током! Иронично смејање с наше стране, није им причинило толико јада, да их озлоједи, да не иду даље, већ су нашем батаљону правили друштво — шетајући, као да у сватове идемо, све до — мал те не — њихове гробнице, до под бедеме града Љеша.

Док су трећи батаљон и четврта чета првог батаљона гонили непријатеља, остале три чете нашег првог батаљона остале су на Мијетском вису, у очекивању заповести, да се кренемо напред.

Штаб првог батаљона заноћио је у једној штали, а ја са доктором Стефановићем и неколико болничара по најљућем пљуску око 6. часова у вече кренем ка једној арнаутској кући на преноћиште. Коњ докторов једва је вадио ноге из блата, а о мени и болничарима и да не говорим. Ми смо газећи по блату до преко колена, што но кажу. једва извукли ноге из блата и стигли после глибања преко 500 метара ка дому Арнаутиновом. С нама је пошао и пуковски свештеник, прави сеоски попа — поп Васа из ваљевских Ћелија. Али он је увидео да ће бити згодније, да нас остави да глибамо по блату. Окренуо је свога белца и мамузнувши га у ребра. са коњичким карабином о рамену, по трагу трећег батаљона, одјурио у мрак, да се омрси. Поп Васа се и преварио и није. Док је на три чете првог батаљона раздељено 5 овнова, које су они у сласт без хлеба појели. он је био већ са трећим батаљоном и боговски кркао — чак и погаче. Ми смо са доктором Стефановићем, добили у тој арнаутској кући: пилав са куваним пилетом, врућу пројуу, печено пиле и повише шљивовице. Тада су нам причали болничари, како је поп Васа за сво време борбе јурио на своме белцу, с ове стране брда Мијетских где непријатељски куршуми не допиру и „неустрашимо" храбрио војнике. Морали смо се смејати томе неустрашимом попу, замишљајући га, како јури на коњу са карабином о рамену, знајућу да он сам вели' да је свештенику забрањено убијати, као и то да је он био тог мишљења, да никад не би учинио употребу од овог карабина. Смејали смо се, јер смо представљали тренутак како Арнаути опкољавају поп Васу и отимају му карабин, а њега пошто не сме да пуца, пуштају да дочиње плати држави проводњу с карабином — зато што га је упропастио, само 85 динара. Хвала Богу није дошло до таквог тренутка и наш храбри поп Васа, здраво и весело је после осам месеци поново дошао у Призтину са карабином о рамену — а на плећима дурашног му белца.

То расположење, које је унело међу нас причање о поп Васи и његовим подвизима, поред умора од пута, а и борбе прошлог дана, учинило је, да смо попивши по три кафе, спавали на патосу. застртом пољавом. пошто није било кревета, као заклани. У 5 часова из јутра пробудили смо се чили и ведри. Попили кафе и истресли један бардак ракије и пошто је доктор дао љубазним нам домаћинима један наполеон, кренули смо се ка биваку нашег батаљона, с којим смо се кренули у 6 часова, надајући се, да ћемо по чувењу још истог дана видети Српско Море.

Снега нема. али пакосна киша, ма да је време било топло, поквасила нас је као мишеве, до голе душе.

Пред нама су били гониоци побеђеног непријатеља, и ми их ускоро, око 7 часова стигосмо. Да смо ишли десно уз Дрим можда би се сви подавили у блату и пиштољини, али смо се ми опет успентрали уз камењар и тако се једнако верали по тудурама до подне Тада смо дошли на реку Бадру и ухвативши се по петнајест за руке, газили смо по валовитој Бадри, надошлој од киша, већи до груди — они мањи, до гуше. Ипак смо били срећни. те се ни један није удавио, но смо прошавши поред манастира Калмети, дошли на дивну висораван у Трошане. Ту смо заноћили у трима правоугаоним ливадама. Ми, који пилавом нисмо покварили стомак и први батаљон, који је јео овновину без леба, по комадић, као да га је лекар рецептом преписао, написмо се воде и заспасмо, као јагњад. Трећи пак батаљон у Мијету — селу, пошто су Турко-Арнаути војници и газде од дућана побегли из села, наишавши на обезглављене дућане. навалили су, да се што пре напазарују. док газде нису стигле на брзу руку нагрувати на празан стомак: урмама, шећером, сувим грожђем, ратлуком. на боме и коњаком, те су на Трошанима муку мучили. повраћајући целу боговетну ноћ Поп Васа се ту ноћ сит напушио финих турских цигарета, пазарених прошлог дана у селу Мијету. Зли језици говоре, да је дуван и остала захира плаћена све у готовим — речима. Новембра петог око три часа по поноћи продужио нас је пљусак из ведра неба, јер када смо четвртога заноћили у трошанским ливадама, небо је било пуно звезда.

(Наставиће се)

Косовски осветници

† ИЛИЈА Б. ТРИВУНАЦ

АРТИЉЕРИСКИ КАПИТАН II КЛАСЕ

Као водник прве батерије брдског артиљеријског пука, пун младићког жара и љубави према неослобођеној браћи својој, похитао је одушевљен у свети ослободилачки рат. Учествовао је у многим биткама и борбама, оличујући се свуда а нарочито у борбама код Светог Илије, Прилепа, на Кајаку и Битољу на вису Облаково. Услед великих мразева, непроспаваних ноћи и пуно других невгода, невоља и ратних тешкоћа навукао је на свој нежни организам две тешке и опаке болне катар и реуму: тако да се је у Дебру по свршеној борби с болом у души морао растати од својих драгих топова и милих другова ратника и пратити се кући својој, да одмори своје изнурено тело и потражи лека болести својој, којој најзад услед запаљења мозга ипак мораде подлећи у најлепшем добу у 29 година свога млађаног живота. На други дан 15. априла испусти своју племениту душу у своме дому у Алексинцу.

По својим најбољим силама послужио је Отаџбини и у миру и на бојном пољу и заслужио је, да му се име помиње поред осталих јунака, који у овоме рату положише своје животе за остварење Косовске Идеје.

Слава му!

Наши јунаци

АРТИЉЕРИСКИ КАПЕТАН

АЛЕКСАНДАР СИЊЕЛИЋ

ЈУНАК СА СКАДРА

У првој борби, што ју је наша војска водила са опседнутим Турцима у Скадру у почетку децембра 1912 видно се истакао и особито одликовао онда поручник, а сада капетан Синђелић, који је са својом брдском батеријом највише допринео да се борба на Дајчу сврши нашом потпуном победом и поразом јачег непријатеља. И доцније у борбама под Скадром Синђелић се одлично показао и за то је одликован златном медаљом за храброст и награђен капетанским чином.

Дочек ослободилаца на Косову.

— Нек сте срећни када сте нам дошли! —

У своме продирању од Новог Пазара ка Митровици десна колона Шварске војске, под командом генерал-штабног пуковника Миливоја Ј. Николајевића, стиже до села Јошевика, где је имала да пређе један већи поток. Веће се већ слушталo и командант колоне с ове стране потока бивак, а сам се задржа код брвна, да пиша од војника не би газио реку да не оквасе ноге но да сви пређу под његовим надзором по брвну. Како се преће брвно, мало ниже, била је једна већа кућа, по свему се види добра домаћина. Са балкона куће посматрала је жена пролазак војске, а домаћин са још двојицом сељака стојао је пред кућом, око које је заиско сплзи дуван у листу.

Један од војника пређе домаћину и замоли га да му прода мало дувана. Домаћин га задржа дохвати нож и одсече њиску од неколико метара, па је да војнику, да је подели с друговима.

Док су они што су први прешли делили и поделили добијени дуван најмање и други, па мислећи, да им је дозвољено прилично кућа и почеше сећи дуван.

— Назад! Зар вам је мало што вам је човек поклонио оволики дуван но још узимате сами! подвикну строгим гласом пуковник Николајевић када је приметио намеру војника.

Жена је још била на балкону, али када чу енергичну наредбу расрђена команданта истрча пред кућу носећи пуне руке дувана.

— Немој, господине, славе ти, да грдиш ове твоје јунаке. Зар они дају живот за нас, а ми да не дамо ово мало дувана за њих. Нека носе колико хоће од мене ми Богом просто било. Ево, браћо, па носите колико који може. Одавно ми вас жељно очекујемо и срећни смо да вас нашом сиротињом можемо услужити. Нека сте срећни када сте нам дошли, рече жена предајући војницима нову њиску дувана од преко 50 метара дугу.

У очима старог ратника пуковника засија се суза радосница, што му је Бог дао живота и здравља да оваквог дочека дожива на Косову.

Наши јунаци

ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

МИЛИВОЈЕ СТОЈАНОВИЋ

ВОДНИК У 7. ПЕШАДИЈСКОМ ПУКУ

ЈУНАК СА БИТОЉА.

У овом рату имали смо пуно дивних примера личне храбрости и невероватног пожртвовања, које је ишло до самоодрицања Један од највећих, извесно највећи успех наше дичне пешадије био је прелазак преко девет мостова код Новака на Битољу. Херој тога епохалног подвига ненадмашне наше пешадије јесте наредник Миливоје, кога са великим задовољством и ликом овде приказујемо као једног од највећих хероја овог славног рата.

Наши државници

БИВ. МИНИСТАР ПРЕДСЕДНИК

ЉУБА СТОЈАНОВИЋ

Из велике љубави према војсци и према браћи, коју је ваљамо ослобађати по цену многих и великих жртава академик Љуба Стојановић пошао је са Ибарском војском на бојно поље и са њим је прошао сва крајеве крви које је она на врховима својих бајонета пронела од Косова жељену Слободу.

Међ рањеном српском браћом

— Слике из српског ђачког санитетског логора. —

Наш Перо...

Наш Перо... тако смо га сви звали. Довели су га с другим рањеницима из битке код Маркова Принова. Пуцњем му је здробио десно колено, рана му се гнојила. Како се гнојење није пуцало надали смо се, да ћемо му ногу сачувати.

Друге недеље га је обишао његов отац допошен му понуде и поздраве мајке и сестара. Сви је морао ону, који је сатима седео на његовој постељи, причати најопширније о својим ратним доживљајима. Када је сви довршио уштаће га отац тајанствено:

— Море, Перо, јеси ли и ти баш видео Краљевића Марка када се у најкритичнијем тренутку ставио на чело српске војске и повео је у победу?

— Не, драги оче, ја га нисам видео, али је он сигурно био тамо. Многа моји другови су га видели и када смо пошли на јуриш дуж целог нашег лаког захорио се: „Напред Браћо! Напред! Пред нама је Краљевић Марко! Победа је наша!" За тренут смо застали да га видимо, али пред мојом четом је био тако густ дим од распрскавајућих турских шрапнела, да се ни неколико корака није ништа могло видети. А Марко је сигурно био пред нама. Сви смо осећали да нас он води. Е, оче, да ти било стати на слушати оно наше страховито, громогласно „Ура!... Ура!..." и ти би се уплашио... било је страшно, а ми смо напред, на напред... —

— А бога ти, сине, како је изгледао Краљевић Марко?

— Баш онаки како га песма пева:

„Коњ му није, коњи каквима су,
„Веће шарец, како и говече;
„Ниг' је јунак, ко што су јунаци:
„На нему је бурак од курјака,
„На глави му капа од курјака,
„Нешто му се у зубима прти
„Као јагње од пола године;
„Како стиже он заметну нагу
„И прогони страшне мимо прве".

И отац и син блуђењим погледом су гледали у даљину, уверени да је Краљевић Марко на Прилипу водио српску војску.

— Па сине, шта веле доктори за твоју ногу? Хоће ли ти остати? Готово заборавих на то главно, почеће отац разговор после дуже паузе.

— Не бој се оче за ногу, доктори ми обећавају да ће ми остати. Боље ми причај, да ли је и код вас тако јако киша падала као на Прилипу?

— Падала из неба и земље, све је било под водом.

— Шта ће бити с нашим њивама? Све ће пропасти...

Пера се растужио, ућутао и ваше није говорио с оцем ни о својој тешко повређеној нози. Био је уверен, да ће му нога остати. А било је другачије...

Једнога дана смо га положили на сто, да га на ново превијем. При подизању сломљена му је и као нож оштра кост пресекла главну жилу. Изгубио је много крви. С тешком муком сам му обуставио крвопиће. Био је блед као стена.

— Перо, ногу мораш изгубити, одлучи се брзо, брзо, брзо... .

— Жалосно је погледао и десно и лево и ћутао.

— Перо, брзо, брзо се одлучуј!

— Па ја сам оцу обећао да нећу изгубити ногу, да му могу на пољу помоћи све као и пре...

Сиромах, тако је силно љубио своју земљу, да је увек мислио на њу.

И одлучио се и одобрио да извршимо жалосну али преко потребну ампутацију.

Прва три четири дана мучили су га болови и ватра. По том му је окренуло опет на боље и наш Перо постао је опет онај наш стари. Смејао се и разговарао са својим суседима, како ће опет радити своју земљу. Био је опет онај равни сељак, који нада све љуби своју земљу.

Било је једном доцкан у вече превијао сам раће нике у соби до Перине. Већ сам довршавао песно када ме трже глас из собе Перине. У болници, у тој кући жалости и муке, где је владала гробна тишина, али су се само чули крици и уздаси, чух ненадано — песму. Један је певао, а још двојица су му помагали. И ја и номоћно особље потрчасмо тамо одакле су допирали звуци песме, у Перину собу. Био је осми дан како му је одсечена десна нога. Уследасмо Перу како седи у постељи весела лика и зажарених очију, те кликује својим тужним гласом, два лакше рањена му друга села на његову постељу па му помажу.

— Здраво Перо! Шта значи та твоја раздраганост?

А он остаје дужан одговора и непрекидајући зажарених очију продужује да пева о Краљевићу Марку. Сав је занет, а други рањеници га слушају са необичном пажњом. Чини нам се, да чак тишије и дишу само да боље чују. А Пера седи и пева: о мукама и страхотама, које је у ропству претрпео српски народ, о јуначким српским матерама, које нису нарицале за палим синовима и о нади на бољу будућност српског народа.

И сви ми га с пажњом слушамо. Када је довршио песму владала је гробна тишина у соби. На лицима рањеника јасно су се огледавале наде о лепшем сутрашњем, које ће обасјати српске земље.

— Перо, је ли ти добро? —

— Добро, господине, хвала Богу и теби! Али с једном ногом нећу моћи, кукавац синьи у будући рат и за то ме душа боли...

Д-р. Иван Оршић

Косовски осветници

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

Бранимир Ђорђевић,

ВОДНИК XI ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА

У крвавој борби на Брдици, која нам је прогутала небројене драгоцене жртве, славном смрћу пао је и потпоручник Бранимир. Као водник у Карађорђевом пуку на челу храбрих својих Шумадинаца Бранимир се истицао у свима борбама што их је његов пук водио док је преко Косова избио на Јадранско море, где му је било суђено да славном смрћу падне, да би му име вечно живело у српском народу.

Слава нека је славно палом!

Наше војсковође

ИНЖИЊЕРСКИ ПУКОВНИК **Свет. Исаковић**

— Први командант Вардарске дивизије у Скопљу. —

У тишини и без реклама, савестан и обилат радник, дугогодишњи професор наше Војне Академије; командант у инжињерији и пешадији, пуковника Свет. Исаковића овако оцењује један страни војни аташе ђенерал D. у „Journal-u" 1902) године:" по природи стрпљив и повучен, али до највећег степена енергичан и радан; стручно и опште високо образован и спреман; симпатичан и готов на сваку жртву за своју Отаџбину, официр пуноћастан и исправан"

— — — —

Како осећа Срче са Косова

21. априла 1912. год. пошао сам из Скопља на Косово да у манастиру Грачаници видим Ђурђевски Сабор и посведочим песме које се о Ђурђев-дану на Сабору певају.

У Липљане воз стиже око 10 часова пре подне а одатле се иде на колима, пешке или на коњу до Грачанице. Ја радо пешачим, али овога пута, и преко мога обичаја понео сам више ствари но обично, а тако исто и мој сапутник г. М. Боројевић, наставник вртлара у скопској гимназији, понео је велики апарат за сликање, те чим смо из воза изашли, потражисмо кола или коње, али немогасмо добити, јер нигде, ни у селу, ни у целој околини не беше ни коњчића пошто су тога дана били избори за повереснике, а сва кола и коње класт је заузела.

Не остаје нам друго већ пешке. И ако обојица добро пешачимо, тешко нам беше ствари носити.

Замолисмо неке сељаке из Гуштерице и Добротина да нам ствари понесу, али несмедоше, јер се морало проћи поред арнаутског села Коњуха. — На велику молбу нашу један сељак Стеван прими се да нам ствари понесе те кретосмо Грачаници.

Изиђи смо према Гуштерици уз реку Јањевку и тражили место где ћемо је прескочити. Газили смо блато и наводњена места а сељак никако несме да пређе реку док не пређемо село Коњух. Тек близу села Ливађа, остависмо Коњух с леве а Гуштерицу с десне стране, пређосмо Јањевку и упутисмо се право ливаљској школи, која беше још недовршена.

Ту се у једној кући, неког врсти сеоске механе, одморисмо и ручасмо а мало после кретосмо за Грачаницу која је одатле удаљена једва један час.

Кад из села изађосмо, сеоска деца, мушка и женска, чуваху оно мало стоке, што раја може да држи и радосмало нас посматраху. —

Један дечак, највише да је имао 7 година, гледаше нас упитно својим паметним очима. Ја га ослових: како ти је име?

— Бранко, — беше кратак али јасан одговор.

— Идеш ли у школу? питам га даље.

— Идем у први разред — одговори он.

— А је си ли ти Србин?

— Србин сам . . и онија су све сами Срнчићи — одговори он с поносом и показа руком на осталу децу.

— Е кад сте Срнчићи, и тако добри, ево, дајте вам шећера, — извадим из торбе неколико комада чоколаде и раздељим.

— Хвала ти! — рече Бранко . . и наједавнуг, као стидећи се обори очи, у лицу поцрвене и бојажљиво ме упита :

— Имаш ли српску пару?

— Што ће ти српска пара? упитах га.

— Па, хоћу да видим Краља српског.

— И ми хоћемо! заграјаше и друга деца.

Ја претурих све џепове и, нао за инат, нађедним српски новац неимадох под себе; а да бих и жељу њихову чадили испунио, показем им једно писмо на чијем куверту беше марка од 0·25 дин. са ликом краља Петра.

Деца жељно и радосно посматраху лик Краљев, а над писмо хтедох узета па да покажем за сељаком и колегом, који беху доста одмакли. Бранко ме погледа некако чудновато замоли да му дам писмо да још једанпут види српског краља, и кад писмо беше у његовим рукама, побожно се прекрсти, пољуби краљев лик, пригнуте цело писмо на своје младо српско срце, и — побеже далеко од мене а остала деца за њим.

Изненађен, викнух, да ми писмо врати, а слику нека задржи, али он тргнуше све даље.

Завајући да у писму нема ништа друго сем породичних писам, писам гомио малог лопова, али сам се радовао његовој радости, што ће сва деца знати да он има слику српског краља.

Срећан је онај српски ратник, који је на ово Срнче на Косову наишао.

Петар М. Кочић.

Какав је српски војник

— Српска племенитост. —

Пред предају Једрена учестала су бегства гладних турских војника из Једрена, к нама. Једно су изгледали, измучени, гладни турски војници. Наши војници су били пуни саучешћа према несрећи ових јадника и делили су им свесрдно и последњи комадић свога тањира. Једнога дана пребегла је читава гомила турских војника. Наши спроводници дали су им све, што су од јела при себи имали, али ипак није стигло за све.

Један од глади већ наполумртво турски војник једва корачајући, молећивим гласом завапи једном српском војнику:

— Екмек! Екмек!

— Немам, бре, дао би ти, али сам све другима раније раздао.

— Екмек! Аман! Екмек! Џанум!

Растужи се српски војник над јадом свога непријатеља, па жалостан што му не може помоћи застаде уз Турчина за руку и откончавајући блузу дозволи му, да га претресе, да се и лично увери, да нема ни коре хлеба.

Гладни Турчин, заборавно на свој положај, на прима понуду и на сред улице у Мустафа Паши поче претресати српског војника, свога спроводника.

У томе наиђе један бугарски војник и не схватајући племенитост српског друга, а зачуђен куражју Турчина, пређе овоме и кундаком га тако немилосрдно удари, да је на месту пао и би га ту мртва остано, да српски војник не скочи и не учини крај злуљу.

— О, Србине, како је велики душа у тебе! Како могу бити поносан, што сам Србин и што командујем опаконим ратницима! рече свом ађутанту наш ђенерал Рашић, који је са прозора своја штаба био сведок српске племенитости и бугарског немилосрђа.

Разоружање Арнаута

— Како Арнаути крију оружје —

Са купљењем оружја од Арнаута у Старој Србији ишло је свакојако. Многи су сами донели и предали, али нико није веровао њима, већ је власт наредила претрес станова. Али ту су Арнаути дали отпор. Муслиманске куће опкољене високим зидовима биле су врло згодне да се из њих напада. Чим би се ко од четника или војника појавио кроз капију, Арнаути су из куће пуцали на њега. На тај начин изгинуло је доста наших, али су тврдоглави дивљаци за то добијали достојну награду.

Из једне куће, у коју војници уђоше да покупе оружје, изнесе неки Арнаутин мартинку и предаде је војницима, уверавајући их да више нема оружја.

Војници не верујући његовим заклетвама, уђоше унутра, и у соби нађоше жену, која се превијаше од болова.

— Шта јој је? запиташе војници пажљиво.

— У другом је стању, па се сто толико већ мучи, — не може да се породи.

Један од војника не поверова то, него подиже пушаву на којој је жена лежала, кад се, на запрепашење његово, указаше три брзометке. Арнаутин видећи да је ухваћен, стаде преклињати да га не убију, а жена за час скочи потпуно здрава и као бесна поче арнаутски помагати. Но војници се не дадоше збунити, већ их обоје одведоше пред ратни суд.

Продавци се моле да одмах пошљу обрачун за мај.

ИЗ НОВЕ СРБИЈЕ.

Стара српска царска престоница Призрен.

Призрен, негдашња престоница српских царева, после Солуна највећа је варош на западној страни Балканског полуострва и варош са најдивнијим положајем на Балкану. Над Призреном се уздиже Љуботен изнесен на окомке Шар планине. Положај Призрена управо је величанствен, на северу је Подримска Жупа окићена родним виноградима, а Бели Дрим се вијугаво провлачи кроз лепе Дукађинске равнице. Река Бистрица Призрен дели на 2 дела, а где год се макнете кроз Призрен наилазите на поточиће, који са Шара силазе и журно јуре у корито Бистрице. Призрен се протеже око 3 км. нагибом и подножјем једног брега, на чијем је врху Душанов град, који се лепо види на нашој слици. Из оног мора од кућа подиже се 26. минара и 3 цркве, од којих нарочито пада у очи црква св. Ђорђа, велика и врло лепа нова грађевина. Она црква имала је право (а то је велика реткост у Турској) да има своја звона и да сме њима звонити. Призренци су врло побожни људи. Они су великим жртвама подигли ову красну цркву, па су јој уз то поклонили толики капитал, да она има свој богати фонд, који је био од велике важности не само за просветне но и за привредне интересе Сраства у оном крају. Тај фонд је помагао Србе сељаке кредитом и вршио улогу банке. У Призрену је српска православна богословија, коју је 1878. основао о своме трошку велики народни добротвор Сима Андрејевић Игуманов. Игуманов је оставио све своје велико имање у Београду за издржавање ове школе. Овде је седиште руског конзула. На призренском пазару има око 1500 шатри. Нарочиту пажњу привлаче уметнички кујунџијски радови. Кујунџилук је у Призрену достигао савршенство и најбољи је на Балкану. Нашарано призренско оружје, ствари од жице и предмети начичкани жицом израђени у Призрену на Истоку су на великом гласу. При томе су те уметничке ствари и веома јефтине.

Хан 1863. наводи да у Призрену има 11540 кућа, Гризебах је 1839. нашао 4000 кућа и 20.000 становника. Др. Милер је 1883 нашао 25.550 душа. Гопчевић 1888. нашао је 12.000 кућа и 60.000 становника, које он дели овако: 6000 Османлија, 1200 католичких Арбанаса, 3000 муслиманских Арбанаса, 11.000 Срба Хришћана, 36.000 Срба муслимана, 1500 поарбанашених Срба, 700 Цинцара и 800 Цигана.

Наша слика представља једну призренску улицу с погледом на Душанов град, а на њој се виде, пред својим штабом, коњички мајор Ђорђе Крстић са својим командирима.

ШТАМПАРИЈА НАУМОВИЋ И СТЕФАНОВИЋ, БЕОГРАД, ЧИКА-ЉУБИНА УЛ. БР. 8. Одговорни уредник: Ст. Мил. Шијачки.

По гробовима.

Ја немам суза за оне младиће
Што су остали кланицима и пољем,
Све друг до друга као једно биће,
Ко једна жртва нараштају бољем.
Ја немам суза за оне младиће,

Што су весели пошли из свог стана,
Ко да их зове за границом коло:
Њине су груди пуне црних рана,
На које душа прнула је хладо
Кад су свечано пали једног дана.

Гробови данас добро су понели,
Ал из те смрти чујем шапат други
„Са својих њива живот смо донели
И дошли довде, а даље ће други."
Гробови данас добро су понели.

Ја немам бола за хумке синова,
С којих се дижу заставе слободе,
И нов дан, и приче синова
И старе земље, планине и воде.
Ја немам бола за хумке синова —

Те добре деце Отаџбине драге —
Који су знали да падну за Брата,
За њега дали своје лепе снаге:
Сад мирно труну после страшног рата,
Ко добра деца Отаџбине драге.

Ја имам песму за наше јунаке.
За ране њине, за њине гробове;
И радујем се што су страсти јаке
Повеле народ да дигне робове.
Ја имам песму за наше јунаке,

За њине борбе где су храбре груди
Стварале дела сред огња и дима;
Ја имам туге, жалости и студи
Што нисам тамо, што не падох с њима
Усред куршума где падаху људи.

Влад. Петковић — Дис.

Потпуковник Глишић.

— Главни јунак борбене трагедије на Куманову —

Кад нас је једнога септембарског дана скупио у штабу VII пешадијског пука Краља Петра I — у својој украшеној канцеларији и кад нам је саопштио, да ће се пук кренути 24. септембра на границу, — нико од официра није ни мислио да ће баш главом командант пука, Александар Глишић бити први официр пука, који ће пасти од непријатељског зрна.

Окупљени пред узиданом пуковском спомен-плочом, на којој су златним словима урезана имена дотле погинулих јунака из VII пука, нисмо ни слутили, да ће прво ново име бити *Александар Глишић изгиковник.*

Пред вече 25. септембра, наш је батаљон после заморног марша узишао на једну висораван. Хладан поветарац са Старо српијанских планина задахну нас и оживи нас. Командант Глишић лешкарио је на сиједету, простртом на травици испред тек подигнутог шатора; погледмује био упрт у горду високу Шар планину.

У том свечаном тренутку — у сред војничког логора, одјекнуше громки звуци војне музике:

„О! Србијо, мила мати
„Ужек ћу те тако звати,
„Мила земљо, мили доме,
„На срцу је слатко твоје . . ."

Урнебесни усклик пет хиљада јунака седмога пука, проломи се, поздрављајући Шар планину и свога команданта Глишића, који је, по пут Наполеона пред пирамидама, могао још силније и громкије рећи:

„Војници, пет векова на вас чека наша Шар планина."

У недељу 7. октобра пук се рано ујутру скупио на молитву. Дивни и свечани звуци војне музике одјекиваху кроз јутарњу тишину и отвараху побожна срца војничка, у која се дубоко заривааху очаравајуће речи команданта Глишића, којима нам објављиваше, да је последњи час кућиу и да је наступио историјски тренутак *светог Косова.*

„Дошао је давноочекивани час — кликтао је као орао командант Глишић, — да сви слошки, и Срби и Бугари, Грци и Црногорци, пођемо на нашег петвековног дин душманина Турчина. Покажимо се достојни потомци наших славних предака и довршимо борбу, коју је започео дед нашег врховног заповедника Краља Петра I — славни Карађорђе. Ја вас позивам да оправдате наде, које на вас полаже наше неослобођено робље под Турцима, наша Отаџбина и наш Краљ."

Живео! Живео! Живео! заори се поздрав седмога пука на самој граници код цркве Св. Илије.

Пук је прешао границу и маршовао је као на маневру. После два јака марша допрли смо до Куманова и Овчег поља. 9 ог октобра наше патроле већ ухватише додир с турским извидницама.

Осванио је 10. октобар. Најсјајнији и најсудбоноснији дан у историји Српства. Дан када је Косово осве-ћено и када је за навек раскинут ланац, који је пет векова оквиао Српско Племе.

У десет часова пре подне пуче први топ с наше стране. Ми смо били окупљени око ватре и пили смо кафу, и не слутећи да је то почетак трагедије турскога царства и слом турскога господства.

Киша је ромињала. Официри су посматрали долеђима предтерен. У почетку су се једва примећивале омање групице Турака, затим се видеше турски стрељачки низови и најзад колоне, које долажаху са Овчег Поља и Кумзнова. Турци као да из земље изникоше.

Око подне борба се већ разбуктала и наш је пук позвао под оружје а мало затим је кренут у помоћ 18-ом пуку, који се угибаше под навалом многобројних османлијских таласа. Око једног часа турски шрапнели поздравише и наш пук, који беше у очекивању иза центра 18 ог пука.

Борбени тресак заглушује. Рањеници осамнајестога пука већ се отегли у низовима и лелујаху се ка превијалишту. У три часа нас крену ше убрзаним кораком ка левом крилу. Шрапнели су с десна фијукали и завијали своју смртну песму. Почесмо трчати. Поворка рањених и избезумљених војника из малакалог осамнајестога пука показиваше нам да је критичан тренутак наступио. Хоризонт посматрања се сузио и ми смо још само видели шта се дешава у нашој непосредној близини. Већ

дотрчасмо до једног засеока на левом крилу и на једној коси спазимо наше команданта Глишића међу стрелцима осамнаестога пука. Његова фигура оцртавала се према небу; у руци је држао уздигнут корбач, — то беше његова уобичајена поза. Трубач поред њега свирао је за резерву. Наш батаљон већ дотрча до подножја косе где беше Глишић.

— Букиће, викну командант, показујући на крајњи левокрилни вис трчи са четом и поседни онај вис. Сад ћу ја тамо послати трећи и четврти батаљон.

Ја командовах чети „на лево" — „трком марш" и праћен непријатељским артиљеријским плотунима, сиђох под вис. Мало после дођу трећи и четврти батаљон а са њиме дође и командант Глишић. Чим је дошао позвао је нас четне командире на врх вис са где се орио ургган од турских граната и шрапнела, и издаде нам овакву заповест:

— Господо команданти, овај вис морамо бранити до последње капи крви. Од њега зависи опстанак наше дивизије и армије.

Турци су се масама пребацивали према нашем крајњем левом крилу, које се тресло под силним рафалима турских топова.

У први сумрак, када је борбени трескач ударао у врхове. — када је букнуо пакао од ватре, судариле се два бесна таласа на нашем крајњем левокрилном вису армијског положаја и у том завршном акорду хаотичне ватре и вике избезумљених бораца, једно непријатељско зрно погодило је и храброга Глишића.

Судар се десио. Од тога судара су Турци одскочили сто-двеста корака и ту су застали. Наши потрешени војници осташе на свом положају, али неспособни да се крену и један корак даље. Као два рвача стајали су малаксали једни према другима, мерећи се запењушени и закрвављених очију.

У том страшном моменту пронесе се по положају муњевитом брзином вест, да је командант Глишић погинуо и да су сви официри на левом крилу изгинули. Наста помешња и забуна. Многи изгубише свако присуство духа, видећи на сред положаја мртво тело свога команданта.

Као најстарији командир из та два батаљона, кренем се дуж положаја да са остатком официра поправим дух и ред на положају. Успут сам сретао читаве групе помамних војника који су бесвесно блудили по вису, не распознавајући се и не разумевајући се. Неки од њих спазивши ме — скакали су око мене надвикујући се и објашњавајући сваки на свој начин. Једни ме вуку лево да ми покажу турску коњицу која подилази селу, — други ме зову десно да ми покажу неку колону која нас заобилази. Неки ме пита шта ће са искривљеном шипком на пушци (и ако је разбацано стотине пушака по положају), други не зна шта ће да ради са поднаредником који већ читав сат не може да издахне. Двојица опет доведоше једног турског официра и препираху се предамном ко га је од њих двојице заробио..... Сви питају, сви објашњавају и сви се надвикују.

Турци су били разстројени и њихова јемоћ била сломљена. Они нас задуго нису могли нападати и цика њихових труба скупљала је растурене делове Цавидовог корпуса. Ми смо се на то време уредили утврдили и утврдили уа положају и након једнога часа одбили смо поновни ноћни напад поднутих Турака. Турци се потом утврдише на двеста корака пред нама и тако остасмо целе ноћи једни према другима.

Војници су већ били поспали у рововима, покривени шаторским крилима. Киша је и даље роминьала. Нас неколико официра седели смо на сред положаја. Кроз ноћ смо видели и поздравили један тужан спровод. Мртво тело командантово пресамићено преко коња, носио је његов уплакани сеиз са још једним официром — у сеоско гробље.

Славни дан тражио је часно искупљење.
Главни јунак борбене трагедије пао је.
Слава му!

Свет. Букић.

ИЗ НОВЕ СРБИЈЕ.

Манастир Трескавац код Прилепа.

Турске позиције код Једрена

Опсадни турски топ на маршалској утврђењу

Превласт турских положаја у опсадженом Једрену није се састојало само у утврђењима — стварној фортификацији, — већ и у опсадној артиљерији, чији је домет много већи од наших топова. Отуда се и дешавало да смо ми добијали зрна од турских топова на даљини од 12—15 км. а да смо ипак остављали нетучене.

Наша слика на страни 3-ћој представља турски опсадни дугачки топ од 12. см., чије се постоље налази на шинама тако да се може покретати лево и десно за читавих 60°. Даљина до мета је 15 км. тежина зрна 18 кгр.

Десно од њега налази се на дрвету мотрила командира батерије, у чијим се рукама и налазило руковање ватром. На тако строгој дисциплини морали су се употребљавати прецизни и добри дурбини, па да би се тачно могле оценити да ли су елементи гађања добри. На ипак и на тој дисциплини Турци нису заборавили своје старо лукавство, већ су око цеви обмотали трње да би само што више маскирали положај својих топова.

На подајему десно је београдски професор Раша Дометровић резервни пешадијски капетан, а лево Драг. Маслаћ, резервни артиљеријски потпоручник, архитекта министарства грађевина.

В. Н.

Наши пријатељи

Племенита госпођа Хартвиг.

Са особитим задовољством, у знак свесрдне захвалности српског народа на доказаном пријатељству и оданости, украшавамо ове странице ликовима племените руске милосрдне сестре опште поштоване госпође Хартвиг и њеног уваженог супруга царско руског посланика на српском двору и заседочког пријатеља српског народа и Србије. Величином своје словенске душе и племенитошћу свога руског срца уважена сестра Рускиња обвезала је својом пажњом према српском рањенику и српској деци наш народ на вечита времена. Бављење Хартвигових у Београду је привремено, они неће остати у нашој средини, али Београд, и не само Београд, и Србија, но цео српски народ помињаће та драга имена, којима толико дугујемо, с највећим признањем, захвалношћу и одношћу. Међу онима, који су највише допринели остварењу вековних идеала напаћеног српског народа, међу најзаслужнијим

Николај Гонриковић — Хартвиг
царско руски посланик у Београду.

за освету Косова српски народ ће уз и напред својих највећих синова у историји свога Васкрсења забележити толико скромна, а за нас толико велика и никад не заборављена имена Хартвиг.

Српски народ, који је те худе среће, да тако мало пријатеља у свету има, умео је увек високо да цени, искрено да поштује и свом топлином своје душе да буде захвалан свакоме ко је ма и најмање допринео његову добру. Срећа српског народа Хартвигови допринели су лањи део. То сви знамо и то никад нећемо и неможемо заборавити. Хартвигови су међу нама и за нас сејали љубав и племенитост, а плод тога биће захвалност српског народа племенитом руском брату и сестри.

Наши државници

† **Д-р Милован Ђ. Миловановић**
творац српско бугарског уговора о савезу

Српске жртве за ослобођење Једрена

— Губитци тимочке дивизије пред Једреном. —

Срећени су подаци о губитцима, што их је наша тимочка дивизија првог позива имала при опсади и заузећу Једрена. Губитци ове дивизије износе свега 1165 људи и то: 210 погинулих, 910 рањених, 45 несталих.

Од 21. јануара, т. ј. од прекида примирја па до пада Једрена губици ове дивизије износили су:

XIII. пешадијски пук Хајдук Вељка: погинулих 46, и то 17 од артиљеријских зрна 29 од пушчаних; рањених 190 и то: од артиљерије 72, од пушака 113, острим оруђем 4 и контузован један. Губици свега 236 људи.

XIV. пешадијски пук одвојио се од састава своје дивизије после борбе на Црном Врху и није био под Једреном но је дејствовао у Старој Србији.

XV. пешадијски пук Стевана Синђелића: погинулих 33, и то 18 од топова и 15 од пушака; рањених 92 и то: 46 од артиљерије, 39 од пешадије, 7 контузованих и осталих узрока. Један је нестао. Губици свега 125 људи.

XX. пешадијски пук: погинулих 22, и то од 8 артиљерије, 14 од пешадије; рањених 115, и то 28 од артиљерије, 46 од пешадије, и 39 контузованих и осталих узрока. Један је нестао. Губици свега 136 људи.

Тимочки коњички пук имао је 3 рањена од артиљерије.

Тимочки артиљеријски пук имао је 3 рањена, 2 од топова и један од пушке.

Тимочки пионирски полубатаљон имао је 3 рањена.

Наши под Једреном

Српски градски топ од 12. с. м. на западном сектору пред Једреном.

Бугарска опсадна артилерија код Једрена, која би пре била, са малим изузетком, за какав музеум, него ли да се бори противу турских модерних топова и утврђења, имала је још и тај лажни задатак, да штеди европски део вароши Једрена — Карагач, и ако га није могла добацити, јер, за Бога: „Наша царица неће градску без цвећа", — као што су нам Бугари одговарали на питање, што не бомбардују варош.

Наша градска артилерија са дометом од 12 км. и ариом од 16 втр. учинила је Бугарима неоцењиве користи у освојењу Једрена, и да су је Бугари много раније тражили, онда се не би тако дуго отегла, мир би раније био закључен, па вероватно и питање о Албанији било би свесмо друкче решено.

Наша слика представља српски градски топ у аплансману, рам лафета му је укопан у земљу тако, да му је дата елевација за највећу даљину од 12 км. Када му се рам лафета налази на истој равнини са тачкама, онда је домет 8100 м, на којој даљини потпуно прецизно погађа циљ.

Правац гађања му је утврђење Мараш и варош Карагач.

Српска опсадна артилерија под Једреном

Заузеће Рујна

— Прва велика битка и прва велики успех наше армије —

Прешавши преко границе „с вером у Бога" и у своје оружје наша војска је у своме продирању ка Куманову и Скопљу наишла на први озбиљан отпор на вису Рујну. Овај вис је представљао важну стратегиску тачку, која се дала успешно и дуго бранити од много надмоћнијег противника Борбу на Рујну отпочела је сутра дан по преласку границе. 7 октобра у 4 часа по подне предходница дринске дивизије а борба је завршена ноћном борбом, по свима правилима модерне ратне технике, и донела нам је и значајну победу и велики плен.

Рујан су бранили 3000 турских војника: низама, редифа и Арнаута башибозука. Турци су покушали да се бране али су их IV и V пешадијски пук, прво десетковали, па онда нагнали у дивље бегство.

Оба ова пука сјајно су се показали и одликовали у борби. Командант V пука сјајно је с коња и повео трупе на јуриш. Командир чете у истом пуку капетан Михаило Вапић, син старог нашег ратника, пуковника Вапића, остао је за све време борбе стојећи у стрељачком строју. Четврти пук је такође показао силну одважност и самопрегоревање. Али се нарочито одликовала артиљерија. Први метак из батерије капетана Антонијевића разрушио је велики шатор у турском логору.

Кад су наши извршили јуриш Турци су надрли да беже у највећем страху. Оставили су нам цео логор са: 65 великих турских шатора, 400 мањих шатора, 600 нових шињела, масу нових ранаца и пушака, 45 сандука муниције, у великим количинама шећера, кафе, ратлука и 50 пари волова са целом комором.

И сви, почињући од команданта па до редова, такмичили су се у јунаштву. Пареднк петог пука Ђорђе Павловић полетео је да отме турску заставу, али је јуначки пао наишавши на гору турских бајонета. Али баш у томе тренутку притрчао је са стране каплар четвртог пука Спасоје Бабковић. Кундаком је разбио главу турском заставнику, отео заставу и под кишом куршума вратио се међу своје другове који су га дочекали урнебесним клицањем.

Поред великог ратног плена, заробљено је око 50 низама и Арнаута. А могло их је бити заробљено колико се хтело, јер су они бежећи бацали оружје и муницију, па чак и обућу и чарапе! Интересантно је, да је на Рујну био и шатор једног вишег турског официра, шатор са седам одељења.

Наши губитци при заузимању Рујна сасвим су незнатни. Имали смо свега три мртва и 12 лако рањених. Међу погинулима је резервни коњички потпоручник Милутин Муцић, чија је слика изашла у б броју. Муцић је стајао само неколико корака даље од команданта дивизије, Павла Јуришића. Командант је само одао почаст своме погинулом потпоручнику па је и даље са истог, најистакнутијег положаја, пратио ток борбе, која се завршила потпуном нашом победом.

Л. Ум.

Какав је српски војник

— Одзив краљу Краља —

Командант прве армије, која је сјај српског оружја подигла на висину на којој је било само за време Душана Силног и Милутина Великог, наследник престола и будући Краљ Српски Александар, на питање како је задовољан нашим ратним успесима одговорио је:

— Ја сам више него задовољан, ја сам срећан што сам био командант оне херојске војске, у којој се није знало ко је боља: да ли официјари, подофицири или прости редови. Нета мисао водиља, исти идеал; иста свест беше су у душама свих појединаца.

Такној војсци победе су биле сигурне. Само једна тако спесна војска и могла је, тако рећи у једном замаху, да добије битку на Куманову, да оспоји неосвојиме Пристат, да савлада непријатеља на Бакарном Гумну и да на Битолу добије битку, коју су сви објективни страни стручњаци огласили ремек-делом целога балканског рата. И зато ја сматрам за највећу срећу што сам сам Српског Народа, јер оно што је Србија надрала у овом рату, у свима правцима, служи на понос нашој држави и целом нашем народу. Херојство наших бораца чини част погинути у њиховим неустрашивим редовима.

Наши родољуби

Јован М. Жујовић
Академик, бив. министар и државни саветник

У Србији је пуно имућних људи, који нису најпаметнији, и који никога свога нису послали на бојно поље, али је међу њима мало њих, који су се бар кесом одужили Отаџбини, за коју другу неопходнију крв своју лију. Један од светлих изузетака је српски државник и родољуб, чију слику овде доносимо. Жујовић није богат човек, он је у најбољем случају средњег имовног стања, па ипак се осећао побуђеним, да у овим великим данима учини велики дар Отаџбини, већи но и један милионар наш. У опште Жујовић је у овом рату материјално највише дао, јер је дао готово све што је имао. Свој прилог упутио је министру председнику Николи П. Пашићу с овим писмом:

Драги Председниче,

Првога дана мобилизације дошао сам у Београд, а другога се јавио Окружној Команди, где ми рекоше да због година немам, нити ћу имати какве личне војне обавезе. Дадох комору коњску и воловску. Поменух шест седам војних обвезника, селака, да оду на бојно поље. На бојиште отпратих брата и пет рођених синовица. Дадох на два три места прилог за ратнике и рањенике.

Ако, поред радости од наших војних успеха све једнако ме нешто тишти: што сам сада ја онако мало користан, на осећам потребу, да бар са ово мало имања, што сам га сачувао будем од помоћи нашој Отаџбини.

Молим те, дакле, да за нашу ратну касу примиш овај прилог од 12 хиљада динара, које имам код Управе Фондова. Нека та Министарство Војно употреби на које хоће циљеве.

Исто тако осећам потребу, да ти учиним ову изјаву: ако би држави у овом рату затребало, да чини позајмице у земљи ја јој стављам на расположење цело моје имање и покретно и непокретно, и очевину и утгатевину.

Твој, **Јован М. Жујовић**.

Када се буде писала ратна златна књига, онда ће, уверени смо, најпре њене пергаментне странице, ући и ово писмо заједно са другим именом њеног писца.

Када се буду и у далекој будућности спомињала имена хероја и добротвора, прегнућа за данашњу велику ствар, тада ће се са заслужном хвалом спомињати и име *Јована Жујовића*.

Оборио га једним метком

— Причаће једног војника —

На сабору о Ускрсу скупило се више младића и стараца око једног војника из I позива, и моле га, да им што прича из ратних дана, он ћути, смешка се, па ће:

— Ама та првим метком свалих као зулек с плота.., ха ха ха! !

Опет заћута, пуши, сам за себе смешка се; присутни такође ћуте, нуде га, који кафом, који дуваном, вином а један печеном јагњећом плећком: он узе само цигару и отпоче:

— Били смо на положају код Бакарног Гувна, дочекивали смо раније, бијаху је и подне, али пуста жеђ настала па се већ језик лепи за непца. Воде ни капке. Шта да се ради! Из положаја на славе да помолимо, је смо се спремали за пећну борбу. Договарао сам се са друговима, да се један од нас искраде у оближњу шуму, да потражи воде. Кад се осврнох, да видим да нас ко не прислушкује, а наш командир одмах, позади нас, па ме пита, шта се то договарате! Ја немадо куд, него му кажем, да смо много жедни, и молим да ми дозволи, да потражим воде у најближој околини.

— А шта сте то тако славно дочекивали, пита ме обзилни ће. Ја сам одговор, али он ми подвикну: — Шта ћутиш?!... Господине поручниче, *јаловнју*, одговорим, и очекивао сам примедбу, а он ће: а, а! печену, јел? На њје ни чудо што сте толико жедни! Заћута, смеши се и другарски ће рећи; да у овој околини има само Турака! Ја се ослождох, и опет молим за дозволу да потражим воде, јер, велим да ја у опште познајем земљишта на којима има воде, па ћу је и овде наћи. Он слеже раменима, и вели: добро, добро; понеси и моју чутурицу, али за десет минута да си овде.

Био сам пун радости, што ћу и мога командира да услужам. Узмем мајерку за воду, прегрлим пушку, и очас се, као сриндаћ, ватубих у шуми.

Тумарао сам по шуми више од четврт часа, на један мах стадох као укопан... Баци догорелу цигару, други му већ пружа запаљену, он позуче дим, два па настави: Никад се, чини ми се, нисам тако изненадио! На сто корака испред мене видим турског официра на коњу, стоји и двогледом посматра наше положаје; после малог изненађења тргох се из забуне, и срећна мисао сину ми у главу, да изненадим мога командира; и полако побацајке, прабацим се једноме гриу, а он још не скида двоглед са очију; узмем га полако на око, и мислим се, то ће ти бити после дње; и, моја пушка пуче као свети Илија! Он без јаука бреши на земљу, као зулек с плота — ха ха ха ха! И сви присутни смеју се, и вичу: алал ти пера јуначе! Он даље настави: коњ ухвати тутањ, и оде паховоме логору; ја остадо још неколико минута на истоме месту, и кад видо да нема никога, да праве налом официру, ја полако притегнем пушку на „готове", и дођем до њега, он је још крилао а мене нешто дође жао, па ко велим, биће ми севап да му учиним крај, да се више не мучи...

* * *

Задржао сам се више него што је требало, а да би изостанак оправдао, скинем са убијеног официра револвер, двоглед и сат, да понесем командиру.

Враћао сам се из шуме пун радости, у близини логора спазим мога командира, подбочио се на сабљу и напрштено посматра моје приближавање, а ја још надалеко пружам двоглед и револвер, и тада му испричам како сам убио турског официра, али нисам довео воде. Он ме потапка по рамену, и похваљено ме пред другоима, што сам разумео своју дужност, али нисам ни ја више био жедан.

Сад, кад се враћам у команду, немам ни оних три гроша, које сам био понео у рат... сви у глас повикаше да ћемо ти ми трошка за пут, али, вели он и не жалим што немам, јер нисам ни пошао у рат да зарађујем, већ да помогнем нашој Отаџбини.

Мај, 1913. год.

Гинша Жарковић.

Ручак 11. октобра

— Први глас о успеху на Куманову —

Већ дан и ноћ се бију на Куманову. Врховна команда — Краљ и Војвода Путник не знају право стање ствари. Штаб је у највећој неизвесности.

Село се за ручак, али се ником не руча.

Одједаред ординанс официр доноси депешу из Армијског штаба.

Сви упрли очи у ординанса. Како је који узео кашику, тако је и остао укочен. Срце свакоме куца јаче.

Војвода узе депешу и мене цвикер на нос. Цвикер је мало треперио.

Краљ је престао дисати.

Војвода поче читати:

— Непријатељ се после упорне борбе почео по влачити са линије: Коњаре, Лопата...

Кашике звекнуше о тањире...

А—а—х!...

Ослобођење Гиљана

Прва српска војска, која је ушла у Гиљане, била је коњица летеће Моравске Бригаде.

У највећем страху, становништво ове вароши, преживљавало је тешке часове једну ноћ и дан, трпећи зулуме од бегунаца — Арнаута и турских аскера, који су у пролазу пљачкали и убијали. По улицама се чула пуцњава и дивљачка дрека арнаутска, која је више личила на лавеж паса, а која је служила као уговорени знак између Арнаута.

После пушкарања пред самим Гиљаном наста тишина, а грађани из затворених одаја и подрума, наоружани до зуба, очекивали су резултат и долазак миле српске војске, те да јој се придруже. И заиста не прође дуго, а коњичка патрола од 10 коњаника, са изуканим сабљама, пројури у галопу кроз варош и изађе на положај. Радост обузе све мештане као струја. На улицу излете све што је српско, девојке жене и деца отворише прозоре и врата од својих станова; наста шарено лепоте и нервозно гамижање по улицама са одушевљењим узвицима: „Живела српска војска"! „Живео Краљ Србије Петар I"!! У том моменту силазиле су још три коњичке патроле, те претресајући варош и тера у њеки пред собом по неколико Арнаута зауставише се пред гомилом гиљанских грађана, којима су из очију текле сузе радоснице и који љубише војнике и официре. Девојке са пуним рукама разних понуда нудише војнике. И, пошто се сви поздравише, са плачним очима кретоше се све три патроле заједно, парадирајући кроз варош, а на челу су ишле воће коњички поручници Рад. Мишић, Соломон Којен и коњички резервни наредник М. Дамјановић.

Пред њима су ишли свештеници гиљански, а са стране и позади поворка, све што је могло ићи. Пред свима наоружани, Гиљанци праћени брујањем хиљаде гласова: Живели! Живели, ослободиоци!"

Ове радосне узвике допуњавало је црквено звоно, које је сад први пут звонило тако јасно и слободно, да га је сваки хришћанин могао разумети: доле са тиранима!

За овим је наишла и остала коњица од два ескадрона. На челу ових ескадрона јахао је командант, мајор Влада Милићевић са капетаном Браном Арачићем и поручником Костом Петровићем. За њима је следовала и цела моравска бригада са својим командантом пешадијским пуковником Стеваном Миловановићем.

Прву патролу, што је пројурила кроз варош и изашла на полошај, водио је резервни коњички потпоручник Божидар Ђермановић.

Наши научници

Слободан Јовановић

РЕДОВНИ ПРОФЕСОР УНИВЕРЗИТЕТА

Наше славне победе довеле су нам знатно проширење Србије, а међу новим поданицима, добили смо велики број припадника других вера: хришћана католика и муслимана, те се осетила потреба, да се и њихов положај регулише. Тога ради образован је у Београду одбор са задатком да спреми потребан материјал за преговоре с Римом ради уређења питања о католичкој цркви у Србији. Слободан Јовановић, као један од првих наших правних зналаца, прва је глава те комисије, а свакако ће бити и делегат српске владе за преговоре с Папом.

Наше војсковође

ПЕШАДИЈСКИ ПУКОВНИК Милорад Анђелковић, КОМАНДАНТ ЈАВОРСКЕ БРИГАДЕ

Пешадијски пуковник Анђелковић добио је под своју команду бригаду: трећи пешадијски прекобројни дрински пук и четврти пешадијски пук другог позива са припадајућим одредима, и са том бригадом он је заузео Сјеницу Пријепоље, Прибој: Пљевље, Нову Варош. Очишћено Новопазарски Санџак од Турака и састао се са Црногорском војском. О заузећу Санџака и појединих градова, као и о дејству Јаворске Бригаде, ми смо доста писали, а у овом броју износимо и лик њеног команданта, који је постављени му задатак успешно извршио, заиста је одликован највећим одликовањем Карађорђевом Звездом с мачевима и чином пуковника. Анђелковић важи као пример од најбољих наших младих виших официра, дуго је командовао пуком, а у последње време био је прва аџутант престолонаследника Александра.

ЊЕНЕРАЛШТАБНИ ПОТПУКОВНИК Драгомир С. Цветковић, НАЧЕЛНИК ШТАБА ТИМОЧКЕ ДИВИЗИЈЕ ПРВОГ ПОЗИВА

Тимочка дивизија првог позива, под умешном управом свога команданта, пуковника Владимира Ковдића постигла је у овом рату знатне резултате с мало жртава о којима доносимо на другом месту. Борба на Црном Врху и освојење Једрена чине част овој одличној дивизији а њој и онима који су је водили. Десна рука одличнога команданту, пуковнику Ковдићу био је његов начелник штаба, потпуковник Цветковић, чију слику доносимо на 296. страна. Цветковић је српско нижи курс Војне Академије с одличним успехом 1894. године са 24. класом и као одличан седму класу виших курса. Пре преласка у Генералштабну струку, био је артиљеријски официр, што је, у осталом, већина наших генералштабаца. Важно је као официр темељне спреме, а то несомнено је у овоме рату потпуно оправдао.

Наше војсковође.

Ђенералштабни потпуковник

Драгомир С. Цветковић,

начелник штаба Вардарске дивизије првог позива народне војске.

Српска војска

Из нове Србије

Српска свадба у Тетову.

Пуковник Милован Недић, командант

У другом броју наше
красних обала Охридског Је
у границама слободне Србије.
дивизије пред Охрид, који је с
4 сата по подне. Први је у Охр
жидар Симовић. Народ је срп
ослободиоцима није било кра
Недићева Дивизија, која се
посада. На слици се види на
пеналштабном мајору Марићу,
њих је штаб: капетан Мика
прота Комненовић и други. С
како се крај језера протеже

обалама Охридског Језера.

ске дивизије другог позива са својим штабом пред м српским Охридом.

а ми смо донели читав низ лепих слика са је је данас, после више од пет столећа опет орња слика приказује доласак славне Недићеве војска Србији приклопила 9. новембра 1912. у ао са осам коњаника коњички поручник Бо- ку дочекао с највећим одушевљењем. Клицању ручника Симовића народ је носио на рукама. где год се појавила, дошла је у Охрид као ковник Недић како падаје неку заповест ће- особито одликовао у борби на Кичеву. Око ни капетан Сотир Аранђеловић, дивизијски снимљена на самој обали, а у залеђу се види од.

Косовски осветници.

Резервни пешадијски поручник

Јован А. Гопемовић,

командир че е у 5 пуку I. позива. Славно пао на Прилипу.

Наши под Једреном

Турски опсадни топ под Једреном.

Из краја наших Рекалија

— Галичник и манастир Св. Јован Бигорски —

Дивни српски крај Галичник постојбина је наших Рекалија, који припадају српском племену Мијацима, насељеним око слива реке Радике у Старој Србији. Галичник, чију слику доносимо на овој страни, главно је место симпатичних наших Рекалија, а и у песмама се помиње као: „Галичник село голямо". То је велико и богато чисто сточарско село, лежи на југозападној страни планине Бистре, у страни брда Врха, а према Србиновици, на висини око 1000 метара над морем. Куће су им грађене од камена на спрат, а покривене су плочама. Куће су им поређане једна изнад друге и када се мало из далека гледа, чини утисак већег насеља. Галичник има до близу 700 куће чистих и овејаних кореника Срба, који имају своју цркву и школу. Галичничане и друге Мијаке из његове околине ми зовемо Рекалијама по реци Радики, коју они не зову именом но краће Река, а ми њих по томе Рекалије. То је врло радан и вредан народ, коме је од најстаријих времена главно занимање било сточарство. Они су сточари и млекаџије по наклоности.

ГАЛИЧНИК

Недалеко од Галичника, а у мијачком крају, налази се код народа веома поштовани манастир Светог Јована Бигорског, чију слику доносимо на овој страни. Манастир је у планини Бистри, на левој обали Радике. За народ онога краја овај манастир је велика светиња од памтивека. Ово је у исто време један од најстаријих споменика наше славне прошлости. Једна листина, која се чува у манастиру, писана по народном предању говори, да је манастир основао монах Јован 1070. године. Друго предање, које се сачувало у народу говори, да је манастир подигао и украсио зетски кнез Јован Владимир у 11. веку, када се као слободан и савезник Самуилов враћао у Отаџбину. Владаоци нове Србије, редом од Милоша Великог До Краља Петра, били су ктитори овог манастира, кога су чешће даривали разним поклонима.

Манастир Св. Јован Бигорски

У прошлу недељу, 14 маја, у овом манастиру била свечана архијерејска служба те је том приликом велешкодебарски епископ Варнава скинуо шизму са свих егзархиских свештеника овог краја, који су се одрекли егзархије и поново прешли у крило патријаршије, као добри синови српског народа.

Како се предао Призрен

— Ослобођење Душанове престонице. —

Полазећи на Призрен, наша војска је наишла на отпор непријатеља на Зборцима и на Дуље Хану. Тај отпор је храбра наша војска брзо скршила и продужила пут за Призрен Душанов град стајао је отворен

Сазнавши за пораз Турака и са успех српске војске, која је опрезно приближавала Призрену, најугледнији Призренци и Турци и Срби и Арнаути су се састали, да се договоре шта им ваља чинити.

Окретали су, превртали, говорили и најзад се, после дуга саветовања сви сложили у томе, да се не само не противе уласку српске војске у Призрен, но на против да изберу депутацију најугледнијих Призренаца свих народности, да изађу пред српску војску, и Србе замоле да уђу у Призрен, а поштеде Призрен и Призренце.

Што су мислили то су и учинили.

Али сазнавши за то један туђи агент поче призивати упливне Арнауте и Турке и наговарати их, да се одупру уласку српске војске. Говорио им је како ће Срби спалити Призрен, а ако им се одупру, сигурно ће их сузбити, пошто су српски одреди мали и слаби.

Видећи да се колебају рекао им је: да је већ пос-

лао поруку и да ће им сва Љума доћи у помоћ, а ако се они одупру Србима и Аустрија ће их узети у заштиту и са својом војском ући у Београд.

Они људи, који су позвали српску војску и обећали мирну предају, поново сазваше велики скуп најугледнијих Призренаца. Скуп је био у сред вароши, код Шедрвана до Ешек пашине џамије. На њему су Арнаути реферисали, шта им је обећано и тражили су категорички, да се сви Призренци дохвате пушака и изађу пред српску војску, да јој не дају да уђе у Призрен.

На томе скупу било је и Срба. Један од најугледнијих Срба Призренаца, Цветко Благојевић мирно је саслушао приче оних, који су на зло наводили, па је затражио и он реч

У то време сви присутни Турци и Арнаути, били су готови, да погазе задану реч српској војсци, да јој се одупру; чиме би задали тежак ударац себи и Призрену. Али их је Цветко мудром речи брзо охладио.

Цветко, који говори Турски као прави Турчин, на турском језику им рече.

— Ми смо дали реч српској војсци, да јој се нећемо противити. Ми смо поштени људи и дату реч треба да одржимо. Но ако сте ви зато, да реч погазимо и да се са српском војском бијемо, ја вас нећу напустити и ми ћемо с вама. Али пре но што се одлучите овако или онако, добро размислите о свему. Заповедник српске војске, дао нам је своју војничку реч у име српског краља, да нам неће фалити ни длака с главе. Ако своју реч одржимо ми смо наше имање и наше породице обезбедили. Али, ако преварамо, и ако са наше стране пукне, ма само једна пушка на српску војску, ви знате шта вас чека: српска ће војска топовима навалити на варош. Кад се Скопље у бољем положају са преко сто хиљада војника и преко сто топова није могло бранити, но се предало без отпора, шта нама друго остаје, но да то исто учинимо. Иначе топови ће од нашег града начинити гомилу камења. Наше ће куће бити сравњене са земљом, наша ће чељад изгинути. Хоће ли нам и може ли нам онда што помоћи тај, који нас сада гура у пропаст? Хоће ли нам они подићи разорене куће и може ли нам оживети наше жене и децу, који ће остати под рушевинама наших кућа и дућана.

Говор Цветков, имао је силно дејство. Дотле Турци и Арнаути, готови да изгину у отпору према српској војсци, признаше, да Цветко паметно говори и одлучише, да остану при задатој речи српској војсци.

Тако је наша коњица под командом мајора, сада потпуковника Селимира Остојића ушла у Призрен без отпора.

Призренци благосиљају Цветка Благојевића, јер је једино његова заслуга, што у Призрену никоме ни длака с главе није фалила.

Српска војска је одржала своју реч, јер су то исто урадили и Призренци. Да је друкчије било зло по Призренце, а на Душановом граду у сваком случају поносно би се непрштала српска тробојка.

Српска Свадба у Тетову

— Уз нашу слику —

Тетовци су добри људи и Добри Срби, уласк побожносне српске војске у њихов родни крај нелобођени радосно поздравили су одушевљено, јер су од тога часа престали бити робови и раја и постала слободни грађани мајке Србије. У Тетову и околини наша војска је по кућама честитих грађана примљена братски. И народ и војска односе се као стари добри знанци и пријатељи. Тешкоће ратног времена Тетовци не осећају. Они врше редовно своје послове, па се чак и жене. Наша слика представља једну сеоску српску свадбу код Тетова, на којој је пуно званица, а међу њима и доста наших војника са својим командиром, резервним капетаном Савом Томићем, секретаром министарства иностраних дела.

Косовски осветници.

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† Сава Л. Радовановић,

КЊИЖЕВНИК

Славно пао у Сан Ђовани ди Медуп, приликом бомбардовања „Хамидије".

Доносимо данас и последњу слику јунака потпоручника Саве, о коме смо у ранијим бројевима више писали. Потпоручник Сава одликовао се као јунак у свима борбама прве армије: на Куманову, Бабуни, Бакарном Гумну и Битољу. а пао је славно пред Сан Ђованијем спасавајући своје војнике, који су у њему увек имали старешину, на кога су се смели ослонити и на кога су се могли уледати.

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОРУЧНИК

† Јован А. Гопемовић,

командант треће чете, допунског батаљона петог пешадијског пука Краља Милана.

Славно пао на Прилипу 23. октобра.

Поручнику Јовану било је суђено, да својим младим животом откупи слободу Маркова Прилипа. У крвавој борби пред Прилипом, у којој је он увек био на челу своје чете, храбрећи соколове, да истрају у борби до победе, допао је неколико тешких рана. Војници су своја храброг смртно рањеног командира, на пушкама изнели из борбе. Тешко рањен пренет је у Велес, где је трећег дана, 26 октобра. подлегао ранама и испустио своју племениту душу. Погребен је, војничким почастима и уз огромно учешће грађана у Велесу, крај манастира св. Пантелеја.

Слава, славно палим!

Од Ваљева до Јадрана

— Са црногорском дивизијом другог позива — (4)

Седећи згрчени крај ватре, сачекали смо зору и у шест часова из јутра кренули смо се ка Љешу.

Чим се мало разданило, дошао је к нашем команданту пуковнику Плазини један католички свештеник и чистим српским језиком — известио га да апсолутно никако нећемо моћи прећи Дрим, који се ужасно разлио, него треба да променимо план изласка на море код Сан Ђовани ди Медуа. Између осталих података о путу, он је саопштио команданту и то, да су се Турци повукли из Љеша, а у граду су оставили само два табора војника и два топа. Црногорци су пак вели заузели Сан Ђовани ди Медуа и већ два дана нападају Љеш, али без успеха.

Тако смо ми, праћени благословом тога католичког свештеника, променули правац ка Сан Ђованију и упутили се десно, опет уз брдо, Љешу. Разлика је овог дана маршовања, од осталих само у томе, што смо сад газили по блату, води и пентрали се по каменитим гудурама, убеђени, да ћемо пре мрака завршити наш поход на море. Ма да је већ девети дан марша а добили смо још Ђаковици само два леба, могу читаоци да преставе себи стање стомака наших, али мислим, неће веровати, да и поред тога, бесмо чили и весели. Заборавили смо на беде и невоље предосећајући последњу борбу за завршење светог нам задатка, радујући се као мала деца тренутку, када ћемо видети дични Љеђан град и још од пре шест векова Српско-Јадранско Море, скакутали смо гурајући један другог — напред. Тога дана, први пут, кроз целу Албанију, ни један једини војник није застао. Сви, па и болесни војници хтели су да суделују при јуришу на последњу препону пред Српским Морем — на јуришу на тврди град Ђурђа Кастриотића — Скендербега. Али то самопрегоревање, уродило је дивним плодом, јер смо већ у вече били господари града па и гробнице Ђурђа Кастриотића, брда Џенер Касаба.

Трећи батаљон под врховном командом пуковника Плазине, а под подкомандом капетана сад мајора Перовића, било је у претходници. Са њим је био и потпуковник Милан Павловић и ађутант пука жандармеријски капетан Дешић. Први пак батаљон остао је у главнини.

Код Калмети — села на мах чело нашег првог батаљона застаде у неком глибу. Није се могло напред, јер су се ту испред нас укључиле две чете Албанског Одреда, који је пречим путем прешао преко Везировог Моста, на три дана пре нас, тек сад стигао само својом претходницом, своме, а сад услед промене нашег правца и нашем циљу. Благодарећи енергији нашег команданта, мајора Митровића, ми смо, пошто су се те две чете сабиле уз плот, могли да стигнемо на време, те да уз то, *што смо решили борбу код Љеша, спасемо и цео трећи батаљон од сигурне смрти*. На том смо месту нашли и ађутанта Албанског Одреда — командира батерије — артиљеријског капетана II класе, Павла Витаса, који је са батеријом чекао да наиђе његов одред.

Прошавши тако поред претходнице Албанског Одреда, а оставивши паређење, да и наше брђане пропусте, дошли смо до Мерчина. Од Мерчина се види лепо град и брдо Џенер Касаб, а у даљини у магли као бела бразда Српско-Јадранско Море.

Од трећег батаљона ни трага. Мајор Митровић посла батаљонског ађутанта, питомца Војне Академије, поднаредника, а сада наредника Милована В Миловановића, да нађе команданта пука — Плазину и од њега добије заповест за први батаљон. Од ађутанта Милована ни трага ни гласа, с тога је мајор Митровић, сећајући такође сам напред, да би му изашао на сусрет. У том се чуше први пуцњи. Ја стрчим за мајором и нађем га у једној шуми где је застао и разговара са мајором — сада потпуковником Милићем. На мах изнад наших глава почеше да лете гранате и у позадини, далеко у гудури да пркају. Мајор Милић, клече иза једног дрвета, саветујући мајору Митровићу, да и он то исто учини. Ну уз пркос тим опоменама, наш командант батаљона, јурио је кроз шуму ка месту, где је наш батаљон остао. Једва дишући од умора без престанка је викао: Први батаљон кроз шуму — лево јаругом! То викање и трчање, трајало је од прилике четврт часа; кад од једном као из земље пред мајора Митровића, искочи резервни поручник Станимир Пешић, и једва говорећи од трчања, рапортира мајору, да је он са својом четом стигао. Добивши налог, да се десним крилом чете држи једне беле куће, а левим, да буде код неког маслињака, овај храбри поручник одмах је појурио у јаругу.

Са Српског Приморја: Српска војска кроз непроходне крајеве избија на Љеш на домаћу мора.

У року од пет минута, примили су заповест и командири остале три чете. Добивши заповест, све су се са мајором Митровићем, кренуле трчећим кораком у јаругу, а одатле уз каменити — три стотине метара висок Џенер Касаб, обрастао сав у трњу.

Мислим да не може бити величанственији тренутак но поглед на наше војнике другог позива, а из најинтимијих равница Краљевине Србије, како са себе бацају све што им је непотребно па чак и чутурице за воду и опипавши само фишеклије с муницијом ухвативши пушку преко среде, јуре низ брег у јаругу и из јаруге уз Џенер Касаб остављајући на трњу делове свога иначе извештаног одела. Величанствен је призор велики

с тога, што су ти војници, ма да им је то девети дан марша изнурени глађу и болешћу, прешли пут и то трчећим кораком кроз шуму и јаругу пет стотина метара и уз Џенер Касаб три стотине метара за цигло двадесет минута!

Сумњам да је и једна историја ратовања, па и најслављенијих ратова, могла имати ту срећу, да овако светле моменте одушевљења војника, могла да забележи. Ја сам пак био срећан, да то и сопственим очима видим и поносим се тим, што сам и ја сам баш тога дела Србије, одакле су били хероји нашег првог батаљона који су дивљења достојном бранином, заузели Љеш.

Смело могу да тврдим, да ни један од војника, поред тако напорне јурњаве, кад је изашао на врх Џенер-Касаба, није осећао умор. Чак што више, сви су без разлике били орни за шалу. Како је која чета пристизала, тако је и заузимала бусију иза камења и нестрпљиво очекивала наредбу за плотунску паљбу. Тек што је мајор Митровић издао наредбу, коју су командири чета и водници даље пренели војницима, зачу се из свих, као из једног грла громогласно: Ура! Ура!

По том заикташе пушке. Наши војници праве разне досетке на рачун Турака, које су озго с виса, у граду тукли у главу. Наши нису веровати својим очима да је могуће, пошто су оставили мали одред, као посаду Џенар Касаба; да су тако брзо отерани са гото

Са Српског Приморја: Мост на Дрину у Љешу.

во природом неосвојимо утврђеног виса.

Гле! Гле! викну један подринац потпоручнику Рајку: пази молим те господин поручник, како Турци само главе забију у шагор, а за позадину се не брину, хоће ли да страда!

(наставиће се)

Бој на Бакарном Гумну.

— Од Радоја Јанковића —

Бакарно Гумно, то је један вис од неколико стотина метара висине од кога се пружају благи повијарци у страну и сви као застор деле прилепску од битољске равни.

На тим благим косама, готово ненастањеним задржали су се Турци, по отступању се Присата и Плетваре.

Наше су војске 24. октобра у вече победоносно ушле у Прилип. Коњица је заостала јужно од Прилипа стигавши касно на преноћиште. Предстраже су биле истакнуте и противник колико је било могуће извиђан. Пешачке трупе задржале су се северно од Прилипа, да би сутра у јутру рано, заузели нов положај пред Прилипом. То је био моменат одмарања после напорних борби у тесницама прилипским и код Абди паше Ноћ тиха, весела и ублажена најсрдњијим дочеком Прилипчана. „Турци су одступили", рекло се, „сутра треба отпочети рад".

Кнез Арсен повео је изјутра своју коњичку дивизију и извиђања су требала да почну у најширим размерама у правцу Прилип — Битољ. Командант коњичких предстража обавестио је своје претпостављене да Турака има на Алинским висовима. Један коњички капетан извиђачког ескадрона доставио је такође у почетку рада коњичке дивизије, изјутра, да противник извлачи артиљерију на Алинске висове.

Рад на извиђању према томе је почео. Коњаници у седлу, коњичке старешине доброг расположења, кнез и његов штаб, крепки као увек, крећући за послом напред видели су да за њима избија кроз Прилип пешадија дринске дивизије која се на самом изласку, јужно од Прилипа поставља у збориште поретке. Ђенерал Павле Јуришић пошао је с музиком на челу кроз Прилип, који је дрхтао од узбуђења.

Ми нисмо срели искренијих физиономија од Прилипчана. Оне су благосиљале наше долазак, оне су благосиљале наше будуће победе и с нама заједно проклињале противника, кога су мрзиле једном неприкривеном мржњом.

Било је тада око 9 и по часова, и ствар која је најмање очекивана, догодила се. Са Бакарног Гумна и на њ везујућих се благих алинских коса, око 7 километара јужно од Прилипа, пукао је турски топ. Одмах по том други, трећи, па онда низ шрапнела и граната, које су падале у непосредну близину наших трупа. Да ли су Турци изранише били на том положају, да ли су обноћ дошли, то извиђање обноћ није могло утврдити. Гранате су падале срећом не убијајући никога. Мала је пометња наступила. Коморе, које су изишле јужно од Прилипа, враћене су северно да очисте путеве. Преко лица становништва превукла се тренутна страва; напаћено становништво није волило да види Турке још у близини, кад је веровало да су већ одступили.

Командант коњице скренуо је коњицу на леви бок, да отвори пут пешадији за рад. Радити се морало: тражио се карактер и одлучност. Турцима није требало допустити ни једнога часа да у нашим редовима, навикнутим на успех, унесу пометњу. Требало је сачувати досадашњег побеђивања; требало је војнику сачувати његово поуздање и сачувати неокрњено достојанство војске која побеђује. И док би се ту двоумио човек зависан и неодлучан, генерал Јуришић погодио је пут достојанства, који му почива у врви и он је наредио да се ради.

На домак турских граната, он није умео да се сети да се могло повући назад, његов инстикт крикнуо је у њему „Напред"!

И ту, под сипом топовских турских зрна, на равници од 7 километара, можда и више, почело је развијање дринске дивизије. Два пука напред, лево и десно од друма Прилип — Битољ, два у резерви. Развијање је почело као на шаховској табли.

Ми смо гледали са стране, са трепетом у души како се развија један узвишен војнички парадокс. Турцима се пружило све, што су хтели. Ето, са овом дивизијом, преко ове равнице голе као длан, наш војник

ће пећи, па ви пуцали громовима на њега и ви, Турци, осетићете његове бајонете.

Као по егзерцирном правилу, као на идеалном маневру развијали су се стројеви из дубљих у тање. То је био низ стрељачких стројева, који су затим као црне змије вијугали се по најмањим узвишицама, на равници јурећи напред да пређу опасну зону и да очисте с брда то што се зове „Турчин у одбрани".

Око 11 часова ватра је била ужасна, пљусак пушчаних, митраљеских и топовских метака падао је на српску војску, крцкало је и тутњило као у подлоканој морској обали, врила је ватра, као кад ври у неком огромном лонцу. Посматрачи су дохтали од узбуђења видећи, да се догађа једно чудо. Гађан пушком митраљезом, шрапнелом, бризантним зрном наш војник иде, обасут ватром из многобројних турских цеви, наш војник иде не водећи рачуна о ватри и губитцима. Лево одлети другу глава, десно просвира разнесе граната груди официру, наш војник иде. У средини строја иде и њихов ђенерал. Наша артиљерија умешала се тако рећи са стрељачким стројевима; са невероватном прецизношћу и хладнокрвношћу наше тобџије ките шрапнелом њ вике посадните Турцима. Наши пешаци окружени и окривљени артиљеријом отварају паклену ватру на противника.

Бој се претвара у паклено гротло пред којим посматрачи замиру од страха.

Шта ће наступити? Учествује ли моравска дивизија? Има ли помоћи из позадине? Шта мисли армијска команда? То су питања, која су мучила публику, али је војник одговарао сам: Он је ишао напред. И ништа страшније није могло импоновати Турчину. Бројно јачи са укопаном артиљеријом, са свима околностима повољним за себе, Турци су осетили да српски пешак стиже, да је ту, ето га пред њима и да ће неминовно да заборе нож у месо.

Око 1 сат по подне, артиљериска ватра противничка попустила је, наша је међутим развила сву своју акцију. Не може се веровати у онакву брзину кретања наше војске. Коњи као да су знали да треба да се догоди чудо, извлачили су топове из стена и прокопа.

У томе часу мени се свалио камен с груди.

Турци не могу да одоле нашем војнику. Случај им је дао све што су желили. Они су и ако бројно јачи морали да се повлаче. Ну не треба рећи да су се Турци лабаво држали. Пешачка ватра била је ојачана. А око 2 часа по подне почели су Турци тући са позадних положаја улазе на Алинске висове и Бакарно Гумно, са којих се чуо продирући крик наших јунака: „Ура! Ура! Ура!"

Бој је преживљавао последњу фазу. Наши су сикћући упадали у турске опкопе и на гвожђе набадали противника.

Зар је било могуће још и даље одолети.

За један сат кризе више није било, пешадија се турска повукла у највећем нереду са огромним губитцима, гоњена ужасном ватром од наше пешадије. Било је чак делимичних противиспада од турске пешадије али је то била иронија! Ти су се испади претворили у пухор. Још овде онде по кућицама наши су топови чистили заостале војнике

Из турске позадине све су се мање чули топови. Бој се клоњо свршетку, наши су прешли Бакарно Гумно и наставили гоњења с оне стране.

Ђенерал је хтео да очува достојанство. У маглушаво вече повераац, који је разносио дим и задах од баруга, њихао је благо развијене заставе дринске дивизије, које су се са захвалношћу нагињале њезином команданту.

Плен, губитци, ризик, страх, каква ситница пред делом, које се збило!

Ко је видио бој на Бакарном Гумну, тај никад неће изгубити веру у нашу расу. Наша раса способна је да се бори. То није био дан измудроване борбе, није тај бој био плод кабинетских комбинација, то је био врисак расе, која хоће и која може и коју је разумео њезин командант.

И као круна у свима нашим победама, као њен најсветлији брилијант стоји Бакарно Гумно. То је неизгладимо оваплоћење расне снаге, то је документат способности за живот. Тај документат нам је требао.

Говорило се и учило у миру да војник треба да бауља кад напада. Наш војник је ишао усправно, брз као ветар и велик као див. Артиљерија, кажу треба, да излази прикривена на положај. Наша је дефиловала у огњу. Неће, вели, бити напада ножем. Наш војник је искривио нож о турско ребро. Кад народ хоће да гине иду принципи у прашину.

Моравска дивизија 1 позива, развила се нешто касније и њени су делови избили на крајње десно крило, онда кад су победоносни војници дринске дивизије могли да се одморе, кад су на измаку снаге видели нову снагу која их поткрепљује.

После три сата по подне све се стишало, само на крајњем нашем левом крилу било је заштитничких турских трупа на која су дејствовала митраљеска одељења и која су се у први сутоне повукла дубоко у позадину.

Долазе бивци, окрепљење, храна, и с њом привијање рањеника и прибирање мртвих, долази један одисај, једно осећање поштовања према пешаку, једно цењење народа, који има да се развија.

А кад сте сутра дан, ујутру пројахали разбојиштем видели сте кроз први пут напали снег, покрхану турску снагу, напуштена оруђа, упола покривена, онакажене метцима турске лешеве, над које се надлетала јата гавранова, које је прави снег натерао из планина.

Наши јунаци.

коњички мајор **Никола Цветковић**, командант дунавског дивизијског коњичког пука I позива и капетан **Михаило Ристић**, вођа четника.

Мајор Цоловић је са својим коњаницима осветлао образ и себи и нашој коњици. Он је први ушао у Св Николу (Клисели) на Овчем Полу и у Штип, а он је био тај срећни, који је са својим пуком одсједно Богданов Дојран и у њему, после више од пет стољећа побио српску заставу. Од Дојрана крену се у Солун, пред који је стигао у моменту када је у њега улазила грчка војска, те је заједно с њом и он унео српску заставу у град бијелног Доћина. За своје успехе по заслузи је одликован Карађорђевом Звездом с мачевима а признање њему и његову пуку још јаче је одато тиме што је застава овог пука, одликована златном медаљом за храброст.

Са њим на слици је артиљеријски капетан прве класе Михаило Ристић, који је дуго година успешно радио на нашем четничком покрету, па је и у овом рату са својим друговима четницима крчио пута српској војсци.

Освојење Елбасана

— Српска војска у кампањи српске културе —

У предходници прве армије биле су комитске чете, које су стојале под командом неустрашимог витеза и јунака, *војводе Вука*, мајора Војина Поповића.

Његова чете под предводјењем војводе Дула Димитријевића упале су у Елбасан, ту колевку српске културе, три дана пре редовне војске. Комите су у Елбасан ушле 18. новембра, а војска 21. Када су наши четници ушли у Елбасан, затекли су варош релативно мирну. Било је по улицама наоружаних Арнаута, а њихове су вође у то време држале седницу у ућумату, пред којим је била истакнута застава аутономије Албаније: црвена застава са црним двоглавим орлом на средини.

Кад су наши ушли у ућумат, затекли су окупљени одбор арбанашких првака. Они су предали комитама једно писмо, у виду меморандума, написано на француском језику, мислећи да је то одред војске, захтевајући, да се тај меморандум пошље команданту. У писму се износило, да је Албанија прогласила аутономију и да Србија, која води рат са Турском, треба да поштује албанске границе, јер се Албанија оцепила од Турске. Одговорено им је да су Арнаути војевали на турској страни и да је проглас аутономије дошао после рата, те се по томе, не може у рату признати.

Арнаути су се и даље противили да предаду комитама магацине са храном и муницијом. Због тога су арнаутски жандарми у ућумату морали бити разоружани, а одбор је морао, преко телала објавити у варошии да сваки преда оружје. На место арнаутске заставе истакнута је српска и успостављена је српска власт, а први председник општине био је војвода Дуле.

Приликом купљења оружја, нађено је у варошии 400 брзометних пушака, 1000 преправљених маузерових пушака и око 1000 револвера разног система. Арнаути су били разбили дожабне арсенале са оружјем и узели толико државних пушака, да су се оне после продавале по динар комад. Осим оружја у магацинима је нађено и доста хране.

Предавајући Елбасан, одбор је изјавио, да је он само одговорни за варош, а не и за околину. Њеменишту, коју ни Турци нису никад могли разоружати. Међутим, успело се, да се разоружа и тамо за пет дана 11 села.

Српским ратницима

Ни у којој другој прилици не одвоји се од својег стално пребивалишта толики број људи, толико коња и толико рогате стоке на тако дуго време, и на тако далек пут, као што то биваја у доба рата.

Људи умеју и да речима изнесу и да пером испишу сва своја осећања, која су у вези са дуговременим одласком од куће и са ратовањем.

Коњи и рогата стока не умеју ни да говоре, по нас разумљивим језиком, нити умеју да пишу. Аја, јамачно, умеју бар по нешто да осећају, и да то своје осећање изразе на њима својствен начин.

Растајање са својим стајама на дуже време, можда ни коњи ни волови нису умели да нојме, па ни да изразе. Али о повратку своме у давно остављене коњарнице и стаје, несумњиво ће се опазити на њима знаци узбуђења, које је вредно забележити и објавити.

Кад смо се старали и старамо, да све друго забележимо, што смо у овим великим данима доживели и опазили, зашто неби покушали нешто пажње и коњима и воловима, која су нам били важни ратни помоћници и верни сапутници, зашто не бисмо забележили и све оно што смо вапредњега запазили на њима и у току самога рата, а нарочито при враћању њиховом.

Треба потенутну да остављамо податке и о томе. Наши претци умели су да нам оставе забележено и Шарцу Краљевића Марка, о Дорину Страхињића Бана, о Кушљи Хајдук Вељка итд. а претци наши нису били у тој мери писмени као ми.

Све што нам буде саопштено о понашању коња и волова: при полазку на бојно поље и при повратку у њихове стаје на којих су у рат пошли, биће унесено у нарочиту књигу заједно с именом одога, који је нашо послао.

Нарочито ћемо о благодарношћу примати саопштења који се о својим коњма покажао у рату као најзадрживији.

Сва саопштења ваља упућивати на адресу: Српско Пољопривредно Друштво, Београд. Поштарину не треба плаћати.

Учитво се умољавају ратници, да своја опажања пошљу најдаље два месеца од дана демобилизације војске.

Живковић П. Куртовић,
члан Српског Пољопривредног Друштва;

Др. Јоса Марковић,
члан Друштва за заштиту животиња;

Душан Мил. Шајачић, новинар.

Да би поштована саопштачи предњу молбу боље уважили, ми ћемо овде у кратко изнети неколе опазе, који су нам већ саопштени:

Један ратник описао нам је како се један коњ са ковачницта у Краљеву, ноћу из логора искрао и трећег дана већ је стигао од њушања телеграм из Мачве, да се коњ вратио дома.

У другом саопштењу описано је, да се коњ није хтео растати од смртно рањеног господара док год овај није надахнуо и охладио се.

Треће саопштење гласи: како је примећено, да коњ плаче и неке да једе кад му је јахач погинуо.

У четвртом је описан изненадни нођни састанак. Један отац пошао је замуе козима да обиђе сина — војника. Путовао је друмом по густој помрчини. Од једном на врлка и са далине од неколико стотина метара поче рати један коњ. Колеси коњи на тај потрчаше и стадоше кад се приближише. Дотрчали су до свога друга на коме је јахао домаћинов син — ратник. Домаћин је ноћубио и сина и коња му, који је разљем био пресечи тог изненадног састанка.

И о водовима имамо неколико интересантних саопштења како су сласно мукали, и ракали кад су се примицали кућ и какво су се њушкали и лиг ли са својим домаћим друговима, кад су се после дугог невиђења, поново састали. Кажу нам да је један во догуривао главом сено пред домаћег друга.

Косовски осветници.

Пешадијски потпуковник

† **АЛЕКСАНДАР ГАШИЋ,**

командант 7. пешадијског пука Краља Петра, славно пао на Нагоричану 10. октобра.

Сватови Милоша Војиновића

„Господо, због'м, и кићени свати,
„У цара силног кад јеадите дом!
„Пређите шалу ... а ја задовољно
„Сад Вучитрну мирно идем свом!"

Прозбори Милош кабаницу збаци
И засја дично к'о јутарњи бог —
У чуду сватн гледају га, стали,
Кулаша јунак када пусти свог...

—

Не прође много — царска клону моћ...
И онда дође вековита ноћ.

—

Прозорје прво — ране зоре трак
Обасја окно вучитрнског двора,
Позлати чудно рујно-мио зрак
Рубове неба и врхове гора. —

В јиновић Милош из ноге се диже,
Барјаке виде, чу чудноват јек.
Борије свежње прамичу се ближе,
Ново је доба, нови свиће век:

„Сватови опет?" — „Јест, ал' војно *ти!*
„Невесту дому доведосмо твом!"
„„Отварај, војно, Вучитрну врата,
„„Весел' се другу давно жељеном!"

Прозбори мома. А Вучитрн тврди
Раскопи руке и отвори недра,
Капија шкрипну и у град уђе
Слобода млада, весела и ведра.

Весеље сватско... пламти неба круг
Војиновић војно — Слобода му друг.

Лидда Гавриловић.

ШТАМПАРИЈА НАУМОВИЋ И СТЕФАНОВИЋ, БЕОГРАД, Чика-Љубина ул. бр. 8. Одговорни уредник: Ст. Мих. Шајчева.

Број 19 БЕОГРАД, НЕДЕЉА 2. ЈУНА 1913. Година I.

БАЛКАНСКИ РАТ

Број 20 пара

У СЛИЦИ И РЕЧИ

Број 30 филира

УРЕДНИШТВО: Краља Милана ул. бр. 3. ТЕЛЕФОН.

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ ШИЉАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Пешадијски пуковник

МИЛИВОЈЕ АНЂЕЛКОВИЋ,

Командант Тимочке Бригаде.

Број 20. БЕОГРАД НЕДЕЉА 9. ЈУНА 1913. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

Број 30 филира

У СЛИЦИ И РЕЧИ

УРЕДНИШТВО: Краља Милана ул. бр. 2. ТЕЛЕФОН

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ ШИЉАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Ђенералштабни пуковник

Миливоје Ј. Николајевић,

командант десне колоне Ибарске Војске.

Порука

— На збирке „Песме Отаџбини" —

г. Раје Бојићу

Док' ће скоро дани да одбацим мача
Да се слегне борба крвава и љута,
Да нам место суза, уздаха и плача,
Кроз зелена поља цвећем одевута
И планине наше Слобода заблиста!...
Док' ће жељни дани да вас видим с нова
Мила земљо моја, и свилена стада
И огњиште старо нахерена крова,
Да загрлим љубу која ми се нада,
С венцем око главе лаворова листа!..
Загрљен са браћом братиму се вама:
Шумадијо дична и Ресаво равна,
Јер зора заблиста новог светлог дана,
Јер нам поколења постадоше славна,
А у души браће љубав топла, чиста!..
Али опет скоро отић' ћу са мачем,
Задојен јунаштвом другој мојој браћи,
Која још те дане проводи са-плачем
У тами и ропству, коју душман тлачи
Којој је дан и ноћ увек једна ноћ!..
А ти земљо моја чувај прах дедова
Као и сад што си чувала за боја,
Док своју браћи мојој Зора сине нова;
Вратићу ти земљо, ја капима знојa,
Кад се вратим с венцем лаворова листа!...

Никола Јосифовић

На телефону

— У пчи битољске битке. —

Пред битољску битку 31. октобра, слушао сам разговоре на телефону војном. Око 6 часова у вече стизали су разни извештаји и у то доба се мислио (као и увек) слушати стање и ситуација.

— Ало! — Ко је тамо? — Армија — Тамо?
— Дринска дивизија 1 позива.
— Шта има ново?
— Ништа дивизија је на свом старом месту. Зу.... Кар.... Кар.. Ало!... чекај — непрекидај везу..... Тражим армију....
— Ало армија!
— Ало! коњичка дивизија.
— Ало, армија... Ало!... Ало!..
— Ко је тамо?
— Краљ Арсеније хоће да говори са престолонаследником.
— Чекајте .... Зу.... Зу... Зу.... Кор... Кор..
— Ало! Qui est là!?
— Est — tu M...? Oui..?
— On! as tu fait aujourdu..
— Аутомобил... Прилаз... Банарно Гумно...
..... Зу... зу... кор... кврц —
— Ало! Ало!.. Ало армија!
— Ало! Ко је?
— Моравска дивизија 1 позива.
— Шта је?
— Дивизија је остала на истом месту. Мисолај — Трибалци — и наставља ноту 1200
— Добро.. Кор... Кор.. Карц..
— Ало! Ало армија! Ало армија!
— Ало! Ко је?
— Командант градског пука. Зовни адјутанта.
— Ало! Ало градска пук!
— Ало! — Ко је тамо?... ординанс официр..

— Слушајте. Још нисам пласирао топове. Пут је страшно покварен. Волови попркане... И сутра неће моћи пласирати све топове.
— Шта је са оним делом код Трапа?
— Зу.. Зу.., Карц. Ало!.., непрекидај везу... Ало градски пук! Ало! Ало брс!... Јавља ми командир да и он није могао да превуче топове. Тамо ће потеже ићи, сеоски су путеви.
— Добро...
— Зу... Зу... Ало!.. кор.. кор.. Ало .. карц...
— Ало! Ало армија!
— Ало! Ко је?
— Моравска дивизија 1 позива. Слушај, има један рапорт, који је донео један ординанс из Моравске дивизије другог позива. Примај.
— Добро. Читај:
— Армијској команди: Моравска дивиз. II позива заузела је око Мурсаша (северно од Гопеша).... Сутра ће наступати са две колоне: десном на Гапош, а левом на коту 1450... Ово сам урадио по личној иницијативи јер до сад нисам добио везу с армијом. Турци су у одступању запалили село Злојединцу.
— Зу.. зу.. Ало! кор.. карц... Чекај!.. кор..
— Ало! Ало Врховна команда!
— Ало! ко је?
— Армија — ђенерал Бојовић тражи ђенерала Мишића
— Зу.. зу.. зу.. зу... (све се утиша),
— Ало! Ало Врховна команда!...
— Ало! Јеси ли ти војводо[1])
— Ја сам Живојине,
— Шта је по богу брате, не јављам се два дана...
— Била је прекинута веза... напипао неке коморџије на су исекли телефонске дарече између Велеса и Прилипа, наредио сам да се најстрожије пазе на дарече...
— Шта раде Турци?
— Нагледа, да се прикупљају у једном полукругу према нашем десном крилу...
— Да не учине какав испад?
— Не брини; они би то могли учинити само пугенима, а они су тако јако посецнути, да од тога нема никакве опасности... Црна река при том се јако пазила...
..... Слушај Живојине, извести ме одмах је код осталих армија. Шта је с Једреном? Чујеш ли добри гласове?..
— Добро, то ћу ти шифром јавити, него, слушај, војводо, послаћу ти сутра један ероплан, немој да пуцају наши војници на њега.
— Добро — добро, пошаљи га на ће бранић, напрећу ја што треба.
— Добро, Здогом војводо.
— Здогом Живојине,
— Зу.. Зу.. Ало! кар... карц
— Ало! Ало армија!.. Ало! армија!...
— Ало! Ко је?
— Коњичка дивизија. Има један рапорт...
— Говори... Ало!
— Једна коњичка официрска патрола (ноћ поручник Чолак-Антић) прешла је Црну реку и код Флорине ухватила везу са грчким комитама. По њиховом причању једна грчка дивизија се налази на дан марша од Флорина...
— Зу... Зу.. кар... карц.. Ало!.. карц...
— Ало коњичка дивизија!
— Ало! Ко је?
— Армија. Слушај. Имате ли везу са дунавском дивизијом I позива? Шта је с њом, не јавља се.
— Имамо. И хелиографски и телефонски.
— На што се не јавља?
— Мора бити да је прекинута жица. Сад ћу послати патролу да успостави везу.
— Шта је с оним немачким официром с окиљком? Јели где пронађен?
— Још није. Сигурно је побегао, јер се више не виђе. А можда су га негде наши и утепали...
— Ако... м...

1) Тако зову ђенерала Бојовића.

Наши јунаци.

4. ЧЕТА, 3. БАТАЉОН, 1 ПУК II ПОЗИВА

Ова слика представља групу рањених војника 4. чете, 3. батаљона I пешадијског пука Моравске дивизије другог позива са својим командиром резервним поручником Савом Ј. Томићем, секретаром Министарства Иностраних дела; и војницима: резервним поручником Стојком Стаменковићем; Миланом К. Стојановићем; Глигоријем Крстићем и Игњатом Стаменковићем наредницима и четним наредником Томом Љубеновићем, председником окружног одбора округа Врањског.

Ова је чета учествовала у свима борбама од наше старе границе код Догрменског утврђења, па све до иза Преспанског језера, иза кога је пук, коме ова чета припада, прогнао Џавид пашину војску.

У свима борбама војници ове чете, као и њихов командир, водници и подофицири показали су необично стојичку храброст. У борби на Мердарима, где је био ужасан окршај, а за време када је бес борбе и земљу потресао, ова је чета извршила јуриш, којим је и решена ова значајна битка а нашој војсци отворен је пут за Косово и Приштину. У овоме јуришу пало је из ове чете 70 војника, 21 погинулих и 49 рањених.

Наша група представља излечене рањенике, који су се у чету опет вратили. Међ рањенима на лечењу налази се и водник 4. вода ове чете, резервни потпоручник Драгољуб Танасковић, економ из Мајара округа ужичког, који је у борби на Мердаре показао необично јунаштво.

У борби код Битоља 6. новембра ова је чета заробила 167 непријатељских војника, а после ове битке један њен вод, 1-ви под командом поручника Стојка Стаменковића, скупио је турске бачене муниције и другог ратног материјала у вредности од преко 100 000 дин. Одмах по завршетку ратних операција, ова је чета била послата у најопасније крајеве арнаутлука, у села са леве стране Црног Дрима разбацаних по западној падини Пинда, да тамошње Арнауте разоружа, што је она, после посве тешког марша од 9 дана под сталном опасношћу од арнаутског препада, успешно и извршила.

По свршеном овом послу она је нашла заслуженог одмора у једном селу близу Тетова, где се до скора налазила а сада се налази пред новим непријатељем готова да поново пролије крв за тековине крвљу стечене.

Наше војсковође

Ђенералштабни пуковник

Миливоје Ј. Николајевић,

командант десне колоне Ибарске Војске

Пуковник Николајевић, као и велика већина команданата из овога рата, Београђанин је. Родио се 21. јула 1861. и по положеној матури ступио 1. септембра у прву класу Војне Академије 1883., која је тада заменула Артиљеријску Школу. Коњички потпоручник постао је 2. августа 1883. а идуће године ступио је на виши курс; који је довршио после рата с Бугарима са одличним успехом.

У српско-бугарском рату учествовао је као ординанс официр штаба дунавске дивизије и суделовао је у борбама при прелазу границе, на Драгоманском кланцу, на Меким Цревима, на Сливници, код Калотина на Нешковом Вису и око Пирота. За показану храброст одликован је сребрном медаљом.

Као државни питомац послат је 1887. у бечку ратну академију, где је слушао групу предмета: стратегиску географију с стратегијом и историјом ратова. Једновремено је на универзитету слушао географију централне Европе, предавања д-ра Пенка и географију јужне и источне Европе предавања д-ра Томашека.

После једногодишњег бављења у Бечу прозео је неколико месеци у Берлину ради упознавања немачке војске, а при повратку у Отаџбину постао је официр у гарди и Краљев ординс, што је био све до 2. августа 1893.

После положеног испита као мајор преведен је у ђенералштабну струку и био је шеф изванредног одсека Главног Ђенералштаба и Команде Активне Војске; начелник штаба дунавске дивизије и маршал двора све до догађаја од 29. маја 1903. када је пензионован.

Од 1894. до 1900. поред других дужности био је професор војне географије на вишој и нижој школи Војне Академије. Као војни географ пуковник важи као први стручњак код нас. У тој струци он је написао и превео читав низ дела које су познати најјаче оценили

За време свесловачког балканског рата противу Турске одређен је на службу у штаб Ибарске Војске, где је, кад је рат отпочео, добио команду над десном колоном при нападу на Нови Пазар. По паду Новог Пазара командовао је митровачким одредом при наступању Митровица преко планине Рогозне. При наступању Ибарске Војске за Печ и Ђаковицу командовао је главнином. За успехе показане на бојном пољу реактивиран је, унапређен за пуковника и одликован златном медаљом за храброст.

Осем одликовања за храброст пуковник Николајевић има Таковски Крст другог степена, Бели Орао и Милош Велики четвртог степена, медаљу за војничке врлине, лентс Данилова ордена, Св. Станислава и Лава и Сунца, и више ордене бугарске, турске, аустријске, шпанске и француске.

Пуковник Николајевић се од фебруара налази у штабу треће армије са којом ће, ако Бог да среће јуначке, поново брата лаворике око Богданова Дојрана као што је брао око Рељина Пазара.

Васојевићски Усташи

Васојевићско племе највеће је и најчувеније српско племе.

„Васов траг је јеврог здравља,
„Лијепијех црта лица;
„Он је стожер рашког земља,
И хитра јој перјаница".

каже краљ Никола у својој Васојевићској оди

Историјски значај Васојевићског племена у нашим покретима за ослобођење велики је, врло велики. Још у XVIII веку Васојевићи чине неку врсту аутономне провинције. Одсечени од малене Црне Горе подјармљеним племенима и турским градовима, они чувају своју независност и политичку заједницу с Црном Гором. Кад је Кара-Ђорђе кренуо преко Пазара к Васојевићима, они му иду у сусрет и постају веза између: Шумадије, Херцеговине и Црне Горе. То је племе, које се никако не мири с турским робовањем и које се, притешњено у сјеничким пољима, креће у Херцеговину, да се из ње опет врати у свој пређашњи завичај, спуштајући се постепено опет к Сјеници.

У последња два српско - турска ратовању је пала у део тешка и лепа улога. У једно исто време, према цетињском договору, имала је да дигне пушке у Херцеговини и у Доњим Васојезићима, или у Васојевићима под Турцима. Устанак је имао да дигне Панто Цемовић с Бучја, син онда већ покојног капетана Цема Делевића. Пред устанак је он извршио устаничку организацију у споразуму са опште Васојевићким војводом Мијаном Вуковићем, шефом црногорских Васојевића. Образована су била три устаничка батаљона, са три устаничка командира: Панто Цемовић-Делевић, Миро Дедовић и Васо Саичић. Најмлађи по годинама међу њима — Панто Цемовић — био им је старешина. Од пролећа 1875. године до пролећа 1879. године, усташи су провели у ратовању, у тешком, нечувеном ратовању, *кад је кора буково била најбоља храна и за ратнике и за њихове породице.*

После Берлинског, Конгреса Доњи Васојевићи потпали су опет под власт Турака, али је Панто Цемовић био успео да потпуно очува устаничку организацију и своју скоро апсолутну власт над Доњим Васојевићима. Турска се власт није осећала до 1883. године, кад је Цемовић отеран у заточење у Јемен на 101 годину.

Од те 1883. године до прошле. Доњи Васојевићи живели су у сталним тргавицама; сталне буне, сталне турске војне експедиције, сталне борбе с Турцима и околним Арнаутима и потурчењацима. „Главарска" титула после прогонства Панте Цемовића, давана је час једној, час другој угледној личности из племена, међу којима се истичу као правобранioци српског живља код турског суда: Панто Цемовић, Маријан Вуковић, Иван Делевић, Васо Саичић, Голуб Добрашиновић, Авро Цемовић и Вуко Дабетић, али се у беранској нахији није могло више вратити оно стање, које је оставио био Панто Цемовић, *а које се састојало у томе: да Србин Србину суди и да се Срби покоравају своме старешини.*

Сви горепоменути главари, били су хапшени и прогоњени од турских власти више пута, а Анта Цемовића и Голуба Добрашиновића, су турске власти успеле, подмићивањем појединих Арнаута, да напослетку убију.

Из херцеговачкога рата, остала је била само војничка организација. У случају оружаних сукоба стари усташки главари, или ако они нису били у животу, њихови синови, командовали су одбраном или нападом и сваки је рачунао за своју дужност, да се покорава својим „официрима". Има неколико година, цетињска влада је ту организацију прихватила. Прошле године за време беранске побуне, пред ратом нису ни од Турака крили своје ратничке титуле и вођ устанка Аврам Цемовић, преставио се био генералу Јавид паши, који је с војском дошао, да угуши устанак, као Васојевићски генерал!

НАШИ ПОД ЈЕДРЕНОМ

Капетан Стеван Степановић са штабом друге армије.

После свечаног прогласа уставности, у бившој Турској све повластице које су имали Доњо Васојевићи биле су укинуте. Тада су настале мучне прилике за српски живаљ, и гоњење њихових првака. Турске власти стварале су појединe „аферe", те су на тај начин хапсили и прогонили главаре. Поред тог, мучења и гоњења главара, нагнале су Доњо-Васојевиће, да дигну устанак и страшне муке које су Срби подносили од турских кордуна (пограничних војника), који су самовољно радили, не питајући никога. Ну прошле године, када је стрпљење достигло врхунац и када је сваки Васојевић отворено говорио: „Боље је умрети, него овако срамно живети", реше се они, да дигну устанак.

Кордуни су непрестано вршили насиље над Србима, убијали жене, децу и људе без икаквог разлога. Баш у доба када је у Беранима био кајмакам Срби Илија Поповић, кога су доцније мучки убили обесни Арнаути, био је извршен покољ у селу Калудри.

Од тада усташи не седе скрштених руку, него почињу из Црне Горе добављати пушке са мало муниције и то у врло малом броју.

Непосредни повод устанку, били су опет ти чувени берански кордуни, о којима је било речи више пута у скопском „Гласу Народа". Другог августа кордуни, уз припомоћ беранских Турака нападну на село Доњу Ржаницу и поубијају преко 20 особа (жена, деце и људи). Тога дана су се скоро сви Васојевићи наоружали и спремили како би сутра дан напали на Турке. Усташи су 3. августа у зору напали на пограничну турску утврђења, на броју око шест у којима се налазило до 200 злих кордуна и после кратког али чувеног боја, успели су, да сва утврђења униште, а кордуне заробе.

Отворивши на тај начин пут за Црну Гору и обе-

збедивши се с леђа, усташи су истог дана ударили непосредно на тврди град берански и утврђење Јасиковац.

Турци су још од зоре отворили топовску паљбу на усташе. Са добрим системом топова и добрим артиљеристима Турци су у први мах усташе одбили. Али захваљујући војничкој врлини и храбрости воље усташа Авра Цемовића, усташи су се све више и више приближавали турским шанчевима.

Турска артиљерија је дејствовала успешно на усташе, тако да су сви губитци, које су усташи претрпели, били од шрапнела. Тада су усташе помогла браћа им Горњо Васојевићи, који нису могли одољети жељи, него су прешли границу и ступили у борбе редове. Тако заједно удружени, Васојевићи су се осећали довољно јаким, да турске нападе одбију, али су се за мало времена тако удружени борили. Дирљив је и мучан тренутак био, када је црногорска влада наредила да се Горњо Васојевићи повлаче, те их тако одвојила од своје браће, остављајући ове да се очајнички боре против турске редовне војске, која се све више и више прикупљала и против »башибозлука«, који се скупљао из целог Новопазарског Санџака и из Пећске и Ђаковичке нахије. За то време Турци су успели да усташама зауму позиције и попале нека села али су опет сузбијени са врло великим губитцима. Усташи су сетада сконцентрисали на левој страни Лима, пошто остављени од Горњо Васојевића нису могли држати цео опсадни појас око Берана. Од тога доба Турци не нападају усташе као што су их пре тога нападали.

Призорак: Поглед са Душанова града.

Усташима су доносиле њихове жене храну по „шанчевима“, и то онда када би пао сумрак јер су Турци чешће пуцали и на жене.

После 15 дана од усташког напада на Беране, дошао је са великом војском Џавид-паша, који је послан да умири „рају“. Џавид паша је одмах ступио у преговоре са вођом усташа Авром Цемовићем и осталим главарима, и напослетку успело се да Турци плате све попаљене куће српске.

Џавид паша, кога су Турци берански после назвали „српска мајка“, енергично се заузео код владе у Цариграду, те му је послала 10—15 хиљада турских лира, које је поделио Србима за попаљене им куће. Још је усташима било дозвољено да носе оружје све дотле, док га буду носили околни Арнаути. Од тада Турци не улазе по селима, а Срби слабо куду у варош, јер су видели: „да се нешто спрема“.

Берански Турци су предлагали Џавид паши, да се убије вођ устанка Авро Цемовић, »како би раја мирнија била“, али Џавид-паша је знао добро, да би то још више озлоједило усташе.

Џавид-паша је са својом војском кроз кратко време напустио Беране и отишао пут Скопља, јер су се балканске државе спремале да нападну Турску.

И тако усташи после малог одмора, дочекују потпуно спремни Балкански Рат, да у њему узму врло видног учешћа.

ИЗ НОВЕ СРБИЈЕ

Још пре објаве рата усташи су се почели борити с Турцима. Повод за те борбе дали су хришћани аскери, који су се бежећи из турске војске сукобили са турским стражама. Усташи су одмах притрчали у помоћ хришћанима, те се тако отворило пушкарање све до 25. септембра прошле године, када је усташка бригада отпочела рано ујутру напад на Беране. Од 1875. године она је нарасла била на шест батаљиона, али није било у животу ни једнога од славних народних вођа из устанка од 1875. године: није био у животу ни Панта Цемовић — „кога зрно неће“, ни његов подкомандир Станита Вуковић — „манити јунак“, ни мирни командир Васо Саичић, са својим подкомандиром „малим али ватреним“ Голубом Добрашиновићем, ни умни командир, Миро Дедовић, са својим подкомандиром Родојем Букићем. Њихови потомци овако су дочекали рат за ослобођење“: на челу Доњих Васојевића целе бригаде био је Авра Цемовић, бригадар, син Панте Цемовића; на челу првог батаљиона Мило Саичић, синовац Васе Саичића; на челу другог батаљиона Марјан Вуковић, синовац војводе Милана и Станише Вуковића; на челу трећег батаљиона Вуко Дабетић; на челу четвртог Вукота Пантовић на челу петог Симо Чукић и на челу шестог Томаш Поповић. Од свију њих само је један (Саичић), учио подофицирску школу на Цетињу.

У очи објаве рата долази за главно командујуће опсадне војске на Беране, која се састојала из шест батаљиона горе поменутих и још четири топа њима придодатих, бригадир Војвода Лакић Војводић, који у друштву са Авром Цемовићем, извши организацију Доњих Васојевића.

Пошто се извршила потпуна организација, као што је уређено остала црногорска војска, заузели су позиције око Берана и отпочели напад.

Одред генерала Јанка Вукотића заузевши Бело Поље, упутио се к Беранама преко Доњег Бихора и 2. октобра 1912. г. пред вече, нападне тако брзо турска врло јака утврђења. Тифран и Јејевицу, док су с друге стране Доњи Васојевићи продирали стално к Беранама, тако да су Турци видели, да се морају предати и почели су бежати пут Рожаја и Пећи. Батаљион полички под командом командира Вукоте Пантовића, зароби велику количину муниције хране и топова.

Сутра дан 3. октобра 1912. г. пале су Беране, најјаче утврђење после Скадра које је Црна Гора имала да освоја. Ту је запленьено 24 Крупова топа, два митраљеза, велика количина хране, муниције, пушака, шатора

и осталих војничких потреба, и заробљено 6—700 шкера и Арнаута. Одмах после заузећа Берана два батаљиона отишли су да помогну својој браћи Горњо Васојевићима, чији је командант храбри бригадир Радомир Вешовић, те су заједно са њима заузели, Плав 6. октобра 1912 г. и Гусиње, сутра дан.

Одмах су се та два батаљиона вратила у правцу к Рожајама, освајајући висове, Ругову где је био јак окршај и остале висове између Берана и Рожаја. Доњо Васојевићи су заузели Рожаје 14. октобра 1912. г. тачно на подне и после малог одмора продужили су пут к Пећи како не би дали да се сконцентрише турска војска, али Кстенићи, њихови појачани, дочекали су их уз прикривену помоћ аскера и артиљерије, на Штедину 15. октобра, и крваво су се потукли. Битка на Штедину, одлучила је судбину Пећи, а кад се дода томе, де је Доњо Васојевићска бригада победила Џавид-пашину војску на Ругови, онда се с правом може рећи, да је она уз прикривену помоћ осталих бригада источног одреда заузела Пећ 17. октобра. Доњо Васојевићи су били први, који су Пећ, ту стару своју крвопију, где је много Доњо-Васојевића кости оставило, поздравили ватром из пушака. Имао је право кад је њихов командант, рапортирајући команданту одреда о успешном напредовању казао: „Стоних ишлу у пролиће, па сад изволте напријед". И збиља пешаке паше и бегови, видећи изнад своје главе своју некадању рају, пристали су одмах, да се предају, и ако су пре тражили „мулет" од петнаест дана У Пећи се сконцентрисао цео одред ђенерала Вукотића, који је у друштву са армијом ђенерала Михаила Живковића прешао цело пећко-ђаковичко поље и ушли су у већ заузету Ђаковицу од стране српбијанске Дринске Дивизије II позива.

После малог одмора у Ђаковици, Доњо-Васојевићима је било наређено, да држе посаду у заузетим варошима

Командант Источног Одреда, и Шеф Врховног Штаба, имајући у виду да се Доњо-Васојевићи боре непрестано од 1. августа 1912., нашао је за сходно, да усташи не учествују у борби на Скадру, што је сваком војнику тешко падало, и бригадир Цемовић, гоњен том општом жељом својих војника чешће пута упућивао је телеграме шефу Врховног Штаба, који су били овакве садржине: „Подручној ми војсци и мени, веома је жао, ако не учествујемо у борби на Скадар". Но та им се жеља није испунила.

НАШИ ЈУНАЦИ

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

МИЛАН ВЛ. ЂОРЂЕВИЋ

КОМАНДИР 2. ЧЕТЕ, 4. БАТАЉОНА, III. ПУКА МОРАВСКЕ ДИВИЗИЈЕ ДРУГОГ ПОЗИВА

Резервни официри у овом рату сјајно су положили испит и показали су се потпуно достојни свога чина и положаја. С поносом можемо констатовати, да Србија данас у погледу спреме свега официрског кора стоји високо, а бројем својих спремних официра-ратника она сразмерно далеко пребацује чак и солдачку Немачку. По уверавању активних виших официра из нашег ђенералштаба наши резервни официри у овом рату су стекли толико војничких знања и имали толико ратничког искуства, да није ни мало претерано речено, да сваки појединн наш резервни официр који је успешно водио у рату чету, по својој војничкој спреми и способности не само ни у чему не изостоје но чак и има надмоћности над школованим активним официрима великих европских војска, који нису имали прилике да своје способности и војничке врлине окушају под кишом непријатељског олова.

У свима трупама резервни официри су се показали дорасли активним, а нарочито то важи за Недићеву дивизију другог позива, која је правила бравуре, а све су јој чете водили резервни официри, а командири чета воде модерни рат. Један између многих из ове славне дивизије, који се видно истакао и присебношћу, и храброшћу, и енергијом и способношћу био је и резервни пешадијски поручник, сада капетан Милан Вл. Ђорђевић, угледни адвокат београдски.

Капетан Ђорђевић је учествовао у свима борбама од Мердара до Битоља.

На челу своје чете 4. октобра пре подне, када је настао неред на левом крилу моравске дивизије услед гласа да су се Арнаути појавили у позадини, успео је Ђорђевић да сакупи разбегле чете 4. батаљона и као најстарији резервни официр предузео је команду над 4 батаљоном. Извео је из јаруге батаљон и заузео положај пред Боровачким утврђењем. Дотле је са мајором Софронијем Иличићем, који је предузео команду над III. батаљоном, одбио последњи силан напад Арнаута који су у густим гомилама пошли да заузму Боровачко утврђење. У 5 часова по подне Ђорђевић и Иличић са својим батаљонима извршили су контра напад и јуриш на Арнауте и дефинитивно их одбили Командант левог крила, пуковник Душан Васић честитао им је на великом успеху и изјавио им да би се без тога јуриша велика победа на Мердарима претворила у пораз. Арнаути би још тога вечера стигли у Куршумлију што би за целокупне операције имало рђаве последице.

У борби на Кичеву капетан Ђорђевић је јуришем своје чете изазвао јуриш целог трећег пука, а томе јуришу као и вештој маневри храброг ђенералштабног мајора Љубе Марића, који се са својим првим пуком изненада појавио у позадини турског левог крила, има да се благодари победа на Кичеву.

Ђорђевић је успео да са својом четом разоружа сва арнаутска села с леве стране друма од Гостивара,

до Кичева. Преко 5000 пушака је од ових Арнаута одузето.

У битци на Битољу 3. новембра изјутра заузео је турски шанац на Облакову на крајњем десном крилу. При нападу на други шанац тешко је рањен.

За заслуге стечене на бојном пољу унапређен је у чин капетана и награђен медаљом за храброст Команданти његова батаљона и пука о капетану Ђорђевићу као о ратнику најласковије се изражавају, а командант дивизије, пуковник Милован Недић у једној прилици рекао је, да је капетан Ђорђевић „официр у коме су оличене у највећем степену све врлине, које увек воде ка победи, јуначство, самопрегоревање, искреност и другарство".

Српска војска може се дичити, што јој резервни официри не изостају иза активних а активни официри се радо поносе својим друговима из резерве, који се као интелигентни синови достојно одужише Краљу и Отаџбини и како ваља одужише свој део Косовскога дуга, као честити извршиоци Заветне Српске Мисли.

Наши јунаци

Народни посланици по положају ослобођени су војних дужности. Тим ослобођењем од посланика резервних официра није хтео да се користи само један једини Алекса Жујовић, косматски народни посланик чију слику доносимо. И ако је као посланик био ослобођен вежбе Жујовић је у августу као резервни коњички поручник, додељен митраљеском одсеку шумадијске дивизијске коњице, отишао у Крагујевац на вежбу, где га је и мобилизација затекла. Ратним распоредом одређен је у митраљеско одељење шумадијске дивизијске коњице другог позива и с трупом је додељен Ибарској војсци ђенерала Михаила Живковића. Жујовић се показао као одличан официр. Најтежи задаци поверавани су њему као резервном официру и ако је било и активних старијих официра. Сваки задатак извршио је на потпуно задовољство своје команде, која је о Жујовићевој присебности, одважности и војничкој спреми пала најласковије мишљење. За одличне показане успехе, којима би се могао поносити сваки активни официр, и за примерну и похвалну храброст Жујовић је једини у својој команди добио највише одликовање за храброст — златну медаљу.

РЕЗЕРВНИ КОЊИЧКИ ПОРУЧНИК **АЛЕКСА ЖУЈОВИЋ**
НАРОДНИ ПОСЛАНИК

Наша слика представља јунака Алексу на одличној му крвној Кушљи. Снимак је учињен на платоу изнад коњичке касарне у косовској Митровици. На слици се лепо види нова лепа српско-православна црква у Митровици, која је освећена после уласка српске војске у Митровицу. Испод цркве се види варош, а још даље војнички логор. На слици се види Ситница река, која протиче испод огранака од Бољетина.

СРПСКИ ВОЈНИК

Ишао је напред кроз кршума кишу
Огрез'о у борби огрез'о у крви,
Као јунак прави при сваком јуришу
У највећој ватри свуд је био први.

За слободу свесно пошао да гине,
А знао да робље и гриа и плаче,
При помисли само на његове патње,
Срце би му кад кад закуцало јаче.

Некад би се опет сав у мисли дао,
Сећао се патњи, невоља и јада,
Свог народа што је дуго робовао
И суве на очи пошле би му тада.

Сећао се браће што се још злопати
Сећао се многих по њих прних дана,
И јуначку снагу добијо је неку
Да уништи, сврби, мрског душмана.

Не марећи за крв, проливену своју
Не гледајући' жртва за жртвом што пада,
Хрлио је напред, све са већом вољом,
Носећи слободу свом роду што страда.

Тех. Ђ. Ђорђевић

Коњички релеј

— Уз нашу слику —

На страни 312. доносимо једну лепу слику са бојнога поља, која представља коњичке релеје на Косову Пољу. Поред телеграфске линије увек наша војска поставља и коњичке релеје, да је осигурана брза веза између појединих одељења. Наша слика представља једну такву релејну станицу. Десни коњаник примио је писмену наредбу, и стављајући је за шајкачу и спрема се да отказа до идуће станице, где ће је предати другом, а овај трећем релејцу и тако се наредбе великом брзином преносе.

Са бојног поља

Из кантонмана у Призрену

Слика представља један официрски коњички кантонман у Призрену, који је у нескадашњој српској читаоници, што се види и по сликама на дуварy. На слици су с десне на лево: потпоручник Лука Антић, резервни потпоручник Драг Јаковљевић, капетан Гојко Јовановић, благајник Илија Вукадиновић мајор Ђока Крстић, капетан Ђорђе С Исаковић и резервни потпоручник М Торбаревић.

Са бојнога поља

Коњички релеј

Наши

Капетан Милош Банићевић, пећер
пресједник српске

Наши по

Отварање једне

унаци

Вуйшић и капетан Бешшковић
с црногорског бојишта

Једреном

ше турске гранате

На светоме месту

Гробови кумановских хероја на Кумановском гробљу

Наша слика представља гроб јуначки погинулог пешадијског капетана Богдана Анђелковића и гробове славно му палих другова који су сарањени код Кумановске цркве. — У густој пушчаној и шрапнелској ватри код Нагоричана, храбри капетан Богдан, чију смо слику донели у првоме броју, улетно је са четом, отерао турску посаду, али и сам нашао смрт. Слава му! Оставио је жену са троје мале деце: Ђорђа, Богдана, и Анђелију да га жале али и да га славе, јер им хранитељ паде за уједињење и ослобођење Срспства, за величину и славу Отаџбине.

Са Једрена

Разбијена турска батерија

Косовски осветници

ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

Никола Филиповић

ВОДНИК 2. ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА КЊАЗА МИХАИЛА

СЛАВНО ПАО НА ТАВАНОВЦУ ПРЕД КУМАНОВОМ

Дојчин

— Андра Гавриловић —

Боли деки... шкиро се вија —
„Не Солуна пеала за Дојчина!"

Спустило се вече, сунце мору пада,
Вечерњача дрхти са страха и јада.
Кандило утрну, где до сада сија
Пред олтаром цркве Светог Димитрија,
Гојан доро хрже и копитом бије,
Кукавица кука зла се смутња вије,
А помнс'о страшна к'о железо стеже:
Сад умире Дојчин, болима подлеже...

У црнини Солун, та челенка мора,
Дугачка је ноћца — далеко је зора...

Док бесмртност трепну - смртни и не знамо
Векови су за њу један тренут само —
Промени се живот ове грудне свете,
Под Солуном мрке јавиште се чете,
Са истока зора, да их види, прену,
Цветаше цветићи што, мишљасмо, вену...

Звони, трешти, дуж мора је буна:
— Оздравио Дојчин од Солуна!

Наши јунаци

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОРУЧНИК

БРАНА М. ТОДОРОВИЋ.

Водник у 4 батаљону 11 пука Карађорђа

Као потпоручник пошао је у овај ослободилачки рат са војницима свога родног краја, као водник чете у четвртом батаљону једанаестог пука Карађорђевог, шумадијске дивизије првог позива народне војске. Млад, бујан, са лепом интелигенцијом и поносан на своје порекло као праунук кнеза Теодосија из Орашца, Брана је пошао у овај рат с одушевљењем, да послужи своме народу у остварању његових вековних националних идеала. Учествовао је у свима борбама шумадијске дивизије и свугде се видио истицао, те је награђен унапређењем у чин поручника. Када је трећа армија ђенерала Боже Јанковића свршила први део твога задатка у Старој Србији и образован Албански Одред са задатком, да избије на Јадранско Море и на његовим обалама побије српски стег, Брани батаљон је додељен томе одреду, који се нечувеним напорима, савлађујући мушки и јуначки несавладљиве препоне, кроз непроходне гудуре пробио до Љеша и Драча. Када је и српски Приморски Одред узео учешћа у опсади Скадра и овај батаљон Карађорђева пука је, дошао према Брдици. У несрећном нападу на Брдицу, који је још остао необјашњен, ноћу између 25. и 26. јануара 1913., овај батаљон је љуто пострадао, јер су се и официри и војници борили до последњег човека, да не осрамоте име пука Оца Србије хероја Тополског, Карађорђа бесмртнога. Резултат њиховог ненадмашног јунаштва је био, да су после ове борбе од 15 официра остала само двојица, а од преко хиљаду војника и подофицира једва 150 живих сенки. Батаљон је наишао на курјачке рупе

и жице и ту је уништен. Брана, који је непрестано био на челу своје чете неумрлих шумадинаца и сам паде у једну курјачку рупу. Ту су га онесвешћена нашли Турци и одвели у ропство, у Скадар, одакле се одмах, по наредби Есад паше, јавио својој команди. У Скадру су Турци и њега и остале српске заробљене официре и војнике добро пазили и лечили. Када се Скадар предао храброј црногорској војсци поручник Брана је ослобођен ропства са друговима и војницима, и данас је у својој команди.

Брана је син окружног шумара Милисава, свршио је нашу ратарску школу и вишу ратарску школу у Чешкој. Рат га је затекао у положају помоћника економа округа крушевачког. На бојном пољу има рођеног брата, резервног коњичког потпоручника Александра, који је водник у дринском дивизиском коњичком пуку првог позива

У данашњем броју доносимо две групе српских официра под Једреном.

Једна представља команданта друге српске армије ђенерала Степу Степановића окружена његовим штабом. На слици су: начелник штаба ђенералштабни пуковник Воја Живановић, његов помоћник ђенералштабни пуковник Миливоје Зечевић; инжињерски пуковник Милош Ранковић; коњички пуковник Стеван Рекалић; ђенералштабни пуковник Данило Калафатовић, српски војни аташе у Софији; судски потпуковници Војислав Весовић и Драг. Ј. Антула и други официри из ђенералног штаба са неколико бугарских другова а међу њима је и Пера В. Јовановић — Бачевац, учитељ

На другој су слици официри дунавског пољског артиљеријског пука другог позива народне војске. Командант пука, пуковник Драг. Стојановић наслоњен је на топ, с друге стране је мајор Лаза Лазић маіор Хорстиг капетани Ник. Богдановић, Целебрић, Драг. Миливојевић, Луковић, Св. Поповић, Јов. Миловановић, Ж. Завишић, и поручници Властимир Јовановић, Влад. Недељковић, Ј. Шафарик и др. са групом својих подофицира и војника.

Наши под Једреном

Официри дунавског пољског артиљеријског пука II. позива.

Наши у арнаутлуку

— Војска и Арнаути —

Ми смо били у селу Бр. у Албанији Ту смо били ја и командир у кући једног богатог арнаутског првака Сулејмана из куће „Леке". Ова кућа нас тако дивно гостила ....

Једнога дана баш кад смо седели за ручком дође депеша: да се тај Сулејман и још двојица — као и још тројица врло образованих Арнаута који су говорили француски (отац је био професор — Турчин — француског језика), да се сви везани доведу стражарно у О. Ја и командир бесмо запрепашћени. Ко ће поменути и ко ће га везати.

Сулејман као да је приметио ....

После подне ја му саопштим депешу.

...Он је био запрепашћен и пребледио, а затим се заплака, ...и рече: „ви вршите своју дужност.. ја ћу да идем . . ."

Ја и командир решисмо, да све те људе пустимо кући за ту ноћ и да их сутра ја лично спроведем у С. Надао сам се, да ми командир неће замерити за то и да ће бити пажљивији према њима. Ми им саопштисмо (пошто смо их дозвали) наређење и рекосмо, да ћу их сутра ја спровести.

Зебли смо целе ноћи, да који не умакне. Ништа нам није остало, до да се и ми убијемо, ако они умакну.

Сутра дан рано ето су дошли.

Беше мећава. Ја пођох на челу, а они један по један на коњима замном. Сви су водили још по једног момка. Ја се нисам хтео окретати да не виде моју сумњу. али сам зебао, да ко не остане. После мушког кретања стигли смо до једне караула. Ту скретох с' коња и сјахасмо да се мало прихватимо. Један најсумњивији није био ту. Ја се окамених. Ту је била и шума. Упитах мог војника: где је тај и послах га, да га потражи. После ½ часа онај је јахао полако к' нама. Родио сам се.

Кад смо стигли у Ст. замолих команданта, да их пажљиво прими, што он и уради. Затим их други официр спроведе у О. Тамо су их испитивали и држали 2—3 дана па су их пустили. Чим се они вратише и ми добисмо смену. Они су од радости плакали, кад су се вратили. Испратили су нас далеко... и били су веома благодарни, што смо им уштедили ту срамоту, да их њихови Арнаути виде везане и понижене.

ЦРНОГОРЦИМА.

Са брда ваших, гдје слобода вјечно
Гњездо сваи на удиа свјету: Плавну
Гром правде свате, страшни, први, силни,
Да пожар јави грозни на Балкану.
Дигосте прах осветнога мача
Што од Косова хрђао и спао
Посијечом свијет — таку борбу гледо
Невиђењ што ј' то борци се за право!...
И лути Давид смлави Голијата:
Јунаштва листом браће подигнуте
Васионом свјету не далек позната.
— Ал' данас данас: Здраво српски борци!
Ред дивне славе клицем достигнуте
И први нек вам клик: Здраво Црногорци!!..

Одзивнски Руслар.

Од Ваљева до Јадрана

— Са данским дневницима другог позива — (5)

И збиља. Турци из почетка почеше да дају отпор нашима на вису, гађајући у непробојно стење, а по том као бесомучни јуриуше у шаторе, завукавши само главе под шатор. То бегање Турака наступило је само с тога, што је поручник Станимир Пешић са својом четом, разјуривши посаду Џенер Касаба, пришао к нама и на тај начин увећао смртоносну ватру, противу градске посаде.

Видећи се на невољи, командант града Љеша турски потпуковник Абидин ефендија нареди, да се истакну: прво једна, па том друга, па и трећа бела застава. Војници пак нападајући на пушке беле мараме, држали су их у знак предаје изнад глава. Храбри пуковник Плазина, веровао је, да сад није превара, као што је било оно под., када су их таквим, једног, ма и турског официјрима, неки срећом без претурања, јуримо низ брдо ка градској капији. Задња пак врата од града, кроз која су Турци покушали да побегну ка Скадру, по том им је план покварен, затворише се: а на предња изађоше парламентари, држећи на дугачкој мотки велику белу заставу.

Бојећи се варања да не буду кажњени због подлачке преваре, Турци нису предлагали никакве услове о предаји.

Око четири часа изашао је потпуковник Абидин — ефендија, праћен официјрима, на челу посаде и предао се пуковнику Плазини.

Из града је изишло: 36 чауша: 5 башчауша; 62 онбаше и 854 редова. Војници су по изгледу били такви као да су трпели глад. Официјри пак, страхујући за своје животе, били су бледи и тек пошто су се из разговора (већина их одлично говори француски) уверили, да им неће ништа бити, но ће се само до даље наредбе задржати као ратни заробљеници, почели су да се краве.

Братски састанак Српске и црногорске војске код Љеша.

Пошто се цео први батаљон спустио са врата оног брега, остали смо под градом дотле, док сви турски војници нису из града изашли. Чим су турски војници изашли ушли су наши у град.

Пљусак је био тако страшан, као да се облак провалио. Ну није прошло ни четврт часа од изласка Турака из града, а с десне стране града, отуд од вароши појавише се неколико Црногораца и одушевљено клицајући Ура! појурише к нама. Један од њих — барјактар, висок и добро развијен — старији ратник, притрча пуковнику Плазини и поче да га грли и љуби — плачући од узбуђења.

Ту су нам Црногорци потврдили, како они већ два дана нападају Љеш. Али проклети Дрим се као бесан разлио, а при том има, баш према граду, само један дрвени мост. Пасји Турци веле, окренули своја два топа право на они један мост, па ни не дадоше ни ока отворити. Али опет је срећа Србинова: што не дадоше нама, дадоше вама, опет нашој Србијанској браћи.

Пошто су наша два батаљона већ била ушла у град, то и браћа Црногорци пођоше с нама, а по том сортирајући се турским пушкама, које су на гомилама лежале у граду, опростише се с нама и кликћући као соко-

пшира, нечасним начином примамили на стотину метара пред градску капију, па по том осули на њих убрзану: пушчано-топовску паљбу, те мало што нису сви то неверство платили главом; да нису прилегли по камењару око града и тако се спасли — пуцајући из заклона, од сигурне смрти. Надајући се, велим, да више неће бити преваре, јер онда им неће бити спаса, пошто је храбри поручник Сапћелић почео већ да им пали шрапнелским зрнима — неверничке турове, пуковник Плазина нареди и пуковска труба запишта: *прекини паљбу!*

Мајор Мутровић нареди батаљонском трубачу Павлу, те и овај прихвати и отсвира такође: прекини паљбу! Већ смо хтели да следујемо наредби, којој смо се надали: трчећим кораком низ брдо! Кад мајор показујући руком на мост, који се видео преко града, а којим се иде на пут за Сан Ђованни ди Медуа и Скадар, довикну нам, да оспемо убрзану паљбу на мост, односно Турке, који су преко њега бегали. Поново зацикташе пушке, а и поручник Сапћелић окрете своја бојанска два топића и Турци тад: неки се вратише натраг у град неки поскакаше у валовити Дрим, а мањи их део одјури путем за Скадар. Тада наш трубач Павле поново засвира! прекини паљбу! А ми, почесмо да неки котр-

лови, одјурише низ градску стрмен, кроз пљусак и таму, у Лешан град. Те ноћи није било спавања. Узбуђење је било и сувише велико, а и пљусак није дозвољавао да се ложе ватре. При том глад, која је тек сад, када се више није мислило на довршење светог нам задатка, да се што пре изборе на море, пошто је заузећем Леша, наш задатак завршен, стомак је почео своју паклену песму. Али, невоља уви свачему. Тако се и у граду, што но кажу, за трен ока нашло неколико џакова брашна, које Турци нису стигли да поједу и одмах по том засветлуцаше ватре. Војници весело поседаше око ватре у блато и с највећим гурманским задовољством очекивали су: да, или буде каша од брашна готова, те да умире своје прегладнеле стомаке, или су се отимали о још некувану брашнену кашу и пресну је јели.

Док је тако било код нас у граду, Малисори, који, су као шакали ишли пред нама, око стотина на броју, а чим је почео са града да гуди турски топ, побегли: сад су се као хијене појавили. Сваки од њих, зграбио је пушку — две, па алакајући јурају на вароши Леш.

Та је ноћ за становнике вароши (чаршије) Леша била и сувише страшна. Те су ноћи Малисори, удружени са својим крволочним женама, разваљивали без мало сву чаршију. Сваког, ко им се успротивио, они су без икаквог милосрђа — убијали. Малисори су тада у неколико задовољили своју мржњу, коју они према овом граду деценијама хране, а уз то су се сортирали и робом за по неколико месеци.

За време Турака, Малисори су били страх и трепет становницима Леша. Они су и тада нападали на варош и вршили пљачку или су сачекивали караване, који су једином путем, који води за Скадар а тај пролази кроз Леш, па пушкарајући се с њима, кад их савладају, пљачкали су их до голе душе. Колики су страх међутим имали од Малисора, види се и из тога, што нису ту ноћ смели, као до тад, ни да се бране јер су око „јаџије" видели, да је престало турско господарство. Они су мирно сакривши се, очекивали, да их „непријатељ" ослободи опаке браће и пријатеља Малисора, кад то нису могли Турци.

ИЗ НОВЕ СРБИЈЕ

Дебар: Чаршија.

Ту ноћ, ма да је као што рекох, киша лила као из кабла, спавали смо као заклани, осећајући сву сласт признања, које ће нам се доцније учинити услед тога, што смо први, од целе српске армије, свршили свој задатак.

У пет часова из јутра, већ смо сви били на ногама, киша је и даље падала, али то није била сметња, да војници изађу из турских шатора и построје се по четама.

Призор, који нам се указао пред очима, био је ужасан. Војници стоје у строју: мокри и каљави од главе до пете. Око њих и по крајевима града леже лешине убијених коња, овнова и турских војника. А по целом граду наши војници скупљају растурене заробљене војнике турске.

У том дође пуковник Плазина и пре но што је остале многобројне дужности свршио, поставио је: за начелника приморског округа арт. потпуковника Милана Павловића, за начелника војне станице у Љешу Милана Љ. Митровића, добровоца V пука, за управника вароши Леша, коњичког наредника Ђ. Којића и за председника лешке општине, Михајла Јевтића — Кајла, адвоката из Ваљева.

Одмах по постављењу — прва српска власт у Приморју — кренула се у варош Љеш. С њима је пошла и друга чета V пука.

Призор, који нам се указао при уласку у варош Љеш, не да се пером описати. За то би требао фотографски снимак, па да тек он верно представи грозну слику — малисорског мародерства.

Али, на велу радост становника Леша, малисорски шакали: људи, жене и деца, већ после два часа од уласка нашег у Леш, били су разјурени. Те животиње у људском облику, бегале су главом бозобирце, остављајући за собом понету пљачку.

Варош Леш пак, пржава је, као да деценијама ђубре из ње није изношено. На све стране рушевине и пржавштина. По где, где, пак и лешине Лешана, као трофеји дивљаштва Малисора, од прошле ноћи.

Грађани Леша, чим смо ми ушли у варош, почели су да излазе из домова и да ниричу пред разваљеним им дућанима проклињући Малисоре и преко тумача Леке, да нам објашњују, какве су све невоље они претрпели од браће Малисора. Ни један пак од опљачканих није се потужио, да су им Црногорци учинили то зло. На тај начин они су у напред демантовали сва доцнија нагвађања, како су то урадили Црногорци.

У граду лешком и варошким магацинима задобилисмо неколико џакова брашна, које су војници прошле ноћи појели. Уз то још: једну турску — војну заставу; два топа; 2500 пушака разног система; 800 ножева за пушке; 47 малих војничких ашова; 13 пиџухова; 4 добоша; 399 фишеклија; 82 опасача; 50 сандука брзометне муниције; 7 сандука мартиновке муниције; 168 сандука шрапнела; 2 бурета барута, 6 сандука темпирних упаљача; 1 сандук ручних бомби; 1 сандук ловачких метака; 1 велику гомилу пушчане муниције — око 100 000 метака; 8 самарица за коње; 27 џакова брашна; 25 и по џакова зоби; 72 канте гаса; 9 џакова пасуља и три и по вагона соли. Каса соларе, као и поштанско телеграфска, била је пре нашег доласка разваљена. У опште, новац — ни војнички, ни државни није нађен ни у граду, ни у вароши.

Доцније се пак показало, да је за време, док смо ми очекивали излазак Турака из лешког града, са задње стране ушао у исти, један официр црногорски и од поштанског суруџије, који се био скућурио у један крај града, отео двоје бисаге турских лира — у износу око 100.000 динара. Тај је новац он предао црногорском министарству финансија. Ово је причао суруџија, кад је ухваћен и кад му је тражен рачун о том новцу.

Тога дана, 6 новембра, доказало се, да је при заузећу Леша, учествовао само 3. и 1. батаљон V пука и имао је: 8 погинулих и 12 рањених војника, 1 рањен подофицир и тешко рањен командир 3. чете 3. батаљона, резервни поручник Ђорђе Петровић, из Тодордола. Тај храбри поручник је након неколико дана подлегао ранама и сахрањен на брегу, код католичког манастира. Он је био претеча доцније славно палом Борку Паштровићу, арт. мајору. Слава му!! (Наставиће се).

Наше жртве за Бугаре

Драгољуб М. Грујић СТУДЕНТ СРПСКЕ ВОЈСКЕ ГА УНЕВЕКОВЕЧУЈЕ, РЕДОВ ЧАЧКЕ ЧЕТЕ.

Доносећи слику честитог младића који је учествујући у опсади Јоханна подлегао тифусу 29. новембра, хоћемо да истакнемо његову искрену и снесну љубав према своме народу. Он је, годину дана раније, био одобрењем служења војске као пратковић. Међутим, чим је објављена мобилизација, у очи рата, он је на све начине покушао и успео да буде примљен у редове бораца. Полазећи, он је оставио мајку, братића и две мале сестре, којима је био хранитељ. Пошао он је отишао спесно и искрено. Њега нема. Али ми верујемо у велику будућност Народа, чији најбољи синови дају сами себе на жртву Слободе. Слава таком народу! Слава палим за Отаџбину!

Наши под Једреном

Отварање турске нескрстнуте фугасне гранате.

Колика је несрмсност турских артиљеријских официра била у настали рађања и руковањем брзометном артиљеријом нарочито у изналажењу непријатеља и погађању сигурном ватром у толико им је ваше била несолидна муниција, нарочито код хаубичких и дугачких топова. Изгледа ми да су им Немци готово намерно дали богату, управо луксузну спрему, али несолидну. Код многих зрна недостајали су битни делови за експлозију, код других је вероватно експлозив покварен, код трећих је заборављено рђано и т. д. те се једино таме да објасните толика маса бабачених а не распрснутих зрна.

Овака муниција била је по нас врло добра, јер није правила велике штете. Био је један случај, да је зрно ударило у земуницу послуге 1. батерије дунавског артиљеријског пука II позива народне војске у којој су били војници и само зато, што се зрно није распрсло, није направо никакве штете.

Ми смо та зрна копали и правили у намери да их за успомену задржимо. Ова слика представља такав један моменат, како пуковски бравар отвара нерасприснуту турску фугасну гранату у присуству артиљеријског пуковника Пере Лазаревића, пешадијског капетана Марковића и артиљеријског наредника сада потпоручника Драг. Маслаћа.

В. К.

Ослобођење Призрена

— Проглас српске војске —

Донели смо неколико слика из Призрена и неколико писма о освојењу и животу у овом старом престоном граду српском. Данас доносимо једну слику, која представља град (варош) гледан са тврђаве Душанове. По положају своме, ово је један од најлепших градова на Балкану. Српска војска је у њега ушла 18. октобра. Први је ушао коњички мајор, сада потпуковник Селимир Остојић са својим комбинацима. Уласком у град Остојић је на грађанство Призрена упутио овај проглас:

„Грађанима свих вера и народности града Призрена и његове околине!

Браћо!

Без Божије воље и заповести ништа се на овом свету не може догодити. И ми Божијом вољом и помоћу дођосмо к вама у старопревни град Призрен. Не дођосмо к вама да вас наробимо, него да вас ослободимо беда и невоља, које и ви и наши претци подносите више од 500 година од изјатских освајача. Они вас за пуних 500 година своја владавине научему не увиђрешне, већ вас у мраку задржаше.

...Сада држаћна власт, потпомогнута војском Његовог Величанства Краља Петра I., нарочито ће бранити светињу ваше породице и вашу част. Тврду вам божију веру дајемо, да вам нико неће дирати у вашу веру и ваше обичаје. Часну вам реч дајемо, да нећемо вршити ни дозволити никакве освете, оружје ћемо употребити само против оних, који се оружјем одупру. И из које куће на нас пушка пукне, она ће само кућа бити спаљена. Из кога села буду на нас пуцали, оно ће село огњем сагорити.

Земаљ је дошао браћо да се азијатски јарам скине, и да и ми и ви заједно у миру и љубави живимо под владом узвишеног нашег господара Краља Петра I.

Да би од данас завладао потпуни мир и ред и поредак какв у овој варошн тако и у околини њеној, наређује се наређује свима становницима града Призрена и околине, да у најкраћем року положе оружје овдашњој команди војске Његовог Величанства Краља Петра."

Борба на Кичеву

— Срџин српских успеха —

Борбу код Кичева организовао је био на своју руку чувени тетовски паша Мехмед паша — Дерала, један од највиђенних и најбогатијих арнаутских вођа. Он је прикупио што је могао Арнаута из целог тога краја. Фети паша, који се после кумановског пораза повукао чак код Кичева, није био особито вољан, да се мери са Србима, али је на Мемед пашине претње, морао оставити регуларне трупе под вођтво Мемед пашино и у ствари је Мемед паша који држи притиснуте најбоље и грдне просторије од Тетова до Кичева, ту бранио своје господство, јер је био уверен, да ће се после заузећа тих крајева, те земље вратити правим сопственицима — Хришћанима.

Борба се дакле водила само на наваљивање једног човека, и ако је и војска а нарочито становништво

под војством српског Велешко — Дебарског Епископа Варнаве, тражило да се од борбе одустане и варош преда. Борба се водила на висовима Осол, Махмудвозе, Рачачки и Дренково. Са српске стране били су у борби ангажована два пука моравске дивизије другог позива, коју је водио пуковник Недић.

Борба, у којој је врло живо учествовала и наша артиљерија, а и турска, трајала је од 3 часа ујутру до 2 часа по подне. Сви су официри и војници чинили, као и увек, своју дужност, борећи се као лавови протизу знатно јачега непријатеља, који се нарочито био добро учврстио при улазу у варош.

Командант трећег пука Стефановић, на капетан Пауновић, који је управљао четвртим батаљоном трећега пука, као и поручници — сада капетани тога батаљона: Радић и Милан Вл. Ђорђевић, који су се на Мрдару одликовали, и овом су приликом показали особиту прибодност и жестоким нападом на центар турске војске, помогли решењу битке. Улаз наше војске у Качево, био је величанствен.

Сваколико становништво и хришћанско и мухамеданско, које је у грдном страху провело последње дане, дочекало је наше трупе са ретким одушевљењем. Мухамеданци се одмах понудили да их снабдевају свим, што је потребно. Ми смо ту задобили око 8000 пушака и грдну муницију, коју су Турци у бегству своме немилице бацали. Турака је мртвих и рањених на 1200, наших око 300.

Официри из Србије у Црној Гори

— Уз нашу слику —

Ми смо у 17. броју из пера нашег четничког дописника опширније проговорили о доласку тројице наших артиљеријских официра у црногорску војску приликом последњих успеха бомбардовања Скадра. Да се одужимо датој речи доносимо и слике ових дивних сокола, који су нам осветлили образ међу браћом Црногорцима. Сва тројица, вратила су се одо дана у своје команде у Србију, срдачно и братски испраћени из Црне Горе у којој ће се ова три имена наћи с хвалом и благодарношћу помињати. Поводом њихова испраћаја са Цетиња звонили „Глас Црногорца“ и „Цетињски Вјесник“ пишу ово:

„Почетком ове године у нашу су земљу допутовали три официра из Србије мајор *Љубиша Љубишић* и капетани прве класе *Милош Бањићевић* и *Драгутин Благојевић* са три батерије брзометних топова. Они у били придодани нашој војсци и додијељени су зетском одреду. Сва тројица ових артиљеријских официра имали су позиције у непосредној близини Бардањола и прво њихово учествовање у операцијама наше војске било је у далеко познатој тродневној јуришној битци приликом заузимања Бардањола. Како у тој битци, тако и доцније све до пада Скадра они вазани артиљеријски официра братске нам Србије истакли су се својом савршеном спремом, одлучношћу и оперативношћу тако, да су са своја рада и држања стекли опште симпатије и уважење. Послије заузимање Бардањола, мајор Љубишић и капетан Бланковић остали су и даље у зетском одреду, док је капетан Бањићевић додијељен приморском одреду, гдје је са својом батеријом имао позиције на Широчком Вису. Када су завршене операције наше војске, они су преко Скадра дошли на Цетиње, гдје су се све до данас бавили, предусретани општом пажњом, поштовањем и љубављу. Како су неки дан добили из Србије наређење, да се врате у Отаџбину, Његово Величанство Краљ, који их је за све вријеме њиховог боравка у нашој земљи милостиво предусретао с нарочитом пажњом и наклоношћу, као год и сва чланова Краљевске Породице, у суботу је благоизволило да их задржи на ручку, а у понедјељак их је примио у опроштајну аудијенцију, захвалио им се на њиховом неуморном труду и ревносном раду одликујући их. Мајору Љубишићу додијељен је Данилов орден трећег степена и сребрна медаља за храброст, а капетанима четвртог степена и сребрна медаља за храброст. Том приликом Његово Величанство Краљ благоизволио им је саопштити да ће, Његовим заузимањем, и у Србији бити одликовани због њихове ревносног рада. У суботу у вече у „Гранд Хотелу“ одвојило грађанство приређено им је банкет, а у недјељу у вече њихове колеге црногорски официри. Они су јутрос 22 маја отпутовали са Цетиња преко Солуна за Скопље, истим путем којим су и дошли, срдачно испраћени од својих пријатеља и поштовалаца, које су у свој нашој земљи за ово вријеме у врло великом броју стекли. При растанку с њима, ми им желимо срећан повратак у Отаџбину, која се овијема официрима може само да поноси, јер су они војску братске Србије овије достојно репрезентовали. За све пријеме њиховог боравка наш народ, који је у непосредној близини посматрао њихово благотворно дјеловање у операцијама наше војске, од кога је у највећим окршајима и лично крвни користи осјећао их је на сваком кораку пажњом и љубављу, гајећи према њима највеће симпатије и уважавајући њихов благотворан рад у нашој војсци. Поносни и горд што их је имао у својој средини, он их испраћа са највећом љубављу, желећи им срећан повратак у отаџбину, којој су код нас образ осветлили и оправдали онај лијепи глас, који у цијелом свијету њена поносна војска ужива. Срећан вам пут, драга браћо, дични официри братске Србије!“

На то ми не би имали шта више додати, јерречитије признање не може бити.

Мајор Љубишић је један од најбољих наших артиљеријских официра и један међу њима, који је своје стручно образовање проширио на чувеној нашој артиљеријској официрској школи Фонтенеблау у Француској.

Капетан Бањићевић је син Ђорђа Бањићевића, чију смо слику донели у 13. броју. Отац му је био јунак и у српско-турском рату одликован је златном медаљом за храброст. Стари Бањићевић је рођен у Црној Гори, којој се ево достојно одужио његов јуначки син.

Капетан Бланковић је као и Љубишић и Бањићевић улучен у Црну Гору као један од наших најбољих младих тобџија и он је то повереље са својим друговима оправдао како се само пожелети могло.

Поред црногорских одликовања сву тројицу је Њ. В. Краљ једним указом одликовао златном медаљом за храброст.

Ревизорима и продавцима: И ако је већ 9. јуни од 70 продаваца из унутрашњости, послала су само тројица обрачун и новац за месец мај. Добра половина није још платила ни април, а великих је број таквих, који дугују 3, 4 па и свих 5 месеци. Томе морамо учинити крај, јер ми унапред плаћамо и слике, и клишета, и хартију и штампу. Од идућег броја обуставићемо слање листа свима, који дотле не измире своја дуговања. У идућем броју ћемо, с благодарношћу, истаћи имена тачних и савесних ревизора и продаваца.

ШТАМПАРИЈА НАУМОВИЋ И СТЕФАНОВИЋ, БЕОГРАД, Чика-Љубина ул. бр. 8. Одговорни уредник: Ст. Пал. Шћепчић.

Косовски осветници.

Пешадијски поручник

† Милован Дамјановић,

командир 3. чете, 2. батаљона, 20. пешадијског пука

Славно пао при освојењу Једрена

Међу многобројне жртве, што их је српски народ поднео за освојење бугарског Једрена долази и овај млади, лепи, симпатични, спремни и одушевљени српски официр, син поносне Груже, поручник Дамјановић. Као командир чете он је учествовао у успелом продирању друге армије на Овче Поље, одакле је после с пуком и дивизијом отишао под Једрене, где је славно као јунак пао за част српског оружја. Када је наређен општи јуриш на Једрене поручник Милован је на челу своје храбре чете полетео у кишу куршума. Ту су пали многи храбри наши ратници, а један непријатељски куршум учинио је крај животу и поручнику Миловану, чијој су се неустрашимости дивили његови војници. Мртво тело палог хероја из срца питоме Шумадије вечан сан почива под зидинама Једрена, које је пало под ударцима славне друге српске армије, а крај Марице где вечан сан почивају и Вукашинови јунаци пали на Чрномену.

Милован је свршио неколико разреда гимназије и подофицирску школу, али је неуморно радио на своме усавршавању, тако да је, и ако без више војне школе, долазио у ред најобразованијих наших официра. Бавио се и књижевношћу; његове песме радо су примали и наши угледни књижевни часописи. Као друг био је пун искрености, као старешина био је војнику и отац и мајка, те његову прерану смрт искрено оплакују сви, који су га познавали.

Слава јунаку!

Број 21. БЕОГРАД. ВИДОВДАН, 1913. Година I.

БАЛКАНСКИ РАТ

Број 20 пара

Број 30 филира

У СЛИЦИ И РЕЧИ

УРЕДНИШТВО: Краља Милана ул. бр. 2. ТЕЛЕФОН

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ. ШИЉАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Ђенерал Живојин Мишић

помоћник начелника штаба Врховне Команде

ТУРЧИНУ!

Ој Турчине, ој, авети,
Сад ће више неће клети!
Духну ветар у час срећни,
Духну ветар петовечни, —
Није ветар већ уздаси.
Твоја свећа већ се гаси!
Зграби свећу, бежи с њоме,
Бежи с њоме дому своме,
А нека те вране прате,
Бежи дому Анијате!

*

Ој Турчине, ој авети,
Сад ће више неће клети!
Ове горе, поља ова,
Гњезда наших соколова
Што си наклом створит знао
— Где си данас клеко, пао
Леш до леша овде труне,
Долине су крви пуне!
А где деца наша пиште
Није село већ згариште,
А што мајке наше ћуте
То су клетве замрзнуте
Наше жртве још су пале —
Бежи Туре, бежи отале!

Ој Турчине, ој, авети,
Сад ће више неће клети!
Ал' кад буде што ће бити,
Кад се добро семе хити,
А још боље кад уроди,
На сунашцу, на слободи:
Кад пропева брег, долина,
Мила српска домовина;
Кад у њојзи к'а у рају
Цркве, школе процветају.
Кад по сели по градови,
Кликну српски соколови,
Соколови мира, братства,
Соколови човечанства;
Кад се створи њива реда —
Њива среће, жива нада, —
Домовина наших чеда,
Ко' кошница пуна меда..
Тад завири, болан Мујо,
У тај санак људи сретни,
Уједи се љута гујо,
Сатано им петовечни.
И на прошлост своју пљуни.
Види, па се — сам прокуни.

Јован Јовановић

Косовским осветницима

Хероји, јунаци, осветници Косова, ваша многа јуначка дела, обагрена врелом вашом крвљу. Историја не може да стигне да их златним словима убележи у простране исписнице листове српске историје. Дела ваша, сунцу равна, већа су од Балкана, дубља од Адрије. Брже сте назидали половину Велике Србије, него што то учинише у своја респективна времена: Стеван Немања и Душан Силни. Ко да вам се не диви, ко ли да вам не позавиди!

У својој скромној од похода отрвеној униформи, са позлаћаним оружјем, које често љубите врелим пољупцима захвалности, освајате српска историјска места, која до јуче беху пољ, долине и планине плача и суза. Ваше ноге, увијене у обојке и опанке, газе по травном и стеновитом земљишту, које до јуче бејаше српско гробље, а сада на томе гробљу васкрсавате нов, поновљен, српски, слободан живот. Идете закићени шимширом и невеном путовима и местима којим су некада лавориком искићени пролазили Душанова и Лазареви оклопници. И нада после љуте борбе застанете, да се после сјајно заслужене победе одморите, српске вам виле у ноћној немој тишини из облака и планина силазе нечујно, да зацеле ране рањеницима, склопе очи погинулим, а преостали, пољупцима даду нове снаге за сутрашњу битку и победу.

Што су Срби пре пет стотина година изгубили у стогодишњој борби са Турцима ви, јунаци, који на врховима својих бајонета и ножева носите само венце победа, ви ћете, витези без страха и мане, повратити за тридесет дана. За толико дана крвавих борби, ви нигде не устукнусте, ни једну битку не изгубисте и ако сте имали пред собом љуташ, дивљачког и многобројног непријатеља .. Одиста, одиста; дела су ваша сунцу равнавиша од Балкана, дубља од Адрије!

И када ускоро дође време повратка својим домовима, ви ћете се, творци Велике Србије, са бојних огњишта и попришта вратити са тужним и радосним срцем. У повратку прођићете свакако мимо гробова својих погинулих другова. Пођи ћете без топота и жагора из страха да их не узнемирите у њиховом вечном миру. И копите ваших коња, нека не одјекну на том још неизбусаном гробљу. Али не! не! ваши браћо сахрањени и браћо опојани другови устаће пред вама преосталим, да се још једном с вама опросте и пољубе. Окружиће вас при љубљењу и опрштају крвљу, која се цеди из крупних рана; ала та крв, на часак васкрслих погинулих ваших другова, биће вечита мрља на вашем телу, коју ћете ви, или бар ваши најближи потомци, опрати само у борби за коначно остварење Косовске идеје. Време нове борбе, показаће, како ћете ви одиста извршити и тај завет. При поновном свиласку у своје хладне, плитке и узане гробове, ваши ће погинули другови преко вас своје миле и драге на дому последњи пут поздравити. И не заборавите: сим отресете дебели прах са својих од дугог пута искиданих опанака и покула, отидите к домовима својих погинулих другова, утешите их у туги предубокој (али туги без плача и јаука.) вешћу, да су њихови пали јуначки и славно као косовски осветници Причањем о јуначким делима ви ћете благ мелем пронити на њихове дубоке ране.

А кад се јунаци са Косова, Вардара, са Дрима, са Мариде, вратите у Србију, до ваше пређаша границе, малу Србију, у чију снагу Европа није веровала, заостала Србија устаће на ноге и гологлава чекаће; јер нам ви доласте. Свуда ће вам путови бити засути цвећем које за ваш повратак чувамо и негујемо. У хиљадама руку наших напред ће бити истакнуте и сухе и дрхтаве руке ваших старих родитеља које ће вас тражити; жене љубе ваше на рукама ће држати одојчад вашу, да виде међу толиким јунацима и свога оца; сеје ваше закићене и браћа за бој недорасла, клинце вам као победницима у толиким бојевима. И кад се од пута одморите, своје бојно оружје, које вас није никад слагало, од прашине очистите, ви ћете својима милим и драгим, родитељима, деци, прија-

тељима, причати о српским, својим победама. Деца ваша, синови ваши, поносиће се јуначким делима вашим. А дела су ваша сунцу равна, виша од Алпа и Пиринеја, јача од Наполеонових победа.

Али авај! Неки ће од ваших другова најазд пзаћи из болнице са болешу у грудима, неки ће бити без руке, неки ће и без ноге. Али Србија, Велика Србија, неће, дакако неће, оставити ни те своје синове милости пролазника. Тим унесрећеним херојима несме бити једна утеха „Све ће то народ позлатити". Они се постидети и жалосни не смеју дочније видати, да стоје на живалим прелазима по варошким улицама; ни при изласку домова божијих и дворишта где одјекују песме Богу упућене, концертни звуци, шала жагор и смех пресићених људи. Велика Србија не сме трпети худе богаље: она их не сме оставити милостиви милостивих и болећивих људи. Велика Србија неимарима својим неспособним за рад, неће дати само венце славе и захвалности своје на великом раду и силном пожртвовању; она ће им дати и пристојна и довољна средства за преостали живот, јер су је и они стварали и створили.

Х.

Наши драги савезници

Њ. В. Краљ Јеладе Константин, са краљицом Софијом, престолонаследником Ђорђем, принчевима и принцезама.

НАШЕ ВОЈСКОВОЂЕ

ЂЕНЕРАЛ Живојин Р. Мишић

ПОМОЋНИК НАЧАЛНИКА ШТАБА ВРХОВНЕ КОМАНДЕ.

Оперативно оделење наше Врховне Команде у овоме рату, имало је на челу ђенерала Живојина Мишића. Тиме је казато много, о спреми природи и карактеру Мишића, јер, имати под командом 3 армије и многе друге одреде, наћи се сваки пут спреман, да се свакој армији и одреду да упут, одговор, наређење — диспозишија у опште, они, који разуму значај и тежину вођења војске, могу проценити тај велики и мучан положај данашњег војсковође, односно положај, спрему и карактер ђенерала Мишића, који је имао да руководи свима операцијама наше војске у овоме рату.

Ми се можемо радоватида, је Србија могла да покаже Европи, какве она синове има, и, да покаже, какве су војне школе у Србији.

Мишић је свршио основну наставу у своме селу Струганику, гимназију у Крагујевцу и нашу Војну Академију од 5 година курса у Београду.

Српска војска у Мишићу гледа свога будућег војводу, а ми му желимо да дуго, срећно и задовољно живи, те да и стеченим искуством својим у овоме рату, будућој нашој војсци створи јаку и непробојну основу, са које ће она моћи снажно и јуначки тако исто да крене у смрт за свете српске идеале, као што је под његовим вођством извршила ослобођење и уједињење Српства у Турској.

Заузеће Дебра

Пошто је Битољска битка већ била свршена, послате су разне коњичке патроле у извидницу да испитају терен и прегледају има ли где непријатеља или не.

Тако 12. новембра патрола под водством Милоја Милојевића, музичара, резервног коњичког потпоручника дунавског дивизиског пука, којим командује мајор Никола Цоловић, добила је наредбу да пође пут Дебра.

Он се са осморицом војника и два курира, комите, Јаћимом и Иваном крену из Ресне на Преспанском језеру у даљну официрску патролу.

Крај дакле кроз који је патрола морала проћи био је војсци потпуно непознат, а пут рђав. Један врло мали, кратак пут, патрола се кретала „удом", па је одмах морала ударити преко стења и верати се тако званим „козјим путем". Нарочито је од села Делогошта и Татеша тај пут необично кршевит, те је верање по стењу било врло опасно, а у толико више што се имало проћи кроз арнаутски крај, за који се није могло знати, да ли се жели предати. Шта више ти су Арнаути и претили, јер су чак из једног села (Мисловеђа) пуцали на патролу.

Но потпоручник Милојевић је избегавао сваки сукоб, пошто му то није био задатак и продужавао је пут Дебру.

Дан је био хладан, јесењи и шибао је оштар ветар. Цео сиви крш је свему давао суморни изглед. Уски видик се сваког часа мењао и небо сиво оловно, видело се као парче сукна разастрто изнад крша.

Срчући успут људе патрола се распитивала о много чему и добијала најразличнија обавештења. Ипак се могла закључити само једна тачна верзија.

Сва села на левој обали Дрима хтела су се предати, док на десној у којој спадају Долгаш, Осорница, Папрадиша, Власина, чија имена говоре да су од најстарија била српска, била противна предаји. Та села су правила сметњу и левој кичевској колони, која је доцније ишла кроз њих.

Имена других села још речитије говоре о негдашњој српској власти у њима и вековима који њих је пристајала без речи да призна српску власт.

13. новембра дубоко у мрак патрола је продирала даље. Ситна јесења киша праћена измаглицом још је више замрачавала и иначе мрачан видик и преко ноћи се морало јахање прекинути, да патрола заноћи у селу Лукову, па да се настави с првим осветком.

14. пре подне патрола је прешла Штипски мост на Дриму.

Колико лепоте, колико осећања у томе моменту? Штипски мост је један од оних старинских каменог мостова, који се као уго дижу над реком и везују две стеновите обале. А доле, чак дубоко испод моста хучи и пени се страховити и брзи Дрим. И како и нехотице падају на ум Војислављеви стихови „На Вардару":

Суро нечато стење горди се у небо диже.
Над урвинама сивим орли се о облаком боре.
А доле са страшним шумом Вардар се пени и стиже.
И пада кроз уске клисуре у сиње Јегејско Море...

Само не у Јегејско, но у Јадранско Сиње Море!

Али ће ко рајски феникс синути слобода мила
И ја ћу егзајати вевар где сада погружен стојим.
И наш ће орао бели широко развити крила над урвинама твојим!

Развио, развио, је крила и ево српских војника, који прелазе камени мост на Дриму, на оном истом Дриму на коме су се крвиле српске чете, чете краља Милутина!

Српска патрола наиђе на мост и пође даље старом познатом Дебру.

Но тек што патрола прође, примети двојицу мештана из Дебра који јој јуре у сусрет. Патрола их заустави, Јаћим, који је знао арнаутски, запитао их, куда ће.

Пред српску војску. Неколико раздражених људи спречавају им заселу код Штипског моста, но сад нека је хвала случају спасени сте, ми смо били послати, да јавимо да је град Дебар решен на предају.

Заседа! Да ли страх, да ли неки други разлози отклонише је? Или су и сами буктовници могли чули да им српско оружје доноси спас?

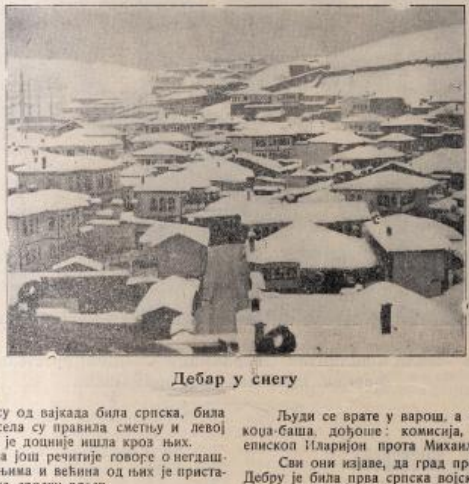

Дебар у снегу

Пред нама се видео преко једнога виса један крај Дебра. Иначе Дебар је сав прильубљен уз планину и спушта се доле у зараван.

Два грађанина на коњима изиђоше пред нас и донеше нам писмо од грађана Дебарских, које је потписао епископ Илариона и српски прота Михаило Петровић.

Писмо је било адресовано Победоносној војсци за Дримколе (цео тај крај зове се Дримколе).

Потпоручник Милојевић пристане на предају и нареди да изађу кодабаше и да изјаве, да се предају.

Људи се врате у варош, а после пола часа место кодабаша, дођоше: комисија, председник општине, епископ Иларијон прота Михаило Петровић и други.

Сви они изјаве, да град предају и у 11 часова у Дебру је била прва српска војска и по наређењу Милојевића почело је скупљање оружја у касарни у којој је и одсео Милојевић с патролом.

Турски официри, којих је било доста у граду, предали су драговољно оружје, и били су врло љубазни.

Пошто је наредио скупљање оружја Милојевић је прошао кроз варош, да разгледа све потребне му детаље. У једној кавани је затекао турске официре с којима се упустио у разговор.

Између осталога Милојевић је истакао добро држање турске војске на појединим положајима, нашто су турски официри у знак захвалности устали салутирајући. Да би се дао видан знак новосклопљеног пријатељства сви су пожелели да се спикају.

Да би били сигурнији Милојевић је изјавио достојанственим турским агама, да за њим долази велика

српска чета и наредио да се за ту војску спреми 800 хлебова. Сигурност је била загарантована.

Тек после 8 сати стигао је у Дебар један батаљон пешадије из Кичева и завео је српске војне власти.

У недељу 18. новембра., патрола се вратила у село Волину у састав ескадрона.

Споменик Косовским Јунацима

— у Крушевцу —

Овај импозантни споменик, који се поносно диже у скромној средини негдашње царске престонице Крушевца, видан је сведок благодарности и признања српског народа славно палим претцима нашим — Косовским мученицима, чије смо гробове тек након пет столећа успели да прекадимо громовитим плотунима.

Идеја, да се спомен Косовским херојима, који се храни у срцу и души сваког Србина од колевке до гроба, обележи достојним спомеником појавила се пред прославу петстогодишњице Косовске битке. Та прослава с великом свечаношћу извршена је у Крушевцу и том приликом је Краљ Александар ударио камен-темељац овом споменику, који је након десетак година и постављен.

Споменик је дело паштет вајара Ђоке Јовановића, коме је ово једно од најуспелијих дела.

Косово је осве̑ћено!

О, не плачи мајко, стегни срце своје,
Не тиште ме више љуте ране моје.
Оздравићу скоро, снага ми се враћа,
Па ћу опет тамо, где су моја браћа.
— Чело моје више није намрштено
— *Косово је, мајко, славно осве̑ћено!..*

Ох да знадеш само, добра моја мати,
Како је за Српство славно војевати;
Кроз паклену ватру, посред борбе љуте,
Сви смо напред ишли главе уздигнуте,
— А ни један није с правог пута скрено
— *Косово је, мајко, славно осве̑ћено!...*

Падали су наши, врела крв се лила,
На љуту је силу навалила сила,
Парали су прса оштри бајонети,
Ал' је сваки од нас хит'о својој мети.
— Не жалећи своје тело заморено
— *Косово је, мајко, славно осве̑ћено!..*

Као густи облак кад га ветар гони,
Летели су наши храбри легиони.
Душмани пред њима падаху ко снопље;
О томе сведоче: Куманово, Скопље!
— Османлијско царство ту је сатрвено
— *Косово је, мајко, славно осве̑ћено!...*

На Косову, мајко, нема робља више,
Пет-вековно робље сад слободно дише;
А из вреле крви палих витезова,
Изнићи ће бујна покољења нова —
— Види, српско небо свуд се ведри ено,
— *Косово је, мајко, славно осве̑ћено!...*

*

О, не плачи мајко, стегни срце своје,
Не тиште ме више љуте ране моје,
Оздравићу скоро, снага ми се враћа,
Па ћу опет, тамо где су моја браћа.
— Чело моје више није намрштено
— *Косово је мајко, сада, осве̑ћено!..*

Барјак Бошка Југовића

— једна драгоцена старина —

У манастиру Студеници, у ризници за чување старина, налази се крсташ барјак косовског барјактара Бошка Југовића. Он је од плаве свиле, а услед дугог трајања, свила се почела сама собом распадати, тако да је по ивицама већ искрзан.

Тај барјак је врло слабо и познат у нас због тога, што се манастир Студеница слабо и посећује. Зато би га сада, кад косовске слике попова оживљују, требало пренети у наш Народни Музеј, где би га сваки могао видети.

Наши државници

Настас Н. Петровић

НАРОДНИ ПОСЛАНИК И МИНИСТАР НА РАСПОЛОЖЕЊУ

Председник највишег, Финансијског Одбора, члан Скупштинске Војне Анкете, и речити и најубедљивији бранилац ваљаности данашњег напер артиљеријског наоружања, које својим савршенством задивило цео свет, Настас Петровић, несумњиво долази у коло наших угледнијих државника, који су знатно допринели својим радом славним нашим бојним успесима. Скроман по природи, он се јавно не истиче превише, али његов неуморан рад, документована способност и његова преданост општем добру, познати су, и с тога је у групи, којој припада, један од водећих политичара — цењен и од противника политичких.

ВЕЛЕС

— Г. Љуби Ђеравиковићу. —

Помамно јури Вардар к'о сплаву моћ да добе,
Када кроз крш и камен корито себи пробе.
Скривену варош дели, бачену на две стране,
Кућице многобројне литицом начичане.
Он, вечни очевидац, светлих и тужних дана,
Одваја крај хришћански од свију Муслимана,
Ремети сан и покој, и прети из корита,
И вековима, гневно, широком мору хита.
Улице турске тесне, иноплуд жива јава,
Незграпну кућу спаку прљав зид окољава,
На пенџерима свима решетке од дрвеса.
Ту вечна тама влада и зими и сред лета.
Ток проће неки Турчин, људина крупна, стара
Или се, с водом, враћа девојче са бунара,
Их' покривена бува промиче преко пута,
Их' дете помоли се из кога бедног кута.
Са друге стране, као са путнику погледа вреће,
Хришћанске куће стоје — покроле широм стеће.
Једна над другом, тако згрчене на се збиле,
И оне, к'о и раја, да би се заклоне скриле.
Средином главног друма стоки и људи гаве
У грозничавој журби назаду доле славе.
„Још је дан, мало сунчана светлост слаби.
А већ, са свију страна, сваки свом дому граби.
Спуштају свуд ћепенке, хришћанин к'о и ага
Одлази да се њаве што пре крај свога прага.
И чудна апатија и туга на душу паде
Кад се, упоче, човек на пустом раскршћу нађе,
На види пралину неку како опрезно звера,
Из' слабу светлост, јер се не иде без фењера.
Ниште све почива у миру и у сенци,
Туте сва јединарета и редом сва ћепенци,
Сав град дахнуле дахнуле душе и спомењеног беса,
А Вардар не престаје да тутњи сред Велеса.

Владимир Станојевић.

Какав је српски војник

Рудничани као ратници

Командант једне колоне Ибарске Војске, под чијом је командом био десети пук Таковски другог позива, у једном ужем друштву, није имао довољно речи да се нахвали војничких врлина дичних Рудничана, који су, и ако други позив, по његовој оцени војска првог реда.

После крваве борбе код Новог Пазара, Рудничани су се кренули 18. октобра за Митровицу. Пут им је водио преко непролазне, неприступачне планине Рогозне, па ипак су хитра и жилава Рудничани, већ сутра дан осванули у Митровици. После тешком муком пребројене Рогозне, изнурени од телесних тешкоћа и гладни, у Митровици им је бивак био у некој пиштољини. Вода до чланака, без шатора, без сламе и без дрвцета. Нису имали ни где сести ни на чем се огрејати, а ветар дува да човека однесе.

Па ипак, ни један војник, ни у себи није протествовао, када су их тако изломљене и изморђене, одмах кренули даље за Пеќ. Шта више, и ако савладани умором, чим су зашли у клисуру; из грла им се захори меланхолична рудничка песма, коју је прихваћао вод за водом.

Војници су певали, официра су плакали од миља, што им је додељено, да воде овакву војску, која с песмом у устима гледа смело смрти у очи.

Од Рудничана нема боље војске, рекао је пуковник Шумадинац, који је Рудничане успешно водио у овоме рату.

РАТ

— Песма краљице Јелене —

Кнегиња рече кнезу:
„Погледај зар није рат ужасан?
Зар није грозна ова борба, ово касапљење свих тих људи, који на крвљу натопљеној земљи и сами лију крв из хиљаде рана, лежећи на попришту, јечећи и издахњујући своје младе животе далеко од отаџбине?
Реци, зар није рат ужас, зар није страшно ово умирање?
Ох, зар никад неће бити друкчије?
Зар никад неће доћи времена, када ће нестати ратних грозота, и кад ће цветати вечити мир, и кад се од отаџбине драге неће тражити овако крвавих жртава?"
Тако је млада кнегиња говорила кнезу своје душе.
Али јој он не одговори ништа, него је, место одговора, узео за руке — за нежне беле руке, које су у њега мала ја уздрхтале, и доведе је прозору свога конака.
Одатле јој он показа на трг пред двором, на коме су се многа деца играла.
„Погледај децу, која се играју рече кнеже младој кнегињи, како се у леној веселој игри њихови образи дивно румене, њихове очи живље сијају, а њихова срца радосно кличу. Али, ава! Шта је оно? Ено где се почињу свађати и ружним речима вређати једни друге! И, ох, погледај само, драгана, они који су се тако дивно слагали, ено их где су дочепали један другога за косе. Погледај! Они се већ одвајају у таборе и ударају једни на друге. То су деца. Али, верујмо, драга, деца су и наши народи, и докле год остану деца они неће мировати и мир је сасвим немогућан."
Тако је говорио кнез, а кнегиња пошто га саслуша рече
„А погледај, онога дечка тамо. Он само сто и на страни и осмехује се посматрајући дивљу борбу. Зашто се он, драги, не бори као и остали?
А кнез јој одговори:
„Зато што је он најјачи! И због тога ћемо се и ми трудити, да ускоро постанемо најјачи, јер само јаконе, драга, цвета мир на земљи!"

Наши јунаци

МАЈОР **Василије Мајаревић**
командант 3. батаљона XII пешадијског пука „Цара Лазара".

Трећи батаљон Цар Лазарева пука, под командом мајора Мајаревића, за сво време рата, добијао је специјалне задатке, које је одлично извршавао.

Учествовао је у борбама 5. 6 и 7. октобра на Дубници и Низамском логору; 9 октобра на Тенеш долу; 10 октобра остављен је на Барањевској коси испред Тенеш дола, да штити позадину III армије; 12 октобра упао је Вучитрн; 13 Митровицу у коју је ушла Ибарска војска 14. октобра. На Митровице је ноћу између 14 и 15 упућен у Скопље, где је стигао 18. у подне и ушао у састав свога пука. Цео овај пут у износу око 220 километара, издржали су војници са огромним напорима, прелазећи дневно, по расађеним путевима а при том са слабом храном по 30 километара просечно.

Из Скопља се пећа Шумадијска дивизија 19 октобра кренула за Приврен где је стигла 23. Батаљон је био у саставу ново формираног Шумадијског Албанског одреда, који се је 26 октобра у подне кренуо, кроз беспутне и снегом покривене Албанске планине, на Јадранско море, на које се избило 5 новембра, после страшних и нечувених маршева. Овог дана батаљон је учествовао у борби код Љеша, у заједници са дринском дивизијом II позива.

17. новембра шумадијски одред после веома напорног шестодневног марша, стигао је у Драч, маршујући по безпутном земљишту, поплављеном водом из разливених планинских потока и река.

5. Децембра батаљон је упућен у Љеш, да појача јужну дивизију II позива, јер су тих дана Турци вршили јаче испаде из Скадра. После 10 дана, када је престала потреба, батаљон је враћен у Драч.

19. Јануара батаљон је поново упућен у Драч. 23, јануара од 8 — 12 сати ноћу, заузео је велико арнаутско село Барбалушу, које су бранили сами становници. Батаљон је узео село са ножем на пушци, не испалив ни један метак.

26. Јануара, после очајне борбе, која је трајала 4 сата, батаљон је, потпомогнут једном брдском брзометном батеријом и једним батаљоном Црногораца, заузео пас Вушати, веома важан положај у односу на Скадар. Овом приликом заробљено је око 40 Турака са једним официром.

Ноћу између 26 и 27 јануара, батаљон је учествовао у страшном нападу на Брдицу. Благодарећи присебности свога команданта мајора Мајаревића, батаљон је спасен од страшне погибије. Пред Скадром је батаљон био 40 дана, одакле је упућен у Драч а одатле на Шкумбу.

За сво време рата, мајор, Мајаревић је својим радом стекао симпатије свих официра и војника, који су имали толико љубави и вере према своме команданту.

Косовски осветници

КАПЕТАН **Ристо Бранковић**
КОМАНДАНТ БРДСКЕ БАТЕРИЈЕ

Сразмерно, Црногорци су у овом савезничкоме рату противу Турске, имали најјаче губитке. Нарочито су код њих осетни губитци у официрском кору, који је изгубио веће лики број својих најбољих чланова. Међу славно палим црногорским официрима налази се и капетан Ристо Бранковић, чију слику горе доносимо. Као командир брдске батерије он се славно показао и са својом батеријом постигао је знатне успехе. као достојан син својих јуначких предака. У крвавој, ал' успешној борби на Барбалуши капетан Ристо је славно пао у 40 години 22. октобра 1912., оставивши за собом славно име јунака.

Слава му!

Са српског

Последњи поздрав

После крвавог окршаја на Куманову, где је сјај српског оружја показа
јунаци и разбацана опрема ратника, пошао је један као капља росе мл
је на једнога војника, који је славно пао и смрћу својом допринео поб
Осветника, сама му се рука диже и он свечано спушта своју шајкачу
шој крви огрезлој земљи, за којом смо од Косова жудели, а која је, бл
од дома свога и милих својих, данас опет наша, слобо

бојног поља

овском Осветнику

ју чаробну светлост, по крвавом разбојишту по ком леже коњи и
фицир, и прелазећи пољем на коме се лила крв непгедимице напао
ни српској. Млади витез задржао је коња пред телом Косовског
осећаја поздравља незнана јунака: — Мирно почивај на овој у на-
и теби и браћи твојој, што попут тебе славно падоше овде, далеко
ва. Слава ти незнани јуначе — Косовски Осветниче!

Свечан улазак српске војске у Пријепоље

Наша слика представља дирљив моменат, како победоносна српска војска свечано у ослобођено Пријепоље, дочекана с највећим одушевљењем народа. Напред је на коњу командант храбре Јаворске бригаде пуковник Мил. Анђелковић, а за њим је на коњу начелник његовог штаба ђенералштабни мајор Душан П. Трифуновић. Крај команданта један наредник држи велики венац, који је од пријепољских Српкиња добио ослободилац Пријепоља пуковник Анђелковић.

Јутро на Косову

Пробуђене трепте дубине и међе —
Раздраба се блесак по коси и луци.
Кô да Бошко, с алај барјаком у руци,
У оклопу сјајном сам пројезди међе...

Пуца поље. Само, преко других њива
Што се стеру као мрки покривачи,
Види се где први Косовски орачи
Ступају кô слике исполинских дива...

На погледу им, са шест в'јекова своји',
Кô сребрна гора Грачаница стоји
И са крста баца растављене луче...

Сврх Шиpе све виши обруч сунца бива —
Трепти.. Рале шкрипе и на рубу њива
У лубању једну гавран кљуном туче...

Алекса Шантић.

Једно привиђење у Скопљу

Августа месеца прошле године, ушли су Арнаути у Скопље, да оружани траже од турских власти законе, школу и културу.

Поноћ је. Две патроле арнаутске које обилазе град у место војске и полиције, састале се на једном крају Душановог моста и „живо разговарају. После кратког разговора, свака се упути на своју страну и брзим корацима одоше својим старешинама, да им јаве да мртви говоре.

*

Између Сераве и Душановог града, у близини покривене чаршије, на развалинама некад велелепног српског двора, подигнут је хан. У хану, поред других путника, било је сметнер и доста Арнаута — устаника који су по верском обичају у рамазанске вечери поуже седели, мезетисали и разговарали.

Разговор се водио о успесима Арнаута, кад један младић, који је седео на прагу, и од врућине која над Скопљем влада, ладно се убрусом, посматрајући планину и можда мислећи о своме селу у Метохији, окрену се старијима, који су разговарали, руком показа на двориште и махинално извуче револвер, упре у средину дворишта, али не опали, јер му у тренутку руку задржаше. Призор, који се указао, био је језовит и величанствен.

Двориште у коме је некада била дворана са царским престолом поче се осветљавати; околни зидови, сада са многим вратима почеше се губити, а на место њих, појавише се галерије препуне народа у живописној народној ношњи. Испод галерије властела и свештенство. На источној страни, у средини између два стуба, подиже се царски трон; око трона сакупљени витезови са исуканим мачевима и очима упртим на царски престо.

Наједанпут погледи свију управише се на западна врата, кроз која се појави стасит човек у пурпурном и златом оперваженом оделу, са дугачком плавом косом и средњом рибом брадом.

Свечана тишина владаше, док је кроз дворану пролазио, и кад се свечаним кораком попе на трон, и седе на царску столицу, народ се ускомеша, и као из једног грла викну: „Живео цар на сви српски земли"! — Цар се поклони и узвишеним гласом рече:

„Народе! много је времена прошло, како је пала српска застава. Ви сте дошли, да га оживите, нек ви је срећно царство! — Идите и јавите, нек ви Бог буде на помоћи".

Наједанпут свега нестаде и младић уплашен овим привиђењем и исприча шта је видео, паде у несвестицу, из које се повратио сутра дан.

Читали су му молитве Поповали су чак и хришћанског свештеника, али младић к себи не долажаше.

После три дана, кад је воз за Митровицу полазио видео сам гомилу Арнаута како испраћају кући свога болесника, и чуо како препричавају ово привиђење.

Петар М. Ковић.

Родитељска љубав

— На бојном пољу —

Бој на Куманову је у највећем јеку!

Кроз стрељачки строј наше војске, лагано се провлачи један сељак, судећи по одећу, из ништког краја.

Битка је страшна! На сељака нико и не обраћа пажњу, а он се потрбушке полако привлачи првим редовима, и, узгред загледа, сваког војника. Наједном застаде поред једнога.

„Горчо, Горчо, одмори се мало! Дај ми пушку да те одменим!" говорио је тихим гласом сељак.

„Оче! Ти!" узвикну војник.

„Мирно, синко, лези. Дај ми пушку, да пуцам, а ти се одмори мало и прихвати се." И даде сину торбу са разним јестивом.

Док је син јео, отац је пуцао на Турке.

Куршум и шрапнел сипао је као киша са своју страна. После извесног времена, отац зовну сина:

„Горчо, хајде настави сад ти, а ја одох кући! Само храбро, синко. Не осрамоти нас!"

Син се маши руке очеве, да је пољуби, али му отац подмету чело и одмах оде.

На завојишту приђе лекарима Горчин отац:

„Господине, да ми превијеш руку, рањен сам!"

„Како тебе раниште, старе"! питао је лекар зачуђено.

Па, одмењивво сам сина, и, ето, погоди ме баш у десну руку!" мирно је одговорио старац.

А лекар помисли: има ли веће љубави од родитељске?"

Балкански рат

— У слици и речи —

Црна Гора је прва загазила у рат с Турском. У Србији је наредба о мобилизацији објављена 18. септембра 1912. Тим поводом наш уредник упутио је у вече на црногорског министра председника Ђенерала Митра Мартиновића овај телеграм:

Краљ данас позвао под оружје целокупну убојну силу Србије. Очекујемо глас, да је братска Црна Гора солидарна у овим судбоносним моментима. Господину Председнику, бићемо дубоко захвални ако нас тим једино очекиваним гласом у одговору своме обрадује.

Ђенерал је одговорио сутра дан овако:

„Од јуче сва је Црна Гора на ногама! Своју руку ставила је у руке братске Србије, да удружене полете браћи у помоћ: Онамо, онамо за брда она. Председседник владе Ђенерал *Мартиновић*.

И доиста истога дана када је овај одговор стигао у Београд 18 септембра, Краљ Никола је наредио мобилизацију, мотивишући је овако: „Овај важан корак изазван непрестаним пограничним нередима и јаким појачањима царске отоманске војске дуж црногорске границе, средство је за заштиту земље и њених државних и националних интереса у садашњим озбиљним приликама "

Мобилизација и концентрација трупа изведена је за цигло недељу дана и већ 25. септембра је објављен Турској рат. Свечано испраћен са Цетиња, Краљ Никола је са књазом Мирком и пратњом, тога дана пошао на бојно поље, а са њим алај барјак.

Први тон са црногорске стране загрмео је 26. септембра у 8 часова пре подне, са Градине на Дечић, а испалио га је мезимац Краљев књаз Петар. Бригадир Вукотић са својим одредом, заузео је први дана борбе Мојковац, а другог дана, 27. септембра, око 9 часова пре подне пао је и Дечић, око кога је вођена крвава борба. Ту се предао командант пуковник Сељих Еди са више официра и много војника. Овде су Црногорце помагали и Арнаути Малисори. Црногорски губитци су били велики нарочито у официрима. Заплењена су четири турска топа.

Утврђење Рожаје, крај Дечића, заузето је 28. септембра, а тога дана по подне пало је и Бијело Поље.

Утврђење Шипчаник и варошица Тузи, предаши су се 1. октобра. Заробљено је неколико хиљада турских војника, а задобијено је 9 топова, 8 митраљеза, 7000 Маузерових пушака, 800 шатора, доста коња, муниције и профијанта.

После поноћи, предао се и Хум.

То су успеси првих пет дана ратовања, за које време су Црногорци имали 256 мртвих и 800 рањених. Највише губитака је било приликом јуриша на Широчке стране пред Скадром и на Дечић. Од рањених 90 од сто су лако рањени, те су ускоро били способни за нове борбе.

У среду, 3. октобра, у 10 часова пре подне црногорска је војска ушла у Беране, а већ сутра дан, у исто време и у Плав, док се Гусиње предало у недељу 7. октобра.

У идућу недељу, 14. октобра, предао се и Рожај са околином, а сутра дан су се састале у Плевљима две српске војске: Јаворска Бригада, под командом пуковника Миливоја Анђелковића и црногорски одреди, под командом бригадира Јанка Вукотића.

После тродневне борбе, у среду 17. октобра се предала и Пећ, те је после толико векова српска војска ушла у Свету Патријаршију, а већ у петак забрујало је звоно на Слободу и на старославним Високим Дечанима, где истовремено са Црногорцима стигоше и предња одељења Ибарске Војске. (наставиће се)

Наши јунаци

Мајор Стојан Поповић један је од најзаслужнијих наших официра за успех на Нагоричину, где је решена Кумановска битка. Ту је он, у критичном тренутку, показао ретку присебност, пуну хладнокрвност и одважност. Такав је био и у свима борбама, те је по заслузи добио највеће ратно одликовање Карађорђеву Звезду с мачевима, коју с пуно части може носити јер ју је у истини заслужио.

Млађи му брат д-р Драгослав као трупни лекар вршио је своју дужност идеално са хладнокрвношћу својственом само јунаку, који је свој живот да другима помогне не један пут излагао погибељи, те је по заслузи награђен златном медаљом за храброст, коју је мало лекара добило.

Пешадијски мајор Стојан Поповић командант 21. батаљона VII. пука I. позива и брат му санитетски капетан д-р Драгослав.

Од Ваљева до Јадрана

— Са дринским дивизијом другог позива — (6)

Док се нова власт у Љешу етаблирала и налазила пута и начина, како ће што брже, да уведе ред и поредак у вароши, као и на који ће се начин што брже моћи, да снабдева војска храном и осталим потребама, око града је био лом.

Потпуковник — сад пензионисани пуковник Булић, сматрајући себе, као команданта Албанског Одреда, за старијег од нашег неустрашимог команданта V пука Плазине, тражио је обавештење: како и на који начин је смео овај да напада на Љеш а да не сачека њега са одредом!? Војник, као што је Плазина, научен само на оно што му је дужност, па ма и главом за то платио, са њему само својственим достојанством, одговорио је, да је он учинио оно, што би сваки исправан војник на његовом месту, био дужан да учини.

Пошто је на тај начин прекинуо беспредметна обавештења, пуковник Плазина му је саопштио ток догађаја око заузећа Љеша. Уз то му је испричао и колико смо губитака имали.

После свега тога након десетак дана, читали смо у једном београдском листу, како је пуковник Булић заузео Љеш са својим Албанским Одредом а уз приморћи Дринске Дивизије II позива. Уз то се вели, да је командант Булић у свом рапорту III Армији, био и сувише скроман; јер није хтео себе да хвали!

Нико није преко јавности реагирао на тај блеф; јер тада смо ми; учесници у освојењу Љеша, били далеко од цивилизације, у обесном Арнаутлуку, готово Богу иза ногу.

Али, данас, смело могу да тврдим: град и варош Љеш, заузела је Дринска Дивизија II позива.

Ну о томе је било после тога новинарског написа и званичних објашњења.

Новембра 9., наш командант батаљона мајор Митровић, добио је под команду још пола батаљона и као командант тог одреда, упућен је као претходница Албанском Одреду. Тај одред Дринске Дивизије, а напосе један и по батаљон V пука, заробио је на реци Мачи 300 турских војника, који су побегли из Љеша и упутили се Драчу. Али пошто се река Мач разлила, те је била непребродна то су они мислили да се предаду. Поред тих војника, заробљено је доста топовске и пушчане муниције, а и неколико турских официјара и подофицира. Одмах се одред кренуо напред, чим је заробљенике транспортовао назад у Љеш, и заузео је Илушим, а 13. Новембра и Кроју, престоницу славног Ђурђа Кастриотића — Скендербега. Ту је постављен за управника вароши и председника општине поручник — командир 2. чете 1. батаљона V пука — Станимир Пешић.

Албански Одред под командом пуковника Булића, ушао је тек тад у Кроју.

У Кроји је један турски чиновник предао 50.000 турских гроша, коју је суму требао као државну, да однесе у Драч, али као Србин по пореклу Босанац, он то није урадио, већ је предао нашој власти.

Целокупна сума подељена је Албанском Одреду, а одреду испослатом као предходници његовој — од стране Дринске Дивизије, није дато ама баш ни аспре!!

Кад су свршили деобу и поодморили се, онда је Албански Одред сам куражно кренуо напред и већ 15. Новембра био у поносном граду на Јадранском Мору — у Драчу. А сад да оставимо батаљон и по V пука, нека држи посаду од Кроје до Љеша, а ми да се вратимо назад у Љеш, те да наставимо даљи развој догађаја, све до коначног напуштања свих српских победоносних трупа из дотле непроходне Албаније.

Све што смо претрпели у пређашњој вароши Љешу, апсолутно је немогуће написати, али у кратко се ипак може дотаћи најглавнијих тачака, које ће нам вечито остати у успомени.

Оно што је било најглавније за опстанак изнурене нам Дивизије, то је био проблем о набавци исхране за људство и стоку.

Да је којом срећом, био с нама начелник интендантуре Дринске Дивизије — Живковић, „Карган", ишло би и њене, јер су у њег били новци. Али он је био те худе среће, да место, што би с нама — ломећи се по албанским гудурама стигао у Љеш као и ми, за девет дана, оде пречим сигурнијим путем.

Он је опет са својим штабом и с новцима ударио од Ђаковице за Пеђ, па кроз Црну Гору преко Сан Ђовани ди-Медуа — избио на Љеш. Да је имао борби са Црногорцима а не јединствене нашој браћи Црногорцима, по природној гостољубивости несравњене дочеке; па би велим, требао мање времена. Али он је тај мучни пут, стрепећи ваљда, да не поклизне по путевима Црне Горе, којима нигде у свету нема равних, прешао за цигло од двадесет пет дана. А кад је дошао у Сан Ђовани ди-Медуа, услед узбурканог мора, изашао је из брода тек сутра дан.

Наши на Приморју

ЉЕШ: зграда Уђумата

За сво то време начелник војне станице у Љешу, имао је дужност, да снабдева не само трупе наше Дивизије, но и пролазеће трупе, Албанског Одреда. И то како да их снабдева!? Без пет пара, морао је из ока из бока да набави, људску и сточну храну. Дакле, да узима на вересију (на рз) образ, што кажу Арнаути.

Пуковник Павле Пауновић, командант Дринске Дивизије, није хтео ни да чује: има ли, или не, новаца, наређивао је, да мора бити свега, што трупе траже. Да би се избегле последице неизвршења његових заповести, морало се узети у помоћ и оружана сила, која ће кроз разбојничким Малисорима преплављену околину, спроводити потребе за војску.

Ми смо имали више среће, но ико на свету; јер је у садање време тешко добити што на вересију и међу познатима, а некмо ли код неверника. Па ипак нашао се је бивши турски војни либерант — Малић Расули, Турчин из Љеша, а по занимању трговац, који се

понудио, да ливреју за нашу војску све, што је потребно, односно у колико му је могуће. Тај Турчин, ма да му је турска војска, при бегству из Љеша, да би се после јавила као „храбри“ браниоци Скадра, и она што је заробљена у Љешу; остала дужна преко две хиљаде турских лира (око 50000 динара), пристао је велим, да и нама даје на вересију. Ово је учинио с тога, што му је наш начелник станице спасао дућан од пљачке обесних Малисора, а и с тога, што је видео, да наш војник све плаћа готовим новцем, што год узме.

Да би могао догнати стоку са свога чифлика из околине Љеша, а да му је Малисори не отму, као и ону, што је он куповао по околини, било за новац, било опет на рачун, тражио је оружану пратњу. По одобрењу команданта Дивизије, начелник станице му је с времена — на време, давао: 5, 10 до 15 војника, као стражу.

Тај нам је Турчин давао, на вересију: заклано говеђе месо по 0·70 п. д. а нама да остану коже; овновре по 10 динара комад, опет нама коже; сена по 0·10 п. д. килограм и т. д. На тај начин, он је издао начелнику војне станице робе за преко 20 000 динара, а од истог није тражио никакве признанице, но је давао на „рс“.

Није било дана, када трупе нису добијале храну, све претпостављене старешине, биле су потпуно задовољне снабдевањем храном за војску. Све ово, радио је с почетка, сам начелник станице, а доцније је добио једног помоћника у магацину.

У то време смо добили први транспорт хране, коју су довлачили грчки бродови, али на њима није било живе стоке, но само варива, сланине и масти у кантама. Било је и лоја у бурадима, који је транспортован и предат нам као маст.

Ађутант 2. бат. V пука, питомац под — сада наредник Канара, примио је по требовању из војне станице маст, и раздао војницима, да мажу ноге! Кад је сутра дан поново дошао у пук са требовањем, пуковник Плазина му је скренуо пажњу, да је јуче требовао маст и питао га, где му је та маст. Па оно је био лој, и ја сам га издао војницима, да мажу ноге, јер су им пропале по албанским гудурама! Ето каквих је „савеснх“ лифераната, „патриота“ било. Али лепо нам наш народ каже: Неком рат, неком брат!

У прво време, морало се давати војницима наше Дивизије, место леба — брашно, да праве кашу и једу је с месом и зачином. Албански пак Одред који је био у пролазу кроз Љеш, за Драч, добијао је лебац који су дано — ноћно, пекли шигло три фуруниије из Љеша и то: Дуле, Рељп и Аљуш. Доцније, кад су направљене војне пекарнице; уз припомоћ ове три грађанске, могле су и наше трупе добијати хлеб, место брашна. Ну где смо били, добро смо и главу изнели! Болничка чета Дринске Дивизије, добијала је за сво време хлеб; јер су они у чети имали и зидара и фуруниија, те су направили фуруну и пекли таман толико хлеба, колико је за њих било потребно. Дивизијски штаб је јео погаче, које су само за њих печене.

Све је то могло да се трпи, како — тако, али је друга невоља била. Лекова и санитетског материјала није било, ама хич! У прво време, односно при пролазу кроз албанске кршеве, имало је мало прашкова у колачићима. Војници су тада терали шегу велећи: Ако те боли стомак — колачић; ако те рани куршум — колачић; тифус — колачић; од смрти лек колачић; па тако све до Бога, само колачић, па колачић! Али кад је после одмора у Љешу, наступио: тифус, маларија и дизентерија, многи су кукали, да им је бар и колачић, али и њих је нестало!

Неумитна смрт, није хтела да штеди ове дичне хероје, но их је косила далеко од родбине, далеко од мајке Србије, у већ сад напуштеној Албанији!!

Лекари су кршили руке, али помоћи нема од знања доктора: Стајића, Брика, Стефановића, А. Јовановића, Петровића и Ст. Симића, већ од лекова, које би они требали да препишу. Умирало је дневно по 10—15 па и 20 војника.

Један турски војни лекар, који се предао с гарнизоном, доводио је заробљене турске војнике у љешку болницу, смештену у џамији и показујући на наше храбре ратнике, како без роптања, изнемогли и сув као мумије, стиснутих зуба умиру, говорио им:

Видите ли, како прави војници умиру, стотинама километара далеко од својих домова, па не роњу на Бога! А ви, кукавице, у својој рођеној земљи, кад вас терамо да је браните, само урлате: бука, бука, (леба, леба), па кад вам се да, ви се наждерете и онда се олењите као крмци, па јаваш — јаваш! Зато сте и били побеђени, стидите се и дивите се оваквим херојима! Они нека вам у будућности служе за пример, како се одужује отаџбини! Из дана у дан, тај је лекар доводио редом по партијама заробљенике и очитавао им дрхтућим гласом предњу лекцију.

(наставиће се)

Наши међу Арнаутима

Српски капетан у оделу арнаутском

Пошто су брзо успели да разчисте рачуне са Арнаутима у Дебру, који су покупали да се буне, наши официри на доколици, а да убију дуго време и досаду, забављали су се и на овај начин, што су облачили на се руво арнаутско. Наша слика представља једног команданта батаљона из 14 пука I. позива. То је познати неуморни радник на ширењу српске мисли и Душановачке идеје иначе одличан официр, који се у овоме рату особито одликовао и способношћу и личном храброшћу, те је одликован златном медаљом за храброст.

У позадини — на бојном пољу

Успесима бораца, који грудима својим излажу на непријатељске бајонете и животе своје излажу киши непријатељских куршума, много су допринели и они из позадине који су, по послу своме, морали бити најближи бојној линији и борце снабдевати муницијом, која је ратнику преча и важнија него храна [-р без хлеба се може издржати по неколико дана, а без муниције се не може ни неколико сати. Муниционе колоне имају врло важну улогу у рату и када своју дужност врше како треба, оне успесима бораца много доприносе. Наше муниционе колоне, да би своје дужности могле извршити како треба, имале су да се боре са, тако рећи, несавладљивим препонама, јер нигде, где су наилазили није било путева и пролаза, па ипак ми можемо с радошћу констатовати, да су оне увек и на време пристизале и да војска никад није осећала оскудицу у муницији, која, ако се указала потреба, није жаљена. Муниционе колоне дунавске дивизије првог позива, нарочито су се сјајно показале у овом рату. У најтежим тренутцима борбе на Нагоричину и Битољу оне су стално биле уз борбени део својих јединица. За тај успех велика заслуга припада овим младим ратницима, чију слику горе доносимо. Михаилу Боконићу и Божи Машићу, рачуно-испитачима Главне Контроле, који су са својим командирима и дању и ноћу несуморно радили на брзом снабдевању својих колона са намирницама сточним и људским. И ако су путеви, којима се морало ићи, били непролазни, ипак су колоне увек благовремено стизале на одређена места, а интересантно је, да људи и стока ових колона, нису ни једнога дана остали без свог уредног следовања. У једноме моменту, када је колонама претила велика опасност од арнаутских аликоваца, Машић и Боконић су их спасли својом присебношћу и одважношћу.

КОСОВО.

Чекало си дуго осветнике љуте,
Са крвавом ћордом у десници руши,
Да се вољно крену на звездне путе,
Одакле се чују плачи и јауци.

Твоје горе н'јеме чезнуле су тужно,
Пет стотина љета за пјесмом слободе,
Да потресе срца твоје дјеце сужне,
Коју ти ћелати на кланицу воде.

И равнице миле превучене ведом,
Најсветије туге заспале су давно
На скршеној круни. И твојијем селом
Давно је већ прошло оно доба славно.

Чекало си дуго и из твога гроба,
Где искаче сјајна Лазарева круна,
И освиће, Ново и Велико Доба
Српска кад је душа ко никада пуна ..

Заломљени мачи опет се блистају,
Сатрвена војска у снази се буди,
И побједе носи. А у силном сјају
Већ давно чекана сноо зора руди.

Исаије Митровић

Ухватили жива зеца

Један сасвим оригинал доживљај

Сутра дан по објављеној мобилизацији у највећој журби врши се прозивка војних обвезника на Тркалишту, које је препуно војске.

У један пут наста гунгула и жив покрет да око шта, него ни око шта.

Однекле је искочио један зец и ударио преко збориштa.

Сељаци се згледаше.

Није им било право.

Веле, то на добро не слути, ако га жива не ухватимо.

Мало било дуго не трајало и обвезници ухватише жива зеца, што је изазвало буру од радости, јер су они из народа протумачили то као предсказање да ће Турци проћи као овај зец.

И нису се преварили.

Шумадинци на Сињем мору

— Цар Лазарев пук на Јадрану —

О учешћу шумадијске дивизије првог позива у овом победоносноме рату није довољно писано и ако то учешће и успеси ове дивизије заслужују да се писањем о њима потроши онолико мастила, колико су они пролили крви за осигурање успеха овом рату.

Прелазећи границу дивизија, којом је командовао пуковник, сада ђенерал у пензији Ђође Махаљовић, имала је јаке борбе на Мердарима, Тенешдолу и пред Призреном где је поразила и на дивље бегство нагнала противника. После заузећа Приштине шумадиска дивизија првог позива, која је била у саставу треће армије, под командом ђенерала Боже Јанковића, пошла је да као десно-крилна војска помогне првој армији. Но како је прва армија већ разбила дотле турску главну силу на Куманову, шумадинци вршећи кружни пут преко Гиљана, Скопља, Качаника и Феризовића отидоше у Призрен. На томе путу пратило их је страшно, најгоре зимско време, а марш је био у многоме отежан и другим неприликама; које су стално пратилац ратни-

ка. Преморени од тешка пута по хрђавом времену са недовољне хране, а при том боси, стигли су у Призрен, где им се није одмах могло пружити преко потребно им окрепљење, јер се и у Призрену осећала у то прво време велика оскудица у намирницама, а опанака не беше нигде. Дванаесети пешадијски пук, који се поноси славним именом Цара Лазара, у коме служе синови престонице Косовског Мученика, са својим логором био је на предстражи према Дриму и још непокорењој Албанији. Већ вибања је оних тешких дана за наше ненадмашне ратнике била тако силна, да је снег затрпао шаторе. Поглед на албанске кршеве, у магли и снегу дедио је крв у жилама, али цар Лазара војска се није дала ничега уплашити нити је знала и пред највећим опасностима ни поклекнути а камо ли застати.

У време када се очекивало наређење за кантонман да се скроз мокри и прозебли војници бар осуше, стиже ненадана наредба команданта треће армије о стварању Албанског Одреда из шумадијске дивизије. Тај одред имао је претежак, али пун части задатак, да избаје на Јадранско море.

— Узмите најбоље батаљоне, најбоље официре из шумадијске дивизије и крените се *одмах!* Издвојте све што је болесно и слабо. Од брзине вашег рада зависи закључење примирја!

Тако је гласила наредба што ју је командант армије упутио команданту овог одреда, пешадијском потпуковнику, сада пуковнику у пензији Дим Булићу.

Наредба је била јасна и одлучна, али ју је било мучно испунити, јер је већ изнурене трупе, које се излажу новим, нечуваним напорима, претходно ваљало колико толико снабдити и људском и сточном храном, опанцима, коњима, лекаријама. . . , а свега није било.

— Нека стигне 50 (од осам хиљада) на море, циљ је постигнут, био је значајан одговор ђенерала Боже Јанковића, када су му изложене тешкоће и потребе војске.

Размишљања није ни могло ни смело бити. Напред се морало, ма и у сигурну смрт, када Отаџбина то императивно захтева.

Новоформирани Албански Одред, кренуо се 26. октобра у планину, из које је избио тек после једанаест дана нечувених мука и неподносивих патњи. Место свију горе побројаних потреба одред, је добио већу суму новаца у банкама за исхрану трупа и стоке.

„Бог чува Србију и њену децу", шапутали су војници, који су без роптања, уверени да само врше своју дужност, газили снег и глиб, продирући ка мору и увлачећи се постепено у клисуру Белог Дрима.

Без великог ризика, нема велике користи! Помирени са судбином, ишло се само напред. Гледамо карту и видимо на њој племена: Руговци Љума, Фани, Миридити, Кушени и т. д. Како ли ће нас они дочекати?. Развити трупе, није могуће, јер уска није широка ни пола метра. Доле је амбис, горе литица. Колона по један отегла се у дужину од десет километара. Карта и терен ни изблиза се не слажу. Све очи и све наде беху упрте у двојицу Арнаута. Њих нам је послао за вође на овом беспутном путу армијски штаб.

Дрец и Јован беху титани овог похода. Они су као хртови јурили испред претходнице одреда и обавештавали заплашене и запањене Арнауте, који с пушком бегаху у гору.

— Ми нећемо на вас! Ми гонимо Турке. Вама носимо слободу, културу, напредак, објављивао је Арнаутима командант претходнице капетан Брана Милосављевић, командир прве чете, другог батаљона 12. пука. И Арнаути умирени враћаху се својим напуштеним ломовима.

Ска бук, ска коломач, ска бари, ска ич! То су били једини извори за снабдевање трупа кроз ову дивљину. Све што је војска за своје потребе од Арнаута узимала при проласку, плаћала је кавађерски. Какурузи, кестени, шаша и ретко које бравче беху једини артикли за исхрану трупе и стоке.

Грувајући арбанашке планине пијуком и ашовом прођосмо Моријну, Брути, Петку, Сизде. Буђу, Коњај, Неуфужу, Симону, Камори, Фрегиу и најзад пођоше Љешу, где је предходнички други батаљон 12. пука Цар Лазара одмах ступио у борбу и припомогао паду Љеша, на кога је већ раније са источне стране напала Дринска Дивизија другог пошава са трупама потпуковника Плазине.

Остале вароши на Приморју, после пада Љеша, у коме је заробљен велики турски одред и заплењено много материјала, предавале се редом без отпора једна за другом шумадијском Албанском Одреду већ на прву појаву српске војске.

— Силна српска ордија креће се ка Драчу. Моји војници бегају и бацају пушке. Учинићу све што могу према ситуацији, телеграфисао је из Кроје у Јањину командант једног турског пука, који је пошао Скадру у помоћ, па отступио испред продирућих Шумадинаца преко Шкумбе.

После шестомесечног бављења и напорног рада на великоме простору Скадар—Семња, а налазећи се у тешкој стратегиској и административној ситуацији Албански Одред, по наређењу Врховне Команде, напустио Приморје и то онда, када су све побуне престале и кад је сво становништво оних крајева било потпуно уз нас и за нас.

Овај губитак српски народ и српска војска неће никад прежалити.

Збогом Драчу, збогом море свето.!

Збогом кости наших див хероја!

Чиста крв српског народа.

Из београдских болница пуштени су већ готово сви рањеници, који су преболели ране. Међу њима, било их је који су, после десет дана, били толико оздравили, да су тражили да их одмах упуте у команде. То брзо прездрављење рањеника пало је у очи и нашим и туђинским лекарима. То су запазили и немачки лекари.

У разговору, који се међу лекарима водио о узроку тога брзог прездрављења, падала су разна мишљења. Једни су говорили, да то долази од потпуно рационалног лечења: други, од ваљане дворбе и угодбе: трећи, од повољног душевног расположења рањеника итд.

— Господо, рече најстарији лекар, можда сваки од тих узрока има по нешто удела у брзом прездрављењу наших рањеника. Али ми се чини да нисте споменули један од најважнијих, који мора бити познат свим филозофима. Наши су рањеници сви млади људи, а запажена је ствар, да свака рана брже зарасте на млађем, него на старијем човеку. Јер бујнији приток од свеже и здраве крви, из самога организма, помаже негу лекарску.

Сви су присутни ћутањем одобравали говор старога лекара.

Уз то сам ја, из моје дугогодишње хирушке праксе, запазио још и ово: Ране се много теже лече код алкоголичара, код људи који су патили од заразних болести које додирују крв, него код здравих и нормалних људи. И ово брзо прездрављење код српских рањеника, да мене је доказ о *чистој крви* српскога народа. О томе ћу ја у медецинском друштву, одржати и једно предавање кад се вратим у отаџбину.

— Овај странац. Бог и душа, има право, рече један наш млади доктор једном своје колеги, при изласку из дворане. Одиста, само чиста, свежа, непокварена крв нашега народа, могла је издржати онакве штрапаце и односити победе, какве је однела наша војска.

ИЗ СРПСКЕ ВОЈСКЕ

Наше митраљеско одељење

ШТАМПАРИЈА Наумовић и Стефановић, Београд, Чика-Љубина ул. бр. 8. Одговорни уредник: Ст. Мил. Шојачић.

Број 22. БЕОГРАД, 30 ЈУНА 1913. ГОД. Година I.

БАЛКАНСКИ РАТ

Број 20 пара

Број 30 филира

У СЛИЦИ И РЕЧИ

УРЕДНИШТВО: Краља Милана ул. бр. 2. ТЕРАЗИЈЕ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ. ШИЈАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Ђенерал МИХАИЛО ЖИВКОВИЋ
Командант IV. армије — Ибарске Војске

Драги моји Срби,

Догодило се оно, чему се никад нисам надао,

Бугари, наша браћа по крви и вери, наши савезници, заратише на нас, без објаве рата.

Пролише крв своје браће, својих савезника и нечовечно побише рањенике. Расекоше мачем савезни уговор и уништише пријатељство и братство.

И ево већ осам дана како се на Овчем Пољу, по Македонији и на старим границама наше Отаџбине, бије љута битка и лије братска крв.

Згрануше се јуначка срца и задрхташе сени палих Срба на Једрену!

Бугари заборавише српску и братску помоћ, заборавише проливену крв и пале јунаке на пољима Тракијским!

Пружише Словенству и културном свету одвратни пример неблагодарности и грамжљивости.

Небратски поступак бугарских нападача Мене је дубоко заболео. Он је повредио Моја искрена словенска осећања. Одговорност за овај злочин према Словенству и човечанству нека поднесе онај, који га је извршио.

И за што све то? За то, што неће да се братски, мирним путем, расправи спор о деоби! За то да нам отму наше тековине, нашу дедовину, земље Немањићеве, које залиште свежом крвљу и ослободиште и повратиште Христу.

Сени наших палих витешких бораца у овом славном рату, позивају вас, Србе, и заклињу да их осветите.

Од те напасти бранимо се заједнички ми и наши верни и јуначки савезници Грци; с нама бране српске земље наша храбра и витешка браћа, Црногорски Соколови.

Животни интереси Отаџбине нагнали су Ме, и ако тешка срца, да позовем Моју храбру војску, да се пожртвовањем и јунаштвом покаже достојна хероја славних победа на Куманову, Прилипу, Бигољу и Једрену.

Нека Мојим драгим војницима Бог и срећа јуначка у помоћи буду у овом жалосном, али нама наметнутом рату.

У Београду 25 Јуна 1913 год

ПЕТАР I. с. р.

Председник Министарског Савета и Министар Иностраних Дела, **Никола П. Пашић** с. р. — Министар Финансија, **Д-р Лаза Пачу** с. р. — Министар Унутрашњих Дела, **Стојан М. Протић** с. р. — Министар Правде, **Д-р Михаило Полићевић** с. р. — Министар Народне Привреде, **Коста Стојановић** с. р. — Министар Грађевина, **Јоца П. Јовановић** с. р. — Министар Просвете и Црквених Послова, **Љуба Јовановић** с. р. — Министар Војни, ђенерал, **Милош Божановић** с. р.

Грчка прокламација

— Краљ Константин своме народу. —

Моме народу!

Ја позивам мој народ на нову борбу. Удружен са осталим хришћанским државама, да ослободимо нашу паћеничку браћу, ми смо имали срећу, да водимо борбу, крунисану победом, ропство је уништено и грчко оружје крунисано на мору и на суву. Побеђена турска царевина уступила је савезницима заједнички ослобођене крајеве. Грчка је, правична као и увек и у споразуму са осталим савезницима, *желела пријатељску поделу ослобођених предела према правима сваког савезника, па је чак и предложила и извршни суд, у случају неслагања мишљења.*

Бугарска, противно осталим савезницима, ненасита, одбила је сваки споразум и набрани суд и покушала, да сама присвоји себи *већи део плодова победе.* Она није хтела признати осталим савезницима оне крајеве, који су стајали у сразмери са њиховим жртвама; Бугарска није хтела *признати потребу равнотеже између држава већ је почела употребљавати сва могућна лукавства, заборављајући циљ овог ослободилачког рата и своје обавезе према савезницима.*

Бугарска је испустила из вида поуку горкога искуства, коју су народи Балканског Полуострва били стекли у својим старим свађама као што су заборавили и сјајне резултате њиховог заједничког рада, и она је сад дошла до тога да сама уништава с ободу и да своје

оружје управља против својих савезника, да би њихова права згазила и силом уништила, *уништавајући тако свети циљ заједничке борбе.*

Услед овакво *непуштог* понашања Бугарске, дужност осталих савезника била је јасна. Они су имали да бране ранг, који им припада и да одрже савез, *да би једном учинили крај ненаситоме дражењу својег неодштег савезника* и да заштите своје интересе *суздржавајући захтеве за хегемонијом* и гарантујући тако равнотежу међу државама, која је толико потребна за хармонично живљење једних поред других.

Грчки народ, у тесноме споразуму са Србијом и Црном Гором и са поверењем у светињу ствари даћа се опет оружја и *отпочиње изнова борбу за своје олтаре и своје огњиште.* Свој позив упућујем мојим трупама на води и на суву, које су учиниле Грчку великом, *да наставе ону племениту борбу, да би браћу, ослобођену турскога тиранства, спасли новога страшног ропства, које им прети.*

Јелински народ непоколебљивом вером у своју моћ, своје право и јуначтво своје војске, која је своје име увеличала славом и Грчку поново подигла на висину њезиних херојских традиција и њезине сјајне историје, јелински народ — ја сам у то потпуно уверен — неће презати ни од једне жртве за успех ове борбе која доноси гарантије дело првога ослобођења. И ова борба има благослов Божији као и прва, и ја призивам његову милост.

Живела Велика Грчка!

Живео грчки народ!

КОНСТАНТИН

Наше војсковође

† КРАЉ МИЛАН I.

Данас када смо се сви уверили, да пут на Косово води само преко Софије и Велбужда, право је, да се сетимо и сећа човека, који је први до тог уверења дошао и за то деценијама, како сада видимо, неоправдано осуђиван. Сада после освете Славинце код Штипа и Кочана мирно ће у српској земљи почивати њесове српске кости, а дух његов у овим борбама дебело је пред победоносним српским легионима и показивао је пут онима, који су те легионе водили, онима многобројним славним официрима, које је српској војсци Он спремио и као Краљ и као командант активне војске.

ПУКОВНИК Живојин Недић

КОМАНДАНТ МОРАВСКЕ ДИВИЗИЈЕ ДРУГОГ ПОЗИВА

Пуковник Недић с поносом за себе може рећи, да је он у српско-турском рату био међу најсрећнијим војсковођама. Добијао је најтеже задатке и увек је извршавао са невероватном лаћношћу и потпуним успехом. Он је први имао борбу на Мердарима, он је први ушао на Косово, он је борбом заузео Качаник, а у борби на Битољу његова се дивизија славно понела на Облакову. Труди и успеси његови награђени, су тиме, што му је дато највеће ратно одликовање Карађорђева звезда с мачевима.

И у овом другоме рату Недић се са својом дивизијом славно понео о чему ће доцније бити наше речи, пошто су сада војне операције још у току, па би било негодно износити распоред наших трупа.

Недић је постао официр 1889. године. У 19. класи он је био други у рангу, а на вашем курсу, који је са четвртом класом довршио 1894. године, био је први у рангу.

Наши јунаци

Пешадијски пуковник **Миливоје Стојановић**
КОМАНДАНТ 12. ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА ЦАРА ЛАЗАРА

Међу нарочито истакнутим командантима овога рата једно од првих места заузима потпуковник Стојановић, који је са својим храбрим пуком где год се појавио брао лаворике победе. У овоме ратном походу његов пук је жњео победу за победом. При прелазу границе када их је напала далеко надмоћнија арнаутска сила пуковник Миливоје није се дао збунити, и није хтео одступити, но је после неколикодневне упорне борбе успео да не само одбије но и разбије огорченог и много јачег непријатеља. Тиме је прокрчио пута трећој армији, да победоносно избије на Косово. Дочније је у крајевима насељеним Арнаутима имао врло важну улогу, које се показао достојан.

Разборит војсковођа, лично храбар јунак пуковник Стојановић се у крвавом окршају са Бугарима на Редки Буки са својим пуком тако сјајно држао и толико одликовао, да је задивио своје команданте, и запрепастио противника, који, и ако јачи и у повољнијем положају није био у стању да одоле силном полету Цар Лазареви потомака но „плећа даде и бегати стаде".

Командант прве армије, престолонаследник Александар толико је био усхићен славом овога пука, да је лично пришао команданту, топло му честитао, а у знак свога признања скинуо је са својих груди Карађорђеву Звезду с мачевима и сам лично ју је заденуо за јуначке груди храброг команданта XII. пука. То је највеће одликовање добијено у овоме рату и нама је мило, што је оно пало у део једном од најодличнијих наших официра за кога се с правом може рећи, да га красе све војничке врлине.

Пуковник Миливоје свршио је нашу Војну Академију са 22. класом и пешадијски потпоручник постао је 1892. Као одличан официр увек се видно истицао у миру, а у рату се показао као прави херој.

Осветници Сливнице

Пешадијски потпуковник † Илија Радивојевић
КОМАНДАНТ 19. ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА
СЛАВНО ПАО НА ЧЕЛНОМ ВРХУ

Илију Радивојевића ми смо приказали у једном ранијем броју, а писали смо опширније и о његовим војничким успесима, што их је постигао у Новопазарском Санџаку као командант батаљона у III дринском прекобројном пуку, те је нашим читаоцима већ позната велика војничка вредност и одликовања овог одличног младог команданта, коме је судба доделила част, да први од команданта пукова падне у овом рату за Част и Славу Отаџбине, коју је он љубио изнад свега.

По жељи својој, да узме учешћа и у другом рату потпуковник Илија је добио команду над 19 пуком и са храбрим Шумадинцима почињо је чуда од јунаштва. На челу свога пука неустрашимо је потпуковник Илија полетео у најгушће редове непријатеља, кога је силни српски налет толико запањио, да се дао у дивље бегство. Тамо где је био најкрвавији окршај, где су Бугари давали најјачи отпор, где је крв потоком текла, смртно погођен пао је потпуковник Илија, да му име вечито живи у српском народу, који ће се својим јунацима вазда дичити и поносити.

Видећи да им је пао командант храбри Шумадинци су као избезумљени полетели на непријатеља и врло брзо су скршили његов дотле снажан отпор и натерали га у дивље бегство.

У Илији Радивојевићу млађи наш команданти елемнат губи једног од најспособнијих и најодличнијих својих чланова. Прва војничка знања пуковник Илија добио је у нашој Војној Академији, по свршеном и вишем курсу он је као државни питомац слат на више образовање у Русију, где је студирао три године. Вративши се у Србију корисно је послужио где год је са службом одређен. Тело јунака пренето је у Београд и 27 јуна с великим почастима овде погребено.

Слава му!

Осветници Сливнице

ПЕШАДИЈСКИ МАЈОР **Милан Васић**
СЛАВНО ПАО 17. ЈУНА НА ЗЛЕТОВСКОЈ РЕЦИ

Међу првима који су крвљу својом оросили нове славодобитне успехе српске војске у њеној одбрани од варварског нокног препада бугарских хорди био је незаборављени вредни секретар Народне Одбране, пешадијски мајор *Милан Васић* командант првог батаљона VI. пешадијског пука Престолонаследника Александра.

Изненађен мучким нападом далеко надмоћнијег противника Васић му је са својим батаљоном дао снажан отпор и много је допринео задржавању бугарских хорди, док није стигла наша главнина да непријатеља не само сузбије но и да га натера на дивље бегство. Борећи се у првим редовима свога батаљона мајор Милан Васић је допао тешких рана и остао је у рановима на бојишту. Бугарски официри и војници тешко рањеног српског вишег официра су немилосрдно дотукли и исказапили. Тако је мученички пао мајор Васић, човек који је био украс српске војске и дика своје генерације. Мајора Васића његови храбри војници достојно су осветили.

Мајор Васић је свршио с одличним успехом тридесету класу Војне Академије 1899. Међу 88 другова Васић је био трећи у рангу у класи чији су се многи питомци у овом рату одлично показали, а од којих су поред Васића још двојица мајор Радивоје Филиповић и капетан Аца Здравковић, главом платили. И виши курс свршио је као један од најспремнијих и најспособнијих наших официра. Уз то је мајор Васић био Велико-Србин, који је кроз дуг низ година неуморно радио на српским стварима припремајући терен за успехе, које смо постигли у рату и према Турцима и према Бугарима. Био је то веома интелигентан и веома раден човек, који себи никад није дозволио да има слободна времена. Његова смрт један је од најтежих губитака српске војске која ће се докле тече сунца и месеца поносити херојском смрћу никад незаборављеног јунака са Злетовске Реке мајора Милана Васића.

Слава славно палом!

*

Многобројне су жртве наше, којима смо покајали Сливницу. У коду најбољих, који су славно пали на бојном пољу од мучких нападача Бугара, видимо место заузима пешадијски капетан прве класе Душан Ђорђевић. У крвавој борби, која се развила после сраженог мучког бугарског напада на наше трупе, а у време када је наша храбра војска већ потискивала непријатеља „брата", пао је као јунак капетан Душан, који је од непријатељских куршума и бајонета претходећи у храбрости примером својим војницима задобио пет рана, од којих је свака смртна била. Рањен у почетку битке он се није показао као борбеног духа но је соколећи војнике јуришао пред њима у бугарски шанац, где је набоден бајонетима. После неколико сати натчовечког духа напустио је садомљено тело младога јунака и пошао се пред престоле Свевишњега. Тело јунака пренела је породица у Београд и овде је погребено уз велико учешће грађанства 23 јуна.

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН ПРВЕ КЛАСЕ
Душан Ђорђевић
СЛАВНО ПАО 18. ЈУНА НА ДРЕНОВУ

Ђорђевић је рођен у Пожаревцу у угледној кући. Рођена су му браћа д-р Живојин, професор Универзитета, и д-р Перя, окр. шумар, Војну Академију свршио је са 31 класом као врло добар. Као официр увек је најповољније оцењиван, а био је одликован и медаљом за војничке врлине.

Слава му!

*

Приликом мучког напада Бугара на наше трупе пао је као јунак и резервни пешадијски потпоручник Александар - Аца Ђорђевић свршени правник и адвокатски приправник, јунак са Куманова и Прилипа.

Потпоручник Аца у борби на Прилипу, као водник VI. пука, допао је тешких рана предводећи своје војнике на јуриш. Поред 6 рана био је још и контузован, па ипак је преболео љуте ране, да би кратко време за тим мучки али ипак јуначки пао од небратске бугарске руке.

Ђорђевић је рођен у Шапцу, где је и гимназију свршио, а у Београду је прошле године завршио своје студије на правничком факултету нашег Универзитета.

Славно пали потпоручник Александар био је човек пун идеализма и љубави према груди земље, на којој се родио, и према своме народу, за чије је добро у пуно крвавих окршаја смело излагао своје младе груди непријатељском олову, док своју љубав према земљи и народу своме није на обалама Злетовске Реке запечатио крвљу својом.

Вечан сан почива далеко од родитеља и својих милих и драгих, али му је тамо земља лака, јер је из крви његове из гроба његова и његових славно палих другова, онамо изникла Слобода српска.

Слава славно палом!

*

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК
Александар Р. Ђорђевић
ГЛАВНО ЈЕДО НА ЗЛЕТОВСКОЈ РЕЦИ

Кота српске храбрости

— Прве српско-бугарске борбе на живот и смрт —

Између Овчјег Поља и његовог продужења ка Штипу — Јежевог Поља са једне и Барбарског потока и Злетовске реке са друге стране, налази се необично таласасто, испрекидано земљиште са много чукара, глинића и висова најразноврснијег облика и падина разних стремености, испресецано многим долама, увалама, карлицама и кланцима разних дубина и већином благог пада, те су лако прелазни. Земљиште је голо, каменито, са врло мало стрмих жита а друго је све суво, нехрањиво брдеса и каменита трава. Села има доста, али су мала са врлодним становништвом, које се пата и мучи да из камена добије себи и својој стоци храну. Ваше села Барбарева поносно се издиже Црни Врх који гледа правце у плодну равницу реке Брегалнице између Кочана и Штипа, на којој успева и пиринач. Цео терен господари свима околним равницама као и варошима, те се сваки овим особинама истиче изнад свих других терена важношћу у стратегијском погледу.

Према многим раније покушајима Бугара, да заузму положаје на Злетовској реци сваки се је и раније могао уверити, да је овај правац врло важан са војног гледишта. Бугари су били још раније бацили око на овај терен и нису били пробирачи у средствима, само да загосподаре њим. Према оним рекама највише се истичу својом висином два виса: кота 550 и 650. Она су били циљ коме су тежали али, имајући их у рукама, све смо снаге ужагали, да их задржимо.

Коњица је послата хитно још 12. јуна, да брани осветљени прелаз Бугара на Злетовске реке ка коти 550 остављајући у јесно и испред себе одбрану коте 650 пешачким пуковима па су редовно сузбијали мирнодопску халапљивост бугарску, док су остали пукови утврђивали Црни Врх и његове многобројне огранке који се пружају ка Барбаревској и Злетовској реци и које чине изврсно левокрилно заклоње свих положаја.

17. јуна рано у зору пробудише нас одјеци топовски и одмах нам би јасно да ово није обична комитска чарка. Сви се изненадисмо, јер смо према последњим извештајима држали да ће се сигурно све мирно. По старом правилу: где топови пуцају — ту сви трче и ми се брзо крећусмо из села Барбарева напред ка положајима и заузесмо коту 550 и положаје позади и лево од њега испред нас око коте 650 један пешачки пук већ се је налазио у пуној борбеној готовости са непријатељем који га је ноћу изненадно напао да би тако дошао до жељене коте 650. Сви се крестосмо носећи радошћу што је дошао тренутак оружаног разрачунавања и крај бесциљном узајамном ватрању и одлагању који нам умало не убише сваку вољу и не одузеше борбену енергију.

Ратни огањ све се више разбуктавао, узимао све веће размере; постајаше све већи, и јачи; топовска паљба све учестанија а и грокотање пушака збијеније и тупље, те се по свим долинама преламаху и умножаваху звуци на свих врста оружја, и присуцкиваху се често у једну хармоничну целину или испрекидано и по учестаности и по јачини и по равномерности, те стварахуу у први мах, за од виле уши, несносне шумове који нам постепено постајаху све милији, добијајући у звучности, те се тим несесно раније пријатна ратна музика. Из далека допираху потмули топовски одјеци који по кад кад личаху на грмљавину. Преко наших глава често профијуче непријатељско топовско зрно, пуцањ пушака час се појави, па се изгуби, па се појави са појединачним одјецима док се не слију у неко грокотање, крцкање и жуборење као у потоку кад вода почне да ври.

Наша артиљерија при ћутању имала је увек циљ пред собом, док су Бугари често бесциљно ћутали обасипајући цео терен пространством зрнима, да живог нигде није било сигурног. Важни положаји обасипани су са обеју страна топовским зрнима чија се јачина и при излазу и при распрскавању чује јасније или слабије или се само види дим при распрскавању или одјецак. Често пута распрскавања тако учестају, да дим обавије све као густа магла и светлуцања са пројекцијама на небу дају неома лепу слику, а нарочито у вече призор је изванредан и да нисмо свесни тога, да свако распрскање можда угаси који живот ужижали бисмо у овој лепоти која је дирљивија него ли ма каква измишљотина. Тих планинских поветараца хладно је умореле и загрејане борце, те штедно њихову енергију од превременог истрошка.

Борба је трајала 30 часова са малим прекидима. На коти 650 ситуација се непрестано мењала. Ми смо три пут губили најистакнутији положај и опет га повраћали док није противник побеђен. Коту 550 поседа је коњица са једним пуком, чији привремени командант јавља: „да ју неће напустити док сви не изгину," а остали делови присутне коњице разбацани су по целом терену, трчећи час на једно, час на друго место, помажући наше или запречујући непријатељским редовима. Батерије су цело време биле у пуној пари ангажованости. Никад коњица није била у оваквој интимности. Она је свима пратилаца у помоћ и, скривајући се иза згодних положаја, пребацивала на тренутак, кад је имала њена потребна.

Нарочито је била очајна борба око безимене коте више села Петрушина коју су Бугари били поседи и са које су хтели да продру дубље и да нас отерају. Страшно је било гледати како се и наши и њихови боре храбро и јуначки под кишом гранала: наши јуришећи, Бугари бранећи. Неколико јуриша било је са наше стране безуспешних, док 18. јуна у 1 и по сат по подне није био отсуђен и пресудин јурни пешадије потпомогнут коњицом, чији војници у скоковима увек пуцајући долазе полет већ поколебаној пешадији и одушевљени нечувеном жестином у завршне на противничком положај, уништише му прибраност, учинише те тас страха постаје већи од таса храбрости на борачкој терезији и непријатељ се даде дивљем бегству иза стрме падине ка селу Петрушину остављене целу батерију у потпуној спреми, остављајући масу мртвих, још више рањених и највише заробљених. Тако је без-

мена која добила име: *кота српске храбрости* а потомство ће причати о српском војнику, који — као коњаник — немајући ножа на пушци смело нападе на непријатељски бајонет — и победује га.

Како и да не победимо?

Знали смо, да је пред нама прави обрачун сукоб, да се са нама има да изврши прва ратнички оглед, да преко нас Бугари хоће да оцене и опробају отпорност целе наше војске. Знали смо колика је моралана вредност од првог успешног сукоба, колико среће доноси и морала уједа према срећно изведеним окршај — били смо свесни снага овога те је припремљени вољи и хтењу енергија једва дочекала овај моменат, да се испоља, исцеди, утроши и истутьи у једној мушкој одважној и плаховој акцији и ми смо у првом сукобу дали противнику јасно да осети чврстину наше воље и готовност да жртвујемо и живот поштo га најзаметније искористимо у одбрани својих права.

У овом првом и великом сукобу, у овом значајном бој учествовало је са обе стране око 60—60.000 војске. Ковиџа репрезентира све крајеве миле нам Србије, а преко ње су учествовали многобројни пешачки одреди — опет из свих крајева Србије — те се је одмах у почетку почела да покаже нама националана снага. Учествовале су све борбене јединице као и све врсте убојног оружја — те се имала да манифестује борбена вредност целине и јединца српске војске. Ми смо у борбу узносили само моралне особине једне модерне војске; Бугари поред свег још и лукавство, превару, обману. Они се служе и у рату једноставним начелом: циљ је славно — средства су споредна. Нашали нас мучки и извенада: победи нам толико људи својом извеначном акцијом а кад су видели тешку ситуацију за себе, да би добили у времену и док не стигне појачање — генерал рилске дивизије Тодоров шаље парламентара да јави како је добио наређење да се прекину непријатељства и тражи да обуставимо ватру. Али му то није помогло.

Бугарска војска борила се храбро до свог непознатог тренутка, кад страх обузме душу, кад одважност почне да се губи а ноћиће право песнесно на свс свесније да се јавља осећање да је живот и сувише лен на земљи. То им признајемо. Бројно и са оружјем изгледа да су били равни нама. Али ми смо имали довољно моралне резерве. Морал њихових бораца или је био мањи или лошији, те се је пре истрошио. Нестало га је и није га било у оном критичном часу, за који баш нико не зна кад ће доћи и по којим се знацима предвиђа његов долазак. Сем тога осећај о потребности овог рата је био код нас дубљи, јачи и свежији; обузео је сву душу нашу — и ми смо остали победиоци.

Ухватиле се у коштац две модерне војске, два крвника народа, који су одвела ханџиске на турским бојиштима. С тога је борба очајна, тешка и крвава. Много крвава! Жртава има много, разбојиште је покривено лешевима Ми идемо напред јер се боримо са опстанак свој. Умесимо сву своју физичку и умну а моралну снагу, јер се боримо за праведну и моралну ствар. То нам је дало прву победу. Верујемо да ће нас то одвести коначној победи.

Др. Хранислав М. Јовановић

Смрт српског Пијемонтеза

† Љуба Јовановић

Неко је рекао, да је рат овај — рат опанка. С исто толико права се може рећи, да су победе, које српска војска ниже једну за другом, победе новог кола младе српске интелигенције, која је не само у редовима српске војске но и на челу њеном. Доказ за то су оне хиљаде одличних резервних официра, којима се морају дивити војници од заната. Не само смело и одважно но и мудро и разборито резервни официри водили су у оружани наш народ из победе у победу, китећи се лаворовим венцима где год се појаве .Људи од књиге и пера не само да су активно учествовали у ова два рата но су се и славили у њему, славили и себе и српску војску. Читав низ српских књижевника и новинара налази се у бојним редовима, и док једни од њих већ у миру почивају сан вечни пали на пољу славе, други се ево још налазе пред непријатељом и снагом лава гоне га испред себе ширећи границе Велике Србије до Искра и Месте.

С пригушеним болом у души и искреном тугом у срцу после песника Саве А. Радовановића бележимо данас у читулју славно палих још једнога његовог земљака, а нашег друга по посла, новинара, резервног пешадијског наредника *Љубу Јовановића*, покретача, душе и уредника „Пијемонта".

У колу омладинаца, које се с великим идејама појавило на нашем Универзитету пред трагични мајски догађај Љуба Јовановић играо је врло видну улогу и био један од вођа тих омладинаца. Познате мартовске демонстрације, које су претеча државном превратy, у многоме су његово дело. Тада је морао емигрирати из Србије у коју се вратио после 29. маја. Од тада настаје његов позитиван и плодоносан рад. Он је био први у колу оних заслужних омладинаца, који су истакли потребу рада на културном уједињењу целога Словенског Југа. Он је с најближим друговима покренуо „Словенски Југ" и годинама га одржавао борећи се с највећим тешкоћама, често и гладујући. На томе послу није знао за одмор, нити је за њега било препрека. Прва југословенска уметничка изложба и с њом скопчани први југословенски омладински састанак, као и друге манифестације народнога јединства Јужних Словена, приликом крунисања Краља Петра у првом реду дело су онда једва знаног универзитетског студента Љубе Јовановића.

Но југословенство њега, искрено убеђеног поборника народног јединства, није никад одвело на странпутицу и он одушевљени Југословенин увек је био и великн Србин, готов сваког тренутка с речи да пређе на дело и по цену свога живота. Међу именима првих заточника српске слободе у Старој Србији и Македонији у првоме реду сусрешћете се са именом Љубе Јовановића, који је четујући не једанпут излагао своје груди за слободу Српства куршумима наших душмана.

Предавши свој „Словенски Југ" у руке старијих, по положају угледнијих, Љуба је пошао у свет где култура цвета, да прошири круг свог образовања, те да обогаћен потребним знањем послужи своме народу.

Када се вратио пре нешто више од две године у Србију покренуо је с дружином „Пијемонт", а са задатком, да речју припомогне остварењу заветне српске мисли, која је од петвековног сна претворена у јаву, силним напорима свих синова ове земље, знаних и незнаних.

Објаву рата поздравио је с одушевљењем човека, који је живео само за то да дочека овај велики моменат. Обуставио је лист, не осврћући се на материјалне губитке, и ако слаб и изнурен похитао у своју команду. Са 4. пешадијским пуком другог позива учествовао је у заузећу Новопазарског Санџака.

Велики Југословен, уверен, да спас балканских народа лежи у њиховој једнодушности, желео је да Бугаре отрезни од мегломанских прохтева и написао је ту скоро низ чланака „Од брата брату". А када нас Бугари мучки нападоше он пређе с речи на дело. Како његова команда не узима учешћа у овом рату он је тековине српске пошао од брата и мачем да брани. У крављој борби на Криволоху добио је тешке ране и њој је ноћу између 25 и 26. јуна подлегао у Скопљу.

Апостол народног јединства Срба и Хрвата, творац новог југословенског покрета, велики идеалиста мирно почива вечни сан у гради Душана Силног, задовољан што је на костима и крвљу његовом назидана Душанова Србија.

Стојан М. Протић
Министар унутрашњих дела

Јоца П. Јовановић
Министар грађевина

СА БОЈН

Одмор пр

Слика приказује бивак нашо
ротињска празна кућица у
официри. На земљи седе,
стола за којим ручају,

Из Но

Из Новопазарске

Слика ова представља један
лине. На слици се види велики
које је воденица, а

ГА ПОЉА

ше битке

ицира на бојноме пољу. Си-
е као наше распрштили наши
ши сандук им служи у место
ља дана сиротињски нашло.

Србије

ица: Пријепоље

ан кутак лепе пријепољске око-
тички дрвени мост преко реке, крај
помељари са стоком.

Љуба Јовановић
Министар просвете и црквених послова

Артиљ.-техничкн пуковник **Радивоје Бојовић**
Министар војни на расположењу

Наши јунаци

ПОТПУКОВНИК КАПЕТАН I. КЛАСЕ

Гроздановић Милосављевић

КОМАНДИР I. ЧЕТЕ, II. БАТАЉОНА, XII. ПУКА ЦАРА ЛАЗАРА.

Капетан Брана учествовао је у свима борбама од Призрена до Драча, које је он био први управник. Примајући под своју управу град Драч капетан Брана је упутио грађанима овај проглас:

„Драги Драчани! Српска војска Његовог Величанства Краља Србије Петра I. дошла је у ваш лепи град, да донесе слободу, једнакост и братство свима грађанима града Драча.

Својим доласком ми Вам доносимо: путове, железнице, културу, писменост, просвету, материјално благостање и потпуну слободу вероисповести.

Поздрављајући Вас драги Драчани, позивам Вас да се нашој војсци покоравате, за сада вам одређујем, за председника општине Петра Ђурашковића; за чланове одбора Христа Спиру, Мехмеда ефендијућ и т. д.".

Својим тактичким држањем и умешношћу брзо је стекао симпатије и поштовање Драчана.

Са својом четом учествовао је у умирењу побуњених арнаутских села, па је и ту с врло мало жртава показао врло лепе резултате, те је предложен и за унапређење и за одликовање.

И у овом рату с Бугарима одликовао се јуришећи на челу своје чете на најопаснијим местима.

Капетан Бранеслав је свршио 29 класу Војне Академије с одличним успехом, а по том је више војничко образовање добио на вишем курсу. То је интелигентан војник од заната и врло симпатичан друг, строг али правичан старешина.

Ослобођење Вучитрна

Војниче! Милош на поље се диже,
Барјаке виде, чу чудноват јек.
Борије спахије примичу се ближе.
Ново је доба, нови сваће век.

Андра Гавриловић.

У логору V пука II позива жагор. Први батаљон спрема се за полазак ка Вучитрну. Пушке симетрично распоређене у купама по водовима висиле су о десном рамену. Војници су се журно спремали, командири чета постројавали водове, командант журно издавао наређења. Дошао је и вод коњице који је придодат батаљону.

У даљини се оцртавала, у јасно јесењој ноћи, силуета Бутовца и Драгомана, где је јуче вођена упорна борба пред Приштином. Једва се назирао хоризонт, који се чак тамо на Гази Местану оцртавао са земљом. Преко неба, на коме као да умиру звезде, навлачили се облаци и наговештавали кишу. Ноћ хладна и мрачна спуштала се по путу, по брдима, преко Косова и полако скривала удаљене предмете.

Батаљон се креће у девет сати. У другој колони као теретни влак, гмизали су војници уморни од јучерањег пута и борбе друмом за Приштину, у дугом реду, са потмулом лупом точкова, кретала се пољска артиљерија, вучена од коња високих као брда на којима су седели војници, и крепким масивним бучевима шибали их по боковима.

Поче ретка па све јача ситна јесења киша. Ждадне капљице падале су на: руке, лице, за врат и клизиле низ кичму. Војници увукли вратове у рамена, газе по раскаљаном путу пупом барица, у које сипа и шуми киша. Чуло се само шљапкање обуће из које је пиштала вода и нехармонично звецкање чутурица и порција. Коњи оборили суморно главе чак до земље и предали се судбини. Низ сапи, бокове и ноге јурила је вода у млазевима. Једва се назирао вијугав пут кроз мочар и густ мрак, у коме се губило чело колоне.

Пролазимо кроз пуста арнаутска села десно и лево. Тужно су се оцртавале слике напуштених кућа са тршчаним крововима, као да су напуштене пре незнатног времена. Ни пас да зарежи.

Батаљон стаде. Неколико пустих кућа и пола разрушених, са иструлелом грађом, растурених без реда. Отковане даске, размахиване ватром, лупале су о зидове и кречали старја нахерани дирези.

Киша беше стала. Војници се почеше набијати у просторије савладани умором и сном. Сваки је осећао радост, што ће после шест сати пута наћи одмора неколико тренутака.

Неко легао савијен у клупче, неко наслоњен на зид и подупрт пушком, неко сео и заспао одмах. Још мало па се свако чуло дубоко дисање уморних војника, тихо жуборење Ситнице и монотоно грижење тврдих јечмених зрна под јаким коњским зубима. На небу иза једног руба мрког облака појави се месечев рог, као да је хтео да види толико жељене српске војнике како преко Косова хитају старом граду Војиновића.

Освану леп дан. Блесну светлост јесењег сунца и блештала је расплинута по малим барицама, по капљицама на пола увелој трави и по Ситници, која се као дуга вијугава сребрна хаица губила тамо ка Вучитрну, куда је хитао наш батаљон.

Весео и ведар дан поткрепи и раздрага војнике. Из дубине колоне чула се песма и преносила кроз батаљон. Наше Мачване и Посавље подсећало је Косово на њихове равнице око Дрине и Саве, на зелене ливаде, њиве и дубраве; на аде и воденице на Сави, тихо запљускивање весла и клизање чамца по глатког површини. Из далека угледасмо Вучитрн. Висока минарета штрчала су у вис, црте кућа од непечене цигле давале

су тужан и суморан изглед. Арнаути скупљени у гомилице, гледали су нас са неискреном мирношћом и равнодушношћу.

„Тако је Бог хтео Рецепе", рече један своме другу гласно и лепо српски.

Коњички вод уђе у Вучитриске улице пржаве и криве са испровалденом калдрмом, као да је јуче њима пројурила бујица и однела собом земљу и камење.

Срби изашли, чисто не верују да смо ту, скидају капе, са очима пуним суза довикују нам: „Добро нам дошли браћо Срби", извлаче војнике из колоне, грле их и љубе. Мали Српчић трче весело кроз батаљон, радознало загледају пушке и војничку опрему Арнаути су ћутали и мирно предавали пушке.

У старој цркви у полутами стоји постројена чета војника. Тихо пушкарају и трепере мали пламичци у кандилима пред свећевим главама. На чиракима и у около диже се дим од свећа, које осветљавају гарове лидове. Мирише тамњан и диже се више наших глава, подсећајући нас на празнике и безбрижне дане. Према светлости од свећа светлуцају се ножеви на пушкама и бацају по плочама мршаве сенке. Напољу бруји звоно, увезано конопцима за довратак од улаза, које је дотле било негде прикривено. У правом реду стајале су жене и људи са танким жутим воштаницама у рукама и предани молитви, молили су се за душе Лазара и Милоша.

Напољу нас окружише са свих страна, као да су се бојали да нећемо им побећи и гледали у нас, као у нешто послано од Бога да им донесе спас.

На једном се ваљише дечији гласови:

Радо иде Србин у војнике.

Све се очи напунише сузама. Војници су плакали као деца. Неко пустио пушку па обема песницама трља очи, неко се окренуо у страну да му се не виде сузе, некоме су јуриле низ лице и падале на пржав шињел. Деца су певала слободно ову песму, коју су можда морали крију̇ећи да уче, чекајући дан за њу. Један се малишан полео на зид, дохватио клатно од звона и силно њиме дупа. На свима лицима, по прозорима и крововима, по ливадама и њивама огледала се ведрина и веселост, као да је свуда писало: Слобода, Слобода!

Живела Српска војска, Живео Српски Краљ! А кроз ову ломњаву од гласова пробијала је дечија песма:

Пушка пуца а топови ричу,
А јуначи оружани вичу.
Ајте, Срби, хајте у војнике
Где зелене беру лаворике.

10. јуна 1913. год. Призрен

Д. Миљојевић

У данима славе

Свечано рухо, граде наш облачи,
Београђани, палите бакљаде!
Горди се, кличи, вечно горди граде,
Пред твојом славом сунце нек помрачи!....

...Васкрсавајте оци нам и деди
С имена ваших збрисана је нега
Срама и смрти, — нестало је свега
И историје и прљавих реди!...

Праштај' нам сени, презреног краља
Из регнона небесних се крени,
Заплачи на се радуј и осмени
Слави и срећи презрених земаља!....

Свечано рухо, граде наш облачи,
Београђани, палите бакљаде!
Горди се кличи вечно горди граде,
Пред твојом славом сунце нек помрачи!....

Јунак на речи и делу

† Ђуба Јовановић

оснивач и уредник „пиемонта"

сјајно цао за идеју за коју је живео.

Косовска звона.

Ја вас слушам жудно, жељно из далека,
Гдје звоните свјета наша стара звона,
Про крвавих гора тоне ваша јека,
Одјекује земља небо васиона.

Час звоните страшно над крви крвника,
Што нас клаше мачем пет пуних вјекова,
Час плачете свето на гроб осветника,
Што падоше сјекућ' ланце од окова.

Брују смјела пјесма вашијех звонара,
И с вама се стапа час тихо, час јаче,
Брују света пјесма са ваших олтара
И радосно с вама наше робље плаче.

Звоните, с вама руска звоне звона
И синови кличу моћног Албиона,
Синови великог вајрона Гледстона
И славнога Ига и Наполеона.

Звоните на радост свеславянског рода,
Звоните силно наша звона света,
Синула је жељна зора и слобода
На страх и трепет свих тирана свијета.

Михаил Жарић.

Историски документат

— Из је мучки нападач —

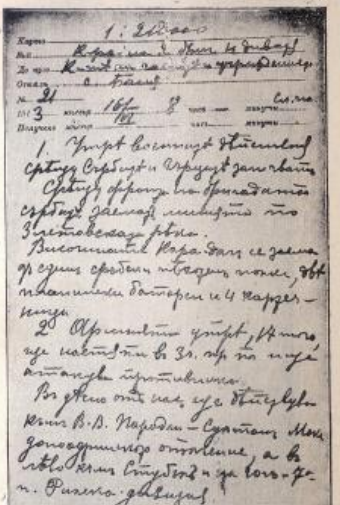

1 : 210000

Карта

Ко шаље: Команданат 2. бригаде 4. дивизије

Коме: Командирима делова и установа.

Одакле: Село Бања.

№ 21,

1913 године, месец 16/VI, 8. часова по подне.

1. Сутра отпочињу ратне операције према Србима и Грцима. Према фронту Срби чине линију дуж Злетовске Реке.

2) Арм.ја сутра, 17. ов. м. наступиће у 3 часа изутра и напашће непријатеља.

Десно од нас дејствоваће, према Карадži Султан, мађедонско једрекопи добровољци, и лево од нас, ка Студеној, и даље на југ, седма. резерва дивизија.

3) Поверењу мојој бригади поверено је, да нападне и да осигура нас 550 м. западно од села Добрена.

Зато наређујем:

а) Десна колона:

8. приморски пук: 3 батаљона.

III артиљериски дивизион: 3 батерије.

Свега 3 батаљона, 3 батерије.

Колона да наступи преко Свилајова—Турског Рудара—Древена, и пошто овлада висом северно од села Древена, да нападе на к. 550 са југо-истока.

б) Лева колона:

Пуковник Марков.

31. варненски пук: 3 батаљона, 8 брдских топова: 1 батерија.

Колона да наступа преко Рајчана — Неокази — Калиште и нападе к. 550 с југа.

На моме расположењу остаје један батаљон 8. приморског пука и креће се за десном колоном.

4. Делови обеју колона у 3 часа пре подне (сутра) да дођу до Злетовске Реке, којој да се приближе безшумно, и да униште предње страже противника. Потом ће енергично наступати на опредељеним им објектима. *Непријатељ треба да се напсноли.*

5) Команданта колоне потпуно да искористе изнена-

У рану зору 17. јуна Бугари су преко Злетовске Реке мучки напали наше храбре трупе, а истовремено су целим светом протрубили, како су њих Срби изненадили и мучки напали и како се они само бране. Чак су имали дрскости да после мучког напада уложу оштар протест код српске владе што су их, тобож Срби напали. Међу тим, Бог и срећа јуначка су хтели, да се врло брзо документима скине образина с мучких нападача. У блоку заробљеног бугарског артиљеријског поручника Ивана Магнева, који је заробљен, нађен је један историски документат који је за нас од неспењене важности јер је њиме несумњиво утврђено, да смо од Бугара мучки нападнути.

Тај документат је органисана заповест команданта друге бригаде четврте бугарске преславске дивизије за мучки напад на српске трупе. Благодарећи предусретљивости „Политике", која је прва објавила тај документат, и ми доносимо факсимил оне заповести, као документат, који утврђује, да су Бугари ње само први напали на нас, него да је заповешћу команданта бригаде предвиђен мучки напад и да је било израђен читав ратни план за изненађни и подмукли напад на целоме фронту.

Поред тога документа, најаве који је др. Магнов дао на своме саслушању, и многобројна покушаји са лажними споразумевањима показују сву виспкост Бугара и сва најнижа средства којима се они служе, и за које су сада достојно кажњени

Овај историјски документат у преводу гласи:

Карта 1:210.000.

Ко шаље: Командант 2. бригаде 4. дивизије.

Коме: Командирима делова и установа.

Одакле: Село Бања.

№ 21,

1913 године, месец 16/VI, 8. часова по подне.

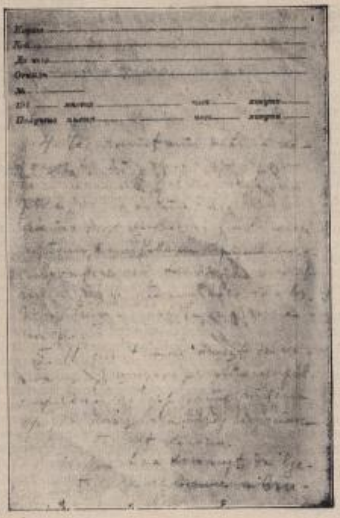

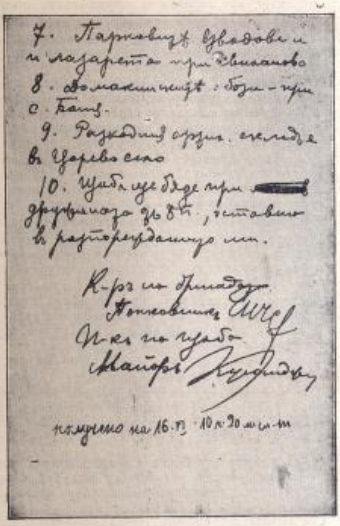

чке делове и да одржавају тесну везу како међу собом тако и са суседним колонама.

6) Команданти колона да предузму мере за обезбеђење пољских бокова.

7) Муниципска колона и пољска болница да буду код села Свилајнца.

8) Профајзитени возови код села Бање.

9) Артилеријско склагалиште у Царевом Селу.

10) Штаб ће бити при осмом пуку на моме расположењу.

Команданть бригаде, потпуковникъ. Начелникъ штаба, мајоръ

(Саопштено нам је 16-VI-10 ч. 20 м. увече).

Бој код Прилипа

— Од Табуна —

Битка код Прилипа ни по чему није слична са битком код Кумановa, — она је друкчије врсте.

После заузећа Скопља, прва српска армија наставлала је гоњење разбијене турске македонске војске, која је одступала долином реке Вардара. У Велесу без обзира на дивне позиције, Турци се нису задржали, него наставише одступање, само што не долином Вардара, већ окренуше југозападно према Прилипу Та промена правца већ је сама собом наговештавала, да командант македонске армије намерава да мимоиђе предузме код Битоља, где је био још један свеж део турске војске, која још није била окусила ни пораза ни бегства. Пут за Битољ води преко Прилипа.

Српска војска прве армије Престолонаследника Александра упутила се ка Прилипу, по два пута т.ј. по путу који Велес право везује са Прилипом, и по путу који води кроз Криволак. Прва је пут краћи од другога. Из Прилипа за Битољ има само један пут, долином реке Црне.

Двадесетог октобра прва колона, која је ишла по првом путу, примакла се превоју Бабуне Планине, која лежи северо-источно од Прилипа т.ј. испред Прилипа на 12—14 километара. Висина је овога превоја око 1200 метара, а висина долине реке Десне, северо-источно од превоја и свега на 5 километара од њега, има 600 метара. Као што се види, прво велики успон. Исто тако и долина реке, која протиче кроз Прилип, а изнеде испод тога превоја, има висину око 600 метара.

Ка превоју води клисиц кроз који води вијугаст пут, врло рђаво одржаван.

По његовим странама уздижу се планински врлакласти врхови. Неколи од њих достижу висину до 1500 метара. Положај веома сличан као код Шипке.

Како превоја исто тако и све бочне врхове били су заузели Турци. Известиши су говорили да овде има око 20 тисућа Турака са неколико брдских топова.

Срби нису смели ни помислити да се користе пољском артиљеријом; брдских топова имали су мало, па ни њих нису могли извести, јер од слободних висова није се могло доћи до висова које су били заузели Турци. Срби су једва били успели да изнесу снега два брдска топа, која иначе нису могли бити од стварне користи.

Није се могла искористити ни бројна надмоћност српске војске која је била скоро тројна од турске, јер се нигде није могла развити. Свуда је било земљиште.

Акцију је морала задржати једино пешадија, која је наступала за јурише на висове, на којима су били Турци, сразмерно врло мале одреде: по две три чете не више.

Три дана узастопце заузимали су Срби превоје и висове.

Три дана очајног, херојског нападања. Напад се вршио за нападом.

Прва колона на 400—500 корака према непријатељ-

ском положају, али не може да издржи силан огањ, — одступа.

Пребере снагу, па опет напред, док, на последку, после четири пет пута понављања јуриша не изгоне Турке из утврђо неприступачних позиција.

А да знате само какви су то били јуриши! Одсеци и чуше, местимице управо вертикални. Уз то покривени снегом. Да би се на њих могли испети, војници се морају ослањати на пушке, јер се друкчије никако не би могли задржати на оштрим стрминама.

Иде војник, опружи руке на пушку, иде три четири корака, прекида који пут, па опет напред опет три четири корака, и тако све до саме ноћи. Ту је и преноћио, да сутра настави тај исти посао, који је немогућно описати.

И тако три дана и три ноћи непрестаног нападања...

Трећег дана увече све турске позиције биле је заузела српска нападаја, која је нечувена неуморном славом, јер је све то, доиста, било нешто надљудевачанско, недостижно.

После прилипске битке може се рећи: „Српска је артиљерија завршна, али је српска нападаја и од ње бо ља"! И овом се не би имало ништа више додати, јер се начини не може појачати стварни утисак.

Са Прилипа Турци су се повукли према Битољу, где се већ нађако вршило утврђивање.

Турци су били заставили на превоју Бабуне Планине највише због тога да би неколико дана задржали Србе, те још јаче утврдили Битоз, где су хтели, како се то каже, да „сачувају образ", и како ситуацију не би могли спасти.

Срби су имали код Прилипа великих жртава, али по неприступности положаја, у којима су били Турци, могли су Срби имати још више жртава и изгубити много више времена.

Сен легендарног српског јунака Краљевића Марка могла је бити задовољна. А Прилип је завичај Краљевића Марка

Легенда казује да је Краљевић Марко заспао и да ће се тек онда пробудати када дође дан српског ослобођења.

У време прилипске битке, вероватно, Марко се за тренутак пробудио: погледао како се његови Срби храбро боре, осмехнуо се радосним осмехом, па опет заспао, рекавши: „Ово још није све! Посао је мој и мој рад — у будућности"!

Министарство просвете Косова и Славнице

— Уз наше слике —

Петвековни сан српског народа остварио се. Турци који су нам на мачу узели најлепше земље потиснути су бајонетом из крајева, који су колевка славе наше. Јуначки су нас заробили, јуначки смо се сами својом снагом, без туђе помоћи пре једног века почели ослобођавати, а под владом Краља Петра и данашње српске краљевине довршено је српско ослобођење испод турског ига. Данас нема ни једнога Србина у турскоме ропству, а границе наше миле Отаџбине проширене су до Струме. У границе Нове Србије ушли су сви славни градови из велике прошлости наше, а да би оно што смо силним жртвама ослободили и што је наше од искона могли задржати морали смо се упустити у још један и то крвавији рат са ненаситим братом, коме се учинио већи комад у нашој руци. Осветили смо Косово, а да слава наше непобедног оружја буде неокаљана истим потезом осветили смо и — Славницу. На оружју српском нема више ни пега од помрачене славе. Ми смо данас први на Балкану благодарећи снази оружаног српског народа и мудрости оних, који брод Србије руководе у овим судбоносним данима, који су донели обнову Србије онакве каква је била када је била у напону своје снаге и славе.

На челу српске владе стоји у овај мах Никола П. Пашић, политичар великога искуства. Његову слику донели смо на челу 3. броја, а данас доносимо слике четири му одличка помагача у кабинету.

Стојан М. Протић, министар унутрашњих дела, један је од главних стубова овог кабинета. Човек велике енергије, пун знања и искуства, неуморан на послу, политичар који уме да гледа у будућност, стекао је за успехе у овом победоносном походу наше војске више заслуга но најзаслужнији војсковођа. Он је омогућио успешно напредовање српске војске, јер је као дугогодишњи члан кабинета најбише настојавао, да се српска војска тако опреми, да задиви не само свет но и све нас, који ни сами нисмо могли веровати, да је малена Србија у стању да избаци четири стотине хиљада модерно наоружаних и свим ратним потребама снабдевених војника. Још више он је тај који је омогућио, да једна овако мала земља девет месеци издржава тако огромну војску, да је на време и увек тачно снабдевена свим потребама и то и до данашњег дана без реквизиције и без „расписки". Годинама је Стојан Протић као министар финансија скупљао пару по пару у државну готовину и борио се као ала с берићетом са свима; да се државна готовина не троши чак ни за најпрешније, неодложне потребе, но да се „беле паре чувају за црне дане". Његова је заслуга, што смо у рат пошли са пуним државним касама, а осигурани материјално ми смо без бриге могли ући у рат верујући у сигуран срећан исход његов. Стојан Протић је активан политичар, који се као такав замерио многима, али није дуђело тај дан, када ће и пријатељи и противници политички скинути капу пред радом и успехом Стојана Протића. коме највише имамо да захвалимо, што смо једновремено покајали и Косовску погибију и сливницку срамоту.

Љуба Јовановић, министар просвете и црквених послова, један је не само од најугледнијих чланова владе но и најистакнутијих јавних радника и научника наших. Као дугогодишњи председник Народне Скупштине он је стекао свеопште признање својим тактом и умешношћу у руковођењу скупштинских послова. Као научник особито је цењен. те је рано ушао међу академике и постао редовни професор Универзитета. Уман јавни радник, чији се рад увек клонио општем добру, он се показао у политици и на високим положајима као проницав, трезвен. одмерен и веома разборит, те је стекао свеопште признање и самих политичких противника. Љуба Јовановић има још једну добру страну. Без претеривања се може рећи, да је међу нашим државницима он један од оних, који се највише интересује приликама Срба ван граница Србије, и који те прилике међу нашим политичарима најбоље познаје. Нашавши се у ова бурна времена на положају столоначелника наше просвете Јовановић је, по високој култури својој, појмио своју дужност, и допринео је много ширењу просвећености у запуштеним крајевима нове Србије, који за свој културни напредак могу много очекивати, док просветном политиком у Србији управља тако просвећен и увиђаван Србин који је 1885. излагао своје груди овом истом данашњем непријатељу и у јуначком боју и рањен био.

Јаша Д. Јовановић, министар грађевина, заузео је тај положај не само као стари угледни радикални прак, но и као одличан наш технички стручњак. У радикалној странци он давно игра врло видну улогу, као прак, који се силно залагао за успехе партије, и као човек који би по својој просвећености, стручној спреми и радљивости био добро дошао свакој странци. Раније је био председник крагујевачке општине, а сада је посланик крагујевачког округа. Стручном својом спремом он је дорастао за висок положај у ово време, које треба уз проширење граница да донесе и технички културни преображај наше Отаџбине.

Радивоје Бојовић, артиљеријско-технички пуковник, стекао је великих заслуга за одлично наше артиљеријско наоружање. На положају министра војног показао је велику административну способност, прибраност и ретку самосталност у послу. чега ради је сишао с овог положаја пре времена, чиме је више изгубила војска но он лично.

Бој на Рајчанском Риду.

Од Златовске Реке до Рајчанског Рида — Успеси српске артиљерије.

На дан 20. јуна 1876. године, објављен је рат Турској. Тога дана ове године довршио се сјајан српски напад на Рајчански Рид, који је досад био границом између нове Србије и нове Бугарске.

С оближних висова чује се брза, нервозна топовска паљба. То наша артиљерија довршава уништење разбијеног непријатеља, који се не повлачи већ бежи безобзирице.

Одбивши 18. јуна мучки напад бугарске армије, предузет 17. онако осветативно и онако надмено, наша је војска на противничким леђима ушла у његову земљу. Први задатак, који је ваљало решити, био је ослобођење Рајчанскога Рида, који је наша војска и у рату с Турцима сама освојила, али који су Бугари на подао начин себи присвојили, протеравши отуда наше власти и нашу посаду. Да се не заоштравају односи између савезника, примљена је онда Злетовска Река за границу, и Рајчански Рид је припао Бугарима.

И на реваншу се није дуго чекало. На дан 20. јуна у 11. сах. пре подне предузет је напад на Рајчански Рид, а већ у 5 часова по подне виле су се на њему заставе наших пукова.

Рајчански рид је вис, који се налази на левој обали Злетовске реке и који се благим повијарцима непошумљеним и голим, слушта у саму реку. Падине, уз које је наша пешадија имала да се пење представљају у ствари стрму равнину из физике, која је са врха могла бити у правом смислу брисана као из пушака тако и из топова. Бугари су за време ових дугих дипломатских преговора и својих мирољубивих уверавања, подигли читав низ утврђења и понаместали толико препрека нашем наступању, да би мање одлучна војска једва смела да рискује напад на овакав град. Рајчински Рид је, збиља, град који би могао бити брањен и одбрањен много мањом, али добром војском.

Бугари су на Рајчанском Риду и даље дуж Брегалнице искупили жалосне остатке своје IV армије, која се у онемадашњем нападу на наш стратегијски фронт бесмртно — обрукала Специјално на Рајчанском Риду била је чувена и у мирно време слављена рилска дивизија, о којој је њен командант 18. ов. м бугарској врховној команди послао овакав извештај: „Дивизија ми је разбијена. Борим се у одступању. Молим за даља наређења." Рилској дивизији придато је неколико бригада добровољаца и огроман број топова, пољских и хаубица. Оволика снага, на овако јаком положају требало је доиста, да покаже мало већи отпор.

Напад је почео артиљеријском припремом за наступање пешадије. Припрема је извршена тако сложно, тако методички и тако знаменито, да данашњи дан чини част нашој артиљерији, нашим артиљеријским официрима, који су славу свога оружја из наших ранијих ратова изнели у још јачој светлости. Покушаји бугарске артиљерије да с нашом завеже дуел били су бедни и изазивали осмех код наших пешака. Она се, док није била ућуткана, морала ограничити на пуцање без ефекта, на паљбу која је једино могла да подржи бугарску пешадију која је, запљускивана таласима нашега напада, премирала од страха.

Кад је наша пешадија кренула напред, наш напад личио је на испрекидано дување ветра, под којим се бугарска одбрањена линија угибала док није прсла. Засипана шрапнелима под претњом непрекидногра приближавања једне пешадије, која је несумњиво готова да пође и на нож, бугарска је одбрана попустила у својим везама и у тренутку, кад су наши пукови избијали на Рајчански Рид, на њему је, сем лешева, било неколико гомила које су по свој прилици, официри како-тако успели да задрже на положају.

Али и те гомиле нису биле ту да изјаве последњи отпор, да часно и до краја изврше дужност према својој Отаџбини. него да покушају једну подлу превару, која се у бугарским војним круговима, без сумње, сматра као особито духовито ратно лукавство, јер иначе не би у њиховој војсци била тако распрострањена.

Бугари, на име, одржавају у овом рату једну чудноватy и у цивилизованом свету осуђену праксу. Чим виде да су осуђени на пораз и да часним путем не могу доћи до победе, они на својим позицијама истичу, у знак предаје, беле заставе, или у наш логор шаљу „парламентаре", да поведу какве било преговоре. Кад се понуда од наше стране прими или док још „преговори" с парламентарем трају. они врше потребна померања својих трупа и спасавају на тај начин оно, што се никад спасти не би могло, иди, што је још чешћи случај, осву плотунску и сигурну ватру на наше најближе трупе, које у правилној претпоставци да имају посла с часним противником напуштају борбену готовост и пружају своме противнику с маслиновом гранчицом у руци.

Кад је 18. ов. м. бугарска офанзива почела да издаје, на нашу страну упућено је преко десет парламентара с разним мисијама, а скоро на целом бугарском фронту јепрашале су се биле беле заставе. Парламентари су за тренутак укочили нашу акцију, а беле заставе су, можда прогутале доста невиних жртава, али је одмах свима била јасна та нова тактика, коју Бугари нису могли научити ни од Немаца ни од Јапанаца, каквима су они пре рата желели да се представе на Балкану.

На Рајчанском Риду сличне повуде нису узимате у обзир. и оне трупе бугарске које су се усудиле сачекати јуриш наше пешадије, биле су просто уништене а оне, које су у дивљем бегству напустиле положај, десетковала је наша удружена пешачка и артиљеријска ватра, која и у овом тренутку појединим мецима испраћала неустрашиме заточнике „једне и недељне Маћедоније".

Операција против Рајчанскога Рида ће доцније кад буду објављене све њене појединости, заузети видно место у историји овога братоубилачкога рата. Њене су битне одлике: смишљен и целисходан распоред трупа; јединство мисли и јединство акције код команданата; истрајност, живахност наше пешадије у ватри и њена офанзивна способност да противника ухвати за јаку; изванредна наша артиљерија и њена страсна жеља да се сва стави у службу пешадији, и најзад дивна и невероватна свест о дужности, која је наше војнике водила у смрт.

Л.

Ревизоре и продавце

молимо да нам одмах пошљу новац за продате бројеве у прошлом и ранијим месецима. Неуредним продавцима биће приморани да обуставимо слање листа док не измире своје дуговање.

Претплатнике молимо да обнове претплату, пошто је прво полугође истекло.

КОСОВСКИ ОСВЕТНИЦИ.

РЕТЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† Душан Максимовић

ВОДНИК XI. ПУКА IV БАТАЉОНА II. ЧЕТЕ.

СЛАВНО ПАО НА ВРДИЦИ ПОКРАЈ ЛИМКЕ 26. и 27. ЈАНУАРА 1913.

Јунак Душан родом је из Лужнице, окр. крагујевачки, где је свршио основну школу. Ратарску школу је свршио у Краљеву. Био је врло добар друг, син, муж, отац и пријатељ. Ужизао је љубав своју грађана и поштовање. На дан мобилизације био је већ на вежби.

На Малом Косову је био у вишим куршума и славно се борио са својим командиром чете.

По завршеју Косова, Гњилане, Приштине, Феризовића стигао су у Призрен.

У Призрену њихов је батаљон ушао у састав Албанског Одреда. Отуде је био у III батаљону III. чети, а ту га преместе у IV. батаљон II чету.

Прелазећи крстове од Митрова дана до Св. Аранђела једва су стигли у Љеш.

Ту на мору је био све до 26 јануара. У битци на Врдици, борио се као храбар јунак, и пао је славно за своју Отаџбину.

Родитељи су у њему изгубили једнога сина, сестра брата, жена мужа, нејака дечица доброг и нежног оца, а Шумадија вредног радника и јунака.

Нека је слава славно палом!

ШТАМПАРИЛА НАУМОВИЋ И СТЕФАНОВИЋ, БЕОГРАД, ЧИКА-ЉУБИНА УЛ. БР. 8, ОДГОВОРНИ УРЕДНИК: Ст. Мил. Шајчић.

Број 23. БЕОГРАД. 14 ЈУЛА 1913. ГОД. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

У СЛИЦИ И РЕЧИ

Број 30 филира

УРЕДНИШТВО: Краља Милана ул. бр. 2. ТЕЛЕФОН

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ ШИЈАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Наше војсковође

ПЕШАДИЈСКИ ПУКОВНИК

Павле Пауновић

КОМАНДАНТ ДРИНСКЕ ДИВИЗИЈЕ ДРУГОГ ПОЗИВА

ОСЛОБОДИЛАЦ СРПСКОГ ЈАДРАНА

СРПСКИ КРАЉ СВОЈОЈ ВОЈСЦИ

— Наредба Њ. В. Краља Петра, Врховног Заповедника војске за 29. Јуни 1913. год. —

Јунаци!

Од свог доласка у Србију сва моја пажња била је посвећена моме драгом народу и његовој ваздници, српској храброј војсци. Моје наде и наде мога народа увек су полагане у нашу војску, коју су очекивали велики, историски догађаји. Кад сам повео нашу милу војску у рат против Турске и ако сам знао с каквим силним непријатељем има да се боре, ипак сам веровао у успех српског оружја. Моје наде и моје вероваље испуниле су се. Ваше славне победе на Куманову, Прилепу, Битољу, Приштини, Једрену осветиле су Косово и показале историско јунаштво, величанствено пожртвоваље и надчовечанску издржљивост српске народе и његове витешке војске која је од Јадрана до Једрена и од Врање до Солуна пронела славу српског оружја.

У очајним борбама на Овчем Пољу, Злетовској Реци, Кочанима, Штипу и Криволаку, против дојучерашњег савезника, који је вас, као и нашу браћу Црногорце и савезнике Грке једновремено вероломно и изненада напао, не само да сте одолели нападу и сузбили га, већ сте и тог новог противника победили и прогонили из оних земаља које сте својом крвљу ослободили. У победничким борбама код Књажевца, Зајечара, Св. Николе на, Власини и код Пирота показали сте како српска војска уме да брани своје огњиште и част своје земље.

Као Врховни Заповедник целе српске војске, на дан свога рођења, ја шаљем својој витешкој и победоносној војсци срдачно поздравље и честитајући јој њене славне победе кличем:

Живела моја храбра и победоносна војска!

ПЕТАР с. р.

Прокламација Краља Николе

На Цетињу, 27. јуна, 1913

Црногорци!

Када сунце избављења и слободе обасја много напаћене хришћанске народе Балканског Полуострва; кад с њега нечезну сјенка Пророкова барјака, да је замијени она савезничкијех, када власт из јаких шака Отмановића, прије је у руке балканских савезника: када ослашени народи, жељни правде и културе, дахнуше душом; отворише врата бољој будућности и падоше један другоме у загрљај, — Балкан се натмуши црнијем облацима и густом тамом, у којој више брат брата не познаје, већ један на другога трза убилачко оружје.

Братска крв лије се од Дунава до Солуна. Гомилају се нове жртве, као да нам мало бијаше онијех на Скадру, Куманову, Јањини и Једрену. Жртве које прве падоше, као поњедиће једног мучког напада, наше су, српске су жртве, жртве братоубилачке руке бугарске! Од исте руке проливена је крв храбријех Грка, наших њерних савезника, који су и на копну и на мору толико задужили Балкански Савез.

Црногорци!

Опијен стеченим успјесима и славом савезника, наш четврти друг хтједе насилно да притраби наше заједничке тековине, не осврћући се ни на правду Божју, ни на очински суд Цара Покровитеља, који нам га пружаше за добро и слогу нашу и радост његову. Бугари, заведени, отргоше се од нашег словенског јата. Бугари насрнуше на браћу и савезнике. Бугаре треба сузбити истим оружјем и упутити их на уважење заједничких интереса и словенске узајамности. Ова одлука болно је пала на Моје срце, јер се руком рука мора сјећи, али се иначе није могло. Моју душу туга обузима, што сам принуђен нашу храброст ободравати, да бугарске насртаје оштро одбијете, али наду гајим да ће из међусобне наше савезничке крви, када једном Анђео мира рашири крила своја над Балканом изнићи свјеже и јако дрво словенске заједнице.

Црногорци!

И ви сакупљени у Дечанском Одреду из редова побједилаца са Лима и Скадра, који се већ борите у долинама Вардара, Брегалнице и Струмице, раме уз раме са својом браћом из Србије, витезовима од Куманова и Битоља, у одбрани наших српских интереса, показите и овом приликом да сте заштитници правде и слободе, заточници мрјет навикнути.

А ви остали, Моји драги Црногорци, будите спремни да и сада као и вазда извршите своју дужност према Отаџбини и Српству.

На нашој је страни правда, где је она ту је и Бог, којем препоручујем нашу свету заједничку ствар.

Живјела Црна Гора! Живјели Моји мили Црногорци.

НИКОЛА с. р.

Заузеће Штипа

— Успех треће армије —

На дан 25. јуна ваљало је да се бије велика битка на целом фронту треће армије.

Пробуђени смо још у три часа у јутру и одмах смо кренули на предње положаје. Сви су одреди већ били посели одређене им позиције, и сви смо већ по мало нервозно очекивали да загрми први топ, па да се на целој линији, и с једне и с друге стране, оспе убијствена ватра.

Али до очекиване битке није дошло.

Време је пролазило, и ми смо непрестано буљили очи то на једну, то на другу страну, очекујући да изаслане претходнице открију противника. Била је поста-

Андра Николић

ПРЕДСЕДНИК НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

СРПСКИ ДЕЛЕГАТ НА ПРЕГОВОРЕ У ЛОНДОНУ

гнута и телефонска веза са свима нашим одељима, те смо сваки час били у нашој малој телефонској централи, која је била смештена у једном рову, на ивици некога винограда, на једном брижку у врх Јежева Поља. Али и телефонски извештаји непрестано су гласили, да противник није још откривен.

У неко доба стиже нам ординанс с једнога нашег крила и донесе вест, да је то наше крило, идући за противником, дан раније, отишло доста напред, те неће стићи да се на време спусти у потребну висину са центром и другим крилом, те одлучисмо да се то крило и не чека, већ да почнемо борбу са осталим деловима.

Направљене су диспозиције. Телефон је непрестано невушио ону своју карактеристичну мелодију, ординанси појурили у свима правцима. Све су потребне заповести биле издате. Сви смо с прилично нервозе посматрали помицање појединих одреда и очекивали да отпочне та очекивана, можда чак и судбоносна битка.

Али опет до битке не дође. Телефон „запева", и од команданта дивизије, која је била на положајима према самоме Штипу, стиже извештај, да му је дошло нарочито изасланство из Штипа и умолило га, да наше трупе уђу у Штип, пошто су Бугари тога јутра напустили Штип и повукли се ка Радовишту.

Ову смо вест примили с доста резерве. И ако смо знали да су Бугари и у ономе изненадноме препаду од 17. јуна, а и у борбама потоњих дана, били много ослабљени и беспримерним јуначким држањем наших трупа доста деморалисани, опет смо помишљали и на превару, јер су Бугари и у овоме рату, за само неколико дана, пружили и сувише примера о томе, како не презају ни од превара најниже врсте, само да своме противнику нанесу штете.

Одмах су изаслате патроле и мања одељења, па кад стигоше извештаји, да су Бугари, извештени о концентрисању наших трупа према Брегалници, а сећајући се дејства наших батерија и одличног држања наших пешака, дошта напустили своје положаје, на Брегалници, наше трупе за час се почеше спуштати с положаја на десној обали Брегалнице и прелазити на ону страну ове реке, која је до скора била демаркациона линија између наше и бугарске војске.

Стање у Бугарској морало је бити врло очајно, кад нису стигли ни своје мртве да покопају, него су лешеви лежали растурени по пољу, ту су се, на овој врелини, распадали и кужили ваздух.

Баш код Брегалнице, пред самим Штипом нашли смо крај пута, а близу једнога рова, у коме је у борбама од 17. и 18. јуна, дина смештена бугарска батерија, леш једнога бугарског официра, који је био погинуо од нашег топовског зрна. Граната, по свој прилици бризантна, просто му пресекла ногу и разнела утробу. Његови нису стигли да га укопају, већ су га тако оставили крај пута, и ако су ти положаји били у рукама Бугара и после борбе од 18. јуна. Ја се и нехотице питам, по коју би цену наши војници оставили овако крај пута своја погинула официра! Али друкчији су наши официри према својим војницима. Наши официри у својим војницима гледају сво у децу и своју браћу; у борби су увек са својим војницима а врло често и пред њима; с њима подносе и деле све тешкоће, које неминовно рат собом доноси. А бугарски официр у своме војнику гледа своја роба, увек је надмен према војнику; а у борби је редовно позади борбених линија.

Пред самим Штипом опазио сам још нешто, што ружно илуструје прилике у бугарској војсци. На другу близу Брегалнице лежи читава бачва у којој је била донесена ракија за бугарску војску. Да би охрабрили своје „јунаке", бугарски су официри пред борбу врло издашно својим војницима делили ракију, те су њихова момчета потпуно пијана улазила у борбу.

У Штипу уз наше има и доста и Јевреја и Турака. Сви су они радосно поздравили улазак наших трупа у Штип. И словенско становништво својим најбољим делом радује се доласку наше војске, јер су им дојадила поступања бугарских официра, а нарочито многе бруталности, па и свирепства „комитара" и „војвода".

Штип пружа доста леп утисак. Подигнут је на самој левој обали Брегалнице амфитеатрално на околним косама, које се доста стрмо спуштају у реку.

Највећи део наших трупа само је прошао кроза Штип, па отишао даље и посео положаје над Штипом.

Ж. О. Д.

Наше војсковође

ПУКОВНИК **Павле Пауновић**

На лицу овога броја доносимо слику пуковника Павла Пауновића одличног команданта дринске дивизије другог позива, који је са својим одредима у рату против Турака постигао управо завидне успехе. О њима смо ми већ много писали, а писаћемо још у напису „Од Ваљева до Једрена" јер је пуковник Пауновић у овоме рату доказао, да је спреман војсковођа и ратник, кога красе све војничке врлине.

Осветници Сливнице

НАРЕДНИК ПИТОМАЦ ВОЈНЕ АКАДЕМИЈЕ
† Александар Г. Лазаревић
СЛАВНО ПАО 26. ЈУНА НА ЧУПИНОМ БРДУ.

Нови Танаско Рајић

— ПОРУЧНИК † Милорад Гавриловић —

Многе наше прослављене тобџије, пред чијом се вештином клањају и најбољи европски артиљерци, угледали су се на узор-тобџију Танаска Рајића, косили су немилице непријатеља сипајући ватру из челичних чељусти свог омиљеног оруђа, и бранили су своје топове до последњег откуцаја свога српског срца. Међу онима што се смрћу прославише почасно место заузима врлоподачки херој Милорад Гавриловић, који је остао веран своме топу док га је трајало.

Када су Бугари дивљачким мучки напрнули на наших неколико батаљона код Криволака у намери да изненађене наше малобројне трупе униште или разгоне и доцнији се слободни пута за Прилеп—Битољ и Велес, наши су са надљудевачким напорима супротстали бујици подивљала непријатеља, који је с муком продирао напред крај све своје огромне надмоћности. Срби су се бранили очајнички али су се непред далеко јачег непријатеља морали поступно повлачити, залевајући сваку стопу земље обиљем своје, али још више противничке крви. Поручник Милорад чуда је чинио са својом батеријом брдских топова, која је била плаширана на Пепелишту. Његова врла су многу бугарску мајку обукла у црно. Дошао је моменат када је из тактичких разлога ваљало одступати. Такву наредбу добио је и Милорад, али се он с топовима није могао повући, јер му је ватрена побијена. Ваљало је топове, који су нам у овој борби злата вредели, оставити непријатељу.

Све — али то није могао учинити поручник Милорад. Повући се без топова сматрао је за кукавичлук, топове изгубити није био у стању. Он је био брзо готов с одлуком.

— Само преко мене мртва Бугари могу доћи до мојих топова! одлучно је резоновао поручник Милорад, следујући у томе част своју личну и част српске артиљерије.

Он је пушио и палио топ док га Бугари, који су у маси јурили, нису са свих страна склептали, да га живa ухвате.

Соко сиви жив се у руке не даде. Сабљом у једној и револвером у другој руци он је бранио себе и своје топове све док га непријатељ није разнео куршумима и бајонетима.

После пола сата наши су добили појачање и потерали Бугаре натраг. Наскок славне наше војске био је тако силан да Бугари, бежећи главом без обзира, нису стигли за собом као ратни плен одвуку она два српска топа, која је онако херојски бранио Милорад Гавриловић. Када су наши повратили наше ранији положаје затекли су оба топа, и крај њих место храбра поручника нашли су само — гомилу меса. Бугари су тело пала јунака пекли на комаде. Њима није импоновао херојизам пала противника!

Поручник Милорад је родом Зајечарац, свршио је Војну Академију и са својом батеријом прошао је све борбе у Албанији, где се особито одликовао.

Нека је слава славном српском тобџији!

ОТАЦ.

Војислав Ј. Илић млађи

Војници, војници, јато соколова,
Рањени хероји кумановског боја,
Кажите ми где је мој јединац Јова,
Моје лепо дете и утеха моја?
— Баш јутрос, чим роса заблиста дубравом,
Он на Велес оде, заогрнут Славом.
Старац жури тамо, пун очинског бола,
Од брега до брега, од дола до дола.

Војници, војници крвава одела,
Ви с Велеса јутрос рањени идете,
Видесте л' јунака, дивна лица бела,
Мог јединца Јову, моје мило дете?
— Вид'ли смо га, чико, ах' баш јуче оде
На Бакарно Гумно, под стегом Слободе.
Старац жури тамо, пун очинског бола,
Од брега до брега, од дола до дола.

Војници, војници, ви отуд идете,
Са Бакарног Гумна, где се крв још точи,
Видесте л' ми сина, — моје мило дете, —
Он је свеж и румен.. има плаве очи.
— Јесмо, ах' чим, јуче, поче дан да плави,
Он на Черну оде, с лавором на глави.
Старац јури к Черни, пун очинског бола,
Од брега до брега, од дола до дола.

Војници, војници, ви с Черне идете,
Где се крв јуначка немилице просу,
Видесте л' ми Јову, — моје мило дете, —
Он је леп и мио.. има златну косу.

— Јесмо, ал' чим, јутрос, дан Божји огранут,
Он на Скадар, чико, оде на Бојану.
Старац жури тамо, пун очинског бола,
Од брега до брега, од дола до дола.

— — — — — — — — —

Кад с Бојане пађе већ копрену диже,
Тада један ратник, стражар са редута,
Радознао свуд, да види избливе
Што ли се то прну у снегу крај пута.
„Где, мој отац!" — кришну. Потом ближе крочи,
Пред њим: згрчен старац, блед сврануут од студи
За навек је сузне заклопио очи,
А седа му брада клонула на груди..

Какав је српски војник

— Племенита је крв наша —

Као што је познато, Бугари су са нашим рањеницима починили чуда од дивљаштва, да их се културан човек мора згрозити, а Словени стидети. И док тако раде Бугари у наших је војника душа племенита.

Одмах сутра дан пошто су Бугари страховито искасапили, унаказили и живе пекли наше рањенике официре и војнике посматрао сам у Штипу једну другу слику, која врло лепо приказује питомост, благородство и величину душе нашега војника.

Једна група заробљених бугарских војника, из последњих сукоба, није још била спрсведена за Београд. Заробљеници су били доведени под једно велико лиснато дрво, и било им је допуштено да поседају у хладовину. Око њих су били наши војници као чувари: стоје не сунцу.

Један од заробљеника показује стражару своју празну чутурицу и каже му да је жедан. Наш војник с пуно саучешћа му каже како је и сам жедан, али, ето, не сме остављати свога места, те не може донети воде. Па се тада окрете и међу онима, који се беху начетили око заробљеника запази једног дечка и позва га, да оде и донесе у оној заробљениковој чутурици воде. Дечко одскакута и брзо се врати с пуном чутурицом. Њом се обредише неколико заробљеника. Дечко опет оде за воду, и опет неколико заробљеника утоли жеђ. И тако редом сви се напојише. А наш војник стоји на сунцу, с пушком у рукама и жедан гледа, како гасе жеђ они, који су можда дан пре тога сипали куршуме на њега или мучки замахивали бајонетом, наперењим у његова прса.

Један од оних, што се беху онде искупили, примети војнику, што допушта да се заробљеницима даје вода.

Наш војник овога мало чудно погледа и пита га:

— А зашто брате! Зар и ово нису људи?

На реците сад ви мени: Да ли смо ми и Бугари браћа? Јесмо ли ми једна крв?!

Ж. О. Д.

Бугарске војсковође

Ратка Димитријева

Новога ђенаралисима бугарске војске ђенерала Ратка Димитријева, кога Бугари из милоште зову „Наполеончето", сматрају у Бугарској као њихова најбољег и најспособнијег војсковођу. Он је своје способности документовао као командант армије, која је имала највеће борбе бугарско-турске до Чаталџе. Што је у борби са Србима пропао не значи, да није добар војсковођа, но само да су српске војсковође боље од њега и његових другова. Ми који верујемо у способности и војничке врлине Димитријева пуно смо поносни, јер смо на бојном пољу, укрстивши мачеве, показали да су српски скромни ђенерали и пуковници бољи од бугарских — Наполеона.

Осветници Сливнице

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

Ђока Анастасијевић — Беранац

СЛАВНО ПАО НА СУЛТАН-ТЕПЕ

У крвавим борбама приликом заузећа важне стратегиске тачке Султан Тепе — Цзрев Врх, поред многих жртава изгубили смо и резервног пешадијског потпоручника Ђоку Анастасијевића — Беранца, водника у 8. пуку другог позива. Све време балканско-турског рата Беранац је провео под Једреном као водник IV. прекобројнога пука, излажући свој живот за Бугаре и величину Бугарске. И би му суђено, да падне баш од небратске руке заблуделе браће, за коју се он јуначки месецима борио, подносећи са самопрегорењем све тешкоће опсадне војне. За показану храброст и присебност одликован је од Бугара официрским орденом за храброст.

Беранац је београдско, тачније речено палилулског дете. Био је човек племенитих осећаја, али при том један од оних, који су увек кадри стићи и утећи и на страшном месту постојати. Жустар, енергичан, неустрашим он је у киши од олова био увек прав на челу својих војника у свима борбама све док му непријатељско тане није прекратило нит племенитога живота 20 јуна.

Беранац је био полициски чиновник, у последње време писар среза пожаревачког. И као чиновник и као човек био је ваљан, те ће за њим жалити свако ко га је познавао.

Слава му!

Наши јунаци

Млада интелигенција узела је активна и видна учешћа у овоме рату, у коме су наши резервни официри показали толико смисла за своју војничку улогу. Многи узорити члан те интелигенције своју љубав према Отаџбини платио је и својом главом. Видно место међу њима заузима резервни пешадијски капетан друге класе *Радојко Дметровић*, београдски професор, који је славно пао у борби с Бугарима, за чије се Једрене месецима борио. У идућем броју донећемо још једну слику Дметровића као официра, па ћемо о њему и његову раду тада опширније проговорити.

Наши славни противници

ЂЕНЕРАЛ **Шукри паша**
СЛАВНИ БРАНИЛАЦ ЈЕДРЕНА

Прослављени га своја јуначког отпора храбри командант Једрена Шукри паша, који се месецима успешно бранио од српско-бугарске опсадне војске, предајући се изјавио је, да то чини војсци српској, која је поникла из малог али храброг и племенитог народа, коме је велики војсковођа изјавио своје дивљење. О његовој одбрани Једрена ми смо довољно писали, а данас доносимо и лик Шукри паше, који је још у бугарском ропству, и ако је Једрене, пошто је остало без српске заштите, поново потпало под Турке.

Мали војник — Велики јунак

— † Александар Г. Лазаревић —

Ономад је у Београду предато мајци земљи тело младог јунака наредника питомца Војне Академије, симпатичног Ане Александра Г. Лазаревића. Сам јунака био је јунак, који чини част нашој армији. Из љубави према војсци по свршетку шестог разреда гимназије ступио је пре две године у Војну Академију. Ратним распоредом опређен је на ађутанта команданта I. батаљона VII. пешадијског пука другог позива и са својим батаљоном учествовао је у опсади Једрена. Тамо се одликовао војничким врлинама и храброшћу, својственим само рођеним јунацима. Веома жив, мио и симпатичан мали Аца био је љубимац не само батаљона но целога пука. За осведочену храброст под Једреном Аца је одликован златном медаљом за храброст. Хтео је да се покаже достојан тога великог и ретког одликовања и за то је жртвовао свој као капљу росе млади живот. Његов командант одредио га је за време крваве борбе на Чупиној Глави, да на телефону прима и издаје наредбе. Али је у младом хероју ускипела крв његова оца, капетана Гавре, и он није замену, а сам, јер као крив, с пушком у руци полети у редове бораца. Његово присуство осоколило је војнике, који су га волели као своје дете. Војници су га молили да се склони, али он није знао за страх и није хтео да чује за

заклон: Борио се као јунак и пао је као прави херој. Непријатељско зрно погодило га је „у повоје међу очи двоје". Погођен у сред чела млади бор је пао сврхан, ал поносан што је животом својим откупио победу српске војске.

Смрт његова тешко је ожалостила његове старешине и ратне другове, који су тело младог јунака пренели на највеће патње и упутили га у Београд, да му гроб може росити својим сузама тужна мајка и уцвељене сеје, који могу с поносом упрети прстом у велику жртву, што су је поднели за остварење идеала српског народа. То им је једина утеха у овом неизказаном губитку не само за њих, породицу, но и за српску војску. Одлични командант младога питеза, потпуковник др Тодор Павловић, упућујући ојађеној породици мртво тело јунака упутио је тужној мајци неколико топлих речи, које су мелем на непребољу рану мајке јунака. То потпуковниково мило писмо, које много говори о племенитости великог јунака гласи:

Поштована госпођо!

Са Аном сам био нераздвојан шест месеци. Имао сам и времена и прилике да га у свакоме погледу упознам. Ваш је син био као службеник *угледа марљивости и предањости послу*, у борби је показао *необичну храброст*, с пушком у руци борио се упоредо с војницима, *у тешким часовима храбро их је покретао напред*; у свакодневним односима Аца је био *узор лепо васпитаног младића, тако добро, мило и пажљиво дете* да је ужасно опште сажаљење целога пука: он је био наш *Мали*.

Ја сам га као свог потчињеног *високо ценио, као јунака поштовао, а као младића са тако лепим особинама и понашања волео свом душом својом*.

Смрт његова за мене је ужас. Ја, Вас, Госпођо, не умем тешити. Зашто, када је губитак Анкама за мене потрес, који ми не да никако спокојства, шта ће бити тај губитак за мајку која је родила одгајила и чак уза се имала овако дете. Све што могу да чиним, Госпођо, то је да заједно с вама горко плачем. Те ће ми суза бити једина утеха, кад мог Малог више нема. Нека ове и Вас одрже да у предубоком болу за нашим узорити с сином не подлегнете.

За најдубље поштовање и најважнији саосећајем у тешкој тузи ваш пешад. потпуковник

Др Тод. Ђ. Павловић.

Млади Аца биће да је један од најмлађих, а сигурно је један од највећих јунака овог епохалног доба, које нам је дало читаву плејаду хероја достојних да им се име слави докле тече сунца и месеца.

Над гробовима толиких јунака, знаних и незнаних, једина нам је утеха, што су они смрћу својом васкрсли Велику Србију и остварили за неколико месеци Србинове идеале, која су неколико векова била само сан.

Српски народ свесан је великих жртава, што их је поднео у овој борби. Он никад неће заборавити оне најбоље своје синове, који знадоше славно пасти за Славу Отаџбине! Међу њима светлаће име малога војника, идеалног Србина, великог јунака, неустрашимог наредника-питомца *Александра Лазаревића*, који паде на путу остварења Косовских идеала.

Слава ти Мали, духом и срцем Великн! Отаџбина, за коју си ђак прољо жртвот те поздравља, јер се тобом поноси!

Какав је српски војник

Једна мати је мајка — Србија!

Ђенерал Павле Бошковић има два сина који су се као резервни официри одлично показали и као јунаци и као старешине. Њихови војници о њима с дивљењем говоре као о неким вишим бићима. Сад у ра-

ту с Бугарима рањена су обојица. Чувши то у болници, један странац изјави чуђење како то гину ђенерали-ски синови.

Један рањени војник сељак одговорио му је. — Сви ми, господине, имамо различите оцеве али једну мајку, а то је — *мајка Србија*. Ето за ту мајку гинемо сви без разлике!

Наши јунаци

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОРУЧНИК **Бенко С. Давичо** КОМАНДИР ЧЕТЕ У XIV. ПУКУ И ПОВИЈА

Резервни поручник, угледам адвокат београдски Бенко Давичо, члан најстарије и најугледније мојсејевске породице у Србији, преминуо је 27 јуна у београдској болници од колере, коју је добио на бојном пољу, где је као добар син ове земље излагао своје груди куршумима непријатеља. Кршумци су га поштедили али смрт, која му је писана у књизи судбине, није га мимоишла.

Бенко Давичо био је племенит, узвишен, благородан, дарежљив и болећива срца у понашању скроман, на послу вредан, истрајан, савесан, тачан.

Он је био онај, који је први извео омладинску организацију Мојсејевића са задатком ради на образовању и васпитању у српском духу. У томе правцу Давичо је постигао резултате, који се огледају у родољубивом држању његових суверника на бојном пољу, пред непријатељима Србије. Када је као командир чете нашао у Битољу он се није одмарао на лаворикама славе српске војске, но је и у онамошње мојсејевске елементе уносио српски дух.

После успешног првог рата с Турцима Бенко је узео учешћа и у овом другоме рату и учествовао у борби на Криволаку где се одликовао личном храброшћу. На бојном пољу заразио се колером, којој је његовим дугим ратним штрапацима изнурено тело подлегло

Смрћу Бенка Давича наши Мојсејевци приложили су на Олтар Отаџбини најбољега члана свога, чија смрт за њих значи тежак удар.

Бог, Краљ, Српство, то је био идеал Бенка Давича, који је у једном поздравном говору Њ. В. Краљу жалео да се под мудром и као мелем благом владом Њ. В. стара звезда Србиновог ослобођења, која је први пут засјала под Вождом Карађорђем, поново распе араке слоге и уједињења под Србијом и земљама где Срби живе. И дочекао је остварење тих својих пророчанских речи, али је на томе делу и свој живот положио.

Слава му!

Отаџбина милија од синова

— Српе у јунака —

Стари Црногорац испратио два сина на Скадар. У јеку најјаче борбе око Скадра крене се старац да обиђе синове, који су срећним случајем оба остали живи. Старцу је било тешко што му ниједан од синова није ни погинуо ни рањен, док су други Црногорци губили по једног, два, три па и пет синова на Скадру.

Враћајући се са Скадра сусрете се старац са једном такође старом Црногорком.

— А што си тако невесео, ђаде један? — упита га Црногорка.

— Па нешта сам онако мислећ; имам на Скадру два сина и ниједан још није рана допануо'.. одговори старац.

— Е даће Бог, чоче, допашће, ако не погину! — тешила га Црногорка.

НАШЕ ВОЈСКОВОЂЕ

ПЕШАДИЈСКИ ПУКОВНИК **Драгутин Димитријевић**

КОМАНДАНТ ЧЕТВРТОГ ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА „СТЕВАНА НЕМАЊЕ"

Четврти пешадијски пук наших крших и лаконогих Ужичана од увек је уживао репутацију најбоље наше војске. Ту репутацију он је стекао на бојном пољу у свима досадашњим нашим ратовима а у овом и турском и бугарском рату нарочито. Где год се појавио он се славио. У крвавој битци на Брегалници овај је пук показао даваљења достојне највеће, пред којима стоје запањени и светска војничка аутортети. На челу овог пука у оба последња рата стоји човек поштовања достојан традиција пука. Пуковник Драгутин Димитријевић је не само официр одличне војничке спреме но војник личног храбар, увек присебан, и старешина, који је војнику и отац и мајка. Љубав између официра и војника у овоме је пуку развијена до правих граница и зато овај пук где год се појављује побеђује. Официри и војници четвртога пука сви од реда с одушевљењем говоре о дивним војничким особинама омиљенога свога старешине, нема са особитим задовољством прикажемо и ликом.

У борби на Куманову пуковник Димитријевић борећи се у ланцу са својим храбрим војницима допао је ране. У овоме рату и ако је и у најжешћој ватри увек био у првим борбеним редовима, соколећи своје лаване, срећно је до сада прошао, па му желимо да га срећа јуначка прати заједно с његовим ненадмашним јунацима, нашим личним Ужичанима.

Наши државници

— Андра Николић —

Председник Народне Скупштине Андра Николић један је од наших најистакнутијих јавних радника и најспособнијих државника. Политичар од своје ране младости, уз обиља знање богат искуством, Андра Николић међу нашим политичарима заузима једно од првих места, а у редовима радикалне странке, у којима је он од њена оснутка, он је увек био. по заслузи међу најистакнутијим првацима Нашавши се у овим великим и судбоносним тренутцима на челу Народнога Представништва он није пропустио ни једну прилику, да с висине свога положаја ода заслужену пошту великој подели својим и славној армади нашој, која је једним замахом покајала Косово и осветила Сливницу. Као делегат за преговоре у Лондону корисно је послужио српској ствари, на којој је он верни и вредни сатрудник од ране младости своје.

Андра Николић је по свршетку правног факултета наше Велике Школе своју чиновничку каријеру почео професором у Чачку, где је остао тако лепе успомене, да га тај округ већ у неколико наврата шаље као свога посланика у скупштину. Дошиље се сав одао политици и био је више пута члан владе и српски посланик на страни Сгугде. на сваком положају он је корисно послужио, и његов рад цењен је и од политичких противника, због његове широкогруде толеранције.

Осветници Сливнице

АРТИЉЕРИСКИ ПОРУЧНИК † Милорад Гавриловић
СМРЋУ ТАНАСКА РАЈИЋА ПАО НА КРИВОЛАКУ

Штаб

Принц Роланд Бонапарта као гост ђен

Принц Бонапарта (бр. 1.) у пратњи ђенерала
нералштабног мајора Еспиноза обишао је сре
рала Боже Јанковића, пред чијим је станом с
ђенерал Божа Јанковић (бр. 2.) више Бонапа
више њега коњички пуковник В. Блезнавац,
Киклић више њега артиљериски капетан Ми
Савић. До ђенерала Рашића је начелник штаб
шић, начелник округа призренског Матић, па
Душан Поповић, а испред њи

СА К

Са Кумановског бојишта

Центар положаја турске војске на Куманову.

Косово

Постоји предање да онде где је бил
палих јунака Косовски божур. На ис
једног корена. Многи наши официри
ради расада својим домовима

е армије

ћа Јанковића, команданта треће армије

Рашића (бр. 3) и шпанског војног аташеја, ђе-
руска војишта, па је у Призрену био гост ђене-
дична група снимљена. До принца Бонапарте је
ђенералштабни пуковник Миливоје Николајевић,
за Николајевића артиљериски пуковник Душан
М. Кр. Ђорђевић и артиљериски капетан Тома
ће армије ђенералштабни пуковник Душан Пе-
ч Стева Димитријевић и ђенералштабни пуковник
колико жена у народном оделу.

ЕОВА

на Косову.

ска војска на Косову расте из крви
ој страни где су Турци били нема ни
ни су те божуре из корена и слали их
ставља такво копање божура.

Осветници Сливнице

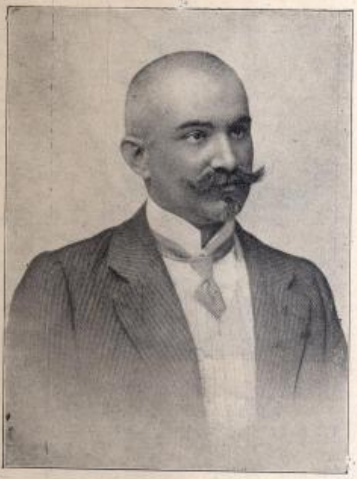

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН
ПРОФ. † Рад. Дечетровић
СЛАВНО ПАО НА ЧУПИНОМ ЕРДУ

Са бугарског бојишта

На врху Облакову: Поздрав гробовима палих јунака при заузећу Битоља.

Косовски осветници

ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† Богосав Аксентијевић

УМРО 13. МАРТА ОД РАНА ЗАДОБИЈЕНИХ НА КУМАНОВУ.

У једном нашем са Крфа дошли смо списак извештај о свечаном погребу пешадијског потпоручника Богосава Аксентијевића, који је тамо умро од задобијених рана на Куманову, где је учествовао и одликовао се као водник у 1. пешадијском пуку I. позива.

Богосав је родом из Новога Пазара одакле је као дечак пребегао у Србију, где је свршио подофицирску школу. Био је створен за војника и гордо је од жудње да се Косово освети и опет Нови Пазар види слободан. То је доживео, али тај успех Србије он је платио својим младим животом, који је вештачким изгнао пред непријатељем.

Слава му!

Борба на Дренку

— 11. јуна 1913. —

Стара бугарска тактика: мучко разбојнички напад без објаве рата. На дивизију шумадијску напало се прво 17. јуна. Напали су Црни Врх а нарочито десну његову страни. Борба је почела од 3 часа изјутра до после подне. Хаубице са Црнога Врха дејствовале су противу њих ужасно. Те исте наше хаубице браниле су их пред Једреном и сада их казне страховито за њихову неблагодарност и злочине!...

Пошто су одбијени били са целога фронта после подне од 4 часа почели су нагло да се повлаче југо западно. Десети пук Таковски добио је наређење, да се ноћу привуче, нападне а и заузме Дренак.

Дренак је најважнији положај на југо западу од Црнога Врха. Он је био кључ бугарских дефанзивних положаја. Сам по себи Дренак је једна коса под углом 35 - 40° са падином од 300 - 600 мет. Брисани простор на целокупној позадини. Напад X. пука почео је још од 3 часа по поноћи. Кретање наших батаљона било је тако правилно, да је изгледало, као да су на егзерциришту! Користили су све преда се, а нарочито жито и тако више пузећи равницом дочепали су се потока испод Дренка прибрали се мало и одморили, па онда пођу падином... Бугарска пешадија и њихови митраљези су осули паклену ватру. Ватра је трајала пуних 4 часа. Прасак пушке и кркљање митраљеза личе на неку страховиту олујину. Од 3½ почела је и артиљерија дејствовати — те је онај олујини више пута увеличавала ужас!. Бију се..

Наш 4 батаљон ослањајући се на два батаљона, 19 пука служио је као лево крило, а десно је био први; остала у центру. Кретања стрељачких стројева напред било је без икаквих презања. Стајали су наши официри и војници откривени као орлови У наступању предњачили су официри испред обасипања силних пушака, неколико митраљеза, а обасипани са свију страна пољским и хаубичким гранатама. У и овакоме-паклу ипак је X пук напредовао непрестано.

Зора одмиче, а дан се ближи полако, већ се потпуно распознају од контура јасне слике — кретања наших, а и посед бугарски. Једно громогласно наше: Хура! приводи борбу другоме делу, IV. и I батаљон већ избијају полако на вис. Бугари нервозно оступају али у наступању сипају из оруђа ватру тако силно, да су наши имали ту највише губитака. Ту су рањени опасно капетани: Драгомир Илић, Милисав Стојановић, Јарослав Феликс и Божидар Максимовић са још девет официра Погинуо је капетан Тодор Наумовић, затим резервни потпоручник Бранко Боранијашевић и Константин Станисављевић. Рањено је приличан број војника али је интересантно, да су 99 од сто лако. Погинуло је око 80 и то већином од шрапнела.

Ово су жртве чијом је крвљу опрена наметнута љага у Љуми. Заузимањем Дренка од стране X пука може се рећи, да је први тај пук добро начео бугарску војску, јер је цео 23 пук бугарски потпуно растурен и разбијан

Од плена задобио је X пук: седам брдских топова; три пољска; један митраљез и 15—20 кара. Пушака, велосипеда, ранчева, муниције, скупљено је путем.

На овом месту треба истаћи присебност, хладнокрвност и велико пожртвовање наших официра. На првоме месту вала одати признање команданту X пука Душану Димитријевићу; затим командантима батаљона: пуковницима Туцовићу и Љуби Павловићу, мајору Туцаковићу и најмлађем команданту капетану I класе Душану Поповићу, који поред ових старих орлова обављава многа. Команданти су према себи и официре тако спремили, да су сви достојни положаја и чинова. Резервни поручник Драгиша Васић за време највеће борбе откривено је разносио муницију. Командант га је предложио за одликовање златном медаљом за храброст

Ђ.

Од Ваљева до Јадрана

7.)

— Са дринским дивизијом другог позива —

2. децембра добио је мајор Бора Паштровић наредбу, да са једним батаљоном и два брдска брзометна топа поседне село Дајч и спречи евентуалан испад изгладнеле турске посаде, која је у последње време чешће пљачкала околна католичка села. Изјутра 3 кренуо се из Љеша одред. На челу одреда јахао је Паштровић са референтом артиљеријским пуковником Миланом Павловићем и ђералштабним мајором Петром Марковићем, а са више других официра из Штаба Дринске Дивизије II позива, којој је и одред припадао.

У селима су нас дочекивали радосно, стављајући нам на расположење све, и своје домове и храну за људе и коње.

Ноћ између 3. и 4 децембра проведена је на опрези, али је прошла на миру. Осванут четврти децембар. Извиђачке нам јавиле да су турске предстраже још у суседном селу Баби.

Време беше мутно услед магле и кише, која је ситно роминьала. терен је могао бити слабо прегледан. Око девет сати Штаб одјаха у Љеш, пошто се претходно споразумео и посаветовао са командантом одреда о евентуалним турским нападима.

У десет сати и четрдесет минута појави се на положајима према нашем фронту непријатељски одред брдске артиљерије. Командант нашег одреда издаде наредбу да наша артиљерија изабере положај Пешаци су већ сви лежали у роповима преко ноћ ископаним. Официри већином резервни, објаснише војницима непријатељске положаје и позваше их да се као Срби храбро бране од непријатеља.

Насташе тренутци мучног очекивања. Војници II позива, озбиљни мачвани, намргођени, гледају у правцу турских положаја. Командант Паштровић стоји са својим ађутантом на централном положају, расматра догледом и очекује напад.

Наједанпут се са турских положаја захори топовски пуцањ Паштровић мирно сачека док му шрапнел прохуја више главе и прште у позадини. И онда рече: „имају тачно растојање". Затим извади сат и додаде: „Тачно 11 по моме".

За првим шрапнелом прозуја и прште други, трећи... десети.. Турци нас засуше топовском ватром

За то време су и наши артиљеристи били готови. Поручник Александар Синђелић испео се на једно дрво и са висине 12—15 метара посматра и тражи турску артиљерију. Одмах испод њега намештено је топове и стојећи посматра поручник Радишић. Чим је отпочела наша кононада, турска артиљерија је морала да мења положај.

После чешћих прекида један турски топ сасвим ућута. ово је оштећен. Са другим топом Турци се повукоше за 1000 м. у назад.

Док је трајао артиљеријски дуел наши су пешаци очекивали да им се непријатељска пешадија приближи на 1000 м. Рачунајући ваљда на заштиту артиљерије. Турци се примицаху све ближе и ближе док не дођоше на означено растојање. Чу се команда а за њом плотуни: први, други трећи... Турци одговорише брзом. пальбом Било их је 4 батальона регуларне војске и 1 батальон башибозука

Док је турска пешадија лудо јурила напред њихова артиљерија дејствовала је очајно, управо бранила је се очајно од Синђелића који је са дрвета командовао кошење разорним гранатама и пешадију обилно засипао шрапнелом

Командант српског одреда Паштровић стоји на гребену, десно испред топова, пуши и мирно издаје заповести ординансима. док му суве гранчице падају по лицу са дрвета на коме је био Синђелић, кога је непријатељ спазио и гађао густим плотунима. Једна граната скрха грану више Синђелићеве главе; али он и даље гледа, као да ништа није ни било..

— Браво, Синђелићу! рече Паштровић.

Командант још није ни изговорио а турска граната паде између пешачког строја и артиљерије. Левак експлозије захвати команданта Паштровића, Рашића и командантовог ађутанта. Кад се дим разиђе. Паштровић је стајао усправно, посут земљом; Радишић и ађутант су били одбачени и обасути земљом.

— Да нисте рањени?

— Нисам!

Међутим, био је рањен. Неправилна рупица на испуску јаке од шињела показивала је место где је ударило парче гранате.

Ађутант му приђе, дохвати га испод руке и повуче у страну:

— Да вас превијем само!

Борко Паштровић се расрди, дохвати револвер и попрети да га остави на миру. Тек после дугог наваљивања ађутант је успео да му раскопча шињел и блузу. — Завиј прст газом и завуци у рану, да видимо да ли је продрло у груди!

Ђенерал Ратко Димитријев
НОВИ БУГАРСКИ ВЕЛЕИЗДАЈНИК

Кад се уверио да није, командант хтеде да закопча блузу и једва допусти да му ађутант метне мало вате и газе на рану. И онда се опет окрете батерији. Сви одахнуше кад видеше да није било опасно.

Паштровић тада обиђе центар и лево крило, прими извештаје, издаде наредбе. За тим се поново врати центру, топовима и десном крилу. Тако се непрестано кретао кроз бојну линију, обасут кишом куршума, усправљен, горд и осмехнут. Његове наредбе пратио је громки оркестар топова.

Непријатељ назад почиње да дејствује митрањезима. Њихови плотуни обично пребацују те изгледа као да над војницима лети огроман рој пчела.

Наједнном, турско десно крило истаче белу заставу! Труба запишта знак парламентара. Као одговор на то, грмнуше плотуни баш на белу заставу. Подвала не упали

Командант батальона, капетан I класе, сада мајор Перша Перишић, стоји и посматра бојиште, издаје наредбе. Наслоњен на сабљу изгледа тако миран и хладнокрван као да посматра борбу у позоришту. Његови официри сваки час обилазе своје војнике с краја на крај линије.

Око 2½ сата капетан Перишић се сруши, рањен у главу Однеше га из бојне линије. превише и одмах упутише за Љеш. Мајор Паштровић предузе непосредну команду над пешадијом. Код топова је ишло добро и без њега.

Он је и даље шеткао, издавао наредбе и пушио док се наједанпут сруши као свећа, покуша да се дигне и опет паде. Друго тане погодило га је посред прсију! Изнеше га из бојне линије у позадину а затим га пренесше преко реке Бадре и сместише у кућу.

Бој је бивао све огорченији. И ако је турска артиљерија престала да дејствује. пешадија је лудо јурила напред. Још 3 официра падоше рањени. Стање постаде критично. Војници без официра све теже и теже одбијаху очајне нападе изгладнелих азијата

У тренутку кад је крајње лево крило делимично почело да одступа, под унакрсном ватром митраљеза, појави се међу пешацима поручник Синђелић, и предузе команду тако присебно и чврсто, да се одмах сви, који беху поколебани, повратише на своја места и же-

ше него дотле одбише Турке. За то време је поручник Радишић нашао још згоднији положај за артиљерију и осуо смртоносну ватру на непријатељску пешадију до у мрак, кад су Турци, нагнати у бегство, скоро свако дејство прекинули и вукли своје мртве и рањене.

Међутим Борку Паштровићу је бивало све горе. Он је покушавао да седи и непрестало распитивао за резултат борбе; али убрзо није могао говорити: гушила га је крв. Пренос за Љеш тешко је било извршити због опасне ране. Ипак је пренесен сутра дан по подне.

У Љеш су га донели при издисају, око 11 сати. После кратке агоније, око пола ноћи, престало је да куца његово неу страшиво срце.

Освану Никољдан мутан и влажан. Пред џамијом претвореном у болницу, скупљају се официри. Боркови познаници. Чисто не верују да је Борко, силни Борко погинуо. Како који уђе у џамију и погледа десно и лево по рањеницима, очи му се зауставе на једна обична носила поред којих гори скромна вошташица, знак смрти..

На носилима лежи Борко, покривен шињелом и по лицу белом копреном. Ко га је гледао кад спава, и сад би се преварио, само да свећа не баца жућкасту светлост која Борково лице, увек развучено у осмех. претвара у вошташу фигуру.. Да би слика била потпунија шајкача му на глави стоји баш онако како ју је увек носио.

Другови приступају, побожно подижу вео и љубе га, док сузе саме капљу по хладноме лицу витежевом.

У 4 часа по подне, уз звуке труба и учешће српског и црногорског кора, заједно са пуковником Павлом Пауновићем и бригадиром Кусовцем, кретао се спровод тесним љешким улицама. Прости сандук са телом покојниковим носили су из почасти официри обе братске војске. Опело су извршили четири свештеника. Било је дирљиво видети како плачу војници за својим командантом. После опела држао је опроштајни говор Лазар Матијевић, ђенералштабни потпуковник.

Сахрањен је у порти католичке цркве, на десној обали Дрима према Љешу а на погледа плавој Адрији која га је толико одушевљавала и зачосила, којој је тежио као постојбини својих предака и на чијем је олтару и живот положио. (Свршиће се)

ИСПРЕД СКАДРА: На врху Тарабоша са погледом на Шпиччиу Гору. Разорене жице после предаје Скадра.

Све пораслe смокве и маслине
И још оне грозна винограда;
Кад погледаш стрмо испод града,
Ал' украсла пшеница бјелица,
А око ње зелена ливада,
Кроз њу точе зелена Бојана,
По њој плива риба свакојака,
Кад год хоћеш, да је таде једеш.

И у римско доба, Скадар је остао варош првога реда. За време цара Диоклецијана, популарног цара Дукљанина, он је био главни град провинције Превалитане, а после је, при подели, царства припао Византији. Од њега је откинуо Стеван Немања, који је био родом из његова близине, из Рибнице, код Подгорице: и тако је Скадар први пут дошао у српске руке. Од тада је он био стално у српској држави, чак и иза смрти Душанове. Од 1355. њим су владали Балшићи, господари Зете. све до 1396. кад га је притиснуо од Турака, Ђорђе П. Страцимир предао Млечићима. Не имајући довољно војске, да га бране, Млечићи га нису могли одржати спрам оне силне турске царевине и већ 1479., Скадар се предао Турцима. У њему је после једно време господаровао Скендер-бег Црнојевић потурчени син Иванбегов, касније чувене Бушатлије, који су се толико пута одметали од цара, и најзад 1835. били депоседирани. Те је године српска војска оштетила град, борећи се са задњим Бушатлијом и попзлила је ништа мање од 960 кућа.

Скадар данас има око 35.000 становника, од којих је 20 000 муслимана 12—14.000 католика и 1.500 — 2.000 православних. Трговачки је Скадар сад знатно опао, јер га је Турска потпуно запустила; путеви из њега у унутрашњост, врло су незгодни и несигурни: железница нема, а бродарство се, јер Бојана није регулисана, не може да развије у пуној мери.

Да Европа није била неправедна према нама и да је Скадар, који је наш и по прошлости својој и по праву освојења, остао у границама Црне Горе предстојала би му сјајна будућност, о овако ће и даље само вегетирати.

У идућем броју донећемо неколико слика испод и из Скадра: састанак ђенерала Бојовића са Есад Пашом, престолонаследник Данило на Скадру побија српску заставу, ђенерал Јанко Вукотић пред Скадром. лобање српских жртава пред Скадром и др.

Са бојнога поља

Наша слика представља чувени положај турски на Црном Врху, у правцу ка селу Жељезници. Овај положај храбра наша тимочка дивизија првог позива, управо XIV. пешадијски пук, заузео је тек другога дана борбе 13 октобра 1912. По природи својој ово је јак положај обрастао од половине до врха сигном густом шумом, тешко је проходан, затвара правац из Кратова за Штип и Овче Поље.

После Турака храбра наша војска овде је скорих дана добро испраштила тур и браћи Бугарима, те је овај веома важан стратегиски положај и данас у нашим рукама.

Поглед са Црнога Врха на Кратовској реци

Васкрс

Наше је племе старо гнездо свило
На Дриму, Скопљу, Прилипу и Драчу.
Опет је наше, што је негда било,
Добисмо часно, крвљу и на мачу.

Вековна тешка зацели се рана,
Косовски пораз потомства су сирала,
И војска наша храбра и без мана,
Куд год је прошла лаворове брала.

Наша је раса млада, пуна спреме,
Доказ је дала да ради и живи,
И да смо исто оно чврсто племе,
Ко претци наши, који беху диви.

Прошле су наше ноћи тако црне,
Буди се племе, диже, васкрсава,
Док задњи акорд умире и трне,

Буди се племе из сна, свесно јаче,
И дршће снагом набујалих грана,
Диже се народ од Ава'е плаве,
До Сињег мора и наших Јадрана.

Драг. Најдановић.

Највеће јунаштво

— У очима Црногорца —

У логору с оне стране Брегалнице Шумадинци хвале Црногорце и признају им да су Црногорци највећи јунаци.

— Не, и не дао Бог, ви сте већи, веле Црногорци.

— Ми само вама, а њиком више, признајемо боље јунаштво, опет ће Шумадинци.

— Највише је јунаштво слушати старијег, а ми се свака бијемо како и кад који хоће. Зато сте ви већи јунаци од нас, веле Црногорци.

Срце у јунака

— Црногорац као отац —

Један стари Црногорац испратио је у рат пет синова. Два су му погинули на Тузима, а тројица су отишли на Скадар.

После барданьолске битке сусрео се краљ са старцем и знајући да су му на Тузима погинула два сина, рече му:

— Старче, нека ти је здраво остатак!

— Нема остатка, господару! — рече старац.

— Како чоче? — упита краљ.

— И она три погинули су на Барданьолу! —

— Нека им је слава! — узвикне краљ.

— И теби здравље, господару! — одговори му старац.

Наши у Призрену

Коњичко извиђање пре уласка у Призренска предграђа

Улазећи у Призрен наша коњица је имала дужност, да бодрим оком прегледа све његове крајеве, да се где по малама и кућама нису скрили војници, одметници, који би из куће давали отпора. Наша слика представља коњицу из одреда потпуковника Селимира Остојића како врши извиђања у предграђу царскога Призрена.

Од Старца до Битоља (10.)

— Дневник једног официрског дружинског санитетског кола. —

29. Октобар

Скоро цео дан смо остали на месту. Кажу да је пут на понеком месту тако страховит да је готово непроходан. Артиљерија још није по миље прешла. Помажу им пешаци и преносе топове на рукама.

Путем смо кренули мало и доспели баш до испод самог брежуљка због кога је овај застој, и произведен који је ако не кобан а оно бар од велике штете по операције наше војске

30. Октобар

Јутро је осванило доста лепо. Командант наређује да се пропусти једно одељење инжињерије с алатном колоном те да пут бар колико толико поправе и учине га проходним.

Ово је свршено око 11 сахати и ми се поново тешком муком кренусмо напред. Али се није ишло ни 500 метара па се опет стало. Не може се. Сироти војници, једна стока, што су се овде намучили то се не да описати.

31. Октобар

У 6. сахати у јутру пошли смо. Додали смо дуплој запрези још по једну запрегу па смо тако великом муком прешли најопасније место, које није дуже од 2—300 метара за пуних 2 сахата.

Поред нас пролазе рањеници из Прилипа. Лако рањени иду пешке а тешко рањени су у колима.

Један од рањеника причао ми је:

„Много нас је страдало код Бакарног Гумна и то не у борби већ изненада у нашем логору. Турци су били на брду одмах више нас а ми не знајући улогорили смо се у подножју. Тек што смо сложили пушке и почели запаљивати шаторе кад зарикаше турски топови и почеше да нас обасипају шрапнелима. Наши почеше да падају као плева. Наста тренутно узбуђење и забуна али се брзо прибрасмо и као из једног грла проломи се небо од оног нашег за непријатеља страшног „Напред, напред браћо, изгинусмо!" Све полете као без душе и сложно неустрашимо јурнусмо на непријатеља који после страшне и крваве борбе побеже разбијен, бацајући све што је код себе имао па и пушку и муницију. Том смо приликом отели од Турака поред другог плена још и 14 брзометних Крупових топова.

Од наших има око 3000 мртвих и рањених али су Турци ваљда још горе прошли, јер од њихових лешева није се могло ићи.

Турци су се надали да нас ту задрже најмање 5—6 дана па да се за то време што боље утврде код Битоља, али су се у рачуну преварили. Неустрашимост наше војске их ја изненадила и још првог дана са положаја најурила.

То нам је од прилике потврдно и један турски рањеник, додавши: како су се у овој борби уверили о ономе што се после Куманова сумњало а то је: да сваки српски пешак носи на леђима по једно „топче".

У страха су велике очи па и они изненађени и сатрвени од неког одељења наших митраљеза, мишљаху да сваки од наших војника поред пушке рукује и с по једним митраљезом.

Кад смо ово непроходно место прешли као и још две тешке планине, настао је леп и подзидан друм све до Прилипа. Одмицали смо лако све до 5 сахати до у близини села Тројане, где смо заустављали колону и преноћили. Време је ветровито али благо.

Село Тројане лежи на једном од многих високих брда. Насељено је нашим елементом. Кад смо послали наше војнике тамо, да нам мало хране и вина донесу, сељаци су дали и задржавали их на вечери. Разуме се, да су војници одбили позив, јер се колона није смела напустити. Њиховој срећи нема краја што их је наша војска ослободила Турака, и не могу се довољно нахвалити храбрости српске војске.

1. Новембра

У пет сахати у јутру колона је била готова и чекало се за полазак. Наређује се полазак и ми се крећемо јединствено добрим и озиданим путем уз брдо, које је турска војска очајно бранила. И ако је доле испод брда лепо и топло време где се пиринач гаји и одлично успева, врхови брда где пролазимо покривени су снегом. Рупчаге и разривеност земље сведоче о страховитом дејству наших топова и пушака, а јаки турски положаји, које посматрамо, гоне вас да се дивите јуначству и издржљивости наших јунака што Турке из њих најурише задавши им тешке а можда и решавајуће ударце.

Из Нове Србије

Мост на Николичкој реци у Прилепу

При уласку у варош причека нас нови командир Азриел Леви, рез. коњич. п.поручник, син угледног београдског трговца Арона Леви, и прими команду над колоном па нас поведе кроз Прилип у већ одређено логориште код турских коњичких касарна

Време је било дивно а улазак у Прилип готово величанствен. Силан свет је изишао из својих кућа, које су окићене нашим заставама па радознало посматрају наш пролазак и весело нас поздрављају.

Прилип је велико место и броји преко 20 000 становника већином Срба. Лежи на лепој и плодној равници кроз коју вијуга исто — имена речица. Одма до саме вароши а више самог нашег логоришта уздиже се стрмо у вис брдо на чијем се врху виде лепо очуване рушине некада чувеног града нашег народног јунака Краљевића Марка.

По варошким улицама ври. VIII пеш. пук и цела тимочка дивизија II позива приспели су данас па се размилели по вароши као мрави.

Весеље је опште.

Престолонаследник је дошао такође и често се виђа на улици или пред кућом у којој станује.

(наставиће се)

Бугарски мучки препад

— Једна крвава ноћ —

Бугарски препад који је био ноћу између недеље и понедељка, 16. и 17. јуна извршен је на најосетљивији начин.

У недељу 16. јуна бугарски официри из Штипа позвали су наше официре са Јежева Поља на заједнички ручак и пиво. Да се, рекоше, братски проведеше, „пошто је опасност рата минала". У разговору и гозби провели су неколико часова. Бугари су били преко мере љубазни, како није обичај у њих. „Браћски" су испратили наше официре и нарочито нису пожелели лаку ноћ и довиђења, да само неколико сати после тога, у зори понедељка, око 10. часова и 40 минута ноћу, предвођени овим истим „љубазним" официрима, изврше препад на наше трупе које су биле на Јежевом Пољу и на положајима пред Кривољаком. У исто време једна бугарска дивизија из армије генерала Иванова учинила је препад на Валандово и положаје пред Ђевђелијом.

Стражареће одељења приметила су свуда непријатеља и мртве страже свуда су их јуначки дочекале. Шести пук престолонаследника Александра био је на предстражи према Штипу. Препад је био сплан, отпор јоп силнији, борба очајна. Прва чета четвртог батаљона шестог пука, која је била на стражи на мосту, борала се дивовски. Бацајући бомбе, она чета, која је препадом била опкољена са свих страна од Бугара, успела је да се пробије и већ око 4½ часа изјутра била је у саставу свог батаљона, пошто је у страховитој борби, при пробијању кроз многобројног непријатеља изгубила само три војника. Али за то су рањени *сви* официри *сви* подофицири и многи војници. При пробијању кроз непријатеља нарочито су се одликовали водници резервни поштарџик Тихомир Антонијевић и наредник Петар Вукотић, чијем се херојству дани сад чуди од команданта до последњег редова. Бацајући бомбе они су на све стране око себе сејали смрт и преко небројених лешева непријатељских са 70 бомби довели своју чету с незнатним губитцима у састав батаљона. Остале су мртве страже јуначки се бранећи, устукле пред непријатељским нападом на линију прихватања. За то је време већ дат знак узбуне, али до даље борбе није дошло, јер је изгледало да су се Бугари повукли.

Али око два часа после поноћи Бугари поново и још силније нападнше на наша стражарска одељења. Да би их преварили, викали су:

— Миле смо наши! Не пуцајте, браћо! Шта се предајете! —

И та им је превара, на жалост, и успела. Многи наши наивни Мачвани платише главом своју добродушност и поверљивост.

Борба се распалила на свима линијама. Њихови се развише за борбу.

Бугари су неколико пута ирнили јуриш и долазили на сто метара пред наше трупе, али су увек враћани крвавих глава. Ручна топова, праска бомби хрештале пушака и митраљеза разлегало се на целом фронту од Црног Врха до Ђевђелије.

У зору наше трупе прећоше у напад и бајонетом стераше дрске нападаче са позиција. Борба је и даље трајала цео дан.

Јежево Поље, изорано од граната и ручних бомби, засејано је лешевима бугарским, на којих је пикла и уз расла трава сремота њихова.

Трећи пешк који је био на позицијама пред Ђевђелијом одбио је Бугаре и успео да са Грцима, који му дођоше у помоћ, заробн један бугарски батаљон. Код нас су страдале нарочито чете, које су биле разместене по селима и околини Дојрана и Валандова.

Наше трупе показале су, и овом приликом, чуда од јуначтва. Не зна се који је пук био храбрији. Сви војници, од редова до команданта, јурили су неустрашимо у смрт. Официри, и активни и резервни, потврдили су и овде да су беспримерни херојн. Једна чета четрнаестог пука другог позива, борила се до последњег човека браћећи положаје од бугарске бујице. У борби је учествовала и коњица тимочке дивизије. Из њених храбрих редова рањен је и мајор Света Мирановић, командант пука.

Шести пук остао је на своме месту и није ни за длаку устукнио, и ако је имао да издржи неравну борбу са целом бугарском дивизијом, којој је потпомагала јака артиљеријска ватра. Зато је тај пук и имао највише губитака. Командант овога пука, Ђура Докић, и ако је био рањен, остао је за све време борбе командујући својим храбрим пуком. Три команданта батаљона, Милан Васић, Сава Мацић, и Бошко Стојковић, као и командир чете Стојан Б. Стојковић, борили су се као лавови и пали су од непријатељског куршума предводећи своје неустрашиме борце на јуриш.

И IV, V и XVII пук показали су чуда од храбрости. Један батаљон седамнаестога пука на бајонет је преотео од Бугара две батерије наших топова, које су Бугари били напленили мучким препадом пошто су побили запрегу, те се топови нису одвући. Не гледајући на жртве овај батаљон је био готов да се жртвује само да топове поврати и у томе је успео. Бугаре је бајонетском борбом натерао да остане српске топове, где су их затекли, а сами са бегају главом без обзира.

Бугарски пр над ипак није успео. Наши хероји успели су да потисну Бугаре и са њихових положаја. Повукли су се на пет километара од Штипа, да их после неколико дана потпуно отиере из саме Македоније, која је данас сва у рукама Срба и Грка.

Јачина Бугара била је око сто батаљона са армијском артиљеријом.

I.

Гробље јунака код Маркова Прилипа

Благо онима што изгинуше код Прилипа. Оплакани су, ожалљени и опремљени на онај свет уз победне звуке војничких труба и уз јецај некадањег робља. Доček у Прилипу она свечаност момента, она свечаност борбе и оно искрено оплакивање учинило је, да су војници као никад дотле били врло пажљиви према палим друговима Сахранили су их све лепо, једног до другога. Више сваке хумке побили крст, окитили га цвећем, опкопали гробље шанцем да се вода слива и још оградили гробље, да га стока не квари, а Прилипчанке припалиле кандила и свећице више глава својих ослободитеља. Колико смо били радосни у Прилипу, толико смо били и жалосни гледајући и гробље и некадање робље. Отишли смо на Битољ, борили се победили и с тиме и завршавали свој поход. Враћајући се назад нанесе ме пут на Прилип. Обиђох гробље које је на једној коси.

Свеже хумке стоје још, свеже цвеће обнавља се сваким даном. Оне добре и благе Прилипчанке долазе сваког дана на гробље, пале танке сиротињске свећице, везују на крстове пешкире, мараме, цвеће и ничуц оним отегнутим, тешким и болним гласом. Њима није тешко да свакога дана поред свију својих послова долазе на гробље, које им је мило и драго, та оне гледају у тим свежим хумкама своје очеве, своје синове, браћу своју или реко би човек: више него, гледају своје ослободиоце. Има деце има девојака има жена има старица долазе, плачу, ничуц као над најрођенијим гробовима из свег гласа и од свег срца јадикују старе српске мајке над гробовима јунака над хумкама браће из слободне Србије. Нисмо могли ни ми војници, ми који смо гледали преко лешева, ми који смо мирно своје бајонете забадали у грудн непријатељз, нисмо могли ни ми да останемо хладни према оним уздасима — плакали смо и разнежили се као деца. Ко и не би као чује. кад види како стара жена повезана црном мараном обгрли хумку, па љубећи и крст и земљу, гласом најтужнијим гласом, који сам икада чуо нариче:

...Леле, ле...ле... борци наш... леле си га мајци тао јој... Сине наш... добротвору наш...

Резервни пешадијски поручник **Бенко Давчо**, адвокат београдски за Краља и Отаџбину положио свој живот.

ШТАМПАРИЛА Наумовић и Стефановић, Београд, Чика-Љубина ул. бр. 8, Одговорни уредник: **Вт. Мил. Шојчић.**

Број 24. БЕОГРАД 21 ЈУЛА 1913. ГОД Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

Број 30 филира

У СЛИЦИ И РЕЧИ

УРЕДНИШТВО: Краља Милана ул. бр. 2. ТЕРАЗИЈЕ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ. ШИЈАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

НАШЕ ВОЈСКОВОЂЕ

Црногорски министар председник, ослободилац Скадра
Бригадир — сердар
ЈАНКО ВУКОТИЋ
делегат Црне Горе при преговорима у Букурешту
— Писмотвора Дурмиш на мајци Богдањом —

Борба на Св. Николи и Калиш.

Опис официра учесника. —

Да би олакшали тешки положај својих у Македонији 9. бугарска дивизија масирала је своје пукове: 4 плевнански принца Бориса, 17., 33. Свиштовски, 34 Трајански, са пољским артиљериским пуком и брдском батеријом од 8 топова, у близини превоја Светог Николе. Превој је бранио само XIV. пешадијски пук III позива са старом дебанжовом батеријом од 6. топова У петак 21. јуна Бугари су предузели изненадан напад са кратког одстојања пошто услед границе наши нису имали згодан положај и поље дејства. Овакоме масом успели су да одгурну наш III позив ка Балта Бериловици и превоју заузму. Том приликом прославио је себе и српске тобџије и вредно је истаћи новог Танаска Рајића, техничара Владимира Алексића, резервног артиљеријског наредника, који је палио топове и кад је пук одступио. Избацивши последњи метак остао је код топова, где су га „браћа" исекли на комаде. Овакав хероизам још један је пример о жилавости нашег народа и његовој војничкој вредности. Наши садањи ратови показаће масу примера за дивљење и поштовање

Борба се продужила 22. уступањем постепено бугарској маси. У недељу 23. наш III. позив посео је више Балта Бериловице вис Дренову главу, бранећи Бугарима излазак на друм Књажевац Пирот и прекидање овога код Калиш. Бугари ударивши овде на отпор кренули су северо источно другим путем са 4. и 17. пуком ка селу Каменици и Књаж вац где су у незаштићеним местима чуда починили уништивши све као и сви варвари. Ову колону наша артиљерија са калиших положаја толико је тукла, да је претрпела велике губитке. Командант те бригаде погинуо је а команданта артиљерије просто је граната заклала. 33. и 34. бугарски пук једнако су нападали на Дренову главу 23. и ноћу између 23. 24. и ако без артиљерије и митраљеза III позив са два батаљона регрута успели су да одрже положај до 24. изјутра одбивши неколико моћних напада Бугара. Преко ноћи Бугари су успели да на згоднијим тачкама наместе своје топове и митраљезе. Изјутра 24. силна је ватра бљувала на уски положај Дренову главу, која је морала пасти пре него што су трећанима стигле њихове трупе I. позива, које су биле на маршу. Но ипак је силни први позив Тимочана под командом храброг пуковника Косте Кнежевића стигао да одступајуће прихвати на положају *Јаловик* те да Бугаре задржи у надирању. Из села Јаловик-Извора бинупућен батаљон мајора Воје Павловића на десно крило Јаловика, а на лево накнадно још један батаљон, који је бранио раскрсницу Пирот-Књажевац Бела Паланка-Дервен. Позади ова два батаљона почело је прикупљање војника III. позива Бугари су покушавали неколико пута да на речену раскрсницу продру успеј чега се развила огорчена борба помагана артиљеријом са обе стране, нарочито око једне шуме, коју су наизменце заузимали и наши и Бугари. Кад су је први пут наши заузели бугарска артиљерија је ово приметила и осе пальбу на шуму баш онда кад су Бугари били понова у њој, те исти грдно настрадају од своје рођене артиљерије. Код овог батаљона рањен је заступник команданта, а погинуо капетан прве класе Христа Буњић.

На десном крилу Јаловика као што рекосмо, био је батаљон мајора Павловића, претходничка чета капетана Недељковића избила је на Јаловик и око подне би дочекана митраљеском ватром са Дренове главе а после четврт часа почеше Бугари и шрапнеле на њу да бацају, гледајући да дохвате и остале чете, кој је су излазиле на положај Овде се још једном показало да бугарска артиљерија није дорасла нашој Њена репериасање терена, рђаво темпирање и неупотреба кошења по ширини учинили су да се од све ове ватре мало трпело, једнако чега се и морал код овог батаљона јако подигао. Би отворена силна ватра на артиљерију, митраљезе и делове пешадије, који су посели предње ивице шумарака. Ова ватра учини да се артиљерија збуни и скрати темпиране за више од 300 м што је чинило да су куглице из шрапнела биле у удару врло слабе и задржавале се у одељу војника или непосредно на површини тела. Киша кога поче да пада и замагли у неколико бојиште поможе, те се чета капетана Недељковића спусти на ивицу самог виса, а за овом чета капетана Петронића; док је једна чета остала још горе, као резерва. Намера је била: да се лево бугарско крило као слабије посекнуто, нападне и коса, која је ишла на центар бугарског положаја. до ноћи кога се приближавала заузме. а преко ноћи из врши јуриш и заузимање положаја, добивши за ово извесно појачање. У овом циљу покрет је продужен напред и капетан Недељковић успео је да се са једним водом спусти преко потока до самог подножја бугарског положаја дошав у унакрсну ватру са падине и коса. Бугари видећи ово наступање и да њихова ватра нема жељеног дејства, успу да њихов 4 батаљон 34. пука, крсз јаруге и шумарке, повуку на положај „Јаловик" и укључе између левог и десног крилног батаљона, који су били на растојању 2—3 километра. Успевши се на положај крену ка батаљону мајора Павловића у бок са распоредом: 14. и 16. рога напред а 13. и 15. у резерви („за подршку") услед сумрака и ватра успели су да се приближе доста близу, но најзад их патрола опази. Очас се са отпор од најближих војника искупи једна група. Паклена ватра ради стишења борбице отвори се са најближег одстојања, тачна ватра обори велики број „силних Бугара", наста бајонетска очајна борба са узвицима с' обе стране: „Предај се", „Доле оружје" „Предавај се на цара". Обе стране су вероване да су силне и јаке и да са правом захтевају предају оне друге Колико је наш војник био овде отпоран и пун самопоуздања види се по томе, што је група од непуних стотине наших тражила да се батаљон предаје. Бугарски и поручник Кирил Љубанов погинуо је, у тренутку кад је молио за милост (шалио се човек), командир 15. роте 34. пука Бојан Каранов из Ђустендила. пао је близу Кирила и са њиме један наредник (старши унтерофицир) и један опољенац са калпаком и зеленим тепетом и значком са облигатним: „Сједињењето прави сила-та". Узвици „удри!" соколење помешани са праштањем бомби и тупим ударцима кундака, који су се ломили о тврде шовинистичке бугарске главе. трајали су неколико тренутака. Наста узајамно јурење по групама и заробљавање по положају. Делови из бојнице који су били ближе горе повукоше се назад; истакнутији делови и неизијући шта је било на положају горе повраћаху се кроз мрак доњиће наилазећи изненада на бугарске растурене групе. Опет је настала јурњава и прогоњење по положају који беше поред карста покривен и великим трњем. Напослетку и ове оделење са капетаном Недељковићем одступи за батаљоном на леву обалу Стањанске реке по једећи два заробљена Бугарина Чак су и сутра дан 25. до 8 ог изјутра делови 1. и 3 чете остали на положају са Бугарима. Овако што могло је се десити и дешавало се у ратовима раније, јер је између победе и пораза само један корак т. ј. управо једна танка линија као граница. Ми одступили, а Бугари разбивени и претрвши силне губитке растројени, рачунају да су побеђени. Само при овој „атаки" изгубили су 138 мртвих (2 официра и 1 наредника) код овог деснокриног батаљона; док наших 17 мртвих; према левокриком батаљону на Јаловику 69 мртвих, наших свега 8.

Наше трупе повукле су се на леву обалу Стањанске реке посевши „Пајешки камен" и ограпке ка Јаловик-Извору. У позадини спремала се Бабина глава за сваки случај.

У уторак 25. Бугари су се задржали на Јаловику и Дреновој глави предузели утврђивање; кад су се пре-

бројали и видели силне губитке предузели су још нову између 25 и 26 одступање за Св. Николу. Појава трупа на њихов леви бок и грожње одступници 26. као и погибија 4 и 17. пука код Вратарнице учинили су, да су морали хитно да одступе да не би били сасвим дотучени. Колико је ово одступање било журно сведоче непокопани њихни мртви, које смо пребројали на Јаловику као и велики број пушака, муниције, ранчева, ашовчића и телефонског кабла, који је остао на положају те покупљен. На другим местима непознато нам је колико је било мртвих Бугара.

Vertikus

Срби на Приморју

— Уз наше слике —

Ишло се дан и ноћ, ишло се без престанка преко урвина и планина, и једног дана, пред стрмке су са албанских висова у своју дубљину угледале бескрајну пучину српског Приморја. Тамо уза саму обалу мала лука и варош. То је био стари српски Драч. Значајан је то био тренутак за српског војника, кад је после многобројних тешкоћа и несавладљивих препрека, и непрестаног гоњења опаког непријатеља пред собом угледао глатко огледало мора и на самој ивици његовој град, стари српски град Драч. Али је, без сваке сумње, исто тако морало необично закуцати у грудима драчких становника, кад су угледали српске победнике.

Са страхом и трепетом Драчани су пратили витешку борбу малог, али неустрашивог српског народа са великом турском царевином; стрепили су и дрхтали, али се у њиховим смелим душама ведрила вера и нада: да ће под заставама овога града поздравити српске победнике и ослободиоце. И дочекали су: над се на њиху појавио први коњаник, онда је цест пошла од уста до уста, радост је засијала на њиховим лицима и они су знали да је прва гласник српске победе. И брзо су се окупљали и уредили, да по старом обичају дочекају и поздраве давно и жудно жељене госте. У средини је драчки митрополит господин Јаков, а око њега сав народ, с бакља и дарја. Он је с дигнутом руком, којом има да подели благослов божји и осветницима Косова и ослободиоцима српског робља. На усхиљена свечана лебдн осмех и чим се војска појави захорачи се громогласни поздрав и усклик: „Живели“..

*

Српска застава једнога дана завершала се на обалама плавога Јадрана. То је био прва ласта српског новог пролећа; то је предзнак новога доба, када ће сталној непрштаној с.з у браку. Драч и драчки залив доживели су тај велики дан: да приме и загрле српског борца и јунака. А он је спуда исти — на води, као и на суву; ваша има пред очима једни циљ: службу Отаџбини. И када су победници ступили у стари српски Драч, донели су братску љубав за целокупно становништво, а ово их је дочекало са највећом радошћу и одушевљењем: звона су звонила, народ и свештенство у орнатима са светим Евангелијем изишли су да поздраве добродошлицом своје осло-бодиоце. И сваки дан бивљаху наше војске у Драчу доносио је њих нових доказа братске љубави и одзнеости мештана. А наш војвода и официр показивали су оне особине духа и карактера које сваког привлаче и задобију. И не само становништво него и војска и официри међународне флоте са разних ратних бродова, који су пришли бловаду, дивећи се јунаштву и честитости наших људи радо су их примивали и гостили са највећим задовољством. У том су се нарочито одликовали енглески, француски и италијански морнарички официри и војници. Наша слика представља такву једну шетњу српских војника по мору после једне посете код енглеског и француског официрског кора.

ВЕЛЕС

У светском војном круговима стално се тврдило и доказивало да је Велес неопходно; уби с војском у Велес, значило је учинити дело нај човечанске мисли. И ваша коњичка дивизија, под предводећењем кнеза Арсена Карађорђевића, отерала је непријатеља са његових важних положаја и победоносно је ушла у Велес.

Велес је на самом Вардару. Река га дели на две половине. И кад се стане на мост и погледа пусти лево и десно: на двема стрмим косама дижу се домови, један изнад другога; иду навише степенасто. Велес је у српским рукама, српска га је војска освојила. — Код се среде прилике ова жива варош ће живахнути и постаће важно трговачко место, јер се налази на железничкој прузи која везује Београд са Солуном. Слика: пијачни дан у Велесу показује колико живота, живости и будућности има ова варош и колико ће бити од значаја за трговину и саобраћај.

ВЕЛЕС: пијачни дан

Братство за — паре

— По причању једног учесника из позадских битака —

Било је то при заузимању извесних отпранака Рујен ског виса. Наше трупе, ушанчене на једној висоравни, угледавши непријатеља, отворе пажњу и, мислећи да је непријатељ слабији, почну да наступају.

Настане жестока борба у којој је пало доста жртава с обе стране. Наше трупе видећи да су Бугари бројно много јачи, почну правилно да се повлаче. Бугари су наступали. На самом месту, где је почела прва борба, остало је неколико наших рањеника, међу којима је био и наредник Станиша, који је био рањен у ногу. Раније за показану храброст под Једреном одликован је медаљом за храброст од бугарског краља Фердинанда. Сребрна бугарска медаља са плавом траком висила је на грудима рањеног наредника, који је лежао на једини крај једног потока.

Пошто су бугарске чете прошле напред, наишла је ту бугарска болничка чета да купи рањенике. Неколико бугарских болничара дођу до рањеног наредника Станише, погледају у нарамице и бугарску медаљу и видећи у коме је пчку, један од њих, који је добро загледао у лице наредниково, запитаће га:

— А, бре братко, ти ли си био под Једрене?

— Јесам.

— Па то си ти, бре, Станишо, рече му бугарски болничар.

— Јесте, ја се зовем, Станиша, одговори рањени наредник, добро отвори очи, баци поглед на све и по знаде у болничарима своје старе познанике са Једрена, са којима се врло често виђао у Кадикеју, чашћавао их у кавани и био им тамо, под Једреном, искрени пријатељ и брат.

— Ми ћемо сада да ти превијемо рану — рече му први болничар — али ти мораш, чим ми одемо, да се склониш негде, док се ми не вратимо, да те понесемо, јер ако наиђу наши регрути, они ћете одмах убити, пошто им је тако наређено, а они и сами мрзе Србе и на рачунају их у браћу.

— Хвала ти, брат Петко, на усрдној и братској помоћи, одговори му Станиша.

Сви болничари скочише на посао, спремише завојни материјал, опраше рану наредникову и превише је.

Кад су му превили рану, бугарски болничари почеше да га претресају, и баш „брат" Петко истресе све џепове Станишине и узе из њих око 8 динара у сребру и никлу, којико је наредник имао при себи.

— Шта радиш то, брат Петко? запита га Станиша.

— Знајеш, това је за газата, (газа за завијање), одговори Петко.

Наредник га погледа и слегну раменима. Није му никако ишло у главу, да брат брату учини братску помоћ, па да га за то после разбојнички опљачка.

„Брат" Петко, са осталим болничарима, поздравише се са Станишом и продужи пут даље, у правцу наступања бугарске војске.

Кад су бугарски болничари били одмакли и кад је видео да нема никога на бојишту, наредник, пошто се мало одморио и добио снаге, јер му је рана била превијена, пође да се креће и, угледавши у близини потока пољe засејано житом, које је било већ зрело, дође насатке до жита и ту се сакри.

Наредник је ту дошао, имајући на уму савет бугарске „браће" болничара, који су му рекли, да ће га бугарски регрути убити, само ако га нађу.

Није потрајало ни десет минута, а нове бугарске чете туда су наступале. Чуло се неколико пуцњева. То беху варвари, бугарски регрути, који зверски убише неколико наших рањених војника ...

Станиша је ћутао, сакривен у житу, премишљао о својој судбини и, резигниран, сматрао као сигурно да ће и њега рањеног Бугари убити при повратку, као што су учинили са оно неколико војника из његове чете.

Није прошло ни неколико тренутака, како су пос једње бугарске трупе са регрутима биле прошле, а из далека се зачу тутњава.

Наредник је слушао како се бугарска војска у дивљем бегству повлачи, пролазећи поред жита, у којем је он лежао.

Наше трупе, добивши појачање, са свим потискоше Бугаре, гонећи их једнако напред. И Станиша ускоро угледа у житу наше болничаре са носилима, који га подигоше и однесе са тога места...

После је Станиша у првој пољској болници причао лекарима, који су се чудили рањеном нареднику да је могао бити превијен, о својој чудној авантури са својим старим познаницима и „браћом" са Једрена и о меродерским и варварским поступцима њиховим.

Кумановo, на Иванђе дан 1913

Љубиша Миловановић

НАШИ НА КОСОВУ

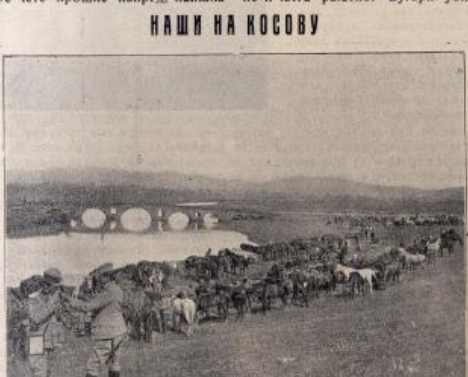

Српска коњица одмара своје ажинске парене на Косову крај Ситнице

Књаз Данило у Скадру

— Свечано истицање српске заставе у пределе Скадарнице —

Наша слика на 376 страни приказује један од највећанијих и најдирљивијих момената рата с Турском, кад наследник црногорског престола Њ. Кр. В. Књаз Данило уздиже српски стег над бедемима српског Скадра. Снимак је учињен у моменту када књаз Данило и елита црногорска одаје почаст развијеном српском стегу. До престолонаследника Данила је српски коњички пуковник у пензији, црногорски ђенерал Александар Константиновић, а на другом крају слике с табаком хартије у рукама види се одлични ратни дописник Јаша Томић, који нам је пружио многе красне слике с бојног поља које војнички поздрављa заставу.

Том приликом престолонаследник је на Скадране упутио на српском и арнаутском језику овај проглас:

„Становништву Скадра!

Славна војска Њ. В Краља Николе ушла је у Скадар; али она није ушла у њ као освајач него као сила, која хоће да вас ослободи испод турског јарма, под који су пали ваши претци после храбрих борби у једном за њих славном рату, од кога се баш у овом месецу навршава 435 година. Црногорска војска не долази к вама само, да вас ослободи од тога јарма; она се у исти мах обавезује, да ваше старинске обичаје, вашу слободу и вашу веру заштити, као што је већ поштовала све вероисповести и давала им слободу.

У овом за срце Њ. Величанства Краља тако значајном трећутку анектирам ја Скадар као нову престоницу Црне Горе, надајући се, да ће се овај град засијати у зрацима среће његових становника. Ујемчавам вама становницима безбедност вашег живота и ваших имања, ујемчавам вам свима правичност и мир.

Нека се сваки врати својим пословима које је за рата оставио. Мир свима! Покоравајте се наредбама владе! Они, који би им се успротивили, биће најстроже кажњени Срећа је хтела, да се под славну заставу Црне Горе присаједини она земља, коју нам је сила пре четири стотине и више година отела. Кликнимо заједно: Живео Краљ Никола I!

Командант црногорске војске
Наследник престола
Данило".

† Аца Здравковић

— У Кумановској битци један од најбољих јунака био је мајор Аца Здравковић —

Кад се буде писала историја наших славних победа над Турцима и Бугарима главна заслуга за све сјајне победе наше војске припашће српским официрима. Они су имали да поведу војску у сигурну смрт. и да примером покажу како војник тиче за Отаџбину. И они су своју дужност до краја извршили. Многобројни официрски лешеви и многобројне ране задобивене у крававим биткама остаће вечита сведоци храбрости наших официра, њихова пожртвовања и љубава за Отаџбину.

Један од најхрабријих, међу њима, мајор Аца Здравковић, погинуо је најславније на пољу своје дедовине. Он је имао дужност аћутанта дивизије. Место заклењено од куршума, од смрти. И он је своју дужност савесно и пређино вршио све дотле док се редова наше војске нису поколебали. Али тада, кад је пок. Аца видео да су команданти батаљона пошдали, да су команлира чета изгинули и да је војска остала обезглављена — тада је Аца напустио аћутантско место, остављо своја команданта дивизије и полетео тамо где је био потребнији: међу војску, у бојни ред на Цревеном Бресу. Улетео је међу војнике са исукнутом сабљом у руци и на челу 18. пука полетео је напред, кроз кишу од куршума.

Аца је ишао пред; војници су журно корачали за својим јуначким вођом. Аца се борио храбро, даповедао. Кад се са својом војском приближио неколико стотина метара од непријатеља, једно непријатељско зрно погоди га у трбух. Аца пошеможе и паде.

Увече, другога дана битке, док су се на бојишту разлегали радосни крици победе на ратном превијајући тасно се постепено живот једног хероја. Аца Здравковић је издисао.

Кад је са јутарњим зраком нашој браћи у Куманову објављена слобода и нов живот, Аца Здравковић није био више међу живима. Подлегао је ранама задовољан, што је кроз своју пријомогао успеху српске војске и што је животом својим откупио Слободу свога родног краја.

У историји кумановане битке пок. Аца биће забележен међу првима. Главна заслуга за победу на Куманову припада јуначима као што је био покојни Здравковић.

Капетан Аца, који је за свој херојзам награђен тако славним одликовањем, да је мртан унапређен за мајора, по оцу је Кумановац, а сам је рођен у Трстенику. Шест разреда гимназије је свршио у Крушевцу. У Војну Академију ступио је са тридесетом класом 1897. а 30. септембра 1899. постао је инжињериски потпоручник. Од 88 другога био је 11 по рангу. Иста тако с одличним успехом свршио је и виши курс, а био је и један од најбољих ћенералштабних приправника.

Када је наређена мобилизација капетан Аца одређен је за аћутанта команданта дунавске дивизије, ћенерала Милоша Божановића. На раду око мобилизације Аца се одлично показао и стекао је признање свога команданта, а на бојном пољу је био дављена достојан.

Док је српској војсци оваквих официра она ће са сваким непријатељем свршити као с Турцима на Куманову и Бугарима на Брегалници.

Слава славно палом!

Осветници Сливнице

† Радојко Дметровић

КОМАНДИР 4 ЧЕТЕ, 1. БАТАЉУНА, 8 ПУКА II ПОЗИВА
СЛАВНО ПАО 26 ЈУНА НА ЧУЧИНОМ БРДУ

Професор Дметровић четири месеца се борио на позицијама пред Једреном и припомогао је ослобођењу Једрена. То његово пожртвовање Бугари су наградили сребрним крстом на груди и — оловним зрном у груди.

Дметровић је рођен 2 маја 1871. године у Голобаку, окр. смедеревски. Гимназију је учио у Смедереву, Темишвару и Грацу, а матурирао је у Београду. где је 1898. године свршио филозофски факултет Велике Школе. Као ђак одслужио је стални кадар 1892 94, 95 и 96 године о распусту и положио испит за резервног официра. У рат је пошао као поручник а за заслуге показане у одличном командовању четом унапређен је за капетана.

Професорски испит је положио априла 1906., а као

наставник гимназија служи све у Београду од 3. новембра 1898.

Био је одличан наставник, цењен са своје спреме и поштован са преданости послу и љубави према ученицима, који ће се вазда с захвалношћу сећати омиљеног учитеља свога, који их је учио љубити ову земљу и жртвовати се за њу, па је ту своју науку и на себи применуо жртвујући се за величину и част Отаџбине.

За просветне заслуге одликован је орденом Светога Саве, а за показано јунаштво на бојном пољу награђен је медаљом за храброст.

У крававом окршају на Чупином Брду, онај тихи и мирни професор, који се у Београду и мраву склањао с пута, био је разјарени лав, који је на челу својих храбрих Смедереваца јуришао тамо где је непријатељска ватра косила

И пао је као јунак. То је једина утеха породици за губитак тако доброг и племенитог сина, мужа, сродника.

Пред одлазак на Једрене Деметровић је учествовао и одликовао се у бици на Куманову. У борбама с Бугарима учествовао је у крававом сукобу 20 јуна, а 26. јуна у 2 часа по подне славно је пао на Чупином Брду.

Његови војници, који су у њему гледали и старешину и пријатеља изнели су га из паклене ватре и пренели у Куманово, где је погребен крај гробова кумановских хероја 30. јуна, код нове кумановске цркве.

Слава јунаку капетану Деметровићу!

Два брата — два јунака

— Осветници Маричку погибији, ношњари Косово и спрати са српског оружја скоманчку пеху —

Капетан † Љуба Ј. Ристић

На овом листу приказујемо ликове два рођена брата, два јун-јунака, који за остварење идеала Српског Народа и за оживотворење вековног сна нашег народа, стварање Душанове Србије, весела срца приложише на жртвеник своје бујне жи вота.

То су *Љубомир Ј. Ристић*, пешадијски капетан прве класе, који је славно пао 13. марта при освајању Једрена, као командант четвртога батаљона, деветога пука, дунавске дивизије другог позива народне војске, и млађи му брат, одличан српски официр и талентовани војсковођа, пешадијски потпуковник *Владимир Ј. Ристић*, који је био страх и трепет за непријатеља где год се појавио на челу свога другог пешадијског пука Краља Михаила, првог пешиа. Као командант овога пука потпуковник Владе Ј. Ристић лично се истицао и нарочито одликовао и на Куманову и на Битољу, да је и он био међу ово мало пуконара, којима је Краљ као Врховни Командант даровао највеће војничко и ратничке одликовање Карађорђеву звезду с мачевима. У борби с Бугарима својски се трудио да оправда високо одликовање и повереље претпостављених и да достојно освета свога брата, који положи свој живот за небрабу Бугаре. И у овоме другоме рату потпуковник Владе је успешно водио свој славни пук. Где је требало пао је, да се на челу својих јунака паде стално где је смрт најмилосрдније косила. Сваки падатак који му је постављен он је извршно наво се само пожелети могло, те је убрајан у пуковаре који су чест и понос наше сада већ у целоме свету прослављене војске.

Смрти се није бојао. Куршуми га нису хтели, али га једнога дана фавички од силних напора изнурена сруши пегрешна колера. За три дана јунак, који је прколо непријатељских плотуница био је покошен од варзе у Вел ику, где му је умрло тело остало за вечни сан почива у српској земљи, која за своју Слободу има да захвали пе говом и читавом низу тробова његових ратних другова, српских официра и војника.

Потпуковник Владе рођен је у Ваљеву маја 1871. Гимназију је почео у месту рођења, а реалку свршио у Ужицу. У Војну Академију је ступао са двадесет другом класом 1889., а 16. септембра 1892. постао је пешадијски потпоручник. Као један од најбољих у седмој класи свршио је 1899. и виши курс. Увек је важио као официр велике стручне спреме, на пољу тактике и неуморав. Војска је била његов идеал. То је доказао на бојноме пољу, где је остао да му име вечно живи у благодарном народу.

Старији му брат Љуба учествовао је у српско-бугарском рату 1885. Тада се особито одликовао и био је рањен. Бугарски куршум однео је и под Једрене у бугарски логор, да за нокадашње непријатеље и ослобођење њихова Једрена турски куршум учини крај његову племените животу. Храбро се борећи на челу свога батаљона капетан Љуба је јуначком смрћу пао 13. марта. Мртво тело пре шето је и са почастима сахрањено у месту рођења Ваљеву.

За показано јунаштво под Једреном још за живота капетан Љуба је одликован бугарским орденом за храброст Св. Александра с мачевима, а од наших одликовања имао је Таковски Крст и медаљу за војничке врлине, а сва та одликовања имао је и брат му Владимир.

Нека је слава славно палој браћи Ристићима Љубомиру и Владимиру!

Потпуковник † Владе Ј. Ристић

Какав је српски војник

— Шта о њему вели будући Краљ —

Њ. Кр. Височанство престолонаследник Александар, који је као командант Прве Армије ево већ десет месеци у непосредном додиру са српским војником к у његовој средини и дању и ноћу, и у борбеноме ланцу и у ноћном бивоку, овако се изразио о војничким врлинама дичних наших ратника:

— Нашим војницима треба се више него дивити Они се боре као лавови. Командовати овим јунацима више је него задовољство. Па тек њихова издржљивост у маршу у борби! Они су сваког дана превалили маршем дистанције, које су невероватне. Када је четврта бугарска армија разбијена и бежала у највећем нереду из басена Вардара у басен Струме, наше су је трупе гониле и још и сад гоне таком истрајношћу и брзином да је непријатељ све остављао и бацао са себе само да може брже бежати. Да, Бугари су поразом на целом маћедонском земљишту добили оно, што су заслужили."

Наши јунаци

ПИЋАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† Омиљ С. Гашић

СЛАВНО ПАО КАО ЧЕТНИК 21. МАРТА 1912. У ШУМАТОЈ ТРНИЦИ.

Леп број храбрих наших официра остављо је своје кости по гудурама Старе Србије пре нумановске и других славних битака. То су биле прве жртве, прва весници слободе овом многопатњеном народу. Одушевљење за слободу и љубав према роду њих је одвела у непознате српске крајеве да краљу својом ослободе српског роба. Међу потпоручник седмог пука, Омиљ, син седога ратника и старог прослављеног јунака мајора Светозара прешао је с четом границу код манастира Лепчинца 20. фебруара 1912. И био је задовољан. Пишући својима он каже: „Ја се поносим где сам и на којем раду, поносите се и ви, и не брините.“ Али није имао среће да дуго четује и да нади остварену своју жељу: ослобођење Старе Србије и Маћедоније. Чета војводе Петка Илића у којој је и Омиљ био, имала је неколико сукоба са турском војском, али се готово увек пролазило без губитака. Преко хиљаду пушака раздала су четници за кратко време бедном разоружаном народу.

Кад је погинуо војвода Петко, (19 марта 1912. г.) Омиљ и неколико четника пренели су га преко старе српско-турске границе и сахранили код манастира Лепчинца. Тиме су, са опасношћу по живот, испунили последњу жељу свога војводе, и кренули се натраг да га сестре. Чета је одмах имала сукоб са турском војском на Велику Среду 21. марта 1912. г. Тога дана погинуо је храбро се борећи потпоручник Омиљ С. Гашић.

Сахрањен је у селу Шуматој Трници, где је и борба била. Захвални Срби из тога, као и из околних села, наше његов гроб као светињу, а спомени на гробу Омиљевом, завичаје и доцнијем поколењу, са колико је поштовања Србин помагао својој потлаченој браћи.

Слава четнику и јунаку Омиљу.

СПРОВОД ХЕРОЈА

Јесен. Дан је хладан и мрачан и ружан
Мртво лишће лежи по путу и стази
Један спровод чудан и бескрајно тужан
Калавом улицом полако прогази;
На оловног ниског неба киша лије,
Тужно труба труби, тужно добош бије.

Троја кола црна као три утваре,
Иду, шкрипе, вода клизи са крстова
За њима таљуге лупарају старе...
Четир бела проста ковчега чамова..
Четири се старца у суром шињелу
Погурили, носе по крстачу белу.

На спроводу никог осим свештеника
— Црна се мантија чини к'о прилика —
И шест на последње одбране војника.
Ни посмртних речи ни плача. Тишина.
Само што та кола, црна к'о утваре
Шкрипе и таљуге лупарају старе...

Уз прозоре где-где прибиле се жене
Са спровода честих огрубела срца.
Ал' не спроводом су оним растужене,
Млада, стара свака у сузама трца;
Из оловног ниског неба киша лије,
Тужно труба труби, тужно тобош бије.

Чиј је спровод ово нико не наслути,
Пред сваким изиђе поворка представа:
Битка дим и трка, грмљаво дим густи,
И гомиле мртвих и рањених лава;
И сви погледају у просте крстове,
И свима навиру горке сузе нове;

Оловком, нешто, руком каквог друга,
На крст су имена записана њима:
Са те је простоте силна наша туга,
У тој је простоти наша величина..
О светла имена са крстача бели
Они што су светом име нам прогласи!...

И док спровод иде с тишином тозником
Испраћен сузама огрубелих жена,
Тамо, под Рудником и Копаоником
Жена нема мужа, сестра брата нема,
Четири се мајке пред иконом моле
За синове своје, за своје соколе;

Четири сиочића нејака код стада,
Замењују сваки свога оца — гледа
Тамо за планину где сунце запада,
Сваки свога оца са чежњом нагледа —
Док на тужни спровод овај киша лије,
И док труба труби, тужно тобош бије.

О, бедно признање *Дрво* херојема!..
И једнога дана кад мајка и жена
На миле гробове свеже доћу њима —
С крстача је киша опрала имена!..
И сви погледаше у просте крстове,
И свима навреше горке сузе нове

Јанко Ј. Димитријевић

Напад на Брдицу

— Величанствен призор крвавог боја на Брдици. —

У свежој нам је успомени двадесет пета Јануар ове године. Онда су, у правом смислу, почеле српске операције према Скадру. Тог дана наступали су батаљони мајора Мандреновића и Рогојевића, не опазивши бушке на Турке, који су упорно бранили Бушатске положаје. Три батаљона Турака, застрашени хладнокрвним наступањем Срба, махнули су се, најзад, отпора, падали се у бегство и остављали положај Србима. Тиме је дигнута завеса са скадарске позорнице. Нови учесници ступали су на сцену. Скадар на језеру, насељен на Тарабош и Бардањол знао је од тада, да се преко пута њихове Брдице налазе сада српски положаји. Црногорци су силно надирали са бардањолске стране. Очевидци веле, да таквих напада никад није било. Трескао топова ори се долинама и повијао око скадарског града, који је као џеџа митска гигантска пруна стојао над целом Скадра, као симбол непобедимости.

Црногорска војска над кантунацијом српских хероја, што славно падоше на Брдици међу јамицу 20. и 21 јануара.

Са високог, двојрхог бушатског положаја видео је српски ратник, као на длану, арену на којој ће повести витешку игру. Она је била пространа и импозантна. Од међугушких кося на које се спуштала дренска дивизија другог позива, видела се торостепена линија Тарабоша; заклоњен градом, био је у средн. Његови окрајци пили су ка реци Кир, која се повлачила испод ногу Бардањола. Десно је Дрилача, која је наше положаје делила од Бардањола. Право пред Међугушима клизала је широка Бојана. Но на њеном мост на Скадар није се могло са српске стране пре, но што се посеку главе скадарском керберу. Између моста на Бојани и српских положаја, пружала се као зинџирина брдична коса, на чијем се југо-западном врху дизао приосни редут, који је као око мотрио на сваки покрет са српске стране. Од Међугушких кося до Брдице пружала се равница од четири километра. Ми онда немађосмо довољно артиљерије да би смо дигли у ваздух брдичка утврђења. А на Брдици турски топови бејаху одлично наместени. По нама зрно са скадарског града прелетело би преко Брдице на нашу страну. А са Тарабоша гледали су турски топови Брдицу у теме. Изоловања равницом од нас, утврђена ватром са Тарабоша и скадарског града, Брдица је изгледала неприступачна. Нападати је без ватрене припреме, значило је много изнаказити. Нападати само Брдицу, изгледало је бесцилно. Само у организованом општем нападу, рентирало би поћи на њу. Сем тога, српске трупе биле су из раније врло изнурене. Требало је времена, да се дође у ред. Требало је довести артиљерију, и спремити даљу акцију. Црногорци пак нису покавали пажње с тешњама. Њихово стрељање било је на измаку. Видећи братске српске трупе у бегању, нама је успех изгледао сигуран. Тога дана Црногорци су јаношки кидисали на Бардањол ...

На бушатској коси заносно је батаљон мајора Васе Мандреновића, а унапред на међугушким повијарцима укопали су се прваци другог позива. Црногорска дивизија Тарабоша наместила се кох Шпанују, а жубопигљани ратници назирали су на гребене да бацс поглед на величанствену скадарску панораму, коју је у сами сутон допуњавало и објашњавало потмули и непрекидни тутањ са бардањолских голети... —

Састанак Есад паше, после предаје Скадра са командантом српског прекоморског корпа ђенералом Петром Бојовићем.

Тог истог дана, у поноћи, добио је командант српских трупа пуковник Јанкић Поповић од црногорског врховног команданта овакву депешу:

„Наша војска на Бердањолу налази се у великој опасности, јер је напала цела скадарска војска на њу. Неопходно је потребно, ако икако можете, да јој пошаљете одредом пре зоре притечете у помоћ, јер за дневни напад ви сте нам сувише блиско од Брдице.

Врховна Команда".

Овај позив учинио је дубок утисак на српски штаб. Следовати му, изгледало је немогуће. Не одазвати се, чинило се несавесно. Српски командант имао је пред очима стварност. Тешкоће су биле непремостиме. Искушење је обхрвало братску српску душу, и пуковник

Поповић нашао се у равнотежи тек онда, када је краљу Никола телеграфисао: „да му је те ноћи немогуће напасти Турке, јер су војници преморени борбом, јер је распоред трупа развучен и — јер напад није никако спремљен."

У два часа по поноћи стигао је пуковнику Поповићу други телеграм са црногорске стране:

„Наш напад на Бардањол не само да није успео, већ се наше трупе налазе на великој муци. Ако можете им пружити помоћ покушајте одмах, или, због диверзије, нападните одмах на Брдицу.

Врховна Команда."

Српски командант имао је дотле доста времена за размишљање. Питања братске лојалности и војничких обзира помирена су. Пуковник Поповић одговорио је црногорској Врховној Команди, да ће — према такој ситуацији — извршити напад на Турке ноћу између 26. и 27 Јануара. Двадесет шести јануар остаће у њега, себи, да колико толико припреми напад. Том приликом пуковник Поповић је замолио црногорски штаб, да му се депеше шаљу потписане.

Ађ. Кр. В. црногорски наследник пуковника Ника Дамјана победа српску заставу на бедему тврдаве црногорског града Скадра.

Двадесет шестог јануара учињене су најнужније припреме за напад следеће ноћи. Чињена су рекогносцирања, прочени правци, спремљен материјал. Пуковник Поповић уроћеним стрпљењем и тактом преданбно је све. Унео се сав у посао, да му ублажи тешкоће. Он је био у ситуацији. Његова одлука по црногорском захтеву била је донета уз пуцну свих елемента. Пуковник Поповић је знао, да многе ризикује. Време је пролазило брзо Сутра је већ било доцкан. Људи су прашили оружје; слутило се да ће напад на прагу.

Тог дана у само подне стигла је треће депеша пуковнику Поповићу:

„Неопходна је потреба да свом снагом нападнете противника, јер јетвка одред, и ако је имао успеха заузимањем неколико позиција, претрпео је огромне губитке, и сумњам да ће успети, да заузме Бардањол.

По овлашћењу Н. В. Краља
Шеф ярков. штаба,
бригадир сердар
Јанко Вукотић."

Сумње наше није могло бити. Напад је морао да се догоди. Пуковник Поповић одговорио је Краљу:

„Напашћу ноћас у 12 часова. Молим наредите примор ском и јетском одреду, да ме помогну."

По том су пала последња одлучна наређења. Српске трупе биле су подељене у две колоне за напад на Брдицу. Левом колоном од три црногорска батаљона и батаљона мајора Мачаревића, командовао је потпуковник Милан Павловић. У десној колони била је дринска дивизија другог позива под командом пуковника Павла Пауновића. Правци и објекта били су утврђени. Војници обавештени. О с е ћ а л о се како се иде у сусрет великом делу. Куражи је било довољно. Веровало се у добар исход ствари.

Лева колона спустила се скривено и полако даљу у равни пред Брдицом, и под ватром, подигнула турским редутима. У сумрак су избиле ноће тешкоће. Наишло се на мочваре. У дубоке јендеке, пуне водом нападали су војници до појаса. Помрачина је учинила, да трупе изгубе везу. Ићи тако растројен по беспућу, значи ићи у погибију. Још један дан за спрему покрета и студирање терека био је неопходан. Командант леве колоне, потпуковник нашао се у очајној ситуацији, и по незином неодлазном налогу послао хитан рапорт пуковнику Поповићу, у 10 часова ноћу, молећи да се напад не изводи те ноћи, већ следеће ноћи — између 27. и 28. јануара. Он је предложио пуковнику Поповићу: „Ако се одлучите, да ноћас не нападате, упалите гужву сена на брду; не упалите ли гужву сена на брегу, ја ћу према нарђењу напасти ноћас".

Наши на Врмоцу: Војска у дрвеће скрила.

Пуковник Поповић добио је дотле незванични вест од Црногораца, да њихова војска успева. Ситуација је била т а м е с н а т и н о у б л а ж е н а. И мајући пред собом рапорт команданта леве колоне, он је после тешког решавања од пола часа, нађао наређење, да се гужва сена запали на брду. Напад те ноћи није, дакле, требало обавити.

Једновремено наређено је ордонансу капетану Плећевићу, да сјури низ брдо, да нађе команданта десне колоне, те да и њему нареди, да напад те ноћи обустави.

Српске војска на пучини Јадранског Мора.

Пуковник Пауновић, пак, подељио је своју колону на две колоне. Десном је командовао мајор Алекса Петровић, левом мајор Плазина. Резервом је командовао јуначки и неустрашими мајор Милорад Митровић.

Ова мајори десне колоне напили су у кретању на тешкоће као и лева колона. Они се на неволи виђу, да се споразуму о искрсним тешкоћама, и реше, да пошљу предлог команданту колоне пуковнику Пауновићу, да се напад за најмање време одложи. Тај рапорт послат је пуковнику Пауновићу у 8 часова у вече. Но напио је пуковника тек у 2. часа по поноћи!.. Пуковник Пауновић, кога до тог доба није нашао ни ординанс Плећевић, наредн одмах, да се напад изврши исте ноћи, пре но наређено.

Капетан Плећевић је сишао ка штабу пуковника Пауновића мало после 11 часова ноћу. Лутао је, док пуковника није нашао. Фатигност је умешала своје прсте. Командант десне колоне добили су накнадно неуметан налог, да нападају. Трупе десне колоне скренуле су у 2. часа ујутру ка Брдици, а у 6. часова дошле до препречних жица пред турским редутима. Раздањавало се тешко, Турци су осећали наше трупе, које су услед ноћног покрета по тешком терену изгубиле везу. Било је довикивања, неспоразума, пометња. Звонила је последња минута Турци су отворали паклена уста и просули огањ на наше јуначке борце. Рефлектор је блештао. Светлеће кугле бацале су светлост, а трапате и шрапнели сједињали трескав и дугу грмљавину. Ватра од пушака и митраљеза обасјала је Брдицу. Изгледало је, као да ће да се распрсне брдички кршк и као да се одвалују огромни камени блокови са Тарабоша. Кроз широке долине проламао се непрекидут одјек.

Радио је и град и Вардањол и Тарабош. Топови су доспели до врхунца употребе, док су наши напали мокри напали у мреже од жица, кидали зубима препреке и крчили пут сјави своја оружја. Они се ту, под редутима, провлаче, гребу, пужу, подају. Они не чекају наређење. Треба избити на врх. Тамо је слава. Укочених очију они су се пели духом у висину. Тело су пробијала зрна. Браћа су се назвала и гинула спокојних руку. Сељаци су се довикивали. Кра је обојала курјачке руке, металне стубове и земљу по њима. Али пут није било могуће начинити

Једни су се враћали; друга остајали не закопани. Дан се помаљао у велико, над су наше јуначке трупе завршиле своју крваву јутарњу песму. Под Брдицом скупљали су се лако рањени и враћали се Мелтушима. Други су остајали у жицама. Турци су начинили лак испад. Нама им нису могли одолети.

Те фатално ноћи било је на нашој страни 1500 које мртвих, које рањених и заробљених. Ни на једном месту нису наши војници показали толико јунаштва као на Брдици Напад је био осуђен да пропадне. Он је дело непредвиђених околности, каквих је увек било, и од којих се никад не можемо довољно осигурати.

Брдички напад једини је напад наше војске према Скадру. Те ноћи Срби су уписали достојан прилог у историју ослобођења Скадра.

Двадесет седмог јануара пао је Барданьол у црногорске руке.

Радоје Ј.

Борба на Бождерици

— Успело касније рекогносцирање —

У циљу наставног рекогносцирања (извиђања) командант 7. пука 1. позива потпуковник Милорад Ристић добио је налог, да са пет батаљона (из 7. 8. и 9. пука) изврши демонстративан напад на фронт: Девебајир—Бождерица.

Овај фронт био је солидно утврђен; а нарочито Бождерица, која се сматра као кључ тога положаја.

Скадар на Бојани.

Десна колона (трећи батаљон капетан Свет. Бућић) нападала је на Бождерицу. *Средња колона* (1. и 2. батаљон, под непосредном командом пуковника Растића) нападала је на Девебајир. *Лева колона* (3. бат. 9. пук мајор Дудић) нападала је десно крила Девебајира.

Напад је почео 24. јуна у 2 часа по подне. Истога дана, десна нападна колона подишла је Бождеричком утврђењу на 400 мет.; ту се закопала и пресвћила. Сутра дан 25. јуна успешно су напирале и остале колоне.

У вече (25 ов) командант Рашић на предлог команданта десне колоне, и по његовом извештају, да Бождерицу бране најмање два бугарска батаљона — солидно утврђење, — упути на Бождерицу још два батаљона (4. бат. 8. пука, мајора Мадарада Матића и 4. бат. 9. пука, потпуковника Мил. К. Николића).

Ноћ између 25. и 26. јуна прошла је на мару. У ноћ је дошао позади трећег батаљона 7. пука и 4. батаљон 8. пука.

26. ујутру око 4 часа, баш кад се 4. батаљон 8. пука померао у лево ради нападања на Бождерицу, — један бугарски батаљон изненадно извршн јуриш на чету у предњим окопима трећег батаљона 7. пука. Ту су били и два митраљеза 7. пука са поручником Радивојем

Јанковићем. После кратке борбе чета одступи на другу линију отпора (200 корака у назад). Бугари појурише за њом. У том остаде чете трећег батаљона и заостала чета из 8. пука (Војислав Петровић капетан) осуше свртпосну ватру на Бугаре, који већ беху заузели наше митраљезе и прешли их за сто корака. Бугари се збунише од те силне и изненадне ватре и покварише ред. Почеше одступати прво полако а затим у бегству. Оставили су 112 мртвих и два официра. Прва чета трећег батаљона (Обрад Лазаревић) пође за њима и убрзо заузе оба митраљеза, које Бугари не имађаху кад да их однесу. Официри (и сам командант, капетан Буквић) пуцали су на Бугаре око митраљеза и тако им не дадоше да их одвезу нити да им се приближе.

Командант викну:

— „Ко први седне на митраљез добиће златну медаљу".

Један редов из митраљеског одељења отрча први и чим седе, би погођен у чело. Његов водник поручник Радивоје Јанковић рече му: „Дајте ти командант медаљу". Он се насмеши и после пола часа издахну.

Води се да Србија има још Катанића.

Бугари су били смрвљени и целога дана не извађоше више из утврђења. У 5 часова стиже наређење да се врати на наш положај пошто се утврдила снага бугарска према овом фронту.

Батаљон се врати и понесе све своје рањенике и преко 100 бугарских пушака. Нико од Бугара не испали ни једна метка. Само неколико бугарских комита, који су се били пресукли у наше одело (скинуто са рањеника) беху се завукли у шуму с нашег левог бока и испалише неколико метака на батаљон. Командант изађе на једну чистину и викну им: „ . . . . . ако још једну опалите, све ћу вас похватати и повешати." Више не пуче ни једна једина пушка.

Батаљон се врати незнајући на свој положај. Својих 150 рањених замењо је са толиким бројем бугарских мртвих.

Као што видите бугарски „на штикиј" и овде је пасео. Сигурно су чули да је и ту био седми пук, који јако респектују. Због тога командант хаубичког дивизиона пуковник Константиновић с правом вели: „Кад је седми пук на предстражи, онда смем слободно да скинем чизме."

Р.

КОСОВСКИ ОСВЕТНИЦИ

НАРЕДНИК АВИЈАТИЧАРСКОГ ОДРЕДА † МИХАИЛО ПЕТРОВИЋ
ПОГИНУО ПОД СКАДРОМ.

Велики историски догађаји и ослободилачки рат позвали су под заставу све српске борце, све српске синове. Стотине хиљада пожурило је у борне редове и ставили су се сви у службу Отаџбине. За кратко време дигао се сав српски народ. Сваки се борац нашао на свом месту, у јачој, на својој дужности. Међу овима налазио се и Михаило Петровић, авијатичар. Он је имао тешку дужност; да се више у зрак и да одозго осматра положај непријатељске војске. Петровић је био пред опсађеним Скадром и успешно вршио своју дужност српског јастреба.

Једнога дана ваиуо се високо у зрак и дигао се над бедеме и бастионе тврдога града, који се упорно брани и.. у једноме часу, осети промену ваздушне струје. Крилатица његова изгуби равнотежу услед тога и Петровић поста жртва своје тешке авијатичарске дужности: погинуо је летећи над скадарским утврђеним положајима. Он је корисно послужио својој Отаџбини.

Слава смелом крилатићу!

Уз наше слике

Учешће бадњака у Драч

Познато је широм света, како је стари српски приморски град Драч дочекао и поздравио ослободилачку војску, која је с напорима прешла дивље арбанашке планине и избила на приморје. Целокупно становништво града је имало за наше војнике само један усклик: Живели и хвала; а из очију и суза њихових више се дало читати, него из њсгових речи и усклика. — Војници и официри су у Драчу заклантоволали. Као да су браћи у госте дошли. И више. Није требало ни три дана да прође, војска и грађани су се сродили, зближили, збратили тако и толико, да је изгледало као да су од памтивека; од вајкада заједно били. То је несумњиво, отуда, што и једни и други исто мисле, исто осећају и истом циљу теже и никаква их сила не раздваја. И кад војници и официри пођу нешто да ураде, мештани се уткрују да их у истоме престигну и одмарда. Једна од незаборавних сцена, које ће се мештани а и војска дуго са задовољством сећати јесте уношење бадњака у Драч. Напред, на двоколицама коњић вуче бадњак, за њим официри и војници пешке и на коњима, а иза ових многобројни народ.

Српске ноге на Брдници

На слици на 376 страни седи с болом у души крај лобања и костију славних српских ратника, што јуначки падоше на Брдници, црногорски официр, поручник Јован Вујовић. Он је са својим војницима по рупчагама и курјачким јамама брижљиво покупио све српске кости, прелио их по српском закону и укопао како се пристоји. Наша слика приказује језовиту слику једнога рова у коме су нашли смрт многи храбри наши ратници.

Есад паша и Бојовић

По предаји Скадра његов заповедник Есад паша састао се са српским командантом ђенералом Петром Бојовићем код цркве Св. Антона испред Љеша Поред два команданта на слици се виде пуковник Дамјан Поповић пуковник М Пауновић, пуковник Живко Павловић и један турски официр.

На Косову

Пошто је прегазила Косово и поставила предстраже далеко напред српска коњица се одмара к, ај Ситнице. Каква дивна слика за свако српско око и срце.

Од Старца до Битоља

(10.)

— Дневник једног обвезника дунавске санитетске колоне. —

Расположење је код војске одлично и сви се надамо да ће Битољ пасти кроз два — три дана.

Интересантно је проћи турским крајем вароши. Тамо су све куће окићене српском и белом заставом. Поред њих је обично намештен фењер, који се ноћу нали да би се застава боље видела.

3 новембра

Тачно у 11 сах. пре подне чује се јака грмљавина наших градских топова код Битоља. Дочиње бива јача и чешћа а око 2 сах. после подне потпуно престаје. Дали је већ борба почела или је наша артиљерија избацила неколико метака ради оцене остојања, на које је турска одговорила, па се из тога изродила борба, није ми познато, тек главно је, да је пуцњава потпуно престала, ваљда, да дочиње или сутра поново у правој својој страхоти поновн.

Коњи су упрегнути. Све је готово: Само чекамо наредбу за полазак.

Тимочка дивизија II позива а тако исто и Дунавска I позива крећу се вечерас на позиције пред Битољем, где су већ заузели положаје дринска и шумадиска дивизија.

Дунавска дивизија има задатак да служи као резерва или чак у случају потребе да са нашег крајњег левог крила заобиђе Турке.

Време је топло али кишовито. Имаћемо муке око преноса топова због подводног земљишта и великог блата а коњи су већ јако малаксали.

Пред вече се чује готово јака топовска грмљавина али ни овога пута није дуго трајала.

Наш је нови командир красан човек. Непрестано је са војницима. Цело пре подне је трчао с комесарем да набаве што више фуражи за коње и хране за људство, јер очекује велики штрапац за време борбе, нарочито због рђавог времена и блатњаве земље. А и због тога што смо до Прилипа изгубили 6 најбољих коњ а и оно што је остало то лико је изнемогло, да се једва на ногама држе.

3. новембра

Добијамо наредбу и крећемо се за „Чифлук Лук" по близу овога места је наредба и упућујемо ближе лашу код штаба дунавске дивизије у село Канатларце.

Пут је до крајности рђав блатњав и разривен а местимице тако узан да се не може проћи.

Топови грме по околним висовима пред Битољем тако страховито, да се коњи устручавају ићи напред. Није се страшан бој пред нашим очима, по брдима и испод ових распрскавају се турске гранате и својом пакленом ватром осветљавају овај мрачни сутон.

Киша страховито лије.

После грдне муке, где поломисмо више рањеничких кола и изгубисмо 3 коња стигосмо по густоме мраку у село Канатларце.

Канатларце је доста велико и чисто турско село. Има и једну доста велику и лепу џамију.

При уласку у село дочека нас један постарији, отменог изгледа Турчин, кмет овога села у друштву још неколико својих земљака и једног Србина и пожеле нам добродошлицу. Понашао се веома гостопримљиво и понизно. Мало дочиње донесе нам леба и неке његове „мање" које нисмо могли јести.

На захтев нашег командира да нам наће преноћиште, Турчин обећа, али како нам паде у очи нека лепа бела кућа изразисмо жељу да ту добијемо Турчин се мало збуни. То је била баш његова кућа. Незгодно је да тамо преноћите ваљкао се сиромах Турчин, јер тамо има много жена.

Па колико?

Око педесет.

Шта, зар су све то твоје жене упита га командир скоро као ван себе?

Не, одговори Турчин! То су жене мојих пријатеља из Прилипа, које су пре доласка српске војске овамо дошле и код мене се склониле.

Да би га умирили командир му обећа да ћемо спавати у логору а он оде блажен и спокојан својој кући

Киша поново поче као из кабла падати праћена јаким ветром који је фијуктао више наших глава — целу ноћ.

Артиљерија дунавске дивизије запела у неке барушгине па не може да се крене. Пешаци муку муче да је отуда извуку и пренесу на положаје.

4. Новембра.

Целу ноћ је киша падала па и данас и ако слабије с т а л н о паде.

Борба је почела зором. Посматрамо бој и слушамо страховиту рику наших топова.

Добијамо извештај да има доста рањених и да су два команданта батаљона погинула као и да се одмах кренемо за Дедеалар одакле ћемо по потреби рањенике преносити

БИТОЉ: Чаршија на пазарни дан у српском Битољу.

Одавде се иде равницом која се протеже све до Битоља. С десне стране од нас поред друма су висока брда око којих се неирестано бој бије. Гранате турске пребацују брда и падају по равници, где се по која распрсне, али се већина без икаквог дејства зарије у блатњаву земљу. Од силне пуцњаве пањеве и пратња митраљеза као и грмљавине наших топова земља се тресе. Још од зоре од кад је почело па до сада није било ма и тренутног застоја. Непрестано кркља и врн као у неком огромном казану.

Око два сах по подне борба је била најжешћа и пада у очи да гранате турске најзише падају на наш центар који бране Дринци.

Турци се невероватно тврдоглаво држе и очајно нападају. Дај боже, да се и овај бој као и сви досадањи сврше у нашу корист.

Грчке војске нигде нема а требали су доћи да Турке с леђа нападну. Изгледа да је нами суђено, да ми у овоме рату будемо они, који требају својим јуначким мишицама да раскину петвековне ланце ропства и варварства и да за рачун својих савезника пролију потоком витешке српске крви.

(Свршиће се)

Косовски осветници

НАРЕДНИК ПЕТОМАЋ ВОЈНЕ АКАДЕМИЈЕ

† Љубомир С. Стојановић

ПОДЛЕГАО РАТНИМ ТЕГОБАМА

Петомаћа Војне Академије распоређени по разним јединицама као абутанти сви од реда тако су се славно држали и одлично показали, да њихови команданти о њима говоре с усхићењем и дивљењем. Али су и посејали своје гробове од Једрена до Јадрана. Велики проценат младомаца положио је своје као капља росе младе животе за Част Отаџбине. Наредник Стојановић додељен је тимочкој дивизији првог позива; с њом је био у борби на Црном Врху, а за тим сво време под Једреном. Не штеђећи свој млади организам ни од најтежих ратних напора опасно се разболе и почетком јануара подлегао је болести. Млади наредник је рођен у Крагујевцу 11. фебруара 1893. Гимназију је учио у Нишу. У Војној Академији био је трећи у реду, један од најбољих ђака. Био је то идеалан млад човек, чија прерана смрт значи осетан губитак не само за породицу но и за војску, коју је љубио, свим жаром своје племените душе.

Слава му!

Мучко убиство потпуковника Аранђеловића

— Чиме су се Бугари одужили освојачу Једрена. —

Пошли смо после борбе, да нађемо мртве и рањене, да једне отпратимо у плитке, влажне гробове, а друге у болницу.

Скамењени смо стали пред лешом храброг потпуковника Радомира Аранђеловића. Рањен у битци, херој је пао на леђа, окренут лицем небу. На његовим грудима се блистала Карађорђева звезда, орден српског краља и велики сјајни орден Светог Александра са мачевима, који је добио као освајач Једрена од бугарског Краља.

А поред та два ордена зјапила је још свежа рана бугарског бајонета.

Шта ли је мислио несрећни херој, када је, рањен видео да му се приближава бугарски војник из тунџанске дивизије, оне исте дивизије с којом је дан и ноћ под Једреном будно стражарио и у мразу и вејавици смишљао план за напад? Да ли је мислио да ће џентлменство освајача Једрена, наредити да другом освајачу Једрена пружи руку? Турчин би то урадио.

Татарски син некултурне Бугарске изабрао је краћи пут, да покаже своје достојанство и да изрази пажњу витезу бугарског ордена. Он је сјурио бајонет рањенику у срце Вероватно га је и лично познавао, јер седам месеца мука у стању су да сроде људе.

Никада један Азијат не би убио рањена противника, а још мање противника, који има медаљу храбрости на грудима.

Поносан што му је пала срећа у део да таквог противника има, пружио би му руку. Али га ни као роба не би задржао.

А када тај противник на својим грудима носи медаљу не само српска краља, но и његовог краљ, он би побожно легао поред њега и стиснуо му руку, као што син стеже оцу. Азијат би тада прошаптао: „Судбина људска је променљива Алахова је воља".

Не... ни Курд, ни Черкез, ни Сирац ни Лавинац не би ни заробио таквог противника. Он то неби учинио из милосрђа, но из личног поноса.

И људождери имају поноса.

Али бугарски војник је много простије решио питање части. достојанства и војничке етикеције — он је сјурио рањеном бившем савезнику бајонет!

Милосрдни српски сељак је износио из борбе Арнаутина. Добри српски сељак, онај исти који је под Једреном заробио Шукри пашу, превија раније раније ног Бугарина но Србина, јер овог другог дужан је сваки да превије. А част му налаже да у невољи прво помогне противнику.

Бугарски војник решава питање хуманитета много простије. Он забада рањеном освајачу Једрена бајонет у прса и истим бајонетом дотиче орден свога „цара".

Али, да се у Бугарској на све ово мислило, не би се пола милиона најбољих синова Балкана крвавило под летњим сунцем на обалама Брегалнице и крушевима Осоговских планина.

Какав је српски војник

— Љубав према официру —

Ми смо изнели неколико примера, који показују колико је наш војник одан официру. У потврду тога износимо још један карактеристичан случај из четврте резервне болнице Кола Српских Сестара.

Артиљериски капетан Радивоје Радосављевић, рањен је шрапнелом тако несрећно, да му је метак однео сво месо са унутрашњег дела бутине леве ноге. То је врло опасна рана Од ње се раније умирало, али је модерна хирургија пронашла средство за сигурно лечење и таквих рана. Оно се састоји у калемљењу туђе коже, на рањено место.

Када је капетан Радосављевић донет у болницу, лекари су били готово у очајању, јер су се плашили да нико неће хтети, ни за паре, допустити да се са њега скине толико велико парче коже, колико би било потребно за исцељење капетанове ране. Међутим се врло брзо показало да је љубав војника према официру много већа него што се мислило и знало до сада и да страховању лекара није било места ни за један тренутак. Јер чим се у болници чуло о невољи у којој се налази храбри капетан, један рањеник, пешак из пет ог пука „Краља Милана", изјавио је да се са њега узме толико коже колико је потребно да се капетану спасе живот. Тако је операција одмах извршена и капетан Радосављевић већ се увелико опоравља.

Тај племенити војник молио је да се не објављује његово име, али како је дело овог рањеног војника тако велико у племенитости својој, да га треба прибележити као леп пример пожртвовања српског војника

према официру, ми га износимо. Он се зове *Милоје Николић*, редов је друге чете, четвртог батаљона, 5. пешадијског пука Краља Милана дринске дивизије првог позива, из села Леовића, срез азбуковачки.

Док је Србији таквих официра и таквих војника неће она никад задрхтати пред непријатељем, ма колики он био.

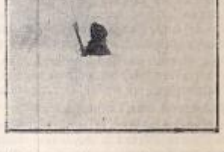

Српски војник на straži страже завејан снегом под Јодреном.

Црногорке и Скадар

— Мушка снага дичних Црногорки —

Нема дана нити има часа, а да се у околини Скадра, по Тарабошу и око Тарабоша, по Бардањолу Великом и Малом и око оба Бардањола по Штоју и око Брдице не чују тужне песме жалопојке, којима свакодневно Црногорке оплакују погинуле витезове, набрајајући њихова јунаштва, самопрегоревања и витештва, каквих никад до сад није бележила историја великих ни малих народа.

Да има стенографа, људи од срца и душе, који осећају болове, жалост и муке црногорских жена, па да верно забележе све што оне говоре оплакујући и тужећи погинуле ратнике, непрежаљене синове, браћу, рођаке, родитеље и мужеве, саставили би књигу над књигама, којом би задивили свет, из које би се пресудила душа и срце Црногорке, те у рату и у миру је дивствене жене на свету, та би књига ожалостила, уврединла и раскравила ледено срце и мрачну душу и самих наших гробара, који бездушно и нечовечно погазише право српскога народа.

Кад би српски гробари дошли у Скадар и прошли сва бојна поља у околини Скадра, кад би видели силне гробове и непрелазно гробље у којима почивају славом бесмртни српски борци, кад би чули ову свакодневну тужну песму, видели би шта су урадили, и они камени људи би се проплакали.

Свака Црногорка жали покојне витезове јавно тужећи над гробовима палих бесмртника, као и код куће, идући путем радећи домаће послове и носећи браћи,синовима живим ратницима. У овим тужбалицама ређају се дела и витештва погинулих славе се војсковође, осуђује се неправда и жигосше се кукавичлук и издајство. Ове су тужне песме допуна живих гусала и подстрек на бесмртна дела преосталих јунака.

Између многих тужбалица, пратећи само једну, изнећемо се оно што је она говорила, како је тужила и жалила браћу своју, те да виде и они који немају прилике чути, гледати, слушати и пратити Црногорке у жалости, које су јединствене и у радости.

Дикле, ево једне тужбалице, чијмо шта ова узор Српкиња говори и како се са мртвом браћом разговара, јер је ово збиља колико вредно забележити и потомству сачувати, толико исто и чути и разумети душу и срце прве жене у целоме свету:

А што сам се скаменила — Ја кукала.
Али немам што зборити — Не зборила,
Или немам што жалити — Прежалосна.
Ја сам сестра безбратница — Код шест брата,
Који славно погибоше — Соколови,
Око Скадра крвавога — Бог га клео.
Око Скадра жалоснога — Не било га.
Погибоше за слободу — Тужне браће.
И за српско дично име — Вазда славно.
Погибоше на јурише — Славз њима
На јурише отимљући — Турске шанце.
Турске шанце и градове — Неосвојне
Прескачући страшне жице — и опкопе.
Отимљући турске топе — митраљезе.
Турске топе брзометне — Брзи јади.
Брзи јади брза мука — Што ме снађе.
Куд окренем све је црно — Црној други,
Кућа ми је омрзнула — Опустјела.
Без мушкијех зорних глава — Зорна браћо.
Ви сте славно погинули — то ме тјеши.
То ми даде мушку снагу — Те говорим.
Смрћу вашом, ваше браће — Свануло је.
Свануло је тужној браћи — под Турцима.
Те се смију прекрстити — Молит Бога,
А за здравље живе браће — Соколова
И за покој погинулих — Витезова
Ви сте славно погинули — за другога.
Као што су стари взши — Славно пали
За крст часни и слободу — Црне Горе.
Црне Горе мученице — од Косова.
Мученице перјанице — Србинове.
И за образ, — српско име — Вазда сјајно.
Кад сте славно изгинули — жељо браћо.
Ја нијесам проплакала — Неутјешна
Но сам срце своје стегла — Да неплачем.
Тјешила ме слава ваша — Славо моја;
Тјешила ме српска срећа — и јединство;
А и вјера да ће Скадар — Наш остати.
И да ће се ка и прије — Српским звати.
А сад плачем мимо друге — Кукавице.
Есмо грдно преварени — од свијета
Цио свијет на нас скочи — Бог им дао,
Сви краљеви и цареви — Жалоснице.
Затворише наше горе — ода свуда
Осудише да умремо — сви од глади.
И што нако учинише — срам их било.
Одузеше од нас Скадар — Бог им дао.
Да га даду Албанији — Крвопији.
Жао ми је на нашега — Господара.
Што не позва цио свијет — На оружје.
Што не пушти соколове — И војнике.
Што не позва под оружјем — Црногорке.
Да бијемо љуте боје — с краљевима.
Те да славно изгинемо — и кажемо:
Да смо живи, да смо своји — док живимо.
Да неправди свијех сила — прокосимо.
Као што смо борили се — Вјековечно.
Постићели клете Турке — И Млечиће.
И згасили страшну силу — Бонапарте.
Бог је с нама вазда био — Слава њему.
Па би и ту с нама био — као вазда
Још бих много говорила — Но немогу.
На груди ми камен стоји — од жалости.
А ум ми се помрачио — од неправде.
Коју Срби подниједше — од свијета.
Због ом браћо соколови — И гробови.
Остављам ве у туђину — Туго моја.
Отуд бих ве однијела — Но немогу.
Е се молим и вјерујем — Вишњем Богу:
Да ће Скадар наш остати — Ка' наш што је.
За то туна боравите — Очи моје.
А кад Скадар наш постане — пропјевају.
Пропјевају дивну пјесму — Мимо жене.
Тад ће братске ране бити — изљечене.

Редки Буки

— Успех пука Краља Петра —

Бугари су 17. јуна извршили преиад како знамо и на Редке Буки. Батаљон који је био на Редке Буки, нападнут много надмоћнијим непријатељем, одступио је на Дреник.

Седми пук I. позива дошао је наређење да поврати Редки Буки. Форсираним маршем седми пук је стигао од Страцина до Редки Буки за 18 часова крстарења. Ноћ је провођено на Дренику. Мразан ветар и ужасна хладноћа су просто сатирали војнике.

18. јуна око 8 часова ујутру, био је наређен напад на Редки Буки, кога је била заузела бугарска бригада са две батерије. Седми пук је нападао фронт, док су II и III пук II. позива нападали на лево крило. Бугари су тог истог дана нападали на 8. пук, који беше заузео положаје лево од 7 пука. У колико је напредовао напад седмог пука према Редки Буки, у толико је слабио бугарски напад из ина 8 пук.

Чим се седми пук почео спуштати са нападног положаја Дренска у Злетовску реку, бугарска артиљерија је отворила јаку ватру на нашу пешадију и на бриску батерију Туповића. У самој страни Дренска било је преко 200 бугарских комита припијени уз наш положај у циљу изнеиђења и узнемиравања. Кад је седми пук пошао на напад комите су били изненађене и војнице, па и сами официри: капетан Света Ђукић. Обрад Лазаревић, Борисав Ристић и потпоручници Добросав Николић, Љубивоје Благојевић хватали су руками бугарске комите. Поручник Добросав убио је на револвера једног бугарског официра, коју комата, који је на грудима носио највећи орден за храброст.

Услед огромне буке и стрмог нагиба војници су били растурени и по шуми се водила појединачна борба. Бугарске комите хватали су наши као зечеве. Преко 150 бугарских лешева још и сад леже на падини Ретки Буки, и орлови ће још дуго имати у изобиљу храие.

Са 40 војника пуни су спшли у Злетовску реку на четн Ђукић и поручник Ђорђе Рашић. Капетан изреди да се вичу „ура". Бугари чувши узвике „ура" почеше бегати и то — наравно — најпре она који су били заостали и који се збуниште кад чуше узвике јуриша иза себе. И наши војници почеше се скупљати у реци и око 5 часова по подне беше се окупио цео седми пук у реци под положајем Редки Буки.

Командант пука, пешадијски потпуковник Милорад Растић беше подесио пук у три нападне колоне. Десна колона — четврти батаљон мајора Михаила Вељковића — упућена је на лепокрилни кључ Редки Буки. Средња колона — трећи батаљон капетана Свет. Ђукића — беше упућена на центар положаја. Лева колона — други батаљон мајора Милисава Недељковића — беше упућена на десно крило положаја.

Резерва, први батаљон мајора Стојана Поповића, шла је за десном колоном.

Пуна два и по часа су се пузали наши војници уз стрме и шумовите падине положаја „Редки Буки".

Бугари су остали дох наших нападних колона и одлучише напад на 8. пук. — У један мах њихова батерија одступи са Редке Буке и залепршаше се беле барјаци — као бајаги знаци предаје. Наши су и даље напредовали.

Око 7½ часова пред вече наше нападне колоне избијале су пред бугарске окопе. Бугари падоше брзо пољу и почеше бацати бомбе на наше стрезачке стројеве.

Командант средње колоне даде трубом знак јуриша и трећи батаљон груну напред. Бугари не сачекаше јуриш, већ одступише лево и десно. Са њиховог десног крила покушаше једаи контрудар али га наши изгнаше. У том и остале колоне извршише и заузеше одређена им места. Бугари су звали са кључа положаја: „Не пуцај седми пук, оде су Моравци." Ми смо већ извикли на бугарске подзале па се и даље пуцало на њих. Други и трећи пук II позива био је заузео предње тачке на свом одсеку — и Бугари су се хтели таме користити па уносу забуну код нас. Знали смо их без милосрђа, као што су и они радили дан у дан тога. Ми смо их „розали" у правом смислу те речи.

Ноћ протекосмо мирно а сутра (19-ог) рано ујутру заузесмо и остале тачке Редки Буке. Бугари су бегали стрмоглавце на све стране. Од њихових добровољачке бригаде не остаде ништа. Нашли смо им и печате и масу муниције.

При нападу на Ретки Буки Бугари су видели да је њихов „штики" уображење и блеф као и све остало бугарско. Они су јармарације и у борби као и увек. Али бегају кад им се покаже јача песница и кад осете чврсто.

Доцније су нам причали неки рањени комати, да им је седми пук померио десну почевши још са Злетовом па закључно са Редки Буки. Од њихове комитске организације остало је само неколико репова који не вреде готово ништа. А то су били најхрабрији Бугари!! Какви ли су тек остали?! То сте без сумње видели из досадашњих наших успеха.

Р.

Скадар на Бојани

— Уз слику —

Скадар на Бојани... ко данас да не зна за то чудно и страшно острашје, за тај тврди и неосвојиви град?

Месецима је читава Европа са грозничавом узбуђеношћу пратила ужасне борбе српске и црногорске војске пред Скадром, који је био опасан жицом и заграђен бетонским утврђењима, којима се није могло приступити. И шта је било? Дан за даном водили су се очајни окршаји, црногорска храбра војска је преполовљена, река крви је проливена, али су жице покидане, кулучаче јаме испуњене, топовска уста ућуткана, бедеми и бастиони оборени а поља покривена са лешевима храбрих црногорских и српских синова, који нису жалили своје животе и тврди град је морао попустити пред још тврђом одлуком и силом српске војске. На Скадру се, после дуних бигака, залепршала српска или црногорска тробојка, а цео свет на земном шару био је задивљен јуначким подвизима црногорске војске. Дипломатија је скинула српску заставу са зидина српског Скадра... аги иде време и оно што је негда било српско, опет мора српско бити.. на Скадру ће се опет кад тад поново пити српска застава.

Наши драги савезници

Страну 322 украсили смо ликом српског пријатеља и верног и лојалног савезника Србије, Краља савезничке нам, Грчке, *Константина Демостена Хајмирка* и уважене *Краљице Софије*, која је рођена сестра цара Немачког Вилема II. Краљевски пар окружен је на овој слици својим Краљевским породом. На слици су уз Краља и Краљицу: Престолонаследник Ђорђе, рођен 7. јула 1890., млађа му браћа: краљевић Александар, рођен 20. јула 1893. и краљевић Павле рођен 1. децембра 1901 и сестре му: принцеза Јелена, рођена 20. априла 1896. и принцеза Ирена, рођена 31. јануара 1904. године.

У оба рата витешки Грчки Народ, потомци славних Шпартанаца, великих Јелина, на челу са блажено упокојеним Краљем Ђорђем, прослављеним војсковођом, и прво престолонаследником, сада Краљем Константином и целим краљевским домом, показао је све знаке искреног и лојалног савезника; и Српски Народ, који уме да цени и искреног противника, зна да уважава праве пријатеље, и биће увек и у свако доба спреман, да се пријатељу на невољи нађе.

Косовски осветници

ПЕШАДИЈСКИ МАЈОР

† Александар — Аца Здравковић

АЂУТАНТ КОМАНДАНТА ДУНАВСКЕ ДИВИЗИЈЕ ПРВОГ ПОЗИВА

СЛАВНО ПАО НА КУМАНОВУ 10. ОКТОБРА

ШТАМПАРИЈА НАУМОВИЋ И СТЕФАНОВИЋ, БЕОГРАД, ЧИКА-ЉУБИНА УЛ. БР. 8. Одговорни уредник: Ст. Ив. Шијачки.

Број 25. БЕОГРАД, 28 ЈУЛА 1913. ГОД. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ У СЛИЦИ И РЕЧИ

Број 30 филира

УРЕДНИШТВО: Краља Петра ул. бр. 2. ТЕЛЕФОН

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ. ШИЈАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Осветници Косова и Сливнице

НАСЛЕДНИК СРПСКОГ ПРЕСТОЛА

ОСЛОБОДИЛАЦ СКОПЉА, ВЕЛЕСА, ПРИЛЕПА, БИТОЉА, ОХРИДА, ШТИПА, РАДОВИШТА И. Т. Д.

Александар Карађорђевић

КОМАНДАНТ I. АРМИЈЕ

Њ. В. КРАЉ СРБИЈЕ

ГОСПОДАР РАШКЕ, ГОРЊЕ И ДОЊЕ МИЗИЈЕ, ПОВАРДАРЈА, ПЕЛАГОНИЈЕ И. Т. Д.

Петар I. Карађорђевић

ВРХОВНИ КОМАНДАНТ СРПСКЕ ВОЈСКЕ

Кумановска победа и пад Скопља

— Краљева честитка војсци — Захвал српске војске. — Скопље је пало! — Два народне команданта јуначима са Нагоричина. —

На глас, да је Прва Армија извојевала сјајну победу на Куманову Врховни Командант Њ. В Краљ Петар, послао је команданту Армије Њ. Кр. В престолонаследнику Александру ову честитку:

„Изјављујем Вашем Краљевском Височанству и Вашој јуначкој Армији Своју најсрдачнију захвалност на задобивеном успеху и жртвама поднесеним за напредак и славу наше Отаџбине са уверењем, да ће Прва Армија и даље проносити своју победоносну заставу на понос Српства".

Престолонаследник се Њ. В. Краљу захвалио на честитци у име официра, подофицира, каплара и редова са заветом, да ће се Прва Армија и у будуће старати да оправда наде које на њу полаже њен Врховни Командант и Отаџбина.

И тај завет Престолонаследник је са својом прослављеном са њених славних подвига армијом и испунио на Прилипу, Битољу, Злетову и Брегалници.

Када је Прва Армија победоносно умаршрала у царски град Скопље, њен командант је тај знаменити успех својим ратним садруговима, Првој Армији, саопштио овом наредбом под 13 октобром 1912.:

„Данас ми се предала стара Душанова престоница Скопље. То је плод победа јуначке Прве Армије над непријатељском силом код Куманова.

„Срећан што сам на челу тако храбрих војника као што су војници Прве Армије, потомци оних Карађорђевих див-јунака ја им свесрдно благодарим на јунаштву и издржљивости и надам се, да ћемо у име Бога и даље јуначки побеђивати наше непријатеље Турке, и ослободити сву нашу неослобођену браћу".

Краљ као Врховни Командант честитао је из Врање српској војсци преко команданта Прве Армије Престолонаследника Александра улазак у царски град Скопље овим телеграмом:

„Са особитом радошћу примио сам вест Вашег Височанства команданта Прве Армије о уласку моје дичне војске у Скопље, хитам да изјавим Моје најтоплије признање Мојим храбрим официрима, подофицирима и редовима, који својим пожртвовањем осветлаше себи образ на славу наше драге Отаџбине."

Престолонаследник се овако захвалио:

„Официри, подофицири и редови Прве Армије из дубине душе и срца благодаре Вашем Величанству за изразе признања њихове храбрости и пожртвовања, заветујући се, да ће се и на даље исто тако храбро борити за част, славу и срећу Вашег Величанства и вас колико Српства.

Са таквим осећајима задахнута Прва Армија кличе:

Да живи Ваше Величанство, Светли Краљу!

Да живи Српски Народ!"

Пад Скопља, које је круна кумановске победе, објавио је дунавској дивизији првог позива честитајући јој њен командант, онда још инжињерски пуковник Милош Божановић овом наредбом од 14 октобра:

„Војници!

Овога часа јављено ми је, да је Скопље пало. Оно је сада у нашим рукама. Непријатељ је одступио у нереду, оставивши своје многобројне топове и муницију. Ово вам је познато, јер сте сви својим очима то видели. Али ово што ви нисте знали, што сте могли само нагађати и слутити, то је, да сте ви Дунавци вашим јуначким грудима, вашим дивовским отпором достојним највећих јунака извојевали ову победу у дводневној борби без прекида 10. и 11. ов. мес. На положајима код села Нагоричина сломисте и победили многобројну силу непријатељску; и он видећи непробојан бедем од груди српских дунавских јунака одступио је поражен, сломљен, сможден за навек.

Ја вам честитам војници, моји храбри Дунавци, на јунаштву, пожртвовању за Србију, Српство и Краља. Хвала вам на узорном држању.

Остаје нам само још неколико мањих, више телесних напора да савладамо, те да покажемо непријатељу да смо ту, да га тражимо, да му и последњу наду на отпор уништимо, и онда ће крајња последња победа бити наша.

Напрегнимо сви и последње своје силе да сломимо и уништимо петвековног тиранина Српства и покажемо целоме свету да Србин живи, да Србин мре за славу, Отаџбину и свога Краља.

Живели моји добри јунаци!"

Команданти дивизија, које су допринеле кумановској победи унапређени су за ђенерале. Командант дунавске дивизије првог позива ђенерал Милош Божановић своје унапређење саопштио је својој војсци 22 октобра овом наредбом:

„Јављено ми је, да сам указом Њ. В. Краља унапређен у чин ђенерала. Ја у овом моме одликовању и унапређењу видим признање вашег јуначког држања 10. и 11. октобра код Нагоричина. Ваше јунаштво видно се истиче одликовањем вашега команданта. И ја вам то и овом приликом истичем. Ви сте сви од редова до пуковника вршили више него своје дужности, сви сте, дични синови дичног дунавског краја, заложили своје животе да осветлате свој образ и образ свој их старешина, ја се вама поносим и стараћу се да и ви сви будете задовољни. Желим вам, Дунавци, да непријатеља победите и са том жељом ја вам желим успеха и ратне среће.

Живели моји мили Дунавци".

Наши пријатељи на Приморју

Митрополит драчки Јакова

Мени је пало у део да као заступник Главног Одбора Краљевине Србије за помоћ војним обвезницима и пострадалима у рату, пређем најбећи део новоослобођених крајева и да изађем сувим путем на српско Приморје. Наш Митрополит господин Димитрије, користећи се овим мојим путем спаобрео ме је и једним писмом на име Митрополита драчког господина Јакова. Ова порука дала ми је могућности да што ближе познам овог ретког Божјег избраника. Чим је наша храбра и победоносна војска предвођена нашим мудрим и одважним вођама, пробивши се кроз кршну и дивљу Албанију, ушла на српско Приморје и дошла у Драч одмах је и име Митрополита Јакова као великог пријатеља српске војске и српског народа постало познатим. Идеја о аутономији Албаније, која је била у Есад-пашином конаку, у духовном центру албанском — вароши Тирани, обнародована, нашла је себи присталица и у Драчу. У колико се наша војска више приближавала Драчу у толико је и заоштреност између присталица аутономије Албаније и оних који су били вољни да приме нашу војску као ослободилаца била све јача и јача. Ко зна чаме би се ова заоштреност завршила и какве би тешкоће још имала наша војска, да се на чело партије, која је хтела да преда Драч у наше руке није истакао Митрополит Јаков. Са одважношћу он је објавио, да нико нема више права на Драч него српски народ и да Драч мора бити српски Драч. Уважен и необично цењен не само од своју православних Грка и Арнаута него и од многих муслимана Турака и Арнаута, он је убрао успео да створи већину од оних који су били на нашој страни. Овим се може само објаснити то, да су наши војници уз радосне усклике, њему и са литијом ушли у варош која је већ била искићена и нашом националном тробојком. Неоспорно је да је ово дело, пре свега, Митрополита Јакова.

На св. литургији у манастиру Св. Влаха Господин Јаков, изговорио је кратку, али веома дирљиву беседу. Рекао је да је његова душа испуњена у ове дане необичном радошћу. Сиуда се ори химна слободи. Сиуда се узноси хвала Свевишњем на Његовом великом дару. На и сад он је срећан што је са присутнима доживао радостан дан ослобођења манастирчића — дан Св. Влаха. Али његова је радост још већа што и манастир после толико стотина година робовања први пут прославља своју славу у слободи, и они, православни хришћани, први пут се моле св. Влаху као слободни хришћани. Коме треба да се захваламо за све ово? — пита г. Митрополит. Пре свега — одговорио је он, смеотрећи Богу, а затим српској војсци, српском Краљу Петру I. и целоме српском народу. У овај мах сви присутни, као у један глас сви узвикнуше: Живео Краљ Петар, живела српска војска, живео српски народ! Онима се и завршила служба Божја.

После службе Господин Митрополит и сви који су били овде пошли су у манастирску гостионицу где је домаћин славе спремио скромну гозбу. Пре него што се село за трпезу Господин Митрополит замолио ме је да на црквено-словенском језику произнесем „многољетие" нашем краљу и Његовом дому. На последње речи „многољетија" одједном неколико гласова, као хор анђела, за једном српском јесењу запева: „Боже правде, Ти што спасе." За време певања химне г. Митрополит, са благим осмејком посматрао је све нас. Ово је био осмејак светитеља, небеског покровитеља нашег, кога је сам Бог послао као Претечу идеала нашег народа у овај крај. Из његовог светитељског осмејка ја сам прочитао речи: „Ово је сад и наша химна". Ја сам био дубоко тронут, реч ми се узела из уста. Пољубивши руку г. Митрополиту ја сам му овом приликом са најснажнијим напором једва могао само рећи: Хвала, хвала вам и од целе моје Отаџбине.

Истога дана по подне ми смо се вратили у Драч.

Шта лугује српски народ овоме своме великоме пријатељу, чиме му се можемо за ово захвалити размислите и реците ви, моји читаоци.

Десетој хиљаду пишем.

Митрополит драчки Јаков

Признање јунацима са Св. Николе

— Беседа Стевана захваленост 14. пешадијском пуку | поклон —

Дођосмо, видесмо, *победисмо* и — врлинемо се с правом су могли рећи славни ратници 14. пешадијског пука пред којима тамочке дивизије када су се онако брзо пратили у Пирот увенчани ловоровим венцима са свога победоносног похода до Св. Николе и Калне, где су мађарском силом за трен ока, јако су стигли, просто уништили, далеко надмоћнијег непријатеља и одмах за тим брзим маршем похитали да и на другу страну, где су потребни за време стигну.

Победоносном пуку у Пироту приређен је сјајан дочек. Онакав какав победоносима доликује. Сам командант друге армије ђенерал Степа изашао је пред прослављени пук у сусрет неколико километара испред Пирота и примивши рапорт од храброг команданта пуковника Косте Кнежевића пред развијеном победоносном заставом пука, око које су се окупили официри и војници, изговорио је отприлике овај поздрав:

„Изашао сам вам у сусрет да вас поздравим и да вам се захвалим на вашем јунаштву и на патриотском схватању своје дужности.

Ми смо, као савезници, помогли Бугаре у борби против нашег заједничког непријатеља, а ти неваљали, за све добро које смо им учинили, его како нам се одужују. Они нису презали ни од чега, нису бирали средства којима се служе поштени људи већ препадом, као какве положаје, ушли су у нека гранична места која су заштићена војском, извршили су насиља над њекакима опљачкали су и попалили горе него што би то учинили тамерланови Татари. Онђ ваше очи, којима сте нишанили и погађали општег непријатеља, да сачувате Бугаре, нашу небраћу, они су сад покушали да вам их, у знак благодарности, ископају! Људи, који се служе таквим подлим средствима, не могу никад бити хероји и, чим се појавила против њих снага, срчаност и вештина српског војника, они су почели да беже као кукавице.

Ову Свету Заставу ви сте подигли у недогледну и завидну висину. Историја ће забележити ваша јуначка дела а поколења ће вам се дивити и поносиће се вама, храбра децо моја!. ."

На завршетку свога говора, који је учињио силан утисак на официре и војнике, ђенерал Степановић прикопао је пуковској застави и целивао је, па се затим руковао са свима официрима, најважујући им у име Отаџбине своју захвалност.

Тревутак је био свечано дирљив. Официри и војници су били занета од одушевљења што им се тако свесрдно признаје њихово пожртвовање и одаје захвалност њиховим сјајно успелим надчовечанским напорима, којима су сатрли непријатеља Отаџбине.

Какав је српски војник

— Један од тројице —

Каплар прве чете, трећег батаљона седмог пешадијског пука Краља Петра првог позива Милутин Милићевић био је 9 октобра пре подне одређен у патролу, која је извиђала Младо Нагоричино. У повратку буде изненађен из заседе и том приликом би рањен у десно раме. И ако рањен каплар Милићевић није се дао збунити већ одмах и сам заузе бусију и као рањен побије сва три Турчина, који су га у заседи чекали.

За овако храбро и јуначко држање командант седмог пука потпуковник ђ. Александар Глишић унапредио је каплара Милићевића у чин поднаредника а наредбом својом од 10. октобра јавно је пред целим пуком похвалио присебност ваљаног војника Милутина Милићевића.

Заузеће Белоградчика

— Операције Тимочке Војске по оцени једног официјера —

Наша Тимочка Војска, којом командује стари ратник ђенералштабни пуковник Вукоман Арачић, показала је у овом рату заиста диван пример храбрости и јуначког духа. Њена је у овом рату ваиредно лепе резултате, а њени успеси биће вазда дика и понос српске војске. Тимочка Војска не само да је успела да потпуно очисти целу нашу територију од непријатеља, који је продро чак у Књажевац, но је успела да непријатеља нагна у дивље бегство и да заузме већи део видинске области заједно с варошицом Кулом и особито јако утврђеним Белоградчиком, за који се сматрало да је неосвојив, и по своме природном положају и по своме модерном наоружању. О дејству Тимочке Војске било је већ више речи у нашој јавности, па се нешто мало писало и о заузећу Белоградчика. Но како то потиче из пера људи, који су недовољно упознати са војничким занатом држим да ми је дужност као војнику од заната, да коју пробарим о томе колосалном успеху српске војске, о коме ће се у своје време морати више и говорити и писати.

Пре но што се упустило у борбу ваљало је много, врло много дана ноћно бдити над послом и радити, да се изврши организација Тимочке Војске. То није био ни лак ни завидан посао. Ваљало је тако рећи од ничега створити оперативну војску, потпуно способну за решавање најсложенијих операција. Смеле, тако рећи дрске, Наполеонове операције наше Тимочке Војске и успеси њени за право су дивљење.

Нико није могао веровати да ће наш трећи позив бити у стању, да издржи маршеве од по 40 километара дневно и то у току неколико дана и да се бије одушевљено и храбро! А све смо то доживели и видели на делу.

— Златан је наш народ! Не разликује се старац од младића, пун одушевљења и спуно права рекао је одлични и неустрашими начелник штаба Тимочке Војске, коњички потпуковник Бока Ђорђевић, дивећи се успелим напорима трећо-позиваца.

Још у току спреме за одбрану Зајечара, у току организовања и формирања трупа за тај посао — ђенерал Кутинчев са својом армијом провалио је нашу границу од Кади Богаза преко Писане Буке и Иванове Ливаде у долину Тимока и са три колоне спустио се на пут Књажеваи-Зајечар. Јачим делом својим (више од дивизије) упутио се Зајечару а слабијим Књажевцу. Тај део наше границе био је релативно слабо поседнут, јер се није имало више трупа, а оно што се имало држало се у Зајечару за сваку евентуалност. Као што се доцније показало, ова је мера била врло мудра. Имали смо у руци једну снагу која је била кадра не само да дочека, него још и да сломије непријатеља, да га гони и да нашу територију потпуно очисти од бугарских трупа, а после да пређе у офанзиву, да га лупа, разбије и читаву једну област заузме.

Наша је крв врела, кипи и у огромној већини случајева, пренаглимо. Овде је било обратно. Један чича Вукоман као стена, саслуша сву бујну децу, одобри им њихове офанзивне намере, утиша и расклади узаврелу крв, па их по оној практикантској песми: „душо Мелка" — „лепим речима отпратити их" па се после повуче у собу са начелником свога штаба на договор. Ту би утврђен план: прво лагано а после што брже?

Зар ово није мудро?

Кад смо очистили земљу од пљачкаша и код Вратарнице на Кошућем Вису разбили Кутинчевљеву армију, ми смо се кренули 6. јуна ка Кули и после мале и незнатне борбе заузели ову.

Кула је била тачка из које треба ударати непријатеља у три правца и не дати му ни да се освести а камоли да се прикупи, уреди и сједини за битку и што је врло важно било, преко ње добити везу са румунском војском

Ово би било много и за војску I. позива, која је потпуно уређен и свима потребама потпуно снабдевен, а нарочито официрима, а о III. позиву и да не говоримо. Али назад се неће и неможе а напред у име Бога и веру у живаост нашега народа, поћосмо по плану, који је тачно и прецизно до најмањих ситница израђен и мењан само у толико у колико су то изменљене прилике на војишту диктовале.

Одред који је оперисао ка Белоградчику, јак 18. батал она и 6. батерија, кренуо је у том правцу 7. јула његов командант потпуковник Бока Ђорђевић. Други одред упућен је Видину а коњица Фердинандову. Све се то пустило у рад да се бије и да победи. И 8. јула било се крваво и јуначки Господу Богу хвала, победисмо! И на Белоградчику и код Војнице непријатељ је био потпуно не побеђен него разбијен, а у правцу Фердинандова коњица је продирала и смело ишла своме циљу.

Митровица на Косову: нове касарне

Тај дан (8. јула) био је дан огромног успеха наше војске. Пад Белоградчика дао је слободу Румунима да се напред крену, јер су се били заустављали несмејући даље, јер им тада остаје десни бок и позадина истурено откривени. Чим је то падом Белоградчика отклоњено, одмах су наредили покрет даље.

О самој борби писаће се доцније више а сада рећићу вам само толико, колико да имате општи појамо њо.

Белоградчик као врло важна стратегиска тачка у погледу наших операција на њих и као ослона тачка у погледу њихових операција на мо, за операције у долини Тимока и Нишаве — био је врло јако утврђен. Природа му је обилно дала заштите и расподелила положаје тако као да је у њој био неки инжињерски официр. Све је поставила тако згодно и на своје место, да вам не умем да испричам. С леђа вид, али формални зид од стена а напред једна висока коса са четири ћувика на њој, све један од другога виши, па се на готово исти начин завршује и позади. Десно од те косе на З. к. м. диже се једна висока, врло тешко преласна планина, а лево тако исто високи планински ланац дуж наше границе. Лево и позади од те косе диже се друга наслоњена на сами стеновити зид. И она са ћувицима и ова последња, бришу долине које су између ова планинска ланца.

Дакле шта? Мора се нападати и заузети та коса, која се рашурила између оба планинска ланца и заузети и она која ову допуњује а навалила се на сами зид од стена.

— Свршиће се —

Наши јунаци

Коњички капетан прве класе **Коста М. Кр. Ђорђевић** командант првог ескадрона дунавског коњичког пука

О улози наше коњице и њеном дејству у српско-турском рату мало је писано, и ако њена улога није била незнатна, а успех за подцењивање. Али ипак у овоме другоме рату наша коњица је показала читав низ похвалних успеха, а те успехе платили су наши дичні коњаници обиљем своје племените крви Када су нас Бугари мучки напали и почели рат без објаве коњица их је прва дочекала и борбом и пешке и на коњу много допринела прво задржавању бугарских колона, а за тим и њиховом енергичном гоњењу. Ако би ее можда и могла по каква примедба ставити коњици за први рат у другом се она управо сјајно показала и доказала своју пуну вредност и велику надмоћност над непријатељском коњицом, која се, тако рећи, није нигде ни показала, а где се појавила била је — заробљена. Један између многих наших коњичких официра, који се у овим борбама нарочито истакао па и тешке ране допао јесте и капетан Коста М. Кр. Ђорђевић, командант првог ескадрона дунавског коњичког пука, чију слику доносимо на 392 страни.

Капетан Коста са својим ескадроном учествовао је у Кумановској бици и у гоњењу турака на Овчем Пољу, па је ва тим био онај срећни српски официр, који је први поносну српску заставу као предходница српске војске пронео свом вардарском долином не само чак до Солуна но и у самом Солуну. Он је после заузећа Штипа био с ескадроном предходница са задатком да иде што дубље у Маћедонију. Он је ослободио и Криволак, Демир-Капију Богданов Дојран и Кукуш дочекиван свуда неописаним одушевљењем од народа, коме је он донео од Косова ускраћену им слободу. За две недеље од Кумановске битке капетан Ђорђевић са одличним својим командантом мајором Цоловићем, коме смо донели слику на 392 стр. стигао је под бедене Солуна у моменту када су под Солун и Грци пали. Ту се српска коњица 26. октобра ставила на расположење Грчкој Врховној Команди, која је врло предусретљиво, као и сва грчка војска дочекала српске коњанике. Заједно са Грцима у Солун су свечано ушли као његови освајачи и мајор Цоловић, капетан Ђорђевић са још четири официра. Улазак српске војске у Солун нотирали су у једном примерку чувеног Мирослављевог Еванђеља, које се чува у Солуну.

Како се наша војска у то време концентрисала за Битољску битку и овај коњички пук, оцењен као врло енергичан у гоњењу, хитао је под Битољ где се одлично показао. Првог дана Битољске битке цео пук заједно с коњима цео дан је провео у реци водећи борбу из воде. Код Трна пук је препливао Црну и учествовао у гоњењу разбијених делова турске војске чак до Флорине, где је капетана Косту и другове му примио и честитао им данашњи грчки краљ Константин.

После Битољске битке са својим ескадроном отишао је за Охрид, Ресан и арнаутске крајеве, у којима је остао до св. Саве показавши напредне резултате.

У крвавој борби са Бугарима на Злетовској Реци овај ескадрон одлично се показао. Командант капетан Коста тешко је рањен, водник потпоручник Милан Марковић је погинуо, а други водник је нестао. Много војника је било жртвих и рањених, али коњаници, који су Бугаре почеривали и на сто метара, нису овима дали ни стопе напред.

За велике заслуге своје одликован је капетан Коста медаљом за храброст. Како је он један од најобразованијих српских официра, који се на бојном пољу показао тако да је част и понос српске коњице, можемо се надати, да ће у знак признања његових заслуга добити пуну награду, каква се деле јунацима, који пред непријатељем постижу његове успехе.

Осветници Сливнице

ПЕШАДИЈСКИ МАЈОР
Антоније А. Спасић
СЛАВНО ПАО НА ВЕЛИКОМ ПОВЕДАРНИКУ

Наши драги гости

— Уз слику на 393. страни —

Полазећи из Солуна преко Битоља на састанак са Пашићем грчки министар председник задржао се неколико сати у Битољу, где му је приређен усрдан дочек од власти и грађанства. Том приликом снимљена је наша слика. Прво је уважени битољски митрополит, друго наш драги гост Венизелос, до њега је одличні начелник округа битољског Душан Ђ. Анимпић, па два Венизелосова пратиоца, од којих је један официр, ва тим писар бив. српског конзулата у Битолу, резервни поручник Шапоњић и на крају неуморни председник битољске општине проф. Петар Лешњаревић, који је стекао великих заслуга знањући се наћи као син оних крајева на своме важноме положају.

Џафер-Касаб

— Гроб Скендербегов —

На највишем брду изнад вароши Љеша у самом стењу и голетном кршу налази се једна вула, која изгледа тужно и тајанствено у оном камену, што је косом разбацано. То место тамошњи становници називају Џафер-Касаб. — Не зна се тачно када је сграђена ова суморна кула; не зна се ко је њу подигао, нити у каквој је сврси подигнута. Ни историја није обележила датум подизања ове куле и сврху ради које је. Али је народ оног краја убеђен да је та кула гроб Ђорђа Кастриоте. Легенда народна сачувала је спомен о смрти тога јунака и она га је положила под зидине куле на Џафер Касабу. За наш народ гроб српског јунака Скендербега Ђорђа има значаја, ми смо о њему писали у напису „Од Ваљева до Јадрана", а данас га и у слици приказујемо.

Јуначка смрт јунака Недељка

— Јунак са Сјенице, а Белограничац славно пао на Власини —

Н. ШАДИЈСКИ КАПЕТАН I. КЛАСЕ

† НЕДЕЉКО МИЛИЋ

КОМАНДИНТ 3 БАТАЉОН, 3. ПРЕКОВРЊЕЊОГ ПУКА,

СЛАВНО ПАО СТРЕШЕРУ.

У очи закључења примирја херојском смрћу пао је 16. јуна на Стрешеру више Мачурице рођени јунак Недељко Милић, капетан прве класе и командант онога храброга батаљона, који се онако славно понео при заузећу Сјенице, о чему смо опширно писали. Капетан Недељко најбоље је допринео пиру Сјенице, а на челу свога батаљона овај неустрашими јунак први је улетео у тврди Белоградчик и на његовим бедемима прва је побио српску заставу. О томе једноме своме пријатељу јавља писмом из Белоградчика ово:

„Да ти јавим за мене најрадоснију вест — управо као војник и за батаљон којим командујем. Данас (9 јуна) у 8 и по часова пре подне, а после тродневне борбе пред тврдим и горњим Белоградчиком са мојим батаљоном први улетах и побих српску заставу, са врло мало жртава мојих војника, а са непријатељским бугарским врло много. Плен огроман."

После сјајног успеха на Белоградчику напао се његов пук на Власини, на коју Бугари великом снагом и силним налетом већ одавна и увек без успеха навалују. Капетан Недељко са својим батаљоном држао је једну врло истакнуту тачку. Одбрана те тачке поверена је њему, јер је његов командант и сам јунак, Грујин сан, знао да ће нажалост несуђени мајор Недељко положај оджрати, јер у његовом војничком речнику није постојала реч „не могу", а још мање — одступање. Пет пута су Бугари далеко надмоћнијом снагом наваливали на батаљон Недељков, али храбри Ужичани и Дринци, угледајући се на свога команданта, не попушташе. Они су стојичком мирноћом гледали смрти у очи, али пред њом нису устукнули. Вало је за Част Отаџбине мрети. То није тешко било капетану Недељку, јер је он живео само за то, да као јунак падне у одбрани Отаџбине. Његови војници гледајући неустрашимога свога команданта узвк пред собом, увек у првом борбеном реду, и сами су с презрењем гледали смрти у очи. И нико се смрти није бојао. То је био не батаљон смрти не батаљон бесмртности.

— Јунаци, ми овај положај морамо одбранити или на њему хоти остати. Не жижалите животе, јер ко славно за Отаџбину падне вечито ће живети! кликнуо је Недељко када је био тренутак у коме се ломило у душама ратника. И нико да попусти. Сви су били као електризовани не само речима но и делом свога команданта. А он за страх није знао. Такав се родио. У српској војсци, над којом нема војске на свету, нема ни једнога који је за кише и радосније умро но што је то учинио славни капетан Недељко. Четири пута Бугари су навалювали огромном снагом на батаљон Недељков, али Недељко попустио није. Сва четири пута их је јуначки сузбио и силно одбацио натраг, с огромним губитцима. Пети напад био је тако силан, да је изгледало да ће успети. Но ни он није успео ништа више но то, да славног бранича српског положаја капетана Недељка нестане. Навала Бугара у петом нападу била је страшна. Недељко је расподагао малом снагом према броју противника, али ако није имао велику војску имао је велико срце и победио је — смрћу својом. У критичном моменту капетан Недељко, не осврћући се на кишу од непријатељских зрна, нашао силином својих српских осећаја и војничких врлина, детео је као лав од једног до другог војника у прави борбеном реду соколећи их, да истрају у борби, чији исход мора бити српска победа.

У моменту када је изгледало, да ће Бугари огромном снагом успети у својој намери једна аљкава граната *равнала је капетана Недељка*. То је борбу решило у српску корист. Војници су били избезумљени видећи како испред њих славно паде њихов командант. У томе тренутку победа је била на нашој страни. Да добијемо ту победу морао је пасти капетан Недељко, нека му је слава! Свој, драгоцени српској војсци живот скупо је откупио. Положај је одржао, Бугаре је сатро, а свој живот откупио стотинама бугарских.

Капетана Недељка уносили смо када је зимус долазио у Београд да се жали, што је запостављен. Према њему је тада учињен грех. То му је признао и министар војни ђенерал Божановић, али није стигао да тај грешку исправи. Недељко је отишао рано у смрт, али с раном у срцу што му се не празнује за живота заслуге. То је био трудни официр, одличан питомац подофицирске школе, који се самообразовањем толико оспособио, да је био не само одличан официр, него су му старешине увек признавале и у миру и у рату, но и врло образован човек, за кога се никад не би могло рећи, да није школски официр. Није имао никаквих људских порока, а војску је волео свом љубави своје племените душе. Од прог дана када је на себе навукао униформу уживао је љубав старешина и безграничну одданост потчињених. Војницима је био и отац и мајка. — Хиљадама добрих срдаца искрено ће проплакати, када чује за јуначку смрт јунака Недељка. За заслуге у српско-турском рату одликован је златном медаљом за храброст, али са тиме његовљубље не кло, што је и безразложно и противаконо изостављен из унапређења, које су добили и они, чије груди не краси златна медаља као доказ храбрости пред непријатељем. Тражио је задовољење или уважење остаде. Енергија с којом је наступао пред министра показивала је, да Недељко није обичан човек, но јунак, који је за част готов све жртвовати. За неколико дана, управо за неко-

лико сата у њему смо упознали официра, који чини част славној армији нашој. И срце нас боли, не што је један такав јунак погинуо, он других амбиција у животу није ни имао, но што није пао задовољан у своме оправданом захтеву. Министар војни, који је обавештен о херојском подвизима овога јунака, учинио би племенито дело, ако га, ма и мртва унапреди и своју реч тиме откупи.

Мртвом јунаку то би било највећа награда, коју је у пуној мери заслужио.

Слава славно падом јунаку са Сјенице, Белограчика и Стрешара!

Слава Недељку Мајићу!

Осветници Сливнице

Мајор † Војислав Л. Туфегџић

Храбри мајор Туфегџић, који је са јуначким Шумадинцима учествовао у походу Треће Армије на Турке и у више борби се одликовао и истакао, да је награђен поред медаље за храброст и мајорским чином био је другог дана борбе на Злетовској Реци у првом борбеном реду. На челу храбрих својих Шумадинаца који су се у овом рату показали достојни имена Карађорђева, мајор Војислав је успео 18. јуна да Бугаре сузбије преко Злетовске Реке, али је успех тога дана платио главом поред многих других одличних официра и ратника наш к. Мајор Туфегџић рођени је млађи брат одличног команданта првог пешадијског пука Милоша Великог пуковника Душана. Оба брата у овоме рату славно су се показала и име њихово ће с пуно части бити забележено у историји наших ратова. Тело мајора Војислава пренето је у Крагујевац, где је 24. јуна погребен уз учешће целог Крагујевца, који је јунаку одао достојну пошту.

Мајор † Антоније А. Славуј

Пок. мајор Антоније је син пок. Андрије А. Славуја, штампара из Шапца, покретача и дугогодишњег издавача одличног провинцијског листа „Шабачког Гласника", а унук чувеног пок. Антонија Славуја, доктора и директора Карантина из Алексинца. Мајор Славуј јуначки се држао у свима борбама првога и другога рата, у којима је учествовао његов 17. пешадијски пук, а погинуо је храбро у борби са небрањом Бугарима на Великом Говедарнику 9 јула.

За његово витешко држање, у рату је добио мајорски чин и одликован сребрном медаљом за храброст. Пок. Славуј био је идеалан млад човек, редак официр. То је био војник пун идеала, човек пун поштења и части од кога се као човека и као официра много очекивало. Сви његови рођаци, пријатељи и другови осетиће велики губитак и велику празнину, јер њега више нема, да сваком помогне, да сваког утеши, да сваког развесели. Млади јунак је волео живот, који је он увек разумно проводио, али му је Отаџбина била преча од свега. За њу је требало мрети, требало гинути и Славуј је и у томе као и у миру и ту претходио примером.

Капетан † Ђока Владисављевић

Капетан Владисављевић, командир друге чете, првог батаљона XIII пука Хзидук Вељка, који је сво време опсаде Једрена провео под Једреном и са својом четом особито се одликовао при заузећу Једрена, дочекао је ту незахвалност од Бугара, да падне погођен њиховим куршумом. Где год се појавио пред непријатељем капетан Ђока је био јунак, који је без страха гледао смрти у очи. Такав је био и приликом покушаја Бугара да од Цариброда продру ка Пироту. То је било ноћу између 27. и 28. јуна, када је Ђорђе непријатеља снажно одбио, али је и сам јуначки пао, остављајући за собом леп спомен и поносно име тројим незбринутим малим сирочадима.

Осветници Сливнице

Потпоручник † Арсеније Стојановић

Славно пао на Злетовској Реци

Као водник дринског пољског артиљеријског пука затекао се оне ноћи када су Бугари учинили мучки препад и отпочели рат без објаве. на положајима више Злетовске Реке и ту је од непријатеља задобио три ране, којима је подлегао У српском-турском рату одликовао се и награђан је чином официрским, али му небрања мучки прекратише млади живот, пред којим је била перспектива лепе будућности. Сахрањен је у Велесу.

Потпоручник † Милан Марковић

Приликом мучког напада Бугара на наше положаје на Злетовској Реци тешко је рањен и резервни коњички потпоручник *Милан М. Марковић*, студент, водник у првом ескадрону дунавског коњичког пука. После четири дана млади витез подлегао је рани 23. јуна у болници у Кратову, одакле га је отац, уважени директор гимназије у пензији Михаило Марковић пренео и сахранио у Београду 27. јуна. Плоручник Милан дете одличне породице био је ванредно лепо васпитан, а школован на страни био је широке интелигенције, којом би од велике користи био своме народу, да му у књизи судбине није било писано да за род живот свој положи тако млад, пре но што је осетио и сласти и горчине живота. Племенита душа, чврст карактер, одушевљен Србин, војник свесан своје дужности и свога задатка потпоручник Милан био је примеран старешина, кога су његови војници обожавали, а старешине и другови особито ценили. Своју тешку дужност идеално је вршио. Командант његова ескадрона капетан Ђорђевић са сузама у очима, које су биле одјек дубоког бола, није имао речи да нам похвали свога незаборављеног водника, које су биле одјек дубоког бола, није имао речи да нам похвали свога незаборављеног водника, који ће спомен остати трајан у српском народу. По речима капетана Ђорђевића потпоручник Милан био је не само присебан и хладнокрван но и врло куражан официр, који није задрхтао ни пред највећим опасностима. Своју дужност вршио је не само с пуно воље и много љубави но и с правим разумевањем. Такав је био увек те је такав био и у крвавој борби на Калништу, где је јуначки пао пробијајући непријатељским куршумима. Ојађеним родитељима једина је утеха, што је незаборављени Милош славном смрћу обезбедио себи трајан спомен.

Слава свима за род славно палим!

Осветници Ко

Пешадијски мајор **Војислав Л. Туфегџић**
Славно пао на Злетовској Реци

Пешад. капетан I кл. **Михаило С. Васковић**
Славно пао на Овчем Пољу

Са бојног поља

† **Д-р Бошко Петровић** у стану III. Армије
у Сари Хамзали

ова и Сливнице

Коњички поручник **Милан М. Марковић**
Славно пао на Калништу

Пешад. капетан I кл. **Живојин Антонијевић**
Славно пао на Криволаку

Наши јунаци

...ук прве класе **Коста М. Кр. Ђорђевић** коман-
...ира дунавског коњичког пука

Наши гости

Грчки министар председник Веницелос
као гост у Битољу

Пао с пером у руци

— Прва жртва новинарског позива у овом рату. —

Српска штампа много је допринела нашим ратним успесима. То је неоспорно и сви ће признати, да је српска штампа била на висини свога позива. Но не само пером но и мачем су се борили српски новинари. И не само да су борили но и радно остали својом личном храброшћу многи угледни наши радници на перу, од којих споменимо два брата *Рибникара*, капетана *Владу* и поручника *Дарка*, обоје рањена у оба рата: потпоручника *Јована Тановића*, сарадника „Политике", потпоручника *Григор Маџаревића*, уредника „Балкана", који је рањен на Брегалници, коњичког потпоручника *Александра Тодоровића*, коњичког потпоручника *Бошка Филиповића*, коњичког поручника *Милана Ј. Мићића*, директора „Вечерњих Новости", пешадијског капетана *Стр. Старчевића*, артилеријског поручника *Властимира Јовановића*, пешадијског потпоручника *Драгутр Васића*, пешадијске капетане професоре д-ра *Светолика Стефановића* и *Јована Т. Јовановића* коњичког потпоручника *Душана Љ. Бојовића*, власника „Вечерњих Новости" и други.

Српски новинари пренели су и две скупе и драгоцене жртве за успехе овога рата. Директор „Ријечи" *Љуба Јовановић* славно је пао од рана задобивених на Криволаку, где је документовао своје беспримерно јунаштво и своју свима нама добро познату пезимерну љубав према земљи у којој се родио и народу из кога је поникао.

Осем д брога Љубе, који је пао од бомбе с мачем у руци, српско новинарство оплакује још једнога свога угледног члана, који је пао с пером у руци, као права жртва свога новинарског позива. То је симпатични професор српске велике гимназије у Новом Саду *доктор Бошко Петровић*, који је гратио трећу српску армију као дописник сарајевске „Српске Ријечи" и новосадског „Србства", на бојном пољу заразио се колером и своју племенату душу непустио у царскоме Скопљу јуна 1913.

*

У најсветлијем одушевљењу једног идеалисте полетео је на бојно поље да пером овенчани Србинову славу и ту га затече страшна смрт. Из његових писама с бојног поља огледа се жарка љубав према српском народу, љубав једног идеалног човека који је волио искрено свој народ.

Ime Др а Бошка Петровића добро је познато српској јавности, Још као дак јавио се у књижевности песмама, критиком и филозофским есејима. Када је свршио у Вечу своје филозофске науке постао је наставник у сарајевској гимназији. Срби Сарајевље сећају се веома доброг овог симпатичног Србина веселька, који је тако дивно певао. Његов сонорни баритон многима је сузе изазивао... Угледне српске фамилије у Сарајеву раде су примале у кућу овог одушевљеног Србина, који се одликовао племенитошћу своје песничке душе, веселом, чистом необуздапом природом и отменошћу манира, која је блистала њима својствена. У времену пре реакције у Босни г. 1904 Др. Бошко Петровић је јавно радио за Србство и спадао у онај мали круг Срба чиновника, који се нису дали плашим застрашити. Због свог отвореног Србовања био је премештен у тузланску гимназију, где је водио жестоку борбу против чувеног Србождера директора Ајзлта. Због свога отвореног Србовања морао је г. 1906. оставити Босну. Одпшао је у српску новосадску велику гимназију за професора где је до своје смрти најсавесније служио.

Др. Бошко Петровић био је прототип модерног професора. Он је сматрао својом нарочитом дужношћу, да ради на културном подизању српског народа у Јужној Угарској. Ту је био он неуморан. Организује народна седа држи предавања, нева уз гусле, полаже Србином дух, привикава народне обичаје и настоји да их одржи у народу. На овом пољу народног просвећивања рад незаборавног Др-а Бошка Петровића био је благословен. Гледао сам га када по Срему нева уз гусле јаворове. Из његових прних, ватрених очију сијала су надахнућа, која умеју звати баритон необично је одјекивао у овој тајанственој тишини, певајући српску славу и српске јунаке. Срби сељаци и сељанке оборили би своју главу, пренели се у прошлост и с неким страхопоштовањем слушали би овог чудноватог народног певача — доктора филозофије, који је српске гусле подигао до уметничког нухта. Др. Петровић био је једини академски образовани Србин, који је јавно певао уз гусле и прости народ одушевљавао старом српском славом. У ово певање уносио би Бошко целу своју душу; сви су га необично волели. Онај, ко није слушао Бошкову песму, тај тешко да схвати српске гусле јаворове. Као Орфеј знао је очарати своје слушаоце...

У народно политичком покрету Др. Бошко Петровић узео је видна учешћа. И ако је био чиновник он се неустрашиво борио у правим редовима српске народне радикалне странке и у „Застави" је веома много писао.

Књижевни рад Д-ра Петровића, који је умро у четрдесетој години живота необично је плодан и разноврстан. Он је досада написао десетак добрих књига и сврстао је на себе позорност.

Последњи пут видели смо се у Београду. Када сам га замолио, да ми пошље извештаје за „Српску Ријеч", он се радо примио тога тешког посла и ради тога отишао је на бојно поље, где је сте и смрт пашао.

Јадни Др. Бошко Петровић!...

Он је необично волио Босну, њен народ и природне лепоте. Увек је о њој говорио и мислио. Његова песничка душа дубоко је осећала све наше патње и невоље, Дубоки уздах ово се из његових племенитих груди, чим би споменуо Босну.

„Моја давна Босна!.." звала би уздахнути она јакалачка песничка природа.

Бошко, драги пријатељу и друже Српски народ неће никада заборавити твој рад. Почивај у миру, добри пријатељу, тамо у царском српском Скопљу, где ће ти црна земља бити много лакша. Прими последњи поздрав из Босне, из ове српске земље, коју си ти толико волио.

Слава ти и вечита успомена, незаборавни Бошко Петровићу.

Сарајево

Стојеко Кобасица

Наши на Приморју

Цифер Касаб — Гроб Александрета

Битољци су Срби

— Свечана изјава битољских грађана, да се изјашњу у своје старо српско јато —

Разне пропаганде су биле поцепале наш словенски свет у Македонији. Школе, које треба да облагорођују, биле су предиконице мржње; цркве, чуварке благе Христове науке љубави, биле су изворник одакле се разливала отровна проповед мржње, гоњења, убистава; комитска кама је дивљачки уништавала све српске старе споменике и овом свету под претњом убиства и разорења огњишта натурала ову или ону народност. Македонија је постала поприште диване борбе, убиства и пљачкања, узајамног истребљавања Словена. Не зна се да ли је овај свет више патио од турских власти или од обесних комитских чета. Слободе осећања и мишљења, кретања и рада није било. Народ је био оно што је захтевао од њега онај, који му је држао нож под грлом. Македонија су већ биле наведени на Голготу.

Али после Голготе дошао је Ускрснуће. Српска ослободилачка војска донела им је Васкрсење. Као мађијском руком нестало је свих зала: ни насилног турског режима, ни разбојничких комитских чета, ни господарског владика, ни влада комитета! И народ је дахнуо душом. Дошао себи стекао себи, право да се самосталио и слободно одређује.

И народ је сазнао: ко је и шта је? Зашто мрзела, нашто поцепаност? Ми смо сви *једно*, и по вери и по нацији. Зашто да нас мрзе, зашто да се ми свађамо, мрзимо и прогонимо? И једна иста тежња и једно исто осећање завладало је целим народом, нека овлада јединство, слога и љубав међу свима нама.

То осећање и то јединство видно се и снажно манифестовало у недељу 7. јула у цркви код Св. Недеље, на служби Божјој и на збору после службе. Службу су служили српски и бив. егзархијски свештеници, која су сви изјавили да од сада постају свешт. лица српске аутокефалне православне цркве и да се одричу егзархије. После овог проклампваног јединства цркве, народ је на збору прокламовао *јединство народа*, љубав и слогу, коју треба да овлада свима. На збору су говорили Риста Цветковић, члан суда, и Ахил Димитровић, апотекар, који су славили ово измирење народа и враћање народа у своје старо српско јато.

После овога донесена је ова *резолуција*:

„Да би се једном за свагда пречистило питање о нашим националним осећајима и на тај начин потпуно разбила једна велика заблуда ми — битољски Словени — који смо до сада припадали Егзархији, сакупљени данас у православној цркви Св. Недеље у Битољу констатујемо.

1. Да нам је из историје добро познато, да смо од вајкада били Срби, и да су Турци пре 5½ векова отели од Срба крајеве у којима живимо.

2. Да између нас и Срба нема никакве разлике ни у племену, ни у вери, ни у језику, ни у обичајима, што сведоче многи споменици па и српске школе које су једине и постајале у овим крајевима до српско — турског рата (1876—1878).

3. Да су наши стари, па и ми сами, до скоро били и називали се Србима, али да смо, под утицајем бугарске пропаганде, а нарочито под утицајем комитетског терора у последње време, отпочели своје погледе обраћати Бугарима, у нади да ће нас они моћи ослободити ропства пре.

4. Да су Бугари, за време последњег рата са Турцима, у место да похитају и ослобођавају нас, отишли да освајају Тракију и да ослобођавају несловенске народности.

5. Да су Срби, после надчовечанских напора и огромних жртава, а без ичије помоћи, освојили ове крајеве и на тај начин за свагда учинили крај нашем ропству.

6. Да су Срби, и за време рата и после овога поступали с нама као с правом браћом, да су се Бугари, на против, трудили да нас отуђе од наших ослободилаца.

7. Да су Бугари, 17. прошлог месеца мучки напали српску војску, која је за њих проливала своју крв под Једреном, и тиме изазвали данашње ужасни братоубилачки рат, због кога их цео цивилизовани свет осуђује.

8 Да су Бугари и народ у овим крајевима хтели поново изложити несрећи и пропасти тиме што су покушали да овамо пошљу разбојничке чете, ради паљења села и пљачкања народа.

Имајући све ово у виду, изјављујемо:

Да смо у свему и потпуно солидарни са нашом браћом и ослободиоцима Србима, и да ћемо у будуће братски и раме уз раме радити с њима на јачању наше отаџбине — Велике Србије.

Говори и резолуција су с одушевљењем примљени и често прекидани узвицима: Живела Србија! Живела српска војска! Живео Њ. В. Краљ Петар! Живео престолонаследник Александар, ослободилац Битоља!

Осветници Сливнице

ПОДОФИЦИРСКИ ПОТПОРУЧНИК

† **Војислав Марковић**

ВОДНИК 3 ЧЕТЕ, 2 БАТАЉОНА 9 ПУКА КРАЉА НИКОЛЕ I ПОЗНИЈА СЛАВНО ПАО 19 ЈУНА ВИШЕ КРИВЕ ПАЛАНКЕ

Потпоручник Војислав као водник треће чете, другог батаљона, деветог пешадијског пука Краља Николе првог позива, јуначки се борио на Куманову и Битољу, а тако и у сукобима са Бугарима, који су на свима линијама сталио подлегали силини српских нападаја. Борећи се на челу своје чете пао је као јунак 19. јуна више Криве Паланке, а о томе је његовој породици послат овај извештај:

„Једне мрачне ноћи водила се страшна и огорчена борба на Мало Трновској коси, на караулама Деве Баир — Мало Трново. Бугари су свом силином напали на наш IX пук, и наши су храбро одбијали напад. Један млад потпоручник командовао је водом и био на предстражи. У тренутку кад су Бугари вршили јуриш на нож, он је стајао неустрашимо и гордо у сред свога вода. Али једно несрећно зрно стиша за навек тог храброг официра. Погођен је по сред срца и остао је на месту мртав.

Тај потпоручник био је Војислав Марковић".

Покојни Војислав је млад официр. У српско турском рату учествовао је као питомац наредник Војне Академије. У рату је добио за официра и постављен дочиње због оскудице у волонтима за водника 3. чете у 2. батаљону, где је раније био ађутант. У прошлом рату учествовао је у свима борбама Прве Армије, од Куманова до Битоља и увек се храбро држао. Био је узор официр, права војничка дисциплина, пун спреме и талента. Војнике је своје необично волео, и од њих и својих старешина био је много вољен. У Академији је био увек први у рангу, радио је на војној књижевности и војним вештинама. Радови су му штампани у часопису „Дело", и по листовима.

Чета у којој је он био водник имала је 19. јуна да држи положај Жидиловску косу. При заузимању те косе непријатељско зрно погодило га је с леве стране груди. зрно је пробило блок који му је био у левом џепу и њему донело брзу смрт. Имао је толико снаге да нареди да други приме команду, и да само напред иду, при самом превијању надахнуо је. Сахрањен је са војничким почастима у Криворечкој Паланци. Тело ће му се пренети у Београд. Цела га је варош испратила. Искићен цвећем и опремљен од девојака, спуштен је у хладни гроб, окупан сузама сиђу који су га познавали. Над гробом одржао му је говор Чеда Јанковић, судија, резервни поручник 9. пука, који је изнео све саме врлине Војислављеве, јер других особина, сем лепих врлина није ни имао.

Тога дана кад је погинуо дељена су одличја и том приликом одликован је сребрном медаљом за храброст посведочену у српско-турском рату 1912—1913 г. Војислав у укалу није изишао за то што је одликован као питомац Војне Академије. Једина утеха тешко ожалошћеним родитељима, браћи и сестри нека је та, што је своју дужност увек овбилно схватао, савесно вршио и свој млади живот приложио за добро и славу Отаџбине.

Нека му је слава и вечан му помен!

ОСВЕТНИЦИ СЛИВНИЦЕ

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН I. КЛАСЕ

† ЂОРЂЕ ВЛАДИСАВЉЕВИЋ

КОМАНДИР II. ЧЕТЕ, I. БАТАЉОНА, XIII.

ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА ХАЈДУК ВЕЉКА

СЛАВНО ПАО НОЋУ 27. И 28. ЈУЛА ПРЕД

ЦАРИВРОДОМ

Подвизи Црногорца

— Приказ пасјеничког бригадо преко Проклетија —

Четврти је дан маршовања преко Ђаковице. Прећене су стрмени руговске. Претурени су и висови плавско-гусињски. Дано-ноћно путовање изнурило је снагу војника. Пробијање пута кроз огромни снег на врховима Бјелаје и Чакора одвеј је заморило војску. Но како-тако прешло се, по који се војник повредио падајући по леду и стрменима, а неко посустао; где-где се коњ сатро или товар упропастио, али ипак сва је војска успешно пристигла својим конацима, премда у позно доба ноћи изнурена и помећена, но не без енергије и одушевљења за даље напоре. Доста се лепо одпочинуло на ноћиштима у Плаву и Гусињу.

Но, пред ногама је Проклетија. После тродневног маршовања, после толико напора на путу од Ђаковице до Гусиња, следује тешки и напорни прелаз проклетијских висова. На конак ваља стићи у Селца, јер дотле нема ништа сем скала и тесњаца, поред којих не може ни војник сести, а камоли да се логор учини. Ваља кренути ноћу. Бригадир Вешовић је у дневној наредби издао наредбу командирима батаљона да мора бити све спремно и готово пред осват зоре. Труба је одсвирала повјеску у 4 сата и пре осврта било је све готово. Марш је оглашен. Рано у осврт се кренуло. Бригадир је распоредио батаљоне и сви су пошли својим редом.

Трећи је јануар. Снег пада и дува ветар. Војска се попримљује уз брда и висове. У пркос снежној мећави хори се песма и разлежу се витешки покличи. Труба оглашује знак почивке и кретање, војници се кликују весело и одушевљено, као да им је први дан поласка. Снег, узбрдице и низбрдице на путу, не сметају ни једнога војника — рекао бих да нико не осећа непрезлзност беспутних планина... воља преовлађује све. Војска иде енергично и с одушевљењем. Бригадир прелази од батаљона до батаљона и надгледајући војнике замеће с њима разговор о њиховим подвизима у првим походима на Плав и Гусиње, Дечане и Ђаковицу. Скадар пред војницима је сада оно што у почетку беше Плав и Гусиње. Зато им бригадир указује на њега мету, као циљ маршовања, где мора њиховим сјајем синути слава њиховог оружја.

Војска се пење уз скале и врлети. Снег пада, и не престаје. Прелазе се венци од Проклетије. Дошло се на скалу „Пређелец". Војници су прешли, коњи проведени. Скала је пређена без губитака.

Снег сипље и ветар страшно завија; осећа се јака студен. Војници су се уморили и иду с мање шума. Осетила се јака изнуреност, па с тога је све утишало се. Војници корачају у ћутању. Једва се што чује, осим шкрипања снега под ногама... Кретање је уопште тихо и веома плавно. По гдекоји усов својом јурњавом нарушч општу тишину. Везивши са снегом једнако прати путнике и ни на минут не престаје. Војници иду с мање снаге, но не с мање воље но у почетку. Допутовало се до „Гроб-Зезе". Туда тече хучна и валовита река. Својим током пробија кроз тесњаце и кршеве сличне Малој Реци. Бучи, шуми. ваљају се снежни усови. ветар фијуче кроз суво мрзло грање букава и јела; реч да каже друг другу не би се чуло. Озго литице и врлети, под ногама бездани и провалије. да пролазника хвата ужас и вртоглавица. Десно низ хучну реку води путања, којом се пешице једва може прећи, спуштајући се ногама и рукама. Дошло се на скалу отвесну и стрмену уланану од леда и снега. Под њом су страховита прла и опучине, горе високе стрмине, свуд унаоколо само шиљати кршеви, који гребенасто избијају између увала од леда и снега. Гази се на лед и флигамиру. Ужас ухвати човека, кад погледа где је, у каквом је положају... Преко таквог леда, преко такве стрмени треба провести бригаду војника...

Што се могло чинити? Бригадир је изашао на скалу и расмотрио положај свуда око себе. Ни војник да прође а камо ли коњи, под седлом и товаром да се преведу. Официри и војници се начичкали на скали и упрли поглед у свога команданта. Вешовић се, по сопственој му смелости, одмах решио, шта да учини. Призвао је војнике, наредио да се коњи растоваре, да се донесу секире и конопци. Одмах се приступило послу. Војници су почели сећи лед секирама, где би могли стати и утврдити се. Бригадир је наредио, да се војници повежу конопцима један за другог ради веће сигурности ако падну при преносу ствари. И ето тако, су преношени товари с коња. Требало је и коње превести, но то су мало тежи „товари". И како да се извађе с њима на крају? Везани су и коњи конопцима и војници су их, одржавајући их сопственом снагом, спуштали низ леда... И бригадир је сам помагао при послу. Упињао је, показивао, и радио својим рукама, подржавао људе при преношењу и спуштању. Исто је толико одавао одважности и ту као и у другим сличним приликама. И тако, вољом и одлучношћу војничком, учињено је све. Спуштени су коњи и пренесени сви товари. Овде се учинило исто што и на Богићевици и на Плочицама при превожењу топова к Дечанима. Тамо су преношени топови на рукама и леђима војника те косим стазицама, кроз брда и врлети, куда је дотле само чобан са козом или овцом једино могао да прође. Ту је Вешовић са својом бригадом учинио оно на што не би могао никад да се реши један модерни стратег. Јер ту, неко премишљање и рачунање мерење и мотрење ништа не би могло да помогне. Ту је радила војничка снага и војничко одушевљење, воља и прегнуће, које се моментима мења и може да нарасте до невероватне величине. Ту је дејствовао онај ратнички дух, који је својствен само Црногорцима Исто је учињено и при преовлађивању садањих путних тешкоћа. И све се ово чини при толиким оскудицама, са прслим опанцима, у веома слабој одећи и у недостатку још и других животних потреба при каквим се тешкоћама од вајкада морао борити војник све сиротне земље Но војнички дух и издржљивост горштака, смели и одважни дух, толико прекаљен у вечној борби за опстанак и слободу, ове вековима стваране особине нашега ратника обезбедиле су његово беспримерно пожртвовање и дају му неисцрпну енергију у ратовању с непријатељем.

Војска је прошла без осетних губитака ово прелазно и залеђено стење. Гдекоји војник се огребао и повредио и то је све. Снег је падао непрестано ветар је фијукао беспрестанце, а војска је ишла и даље теснацима и кршевима Проклетије.

Стигло се на преноћиште у Селца. То је управо једна гаревина од села Виде се само рушевине од кућа, што служи као сведок младотурског режима. Нигде крова, само једне испосваљиване зидине. Мало ниже видела се кућа фратрова а неколико даље могле су се приметити три, четири кровиње над зидовима од по једног или два метра висине. У тим кућицама добили смо гостопримство да се можемо грејати. Разуме се, то је морало ићи наизменце, јер се у њима могао сместити само један мали део војске.

Ноћ је проведена без сна, но за то је било све рано спремљено за пут. На осват зоре труба је огласила марш и војска је пошла. Ишло се низ Цијевну, теснацима и врлетима, кроз које се она пробијала. Хитало се Рапчи, где је имао да буде конак. Требало је стићи за раније, јер је та ноћ требала бити проведена под сасвим отвореним небом. Стигло се брзо и доста рано. Мрак је наступио. Војска се улогорила, но никоме ни да војнички шатор замени кров више главе. Бригада је заједно са својим командантом провела ноћ у шуми, при ватри, под кишевитим облацима, ни простирача ни покривача при студеном ветру и слабој вечери. Ко је припекао парче меса, рачунао је, да је вечерао; ко је за неколико минута држао склопљене трепавице, сматрао је, да је већ проспавао свој сан. Дивно је било то ноћиште на Рапчи међу снежним врховима. Ветар, који је дувао између проклетијских висова није давао ни за часак сну да овлада војником. Киша, што се излила пред зору на војску, окренула је војску пре зоре даљем маршовању. Ветар с кишом пратио је цело јутро ове јединствене путнике. Дан је у велико. Војници неуморно корачају напред, спуштајући се скадарској равници с жудним погледом на гроб Мрњавчевића и тарабошка утврђења

Осветници Сливнице

Капетан † Владимир Макојевић

У крвавом окршају око Злетовске Реке 18. јуна пало је јуначком смрћу много храбрих официра, а међу њима и пешадијски капетан прве класе *Владимир Макојевић*, командир чете у III. батаљону другог пешадијског пука Књаза Михаила. Капетан Владимир учествовао је у борбама против Турака на Куманову, Прилипу и Битољу и свакад се одликовао. Другога дана борбе с Бугарима јуначки је пао у 38 години. Макојевић, родом Краљевчанин, важио је увек као примеран официр, а своју љубав према Отаџбини документовао је славном смрћу својом.

Капетан † Живојин Антонијевић

Бугари су са далеко надмоћнијом силом навалили мучки на Криволак у уверењу да ће за њих бити највољније да ту провале и да се тако дочепају пута за Велес. Прилип, Битољ и Охрид. Њихов успех на тој тачки много би значио и отуд онако упоран отпор, што су га слаби одреди наше војске овде мушки давали бугарским дивизијама. Наши су се ту борили на живот и смрт. Официри су претходили примером и многи су платили главом. Међу њима је славно пао и пешадијски капетан Живојин Антонијевић, командир у 13. пешадијском пуку другог позива. Презирући смрт он је облетао око својих сокола и уливао им снагу за дивљења достојни отпор. Када су се наши морали повући он је смртно рањен од које је ране умро 24. јуна. Капетан Живојин је био Ваљевац. У миру је важио као одличан официр, а у рату се показао као прави херој.

Од Старца до Битоља (11.)

— Дневник једног официрског дунавске санитетске колоне. —

(свршетак)

Запали смо у неко подводно земљиште. Пред нами су грдне барушгине и блато до колена. Мрак је да се прст пред очима не види. Бојимо се да и ово мало коња у овој несрећи, баш сад кад су нам и употребљиви не изгубимо.

5. Новембар

Ноћас око пола ноћи добијамо наредбу да се одмах кренемо у село Агларце и улогоримо до самог завојишта.

Село Агларци је у непосредној близини села Добромира где је наша градска артиљерија укопана. Ту је и она, сада добро позната турска кућа, одакле је Његово Височанство Престолонаследник посматрао ток борбе.

Још од ране зоре борба је почела. Страховита топовска рика измешана митраљеским праскањем и пушчаном паљбом тако је јака да застављаа дах. Просто се мозак тресе.

Битоль је пред нашим очима. Лепо се види. Али ће требати још много, — врло много крви да се проспе и да река Црна мутна и крвава потече па да победоносно и триумфално уђемо у њ.

Од 9 до 11 сах. настаје брза артиљеријска паљба коју никада заборавити нећу. Ако је пакао страшан и ако збиља постоји, мислим да није страшнији него што је на ратишту тада било.

Страховит пуцањ стотинама топова и плотуни око 200.000 пушака пролазили су небо као да хиљадама громова пуцају. Гранате падају на све стране и фијукћу страшно — ужасно и чини вам се као да свака од њих на вас лети.

Око 2 часа после подне борба по пушта а око 4 часа чују се само топови, да и њихова грмљавина престане после једног часа.

Ми добијамо наређење да идемо у логор VII. и IX. пука примимо рањенике и однесемо их у завојиште. Надали смо се, да је број рањеника велики, али на срећу није их било више од деведесет.

6 Новембар.

Цео дан је прошао на миру. Ни један метак није избачен. Из опрезности наша војска није ишла напред, послате су само патроле ради извиђања.

У 2 часа после подне наша је војска ушла у град Битоль, чије је ослобођење стало много јада и крви.

Општа је радост. Сељаци из оближњих села долазе и распитују се о исходу борбе. Када смо их известили о паду Битоља и нашој победи, трчали су као без душе својим кућама да им ову радосну вест однесу.

7. Новембар.

Далеко, врло далеко, чује се топовска пуцњава негде иза Битоља. То је остатак разбијене турске војске која се под вођством Џавид паше пробија ка Албанији.

С Битољем је готово. Мерзери који су јутрос амо дошли и постројили се баш до нашег логоришта враћају се натраг не избацивши ни један метак. И наши колоси „градлије" вратише се данас у правцу за Прилип.

8. Новембар.

Готово све рањенике послали смо данас у Прилип у болницу. Рањеника више нема сем неколико који су тешко рањени и они се не могу преносити док мало не прездраве, јер би им се ране на путу позледиле.

Цео дан нам је иначе прошао без икакве наредбе.

Око 8 часова у вече донесе нам ордонанс наредбу да одмах идемо преко Новака и Кукуречана у село Црнавче и да одатле пренесемо у Битоль 750 рањеника из Моравске Дивизије.

Кренусмо се одмах. Прешли смо много села и тек око два часа по поноћи стигосмо у село Кукуречане где застадосмо да се мало одморимо.

9. Новембар.

Око 4 часа у јутру кренусмо се за Црнавче. Пут је леп. Идемо све насутим, лепим друмом „царском џадом."

На овом месту где се сад налазимо, била је шумадијска и тимочка дивизија као и један део дунавске дивизије.

Пред самим Кукуречаном на једном вису стоје напуштени 12 турских брзометних топова.

Турци су имали одличне положаје. Наши пак као нападачи ишли су прво равницом и сваки брежуљак кога су се хтели прихватити морали су од Турака бајонетом отети. Требало је много жртава, издржљивости и пожртвовања па да се Турци из својих избраних и јаких положаја отерају. И то је било. Поред пута лежи огроман број турских лешева.

Војска полеглих становника у Битољу.

Кад смо већ били у селу Лопатници заустави нас стража и саопшти нам да је пут за Црнавче тако рђав да ми с нашим великим рањеничким колима не можемо проћи, већ да до Лопатнице пренесемо рањенике лаким колима па да их после претоваримо. Тако смо и урадили.

Тек око 5 часова после подне били смо готови те се по ужасној киши кренусмо за Битоль, где стигосмо око поноћи и истоварисмо рањенике у Српској Гимназији.

10. Новембар.

Цео дан смо остали у Битољу.

Битоль је велика и лепа варош. Има преко 80 000 становника. Главна улица где се налази Српска гимназија нарочито је лепа и европског изгледа. Куће су махом двоспратне и троспратне. Поред ове главне улице нарочито се одваја лепотом својом, улица поред плахога Драгора, који необичном брзином тутњи и тече кроз варош. Тамо је и пашин конак, — величанствена зграда у коју је одмах смештен Штаб дунавске дивизије. Трговачких кућа, хотела и кафана има врло лепих. Промет је у вароши велики а свет који на улици видите интелегентног је изгледа и варошки — европски одевен.

Варошки парк је и ако мали доста леп. До самог парка диже се поносито у вис једна дивна палата тек довршена. То је нов официрски дом. (Види се на слици на 32 страни.) Сироти турски официри нису били срећне да бар један дан у њему пробаве.

Битоль, 20. новембра 1912. год.

Рада Н. Живадиновић.

На крвавом разбојишту

— Са крвопролићног бојишта —

После обављеног посла у Скопљу, пошао сам преко Криволака на караулу Шобу да тамо сражим свој добровољачки батаљон

Видио сам и никад нећу моћи заборавити ово крваво разбојиште. Видио сам оно, што обично остаје на ратишту. Кајиши, ранци, капе, крпе отпаране од војничког одела, од кошуља и гаћа све у крв натопљено, измрљано лежи разбацано. Сунце пржегло и ужасном снагом припише те ка земљи. А то су узвишице посуте распрснутим камењем. Нигде хлада нема, да одахнеш душом, нигде кап добре чисте воде, ма ни хлада ни травке нема на том терену, из чисто оно камење одише врућом сапом и бије те својом јаром.

Тако с виса у удолицу, из удолице на вис, нигде свежине, а крв свуда и — мртви борци. Рањеници су већ покупљени. Ту су Бугари били све своје рањенике оставили. Али мртви још нису сви покопани. Има страшних слика. Леже погинули у свим могућим положајима. Измешани Срби и Бугари.

Од српских лешева мало који да није изнакажен. Видиш војника, погођен зрном у чело, одмах је морао бити мртав али непријатељу подивљалом није то било доста, још му је бајонетом задао неколико рана, одсекао нос и уши; даље видиш једнога зрнима од шрапнела израњена и дотрчао је непријатељ, одрубио му главу, да ли мртву или рањену, Бог би знао. Тешко ми је било; на ране и крв сам навикао, али ове грозоте збуњују и ја сам се даље тетурао готово као пијан.

Гледао сам, где су Бугари од погинулих војника правили разне групе. Све су опљачкали, одело им поскидали и онако у гаћама и у кошуљи слагали у страшно гадне положаје.

Идући према караули Шоба удари ме с једне узвишице страшни задах. Тамо беше још непокопаних најмање две стотине погинулих. Закренух да их далеко обиђем, јер сам се бојао, да ћу изгубити снагу и малаксати за даљи ход.

Иначе пустош свуда. Бугари су палили и уништавали турска села у оном крају. Изгорело је много жито, а жене и деца турска била су извргнута оскрнућима. Сретао сам једне мајке, где запомажући и кукајући траже и дозивљу децу, да сам се сав стресао

Видех неки шесторо где сасвим полудели лутају и кревеље се и на махове деру се страшним гласом. Да ли кога дозивљу или проклињу, не може се разабрати. На даље видим где пламте бугарашка села. Турци, који су се повратили из збегова, осветњују се пожаром за уништавање својих домова и породица.

Најзише ми се усекао у главу призор, који сам угледао јужно од карауле Шоба. Србин и Бугарин леже један поред другога. Бугарин зарио свом силином Србину бајонет у груди на десно, а Србин левом руком шчепао Бугарина за врат и тако га просто удавио. Десна рука Србинова опружена. Тако леже обадва поцрнела, и подбула још једнако у оном ставу, у ком су оба тако грозно свршила.

Штип. Петар Ж. Ковић.

Црногорци — осветници Сливнице

— Бригадни барјактар † Јаков Алексић — Потпоручник Томаш Бацковић —

У крвавој борби на Кривој Кости погинуо је 5. јула Јаков Алексић, бригадни барјактар, у 71 години живота свог. Јаков је син познатог и прослављеног јунака Мирка Алексића, који је 1840. године посекао Смаил агу Ченгића. Јаков је 1842. године рођен у селу Малинеку, у дробњачком племену. Као младић први пут је учествовао у рату 1861. године, а затим у свима ратовима 1876, 1877, и 1878. године. Свуда се истицао личним јуначтвом. Дуго је година био перјаник краља Николе. Он је био прост човек, али признат јунак и одушевљен Србин. Као перјаник господарев је пре неколико година „пробао књегињина Мирка, хоће ли пазати за рат?“ Јаков се и у овим ратовима одликовао као прави јунак. Сву војску са Турском назрело је овај старац на Скадру, па је похитао и Србији у помоћ против Бугара. Последње су му речи биле, када га је куршум у груди погодио: „Држите се ускоци!“ Слава јунаку!

*

У бољу на Брегалници 5. јула ов. год. јуначки је погинуо пригорски потпоручник Томаш Бацковић, четни командир из пјешадијачког батаљона. Млади официр једнако је син Пера Костића Бацковића из Дреновштице. Као питомац војничке школе на Цетињу сматран је од својих наставника као предан и талентован ученик, а другови су га уврштавали у веома добре и карактерне људе. У мирно доба важно је као исправан и уредан четни командир, а у светом ослободилачком рату учествовао је у свим бојевима, где је био пјешадијачки батаљон ово Скадра и на приморју код Медове и Љеша видо пред својом четом, храбрећи је и дајући пример осталим војницима како се слободно смрти у очи гледа. И смрт наће, ала не од сеновних српских непријатеља, с којима су му се и претиле јуначка крвили, већ од нечасне бугарске српску земљу. Слава му и хвала!

Муслиман српски јунак

— Ахил, рекнет крнет! —

У Србији је у старим границама био врло мали број Муслимана и они су не само били равноправни наши грађани но су уживали све могуће повластице. И они су се за то сада на бојишту пољу достојно одужили као прави добри синови наше заједничке мајке Србије. Сведок су нам зато многи муслимански гробови многе ране и јунаштва њихова.

Када после свршеног рата српски пукови буду бележили златним словима имена оних, који су им приносили славу и борили се невиђеном храброшћу по балканским бојиштима, ми наредника Рахмана Садиковића биће лепо забележено међу првима. Рахман Садиковић, муслиман из Сјеварине у округу тополичком, био је један од најодличнијих подофицира у 1. пешадијском пуку Милоша Великог I. позива. Рат га је затекао као подофицира, али је јуначтво које је показао и нестрашивост, са којом је сразо тамо где је најопасније, донели су му брзо и чин наредника и одликовање медаљом за храброст. У њиу борби против Турака на Куманову, Прилепу и Битољу, као и против Бугара на Злетовској Реци и Брегалници наредник Рахман стекао је име највећег јунака у пуку. Као је недавно нас, смртно погођен код караузе, према Штипу онлако га је цео пук. Жаловали су га њим сви од команданта пука до последње редова, јер су се сви дичили овим српским јунаком Муслиманом.

Ревизорима и продавцима

Наше ревизоре и продавце најљубазније молимо да нам одмах пошљу обрачуне и новац. Оно је последњи број који шаљемо нетачним продавцима, а од идућег броја почећемо да износимо имена несавесних продаваца, који су нас оштетили са неколико хиљада динара.

Наше војсковође

ПЕШАДИЈСКИ ПУКОВНИК

Владимир Кондић

КОМАНДАНТ ТИМОЧКЕ ДИВИЗИЈЕ ПРВОГ ПОЗИВА
СА СВОЈИМ ШТАБОМ ПОД ЈЕДРЕНОМ

Када непристрасни судија буде писао историју наших ратова са Турцима и Бугарима мораће међу нашим војсковођама дати врло угледно место пуковнику Кондићу, који се са својом дивизијом одлично показао на Црном Врху и који је врло много допринео паду Једрена, под којим је његова војска провела сво време опсаде. У рату са Бугарима његова дивизија остала је у саставу Друге Армије ђенерала Степе, која је имала красних успеха у сузбијању непријатеља са старих граница. За своје велике заслуге пуковник Кондић одликован је највећим војничким одликовањем Карађорђевом Звездом с мачевима. Пуковник је свршио Војну Академију са 16. класом као трећи у рангу, а другу класу вишег курса као други у рангу. Одликовао се као млад потпоручник у рату с Бугарима 1885. г. а у овом рату документовао је своје велике војничке способности.

ШТАМПАРИЛА Наумовић и Стефановић, Београд, Чика-Љубина ул. бр. 8. Одговорни уредник: Ст. Мих. Шарчев.

Број 26. БЕОГРАД. 4 АВГУСТА 1913. ГОД Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

Број 30 филира

У СЛИЦИ И РЕЧИ

УРЕДНИШТВО: Краља Милана ул. бр. 7. ТЕЛЕФОН

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ. ШИЉАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

НАШИ ЈУНАЦИ

Њ. Кр. В. Краљевић Ђорђе
НА БОЈНОМ ПОЉУ

КРАЉЕВА ЗАХВАЛНОСТ ПОБЕДОНОСНИМ ВОЈСКАМА

Наредба Врховног Команданта српске војске за 29. јуни 1913. год. —

Јунаци!

Јуче је у Букурешту закључен мир. Овим миром одређена је и нова граница између нас и Бугарске. Границом овом, поред задобивених територија у рату са Турском, обухваћен је још знатан део Источне Македоније у којој су ова важнија места: *Крива Паланка, Кратово, Кочане, Штип, Радовиште, Пехчево, Царево Село и Дојран са знатним делом Дојранског Језера.*

Јунаци!

Својом проливеном крвљу, својим јунаштвом, својим пожртвовањем и својим славним победама учинили сте, да је Србија постигла свој завештни аманет: *Ослободила тужно Косово и спрала љагу са Сливнице.* Ви сте оправдали све жртве које је народ врло радо понео за овај рат; оправдали сте наде Моје, вашега Врховног Команданта. Ви сте учинили да је Србија постала славном и признатом у целом свету Творци нових међа Велике Србије — ви сте Моја храбра и победоносна војско.

Јунаци!

Ускоро ће доћи Моја наредба за демобилизацију војске Али поред радости за ваш повратак домовима, мени се срце моје стеже кад помислим да многе породице неће видети своје миле и драге јунаке, који су своје кости оставили на бојноме пољу. Нека је пастинулим и помрлим борцима вечита слава. Они су своју крв и своје животе дали за срећу и величину своје Отаџбине А ви ! е те се, јунаци, који сте преживели све ратне напоре и сва искушења, вратити својим милим и драгим. да у миру продужите своје послове и да се одмарате на славом увенчаним ловориками.

Живела Моја храбра и победоносна војска.

ПЕТАР с. р.

Народбу ову саопштити целокупној војсци.

Министар војни
Почасни ађутант Њ. В. Краља,
Ђенерал **Мил. Божановић** с. р.

Наредба грчког Врховног Команданта трупама сувоземе и поморске војске од 26. јула 1913

Официри, подофициари, редови и мрнари,

Јуче је у Букурешту потписан протокол, којим су одређене нове границе између Грчке и Бугарске.

Наше границе на северу и истоку почињу од средине Преспанског језера и пролазе кроз долину између Битоља и Лерина, затим иду кроз високе планине, јужно од Морихова и северно од Моглена, пролазе јужно од Ђевђелије и онда између Дојрана и железничке станице, кроз Дојранско Језеро, пењу се ка планини Беласници, пролазе поред Куле на кроз клисанац Демир Хисара пењу се ка планини Ченгелу, пролазе јужно од Мелника и Неврокопа и остављајући Ксанти иду реком Местом до њеног утока.

Официри, подофициари, редови и мрнари, ви сте творци нове увеличане Грчке. Ваша крв, ваши напори, ваше борбе, ваше оскудице, ваша храброст и ваша истрајност, учинили су те је Грчка постала велика, поштована и славна у целоме свету. Моје срце се стеже при помисли да велики број мојих храбрих ратника неће чути моје речи, али њихова крв није узалуд проливена Нека буде вечан спомен нашим јунацима палим на бојном пољу.

Вама, који сте преживели изјављујем своје дивљење на вашим јуначким делима и горд сам што сам шеф такве војске и такве флоте. Наредио сам да се раздају споменице снима, који су узели учешћа у оба рата. Сигуран сам да је у срцима свакога од вас осећај да сте направили Грчку великом, ваша најбоља награда. Наше дело још није сасвим довршено. Треба да наша отаџбина буде јака, врло јака.

Живела грчка војска! Живела грчка флота!

КОНСТАНТИН.

Краљеви синови — наши ратни другови

— Краљевићи као борци —

Оба сина нашега Краља делили су у оба садашња рата добро и зло са осталим ратницима. Оба су били прави јунаци. Оба прави ратни другови својим војницима. Нема војника који се не поноси и с радошћу не казује о храбрости и другарству Краљевих Синова. Страни официри нису могли довољно томе да се начуде јер никада нису чули да су се владалачки синови у тој мери налагали ратним опасностима и да се са војницима заједно као са најпражњим друговима својим. Стране новинари нису пропустили ни једну прилику а да у својим извештајима не истакну то примерно жртвовање Краљевих Синова коме они равна не знају. О наследнику престола Александру зна се већ широм целога света да је Он, и ако положајем командант једне велике армије чије је место за време борбе далеко позади, бавио се често пута тамо где су четни командири. А о Краљевићу Ђорђу писали су страни листови да је са пуком ишао и с пушком у стрељачки низ.

Србин се мора искрено радовати кад види да су и синови његовога Краља ишли у смрт с народом за народ. А без сумње је успешном исходу ова два рата допринело то јединствено ратничко и другарско држање Краљевих Синова.

Отац их из Краљеве Палате упутно да у ратним напорима и крај логорских ватара предњаче у вршењу најтежих дужности према Отаџбини. Они су Му образ осветлали. Од срца им хвала на томе и од наше стране. Њиховом родитељском дому желимо свако добро.

Стари ратник

ИЗ НАШЕ ВОЈСКЕ

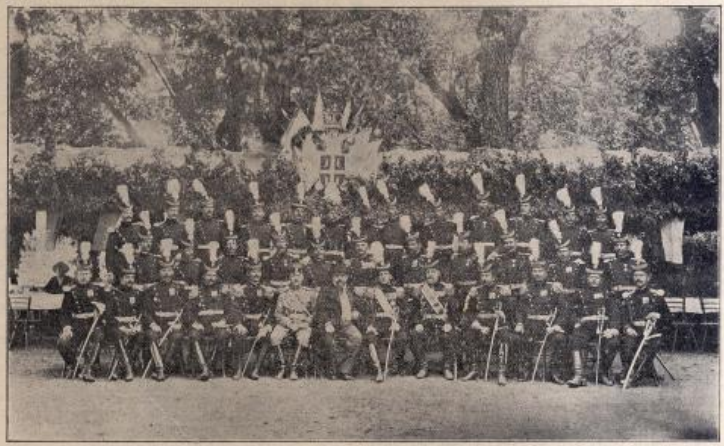

Са славе 16. пешадијског пука Њ. В. Величанства Цара Николе II.

Наша слава представља једну лепу и импозантну групу снимљену претпрошле године 20. јуна на дан прогласа независности Србије 1878., који дан пук Цара Николе слави као своје крсно име. Славу је тада походио престолонаследник Александар са царско-руским послаником уваженим Николајем Хенраковићем Хартвигом и руским аташејем, симпатичним пуковником Артамановим. На средини првог реда седи Престолонаследник десно од њега је Хартвиг, до њега пуковник Артаманов, па потпуковник Никола Јорговановић и т. д. С леве стране Престолонаследника је командант моравске дивизије генерал Илија Гојковић, до њега потпуковник Влада Ристић, који је као командант II. пука умро од колере у Велесу и т. д. Између Престолонаследника и руског посланика у другом реду стоји командант пука, пуковник Јован Викторовић. Сви они официри одлично су се понели у овоме рату, командант им је одликован Карађорђевом Звездом с мачевима, а застава пука златном медаљом за храброст.

Састанак српских војвода на Приморју

Ђенерал Бојовић и сердар Јанко Вукотић

Наша слика представља састанак команданта српског прекоморског кора Ђенерала Петра Бојовића са начелником штаба црногорске војске бригадиром сердаром Јанком Вукотићем у Бару на обалама слободног српског Јадрана, око њих је неколико српских и црногорских официра из пратње оба Ђенерала

На бојишту, кад нема боја.

— Од Жив. Ф. Дачића —

На Грлењском полуострву, 23. јула 1913.

Пети је дан, како немамо борбе. Врховна Команда наредила је, да обуставимо непријатељства: уговорено је петодневно примирје. Нисмо жедни крви. Досадило је и нама и проклети крв, и гледати крв. Али опет немо задовољни примирјем. Примирје је у рату мучна ствар, нарочито кад је противник подмукао и вероломан, као што је наш противник. Ми желимо рат или мир; примирје нам није потребно. Али наше није да пресуђујемо о одлукама Врховне Команде. Наше је да слушамо. Врховна Команда је наредила да обуставимо непријатељства, и ми смо обуставили борбу баш у тренутку, кад смо врло успешно надирали према противнику, који се био утврдио на грлењским положајима.

Борба је прекинута тачно у подне баш кад се борило највећом жестином. Наши су били већ овладали крајњим грлењским висовима и надирали су средњима. Бугари су били добро утврђени рововима и блиндажима. Заложени овако, они су и пушчаном и артиљеријском ватром просто засипали наше редове, који су наступали. Али им све то није много помогло. У рату узек има више успеха онај, који је пре готов да погине. А наши су и официри и војници просто некадмашни у самопрегоревању и жртвовању себе за општу ствар. Њима је тога дана било стављено у задатак да заузму грлењске положаје, и они су хитали да изврше одређени им задатак. И ишли су мирно и непрекидно, као да су на маневру, а не под пљуском пушчаних и топовских зрна. Мртва су остајали на оним стрмим косама, тешко рањени су се дагано повлачили, или су напосредно из строја у позадину. А сви остали су надирали напред.

Кад су у наших засвирале трубе да се прекине паљба, на неколико места наши су били само на тридесет, па и двадесет метара од бугарских ровова.

Ту их је застало примирје, па су ту и сада, прса у прса с противником, који је на тим положајима био утврђен.

Сами Бугари, у оној ватри, нису били ни опазили, да смо се били знатно приближили њиховим положајима. На кад је одређивана демаркациона линија, њихов делегат је покушао да ту линију помакне даље од њихових положаја, овамо дубље нама. Спорно је да су се наши могли тако близо њима примаћи, знајући како је убиствена ватра сипана од бугарских ровова.

Кад су делегати утврђивали демаркациону линију на другом грлењском вису, на нашем левом крилу, бугарски делегат није никако пристајао, да та линија иде готово уза саме бугарске ровове, јер се, по уговору о примирју, она поставља тачно на средини између положаја, на коме су били противници у тренутку, кад је настало примирје. Спорно нам је да смо били тако близо пређи њима. Већ се била изродила и препирка између делегата о томе. Али је бугарског делегата одмах ућуткао један наш наредник, који је командовао водом, који се био тако привукао Бугарима.

Он је тачно показивао место, на коме је он у томе тренутку био, као и места, на коме је био сваки од његових војника.

Бугарин је опет сумњиво вртео главом.

То је нашег наредника увредило, па се с пуно поноса испред нашег делегата и умоли га да може он, и ако чином тако мали, непосредно објаснити бугарском делегату, како су биле распоређене наше и бугарске трупе на томе положају у тренутку, кад је обустављена ватра.

Добио одобрење од свога старешине, он се окрете бугарском делегату и с пуно поноси поче:

— Господине, ја не лажем. Ја сам српски војник, а српски војник говори истину.

И онда узе поново казивати, где је био који од његових војника и шта су у томе тренутку радили Бугари на положају, који је он са својима напао. На се онда обрати једноме од бугарских официра, који је био заповедник одреду бугарске војске, који је ту био према нама, и поче му казивати, шта је тај официр говорио баш некако онда, кад су наши подилазили бугарском положају. Тај бугарски официр само некако чудно погледа нашега наредника, на пред свима изјави, да наредник има право: он је дошта од прилике у подне ово тога војника и казао му од прилике оне речи, за које наш наредник тврди да их је чуо.

Тако је на томе месту повучена демаркациона линија готово уза сами бугарски ров, и сад наши и бугарски војници стоје на томе делу положаја један према другима готово прса у прса. Да им је само одобрено, говорити, могли би се до миле воље изнаразговарати.

И ако нема борбе, опет редовно излазимо на предње положаје: прегледамо и оно, што се иначе, за време борбе, не може најбоље да осмотри; идемо и тамо, куда се пре неки дан не би могао прићи од топовске и пушчане ватре; допуњујемо своје белешке; правимо скице; обилазимо своје познанике и војнике и официре, који су ту у бојишти, на предњим положајима.

Сад је све мирно. Не грокћу пушке, не пролама се ваздух од топовске грмљавине. Оне дубодолине, које су се само неколико дана раније проламале од непрекидне грмљавине, сада су онемеле. Не чује се ништа. Војници у својим рововима ћуте. Ни гаврани да грачу. Нема их. Разбегли су се од онога силнога грохтања пушака и топовске ракe, што су пуних двадесет дана од раног јутра до мрклога мрака, па често и по делу ноћи, испуњавали овај крај. Повукли су се у позадину, на Јежево Поље, или у околину Штипа, или на Рајчански Рид, јер је и тамо још у обиљу хране за њих, а ту их не узнемирава ваше топовска грмљавина.

Како се сад онде све изменило! Тамо где смо с муком излазили под кишом од шрапнела и разорних граната, сада идемо сасвим мирно, ни од кога и ни чим не узнемиравани.

(свршиће се)

Грчки јунаци у Србији

— Београд храни кости обновника Јеладе —

У српској престоници вечни сан почивају два велика сина пријатељског и савезничког нам грчког народа, два знаменита Јелина, два много заслужна радника на обновљењу нове Јеладе, данашње Велике Грчке, то је велики родољуб, песник и јунак *Рига од Фере*, кога су Турци посекли на Калемегдану и по коме је та улица добила његово име, а други је „неустрашими предводитељ народа у ратовима за ослобођење Грчке" *Димитрије Чомис Караџасо*. Гроб Риге од Фере је непознат а кости полковника Кара Тасе одмарају се под тешком мраморном плочом у српској земљи на врло угледном месту старога гробља код цркве Светога Марка.

Над гробом јунака Кара-Тасе налази се врло леп мермерни споменик и испод њега велика мермерна плоча, на којима се још врло јасно чита ово:

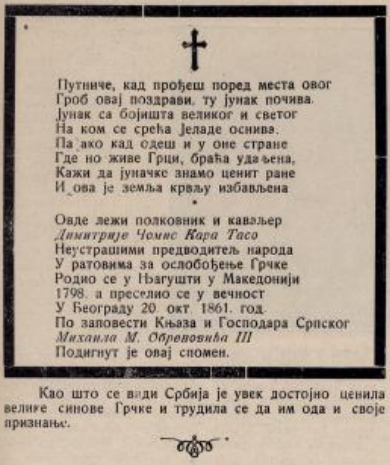

Путниче, кад прођеш поред места овог
Гроб овај поздрави, ту јунак почива.
Јунак са бојишта великог и светог
На ком се срећа Јеладе оснива.
Па ако кад одеш и у оне стране
Где но живе Грци, браћа удаљена,
Кажи да јуначке знамо ценит ране
И ова је земља крвљу избављена.

Овде лежи полковник и кавалјер
Димитрије Чомис Кара Тасо
Неустрашими предводитељ народа
У ратовима за ослобођење Грчке
Родио се у Њагушти у Македонији
1798. а преселио се у вечност
У Београду 20. окт. 1861. год.
По заповести Књаза и Господара Српског
Михаила М. Обреновића III
Подигнут је овај спомен.

Као што се види Србија је увек достојно ценила велике синове Грчке и трудила се да им ода и своје признање.

Један ратни ордонанс официр

— Уз нашу слику —

У овоме броју доносимо слику резервног коњичког официра, капетана Саве Мрцајловића — рятника јер је он ту нашу скромну пажњу у пуној мери заслужио.

У рату с Турцима био је на Куманову затим на Једрену. Одмах на Куманову видело се да је овај официр храбар, да је витез, да је јуначког соја. И у самом стрељачком строју није силазио с коња.

За свој рад и храбро држење одликован је у првом рату чином капетана прве класе сребрном колајном за храброст и бугарским Александровим орденом V степена са мачевима.

У другом рату имао је част бити изабран и одређен за ратног ордонанс официра Краљевића Ђорђа. Познато је међутим учествовање Краљевићево у борбама а његов верни ордонанс — официр пратио Га је устопице.

Страни официри на бојном пољу

Шпански и талијански војни аташеји у Скопљу

Кретање наших победоносних армија пратили су војни изасланици свих већих европских земаља, који су се најласкавије изразили о одличним ратничким својствима дичних наших ратника. Наша данашња слика приказује два страна официра у нашем главноме стану. Снимак је учињен пред официрским домом у Скопља. На слици су маркиз Еспиноза, шпански војни аташе (1), који је пратио српски експедициони кор под Скадар, ђенералштабни мајор граф Папа ди Костиљоле, талијански војни аташе (2) а са њима у друштву је наш артиљеријски капетан Милан М. Кр. Ђорђевић, који је био придодит на службу представницима страних бојсача при њиховом обилажењу наших бојишта.

Тамо . . .

— † Николи Ристићу, подмаршалу, питомцу Војне Академије, палом у бар-би с Бугарима —

Тамо где Вардар сад крваво тече
И плаче над гробом изгинуле браће,
Што падоше храбро бранећ земљу своју.
Пао си и ти једно лепо вече
Кô Србин, кô херој, у крваву бојуˆ...
Тамо твоја мајка вечно поглед слаће,
(Где леже хероји: јунак до јунака)
И твој добри отац и сестре и други:
Нас ће тамо вући љубав силна, јака...
И кад цвеће вене и листају лузи;
Вечно ће се сећат' тебе твоји други!..
. . . . .Свршиће се скоро ово грозно клање,
И на месту крви изницаће цвеће
И на месту борбе и помамне смрти
У новоме сјају зеленеће врти. —
Ливаде ће цвећем и са сочном травом,
Ниже посејане благородним класјем...
Али тебе више, више бити неће! ...
Цвећем само биће окићена рака,
И у хору чућеш ти, над твојом главом
Песму захвалности слободних сељака,
Васкрслога робља из таме и мрака!..

Ваљево, 14. јула 1913. г.

Јов. Ј. Бабић

Краљевић Ђорђе

— На бојном пољу —

У прошлом броју нашега листа донели смо слику Његова Високанства наследника Престола Александра који је у оба ова рата био командант Прве Армије.

Данас доносимо ратну слику питеза Краљевића Ђорђа.

Снимање је извршио један наш пријатељ на положају више Криворечке Паланке између Калининог Камена и Светих Вода

Поред Краљевића је његов ратни седлански арапске расе а боје беле која се из далека види и противнику пружа мету.

Краљевић Ђорђе ушао је у рат као капетан и главар осамнаестог пука. За много пута документовану личку храброст и за друге ратне заслуге награђен је у првом рату чином мајора и златном колајном за храброст.

У прволе рату борио се Краљевић Ђорђе код Друге Армије на Прволе Врху и Страцину, а потом у Првој Армији под Китољем. За време примирја прележао је тифус те је Његов добри родитељ и у доба ратнога затишја имао поред државних још и родитељских бриге и непробедевених ноћи.

Други рат провео је Краљевић Ђорђе у љутим и крвавим борбама са седмим пуком прволе позива на положајима око Криворечке Паланке, Царевог Врха и Калининог Камена. По казивању самих војника, кад су најодсудније трепутиле биле, кад је противничко пушчано и топовско олово свицало као град, Краљевић је долазио у сам стрељачки строј и соколио борце који нису били ни три стотине корака далеко од противника.

У оба рата Краљевић Ђорђе учинио је много и издржао много.

Ми смо о његовим јуначким подвизима већ писали, а Старац Вујадин износи о њему ове сличице с бојног поља:

Краљевић Ђорђе ноћ између 23. и 24. јуна провео је на положају код села Калиш Камена а сутра дан, 24. јуна, био је пре подне у стрељачком рову код 8. пука на положају између Царевог Врха и Калининог Камена. Са тога положаја дејствовао је дивизион потпуковника Вучковића, који је био обасут страховатом непријатељском ватром. Краљевић је за све време овог артиљеријског дуела остао на положају.

Тога дана појавиле се непријатељске трупе у једној шуми на подножју Калининог Камена. С наше стране одмах би деташирана друга чета трећег батаљона 9. пука Краља Николе, првог позива са задатком да противника задржи и спречи у даљем продирању. И ако је Бугара било много више наша је чета ипак успела да се укопа и да их заустави.

Посматрајући јуначко и очајно држање наших с положаја, Краљевић се најзадпут свиде с коња и одважно се поче спуштати низа страну стрмоглавог виса, идући право чети, код које се беше развила страховита борба. Њега су у стопу пратили његов ординанс Мрдајловић, резервни капетан и један војник из пука, који је носио муницију.

Опкољени од непријатеља, били су обасипани киши пешадиске ватре, али никакве мољбе и представке не беху у стању да Краљевића одврате од његова крстарења унапред. Лаконски осмех и нако набрано чело одавају да се у души тога младога човека нешто особито збивање у томе тренутку.

И док је артиљерија са виса Калининог Камена јуначки помагала и бранила и чету и Краљевића, наша три неустрашима борца здраво стигоше у шуму чети и одмах и сама ујезше у рои и стрељачку борбу.

Војник до кога беше Краљевић заузео положај није могао да верује својим очима кад га је угледао. Застаде за тренутак с пушком на, широко отворених уста и очију у почетку га за неколико тренутка само посматраше, а за тим полако подиже руку шајкачи поздрављајући га. Око њих су зрна непријатељских пушака сипала убистевну ватру све више и више, свирајући тужну и смртничку песму..

Краљевић се окрете томе комшији своме и благо смешећи се упита га:

— Ти ме, изгледа ми, познајеш, војниче?

— По з..лајем. Високанство. Ви сте Краљевић Ђорђе.

Краљевић га тада прекиде:

— Е сад на дело. Не лангубимо, јер ето где непријатељ све више и више надире.

То рекав подиже своју брзометку оку. Пушка једну а Краљевић се опет задовољно осмехну.

— Кво да није лоше, Мрдо, окрете се капетану Мрдајловићу, који му беше с друге стране.

— И мена се чина одговори Мрдајловић, не скидајући очи с нишана пушкиног, па и његова брзометка плану.

Убрзо се у чети дознало да је у стрељачком ро-

КРАТОВО: Српска војска полази из Кратова у борбу на Црни Врх.

пу и Краљевић Ђорђе, и борба сада постаде упорнија и страховитија. Војници, који се беху почели да колебају, одушевише се, брзометке страховито загрокташе са свију страна плотунима и свака остаде на своме месту, угледајући се на неустрашичога и јуначкога Краљевића свога, сложно одбијајући надирање неколико пута јачег непријатеља.

У томе положају, с пушком у руци, хладан и присебан, храбрећи јунаке ове храбре чете, Краљевић је остао читав сат према непријатељу, који бе се до на 300 корака пред њим.

Кад се патра поутишала мало Краљевић се крете положају с кога је сишао био. Ио као је стремен којим се враћао била чиста и без икаква заклона, он је и сада као и кад је чети ишао, опажен био од непријатеља и би поново са свију страна обасут пљуском пушчаних зрна. Само чудом остали су здрави и неповређени и Краљевић и оба његова верна и јуначна пратиоца.

Пут к чети Краљевић је прешао за једва сат од прилике, у рову код чете у борби остао је читав сат, а пут у повратку прешао је за нешто више од једнога сата.

На положај братос се здрав, весео и необично расположен.

— Сад ми је лакше и лакше ногу да дишем, рекао је смешкајући се и задовољан кад је на положај Калининог Камена стигао, својој околини, која је све могуће чинила да га одврати од тога корака, тако опасног али у исто време и једнственo херојског.

Чета у којој се Краљевић борио испунила је свој задатак, јер је бројно много јачег противника задржала у његовом продирању, а преноћ, који су Бугари извршили преко ноћ, одбијен је на целој линији са страховитим њихових губитцима

На дан 26 јуна непријатељ беше око 10½ с. пре подне управио силну шрапнелску ватру на крајње десно наше крило код положаја Калиновог Камена, на храброг пешадијског потпуковника Милорада Ристића, команданта VII пука, И тога дана на положају је био у стрељачком рову међу војницима Краљевић Ђорђе и ту је остао за све време док напад није одбијен, а борба је трајала више од 2 сата. Цео простор био је препуњен шрапнелима.

Неустрашимост Краљевића Ђорђа изазвала код војника дивљење и његово се име и у војсци и код мештана где се борави воде, с одушевљењем и хвалом изговара.

Кратово

— Српска војска покоси за Црни Врх —

На Куманову је српска војска задала тежак ударац непријатељу и одагнала га са положаја. Непријатељ се у нереду повукао Но после ове крваве битке, која је два дана трајала, није се смело стати. Зашло се да се непријатељ прибира за нов напад. Ваљало га је оне способити, потиснути, потући. И после Куманова настаје низ успешних борабa. У низу тих успеха у почетку рата, сем Куманова, ваља споменути и заузеће Криве Паланке и Кратова Но храбри борци се нису смели дуго задржавати у заузетим местима. Пред њима су се дизали висови Црнога Врха, које је требало по сваку цену, заузети и постати господарем Овчег Поља Непријатеља треба гонити и не треба му дати да се прибере и зато се победни борци даље крећу; без одмора иду напред. Наша слика представља моменат када се војска српска вређе из Кратова да заузме и посеђне висове Црнога Врха, који су од великог стратегиског значаја, и око којих је и у овоме другоме рату било крвавих али за нашу непобедиму војску успешних борби. О борби наше Друге Армије на Црноме Врху ми смо донели опширан извештај. донели смо и слику положаја, а овде доносимо слику Кратова, родног места српског светитеља Св. Ђорђа Кратовца, који је спаљен у српскоме Средцу.

Мало је места у Старој Србији, и опште на Балкану, које је до наших дана могло очувати свој стари средњевековни карактер и физиономију, као што је случај са Кратовом.

Кратово лежи у једном уском облику, негдашњем вулканском кратеру, који је са свију страна уокружен еруптивним планинама. Кроз град протичу три реке: Кратовштица, Мошћева и Бабакарина река, на којима су десет доста високих једноводних мостова, а уз њих и чувени Радин Мост, подигнут на двема високим кулама, као врло леп украс Кратова.

Кратово лежи у скопском санџаку, косовског вилајета, у сливу Криве Реке и Пчиње.

У Србији средњег века Кратово је било знатан град. И доцније, када је изгубило своју слободу, под Турцима, Кратово се доста одржало у трговинском погледу, јер су у његовој околини постојали богати рудници, који су експлоатисани још у доба, када је Србија цветала под Милутином Великим и Душаном Силним.

Осим ових старина Кратово се одликује многим високим каменим кулама, подземним скровиштима, тајним ходницима и због тога Уске и кривудаве, често стрме улице, старије куће, скученост живота и сличне ствари чине, да се Кратово битно разликује од свих градова нашег полуострва.

Као рударско насеље Кратово је постало врло давно. Већ за Римљана било је напредно, али је најлепша његова прошлост везана за доба Немањића и Дејановића. Тада је Кратово било знатно и напредно место са својих златних и сребрних рудника. *У њему је била ковница српских новаца.* Кратово је тада било богато и чувено. а особито се одликовало раскошним дворовима српске властеле, која је овде имала своје прекрасне летњиковце.

Доласком у ове крајеве и заузећем Кратова Турци су прекинули дотадањи политички живот српских земаља, а тим је пресечена нит и српске културе.

Много доцније у шеснаестом и седамнаестом веку Кратово се опет дигло и постало толико знатно, да се рачунало у ред првих градова у европским вилајетима.

Од најстаријих времена па до скора овај је град био и културни центар за велики део данашње Јужне Старе Србије. Дуг низ година у Кратову је била столица српских митрополита. који су потпадали под пећску патријаршију.

Кратово је познато по црквеноме сликарству. Одавде су потекли многи чувени зографи, који су много учинили за напредовање црквеног сликарства.

Данас је Кратово затекла српска војска у опадању, а његови становници могу се похвалити само равним старинама, које сведоче о негдашњој великој и славној српској култури.

Слободу, коју је и овом крају на бајонетима својим донела српска војска учиниће да Кратово поново процвета и дигне се до старе славе и величине.

Наши противници

БУГАРСКИ ЂЕНЕРАЛ **Кутинчев**

КОМАНДАНТ АРМИЈЕ КОЈА ЈЕ ВАРВАРСКИ УНИШТИЛА КЊАЖЕВАЦ.

Ђенерал Кутинчев у рату с Турцима имао је врло лепе успехе. али је на своје успехе и свију част пљунуо, када су његови војници под његовим надзором вандалски уништили Књажевац и тиме изазвали гнушање целога културнога света.

Осветници Ко

Резервни пешадијски поручник
† **Ашер М Леви**
командир чете у II батаљону, II пука II позива
Подлегао ратним патњама у Кочанима

Резервни пешадијски потпоручник
† **Марко Мисирић**
водник у IV прекобројном пуку
Славно пао на Грделским висовима

Слика бугарске културе

Железнички мост у Кьиневцу које су Бугари динамитом разрушили

Пешадијски капет
командир чет
Славно

ова и Сливнице

Резервни артиљеријски потпоручник
† **Адам С. Стефановић**
водник 9. батерије брдског артиљеријског пука
Славно пао на Криволаку

Резервни пешадијски потпоручник
† **Душан. Н. Кнежевић**
водник треће чете трећег бат. 19 пука првог позива
Славно пао на Дреначку

пасе † **Стеван Ђорић**
ству I позива
ицарицу

Слика бугарске хумашности

Једна улица у Књажевцу коју су Бугари варварски уништили

Заузеће Белоградчика

— Операције Тимочке Војске по заузећу једног официра — (2).

Дакле шта? Мора се нападати и заузети та коса, која се разувзурила између оба планинска ланца и заузети и она која њу допуњује а напалила се на сами вид од стена.

Људи који су били на Скадру и видели мали и велики Барданол и оне положаје око Скадра, тврде, да је ово много горе и много љуће

Ми ударисмо на њу. Артиљерија поче и брзо наше одстојање и под њеном заштитом поче се развијати пешадија. Рекох пешадија колико форме ради, а много би боље било, да сам казао: почеху се развијати у борбени ред наши старци. Јер ни једног не беше млађег од 45 година а од те нумере терај до преко 60! Гледам ја овај наш наоружани народ како иде, па ми се сраце испуњује милином и радошћу О, како сам сретан био, како сам постепено растао па чини ми е, све планине око мене надкрилио. Моје су очи пратиле сваког од њих, а моја су их уста, бар у мислима, редом љубила. Бој поче да се разбуктава и ја једно с тим да падњу добри старци. Али тако му то иде у овом нашем војничком послу. Без тога неби било ни победе ни славе ни поноса за овај наш чеснчи народ. Изуби тако стално напред, крчећи старачким грудима предње чиниште места задним редовима да се сви слоше ухвате у коштац са непријатељем око првога шанца, који ми тако дотле наизмасмо Али ту беше мука. Непријатељска брзометна артиљерија, која се због дејства наше артиљерије беше ућутала, на мах оживе, па осу једну картечну ватру, тако страшну, тако проклету и убитачну да је то тешко описати. Један топ бугарски суда је чинио. Ни наша артиљерија, ни наша пешадија није му могло ништа. Он пуца, па пуца. Напипадија није му могло ништа. Он пуца, па пуца. Напипадија није му могло ништа. Он пуца, па пуца. Напип

Зато је тешко схватити и објаснити панику која је захватила бугарске пукове, дајући нам Белоградчик и плен чија вредност пашоси на десетине милиона. Четири машинска топа довучена су у очи самога рата и то нови потпуно нови, још са завојима у којима су експедовани. Да су ти топови збила стигли у последњем тренутку, сведочи и то, што је крај једнога од њих нађен убијен и монтер Шваба, у својој радничкој блузи и са лулом која му је испала из уста у тренутку кад га је нашло зрно. Значи, Бугари нису били још стигли, да се привикну сами руковању са тим топовима.

Десетак дана већ по стотине кола дневно превлаче ратни плен из Белоградчика у Србију и још не могу да га превуку. Налазе се једнако нова слагалишта.

Наши старци осетили су своју снагу и они данас изгледају преображени и подмлађени. Смешкајући се показују вам своје руке опаљене врелим цевима од берданке и корачају гордо кроз белоградчанске улице, крај кола са пленом, крај дооомадашњих бугарских касарни и кроз оживеле улице. Они не кажу, не хвале се: „То смо ми учинили", али њихове очи казују сву њихову радост и сву њихову поноситост...

После заузећа Белоградчика ова се војска кренула под Видин, кога је силно притиснула, али ћемо о томе засебно писати. Видин би пао за неколико сати, да није нашло примирје. Да не беше примирја оне ноћи Срби би заноћили у Видину, који је већ ово готов на предају притешњен са свих страна од јуначких Срба.

Око Видина Бугари су имали десет купола и кала матиране форове, до којих су Срби допрли и Бугаре стегли за гушу.

Прокламација румунској војсци

Поводом окупације линије Турчукај-Балчик, упутио је румунски престолонаследник Фердинанд трупама које су прешле у Бугарску ову прокламацију:

„Румунска војска прешла је преко бугарске границе, нагнана силом околности, а не руковођена непријатељством према бугарском народу. Наш је циљ да учинимо крај једном стању, које није опасно само по све земље што су у суседству са Бугарском, него и тешко притискује бугарско становништво. Ако бисмо били приморани, да ради постизања тога циља, употребимо оружје, мирно становништво не треба због тога ни мало да се узнемирава, јер је румунски војник толико исто дисциплинован колико и храбар те не пријатељски предусрести становништво сваката града и села, за чије је ослобођење од турског јарма великодушно пролио своју крв 1877 године, борећи се раме уз раме са храбром руском војском. С тога нека свако спокојно врши свој посао са уверењем, да му са стране румунског војника неће бити учињена никаква неправда."

Борба на Вражјој Глави

— Јуришање једног наших батаљона —

Један наш батаљон добио је задатак да ноћним нападом претера Бугаре, који су се били утврдили на Вражјој Глави. Користећи се мраком наше чете приближе се бугарским положајима и у 2 часа после поноћи отпочне напад.

Ишло се напред без застанака и размишљања. Бајонет је чинио своје, и поље убрзо беше покривено лешевима. Отвори се борба страшна и крвава. На све стране се тукло и боло ножевима. Бугарски ровови били су претрпани дешевима.

Изненађени општим нападом и јуначким налетом наше пешадије Бугари се почеше повлачити у највећем нереду на целом фронту. Паша пешадијска ватра немилосрдно је косила хрске нападаче и вероломнике.

На Бурђевој Глави Бугари добише појачање. Дође им у помоћ један одред пешадије са митраљеским одељењем, Бугари предузеше контра напад али им ништа не поможе. Наши су се борили на положајима херојски и ако им Бугари загрозише и на једном и на другом крилу обилазком.

Наши су официри показали чуда од јуначтва. Борба је била тако очајна да је дошло до тукања. Официри су наши сабљама и револверима нападали на непријатеља.

Ми смо имали доста жртава али су Бугари имали три пута више. Наш батаљон је свој задатак завршио, бајонетом је отерао непријатеља са утврђеног положаја.

Н.

Наши јунаци

РЕЗЕРВНИ КОЊИЧКИ КАПЕТАН I. КЛАСЕ

Сава Прицајловић

АПОТЕКАР ИЗ БЕОГРАДА

Какав је српски војник

— Јуришање трећег позива —

Било је то другог дана борбе на Белоградчику. Командир једне наше батерије ућутао је бугарске топове и дигао се до једне узвишице, да гледа наше старце који су се већ били привукли под бугарске положаје

Одједном опази како трче осамдесет, можда и стотину њих. Јуришали су на редут № 5. Бугари су их дочекивали плотунима. Они су се повукли, али после десет минута јуришали су опет, само сада још више њих. Дошли су готово до самог редута, али су их Бугари опет вратили. И трећи пут су јуришали, ускочили су у редут и настало је једно страховито комешање. Били су већ прса у прса, заборавили на пушке и гушали се рукама. Видео сам како их Бугари избацују ударцима кундака из редута и како се старци опет повлаче. После пола часа јуришали су и четврти пут на тај редут, ускочили су у њега и отерали Бугаре.

Суградан сахрањено је под редутом № 5 осамнаест наших стараца, који су ту изгинули освајајући редут. Крстаче су им направили од дашчица са муниције ких сандука. На сваког крстачи је име и презиме, чета и пук онога који под њом лежи.

Ја такве јунаке нисам видео у целом рату! вели овај артиљериски официр, који је посматрао херојско држање нашег трећег позива, који се на тимочком војишту показао као одлична оперативна војска.

Осветници Сливнице

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† Милија И. Аврамовић

ВОДНИК ДРУГЕ ЧЕТЕ, ЧЕТВРТОГ БАТАЉОНА, 7. ПУКА ДРУГОГ ПОЗИВА

СЛАВНО ПАО НА РЕТКИМ БУКВАМА 27. ЈУНА.

Потпоручник Милија је један од оних, који је дочекао прву незахвалност небраће да погине од руке њих, за чије је добро он месецима свој живот излагао погибли под Једреном. У турска рат Милија је пошао као наредник и био је распоређен за водника у 7. пуку другог позива. После Кумановске битке он је са својим пуком отишао под Једрене и остао тамо све док овај тврди град није пао под снажним ударцима српске војске.

За показано јунаштво и присебност на Једрену награђен је официрским чином.

У борби с Бугарима учествовао је 23. јуна на караули Жеравини, 24. на брду Голешу, 25. и 26. на Чупином Брду и 27. јуна на Ретким Буквама. Ту је тога дана у вече, када је јуришао на челу чете, славно пао, да му име вечито живи. Крај њега је погинуо и наредник му Буквић, а око њих је нађено 800 бугарских лешева. Ту је била права касапница, а наши су се славно показали. Потпоручник Милија борио се снагом лава и својом храброшћу задивио је и старешине и војнике, борио се док душе у њему беше. На њему су биле четири ране: прва у прса, друга у бутину, трећа у десно уво и четврта од шрапнела, који га је ударио у потиљак главе. Та му је рана донела смрт, а све дотле и ако са три ране он се није повукао но је неустрашимо водио свој вод напред, онамо где се најљуће клало.

Светлу успомену и дично име јунака оставо је своје њежним синовима Илији и Браниславу, који ће умети достојно да освете свога бабајка. Осем синова оставио је и две њерчице, супругу и стара оца, коме је био одмена.

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН ПРВЕ КЛАСЕ

† Стеван Борић

КОМАНДИР ЧЕТЕ У 17. ПЕШАДИЈСКОМ ПУКУ

СЛАВНО ПАО 9. ЈУЛА КОД ПОВИЈЕНА КАМЕНА

У борби код Великог Говедарника изгубили смо велики број официра, који су успех српске војске 9. јула вољно платили својим животима. Међу осталим јунацима тога дана светли име капетана Борића, чијом се смрћу угасио живот једног младог и красног човека, који је душом и срцем био војник и који је знао само за дужност. Он је суделовао у свима борбама од преласка преко границе па до смрти своје. Тешко рањен на Бакарном Гумну, где је храбро предводио своје војнике, Стева је преболео рану и пре но што му је истекло време боловања и поштеде вратио се у Србији, кад је чуо да његов пук иде на Скадар. О држању XVII пука и храбрости Стевиној у борбама од 17., 18 и јула и даље и о значају тога држања за победу, говориће се још дуго у томе пуку и у целој војсци. Стева се није заклањао а трудио се — излажући себе — да поучи, заклони и сачува сваког свога војника, зато је љубав и послушност војника према њиховом капетану Стеви била неописано велика, а његовој храбрости одуживали су се они својом. Такав је био увек па је такав био и у борби која се свршила српском победом али и Стевином смрћу. Погинуо је славно у исти дан са својим најбољим другом капетаном Миком Н. Бодњем и другим официрима његовог пука.

Ко год је познавао красног младића и дивног официра, Стеву, по оцу Босанца, који је дао свој живот за славу Отаџбине, тај га неће никад заборавити, а само радост због српских победа, којима је и Стева толико допринео и признање свију, који су га знали, биће мала утеха за тешку тугу његове старе мајке, породице родбине и пријатеља.

Поручник Ашер М. Леви

КОМАНДИР ЧЕТЕ У II ПУКУ II ПОЗИВА

Колера нам је нанела осетан удар, њој је подлегао велики број војника и приличан број официра. Један од оних кога је олово непријатеља у многим борбама поштедило, а чије се изнурено тело, услед дугих ратних напора, није могло отети од несрећне заразе, јесте и одлични резервни поручник Ашер М. Леви, књиговођа београдске банке „Меркур". Ашер је као командир чете у Пилетићевом другом батаљону Васићевог другог пешадијског пука другога позива учествовао у свима борбама од Мердара до Битоља а у другоме рату до Кочана. Био је присебан, хладан и куражан старешина, кога су његови војници необично волели са благе нарави и племените душе. Одликовао се и приликом разоружања Арнаута. Наредник Грубач, о коме смо писали у напису „Сви за једног", био је његов водник. У борби на Злетовској Реци поручник Ашер са својом четом заробио је један бугарски вод. У Кочанима се заразио колером и тамо је погребен 14 јула. Ашер је био интелигантан млад човек и веома способан банкарски чиновник. Припадао је колу младих Јевреја, који су васпитани потпуно у српскоме духу и корисно је послужио српској ствари.

РЕЗЕРВНИ АРТИЉЕРИСКИ ПОТПОРУЧНИК

† Адам С. Стефановић

СЛАВНО ПАО НА КРИВОЛАКУ

У крвавој борби између Штипа и Криволака тешко је 21. јуна контузован од гранате резервни артиљериски потпоручник Адам Стефановић, школован економ из Тубића, срез црнорски, округ ужички. Тешко повређен превезен је 23. јуна у Скопље где је 26. јуна подлегао тешким ранама, непуно своју племенату душу и погребен на скопљанском гробљу.

Потпоручник Адам био је тип нашег горштака јунака, који је презирао смрт и сваки дан јој смело у очи гледао, готов у свакоме тренутку, да свој живот жртвује за идеале свога народа. Као водник осме батерије брдског артиљериског пука он је почињао чуда од јунаштва и у турском и у овом другоме рату са Бугарском. За заслуге у прволе рату одликован је златном медаљом и то му је признање давало још више полетрека у овоме другоме рату у коме је био срећан да своју батерију спасе из врло критичне ситуације и сачува је од тога да је Бугари заплене.

На Криволаку Адам се држао јуначки и јуначки је и погинуо вршећи своју дужност по највећем своме звању и умењу.

Потпоручник Адам рођен је у јуну 1887. године. Свршио је Ратарску Школу у Краљеву 1906. са одличним успехом. Дете из добре домаћинске куће он није, као многи му другови, похатао да тражи уклобија у служби но се вратио своме дому, да својим богатим искуством и знањем корисно послужи и себи, своме дому и целој својој околини, у којој је имање Адамово било пример за углед. Он је био стожер ово кога су се купили сви напредни индивидуални елементи, које је он радо сакупљао око себе упућујући их у рационалном обрађивању њихова имања.

Не само речју но и пером он се трудио да своје знање прошири и на друге. Сведок су за то многи његови поучни чланци и расправе, који су угледали света у „Тежаку“ и популарној ужичкој „Окружној Самоуправи“.

Заједно са Адамом у овим ратовима учествовала су и два му рођена брата, осем многобројних сродника. Старији му брат *Исаило* као резервни пешадијски потпоручник и водник у 4. чети, 3. батаљону 7. пука другог позива, учествовао је на Куманову и у офанзиви Јадрена, а у борби с Бугарима тешко је рањен у обе ноге 26. јуна на Чупином Брду. Млађи му брат *Момир* као инжињерски подваредник шеф је војне телеграфске станице у Прешеву.

Адам се достојно одужио Отаџбини и највећем жртвом показао како му је Српство милије и од живота.

Слава славно палом!

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОРУЧНИК

† Душан Н. Кнежевић

ВОДНИК ТРЕЋЕ ЧЕТЕ ТРЕЋЕГ БАТАЉОНА 19. ПУКА ПРВОГ ПОЗИВА

СЛАВНО ПАО НА ДРИНСКУ

У четвородневној непрекидној крававој борби, коју је наша војска водила с Бугарима на Злетовској Реци пао је смртно погођен 20. јуна поручник Кнежевић, који је рани подлегао 22. јуна на бојноме пољу.

Пок. Кнежевић је родом из Краљева из чувене трговачке куће Кнежевића, а и сам је био трговац и економ и то један од најобразованијих трговаца у Србији. Он је свршио чувену пољопривредну Академију у Табору, у Чешкој, годину дана је био на практици на великом пољском добру кнеза Шверценберга код Прага, а по том се вратио на велико имање свога оца, где је поред трговине водио и модерну економију.

У српско-турском рату његов пук био је у саставу Треће Армије и он је са својим војницима највише дејствовао у Љуми умирујући Арнауте.

У рату с Бугарима и шумадијска дивизија дошла је у састав Прве Армије. У крававим борбама с Бугарима Кнежевић се јуначки држао претходећи примером својим војницима. У крававом окршају славно је пао поред команданта свога пука потпуковника Илије Радивојевића.

Лепо васпитан, високо образован, племенитих осећаја поручник Душан био је и отац и мајка војницима своје чете, с којима је од преласка границе делио не само свако ало и добро но и сваку пару што ју је имао. Када је он имао сви су војници имали. Војници су га обожавали, а његова смрт за њих је био тежак удар.

Мртво тело јунака пренето је у родно му место, убаво Краљево, да вечан сан почива у своме родноме крају, који ће се вазда поносити јуначким напорима поручника Душана Н. Кнежевића. Погребен је у краљевском гробљу уз огромно учешће народа из Краљева и далеке околине.

Породици, којој је Душан био част и понос, једина утеха може бити, што је племенита крв њихова драгог Душана допринела слави и величини Отаџбине, која ће се вазда с захвалношћу сећати оних на чијим се костима подигла и проширила.

ПОТПОРУЧНИК † МАРКО МИСИРЛИЋ

ВОДНИК IV. ПЕКОБРОЈНОГ ПУКА

Породица је добила извештај, да је у крававом окршају на Грленским висовима јуначки пао резервни пешадијски потпоручник *Марко Мисирлић*, свршени правник, водник у IV. прекобројном пуку. И ако резервни официр Марко је био одличан водник и неустрашиш ратник, који се својом храброшћу одликовао у многим борбама. О његовим војничким врлинама и делима донећемо опширнији извештај, чим стигну ближи подаци о његовој славној погибији.

Слава свима славно палим!

Црногорци — осветници Сливнице

— Потпоручник † Ђура Баковић —

Поред јунака који су славно пали на бојном пољу од непријатељских зрна многи су на бојном пољу остављали своје кости покошени од другог опаког непријатеља, који коси у свакоме рату, од разних узраза. Колера и тифус прогутали су нам у овоме рату многе драгоцене жртве. Међу њима опака колера покосила је и црногорског потпоручника *Ђуру Баковића*, који је свој племенити живот изгубио 11. јуна у Велесу, где је и погребен. Пок. Баковић био је јуначког рода и кодена, па је и сам био јунак коме су се јунаци дивили. Учествовао је у свима борбама црногорско-турским и јунаштвом својим прославио се. Одушевљено је пошао у рат против Бугара, да помогне Србији и остварењу заветне мисли српске и на томе путу је изгубио живот.

МАРКОВ ПРИЛАЗ: Нове касарне у Прилепу.

— Потпоручник † Милија Баковић —

На пространим пољанама негданше Маћедоније, која је крвљу хиљадама српских дивова претворена у Нову Србију, нашао је славну смрт и вечан мир и млади школовани потпоручник *Милија Баковић*.

Пок. Баковић је свршио лицеј и нашу војну школу у Цариграду, одакле се у Прву Гору вратио пред сам почетак балканско-турског рата, у коме је учествовао као потпоручник и одликовао се у Пољима и Доњим Васојевићима. Дужност према заветној српској мисли одвела га је с осталим својим друговима на поље Брегалнице, где је пао на бразину части српског имена и српских интереса. Његова смрт тежак је губитак не само за породицу но и за црногорску војску у којој је врло мали број официра његове стручне спреме. Жртвујући се за Васкрс Слободе свих од Косова потчињених Срба он је доказао своју велику љубав према Србији, за чије интересе радо и живот даде. — Слава јунаку Бакићу!

Осветници Сливнице

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОРУЧНИК

† Михаило К. Ђорђевић

ВОДНИК У II БАТАЉОНУ XIII. ПУКА II ПОЗИВА

Скромни српски занатлија, бравар из малог и забаченога Доњег Милановца, толико је љубио војску, да није жалио труда ни се спремио и оспособио за резервног официра и као такав положио је свој живот за част и величину Отаџбине, која ће цветати све док у редовима својих официра има људе, који сматрају за највећу срећу приложити животе за велику идеју, која је великом делом од сна претворена у јаву.

Тринаесети пешадијски пук другог позива имао је јака учешћа у кумановској бици у којој се одлично показао. Испред Куманова код Табановца поручник Михаило био је са својим водом у извидници; имао је борбу с Турцима у којој је тешко рањен у трбух. И ако од ове тешке ране још није био како треба залечен поручник Михаило је похитао у редове бораца међу своје храбре Крајинце чим је загустило са Бугарима. Мучки испад Бугара затекао је Михаила код његове чете, с којом је нападао непријатеља. Другог дана борбе с Бугарима, 18 јула рањен је од Бугара куршумом думдум и остао на бојишту. Бугари који су наступили већ из далека су му викали „Предавај се на цара!" али јунак Михаило не даде се жив у руке, докле је у њему последње искре снаге било. Он дохвати пушку од једног мртвог војника, који је крај њега лежао и пуцао је у Бугаре докле га ови на својим бајонетима нису разнели. Када су наши после неколико сати погонили Бугаре нашли су на положају опљачканог, голог и свог искасапљеног поручника Михаила, који је своју главу како вољи одмеуо

Слава му!

Из опустошеног Кнежевца

— Варварским бугарске војске —

О зверствима и варваризму бугарске војске, Кутинчевљеве армије било је врло много речи и вавета је маса докумената у јавности целога културнога света, који се с одвратношћу згрозио над недељима једне регуларне војске, која по својој бестијалности надмашују варварске најезде Хуна и Авара у далекој прошлости. Приказујући са две слике трагове бугарске културе, како су је они сами наслікали у Кнежевку, донећемо опис њихових недела из пера угледног хрватског правка из Далмације д ра Оскара Тартаље, који у сплитској „Слободи" зверства Бугара у Кнежевцу овако описује:

„Слика Кнежевца је сваколико једна од најбеднијих и најцрњих, коју сам на свом путу по бојном пољу видео. Бугарска војска задржала се у Кнежевцу три дана и три ноћи, а кад је чула за пораз бугарских одреда код Св. Николе и Зајечара, онда се и она повукла рушећи и палећи мостове и куће пошто је разваљила, одвела и опљачкала све приватне станове, банке, дућане, кафане, све.

Чим уђеш у Кнежевац најпре оно што у другим местима неси видео: згариште. Велика војничка пекара и велика војничка касарна изгорела је до темеља. Бугари су ту пекару и касарну употребили три дана, а онда је из захвалности запаљише.

У Кнежевац се улазило преко жељезничког моста, који је дуг једно 50 метара. Под тим мостом тече река Тимок. Велики жељезнички мост срушен је бомбом или динамитом, те лежи на Тимоку и тиме је отежан улазак у Кнежевац. Мост мора да је срушен са 4 бомбе или динамита, те је разваљен у три дела. Да се омогући улазак у Кнежевац, војна команда је дала одмах сазидати дрвени мост.

Кад су Бугари провалили у Кнежевац, нашли су варош пусту и празну, тек једног кафеџију и неколико старица. Бугарска војска продрла је у варош у 5 сати у јутро 28. јуна. Они јадни бегунци, који су нашли на бугарску војску, били су исте среће као и они у Зајечару. Братарщци и другим местима. 30—40 сељака, ни крива ни дужних, убијено је на улицама, по дућанима и на местовима, и то хицем из пушке, кундацима или су убодени сабљом.

Жене и девојчице и ту падоше жртвом. У кнежевачком срезу обешчашћено их је преко 80. Особито девојчице осетиле бугарско зверство. Једнаше, налажаху по пољу, путем, где беже главом без обзира, у братњи драгог брата, мужа, оца које милом или силом острањиваху и убијаху, а њих милујући уверавају, како им се неће ништа догодити, а онда их обешчашћиваху, ужицајући у дивљој љубави и болованма оних јадних жена. Затварају их у собама и онда је по 20—30 њих општало с једном девојчицом. Две су јаднице услед тешких болова умрле, а тако исто и једна старица од 80 година, коју су Бугари обешчастили. То је оно што се зна, а где су оне које таје, јер их је срам за признају.

Кнежевчани су већином побегли према Александу. А кад су Бугари оставили варош, покрадоше све коње, праве и кола пуна робе и присилише заробљене српске младиће да кочијаше.

У граду нема ни једне куће, дућана, кафане, банке, из које није све, баш све одношено, покрадено, уништено, сатрвено.

Видите хотел, али без кревета, дућанџиницу али без дувана, кафану без пива и тањира; дућан без предмета. Гладни сте, хоћете да једете, али немате шта; жедни сте, хоћете да пијете, али Бугари попише сво вино, пиво, минералну воду, а воду опет не смете да пијете јер се бојите да је окужена банцилима колера. Људи једу хлеб и нису дрну пафу. Сви дућани особито одела, ципела, манифактура, јела, пића — празни су. Све је отпано у кола и одвезено преко границе. У дућанима манифактура налазите стара раздрта бугарска одела, чарапа, кошуља, рубаца, гаћа, ократника, — то Бугара оставише Кнежевчанима за успомену.

Дућан у којем су биле намештене књижаре, покућанство, гвожђа и у опште предмети, који Бугарима или нису требали, или се нису могли пренети — запаљени су, а тако исто и приватни станови. У граду има 27 запаље-

них кућа једноспратних и двоспратних, али до темеља сравњених са земљом, а многорелих кућа ни броја се не зна.

Бугари су у општини радичевачкој убили председника и два општинска кмета. Војска је у Књажевцу, кроз сва та три дана јела и пила, пљачкала, краља до миле воље. То су без разлике чинили војници и официри. Ви у граду не можете наћи једне кисе пеле. Ко бежећи није собом однево новац, тај при повратку није нашао ни паре.

Официри су предводили војнике. На једном дућану написано је кредом:

„Роба је распродана, по налогу капетана Пејнова.“

У једном стану нађосмо ове редове:

„Нека се зна да су овде били бугарски јунаци.

„Напуштајући леп град Књажевац, по својој жељи, поздрављамо српске официре с жељом, да буду мање шовинисти и више с словенским духом и солидарношћу. Официри бугарски“.

По кућама, дућанима и кафанама су писали, како су дошли да се освете ради Македоније.

И вервује ми, освећење се грдно. Целу варош бацише на просјачки штап. У првом српско-турском рату био је Књажевац сав запаљен и претворен у пепео. А ово је други пут да га спаљаи несрећа.

Свет је миран, хладнокрван и равнодушан. Не плаче, али га боли и тишти, али — трпи“.

Град Књажевац у српско турском рату 1876 године, под варварством и обести турском, спаљен је до темеља и тако претворен у прах и пепео, да на једне зграде није дибо остао читаве. Сва тековина читавих поколења била је уништена, а грађанство остало без крова и без игде ичега.

Тиква иста судбина постигла је и скоро сва села у срезовима: заглавском, тимочком и сврљишком. Куће и друге зграде биле су поваљене, имовина разнета и уништена.

Тек после 37 година становници града Књажевца, под пратиском тешких материјалних непогода, сама — својим неуморним трудом и радом, без ичије ма и држање помоћи — успели су били да бар колико толико обнове стари порушени и уништени Књажевац, и да на рушевинама те старе и уништене вароши, створе ја подигну опет леп и културан град

Али сад их снађе друга много већа, много тежа, страшнија и жалоснија несрећа од оне прве на 1876. године

Та друга несрећа постигла је опет и многа села у околини Књажевца.

На дан 24. јуна ове године бугарска регуларна војска, око 30—40 хиљада ушла је преко Кади Богаза у Књажевац и околину Књажевца где се бавила 3—4 дана, пљачкајући и паштећи сву имовину српску, све што је затекла.

Дивљаштво и обест Бугара у граду Књажевцу и околним селима (Новом Кориту, Ошљаници, Малом Извору, Краљевом Селу, Сеначкама, Јаковцу, Јелашници, Петрушу, Локви, Берчиновцу, Радичевцу, Алдинцу, Републици, Шарбановцу, Горњем Зуничју, Доњем Зуничју, Жуковцу, Горњој Каменици, Доњој Каменици, Штрпцу и Тргошишту) не може појмити ни један културан човек а тешко је било повероватн у страшну стварност чак и оном човеку — који је све то гледао.

Ово што је бугарска војска почињала у Књажевцу и околним поменутим селима, вечито ће се помињати као споменик бугарске варварства и дивљаштва као најесумњивији доказ о данима када су се пукови бугарске војске претворили у разбојничке банде са виртуозношћу којој нема сличне у културном свету.

Књажевац пружа слику савршене пустоши, која се не да описати. Штета износи око 5 милиона динара.

Села: Ново Корито, Ошљане, Петруша (среза тимочког). Локва, Берчиновац, Алдинац, Радичевац, Републиканца и Жуковац (среза заглавског) попаљена су и многе су куће и остале зграде у оним селима нагорене и уништене.

По оним селима опљачкана је сва имовина и стока, те је народ остао без игде ичега.

Поред ових попаљених села, опљачкана је и одвета сва стока у овим селима: Краљевом Селу, Малом Извору, Селачке, Ошљана, Јаковцу, Јелашници, (среза тимочког) Гор. Зуничју, Доњем Зуничју, Горњој Каменици Доњој Каменици, Штрпцу и Тргошишту (среза заглавског),

И сва летина — усеви — у пожарима ових села, уништена је од пролаза бугарске војске и коморе.

У сним овим селима извршено је силовање над преко стотину жена и девојака, међу којама има и девојчица од 10—16 година, а и баба од 80 година. Сва ова насиља утврђена су лекарским прегледом.

Штета по селима цења се преко три милиона динара.

Колико су се Бугари показали варвари може се најбоље оценити по писању органа српских социјалиста „Радничке Новине“. Овај лист, који је кроз цео рат остао доследан својим начелима, грмео против рата и смело заштићавао од претераних напада Бугаре као потпуно непристрасан овако слика пашова недеља у Књажевцу:

„Тешко је замислити да ово што је било с Књажевцом може бити у 20 веку. Као да у њега нису упадали људи већ аверови. Све што се могло полупати Бугари су полупали и разбили, што се могло одвета — одвели су Штета се цени на три милиона. Приватни станови с намештајем дућани с еспапом, каце, врата и прозори, — све је то уништено и разбијено. Изгледа да је бугарској војсци наређено да у сваком стану направе штету. Бандере су посечено, дрвени мостови напаљени а гвоздени срушени минама. При изласку из вароши, Бугари су попаљали неколико кућа чаји је подожај такав да се видја да су хтели целу варош запалити.

Ни родничи стан није могао бити поштеђен. У њему су сви ормани и фијоке разбијени, књиге поцепане, испрљане, нагажене и разбацане по поду. То је осетна штета за књижевачке радионе.

Пасу се Бугари светили само над мртвим стварима. *Све што им није могло избећи они су убијали, децу и дабе сповали.*

Може се замислити колика је паника била завладала у становништву због навале Бугара. Скоро цео срез заглавски бегао је. Од Књажевца па у правцу ка Нишу, Соко Бања и Бољевцу, свуда су поред друмова нагажена жита а кукурузе је појела стока из збега. Сваки је био понео што је могао понети и понешто потерао стоке. Друмови су били закрчени стоком и народом. Сваки је журно напред. Разлегала се кукњава жена и писак деце. Услед умора многи су бацали оно што им је сметало. Мајке су гледале како им на рукама умиру нејака деца, остављале су их чим изађоху на даље бегалце. Колика је била паника нека се и по томе што је довољно било да неки кажу: Бугари су у Церовцу — једном селу на сат даљине од Соко-Бање — па да цео збег на и сами Сокобањи, ноћу даље бегати за Алексинац.

Сад је Књажевац са околином у пуно завијен. Јучерашња богаташу данас су сиромаси“.

Недељко Милић — жив

С радошћу бележимо поуздану вест, да је храбри и неустрашимии капетан *Недељко Милић* жив и здрав. На Стрешеру у врлином окружају капетан Недељко био је обасут пушчаним и гранатама Око њега је све побијено и рањеници ендеши тамо гомилу меса пронели су глас о погибији свога храброга капетана, кога међу тим не биће олоно и ако је увек у првом борбеном реду.

Наше војсковође

ПЕШАДИЈСКИ ПУКОВНИК

Љубомир Милић

КОМАНДАНТ КОМБИНОВАНОГ ОДРЕДА

ПРИ ЗАУЗЕЋУ БЕЛОГРАДЧИКА

Један од најважнијих наших успеха овога рата са Бугарима несумњиво је заузеће Белоградчика. За овај успех има се много благодарити одличном вођењу Љубомира Милића, пешадијског пуковника, који је са својим нарочито комбинованим одредом по прогањању Бугара са нашега земљишта продро у Бугарску, и после дводневне упорне борбе заузео Белоградчик. Милић је један од одличних наших официра. По сврше̂ној матури у реалци ступио је у Војну Академију, коју је свршио са XIII. класом, По сврше̂ном вишем курсу отишао је у Русију на више војне науке. По повратку из Русије одао се био потпуно трупи, проучавању њене психологије, проучавању војника као индивидуе војника и у маси. Његовим тачним познавањем психологије масе даду се објасни̂ти многи његови успеси и као команданта пука, бригаде и сада овога одреда Нарочито је тиме објашњив његов успех као команданта IX пука ll позива пред ј ед ;еном. На акцију тога пука, због непријатности које је тај пук имао у ранијим радовима, гледало се доста песимистички. Али је Милић својом гвозденом дисциплином, тактичношћу, хладнокрвношћу, личном храброшћу, одличним познавањем војника у маси успео да при освајању Једрена створи своме пуку врло угледно место. Три пута су његови војници њиме вођени јуришали на утврђење Папаз Тепе и најзад су га узели. За показану храброст одликован је у прошлом турском рату златном медаљом за храброст и бугарским крстом за храброст с мачевима.

ШТАМПАРИЈА НАУМОВИЋ И СТЕФАНОВИЋ, Београд, Цика-Љубина ул. бр. 8. Одговорни уредник: Ст. Мил. Шајачић.

Број 27. БЕОГРАД, 11 АВГУСТА 1913. ГОД. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

Број 30 филира

У СЛИЦИ И РЕЧИ

УРЕДНИШТВО: Краља Милана ул. бр. 2. ТЕЛЕФОН

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ. ШИЈАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

НАШЕ ВОЈСКОВОЂЕ

КОМАНДАНТ ТИМОЧКЕ ВОЈСКЕ, ЂЕНЕРАЛШТАБНИ ПУКОВНИК

Вукоман Арачић

ОСВАЈАЧ КУЛЕ И БЕЛОГРАДЧИКА

Њ. В. Краљица црногорска
ЈЕЛЕНА

Њ. В. краљица мати - грчка ОЛГА

СРПСКИ СЕЉАК

Ви вредни и мирни, смерни и кротки земљорадници, постадосте за ноћ војници и ратници. Од првога дана ратовања задивљавасте свет и срцем војничким и срцем хуманим и срцем културним.

Давно одосте. Далеко идосте. Многе битке избористе. Из рата у рат гредисте. Свуда побеђивасте. Многе земље српске ослободисте. Три мора видосте. Много се напатисте. И глад и жеђ и умор и кишу и снег и жегу и тешке болести сносисте. Без предбуке месецима бесте. Све трпесте. Све чинисте. Много учинисте. Незадмашни сте.

Скоро ће томе бити година дана како се растадосте од својих колебиња, кућица и њивица и од рала и волова да се прихватите митраљеза, пушке и топова.

Сваки је од Вас Хајдук Вељко био. Сваки је смрт презирао. Сваки је се с њоме у коштац хватао. Али, Ви то нисте чинили ни као освајачи ни осветници, него само као ослободиоци. Годљубље Ваше велико је.

Главни сте стуб државе своје у миру. Доказали сте да сте то и у ратовима. Србија је овако силно заблистала зато што јој морална и материјална снага њезина, поглавито почива на широкој солидној демократској основи: на плећима многобројних независних малих пољопривредника. Нити фабрички радник може испољити ону надржљивост, нити зависни спахијски сељак оно одушевљење као што то може сваки независни српски сељак — мали пољопривредник.

Србија је баш зато најсрећнија земља што је земља сељачка.

*

Кад сте у рат полазили, били смо до сржи у костима прожети уверењем да су то дани најсудбоносији. За све време ратовања били смо сауза у мислима с Вама. Сада када Вас дочекујемо, сматрамо ове тренутке за најзнаменитије, за најрадосније. Од силног радосног узбуђења према свеколикима успесима Вашим, од силне захвалности коју осећамо према Вама због патњи Ваши, самопрегорења Ваших и свеколиког узоритог држања Ваших, просто не знамо како да Вас дочекамо, како да Вас поздравимо, како да Вам се поклонимо пита да Вам кажемо. Надмашили сте и себе саме и све највеће ратнике на свету и сва очекивања наша. Сваки наш покушај да Ваша велика дела опишемо ненадмашљив је. Од крви и костију Војске Српске коју сте Ви сачињавали, саздана је Велика Србија! Ни кад би смо сви ми који Вас дочекујемо, добровољно полегали, да по нама газите кад у престоницу као ратници — победиоци улазите, не би смо Вам довољно показали колико Вас поштујемо и волимо. Славна дела Ваша исписана су на вечита времена патњама Вашим, проливеном крвљу Вашом и многобројним животима Ваших палих другова.

*

Мир је закључен. Погасили сте логорске ватре, Пошли сте домовима. Али не чека Вас ни на домовима одмор. Мученици сте били у ратовима, мученици ћете бити и даље. Спремати се треба да се стечено очува и да се велико народно дело потпуно доврши. Али у колико сте већи мученици и трудбеници, у толико боље будете завршили рад на стварању српске државе на што јачој и широј основи, у толико ће Ваш наранитај сјати сијалије и дуже пред потоњим нараштајима.

*

Ми безмерно поштујемо све ратнике наше, али Ви сте најнапаћенији, најмногобројнији, најзаслужнији а и најмернији. Ви не очекујете ни чинове ни ордене, ни литерације вити какве друге повластице. И не треба Вам то. Држава треба Вама да се одужи на начин који ће бити и по њу и по све Вас, много корисније. У Сељачкој Србији, ради општег добра и Вашег и државног, треба неодступно да тражите: Да се што пре озакони средишња установа која ће имати у дужности да се стара о свеколиком унапређивању пољске привреде и о заштити малог пољопривредника, на име, да се оснује Земљорадничка Комора. А, осим тога, да се што пре подигне бар у сваком срезу по једна двогодина практична пољопривредна школица (Ратарница), у којој би Ваш подмладак стицао потребна савремена пољопривредна знања и упознао најсавршеније пољопривредне справе и алате, те био оспособљен да са мање труда, зноја, грбљења и времена, производи много више и много боље него што се производило до сада и сада и при највећим мученичким напорима Вашим. Онда ћемо кадри бити да још орнији, већу и спремнију војску у одбрану Србства поведемо.

*

Овај овакав поздрав написасмо Вам, браћо Сељаци, да би вам се и овим путем колико одужили трајном големом поштовању које осећамо према Вама и према нашој милој Отаџбини.

Ђ. П. К. Шапчанин.

Долазак миротвораца

Свечан дочек српских, црногорских и грчких делегата у Београду при повратку из Букурешта.

Наша слика приказује моменат изласка г.г. Пашића, Венизелоса и Вукотића из брода на београдску обалу, на којој их је дочекала непрегледна маса света бурним клицањем, које је заслужена награда за њихове труде и напоре крунисане успехом у Букурешту.

Наше војсковође

ПУКОВНИК **Вукоман Арачић** КОМАНДАНТ ТИМОЧКЕ ВОЈСКЕ

Међу нашим старим и опробаним ратницима, који срећно учествоваше у пет ратова, беруће у њима увек лаворике славе једно од почасних места заузима стари ратник пуковник Вукоман Арачић који је и у овоме рату прославио српско оружје заузећем Куле и силно утврђеног Белоградчика и досповши до пред саме зидине Видина и Лом-Паланке, чају је предају осујетило брзо примирје.

Пуковник Арачић је из старе официрске гарде. Рођен 1840. године у селу Лапшипу срез белички, округ моравски, ступио је у тадашњу артиљеријску школу 1869 са деветом класом, која је дала одличне официре: ђенерале Божу Јанковића и Соларовића, пуковника Светозара Нешића, Светозара Станковића, Димку Николића, Јована Ф. Ковачевића и др. Септембра 1874, завршио је своје школовање као један од најбољих у класи и постао потпоручник. За пуковника Арачића кажу да је по вредноћи од како је један од најредовнијих наших официра, који је од увек као на војничком послу, који није напуштао ни када је отишао у пензију. Неуморним радом он се толико усавршио да је стекао глас једног од наших најбољих официра. Као такав био је командант дивизије и помоћник начелника Главног Ђенералштаба, а дуго је година био хонорарни и редовни професор Војне Академије, у којој је предавао ђенералштабне послове с ратном игром.

Осветници Сливнице

ЦРНОГОРСКИ ПОТПОРУЧНИК

† **Милија Бакић**

СЛАВНО НАО НА БРЕГАЛНИЦИ

У прошлом броју забележили смо осетан губитак црногорске војске јуначком смрћу потпоручника Бакића, а данас му доносимо слику, као турског потпоручника.

Учествовао је у оба српско-турска рата, а одликовао се у њима као и у српско бугарском рату у коме је заузео пријесе, које је и овога рата славно са својом војском прегазио. За ратне заслуге одликован је медаљом за храброст и Таковским Крстом с мачевима.

У првоме рату побио је положај команданта тимочке дивизијске области, а када је почео рат с Бугарима постао је командант Тимочке Војске, која се сјајно понела и извојевала велике успехе, с којима ће се српска војска увек дичити и поносити у толико више, што је пуковник Арачић имао под собом трећи позив с четири пређе наоружања, док је пред собом имао непријатељски први позив с модерним брзометним оружјем.

Наши старци, вођени старим искусним ратником пуковником Арачићем и његовим одличним помоћником потпуковником Ђоком Ђорђевићем, заслужили су да их ми хвалимо, а потомство слави, јер су се славно показали.

Неуморно предна радиња, на бојном пољу победним ловор-венцима увенчана ратник, непобедима српска војсковођа, тиха, мирна и ретко скромни пуковник Арачић заслужио је војску и Отаџбину и његове заслуге праћате су и неће остати без награде.

ОСВЕТНИЦИ СЛИВНИЦЕ

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ МАЈОР

† ПАВЛЕ МАРИЋ

КОМАНДАНТ III. БАТАЉОНА, VII. ПУКА III. ПОЗИВА

ГЛАВНО ПАО КОД ВРАТАРНИЦЕ.

Мајор Марић је учествовао у српско-бугарском рату 1885 године. Тада му се дошла војска и војничи живот, па је остао у њеним редовима дотеравши до чина капетана прве класе. Пре неколико година отишао је у пензију и као пензионер научио је зубно лекарску технику и као зубни лекар радио је неко време у Крагујевцу, а по том се преселио у Београд.

Када је наређена мобилизација он је добио команду над батаљоном трећег позива седмог пука. С батаљоном био је на служби на северној граници. Дужност је вршио на потпуно задовољство старешина, те је за ревност награђен чином резервног мајора и одликован сребрном медаљом за ревносну службу.

Када је седми пук трећег позива одређен у састав Тимочке Војске мајор Павле је отишао на челу свога батаљона, храбро се борио са својим Београђанима, који су се сјајно показали и јуначки је пао 25. јуна код Вратарнице.

Учесник у сливничкој борби био је срећан што је крвљу својом спасао сливничку недаћу.

Слава му!

На бојишту, када нема боја.

— Од Жив. В. Дачића —

(свршетак)

На Грделичким положајима, 23. јула 1913.

Силазимо и у саму дубодолину, која раздваја положаје на Црном Камену и Калиманској Чуци од оних на Грделу. Пењемо се и уза саме Грделичке Чуке. И опет нас нико не узнемирава. Идемо друмом, који је разривен гранатама: газимо по трави, која је натопљена крвљу; промичемо кроз житаре и стрњике, које су засуте шрапнелским зрнима, и нико се не нервира нико да уздрхти, нико да укочи поглед, као што нам се дешавало само неки дан раније, кад смо пратили фијукање разорне гранате кроз ваздух и гледали, укочених зеница, како нам јура у сусрет као нека огромна црна тичурина, стрепећи да нас не зарије у земљу или, после кад се распрсне, не понесе као вихор горе у ваздух.

Долазимо већ на домак непријатељских пешачких ровова. Ту смо на стотину, на педесет, па и на двадесет метара далеко од њих. Видимо пушкарнице, кроз које вире челичне пушчане цеви; гледамо противника, који нас стреља очима, и чисто му на лицу читамо гнев, што не може, бар сада, кад смо му се овако примакли незапажени, да осе плотуне на нас. И осећамо неко задовољство што смо ту, у непосредној близини противнику. Али нас то задовољство брзо оставља. Мало по мало на нам све то постаје равнодушно, монотоно, досадно. Нема опасности, па нема ни драж. Оно је било узимање: кад претрчавамо из рова у ров; кад се принајмимо уз грудобранда се заклонимо од шрапнела, или кад се устресамо и од саме помисли, да међу нас упадне разорна хаубичка граната, и да за један тренутак направи од нас потарђу кашу од земље и меса, зачињену крвљу.

Нема више шрапнела, да се испред нас и око нас кате као беле руже, па нема око где ни да се заустави. И наши коњи као да све то осећају, па и они оборили главе и тромо корачају. Нема као оно до пре неки дан, да фрчу, да копају ногом, да унезверено гледају око себе и да се пропињу.

Ни за разговор нисмо некако више орни. Махом ћутимо и у мислима поново преживљујемо све оно, што смо последњих дана претурили преко главе по тим положајима, по којима се сад тако безбрижно крећемо.

Тек по неки само прекине ћутање, указујући на ово или оно, и подсећајући на то што шта, што се тако скоро ту догодило, а што нам сад већ изгледа да је било у давној прошлости.

— Пази, како су разорне пириле ону ливаду, — показује неко другоме ливадицу испод самога Црногa Камена, која је доиста сва била изривена од граната.

— Море, што нас овде окупише десеторо! — подсећа нас други на борбу од 10. јула, кад нас ту на Црноме Камену просто засуше шрапнелима.

И онда опет наставе тајац.

А докле је била борба, кад год смо били на положајима, били смо готово сва расположена за говор и разговор, па је често било и шале баш онда, кад је било највише опасности.

И наши су сад утврдили положаје, на којима их је застало примирје. Са ово мало пионирских алата, што су га имали код себе, наши су војници избраздали оне косе и ћувике. У камену су усекли ровове; од камена и земље подигли грудобране, на којима су направили пушкарнице; над рововима су направили блиндаже, да им ни шрапнел не може досадити: на су још све ровове повезали сабраћајницама, тако да од сада на овим положајима више нећемо имати обичну пољску војну, него права опсадни, тврђавска рат, јер смо од наших положаја за ово кратко време направили, нијуком и аповом, праве неосвојиве тврђаве.

Бугари гледају шта ми радимо, на одмах то исто и они чине. Тако, наши копају дугачке ровове, због саме природе терена на коме су; Бугари то виде и одмах споје ровове, који су били за десетине, продужују, везују један с другим, и тако их надужују у непрекидне линије. Наши праве од грања настрешнице над рововима, да се склоне од сунца; Бугари то опазе, али не знају циљ овим настрешницама, па одмах окатиле своје ровове пободеним гранама. И тако то непрестано бива.

И ако је примирје, наши су непрестано у рововима. Пушке су наместене у пушкарнице. Довољан је само један писак звиждаљке, па да на целоме фронту загрокћу пушке.

Питам војнике зашто не излазе мало из рова, да се сунчају и одморе. Они се смеше и одговарају:

— Нека, нека, добро је и овако. Боље је да смо сваки час спремни за борбу.

— Па сад је примирје? — шалим се ја.

— Ако. Бугари су готови на све. Више нас неће изненадити.

Сад идем од пука до пука, с положаја на положај, из рова у ров. Разговарам са официрима и војницима. Често се и нашалимо.

Вала видети ове људе препаднуле лица, с коликим самопоуздањем говоре о будућим борбама, а с колико опет скромности говоре о себи, о ономе што је било, о ономе што су до сада поднели и починили. Могао бих о томе читаву књигу написати.

И о противнику не говоре са омаловажавањем. Признају и њему издржљивост и јунаштво.

— Добро се бију, — говоре ми. Али ми се боље бијемо од њих. Да није српског војника, бугарски би био први.

Имају и право. Бугарски је војник, али онај обичан војник, добар војник. Али наш је још и бољи. Данас мучно да би се с нашим војником могао мерити ма који други војник. Зато и имамо оволико успеха; зато и можемо на победе у победу. Једино је овакова војска, као што је наша, и могла за овако кратко време извршити два, или, тачније, четири крвава рата, ослободити Косово и спрати Славицу.

Али што је најкарактеристичније, ова војска, која је толико издржала, која је победоносно провела српску тробојницу целим Балканским Полуострвом, није још заморена. Она би пошла још сада и у трећа рат.

— Да свршимо са о једноме тропку, — веле војници. Ратовали смо с Турцима и Бугарима. То су само два рата. А три пута Бог помаже.

Наши на Приморју

— Драч из Јадранског Мора —

Наша слика представља један део старославног српског града Драча на обалама данашњег нашег плавог Јадрана, до којих је победоносно допрла српска војска, остављајући пресоне које су непознате у историји рат вала. На слици се види обала и морско пристаниште са шиварницом. По жељи Европе српска војска се повукла из оних лепих крајева, која неће моћи процепетати ни напредовати све док Драч не буде стално и трајно у границама наше Велике Србије.

О Драчу ми смо у неколико наврата опширније писали и донели смо неколико слика из њега, а данас ту колекцију допуњујемо и овом лепом сликом, која представља драчки кеј.

НОВА ПЛЕЈАДА

† **САВА РАДОВАНОВИЋУ**, резервном потпоручнику — песнику, сплнно палом од „Хамидије"

Волео си силно своју драгу груду,
Мислима си био предан своме роду —
Желео си да сви људи срећни буду;
Певао си, Саво, живот и Слободу!..

И једнога дана зацикаше трубе:
Позваше наш народ на нову Голготу!..
И наше армије са оружјем, трубе,
Прећоше границу, — пођоше Животу.

Крв пољска поља, легла црних врана!
Куманово, Скопље, тврди Битољ паде...
Петстолетна клетва — клетва Видов дана —
Скида се с нас расе, обновљене, младе!

Падоше хероји за свету идеју.
За будући живот напаћеног рода,
И створише собом нову Епопеју:
Нов живот једног васкрслог народа
Из сопствене крви и сопствених мука.

И у тој плејади нових Леонида,
Пао си ти, Саво, у поднебљу плавом
Јадранског Мора, чији песак скрива
Твоје младо тело, док се са нас скида
Анатема стара... Твој дух Горе снива
О Великом Српству овенчаном славом! — —

Ваљево, 29 Маја, 1913 г. **Јов. Л. Бабић**

Краљ Карол својој војсци

Ваш одушевљени полет, са којим сте се одазвали моме позиву у тешким тренутцима, поново ми доказује да сте ви сваког тренутка спремни да жртвујете ваше животе за отаџбину. Ви сте пошли весела и са поверењем на поље части, остављајући ваше породице и решени да се смело ставите на супрот свима ратним опасностима. Многи од ваших другова подлегоше нељудскрдним болештинама са оне стране Дунава. Њихов губитак болно је повредио моје срце. Никад нећу заборавити осећање љубави, којима сте ме окружавали са обе стране реке Дунава, онога дана када је војска пред мојим очима по други пут прешла ту грандиозну реку. Ваши ватрени узвици нашли су силног одзива од Карпата до Балкана и испунили су дубоко радошћу моје срце. Ви сте стигли преко сваког очекивања до гребена бугарских планина и ваше присуство довело је до мира без проливања крви и повећало нашу земљу једним важним крајем, који ће појачати нашу границу, и подигло је престиж Румуније у очима свију. За успомену на та дела, моћићете носити са чашу на вашим грудима сведочанство овакве храбрости. Ускоро ће те се вратити на ваша огњишта задовољни што сте извршили вашу дужност и што сте испсали једну од најлепших страна историје ваше отаџбине. Приклонимо се побожно и управимо наше најтоплије молитве благодарности Свемогућем, што нам је допустио да доживимо овакве лепе дане и што остављамо нашим наследницима Румунију јачу и поузданију у своје синове.

Благодарим из свег срца мојој драгој војсци коју ћу ја вечито окружавати својом очинском љубављу.

Карол

Конференција мира у Букурешту

У Букурешту је, по нас повољне, свршено велико дело Мира, који нам је био тако потребан данас после скоро пуне године дана, како се цео наш народ налази под оружјем на бојном пољу лијући крв за част и величину Отаџбине. Мир је закључен, границе Србије далеко су помакнуте и на југ и на исток и на запад, Србија је данас велика и она ће се ускоро опоравити и бити много снажнија но што је била, много снажнија за вршење свога великог националног задатка. Успеси на бојном пољу неминовно су нам донели успехе и на дипломатском пољу на конференцији мира у Букурешту, где су представници свих зараћених страна углавили и потписали мир. Наша слика представља потписивање уговора и на њој се лепо виде: Папиџ, Букотић, Спалајковић, Мајореско, Венизелос, Топчев, Фичев и други делегати.

Осветници Сливнице

† Радоје Д. Дединац

ПРОФЕСОР ПРВЕ БЕОГРАДСКЕ ГИМНАЗИЈЕ И РЕЗЕРВНИ НАРЕДНИК IV ПРЕКОБРОЈНОГ ПУКА

Један за другим, људи лепих особина, радници великог гласа, наставници готово недостижне спреме, другови, чија се колегијалност неможе заборавити, нестају, одлазе из редова растућих просветних радника, скидају се с катедре истине, лепоте, врлине, губе се из школе и науке. Провевши године у храму науке; стекавши искуства, потребна за унапређивање знања у опште, за увећавање културе, за просвећивање подмлатка; пуни снаге и воље за рад, — они одлазе, ишчезавају не у тихој соби задубљеног научника, не у светом храму школе и поверене им омладине, већ у киши пушчаних и топовских зрна, у јуначком огрнућу разјарених непријатеља, у мору проливене крви, у паклу митраљеске, топовске и пушчане ватре, — на бојном пољу!

Опасности за народни развитак, жарка жудња је дног народа који хоће да живи, захтевају жртве, захтевају борце, јуначе. И они, који су били хероји на пољу тихог, кабинетског унапређивања људског знања, на раду око увећања српске науке, српске просвете, нису могли а да не буду хероји и на бојном пољу, онде где је непријатељ грубом силом загрозио целом једном народу, целој једној култури, ономе што је било најдраже свима, који су ту културу увећавали, тај народ просвећивали његово име величали, његов подмладак неговали. А на таком огрнућу, на бранику тога мора се и падати. На њему је пао и *Радоје Дединац, професор I београдске гимназије и резервни наредник IV прекобројног пука.*

Пао је један диван, млад човек син, брат, научник, васпитач, друг, грађанин, Србин! Пао је телесно, ишчезао из очију сродника пријатеља, другова и необично ожалостио све оне, који знају ценити превелики губитак, који нам његова јуначка смрт донесе. Он, који је, понесен општим херојским заносом целога народа с одушевљењем међу првима полетео у борбу да и својом снагом, својим животом помогне проширење Србинове куће; он, који је издржао и кишу и снег и мраз и олују; он, који је трпео и глад и жеђ месецима, бдио на мртвој стражи, газио у рововима под Једреном воду до колена; он, који је за част Србије трошио и снагу и крв своју на пре гласовитом јуришу српском 13. марта кроз град непријатељских зрна напоследку победоносно и ушао у онај пакао, што се зове Једрене, — по чудном парадоксу судбине, по колосалној незахвалности небраће растао се са животом не тамо под Једреном, већ устрељен зрном оних, за које је само пре три месеца главу залагао! Пао је на Великом Говедарнику, у југотој борби 9. јула, погођен зрном које је носило смрт. И пао је као херој, као идеалан војник, поред свога команданта својих другова и војника, које је предводио..

Празнина, коју је овај пад у нашим редовима остави, губитак, који нам је нанео, рана су, која је и сувише велика и сувише осетна!..

Радоје Дединац син је пок. Драгутина Дединца, судије. Радоје се родио 16. маја 1880. у Параћину. Гим назију је свршио као одличан ђак 1891 — 1898., а географско-историјски одсек филозофског факултета Велике Школе, а мало доцније (2 новембра исте године) постављен и за суплента I београдске гимназије. У тој дужности био је до 23. септембра 1905., када је дао оставку, да би могао одслужити законом прописани рок у војсци. По изласку из војске био је од 20. августа 1906. до 20. септембра 1907. супленат у приватној гимназији проф. Здеслара, а од тог доба поново супленат I. београдске гимназије, у којој је радио све до дана, кад је Отаџбина затражила и његов живот..

Наш је Дединац био необична појава. Као ђак вредан и одличан, остао је такав и кроз цео живот. Оскудније стање његове породице чинило је да се за све време школовања морао необично мучити. Па ипак његова идеална душа, његова љубав к науци, учинили су да је изабрао тако исто идеалистички позив и у животу — професуру, и одао се студији географије. Ова Дединчева љубав к овој науци привукла је пажњу проф Цвијића и Дединац је био његов најревноснији ученик најмарљивији асистент, најзаједнији помагач у тешком раду на проучавању српске земље и српског народа.

Тај посао, тако диван, тако идеалан, тако пун полета, — то је била душевна наслада неумрлог Дединца! Дединац је волео Земљу. Њој, упознавању њених

лепота, њених тајана, њених истина, њеног живота, њене прошлости, њене будућности. Дединац је посветио цело своје биће, сав живот свој, сву младост своју. У проматрањима земљиног рељефа, у читању оних истина, које казују реке и потоци, мора и језера, планине и голине, стене и минерали, биље и животиње; у осећању оне поезије, којом географа надахњује студија величанствених пејсажа и историја народа, везаних за те пејсаже; у уметности, којом географ слика и за себе и за друге ону долину плача и уздаха, позорницу свих људских несрећа. *Земљу* уопште, — Дединац је црпео снагу за своје усавршавање, за развијање свога ума, своје племенитости, својих врлина. И све то уз његову неуморну енергију, уз његов истрајан рад, израдило је од њега научника, географа, професора и незаборављеног радника.

Какав је био као научни помагач и оригинални радник, такав је Дединац био и као школски човек, професор и васпитач. Свуда само: спрема, љубав, истрајност и вредноћа! И можда нико не може за њим толико жалити и колико његови ученици, школа, у којој је радио, и колеге, с којима је својој дужности одговарао. Наставник географије и историје, Дединац је преносио на своје ученике не само своје обилато знање већ их задахњавао оном великом и идеалном љубављу према своме народу, својој земљи, свему оном што је лепо и корисно, да ја само сада могу замислити како ће велико изненађење, каква велика жалост бити у оних младих душа, кад оне на почетку нове школске године, сагледају да им нема онога који је њихову душу тако раздрагавао, њихов ум богатио њихову љубав освајао! Да, Дединца неће бити међу њима. Неће бити наставника, који их је онако братски онако очински проводио кроз лепа српска поља и дубраве, пео се с њима на врхове српских планина, походио градове и села, упознавао их са становиштем и природом српске земље и учио их љубити ту земљу и тај народ.

По своме повратку с Једрена, из оног крвавог ограђа, званично му понудише, с врха државне управе, да остане у позадини да ради посао, који је само он могао радити, да својим картографским знањем, својом умешношћу, послужи српској држави исто онако као што је на бојном пољу. Два министарства званично тражише да остане и помогне израду потребних карата и скица. Али он не прихвати предлог. Беше му милије да својим грудима, својим животом буде бранич против насртаја незахвалног и мучког непријатеља.

Војници пок. Дединца, опазивши да га нема међу њима, јурили су као помамни у сред најзешћег окршаја, па чак и сутра дан, тражећи га да га нађу и изнесу с бојног поља, да га не оставе случају и страхотама непријатеља — варварина, већ да га бар српски, хришћански сахране, како јунаку доликује? Можда је који од њих том приликом чак и главу своју дао? Можда. Али љубав према овом јунаку, старешини и другу није им допуштала мислити на свој живот, на опасност за себе...

Нежни син, драги брат, мили сродник, незаборављени друг није се удалио од нас нечујно, неславно, недостојно. Не! Ореол мученичке славе, који је он себи исплео око главе, блистаће за вечита времена и казивати и породици и друговима колико велики дух беше овај млади човек, колико корисног он даде и колико још обећаваше. Она мермерна спомен-плоча, коју ће колеге Радоја Дединца на видну месту у I гимназији поставити и на којој ће златним и крупним словима скромно забележити јуначки подвиг свога колеге биће више него вечита лекција за потомство, за омладину, за оне, за које је Радоје само и живео: она ће настављати земаљски живот овога истинског наставника и човека. Невина усташа, која са тог места буду побожно шапутала име свога учитеља — хероја, изговараће не само речи славе једног човека, који се своме народу потпуно одужио, већ и речи утехе за ојађену мајку, браћу, сестре, сроднике и пријатеље.

Слава ти, наш драги, млади друже и пријатељу! Слава ти и Бог да те опрости!

проф. А. Станојевић

Наше жртве за Бугаре

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН ПРВЕ КЛАСЕ

† Коста Костић

КОМАНДАНТ БАТАЉОНА У 9. ПУКУ, II. ПОЗИВА

Симпатични капетан Костић после борбе на Куманову са својим батаљоном отишао је под Једрене где се борио како јунаку и Србину доликује док несрећна зараза није учинила крај животу овог у истини племенитог човека, чију смрт искрено оплакаше сви који су га познавали. Капетан Костић је један од оних дичних наших официра, које смо принели на жртву, да Једрене буде бугарско. У борби његово уморено и истрошено тело остало је да вечан сан почива под тврдим зидинама Једрена и да за вечна времена буде сведок српског каваљерства и словенске солидарности Срба према Бугарима. Његове кости данас опет почивају у земљи којом Турци господаре, и њему ће то бити готово лакше, јер су нам Турци, после освећеног Косова, „лањи душмани од Бугара, за чију је величину свој живот положио. Капетан Костић био је сушта доброта и оличење племенитости.

Слава му!

Косовски осветници

Капетан † **Стеван Симић** командир четврте чете, првог батаљона VI пука I позива

Уз мајора Косту Ценића и друге прослављене наше хероје славном смрћу, јуначки је пао на Злетовској Реци капетан прве класе Стеван Симић о чијим смо херојским подвизима већ писали, а данас га приказујемо и у слици, да се одужимо сени јунака. Капетан Стеван са својом четом борио се као лав, о чему смо већ с похвалом писали, док га непријатељско олово није оборило тешко рањена. Смртно погођен пренет је у Скопље, где је 19. јуна у вече преминуо а сутра дан сахрањен. Међу онима који су своје име обесмртили капетан Симић заузеће почасно место.

Слава му!

Осветници Кос

Пешадијски капетан I. класе
† Христа Буђић
командир чете у XIV. пуку I. позива
Славно пао код Св. Николе.

Официри VI. пешадијског пука са својим га

Слика наша представља официре главаром престолонаследником Александ као прави Обилићи прослављајући свој п Злетовској Реци. На слици су и славно па Богдан Анђелковић, Радован Шуњеварић Слава палима, а хвала живима!

Наши у Скопљу

Улазак Краља Петра у Скопље

Осветни

Резервни пе
Проф. † Ра
Адјутант командан
Славно пао

...ова и Сливнице

...ља К. Пр. В. престолонаследником Александром

...главног шестог пешадијског пука са својим ...ром Сви су се они показали на бојном пољу ...ука на Куманову, Прилипу и Битољу као и на ...мајори Пера Протић и Сава Мацић; капетани ...и Стеван Симић и поручник Јова Јовановић.

Резервни пешадијски капетан
Проф. Јован Станојевић-Шаркаменац
командир чете у XIV. пуку II. позива
Подлегао ратним тегобама.

...ца Сливнице

...шадијски наредник
...ђе Д. Дединац
...тао, прекобројног пука
...ом М. Гвозденовићу.

Наши у Скопљу

Улазак Престолонаследника у Скопље

Осветници Сливнице

ПЕШАДИЈСКИ МАЈОР
Коста Ценић
КОМАНДАНТ 3 БАТАЉОНА 5 ПУКА
КРАЉА МИЛАНА
СЛАВНО ПАО НА КОТИ 650 17. ЈУЛА

На коти 650

— Опис крвавог боја у Кожином Штипа —

Трећи батаљон петог пука Краља Милана првог позива, којим је командовао храбри мајор *Коста Ценић*, био је одређен 17. јула на предстражу.

Очекујући смену, уморни и сањиви војници, на бојни знак морали су ступити у борбу, коју им је наметнуо изненадни бугарски напад.

Бој је био страшан. Наши војници су имали према себи далеко надмоћнијег непријатеља. Читав чук пешадије, чију је уједначену пушчану ватру пратила рика шест брзометних топова, надирао је силно на наш изненађени батаљон.

Са својим неустрашимим Ваљевцима који у рату с Турцима навикоше да гледају смрти у очи и да јој се до последњег даха одупру, присебни мајор Ценић стао је на чело свога батаљона и узвикнуо:

— „Не одступајте, јунаци! Част Отаџбине тражи од вас, да до последњег овде останете!"

Паклена ватра сипала је из бугарских пушака и топова. Напад с бугарске стране вршен је с толико жестине, да се могло приметити, да је непријатељ знао бројну снагу војске која му је давала отпора. Прилубљени на коти, не помишљајући на повлачење, наши војници нису дали да их Бугари уњуткају. Окршај је бивао све крвавији.

Пред вече, у смирај сунца, Бугари су надирали помамно. Снага њиховог налета одавала је решеност, да се пробију у наше редове и да кланьем реше судбину коте 650.

Густе масе њихових војника, охрабрене нашом малобројношћу, приближавале су се врло брзо.

Мрак се спуштао. Наши су се редови почели проређивати. Но, ни на једном крилу не осећа се попуштање. Пред замахнутом косом Смрти, сваки је хтео да остане присебан и да се достојно откупи. У колико су се Бугари више приближавали, у толико је паљба постајала учестанија и гушћа.

Настаде моменат решавања. Водници и командири 1. и 2. чете излетеше напред и поведоше у смрт и себе и своје војнике. Капетани Тома Јоцић и Ђорђе Мандић, не дадоше се збунити, и ако их је од бугарских првих редова раздвајало свега 50 метара. Прасак бомби и шрапнела са бугарске стране, само је појачао раздражење наших Дринаца.

Настаде решавајући моменат. Киша од куршума и шрапнела претвори се у пљусак. У томе моменту храбри капетан Мандић паде с осмехом на уснама. Капетан Јоцић, кога непријатељска граната беше тешко контузовала у леву ногу, одбачен је у страну.

Чете ипак не остадоше обезглављене. Капетан Средоје Пиперчић, по седми пут поведе 2. чету на јуриш. Бугари застадоше. То беше крај њиховог надирања. Укотвљени према нама, они су пуцали без престанка. Неколико подофицира и велики број војника падоше за трен ока. Капетан Павле Павловић и потпоручник Симон Поповић, излетеше пред војнике и осоколише их својом мирном и присебном командом. Обадвојица су рањени.

Дубоко увече, када се ноћна студ почела увлачити у знојаве војничке блузе, Бугари се почеше повлачити у ред. Капетан Пиперчић, при првим знацима бугарског повлачења, радосно узвикну:

— „Војници, кота је у нашим рукама! Непријатељ одступа."

Храбри Дринци испратише оступајућег нападача сложном паљбом.

Дубоко у ноћ, паљба је обустављена. А на коти 650 коју крвљу залише наши кршни и једри Дринци; и коју својим лепим и ведрим главама закитише мајор Коста Ценић и капетан Мандић, — пркосно се лепршала застава петог пука.

И. В.

Наши у Скопљу

Улазак Краља Петра у Скопље

Значан је то био дан, значајан за врховног команданта победоносне српске војске, значајан за будућег краља препорођене и проширене Србије; значајан је то био дан и за оног мисленог и мудрог старца и ратника, стратега и војводу, која је ратом руководио; значајан је то дан био за српске официре и све оне српске борце и раднике, који су, најзад, после великих и тешких борба и битака доживели тај жељени, давно жељени тренутак, да угледају дивне Душинова града и да са њихових бедема пуштају погледе да бауде на далеко преко гора и долина и да с пуним грудима могу наговорити реч: „Све је ово опет српско и слободно!"

Улазак Краља Петра у Скопље остаће забележен на листовима историје, као што је остати забележен у душама оних, који су тога дана били у Душановом граду. Тим датумом отпочиње нова епоха у животу српског народа — отпочиње остваривање српских вековних снова, отпочиње епоха слободе и уједињења српског племена. Корак по корак ишла је храбра српска војска, кроз гору и воду пробијала се, реку крви проливала, сваку стопу земље краљу искупљивала док је Скопље ослобила и свом народу слободу извојевала. Зато је и дочекан Краљ Петар са војводом Путником у Скопљу са толиком одушевљењем. Ударком његовим у Скопље отпочиње нов живот за сав народ српски и тај дан је значајан и за самога Краља и за цео народ и за српску историју.

Српска жена

Надмашила си досадашње најславније жене свих народа на свету.

*

Бабајка свога, супруга свога, брата свога, сина своја испраћала је на бојно поље пуна вере и одушевљења. Свима је говорила да је Отаџбина преча од живота. Љубећи своју материнску, она је потчинила велику љубави према Отаџбини. Она је схватила да само српска Српкиња може да буде српска мајка. Убеђена је да је Отаџбина преча од свега.

Остајала је дома самохрана са пејчи својом. Радовала се безмерно великим успесима ратника српских и — радила је, привређивала је неуморно.

Кућила је кућу најдомаћинскије.

Обрађивала је њиве и сређивала летину: Копала је, орала је, сејала је, жела је, врла је, завршивала је све тежачке радове да би пејчи исхранила, да би ратницима понуда послала и да би имала славског колача и могла дати држави врча. Све је то чинила најистрајније.

Плела је чарапе и шила рубље па их слала ратницима на далеке стране најсвесрдније.

Неговала је рањенике и своје и противничких војака, најбрижљивије.

Чувала је женски образ свој најчедније.

Оне који су могли с пушком поћи а нису, назвала је шкартом и презирала их најревносније.

Србовала је у свакоме погледу најсавесније.

Слава ти српска жено! Славна си! Надмашила си све досадашње најславније жене свих народа на свету.

*

Србине, поноси се женом својом. Поштуј је, величај је, обожавај је. Узвиси је и пред законом и у просвети. Она ти је веран сапутник и ју заједно у добру. Она ти је камен станац дома твога. Она је родољуб. Она приноси на олтар Отаџбини и себе и пород свој. Нема жене равне српској жени.

Србине, твоја је жена снага твоја. Она је и стуб породице и стуб државе твоје.

*

Кћери моје миле и златне. Земаљски закони много су неправедни према Вама. Много су Вас запоставили, а и одговарајућих домаћичко-васпитних школа немамо које би Вас још боље спремиле за добре домаћице за добре супруге, за добре мајке и за добре грађанке и Српкиње.

У овим ратовима у овим великим и историјским данима Ви сте својим беспрекорним држањем доказале да наши законодавци и државници Вашу велику душу познавали нису. Ви сте Отаџбину своју много задужиле. Ви сте заслужиле, да пред законом не будете запостављене и да имате својих домаћичко-васпитних школа у довољном броју. А када то тако буде, онда ће Србија општа мајка наша бити најнапреднија и најсрећнија земља.

*

Скромна жено српска! Ово написасмо колико тебе ради толико још више мужева ваших, а највише Отаџбине наше ради.

Мужеви наши свуда куда су год ратовали стекли су глаеа као хумани, културни људи. Треба у свему такви да су и на своме огњишту према узорној жени својој.

Мужеви и држава треба сад да покажу и докажу да су вам признавши, да су вас достојни. У томе лежи велики њихов интерес и морални и материјални.

Чича Илинкина.

Осветници Сливнице

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН I КЛАСЕ

† **Стеван Симић**

КОМАНДИР ЧЕТВРТЕ ЧЕТЕ ПРВОГ БАТАЉОНА

VI ПУКА I ПОЖЕШКА

СЛАВНО ПАО НА ЗЛЕТОВСКОЈ РЕЦИ

МИР

Спустите сабље ви, јуначи силни,
Остав'те пушке у касарске купе:
Сјашите с коња, ви јахачи крилни,
Нека иду дома победничке трупе.

Гинусте доста, гинули сте славно,
Весело душу ваше силне груди,
Прешли сте шуме, реке, поље равно,
О делу вашем сад нек суде људи!

Скупите децу, кад стигнете дома,
Учите их како борити се треба
Да врате оно сред праске и лома,
Што и Бог тражи гледајући с неба.

Одморте тело измучено бојем
За славу нову на светом олтару, —
Заслужили сте! Јер крвавим знојем
Ви нам вратисте нашу земљу стару . . .

Дошније, тамо, кад вам седе власи
Покрију главу, сетите се дана
Ових, када вас дивно дело краси
Достојно деце Лазе и Богдана! . . .

28. јуна 1913.

Жив. П. Паунаков.

Косовски осветници

ЦРНОГОРСКИ ПОРУЧНИК

† Нико Ф. Шоћ

КОМАНДАНТ ЉУБОТИЊСКО-ГРАЂАНСКОГ БАТАЉИОНА

СЈАЈНО ПАО 19. МАРТА ПОД ТАРАБОШОМ

Под тврдим зидинама Тарабоша проливена је силна крв и пало је много најбољих јунака дичне српске Црне Горе. Ту је нашао јуначку смрт и поручник Нико Шоћ, један од оних који но је знао „стићи и утећи и на страшном месту постојати".

Са захвалношћу ратна историја Црне Горе забележиће његову мудру управу 28. септембра 1912. на Широчкој Гори, а још са већом победу над Турцима 22. октобра прошле године у Барбалушу, коју је извојевао лично по својој увиђавности и без ичијег наређења, са храбрим Љуботињанима, са којима је успео да одбије и у бегство примора, осам пута јачег непријатеља који је био покушао, да прекине отступницу црногорској колони на овој страни. Овде је непријатељ имао четири до пет стотина мртвих и рањених, а црногорских је било 17 рањених и 10 мртвих, међу којима је храбро пао, витешки се борећи, и официр народне војске Иво Перов Шоћ.

Наступања подручног му батаилиона пут Медове и Љеша, као и наступање првог пута пут Тарабошких утврђења служило је за пример — како се сам командант приморског одреда изразио — Речи „црногорски, јуначки, поштено, да ви се захвали", упућене официрима и војницима батаилиона љуботињско-грађанског од стране Њ. Кр. В. Краља Мирка, приликом прве посете, остаће упечаћене у срцу сваког Љуботињанина и Грађанина, за шта се има на првом месту захвалити команданту Шоћу.

За особиту част и награду сматраше батаилион као и његов командант, што му у део паде, да буде резерва формираном батаилиону при јуришу на тврђаве Тарабоша те, весело, певајући и неустрашимо хиташе, и 18. марта у 4 сата после подне пређе доњу жицу и заузе положаје, ступивши у очајну борбу са непријатељем.

Покојни Шоћ свесно даваше команду, неустрашимо летећи од шанца до шанца уз непрестано пролетање непријатељских танади и очекиваше кад ће доћи згодна прилика да са храбрим Љуботињанима лично испита утврђења Тарабоша. Целе ноћи продужаваше се очајна борба са непријатељем из заузетих шанчева. У 12 сати покојни Шоћ доби лично и усмено наређење од команданта првог убојног борбеног реда, командира Тојића, којег су војници с правом назвали „гвоздени официр" (он је заступио покојног ком. П. Пламенца који ту витешки паде у јуришу првог дана) да се батаилион смени и у средини Тарабоша мало одмори. Али покојном команданту Шоћу не би суђено, да судбину Скадра види и плодове ратних победа ужива, већ непријатељска граната, као да завиђаше Домовини на овако храбром и вештом вођи — долете и за навек одузе нам га. У боју овом батаилион је изгубио, поред приличног броја војника још једног младог хитрог и храброг официра, потпоручника Елажа Књежевића.

Батаилион Љуботињски је искрено ожалио свога команданта, у коме је изгубио храброг вођу и доброг чувара. Покољења ће са захвалношћу помињати његово име, кад буде реч о његовој мудрој управи на Тарабошу, што је успео да батаилион сачува од крајње пропасти.

Покојни Нико рођен је 11. маја 1881. Официрску је школу свршио са одличним успехом на Цетињу 1908. Произведен је 1908. за потпоручника, а у почетку 1912. г. по одлично положеном испиту унапређен је у чин поручника. Њ. В. Краљ Никола увиђајући у њега особите способности и војничке врлине, поставио га је у априлу 1912. за команданта батаилиона Љуботињско-Грађанског, са којим је сјајно командовао и лаворове брао себи и своме батаилиону. За све време рата са Турцима 1912/13 године, а последњег јуриша на Тарабошу 19. марта 1913. даде живот за Краља и Отаџбину у тридесет другој години свога живота.

Слава му!

Црногорци против Бугара

— Јуначки подвизи Црногораца на обалама Брегалнице —

Да се одуже за указану помоћ под Скадром, дошло је одмах у почетку рата на српско бугарску границу око 15.000 Црногораца да помажу српској војсци против Бугара. Где год су Црногорци били у борби, показали су права чудеса од јунаштва. Они чине и немогуће ствари, јер се нико од њих ни најмање не брине за свој живот. Како су црногорске жртве у балканско турском рату биле услед дугог опседања Скадра врло велике српска је Врховна Команда одлучила да две црногорске бригаде служе као резерва. Они су изјавили, да они живи неће остати у резерви, па ако треба резерве, нека Врховна Команда одреди за тај посао друге.

— Ако поштујеш црногорски образ, изјављено је са црногорске стране српском Ђенералштабном потпуковнику М. Ж. Миловановићу, онда реци ономе коме треба рећи, да друге одреде за резерву, а нас нека пусте у први ред, јер ми Црногорци нијесмо вјешти за резерву.

Морало им се учинити по жељи. Код заузећа Рајчанског Рида правили су права јунаштва. Заробљени Бугари приповедају, да у њиховој војсци влада страх од две ствари, од српске артиљерије и од—Црногораца.

Међу нашим војницима и Црногорцима влада идилска хармонија и права братска љубав. Српски војници, који су очарали свет својом храброшћу, диве се

црногорској неустрашивости, хвале их и веле им, да нема јунака над Црногорцима.

Ви сте већи јунаци, него ми одговарају Црногорци, задовољни оценом Шумадинаца.

Кад су Црногорци, који у рату немају Бог зна какве коморе без које се модеран рат не може ни замислити, почели на бојном пољу сваки дан добивати по велик хлеб и велик комад меса, упитали су војнике:

— Па откуд вам све то?

— Шаљу нам из Србије.

— Колико оваких хљебова добијете за мјесец дана?

— Сваког дана по један

— Е Бог и богме, ви би већ давно морали бити царевина, и ми се чудимо краљу Петру, зашто не ратује сваке године.

Црногорци су за Бугаре страх и трепет. При јуришу кличу:

— Видјећете ко је Црногорац!

И онда навале, и што је пред њима мора бити покошено, јер они не знају шта је узмицање а не би узмакли ни онда, кад би видели, да о томе зависи победа. Тако су одгојени од колевке. Радије гину, него да се осрамоте пред својима

Црногорци се непрестано туку стојећи

Кад сам пришао к рањеном Црногорцу и упитао га, где је рањен и у којој битци, рекао је:

— Рањен сам у ногу, а да боја нисам ни видио

— Како то?

— Е Бугари су пуцали из далека, зрно ме је погодило у ногу и пао сам.

— Па то је била битка.

— Каква је то битка? Гдје главе не лете, нема битке!

Црногорци носе уз пушку и револвере. Јуриш изврше бајонетом а кад допру у шанчеве, пуцају из револвера. Пионирских справа немају, а и не требају их, јер сматрају укопавање пред непријатељем за срамно.

Међу Црногорцима налазе се и младићи од 16 година и старци од 60 70 и више година. Све је то међусобно помешано, јер је раздељено по племенима. Не растављају се, да може брат брата помагати у невољи. Многи се заносе тиме, да ће у будуће моћи организовати црногорску војску по модерним начелима, само се још сада боје, како ће то ићи да се не раставе племена у разне батаљоне.

Црногорци су с малим задовољни, и осећају се међу браћом из Србије изврсно, као код куће. Србијанцима дају првенство, што је код Црногораца право чудо.

Споменик осветницима Косова

— Акција одбора за подизање споменика у Крушевцу —

Крушевац, поред споменика изгинулим на Косову требало би да има и споменик Херојима, који су осветили тужно Косово у 1912. години

Овај споменик, кад би се блок дућана пред спомеником дигао, могао би бити у непосредној близини или наспрам садањег споменика И ово би било нешто јединствено! Али, да ово буде, требало би много новаца, и доста времена

Овај споменик могао би се подигнути и у дворишту цркве Цара Лазара у близини куле Лазареве.

Овај би споменик по месту, а нарочито што би га подизали Турци заробљеници, представљао један колико величанствен толико и интересантан историски пандан задужбини Цара Лазара.

Турци, који су некада погубили Цара Лазара и његову државу уништили, крај развалина двора Лазарева, као заробљеници српски, раде на споменику Славе српскоме оружју.

Није ли то лепа и дирљива идеја за чије остварење не би требало жалити ни труда ни материјалних средстава?

Председник одбора за подизање споменика Слави Победе командант XII пуковског округа потпуковник *Живк. Ј. Нешић*

Осветници Сливнице

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† **Сретен Станић — Цукић**

водник у II пешадијском пуку Краља Михаила

Славно пао на Дреначу.

Још се не осуши крв, коју пролише врли српски синови по целом Балканском Полуострву од Једрена до Балкана и од Дунава до Јегејског Мора, а проли се потоком нова, свежа крв храбрих српских јунака и понова зали дивна македонска брда и долине. Још не усахнуше сузе српских мајки удовељених али поносних са храбрости њихове деце, а потекоше нове сузе, али много теже, много врелије, сузе, које сажижу њихова срца, јер их изазва доскорашња браћа. Још не умину туга српских сеја за палом јуначком браћом; а нове гробне хумке покриш: тела славно изгинулих витезова, њихове браће и створи им се нова туга, нови јад. Задрхташе сваколика срца; узбудише се све племените душе и плануше праведним гневом пред неверним братом, који погази веру и заклетву и мучку нападе на свога брата и савезника.

Полетеше српски синци весело у бој, да понова ставе своје животе на бранк Отаџбине. И падоше многа јуначка срца, изгинуше јуначки и славно многи оду-

шевљени Срби а међу њима и племенити јунак Станић. И он положи свој витешки живот на олтар Отаџбине, бранећи право и слободу Србинову.

После издајничкога напада „браће" Бугара, који намеравају да отму крваво стечене тековине Србинове и да укину слободу Србинову у Македонији, он први полете у бој са својом четом.

Запојен још од рана великом идејом слободе Србинове, коју је водео изнад свега, постао је њеним заточником. Имајући у виду да још нема наша браћа немају слободе, и да се она може извојевати само удруженим снагама, постао је велики поборник идеје уједињеног Југословенства. Сав се био посветио раду на тој светој идеји. Сваким средством, које би служило том циљу послужио би се. Тако једно средство било му је соколство. Схвативши правилно значај Соколства, које је много допринело ширењу те идеје и зближењу Југословена, што се толико пута манифестовало у соколским слетовима — постао је његовим најврснијим чланом. Од тада се сав посветио соколској идеји, радећи свим силама на њеном остварењу. Соколство му је било све и сва. Њему је дао на службу сву своју младићску енергију, своје силе, своје одушевљење. Да би Соколство могло да послужи своме циљу, старао се с другим одушевљеним омладинцима да га уздигне на достојну висину, те је он био један од оних активних радника који су успели напорним и истрајним радом да уздигну српско соколство до овога степена, на коме се данас налази. Сваку могућу жртву подносио је ради оснажења српскога соколства.

Будући такав, са највећим одушевљењем примио је глас да је наређено, да се војска мобилише, да би се ослободио бар један део потлаченог Српства. Са својом четом је срећно и јуначки издржао све борбе од Кумзнова до Бигоља с вековним непријатељем српским. Иронија судбине је хтела да он погине у борби с људима који су били дојучерашњи савезници а и браћа, с људима, од којих је он као јунак добио и награду — лаворов венац Године 1910 био је на слету соколском у Софији. Ту је на гимнастичким утакмицама добио другу награду — лаворов венац од „браће" Бугара Из тракама венца стајао је натпис: „Јунаку Сретену Станићу." Ти људи угасили су овај млади живот, пун идеала, снаге пун уверења у југословенску заједницу, којој је свим срцем својим служио, али се то уверење з цело било р спрштало пред гадним изврзарским нападом Бугара.

У мучком нападу Бугара, он је, као командир чете, предводио бомбашко одељење код реке Брегалнице. Тада га је погодило тане непријатељско и задало му тешку рану у трбух која га је у толико више тиштила, што је долазила од негдашњег брата. При преносу за Куманово испустио је своју племениту душу и сахрањен је код кумановске цркве, одакле је пренет у родно му место Ниш

Слава ти храбри и јуначки Цукићу. **М. З. Симоновић.**

Македонски су Словени — Срби

— Ђевђелије је прокламовала јединство српског народа од Будима до Солуна —

На великом састанку првих и најугледнијих грађана Ђевђелије и околине, који су до сада, по заблуди и по сили околности, припадали у црквеном погледу егзархији, донета је 27. јуна једнодушно и с највећим одушевљењем ова одлука:

„После ослобођења нашег од петвековног ропства, грађани вароши Ђевђелије, по одржаном благодарењу у овдашњим црквама, сакупили смо се да изјавимо национално осећање.

Мучени и кињени разним пропагандама; злостављани и терорисани са стране бугарске револуционарне организације, ми смо морали до данас признавати егзархију, само да би сачували своје животе. Али да нас, када смо осетили благодет дароване нам слободе, од стране храбре српске војске и Њ. В. Краља Србије; и, увиђевши да смо ми са овом храбром војском један народ; да се од оних добрих и племенитих људи не разликујемо ни језиком ни обичајима, ми, слободни грађани вароши Ђевђелије, слободно изјављујемо:

а) да смо из свег срца благодарни храброј српској војсци која је жртвовала своје животе ради наших живота и ради наше среће;

б) да од данас прекидамо без бојазни сваку везу са бугарском егзархијом и прилазимо Српској Самосталној цркви коју ћемо од сада чувати као своју највећу светињу;

в) да смо у свему и потпуно солидарни са нашом браћом из Србије; и

г) да данас, сакупљени овде, највећа изјављујемо и *проглашујемо јединство народа и држава* и да ћемо сви заједнички и најискреније радити једино за величину и славу наше Српске Државе.

Одушевљено сви кличемо:

Живела заједничка наша Отаџбина Србија, и цео српски народ!

Живео Њ. В. Краљ Петар I.

Живео Њ. В. престолонаследник Александар!

Живела храбра српска војска, осветница Косова и Сливнице!"

Тиквеш српски мисли и осећа

— Егзархисте се листом враћају у своје српске јато —

Становништво града Кавадарца и тиквешкога краја, које је до сада, под притиском комитског терора припадало бугарској егзархији, свечано се одрекло егзархије и вратило се у крило српске православне цркве, вратиле су се заблуђене овце у свој стари тор. Дан повраћаја Тиквешана у њихово српско јато био је дан највећег празника у Кавадарцима. Иницијативом највиђенијих грађана Хаџи Васила Несторовића, Трајка Шпанчевића, трговаца. Глигора Анастасијевића, адвоката, Бориса Мичевића, бив. бугарског учитеља 21. јула је у Кавадарцу био импозантан збор свештенства и грађанства, на коме је донета једногласно ова одлука:

„После нашег ослобођења на петвековног ропства тиквешки слободни грађани сакупили смо се данас, 21. јула 1913. године, на сред чаршије, да после одслужене службе у цркви Св. Димитрија самостално и слободно дамо израз наших националних осећања

Ми смо сви до сада по заблуди били жртва бугарске пропаганде и терора бугарских комитета. Ми смо признавали бугарску егзархију; али после вишегодишег живота са ослободилачком српском војском увидили смо и осведочили се сами непосредно да смо ми по свему ближи српском народу, да између нас и Србијанаца нема никакве разлике, ни у племену, ни у вери, ни у језику, ни у обичајима. И зато, пошто смо саслушали говоре наших првих људи решили смо да овде, јавно и пред Богом и пред људима, из свег срца и душе изјавимо:

1.) Да смо ми крајње благодарни српској војсци која је, подносећи толике жртве, учинила крај турском ропству, и нама донела слободу, највеће благо човековно.

2.) Да од данас прекидамо сваку везу са бугарском егзархијом и претазимо српској државној православној цркви и да ће мо њу једино признавати.

3.) Да смо у свему потпуно солидарна са нашом браћом и ослободиоцима Србима, и да, проглашавајући јединство народа, изјављујемо да ћемо сви заједно радити једино за величину и славу наше српске државе.

Са искреним одушевљењем сви кличемо:

Живела уједињена Србија и Српски Народ

Живео Њ. В. Краљ Петар I.! Живела Српска војска!"

Наши у Скопљу

Улазак Престолонаследника Александра у Скопље

Док је српска војска као победилац ушла у Скопље, стари Душанов град, река је крви проливена. На њојанама и планинама око Рујна и Преполца, код Мердара и на Васиљевцу, на Старцу и Козјаку, многи су гробови наших бораца и јунака. „То сведоци живи што говоре јавно да гинусмо славно“. За овим окршајима дошла је крвава дводневна битка код Кумановa и Младог Нагоричина. Ту је главна турска армија, коју су пет најбољих паша предводиле потучена и у бегство натерана — пут ка Скопљу био је расчишћен. Прва армија, којом командује Престолонаследник Александар напред се креће. Она нигде не стаје, нигде се не одмара: са њом иду победе једна за другом: успех стално прати њено оружје. Ништило је значајан тренутак: пад Скопља. И на бедемима Душанова града, после толико векова, заплапрша се српска застава. Хучни Вардар ваља мутне талазе и жури југу, жури мору, а обема његовим странама и на старом Душановом мосту безбројан народ: велико и мало, старо и младо одушевљено и урнебесним клицањем поздравља долазак српске уздаснице у царски српски град. Престолонаследник пролази кроз густе редове мештана; на уснама му осмејак, на високом челу ведрина, у очима сјај и радост отпоздрављa лево и десно, отпоздрављa све редом и свакога посебице — то је прво виђење ослобођеног народа са ослободиоцем. Зато је и радост тако велика. Са Престолонаследником су и велика кнегиња Јелена Петровна Константиновић и мили син неустрашимога јунака и дивног човека кнеза Арсенија, духовити принц Павле. Цело је Скопље на ногама, сав је град одушевљен и колико су бурни усклици поздрава будућем Краљу Српском, толико су топли његови отпоздрави читавом народу.

Осветници Сливнице

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

ПРОФ. † ЈОВАН СТАНОЈЕВИЋ-Шаркаменац

КОМАНДИР ЧЕТЕ У XIII. ПУКУ ТИМОЧКЕ ДИВИЗИЈЕ ДРУГОГ ПОЗИВА.

Добар човек, исправан и честит грађанин, вредан и спреман просветни радник, одушевљен родољуб и храбар војник, Јован Станојевић Шаркаменац је несрећне судбине, да падне не на бојном пољу већ да подлеже садној и подмуклој болци — колери. Био је у свима окршајима и жутим биткама, борио се херојски на Куманову и Битољу, на Криволаку, на Вардару и Брегалници не жалећи живот предњачио је својим војницима водећи их победама над непријатељем. И баш онда кад је срећно прошао кроз паклену ватру, остао жив од пљуска куршума и шранцела, и од оштрица бугарских бајонета, када је доживео да види сломљена и побеђена и другог непријатеља, пао је као жртва опаке болести, која је тешке драге нам животе наших храбрих војника покосила.

Јован Станојевић син је тимочке Крајине. Свршио је филозофски факултет у Београду, положио професорски испит и радио је као савесни и спремни наставник васпитајући српску омладину солидним знањем својим и примером свога исправнога и ничим неокаљаног живота. Био је примерно честит човек и савесан просветни радник, а необично скроман и поузчен. Био је од оних ретких људи, који су задовољни својом судбином, будући увек скромних захтева у животу, не тражећи ни сјечања признања, ни награде, ни боље положаје. Генерације, које је он васпитао, сећаће се с пијететом његовог савесног рада и љубави према школи и омладини.

Волео је Отаџбину своју изнад свега, и без размишљања са својим родољубљем он је с истом скромношћу, бескрајном љубављу према земљи, похитао у свети рат. Борио се као резервни поручник и командир чете у XIII. пуку тимочке дивизије II-ог позива. У првом рату је добио за резервног капетана. Тако је хоћекао други рат — готов да на живот свој за ослобођену српску земљу. Јован Станојевић се храбро борио на крвавоме Криволаку. Тешка болест отела га је из редова његових војника, које је тако храбро предводио. Подлегао је болци 6. јуна у 46 години у Велесу. Умро је с једином утехом: да је не само доживео већ и храброшћу својом допринео да падо освећено Косово и покајану Сливницу.

Смрт његова удар је најнежи за породицу. Али и земља ће осетити да је изгубила честита човека, савесна и предна јавна радника.

Нека му је лака ослобођена српска земља, за коју је главом пантио, и нека му је трајан спомен међу нама!

Награда за пожртвовање

— Наредба министра војног за сву војску —

Редов 2. чете 4 батаљона V пешадијског пука I позива Милоје Николић, из Јасенова среза азбукоачког округа подринског, рањени са Брегалнице, одакле је донео пет рана и при удару „прса у прса“ и шесту рану бајонетом, учинио је у IV резервној бригади у Београду још веће јунаштво душе.

Сетан се значаја и улоге својих старешина у борби, у тешким трентутима, када су нам и очи послушних управљене на своја леђа, пун пожртвованља, и готов да и овако рањен још помогне и оближњу живот спасе, храгопољно је понудио да се са њега скине једна цео кожа и пришиље преко ране тешко рањеног артиљеријског капетана Радивоја Радосављевића, рекав: „Сећите с мене што више, само нека капетан остане жив“.

Озолико пожртвовање за своја старешину није остало невалажено и од стране Врховног Команданта Њ. В. Краљ благоволео је указом својим од 26. овог месеца одликовати редова *Милоја Николића* високим одликом — Орденом Карађорђеве Звезде IV степена, а и Министарство Војно наградило га је са 1000 динара.

Јунаци,

Са радошћу и највећим задовољством споменутавам и овај јединствен пример пожртвованља витешког зам друга Милоја, чије груди сад краси Карађорђева Звезда.

Осветници Косова, јунаци са Куманова, Прилепа, Алинаџа, Бакарног Гумна и Батоља, јунаци за Једрена и Арбанашких планина, витезови са Јадрана и Брегалнице, са Босиљ града и Власине, Белоградчика и Видина, дични соколови Србства, који крвљу и златним словима исписасте светле стране у историју Србинову, који херојским делима прослависте славу српског оружја по целоме свету, поносите се и дичите и овим примером пожртвовања и љубави према своме старешини. Моје је најдубље уверење да народ, који и овакве соколове гаји, може вездам челом да гледа у своју лепшу и сјајнију будућност; војска која и овакве хероје има, непобедна је ма пред каквим непријатељем била. Са тим узвикујем:

Да живи наш Врховни Командант Њ. В. Краљ!

Да живи храбра српска војска!

30. јуна 1913. год. Београд

Министар војни, почасни ађутант Њ. В. Краља генерал

Илија Бинички с. р.

Ми смо у 24 броју опширно описали лепо дело овог храброг војника, који је показао толико љубави и самопрегоревања према старешини. Донећемо и слику, која приказује, како начелник министарства војног, генерал-ађутант пуковник Никола Стефановић, у присуству више официрке, уважене супруге пуковника Дамљана Поповића, команданта утврђеног паротског логора, на јунака ставља знаке заслуженог одликовања Карађорђевом Звездом.

ДЕО НОВЕ СРБИЈЕ

До рата са Бугарском ми смо тражили да граница између нас и њих пође од старе бугарско турске границе на Осогови планини, југо источно од Криве Паланке, па да иде Злетовском реком до њеног утока у Брегалницу, па Брегалницом до утока у Вардар и Вардаром до на 3 км. испод Ђевђелије, где би се састала са грчком границом.

После рата са Бугарима граница је овако утврђена: полази од Клисуре, на старој бугарско-турској граници, на водомеђи између Струме и реке Брегалнице, па иде на југ гребеном Малеша планине до коте 1300 на Огражденику планини. Од коте 1300 граница иде на запад преко Кадимезара пресецајући речицу Новичанску, јужно од села Рајанца па се обрће на југозапад да пресече реку Струмицу између Радовишта и вароши Струмице, те одатле да се испне на коту 850 — водомеђу Струмице и Криве Лакавице; од коте 850 иде на исток гребеном Беласице планине до коте 1494 — тромеђе између нас, Грка и Бугара. Од коте 1494 граница се спушта на југ између нас и Грка а иде поред Дојранског језера са западне стране до планине Кара Бали, па одатле окреће на запад пресецајући Вардар на 3 км. испод Ђевђелије. Одатле све на запад до тромеђе са албанском границом, западно од Охридског језера.

Овом новом границом Србија добија богате и плодне долине река: Брегалнице, Криве Лакавице и горњи део реке Струмице са важнијим местима: Штипом, Кочанима, Пехчевом, Радовиштем, Царевим Селом и Беровом.

Поред ових побројаних места, Србија је, накнадно, добила и део Дојранског језера са градом Дојраном. Ову исправку лако је унети у скицу нових међа.

ШТАМПАРИЈА НАУМОВИЋ И СТЕФАНОВИЋ, БЕОГРАД, ЧИКА-ЉУБИНА УЛ. БР. 8, ОДГОВОРНИ УРЕДНИК: СТ. ИЛ. ОБРЕНОВИЋ.

Број 28. БЕОГРАД. 25 АВГУСТА 1913. ГОД. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

У СЛИЦИ И РЕЧИ

Број 30 филира

УРЕДНИШТВО: Краља Милана ул. бр. 2. ТЕЛЕФОН

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ. ПИЉАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

НАШЕ ВОЈСКОВОЂЕ

Ђенералштабни пуковник **Стеван С. Хаџић**

КОМАНДАНТ ДРИНСКЕ ДИВИЗИЈЕ ПРВОГ ПОЗИВА — ПОМОЋНИК НАЧЕЛНИКА ГЛАВНОГ ЂЕНЕРАЛШТАБА

НАШИМ ХЕРОЈИМА

Долазите данас уз добоше, трубе,
Као кад сте пошли на слободу брата,
Само што вас сада венци славе љубе,
И што долазите из два срећна рата.

Ваша жарка љубав и витешке груди
Донела су веру и времена боља,
Велика и светла без страха и студи,
И испуњен завет са Косова поља.

Кроз топовску ріку и дим од пушака
Подигла се најзад царевина стара,
Ви сте све постигли. Сад нема Турака,
Нема ни Сливнице, ни беса Бугара.

У име слободе и вечног морала,
На које чекаху нет дугих столећа,
Ви сте своју браћу опростили зала,
Пробудили земље и нова пролећа.

Варошн и села, престонице давне,
Ви сте све узели у крвавом бою;
Израдисте књигу историје с аше
И створисте моћном Отаџбину своју.

Долазите данас уз добоше, трубе,
Као кад сте пошли за слободу брата,
Само што вас сада венци славе љубе,
И што долазите из два срећна рата,
Што Београд цео са радошћу грли
Вас, децу Србије, поносе неумрли..

Блад Петковић — Дис

Наши велики војници

Пошли сте у рат без много речи и без ирске. По који међу вама имао је само два три листа шуме на шајкачи. И где где видео се по који пељски цвет или босиљак на врху пушгане цеви.

Није било много речи, ни узвика, и ако је свачије срце куцало силно и свачија душа говорила много.

Ваш ратни поход на југ, када, као јаке бујице поврве сав народ, био је тих и имао сву мирну свечаност велике идеје.

Никад у земљи нашој не беше толико ћутања, свечане тишине и свести.

Ћутао се. Јер је био дошао велики час у историји, кад се стотине хиљада душа стапају у једну душу, и кад читав народ ћути на море без краја.

И као на мору пред буром све је било притајено у вашој снажној души, која ће за трепталк бацити на непријатеља муње и громове, и таласе своје снаге и крви...

И тако оде пук за пуком на бојиште. И целим путем опет ћутање и тишина.

Наша села и градови остадоше у молитвеној тишини за војском која иде у бој.

Религијозно ћутање паде на сву нашу земљу.

А доле, на граници, прва борба ноће у тихом верском надахнућу.

Помену̀то је име господње, и кад је пукао први топ, чинило се, да је отпочела служба божја.

Наш бој ик носио је спасење бескрајном хришћанском страдању кроз векове и кроз милијоне.

Наша историја чекала је час васкрсења.

И пред тој светли празник, душа наше војске била је испуњена светињом вере и светињом историје.

У тој светињи, у којој вера и историја чине једно што наша војска била је вековима надахнута и над непријатељем стајала као Св. Ђорђе победоносан над крвном и затвореном аждајом.

Победе се редаху за победама. Стварала се у новим границама нова држава и нова историја. Кроз крв и смрт велики војници извели су победничке барјаке из рата у рат.

На Вардару и на Брегалници продрла је у силном налову сва снага наше расе.

Ове две реке, из прошлости српске, постају сад два пута српске.

Историска права или се наслеђују из прошлости или се стичу крвљу.

Нашем народу оспоравано је право наслеђа у историје. И свако историско право морало се два пута крвљу да стиче.

Вардар и Брегалница по праву крви остају за вечита времена српске реке.

У прошлости имали смо Љаб и Ситницу. Данас имамо Вардар и Брегалницу.

Са ових двеју река победа нашег оружја оглашава културу нашу кроз човечанство.

За бих хтео као Давид у псалмима да певам велико *Алилуја* нашој победоносној војсци.

Алилуја!.. Алилуја!..

Устаните сви Срби. Појте својој победоносној војсци нову песму.

Хвалите своје велике војнике у светињи њиховој.

Хвалите их на победничкој висини славе њихове.

Хвалите их уз глас труба које зову нова поколења у нову борбу.

Хвалите их уз гусле које славише Лазара, Обилића, Југовиће, Марка Краљевића и све редом косовске витезе.

Хвалите их у мрамору, кроз књиге и кроз звуке величанственог хармоније.

Алилуја!.. Алилуја!..

Београд Никта Димитријевић

Дела Друге Армије.

— Наредба команданта Друге Армије генерала Стеле Стојановића за све официре, чиновнике подофицире, капларе и редове Друге Армије за 10 август 1913 године. —

На основу наредбе Врховног Команданта од 4. овог месеца Друга Армија престаје данас дејствовати.

Све њене трупе и установе упућене су у своја мобилизациона места, где ће се демобилисати и обвезници са својом стоком, возовима и опремом вратити се својим домовима на живот и рад код својих породица, а официри и војници сталног кадра са државном опремом на своју мирнодопску службу у гарнизоне.

Штаб Друге Армије одлази данас у место своје мобилизације, да се тамо демобилише.

Друга Армија, дакле, завршила је своје задатке које су јој Краљ и Отаџбина били одредили. И данас, када она престаје дејствовати, ја, који сам био срећан да њоме командујем, ево полажем и предајем Историји рачун Друге Армије од 4. октобра 1912. године, када је почела дејствовати, па до данас. Ево тог рачуна:

1. Одмах, у почетку рата 1912. године Другој Армији је било наређено да заузме Криву Паланку па да преко Страцина наступа Кратову, зауме га па по заузећу Кратова да очекује даље наређење. Друга Армија извршила је све ово за шитих пет дана и тиме отписала непац своје славе у који је упшела прво цвеће својих успеха: Царев Врх, Криву Паланку, Кратово, Страцин и Црни Врх, ту капију Овчег Поља и Мађеловије.

2. После ових победа Другој Армији је наређено да са бугарском — онда братском и савезничком вој-

ском опсади Једрене. И он је то извршила, и после издувочанских мука јуначким силним нападом — заједно са бугарском војском — отела је Једрене, осветила погибију српског Краља Вукашина на Марици и својој отаџбини извојевала неугаситу славу српског оружја, које ће вечито сјати као сунце.

3. Кад су после овога Бугари од савезника постали смртни непријатељи и окрвавили гробови наших јунака, којису за њихову слободу пали код Једрене, а које сам ја предао у аманет на чување, и попили на Србију, да је мачем и гвожђем као прави крволочни варвари збришу са лица земље — Другој Армији је наређено: да утврди и одбрани Пирот, ту најважнију брану бугарској најезди кроз нишавско бојиште. Друга Армија извршила је и овај задатак; варварска нога Бугаринова пребијена је на самој граници одакле се је само са једном ногом повукао.

Друга Армија је, дакле, и овде извршила свој задатак и одбраном пиротског утврђеног логора донела је нову славу српском оружју.

Као што се види, Друга је Армија вршила све облике ратних операције, и то: у почетку рата вршила је нападне операције у пољској вожњи, затим опсаду утврђеног логора, и насилно отимање тог логора и, на завршетку, одбрану утврђеног логора, при чему се као сјајне звезде на српскоме небу блистају: јуначка одбрана утврђеног положаја Тумбе и сјајно изведен маневар и херојска одбрана на отворенном положају код Кадне и Јаловика.

Друга Армија је у свима борбама са непријатељем била победилац. Па и тамо где су јој слата појачања, она су стизала кад су трупе Друге Армије већ биле извојевале успех.

Но сем борба са непријатељем Друга је Армија имала и непрекидне и страховите борбе са елементарним стихијама и са болештинама: јер су је нападали пазмоничко и непрекидно мрав и незапамћени снег, и потом киша и магла, тифус, срдобоља и колера. И све је то Друга Армија издржала а није се у бојној готовости и јунаштву поколебала.

У свима тим страшним борбама Друга Армија је нагубила свога 5117 људи — погинулих, умрлих, рањених и несталих. Друга Армија, по свршетку свију латих јој задатака, враћа Отаџбини сву убојну спрему, коју јој је дата, а поред тога и огромни скупоцени плен отет од побеђених непријатеља. После оваких заслуга и успеха Друге Армије, ја данас свију њену победоносну војску, предајем је Отаџбини на чување а потомству на углед са патнсом: **„Победоносна"**.

За ову изванредну срећу, коју сам доживео, ја благодарим: прво Богу, који ми је доделио срећу да командујем овом јуначком армијом, и помогао ми, да је кроз све тешкоће и преко свију препона срећно проведем и доведем до победа и славе. А после Бога благодарим јунацима ове армије који нису малаксали — ни онда када су се смрзњавали са пушком у руци — но су неуморно и неустрашимо газили и савлађивали све препоне и јуначки брали победе и славу.

Праштајући се данас са њима, ја им свима — официрима, подофицирима и војницима, као и свима чиновницима — изјављујем моју дубоку благодарност и желим им, да својим породицама стигну здрави и њихових здраве, да са њима весело на топлом огњишту прославе Бога који их је вратио живе и поздрав их да нашим погинулим и умрлим друговима узвикнемо:

„Слава им".

Командант
Почасни ађутант Њ. В. Краља
ђенерал.

Степ. Степановић

Наше војсковође

ЂЕНЕРАЛШТАБНИ ПУКОВНИК

Живко Павловић

НАЧЕЛНИК ОПЕРАТИВНОГ ОДЕЉЕЊА ВРХОВНЕ КОМАНДЕ И ГЛАВНОГ ЂЕНЕРАЛШТАБА

За начелника највишијег, оперативног одељења Главног Ђенералштаба доведен је млади пуковник Живко Павловић коме су два прошла рата пружила и сувише прилике да се истакне својим темељним познавањем ратне вештине. У миру цењен као један од најспособнијих наших наших официра опредељен је у почетку рата у Врховну Команду. У свиеи његови награђени су тиме, што је био одређен за начелника штаба Прекоморског Корп, са којим је био под Скадром. Када је пуковник Терзић правио команду над шумадијском дивизијом за начелника оперативног одељења Врховне Команде доведен је пуковник Живко. Сјајни успеси српског оружја у рату с Бугарима великим делом се могу уписати у заслугу пуковнику Живку, који је тако вешто и с толико умешности руковао војним операцијама, да непријатељу нигде није дао подаћи главе. Његови труди и успеси награђени су општим признањем које је тако водило манифестовано од стране народних војних чинилаца појављеном, који му је сада у миру доделен Пуковник Живко је сеоче Шумадинче, које није никад имало никога свога но би га протежирао, а што је увек био у првим редовима у своме колу доказ је његове велике вредности, коју је посведочио на сваконе послу на коме је био.

Осветници Косова

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

† Драгутин Јанковић

КОМАНДИР ЧЕТЕ У 7. ПУКУ I ПОЗИВА

СЛАВНО ПАО ЗА РУМАНОВУ

У једном ранијем броју ми смо донели слику овог хероја, из млађег доба, а овде доносимо његову слику пред полазак у рат у коме је осветлао образ и сачувао и себи и своме породу лепо име за вечна времена.

Слава славно палом!

Наше војсковође

ЂЕНЕРАЛШТАБНИ ПУКОВНИК

Стеван С. Хаџић

Дринску дивизију у првом позиву у рату с Бугарима водио је ђенералштабни пуковник Стеван С. Хаџић, који у рату с Турцима није учествовао, јер је био болестан. Већ из првога рата прослављена дринска дивизија, која је имала највише битака, највише губитака али и највеће успехе, у другоме рату имала је, да на себе прими први и најснажнији бугарски напад при мучком њиховом преласку. Тај напад разбио се о силан отпор дринске дивизије, која је имала велике губитке, али у борби не само да није подлегла ни далеко јачем противнику, но га је силно одбила и натерала на бегство. После успешног одбијања непријатеља на Шћипу дринска дивизија, не осећајући умора, летела је како је кад где требала помоћ. Свуда је на време стизала, а где се она појавила непријатељ је био начисто с тим, да на успех не може рачунати. Дрински су у небројено битака документовали своје јуначтво, а били су срећни да имају и одличне вође, те у томе треба тражити узрока, што су они имали успех за успехом, прослављајући и себе и српско оружје. Пуковник Хаџић, достојан син једног исто тако одличног ратника и војсковође, водио је дринску дивизију тако одлично, да је она својим успесима надмашавала. Награда и признање нису могли изостати. За документовану своју војничку способност, о којој су виша војнички кругови имала најлепше мишљење, он је добио један од најлепших положаја у српској војсци, који му мора чинити највећу част. Војвода Путник изабрао га је за свога првог помоћника у главном ђенералштабу.

Пуковник Хаџић је београдско дете. Овде се школовао а у Војну Академију је ступио 1. септембра 1889 с 19. класом коју је свршио као најбољи, први у класи. Рат га је затекао на положају српског војног аташеја у Петрограду.

Наши јунаци

Браћа Петровићи

Наша слика приказује два млада хероја, два дична сина београдског професора Пере Петровића, поручника Николе и студента Трговачке Академије Вукашина. Никола је за своје јуначтво, као водник у VII пуку I позива одликован златном медаљом за храброст, а не мањи јунак био је и у другоме рату у коју је полетео још болестан. Вукашин је тешко рањен на Лисици, а био је међу првима који је полетео и у бој с Бугарима, у коме се такође одликовао. Благо оцу, који се оваком децом може поносити.

Црногорци осветници Сливнице

ПОТПОРУЧНИК † **Риста М. Радусиновић**

У крвавој борби на Брегалници 5 јула витешки је пао борећи се за заветну српску мисао црногорски пешадијски потпоручник Риста Радусиновић, командир митраљеског одељења. Пок. Риста се са својим Љешњанима особито истакао у оба рата и с Турцима и с Бугарима. Пао је у 30. години.

Слава му!

Осветници Сливнице

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

† Милош Глигоријевић

КОМАНДИР 4. ЧЕТЕ, 4. БАТАЉОНА, 17. ПУКА ПОЗНАТОГ РАТНИМ ПОДВИГОМ

Близу три стотине гробова на гробљу у Кривој Паланци крију наше дичне војнике које је покосила колера. Међу њима је и Миша Глигоријевић, капетан друге класе у 17. пешадијском пуку.

У пуку, чије име блиста међу нашим пуковима, капетан Глигоријевић је јуначки издржао све борбе од Рујна до Скадра и све оне љуте бојеве у српско бугарском рату у којима је његов пук учествовао. Зрно га није нашло, и ако се он њега није застрашио Али када је из последње борбе, на Говедарнику, изашао, дохватила га је колера и прогутала, као и толике друге жртве.

Спреман, пун такта, савесан на послу до крајности, без и једне мане и једног порока, капетан Глигоријевић је био узор официра у миру. Такав је остао и у рату, такав је био до последњег даха живота Његови војници и његови другови заплакали су за њим као за братом рођеним.

Лака му српска земља и вечан помен његовој јуначкој и честитој души!

Читаоцима

Због опширности извештаја о свечаном повратку војске у престоницу изостало је више за овај број спремљених слика, као и описи некојих слика из овога броја, који ће ући у идући број.

Наши Јунаци

† Тодор Ђ. Раденковић

Резервни поднаредник, занатски трговац и економ из Сићева.

Покојни Тоша био је као поднаредник војник у српско-турском рату, и свуда се одликовао својом храброшћу, жртвујући свој живот за свога Краља и своју малу и драгу Отаџбину, као што су и његови претци чинили.

Одликовао се у борбама на Преполцу, Мердарима, Приштини, Косову, Злетову, Брегалници, Штипу и Кочанима.

Наши непријатеља Турци и Бугари не зададоше му толико бриге, јер их је он са својом водом обарао као снопље, и тако, када је требао да се нађе у кругу своје породице, и да им прича своје ратне доживљаје — њега изненада, покоси мучки непријатељ — колера. Тоша је умро од колере у III. пољској болници у Кочанима 11. јула.

Покојни Тоша је рођен фебруара месеца 1874 године у Сићеву. Једанаест је син угледних родитеља мајке пок. Ангелине и оца Ђорђа Раденковића, сада занатског трговца у Београду.

Свршио је основну школу у своме родном месту у Сићеву, један разред гимназије у Нишу и ратарску школу у Краљеву са одличним успехом. Мајд је остао удовац са два сина и две кћери.

Најстарији му син Константин сада је на студијама у Немачкој, где изучава трг. академију са виноградарством и подрумарством.

Пок. Тоша био је један од наших најскромнијих и најзаузетијих радника на пољу виноградарства, каквих је радила данас у опште код нас реткост. Он је први засновао виноградарство и капемљење лозе у Сићеву и у целој околини. Калеми из његовог на далеко чувеног расадника, растурани су као најбоља дуж целе Србије.

У пок. Тоши изгубила је његова породица једног ретког сина, родитеља и домаћина; држава доброг војника, а општа привреда одличног и спремног радника. Кћи, његов најстарији син, обећава, да ће бити достојан наследник свога оца.

Нека је вечан помен јунаку Тоши!

КАПЕТАН МИЛИЋ

— Слика из наступања српске војске на Скопље. —

Бој око Куманова... Турака више него што смо се надали. Дошли смо пред Куманово брзо после најуспешнијих борби на Рујну и на Старцу. Наше трупе веселе, жељне борбе и окршаја. Знали смо да ћемо ту да се боримо, али се нисмо надали, да ће борба да буде тешка и дуга.

Ноћ је била тамна и гушта. Кад смо пошли на положаје, тишина је била потпуна. Војници као да предосећају тежину задатка, као да знају да се овде има да покаже да ли смо заслужни имена, које носимо.

Чује се само команда, изговарана шапатом. Команданти издају наредбе ужурбано. Командири се брзо спремају. Издвајају своје трупе и одлазе на положаје, тихо, без шума, без и једног знака да предосећају опасност, у коју се улази. Нигде да назреш бојазан, нигде да видиш страх. Све иде уређено све се креће правилно. Само кад се трупе одвајају једна од друге, само се тада види да се официри погледају мало дубље, а војници застану да се још једном виде са својим друговима који остају, па се онда само чује одмерен корак оних који одлазе, и мирно припремање оних који остају.

Целу ноћ је тако ишло и у јутру је било све готово. Нисмо знали кад ће да почне борба, али зором је било све готово.

Хладно, магловито јутро. Дан пре тога био је кишовит, натмурен; јутро је било још ружније. Јесења киша сипи, не види се ни на 300 метара.

Стојимо и чекамо. Војници прозебли, јер се ватра није смела ложити, али ипак свежи. Гледају у своје старешине и канда питају: „Кад ћемо?" „Докле ћемо да чекамо"?

Кад се магла поче полагано да диже, пуче први турски топ на десном крилу. Прво потмуо пуцањ, затим тежак тутањ и онда трескање по граната зари негде у позадини наших трупа.

Наше топџије, које су целе ноћи уприлали погледе у маглом завијене непријатељске положаје, прихватише ватру.

Наста трескање. Пешадија уђе у борбу. Бој се бије на целој линији.

Турци имају тачно одмерено одстојање и погађају добро: траже и брзо налазе наше резерве, туку нашу запрегу, ломажу ватру своје пешадије.

Али све то ништа не помаже. Наша артилерија коси, уништује сваког часа турску артилерију, уноси страх и трепет у непријатељске стрелце.

Турака је било више него нас. Да би осујетили везу између прве армије и колоне генерала Степановића, они су изменили план па су на Куманово довели сву војску, коју су имали у околини. И то своју најбољу војску са артилеријом којом управљају немачки официри.

Резерве се шаљу у ланац, наше трупе чине чуда од јуначаства, али Турци не одступају. Више их је. Наши се редови проређују, пада јунак за јунаком, пошто се скупо продао, али се ситуација не мења.

На једаред се по јачини турске ватре осети, да је Турцима стигла помоћ и да су у борбу увели све што су имали.

Наше се трупе међутим налазе на косама, које се тачно оцртавају и лако узимају у нишан. Најистакнутији ма стиже наређење да се повуку у положаје иза места на којима су били, у шанчеве, које смо у вече ископали. И поједине се трупе повлаче полагано, тукући се даље, не правећи ни једну погрешку, и ако је непријатељска ватра страховита.

На једном каменом ћувику, најистакнутија, стоји чета капетана Свете Милића. Он стоји између другог и трећег вода и издаје наредбе. Миран, без и једног знака ужурбаности. Кад му стиже наредба да се повлачи, он само погледа око себе замагљеним погледом, готово бесвесно, и издаде својим војницима потребна наређења. И кад се војници почеше да повлаче, ступи неколико корака напред и онда подиже доглед и загледа се у даљину.

— Господине капетане, наређено је да се одступи до првог шанца! рече му један млад водник, који је био већ пошао па се онда вратио, кад је видео капетана како стоји у киши од куршума.

— Идите ви, сад ћу ја!

Водник се окрете и пође назад.

Турци осетише да се ћувик не брани онако, како се дотле бранио, и окрећу се напред. Наступали су брзо. Топови проламају висове, паклена ватра обасипа турске положаје. Само на ћувику стоји капетан, мирно, као окамењен. Дошао некако већи, снажнији. Куршуми сипају око њега, али га ни један не погађа. Неће га. Војници упрли очи у њега, па као да не дишу, не живе.

Кад се Турци приближише капетан се окрете још једном својим војницима и као да рече нешто, али га нико не чу, и он да у његовој десној руци сену револвер.

— Уби се капетан! прихватише војници и јурнуше напред . . .

После неколико минута Турци у бежали и ми смо наступили.

Само су леле очи капетанове биле склопљене, само оне нису могле да виде увод у једну нашу велику победу.

*

Капетан Милић, јунак по рођењу, војник по васпитању, сматрао је, да је срамота повлачити се и испред јачег непријатеља. Наредбу је извршио. Чету је вратио по водницима, а сам је, и иначе у крвавом окршају рањен, предпоставио смрт повлачењу. Убио се, јер се није хтео повлачити, а напред с војницима није могао, јер је друкчије наредба гласила.

Зар то није редак пример војничког частољубља и готовости, да за српске идеале жртвује оно што је најдрагоценије човеку — живот.

Капетана Милића нема више, али ће се његови херојски подвизи с хвалом и признањем спомињати у српској војсци, која је у оба ова рата пружила безброј примера личног самопожртвовања и храбрости, којој се дивио цео свет.

Капетан Милић у миру био је одличан командир чете и официр кога су красиле све војничке врлине. Он је био војник од главе до пете, живео је за своје војнике, од којих се ретко одвајао и који су у њему имали старешину у чију љубав нису сумњали.

Слава славно палом!

Косовски Осветници

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

† Светислав Милић

Командир чете у 18 пешадијском пуку Краљевића Марка

Славно пао 19. нов. на М. Нагоричану

Какав је српски војник

— Лукшатво и комплиментаст —

Кад су се наши били већ примакли грделским положајима, на вашем десном крилу ваљало је завлађати Лесним Брдом, — положајем који се непосредно наслања на десну грделску чуку.

Једним налетом наши су узели овај положај. Али је било мучно одржати га. Бугари су с Грделе бесомучно надирали, да поврате Лесно Брдо, јер су знали да губећи тај положај, пођадно губе и прву грделску чуку. Јаким одредима кренули су на наше, да их поново отуде потисну и пребаце на Црвени Брег — Али их нису потврли, и ако су били бројно шест, па и више пута јачи.

Наш одред, који је имао да брани заузети положај, имао је снега сто седамдесет људи. Борба је била упорна, људа и очајна. Трајаше је од раног јутра до мрклога мрака. И опет су наши до краја извршили наредбу, која им је још јутру задата, а која је лаконски гласила: *одржати се на положају што дуже.*

Целога дана, за све време борбе, нити су добили хлеба, ни воде, — јер борба није прекидана; нити су рањени могли да се повуку у позадину, нита су мртви могли бити издвојени. Све је то, и борци, и мртви, и рањени, провело цео дан једно уз друго, засипани пушчаним и топовским метцима. И опет нико није ни помишљао на одступање.

Кад је мрак прекинуо борбу, рањенике су испратили на превијалиште; мртве су издвојили и сахранили. А неповређени су и даље остали на положају, и ако су били сасвим проређени: од сто седамдесет само их је четрдесет и осам остало, а сви остали, сто двадесет и два, или су погинули, или су били рањени.

Причао сам тим људима, који су имали тај страшни дан на положају пред Грделом. Разговарам с њима о тој њиховој борби, о томе беспримерноме јунаштву. Они се смеше, као да нису надржали једну страшну борбу с таким многобројним губитцима, већ као да су прегазили преко каквога поточића.

Питам их:

— Што се, за Бога, не повукосте, кад сте већ били изложени тако силним губитцима?

— Како да се повучемо? чуде се они, — кад је наредба гласила, да се држимо докле можемо? Зар и после такве наредбе да се повучемо, кад нас је још четвртина било у животу и без рана?

*

На другоме опет положају наши су били потиснути Бугаре. Али четворица бугарских војника били су се затекли ракија у једној кући, па нису запазили повлачење својих. Кад су их наши војници опколили, они наперише пушке на наше и отвори се пушкарање. Били су само на неколико десетина метара једни од других. Наши су их позивала на предају, али Бугари, пијани, ни да чују, него сипају олово. Један наш војник наишавши и једнога бугарског војника тешко рани. Остали, кад видеше, дигоше кундаке у вис у знак предаје и наши их разоружаше.

Али шта сад биће? Један наш војник, што је био рањио бугарског војника, придаси овоме, диже га и пружи леду, који сваки наш војник собом носи, превија му на рану: крсти се и моли Бога:

— Боже, молим те, да му буде по здрављу! Не дај да га понесем на души!

Па се онда окрене друговима и као правда се:

— Ето, до мало час били смо непријатељи. Он је хтео мене убити, па сам ја њега рањо. Али сад без оружја он више није противник, он је човек.

*

На Грделским положајима је нао у борби један војник, чији је отац био у истоме пуку као коморџија.

Командант пука био је у мучном положају, како да оцу саопшти сиповљеву смрт, већ је смишљао фразе, како да утеши оца, за кога је био чуо да му дође. Али како напанађење! Мало је требало, па да отац тешки команданта.

Чича Мина, — како је име томе оцу, — био је већ сазнао да му је син погинуо па је сам био пошао команданту.

Чим му је пришао, место сваког увода почео је:

— Чији сн мене господине шта знаш, али ти ја више не водим коња. Дајми пушку и пусти ме у ланац да одменим сина.

И командант је морао попустити, и отац је одменио сина.

У свима је борбама после чича Мина био међу првима. И ако је већ у годинама, опет никако није дао да га мимо, другови његова сина, претекну. Командант ми рече да је чича Мину предложио за медаља за храброст.

Жив. Ђ. Дачић.

Наше жртве за Бугаре

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

† Данило Ил. Темељковић

КОМАНДИР I. ЧЕТЕ, 4. БАТАЉОНА XIII. ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА ХАЈДУК ВЕЉКА.

Стотинама, можда и хиљадама драгоцених живота Српски Народ је са пуно самопрегоревања жртвовао да Једрене буде бугарско. Дво наше дивизије херојски су се борише под Једрепом и највише допринеле, да се тврдо Једрене отме од Турака, који су се месецима отпорно бранили. На те две дивизије под зидинама Једрена остали су многи српски гробови. Поред других славом увенчаних хероја приликом заузећа Једрена јуначком је смрћу пао, када је јуришао на челу храбрих Хајлук-Вељкових Крајинаца, пешадијски капетан друге класе Данило Ил. Темељковић. У лору 12 марта један топовски метак га је контузовао, а после неколико минута један куршум га је тако опасно ранио да је после неколико трепута падавоу, изгубивши што је видео да се Једрене љуља и да му је неминовап пад. Тога целог дана борба је била тако страшна, да се његово мртво тело из окршаја могло тек у вече напети и укопати. Тело јуначка пренето је испод Једрена 11 априла у Зајечар, где је са великим почастима погребен у породичној гробници.

Пок. Данило био је одличан официр и примеран старешина, који је уживао пуну љубав својих војника.

Слава му!

ОСВЕТНИЦИ КОС

Резервни пеш. ад. потпоручник † **Коста Живковић**
водник у XI пуку Краљевића
Славно пао на Дреновку 18. јуна.

Пешадијска капетан † **Светомир Станимировић**
командир чете у 17. пуку
Славно пао пред Штипом.

СА БОЈНОГА ПОЉА

„Братоловце", жице испред утврђеног Пирота

Резервни артиљ
† Ђ
Подлегао рани

ОВА и СЛИВНИЦЕ

Пешадијски поручник † **Тодор Нацевић-Кумановац**
(водник у 7. пешадијском пуку
Славно пао на Ретким Буквама.

Резервни пешад. потпоручник † **Милоје Симић**
водник у 9. пешадијском пуку
Славно пао код Криве Паланке

ерски поручник
Живановић
ним тегобама.

ИЗ НОВЕ СРБИЈЕ

Универзитет у Приштини.

ДАН НАРОДНОГ ПРИЗНАЊА

Повратак наше победоносне војске са бојног поља, где је низала победу за победом, у престоницу био је прави Дан Народног Признања славом увенчаним ратницима нашим. Све живо у престоници изашло је на сусрет дичним победницима, на чијем је челу корачао наследник престола српског Александар. Поједа војске више „Славије" из небројених грла дочекана је са урнебесним клицањем, а председник престоничке општине *Љубомир Давидовић* предајући Престолонаследнику дар Београда, златну сабљу, поздравио га је овако:

Ваше Височанство.

Са југа наше увећане отаџбине, из Старе Србије и српске Македоније долазите Височанство са својим заслужним јунацима, да објавите свету и престоници српској: Срби су слободни. Пушка је умутала, топ је умукао, ослобођена раја је проговорила. Задахнут дахом те лепе слободе коју одавно живи, Београд у пуној радости, у пуној срећи може да изговори само једну, искрену реч. Реч са срца: Хвала Височанство.

Ваше Височанство.

Снага и свест нашега народа никада се није тако дивно манифестовала као у овом ослободилачком рату. Она је најпре лагано расла, затим нагло бујала док није набујала у горостас српских армија, које су преплавиле српску земљу од Дунава до Белог Мора, од Јадрана до Једрена. Јунаци су крв точили, робље је сузе проливало али: из крви је слобода никла; из суза се правда подигла; остварише су се тежње читавих столећа; јава је доскорашњи сан многих милијуна. Велико дело ослобођења српскога племена, да које се живи и мре почело је да се изводи. Оно је у Вама, Височанство, нашло своја одважног заточника, а у непобедним српским армијама, најпоузданијег јемца да ће бити и остварено. С вером у Бога, као што је исписано на светим заставама српских јуначких пукова, с вером у несаломљиву снагу свога народа с вером у безграничну љубав народну према слободи носите Височанство и даље слободу жудним слободе.

Височанство

Првим замахом твојим и твојих витезова, однео си слободу Куманову, Скопљу Велесу. Прилепу, Битољу и Охриду. Ова мила места прошлости наше света су места данашњице наше. Света су по светим гробовима деце српске света по јуначким подвизима знаних и незнаних јунака наших. Те велике косурнице ретког пожртвовања речито проповедају: завојевач је побеђен робље је слободно, уништена је сила, родило се право.

Ваше Височанство.

Прве услуге отаџбини својој, прве услуге витешком народу своме, учинили сте у име узвишених принципа: тријумфа слободе над тиранијом, — победе правде над неправдом, слома силе над правом. Тако је и морао отпочети своју службу отаџбини праунук Вожда Карађорђа Син Војводе Петра Мркоњића. Ја Вас молим Височанство служите тим идеалима и даље као човек и као будући владалац српски!

Височанство,

У тренутку кад су се орлови Твоји, „крвавога кљуна до корена и крвавих крила до рамена" спремали гнезду своме, да на ловорикама славе своје одморе своје јуначке кости, поклич убојне трубе позвао их је у нову борбу, у нову славу. У долини тихе Брегалнице, на обалама хучнога Вардара спремао је неблагодарни брат небратски посао, спремао се: да победи непобеђене, да саломи несаломљиве, да унизи прослављене, да отме витешки освојено. да присвоји добро Србиново. И лину крв, Брегалница потече крвава, Вардар у истоки пронесе коње и јунаке. Наша историја није забележила крвавију битку од Косова; није записала ни славнију битку од Цара Душана

Гинуло се и побеђивало се. Борци при издисају као да су чули речи Карађорђеве и Хајдук Вељкове: тако се бије наша децо драга за славу и слободу свога племена.

Тако је морало бити. Народ је свесно поднео велике жртве да би ослободио неослобођене. да би синула срећа несрећнима. да би престале муке мученицима.

Победило се, али се изгинуло. О ви свете сене палих витезова никад вас неће заборавити српски народ и његов Краљ! И данас у данима велике народне радости сећају вас се са дубоком захвалношћу.

Височанство,

Дани у којима живи српско племе велики су. Светло место у сваразвоју њиховог заузима Ваше Височанство и Ваша славна Прва Армија Вама Височанство и Вашој армији, а преко вас и целокупној храброј српској војсци Београд изјављује дубоку, топлу и срдачну захвалност. У знак те захвалности Београд Вас моли да примите Височанство ову сабљу, којом сте у минулим ратовима и Ви и Ваши храбри војници тако витешки руковали; да је носите с гордошћу на коју имаје пуно право осветник Косова. победник са Куманова, јунак са Битоља. Нека она Височанство никада не сине без потребе, а кад сине нека се никад не поврати у корице без части за Ваше Височанство, без славе за српско племе.

Добро дошли Височанство са својим витезовима, добро дошли у престоницу која Вас воли и која се Вама поноси. Живели.

После председника општине ступио је пред Престолонаследника председник Народне Скупштине *Андра Николић* са овим речима:

Ваше Височанство,

Овом радосном одушевљеном дочеку који престоница Србије, разумејући своју дужност, чини Вама и Вашим славним победничким четама, придружују се најтоплије и народни представници.

Председниково право и дужност да говори у име Народне Скупштине мени никад није било пријатније испунити него у овом тренутку, кад имам среће исказати Вам, Височанство, а у лицу Вашем исказати целој војсци српској да Народна Скупштина захваљује војсци за одлично извршење ратног задатка и да њеном светлом јуначтву одаје признање и хвалу.

Народна Скупштина увек се најусрдније старала о нашој војсци, гледајући у њој узданицу Народног Завета. Богу хвала, сад смо испуњени неизмерном радошћу, што се у љутим борбама, у сукобима с јаким противницима осведочило и пред целим светом доказало и потврдило да је наша војска одлична и да је наше надање на њу било оправдано. Сад је Народна Узданица постала Народно Поуздање, чврст темељ напретку и свестраном развитку народа

Сад је јасно. сад могу сви увидети да светле војничке заставе наше војске. које су у победном ходу прешле Албанију Стару Србију, Македонију и Тракију. не закрилују само војничке јединице него су још моћна заштита и српској слободи, српској школи. српско трговини, српском праву и напретку.

Слава српским светлим заставама!

Слава српској војсци!

Још само једну реч. Ви ћете одавде поћи споменику Змаја Топлоског, Кара-Ђорђа, који је у данима рата и јунаштва давао пример. Он је у војничким пословима био вандредно оштар судија. Али ви сте сви, од Краљевске Куће до сиромашне колибе сјајно испунили своју дужност и свој задатак. Ви слободно мо-

жете изаћи пред Њега. Он је видео ваше скупе жртве, он је у небу грлио ваше погинуле другове. На вас ће пасти његов задовољни поглед.

Живела Српска Војска!

Престолонаследник узбуђен и пун радости захвалио се звонким гласом овако:

Ја вам, господо, срдачно благодарим на симпатијама и љубави коју ми у име народног представништва и других Београђана изражавате.

Признање и похвалу коју ви мени упућујете, ја бих хтео врло радо поделити са свима српским официрима и војницима, али на жалост ову нашу велику ратничку тековину не могу поделити са свима њеним творцима јер је велики број оних јунака, који су ово сјајно дело створили, остао на нашим бојним пољима.

Нека нам за утеху послужи то што је вечна њихових светих гробова остала у границама наше нове отаџбине.

Дична и победоносна српска војска победама на Куманову, Прилепу и Битољу, повратила је оне наше земље, које су нам пре толико година турски завојевачи отели.

Победама на Брегалници ми смо Српству сачували дефинитивно те наше земље против нових балканских завојевача.

Гробовима наших јунака код Једрена и Скадра *наш народ је утврдио своје* **првенство на Балкану** као у погледу своје снаге, тако у погледу своје верности и великодушности.

Не великим већ срећним треба да се сматра онај који је командовао у рату овим заиста великим народом.

А захвална Србија, која ја у материјалном погледу тако сјајно извршала ова два рата, поред одавања пијетета палим јунацима, нека пожури да олакша ране и губитке породицама оних јунака који су за њу гинули и овако се сјајно показали.

Поред тога наша браћа на Вардару, на обали Дрима и Брегалнице желно и што пре очекују од својих ослободитеља културу и цивилизацију, јер наша Македонија и Стара Србија имају да буду напоредо са Шумадијом најјачи стубови наше домовине.

Ја вас, господо, молим да узвикнемо: „Нека је слава оним јунацима који су пали за срећу и благостање наше земље. Живео српски народ"!

После тога Престолонаследник је примио почасне дарове од разних корпорација и војвода Путник лаворов венац од милосрдних сестара, којима се он топло захвалио као „војсци српског милосрђа", па је настало дефиловање војске улицом Немањином, Карађорђевом до Калемегдана. Све улице биле су препуне света, који је одушевљено поздрављао срећне ратнике.

По програму пре подне је извршено освећење Карађорђева споменика на Калемегдану.

Када је споменик откривен приступио му је *Ив. В. Крај* и изговорио ове речи:

Откривајући споменик свог деда Карађорђа, моја прва реч нека је топла захвалност српској војсци, која својим прилозима подиже овај видни знак свог пијетета према Вожду.

Али Карађорђа српска је војска задужила још нечим много вишим. Она му је дигла споменик најређи и најскупљи: својом крвљу. После 100 година она је пошла тамо, куд је он хтео, путем ка Косову, па имајући бољу спрему и бољу срећу од њега, повратила старе српске земље и царске столице. Њеној души биће данас необично драго да погледа на ону Србију и њене витезове.

Живела српска војска!

Министар просвете *Љуба Јовановић* држао је за тим овај говор о стварању Србије:

Ваше Величанство,

Ваша Височанства,

Пребила се бритка сабља, и златна се круна смрвила, и са свим оним што потону, у крви — потону, прошаде и мучна тековина наше старе историје: државни живот српски. Од тада Срби постоје као народ. И за све време пуне, само се брине и ради о народним невољама, о народним потребама, о његовим правима, повлаштицама, али не о држави.

Свети изузетци, како је појава Деспота Ђурђа Бранковића крајем XVI века, истичу питање о својој независној Србији, али они сину и нестану и за више од триста година Србин разједињен вером, подељен међу разне господаре, служи само за славу и величину туђих царевина.

То је за европски свет било постало тако природно, нешто што се само по себи разуме, да се и дан-ањи не може једва једном престати са тим и не гледати нас више тако. И сад нас још понекад не разумеју ни сама браћа наша, сматрајући Србију као неку просту етнографску појаву и јединицу, од прилике као красне угарске Словаке, готово као Лужичке Србе. Не виде да је овде заједно с народом и земља, државно биће, Краљевина са чисто својим дужностима, потребама, правима функцијама, снагом и захтевима снаге који потичу из једног таког биће.

А ова је промена у судбини нашој настала од 1804 године. Истина и тадашњи је покрет поникао из узрока у главном истих из којих и толики други ранији српски покрети: због тешких изулума народу: и он је настао ради поправке несносног стања народног; Карађорђе није у Орашцу изабран за главара државног већ за вожда народу, па опак Карађорђе основа Србију.

Ту Србију, земљу која има своје омеђено биће, са готово сталним границама од 1804—1813 године видимо непрестано за време овог великог устанка, она постоји а Карађорђе је њен представник представник, који је имао много: десетине стотине главних и хиљаде, десетине хиљада других сарадника, али међу којима се он издиже, што рекао песник, као њен отац, као што се издиже Караџић међу заснивачима нове српске књижевности.

Поврду томе ни њемо тешко наћи у енунцијацијама Карађорђевим; нити је он био човек од речитих изјава, нити је онда било кога који би нам то изјаве бележио. Ми ту потврду морамо познати по ономе што је он радио, а и по оном што није урадио.

Па шта је урадио јунак из Тополе?.. А треба ли не то одговорити пред Србима? Ја ћу само истаћи једну страну, једну црту његова рада. Требало је оне страшне зиме, кад наста сеча света угледнијега по Србији, почети; а колико је страшно почети сведочи песник јунака кад описује у „Горском Вијенцу" спрему за почетак унутрашњег пречишћавања у Црној Гори. Сердар Вукота, заклињући главаре, проклињући издајнике — несмелице, обзивљује унапред да ће се као најбољи сматрати онај који почне: „а ко чиња бити ће најбољи". Да. врло је лако после свршеног посла бити и јуначнији и паметнији; онда за свашта има накнадних кандидата доста.

Па погледајте онај тајни састанак у Орашцу. Нико не може да с прими за воју, неки и несме. Карађорђе нити се намеће нити се у ствари склања, он само каже: како ће бити ако се он прими... и он „чиња"! Почиње у добри час, и почиње непрестано, свуда и на сваком месту. Нема у свих наших досадањих седамнаест округа ни једног јединог где нема трага његовом делању. Где нестиже он стижу његове војводе, али већином стиже он лично од Мишара, Жиче и Тичара према Босни, до Малајнице и Прахова према Бугарској. Од Пожаревца, Смедерева и Београда у Подунављу до Варварина, Дедиграда и Грамаде према Старој Србији лети као муња и свуда

узима решење бојног чвора у своје руке, не толико по власти које му вођство доноси, колико по неисцрпности свога великог ђенија.

И нигде он не допушта да њему непријатељ бира и намеће погодне борбе. Велика Кулин Капетанова војска надире из Шапца ка Београду. Све војводе несумњива јуначтва, изгубиле главу, он долети, растера ратнике Кулинове војске: потисну са Мишара, изабра место борби и претвори га у смишљено поприште најлепше битке. Тако доводи и Мехмед Рушид пашу на Варварин, где му заједно са графом Орурком спрема гроб војсци, тако сруда својом иницијативом ствара догађаје и тим ствара војничку егзистенцију Србије, ствара Србију. Границе које је јој је он обележио, утврђене правим букурешким миром, остале су историска и дипломатска подлога егзистенције Србије све до рата 1877 8. године.

Али место да се и даље задржавам шта је Цеви Ђорђе радио, рад сам споменути — јер ми се чини необично значајно — нешто што он није радио. Да чудно је, што ова силна борбена снага, ова офанзивна иницијатива није никад избијала у унутрашњој политици вођдовој. Ми се на сваком кораку срећемо с покушајима који после првих устаничких успеха потичу и од малих и од великих његових сарадника који иду на то „да се Карађорђева власт ограничи". Они ни од чега не презају, ни од покушаја мучког убиства, ни од оружаног одметништва, ни од самог државног неверства. Тада ни Ђорђе није остајао јагњетом, још мање они који су се прибијали око њега и у његову успеху гледали одржање и напредак своје власти и господарства. Али Ђорђе се само брани, да би могао до краја излужити своју службу Отаџбини. Он до краја као каже Милићевић, „изумљава простотом свога живљења и одсуством жудње за врховну власт своме потомству". Кад му долазе изасланици руске владе и двора, он место да преко њих обезбеди будућност своју и дечију, гонори једном од њих пуковнику Паулуч: „Имајте на уму, Господине, да ја ништа друго не желим него дочекати да се моја Отаџбина претвори бојати да ће опет пасти под јарам отоманскн: тада ћу се ја свега махнути и отићи на свој плуг". То нису биле празне речи. Тај некадашњи смели четовођа, богом намењени велики војвода био је најуреднији домаћин: „Кад није био на војсци, — вели биограф — он је код куће косио, и радио све пољске послове, као и други сељаци. Кад да је, надељавајући оружје, искривио руску колајну коју је носио на прсима". Смеран у јелу, у пићу, у одећу. Обично се носио не као остале војводе, него као остали сељаци.

И он је те традиције оставио у наслеђе својој кући, као што му је оставио и традиције демократизма за политичке режиме његових потомака. Оно што није било демократско у режиму од 1842 до 1858 године није потицало од његова сина Александра него од оних који су 1842 сломили Обреновиће. Као год што се под Карађорђевом сенком у првом уставку радило иного што никад он не би мислио, ни жељео, тако се то понављало и после, много после њега. Али остаје као стечена историска истина да ни у њега ни у његових потомака није било ни жудње ни најмање значајног примера какве њихове борбе с народом ради каквих владарских прерогатива.

И где, као по неком чуду, тај исти Карађорђе, који не уме пожелети круне, даје Србији династију која обнавља старо Немањићево крунисање и, чувајући суревњиво завештана јој праородитељска начела, даје доиста „српској круни нови сјај", умећући у њу драго камење које се зову Нови Пазар, Приштина, Призрен, Прилип, Битољ, Скопље, Кратово, Кочане.

Да, јер и тамо су славне заставе наших Дунаваца, Дринаца, Шумадинаца, Тимочана и Моравaца пошле трагом који им је Ђорђе оставио, као год што је он обележио пут на југ и на запад и онај војсци која је 1876 и 1877 године пошла у свети бој. И тада и сада ношена сујница света знамења Отаџбине онамо куд је полазила његова војска 1809 године. Пуцала је пушка на Сјеници, на Новом Пазару, око Суводола, на Лабу, као и пре стотину година. Па и кад су наши нови Обилићи пошли и стигли даље од Ђурђа и од његових најсмелијих ратника, нашли су места, градове, поља и планине на којима је жудела месо оног великога поколења. Ниг на Ситници није знао само кроз петвековну дальину поклич коњима прегажених Лазаревих витезова нити на Вардар само светао спомен на славе наше XIII и XIV века, не, нас је тамо водио дуг који је Србија дуговала грем оном силним јуначима и војводама који из Санџака, из Пећи, од Призрена, од Гостивара, из Охрида и са његова дивног језера полетеше и лиле своју крв по разбојиштима садашње Србије, свесни да помажући њено стварање спремају слободу и својим постојбинама. Тако је пре стотину година посведочена крвна, мисаона и осећајна веза између северних и јужних, нових, крајева наше проширене Србије. Доиста се ми можемо презрино насмејати кад слушамо трњења да је Србија почела мислити и радити за Стару Србију и Македонију само после 1878 године на подстаке једне туђинске владе која је желела да наша млада Краљевина на тај начин заборави на сестру преко Дрине. На то одговора Карађорђева Србија која је још 1807 године у програм својих будућих граница унела и Скопље па то своопштила Русији и још онда добила за то и најшире одобрење.

И кад ми тако у оснивача нове српске државе налазимо толико сведочанства да су не само били дорасли своме задатку те њу онако чудесно васкрсли из оног великога косовскога гроба, него да су јој схватила по годбе опстанка, напретка, свестраног снажења и ширења, и да су јој засновали темеље на широкој, непромењеној и неисколебљивој мисли српског демократског национализма, бујној и плодоносној мисли која њу прожима и дише од самог постанка све до данас, на стојимо збиља задивљени пред оним дивовским „поколењем за песму створеним." А у том чудесном колену, који броји оноликe великане, стоји међу њима као Свети Сава међу српским архипастирима, као Душан међу Немањићима, стоји топлолики херој, дичан друг старих великих прегалаца Часлава, Стевана Немање који из мртвих дизаху и уједињаваху Србе свога доба. Црноме Ђорђију који се у општем злу не понизи, који се у свом добру никад не понесе, који уме без колебања почети, које знаде онако величанствено, без застајкивања наставити, нека је од стране свих Срба у веке векова хвала и слава! слава! слава!

Министар војни ђенерал *Милош Божанчић* предао је споменик председнику београдске општине овим говором:

Господине председниче:

Преко овог светог места, на коме је подигнут овај споменик, пре 107 година. Врховни Вожд Српскога Народа Велики и Бесмртни Карађорђе оснивач славом увенчане династије Карађорђевића, лично, са мачем у руци, на челу својих ратних другова, проломио је београдску тврђаву, срушио у њој турску силу и начео силно османлијско царство

Цео свет чуо је тада за овај подвиг његов и наших витешких предака.

Свако поштује Вождовог ратног похода буди свете спомене у захвалној души данашњих захвалних Срба; али ово место и спомен знамените 1806. год. Србству су нарочито мили и драги, јер је тада овде, пред војничким генијем Карађорђевим и витештвом његових другова наших предака, заједно са овим великим утврђењима, пала и сама глава земље Београд, данашњ престоница наше славне и миле Отаџбине Србије. Зато је баш на овом месту поникао овај споменик.

Краљевско српска родољубива војска није могла остати равнодушна према неумрлој сени Оца Србије Великог Карађорђа, овога славног Витеза, овога нај-

већег Србина, који прену намучени српски народ из вековног ропства 1804. године, и који је по речима нашега песника Његоша:

„дупо живот српског душа...
„српске мишине јунаштвом заиграше...
„и варварске лађе крушио...

Српска војска да би дала израза захвалности и дивљења према сени Оца Србије, Бесмртнога Вожда Карађорђа, подиже њему, оставља Србству овај скромни споменик, који ће кроз векове указивати новим покољењима на Ореол Славе, који краси бесмртну главу овога Великана, и на захвалност данашње генерације Краљевско-српске војске. Српска војска је тим срећнија и поноснија што овај споменик оставља Србству данас, долазећи непосредно са бојних поља; са ослобођеног Косова, из Старе Србије, Албаније, Маћедоније и Тракије, куда је, по светлом примеру Витешкога Оца Србије, гредила путем славе и части и проносила своје победоносне Заставе из боја у бој, из славе у славу, и одакле је данас дошла да баш на овом месту свиће своје славом увенчане заставе да мирно отпочину.

Господине Председниче.

Као представника Краљевске престонице, ја Вас у име Српске војске молим да примите на чување овај споменик, који Краљевско Српска Војска преко Вас предаје у аманет престоници Београду и миломе Србству.

Нека би дао велики Бог да овај споменик буде жижа, око које ће се скупљати Срби са свих страна, кад год устреба да се развију наше славне заставе, те да нас поведу онамо, куда је тежио ђеније Великога Вожда Карађорђа.

Слава неумрлом Карађорђу!

Слава свима великим синовима српског народа који падоше за част и славу Отаџбине!

Слава им!

Председник општине *Љубомир Давидовић* примајући споменик изговорио је ово:

Ваше Величанство, Ваша Височанства!

Са дубоким пијететом који обузима душу сваког београђанина, у име престонице наше увенчане и срећне Отаџбине, примам у свети аманат споменик Вожда Карађорђа, Великога Сина питоме Шумадије. Примам га данас: кад се грли прошлост са садашњицом: кад унук довршује оно што је дед давно започео, кад малена Србија постаје виђеном државом. С колико је то напора постигнуто, с колико је то жртава искупљено?

Дани дуге прошлости наше били су дани безнађа нашег, беху дошли последњи часови једнога читавога народа. Душа је већ подрхтавала, срце је стрепило да не усахне врело живота народног. У болу без јаука, у очају без страха народ је стотинама година, лио је у њ топле сузе да не пресуши. Страхотна јава већ је шапатала: пропашће српско племе. И неби тако. У најкритичнијем тренутку Шумадија је одгајила сина, који је умео и другима да удахне у душу своју неопходну одлуку: слободно живети или умрети. Отпоче борба; дуга, крвава, славна, Орашац постаде олтар, цела Шумадија велики храм у коме се самопрегорево само слободи служило. Првосвештеник у томе величанственоме храму био је јуначки Карађорђе. Као сури орао прелетао је с краја на крај своје Србије: јављао се свуда да: постакнице посустале, подигне пале, окрабри уплашене, оснажи јуначе. Његово јунаштво постаје страх угњетачу; нада угњетеноме. Пали се подигоше, уплашени се охрабрише; јунаштву српском не беше такмаца.

Подрињe је Карађорђу песме певало. Видин је видео његова Велька, Косово наслућиваше у њему свога осветника.

Карађорђе посеја оно што нас је хранило до данашњих дана. И данас српско јунаштво сија неугасном светлошћу. Оно није ништа мање од јунаштва доба Карађорђева. Куманово се нестиди Мишара; Битољ не звиди Делиграду; Брегалница је била крвзвија од Мораве код Варварина. Јунаштво прошлости наше поноси се јунаштвом данашњице наше; данашње јунаштво захвално се клања јунаштву Карађорђева времена: С тога јунаци с Куманова и Скопља, Велеса и Прилипа, Битоља и Охрида, Приштине и Призрена, Сјенице и Новог Пазара, Љеша и Драча, са Косова и Овчега поља подижу овај споменик првоме јунаку наше новије историје. Овај споменик нека буде први у низу који ће се још дуго подизати јунаштву српском. Подизаће се јер јунаштво не трне у нашем племену. Имаће још дуго и ко ће и коме ће споменике дизати.

Наша је дужност да ту дивну врлину нашега народа гајимо и развијамо. Ми то морамо чинити, јер нам без тога живота нема. Без пожртвовања не можемо освојити што је наше. Пред спомеником највећег јунака ми се заричемо: гајићемо српско јунаштво, чуваћемо српске јунаке.

Београд није могао у свечанијем тренутку примити драгоценији аманет. Српска војска пре ратова за ослобођење подигла је споменик јунаку: српска војска после ратова славом увенчана открива споменик славом увенчаном. Она је враћајући се са крвава огрлића похитала са својим Врховним Командантом Краљем Петром, да пред Спомеником Карађорђевим објави племену српском и свима народима, који воле слободу народа: да су српске земље, дивне српске земље од Дунава до заносно лепих обала Македонских језера слободна. Лепше се уздарје Вожду није могло донети: лепше се место за прославу слободе није могло изабрати.

Света Сени Карађорђева: Пред Твојим спомеником данас су окупљени Твоји унуци и праунуци, Краљ српски са Домом Својим, представници српскога народа, кога си ти толико волео, јуначка војска српска, чијим си се јунаштвом у своје доба дичио и поносио, окупили су се да ти се поклоне али да ти се и заветују: да ће слободу народну чувати као најдраже благо на свету, које им ти остављаш у аманет Велики Вожде наш, — само тако биће достојни благослова Твога Велика Српска Душо!"

У вече су најугледнији грађани носили пред двор бакљаду. Том приликом Њ. В. Краља је поздравио *Тодор Михајловић*:

Краљу Господару!

Одана ти престоница, која никад ни у бризи ни у радости, није двојила своје осећаје од Твојих и данас је срећна што ти може честитати овај велики доживљај, повратак с бојиога поља Твога јуначкога сина и наше узданице, наше будућности, нашега милога Престолонаследника на челу храбре српске војске, с којом је он извојевао један низ победа које ће испунити најсветлије стране историје српскога народа.

Читав један век је протекао кравав борбе и тешких напора за ослобођење крста од некрста. И тај век и та борба, зачела је када се пре сто година Твој Дед, прослављени и велики Вожд појавио на Орашцу, те

„диже народ, крети земљу а варварске лађе сруши;
из мртвијех Срба дозва дупу живот српској души".

Након равно сто година, Господару, помолио си се Ти Богу на Орашцу и заветовао светим аманетом Великог Ти Деда. И гле, народи балкански које је он некада први позвао да се пробуде из мртвачкога сна преносе се на Твој позив и Ти, Господару, доврши, дело на југу што је он започео.

Значајно је и велико дело, Господару, које си с Твојом јуначком војском и родољубивим и мудрим саветницима Твојим завршио. Историја од јуче и данас испуњава нас, савременике њене, поносом и гордошћу и надахњује нас захвалношћу и љубоком одношћу према Теби и Твоме Дому, Господару! Из те захвалности и оданости, Господару, биће и наша готовост да те и даље пожртвовно помажемо у свима Твојим будућим напорима за добро, углед величину и сјај Србије која се сада простире од Дрима до Струме и од Дунава до лепих Македонских језера.

Живео нам љубљени и узвишени Краљу!

Живео јуначки Ти Син, Престолонаследник Александар!

Да живи цео Твој благословени Дом!

Њ. В. Краљ се са балкона захвалио овако:

Драги моји Београђани,

Данашњи дан дубоко ме је потресао и обрадовао

Потресао ме, јер сам видео, колико су топла Ваша осећања према моме сину, наследнику престола: колико је искрено Ваше поштовање, према помену мога деда, и најзад ево сад, колико су велике Ваше симпатије за мој дом. А обрадовао ме, јер се у свима Вашим манифестацијама показало тако дивно, колико цените нашу драгу војску, и како срдачно и са признањем, излазите на сусрет нашим дичним борцима. Ја се са свима мојима поносим љубављу моје престонице, и верујте, да Вам је истом топлином враћамо. Нека би Бог дао да српском престолу вазда буде најјачи ослонац љубав народна.

Хвала Вам, дакле, моји драги Београђани, хвала Вам од свег срца. Живели.

На свечаном ручку у двору Њ. В. Краљу је на здравио председник министарства *Никола П. Пашић* овако:

Ваше Величанство и Ваша Височанства

У овим историским данима дозволите ми, Ваше Величанство, да узмем себи слободу да дадем израза општој народној радости, што је Косово освећено, што је Сливнички заседнак сјаја српског оружја збрисан, што је име Србиново високо уздигнуто — што је Велика Србија створена. Сва та велика светла историска дела, извршена су под мудром и патриотском управом Вашега Величанства.

Несмртни Вожд васкрсную је српски народ, задивио јуначштвом цео свет и снагом и пожртвовањем пробуђеног српског народа засновао српску државу — нову Србију.

Све што је после тих херојских дана настало само је било слаби наставак огромног задатка.

Србија је напредовала, али је полет изгубила и доживила да је ноше балканске државе претекну.

Тек под мудром и родољубивом управом Вашег Величанства, које је своју управу заснивало на слози с Народом Српским, — могла је Србија прибрати своју растројену снагу.

Требало је и труда и пожртвовања и сталности да се зацеле ране рђавих година да се државне финансије уреде, да се економско стање побољша, да се финансиска моћ државе подигне и наоружање војске изврши, да се Србија вине из унутрашњих ситних спорова на висину задатка српског народа, и приступи остварењу српске заветне мисли.

Ове светле историске дане ове велике народне тековине, не би могле доћи, да се раније нису стварали повољни услови, да се није стално и неуморно радило, често пута под врло мучним приликама и борбама.

Тај непрекидни рад на спреми Србије за извршење њеног националног задатка, могао се је извршити под сталном помоћи и заштитом Вашега Величанства.

Очекивани дани наступили су — и Ваше Величанство са својом спремном и одушевљеном војском кренуло се је пут тужног Косова.

Одушевљена спремна и неустрашима српска војска — прва армија под командом Вашега узвишеног сина, а нашега омиљеног престолонаследника Александра сударила се је с Турском силом на Куманову и у два дневној љутој бици славно је побеђена турска војска и Косово ослобођено

Од те одсудне велике победе, српска војска под командом младог, одушевљеног и храброг престолонаследника ишла је од једне победе до друге и ослободила је уз помоћ осталих армија целу немањићску Стару Србију са старим престоницима наших старих краљева и царева.

Ове светле историске догађаје, ова велика јуначка дела ово препорођење српског народа, ове велике српске тековине, везане су како за име Вашега Величанства, тако исто и за име Вашега Сина, нашег милог и храброг Престолонаследника Александра, за имена унука и праунука бесмртног Вожда, везане су за Дом Карађорђевића, под којим је Србија основана и сада Велика Србија створена.

С дубоким уверењем да дајем израза осећањима радости целог Српског Народа, да дајем израза *сјајним надама*, које нам обећава храбри Престолонаследник Александар, подижем ову чашу у његово здравље.

Живео! Живео! Живео!

На здравицу Пашића одговорио је Њ. Кр. В. престолонаследник Александар овако:

Господине Председниче, у име Њ. В. Краља и у име Своје ја сматрам за пријатну дужност да Вам из свег срца захвалим што сте се, у овим данима најновије и најславније српске историје, на првоме месту сетили и одали дужну пошту творцу Нове Србије, символу свих српских идеала и праоцу Дома нашега — Вожду Карађорју. Ја вам тако исто благодарим на изразима пуним признања за великодушну владавину Мога Узвишеног Родитеља, Њ. В. Краља. Са Моје стране пак примите искрену захвалност за ласкаве речи које сте били љубазни упутити на Моју личност, нарочито у погледу нада које српски народ у Мене с правом полаже.

На основи животних потреба српскога народа његових славних традиција и његове достојне будућности — засновао је још славни Карађорђе не само нову српску државу већ и нове идеале Српскога народа. *Са народом и за његово добро!* — То је била девиза Карађорђева. Та идеја водила била је и остаће животан циљ свих Његових потомака Од заклетве, која је положена у Орашцу 1804. године, везана је судбина Карађорђевог Дома са судбином српскога народа. Отуда је и за нас Косово било тешка рана, која се морала исцелити, а Сливница сравна љага, која се морала опрати.

И велики геније нашега напаћеног народа дочекао је свој тријумф. За свега десет година владавине мог узвишеног оца, правилно упућена и патриотски надахнута снага српскога народа извојевала је у два минула славна рата не само нову територију старе српске државе, већ и нов углед и нову славу српскоме имену. Стварањем услова за економски напредак, трговинску независност и финансијски полет завођењем праве слободе и законитости у држави, Србија је дошла у могућност да невероватном брзином усаврши све своје физичке и духовне способности и да поврати своје првенство међу балканским државама и народима. Економско и финансијско ново стање пружише нам могућност да убојну земаљску снагу спремимо и усавршимо

до оне исте висине, до које слобода и просвећени па триотизам уздигоше наш народ и наше војнике: — до највишег и најзадивљег степена националне свести и херојског самопрегоревања! У том погледу нека приме наше пуно признање и голму захвалност сви они, који својим патриотским радом допринеше: да Србија постане војнички сигурна, морално крепка и национално поносна!

Господо!

Херојски подвизи у прошлој и овој години наше дичне војске, као и извојеване велике државне и националне тековине наше, нека нам свима буду успомена и подстрек да свима својим силама настанемо, да велика Србија на велико и ради, да више и боље производи да се њено природно богатство претвори у богатство њеногa народа, да њена трговина постане обилнија и разноврснија а благотворни зраци просвете да допру и до најзабаченијих кутака удвојене Србије да нам чувар државне независности и националне части — наша војска — буде не само бројно већа и технички савршенија већ да настави и развије своје славне садашње традиције.

Ја дижем ову чашу за сјајну бруљност Србије, којој смо сви дужни посветити све своје силе, и позивам вас, господо, да самном узвикнете: Живео Српски Народ!

Општина београдска у част доласка војске, поред тога што је украсила варош одлучила је, да се Теразије назове Трг Престолонаследника Александра. одобрила је 100 000 динара за споменик Победе и 20 000 динара и плац за Инвалидски Дом за војнике при редила ручак на Бањици, а за официре банкет у „Бристолу."

Осветници Косова и Сливнице ушли су у Београд кроз тријумфалне капије са значајним натписима.

Капије почињу од Славије и ређају се Немањином и Карађорђевом улицом до Кзлемегдана, па онда Кнез Михајловом и Краљ Милановом улицом до Славије.

Прва је капија на празном простору код „Славија" и носи ове натписе с једне стране: — „Куманово — Скопље — Прилеп — Битољ — Добро дошли, осветници Косова! С друге стране: „Штип — Кочане — Босиљград — Радовиште. — Ви имате су чиг пред Милоша".

У Немањиној улици подигнуте су две капије. Прва носи натпис, с једне стране: „Вите ће се грабит у бјекове, да вам вјенце достојне сашлету", с друге стране: „Душаново Скопље сад је наше. Вама слава то је дело ваше"! — Друга капија има натпис с једне стране: „Бјежи грдна клетво с рода, завјет Срби испунише!", а с друге стране: „Од Једрена до Јадрана ори с слава наших дана".

Капија у почетку Карађорђеве улице носи с једне стране наслов: „Косово је осв&ћено, — Сливница је покајана", а с друге: „1389. (Косовска битка) — 1912, — 1883 (Сливница) — 1913."

Капија код „Београдске Задруге" носи овај натпис: „Част и слава палим за Отаџбину!", а са друге стране: „Слава српским херојима!"; капија код „Мирковића и Лучића", с једне стране: „Живела Српска Војска", а са друге стране: „1389. — 1912." Капија код хотел „Националa" има ове натписе: „Живели српски официри"! и „1885. — 1913", а капије, које су на улазу Калимегдана, на Калимегдану и у почетку Кнез Михајлове улице, најлепше су али без натписа.

Капија код фирме Јефта Павловић и Комп. у Кнез Михајловој улици има са једне стране натпис: „Слава Врховном Команданту", а с друге стране: „Мудрост владаоца и снага народа, то су победници!

Капија код „Русије" носи натпис: „Нек се овај виек горди нада свијем вјековима", а са друге стране „Слава Престолонаследнику!". Капија код „Гранд Хотела" има натпис: „Живела српска војска" и „Име вам се хвалом споминьало док је сунца и док је мјесеца".

На последњој капији код „Руског Цара" с једне стране стоји: „Слава Војводи Путнику!", а са друге: „За Косово — Куманово; за Сливницу — Брегалницу", а на новом Тргу Престолонаследника Александра на једној приватној свечаној капији у част победника пише:

Закликтао бели оро
У бујноме своме жару
Дична, храбра српска војска
Вратила нам славу стару.

*

Благо вама од сад и до вијека
Ви имате су чим пред Милоша
И пред друге српске витезове.

Осветници Косова и Сливнице

РЕЗЕРВНИ АРТИЉЕРИСКИ ПОРУЧНИК

† Д-р Ђорђе Миловановић

И ред Љубе Јовановића, а истом трагичном смрћу, српско новинарство изгубило је још једнога свога члана д-ра Бошу Миловановића, који је подлегао код рањавања на Велесу, пошто је изразио све борбе и одликовао се у њима и присећавшу и личном храброшћу, која је била једна особина свих интелигентних људи у овим ратовима. Као интелигентан човек свесан задатака Србије д-р Бошко је по свршеним студијама, када се као доктор филозофије вратио из Немачке, одслужио свој рок у артиљерији и положио испит за резервног официра, да би своме народу и на томе пољу могао послужити ако затреба. И дође то време пре но што се и сам надао и он пође као потпоручник у рат с Турцима. Одликовао се и награђен је чином поручника. У чествовао је и у рату с Бугарима, али не дочека да види плодове својих напора и српске успехе, које је, поред хиљадама других, платио својом главом. Први дани борбе с Бугарима заронио се колером, којој је подлегао 28. јуна у Велесу, у најбољом добу своје младости, тек што је ступио у јавни живот. Пок. д-р Бошко био је зрелан и даровит публициста, који се новинарством бавио с пуно љубави од ране своје младости. Својом широком интелигенцијом он је долазио у ред наших одличних новинара. Смрт његова тежак је губитак не само за породицу но и за друштво, у којој оскудевамо људима његове спреме и радљивости.

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† Коста Живковић

Другог дана борбе с Бугарима, 18. јуна, у крвавом окршају на Дреневу, где су нашли одмах сјајну победу, ту победу искупили смо многим жртвама. Ту је уз свога команднра, капетана Душана Ђорђевића, пао од бугарског пушчаног, који му је равно утробу, резервни потпоручник Коста Живковић, поднар XI. пешадијског пука Карађорђа учитељ из Вавиана, у београдској Клубари. Тело му је брат д-р Сима Марковић пренео у родно му место Бољевац. Пок. Коста је гимназију учио у Крагујевцу, а учитељску је школу свршио у Алексинцу. Био је одличан учитељ и исто тако одличан војачка старешина. За показану храброст у рату с Турцима одликован је сребрном медаљом, а у борби на Дреневу, где је славно окрвављен силан бугарски отпор, Коста се уписао поново славно је пао за част и величину Отаџбине.

Слава славно нама!

Осветници Сливнице

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН ПРВЕ КЛАСЕ

† Душан Ђорђевић

КОМАНДИР ЧЕТЕ У XI ПУКУ КАРАЂОРЂА

СЛАВНО ПАО НА ДРЕНЕКУ 18 ЈУНА

Борба на Дренеку показала је силну снагу нашег војника, коме у његовом налету нико није у стању против стати. У тој борби наши официри показали су силну своју љубав према Отаџбини, величину свога пожртвовања и готовост, да прва падну на бранику најсветијих интереса Отаџбине. Међу најхрабријим својом смелошћу истицао се капетан Душан Ђорђевић, командир чете у XI. пешадијском пуку. Увиђајући да се борба води на живот и смрт капетан Душан Ђорђевић, са својим вредним војницима био је непрестано на челу чете предходећи примером својим војницима.

Непријатељ је опазио вредност командира најналетљивије чете па су многа за циљ својих погодака њега узели. Добио је неколико рана али он није малаксавао нити је напуштао борбене редове, чврсто решен да или погине или ту на лицу дочека српску победу. Када је већ било сигурно, да Бугара беже капетан Душан пао је смртно погођен. Војници су га изнели из борбе, али је он кратко време за тим издахнуо, задовољан што је своју дужност како треба испунио

ШТАМПАРИЈА НАУМОВИЋ И СТЕФАНОВИЋ, БЕОГРАД, ЧИКА-ЉУБИНА УЛ. БР. 8. ОДГОВОРНИ УРЕДНИК: Ст. Мил. Шајчев.

Број 29. БЕОГРАД, 31 АВГУСТА 1913. ГОД. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

Број 30 филира

У СЛИЦИ И РЕЧИ

УРЕДНИШТВО: Трг Краљевића Александра број 2.

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ. ШИЈАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

НИКОЛА П. ПАШИЋ

ПРВИ ДЕЛЕГАТ СРБИЈЕ У БУКУРЕШТУ.

СРПСКОМ НАРОДУ!

После два рата који скоро годину дана прекидоше ваше послове и ваше напредовање настао је благодетни мир.

У оба та рата наша је војска сјајно извршила поверене јој задатке. У првом, с Турском, само за месец дана она је донела слободу целој Старој Србији и знатном делу Македоније. Дошавши на једној страни пред Арбанију, изашла победосно на Јадранско Море и загрлила се с јуначком црногорском војском, а на другој страни помогла Бугарима да осво'е прву турску престоницу у Јевропи — Једрене.

Али то још не донесе Србији ни стечене ратне плодове ни праведно очекивани мир. Она је била принуђена одлукама јевропских великих сила на лондонској конференцији да се одрече своје најзначајније тековине: да се повуче с Јадранскога Мора, из Албаније да види чак окрњене и саме западне границе Старе Србије. Бугари, наши савезници, не само што нам том приликом не помогоше него нам оспорише већину земаља које је српска војска сама ослободила у јужној Старој Србији и Македонији. Они тим покушаше да нам пресеку везу са нашим савезницима Грцима и да нас тако одбију и од Јегејскога Мора, услед чега би положај Србије постао још тежи и независнији него и раније.

Да све то постигну, Бугари се не задовољише мирним путевима. Они припремише оружани напад, који српска војска у великој битци на Брегалници сјајно одби. Наши јунаци затим у низу срећних бојева, заједно с братском црногорском војском и са савезном грчком војском, сузбише непријатеља до њихових старих државних граница на почетке и прско њих прелазити.

У том тренутку учинила је одлучан корак у корист одржања поремећене равнотеже и мира на Балкану влада Његовог Величанства румунског краља Карола, и мир је закључен и потписан у Букурешту 28. Јула 1913.

Према томе, Ја овим проглашавам присаједињење Краљевини Србији свих освојених области у границама које су одређене: према Краљевини Бугарској уговором о миру закљученом у Букурешту; према Краљевини Грчкој српско грчким споразумом; према Албанији привременом демаркационом линијом и сагласно решењима Амбасадорске Конференције у Лондону, докле нарочита међународна комисија не буде извршила коначно разграничење; према Краљевини Црној Гори за сада демаркационом линијом војне окупације до коначног разграничења; према Босни Херцеговини досадашњом границом.

Докле се законским путем и управа нових присаједињених области не утврди, њима ће се управљати према Мојим Уредбама као и према решењима Моје Владе о примењивању појединих постојећих закона и њиховом увођењу у живот у новоослобођеним крајевима.

Захваљујући витешком прегнућу, несаломљивом јунаштву и непоколебљивој истрајности свих учесника у минулим славним догађајима сад је наша мила Отаџбина много пространија, веома моћнија и несравњено угледнија.

Моја ће брига бити да у њој и живот сваког грађанина буде и срећнији и напреднији, а посебице се морамо старати да и сва наша браћа у новим крајевима, без разлике вере и порекла, буду у сваком погледу задовољна, просвећена и закрљена правдом и безбедношћу, које ће им ујемчити владавина слободне Србије.

У том погледу целу нашу земљу очекују велики задаци: чувајући као зеницу дивну снагу наше узданице српске војске, много треба да послужимо и на просветном, привредном и сваком другом пољу народнога рада, па да избришемо све трагове дугога робовања не само у новим него и у старим границама. Ми смо дужни стећи просвећене јевропске народе којима смо ми, као многовековни грудобран од нападача омогућили мирно напредовање. Али народ чија је војска за неколико недеља стигла са Јавора, Мердара и Ристовца до Јадрана, Солуна и Марице моћи ће и на пољу мирнога рада убрзо показати да је достојан својим великим културним задацима. Он ће својим радом и животом посведочити да је достојан висине на коју га је ратна срећа изнела.

Ја се сада више него икад поносим што сам и син и Краљ такоме народу, и молим Свемогућега да му никад не ускрати своју милост и заштиту.

Живео мој мили и витешки српски народ!

25. Августа 1913 године,
у Р.-барској Ъ. вл.

Петар с. р.

Заступник Председника Министарског Савета Министар Финансија, **Д-р Л. Пачу** с. р.— Министар Грађевина **Ј. П. Јовановић** с. р. — Министар Просвете и Црквених послова, **Ђ. Јовановић** с. р. — Министар Правде **М. Трифчић** с. р. — Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Правде, **М. Трифчић** с. р. — Министар Војни, Почасни ађутант Њ. В. Краља, Ђенерал, **Мил. Божановић** с. р. — Министар Народне Привреде, **Д-р В. Јанковић** с. р. — Заступник Министра Иностраних Дела, Посланик, **Д-р М. Спалајковић** с. р.

МОМЕ ДРАГОМ НАРОДУ

ОСЛОБОЂЕНИХ И ПРИСАЈЕДИЊЕНИХ ОБЛАСТИ

Мојим данашњим прогласом присаједињене су на основи закључених међународних споразума ваше земље Краљевини Србији. Захваљујући јунаштву моје храбре војске, сад смо опет у једном братском колу као што су били и наши прадедови пре него што нас је једне од других растављала историска судба. Сад нас више никаква судба не може раздвојити нити вас из српске заједнице истргнути.

Докле се путем закона не одлучи како ће се вама управљати, каква ће бити сва ваша права и дужности — ви ћете се верно покоравати уредбама које Ја пропишем и наредбама које на основи њих буду издавале Моја влада и све државне власти.

Све старање моје биће, као што сам рекао у том прогласу, управљено да сви ви без разлике вере и порекла, будете у сваком погледу задовољни, просвећени и закриљени правом и безбедношћу које ће вам ујемчити владавина слободне Србије. Сви ћете бити пред законима и пред властима једнаки. Вера свачија, имање и личност биће поштовани као светиња. Моја ће влада без прекида радити на просветном, привредном и сваком другом пољу нашега напретка.

И ви сами треба да приложите из све снаге на рад, да одбаците досадашње заблуде, раздоре и неслоге па да сложно, у братском загрљају изборићемо са лица ваших лепих постојбина све трагове дугога робовања. Тако ће вам свака срећа процветати и тако ћете за кратко време стићи своју браћу у старим границама Србије и с њима се у свему изједначити, па ћете сви заједно моћи стићи и остале просвећено европске народе.

На томе путу пратиће вас увек најтоплије жеље Српскога Краља. Ја молим Свевишњега Творца да вас тако исто и његов благослов прати.

Живели сви моји верни синови и поданици!

25. Августа 1913. године,
у Рибарској Бањи.

ПЕТАР с. р.

Заступник Председника Министарског Савета Министар Финансија, **Д-р А. Пачу** с. р. — Министар Грађевина, **Ј. Н. Јовановић** с. р. — Министар Просвете и Црквених Послова **Љ. Јовановић** с. р. — Министар Правде, **М. Трумић** с. р. — Заступник Министра Унутрашњих Дела, Министар Правде, **М. Трумић** с. р. — Министар Војни, Почасни ађутант Њ. В. Краља, Ђенерал **Мил. Божановић** с. р. — Министар Народне Привреде, **Д-р В. Јанковић** с. р. — Заступник Министра Иностраних Дела Посланик, **Д-р М. Спалајковић** с. р.

ИЗ ТУРСКЕ ВОЈСКЕ

Енвер бег, ОСВАЈАЧ ЈЕДРЕНА

Наша слика представља у целоме свету добро знаног правог Младотурског Енвер бега, човека испо линске енергије и велике одлучности, који је збацио Абдул Хамида. у Триполису задао јаде Талијанима и отео Једрене Бугарима. Он је народни јунак за чију се личност везују појмови о части и слободи Отоманства.

Ђенералисим **Изет паша**.

Данашњи турски главнокомандујући Изет паша, који је Једрене повратио Турској, један је од најспособнијих турских војсковођа. Више година био је начелник главног генералштаба; у турско-талијанском рату у Триполису успешно је учествовао, а на Чаталџи се такође одликовао. То је врло спреман војсковођа, који своја богата искуства увек примењује мирно и смишљено.

Заузеће Белоградчика

— Дејство Калиског Одреда —

О заузећу Белоградчика и дејству зајечарског напшег одреда са војницима трећег позива писали смо раније, а овде доносимо, по причању учесника, веран опис дејства Калиског Одреда, који је био под командом пуковника Љубе Милића, и који је први ушао у ово јако бугарско утврђење. Калиски Одред имао је у своме саставу трећи прекобројни (дрински) пешадијски пук и 15. пешадијски пук првога позива и потребну брзометну артиљерију, а задатак му је био да протера Бугаре са нашег земљишта и претера их преко Св. Николе.

Поред борбе одреда на разним тачкама око Калне и Дренове Главе, 3. прекобројном пуку буде стављено у задатак да заузме Св. Николу, вис, који су Бугари пошто су протерани са Јаловика и Дренове Главе посели и на коме су се укопали.

Борбе око Св. Николе трећи пук водио је три дана и најзад му 4. јула испадне за руком да заузме Св. Николу на јуриш оторавши Бугаре.

Извештен о заузећу Св. Николе, командант Калиског одреда одреди наступање преко границе ка бугарском селу Чупрену, а у претходницу одреда би одређен трећи прекобројни пук.

Село Чупрен лежи на раскрсници путева Белоградчик — Фердинандово — Софија, а удаљено од саме границе према Св. Николи до 20 километара. 5. јула у вече одред је ушао у Чупрен без борбе, јер бугарски заштитни делови разбијени на Св. Николи нису застали да ладу отпор. 6. су се трупе одмориле у Чупрену а 7. командант одреда пуковник Љуб. Милић предузе извкрет ка Белоградчику.

Цео одред био је формиран у две колоне — десну, која је имала из Чупрена да удари на село Врбово, па кроз клисуру Студени Врх да избије пред Белоградчик сачињавао је 2. и 3. батаљон трећег прекобројног пука, а леву колону, која је имала да пређе преко Студеног Врха на село Чифлик и одатле са западне стране на Белоградчик, сачињавао је 15. пук 1. позива.

Чело десне колоне стигло је пред Белоградчик 7-ог у 2 часа по подне на домашај ватре са положаја, који су Бугари били посели ради одбране Белоградчика.

Претходни батаљон — трећи — дочекан је страшном пушчаном ватром на Големој реци, која тече са јужне стране Белоградчика. Батаљон се одмах развио за борбу и борба се за врло кратко време развила страшну и крваву, јер је бугарски ватрени фронт износио 1000 метара. Трећем батаљону стигао је скоро у помоћ и други батаљон истог пука, који се одмах развио у десно крило. Борба се водила до самога мрака и Бугари нису никако попустили. Са наше стране дејствовала је сем пешачке ватре и ватра на митраљеза и артиљерије, а са бугарске само пешадија. Ноћ је прекинула борбу, сви борбени делови остали су на десној обали Големе Реке и ту смо коначили, док су Бугари били у непосредној близини на левој обали. Преко ноћи злато су извиђачке у виду патрола и са једне и са друге стране, патроле су осећале једна другу, али до сукоба није дошло.

Ноћу је добивено наређење команданта одреда да сутра дан 8. јула на знак топовског пуцња отпочнемо наступање ка Белоградчику.

Одбрамбени положај Белоградчика је теренски врло згодан. Све позиције, тврђава и сама варош леже у једном каменару око кога се издижу вертикални камени стубови од по 100—150 метара висине и само се појединим воденим положајима може прићи до тврђаве, иначе не. Бугари се се били врло добро утврдили у тим каменарима, тако да би се могли одупрети и читавим пуковима за дуже време. — Нападач не може да продре даље од каменјара сем са бројно много јачом снагом

Први дани слободе у Скопљу

— Фотогр. Обје Јовановића —

Осмога у јутру, још пре нашега знака Бугари су још у расвитак отпочели борбу страховитом пушчаном ватром на целом фронту. Делови 2. и 3. батаљона трећег прекобројног пука успели су и поврх тога да се крену, да потисну нешто Бугаре и да се подвуку под сам каменар — али даље се није могло.

Командант одредапосла ординанса да јави левој колони 15. пука, који је морао бити и близини, да што пре похита са западне стране и да олакша напад батаљона трећег прекобројног пука. Око 8 часова пре подне Бугари почеше да дејствују и артиљеријом. Разви се ужасна борба. Пуцањ топова и са једне и са друге стране био је страховит, митраљези и пушке грактали су плотунима у сваком секунду, а кроз облаке дима назирали су се људи, ровови и редути. Посматрали смо дејство наше артиљерије. Кад падне метак у каменар запрашти, парчад разбијених стена полете у вис и заспе. — Најзад око 3 сата по подне стиже са западне стране и наша лева колона 15. пук и развија се у продужни борбени ланац. Бугари осуше и на њих артиљериску ватру и настаде борба још страшнија, још крвавија. Битка се водила до самога мрака и ако је наша артиљерија са успехом дејствовала гађајући у бугарске редове. — Најзад паде ноћ и борба се нерешена прекину.

Преко ноћи наше патроле примећује на бугарским положајима неко сумњиво кретање и одмах известише о овоме команданта, који нареди да се са наше стране будни, али да се буде на опрези. Постојале су две претпоставке: или су се Бугари спремали на ноћни препад или, што је било вероватније, на одступање.

Деветог изјутра, трећег дана, опет у расвитак Бугари отпочеше прво јаком а затим све слабијом ватром да обасипају наше положаје. Око пет сати изјутра напред трећи, а за њим други батаљон трећег прекобројног

ног пука отпочеше продирање кроз камењар. Расути, као козе верући се, крцајући се од камена за камен напи војници наступали су успешно. Бугари су одговарали све слабије и све ређе — остала је само заштитница, главни су делови били у одступању.

Кад су се први борбени редови приближили тврђави и главном редуту на 200—300 метара залегнуше се на утврђењу велика бела застава. Но наши пуни искуства са тим белим заставама нису прекидали паљбу и пили су напред. Најзад 9. јула у 8 и по часова изјутра две чете трећег батаљона избију на главни редут, а једна чета већ се докопа предњих кућа вароши. У исти мах паби на редут и командант 3. батаљона 3. преборојног пука капетан Недељко Милић и задржа три чете, а четврту посла да гони одступајућег непријатеља, који је одступао кроз саму варош. По заузећу редута и тврђаве командант трећег батаљона послао је извештај команданту одреда, који је и сам после 15 минута ушао у варош. Командант трећег батаљона одреди једну чету, која је имала да поседне редут и тврђаву, а са две чете уђе у варош успостављајући ред и постављајући страже пред државна надлештва, војне зграде и магацине. Пола сата затим дошао је и 2. батаљон трећег преборојног пука, а мало затим и лева колона. Грађанство је необично весело дочекало српске трупе, обасипајући их цвећем и венцима и клицући им: „Добро дошли ослободиоци наши". Командант одреда наредио је команданту трећег батаљона да успостави ред и да објави да је свакоме загарантован живот и слобода, да се отворе радње и кафане. — Пошто је то објављено, настало је поносивање државних зграда, војних магацина. Најзад око 10 часова пре подне председник општине у Белоградчику Ђорђе Васиљков објавио је да је од данас варош у српским рукама и да се свако врати своме дому и послу, а у 11 часова стигле су у Белоградчик трупе 8. пука трећег позива из одреда, који је био под командом г. потпуковника Ђорђа Ђорђевића. У исто време командант одреда известио је команданта друге армије, генерала Степановића, да је Белоградчик нас, пагашњујући на очито да је у ослобођену варош ушао први 3. батаљон трећег преборојног пука, под командом капетана Недељка Милића.

ПАЛИМ ХЕРОЈИМА

Када нам синови дођу са бојишта,
Запојени славом, к'о мирисом цвеће,
Уморни и лепи и жељни огњишта —
Многи, што одоше на ратна војишта,
Вратити се нама, вратити се неће.

Они су остали испред Куманова,
Мердара, Прилепа и око Битоља
Као мртва стража поколења нова,
Ко живи гробови, као златна слова,
Ко довршен завет са Косова Поља.

Они су остали и код Елбасана,
На Љешу и Скадру, крај Јадранског Мора
И њихове груди са седамнест рана
Позивају себи децу нових дана
Одбеглу слободу пробуђених гора.

Они су остали на Ретким Буквама,
Око Брегалнице и Велбуждa стара,
Бранећ' своје земље од навале срама,
Од пљачкашке хорде и крвавих кама,
Од отровне мржње потмулих Бугара.

—

Када нам синови дођу са бојишта,
Наћи ће загрљај и дочек и цвеће,
И још топла, знана и жељна огњишта,
Али место оних са ратног бојишта
Што нам се вратити никад, никад неће
Што за земљу мреше што их земља узе
Доћи ће црнина, бол, јаук и сузе
И вечно сећање за надгробне свеће.

Осветници Косова и Сливнице

ПЕШАДИЈСКИ ПОРУЧНИК
† Михаило Станковић
ВОДНИК У II ЧЕТИ КЊЕЗА МИХАИЛА
ЖРТВА МУЧКОГ УБИСТВА КОД СКОПЉА

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН
† Светолик Станимировић

Седамнаести пешадијски пук у овоме рату видно се истакао, он је био част дринске дивизије и понос српске војске. Али је пук своје успехе платио неоцењеним жртвама у најбољим својим официрима и војницима. Један од јунака овога пука, чије ће име трајно живети, јесте пешадијски капетан друге класе Светолик Станимировић, командир треће чете, четвртог батаљона 17. пука. Светолик је Београђанин, из угледне паланачке куће. Волео је војску и млад још се посветио постигавши у њој завидну каријеру. Као одличан подофицир, по положеном официрском испиту, унапређен је 1903. године за активног пешадијског потпоручника и одмах је премештен у ваљевски гарнизон у коме је провео све време своје официрске службе до поласка у рат. У миру је био не само марљив радник у својој чети но се обилно заузимао за опште корисне послове. Он је у Ваљеву био један од најиредњих и друштву напредњијих чланова и прваца соколског друштва „Душан Силни". Све што је добро и корисно он је радо пригрлио и својим скромним силама искрено помагао, те је био и у своме кругу и у грађанству један од најомиљенијих официра.

У турскоме рату учествовао је на Куманову и на Бакарном Гуму, где је био рањен од шрапнелског зрна у образ. По оздрављењу враћа се у команду и са својим пуком пошао под Скадар Црногорцима у помоћ, те је том приликом имао да надзре и нападај „Хамиџеје".

У рату с Бугарима јуначки се борио али за мало, јер је пао првог дана борбе, 17 јуна, око 2 часа по подне. Погођен шрапнелским зрном у главу остао је на месту мртав, пред Штипом на Ježеву Пољу, где је остао да вечан сан почива у земљи, којој је својим животом откупио слободу. Нека је вечан помен симпатичном добром и племенитом капетану Светолику!

Њ. В. Краљ Никола на бијелом коњу
НА СВОМЕ БЕЛЦУ

МИНИСТАР-ПРЕДСЈЕДНИК БРИГАДИР Мирко Мартиновић
КОМАНДАНТ ОПСАДЕ СКАДРА

КРАЉ НИКОЛА ЦРНОГОРЦИМА

— Краљева наредба народом демобилизације —

Храбри моји војници!

Послије срећно закључена мира жељно сам исчекивао повратак на Маћедоније Мојег дичног Дечанског Одреда да сви заједно подигнемо хвалу Богу за наше велике успијехе, за осве-ћено Косово и обновљење међа нашег данашњег царства. Нишчекивао сам ову прилику да мир ови радосно поздравимо и благословимо. Нишчекивао сам нестрпљиво да из дубине благо-дарне душе захвалим још и Мојој храброј војсци, на њеном јуначком држању у два рата у року од године дана. Ви, горди моји војници, испод ведрог неба драге нам Домовине побиједисте вјековног непријатеља. Његов барјак је пред вама далеко узмакао. Он не захлађује више српске земље. Земља српска на југу ослобођена је од Мора до Дунава. Наде живих и умрлих милиона Срба остварене су. Ненабројене жртве и муке наше накнађене су. Крвавијем рукама, моји славни војници, раскинусте ланце ропства подјармљеној браћи. За то вас наведох на по-ља од мегдана и искушења. Ви тамо видесте уз вас свог брата Србијанца, гдје пође коња на Синьем Мору, на доглед нашем Скадру. На доглед тужном Скадру престоници Зете наших краљева, Скадру, потоњему бедему турске царевине. Скадру жалосном робу, са чије катарке Европа наговорена захтје да се након двадесет дана после освојења спусти наш барјак. Али ни тада ми се њега не одрекосмо нити на њ наших историских права. Пораз косовски осветисте, част оружја српског уздигосте, и повратисте. Ви сте тамо нашли и уздане и једноверне наше савезнике: храбре Грке, кад заједно казнисте нашег млађег брата Бугарина, за братоубилачки насртај на друга и савезника. Чауринама просутим из ваших смртоносних московки забележисте и обновисте с ону страну Вардара и Брегалинце, међе на југу старе наше дивне царевине.

Храбри моји војници, несму сада побједничку пјесме и уздигните ваша јуначка чела, поносном и мирном душом да сте вашим прегнућем и храброшћу дужност испунили и одужили се домовини. Ваше непобједимо оружје повешајте данас о клин и одајте се добро заслу-женоме миру, благотворном раду и култури али свакојако милујте то оружје и држите га и чувајте тако да увек буде светло. Побожно се сећајте и у љубави и спомену погинуле браће, јављајте се онима који су их изгубили: саморанцима, удовицама, сирочади, јер они витезови. слава им, не поштедише, као ни ви, своје животе за углед нашег барјака, онога барјака, који је вазда прије 500 година пред олтаром домовине развијен био, који се први залепрша над с Градине и фундинских страна црногорски топ даде знак свему Балкану, да сложно устане.

Понављајући вам, Моји храбри војници, искрену захвалност за ваша јуначка дјела, сваког у чело јуначко љубим.

Живјели моји соколови, уздање домовине, радости и поносе Мојих старих дана!

Живјели несрањени заштитници вјере, правде и слободе.

Цетиње, 20. августа 1913.

Никола, с. р.

Јуначка погибија капетана Буњића

— У борби на Јаловику —

Када је армија генерала Кутинчева предузела офанзиву преко наше старе границе успела је да на превоју Св. Николе учини продир и одсуче наш трећи позив XIV. пука Балта-бериловици тежећи да преко Бабине Главе и Беле Паланке прекине везу пиротске армије са позадином. Цела девета бугарска дивизија гурала је овим правцем и мала снага трећег позива била је недовољна да бугарску бујицу задржи.

Ноћу 24. јуна форсираним маршем из утврђеног Пирота кретао се славни 14. пук први позива у помоћ својим „старцима". Стигао је, преморен, баш у тренутку када је трећи позив напуштао положај Дренова Глава. Част српског оружја и општи циљ захтевали су брз и одлучан рад да се Бугарима не дозволи пресецање пута, Кална—Пирот. Официри и сви остала уложили су и последњу снагу; 3. и 4. батаљон упућени на Дренову Главу задржали су се на дугачкој каменитој коси Јаловик. Бугарска бујица од два пука, 33. и 34. потпомогнути брдском и пољском артиљеријом спуштала се са Дренове Главе ка Јаловику хватајући се овога. Главна маса јаким потиском гурала је на лево крило Јаловика куда хиташе 4. батаљон са своје непуне три чете. Отпор овог батаљона Бугаре је запањио. Они се поколебаше и попустише. Потискивани од задњих редова предњи бугарски редови воњова у густим масама кидисаше на 4. батаљон. Наша пушчана ватра и бомбе опет их повратише и наш батаљон пође на јуриш са блиског одстојања. Бугари, опет појачани, придошавши деловима из позадине и митраљезима, које наведоше у стрељачки строј, кренуше опет напред. Отпоче кретање митраљеза. Све је врило и клокотало као у казану. Бојна хука појачавала се ехом пальбе, који се одбијаше о околна брда и стење. Бугарска пољска артиљерија из долине поче да сипати гранатама целу косу, борбу око једне шуме развиј се очајно. Један официр паде рањен. Командир 3. чете капетан Христе Буњић певајући своје људе на можда већ четврти јуриш јуначки паде погођен у слепоочницу. Његови најближи војници покушаше да га из борбе изнесу, али први, који приђе, паде такође мртав а другог опет тешко рањене. Линија се поколеба и Бугари бише господари мртвог Христиног тела. Гоњени татарским ентузиастом, оплачкаше га, чизме чакшире и новац очас разграбише покидавши чак и епулетушке, са којима се хвалишу нашим сељацима у Балта бериловици показујући их као трофеје.

Смрт Христина, коме се гроб не зна, освећена је. Поред многобројних мртвих Бугара остао је на бојишту мртав њихов командант Григаре; командант артиљеријске командир 5. роте 33. пука капетан, Стеван Богданов; командир 15 роте 34. пука, поручник Кирил Љубинов.

На костима палих јунака дигла се проширена данашња наша отаџбина. Свесним родољубима и старе шинама нека је хвала а слава нека је врлом борцу Христи и вечан му помен међу нама

Љ. Я. Н.

Осветници Сливнице

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† Миливоје Ж. Симић

СЛАВНО ПАО НОЋ ВРИЊЕ НА ЈАЛОВИКУ

Интелигентан београдски трговац Миливоје Симић као резервни пешадијски потпоручник пошао је у рат с Турцима с одушевљењем и чврстом вољом, да по најбољем свом знању и умењу послужи заветној мисли српској и Косово освети. Као водник у 9 пешадијском пуку Краља Николе одликовао се у свима борбама у којима је учествовао његов пук. С не мање одушевљења пошао је и у рат против Бугара осећајући да од успеха у њему зависи сва будућност Србије и Српства. Свесан тога он је не жалећи свој млади живот неустрашимо пао на челу своје чете у киши куршума. Непријатељ је много покосио, па је ту нашао јуначку смрт и потпоручник Миливоје. Битка је њиховим жртвама добијена и српска ствар је много тиме добила

Симић је родом из Голупца и био је тек у 33 години када је свој живот ставио на жртвеник за победу Српства над Татарима.

Нека му је светла успомена међу онима, који не жалиште своје животе положити за добро и будућност Србије и Српског Народа, који ће вечно хранити успомену на славно пале за Част и Име српско.

Слава му!

Косовски осветници

ПЕШАДИЈСКИ ПОТПУКОВНИК † Вилотије Марковић

КОМАНДАНТ IV. ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА ДРУГОГ ПОЗИВА ПОДЛЕГАО РАТНИМ ТЕГОБАМА

Услед напорне и тешке службе подлегао је 10. јула у 48. години у Призрену срчаној бољи потпуковних *Вилотије Марковић*, који је успешно провео свој пук храбрих Ужичана кроз кршеве и урвине санџака и овај ослободио од Турака. Потпуковник Вилотије је један од оних наших официра из трупе, који су се радом и прилежношћу толико усавршили, да му се у рату могла поверити команда над читавим пуком, који је он разумно и успешно водио. За успешно вођење свога пука Вилотије је награђен златном медаљом за ревносну службу. Слава му!

Пешадијски капетан **Љубиша Воркапићевић**
Јунак са Прилепа.

Пешадијски потпуковник † Коста Павловић-Ру[illegible], кома[illegible] са својим официрима. Славн[illegible]

Резервни пешадијски потпоручник
† Ђура М. Крстић
трговац из Ваљева
Подлегао ратним тегобама.

Резервни пеша[illegible]
† Живота
српски писар [illegible]
Славно пао

...андант I. батаљона III. пешадијског пука другог позива, ...но пао на Великом Госпођарнику.

Пешадијски капетан **Михаило Ј. Вапић**
Јунак са Прилипа.

...адијски поручник
...та Стевановић
...з Куршумлије
...ао на Битољу.

Резервни пешадијски потпоручник
† Величко Јевремчић
трговац из Ваљева
Славно пао на Куманову.

Борба на Славовом Врху

— 5 јуна 1913. године —

Наш 4. батаљон 18 пешадијског пука, налазио се на предстражи на Светим Водама више Криво речке Паланке. Десно од нас биле су чете 9 пука, а лево чете 8. пука и батерија пољске артиљерије. На два километра испред нас кривудала је у дубини Крива Река, далеки нас од бугарских положаја. Пред нама, на левој обали Криве Реке, беху разбацане куће села Крклје, а с оне, десне стране пушили су се димњаци села Жедилова. Наша стражарска оделења била су истакнута ваше саме реке, те су лепо могла осматрати доста несмотрена кретања бугарских комита и војника, који су ваше пута дневно слазили реци, па кретали се и самим друмом, који је ул реку водио из Криво речке Планке старој турско бугарској граници, а преко ње за Ћустендил и Софију. Јача бугарска оделења виђала су се на голом Славов Врху, на чијем су темену стрчиле зидине порушене турске карауле. Овај врх био је висок 1142 метра. Осим обичних двоспратних ровова за пешадију, на Слазовом Врху не беше других утврђења.

Нашим батаљоном командовао је ђенерал-штабни приправник, капетан I. класе Милан Завађил, који је у прошлом српско турском рату одликован Краљорђевом Звездом с мачевима, за храброст и учињене услуге приликом освајања и увођења реда у Албанији.

Јула 4 у 3 часа изјутра смењено нас је са предстраже батаљон 9 пука. Збор је место чета нашега батаљона било је одређено на једној падини према Кривој Реци. Командант батаљона капетан Завађил, спустио је 1. и 2. чету у принудно извиђање делом до саме реке а делом нешто навише. При спуштању ове две чете добију непријатељску пешадиску ватру из ровова испод Девебаирског положаја. Ватра се с времена на време прекидала и обнављала. Око подне ове две наше чете почела је туђи и артиљерија са Девебаира. У 4 часа по подне ватра се утишала. Трећа и четврта чета нашег батаљона беху на једној угнутој њиви, позади гребена Крклјанске Косе, у батаљонској резерви.

Овог истог дана у 3 часа изјутра, послао је капетан Завађил, под командом кумановског јунака, неустрашимог активног поручника Јеврема Стојковића, једну вод четврте чете на ону страну Криве Реке, преко Валовишта ка Жедиловској Коси и Славовом Врху да ухвати везу са шумадијском дивизијом I позива која је на нашем левом крилу напредовала пушкарајући се са непријатељем. Вод поручника Стојковића нападнут је био у селу Жедилову од бугарских комита, који су били посели сваку кућу и колибу, те ометали наступање наших трупа. Пошто је бројно био много слабији, а највише због тога, што је терен силно непресецан јаругама и прилично пошумљен, да у великој мери спречава кретање и одржавање везе са главнином из јуривши из десетак кућа комите, спустио се поручник Стојковић пред мрак у кланац Криве Реке и задржао се крај друма да би осујетио евентуално наступање Бугара. Извиђање овога вода имало је ту добру страну, што су већ боље осмотрени непријатељски положаји и пронађене стазе к Жедиловској Коси и Славовом Врху.

У 5 часова по подне примио је командант нашега батаљона наређење команданта 9. пука да наступајуће ноћи заузме Славов Врх и тиме осигура десни бок шумадијске дивизије I позива. У 6 часова кренуо се полубатаљон у две колоне — 3. и 4 чета — прешао Криву Реку и почео излазити уз брдо. Путем смо слушали јаку пушчану борбу која се водила на нашем левом крилу. Стаза, којом смо се пењали, била је стрма, неравна и несигурна, те је наше кретање било веома споро. Четврта чета пењала се десном косом, а наша, трећа средњом. На левој коси биле су већ патроле 12 пука. Командант батаљона био је на челу наше чете. Како је био густ мрак, то су Бугари само испред пламена запаљених кућа могли опазити понеког нашег војника, те су зато и избацили на нас тек неколико пушака. Јачи отпор очекивали смо на самом врху. У 10 часова и 15 минута попели смо се на теме Славова Врха, где нас је већ очекивала наша четврта чета, пред којом су Бугари устукнули без борбе. И тако је Славов Врх био у нашим рукама.

Са бојног поља

Први дан ужичке српске војске у царској Скопљу

— Снимак Ђуре Јанковића

Наше побочнице ухватиле су међутим везу са 12. пуком, који је био у саставу шумадијске дивизије I позива. Капетан Завађил известио је по ординонсу команданта 12 пука, да је, према наређењу команданта дунавске дивизије I. позива, стигао са две чете на коту 1142 (Славов Врх) да су му друге две чете остале да изађу из борбе и уступе положај двема четама 7 пука и ове ноћи стићи ће и оне. Уједно моли да се о овоме извести командант шумадијске дивизије I. позива и очекује наређење за даљи рад.

На Славовом Врху нашли смо плитке стрељачке заклоне и у њима силну муницију за бугарске пушке манлихеровог система. Одмах приступисмо копању дубоких ровова, но са фронтом према Бугарима. Радило се целе ноћи и зора нас је затекла утврђене. Пред зору стигоше и оне друге две наше чете, те је сада батаљон био на окупу.

Дан нас је нашао у роововима. У околини нигде живе душе. Тишину би испрекидао само лавеж паса, који су остали по напуштеним жедиловским кућама. Непријатељ се није показивао. Тек око пет часова по подне отворише Бугари са Девебаира и Севри-тепе на наш положај кратку артиљеријску ватру, те нам раније шрапнелом шесторицу војника, које одмах упутимо у Егри-Паланку. У сумрак настављамо утврђивање. Ископали смо двоспратне дубоке ровове и грудобран обло-

жисмо травом и бусеном. Леву и десну јаругу осигурали смо са по једним водом, те смо сада већ са већом сигурношћу очекивали напад непријатеља.

Петога јула у 2 и по часа изјутра, према наређењу команданта IX пука, упутио је командант нашега батаљона 2 и 4. чету натраг, на положај Свете Воде, а са 1 и 3. четом остао је на Славовом Врху. Уједно је примио наређење, да остаје под командом команданта 12 пука и да положај има бранити до последње капи крви. Из разлога, што је овај положај био одвише удаљен од главних трупа, што је највише био истакнут према непријатељу, тражио је капетан Звађила од команданта 12 пука једну чету као појачање.

Око 10 часова пре подне почела је падати ситна измаглица. Под заклоном магле и кише привукоше се мање групе комита до кућа, северно од наших стражарских одељења те на стражаре отворише брзу паљбу. Наше страже и патроле нису им могле ништа учинити јер они ухватише добре заседе у кућама, по стајама, па и на самом дрвећу.

Командир моје чете, резервни капетан Јован Мијатовић пошаље ме са једном десетином доле у јаругу у извиђање, и заповеди ми да њему и команданту батаљона поднесем извештај. Из јаруге сам јасно видео распоред комита и о томе одмах известим по једном каплару капетана Звађила. Пошто су лево и десно од мене стизале наше патроле, то предам десетину једном поднареднику са задатком, да остане у јаруги, осматра кретање непријатеља и о свему ваљано извести команданта батаљона, а ја се вратим своме команданту капетану Мијатовићу и рапортирам му о развоју борбе у јаруги и засеоку села Желинова. Капетан Мијатовић пошаље ме са извештајем команданту батаљона, који ми изда наређење да узмем довољан број војника, пређем јаругу, потиснем комите из засеока и — у случају потребе — куће попалим, како више не би могле служити као заклон непријатељу.

Пошто сам узео бомбе, одаберем двадесет војника, поделим их на три одељења и у стрељачком строју кренем кроз пошумљену јаругу. Опазивши нас тек када смо прешли јаругу и почели излазити према засеоку, Бугари отворе јаку ватру, но без успеха. Привукавши се доста опрезно првој кући, запалим је. На тај знак почеше војници и из она друга два одељења палити куће, које су биле пред њима. За час је густ дим обмотао читав заселак, а из запаљених зграда почела је експлодирати муниција. Комите излетеше из запаљених кућа и повукоше се назад у шумарке и стрељачке опкопе регуларне војске. До шест часова пред вече сваки наш корак у напред засипао је непријатељ јачом пушчаном ватром. И ако су Бугари добро били оцењили одстојање и добро гађали — што смо познали по куршумима, који су нам приликом сваког нашег незаклоњеног кретања почели зујати тик уз главу те се заривали у земљу на два до три корака око нас — ипак, благодарећи пажњи војника и неравном терену, који смо на сваком кораку искоришћавали, нико од нас није био ни рањен. На хиљаду и пет стотина метара од Славова Врха према непријатељском положају Сиври-тепе, не беше више ни једног Бугарина.

У шест и по часова прикупим војнике, вратим се на наш положај и поднесем команданту батаљона извештај. У правцу којим сам се са својим одељењем кретао — то је баш предтерен нашега центра — истакнута су јача стражарска одељења, јер блага коса, која се од центра нашега положаја спуштала к непријатељу давала му је најзгоднији правац за напад. Десно и лево крило наше било је на висини пошумљених јаруга, преко којих Бугари не би могли лако продрети. Слаба страна нашега положаја беше у томе, што је сам центар био изложен унакрсној непријатељској артиљеријској ватри, дакле и оној са Севри тепе и оној са Девебаира,

До пола ноћи утврђивало се наше лево и десно крило. Једна и по чета беше у доњим рововима центра, а наша 3-ћа чета поправљала је горње ровове. Пред поноћ 3-ћа чета повукла се на педесет корака позади ровова, испод самих рушевина турске карауле, и војници, са потпуном ратном спремом, легоше на земљу да се одморе. У 2 часа пред зору стигла је једна чета XII. пука као појачање које је прошлога дана био затражио командант нашега батаљона. И она је одмах распоређена на двадесет и пет корака позади горњих ровова. Тако је 6 јула пред зору војске на Славовом Врху бројала три чете.

(свршиће се)

Св.

Наше жртве за Бугаре

† Душан Марковић

ПОДЛЕГАО РАТНИМ ТЕГОБАМА ПОД ЂЕДРЕНОМ

Бугарско Једрене прогутало нам је многе драгоцене жртве. Под његовим зидинама подлегао је ратним тегобама и свој млади живот принео за небрању Бугаре и наш млади Београђанин Душан Марковић, свршени ђак Дожавне Трговачке Академије, војник IV пешкобројног пука, који је Бугарима много помогао, али и много јада задао.

Косовке девојке

— Бесплатна за рањенике —

Српски Народ ван граница Србије својски се одазвао рањеним српским јунацима и прилозима својим похитао је, да им олакша лечење. Нарочито се у томе одликовао наш женски свет који је свесрдно приносио на скупљање прилога и у томе постигао велике успехе. Маленя босански Зворник украј Дрине скупио је у почетку турског рата знатну суму, а када је почео и бугарски рат Зворничани су се опет одазвали својој српској дужности. Српска друштва су организовали нарочити одбор за скупљање прилога а српске девојке образовале су свој одбор.

„Тргаћемо са врата ђердане —
Лечићемо своју браћу рање!"

Тако гласи апел родољубивих ваорничких Косовки девојки двеју вредних госпођица Љубице С Николићеве и Марије Васић Нешковићеве управљен на све њихове вредне — сестре и другарице с молбом и позивом да би све Српкиње и девојке из Зворника скупиле међусобно један посебни девојачки прилог за браћу српске ранъенике.

Даље тај њихов апел гласи:

„Ево пера и ево оловке
Потпишујте Косовке дјевојке!
Потпишујте и дарове дајте
Својој браћи ране олакшајте
Ради среће — ради свога здравља
Излечите Орловића Павла!.

И ове вредне Српкиње толико су успеле. да су натерале сузе на око свакој, како најбогатијој тако и најсиромашнијој девојчици. тако, да су за њима трчале и најсиромашније слушкиње и молиле са сузама да и њихов прилог приме и њихово име упишу: — и за неколико сати скупиле су наше вредне Српкиње и вође међу собом — као свој нарочити девојачки прилог — 150 20 круна

Народ чије кћери и будуће матере овако осећају и чији се синови онако боре као на Куманову. Прилипу. Битољу и Брегалници мора дочекати од Косова жељене дане.

Осветници Сливнице

РЕЗЕРВНИ ПОРУЧНИК † АРАНЂЕЛ Ж. ЈОТИЋ
Славно пао на Криволаку.

Дела прве армије

— Наредба Бр. 8 Врховнокомандујућа издана војводама Прве Армије на Церској Врху 1. августа 1917.

Јунаци,

Ви својим славним победама над Турцима осветисте Косово, и ослободисте своју поџарамљену браћу од турског ропства, а својим тако исто сјајним победама над вероломним Бугарима, осветисте Сливницу, и заштитисте од незајажљиве њихове грамзивости нашу дивну Македонију, коју онако јуначки од Турака ослободисте.

Ви се својом надржљивошћу, јунаштвом и сјајним победама над нашим непријатељима наједнаћисте са нашим највећим јунацима из прошлости; довољно је само да кажете, да сте учествовали у биткама на Куманову, Прилипу, Битолу, Дреници, Рајчанском Риду и Кривој Палањи па да вас цео свет сматра за непобедиме јунаке, јер сте заиста непобедими и били.

Ви сте свесно и са светлим образом испунили своју свету дужност према Краљу и Отаџбини; ви сте својом надржљивошћу, пожртвовањем и јунаштвом задивили цео свет, а српском народу повратили сте пређашњу славу и знатно увећали српску државу, на чему вам је захвално цело Српство.

Но поред свију ваших сјајних победа, ви треба непрестано да имате на уму, да задобивено треба и чувати, јер наши непријатељи неће никада заборавити свој брегалнички пораз и нашу дивну Македонију, коју нам хтедоше онако мучки отети, него ће увек вребати тренутак да нас опет мучки и вероломно нападну, као што су нас и сада били напали. Треба, дакле, да смо увек спремни и готови да их јуначки дочекамо и одбијемо.

Код се сада, пошто је мир закључен, вратите срећни и поносни својим кућама у загрљај својих милих и драгих породица, причајте им о својим јуначким победама, о јуначким делима и јуначкој смрти оних ваших храбрих другова што онако славно и јуначки падоше на бојним пољима, бранећи отаџбину српску; причајте им о свему томе, нека се ваша млађа браћа и ваши синови угледају на вас, да и они буду храбри војници као и ви и они ваши славни другови што јуначки падоше на крвавоме бојишту и наједнаћише се са Обилићем, Синђелићем, Рајићем, Хајдук Вељком и многим другим српским витезовима. Њихова ће имена славом увенчана, вечито живети и славити се у светлој и светој успомени сваког Србина поред имена и тих наших славних јунака из прошлости. Пређашњи се са њиховим светим сенима, и остављајући их на бојним пољима, задржимо их у својој трајној и светлој успомени и узвикнимо им из дубине душе и срца: Слава им и вечан помен, лака им српска земља, коју натопише својом јуначком крвљу! Нека им Бог дарује рајско насеље, јер јуначки положише живот свој на олтар своје миле Отаџбине Србије! Слава им! — Слава им!

Јунаци,

Одајући вам своју пуну и топлу захвалност за вашу надржљивост, пожртвовање и јуначка дела, која извршисте под мојом командом и врховним заповедништвом Мога узвишеног родитеља Краља Петра на чело и радост целокупног Српства и на дивљење целог света, — поздрављам вас, да заједно с самом узвикнете:

Да живи наш Врховни Командант Њ. В. Краљ Петар Први!

Да живи свенолики српски народ!

Да живи српска војска, уданица Српства!

Александар

Наше војсковође

Ђенерал **Никодије Стефановић**
КОМАНДАНТ МОРАВСКЕ ДИВИЗИЈСКЕ ОБЛАСТИ

Наши јунаци

КАПЕТАН **Љубиша Вирсимовић**
КОМАНДИР ЧЕТЕ У 6. ПУКУ ПРВОГ ПОЗИВА

Син јунака Љубиша је од ране своје младости као Соко и Силни жудео за осветом Косова. Као млад официр он је својим војницима непрестано предочавао наше националне задатке и спремао их за њих. Његов рад у војсци у миру показивао је, да ће он у рату бити достојан син оца јунака. И доиста на Куманову он се истакао својом смелошћу, а на Марковом Прилипу био је прави херој коме су се сви дивили. Ту је задобио смртну рану, али ју је срећно преболео и данас се већ осећа чио и оран за нове јуначке подвиге. За показано јунаштво добио је највеће одликовање Карађорђеву звезду с мачевима. Он ју је на мачу добио и кад опет дође ора он ће је се достојан показати.

Осветници Сливнице

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН
† **Тодор Нацковић — Кумановац**

У борби на Дренеку јуначки је пао, поред многих других знаних и незнаних јунака наших и пешадијски капетан Тодор Нацковић командир чете у 10 пуку „Таковском". Пок. Тодор родом је из Куманова, гимназију је учио у Скопљу, у Војну Академију ступио је 1903 године са 36 класом. За потпоручника произведен је 1907. Рат га је затекао у X пуку Таковском, који је у саставу шумадијске дивизије првога позива са другом армијом прегазио Косово и имао за задатак да уништи Арнауте. Тодора је тиштало што му се није дала прилика, да учествује у кумановској, битци да помогне и ако треба и животом плати ослобођење свога рођеног краја. Као дете научио је носити се са Бугарашима и рат с Бугарима за њега је било право задовољство јер је знао да ће он донети слом бугарштва у његовом родном крају. Првог дана борбе на Дренеку 17. јуна а при другом јуришу на бугарске опкопе храбри капетан Тодор јуначки је пао погођен од непријатељског куршума. Мртво тело свога командира војници су изнели из ватре и пренели га у родно му место Куманово, да вечан сан почива крај оних хероја, који славно падоше на домаку Куманова. Капетан Тодор био је миран и тих човек, добар и благородан, у пуку је био омиљен и код другова и код војника, који причају да се при јуришу Тодор толико истицао да им се чинило, да је намерно ишао у смрт да свима покаже како се бори за част и слободу Отаџбине.

Славо славно палом!

11. АВГУСТ 1913.

Овог су дана затрештале трубе,
И грунули су топови са брда,
У знак, да војска враћила се млада
Са крвавога, али славног рада...
Овог су дана затрештале трубе.

Овог су дана заставе од свиле
Пошле на челу јуначких армада;
Оне су сведок свих бојева биле,
И остварених и снова и нада.

По њиној свили са злаћаним везом,
Док су се гордо и високо виле,
Душман је тук'о страшним митраљезом,
Ал, оне су се непрпале миле
Пред храбром војском, што је снагом мача,
Доказ'ла да је и од Смрти јача.

Овог су дана враћили се људи,
Које смо негда сретали кроз бајке,
Којима беху змајевите мајке,
У њих је челик и срце и груди, —
Овог су дана враћили се људи.

Овог су дана осветници дошли
Косова тужног и сливничког стида,
Овог се дана тешка клетва скида, —
Јер Славу носе за којом су пошли...,
Овог су дана осветници дошли —

И враћње се на огњишта своја,
На златна поља за којима чезну...
Ал' дође л' сутра до новога боја,
Опет ће у крв предано да трезну,
Кадри и звезде да с небеса скину...
Свесни за чега падају и гину.

Ст. П. Бешевић.

Осветници Косова и Сливнице

Потпуковник † **Коста Павловић — Рус**

Моравска дивизија другог позива под Недићевом командом особито се одликовала а први батаљон трећег пука ове дивизије сјајно се понео где год је дошао у сукоб са непријатељем. У борби на Говедарику јуначки је пао јуришајући на челу свога батаљона неустрашими његов командант потпуковник Коста Павловић, симпатични и у свима круговима омиљени Рус о чијем ћемо херојству у идућем броју писати опширније. Том приликом писаћемо више и о јуначкој смрти кумановског хероја Величка Јеверичића, битољског јунака Животе Стефановића, криволачког хероја Јовића и о осталима, чије смо слике у овом броју донели а описи, због многог материјала изостали.

Бој на Рајчанском Риду

Успех Шумадијске Дивизије I позива 20. и 21. јуна

Пошто су Бугари после мучког напада 17. јуна били одбијени са Црног Врха и коте 650. разбијени и потиснути са положаја Дренек 7. рилска дивизија појачана армијском резервом (бригадом) задржала се на Рајчанском Риду.

Важност Рајчанског Рида добро је појмио командант бугарске армије генерал Ковачев и зато „разбије ну дивизију појачава последњом снагом — армијском резервом. Од часа употребе армијске резерве генерал Ковачев је изгледао као богаташ који је на коцки све проћердао и сад игра „вабанк", баца последњу своту, па или да поврати све или да пропадне. Са одржањем Рајчанског Рида заштићује се врло важан стратегиски правац Кочане — Цзрево Село. Са падом пак његовим десни бок иначе разбијене Ковачевљеве армије потпуно је незаштићен, и после пада трупе се бацају на кршевите Малешке планине. Као што су Бугари добро схватили важност његову тако исто и наша I армија, па с тога она и наређује 19. јуна да Шумадијска дивизија I позива нападне на Рајчански Рид и тиме олакша рад III армије чије су дивизије у то време водиле крваве бојеве код Штипа и Криволака.

Рајчански Рид је узвишење изнад села Рајчани између Злетовске реке и Брегалнице. Као и сва узвишења од хиљаду и више метара тако и Рајчански Рид има изглед неправилне купе просечене стрмим потоцима. Тако посматрана са Дренека изгледа да је нагиб од села Трипотанци до врхова (има их 3) једноставан, докле је он пресечен са два велика потока. Стране тих потока су местимично веома стрме, достижу скоро до 60°. Лево крило положаја стрмо се спушта у равницу кроз коју протиче Брегалница; десно пак крило са валовитим брежуљцима и чукама везује се преко манастира Св. Пантелије и села Г. Пашајника са Ретки Буки. Средина положаја се састоји из три главе, на које се пројектују два нижа басамака. па с тога тај нагиб и изгледа једноставан. Те три главе доминирају јако пред-тереном до Дренека, Рудара Турског и манастира Св. Пантелеја.

Наређени напад за 19. јуна — одложен је за сутра дан (20. јуна) вероватно због каквих алармантних вести, ма да су у неколико колоне већ почеле свој развој и у ноћ 19/20 повукле се на своје старе положаје.

20. јуна пре подне почиње развој дивизије у две колоне. Десна колона: XI. пук „Краљ Ђорђе", XII пук „Цара Лазара" и 2 и 3. дивизијон Шумад. арт. пука. XI. пук напада од коте 650 преко села Лепели на лево крило положаја. XII. пук преко села Бућиште и Трипотанци на центар положаја. Лева колона: XIX пук и 1 дивизијон арт. пука. XIX пук напада преко села Некази и Бунеш на десно крило положаја.

Дивизијска резерва X. пук „Таковски" преко села Врбица на Соколарци. Дивизијска коњица (пук од 3. ескадрона и 1. митраљеско одељење) за десним крилом.

Хаубична батерија (12 cm.) преко ноћ још 18/19 скинута је са Црнога Врха и пласирана код села Строши, два градска топа на Дренеку. Коњичка дивизија под командом кнеза Арсена садејствоваће нападу долином Брегалнице.

Моравска дивизија II позива имала је вероватно у задатак да преко Рударе Турско и Г. Пашајника Свиланово пресече отступницу разбијеним деловима који буду са Рајчанског Рида одступали, не дозволивши им да преко Кочана одступе ка Ђустендилу, већ да их баце на Малеш.

Као што се види план за напад био је изванредан, заузети стратегиски врло важан Рајчански Рид и разбијеном непријатељу пресећи одступницу – бацити га на Малеш, евентуално и заробити.

20. јуна је ведар и топао дан, нигде облака на небу; у толико ће бити тежи напад. јер ће се појавити и нов непријатељ — сунчаница. Злетовска околина је била потпуно мирна, ни пушка да пукне. Свуда около владала је свечана и тајанствена тишина, тишина коју морнари на мору никако не воле, јер им предочава буру. Нигде живе душе у околним селима. Сва су готово празна и порушена, ретко је где остала уснравна кућа. Досадање борбе бугарских комита са нашим учиниле су, да је овај крај највише платио Свуда се очи заустављају на рушевинама, згаришти ма и лешевима поубијаних коња и људи. Свуда се осећа задах на трулеж; свуда влада тајанствена, злокобна тишина.

Са бојног поља

ОДМОР ПОСЛЕ ЈЕДНЕ ПОБЕДЕ — Снимак Паје Јовановића

Око 12. сах пре подне обе колоне у еволуционим поредима већ прелазе реку Злетовску без икакве пре преке. Одмах ту до реке у селу Трипотанци, жању жито два старца, једна жена и једна девојка. Њих као да се ништа не тиче шта се ради у њиховој близини, већ раде свој посао. И тек када им се војници приближише, подигоше се и са руком на срцу поздрављали су са „Како си, братко" „Здрав ли си братко"? И докле у очима девојке беше радозналост, у очима и на лицу стараца огледала се мржња према свима народима на свету, патња беда и страх. Тек по прелазу реке, кад су предњи делови XII. пука почели да се пењу на први басамак више села Трипотанци, непријатељска артиљерија рафалом је поздравила нападне колоне.

Под страшном артиљеријском ватром, која је за тим обасипала све колоне, застоја нигде није било: хитало се да се што пре подвуче под непријатељски положај, поседнут пешадијом, под оне три главе.

До пре два часа мирна злетовска околина претворила се у пакао. Ваздухом су фијукале муње и изгледало је као да се небо провалило. Слика Страшног

Суда била је верно престављена на Рајчанском Риду. Ужас се отварао на све стране. Бугари нису ни мало штедили своју артиљеријску муницију, јер не само да су гађали поједине јединице, водове и десетине које су претрчавале тучени простор, већ и поједине војнике. Прави басамак преко кога су се спуштали вертикално био је тучен тако страшном ватром, шрапнелом а нарочито гранатама, да је тај басамак за кратко време био формално изоран гранатама.

Па ипак ни један војник ни тренутка није застао. Поред свег ужаса слика је била дивна. Изгледало је по ономе како поједини водови и чете у најбољем реду претрчавају и губе се у мртав угао — по ономе што их та смртоносна ватра не ремети, не растројава, већ у најбољем реду као да на егзицириштву раде — изгледало је да се врши маневар на Рајчанском Риду. Али нас је груба стварност уверавала да се води огорчен рат, страшнији и крвавији него икада што је био Свежи лешеви већ су покривали камењар, лешеви са патњом на лицу, отвореним устима, с грчевито стиснутим пушкама, умрљаним крвљу, знојем и прашином.

Умиру незнани јунаци без бола, без јаука о чијим личним делима историја неће да зна.

Код рањеника нема јаука, нема уздаха. Кошуљица од гранате му однела руку и колено, он се грчи, шкрипи зубима пе ћути. Другом зрно пребило обе ноге, долазе носиоци рањеника коме крв шури из груди и вели: „Њему је теже, њега прво носите!"

Догађају се епизоде сличне оним ратним епизодама из Наполеонових ратова и из доба Фридриха Великог, оне епизоде у чију смо истинитост по мало сумњали.

Човека подузимају неки пријатни осећаји, јер види да пролазе велике историјске слике, да се догађају велики догађаји. Нигде негативног примера сувда јунаштва, сувда се осећа и види само дужност према Отаџбини, која се чита и на лицима мртвих и рањених. Осећај дужности је јачи од страха, од умора, од смрти, — од свега. И зато иду лако рањени напред непревијени, докле им црвена, свежа крв боји поцепане и кабљаве рукаве. Официри се не крећу тамо где им је место, позади својих јединица, већ напред у стрељачком строју или предњим редовима. Капетан Н. обамро је од умора, изнурен је до крајности; али је он ипак наслоњен на руку свога ордонанса у стрељачком строју своје чете, блед, гологлав, са раздрљеним грудима и непрестаним узвиком „напред напред јунаци!" Та сли ка као да електрише његове војнике који се са невероватном брзином пужу уз стрми камени нагиб предпоследњег басамака.

Гледајући све ово и највећи песимиста почео би да се узбуђује, да га обузима ретки занос.

Наша артиљерија, пласирана код села Бучиште и Ноакази отвара смртоносну ватру на непријатељске батерије, које моментално прекидају ватру, да је после у брзим рафалима опет отвори. Ништа није било неопажено од непријатеља, сваки наш покрет био је виђен и тучен. Вис код села Бунеш, куда је нападао XXI. пук, формално је горео од силне артиљеријске ватре. Но при свем том XIX. пук је напредовао

Предњи делови већ улазе у зону пешадијске ватре. Зрна пролећу. Војници се махинално погурују и у скоковима прилазе све ближе и ближе. И с наше стране ватра се отвара, само је доста слаба јер је даљина 1300 м. Пењање се продужује и даље са малим скоковима, пошто услед стрмог нагиба последњег баса мака и надвишавање глава, које је непријатељска пешадија посела, непријатељска ватра, и ако је била даљна, ипак је била тачна.

Хладнокрвност не напушта никако чак ни регруте који су увређени у борбене редове између старих. Охрабрени примером десно и лево од себе и најузбуђенији остаје равнодушан према посмртној песми непријатељских зрна. Нишани хладнокрвно као на стрелишту цени остојање, поправља гајку, мења став за гађање. Више њих гађају стојећи, јер из става клечећег не виде непријатеља, а они су добро упамтили „теорију" кад се из става лежећег не види мета, клекне се или устане, јер прво треба видети мету па тек онда смањити своју сопствену мету.

Ка рањеницима и мртвим друговима не креће се нико, сем носилаца рањеника којима је дужност да се о њима брину. Сваки зна своју дужност и сваки је врши.

Пољске батаљонске и пуковске резерве постепено су све ближе и ближе предњим деловима. Митраљези пошени на рукама односе се напред у стрељачки строј и кроз кратко време чује се њихова сува писка. Пушчана ватра са обе стране постаје све јача и јача, помешана са грмљавином топова

Вече се полако спушта, сунчани зраци већ бацају последње зраке на Рајчански Рид. Вечерњи ветар расхлађује, освежава заморене и изнурене војнике

Слабији предњи делови непријатељски, који су били посели предње окомке положаја ради тучења појединих мртвих углова и јаруга, повлаче се на главну линију одбране. Наши их гоне са узвиком „ура" брзом пальбом.

Мрак се спушта: месечине нема. Први борбени редови XII. пука су на 600 м испод стрме централне главе. Предњи делови XI пука су подишли левом крилу — јужној глави — но услед тога што су били тучени бочном ватром са централне главе, били су нешто даље. Што значи да је централна глава тактички кључ положаја, јер тек са њеним падом пада јужна глава, као што се олакшава и даље наступање XIX. пука који је због стрмог земљишта и јако тученог бризнног простора од села Бунеш нешто мало заостао.

У таквом распореду затекла је ноћ све пукове. Ватра се утишала. Војници прво заклон од камења, пошто се од земље апсолутно није могло, јер је земљиште сам камен. Тако рећи за трен ока огромне камене линије у више редова опасивале су главе као обручи. Војници уморни од силних штрапаца, гладни и неисправни неколико ноћи, полегали су потрбушке позади својих каменит заклона, дремљиви али их је ипак сваки шум свака реч суседа или старешине тргала, те је сваки још јаче притезао своју пушку, која је иначе — наслоњена на камени грудобран — била спремна за дејство

Ноћни напад с наше стране није био намеран с тога што је наша артиљерија требала још да туче непријатељску пешадију у доминирајућим окопима, као и да држи у шкрипцу непријатељску артиљеријску. те да на тај начин да могућности својој пешадији да изврши јуриш.

— Ноћ између 20 и 21 била је мрачна. Тишина је трајала до 10 сах.. а вероватно да би и дуже трајала да се непријатељ није уплашио од патрола послатих из 2. батаљона XII. пука, из батаљона који је био најближе непријатељу. У досадањим борбама овог рата ми смо дошли до једног уверења. а Бугари до запрепашћења. Ми — да Бугари не смеју да сачекају нож; а Бугари — да Срби радо врше ноћне нападе и још радије „иду на нож"! „У страха су велике очи", па и Бугари живећи непрестано у страху да ћемо извршити ноћни напад, плашиће се од патрола и одједаред — осуше брзу пушчану и рафалну топовску пальбу.

Настао је прави пакао, изгледало је као да се небо провалило, да је настао дан Страшнога Суда. Наши војници згрчени позади својих заклона, обезбеђени од непријатељске пушчане ватре, са стиснутим пушкама, били су мирни и не одговорише на ватру.

(СВРШИЋЕ СЕ)

Њ. Кр. В. грчка принцеза Јелена.

Мила и племенита седамнаестогодишња ћерка Њ. В. Краља Константина, док јој је узвишени Отац водио грчку војску из победе у победу, са свима женским члановима Краљевског Дома посветила се делу милосрђа негујући оне, који крв своју дадоше за величину и част Отаџбине. Племенитошћу и љупкошћу својом задужила је она и српске рањенике у Солуну, а Српски Народ уме да захвално поштује све оне у којима је упознао праве и искрене пријатеље.

Добро нам дошли, соколови мили! Од Драг. Најдановића

Грме топови са Калимеџдана,
У цркви свакој сјаје се олтари
Двоглави оро високо шестари
Ко у време гордо Силнога Душана.

Збришите умор с потамнелих лица,
Хероји наши и јунаци мрки
Прошли су дани крвави и грки
Венце вам плете ваша престоница

И кличе вама који сте крв лили,
Усклином топлим силнијим од свију
Срцима нежним која топло бију:
„Добро нам дошли, соколови мили!“

И кад проћете венце и капије
Увече што нежне сестре рука расу,
Осетите се у том светом часу,
Горди — мислећ на оне што их није.

На њих што паше, на умрле дике;
Помолте се под статуом Вожда,
За оне који само тренут можда
Осташе мртви, да вечито живе.

А затим смерно нека војска цела
Приступи Вожду — и док звона брује
Громко и да цела Европа чује,
Кликните: „Мисли твоје сад су дела“.

ШТАМПАРИЈА НАУМОВИЋ И СТЕФАНОВИЋ, Београд, Чика-Љубина ул. бр. 8, Одговорни уредник: Ст. Ив. Шајачић.

Број 30. БЕОГРАД, 8 СЕПТЕМБРА 1913. ГОД. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

Број 30 филира

У СЛИЦИ И РЕЧИ

УРЕДНИШТВО: Трг Краљевића Александра број 2

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ. ШИЈАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

НАШЕ ВОЈСКОВОЂЕ

Освајач Белоградчика

Коњички потпуковник Ђока Ђорђевић

НАЧЕЛНИК ШТАБА ТИМОЧКЕ ВОЈСКЕ

Највећи губитак српске војске

— Смрт славном ушчеканог јунака пуковника † Милована Недића —

Смрт која на бојном пољу не бира и не прави разлике између ђенерала и редова поштедела је за све време бојне вреве пуковника Милована Недића, који је са својом прослављеном дивизијом, моравском другога позива, стизао где год је требало и свуда био јунак на мегдану.

Први који је избио на Косово и на месту пои бије Цара Лазара, Обилића, и све господе редом про кламовао слободу био је пуковник Недић. Ослободивши Косово он се са својим дичним Моравцима није одмарао на ловорикама славе и победе, но је даље газио у крв носећи на врху свога мача Слободу срп ском робљу и смрт непријатељу. Име његово расчуло се и у противничком табору у коме се само са највећим респектом говорило о непобедном Гази Неда-паши. Он је прокламујући Слободу српском роду на Ко сову Пољу спустио се са овога и после неколико кр вавих али успешних битака присаједињио Србији Тето во, Кичево, Гостивар, а на Битољ је стигао онда ка да је најпотребнији био. Битољска битка је показала сјајни војсковођски таленат Недићев. *Обилазно* остаће у историји рата с Турцима част српске војске, а ту јој је част извојевао слављени пуковник Недић.

Када су сви српски крајеви у некадашњој Отоманској империји очишћени од тур ске војске Недић је са својим војницима био у Тетову, одакле је с успехом укро тио Арнауте.

С поносом је пуковник Милован Недић могао за себе рећи, да је у српско турском рату био један од најсрећнијих вој сковођа. Сви његови официри и војници с признањем и хвалом говоре не само о ње говом војничком таленту и одлучности но и о великој личној храбрости, којом је импоновао својим потчињенима и ове на водио на браруре, којима се прославила ова дивизија.

Но у српско-бугарском рату он је још у већој мери документовао своју већ по знату, признату и цењену вредност Недић се са својом дивизијом ухватио с Бугари ма у коштац 17. јуна и пун месец дана трајала је та битка и дању и ноћу без пре кида, до примирја. Успеси његови и њего вих храбрих војника у овоме другоме рату најбоље се виде по томе колико су далеко помакнуте границе Србије на исток, на оној страни, где је Недић био прет ходница српске војске. Слава његова у овоме рату је неувела о њој се с дивљењем говори а прави њен сјај видеће се тек доцније, док се још много што шта расветли

Милована Недића данас више нема и ми само правду чинимо када кажемо, да је он дика, част и по нос српске војске и српскога народа Пуковник Недић међу најбољим нашим војсковођама долази на најугледније место, а историја наших ратова на прним стра ницама својим златним словима ће забележити име скромног и нерасметљивог али великог Милована Недића.

И ако је у оба ова рата водио дивизију другога позива, дакле војнике другог реда, Милована Недићу су поверавани најтежи задатци, јер се знало да је он способан за све и кадар све. Све што му је стављено у задатак он је извршио с невероватном лакоћом и увек с потпуним успехом

Из оба рата Милован Недић је своју дивизију изве о с највећом чашћу. То му је признато са свих стра на и као награда за то, ценећи његове врлине и спо собности, поверена му је сада команда над граничном брегалничком дивизијом. Ово дана је пошао кући у Књажевац, где су му Бугари све уништили, и на путу у Нишу, где је вршио демобилизацију своје дивизије, стигла га је колера и за 3 сата је пао јунак, кога су мимоишле хиљаде куршума и непријатељских шрапнелских куглица у два рата.

Судбина је зар хтела да највећи удар и највећи губитак српске војске у овоме рату не буде од огња и мача но од клице несрећне заразе.

Тело Милована Недића предано је матери земљи на вечан одмор, а име његово окруљено великим и славним подвизима његовим, живеће докле траје срп ске војске и Срба.

Слава нека је прослављеном јунаку дичном вите зу, непобедимом војсковођи гази-дивизије.

Слава пуковнику Недићу.

*

Милован Недић се родио 15. априла 1866. године у Књићу, у Гружи, где је свршио основну школу, 7. разреда гимназије је свршио у Крагујевцу. По том је пола године био у Француској ради усавршавања у је зику. У Војну Академију је ступио 1. но вембра 1886. а свршио ју је 1889. са 19. класом као други у рангу. Са својом класом свршио је и виши курс и то као пр ви у рангу. За артиљериског потпоручника произведен је 1889. г., а у ђенералштаб преведен је као капетан прве класе. За мајора је добио 2. августа 1901., потпуковника 29. јуна 1907., а за пуковника 1911.

Пуковник † Милован Недић

Био је на разним положајима: водник и командант батерије, помоћник и начелник дивизијског штаба, шеф унутрашњег од сека операционог оделења главног ђене ралштаба и т. д. Рат га је затекао на положају команданта 14-ог пешадијског пу ка на који је отишао пошто је по молби преведен из ђенералштаба у пешадију. О датле је ратним распоредом отишао за ко команданта моравске дивизије другог пози ва, коју је вештим вођењем прославио.

Дуго времена Недић је био професор Вој не Академије у којој је с великим успе хом предавао историју ратне вештине. Ро ђен за војника он је с катедре умео да задобије силну љубав својих слушалаца и да их за несевојим предавањима, којих ће се његови ученици вазда живо сећати. Недић је био један од најбољих наставника Војне А кадемије који ће остати у трајној најлепшој успомени код свих оних који су били срећни да слушају његова заносна предавања.

Недић је с успехом радио и на војној књижевности.

За заслуге у миру одликован је медаљом за вој ничке врлине, орденом Белог Орла и Таковским Кр стом, а за ратне заслуге као најзаслужнији добио је највеће ратно одликовање Карађорђеву звезду с ма чевима

Опсада Видина

— Борбе наших старица —

После онако херојске борбе на Београдчику, и заузећу тога природног града, одморисмо се један дан, па се крећемо В идину, 10 јула.

Идући од Куле ка Видину, стигнемо око 10 часова ноћу у село Војницу и ту заноћимо. Кад ујутру осванусмо, видесмо у В ојници, многе куће попаљене и порушене ватром на наших топова после борбе, која се ту 9. о. м. водила око пола дана. И ту су небраћа Бу-

гари били припремили нашој војсци заседу, и мучки је напали 9. о. м. пошто су прво пропустили да у село уђе један бугарски батаљон који је вршио напињање. Тим је тај батаљон ушао у село. Бугари скривени по својим кућама, осуше пушчану ватру на нашу пешадију, којом приликом рањене много наших војника.

Али, наша дичља артиљерија, вечити стражар и бранилац наше пешадије, у трен ока отвори смртоносну паљбу, и за кратко време, па од села Војинце остадоше само згариште.

Наши су официри гласно изражавали своје жаљење због тако тragичне судбине села Војинце, које би на миру прошло као и остала бугарска села, кроз која је српска војска прошла, да Бугари на Војинце не учинише оно, што су учинили и њихове највеће војне старешине ноћу између 17. и 18. јуна ов. год. т. ј., да прво не намамише, па онда мучки, из заседе не нападоше VII. пук трећег позива.

У Војинци смо пренаили, а 13. јула по подне кренусмо Видину. Око 9 сати у вече стигли смо у село Такударе, где смо заноћили на положају.

Рано ујутру, 14. јула, наш храбри командант, потпуковник Душан Ђорић, са потпуковником Љубом Михајловићем, командантом II. топличког пука III. позива, тих вечитих стражара на нашој старој граници, одјахаше на коњима, далеко напред. Одмах смо знали, да нам је ту негде положај где ће нам предстојати борба. Нисмо се бојали јер смо били сигурни, да ћемо победити. Око 9 часова, командант дивизионе позва команданте, показа му положаје и нареди му, да се утврди. Ми се тако утврдисмо, да са даљине од 100 корака, нико не би могао ни слутити, да је ту укопана батерија, због чега нас ни Бугари, за све време борбе, никако не могаху наћи својим топовима.

Утврђена пред селом Смрданом тукли смо 15. и 16. јула.

Око подне, 17. јула, отпочесмо да нападамо на село Смрдан.

Неколико граната из оних великих топова, свакако су нас гађали из Видина, падоше испред и повади наше батерије, и где падоше, ту отворише тако велике руне, да би у сваку од тих руна могло ући по 50 војника. Право да кажем, прилично се поплашисмо. Али, капетан Тома Димитријевић храбри нас:

— Не плашите се дете! За два дана Видин је наш. Они нама ништа не могу!

Борба је трајала до самога мрака. Око 5 часова по подне командант дивизионе нареди нам, да наступимо за 1000 метара напред, где је већ била једна наша батерија.

Кад почесмо да наступамо, Бугари осуше нас тући гранатама и шрапнелима, али нам ништа не могаше учинити, јер их је она наша друга батерија непрестано обасипала смртоносном ватром.

Наиђосмо на нови положај, и отворисмо ватру. Бугари почеше да нас туку гранатама, и ми се прилично забринусмо, јер на овом новом положају нисмо били укопани. Али наш командир, као анђео заштитник стоји на левом крилу батерије, храбри нас и командује. Командант дивизиона даде нам одступање, те одмах напосмо Бугаре, и просусмо паклену ватру на њих. На 20 корака од нашег командира, стоји храбри потпуковник г. Душан Ђорић и посматра дејство наше батерије. У том тревутку прште један шрапнел и велико парче паде баш између команданта дивизиона и команданта пешад. пука, наш се командант саже, узе то парче, велико као човечија шака, и рече:

— Да ово сачувам за успомену.

Са овога положаја лепо смо видели, како се наша пешадија не може ни боље развила и наступа напред. Храбри Топличани наступају и не оспоре се на бугарску пушчану ватру, која на њих сипа као киша. Али, наступи ноћ, и ми прекидосмо борбу, те се преконоћ добро укопасмо, да ујутру, око 4 сахата отпочнемо још огорченију борбу.

СА КУМАНОВСКОГ БОЈНОГ ПОЉА

СРПСКЕ ГРАНАТЕ УНИШТИЛЕ ТУРСКУ БАТЕРИЈУ

— Слика војног извештача „L' Illustration Italiana" Ђуле Мазнари —

Кад је 18. јула отпочела борба пешадија се борила као лавови и дошла је на 400 м. до утврђења, а десно наше крило, већ је заобишло Бугаре, и заузело им једно утврђење.

Осусмо ватру на бугарска утврђења, а наши храбри пешаци наступају све грчевим кораком, по групицама.

После подне, око 2 сата, стиже нам глас, да је закључено примирје од 5 дана. Свима нам беше неписано криво, да није закључено примирје, до мрака би заузели село Смрдан и Видин, јер кад паднe Смрдан, на коме су њихова најјача утврђења, онда се и Видин мора предати. Разговарао сам са пешацима, они кажу, да би још за 2 сата заузели Смрдан.

Били смо заробили бугарског марвеног лекара, и он нам је причао да су Бугари, још ноћу, између 17. и 18. јула, готово све пренели из тог утврђења у Видин, и да су тамо само оставили толико муниције, колико би им било довољно да се боре тога дана.

За време примирја, померисмо наше батерије још много више напред, тако, да смо били на 2000 м. од Бугара.

Код села Смрдана, Бугари су имали 16 Круповых топова и 6 укопаних. Заробљени марвени лекар причао нам је, да су у борби 17. јула Бугари имали 163 које мртвих, које рањених војника у Смрдану.

И овде у борби на Видину, показало се ово исто што и на Белоградчику: да су наши официри — и пешадијски и артиљеријски — силе, да се ничега не боје, и да се са својим војницима родитељски односе. Озаке официре и подофицире, пожелела би свака војска.

Живан П. Јанчић

Са бојног поља

— Краљ Никола са страним војним аташеима. —

И ако је зашао у године дубоке старости Краљ Никола је за све време рата залазио на бојна поља и сам лично вршио инспекцију над својим храбрим трупама, које су и у овоме рату показале сву легендарну вредност своју. Наша слика снимљена је на бојном пољу а приказује старог али духом још увек младога краља Николу окружена страним војним аташеима. На слици први окренут леђима, види се изасланик наше војске при црногорској Врховној Команди, ђенерал Јован Атанацковић, а ту су још и аустријски и талијански поред неколико црногорских официра.

Крваве борбе на Гоеедарнику

— Четврта крвава дана по повику потпуковника Ките Јовановић —

Четврти дунавски пребројни пук, који је учествовао у борбама на Дреновку, на Цровеном Брегу, на Рајчанском Риду, који је решио битку код Кочана, и први у њега ушао, пук који је водио борбу на Плавчаници и дуж Брегалнице особито се одликовао и у крвавим борбама на Гоеедарнику, где су пале небројене жртве, и где је славно пао и сам дични командант храброг четвртог пребројног пука незаборављени потпуковник Радомир Драйђеловић.

Овај је пук, вођен храбрим и силним својим командантом, који је свугде претходио примером, после два сата, пошто је потиснут због недостатка артиљерије, предузимао уз припомоћ два топа контра напад и успео да на бајонет заузме Мали Гоеедар. Овај је пук 8 и 9. јула водио историјску борбу на Великим Гоеедарнику. Војници пису жалили своје животе, да би само сачували светли образ српском оружју.

Ту је овај пук водио борбу баш са оном, туцанском дивизијом, са којом се раме уз раме борио под Једреном. Отуда треба разумети бес и мржњу наших војника, који своје животе нису жалили да се освете крвнику.

Дани 6., и 7., 8. и 9. јула знаменити су и по броју жртава.

Да би слика била што јаснија почећу са 3. јулом.

Распоред трупа 3. јула био је овај: На положају „Побијени" био је IV пребројни пук, који је са једном црногорском бригадом сачињавао „Осоговски одред" под командом пуковника Милијоја Анђелковића; на левом крилу 8. пук, а даље од њега 18. пук. На нашем десном крилу једна црногорска бригада, у чијим су рукама Мали и Велики Гоеедарник. На крајњем десном крилу, према Калиманцу, Бања Чуци, моравски дивизија II. позива 4. јула у 7 часова пре подне долази начелник штаба II црногорске бригаде и извештава команданта IV пребројног пука потпуковника Радомира Аранђеловића, да црногорска бригада намерава да пређе реку Сасу и зато моли команданта да им бар са једним батаљоном осигура леви бок.

Трећа армија је тога дана вршила на 3., 4. и 5. јула хтевала помоћ — сарадњу Црногораца овим речима:

— „Трећа армија врши данас напад — потпомогните тај напад".

Црногорци су мислили да ће тај напад потпомоћи ако пређу реку Сасу и то су учинили.

На левом крилу успеше да око 4 часа пређу Сасу и дочекају се једне висораван, где су са свих страна били тучени.

Командант IV пребројног пука одреди 3. батаљон за осигурање левог црногорског бока и да одржава везу између Црногораца и IV пребројног пука. Командант батаљона је то одмах извршио и са једном четом прешао Сасу.

Од артиљерије смо имали само два брдска топа (и то 1 наш и 1 црногорски).

5. јули још од ране зоре почеше Бугари да туку Црногорце са свих страна артиљеријском ватром.

Према левом црногорском крилу Бугари су извукли код једне карауле целу пољску батерију и отворено стојали са карама, у које су били упрегнути коњи, тукући ваздан Црногорце с левог бока.

С фронта су их тукли брдским и пољским топовима. С десног бока су их тукли од Калиманаца.

По подне наместише Бугари своје митраљезе код једног засеока и почну тући Црногорце у потиљак.

Цело по подне Бугари отворено рокирају трупе с Рујна. Ми им нисмо могли много наштодити, јер смо били остали на једном топу а Црногорцима нестало муниције. Црногорци су се изванредно храбро држали, али се најзад под притиском јаче ушкрсне ватре повукоше им десну обалу Сасе и задржаше се на источном делу Гоеедара — на самом подножју. Киша је за то време лила као из кабла.

Напоменућемо да је тог капетана Туцовића стајао отворено наложен бугарском батеријском гађању. Капетан Туцовић је одлично гађао. За цело време стојао је отворено храбри командант одреда и показивао правце капетану Туцовићу.

Пошто су Бугари успели да 5-ог отворено рокирају своје трупе, то 6. рано предузеше напад на Црногорце, чије се лево крило беше још 5 повукло на десну обалу Сасе.

IV прекобројни пук са своја три батаљона потпомагао Црногорце, али испред навале целе једне бугарске дивизије и испред надмоћније бугарске артиљеријске ватре (ми смо имали само једн брдски топ), десно крило је морало да се повуче.

IV пук се благовремено и у реду повукао на положај „Побијени". Киша је за то време страховито пљуштала. Бујице су биле огромне и војници су се за руке држали прелазећи их.

Чим је киша престала, одмах се спустила густа магла и ми искористисмо ту маглу за контра напад.

У том су приспела и 2 пољска топа из батерије капетана Милорада Лазаревића.

Војници чим угледаше топове полетеше и на рукама их изнеше са брдо. Клицали су од радости кад су их угледали, јер су предосећали да ће помоћу топова успети. Пре тога су били тужни, а сад весели и једва чекају да се крену напред. Црногорци су уздисали:

— „Е, данас ми, бољи, образ одузеше".

Све се на један мах преобрази, све је већ спремно и само се чека диспозиција.

Командант пука потпуковник Рад. Арапћелковић наређује:

— „Два батаљона у први борбени ред, а 3. и 4. батаљон одмах за њим у густим стрељачким редовима."

Први топ рикну и војници као бесни јурнуше напред вичући „Ура", на шта су Бугари безобзирце почели бежати.

Низ Мали Говедарник падали су Бугари стрмоглавце и наши су их војници просто таманили. Паде Мали Говедарник! Већ су се батаљони измешали и јурили напред утркивајући се ко ће пре на Велики Говедарник.

2. чета 2. батаљона са командиром капетаном Владом Костићем и 1. чета 3. батаљона са командиром мајором Драг. Бојаловићем полетеше напред.

Бугари су се задржали у засеоку „Цере", одакле су нас тукли пакленом ватром — али наши војници наступају и даље.

Паде бугарски официр који је командовао и маса Бугара погибе, а остали окретоше леђа. Сад је постигнут прави успех.

Већ смо на подножју Великог Говедарника! Код Бугара се примећује велико комешање, јер их је цела дивизија, а никако не могу да се распореде у паници завладала у свима редовима. У том се диже магла!

(свршиће се)

Наше војсковође

КОЊИЧКИ ПОТПУКОВНИК

Ђока Ђорђевић

НАЧЕЛНИК ШТАБА ТИМОЧКЕ ВОЈСКЕ

Два рата дала су нам прилике да се оцени права вредност многих наших војсковођа. Међу онима, који су одлично положили испит борећи се својим трупама завређене успеха почасно ће место заузети скромни коњички потпуковник Ђорђе Ђорђевић, осећај неосејомог Белоградчика. Са трупама трећег позива он је успео да надбије јачег и боље наоружаног непријатеља, да га протера са нашега земљишта и шта више да им отме једно од најјачих утврђења на Балкану. Као командант одреда, у јачини пуне дивизије, потпуковник Ђока је савладујући небројене препоне за неколико дана, с сразмерно малим жртвама отео од Бугара Белоградчик и српским ратним успесима придонео још један, којим ће се српска војска назад дичити и поносити. Ми смо спиарије описали рад и успехе овог одреда при заузећу Белоградчика а овом приликом доносимо и слику храброг потпуковника Ђоке, да му се колико-толико одужимо за труде његове, који су за српску војску уродили толиким успесима. Под командом симпатичног и у свима круговима радо виђеног и омиљеног Ђоке, из малоште званог „Грош", српска војска је пала чак под капије Видина и Лом-Паланке и тиме се Ђорђевић, као учесник у неуспелом сливничком походу, достојно одужио својој савести, српској дужности и војничкој части. Он с поносом за себе може рећи: Ја сам један од оних, који је много допринео, да се сливничка недаћа збрише и сливничке ране зацеле. Већег задовољства за њега као старог војника сигурно не може бити.

Потпуковник Ђока је Тимочанин. По свршеној гимназији ступио је 1883. године у Војну Академију са шеснаестом класом. Као питомца затекао га је српско бугарски рат у коме је 12 септембра 1885. године добро чин потпоручника. Учествовао је у овоме рату и одликовао се у њему. Године 1888. ступио је на ваши курс, који је свршио 1890., заједно с ђенералом Божановићем, пуковницима Кондићем, Барјактаревићем, Павлом Пауновићем и др. Служио је у коњици као водник, командир ескадроне, командант пука, а био је и командант Краљеве Гарде. Специјално као коњаник од увек је важио као један од најбољих и најспособнијих представника овога рода војске код нас. Сада је документовао на делу у крававом окршају и своју за српску војску драгоцену вредност као војсковођа већих одреда.

Успеси Ђоке Ђорђевића на тимочком појишту у историји нашега рата с Бугарима биће достојно оцењени и добиће најлепшу награду и признање, које у истини заслужује овај у својој великој скромности у истини духом и умом велики човек.

На мртвој стражи

Борба на Власини

— Борбе око Стрешара —

На Власини су вођене крваве и дуге борбе између наше војске и Бугара, који су, видећи своју ствар изгубљеном, навалювали са великом снагом и силном енергијом да бар овде продру и дочепају се пруге код Владичина Хана, како би пресекли везу наше главне војске са Србијом. Имајући то за циљ Бугари су на ову страну бацили јаку снагу, њихове трупе биле су неколико пута бројније, навалювали су са енергијом, која је за дивљење и храброшћу, која је за поштовање. Што ипак у својој намери нису успели заслуга је наших трупа, које су ту биле ангажоване, нарочито храбрих Шумадинаца, који су показали ретку отпорну моћ.

Бугари су осетивши, да је Власина слабо бранена ту великом силом навалили и 13. јула су продрли преко границе и заузели Стрешар, вис који је од великог значаја за продирање њиховo у нашу територију. Наши слаби одреди који су се ту затекли, били су принуђени да се повуку. Појачавајући све трупе око Власине да би се што сигурније заштитила тачка на коју су Бугари уперили своје продирање, а која је била по нас веома важна, — то је железничка пруга код Владичиног Хана, командант армије преко команданта дивизије, наредио је, да се на Власину упути и трећи прекобројни пук, који је био одређен у армијску резерву Треће Армије и тек се био вратио са Белограднчика славом увенчан.

Ноћу између 14. и 15. јула, трећи прекобројни пук добије, док се одмарао од напорног марша у Мосурици, заповест да се што пре крене и да на што је могуће бржи начин заузме непосредњи положај Арнаутски Прослоп, према Стрешару Пук се одмах још исте ноћи по пријему заповести, око 10 часова кренуо и путујући са муком кроз планинске кланце, који воде ка Стрешеру, а куда само без икаквог другог пута пешаци могу провући се идући од букве до букве, и 15. око 10 часова пре подне избије на положај Арнаутски Прослоп. У колико се више пело уз планину толико се дубље улазило у све тушњу маглу, која је обвијала и Прослоп и Стрешер тако, да се није видело ни 10—15 метара у даљини. Претходница пука са стављена из једне чете другог батаљона већ је око 10 и по часова дошла у додир са Бугарима, који су били посели и утврдили Стрешар и околину са снагом од 5 пукова пешадије и 4 батерије артиљерије (што се тек касније за време примирја сазнало) Пошто је магла давала исте услове за борбу као и ноћ, то је командант трећег прекобројног пука, да би извршио добивено наређење распоредио око 11 и по часова пук за борбу и то стављајући 2 и 4. батаљон у први борбени ред, а трећи батаљон у други борбени ред. (1. батаљон трећег прекобројног пука остао је као посада у Сјеници.) Под заштитом магле наше распоређене јединице почеле су се укопавати.

Видећи ово укопавање тек кад је било скоро довршено, Бугари са својих утврђених положаја осуше на наше трупе страховиту пешачку и митраљеску, а одмах затим артиљеријску ватру. Наши одговорише и жестока борба разви се широм целог фронта. која је трајала све до 3 часа по подне. У то доб. магла се диже и Бугари видећи распоред пука осуше паклену артиљериску ватру. Пук није могао даље напред. али није ни одступао, све докле магла опет не покри и наше и бугарске трупе.

Положај Стрешар висок је 1950 метара, сав оголео и покривен делимично травом а делимично каменом. Стрешар доминира свима околним положајима и његове све тачке биле су начичкане добро утврђеним бугарским пешадиским и артиљеријским позицијама....

Ноћ је прекинула борбу коју је остала нерешена и свако се на своме месту задржао. Сва три батаљона пренођила су у борбеном распореду, одмарајући се за сутрашњу борбу.

СА БОЈНОГ ПОЉА

Трећи позив на стражи

— Снимак Ђуре Јакшићевића —

У разватак 16. јула Бугари отпочеше јаком артиљеријском ватром да засипљу наше положаје, а мало затим приметило се јако се бугарски предњи пешадиски делови почеше кретати. Бугари су се сада спремали да предузму контра-напад на положај на Арнаутски Прослов

Командант пука пуковник Светислав Мишковић извести о ситуацији на Стрешару команданта шумадиске дивизије другог позива, ђенералштабног пуковника Милутина Мариновића, који је био на Чемернику, више Власине и одатле успешно руководио борбама око Власине. Као одговор стиже наређење да се положај Арнаутски Прослоп у случају надирања Бугара одржи по цену живота и последњег војника. Бугари отпочеше напад, а командант на основу добивеног наређења реши се на одбрану Арнаутског Прослопа стављајући 2 и 3 батаљон у први борбени ред, а 4. батаљон у пуковску резерву. Батаљони заузеше ровове које су ноћу између 15. и 16 били ископали и нису одговарали на бугарску ватру која је била све ближа и све већа. Тек око подне јасно су се видели бугарски нападни редови, који су носили собом и митраљезе Кад се Бугари приближише на раздаљину од 100 — 150 метара, наши митраљези и пешаци на знак команданта и командира обасуше их кишом куршума. Бугарски редови, ма колико да бејаху густи изненадиште се збуниште а затим се похолебаше. Цела нападна колона устури до шуме, али се одмах прибра и за кратко време покуша и други напад, који тако исто беше одбијен око 4 часа по подне Но Бугари се не врашише одмах мислећи да могу лако потиснути наше редове, те око 6 часова покушаше још силније и још снажније, да изврше и трећи напад Али наши се и

покрај све бугарске бројне надмоћности и не макоше са места. Одушевљење, љубав за Отаџбину и мржња према непријатељу овде се тако очито и јасно показала, да су војници молили своје старешине да их пусте из ровова на јуриш, не мислећи на то да би изгинули од бугарске артиљериске ватре, која је косила.

Губици и из нашој и на бугарској страни били су велики. Ноћ је прекинула борбу, али су наше трупе биле на опрези, надајући се да ће Бугари по својој навици, предузети ноћни препад.

Око 10 и по часова ноћи приметило се са бугарске стране кретање ко је у 11 часова пређе у огорчен напад, који је одбијен са великим жртвама.

Око 1 часа Бугари покушаше и други препад и то још дрскије тако да се приближише на 100—150 метара. Тада одјекну с наше стране команда: „Бомбе ваде!". И гракнуше наше бомбе са штитовима. њихов одјек чуо се далеко и изгледало је каода гране брдски топови. При свитку 17. јула видели смо оно што су Бугари преко ноћи осетили — благотворно дејство наших бомби. Бугарске лешине су се пружале до самих наших ровова.

17. јула било је све мирно и са наше и са бугарске стране. Бугари нису нападали, ми смо ћутали. Најзад се наши први решише — почесмо купити мртве и издвајати рањене. Бугари посматрајући шта наши чине, учинише исто. Затим ту на позицијама, настаде копање гробова и сахрањивање мртвих. Бугари су свакако осећали добро тешкоћу поновног напада — те нам је цео 17. јули прошао у том тужном послу.

17. јула извештен је командант шумадијске дивизије другог позива о целокупној ситуацији код Стрешара и Арнаутског Прослопа. У намери да се осујете дални напади Бугара у том правцу формирана је одмах још једна колона т. зв. *Масуричка*, која је имала задатак да прошири са јужне стране наш борбени фронт и да на тој страни оперише бочно бугарским трупама. 18. јула имао је да се предузме општи напад на Стрешар. Тог дана изјутра око 4 часа, Бугари, који још нису знали за Масуричку колону, осуше јаку артиљериску ватру на трећи прекобројни пук са свију тачака свог положаја. Са северне стране преко т. зв. Трниног Гроба стојао је такође један део наших трупа и чекало се само подне, па да се предузме општи напад. Али око 1 часа по подне тек што су наше трупе предузеле опште кретање, са бугарских позиција залепршаше се беле заставе.

С наше стране ватра није била још ни почела и то даваље знакова примљено је. Одмах затим дошао је њихов парламентар доносећи вест о томе, да је примирје закључено. У исти мах и наш командант добио је исту вест од команданта дивизије и наређење за обуставу непријатељства, а још истога дана по подне приступило се одређивању демаркационе линије.

При одређивању демаркационе линије наши и бугарски официри састајали су се и том је приликом један бугарски официр рекао:

„Трећи прекобројни пук је диван пук. Беспримерно је држати се три дана у борби и задржати позиције, да је не заузме непријатељ пет пута бројно јачи, а уз то бити без артиљерије."

Са обала српскога мора:

Српско војска са Љешкога трада посматра пучину слободног српског мора.

Српско јунаштво и бугарско варварство

— Мученичка смрт јунака капетана Владисављевића —

Видећи да не могу ништа урадити у Маћедонији где су трпели пораз за пораз Бугари су свом снагом навалили на старе границе, да ту прокле и направе помешњу у нашим редовима. Са јаком снагом чатаве једне армије наваливаши су на добро утврђени Пирот, кога је бранила само тимочка дивизија првог позива.

Приликом јединог таквог сналаза и енергичног бугарског ноћног налета у навиру према Пироту, ноћу између 27. и 28. јуна капетан прве класе *Ђорђе Владисављевић* чију смо слику донели на страни, са својим батаљоном из 13. пука Хајдук Вељка имао је да одржи навалу читавог једног бугарскога пука. Бесни због тешких губитака које су имали дан пре тога, Бугари су сумануто кидисали да униште батаљон.

Очајничка борба водила се читава три часа. Бугари су покушавали јуриш за јуришем, али су их наши јуначки одбили. Међутим, Бугари су били све ближе, дошло је до борбе прса у прса. Тада је капетан Владисављевић скочио и јуришао у бугарске редове. Његови војници полетели су за њим. И у кривом гушењу које је настало капетан Владисављевић пао је рањен. Пре него што се могао и окренути, гомила Бугара склештала се око њега и одвукла га у своје задње редове.

— Однеше нам капетана! јекнуо је један наредник.

— Неће га однети! одазвали су се војници ударајући све жешће по бугарским редовима. Пуних четврт часа трајала је невиђена паклена борба. Бајонети су се притиснули и ломили о кости. Тукло се кундацима. Најзад су Бугара биле одбијени.

Наши војници су пошли преко гомиле лешева тражећи свога капетана. Али њега није било. Бугари су ипак успели да га одвезу.

После једног часа са наше стране могао се гледати на бугарским позицијама један језовит призор:

Бугари су, везаног конопцем испод мишице, водили капетана Владисављевића на једно високо брдо. Тада су на ту мету окренули митраљез и отворили ватру, која је трајала све дотле, докле метци нису разнели све тело јуначког капетана, који је показао како се за част Отаџбине живи и мре.

Слава славно палом јунаку — мученику!

Осветници Кос

ПЕШАДИЈСКИ МАЈОР † Ђуба Павловић
КОМАНДАНТ БАТАЉОНА У 17. ПУКУ
СЛАВНО ПАО НА ГОЛЕШУ.

КАПЛАР
† Никифор Л. Кемарчић
НОВИНАР
ПОДЛЕГАО РАТНИМ ТЕГОБАМА.

СА БОЈНОГА ПОЉА

Улазак српске војске у ослобођено Скопље
— Снимак Паје Јовановића —

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ
КОМАНДИР ЧЕТЕ
СЛАВНО ПАО 17.

ова и Сливнице

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК
† **Драгиша Тодоровић**
ВОДНИК У 4. БАТАЉ. VII. ПУКА ПРВОГ ПОЗИВА
СЛАВНО ПАО НА РЕТКИ БУКИ

РЕЗЕРВНИ ПЕШАД. ПОРУЧНИК † **Душан Поповић**
КОМАНДИР ЧЕТЕ У 17. ПУКУ
ПОДЛЕГАО РАТНИМ ТЕГОБАМА.

КАПЕТАН † **Тома Вемковић**
II. ПУКУ II. ПОЗИВА
ЛА ПРЕД КОЧАНИМА.

ИЗ НОВЕ СРБИЈЕ

Српска комора у ослобођеном Скопљу
— Снимак Поје Јовановића —

Наше војсковође

ПЕШАДИЈСКИ ПУКОВНИК **МИХАИЛО ЗИВКОВИЋ**
КОМАНДАНТ 18. ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА ПРАЊЕВИЋА ЂОРЂА У ОВА РАТА. — ПОМОЋНИК КОМАНДАНТА ИВАЊСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Нови Танаска Рајић

— Како Срби гоне крај свога топа —

Резервни артиљеријски наредник, техничар *Владимир Савић* са два топа и једним одељењем пешадије био је на једном истакнутом планинском врху на Св. Николи.

Бугари су успели да се кроз густу шуму привуку сасвим близу и да изненадно нападну ту нашу позицију.

Поред све своје малобројности наши пешаци држали се дуго и упорно. Наредник Савић сипао је из својих топова картеч за картечом. Лесе Бугара падале су, али су преко њих ницали нови редови. И Бугари су се једнако примицали. Два наша артилериста била су већ мртва, два рањена, али наредник Савић стајао је крај топова и једнако сипао ватру. У тренутку кад су се наши пешаци повукли, десетковани и потиснути несразмерно јачом силом, наредник је посрнуо рањен. Али се одмах подигао. Муниције му је било нестало. Бугари су били на педесет метара.

Наредник Савић, оштро као муња, дохватио је затварач са топова и завитлао их у бездан под собом. Онда је извадио револвер и као нови Рајић, стојећи над својим топовима сасуо свих шест метака у дивљу, поманиталу гомилу, која се са свих страна била скоцила на њега. Није имао кад поново да напуни. Бугари су га исекли у комаде.

Бомбардовање Видина

— Колико је топовске муниције утрошено —

За бомбардовање Видина утрошено је много топовских метака, али се због поплаве и велике даљине, могла нанети само мала штета. Утрошено је свега:

Из прве хаубичке батерије 1352 зрна.
Из друге хаубичке батерије 242 зрна
Из друге брзометне пољске батерије 530 зрна.
Из друге позицијске Дебажове батерије 356 зрна.
Из четврте позицијске батерије 816 зрна.
Из пете позицијске батерије 1379 зрна и
Из шесте батерије опсадног топа 143 зрна.
Свега је утрошено 4821 топовско зрно.

Осветници Сливнице

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОРУЧНИК

† Душан Павловић

ПОДЛЕГАО РАТНИМ ТЕГОБАМА У ВЕЛЕСУ

Многи јунаци, које поштедеше непријатељски куршуми у два рата, падоше као жртве последње рата, од рана задобивених у њима, али нарочито нам је много покосила колера, којој је подлегао и резервни пешадијски поручник Душан Павловић, који је учествовао у оба рата као водник и неко време и командир прве чете, трећег батаљона, 17. пешадијског пука. Пок. Душан је војник од заната. Свршио је војничко училиште у Одеса и по повратку у Отаџбину постао је пешадијски потпоручник. Као поручник због политичких прилика емигрирао је из Србије и шест година се потуцао од немила до недрага по беломе свету. Али ни тада, остављен од свију и свакога, није малаксао, био је пун животне енергије, и без икакве помоћи успео је да сврши Трговачку Академију у Бечу. После тога био је банкарски чиновник, неко време и на Цетињу где се упознао са својом супругом Руском, докторок медицине, и оженио. Када је огласена мобилизација Душан сам сребра што му се дала прилика не само да се врати у Отаџбину но и да јој се одужи и на делу документује своју неизмерну љубав према њој похвата у Београд заједно са супругом. Госпођа Павловићка као лекар одређена је на службу у смедеревску болницу, где је за со бом остављала трајно најлепше успомене. Душан је враћен у резерву и унућен у 17. пук. После борбе на Шћипу, где се врло добро показао, пошто му је командир мајор Чекеревац нао рањен, примио је команду над својом четом. Када је дринска дивизија првог позива свршила свој задатак на Криворечкој Планини у повратку њеном у Велесу Душан се зарази колером, којој је и подлегао на нурем ратним страпацима.

Од нарочитог интереса је поменути, да се поред Душана у оба рата борило још шесторо његове браће, од којих је Михаи, писар среског суда, био резервни поручник у II. пуку Краља Михаила, један је наредник, најмлађи од 17. година је био кочија, а остали редови борци. Поручник Милан је рањен, а остали су се вратили здрави и живи.

Душан је био одличан војник и племенит човек, веран и одан друг и пријатељ. За собом поред неутешне супруге остаиа нијако чедо Владимира које ће умети свог бабајка осветити када дође до пушке и до бојна копља.

Слава јунаку Душану!

Косовски осветници

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОРУЧНИК

† Живота Степановић

СЛАВНО ПАО НА БИТОЉУ

Објава мобилизације затекла је Животу болесна у постељи, али чим се мало придигао похитао је за војском и стигао је својој чети за битољску битку, у којој се видно истакао својом храброшћу. Он је кроз кишу непријатељских куршума летео од једног до другога свога војника храбрећи их на истрајност. Тако изложеног напало га је једно непријатељско зрно и учинило крај његову племенитту животу.

Последње речи јунака на издисају биле су:

„Напред браћо! Храбро јунаци! Чувајте ми децу!"

Живота је био српски писар у Куршумлији, где је савесним службовањем, оставио лепу успомену. За собом је оставио супругу са четворо невинуте дечице.

Слава му!

Какав је српски војник

— Умук достојан Деду —

Други је дан битке на Куманову. Куршум сипа као киша, гранате прже око себе. Турци алачу и покушавају да нас опколе. Призор је био страшан. И на најхрабријем војнику могло се видети да се уплашио. Војници се боје бање похватани живи, а помоћи ни од кога. Знају само да се боре и VII пук, али врло очајно, јер на њега беше ударила највећа турска сила. Војници једне чете 18. пука, којој беше поганом командир, почеше да одступају. У томе тренутку упитах: имали војника да ухвати везу са осталим трупама.

— Ја ћу — јави се један редов

— Како се зовеш, јуначе?

— Редов Миленко Стојковић, праунук војводе Миленка Стојковића.

И не сачекавши наредбу одјури.

Турци и даље напредују, а наши се добро држе и добро гађају. Види се како непријатељ гине.. Али непријатеља је много.

На Миленка сам био и заборавио, док ти се он појави на наше куршума.

— Шта је? — запитах га брзо.

— Не бојте се — кликну он. — Ево нам помоћи. Дринска дивизија ударила с бока. А ево и другог позива... Дунавци!.., Јуре, пуно их је као плеве!..

У тај мах отвори и наша артиљерија пагру. Ова је била још у 8 часова уђуткана. — Војници се охрабрише и почеше боље гађати. Не потраја ни пола часа, а други позив Дунавци дојуре.

— Ура! — урнебесно повикаше Дунавци.

И тако је један храбар војник својим поступком успео да одржи целину војничку масу на своме положају.

Д. Малешић.

Осветници Косова и Сливнице

† Миливоје Комарчић

Несрећна зараза колера, која прети да нам отрне више жртава, но што нам је нанело олово и челик непријатеља на бојноме пољу, отела је из загрљаја несрећне мајке и неутешне сеје из круга пријатеља и другова једног доброг племенитог и узор младог човека. Умро је Миливоје Комарчић, чиновник Државне Штампарије, јединац син српскога књижевника Лазе. Као војник 4. батаљона седмог пука првог позива пок. Миливоје је учествовао у свима великим биткама са Турцима и Бугарима и из свих крвавих сукоба срећно је изнео главу, а да ни повређен није. И сврши се рат и он се врати у загрљај срећне мајке која се зажелела свога љубимца. И баш онда када се раздрагао у топлом наручју својих милих и када их је толико обрадовао својим повратком несрећна га зараза обори да га после неколико дана дотуче и прекрати му млад, пун полета и пун жара живот, који је доста обећавао.

Истога дана када се вратио кућ пао је у постељу из које се више није ни дигао и ако је за спас његов учињено све што је у људској моћи било. Судби ни је тако хтела, да тако млад прекрати живот од кога је имала користи не само породица но и друштво и држава.

Миливоје је био одличан млад човек који се клонио кафанских беспослица и досадних разоноћења, и у толико више се предавао раду, који би имао допринети општем добру. Годинама је он био неуморни радник и душа Београдског Певачког Друштва, које је у Миливоју изгубило једнога од својих чланова, кога никад неће прежалити и коме ће тешко наћи замењика.

Миливоје је и писао. Пут Београдског Певачког Друштва на Цетиње он је врло лепо описао у засебној књизи, по разним београдским листовима пуно је његових лепих написа. С особитим задовољством и правом душевном наслађом читала су се дирљива и с пуно топлине, из које провирује душа и срце писца, његова писма што их је с бојног поља слао своме пријатељу уреднику „Штампе", где су и штампана. Та писма сведок су не само његове неизмерне љубави према Отаџбини и славном српском ратнику у чијим редовима је и он издржао све напоре и све борбе, да подлегне онда када је време одмора и рада. Његова смрт лишила нас је дивних написа, које је он стилизовао, али није стигао и да испише јер му смрт дође онда када ће најмање надао.

Пок. Миливоје био је пример савесности на свакоме послу кога се прихватио, а лаћао се само послова за које се осећао способан. Пун љубави за рад коме се посветио он је на својим пословима постизавао само успехе. Лично је био добра и племенита душа искрен друг и прави пријатељ те ће за њим искрену сузу жалосницу пролити свако ко год га је познавао, јер ко га је знао морао га је и волети.

Нека је лака земља и вечан помен српскоме ратнику Миливоју Комарчићу, који положи живот на бранн Отачества свога. Слава му!

Наши јунаци

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

Драгољуб М. Марјановић

Међу оне наше официре који су се у овим ратовима нарочито истакли долази и капетан Марјановић, тешко рањен на Битољу, када је своју чету кроз кишу непријатељског олова водио у победу.

НАШИ ЈУНАЦИ

Поднаредник Спасоје Бабовић

ИЗ IV. ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА СТЕВАНА НЕМАЊЕ

Јунак који је на Рујну отео турску заставу.

Наше војсковође

Бригадир Митар Мартиновић

На страни 454 донели смо слику храброг црногорског војсковође бригадира Матра Мартиновића, који је генерал-ађутант краљев, артиљеријски бригадир био до пада Скадра председник министарског савета, министар војни и заступник министра спољних послова, а у рату је био главни командант праморског одреда, који је из Вара кренуо преко Бојане, знатно неколико турских вуја и утарчења и био луте борбе код Тарабоша. Стар је око 45 година. Родом из Бојића, крај Цетиња, из братства Мартиновића, које је једно од најачих и најбољих црногорских братстава. Школовао се на страни. Свршио је војну академију у Италији и у црногорску војску ступио је 1889. г. Министар је постао први пут 1907. г. у Томановићеву кабинету, из кога је после три године иступио заједно са министрима Пламенцем и Вукотићем.

Он је био прва шеф дворске војне куће. По паду Томановићева кабинета образовао је кабинет. Мартиновић је сув, висок, коштаст човек. Импозантна је појава. У говору кратак и одрешит. Држи се круто, иступно војнички, али је приступачан и пријатан. Он важи као један од најспремнијих црногорских официра. За то му је и поверена најтежа задаћа. Најтежа операција црногорске војске, заузимањем Скадра, поверена је њему и ако се суди по ономе што је и како је успео, своју тешку дужност извршио је на свако задовољство.

Мартиновић је међу Арбанасима веома популаран и код њих ужива велики углед. Раније године радио је и на војној књижевности и има неколико успелих радова. Под његову команду подпадају и његови племеници, који су из давнашних времена познати као добри борци. С краљем Николом је у блиском сродству. Мати краљева Стана рођена је сестра Митрова оца Ђошка Никова, који је из Цетиња погинуо као командант дворске страже.

Осветници Косова и Сливнице

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† Љуба Н. Крстић

ПОДЛЕГАО РАТНИМ ТЕГОБАМА У КОЧАНИМА

На страни 456 донели смо слику резервног пешадијског поручника *Љубе Н. Крстића*, трговца из Ваљева, који је био водник у шестоме пуку првог позива. Пок. Љуба је учествовао у свима борбама, а било му је суђено да падне на бојном пољу не од куршума но од колере, којој је подлегао 17 јула у Кочанима, где је и погребен. Покојник је био угледан ваљевски грађанин и имућан трговац, који је и као војник с пуно преданости и најсавесније вршио своју дужност.

Слава му!

ПЕШАДИЈСКИ ПОТПУКОВНИК

Коста Михаиловић — Рус

СЛАВНО ПАО НА ГОЛЕШУ

У прошлом броју донели смо слику славно палог потпуковника *Михаиловића* (омашком коректора погрешно стоји Павловића), заједно са свима официрима батаљона, којим је храбри Михаиловић, симпатични *Рус*, овако успешно командовао, да је стекао опште признање. У идућем броју донећемо његову слику и врло леп опис његове херојске смрти из пера једног од наших најпознатијих јавних радника, који је и сам узео учешћа у победоносном походу славне Треће Армије, у чијем саставу је био и пук јуначког Косте Михаиловића—Руса.

† Драгиша Љ. Тодоровић

СВРШЕНИ ПРАВНИК И РЕЗЕРВНИ ПЕШ. ПОТПОРУЧНИК

РАЊЕН ЈЕ 18. ЈУЛА У БОРБИ ПРОТИВ БУГАРА НА РЕТКИМ БУКВАМА ОД КОЈЕ ЈЕ РАНЕ ПОСЛЕ ШЕСТОНЕДЕЉНОГ БОЛОВАЊА И УМРО.

Интелегентан и симпатичан правник, Драгиша Љ. Тодоровић, чија је отворен и светао карактер одавно поштена човека, пошао је у рат за ослобођење од Турака, као резервни пешадијски наредник пун одушевљења и воље да ослети Косово. Као водник у 7. пешадијском пуку Краља Петра I-ог показао се врло храбар и као такав, био одликован. Доцније је произведен у чин потпоручника. Са не мање одушевљења пошао је у рат против небраће Бугара, осећајући да од успеха српског оружја зависи будућност Србије и Србства. Свестан те дужности није жалио свој млад живот, већ је под нашом куршума и шрапнела помамно јуришао на челу своја вода храбрио и куражио своје војнике. Непријатељ је покосио многу нашу браћу и синове, па је ту јуначку смрт нашао и правник Драгиша.

Жртвама палих ратника добијена је битка, уништена Отаџбина и њен углед. Покојни Драгиша је родом из Венчана у Београдској Колубари, син је пок. Љубомира, учитеља из истог села и био је тек у 26 година у добу када је својим родитељима и друштву био најпотребнији. Нека

је слава и славна успомена на све оне који нису жалили своје животе, за увеличање и славу Србије и Српског Народа, и који ће вечито чувати и хранити успомену на славно пале за Част и Име српско.

Слава му!

Муслиман српски јунак

— Јуначка смрт јунака Ибрахима Балте —

У последњој крвавој борби код Дуката погинуо је јуначки четник одреда војводе Вука—Војина Поповића, *Ибрахим Балта*, Србин муслиман из Херцеговине. Он је био један од најхрабријих и најбољих старих четника у одреду лабских чета за време рата са Турском и у одреду војводе Вука у овом рату. Рахметли Ибрахим није имао ни осредњег образовања, јер је био по занимању тежак, али је ипак схватио националн карактер савезничког рата против Турске. Његово јако религиозно осећање није га могло задржати у моменту, када су се његова једнокрвна браћа спремала да осветe национални пораз косовски и да по цену својих живота прошире границе своје слободне државе. Балта је био међу првим четницима, који су добровољно похитали у борбу. У првим сукобима на Мердарима у караули Дубници Балта се неустрашимо борио и са двојицом другова ушао први у арнатско село. Када су се у Васиљевцу појавиле многобројне чете Арнаута и почеле пустошити и палити српске ломове, Балта је од љутине шкргутао зубима и предлагао воднику једног малог одељења чете Цинића да се изведе јуриш и да се употребе бомбе. Он је молио, да њега првог пошаље. Балта би још тада, ради свог јаког патриотског осећања нашао смрт, да није чету задржао четнички воја Коста Пећанац, уверивши чету, да се ту налази око пет стотина Арнаута. У косовском походу Балта је био стално у извидници, обилазећи арнаутске куће. У борбама код Приштине и у Љуми борио се са необичном одважношћу. Недавно, када су настали први сукоби са Бугарима, Ибрахим Балта оставио је одмах своју скромну службу и ступио је у чету Војина Поповића. Издржао је све напоре и учествовао тачно у борби, док га није на Дукату погодило тане оних које је највише мрзио. Алах рахмет сјле!

Наше милосрђе

Болничари и фотограф 13. пешадијске дивизије у Београду.

Са бојиног поља

Трећи позив на страни (страна 470)

Продирући напред у своме победоносном походу српска војска је у освојеним пределима као стражу остављала трећи позив, који је своју дужност завршио на опште задовољство својих старешина. Наша данашња слика представља кумановско поље после битке, а на њему се спремала два наша стражара на трећег позива. Управо то старешина народне војске обилази страже, али то се врши и ако строго по пропису лежерно и без појачке, касарске укочености. Стражар рапортира старешини шта је до сад приметио, а човекова га слуша пажљиво, ал' у исто време свира и цигару, па ће, кад рапорт прими, и свог стражара понудити дуваном, и заједно ће даљенеки наставити пут преко крвавога разбојишта по другог стражара.

Упропаститељ Бугарске

Генерал Савов
БУГАРСКИ ГЛАВНОКОМАНДУЈУЋИ

На митој страни (страна 469.

Продирући напред трупе се задрже по где сат два да се одморе од претпорног марша, којим је наша војска не само напредовала но и задивила цео свет. Тада се истуре напред предстраже да мотре на кретање непријатеља. Горња слика представља нашег војника на предстражи коју обилази официрска патрола. Војник на стражи рапортира лежерно, више пријатељски шта је видео и приметио од како је истурен испред трупа.

Бој на Рајчанском Риду

Успех Шумадијске Дивизије ! поноћ 20. и 21. јуна

— СВРШЕТАК —

Али је за то наша артиљерија — која је пред мрак истурила две батерије на гребен западно од села Врбица и једну батерију код леве колоне, код села Бунеш отворила одмах рафалну ватру из двеју батерија на непријатељску артиљерију и пешачке опкопе, пошто је још пред вече тачно спремила све потребне елементе за гађање.

Под утиском те страшне артиљеријске ватре, непријатељска и пешадијска и артиљеријска ватра постепено је слабила, једно с тога, а друго што се уверише ваљда да им не прети никакав напад, па убрзо ватра и умукну.

Тај прекид у ватри, искоришћен је, те је војницима раздељена муниција, коју су они алапљиво гурали у фишеклије, џепове и торбе.

Користећи се озон тишином и четне коморе, које су се пред вече привукле самом положају и стајале у потоку, донеле су хлебац који је у највећој тишини раздељен. Ваља напоменути да је функционисање ових комора у овом рату било изванредно. Никакве сметње нису смеле бити узрок да војници не добију бар хлеб, ако не и куване месо чак и пред самим непријатељским положајем. Осећај дужности је натерао те је сваки вршио свој посао са највећом тачношћу.

Ноћ, која још остаде, изгледало је да ће проћи на миру, али ваљда из истог разлога као и пре пола ноћи око 1 и по сах. непријатељ отвори опет ватру. Ова ватра изврче из пасивности и наше војнике, те из свију предњих редова загрокташе пушке. Наша артиљерија прихвати такође дуел. Но како се увиде брзо страх Бугара, то је с наше стране ватра била обустављена, што такође нагна Бугаре да и они прекину своју пальбу.

Ноћ је била мало виднија што је значило да ће скоро сванути. Још под заклоном тога полумрака две чете из 2. батаљона XII. пука излазе на ћувик и нагиб његовог са кога се централна глава туче скоро бочном ватром. Са првим њиховим покретом непријатељ отвара ватру. Обе чете такође отварају убрзану ватру. Убрзо су изнета два митраљеза XII. пука на тај ћувик и његова писка јуутру је тупа, кратка. Дејство те ватре (чета и митраљеза) осећа се благодетно за XI пук чији се први борбени ред брзо креће напред, пење уз јужну главу пошто је јуче трпео доста од ватре која је бочно долазила са опкопа централне главе.

Посада централне главе тучена је поред бочне ватре још и јаком артиљеријском ватром (гранатама нарочито) од батерије са Врбице. Та јака артиљеријска ватра учинила је заједно са пешадијском ватром да је непријатељска ватра прекидана и отварана у паузама. И по тим кратким паузама видела се узнемиреност, као што се стекло убеђење да непријатељ дуже неће моћи издржати бочну пешачку и гранатну артиљеријску ватру.

XIX пук је такође у борби.

Дивизијска резерва, X пук код села Соколарци добија артиљеријску ватру са леве обале Брегалнице. Вероватно да је тамо каква колона која је похитала у помоћ, но доцкан стигавши хтела је само да се јави, јер иначе ватра њене артиљерије (батерије) је дална — врло слаба.

На Рајчанском Риду изгледа као да је избио вулкан. Из лагане и убрзане пальбе прелази се у брзу која се слива у тупо, потмуло кључање које нервира и због своје несношљивости инстиктивно натерује да се иде напред, јер за време покрета, ма да је човек више изложен ватри него кад лежи и гађа, ипак се осећа другојачије, осећа неку топлоту, сигурност, одважност. Са прелазом из убрзане пальбе у брзу посада опкопа централне главе по групама излази из опкопа и стрмоглавце се губи позади. Наша брза пальба их коси немилостиво што ствара панику и натерује да опкопе напуштају у великим гомилама. Снажно „ура" предњих редова довршава бегство са централне главе коју заузима први борбени ред XII. пука.

Готово једновремено избија XI. пук на лево крило положаја а XIX. пук на десно крило, задобивши у плен остављене топове и каре.

Коњичка дивизија која је вребала тренутак кад ће се појавити први отступајући непријатељски редови, дочекала је тај моменат и по таласастом брегалничком удолју развила се у борбени поредак. Чељи ескадрони у опруженом галопу унесоше још више панику и непријатељ је у највећем нереду бежао у правцу Кочана и преко Брегалнице сејући непрестано мртве и рањене по закржљалом и изгаженом кукурузу. Многи су бацали оружје метанисали и молили да се предају доказујући како смо „браћа и свађујући сву кривицу на „Швабу" !

Непријатељска батерија са леве обале Брегалнице отвара рафалну ватру у намери да спречи даље надирање коњице.

Коњичка батерија у галопу излази на један басамак јужно од села Спанчево и одатле отвара поражавајућу ватру на одступајуће гомиле . . .

— Рајчански Рид је заузет дакле, сад се оставља широко поље рада коњичкој дивизији и моравској дивизији II позива да сјајно стратегијски искористе ову победу !

* * *

Око 10 сах. пре подне било је све свршено на Рајчанском Риду, само се у правцу Кочана чуо по који топовски пуцањ „Сваки пук на свом одсеку прави стрељачке заклоне. Положај брују као коњица. На све стране чују се весели узвици, песма и ударци пијука и

ашова. На лицима свију војника чита се одушевљење, у очима понос, гордост и јунаштво. За врло кратко време стрељачки заклони су били готови. Сад је положај у нашим рукама, сад ове јунаке могу нападати армије, Рајчански Рид био би незаузимљив, јер њега неби бранили топови и пушке, већ сгечена слава и досадње уверење, које је заривено у душу свију војника, да њима не може нико одолети!

Дан ведар и топао Поред израђених ровова војници се изваљали и сунчају Доста њих подметнули су кајаве руке под главу и ћуте.

Са далеког крила положаја чују се гласови да долази командант дивизије. Војници се дижу, поправљају своје прљаво и поцепано одело, весели јер су свесни да их очекује похвала. Пуковник Ђока Терзић у пратњи начелника штаба и свију референата обилази пукове. И пуковник и његова пратња су весели. Та се веселост највише огледа на лицу симпатичног дивизијара. То је радост и гордост команданта чија је дивизија била сјајан бој. У сваког његовој речи видела се срећа што он командује храбрим Шумадинцима. Дошавши до XII пука, до пука коме је пре 10 година био командант, узбуђено стиска руку заступнику команданта пука. — „Дивно сте се данас и јуче показали, дивно" — вели, а глас му дрхти. „Привукли сте на себе највећу ватру. Мени је то у толико милије што је то учинио мој пук којим сам ја раније командовао. Хвала Вам!"

У том долази ординанс и јавља да долази начелник штаба I армије ђенерал Бојовић. Очи свију присутних скрећу тамо где ће се он појавити.

У пратњи једног коњичког потпоручника и неколико ординанса долази он, али не онакав какав ће увек ићи; ћутљив, мрогдан; са лицем на коме почиваше безкрајна мирноћа, на коме узбуђење није могло да се прочита. Сад долази други човек, весео, преображен, разговоран.

— Јесте ли се уморили тукући вероломне Бугаре? — пита сваку групицу поред које прође

— Нисмо! — разлеже се из груди победоносних војника силан одговор који заноси, опија.

— Нисмо, разлеже се и одјекује занос, одушевљење и гордост малаксалих јунака, који сад не осећају умор, који би сад на речи генералове „онамо још" полетели изгинули или победили...

— Нисмо! одјекиваше дуго у души сваког официра — јер ми светимо Сливницу!

— Нисмо! Нисмо!.. одјекује са Рајчанског Рида и губи се тамо где се изгубише и последњи редови разбијеног непријатеља

Нова Србија

Административна подела ослобођених крајева

На основу члана 17 и 32. Уредбе о уређењу ослобођених области, Министар Унутрашњих Дела је одлучио, да се ослобођене области поделе на 11 округа и 46 срезова, и то:

I. Битољски округ са седиштем у Битољу — Срезови:
1. битољски, са седиштем и Битољу;
2 крушевачки, са седиштем у Крушеву;
3. охридски, са седиштем у Охриду;
4. преспански, са седиштем у Ресну;
5 прилипски са седиштем у Прилипу;
6. флоринскн са седиштем у Битољу.

II. Дебарски округ са седиштем у Дебру. — Срезови:
1. горњо дебарски са седиштем у Дебру;
2. доњо-дебарски, са седиштем у Пешкопеји;
3. реканскн, са седиштем у Жировници.

III. Кавадарски округ са седиштем у Кавадару.— Срезови:
1. валандовски, са седиштем у Валандову;
2 ђевђелијски, са седиштем у Ђевђелији;
3 неготинскн, са седиштем у Неготину.

IV. Кумачевски округ са седиштем у Куманову.— Срезови:
1. кратовски, са седиштем у Кратову;
2. криво паланачки са седиштем у Кривој Паланци;
3. кумановски, са седиштем у Куманову;
4 прешевски, са седиштем у Прешеву.

V. Ново Пазарски округ са седиштем у Новом Пазару — Срезови:
1. митровички, са седиштем у Митровици;
2. ново-пазарски са седиштем у Новом Пазару;
3. сјенички, са седиштем у Сјеници.

VI Пљевљански округ са седиштем у Пљевљу. — Срезови.
1. ново варошки, са седиштем у Новој Вароши;
2. пљевљски, са седиштем у Пљевљу;
3. пријепољски, са седиштем у Пријепољу.

VII. Призренски округ са седиштем у Призрену.— Срезови:
1. горски, са седиштем у Врањишту;
2. ђаковички, са седиштем у Ђаковици;
3. љумски, са седиштем у Бишану;
4. метохиски, са седиштем у Истоку;
5 подгорски са седиштем у Сувој Реци;
6. подримски са седиштем у Ораховцу;
7. шар-планински са седиштем у Призрену.

VIII. Приштински округ са седиштем у Приштини. — Срезови:
1 вучитрински, са седиштем у Вучитрну;
2. гиљански, са седиштем у Гиљану;
3 лабски са седиштем у Подујеву;
4 приштински, са седиштем у Приштини;
5. феризовићски, са седиштем у Феризовићу;

IX. Скопљански округ са седиштем у Скопљу. — Срезови:
1. велешки са седиштем у Велесу;
2. качанички, са седиштем у Качанику;
3 скопљански са седиштем у Скопљу.

X. Тетовски округ са седиштем у Тетову — Срезови:
1. бродски са седиштем у Броду;
2. горњо полошки са седиштем у Кичеву;
3. гостиварски, са седиштем у Гостивару;
4. доњо полошки, са седиштем у Тетову.

XI Штипски округ са седиштем у Штипу — Срезови:
1. кочански, са седиштем у Кочану;
2 малешки са седиштем у Берову;
3. радовишки, са седиштем у Радовишту,
4. свето-никољски, са седиштем у Св Николи;
5 штипски, са седиштем у Штипу.

Према попису народа у новооспојених десет округа, без штипског има у њима, 1,666 178 становника и то: у округу битољском 345.479 приштинском 239.386. призренском 207 592 кумановском 166 939. тетовском 157 248, скопском 153 293, новопазарском 133.401, кавадарском 97 763 дебарском 82.476, и пљевљанском 62 601. У округу штипском није још извршен попис, јер је он био под бугарском влашћу али ће и он, свакако имати преко 100 000 становника С ових једанаест нових округа имаће повећана Србија до близу пет милиона, а заједно с Црном Гором око 6 милиона становника, те је тако српски народ у две своје краљевине дошао до снаге, којом импонује и противнику.

НАШЕ ЖРТВЕ

Д-р Бошко Петровић

професор српске велике гимназије у Новоме Саду
Српски новинар и књижевник
Као ратни дописник новосадског „Србства“ и сарајевско „Српске Ријечи“ подлегао колери у Скопљу
Слава нему који је за српску идеју пао с пером у руци.

Осветници Сливнице

ПЕШАДИЈСКИ МАЈОР † **Љубомир Ј. Павловић**

СЛАВНО ПАО НА ГОЛЕШУ

На Голешу је вођена најочајнија борба између наше и бугарске војске. Наши су свом снагом надирали, а и Бугари су се диновски бранили, те се морало стопу по стопу узимати и то с огромним жртвама. У тој борби која је вођена неколико дана и ноћи без престанка јуначки је пао мајор *Љубомир Ј. Павловић* командир чете у 17. пешадијском пуку. Војници његове чете, који су се дивили храбрости свога неустрашимога команданта, чинили су надљудске напоре, да из кише од олова изнесу мртво тело свога славно палог командира. Али то није било могуће, јер је сваки пао крај њега, који му се приближио. Тело мајора Љубе сво изрешетано остало је на крвавом разбојишту и нађено је тек после закључења примирја. Мајор Љуба пао је 7. јула, а нађено му је тело тек после месец дана, 8. августа. Нашла га је комисија за одређивање демаркационе линије и сахранила га је на Голешу.

Пок. мајор Љуба био је одличан официр и као такав цењен од почетка своје војничке каријере. За особите заслуге стечене у српско-турском рату награђен је не само чином мајора но и златном медаљом за храброст.

Отаџбини својој мајор Љуба достојно се одужио и заслужио је да му буде лака земља, коју је ослободио својом крвљу и својим животом

Слава славно палом!

ШТАМПАРИЈА НАУМОВИЋ И СТЕФАНОВИЋ, БЕОГРАД, ЧИКА-ЉУБИНА УЛ. БР. 8, ОДГОВОРНИ УРЕДНИК: **Ст. Ник. Шајчић.**

Број 31. БЕОГРАД. 15 СЕПТЕМБРА 1913. ГОД. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

Број 30 филира

У СЛИЦИ И РЕЧИ

УРЕДНИШТВО: Тргг Простовољевића Александра број 1.

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ. ШИЉАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

ПЕШАДИЈСКИ ПУКОВНИК

Стеван Миловановић

КОМАНДАНТ МОРАВСКЕ ДРУГЕ БРИГАДЕ У ОБА РАТА

КОМАНДАНТ КОСОВСКЕ ДИВИЗИЈЕ

АРТИЉЕРИЈСКИ ПУКОВНИК

† Прока Биволаревић

КОМАНДАНТ БРДСКОГ АРТИЉЕРИЈСКОГ ПУКА

ПОГИНУО НА ВЛАСИНИ

Волео сам га, а сад га волим још и више

Скопље, 29. јуна 1913.

Враћам се кући. Данас не могу поћи. Вео је већ отишао. Остајем за сутра.

Седим крај самога Вардара. Он прелетује с духовних таласа ове српске реке, на лепи Душанов град, који је толико векова одолевао и времену и многим нападима, и крштених и некрштених варвара, па се заустављају тамо у даљини, на високој Шари, чији се Љуботен поносно диже небу под облаке, и сада бео, као какав старац коме су косе оседеле, али му колена још не клецају и рамена држи још уздигнута.

Мисао ми гони мисао. У мислима прелетам давну и скору прошлост, па ми тек дође на ум:

— Боже мој, кад би ове видине нешто умеле причати, шта би нам све могле наказивати! Колико ли је само крви проливено под њима и око њих, а колико ли је опет мртвих прешло Вардар на својим таласима!

Из мисли ме тргне звук свирале. Свирач је био већ у своме послу, па је лепо извијао неку веселу, лаку песмицу.

Погледам око себе. Поглед ми се заустави на каменом вардарском мосту, преко кога је, у двојним редовима, кретала велика група људи, махом у сељачком оделу.

Чуо се жагор, испрекидан сваки час веселим, звонким смехом, па онда све заглушн леп, јак мушки глас, који је извијао ону познату нашу песму:

О, Мораво, моје село равно!

Кад си равно, што си водоплавно?

Ово су биле допунске једнице, које су сад хитале на железничку станицу, да возом оду до Ваљева, па одатле, преко Осчег Поља да крену на предње положаје: да допуне оне наше одреде, који су и непрекидном борбом и болећиву већ прилично проређени.

И ако сад први пут иду на ратиште, они већ знају како је у рату. Зна њих већ више тајна, какве ће све страхоте чекају може бити само кроз дан или, највише, два. И опет иду весело, раздрагани; само им срце пева. Радују се, што ће и они поднети жртве за нашу општу ствар.

Они у гуњу погледају ми још попајвеселије.

И томе се доиста човек мора да диви.

Наш је сељак везан за кућу своју, за земљу, на којој је поникао и где је одрастао. Он се с великом муком одваја од огњишта свога, од оне груде, коју натапа знојем својим, да после од ње добије хлеб за себе и своје миле и драге. Њему је његова њива царевина његова; његови волови, хранитељи његови, најмилији су му другари и пријатељи; а у ноћњаку свако оно дрво, које је он подигао и окалемио, знаван му је давнашњи, с којим он разговара као са својим другарем из детињства.

И сад он то све оставља. Оставља, за их месецима, а може бити и никако више не види, и он опет иде весео, задовољан, срећан.

Доиста, душа нашега сељака велика је. Ваља је добро познати, па да се може разумети.

Верован сам, да сам прилично познавао нашега сељака. На опет сам тек сада, за ову последњу годину дана, од како је избио рат на Балкану, познао га како ваља, познао га и још га више заволео.

Има већ неколико година, како сам све своје време, које ми је преостајало од службеног рада, било посвећено једноме нарочитоме послу: просвећивању најширих народних редова наших, а то ће управо рећи: просвећивању нашега сељака.

Невако сам предосећао да наше покољење у најближој будућности очекују врло крупни послови, који траже много снаге, који изискују највеће напоре и жртве. Из тога ради сам мислио: да је потребно пробудити нашу масу народну, спремити за те велике послове ту истиниску, а још прикривену снагу нашу, која је још и тада, и ако прикривена, била силна, која је била, ако тако смем да речем, снага без очију.

Било је још пуно људи, који су исто предосећали, што и ја; који су и сами желели да но својим моћима што могу боље послуже спремању те наше народне снаге.

И ми смо ишли од места до места, из села у село, често и од куће до куће, од човека до човека: говорили смо и разговарали са сељацима нашим. И тада сам се дивио: оној збијци, којом наш сељак прати напа одлагања о озбиљности положаја, у коме су наша земља и народ наш уопште; оној лакоме схватању потребе, да морамо бити спремни и за најкрупнје жртве у служби своме народу; оној ведрини и самопоуздању, с којима он гледа у нашу народну, бољу будућност.

Колико ли сам пута, малаксао, на и разочаран, налазио нове подстицаје за даљи рад, посматрајући баш тога нашега сељака, за кога смо најчешће имали само речи сумње и пребацивања.

Било је тренутака, кад сам и сам по мало сумњао, хоће ли доиста наши сељак, који и сада непрестано чини највећи део нашега народа, моћи да изврши ону мучну улогу, коју му историја неминовно ставља у дужност, да својим прегнућем, својим пожртвовањем одлучи о будућности нашега племена.

Али је дошао 17. септембар, који је и мене и толико друге пријатно изненадио и уверио нас, да је доиста највећа снага наша у сељаку нашем, и да је та снага свежа, крепка, силна.

Усред ноћи су зазвонила звона на узбуну. Целом нашом земљом, од Дрине до Тимока, од Саве и Дунава па низ Мораву до Светога Илије и Голије, јекнуо је поклич:

— Под свету заставу! За добро и срећу домовине. И сви као један хитају на своја сборна места, још оне ноћи, и не опростив се како ваља са онима, који су им милији и од живота њиховог.

Ни један није задрхтао, ни један није завапио за децом и огњиштем. Остављали су челад незбринуту, поље несређено, и опет су весела срца, с песмом на устима, хитали у команде своје, да груди и мишиће своје ставе у службу домовини својој.

Гледао сам их тада у Београду и Раљи, како се тискају који ће пре добрабити оружје, натуњи ону сиву војничку шајкачу и стати у ред, истурених груди, озбиљна лица. А на лицу им се предлила необична збиља са радошћу.

Често им са лица читам:

— Ето, дочекасмо оно, што нам толико времена гусле казују. Идемо да светимо Косово, да ослобађамо браћу на вековима ропства.

Јављали су се и они, који нису били уписани у војничке спискове. Јављао их се много више, но што их је било позвано и но што је било потребно. И нико није хтео да се врати, него су и они непозвани молили да их уврсте у бојне редове, да их наоружају и повеју са осталом браћом напред, пред општег нам непријатеља.

Гледао сам оца, како с пуно поноса испраћа синове своје тамо где се пати, где се крв пролива, где се живот губи. На им не казује да чувају главу, него напротив, последње су му речи:

— Пођите у добри час. На пазите и осветлајте образ.

Слушао сам мајку, како се опраштa с јединцем сином. Она воли спи ће но очњи вид свој, и опет му на растанку не поручује, да се пази, него се опраштa с јединцем овим речима:

— Нека ти је, сине, срећан пут! Отац ти је умро не дочекав да види ове дане. Ја сам срећнија од њега. Дочекала сам да одгајим Србији ратника, а Косову осветника.

Пошли су на бојно поље, праћени песмом. И дању и ноћу само је песма одјекивала, где год су они пролазили.

Отпочеле су борбе, љуте, крваве борбе.

Нисам био једини, који је небао хоће ли наш сељак, ненавикнут на борбу и ратне незгоде, моћи издржати налете једне добре, храбре војске, као што је турска војска

Али смо и ту били пријатно изненађени. Наш војник уопште, а нарочито сељак наш борио се одлично, а све је ратне незгоде надживао тако, као да је година, непрекидно спеман за рат, за бојеве.

Гледао сам их на Мрдару, Преполцу, Подујеву и Приштини; на Куманову, крош Качаник и на Призренској Блетрици; гледао сам их и дивио сам им се. Никад да посустану, ни једном да се потуже.

Ако су у борби, иду под кишом од куршума, а ни зенице да им се јаче рашири, ни мишић на лицу да им задрхти. Само се разлежу пуцњи, звекећу аповчићи и чутурице за воду и чује се један једини узвик:

— Напред!

Срешао сам се с њима на Овчем Пољу и на Брезничици, на Црноме Камену и на Кале-ману.

И кад год сам био с њима и међу њима, дивио сам им се. Дивио сам се њиховој ћутљивости, њиховој самопожртвовању; њиховој љубави према старешинама; њиховој питомости и у приликама, кад би и јагње подивљало; њиховој скромности; њиховој надљудности. Дивио сам се величини њихова духа.

Свако је од њих јунак, свако је од њих велики и у подношењу највећих напора, и у готовости, да принесе и највећу жртву за опште добро, да свој живот жртвује напретку и срећи своје домовине.

Из ниже Србије: Поглед с Душанова града на Скопље дуж Вардара

Колико сам пута и сам лакше подносио све оне незгоде, које у рату ратника непрекидно прате, гледајући њих, како мирно трпе и оно, што вам се чини да жив човек иначе не може издржати и поднети.

Гледао сам их, после дводневне и тродневне непрекидне борбе. За све то време готово ни тренули нису; тек ако су узели залогај два окорела хлеба и то залили којим гутљајем мутне, устојале воде. И они су опет и весели и чили, орни за песму и шалу, вољни да се и у коло ухвате.

Бивало је дана, кад нас комора с хлебом није могла стећи, јер смо били непрестано у покрету. По дан и два није се имао ни залогај. И ни један од њих не рече: „Гладан сам!“ И кад сам хтео да их бар речима подстакнем на подношење тих незгода, које ће брзо нестати, они су ми трезвено одговарали:

— На свадби и дању једе се до миле воље. А ово је рат. У рату се мора све подносити.

По некада је и корен кукуруза био права посластица. Још обично није било ни ватре, да се кукуруз бар мало загреје или пропржда, а њега су онако зрео кукуруз лагано крунили зубима и грицкали окруњена зрна.

Хоћу да се нашалим с њима, да им бар мало олакшам, и питам их:

— Шта то радите, море?

— Ето, оштримо зубе, — одговарају ми они шалом и на моју шалу.

Старешину пазе и чувају више но себе. У највећем окршају, у најкрвавијој борби очи су им упрте у свога старешину: на се тискају око њега, и ако овај, као што је то врло често бивало, појури напред, на противнике, они трче испред њега и тискају се око њега, да га својим телима заклоне од непријатељских зрна.

Мислим да није било у овоме рату ни једнога старешине, коме његови војници нису у свакој борби доникивали:

— Господине, чувај се. Не гини, јер шта ћемо ми после без тебе?

И у најтежим приликама, кад је комадић хлеба највећа драгоценост, војник не мисли на своје старешине понуди залогај.

Колико је пута бивало, да сам отрпи глад, да само понуди старешини комадић хлеба или парченце меса.

Неколико пута бивао сам очевидац, да овај, који иначе и у тешкој невољи неће слагати, лаже свога официра да је јео и да је сит, само да би овај од свога војника примио понуђени му хлеб.

Посматрао сам их шта чине, кад улазе у насељена места. Уморни, гладни, после борбе, долазе у места у којима има у обилу и хлеба и пића; долазе међу људе, којима су они у истини својим крвљу искупили слободу. И опет они никад овим људима не рекоше:

— Ми се за вас мучимо. Дајте нам да једемо, јер смо у борби огладнели; донесите нам да пијемо, јер смо, борећи се за вас, ожеднели.

Не. Него смирено и готово плашљиво, као какво јаче, прилазе њеној, с новцем у руци, и *моле* да им се *прода* комадић хлеба, грумен два шећера или чашица вина, и све то плаћају скупо и прескупо, и опет никоме да се потуже.

Једном се мени било сгужидо гледати, како мештани наше војнике готово пљачкају, напљакују и тродупло и петодупло своју рђаву робу, на узех грдити несавесног продавца. А мени пријао кулак војник, сељак из ништког краја, и моли ме:

— Не карај то, господине! Да му платим, колико тражи. Нека и он види вајде од српског војника.

На колико су великодушни према самоме непријатељу! Кад су у борби, бију се жучно, лудо. Пуцају у месо. Радују се и кликћу од радости, кад непријатељске редове почну косити наши митраљези, или кад наши топови окупе рафалну ватру на противничку пешадију. Али чим престане борба, они су кротки и питоме: о противнику говоре с хвалом и чисто им жао, што су их у борби десетковали.

Заробљеника гледају са саучешћем, и све чине да му олакшају мучни положај. Деју му и последњи комадић хлеба из своје торбе; ако је у чутурици остала и једна кап воде, понудиће је заробљеноме непријатељу; а ако се задесило и трошица дувана, они ће то марљиво истрести из хартије, направити смотак и понудити је ономе, који је до пре неколико трепутака са-

мо пушао на њих, или им уперао онитри бајонет у груди.

А према рањеном противнику су опет болећиви толико, да је то већ слабост.

Колико пута тако помешам се међу њих, кад се, на положајима, окуде око заробљеника или рањеника противника, кога су нашли на бојишту, па гледам, како их засипају повудама, и с колико интимности и благости разговарају с њима. На кад ме слаже, они се само мало размакну, а ми направе места и с пуно гануто-сти говоре ми:

— Ето, и они су оставили кућу и децу! Нису они ништа криви.

Или ће по неки, као да се за нешто правда, додати:

— Људи су и то, господине, па што као да их не понудимо?

И често им свима лице засија од радости, кад им одобрим, што су према непријатељу благи.

Наш сељак много жуди за кућом, за својима код куће, за стоком, за њивом, за воњаком. Па опет су сви издржали, и то још поднесени свакојаке невоље скоро годину дана удаљени од својих села. И никад да, се потужите коме.

Они су, далеко од свога плуга и своје мотике, још од прошле јесени, па све до сада, дан за даном у мислима пратили радове код својих кућа, на својим њивама и ливадама, у своме воњаку и винограду.

Грануло је пролетос пролеће. У Старој Србији и Македонији народ, слободан, почоси ралицу на њиву и ore, — чепрка и рипка земљу, како је дотле научио. А наш војник тек оживи у лицу.

— Сад и код мене ору! — сам са собом разговара, па прилази сељаку на њиви, удешава му ралицу, учи га, како дубље да захвати земљу, па и сам мало служи, да га жеља мине.

Али ипак ни у мислима не каже:

— Шта ћу ја овде? Шта ме још држе? Што ме не пусте, да идем кући својој, плугу своме?

Не говори, јер зна, да није одвојен од своје куће и њиве своје по вољи чијој, него да га је дужност довела на Вардар и Битолицу, Лешевац и Црну Реку.

Прозаше дани. Ж то већ руди, па се по ветру делују као таласи на води.

Наш војник то гледа, па опет сам себи говори:

— Сад је и код мене зажутило пеље.

Проф. Жив. О. Дачић
РЕЗЕРВНИ НАРЕДНИК, НА СЛУЖБИ У ШТАБУ ТРЕЋЕ АРМИЈЕ

И мислима лети у своје село, на њиве своје. Али опет не може, што га кући још не пуштају, јер зна да још није свршио посао, ради кога је одвојен од куће своје.

И у сред најјаче борбе, он ће зажалити за погражено жито, кроз које напредује стрељачки ланац. А често му рука клопе, не може да замахне пожем или секирицом, кад види да посече какво питомо дрво. И ако је велика потреба у дрвима, њему је опет тешко да обори дрво, које је посадио, за род донесе.

Знам да ће ми се за ове редове пребацити. Кореће ме, да нарочито повлађујем нашем сељаку. Али нека ме коре. Укоревали су ме и онда, кад сам ишао по нашим селима и говорио сељаку, да се спрема за велике дане, који су, ето, тако брзо настали. Шта сам нису измишљали! Нису презали ни од клевета. Али ја сам и онда ћутао и радио оно, што сам мислио, да ми је била дужност радити, па и сада радим оно, што мислим да ми ваља чинити: јесписујем оно, што ми је на срцу.

Ја волим ваШега сељака.

Волео сам га од када знам за себе. Док сам био мали, волео сам га, што сам знао да он са њиве своје збира хлеб, који ја једем. Кад сам одрекао и одрастао, волео сам га, што је мученик животом и радом. А сад га волим што је велики и телом и духом, што је велики у борби, што је велики у патњи.

Волео сам га, а сад га водим још и више.

М. О. Дачић

Борбе на Власини

— Наше продирање до Косић-града —

О биткама на Власини имали смо мало података. Те су битке биле не само од великог значења по операције наше војске већ су се издвајале по храбрости и надмоћности српских трупа. Памет и такт Врховне Команде и херојизам наших војника сломили су и храброст и подлост бугарске војске.

— На Власини смо имали наш трећи позив. Сваки војник се био као лав. Били су дивни! Свакоме бих пришао на груди Карађорђеву звезду. — То су речи једне компетентне личности.

Борба се водила 21. јуна. Наше трупе су биле положаје на Буковој Глави, а бугарске на Големој Глави. Рано у 5 сахати отпочео је артиљериски дуел. Ми смо имали позиц ску батерију Дебаџкову, а Бугари читаву дивизиону брзометне артиљерије. Бугари су припремали јуриш. Ми смо имали један пук, према којем су Бугари имали 14 батаљона. И пошто су били бројно слабији, наши су се јуначки држали, очекујући појачање и долазак наше брзометне артиљерије. Најзад се зачу дивљачко халакање. То нису биле узвици људских створова већ подивљало звери. Бугари су позвоњали своје „Јаничце" и наместали нам њих митраљезе. Вилхова је команда кратка: „На бајонет! Ко устури, биће убијен на митраљеза". То је било дејство. Са падине Големе Главе нишани су се редови Бугара. Наши су мирно чекали непријатеља. Они су хладно, решени да изгину, чекали. Бугаре који се халачућа приближаваше. Ено их већ пред нама на 800 метара. На једном зачу се кроз редове тихи шапат као муља пролете кроз наше редове;

— „Стиже је артиљерија.,

И збиља на положај је у галопу стигао мајор Драгомир Стојановић са једном брзометном батеријом. За тренут све је било спремно. Бугари су учинили јуриш са 400 метара, али их дочека наша батеријска картечом. Наши опалише. Маса Бугара пала је, а на њихово место ступи

ше други. Ни они не пропуше боље. Наста колебање, па онда бегство. Наши јурнуше. Бугари се у паничном бегству заустависше прво на Големој Глави, али за мало па се даваше у бегство скинко гоњени нашом артиљеријом. После неколико сахата наше трупе су се одмориле на 4 километра даљеко у Бугарској од наше границе. И ми смо имали губитака али Бугари су били више но десетковани. Бугарски пук краљеве гарде трипут је јуришао на једну нашу чету и по и једно митраљеско одељење. Тај бугарски пук је потпуно уништен.

После овога пораза Бугари нису ни чинили нове покушаје да нас нападну, а од те победе наши су све дубље залазили у Бугарску, стигавши до Босиљ града.

Осветници Косова и Сливнице

ПОЖАРЕВАЧКИ КАПЕТАН ПРВЕ КЛАСЕ

† Михаило Н. Боди

СЛАВНО ПАО НА ВЕЛИКОМ ГОВЕДАРНИКУ 9. ЈУЛА 1913.

У крвавој борби на Говедарнику, која је по губицима, нарочито у официрима, и за нас и за Бугаре најпрва славно је пао поред многих других поносних витезова пешадијски капетан прве класе Михаило Н. Боди, командир прве чете у другом батаљону 17. пука.

Пок. Мика је београдско дете, из угледне трговачке куће. Родио се 22. јуна 1880. Свршио је целу гимназију и по положеној матури ступио у Војну Академију.

Као млад официр, водник, вођутант и командир чете служио је у разним пуковима, последњи пут у 18., а мобилизација га је затекла у 17. пуку са којим је учествовао у свима борбама од Кумановa и Прилепа до Битоља. Његова чета вазда се одликовала, а нарочито се капетан Мика истакао у борби код Прилепа, где су Турци, код Алинца, покушали моћним препадом да изненаде наше трупе у логору. И ако је прошао кроз све борбе у рату с Турцима и много пута био изложен погибли срећно је прошао без ране, ала је тешки Шемницу пред Битољем навукао на себе тешку болест, тифус, од које се једва придигао. Још довољно неспремљен вратио се својој чети са којом је храбро учествовао у свима борбама, које је овај славни пук имао са Бугарима, пред Штипом, код Кочана, на Брегалници.

Када је пао командант његова батаљона командант одреда нареди капетану Михаилу, да узме под своју команду батаљон и да га поведе и заузме један врло важан положај са кога је наша војска трпела бочну ватру од непријатеља. Задатак је био врло тежак, али га је капетан Михаило успешно извршио, плативши тај успех својом главом. У моменту када су његови војници, којима је он увек био на челу, већ ускакали у непријатељске ровове и противника бајонетом избацивали из њих капетан Мика пао је мртав, 9. јула по подне, погођен са више непријатељских метака, у срце јуначко, у памет у главу и у снажну десницу руку.

Војници су га његови искрено ожалили и достојно осветили. Тело јунака извеше је за борбе и после неколико дана пренето у Београд, где је погребен с почастима, које смо дужни указивати јунацима, што заноше не жалећи младе животе гинути славно за величину и част Отаџбине.

Рођени брат Михаилов капетан Стеван, као командир митраљеског одељења у четвртом прекобројном пуку учествовао је за сво време опсаде Једрена, као и при заузећу ове тврдиње. За показану храброст одликован је од Краља Фердинанда орденом Светог Александра са мачевима, да му само неколико недеља поуле тога ти исти незахвални Бугари убију рођена брата.

Капетан Михаило био је од какође одличан официрског су старешине рад имале својој команди, а војници су га веома волели са његове доброте и љубави према војнику.

За показану храброст и присебност и у најтежим тренутцима у рату с Турц ма по предлогу свога храброг командира пуковника Мишатовића био је одликован медаљом за храброст.

Нека је слава славно палом капетану Михаилу!

Наши политичари

Павле Маринковић

НАРОДНИ ПОСЛАНИК

Браћа Маринковићи достојно су у овим мучним приликама послужили своју Отаџбину. Павле и Воја као угледни политичари и чланови парламента, а млађи им брат мајор Света као командант тимочке коњице на Гарвану и свуда где се са својом коњицом појавио. Павле Маринковић је стари парламентарац и опробани родољуб, који је у небројено прилика дао доказа, да воли свој народ и своју земљу, којој је корисно послужио сваки пут када је његова сарадња требала. Широкогруд, велике интелигенције, васпитан у једној од првих београдских породица, школован у Паризу, он је достојан представник српског државника, који чини част Србији и свакад може бити понос српског народа.

Са бојишта поља

— Уз слике Паје Јовановића —

Одмор после једне победе (Страна 462)

Српска војска преко потока своје крви и крви дивљих арнаутских хорди, који су вековима уништавали наш живаљ у поробљеним крајевима, избила је на Косово Поље. Осветила је Цара Лазу и његове Косовске хероје и мученике одржала им је помен у Муратовом тулбету, на месту где су пали Цара Лазо честито кољено и Милош Обилић што уби Мурата, и ево силне војске, којој у део паде срећа и част, да оствари петвековне жеље и идеале васиколиког Српства, где је пала по равном Косову, да се одмори од тешких напора и мука.

Наложили су по пољу ватре, па се у хладној ноћи по мало греју, а на жару пуцкара по које праше или јалозија овца, којом ће се заложити војска. на сутра да притегне опанке и коњима колане и пође даље, да на врховима својих бајонета пронесе Слободу целом Старом Србијом и Македонијом и да српску заставу победе над свима местима где су славни наши цареви царовали.

Српска Јованка Орлеанка

— Једна шеснаестогодишња Српкиња као јунак на бојном пољу —

У београдској трећестој резервној болници, ускоро, у Дому страдања, лежало је са осталим рањеницима и једно јунак-девојче, које је као комита учествовало у кровавим борбама с Бугарима и истакла се као прави јунак, којој се диве њени ратни другови.

У соби бр. 10. лево од дворишног улаза, на једном наравњана, одмах до самог дувара, налази се удобно намештена, бела као снег пољска војничка постеља, од које се десно, као по концу, нижу једна до друге, исто тако чисте и укусно намештене постеље, на којима почивају јунаци, осветници бугарског вероломства и крвожелетва.

Изненадиће се, кад на првој постељи, о којој је реч угледах где седи једна лепушкаста женска прилика у болеснічком оделу, са чијих је малих усана лебдео осмех поноса, задовољства, среће и самопоуздања. То је скоро девојчица, чије је приповедање обрачунићемо препланулог сунце и непогледа, чијег малог и веома нежног чела сијају два мала и несташна ока. Ратни штрапаца су је нагло раскрупњали, што се много боље види по њеним широким плећима и развијеним мишићима на рукама, него и по, истина широким, али слабо развијеним женским грудима, које најречитије говоре, да је то још дете; нема ни пуних 16 година.

Из ниже Србије: Душанов мост на Вардару у Скопљу

Пређох јој, поздравих се с њом, и замолих је да ми каже своје име и исприча што о бојевима у којима је учествовала.

— Зовем се *Милена Мандићева*! стидљиво ми одговори, па као мало дете обори главу, али тако, да сам приметио, како ме њене очи детињском радозналошћу посматрају. Затим настави:

— Родом сам из Чачка, али сам овде код Здравара учила 5 разреда гимназије, које сам и свршила. Још за време прошлогодишњег рата пукла ме жеља да и сама пођем у бој и да са мојом браћом браним светим Косово. Е, али се то онда није могло са пуно разлога. Међутим, кад је сад планула прва братоубилачка пушка од стране вероломних Бугара, ја сам успела са тешким муками да ступим у чету војводе Вука (мајора Војина Поповића), који ме прими после грдних молби и преклињања. Учествовала сам у неколико бојева, за које сви моји другови кажу да су били страшни, али ја то нисам примећивала. Не хвалим се, јер ми то није обичај, али тиме хоћу само да вам покажем, колико сам била срећна и разбрагана, што сам и сама имала част да патреном оружјем браним свету српску ствар, под бујношћу патриотских осећаја, који су најтоплије плавили моју српску душу. Све моје бабе биле су усредсређене у очима, које су напрегнуто мотриле на непријатеља; слуха нисам имала, јер је овако моје душевно стање сасвим потиснуло, парализало, отуда и знам, да су борбе биле страшне.

— А на ком сте се положају последњи пут борили?

— Наша четничка чета била је на левом крилу једне дивизије, која је оперисала код Дуката, на „Велином Колу", где су били наши шанчеви 7., 8. и 9. јула.

Док је она ово говорила, нама је пришао један млад рањеник, али већ стари ратник, поднаредник Стојан Срећковић, у чијем је воду била и српска Јованка Орлеанка, млада Милена Мандићева.

На моја наваљивања, да ми исприча како се борила, кад је и где је рањена, она ме је само стидљиво посматрала својим живахним очима, али ме категорички одби, да сама прича о себи, бојећи се да то не личи на самохвалисање.

— Та, то је јунак девојче, господине! умеша се сад поднаредник Срећковић. Својом нечувеном храброшћу и неописаном неустрашивошћу, она је и нас, старе ратнике соколила и подстрекавала на чуда самопрегорења. У дане: 7. 8. и 9. јула велика бугарска сила, бесомучно је нидисавала на наше шанчеве на Велином Колу, у којима је био и наш, сама нама омиљени *војвода Мирко*, како ми радије зовемо нашег ратног друга, четника Милену Мандићевог. Три пута је била контузована: прво у вече 7. Јула, парче тешке гранате, која се експлозијом разлетело у земљу, тешко јој је повредило бутину; другога дана била је такође контузована и претрпана земљом, на које смо је извадили, а већ је трећега дана, 9. јула, предвече с тешком муком нашла испод дебелог слоја земље, која ју је била такође контузовала и затрпала, у шанцу није било никога осим ње. Право је чудо, како је успела да се провуче кроз кишу непријатељских топовских, митраљеских и пушчаних зрна, и у опште, како је снага не издаде, док не стиже до првог превијалишта.

— Имате ли кога од родбине? упитам младу јуначанку.

— Имам мајку и једног братића...

— Кад већ све записујете господине, добро би било да запишете и то, да је на наш положај долазио и један руски ратни дописник, који је нашег војводу Мирка, на самом положају, у комитском оделу и нагиздану реденицима, снимао и фотографисао и за кинематограф.

У истој је болници лежао и млади, седамнаестогодишњи четник Михајло Вирчанин, потомак Илије Вирчанина, свршени ђак VI разреда гимназије. И он се борио са својом школском другарицом из Здравареве гимназије Миленом Мандићевом — војводом Мирком — у истом шанцу, опасно контузован и рањен. Борио се храбро и неустрашиво, по уверавању поднаредника Срећковића, те је осветлио славно име Бирчанина, с којим се поносно кити.

Колико је то утеха за нас старије, у тешким данима искушења, у којима се сад налазимо, кад мајка Србија рађа овако дичне синове и кћери, јер као што је познато млада јуначкиња Милена Мандићева није ни једина ни прва Српкиња, коју су њени српски осећаји одвели на бојно поље, да с пушком у руци помогне проширењу граница Србије.

Један дан борбе на Вито-Коло и Дукату

— Описа један Пчињског летећег одреда —

После осмодневне борбе, коју је *Пчињски летећи одред* водио са Бугарима, освануо је и 9. јули, дан када је одред имао да води најупорнију борбу са много надмоћнијом бугарском снагом.

Ноћ смо провели у рововима. Киша пада а војници и официри огрнути шаторским крилима, чврсто држећи пушку на „готовс" управљају своје уморне погледе тамо ка Љуботској Чуци — напрежући и последњу своју снагу, да их сан не савлада, тс да нас Бугари не би изненадили.

Овде, онде чује се шапут:

— Имаш ли парче хлеба?.. Имаш ли бар цигару?...

У позадини чује се хрзање коња, које коњоводци већ трећи дан држе позади стрелаца, немајући времена да их нахране ни да их напоје.

Кроз густи мрак чује се глас по којега ординанса, који је журно хитао, питајући:

— Где је командант одреда!

— Ено га тамо на десном крилу, беше одговор свију нас.

И доиста тамо код дунавског коњичког пука у стрељачком рову командант пчињског летећег одреда коњички потпуковник *Стевап Шваби*ћ журно је издавао заповести команданту добровољачког батаљона] мајору Вуку и командиру батерије

Из НОВЕ СРБИЈЕ: Чаршија у Приштини

Начелник штаба ђенералштабни потпуковник Емило Белић, беше дан раније рањен, али ни болестан не хте да остави свога команданта.

Они су се нешто договарали после чега је журно отишао своме топу, командир батерије.

Поноћ. Све је било мирно...

Тамо у јаругама чује се по који пуцањ. То се патроле пробијају.

Наш командант се прибио са својим штабом уз један камен. По кадкад сене кресиво, било да цигару запали, или да прочита извештаје, који са свију страна долажаху. —

Тачно у 2 часа и 45 минута груну непријатељски топ са Љуботске Чуке и његово разорно арно дубоко се зари у земљу и то у нашој близини. Његова страховита експлозија проломи се дуж нашег стрељачког строја. Као оно електрична струја кроз све нас прође нека језа.

Шаторска крила са наших глава попадаше и ми сви, као на команду, пружисмо пушке у правцу од куда нам је дошао ђутарњи поздрав бугарскога топа. Не прође ни неколико минута, а дуж нашег стрељачког строја просу се страховита пушчана ватра. Бугарске батерије отворише паклену паљбу. Шрапнелска страховита зрна створише прави урнебес.

Тамо код добровољачког батаљона отпочеше шрапнели своју страшну песму инсценирајући величанствен ватромет. Као пламени језици лизаше ватром уграјану цев митраљеских уста.

И по нека се бомба чује. Кроз ову страшну вре ву од артиљеријског и пушчаног пуцња, зачу се глас нашег команданта потпуковника Швабића:

— Митраљез овамо, брзо, брзо...

И војници митраљеског одељења, са поручником Милушићем и капетаном Тасићем, брзо отрчаше тамо где је командант стајао, носећи митраљезе на леђима својим.

— Брзо отворите ватру на оне бугарске делове. — наређује командант. Али све је било узалуд. Митраљези не могу брзо да раде. Први се беше смрзао. (Хладноћа је велика владала на позицији, која се налазила на висини преко 1000 мет.)

— Дајте други!... трећи... четврти! Сви су такви, они дејствују као једнометна пушка. Потпуковник сав узбуђен и очајан, посматра немоћ митраљеза. Тренутак очајан. Бугари гомилама избијају из шуме, а митраљези још не могу да запевају своју познату песму — песму језовиту и смртоносну.

— Забога, шта је ово? зар се овако држи оружје у приправном стању? грми потпуковник Швабић и десном се је руком био нехотице ухватио за револвер Ја сам раније служио код потпуковника Швабића, па сам га добро познавао и готово поверовах да ће сад неко платити главом ову немоћ митраљеза.

Начелник штаба Белић дохвати један митраљез и он лично проба брзу ватру. Али не иде, па не иде.

Белић је спасао ситуацију, јер је Швабићу тек сад било јасно да нема кривице до командира и да је једини кривац хладно време.

Напослетку кад се је оружје мало загрејало прорадише митраљези и запеваше своју страховиту песму.

— „Ура", повикасмо сви.

Бугари кошени митраљеском ватром побегоше у поток.

Целог тога дана водили смо очајну борбу са Бугарима. и нисмо им дали да нам један корак приђу.

Бугарска артиљериска ватра највише нам је досадила. Тога дана а и раније наш је одред показао чуда од јунаштва.

Наши коњаници из дунавске дивизиске коњице овде су се сја но показали. Коњаници су се борили као лавови, а када је борба свршена на бојном пољу оставили су три официра. шест официра је допало рана, а губитци у војницима су били велики, али у пуној сразмери са постигнутим успехом.

Резервни пешадијски потпоручник
† Милан Стефановић
Славно пао на Куманову

Резервни пешадијски капетан
Проф. † Јован Станојевић-Шкриванец
Подлегао ратним тегобама

ОСВЕТНИЦИ

Пешадијски
†
Славно пао на

Резервни пешадијски потпоручник
† Милан Ристовић
Славно пао на Брегалници 18 јуна

Артиљеријски пуковник Д

КОСОВА и СЛИВНИЦЕ

ки капетан прве класе
Никанор Н. Води
обијеном код Говедарника

Резервни пешадијски поручник
† Димитрије Симићевић
Подлегао ратним тегобама

Резервни артиљериски поручник
† Милан Поповић
Славно пао на Мердарима

Душан Никић над Призреном.

Резервни пешадијски поручник
† Војислав Јовановић
Славно пао 18. јуна у борби с Бугарима

Крваве борбе на Говедарнику

— Четири крвава дана из живота потпоручника Илије Јовковића —

(свршетак)

Поново се јуриш и још громкије „Ура!“ и војници полете на нож. Ох, да страшна призора!

Војници су се просто гушали! Овде се види како један другом забадају нож у груди.. Горе се опет види где се гушају и — снага најзад решава ко ће бити однешен у тућ логор као заробљеник!

На левом и десном крилу лежали су Бугари скривени и чекали само тренутак, те да нас заобиђу и заробе. Прошли смо поред два мртва официра!

Већ је рањен мајор Бајаловић! Заступа га потпоручник Илија Јовковић. Војници се на левом крилу усколебаше услед велике навале Бугара, али их официри по други пут кретоше напред. У том долази мајор Влада Скубић са својом четом, те и он јурну напред.

Митраљез коси, пушчано зрно фијуче, граната ломи дрво и камен. Војници су у пасама падали и наши се редови усколебаше. Али у том дотрча 2. чета 3 батаљона мајора П. Мирковића и он оде са једним делом чете на северо западни део Великог Говедара, а овде остаде потпоручник Јован Димитријевић.

Капетан Мил. Лукић, долази рањен са четом, али не одступа. Капетан Ћирић пазе рањен. 3 „чета 2. батаљона са капетаном Великићем долази, али и њега одмах ранише.

Бугари сад крену и резерву напред. Настаде окршај! Артиљерија не дејствује, јер нас не распознаје од Бугара, који су с нама заједно у шуми били.

И по трећи пут смо јуришали, али без успеха, јер су Бугари били бројно много јачи.

Задржали смо се на истом месту и више пута снажно одбили напад Бугара, који су у више махова покушали да нас заобиђу.

Већ је и ноћ пала. Нама стиже смена и ми се повукосмо, пошто смо смену добили.

Вредно је забележити толику одважност IV прекобројног пука, који после тако кратке паузе прелази у контра напад и на бајонет заузима Мали Говедар, а пре тога је на Великом Говедару три пут јуришао под највећом ватром. При томе није имао успеха с тога, што је непријатељ био многобројнији, а и ноћ беше пала.

Бугари су покушали да нас обмане, јер су обласили одело пољубјаних Црногораца и долазили на врло блиско одстојање — али смо их ми добро дочекивали.

Бугари су употребљавали разна кукавичка средства да би нас обманули и застрашили. Викали су често:

— Не пуцај, ми смо Црногорци!

По некад су довикивали:

— „Не пуцај први (друга или трећа) чето — то су наши.“

Тачно је речено да је најтежи рат између два народа, који имају исти језик.

У вече је дошао први батаљон 14. пука као појачање нашем пуку.

7. јула је јак артиљеријски двобој целога дана трајао.

8. јули IV прекобројни пук ступа у састав дринске дивизије.

Око 3 часа долази командант дринске дивизије пуковник Стева Хаџић и командант одреда и командант пука разгледају терен за поновни напад на Велики Говедарник.

Издадоше наређење потпуковнику Радомиру Аранђеловићу, да одмах предузме напад.

Тачно у 4 часа почет је напад. 2. батаљон IV прекобројног пука је у првом борбеном реду.

Командант 3 батаљона мајор Богољуб Молеровић одреди најпре 3 и 4 чету у први борбени ред, али пуковник Аћимовић, одмах крете 1 и 2 чету.

Лево од 3 батаљона био је 2 батаљон, а до њега 18 пук са два батаљона. Само онај ко познаје терен на коме се кретао 3 батаљон тај једино може разумети оне губитке које је овај батаљон имао.

Треба прећи читав километар бриканог простора, коме је нагиб 30 – 40 степени, а који је окренут тако непријатељу, да нас је све у главу тукао.

Бугари су тада имали на Великом Говедарнику своје 10., 12., 24., 47. и делове 3 пука. Имали су ту још намештена 12 митраљеза.

Мајор Молеровић креће батаљон, али не прођоше ни 300 метара а већ паде рањен и командир 4. чете мајор Костић. Ишло се још 100 метара а и командир 3. чете поручник Влада Стефановић би рањен. Команду над четом предузео је резервни пешадијски потпоручник Марко Мисирлић, свршени правник, који је чету одлично водио и у најкрвавијем окршају славно пред њом пао. Његову слику донели смо на 408 страни.

Са кумановског бојног поља: Заплењени турски топови и кара (снимак Паје Јовановића)

Под највећом ватром у 7 часова спустише се са командантом две чете (3. и 4.) а затим и друге две.

Командант батаљона после патроле напред, али у том плануше неколико пушака. На питање патроле „Ко пуца“ Бугари су одговорили српски „Чекај сад ћу ти показати ко пуца!“ и одмах опалише и други плотун.

Ноћ је била необично мрачна и срећа је била, што су се Бугари одали; иначе би 3 батаљон дошао у врло критичан положај.

Тако захваљујемо развијени и спремни да свакога часа примимо борбу.

Око поноћи долази 1 батаљон 17 пука као појачање и развија се десно од нас.

У рану зору кретосмо нешто мало напред, али нам наредише да се задржимо док не дође појачање.

Са великим губитцима спуштише се 9. јула низ брдо још један батаљон 17. пука и 1 батаљон 5. пука II позива. Црногорци су прилазили једнако. Али их је митраљез бугарски ужасно косио.

Већ је све било готово, а наша је артиљерија силно дејствовала. Први се редови усколебаше и почеше из ровова бежати.

Командант потпуковник Аранђеловић крену трупе на јуриш.

Имали смо пређи један вели брисани простор, па онда једну шуму, и онда опет једно подуже поље. Нагиб му је сигурно 50°.

Командант пука и командант батаљона полетеше са првим борбеним редом.

Улетисмо у шуму, али се с бокова осу силна ватра.

Војници одлетеше до првих бугарских ровова, при изласку из шуме, али ни један не улази у већ готове ровове, јер су пуни крви, и измрцварених лешева.

Видела се маса бугарских комита, који гологлави као разбојници лете кроз шуму тукући нас.

Ми се под тако силном ватром повукосмо позади те шуме, јер већ нисмо знали, одакле нас више туку, и претила нам је опасност с десног бока, да будемо заробљени.

Прикуписмо војнике и полетисмо пет на јуриш и то више косо десно.

Падоше храбри и неустрашими мајор Антоније Славуј, паде храбри капетан Михаило Боди, капетан Стеван Ђорић, рањени су мајор Пет. Мирковић, капетан Ж. Бранковић и поручник Ник. Јовановић и још доста официра из осталих пукова.

Већ су сви батаљони били измешани у једну групу.

Командант пука издаде наређење, да ту задржимо колико можемо војнике, а он одлете на десно крило, код 17. пука. Ми смо држали да он види одакле грози опасност и тамо иде да прикупи изостале делове.

Доцније смо сазнали да је одмах био тешко рањен и да су га војници понели назад али га је у том и друго зрно погодило. Војници који су га носили сви су рањени и изгинули. Но, о њему се има више писати.

Јуришали смо по трећи пут али Бугари ударили свом снагом на нас те смо се морали повући на свој положај, јер већи део старешинског кадра изгину и би рањен.

Ађутант 3 батаљона Радоје Дединац (слика на 424 страни) паде рањен. Превија га мајор Молеровић, али га у том и друго зрно погоди и он остаде на издисају. Више му се није могло помоћи.

И ако он у борби није морао бити увек је био у првим редовима. Стално је ишао с једног краја на други и бодрио војнике, исто као и пок. капетан Боди, коме слику доносимо у овом броју.

Борба је била заиста очајна. Са наше стране из строја је избачено око 2000 војника.

Али је Бугара много више изгинуло. За време примирја они су нам признали да су тога дана изгубили преко 4000 људи. Ми смо се уверили о истинити тога њиховог тврђења.

Кад смо по закљученом миру отишли на Велики Говедарник имали смо шта и видети. Видели смо бугарску погибију по силним гробовима који су цео Говедарник покрили. Било је случајева где је по 30 њих у један гроб затрпавано.

Изгубили су много официра. Погинуо им је командант 23. пука и ађутант 3 батаљона 23. пука и тиме је освећена смрт нашег храброг команданта потпуковника Аранђеловића и ађутанта Дединца и осталих тих дана овде славно палих.

Судећи по гробљу, а и по признању Бугара може се слободно тврдити, да је Велики Говедарник после закљученог мира. Ту су се видела дрва сва од зрна и граната поцепана. Ни једног чигавог дрвета човек није могао угледати.

Из наше Србије: На пазару у Скопљу

Видела се маса гробова и међу њима много гробова изгинулих официра над чијим су хумкама били врло интересантни натписи.

На једном је крсту било урезано:

„Због плачна Македонијо"

На другом је било:

„Због тужна и за навек изгубљена Македонијо", затим „Због крвава Македонијо" и т. д.

Борба на Криволаку

— Њен значај по одлуке једног стратега —

Бугари су по целом свету разносили славу Криволачке победе, тај једини мали моментални успех, у низу својих пораза, и то задобивен мучким нападом.

Ступци страних новина били су пуни рекламских извештаја из Софије, у којима је на једноставно разметљив начин представљен слом наше тимочке дивизије ил позива, који је криволачке положаје бранио.

Тимочка дивизија далеко је од тога да је била сломљена, а криволачка борба по свој важности, а нарочито по својим последицама, била је од пресудног значаја за успешне операције наше војске у овоме рату.

И ако се пажљиво анализу сви моменти из ове борбе и свестрано процени бојна ситуација обеју страна, онда ће се доћи до закључка, на први поглед апсурдног а у суштини математички тачног, да криволачка победа претставља не само крах него банкротство бугарске тактике и стратегијске идеје, а за нас тај наш „пораз" представља генијалну величину наших операција.

За ово наше тврђење изнећемо тачне аргументе који ће сваког читаоца моћи убедити.

Тимочка дивизија II позива имала је врло велики задатак, да удари у бок бугарских трупа које би напале дринску дивизију и да брани десни бок целокупне наше војске. Она је имала да брани огромну просторију од преко 20 километара. И када су Бугари ноћу између 16. и 17. јуна учинили мучки напад на целом фронту наше војске, онда је тимочка дивизија имала на главним положајима свега 2 пука, јер се 14 пук. 17 јула, кретао из Струмице за Криволак, издржао на арапској врућини марш од 45 километара, и одмах и не одахнувши, ступио у борбу против бугарског 21. пука на Пепелишту, преко пута од Криволака — кога је

отерао у бегство. Тога истог дана и остале трупе тимочке дивизије имале су борбе на Патрику и Гарвану. И од тога дана, пет пуних дана и четири ноћи водиле се непрекидно очајне борбе на целоме фронту 14 пук ове дивизије водио је очајну борбу 19. јуна, противу три бугарска пука — 21 27 и 28 пука — издржао три бугарска јуриша на бајонет и на четвртом јуришу после лавовске борбе је попустио.

И тако на дан општег бугарског напада на целом фронту Тимочка Дивизија имала је свега два пука војске, измучене и исцрпљене петодневном и ноћном непрекидном борбом, јер се на 14 пук, који је ноћу између 19 и 20 јуна сузбијен није могло ништа и ти врло мало р чу ати

И та два мала прорeђена пука имала су да издрже лавовску борбу против непријатеља, који је имао најмање шест пукова и то 9, 21, 27 и 28 друге тракијске дивизије и 11 и 32 прве бригаде треће балканске дивизије.

Та борба била је у пуној мери јуначка борба Заповест је гласила:

— „Браните до последњег човека, до последње капи крви".

И од команданта дивизије пуковника Драгутина Милутиновића па до последњег редова, сваки је појединац претстављао лава.

Командант дивизије свих пет дана и ноћи био је непрекидно на положајима у стрељачким рововима. На дан одсудне борбе и те ноћи командант са целим својим штабом био је у киши куршума У једном моменту колебања наших трупа на центру командант дивизије лично је повео један батаљон у противнапад под паклених в тром куршума митраљеза и шрапнела бугарских и напад бугарски одбио Али свеколико ово надљудско напрезање није могло задржати огромну навалу три пута многобројнијег непријатеља и Тимочка дивизија је отступила.

Да би се могла схватити целокупна величина и значај Криволачке борбе ми ћемо изложити важне чињенице, које претстављају сву на ш у величину и сву ништавност бугарску.

Генијална памет руководиоца свих ратних операција из врховног штаба, одлично је познавала непријатеља Знала се грандоманија и мегаломанија бугарска, и вештo им је намештена замка у коју је бугарска армија слепо упала Познавајући Бугаре, наши су знали да ће они поћи не тамо где им стратегиска мудрост налаже, већ тамо где ће јефтино доћи до сензационих ефеката.

Предвиђено је да ће Бугари хтети по сваку цену управити главни напад на правац Криволак—Кавадар—Прилип—Битољ и једним махом завладати свом Македонијом и спорну зону имати у својој државини, дакле имати један важан политички моменат у своју корист а сем тога и одвојити српску армију од грчке.

Предвиђајући ту бугарску комбинацију наређено је да тимочка дивизија брани положај до последњег човека, ангажујући већи део бугарске снаге за себе И доиста, за 5 дана и 4 ноћи Бугари су дан ноћно пребацивали своје свеже трупе из Радовишта за Криволак и тако били у немогућности да помажу трупе за Штип и Рајчански Рид И кад су Бугари својом јаком концентрацијом на Криволаку потисли Тимочку Дивизију, они су одмах после два дана ослабивши своје десно крило на Рајчанском Риду, претрпели на истом огроман пораз, који их је лишио и Штипа и Радовишта и Криволака. О ни су морали експресно да се повуку своју старој граници да им неби била отсечена отступница и цела армија заробљена.

И тако је криволачка бугарска победа, донела Бугарима губитак Македоније, а у лаворов венац Рајчанске победе уплетена је равна половина крвавих лаворовх листака витезова тимочке дивизије II позива.

Из српске војске

Краљ Петар раздаје нове заставе, које су они победоносно пронели од Једрена до Једрена од Јавора до Солуна.

Ваздухопловство у српској војсци

— Пешадијски капетан Милош Илић, који носи авијатичарског одличја —

Наша слика на страни 478 представља хангар, где су се наши државни питомци, официри и подофицири, обучили у вештини летења на аероплану по зраку

Над хангаром се лепо види наш државни аероплан. Десно је у углу слика капетана Милоша Илића у официрском оделу, а лево његова слика, како седи на аероплану.

Капетан Илић је познати наш спортиста. Од малена се он посветио гимнастици и годинама је био неуморни радник и стуб Београдског „Душана Силног". Дипломирани је учитељ гимнастике, а занимао се и са другим спортовима. Као официр увек се одликовао пријежношћу тачношћу и савесношћу, те је међу другима уживао увек симпатије, а поштовање код млађих

Међу првим питомцима за авијатику био је и он С великим успехом свршио је курс летења и у рату је чинио лепе услуге својим излетима на аероплану на коме је неколико пута крстарио уходећи с успехом не пријатељске позиције.

Капетан Илић је срчан, храбар и одушевљен српски официр, који је српској војсци служио на част и корист.

Осветници Косова и Сливнице

АРТИЉЕРИСКИ ПУКОВНИК

† Прока Биволаревић

ПОГИНУО ОД ГРОМА НА ВЛАСИНИ

На првој страни овог броја доносимо лик артиљеријског пуковника Проке Биволаревића, који је као командант јединог нашег бодског артиљеријског пука стекао великих заслуга у оба наша рата. За те заслуге награђен је одликовањем и унапређен у чин пуковника, а трагично је завршио свој племенити и за српску војску корисни живот на Власини, где га је у по бела дана убио гром под шатором заједно са судским потпуковником Луком Момировићем. У идућем броју опширније ћемо оцртати његове заслуге и војничке врлине.

Слава му!

Борба на Славовом Врху

— 6. јуна 1913. године —

Онако уморан, увукао сам се у земуницу, у којој сам „становао" са мојим командиром, капетаном Мијатовићем, саустио сам главу на моју торбу, покрио се шињелом и почео да дремам. Знао сам да нас осигуравају јака стражарска одељења, па ипак сам имао на себи пун ременик и две бомбе а више главе приспело сам брзометку.

Нисам спавао ни пун сат, када ме пробуди глас капетана Завађила:

— Трећа чета у ровове! Капетан Мијатовићу, от варајте браву пажњу! Непријатељ на хиљаду метара!

У истом моменту отпоче око нас фијукање непријатељских зрна, а по том се зачу тресктање пушака.

Дохватим пушку прођем крај команданта и брзо се спустим у горњи ров. Крај мене су пиотрчавали војници из наше чете, још уморни и буновни, пред њима капетан Мијатовић, улетише у доњи ров и за трен ока отворише паклену ватру.

Било је тачно три часа у зору.

Бугари су хтели да нас изненаде. Када су још пре 3 часа изјутра дошли до наших стражара, место одзива и лозинке одговорили су: „Наши смо". Напоновно питање: „Нема ту „наши", него који сте?" Одговорили су: „Та ми смо, војници деветога пука" — мислећи, да је на Славовом Врху још IX-пук. Сада је нашим стражарима превара била јасна, те сложно отворише ватру на дошљаке и известише команданта о појави непријатеља. Пошто су били бројно много слабији, пушкарајући се са непријатељем повлачили су се стражари главнини и када су стигли испод самих наших ровова, ми смо већ одбијали Бугаре, који су рицали и с десна и с лева.

Бугарски напад био је у главном управљен преко оне благе, брисане косе на центар нашега положаја. Још са одстојања од 800 метара, иза згаришта кућа које смо дан раније попалили, почеше јуришати са узвицима „ура" свакако мислећи, да се ту налазе јачи наши делови. Због тога су их и стражари и посматрачи из главнине благовремено приметили и у згодан час збунили бројом пушкама, а нажљиви командант капетан Завађил, брзим распоредом прве и треће чете, осујетио им упорну намеру да изврше јуриш.

Крај мене, на левом крилу горњега рова, био је само један редов из треће чете. Обојица смо гађали непријатеља, јер смо га врло добро видели много боље од оних, који беху у доњем рову. У први мах нисмо ни обраћали пажњу на зрна, која су нам облетала око главе и заривала се иза наших леђа у земљу. На то смо већ били навикли. Но ова бојна свирка убрзо се претворила у другу, мени још непознату мелодију. Место познатог кратког фијука, што производи обично пушчано зрно, око нас отпоче такво праскање, као да нам неко крај ушију пали небројене жабице. Продужио сам гађање, но чешће сам се освртао у уверењу, да неко бије преко моје главе. Убрзо сам се уверио да то није могуће. Више горњега рова био је резервни потпоручник Д. Ескић, учитељ, који је преко мене одржавао везу између команданта батаљона и командира 3 ће чете, капетана Мијатовића, и који је на мој знак упућивао разносаче муниције онамо, где би се указала потреба. На неколико корака позади њега натазио се командант са ординонсима, по којима је слао официрима потребна упутства и наређења. Одатле нико није пуцао.

Нисам више имао времена да размишљам, одакле долази ово праскање, јер ме је свако доста тачно упућено непријатељско зрно номињало, да се мало боље заклоним иза грудобрана и будем што нажљивији. Тек када ми крај ноге паде парче распрснуте конузнице непријатељског пушчаног зрна, било ми је све јасно.

Бугари су гађали метцима „дум дум"!...

Већ се увелико разданило. Пуцња се није прекидала ни са једне стране. Већ смо већали мртве и рањене Бугаре, које су другови њихови извлачили у позадину.

(свршиће се)

Сви цепотписани написи у нашем листу, с незнатним изузетком, потичу из пера нашег уредника, који задржава сва права законом заштићена, као и за потписане написе, који су наша сопственост. Листонима је слободно прештампавати све, али прештампавање у наручиту књигу строго се забрањује и ко се о нашу својину огреши биће судски прогоњен, на основу постојеће судске одлуке, која штити књижевну својину.

Бугарске војсковође

Ђенерал Иванов

Овај бугарски ђенерал прослављао се када је са српском војском освојио Једрене, али када Србе више није имао под својом командом био је зле среће, јер су га Грци разбили, армију му распршили и натерали га у бегство.

Дан после битке код Штипа

— Последњи ратни допис из пера пок. д-ра Бошка Петровића —

Штип, на Петров дан 1913.

Сутра дан после пада Штипа, кренуо сам се из Велеса за Штип, у то зољно гнездо Бугараша и бугарских комита у Маћедонији. Било ми је жао, што сам касно приспео за ратне операције, но све једно. Оно што човек види на бојишту после једног дана борбе то је тако значајно и даје тако генералну слику читавог тока рата, што писац, који описује само један бој, не може да даде. Ја ћу дакле овде да изнесем слику бојишта, дан после боја.

Када се успесмо на висове изнад Велеса на другу што води за Штип, иза нас је била необична слика старо-српбијанских планина. Пред Вслесом се није водила борба. До скора турске, а сада српске планине са белим снежним висовима љубе се са облацима и небом и шаљу амо према нама свеж ваздух из својих дубрава, шума и амбиза, као поздран, као хвалу за ослобођење. . .

Када се попесмо на брежуљасте висоравни Овчег Поља, пред нама се указаше логори српске коморе, и дуги бели низови путујуће коморе, која се отегла у бео, дуг низ као караван. Овде је данас заступљена читава Србија...

Већ се ближимо источном делу Овчег Поља, Јежевом Пољу, са стрменитим косицама брда, пред Штипом на којима се јуче водио бој, а иза тих се планина у плаво тамној боји диже Плачковица, у чије гудуре побеже бугарска војска, развијана од победоносне српске треће армије.

Успут леже по гдекоји остаци рата: покрзана кола, од куршума раздерани и крваво труп бугарског војника, или црквуто од куршума погођено марвинче. У непосредној близини међутим буја и цвета природа, озарена јужним сунцем; сељаци косе и жању зрео влат, мирно предани свом послу, као да пре два три дана није грувао топ овде а куршум и бајонет парао груди ратника!

С десна и лева видимо порушене старе турске карауле, попаљена села, а из рушевина се још местимице диже дим. Села су попалили и топовима порушили Бугари кад су се повлачили.

Испред нас надаље се виде црне пруге и тачке. То су ровови из којих се пешадија борила. Око ми не може тачно да разбере све око ровова, но једно сигурно распознајем: око 200 хумки са танким крстићем од две дашчице.

Тик уз пут лежи само једна хумка са крстићем. Рекоше ми, то је гроб једног бугарског официра. *Где си ти, борче залутао и далеко од својих остао кости своје!* Када би се сада могао да дигнеш испод те мале хумке и када би видео своју чету развијану на све четири стране, и ти би протестовао против небратског нападаја на српску браћу, као што чине многи други, који остадоше у животу, а данас у срамном српском ропству гоњени савешћу, понизно признају свој грех.

Ево успут другог гробље. а иза њега на неколико корачаји разривена земља митраљезима и бомбама. То су ровови и положаји, са којих се две војске пушкарале. Наиме, српска војска је ове предње ровове направила ноћу и на такав начин се приближила бугарској пешадији. Око стражњих ровова је све изгажено. Ту се виде још бугарске војничке капе, и по која људском крвљу орошена, сада већ суха грудва. На тим позицијама се клало. Ту је српска пешадија из предњих својих положаја, бајонетска напала бугарску пешадију. Ту се одиграо такмац између два брата, а бујна зелена трава унаоколо, на којој се светлуца по гдекоја кап јунакове крви.

Кола нам даље јуре. Крај пута нема ништа значајно, само тамо према северу види се кота 653 метра висока, где је био најстрашнији бој. Крај пута, на једном месту још стоје по три пут два камена једно на другом. То је био заклон бугарским војницима, иза кога камена су крили своју главу, када су гађали главу брата свог.

Мало лево, тик крај пута у самом усеву, према врху једне хумке има више реди ровова, жуто и зрело жито, изгажено и сатрвено у земљу. То је вршај, највећи вршај, што га видех у животу. Врла је смрт, зпрега су јој два брата, а плод тога усева по ком се врло, били 'су људски животи. Далеко кроз жито виде се контуре српских војника са питетског одељења. Они иду кроз жито и застајкују, гледају лево-десно. . стану ...слушају... неће ли гдегод чути још који јаук рањеника или видети још леш непокопаног јунака. Колико је дивних нада уништено јуче на овим цветним пољанама?! Колико је живота уништено у сред ове бајне природе, која животе ствара! Многи јуначки подвиг се овде залуд принео за домовину, а много уплакано забринуто око залуд упире свој поглед на југ, чека добре гласе, док међутим једна само хумка од ових кида све наде и утерује у лаж све оно што човек тако много, тако дуго кроз цео живот жели.

БУГАРСКЕ ВОЈСКОВОЂЕ

Генерал Иван Фичев
НАЧЕЛНИК ГЛАВНОГ ШТАБА ГЕНЕРАЛШТАБА И ДЕЛЕГАТ У БУКУРЕШТУ

Што се више ближимо Штипу, ратних знакова све је мање. Пред Штипом на 2—3 километара српска је војска однела потпуну победу над бугарском и ова је бегала са својих положаја, и у дивљем бегству тражила да спасе живот. Само по где који бугарски крвав гуњ лежи уз пут и по где која капа.

Пред Штипом на пољанама није више мртво као на разбојишту. Ту буја живот српске војске и коморе. Поред нас на другу српски војници поје коње тако мирно и равнодушно, као да нису јуче гледали, како граната кида главе, већ као да се спремају на одмор после свог рада. Па и остали су војници живахни и весели. Ах, јединствен је српски војник и као јунак, и као отац, и као друг! Но о томе други пут... Крај нас пролазе војници или седе на крај друма, а тамо мало даље, крај шатора, седи један војник и удара у ситну тамбурицу. То је ето српски војник. Кроз његове жиле врви живот и снага, која побеђује смрт. Та српски војник мора победити.

Ревизоре и продавце овим последњи пут опомињемо да своја дугована измире. Од идућега броја почећемо их именом позивати да испуне своје обавезе.

Наше војсковође

Ђенерал Никодије Стефзновић

Слику старога ратника ђенерала Никодија донели смо на страни 461. И ако стар ђенерал Никодије рођен је послужио и у ова два рата, на тешкој и заморној дужности команданта моравске дивизијске области. Ђенерал Никодије родио се 3 декембра 1848 године у Београду где је свршио шест разреда гимназије и 1866. ступио у осму класу Артиљериске Школе из које је 1871. год. изашао као потпоручник артиљеријски.

Као командир треће батерије тимочког артиљеријског пука учествовао је у првом српско турском рату у борбама на Бабиној Глави, на Пандиралу, на Трескавцу, на Књажевцу, на Сталицима, на Радовцима, а са учествовао је у одбрани Ђуниса и бранио пут крушевачки код Радевца.

У другом српско-турском рату учествовао је као капетан II. класе и командир прве пољске батерије дринског кора.

У српско бугарском рату учествовао је на Триуши и на Пироту.

У ратовима се одлично показао и одликован је златном медаљом за храброст, Таковским крстом с мачевима и медаљом за војничке врлине.

После другог рата служио је неко време као државни питомац у аустро-угарској артиљеријској регименти принца Луитполда Баварског.

Повративши се натраг Стефзновић је добијао угледне положаје у војсци, док 1902 није добио титулу почасног ђенерала, а 1907 је добио ђенералски чин.

За заслуге у миру одликован је многим знацима признања, а од наших одликованја има Бели Орао петог степена и Таковски крст и Св. Саву другог степена

Док је био у пензији није седео скрштених руку но је по својим силама вољно и предано радио на ослобођењу, неослобођеног Српства као ревностан и пословима предан начелник нашег македонског комитета.

Осветници Сливнице

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

† Тома Соколовић

КОМАНДИР II. ЧЕТЕ II. БАТАЉОНА, I. ПУКА II. ПОЗИВА

СЛАВНО ПАО НА КАЛИМАНСКОЈ ЧУЦИ

У овим ратовима изгубили смо знатан број школских радника, који су годинама васпитавали омладину у националном духу и крепили их за Велике Дане, којима смо ишли у сусрет, а први били на челу чета, када су ти дани дошли и када је с речиваљало прећи на дело, и примером претходити, како се мре за Отаџбину. Један од таквих заслужних радника и на културном и на бојном пољу јесте храбри капетан Тома Соколовић, учитељ из Врање, миран, тих и послу предан човек, који се на бојном пољу претворио у лава, који није знао за страх. Излажући у свакој даној прилици своје груди пред непријатељем славно је пао 11 јула на Кочанским висовима, освајајући Калиманску Чуку као командир чете у I. пешадијском пуку Недићеве моравске дивизије другог позива, а не II пука, како је под сликом погрешно означено. Погинуо је од гранате и сахрањен код села Оризара.

За храброст показану у српско турском рату награђен је чином капетана и сребрном медаљом. У бугарском рату показао се достојан тога одликовања.

Храбри ратник, мудри и добри старешина, вредни и способни учитељ, племенит човек капетан Тома остао је вечно под Кочанима да одмара своје јуначко тело на положајима које је храбро бранио после својих успеха у турском рату од Мердара па до Битоља. Турско га је тане поштедело, а братска га је пушка убила.

У њему је отаџбина изгубила једног од најпредањијих просветних радника који је, свесан узвишеног задатка који нас је очекивао и који је најзад требало и решити, своје ученике одушевљењем речима запајао вером у будући успех српскога рода, подстичући их на идеал Велике Србије да на послетку и сам као најречитији пример и свој живот положи за њега.

Слава славно палом!

Осветници Косова и Сливнице

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† Танасије Драг. Тодорић

ПОДЛЕГАО РАТНИМ ТЕГОБАМА

Поред великог броја активних официра, којима је позив живота, да падну када то Отаџбина од њих захте у ова два рата изгубили смо леп број школованих младих људи, који су као резервни официри послужили боље но што се могло замислити. Тако смо изгубили пуно њих који су тек ступили у живот и својом спремом, вредноћом и предањошћу послу обећавали да буду од велике користи и земљи и себи. Међу тим драгоценим жртвама угледно место заузеће резервни пешадијски потпоручник *Танасије Драг. Тодорић*, правник, који изнурен од ратних штрапаца подлеже у Врању несрећној болџи тифусу, пошто је срећно прошао све велике битке и преодравио од колере.

Танзсије Тодорић био је пример једног лепо васпитаног, високо интелигентног и школовног младог човека, који је био част своје струке и понос својих милих и драгих, које је кобна смрт завила у црно. Уважени дом Тодорића Бог је благословио пуном кућом деце и свако за себе од ове деце био је највећа радост родитеља који су их све упутили тако лепо у живот, да буду корисни дому своме себи и Отаџбини.

Тешка жалост обхрвала је овај чистити патријархалик дом српски и једина утеха, у колико је може бити када човек изгуби оно што му је најдраже и најмилије, може им бити у томе, што им је њихов понос, њихова дика, њихов захвални син и добри брат пао на бранику Отаџбине, што је и он један од оних, на чијим костима је сграђена Велика Србија и из чијег је гроба никла слава и част Српског Народа.

Нежан син, добар брат, веран друг, одан пријатељ, младић у чијем срцу није било зависти ни пакости, и који је цео свет знао само љубити, старије поштовати, млађе пазити, умро је тек што је ступио у јаван живот, у коме би он по лепим особинама свога светлог карактера и по спреми својој, играо у будућности видну улогу.

Смрт његова дошла је онда када смо јој се најмање надали када га је срећа сачувала од куршума и Турака и Бугара са којима је био у толико крвавих окршаја и свуде се јуначки и српски понео, и пошто је био између мало срећних да прездрави и од тешке заразе колере. Тифус се увукао у ратом и бољешћу изнурено тело и сви напори, да се спасе овај чистити живот били су узалудни. Његов племенити дух винуо се у небеса, да му име вечно живи међу онима, којима дугујемо за колосалне успехе, којима смо ово годину дана задивили свет.

Као водник у шестом пуку који је имао највише борби учествовао је у сваком окршају с Турцима. У битољској битци Танасије је рањен у груди, али правим чудом врло срећно. У бугарском је рату такође учествовао и међу друговима видно се истакао, али му не би суђено да падне од куршума.

Име јунака Танасија, који за отаџбину положи свој млађани живот увек ће се хвалом спомињати као име једног од оних, који Отаџбину начинише великом и пред светом поносном.

Слава му!

Осветници Косова и Сливнице

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† Танасије Драг. Тодорић

ВОДНИК У VI. ПУКУ I. ПОЗИВА

ПОДЛЕГАО РАТНИМ ТЕГОБАМА

Борба код Царева Села

— Одликовање Црногорца —

Битка код Царевог Села била је необично крвава. У њој су се понајбоље показале црногорске трупе, које су са ненадмашном храброшћу продирале према непријатељу и потискивале га тако брзо, да су се морали изложити опасности опкољавања са бокова. Црногорске колоне продирале су између два брда, прешле после великих напора реку са два брдска топа према непријатељу, који је био бројно надмоћнији и који је имао неколико пољских топова на положајима. Црногорским трупама претила је опасност да буду одсечени од армије, да се није на време поставило на положаје неколико српских митраљеза.

Црногорци су успели да се повуку и да се спасу од артиљериске ватре док су српске трупе постављале на положаје топове. После дуге и крваве борбе наше су трупе потиснуле непријатеља, прешле поново реку и убрзаном артиљеријском ватром прогониле непријатеља, који је бежао у највећем нереду.

Бугари су потпуно поражени. Губитци су били на обе стране велики, бугарски далеко већи. Највише је рањено од шрапнела. Примећује се, да је црногорских рањеника много више него ли српских. Бугарски рањеници причају, да су њихови официри много били полагали на ову битку и да их је пораз довео до очајања.

Штампарија Наумовић и Стефановић, Београд, Чика-Љубина ул. бр. 8. Одговорни уредник: Ст. Мил. Шајечки.

Број 32. БЕОГРАД 29 СЕПТЕМБРА 1913. ГОД. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

У СЛИЦИ И РЕЧИ

Број 30 филира

УРЕДНИШТВО: Трг Краљевића Александра број 2.

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ. ШИЈАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

НАШЕ ВОЈСКОВОЂЕ

Ђенералштабни пуковник **Божидар Терзић**

КОМАНДАНТ ШУМАДИЈСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Борбе око Криволака

— Опширно извештаје корпуси Шобе —

Пад Рајчанског Рида разосло су поздравиле све трупе дуж Вргалинице, јер је тиме прабављена нова слава српском оружју. Али скоро истовремено, када је дошла та радосна вест, дошла је и вест о неуспеху наше тимочке дивизије II позива на караули Шоби. Овим је остала опасност за крајеве на десној обали Вардара. Истога дана комбинован је источни одред, коме је био задатак да што пре стигне на помоћ око карауле Шобе. Одред се састојао из једног батаљона 2. пука, једног ескадрона коњице дринске дивизије и једног брдског топа. Форсираним маршем одред се крене за појачите пред Штипом, и запоси код Ведеса, у коме беше окупљена прилична пашња, услед неуспеха тимочке дивизије. Надлештва су већ била спаковала своје ствари, а чиновници су били на железничкој станици очекујући пол. 21. јуна ујутру источни одред крену се из Ведеса на Венецијанца Градском, које је положаје држао кор добровољаца. Пут до Градског био је запрчен бетунцима Турцима, која су причали невероватне ствари о свирепствима бугарских.

Успехом наше оружја на Рајчанском Риду, Бугари се се морали повући са карауле Шобе, својом главницом, али су оставили заштитне делове и комите, којима је био задатак да униште све, што се не може Бугарашом. И збила са положаја код Градског, видео се на све стране пожар; турска села била су у пламену. — Код Градског ушао је у састав источног одреда добровољачки кор; на десном крилу одреда биле су наше комитске чете војводе Бабунског и Јаја аге. Војвода Јаја ага је по народности Турчин, али је са великим одушевљењем ушао у ред српских четника у борбу против заједничког непријатеља. — — 22 јуна ујутру источни одред отпочео је да дејствује. Коњичке патроле убрзо су се размилазиле испред одреда и одмицале све даље и даље; истога дана пред Криволаком, који је горео, коњичке патроле стадоше. У исто време чуше се појединце пушке са непријатељске стране, па сву чешће и чешће, док се не претвори у право пуцњаве поде у лонцу. Главнина ескадрона пристаже на чело са командантом. Остали ескадрони биле су у другим правцима и још се нису биле вратили у састав пука. Убрзо отпоче борба јака и нејединака. Дринска коњаница са својим карабинима наступали су са непријатељу неразмерно јачем и по броју и по оружју; борба је трајала неколико часова и то са успехом, јер је се непријатељ стално повлачио и ако је пред собом имао шаку коњаника. — Стиже батаљон, стигоше добровољци, стиже и топ. Коњаница се повукоше, а нова, свежа снага продужила је за гоња непријатеља. Јака и крвава борба се продужала и непријатељ је био пребачен на леву обалу Вардара, хватајући брда, остављајући за собом мртве и рањене. Криволак је био новрађен, а са њим и Неготин и Кавадар.

*

Када је бугарска појска заузела Криволак и караулу Шобу председник кавадарске општине Таса Бошковић сакупио је чету од 400 људи и започео да пали турска села и да коље турски живаљ. Само онај ко је благовремено побегао, спасио је живот. Ко је остао у својој кући, тај је пао под нож бугарских комита и војника. Када је свршио са селима, Таса заиђе и са Кавадарцима, али га у томе ометаше патроле источног одреда и скори долазак пријанског одреда. — Да би што већма изразио своје бугарско осећање, Таса је целу варош окитио бугарским заставама, а нарочу истакао на торањ прике у Кавадарцима. Њихово непријање било је кратка века.

Када су наше патроле ушлиле у Кавадар пружала се дивљина слика: турски живаљ, и старо и младо, и мушко и женско, клечећи је поздрављало наше војнике и љубили им руке на поштовања и благодарности. — Од силне идости, што поново виде ослободилачку српску војску једва су могли да причају о свирепствима бугарских војника.

Када је очишћена десна обала Вардара, источни одред пређе на леву обалу, преноћи и 23. изађе на караулу Шобу. У планинама око Шобе стајала је комора и то пови, које је оставила тимочка дивизија другог позива, Падом Рајчанског Рида Бугари су се са оних положаја повукли са правом паником, те се само што нису одвукли заостављитиму тимочке дивизије, већ су оставили доста кола своје коморе и три топа. И на овим положајима било је небројено трагова бугарског варварства. Рањенике, којима је била указана лекарска помоћ, сустицали су при одступању и боли их својим нокенима, док нису постале лешине. — Истога дана на караулу Шобу но подне избили су делови моравске дивизије I. позива, а источни одред врати се у Криволак. — Овде добисмо прву јасну вест: Војвода Јаја ага ухватио Тасу Бошковића. — 24. и 25 јуна одред се одмарао. Добровољачки кор и комитске чете продужиле за Демир капију, а остали делови одреда вратише се у састав својих дивизија.

Црногорски губитци

— Званични извештај о губитцима у оба рата —

Црногорско Министарство Војно издало је званични извештај о свима губитцима у људству, у оба рата, с Турцима и Бугарима.

Црногорци су у рату са Турцима изгубили:

Погинулих официра 98, умрлих официра 5, свега погинулих и умрлих официра 103.— Погинулих подофицира и војника 2333, умрлих подофицира и војника 401. Укупно погинулих и умрлих подофицира и војника 2734.— Свега губитак у официрима, подофицирима и војницима 2837.— Рањених официра 208, рањених подофицира и војника 6394, свега рањеника 6602.— Свега мртвих и рањених је било 9439.

У рат против Бугара Црногорци су послали свој Дечански Одред. У томе рату они су изгубили:

Погинулих официра 4, умрлих официра 3, свега погинулих и умрлих официра 7.— Погинулих подофицира и војника 164, умрлих подофицира и војника 53, свега погинулих и умрлих подофицира и војника 217.— свега губитака у официрима, подофицирима и војницима 224.— Рањених официра 13, рањених подофицира и војника 706, свега рањеника 719.— Свега мртвих и рањених је било 943.

Према свему овоме Црногорци су у оба рата имали: Мртвих 3060 бораца, Рањених 8321 борца.

Борба на Славовом Врху

— 6. јуна 1913. године —

— СВРШЕТАК —

Појачања су ни непрестано долазила. Појединци су се трудили да нам се приуку што ближе и у ровове убаце бомбе, али нису могли успети. Како се који управио, одмах би се и пруњио пресретан нашим куршумима. Са левог бока, на двадесет пет корака испред кулетана Мијатовића, привукла се тројица потрбушке скривајући се за сваки бусен. Изнад непокошене рожанице виделе су им се капе са комитским значкама. Окренуо сам пушку на њих и доста мирно гађао једног по једног. За час ни испаднше пушке из руку. Више их ни сам могао видети... Још неколико јаких налета одбисмо, да се моралошке задржати на неких 200 метара испред нас и ту на брзу руку ископаше плитке стрељачке заклоне. Одатле су нас гађали лудачком брзом пальбом, која нам је нанела осетних губитака. Тек два-три мртва и десетак рањених. А њихови мртви служили су им као заклон од ока.

Наши војници већ су се почети довикивати сокоћ

лећи један другога. Осећали су, да нам је положај много лакши но у први мах. Видели су, да оне непријатељске напоредне колоне, које су ницале са свију страна и бесомучно викале „ура", сада леже закопане за мртвацке и шаку земље немајући ове многохваљене бугарске храбрости, да налете „на нож".

Победа нам се смешила ако беше још далеко од нас.

Горели смо од нестрпљења да пређемо у контра-напад. Али наредба је гласила: место не напуштајте ни по коју цену! И остадосмо у рововима".

Док су Бугари, у први мах сву своју снагу употребили за напад на центар, дотле је наше лево крило које је под командом активног потпоручника Будимира Ракићевића осигуравало наш леви бок и бранило излаз из јаруге, тек по неку пушку избацило и више осматрало кретање непријатеља. Али када су непријатељски делови, тучени са центра, почели да се закањују силазећи у јаругу, одважни потпоручник Ракићевић изненадио их је плотунском ватром, да су се запрепашћени Бугари окренули и бацајући оружје и спрему, опет са узвицима „ура!" почели бежати као обезглављене. Њихови официри тађали су их револверима и вранали натраг у ланац. Ракићевићев одсек, за који се командант, капетан Завађић, бојао да не попусти јер је малобројан, испуњавао је свој задатак одлично.

Нешто мало касније, после напада на наш положај, напала су свабија бугарска одељења и позади Жедиловске Косе, батаљон XII. пука. Ту су отворили и митраљеску ватру, но без успеха, јер су их храбри ђаванаестаци убрзо натнали у бегство.

Око 5 часова почеше нас тући и топовима. За час читав наш положај био је обасут гранатама и разорним зрнима пољске и брдске артиљерије, која су раздирала Славов Врх. Гађали су прецизно, јер су им батерије биле удаљене од нас на непуних 3000 метара. Под заштитом артиљеријске ватре њихова пешадија пређе поново у јуриш. И опет је бива одбијена. Наше батерије са положаја Сведе Воде — славна Трифковићева батерија најуспешније — задржаше њихове резерве и не дадоше им ока отворити. Ту и ми и наши топови и ако беху јако удаљени, доста помогоше. Али зато непријатељска артиљерија одговори рафалом.

Више места, где је био капетан Завађил, расцркавали су шрапнели један за другим. Не мичући командовао је он с тога места све до краја борбе. У доњем ровуу управљао је пушчаном ватром капетан Мијатовић, који је био највећи јунак тога дана. Јер када су око 7. часова почела падати на 3—4 корака испред и иза њега разорна зрна петнаестосантиметарских бугарских хаубица, он је, свестан тешкога али одлучујућега положаја, бранио у исто доба и положај од бугарске пешадије пеле ходећи војницима личним примером. Једно разорно хаубичко зрно просто та је претрпало шљунком и каменом но он се одмах извукао и онако изгрован и наломљен даље командовао четом. И када је на три корака од њега граната погодила сам ров, убила два војника, једног избацила из рова а тројицу контузовала, капетан Мијатовић само се насмејао и викнуо: „Нек да Бог шта хоће! Свака не погађа!" И својим нагановцем гађао је дрскога нападача, који се усудио да се довуче у зону револверске ватре. И ако је смрт сваког момента замахивала својом косом више његове главе, он је остао до краја хладнокрван, као да га се баш ништа не тиче све ово, што се око њега догађа.

У горњем рову десно од мене, борио се активни поручник Милош Антонијевић. Мало даље од њега, са брзометком у руци био је резервни потпоручник Витомир Гајић, учитељ, који је соколио војнике око себе и највише допринео, да је ватра и из горњега рова наносила непријатељу страховите губитке.

Око 10 часова пре подне, по налогу капетана Мијатовића извукао сам се из рова и допузао до команданта извештавајући га, да мањи број Бугара улази у шуму испред леве јаруге и одатле гађа са дрвета. Командант ме пошаље на лево крило чете XII. пука која је од поноћи непрекидно лежала позади нас у резерви, да јавим воднику да две десетине упути у шуму и спречи непријатеља у надирању. Спуштао сам се косом да извршим наредбу баш када је непријатељска хаубица највише дејствовала. По фијуку једне гранате израчунао сам, да ће она пасти негде близу мене, за то одмах прилегнем спреман на најгоре. Истога тренутка чујем страховит пуцањ и када сам подигао главу, видео сам на пет корака испред себе раскомадане удове једнога активног потпоручника из XII. пука, кога је граната погодила по сред трбуха. Још нисам добро ни погледао око себе, када осетих на плећима страховит ударац. Ниа леђа ми се у исти мах скотрља приличан камен, кога је разорно зрно бацило у вис, те је после погодило моја плећа. Дигао сам се одмах и онако погрбљен на врхпо командитову заповест.

Њ. В. Краљ Карол румунски

У подне непријатељска артиљерија прекинула је пальбу, сигурно у уверењу да је даље гађање без икаквог циља. Њихова пешадија повукла се око 1 часа по подне, поражена, утучена. Тек десетак комита остадоше у шуми и с времена на време избацили би по коју пушку. Око 5 часова и они се смириле.

Пред вече спустио се командант у доњи ров, честитао капетану Мијатовићу на јуначком држању, називајући га јуначком и витезом, а за хваљено се и свима војницима на храбром држању.

Патроле, које одмах упутисмо за непријатељем, донеше 89 бугарских пушака и силну спрему и муницију. Избројаше 130 мртвих Бугара које њихови не могоше собом одвући. Доведена су и два рањена Бугарина, од којих смо дознали, да су тога дана нападала на нас два батаљона славног једренског 59-ог пука под командом потпуковника Атанасова. Рањеницима је одмах указана лекарска помоћ, а мртви су још исте ноћи покопани. Бели крстићи које су војници ножевима исгесали, обележавали су гробове палих јунака.

Командант XII. пука одмах нам је честитао „на славном држању" и од команданта батаљона тражио, да заслужене војнике предложи за одликовање и унапређење. То исто је затражио и командант IX. пука.

7. и 8. јула Бугари су нас поново напали. Но већ слабије. 14. јула смењено нас је са Славова Врха батаљон IX. пука и ми се вратисмо на Цареа Врх, где смо ушли у састав нашега пука.

Славко М. Јосић.

Наше војсковође

пуковник Божидар Терзић

командант шумадиске дивизије

Међу онима, који су у овим ратовима имали дужности с највећом одговорношћу, а могу мирне савести себи рећи, да су општој ствари у истини корисно

послужили почасно место заузима ђенералштабни пуковник *Војводар Терзић*.

При формирању Врховне Команде један од најважнијих положаја у њој поверен је пуковнику Терзићу. Он је добио место начелника оперативног одељења Врховне Команде и на томе положају у пуној је мери оправдао поверење, које му је поклоњено. Веште и успешне операције српске војске у рату противу Турака у многоме су дело пуковника Боже, о чијим способностима су меродавни кругови имали увек најлепше мишљење, а то њихово веровање пуковник Терзић је сјајно оправдао, у оба рата, у првом руководећи операцијама српских армија из свога кабинета у Врховној Команди, а у другом, са Бугарима, као славом увенчани командант славне шумадијске дивизије првог позива, која је дивовским напорима извојевала победе на Дренеку и Рајчанском Риду и тиме запечатила судбину Бугара у овоме рату.

О бојним успесима шумадијске дивизије првог позива ми смо доста писали, а прву страну данашњега броја украшујемо сликом њеног мудрог и јуначког команданта, који по својој спреми, по војничким врлинама и ратним заслугама чини част српском официрском кору и јесте понос непобедне српске војске.

Пуковник Стева Миловановић и Жив. Балугџић обилазе арнаутска села.

ПУКОВНИК **Стева Миловановић**

КОМАНДАНТ МОРАВСКЕ ЛЕТЕЋЕ БРИГАДЕ

О дејству Моравске летеће бригаде ми смо опширно писали, а прву страну прошлог броја украсили смо верним ликом одличног и храброг вође ове силне бригаде пуковника Стеве, а у овом броју доносимо још једну врло лепу слику, која представља пролазак пуковника Миловановића кроз Арнаутлук.

За време рата српско-турског Миловановић је, као потпуковник био командант оне комбиноване, летеће бригаде, која је самостално оперисала кроз Косово на Гњилане и Караџак, скопску Црну Гору. На челу своје бригаде Миловановић је сјајно извршио све поверене му дужности. После пада Куманова, Скопља и Битоља, — његова је бригада била упућена ка Охриду и Дебру. Одатле у Елбасан: *према Џавид паши*. У борбама са Џавид-пашом, ова је бригада заробила око 4000 Турака. Трупе њене су чврсто држале у својим рукама сав предео од Ороша до Подградца — и налазиле су се тамо управо све до демобилизације.

На другом месту, у у данашњем броју, доносимо фотографију Миловановића на коњу у пратњи Жике Балугџића, нашег генералног конзула у Солуну. Снимљени су у моменту проласка кроз маслинове шуме на најдаљој тачци Албаније, до које су наше трупе стигле да дођу.

Ове садање побуне Арнаута затичу пуковника Стеву као команданта прве дивизије, коју треба на Косову формирати. Они, који познају Миловановића, његов рад као команданта у свима местима, у којима је службовао и његово оштро око и одлучну, снажну руку за време свих операција његове бригаде у оба рата, — сложиће се са нама, да Косово није могло добити заслужнијег достојнијег и бољег команданта.

Прилике су изазвале поновну, делимичну мобилизацију. На првом месту наређена је мобилизација II пешадијског пука: То је, кроз неких 7 година пук, коме је, у Нишу, на челу стајао Стева Миловановић. Питајте војнике из ових седам генерација: ко је и какав је њихов ранији командант и над добијете одговоре знаћете каквога старешину прорећени редове храбрих српских официра имају у њему.

Скромност то је одлика Миловановића. Он ради и снажно ради. Велики су трагови које је тај рад, до сад, оставио за собом. Наша је нада да ће они у будуће, на домаћу наших нових дужности и задатака, *бити још и већи*. И с тога, ми данас топло поздрављамо храброг команданта нашег ослобођеног Косова.

ПУКОВНИК **Дамњан Поповић**

КОМАНДАНТ ТРУПА ПРОТИВ АРНАУТА

Одличан војник и официр о чијим способностима и стручној спреми мисле најлепше и они који му лично нису наклоњени, због политичког деловања његовог,корисно је употребљен и корисно је отаџбини послужио у оба наша рата, с Турцима под Скадром, с Бугарима у пиринавској долини, па и сада у борби противу Арнаута, када су они упали у нашу земљу.

Објава рата Турској пуковника Дамњана је затекла као пензионара. Одмах није могао бити распоређен због оних истих разлога, због којих је морао у пензију. Када су се наши меродавни војнички кругови одлучили, да и наше трупе уђу активна и жива учешћа при освојењу Скадра, за команданта те опсадне војске одређен је пуковник Дача, као наш најбољи стручњак за градске војне. Прилике које су се тамо стекле учиниле су, да се Брдици није могла избећи, али за њене губитке пуковник Дамјан не може носити одговорност, јер је он све учинио, што је једном талентованом и вештом војсковођи стајало под руком, као што је то лепо описао мајор Радоје Јанковић у напису „Напад на Брдицу", који смо донели на страни: 376, 377 и 378.

У српско-бугарском рату Поповићу је поверена команда над пиротским утврђеним логором. Тај логор утврдио је баш пуковник Дача, па је он знао најбоље и да га брани и — бранио га је и славно одбранио.

Командант друге армије, ђенерал Степа био је необично задовољан његовим радом.

Када су арнаутска зликовци у великим бољућима упали на нашу територију пуковник Дача је одређен за команданта свих наших трупа, које су, под његовом командом, тако брзо и тако успешно очистиле сву нашу територију од подивљалих Арнаута.

Пуковник Дача свршио је Војну Академију 1876. године са једанаестом класом, као први у тој класи која нам је дала одличне официре и ратнике: ђенерале Стеву, Михаила Живковића, Михаила Рашића, Живојина Р. Мишића, Вуку Михајловића, пуковнике Светислава Исаковића, Боривода Нешића и др.

У чин потпоручника произведен је 5. новембра

1876. и одмах је пошао у рат. Учествовао је и одликовао се у првом и другом српско-турском рату, као и у српско-бугарском рату 1885. године а за заслуге у последњим ратовима добио је највеће одликовање Карађорђеву звезду с мачевима.

Пуковник Дамњан важи као један од најспособнијих наших официра. Одличан у школи, одличан и на мирнодопској служби као и у рату пуковник Дача добио је положај команданта вардарске дивизије, на коме ће положају несумњиво оправдати наде, које се полажу на њега.

Косовски осветници

† Александар Ж. Живановић — Сања

КАНДИДАТ АРХИТЕКТУРЕ

СЛАВНО ПАО НА ЛИСИЦИ 5. ОКТОБРА 1912.

На први глас, да је дошла ора, да се Косово свети и да се поробљена српска колевка очисти од турских зулумћара, да се границе слободне Србије рашире на све српске земље, које су још робовале Турцима, скупила се у Београду једна чета мала, али све по избор младих школованих, одушевљених Срба, који су били готови, да први полете у ватру, да први себе жртвују за остварење Косовске идеје. Са том четом одбраних ће по стасу и лепоти но по срцу јуначкоме кренуо се на границу 20. септембра 1912. и млади, симпатични *Сања*, идеалан младић, јединац Живана Живановића, државнога саветника. Љубав према Отаџбини одвела га је на наручја родитељског на поље смрти, која је међу првима уграбила и њега, онако младог, онако лепог по облику људском и по племенитости благородне душе његове.

Рођен 7. марта 1890. године у Београду млади Сања био је тек напунио 22 годину, када је као јунак принео свој живот, пред којим је стајала велика будућност, на жртвеник Отаџбине. Од стари и опробани Дунавачки Соко, он познати одличан стрелац и потпредседник студентске стрељачке дружине, он најагилнији проповедник умерености и борац против употребе алкохола, и ако је од малена навикао на живот пун удобности осећао је у своме, не Бог зна како снажном телу једну силну душу, која га је гонила напред, и која му је давала снаге да може онако нежан надржати све тегобе ратних шкрапаца. Није се бојао ни тешкоћа, којима су ратници изложени, ни мача и олова непријатељева, јер је горео од малена од жудње, да и он помогне раскивању Косовских окова. Од рано га детињства у његову племенату душу његови честити родитељи усађивали су љубав према роду и готовост на сваку жртву за Отаџбину. Тако васпитан он се ниуда у бојни окршај и не опраштајући се с родитељима, које је мало за тим зао удес увио у црно, али који с поносом могу рећи, да су они у овом рату поднели једну од највећих жртава и да су крвљу својом скупо платили велике тековине српске војске и велику част наше нације.

У очи објаве рата један велики бућук дивљих Арнаута навалио је на Лисици на малену чету Љубе Вуловића. Четници су се славно држали и одбили су нападаче, али су тај успех скупо платили. Оставили су на месту борбе пуно гробова најбољих својих другова, а једна од тих рака прве ноћи по борби примила је у своја недра и Александра Ж. Живановића, симпатичног Сању.

О борби на Лисици нећемо овде опширније писати, јер смо опширан опис те борбе донели на стр. 124., 138. и 139. из пера једнога од Сањиних другова и школских другова, Страшимира Милетића, који ћемо у овоме броју ликом приказујемо. Рећи ћемо само толико, да је у борби добри Сања показао неочекивану присебност, пуну хладнокрвност и дивљења достојну слободу у кретању по простору, који је био обасут ватром и на коме је смрт немилосрдно косила. Једном речи Сања је био јунак и јунаштвом својим сачувао је на вечна времена светао спомен своме честитом имену.

Сања је пао 5 октобра а 8. је сахрањен у селу Медвеђи одакле су га родитељи превезли у Београд и овде 20. октобра сахранили, уз учешће целог престоничког грађанства, које је искрено саучествовало у тешкој жалости родитеља, који су истовремено изгубили и доброг јединог зета пот.пуковника Александра Глишића.

Пок. Александар је у Београду свршио основну школу и реалку. У школи је увек био одличан ђак и вереник, добар и одан друг, те је међу својим вршњаци-

Наши у Штипу: Храбри Јаја Ага са својим четницима Турцима пред начелством у Штипу.

ма био веома омиљен. По положеној матури ступио је на технички факултет београдског Универзитета, на коме је већ на крају друге године с одличним успехом положио све припремне испите.

У јеку мобилизације он је већ био на граници на мртвој straži; у првој борби славно се понео и јуначки је пао погођен са два непријатељска куршума. Глас о његовој погибији примљен је са општом тугом, јер је овај добри младић уживао љубав и симпатије свих, који су га знали.

Слава нека је славно палом!

Мач и перо

— Поводом смрти Сања и Младена —

У Медвеђи смо чули да је млади Сања погинуо као комита на Лисицама, и да је нађен укочен у дежењем ставу са пушком узетом на нишан...

Јашући поред своје чете по хладној јесењој киши на путу за Приштину преко Лисица, размишљао сам о судбини овог интелигентног витеза који је служио као углед лепо васпитаног младића у нашој престоници. Мисли су једва могле савладивати упорно осећање... И у том суморном часу наједанпут прође мој наредник, иначе учитељ и мој негдашњи ђак, па ће узбуђено рећи:

„Господине, дођите да видите место где је Сања погинуо, ."

Дошао сам. Шаржер и празне чаурице на отвореном месту у трави биле су видљиви траг чаробног родољубља Сањиног. Узбуђен одадох пошту, а вад се вратих, рекох војницима:

— Слушајте људи, на овом положају погинуо је славно један млад човек. Отац му је државни саветник, а он је изучио највише школе. Отац га је послао у овај свети рат, и добри син дао је за своју Отаџбину свој живот праговољно. Ко се од нас врати жив, нека прича то својој деци...

Операциона сала болнице Кола Српских Сестара.

Цела чета, као један човек, кусти глас: „Бог да га прости", па се крећосмо престоници Краља Милутина...

* * *

„Колико су нежни родитељи осетили бола и подneли мука док су подигли свога јединца. Гајили га као најмилији цвет, отшколовали га до савршенства, па га пустили у гору да га вуци поједу..." тако су једни говорили у Приштини са уплаканим очима, кад се чуло да је погинуо Владета, свај умни и поносити младић. Други су „друкче говорили: „...У Србији је највише школе у свету. Отац му је био министар, виђен је и уважен човек и научар наш. Мотао се склонити у позадину.... А он удари одушевљено у прве редове и у борби гине славно за народ свој. То су хероји. Такве моћи ће нову поколења и њиховим делом уче своју деци. То су стубови великог народа. Слава Владети!.."

Једна соба у болници Кола Српских Сестара.

Ово одушевљење обузе и мене; јер сам познавао овог узоритог младића још кад је био красно дете.

И данас кад је велика, историјска Борба завршена, па настаје време објективне оцене заслужних људи и свет се почиње дивити пожртвовању наших школских радника и на бојном пољу, не сме остати неопажено да је Сања син Живана Живановића професора Учитељске Школе, а Владета јединац Љубомира Ковачевића управитеља Учитељске Школе, људи који су у својој дугој наставничкој служби исто тако знали научити читаве редове својих ђака како се љуби Отаџбина, а ти ђаци њихови били су потоњи учитељи народа који је осветио Косово.

А.

Наша жена у рату

— Савремена Српкиња достојна је као мајка Југовића мајке, сестра јадинце Милице и друга Косовке Девојке. —

Велико Доба Српског Народа преживљују наши савременици, јер смо велики били на свима пољима народна рада. Они који су с пушком у руци, без страха и с готовошћу на сваку жртву, преко телеса својих другова и још више преко телеса Србијанних непријатеља, пројездили преко старих земаља српских и овима донели Слободу, од Косовљ пређелкивану, учинили су много али су иста тако много учинили и они, који су имали да њихово продирање подупиру, да га, сваки на свој начин, помажу, да им недобомосан полет олакшају. Наши ратници били су велики јунаци, а њихове матере, жене, сестре и њерке биче су достојне њери Мајке Југовића, дичне сестре Царице Милице и поносне друге Косовке девојке, достојне друге недостижних својих ратника и непобедних српских осветника.

И једнако велике биле су наше мајке и наше сестре како оне по забитим селима тако и оне по градовима. Оне по селима остале су у кући без мушке радне снаге и још више остале су без за рад им преко потребне стоке, јер све што је валало било је на бојном пољу. Па ипак нежна њихова снага и слабе њихове руке за тешке тежачке послове, стигле су, да све пољске послове са тешким надприродним напорима, баш као и њихове мужеви на бојноме пољу, на време сирше и да плодоносећа својих зберу и ратнике дочекају не само пуна срца но и пуних кошева.

Не сахо да су знале чувати домове своје но су их и сачували и у њима толико много приврелили, да су славом увеличаним својим ратницима могле увек и довољно новаца на бојно поље послати, да даље ко од куће не осећају оскудицу изучену, а када су се сви, после једногодишњих напора, славом и чашћу увенчани, вратили, нашли су своје куће пуније и сваким снабдевеније но што су их оставили када су у свети бој за народ свој пошли.

Стварању Велике Србије не мало допринела је и српска жена, нарочито српска сељанка, којој нека је част на сва времена.

Жена у вароши била је такође свесна великог времена у коме живимо и трудила се, да по својим силама, допринесе свој обол за свето дело на коме је сарађивало све што се српским именом поноси. Жене у вароши

биле су неуморне на послу неговања и лечења рањеника и болесника. Наше болнице не би се дале замислити без много заслужних вредних милосрдних сестара, које су успеху лечења по болницама својим услугама много, врло много допринеле.

Уза све то наше жене спремале су нам и подмладак, васпитавајући у духу српском нове ратнике за нове борбе и нове задатке.

Наша жена у овим великим данима била је достојна савременог Србина. Велико доба дало нам је велике савременике и само у заједничкој сарадњи малих и великих, знаних и незнаних, богатих и сиротих, мушкиња и женскиња лежи тајна наших историјских успеха, којима смо задивили цео свет.

На овом месту и овом приликом сматрамо за потребно да се одужимо својој савести да ма у најкраћим потезима изнесемо у бледој боји благотворни рад дичног нашег *Кола Српских Сестара*.

Када је пре десет година замирисало на барут на Балкану родољубиво београдске женскиње основало је Коло Српских Сестара са патриотским задатком *да ариме и понесу свој део дужности према своме народу*.

Десеу година је већ како друштво ради на остварењу свога задатка и с пуно поноса за себе и части за наше женскиње оно се радосно може осврнути на резултате тога рада.

Много се радило кроз то време и много се урадило. Па ипак рад Кола за последњу годину дана надкриљује све.

На гласт првога бојног поклича вредне наше сестре окупиле су се у своме Колу и браво биле готове с одлуком, да помогну ваљаном рана Косовским осветницима.

Све су добровољно с пуно одушевљења прешано легле на посао и пре но што је прва пушка на граници дала знак, да је дошло време, које се пет векова чекало, болница Кола Српских Сестара била је тако уређена, да је чинила част врлим сестрама. Први рањеници већ су били смештени у петој резервној болници Кола Српских Сестара и та болница била је једна од последњих, која је затворена.

За све то време од скоро пуне године дана честите Сестре из искрене љубави према браћи својој лечиле су их и неговале као своје најрођеније. Њихова сестринска нежност и готовост да рањенику помогну учинила је на рањенике силан упечатак. Напазећи из ове идеално уређене болнице наши храбри ратници, који нису знали засустати ни кад их је пробијао непријатељски бајонет ни под операторовим ножем плакали су као мала деца, да тим сузама својим драгим Сестрама покажу колико су им искрено благодарни за услуге и пожртвовање и неуморну службу оно њих. А она небројена писма, са тако дирљивом садржином, што читаоцу може сузе из ока, а што их свакодневно примају Сестре ове болнице од рањеника и болесника, које су с пуно сестринске нежности и српске искрености месечина неговале и од смрти отимале, најбољи су доказ, колико су Сестре допринеле, да наши бојни успеси прођу са што мање жртава у крви.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Операциона сала болнице Кола Српских Сестара.

Српска војска

— Оцена страних ауторитета —

Руски генерал *Е. М. Домански*, који је обишао сва бојишта балканског рата, написао је у великом руском листу „Варжевија Вједомости" у очи српско-бугарског рата интересантан чланак о српској и бугарској војсци.

„Ако би — пише руски генерал — дошло до рата између Србије и Бугарске, ко би из тога рата изашао као победилац? На то је питање тешко одговорити, јер и у рату понекад може да буде изненађења. У Русији је давас распрострто мишљење, да су Бугари јачи од Срба, а то није тачно.

Српска је артиљерија далеко бољa, надмоћнија и извежбанија од бугарске. Тако исто бугарска коњица *далеко изостаје* иза српске коњице, која је и бројно јача и врло добро извежбана. Што се тиче бројне надмоћности бугарске не треба сметати с ума да Бугари морају истурити своје трупе и према Грчкој и према Румунији која је већ изјавила да неће бити неутрална у новом балканском рату. Ратна вредност и српске и бугарске војске врло је велика. Али моје је мишљење, да српска војска у погледу организације, спреме надарености и храбрости *стоји далеко више од бугарске војске.*

Бугарска има даровите војсковође као што је Ратко Димитријев али је велика спрема и даровитост и војводе Путника и његових другова. За једину слабу страну Срба сматрам њихову одбрамбену тактику. Срби говоре: Нека нас Бугари само нападну! Срби при том забораваљају да добро припремљен напад даје велику надмоћност у рату. Иначе *српска војска је војска првог реда са којом се мало која држава може похвалити...*"

*

Генерал Ер, командант артиљерије француског шестог корпуса у Шалону на Марни, користећи се својим једногодишњим одсуством дошао је на бојно поље наше као прост туриста, којега је привлачила српска војска.

Било је то 18. децембра 1912 после месец и по тешкога рата; *мирноћа, дисциплина и свежина трупа изазвале су његово дивљење.* Рекао би човек, да су изашли на касарне! чудио се он.

Генерал Ер је и један од великих шефова француске артиљерије. Као артиљерац, осећао је особито задовољство констатујући, да је српска артиљерија, француска артиљерија, *стајао одговорила своме задатку.*

— Официри и војници искрстнили су код ње све што се могло, и похвале, којима они обасипају наше топове, морају им се обилно повратити, изјавио је генерал Ер.

Говорећи о српској војсци завршио је он овако:

— Не могу се ни најмање ограничити у похвалама српске војске: то више није млада војска, *што је једна велика војска.*

Њ. В. Краљ Петар лично на груди Престолонаследника Александра придева златну медаљу за храброст

Косовски осветници

Сава Ж. Живановић, студент технике
Славно пао као четник на Лисици 5 октобра 1912.

НАШЕ

Пуковник Данијл Поповић,

Осветници Ко

Резервни п
Проф.
Подлегао

...ЈСКОВОЉЕ

...мандант војске против Арнаута

Престолонаследник Александар, Војвода Путник и ђенерал Петар Бојовић

...ска и Сливнице

...ешадијски капетан
Живојин Хаџић
...ратним тегобама.

Косовски осветници

Јован Пекић, свршн. студент агрономије
Сахрањен под Скадром 27. јануара 1913.

Из нове Србије

Приштина на Косову

На страни 487. донели смо лепу слику чаршије у некадашњој славној Милутиновој престоници Приштини, која лежи крај историјскога Косова поља, у једној котлини, заклоњена брежуљцима, а девет километара далеко од железничке пруге, која води кроз Косово од Скопља до Митровице. Приштина је једно од највећих места, што смо их у последњим ратовима ослободили од Турака и освојили од Бугара. Она има око 25·000 становника, а могуће и доста више, јер је права статистику у бившим турским градовима још тешко утврдити. Од тога су четири до пет хиљада православни Срби, а другу су Турци, Арнаути и Цигани, којих нарочито много има у Приштини. На нашој слици се лепо види наглед приштинске чаршије, која је као и све чаршије по некадашњим турским паланкама, које се одликују неуређеношћу, прљавштином, кривим и узаним улицама и махом ниским кућама од перчина. У Приштини само једна улица личи на наше улице по томе, што није крива као остале, иначе је уска и с кућама турског типа.

Једина солидна грађевина коју Приштина има, јесте она у којој је био уљмат, данашње окружно начелство и дивизијски штаб а чију смо слику донели на 441. страни. У тој је згради за време турске управе седео преставник турске власти паша по чину. Та је зграда по плану сграђена и напуштра је лепо уређена. На првом спрату са све грађевине има леп доксат са кога се гледа у двориште и главну чаршију. Дворите ове зграде ограђено је ниском зидом и гвозденом оградом, а украшено лепим алејама, које су наши војници по заузећу Приштине уредили направивши неколико веома лепих фигура: 1912. монограм краља Петар I и Круну. Овај мали парк засађен је кестеновима, који су прилично велики, а испод којих су пкметиште клупе за седење. На месту где је сада та зграда, за време Немањића владавине био је двор краља Милутина.

Срби у Приштини имају једну цркву. Црква је стара грађевина, којој је 1906. год. призренски митрополит Нићифор дозидао трпрату, са којом је ова мала црквица доста проширена. Двери ове цркве дрворезно су израђене, врло лепо и тако вештачки, да овој малој црквици напредан украс дају. Уз цркву је подигнут и конак за митрополита. То је мала зграда са лепом баштом у којој је део простор испуњен османдуком за лозу. Иза цркве и конака налази се српско гробље.

Приштина је пуна џамија, има их 13. Три су у непосредној близини садашњег пашег окружног начелства. Све три џамије веома су лепо од камена саиздане. Највећој и највећој не само да је мунаре од камена, већ и шилак је од самога камена вештачки сграђен.

Околина Приштине плодна је и богата те има изгледа да ће ово бити живо трговачко место, нарочито ако кроз њега прође, што је у изгледу, железница из Србије.

БУГАРСКЕ ВОЈСКОВОЂЕ

Генерал Нићифоров

БУГАРСКИ МИНИСТАР ВОЈНИ ЗА ВРЕМЕ САВЕЗА.

Комита Сима.

— Јуначка смрт једнога Сремца Драјићанина на Криволаку —

Прошло је већ и више од три месеца, што је земља Нове Србије отворила своју утробу, да за навек прими измучено тело младога комите, *Симе Дурмана*. Небратско му је зрно прекинуло нит живота код Криволака, и он паде јуначки, да нам у успомени веком живи. Симо је чедо крушне Хрватске, из Двора, но срце га је увек вукло Србији јер је њој хтео поклонити све своје млађане силе. И кад је плануо рат против петвековног тиранина, Симо је напустио седми разред реалке у Карловцу, опростио се за вечита времена са домовином и прешао у Београд. Међу првим добровољцима јавио се и он, и ступио је у чету мајора Танко сића. Већ прших дана своја боравка у нозој му домовини одушевљено је писао једноме своме школском другу у Карловци:

„Сав сам узнесен при помисли, да ћу се моћи назвати: косовски осветник. Једва чекам онај историјски час, када ћемо поћи да крв своју лијемо. Да имадем сто живота, све би их предао оној ствари Српства..."

Прву борбу је издржао код Лисиће, а затим је са првом армијом прешао цело земљиште до Битоља. И кад је од великих напора, пењући се по стрмим врлетима, исцрпан и бос, гладан и жедан и пролазећи из битке у битку, оболео, пренеше га другови му у болницу. Оболео је од тифуса. Но, када му није могло наудити турско зрно, још мање му је могла та болестица. Он ју је преболио. Међутим је било склопљено примирје. Симо се слаб и немоћан повратио у Београд. Као добар ућтач добио је место у дирекцији железничкој. Но Симо се није задовољно с тиме, он је за вишим тежио. Тежио је за војном академијом, те му нипосле и обећаше, да ће на јесен бити при мањи. И он се пун одушевљења и опет јавио неким друговима. И сам је уживао при помисли, да ће бити члан војске онога народа, која је за кратко време спрала са себе љагу Косовску. Поносио се с тиме и већином је о томе и писао.

Рат се завршно. Настаде кратки мир и она значајна тишина, онај кобни мир, који се појављује пре почетка сваке велике олује. Тамни и нејасни облаци се и опет надвише над обзорјем Србије. Небраћа Бугари наумише присвојити и оне градове, за коју су Срби драгоцену крв своју лили: наумише присвојити оне пољане, које су засејане јуначким српским костима, да из њих никне Слобода напаћеном роду. И не устручаваху се покушати ту своју грозну намеру у дело привести... Али, провидност је учинила своје.

Симо се и тада друговима јавно, но нажалост, последњи пут.

„Ја већ спреман чекам воз, који ће нас одњијети пут царскога Скопља, да се опет повратим ратничком животу. Колебао сам се. Зар на браћу? Али не, они ко и нам то учинише не могу бити браћа српска. Ја морам напријед, јер бих иначе порекао самога себе. Хоћемо ли се још кад год видјети? Сумњам! Ја слутим, да ми је дванаести час већ откуцао.."

Ступио је у митраљеску чету, у чину каплара. И једне тамне ноћи угаси се светла звезда на српскоме небу. Пао је комита Сима Дурман код Криволака, као јунак у 18 ој години свога млађаног живота, одликован колајном за храброст.

Година дана је томе, драги Симо, да се растадо. смо и не слутећи, да се више никада видети нећемо. Не жалите за њим, јер њега нам неће ни време избрисати из успомене наше. Благо и теби мајко, што имаш дику сина, косовског осветника. Нека је међу нама

светла успомена на њега, који је дао свој живот за најсветије идеале Србинове и који је допринео кемичак за градњу Велике Србије..

Школски му другови у Карловцу приредише у недељу 1. септембра свечан парастос и помолише се Свевишњем за вечан покој душе младога комите Симе...

У Карловцу, 1913.

М. А. Б.

Косовски осветници

† Јован С. Лекић,

свршени студент пољопривредне академије у Таборту, погинуо у шиpоке (код Скадра) 27 јануара 1913.

Основну школу свршио је Јован у Крнјице (Црна Гора). Нижу пољопривредну школу свршио је у Краљеву По свршетку школе био је постављен за помоћника државног економа у Зајечару, у којој је служби био само неколико месеци.

Године 1907. вратио се у Црну Гору и добио државну стипендију за продужење пољопривредних наука у средњој пољопривредној школи у Хрушћи (Чешкој).

По свршетку ове школе продужио је пољопривредне студије као редован ђак у Таборској пољопривредној академији. Довршио је био обавезно учење, али је у години 1912 и 1913 имао уз пети и шести семестрални полагати и дипломски испит и тиме систематски завршити студије по пољопривредној струци.

Сва сведочанства овог узорног младића, почевши од основне школе, показивала су неописан дар ума и примерност владања како у школи тако и ван ње.

На дан објаве рата Турској Црногорци бајаше на ферији у Сурдулици. Видевши лично шта ради српска интелигенција, кад треба светити Косово, похита у своју домовину као прави патриота и достојни син поносне Црне Горе.

Одгајен у традицијама својих предака да је најслађе умрети славно за Отаџбину, он у место заклона у позадини изабере прве борбене редове и по правом црногорским појмовима о дужностима правога јунака узе пушку и оде ход браће ка гордоме Скадру.

Карактеристично је истаћи кад је овај интелигентан војник приликом доласка из Србије рекао своме брату, овдашњем помоћнику министра војног, који му је могао осујетити његов полет за борбене редове и одредити га у позадину, да му он као брат ништа жалије не може у животу учинити него то, ако му спречи, да не пође с пушком у руци, да се у заједници с браћом и рођацима у бојним редовима бори с петвековним Србиновим угњетачем.

Пун поноса и задовољства, кад на Цетињу прими ратну опрему, нестрпљиво чекаше полазак аутомобила са којим је требало да оде, јер се бојаше да не закасни за борбе које се око тврдога Скадра воћаху.

Његов долазак под рођака му у Врајуну код Скадра изазвао је велико расположење што га као великошколца пуна одушевљења ваде да с њима заједно поднеси све ратне тешкоће. Хитрином и војничким поносом као прави ратни друг стекао је особите симпатије и поштовање свих старешина и војника батаљона којему је овај припадао.

На рођеци нити пак тешко рањени му брат нити ни један од старешина нису могли на њега уливајући да и најтежу патњу неће подносе.

27 јануара 1913 године пушчано непријатељско зрно међу оба ока погоди овога узор војника, и за неколико секунада престало је међу живим борцима Јована С. Лекића.

Његово ће се име због правих патриотских осећаја наспрам помоћне увртирати међу имена дичне српске интелигенције, која паде за осветУ Српскога Косова и обновљење Душанова Царства.

Колико је својим темпераментом и опходњом импонован на сваком месту види се најбоље из тога што му је као скадареком јунаку омладина сурдуличка оба пола сплела венац и његово славно име на првој траци обесила у Сурдуличкој цркви, и приредила му уз учешће свог сурдуличког грађанства помен.

Истог дана, када је грађанство давало почаст погинулом ратнику, био је у близини улогорен дунавски коњички пук другог позива, који је тих дана као победник са Једрена био дошао под командом Властимира Јаковљевића, сина јуначке Шумадије, која је с поседом на поштовање које грађанство сурдуличко одаје покојном Јовану послао једно одељење те је парадно томе помену присуствовало, и уједно и сам мајор са официрима.

Породица је у Јовану изгубила много, а држава једног младог, интелигентног, доброг и вредног радника по привредној струци баш у времену кад спремни људи неопходно потребују.

Лака ти српска земља коју си жарко љубио врли ратниче.

ИЗ НОВЕ СРБИЈЕ

Српске ђевојке из околине Скопља.

Ревизоре и продавце молимо да одмах пошљу обрачун, новац и непродате бројеве за септембар и раније месеце.

Давор, Доро, давор добро моје!

— Један војник своме коњу —

Водио сам те, Доро, као очи у глави.

Није било давно, када смо, Доро, морали напустити наше огњиште у Белановици под Гудиком и поћи за Ниш на мобилизацију. Вриштао си на полазку, јер те је твој мали Срећко добро пазио и хранио. И ја сам без бриге кренуо, јер сам знао колико ваљаш и колики си ми пријатељ. Знао сам да и о рату на Турчина, али се ми нисмо ни тога бојали, и готови смо били радо поћи преко границе да прелеземо трагом Маркова Шарца све оно што је српско било. Помишљао сам и на јуначку смрт у крвавом боју, где гину и коњи и јунаци; али нисам знао, да ћемо се овако журно растати; — да ћеш ме оставити сама у ноћи на пустоме пољу.

Добро си ме служио, Доро, и ако те је због тиога поуздања командир више слао и у патролу (извиђање) и као сласника и сауда. Нисо си ме и из боја пред Косовом и пренео преко Шар-планине, па зар овде да се растанемо, Доро? Пуст је друм овај, дорате мој, и тако мало личи на нашу Белановицу у којој си прва пут пристао. Не личи чак ни на оне градове кроз које си ме довде провезао поигравајући, док су те девојке цвећем китиле, јер си навештавао слободу и поновно рођење.

Није давно било, Доро, када ме је у маленоме Кичеву позвао командир и дао писмо, наређујући ми да своју ваздашњи осмех:

— „Радивоје, ово треба хитно однети у Прилеп!"

— „Разумем!" одговорих и кретох да тебе оперем, моје десно крило, јер сам такиоме старешини не може одрећи ни да те шале у процаст, а не кмо ли у град Краљевића Марка. Говораше ми једни мојчећ и о злу руту и о Арнаутима у заседи, али ми за то писмо нарили. Вероваемо, Доро, у се и у свога командира. Тъ посло би нас он наше, да је требало кроз непријатеље пронети глас.

И стигосмо, Доро, у престоницу Краљев-сина Марка. Уморан си био, добро моје, јер пут беше и далек и снегом засут. Газили смо га често заједно, да би ти, парипе мој, душу повратио.

Ниси се ни одморио, дорате, ни мало сламе грицнуо, када дође ново наређење и нов пут. Требаше однети одговор у Кичево — а други не знађаше пута. И други коњи беху уморни, те кретосмо опет нас двоје.

А ако среће бесмо, коњићу мој, јер нас ноћ затече у планини, и снег затрпаваше путе. Зато и залутасмо у два маха. Много сам се и ја намучио, али си ми ти страдао, Доро. јер над њеосмо прави пут ти беше сав знојав, а студени ветар смрзаваше нас обоје. Тебе је то и дотукло, мученике мој! Узалуд сам те водио и речима хрвбрио, ти са јечао и малаксавао... А друм је био пуст и ветар бесно дувао. Најзад си се срушио немоћан, а ја сам био несрећан, видећи да се мучиш. Нисам та могао видети у мраку паметне очи, али сам осећао њихов болан погледа, који би ми хтео рећи:

— „Опрости, не могу даље. Остави ме, није ми суђено, да се вратим у своју топлу конушницу, где ме твој Срећко и његова нега чекају. Опрости, што не могу даље!"

У очима сам осећао сузе, а у срцу бес, јер сам био немоћан у пустој планини, гледајући муке и последњег, најбољег пријатеља, који ме остављао. Мучио сам, Доро, све муке твоје, јер ти не могох помоћи.

А када се све сврши и глава ти клону на снег, заридах — осетивши се сам и слаб. Забораваих за трен и на писмо и на дужност и пустих сриу на посљу. Не знам, парипе мој, колико сам тако плавао, када ме прену топот. То беше поп-војвода, што се враћаше са четницима својим. И видевши пистира бежјег, где врши и земаљске дужности, сетих се и писма, које носих С тога оставих њему и његовима последњу бригу о теби, Доро, и узјаших једнога њиховога коња, да бих одиео писмо. Јер шта је, Доро, један коњски или човечји живот напрам живота војске целе и народа!

А срце у мени плакаше за тобом, Доро, када ме наизмењени коњ носаше даље, а крварило је и онда, када сам предавао писмо своме командиру. Крварило је толико, да га ни његов благи осмејак није могао раскрвити.

И сада још крвари, јер не знам шта ће рећи Срећку, када са сам дома вратио будем. Мораћу му тумачити твој болни последњи поглед жртве дужности:

— „Опрости, што даље не могу!"

Водио сам те, добра Доро, као очи у глави!

21 децембра, 1912. г.
Скопље. **М.**

Знамените Српиње

† Катарина М. Николук
ПРЕДСЕДНИЦА СРП. НАРОДНОГ ЖЕНСКОГ САВЕЗА

Жртве своје дужности

— На срећи Отаџбина има јунака и свештеника

† Д-р Ђока Поповић

У море крви што смо их просу ли за остварење српских идеала ево у три рата скручено је и доста крви интелигентних наших синова, који нису били у првим борбеним редовима, али који су нам дили од неопходне користи и без којих не би могли постићи ове успехе.

Између многих бораца, војника и официра, који су своје јуначке кости оставили на бојном пољу као је најгрлинијом болешћу — колером смрвљен, и лекар нишке општине Др. Ђока Поповић. Млад. од одличне старе нишке породице, спреман, увек савестан и свој ме узвишеном позиву предан с љубављу, пок. Ђока је тек 12 година лекар свога родног места. Рат му је дао прилике да се као нишлија, у име својих достојно одужи ослободиоцима свога града. И у данима највећега беснила ове болести на Брегалници, пок. Ђока је енергично, а успешно и неустрашимо сузбијао њено дејство, и многе врле борце српске спасао ових смрти. И таман кад је свршио свој посао, и задовољан кренуо се куки својој, на путу до Скопља и њега дохвати колера, те га у најбољој снази брзо свали у гроб у Скопљу! У покојном Ђаки губи много његова породица. ситна дечица (петоро), али и грађани нишки у њему су изгубили једнога свога најбољега суграђанина и одличнога лекара. а српски народ једног свога узорног сина, који је, не плашећи се смрти, са највећом савесношћу радио на спасавању хиљаду јуначких бораца, да сам најзад зарази подлегне.

† Д-р Ђорђе Голубовић

После дуга и тешка боловања преминуо је 8. јула у дому свога оџаћеног родитеља у Рашању, код Петровца, у 28 години млади лекар д-р Ђорђе Голубовић, резервни санитетски поручник.

После свршена школовања пок Ђорђе био је постављен, пре 2 године, за среског лекара у Рачи, где га је и мобилизација затекла. Објавом мобилизације отишао је на бојно поље и ту се разболе. Враћен је

ради опорављења, али бољи није могао одолети, већ јој је подлегао, и то прерано.

Покојни Голубовић био је одличан млад лекар, који би био од користи и народу и својој породици.

† Д-р Стеван Клингер

Одазивајући се својој дужности и из захвалности према земљи у којој је задовољно век провео, стари лекар д-р Стеван Клингер, срески лекар у пензији и резервни санитетски капетан прве класе, који од неколико година као пензионар живи у Бечу, похитао је са својом супругом у Србију, да као резервни официр и лекар своје услуге стави на расположење српским рањеницима. За време оба рата д-р Клингер је савесно и с пуно преданости вршио своју тешку лекарску дужност, на задовољство претпостављених и за срећу рањеника, према којима је он увек био нежан и одушевљен. Рањеници, који су били поверени његовом старању увек ће с дужном захвалношћу сећати тога доброг лекара и племенитога човека, који је пао као жртва савесног вршења своје дужности.

По свршеној демобилизацији д-р Клингер се са својом племенитом супругом Наталијом, кренуо у Беч, да се одмори од тешких напора два рата. Добри лекар понео је собом из болнице клицу несрећне колере. На путу за Беч, у броду, испред Вуковара примећени су на њему знаци колере. Изнет је у Вуковар у колеричну бараку, где је сутра дан, 2 септембра, испустио своју племениту душу, после једанаестоо месечних ратних напора под Дедрином и у славним биткама на македонске ратишту.

Д-р Клингер био је врло добар лекар и симпатичан човек, који је искрено љубио ову земљу, и за коју је и живот положио.

† Поп Милош Терзић

У последњим ратовима изгубили смо на бојном пољу и неколико примерних свештеника који су своју паству пратили и у бојне окршаје и тамо, где су најпотребнији били, по савести вршили своје тешке пастирске дужности. Међу жртвама рата, из свештеничких редова, да поменемо попа Милоша Терзића, пароха ваљевског, који је подлегао ратним тегобама и 7. јула преминуо у Куманову од колере.

Поп Милош је учествовао у српско-турском рату, као војни свештеник V. пука дринске дивизије I. позива, с којим је издржао све ратне тегобе и невоље до Скадра и под Скадром, а у саданьем рату био је са својим пуком на Овчем Пољу, где га је и уграбила немилосрдна смрт у најбољој снази — 42. години живота.

Изненадна смрт његова изазвала је велику и искрену жалост код свију његових многобројних пријатеља у Ваљеву и ваљевском округу...

Покојни Милош био је човек, који је стајао у првим редовима у своме округу, и као свештеник и као јавни политички радник. Јака интелигенција, чврст карактер, добро срце, љубазно опхођење — све су то била својства, која су га издвајала у прве редове нашег друштва, а велика енергија и љубав његова према народноме добру чиниле су да је *стално* стајао међу првима, међу онима чије се одсуство осећало, — међу онима без којих се није могло... Енергију своју у раду на народном добру и љубав своју према њему, почео је покојни Милош интензивно испољавати још у младим годинама својим.

Као свештеник, покојни Милош је уживао необично поверење и љубав своје пастве, коју је задобијао својим тактичким, паметним опхођењем, саучешћем у тућим потребама и великом љубављу према њеном добру. Као такав, у својој парохији био је центар свега, што се тицало културног унапређења његове пастве. Био је председник „*Земљорадничке Задруге*" и „*Друштва за чување народног здравља*" у својој парохији, повереник „*Српског Књижевног Гласника*" и „*Дела*", за Ваљево и околину, од самог почетка њиховог излажења и тд. И као *свештеник*, и као интелигентан грађанин, није без употребе оставио од Бога дани му дар, већ га је на добро ближњима употребио. Његова врла супруга и многобројна дечица, могу се увек поносити именом његовим...

Нека је свима лака земља, а међу нама увек светао спомен!

Косовски осветници

ЈУНАК СА ЛИСИЦЕ **Страшимир Вуј. Милићев**] свршн. правник, председник студентског клуба „Словенски Југ".

Уз слику непрежаљеног јунака са Лисице Сање Жи ваповића доносимо данас и лик једног од његових другова из школе и јунака из овога боја, једног од интелигентних четника ове храбре чете Страшимира Милетића свршн. правника, сина уваженог проте лајчарског и протојереја тамочке дивизије прот. позна Љубе.

Млади Страшимир је један од најистакнутијих академских омладинаца своје генерације. Спреман, агилан и вољан да се ради на сваком послу за опште ствари Страшимир је брзо међу својим друговима заузео једно од најистакнутијих места. Сваки омладински покрет у последње време био је тесно везан с његовим именом и успеху сваке омладинске манифестације он је највише допринео. И'ако одлашен за неспособност, првих дана напао се на граници у чети, која је показала чуда од јуначтва. Као храбар борац заслужио је да му се име помене с признањем.

Осветници Косова и Сливнице

АРТИЉЕРИСКИ ПУКОВНИК

† Прока Биволаревић

ПОГИНУО НА ВЛАСИНИ ОД ГРОМА

Командант нашег брдског артиљеријског пука, храбри пуковник, Прока Биволаревић, погинуо је 26 јула у 1 сат по подне од грома, на војничкој позицији, вршећи своју велику и свету дужност. Скоро годину дана, бранећи своју Отаџбину, и борећи се за њу, и против Турака и против Бугара, подлегао је овај див — јунак наш! Он, чије су батерије, прелетале с једног мора на друго, које су виделе кршну Албанију, питомине Битоља и Охрида; које су стајале на најстраховитијим позицијама, где су се српски топови показали ненадмашни, и којима Србија много има да благодари, за садању славу и величину своју за Куманово и Брегалницу, за победу Турске и слом Бугарске, за ослобођење Косова и осветy Сливнице!...

Рекох топови, али не! То су мртва оруђа, али је њима дат дух, дато им је срце, дато им је јунаштво: дати су им Биволаревић, Паштровић, Никетић, Трифунац и остали храбри српски официри и војници, и они су ти који тако високо дигоше глас нашег топништва.

Њима нека је слава и хвала што се вије српска застава, на Призрену, Прилипу, Охриду, Битољу, Кочану, Штипу и безброј других српских градова!

Пуковник Прока могао је као командант пука у каквом комотном стану у позадини, сачекати крај рата, и бити и данас жив, али он је са својим војницима, под шатором, делио све муке и све патње и ту је жртвовао за Отаџбину своју, оно, што човек може највише жртвовати, жртвовао је живот свој! ... То свилно пожртвовање, то је оно што је било велико у свију наших палих витезова. — Они се нису издвајали од својих војника, били су увек у првим редовима и то свето пожртвовање, учинило је, да је мала Србија тукла и сломила две силне државе и да су у турски полумесец и бугарски лав, пали на колена пред победоносном Србијом и молили за милост, молили за мир!...

Ма да је пуковник живот свој за Отаџбину положио, и умро смрћу, за којом сваки прави Србин вечито жуди, ми Алексинчани, опет га силно жалимо, јер смо га љубили, јер смо га знали тако рећи од малена.

Његов импозантни, војнички стас, као да још гледамо! Његову љубазност, искреност и благородство душе, неће нико заборавити, ко се је с њим само један пут видео!

Наш пуковник рођен је 24 августа 1867. год. у Лесковцу. Још као дететом, под утицајем српских топова у првом српско-турском рату, добио је неодољиву жељу да буде војник, и учећи марљиво он је ступио у Војну Академију из које је 1 септембра 1889. год. произведен за артиљеријског потпоручника и даље је једнако преданошћу у служби напредовао до чина пуковника. Он је био одличан командир батерије, примерен командант дивизиона и узорит командант пука! Но, највећа је слава његова била, добијање чина пуковничког, јер га је добио на бојном пољу, где је и одликован високим одликовањем!

Достигао је тако рећи највећи положај у војсци, стекао је признање од свију и сваког, стекао одликовање са највећег места, и после толико мука и патњи, кад је мач већ метнут у корице, судбина не даде дому његову, да са њим радост, част, славу и напредак подели!..

Не само да је био добар војник и јунак но испод његовог војничког мундира, куцало је културно благородно срце!

Он је као командант, украсио алексиначку касарну дивним парком, подигао је вилу Брбанку са јединственим изгледом, коју су посећавали и владаоци наши и цео дом његов. Све земљиште касарне, засадио је воћем и виноградима, које ће дуго и дуго причати Алексинчанима о благородству душе његове и узорној вредноћи Проке Биволаревића.

За породицу, нарочито за неутешну верну му љубу, смрт његова у моменту када су га највећом радошћу очекивали, страшан је удар. Али нека је њеном племенитом српском срцу утеха, што јој је муж за отаџбину пао, и што се можемо дичити и поносити именом његовим, које ће се вечно с хвалом помињати. И кад му припали вошташку на витешком гробу, нек увек припали још две: једну за Куманово а другу за Брегалницу, и онда нека јој срцу одлакне, и нека зна да и ту удела има, да и ту крви има њеног мужа пуковника Биволаревића!

Кад погледа диван Битољ, Охрид, Прилип, призрен нека зна да и ту има крви њеног мужа пуковника Биволаревића. Кад погледа на Балкан и по целом Словенству, да место Бугарске, Србија сада држи заставу првенства, нека зна да и ту има крви њеног мужа пуковника Биволаревића, и нека зна да су њен муж и остали пали витезови, подигли камен темељац на коме се диже Велика Србија, вековни идеал српског народа.

Нека је слава за Отаџбину палом пуковнику Биволаревићу.

М. К. Прокић

РЕЗЕРВНИ КОЊИЧКИ ПОТПОРУЧНИК

† Бранислав Премовић

СЛАВНО ПАО НА ЖУТОМ ДУКАТУ

Описујући борбу на Вито Коло и Жутом Дукату, у прошлом броју ми смо истакли храбро држање и јуначка дела шумадијске коњице, која је овде показала лепе успехе, али имала и велике губитке. Међу официрима шумадијске коњице ту је 6 јула смртно рањен и резервни коњички потпоручник Бранислав Премовић, трговац из Крагујевца, водник митраљеског одељења шумадијске дивизијске коњице првог позива, који је после два дана 8 јула подлегао рани, у цвету бујне младости своје у 25. години.

Пок. Бранко био је прави представник јунака из Шумадије. У српско турском рату учествовао је и видно се одликовао у седам борби, у којима никад није задрхтао, но се увек мушки и јуначки држао журећи са својим митраљезима на најопаснија места. За показану велику храброст добио је највеће одликовање: златну медаљу за храброст.

У рат противу вероломних Бугара ушао је огорчен и решен, да по својим скромним силама, учини све што је у његовој моћи, да се неверство Бугара достојно казни. У томе је постигао успех, који је учинио да му је лакше било да за навек склопи очи, јер је доживео и пораз Бугара. Његова писма која је писао родбини пуна су патриотског жара и самопрегоревања. После шестодневне борбе на Злетовској реци јавља родбини, да су Бугари сатрвени и да их још гора судба чека.

Покојни Бранко исто тако је био користан и као грађанин. Трговачки добро школован и васпитан на страни био је великог радник на извозној трговини. Његова солидност и разумевање посла била је позната у Београду, Шапцу, Ваљеву, Обреновцу, Пешти и другим местима. Рођен од честитих родитеља, покојног Вула и Марије Премовић у Крагујевцу, док. Бранко беше лепа појава, пун снаге и живота, вољен и цењен од свакога ко га је познавао.

Мртво тело младога јунака пренето је у родно му место Крагујевац, где је погребено у породичној гробници уз учешће целог града, који је искрено учествовао у тешкој тузи породице за славно им палим јунаком Бранком, чијим се именом увек могу дичити и поносити.

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОРУЧНИК

† Димитрије Смиљковић

ПОДЛЕГАО РАТНИМ ТЕГОБАМА

Учитељски ред изгубио је у овим ратовима велики број својих одличних представника, који су децу учили љубави према домовини, да, када је време дошло, њихове очеве успешно повеју у крвав окршај. Једна од жртава из реда учитеља јесте и Димитрије Смиљковић, учитељ из Лукова, резервни пешадијски поручник, (слика на 489. страни) који је био на Пироту. Струмици, Криволаку и Пепелишту. Подлегао је опакој зарази колери у Велесу, камо је по наређби пошао да регрутима разда оружје. Слава му!

Заслужне Српкиње

— Смрт Катарине Миловук, председнице Српског Народног Женског Савеза —

Српско женскиње, које се у овим ратовима толико истакло љубављу према Отаџбини и пожртвовањем за оне, који у борби за Отаџбину добијоше рана и невоља, изгубило је ово дана једну од најдостојнијих својих представница. Умрла је уважена и опште поштована госпођа Катарина М. Миловук прва и дугогодишња управитељка прве Више Женске Школе у Београду, председница Српског Народног Женског Савеза, једна од најобразованијих Српкиња. Великом својом културом она се била уздигла изнад жена свога времена и била је прва представница женске емансипације у нас. На опште народни стварима много је и с пуно љубави радила и живела је, да роду своме помогне. У оба српско-турска рата, и у српско-бугарском као и у оба рата наших дана Миловуковица је била међу првима, која је свесрдно похитала да рањеницима ране олакша и боле им ублажи. Пола века је била неуморна у раду за опште добро и себи и свом имену сачувала је трајан спомен.

Слава јој!

Српкиња је срца јуначкога

— Како јунак-мајка жали јунака сина —

У једном листу наишли смо на један карактеристичан посмртни оглас, који заслужује, да буде сачуван од заборава, као веран израз какве су наше жене и како оне јуначки пригушују бол попут Мајке Југовића, за својим милим и драгим који животима своји оживотворише вековни сан Српског Народа, Косово покајаше, Сливницу осветише и Србију великом начинише. Тај оглас, који тако речито говори о љубави Српкиње према своме роду, гласи у целости:

„Наш никада непрежаљени *Стеван Стаматовић*, војник IV пешадијског пука „Стевана Немање" и одборник општине варошице Уба, који је са пушком у руци у најбољем изпону снаге своје, са јуначким пуком својим храбро продирао кроз редове непријатељске, ове рушио и обарао све до свршетка војне, изнурен ваприроним напорима кроз кршеве и клисуре дивљих азијата, нао је у болницу неготинску далеко од својих милих и драгих и после краткот и тешког боловања 13. децембра 1912 године склопио је очи са осмехом на уснама својим, а нас остави да се његовој јуначкој смрти радујемо, која радост изазива тугу и неизмерни бол што нас остави незбринуте далеко од гроба свога. Нека захвална Отаџбина нова Србија, која га је матери земљи предала, прими нашу трајну благодарност, а наш вум Бошко Цикуша, као први весник тужног гласа са бојног поља, прими исту захвалност.

„Наш јуначе и наш храниоче Стево, твоја два брата налазе се и сада на бојном пољу, који можда и незнају за твоју неочекивану смрт, и они ће твоју јуначку смрт оплакивати, али ће се и поносити што си и ти бојно поље крвљу оросио, што је и из твојих костију грануло врело сунце, сунце слободе ономе робљу далеко од нас. Почивај мирно под грудвом свеже земље нове Србије, та ће ти земља лака бити, јер си се ти за њу борио и за њу очи за навек склопио.

„Докле год више раке не звекне мотика тебе ће жалити твоја супруга *Стешанија* са твојим милим кћерима *Зорком* и *Миленом* и многобројном породицом и родбином."

На повратку Подринских Соколова

— 16. августа 1913. год. у Шапцу. —

Венце и цвеће девојке и младе,
Сестре и мајке угушите боле.
Дижите децу да виде соколе, —
Свечан и сјајан буди стари граде!...

Под густим прахом, с маслиновом граном
Стижу ти чете бесмртних синова;
Пред сликом: давно осталих домова
Сваком сто сунца сја на челу враном!

О, граде срећни! Витези из бајке
Што осветише Косово и Цара,
Враћају ти се горди са Вардара
И с Брегалнице — крилу своје мајке!...

Нек груну звона и топови скупа.
Победном химном са свију усана
Легија нека буде дочекана —
Пук, *који шине али не одступа*!..

Венце и цвеће девојке и младе,
Сестре и мајке угушите боле,
Дижите децу да виде соколе, —
Здраво! О, здраво, — најсретнији граде! ..

Младен Ст. Ђурђић.

Косовски осветници

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† Милан Ј. Стефановић

ВОДНИК I. ЧЕТЕ, 3. БАТАЉОНА, VII. ПУКА ПРВОГА ПОЗИВА

На страни 448 донели смо веран лик једнога јунака са Куманова, који је жртвујући свој млађани живот допринео нашем бојном успеху

Стефановић је по свршетку Државне Трговачке Академије одслужио свој рок у војсци, ђачкој чети и положио испит за резервног потпоручника и као такав био је распоређен у 7. пук првога позива. Он је био први официр из овога пука, који је пао за Отаџбину и у опште пра официрска жртва кумановске наше победе, коју је платило животима својим 22 наша официра.

Када је између нашег 18. пука и далеко надмоћнијих и добро утврђених турских трупа дошло до очајничке борбе, у којој је ваљало хитно послати 18. пуку поткрепљења око 10 часова пре подне првог дана кумановске борбе, 10 октобра, упућен је седми пук 18 у помоћ на његово лево крило.

Турци су приметили развијање седмога пука и обасули су цео онај простор шрапнелском и силном пешадијском ватром.

У путу на бојну линију један куршум је на место убио потпоручника Мићана, коме је и командир ту био тешко рањен.

Мртво тело младога јунака доцније је с бојнога поља пренето у родно му место Београд, где је свечано погребен.

Покојник је био одличан ђак и као такав добио је место чиновника Управе Фондова, где је важио као један од најспособнијих млађих чиновника и највреднијих радника.

Пао је за част Отаџбине у 28. години. Име ће му се вазда с хвалом спомињати. Слава јунаку!

НАШЕ ВОЈСКОВОЂЕ

Црногорски ђенерал Машан Божовић

Није претерано речено, да овако што Црногорци, у опште само Срби могу учинити.

Генерал Божовић је и сам лично учествовао у борбама, сокољећи своје официре и војнике свуда им је предњачио и давао им очите примере, што је на његове иначе храбре лавове јако утицало, те су тако нагло много надмоћнијег непријатеља и погонили.

Генерал Божовић после заузећа Пљеваља придружио се генералу Вукотићу команданту источног одреда, ушао у Гусиње, Печ и Ђаковицу, где је његово јако изморено одељење остало у посади да се одмори, он је и даље при Врховној Команди и у операцијама око Скадра учествовао.

Генерал Божовић, као школован и спремни официр игра видну улогу у црногорској војсци

Као млађи официр бивао је доста на страни и између осталог њему је била поверена команда црногорске војске изаслате на Крит у године 1897.

Генерал Божовић је један од најинтелигентнијих црногорских виших официра Образовање је више добио у Италији, а поред добре школске спреме, природне бистрине, интелигенције и храбрости има чврст карактер. У рату са Турцима био је командант северног одреда црногорске војске и његов је одред почињо чуда од јунаштва, хватајући се у коштац са много надмоћнијим непријатељем.

Северни одред под вештом и јуначком управом и командом Божовића невероватно брзо је тукао Турке на свима позицијама, и за неколико дана, и ако тројином надмоћније и ушанчене истерао их је из шеснајест караула (фортица) и са неколико скоро неосвојимих природних утврђења и позиција.

ШТАМПАРИЛА НАУМОВИЋ И СТЕФАНОВИЋ, БЕОГРАД, ЧИКА-ЉУБИНА УЛ БР. 8, Одговорни уредник: Ст. Мил. Шајчић.

Број 33. БЕОГРАД, 6 ОКТОБРА 1913. ГОД. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

У СЛИЦИ И РЕЧИ

Број 30 филира

УРЕДНИШТВО: Трг Краљевића Александра број 2.

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ. ШИЉАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Ђенерал ДРАГ. ФРАНАСОВИЋ
председник Српског Црвеног Крста

Срби и Арнаути

— Шта смо обећали поморавским Арнаутима и како смо обећање испунили. —

Када се победоносна наша Косовска Армија кренула преко старе међе у стару Србинову Отаџбину пут Косова равна и славна у народ оних крајева растурена је на српском и арнаутском језику проглас, који у целости гласи:

Свима племенима Шкипетарским

Браћо!

Са Божије заповести ништа не бива на овоме свету. И ми Божијом помоћу, ево долазимо с војском к вама. Ступамо у вашу земљу заробљену Османлијама већ пет стотина и више година. Долазимо не да вас заробимо, већ да вас ослободимо беда и невоља.

Браћо, ви сами видите, како Османлије, а нарочито Младотурци обарају све што вам је свето, драго и мило. Нападају вас војском, топовима руше вам куће, туку вас на очима ваших породица, и растерују вас са вашег огњишта. Немате сигурности имања и домаћег мира. Отимају вам из наручја вашу децу, те њима пуне своје хапсане и воде у Азију и Арабистан да проливају крв за Османлије. Због свих тих и других многобројних невоља ви устадосте на оружје и јуначки се бористе. Па кад не могоше Османлије пушком и топом да вас зауставе, они вас заустављише лажним обећањима. Ми ту исту борбу продужујемо и ако Бог да све те невоље, противу којих сте се борили, престаће од сада како ми по Божијој вољи вама долазимо да вас ослободимо.

Долазећи к вама, ми вам доносимо *слободу, правду*, и *старински част и поштење*.

Тврду вама Божију веру и бесу дајемо, *да вами неће нико дирати у ваше обичаје и веру, него ће сваки у својој вери веровати, како му је воља.*

Часну вам реч дајемо, да нећемо дозволити, никакве осветe *и да ће се заборавити дати све што је раније било.*

Тако исто дајемо вам бесу да ће свакоме своје имање остати и на даље својина његова и да му нико несме дирнути оно што је његово.

Своје међусобне спорове судићете и уређивати по вашим старим обичајима онако, како су судили и ваши очеви, дедови и прадедови од вакта Леке Душанова па до сада.

Оружје ћемо употребити само противу оних, који се нама одупру оружјем у руци. Из које куће на нас пушка пукне она ће само кућа бити спаљена. Из кога села на нас буду пуцали, оно ће само село огњем сагорети.

Ми носимо у једној руци *правду, истину, поштење и част*, а у другој *барут и олово. Ко нама изађе у сусрет као брат, загрлићемо га братски. Такав вама поздравље шаљемо, такву вама тврду бесу дајемо.*

Земан је дошао, браћо да се турска царевина распадне; и да ми и ви заједно у миру и љубави живимо под владом *узвишеног нашег Господара Врховног Команданта Краља Петра* у чије име овај проглас и шаљемо на вас, браћо Шкипетари.

Шаљући вам овакво поздравље, ми се одужујемо и пред Богом и пред људима. А узимајући Бога за сведока, да ћемо дату реч одржати, ми вас чинимо пажљивим, да ће грех пасти на вас за свако непријатељско држање.

КОМАНДАНТ III АРМИЈЕ СРПСКЕ ВОЈСКЕ
ђенерал **Александар Јанковић**

Срби су своје обећање испунили, али нису и Арнаути. Покоривши се српској сили Арнаути су, када им се први пут указала згодна прилика, дигли оружје противу оних који су им донели слободу. Пружили смо им: правду, истину, поштење и част. али су они, по старој својој крвожедној навици, више волели барут и олово. И било је како су они хтели. Срби су испунили и једно и друго обећање и Арнауте, када нису могли лепим, огњем и мачем — научили памети. Арнаути су се овом приликом могли поучити, да је свако сам своје среће ковач и да ће код Срба живети онако како буду сејали.

Борба на Самару и Тумби

— Како је турски војни хронограф Пирошчанац надвио надљубљење Бугара —

Са два пука пешадије, ескадроном коњице, једним митраљеским одељењем и трима брзометним пољским батеријама, — Бугари су 23 јуна ове год. у 4 сах. изјутра, извршили препад на стражарска одељења нашег III. пешадијског пука трећег позива на шаринарници Дешчани Кладењац; а затим прешли у напад ка Самару и Тумби.

Борбу су прихватила предстражна одељења 4 батаљона тога пука, још на самој шаринарници. Поступно пролачећи истакнута одељења својим јединицама 4 батаљон је примио изненадну и дрску борбу Бугара на прихватном положају — Самару.

Борба се развила на целом фронту овога батаљона. Паклена ватра бугарских граната, шрапнела, картеча и митраљеза необично је деј'ствовала. Пошто се јуначки борио скоро 7 сахата са надмоћнијом силом, — уз садејство наше позицијске батерије. 4. батаљон се повлачио са Самара на положају Тумби, задржава јући продирање непријатеља

Око 11 и по сахата пре подне, овај батаљон са свим се повукао, и служио је као луковска резерва. Даљу борбу прихватила је артиљерија са још два батаљона. Упорно продирући од Самара ка Тумби, а под заштитом своје артиљерије, Бугари су били решени да заузму Тумбу. Али су настрадали. Наша артиљерија их је снажно одбијала и сатирала. Из пред само вече, њихова пешадија је успела да зауме напуштени Самар, избацивши део артиљерије на Ланиште. Пошто је настала ноћ, Бугари су пра'е прекинули даљу борбу — с намером, да је сутрадан продуже.

Тако је и било. 24. јуна, у 4½ сах. пре подне, непријатељ се јавио топовским зрном. Наша позицијска батерија примила је артиљеријску борбу. Ова борба се очаичким водила целог дана. Над надмоћнијом непријатељском брзометном артиљеријом наша позицијска батерија чинила је чуда. Туче артиљерију, уништава један бугарски топ и митраљез. Пешадију коси.

Надирући ближе положају Тумби. Бугари су све јаче одбијани артиљериском ватром. Бугарска артиљерија такође дејствује. После подне је била решавајућа борба.

Под заштитом артиљерије, непријатељска пешадија се била већ појавила на Ланишту. Али, не сме напред. С наше Тумбе топовски шрапнели скоро десеткују Бугаре. Па ипак под кишом шрапнела, бугарска пешадија се приближује све ближе Тумби.

Настаје јача и јача артиљеријска борба с обе стране. Најзад, кад се Бугари привукли 3 – 500 метара пред положај, — наша артиљерија би потпомогнута и пешадијом из ровова.

Неописаном силином пушчаног и топовског зрна, пешадија и артиљерија лавовски се борила Бугарин је само падао. Наши погодци су без промашаја. Мета је била сигурна. Бугари до ногу тучени.

Не могући да изврше свој паклени план-јуриш, Бугари су се дали у дивље бегство, — оставивши са собом доста пушака, ножева, ранчева и осталог ратног материјала. Тако су Бугари поражени на Дешчаном Кладењцу.

Да су Бугари до ногу потучени, и претрпели пораз сведочи факт, да се 25. јуна није могао приметити Бугарин. А од 25.—30. јуна једва да су се осветлили од батина, зашто су морали да напусте границу на Дешчаном Кладенцу.

Нека је слава погинулом хероју капетану Николи А. Станковићу, и хвала пуку храбрих наших трећака и његовом команданту на јуначком држању.

Косторски.

Слика македонског села

— После два рата —

Мало, убого село Смиљаници, шест часова хода од Радовишта, симболизира сва македонска села у којима се скоро годину дана убија, пљачка, стреши, кроз која пролазе четири војске и то не по једанпут.

Неки други! Не Турци, не Бугари, не Грци. Дошли Срби. Све се разбегло у планине које су се надвиснле над селом из којих се чује врачање коза и шум лишћа. Раније су само неки избегавали: сад кад је наишла још једна војска избегли су били сви. Једва су их били уверили да им наши војници доносе смирење. Вратиле су прво старице са унучадима. Једне, изнурене, савијене баке са уснама увученим у уста, као знаци да су зуби одиграли своју улогу до последњег чина, воде по троје четворо деце и презају од камичка који се откотрља. За њима су дошли старци, плашљиви старци великих косматих брада, мирни, заплашени, али изгледају равнодушни, јер је страх унутра у души. Млађи људи се нису још спустили; младиће су отерали Бугари у војску. Тако кажу. Али не умеју да објасне оне пушке који дочекују наше патроле овда онда...

Наши на страни: Чеда Мијатовић

Лепо окречена, ониска собица са обавезним дрвеним плафоном, необлепљеним даскама пуна је људи поређаних свуда поред зида, на миндерлуку старог српског стила. Уз један део зида нема миндерлука. Над њим је, близу тавана, свуда унаоколо собе, полица. У угловима су троугле полице на којима су вретена домаће, послужавник, клипови од кукуруза и једна птица од плеха играчка малог Арсе, домаћиновог сина, који, правећи стереотипни дечји гест прстом о усне, радознало и уплашено посматра овај необични скуп.

Ови стари људи имају тако мало речи и мисли. Нешто несложено, примитивно, себарски просто, је у њима. Једном седамдесето годишњаку су јуче Турци убили сина.

— Убили га, каже он обично, некако пословно, као кад би казао: „Он руча".

Дању су га сахранили, и он ето мирно, хладно говори како од сад треба да буде мир. Он не зна шта је, Србин, Бугарин, Македонац, Старо Србијанац. Главно да је Хришћанин. Па ни то; он је човек; они су људи пре него што су очеви!

Једни ти људи. Уплашени су, теменају, једва пружају руку да прихвате нашу пружену руку; неће да седну док их скоро не натерамо и док им кнеза-башија, кмет, Серафим Костантиновић, који се ослободио, не каже да седну.

Седамдесетогодишњак, наслоњених руку на полицу, објашњава нам да су под Турцима чинили тако. Он нема речи да нам објасни све о њима него показује — клечећи теменајући метанишући — мимиком и ставом како су стајали пред Турцима и клечали на земљи.

Мали Арса се ослободио: један од наших му дао марјаш и он гледа весело и као да хоће да докучи како су ови нови људи који имају браде и косу као његов крупни тата, горштак који ћути и не обзире се на њега, а који се, ето, занимају њиме једва је дочекао да се похвали: „Мајко! пара".

Домаћица, отресита, незбуњена, али са пуно патријархалне смирености ушла и стала крај врата. Ни за жива Бога да седне. Додадосмо јој шећера да нам скува кафе, јер га нису имали.

— Ми овако, одговара она, кад јој говоримо како наше жене живе, и са ставом великог снебивања, уз врата, гледа отворено, слободно и пажљиво како се између нас и ових горштака проповеда љубав и мир и говоре да није лепо што раде Бугари и Турци.

Они би једном мира...

Један ниски средовечни човек улази слободно, здрави се са свима нама, поздравља нас добродошлицом. Он је некако озарен. Доноси абер од мајора Вуловића да сви изађу у своје њиве и жању и скупљају жито.

Они верују да ће бити безбедни. Има помало сумње, страха. Али, зар није мајор пре неки дан рекао да сви сиђу с планине у домове и да ће бити рђаво само онима који не послушају наредбу.

Зато и сад остављају нас и иду да се спреме да сутра рано оду на рад.

Остали смо у соби, нас троица и наш чауш, Абдула, да се одморимо и преноћимо.

На нас су упрле очи многобројне слике са зидова ове једва осветљене собе у најбољој кући Смиљанаца. Нешто мрачно скоро средњевековно, у њима. Иконе, веће и мање: Свети Ђорђе, слава домаћинова, Растављања Свете Теодоре од душе своје, Слика Грехова.

Са оближње планине допире блека и вречање, и шум лишћа.

На реници стоје српски војници и гледају да је село мирно.

Српски Црвени Крст

— Његов рад и заслуге —

Рат, који је почео пре више од године дана прво с Турцима, да се после наставн са савезницима Бугарима и приведе крају раш ишчекивањем старих рачуна са Арнаутима, који су нам кроз векове племе готово истребили на Косову, тражио је пуно жртава и пуно самопожртвовања од оних, који су били изложени непријатељској ватри, а много рада и пожртвовања од оних, који су остали у позадини, да ту вршећи своје дужности олакшају успехе оних, што се с пушком у руци боре на живот и смрт за спас Отаџбине.

Било је пуно начина, да се олакшају операције наше војске, да им се огарантује успех и сваки је по својој српској дужности вољно и орно послужио своју Отаџбину. И само за то, што је цео народ савесно и предано вршио своју дужност, што смо сви били прожети једном мишљу, једном, идеју, једним уверењем: да сада или никад ваља саградити, општим прегнућем, Велику Србију, само томе имамо да заблагодаримо за ратне успехе у два рата, у којима се нештедимице лила људска крв, да преко хиљадама телеса мрвих онима што остану у животу огрну дани лепше, боље, срећни је будућности.

Сви смо радили по својим силама, сви смо доприносили по својим моћима, сви смо привређивали по свом најбољем знању и умењу и опште заједничко дело уродило је плодом, којим се као држава и као нација пред целим светом и с пуно права можемо поносити.

Сви смо радили, што нам је дужност била, што смо те дужности свесни били и што смо знали, да у нама лежи наша будућност.

Историја Српског Народа одужиће се по заслузи овој великој, нећемо претерати ако кажемо да сада највећој генерацији српској, која је општим прегнућем створила дивљења достојна дела.

Ове колосалне успехе нису могли створити појединци ма колико они генијални били. Ми смо у овим догађајима имали великих умова, али слава ни част не може се приписати појединцима, јер успех је дело целине, која и јесте тако велика, што се све претворило у једну душу у стотинама хиљада тела.

Па ипак не треба пренебрегавати ни заслуге великих група ни позадине па чак и самих појединаца. На против ваља их истицати као примере величине нашег народа у свима правцима.

Док су се славни наши борци крвавили на бојном пољу они којима није било суђено, да се нађу у редовима Косовских осветника појмили су своју српску дужност и кад не могоше својом крвљу помоћи покајање Косова притеконе у помоћ прилосима обилно и свесрдно са свих страна где Србина жива има.

Притецимо у помоћ Српском Црвеном Крсту! орило се свуде где се српска реч чује и Црвени Крст је засут прилозима, који су најпаметније и најцелисходније употребљени.

Годинама се Црвени Крст спремао за дане, које смо последњу годину тако срећно проживели. Оно што је друштво урадило, да рањеним рано олакша, да болнима здравље поврати, да здраве јуначе одма за времена, да здраве и других недаћа спасе, показује, да се у миру предано и озбиљно радило, да се потпуно спремно дочекали велики дани, и да су људи чијем је старању и бриши поверено највећење светог друштвеног задатка искрено били загрејани за тај посао, да су га вршили не штеђећи себе и своју снагу са највећом љубави, са пуно разумевања и с преданошћу, која њима у друштву чини част, а нама је била од недогледне користи.

Пре 37 година предњачењи све оно што се збило, онда млади лекар д-р Владан Ђорђевић дао је идеју, својим предавањем „Црвени крст на белој застави", да се оснује Српско Друштво Црвеног Крста. Предавање је било 2 јануара, а друштво је основано 18 јануара 1876. И већ за први српско-турски рат, који је изби неколико месеци после тога, наш Црвени Крст био је од огромне користи. Још од веће користи био је у другом-турско бугарском рату, али се све то неда ни сравнити с огромним услугама, што их је Српски Црвени Крст учинио српској војсци у ова два рата: са Турцима и с Бугарима.

Задатак Српског Црвеног Крста је *у миру*, да у споразуму са војним санитетом спрема оно, што ће бити потребно за помоћ у време рата, *а у време рата* да припомаже војни санитет у лечењу и неговању болесних и рањених војника.

Кроз 36 година предана рада и ако је за то време, Црвени Крст у три рата испуњавао своје дужности, успео је да стече леп капитал, благодарећи у многоме пажњи државе, која је у свему друштву излазила на сусрет. Тако је данашњи неуморни председник Српског Црвеног Крста ђенерал Драг. Франасовић као министар војни 1896. изнео пред Народну Скупштину и ова је усвојила *закон о олакшицама и правима датим Српском Друштву Црвеног Крста.* Тај закон много је допринео успешима Српског Црвеног Крста, који је по својим повластицама и правима четврти по реду у целоме свету. Само су Јапанци Руси и Бугари своме Црвеном Крсту дали веће повластице од Ср-

Из међународног Црвеног Крста

Председник међународног конгреса Густав Адор из Женеве (среде) његов секретар О. Борбје (десно). Српски изасланик д-р Вој. М. Суботић (лево).

бије, које никад неће зажалити, што је те повластице дала, јер је извукла из тога стоструке користи онда кад нам је та корист била најпотребнија.

Капитал друштвени растао је из године у годину и савесна управа гомилала је беле паре за црне дане. Када је држава загазила у први рат с Турском капитал Црвеног Крста био је 160.300 84 динара, а када смо сада ударили на Турке тај капитал био је скоро два и по милиона динара.

Под управом данашњега председника, уваженога ђенерала Драг. Фра насовића нарочито се друштвени капитал умножио. Његова је највећа заслуга установа лутријског зајма од 1906 године који је друштвени капитал обогатио са два милиона динара.

Периода начелниковања ђенерала Франасовића биће у историји Српског Црвеног Крста записана златним словима. Оно што је Франасовић за друштво, за српске рањенике, учинио никада се не може заборавити и он ће трајно бити споменован као један од највећих савременика приликом грађењу Велике Србије.

Када је оглашена мобилизација Српски Црвени Крст равно је живу акцију у два правца: да супља прилоге и да помаже и спасава рањенике. У оба правца је наш Црвени Крст постигао управо колосалне успехе, који су диван сведок народне свести Срба свих и свуда.

За време рата Српски Црвени Крст је прикупио пуна два милиона динара прихода и све то дао на рањенике и невољнике. У сва два рата Црвени Крст је за годину дана више потрошио но за свих 36 година раније своја постојања са три рата.

Српски Црвени Крст је све болнице наше снабдео и то обилато са свима потребама, а рањеницима је спремио свакојаких понуда. За саму преобуку Црвени Крст је дао око пола милиона динара. За опанке је дато 120.000 динара, а дато је 170.000 динара у новцу као помоћ рањеним и ојолелим за бање.

Друштво је о своме трошку подигло десет Декерових барака за заразе, а за ратне страде за купање и дезинфиковање одела у Пироту утрошило је 150 000 динара.

Половину српског завода српској војсци, који је био од недогледних благотворних последица у рату, дао је Црвени Крст, који је купио и многобројне апарате за пречишћавање воде, да се војници спасу заразе.

У опште није могуће набројати све, шта је Црвени Крст урадио и колико је помагао онима, којима је помоћ требала. Тек када се закључе и објаве рачуни моћи ће се видети шта нам је Црвени Крст вредео и колику смо велику вађу од њега имали.

Заслуга за то припада људима, који су ово годину дана дано ноћно не знајући за умор и не тражећи одмора као кртице радили и припомогли нашим бојним успесима. Грех би био те неуморно раделе људе не поменути и јавно им не признати њихове велике заслуге, које су много допринеле смањењу броја наших жртава.

Ђенерал Франасовић, д р Воја. М, Суботић и пуковник Јов. Вавлић, чијим ликовима украшујемо странице данашњег броја, најзаслужнији су, али ћемо о заслугама њиховим и њихових другова више проговорити у идућем броју.

Наши у Америци: Српски женски одбор Црвеног Крста у Њујорку.

Српски Дом у Њујорку.

Америчко Српство за Црвени Крст

На први глас, да је Србија дигла војску да свети Косово цео српски народ прегао је да прилозима својим помогне српским рањеницима. Није при том седело скрштених руку ни Српство у Америци, где су одмах образовани многи одбори и прикупљени лепи прилози. Српкиње у Њујорку појмиле су своју српску дужност, па су се састале у Српском Дому, што га је подигнула Србима племенита Енглескиња мис Јелена Хартлеј Џенкинс, а чију слику доносимо на овој страни. На томе скупу образован је одбор Српкиња, који је скупио знатну своту прилога за наш Црвени Крст. Наша горња слика представља чланице тог врлог патриотског одбора. На слици су: **госпође**: Катарина Банић председница, Милица Брадић потпредседница; Ана Крејчик благајница, Л. Милићевићка секретар; Ка ка и Анка Димитријевић, Зорка Нешић, Љубица Акшамовић, Роса Милојевић, Ана Бугарин, Софија Поповић и Ракила Токина и **госпођице**: Даница Шовљански, Јелена Петровићева, Зорка, Иванка и Олга Милошево, Драгиња и Загорка Курјет, Анка и Десанка Кулик, Ана Холек Мага и Мара Милићевић, Јулка Јакшићева и Тинка Лисица.

Ове честите Њујоршке Српкиње с пуно одушевљења неуморно су легле на посао, да за Црвени Крст прикупе што више прилога међу својом браћом, како би и Њујоршко Српство показало да узима удела у стварању Велике Србије.

Хиљадиле се овакве Српкиње, које ни преко океана не заборављају на своје Српство.

Борбе с Арнаутима

— Гоњење Арнаута од Маврова до Дебра —

Да би се спречили арнаутски упади на правцу Жеровница — Маврово — Гостивар, упућене су 9 септембра две чете 20 пешадијског пука, које су дотле гарнизовале у Гостивару и Тетову. Ове су се две чете које због рђавих позиција, а које због надмоћности Арнаута морале повући без отпора на положај Влашницу који је на вододелници река Радике и Вардара.

Ради појачања ових двеју чета и да би се још сигурније спречило надирање Арнаута, 9. септембра у вече послате су још две чете 20 пешадијског пука из Скопља, са мајором Милетом Здравковићем на челу, који је са четом стигао на положаје 11 септембра у 5 сати у вече. Мајор Здравковић је одмах узео команду и на осталим четама, којих је било још три и међу којима је била и једна чета из 19. пешадијског пука из Дебра.

Свих ових пет чета отпочело је са Арнаутима борбу, која је трајала све до мрака, када је борба морала бити прекинута. Мало ниже од ових положаја била је једна батерија од 4 топа, која је набацила 3—4 мета а поштo је ноћ прекинула борбу. Арнаути суј ту ноћ у главноме задржали исте положаје и целу ноћ су халакали и пуцали. Преко ноћи се наше чете врло добро утврде, не одајући ни са арнаутско пуцање у ваздух.

12. септембра ујутру око 5 часова, Арнаути свом силином ударе на наше десно крило и не само да су задржани у надирању, него су натерани у дивље бегство. На десном крилу командовао је капетан Миленко Миљковић, који је увек био пред својом четом и претходно примером. По наређби коју је добио, имао је да се заустави на дотле већ заузетим положајима и да пушчаном ватром даље гони непријатеље. Да је капетан Миљковић имао наређење да настави надирање, ствар би брже била решена, јер друга чета, која је имала да им пресече пут и да опколи Арнауте, дошавши под јаку арнаутску ватру, морала је да се повуче. Арнауте то охрабри, и они јаком напред свом снагом опет на десно крило.

Отворя се жестока борба. Наши нису хтели да се макну. Арнаути су бесно надирали. Тукло се кундацима и ножевима, ишовима. У тој борби буде тешко рањен капетан Миљковић, и војници, видевши то, почеше се повлачити.

У повлачењу их, после непуних 300 метара, заустави мајор Здравковић, који је тога тренутка наишао. Он их поново поведе на јуриш и нагло заустави Арнауте у продирању. У то време Арнаутима стижу појачања и да не би наша батерија дошла у опасност, мајор нареди повлачење на згодан положај, на коме су се наше трупе држале до доласка дванаестог пука „Цара Лазара".

У овој борби 12. септембра из тога батаљона 20. пука погинуло је 4 а рањено 25. војника, Арнаути су пак код једне заседе, око које се водила најжешћа борба, оставили преко 30 лешева, ма да су многе своје жртве односили собом.

Тако је било 12. септембра.

Ноћу између 12. и 13. Арнаути су са велике даљине узнемиравали наше војнике, пуцајући с времена на време. Али све то није имало никаква успеха.

13. септембра ујутру почела су се поједина одељења Арнаута да спуштају у долину Вардара, код Речана и Врутока. Наше трупе су отвориле ватру, помогнуте артиљеријом, која је дошла са 12-тим пуком. Свако даље надирање Арнаута заустављено је. Артиљеријска и пешачка ватра их је тако страшно обасула, да су се они одједном дали у дивље бегство.

То после подне, око два сата почела су са арнаутске стране да пуцају два брдска топа, али тако неправилно и несигурно, да се одмах видело да не умеју да рукују топовима. Њихови топови су били намештени на Влашници.

Међутим су нашим трупама непрестано стизала појачања. То после подне заподела се јача борба између Арнаута и наведених делова 12. и 20. пука. У тој борби погинуло је око 40 Арнаута. Ноћ је опет прекинула борбу и нашим трупама је време до ујутру дато за одмор.

14. септембра био је наређен напад 12 пука и 6 батаљона 20 пука. Напад је извршен око 10 часова свом силином, и Арнаути се после кратког отпора дадоше у дивље бегство. Наше су трупе заузеле најглавније положаје. Наступање се наставило до ноћи.

Наши у Лешу: Пред војном болницом.

Уз пут, где год је наша војска пролазила, напљачкала је на попаљена и опљачкана села. По селима су наши војници напљачкали најмање Арнауте побијене секиром или ножем, што значи да су се међу собом сами убијали. Арнаути су потпуно уништили села Леуново и Никифорово, а опљачкали Мавровске Ханове и Маврово.

Арнаути су ту ноћ одступили ка Жеровници, долином реке.

15. септембра наша је војска продужила марш без великог отпора и дошла до линије Тринча — Галичник испред самог Маврова. Ту је 12. пешадијски пук наишао на предње делове 7. пука Краља Петра и заједно с њим наставио предирање.

16. септембра није било великих борби, заузета је Жеровница и цела долина реке Радике и истога дана дошло се у близину Дебра.

У овом сукобу Арнаути су оставили око 400 мртвих. С наше стране погинуло је 4., а рањено 29. војника. Међу рањенима су и наредници 20. пука Јован Младеновић, који се у турском рату борио као редов, а седам рањен као наредник, и Драгиша Павловић.

Наши војници су се храбро држали и показали да се умеју борити не само са уређеном редовном војском већ и са дивљачким хордама и разбојницима у масама. Наши официри су и овога пута претходили примером и без страха излагали се највећој ватри.

Арнаути, изгледа нису довољно познавали снагу српске војске и српског српских војника, али после ових борби, у којима су тако рђаво прошли неће се лако усудити да нас изазивају.

Психологија српског рањеника

Сва јавна здања у престоници краљевине Србије, све основне и средње школе, све касарне претворене су биле у болнице, и све је то било препуно рањеника. Многи рањеници, који сутре јуначки борили пред Кумановом, код Прилепа и Битоља, на Косову и пред Скадром тек што су напустили болничке постеље и били орни да пођу сво им кућама, морали су се поново враћати у ланац и ући у пов страшнији ужасивши окршај. Рат са Турцима био је шала према рату са Бугарима, које су на спасну напали свог дојучерашњег савезника. Болнице се поново почеше пунити: српски борци, који су се само очајно борили за Бугаре пред Једреном, који су јуришали на једренске бастионе и бетонисана утврђења, сад су морали бранити најмилију Отаџбину своју од тих истих Бугара за које су Срби великодушно крв своју проливали и драгоцене животе залагали. Почеше стизати рањеници са Злетовске реке, од Криволака и Штипа, са Кочана и Чупином брда, са Књажевца и Висине, са Ретких Букава и Киселице. Све болничке зграде се убрзо испуниле рањеницима; негде чак и по дугачким ходницима спавају. За сваког мора бити места. Много је жртава, много рањеника: за свету ствар Србијине слободе велика река крви је проливена. Србин врло скупо плаћа слободу своју, далеко скупље него и један народ на белом свету. Ми смо сваку стопу српске земље на мачу задобијали и скупом крвљу својих синова поткупљивали. За то Србин тако силно и воли своју Отаџбину и њену слободу, за то је тако грозничаво чува и за то се толико залаже и жртвује за њу.

Болнице су пуне рањеника — има их неколико хиљада; а три или четири пута више их је но остаљим крајевима Отаџбине: у Нишу, Скопљу, Куманову, Ваљеву, Шапцу, Ћуприји и другим местима. Више од тридесет највећих престоничких зграда, школа и касарни, претворене су у болнице, у којима стотина и више лекара и још три пута и четири пута више болничара с пожртвовањем врше своју тешку самарићанску дужност, негују наше рањенике.

Ти многобројни рањеници што по болницама леже пребијених руку, исечених ногу, изрешетаних груди и трбуха, посечени, избодени, унакажени, измучени главу и жеђу, непрекидним маршевима и очајним борбама, тешким напорима и неспавањем, безбројним невољама и патњама — сви они чине један засебан свет, који сваком посматрачу и посетиоцу мами сузе на очију, али у исто време буди у души дубоко и трајно поштовање и дивљење. Српски рањеник, као и српски народ има своју Психологију, која се битно разликује од Психологије осталих народа, а нарочито Бугара. То су два потпуно различита елемента, дво савршено антиподне душе, које никада сличног неће имати. Српски рањеник показује одлике једне скроз хришћанске душе, његово стрпљење и патња равнају патњама разних религиозних мученика, његово спокојство и отменост имају аристократску одлику, његово понашање према сваком је понашање брата према брату, што је одлика демократске душе. Сваки рањеник не жали што је рањен, што му је рука размрскана, нога одсечена, што му је уво одрезано или груди изрешетане. Он се тим поноси и нема ни јаука ни суза за физичке болове своје. Сваки осећа част да је рањеник, јер зна да је послужио великим задатцима Отаџбине, на коју су у дивљем бесу насрнули нову и мучки дојучерашњи савезници; сваки од њих осећа да је и он један од оних који су стајали на бранику Отаџбине и да је гледао смрт у очи. Рана његова на глави или лицу, у грудима или трбуху, код ребара или кукова, на рукама или ногама ма како та рана била тешка и опасна сваки је поднео мирно, спокојно сматрајући за част да је има и за недостојно да се на болове од ње жали. Ти су рањеници били у оловној киши, бранили Отаџбину и певајући смрти у очи гледали и њу се уплашили.

Страни лекари, који су били у разним мисијама Црвеног Крста и лечили све ове рањенике, секући им ноге и руке не могу довољно да се надиве њима, не могу да се напричају о душевним особинама тога света. Страној се ливи величина, чистота, дубина и ширина душе српског рањеника. Из многобројних психичних особина, које рањеници посведочно долазећи с њима у додир испољавају, ови страни учени и културни људи наводе закључке о необично лепим и дивним етичким особинама српске нације, о души и психичним особинама српског народа. Из многобројних примера и посматрања рањеника изводе они многе закључке који показују резултате њихова проучавања — а у њима се у необично лепим бојама карактеришу српски рањеници, који чине језгро српског народа, језгро народне, колективне душе. Сваки од ових посматрача утврђује да се душа српског рањеника битно разликује од бугарске душе.

Неколики примера, које су сами ти културни и учени странци забележили, утврђују ово њихово посматрање.

Један млад човек, тек што је прошле године свршио школу, похитио је у борбу. Пранел га је ударно на четири места; једно шрапнелско зрно, прошло му је и кроз трбух али срећом није повредило црева. Пати од болова у стомаку. Лекар је због тога забранио и питао га: би ли његов стомак поднео неке гадне пилуле? Младић весело одговара: „Само их дајте! Кад смо гутали бугарска шрапнеле, зашто не би докторске пилуле!“ —

Или овај случај. Шрапнелска зрна расула су се тако несрећно да су једноме борцу сву шаку размрскала. Требало је размрскану шаку одсећи. Рањеник је на Лазаревица сељак из добре куће. Не хтедне допустити да га наркотизирају кад му секу руку, он је мирно посматрао како лекар реже тврду кост. Пошто је размрскани део руке са прстима и шаком пао у лавор, рањеник изазове овај остатак исечене руке у вис и викну:

„Живела велика Србија, велика и срећна! Живео краљ!“

И још један пример: Наредник један борио се на Једрену. При јуришу ва једно једренско утврђење граната га тако несрећно пађе и рани, да су му лекари морали одсећи ногу до под колена. За браћу Бугаре пролио је крв и жртвовао ногу: а за то је добио сребрну медаљу. Али кад је чуо за сраман и мучки напад бугарски на српску војску он тресну бугарску медаљу о земљу, пљуну у страну гадећи се.

— „Идем, идем у борбу, идем у рат с једном ногом... Жалим, дубоко жалим што сам ради њих ногу изгубио... али сад идем противу њих и не жалим да главу изгубим!“

Ето какви су српски рањеници. Из ових и оваких примерака, којих има безброј, састављају ови културни и учени странци слику о души српског борца, о души српског народа. Та слика мора бити дивна, као што је и душа самога народа.

П.

Какви су: Срби и Србија

— Одне странаца —

Д р Фрањо Вселя, који је за време целог српско-турског рата био управник 18. резервне болнице у Београду, иначе врло угледни чешки лекар и родољуб, у предговору „Позору“ пише врло симпатично о српском народу и Србији, а тај чланак завршава овако:

„Ако хоћеш да видиш какав је био чешки народ у доба своје самосталности, ако желиш да видиш какав треба у будућности да буде чешки народ, *иди у Србију и налити се слободна ваздуха.*“

Д-р Лаза Пачу МИНИСТАР ФИНАНСИЈА

Штаб Тимочке Војс

МАЈОР **Д-р Војислав Н. Суботић**
секретар Српског Црвеног Крста

ПУКОВНИК
командант дунавске

ијске под кулом у Кули.

Никта Стојановић министар народне привреде

ик Јован Вешкић
ске дивизијске области

потпуковник Војислав Николајевић
јунак са Куманова.

Жртве своје дужности

— На ораној Отаџбинској њиви интелигенција —

† Ђура Поповић — Пфаф

АДВОКАТ ИЗ ВЕЛИКОГ ГРАДИШТА

Двадесет другог јула ове године угасио се у Пожаревцу живот једногваљаног младог грађанина, нежног супруга и оца, преминуо је Ђура Поповић — Пфаф, адвокат из Великог Градишта. Као војни обвезник на вукао је клице опасне болке, која га је после дужег боловања отргла у најлепшем добу у 32 години живота.

У пок. Ђури губи у појединачној мери и друштво и држава. Спреман правник и савесан адвокат. Ђура је брзо освајао симпатије свију оних са којима је долазио у додир било приватним било адвокатским послом.

Отпочео је адвокатску каријеру у В. Градишту — пре три године и одмах су га рамски самостални радикали почаствовали својим избором за председника среског партијског одбора и кандидацијом за народног посланика последњих избора. Тежак је удар његовом смрћу нанет најближој околини — породици пок. Ђуре. Умро је у трепутку када је био најпотребнији и родитељима и својој супрузи а нарочито својој неизбринутој дечици — Нека је лака земља добром и честитом Ђури Пфафу, а успомена на њега остаће дуго и дуго код пријатеља и другова, који ће га се вазда сећати као искреног друга и поузданог пријатеља.

† Никола Милошевић

АДВОКАТ ИЗ ШАПЦА

Почетком августа месеца изненада је подлегао опасној бољци тифусу, коју је добио на вршењу своје војничке дужности, млади адвокат шабачки Никола Милошевић. Као војни обвезник пок. Никола пробавио је на војној дужности све време од почетка рата — не дочекавши да види крај триумфалног успеха српске војске, њен повратак у Отаџбину.

Адвокатски ред смрћу Николе Милошевића повећао је свој губитак још једном новом и крепком сналом Као адвокат у Шапцу, пок. Милошевић је за релативно кратко време стекао велики број пријатеља и клијената, који су од његове солидне спреме и савесног рада очекивали праведну заштиту пред судовима, али су све те лепе наде скончане са овим младим животом, сахрањене заједно с њим у гроб

† Поп Љубомир Радивојевић

У војној болници у Нишу преминуо је 24 августа поп Љубомир Радивојевић свештеник из Кушиљева, у округу пожаревачком. Као један од интелигентнијих свештеника одређен је за војног пуковског свештеника 9. пука другога позива, с којим је за сво време опсаде Једрена провео под Једреном живећи заједно с војницима по земуницима, које су му испиле снагу и уништиле здравље. Учествовао је и у бугарском рату, где му се здравље још јаче погоршало. По наређењу демобилизације похитао је своме дому, из кога је одсуствовао годину дана, али му не би суђено да види свој дом и своје миле и драге у њему. Разболео се на путу и задржао у Нишу, где је после два дана исуство своју племениту српску душу. Мртво тело његово пренето је у Кушиљево.

Пок. попа Љуба био је један од угледних наших свештеника, ревнит и пун љубави према народу и Отаџбини, за чију је величину и живот изгубио у савесном вршењу своје дужности.

† Поп Милета П. Стојановић

Овај школовани свештеник приморски, пароx и учитељ из Шапера, када је избио приморско-турски рат оставио је правну школу и опустелу парохију, на је са својим парохијанима у редовима простих бораца с бројем у руци, као обичан војник, чинио чуда од јуначтва у борбама око Скадра. Никада није имао починка у логору већ се стално налазио у првим извидничким редовима. То је овај поп војник који је прекинуо телефонске жице међу одељењима турске војске која су се налазила на Штоју и Барданьоту.

Сви су веровали да непријатељско тане не може погодити попа Милету, као што је то било вероваше за његова деду Нова Векова, који је чинио чуда од јуначтва у борбама с подгоричким Турцима на Затарачу више Под горице.

Поп Милета је био признат као најхрабрији војник у зетском одреду.

Пошто се повратила црногорска војска са Скадра он је отпочео свој рад у школи и парохији. Али на глас о рату с Бугарском, одмах је дошао у Куманово где је чашао брата свог Милутина Стојановића, коњичког поручника. Попа Милету поставише за заступника проте у коњичкој дивизији. Вршио је свештеничку дужност, али није пропсто и да не учествује у свима борбама с крстом и пушком у руци противу Бугара. За показану храброст у борбама с Бугарима, командант коњичке дивизије Краљ Арсеп предложио га је за највеће војничко одликовање.

Ужива је љубав, признање и поштовање официра и војника коњичке дивизије.

У борбама је био два пута рањен — један пут контузован, али судбина хтеде да га на позицији дахвати страшна болест колера, којом савлађан, испусти племениту душу у најлепшем добу живота 31. јула ове године на Ристовцу.

† Васа Равничанин и † Корнелије Дражкоци

АПОТЕКАРИ

Два млада живота на олтар Отаџбине, два добра пријатеља на жртвеник Ескулапов. Весели и чили, свесни да приносе своје жртве са спас потлачене браће, пошли су у свети рат ослобођења и оставили своје младе животе као откуп.

И апотекари у овом су рату подносили две жртве: у крви и имању, али су своју дужност савесно вршили до краја. Мало их је, ал су људи. Поред резервног пешадијског потпоручника Боре Аранђеловића (слика на 27 страни) апотекара из Лесковца, који није хтео у апотеку но је отишао у редове бораца, да као прави јунак погине први дана кумановске борбе, 10. октобра као водник VI пешадијског пука првог позива, умрли су од тифуса у Мустафа Паши под Једреном, *Корнелије Дражкоци* и у Улцињу *Васа Равничанин*, први апотекар у Рашкој а други у Рековцу, обојица прошле године тек отворили апотеку, обојица пре 3-4 године изашли из школе. Као апотекари војни обвезници они су у пољским болницама пратили покрете наше храбре војске, неуморно радећи на видању рана рањеним и лечењу болесних ненадмашних српских јунака, за које су они имали толико искрено саучешћа и пуно љубави, док у поменутим местима нису и сами подлегли тешким и опаким болкама, на савесном и преданом вршењу своје дужности.

Слава им!

† Никола Л. Илић

МЕДИЦИНАР ИЗ ЗАЈЕЧАРА

У Зајечару је преминуо 18. јула а сутра дан погребен млади *Никола Илић*, медицинар, син тимочког окружног физикуса др Лазе.

Млади Никола био је одличан ђак и с пасијом се одао медицини, да би достојно заменио свога оца. Кад је букнуо рат, он се, по угледу на младост свога родитеља, ставио на расположење својој земљи предано и савесно вршећи хуману дужност своју. Али зао удес није му дао да истраје до краја, да сачека крај крвавих ратова и види ослобођену српску земљу, па да се у новој проширеној својој Отаџбини посвети високо хуманоме позиву своме. Он је подлегао тешкој бољи

— коју је дуго носио, стојички је подносећи. Грађанство зајечарско похитало је, да ублажи родитељску тугу уваженога свога члана д р Лазе Илића, који је у пуној мери заслужио да му се одазове искреним саучешћем.

† Божидар Максимовић

свршени богослов

Млади Божидар по свршетку богословије Светога Саве одслужио је свој рок у војсци као болничар. Пошто се због младости није још могао запослити по ће у Немачку да проучи народно газдинство и усавр шивши се у немачком језику. У Најштату, више Берлина затече га глас о мобилизацији српске војске и он по хита у Отаџбину, да као добар син српског народ стави себе у службу велике идеје. За време српско турског рата био је на служби у санитетском возу бр 2. Служба у овом возу, када се врши са онолико с весности са колико је је вршио Божидар, није лака, јер је болничар изложен не само великом дано ношењу штранцу но и опасности да се зарази. Божидар се у првом рату заразио пегавим тифусом, али га је срећно прележао. У другоме рату, с Бугарима, одређен је к пољског болничара код дрногорске бригаде, где је сво ју дужност вршио како се могло очекивати од младог лепо васпитаног и образованог Србина, који је био свесан своје дужности и пред Богом и пред својим н родом. Када је мир закључен разрешен је војне службе 27. јула. У Скопље је стигао 5. августа а сутра дан на Преображење, напрасно је умро покошен несрећном колером. Покојник је био идеално честит младић, син је поп Матеје церовачког, коме једина утеха може бити што му је син пао за Отаџбину.

Свештеници на бојном пољу

Поп Мата С. Крнвокапић

свештеник злотски

Јунак из ранијих наших ратова, у којима је са свога јунаштва стекао и видна признања, јер су му српске груди искићене многим одликовањима, и ако под теретом година био је међу првима, који је похитао на бојно поље, да се по својој снази одужи својој савести и да и под седим власима младима пружи пример како су се стари борили. Поп Мата рода јуначког био је и у овој прилици достојан члан братства Кривокапића, који су вазда била на гласу са своје храбрости, љубави према своме народу и готовости да се за народне идеале жртвују. Износећи слику овог примерног народног пастира, који се у много крвавих бојева о гледао и с мачем и с крстом у руци испуњавамо своју дужност и чинимо правду према једном свештенику, који је појмио своју пастирску дужност и врши је, како Србину доликује.

Заслужне Српкиње

ЈУНАК ИЗ ПЕТ РАТОВА **Марина Величковићка**

Врла Српкиња Марина Величковићка, рођена Грчићева, чију слику овде доносимо, учествовала је у пет српских ратова, почев од своје ране младости.

У првом српско-турском рату 1876. девојчица од својих шеснаест година, са кратком косом, у војничкој блузи, а са оружјем у руци борила се у ланцу у првим борачким редовима упоредо са храбром својом браћом — за шта је и одликована — на предлог команданта Хрватовића сребрном медаљом за храброст а на понос свима Српкињама.

У другом српско-турском рату, старија и јача ушла је међу болничаре — и са њима заједно из борбе вадила и доносила рањене војнике ударајући им прве завоје — баш као Косовка Девојка — за шта је опет добила *ратну споменицу*.

После 10 година, будући већ искусна домаћица, радила је успешно и у бугарско-српском рату као врло вредна болничарка — а чакон година — приликом прославе 25 годишњице српско-турског рата добила је од Краља, као признање за учињене услуге у минулим ратовима за Краљу и Отаџбину медаљу за војничке врлине.

За време анексионе кризе, одмах је отишла на болнички курс да обнови своје знање и искуство стечено у ратовима — да би га опет могла ставити на расположење српским рањеницима кад затреба.

И збиља, чим је пукао први велики и свечани глас о мобилизацији дичне и храбре српске војске — узврела је ратничка крв у њеним — и ако старим жилама — али младом срцу — и одмах се мобилисала и сама — и отишла прво у Врање, па онда у Куманово и радила усрдно и вредно до краја турског рата, када се вратила у београдске болнице, где је затекао бугарски рат — и где је радила све до данашњег дана опет као искусна и вредна болничарка.

Нека је хвала и признање дичној и храброј Српкињи!.

Посланици као ратници

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

Радојко Ђ. Миладиновић

НАРОДНИ ПОСЛАНИК

Од народних посланика наших, међу којима је већи број резервних официра, активно су узели учешћа у последњим ратовима као борци само двојица. Једноме, Алекси Жујовићу, који је одликован златном медаљом за храброст, донели смо слику на страни.

Жујовић је са шумадијском коњицом узео учешћа и у српско бугарском рату у коме се такође у више крвавих борби опет особито одликовао и истакао. Горе доносимо слику његовог јединог из Скупштине ратнога друга народнога посланика из групе самосталних радикала Радојка Ђ. Миладиновића, бив. дугогодишњег деловође и председника општине крушевичке у срезу рамском. Као резервни наредник Миладиновић је по својој доброј вољи, и ако није морао учествовао је сво време у опсади Једрена, где се особито одликовао за награђен чином потпоручника и сребрном медаљом за храброст. И у рату с Бугарима је учествовао и ту није остао поштеђан. Миладиновић је учио учитељску школу и дошавши се посветио економији и политици. У оба рата је учествовао као водник 9 пешадијског пука другога позива. Његови бирачи могу се поносити са својим јунаком послаником.

Наши у Бугарској

— Штаб Тимочке Војске пред кулом у Кули —

Донели смо раније лепе слике команданта Тимочке Војске пуковника Вукомана Арачића и начелника његова штаба коњичког потпуковника Ђорђа Ђорђевића, а на страни 520 доносимо једну врло лепу слику, која представља цео штаб Тимочке Војске снимљен у Бугарској, пред рушевинама старе куле у Куди. На средини слике је пуковник Вукоман, до њега потпуковник Ђока, па се даље редају командант артиљерије пуковник Мирко Милосављевић, помоћник начелника штаба артиљериски потпуковник Мирко Поповић, референт инжињерије мајор Милан Николић, референт санитета пуковник д-р Јосиф Хрњичек. Сасвим под кулом је резервни наредник Дим. Лешјанин командир телеграфског одељења, на крају слике је у цивилу адвокат Ћупријски Московљевић, а мало одвојен од куле с десне стране је ађутант команданта Београдчичког одреда потпуковника Ђока коњаник резервист Милан В. Богдановић студент.

Наши јунаци

Потпуковник Војислав Т. Николајевић

Са особитим задовољством украшавамо једну страну данашњега броја верним ликом једнога од највећих јунака из последњих наших ратова, достојнога потомка Хајдук Вељка; пешадијског потпуковника кумановског јунака Војислава Т. Николајевића.

Мајор Војисл в прославио се присебношћу и личном храброшћу критичнога момента кумановске битке 10. октобра, када је допао пет тешких рана. О славним подвизима његовим ми смо опширније писали већ у првоме броју, на страни 10., а тај извештај сада допуњујемо и ликом овог интелигентног и спремног, а при томе веома симпатичног официра нашег, који је у крвавом окршају оправдао веровање другова, да је јунак, који ће своју готовост да живот да за Отаџбину испољити када му се први пут укаже прилика за то.

О Кумановској битци никад се неће моћи писати, а да се упоредо не помену два највећа имена тога славног и значајнога дана потпуковника Александра Глишића, команданта 7. пука, и мајора Војислава Т. Николајевића, команданта Глишићевог другог батаљона.

За велике заслуге своје Николајевић је одликован највећим војничким одликовањем Карађорђевом звездом с мачевима и унапређењем у чин потпуковника.

Последњим распоредом одређен је за помоћника команданта 10. пука Таковског, али на дужност још није могао отићи, јер се још није довољно опоравио од тешких кумановских рана.

Потпуковник Николајевић је један од оних сретних с којима ће се српска војска на сва времена дичити и поносити.

Наши на страни

Чеда Мијатовић

Повукавши се из државне службе у заслужени мир уважени наш стари државник и књижевник, академик Чеда Мијатовић настанио се у Лондону. И ако далеко од Отаџбине Мијатовић је увек носио у своме срцу и када год му се дала прилика да може послужити српској ствари, увек је настојавао да то искористи за српски народ и Србију. Као човек који се креће у високим аристократским круговима он је био у приликама да се благовремено обавести о политичким догађајима и своја сазнања увек је гледао да искористи за Србију заузимајући се врло енергично у најугледнијим енглеским листовима за праведну српску ствар која је увек у Лондону у Чеди Мијатовићу имала одличнога адвоката. За време лондонских преговора наше делегате и нашу ствар Мијатовић је много задужио и заслужио је, да га са стара и много заслужна оваго сетимо и покажемо му, да и ако нам је далеко од очију није нам далеко од срца.

Министарство осветe Косова и Саванице

— Уз наше слике —

Д-р Лаза Пачу је најугледнији, најстарији па ипак најмлађи члан Пашићева кабинета. Пачу је тако најсторски управљао српским финансијама да ово време, да је тиме запањио и пријатеље и непријатеље. Као министар финансије, раније, и као дугогодишњи председник финансијског одбора у Народној Скупштини д-р Пачу је врло много допринео сређивању наших финансија и тиме је стекао заслуге, које се никад не могу — не смеју заборавити. И ако медицинар по школи, д-р Пачу се од ране младости своје бавио финансијским питањима и на томе пољу је круг свога знања толико проширио да с правом ужива глас нашега најбољег финансијера. Требало је да дође рат да му то признање одату и пријатељи и политички противници. Србија је више од годину дана у рату, годину дана она држи под оружјем и на храни преко четири стотине хиљаде људи, па — и ако су се државни приходи за то време знатно умањили државне благајне функционишу као сат тачно и увек на време и исправно се врше све исплате. То је био у стању извести само један тако темељно стручно образован финансијер као што је Пачу, чије су способности Отаџбини биле у овим судбоносним приликама од недогледне користи.

Д-р Пачу је из кола оснивача радикалне странке и данас је не само у својој странци но у Србији уопште један од најобразованијих и најспособнијих наших државника.

Као стари парламентарац у данашњој Скупштини д-р Пачу важи као један од најбољих говорника, чији су говори увек пуни језгре, пуни стварности те се увек с особитом пажњом слушају са свих клупа.

Д-р Пачу својом стремом, и својом радљивошћу и преданошћу на послу за опште добро чинио би част сваком европском кабинету, а његово присуство и сарадња у кабинету осветe Косова и Саванице било је права срећа за Србију.

Коста Стојановић, као млад професор истицао се међу својим друговима великом способношћу и великом љубављу према роду, што му је брзо извојевало лепо место у политици. Млад је ушао у Народну Скупштину и одмах је ту исполио пуну своју вредност. Врло је брзо напредовао и пре неколико године видимо га као министра народне привреде. Када је у очи крупних догађаја Пашић примио власт у своје руке за свога министра народне привреде узео је тадашњег потпредседника Народне Скупштине Косту Стојановића. Он је ту наставио рад на привредном преображају земље, за којим је он искрено тежио и на чему је предано, с пуно љубави и с правим разумевањем посла свесрдно радио, све док крупни политички и ратни доживљаји нису пажњу целога света са свих ствари скренули на себе. Чим су се ти догађаји утишали он је желео да приступи извршењу замишљеног свога програма. Када му се учинило да у томе најлази на тешкоће он се радије повукао но да заузима положај са кога општем добру није у могућности да послужи онако како се њему чини да треба.

Коста Стојановић је од млађих политичара један од најутицајнијих у својој странци, а као стручњак он долази у ред првих наших економиста. Да тако с правом на тако угледно место стављају сведоци су његови књижевни радови из те области, као и његово деловање на положају министра народне привреде.

Српска војска у Охриду

— Прослава бадњака у Новој Србији. —

Мислећи на који ће се начин што више Србовати и како ћемо се што боље спремити за дане које смо сада доживели, незаборављени витез Милослав II. Куртовић као млад официр успео је, борећи се с пуно невгода и сналажујући све препоне, да у српски војнички живот унесе .таре српске обичаје. Тако је, Куртовићевом иницијативом у српску војску унет стари српски народни обичај прославе бадњака.

Бадњак се од тада у свима гарнизонима код нас свечано прославља па су га весело и радосно прославили и наши војници, који су се затекли у Новој Србији. Наша слика представља једну такву прославу у Охриду. Дунавски коњички дивизион кроз застава српским окићену варош јездили на својим помамним парипима за бадњак. Напред је командир капетан *М. Кр.*

Наша војска у Новој Србији: Бадњак српских коњице у Охриду 1918.

Ђорђевић, а уз њега су (десно) капетан *Милан Гудовић* и (лево) славно погинули на Брегалници резервни коњички потпоручник *Милан М. Марковић*.

ГОДИШЊИ ПОМЕН

Погинулом потпуковнику **Александру М. Глишићу**, команданту VII. пука и погинулом студенту техничару **Сави Ж. Живановићу**, био је помен у суботу 5. октобра у **Куманову** куда су им породице отпутовале.

Осветници Косова и Сливнице

Мајор † Коста Ценић

СЛАВНО ПАО НА КОТИ 650.

У крвавим борбама на Брегалници погинуо је пешадијски мајор Коста Ценић командант 3 батаљона V. пешадијског пука Краља Милана. Мајор Коста, чију смо слику донели на 426 страни, са својим батаљоном цео дан 17 јуна борио се на коти 650 код Штипа против читавог пука бугарске пешадије и шест бугарских топова.

Мајор Ценић са својим командирима, водницима и војницима показао је ту чуда од храбрости и јунаштва.

Бугари су као бесни шест пута јуришали на коту 650 да уваму положај али су их наши храбри војници контра нападима стално одбијали. У тим силним јуришима редови храбрих српских осветника били су јако прорећени.

Мајор је Ценић знао и у најкритичнијем моменту довикнути својим потчињеним:

— „Одступања нема!" „Напред за част Отаџбине".

И његови командири остали су на својим местима борећи се као лавови и ако су у неравној борби изгубили више од половине својих најбољих војника.

Храбри капетан Ђорђе Мандић сачекао је Бугаре на педесет метара и са остацима своје чете пошао је на јуриш. Тада се отворила права запорошка сеча. Бомбе су пуцале, док није дошло прса у прса. Капетан Пиперчић повео је своју чету по седми пут на јуриш. Дрски нападачи беху са свим одбијени од наших положаја.

На нове Србије: Иконостас српске цркве у Прилепу

За време овог најљућег окршаја погинуо је од непријатељског шрапнела командант храбри Коста Ценић а неустрашиви Ђорђе Мандић пао је исеробадан и исечен бугарским бајонетима и сабљама. Батаљон Ценићев са осталим батаљонима пука који је био на тим положајима, осветио је Сливницу и свога главара.

Мајор Ценић учествовао је у свима борбама прве армије. Био је и на Скадру. У кумановској битци био је рањен. За показано јунаштво унапређен је за мајора и одликован медаљом за храброст. Слава му!

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

† Ивко Јовановић

СЛАВНО ПАО НА СТРАШИНО ЧУКИ 10 ЈУЛА 1913

У крвавом окршају с Бугарима на Страшној Чуки пао је као јунак Ивко, командир чете у славноме четвртом пуку трећег позива.

Капетан Ивко био је разборит и бистар сељак из Засеља у срезу пожешком округа ужичког, и са њим се један нечујан, скроман и тих живот јуначки угасио. Један тип српског сељака, који мало хоће да говори о себи, да се мало размеће са својом вредношћу, карактером и заслугама био је и овај трудбеник на стварању Велике Србије.

Патријархално поштење и врлине красе дом Милића Јовановића у Засељу, у ком је, као најстаријн за другар одрастао покојни Ивко, васпитан у српском родољубљу. Са својих лепих особина, увек је цењен и одликован у свом месту и околини: биран за председника општине више пута.

Његова смрт је губитак ненакнадим за његову околину, у којој је покојник вредео и својим карактером и поштењем и увиђавношћу у пољским радовима и домаћим пословима. Породица покојникова смрћу свога најбољега члана има велики губитак да поднесе, али губитак са којим се може увек поносити!

Бог да прости и овог нашег хероја, на чијим се костима ствара Велика Србија.

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

† Богдан П. Ерић

СЛАВНО ПАО НА ВЕЛИКОМ ГОВЕДАРНИКУ

На Великом Говедарнику уз друге славне синове нашег народа, који јуначки падоше да им име вечито живи, пао је ноћу између 7. и 8. јула као осведочени јунак и резервни пешадијски капетан друге класе *Богдан П. Ерић*, учитељ у Дражевцу, водник у трећем батаљону 18. пука Краљевића Ђорђа.

Учитељи су у овим ратовима осветлали образ себи и своме сталежу, а капетан Богдан био је најзаслужнији међу њима.

Одличан учитељ он је био и одличан војник, који је знао не само сам стати на страшном месту но и друге на њему задржати. У бици на Куманову, где је његов пук имао да издржи најснажнији ударац Турака, поручник Богдан био је велики. Својим држањем и радом на Куманову он је задивио војнике од заната. Добио је унапређење за капетана и одликован је највећим ратним одликовањем, добио је Карађорђеву Звезду с мачевима. Познато је, да су резервни официри одлично замењивали активне, да су дужности своје вршили преко сваког очекивања добро, да су били и храбри и способни, и када је међу хиљадама њих једини Богдан Ерић добио Карађорђеву Звезду може се просудити колико је он добар био и како је велике заслуге стекао на Куманову, где је прихватио команду над четом, батаљоном, малим остатком пука, када су многи изгубили главу и када се решавало на којој ће страни бити победа.

Капетан Богдан учествовао је и у битољској битци као и у свима борбама што их је његов пук имао с Бугарима, док није пао од небратске бугарске руке.

Покојни Богдан одмара своје млађано и јуначко тело у кршевима на положајима Великог Говедарника које је храбро бранио и на којима је свој живот положио, кад је највише био потребан својој Отаџбини, у најбољем цвету своје младости, у 28. год. свог живота.

У њему је Отаџбина изгубила једног од најпредњијих просветних радника, свесна увишеног задатка који нас је очекивао, и који је назад требало и решити. Своје ученике одушевљеним речима запајао је вером у будући успех српскога рода подсећајући их на идеал Велике Србије, да, на послетку и сам као најречитији пример и свој живот положи за њега.

За собом поред родитеља оставља верну и много љубљену љубу са синчићем од годину дана, који није ни запамтио свог јуначког оца.

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† Михаило Ристовић

СЛАВНО ПАО НА БРЕГАЛНИЦИ 18. ЈУНА

Потпоручник Михаило, чију смо слику донели на страни 488., учитељ по занимању, као водник у II. пешадијском пуку Краља Михаила јуначки је пао на бранику Отаџбине своје. Сиј, који га познају оплакују и жале за овим млађаним животом, јер је у њему изгубљен храбар војник и вредан просветни радник. У колико су жалосни у толико су и поносити његовим јунаштвом. Јуна 17., кад небраћа Бугари извршише преваз на нас, он је био први који је похитао да стане на браник миле и драге нам Отаџбине. Сви су се дивили његову јунаштву. Кад. тешко рањен, паде командир чете капетан Михаило Васковић, чију смо слику донели на 392. страни Ристовић, се појави као херој са голом сабљом у руци кличући војницима:

„Јунаци, назовим пред вас као ваш командир. Држите се храбро, соколи моји, правда Божја на нашој је страни! Сетите се Обилића, Карађорђа, Хајдук Вељка, Синђелића и других наших јунака који храбро падоше на браник Отаџбине, који палоше за име српско. Они су вечита живота, они никад неће умрети. Соколи моји, кунцуо је час, кад и ми треба да заложимо живот за име српско, за Краља и Отаџбину и за земље наших старих царева и краљева. Имајте на уму, да ћемо и ми, ако се свесно будемо одазвали светом позиву, бити вечита живота, и ми ћемо бити достојни потомци Обилића, Карађорђа, Синђелића, Хајдук Вељка и других".

Кад је изговорио ове речи, прекрстио се и пошао напред. Пред њима, на 600 метара, био је шанац небраће Бугара, који су они, препадом били заузели од наше војске. Хтео је по цену живота да поврати шанац.

У томе је успео, шанац је освојио. Бугаре потиснуо и тако им задао смртни ударац. Али, није имао среће да види како се српска свилена застава лепрша на бугарском шанцу, јер га вредо тане братоубилачког тога погоди у јуначке груди. Последње речи су му биле :

— „Напред, јунаци! Напред, соколи, победа је наша"!

Његова се чета и даље храбро борила али са сузним очима, јер је изгубила јунака са Куманова и Прилипа, Битоља и Брегалнице, изгубила је косовског осветника и правог Србина, који храбро паде за Српство, проносећи српску заставу кроз Стару Србију, Македонију и Албанију.

Ратни другови његови заузеше Штип и Кочане, Пехчево, Криву Паланку, Кратово, Царево Село и друга знатније места, а ватез Михаило паћи ће на светом окупу под круном Немањином, цара Душана, цара Лазара, Милоша Обилића, Старог Југ Богдана, Бошка Југовића, Топлицу Милана, Косанчић Ивана, Павла Орловића, Вана Стражинића и друге српске јунаке који су, као и он, пали храбро, за Српство.

Михаило је оставио сгару мајку и децу, коју ће народ српски да прихвати. Наша ће мила земља Србија и њима дати што им треба и прихватиће их као децу храброг јунака.

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† Панта М. Радојковић

СЛАВНО ПАО НА КРИВОЛАКУ

На Петров дан, 29. јуна, преминуо је у нишкој болници од задобивених рана у борби код Криволака, а сахрањен 2 јула у бучјанском гробљу. *Панта М. Радојковић*, из Бучја, резервни пешадијски потпоручник XIV пешадијског пука II. позива, дугогодишњи деловођа општине бучјанске.

Покојни Панта рођен је у селу Бучју 27. јула 1873. године. Још у младим годинама остао је сироче без оца који је у српско-турском рату 1876 године такође јуначки погинуо. Основну школу свршио је у Бучју. и после школе читајући разне корисне књиге он се трудом својим усавршио и био одличан на перу. Као такав био је дугогодишњи деловођа општински у свом месту рођења, а вршио је добровољно и друге хуманитарне дужности са највећом преданошћу и тачношћу. Дз поласка у рат био је секретар Земљорадничке Задруге и руководио је пословима бучјанске Стрељачке Дружине, као њен вредни председник. Као друг био је добар искрен и карактеран те је у сваком друштву радо примљен, а поред тога био је добар домаћин, нежан муж и отац. Војничку службу високо је ценио и страсно волео, па се трудио и положио испит за резервног официра у који је чин произведен и као такав отишао у рат. Своје сељаке, своје ратне другове прикупљао је око себе, храбрио их и помагао, давао новац на зајам и делио с њима и последњи залогај. У частвовао је у одсудној битки на Куманову и Битољу где се храбро борио, али је из истих изашао неповређен, док му није сада код Криволака. братоубилачка рука задала смртну рану од које је умро.

Као што је познато његов пук имао је 19. и 20. јуна да издржи најтежи удараи Бугара, који су великом снагом навалили да продру код Криволака. Храбрећи своје соколе и летећи од једног до другог потпоручника Панту ударило је једно зрно у утробу, његови војници су га изнели из ватре али му помоћи није било јер је рана била смртна.

Скромни општински деловођа показао се на бојном пољу као одличан четовођа, који је свесно и живот жртвовао, само да помогне да се одбије непријатељ, који је са знатно надмоћнијом снагом надирао. Свој живот дао је за Српство и његово име у повесници проширене Србије биће уписано поред осталих витезова златним словима као пример ретког пожртвовања за остварење српских идеала. Српско небо, које је кроз своје свете двери примило толики број српских витезова, примило је и племениту душу Панте у коло дичних Обилића и осталих славом увенчаних мученика и праведника.

Какав је српски војник

— Оцене страних путописаца —

Поступно развијање српског напада на целој борбеној линији и суделовање две армије на тешком терену, било је ремек дело комбиновзне стратегије. Пуковник Томсон, британски војни аташе, који је са српском војском, био изразио је своје уверење, *да ни једна војска у Европи не би могла превазићи Србе у овом брдском рату.*

И, одиста, јунаштво, покретност и издржљивост пешадије, показана умешност потчињених команданата и лакоћа којом цела војна машинерија ради, произвели су страница највеће дивљење. Поједини штабови су мањи него што је то обичај код армија Великих Сила, нема ту ужурбаности ни мешања од стране штабова о појединс командне јединице и превасходан успех који је постигнут, мора се приписати свесрдном раду свих родова оружја. Заиста, сваки човек овог чудноватог земљорадничког народа зна инстиктивно тачно где би најбоље у овој војничкој машини могао послужити.

Они који су до сада сматрали Бугарску као нај моћнијег војничког фактора на Балкану морају сада променити мишљење. То ће они учинити у толико пре што је овај рат показао свету праву вредност Срба и што им је дао поверења у саме себе; овај рат је заиста био права благодет за Србе.

Јармин Бартас у „Дени Телеграфу"

Осветници Косова и Сливнице

ПЕШАДИЈСКИ ПОТПУКОВНИК

Коста Михајловић - Рус

командант I. батаљона III пука II. позива

Славно пао 11. јула на Грленској Чуци

Како су очајнички вођене борбе између храбре наше војске и Бугара показују они небројени гробови међу којима није редак ни гроб вишега официра. Један од великих јунака великога нашега доба је и храбри потпуковник Коста Михајловић - Рус чију слику горе доносимо. Са својим батаљоном храбрих Пирођанаца у славној Недићевој дивизији потпуковник Коста учествовао је у свима борбама што их је Недићева дивизија имала с Турцима од Мердара до Битоља. У њима се особито одликовао и награђен је чином потпуковника и највећим одликовањем златном медаљом за храброст. У бугарском рату показао се достојан тога признања. У свакој борби био је на челу свога батаљона храбрећи и соколећи своје војнике, који би на реч свога омиљеног команданта свакад смело полетили тамо где смрт највише коси. У крвавој борби при заузећу Грленске Чуке непријатељски куршум угасио је живот овога јунака, чије ће се име помињати међу именима највећих хероја ова два рата.

Потпуковник Коста родом је из Смедерева, а војничко образовање добио је у Русији, због чега су га другови из милоште звали Рус. Био је врло спреман официр и весма симпатичан као човек, те је и славна смрт његова изазвала опште саучешће.

Пренет је у Београд и овде свечано укопан.

Слава славно палом потпуковнику Кости Русу!

ШТАМПАРИЈА НАУМОВИЋ И СТЕФАНОВИЋ, БЕОГРАД Чика-Љубина ул. бр. 8. Одговорни уредник: Вт. Инж. Шијачки.

Број 34. БЕОГРАД 13 ОКТОБРА 1913. ГОД. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

Број 30 филира

У СЛИЦИ И РЕЧИ

УРЕДНИШТВО: Трг Краљевића Александра број 2.

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ. ПИЈАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Инжињерски пуковник ДАМЊАН ПОПОВИЋ

Командант трупа против Арнаута

КРАЉ ПЕТАР НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

Отварајући седиште редовног заседања Народне Скупштине за 1913. годину Њ. В. Краљ је у петак, 4. октобра изрекао пред народним посланицима, уз бурно одобравање, ову *Престону Беседу*:

Господо народни посланици.

Српски Краљ осећа данас свету дужност да пред народним представницима *ода почаст сенима палих јунака*, који на Његов позив, пре годину дана, полетеше под развијену заставу и весело презадоше своју младост на олтар срећније и веће Отаџбине.

Ја сам тада Своје драге Србе позвао „у свети бој за слободу наше браће, за бољи живот и напредак Краљевине Србије".

Поносим се што је родољубиво осећање у Мога народа толико снажно, *да у земљи није било живе душе која није свесрдно одговорила својој дужности.*

Међу њима сте и ви, господо посланици и Моја влада, која је из ваше средине поникла, и по вашем раду, који је припремио ратне тековине и по успешном старању, да се оне очувају.

А наша је јуначка војска напрегнула своје издатке сјајно:

Она је испунила своју братску, ослободилачку дужност према дотадањем бесправном робљу.

Она је спасла српској Отаџбини простране области, у којима је Српство издисало под тешким ударцима и подмуклим ровењима.

Она је уклонила преграду, која нас је стотину година раздвајала од братске Црне Горе.

Она је отворила Србији путове на два мора: Јадранско и Јегејско.

Она је готово удвојила државну област нашу и ударила на југ границу преко које је прешао само Душан на врхунцу своје царске моћи.

Ови велики историјски успеси оснажили су нам веру у саме себе, у нашу народну и државну снагу; указали су нам наше место у свету међу народима.

Они су посведочили да је Србија била на добром путу, кад је у слободи и уставном реду видела јемство за силно развијање својих богатих привредних извора и јачине духа.

Њ. В. Краљ Петар

Господо народни посланици,

Око главе српскога хероја увек се вио сјај ратне славе.

У данима клонулости ипак се могло чинити, да су прошла времена непобедиога Велбужда, Мишара, Деспотата.

Али нови сјај, који је синуо са Кумановâ, Битоља, Дрча, Једрена, Брегалнице, стекао је српском имену у пријатеља ново поверење, у осталог света достојно поштовање.

За све то нека је исказана Моја краљевска захвалност свима онима, чијим се учешћем и заслугом дотле стигло.

Нека је исто тако хвала на драгоценој потпори, коју су нам велике силе указивале приликом решавања наших задатака.

Уједно ми је драго изјавити Моје признање на указаним симпатијама из словенских и осталих образованих народа, нарочито милосрђу свих представника Црвеногa Крста, који се онако својски придружише српским сестрама у неговању рањених витезова.

Господо народни посланици,

Наши су резултати у толико значајнији, у колико су веће биле тешкоће од непријатељске војске, од суровe природе и од међународног положаја у Европи.

Велики војни успеси изазвали су нове ситуације и задатке.

Доследно нашој политици мира, које смо се морали лањске јесени одрећи под притиском нечувених страдања наше браће у Старој Србији и Маћедонији, Моја је влада стално чувала земљу од нових ратних заплета.

На тај начин, и у спору са Бугарском око поделе ослобођених области, она је, у споразуму с вама, настојавала на његовом мирном решењу.

У томе се ослањала на сам савезни уговор, стварајући се да га ревизијом очува.

У нужној одбрани Србија је прихватила наметнуту борбу заједно са својим савезницима Краљевинама Грчком и Црном Гором.

То није била само одбрана крававих ратних тековина ослобођене славне дедовине наше.

То је управо настао рат за одбрану потпуне независности српске од припремане хегемоније једне државе на Балкану.

У тој одбрани од бугарске превласти придружила нам се и Краљевина Румунија, која је такође истакла начело равнотеже балканских држава.

Искреним и солидарним радом дошло се у Букурешту до мира са Бугарском, којим су наши државни и национални интереси обезбеђени.

После завршених ратова ја сам Својом прокламацијом српском народу 25 августа ове године извршио присаједињење освојених области Краљевини Србији.

Али у тренутку кад се у свим деловима наше земље требало користити благодатима срећно повраћеног мира и приступити плодном раду, уземирени смо са територије аутономне Арбаније оружаном повредом наше границе, пустошењем наших села и вароши.

То сведочи да ново заснована Арбанија не разуме суседске дужности.

Ово нам је донело нове жртве.

Али предузетим мерама успело се да се нападачи брзо одагнају.

Господо народни посланици,

После ових великих и сјајних резултата наших заједничких напора, ми се не смемо занети, ми не смемо ни часа стати.

Нас све, и вас и Мене, чекају нови и тешки задаци.

Стара Србија коју смо присајединили Карађорђевој и Милошевој Србији, осиромашила је од векова и људима и привредом и просветом.

Ми смо дужни дати јој што пре свобрахајна средства и култивисати њену плодну земљу и њена дивна поља.

Ми морамо што пре дићи њен привредни и културни ниво и у њеном интересу и у интересу Краљевине Србије

Стара Србија ће за Србију и за Српство тек онда бити прави и велики добитак, кад ми извршимо овај нови, исто тако напоран и тежак задатак.

Онда ће се тек и војничка и политичка моћ Велике Србије успети на достојну висину, потребну за одржање и даље напредовање наших народних и државних тековина.

Ја се уздам, Господо народни посланици, да ћа Краљевина Србија и овај други задатак извршити и брзо и сјајно, а све жртве које се у то уложе биће поуздано богато награђене.

Ја сам уверен, да ће наш витешки и крепки народ, који је могао извојевати слободу Старој Србији, моћи исто тако да своју Стару Србију по дигне материјално, морално и културно. Прегаоцу Бог помаже.

Господо народни посланици,

Од овога великога програма и задатка Моја ће вам влада сад изнети тек један мали део, онај којим се мора почети.

Она ће вам на првом месту поднети законски предлог са јачу и ширу потпору инвалида и породица оних ратника, који падоше за слободу браће и напредак Србије.

Овај дуг није захвалности према погинулим јунацима треба одмах измирити и на њихе према великим државним интересима.

Уз то и једновремено с тим Моја ће вам влада предложити финансијске мере за ликвидацију ратних трошкова и поступно враћање државних финанција у редован ток.

После тога ће доћи главни посао сваког сазива, решавање државног буџета, који због тих мера и досадашњих прилика није могао бити готов на време.

Исто тако ће доћи предлог за постављање законске основе о уређењу и управи Старе Србије, који се у првим год. нама нешто мора ју разликовати од у. ређења и управе досадашње Краљевине Србије.

Са повећаном територијом са свим је природно да ће се морати повећати и војна снага. О том ће вам Моја влада такође у своје време поднети предлог.

Желећи Вам срећан и плодан рад Господо посланици, мени је особито драго, што вам могу саопштити, да су наши непрекидани односи са другим државама добри и пријатељски.

Надам се, да ћемо ускоро моћи обновити добре и пријатељске односе са турском царевином и бугарском краљевином.

Објављујем да су седнице Народне Скупштине отворене.

Бугарски мучки препад

— Ноћ између 16. и 17. јуна 1913 код VI пешадијског пука и 7 брдског дивизиона —

14. Јуни. Од данас је VI пук на предстражи замењио IV. Он осигурава цео одсек непосредно пред Штипом. Батаљон мајора Милана Вазића је на предстражи, а у прихватишту № 1 на коти 256 је чета мајора Боже Стојковића. Две брдске батерије (8 и 9) и пук у главном су на сушевском косама, јужно од села Сушева.

Пред нама се беле разбацани логори бугарски по косама које се завршују на Брегалници и губе у заклоњеној коти 256 и градићу Штипу.

Одсеци се утврђују. Живи се до душе под осигурањем, логорским животом и посведневно третира ново стварено стање нелојалним понашањем савезника Бугара, и закључује — претпоставља могућност излаза из створене ситуације. Монотонија, коју ствара период свога и осмомесечно ратовање, појачава се још и оним досадним сунцем, које пече чак и испошумљене овчепољске таласе, пачичкане логорима наше треће армије.

ОСВЕТНИЦИ СЛИВНИЦЕ

ПЕШАДИЈСКИ МАЈОР † **Милан Васић** командант I. батаљона VI. пука I. позива. Слављо пао 17. јуна код Сушева.

Колера сатире Бугаре, у Брегалници гледамо другог непријатеља! Воде нема довољно. Кајсијом начињаном по сушевачким виноградима, гасимо жеђ и кувамо компоте.

Пушке су одавно умукле, топовску грмљавину већ смо заборавили. Да ли ће се то све поновити?

Разговарам са Васићем, одушевљеним, усхићеним, што му је батаљон одређен баш на овом месту. Његова патриотска душа исказује ми искрени бол, што није имао прилике да у рату са Турцима командује. „Верују ми, да ме је срамота од водника у руку, кад одушевљено причају о Куманову, Прилипу, Бакарном Гувну и Битољу". Тешим га, да је његовим радом и учешћем можда много више допринео, но да је командовао батаљоном. Његова организација комитских чета, летење са њима и упућивање где многи од нас није могао доспети, допринело је општој ствари, општој победи! У осталом ево ти прилике, рекох му, да командујеш сада, твојим шестацима, о којима си ми толико одушевљено и поносно говорио последњих 15 дана у Топфани!

15. Јуни. По одсецима рекогносцирају се положаји. Шестаци и брђани се утврђују. Разлежу се две сасвим супротне мелодије: веселих и ситних мачванских и оних отегнутих настављајућих се ужичких песама. Командант дринске дивизије са целим штабом обишао је све одсеке. На бугарској страни исто стање. И они се утврђују, преносе профијант и сапрљују колеривне. Код регрута се изводи настава, чисти материјал и уређују податци из рата са Турцима. Још се не види како ће се свршити спор са Бугарима.

16. Јуни. 8. брдских топова су већ у амплазманима. Пешаци шарају са својим ровићима по целом одсеку и запушавају све пролазе. Отимамо се о новине и залажемо неким добрим тиквешким вином, које нам шаље Драгомир из IV пука.

Легли смо око 8 и по сах. а једва да сам око 9¼ заклопио очи, после уобичајеног ћеретања у шатору са мојим официрима. У 10 сах. пробуди ме стражар код топова, испод којих бејасмо у биваху. Јавља да се чуло неколико пушака око Брегалнице. Вратих га и упозорих, да и у будуће јавља за сваки такав случај. У 11 и по сах. опет то исто, само сада јавља да је испаљено 6—10 пушака; и да се пушкарање наставља тамо доле око села Балвана. На ово се навикло ових дана. Окине се пушка, стражар задрема или се тргне. У 1 по поноћи опет буђење, но са извештајем да се

чује и по нека бомба и дуже пушкарање дуж целе Брегалнице на нашем фронту, као и да се ватрама сигнализше на бугарској страни. Дигох се одмах и са мојим водником као дежурним официром у дивизиону одох топовима. С времена на време до $1^3/_4$ јутра све се горње понавља. Упутих дежурног официра да извести команданта дивизиона, који је у том тренутку био већ са свима нашим официрима код топова. Наређења су већ пала: Дижи логор, топовски коњи, борни попуњујући део и трупна комора на своја места!" Официр одржао везе са командантом VI пука враћа се и јавља, да је VI пук већ готов и да за сада неће дизати логор. Телефон са прихватнице и са Васићем не функционише правилно, послате су патроле и неке чете унапред. Пуковник Докић је лично на телефону и разговара са командантом дивизије. На хоризонту нека тмина, сумаглица, као и обично пред предзорје. У $2^1/_2$ разлеготе се са обе стране бомбе, пушчана ватра и четири топовска пуцња са бугарске стране, разрезше

На гробу славне палог вођника пионира Киша Војића у Приштини

нам одмах ситуацију, подли и кукавички подвиг, до овога тренутка савезника бугарског! VI пук се размиле по гредама и косама његовог одсека. Наши брдски топови поздравише кукавички атак и нагласише му да смо ми спремни и очекивали и то од „балканских Јапанаца". Свиће 17 јуни, а бедни савезници, који су као на спавању поклали своју браћу, по линијама у јачини два пука подилазе већ нашим положајима. Брзи их распадају шрапнелима, али су већ њихови делови, користећи силне јаруге, прошли простор између IV и VI пука и осули на нас бочну и пушчану ватру. Последња команда топовима беше дата 5—700 м. те их по наређењу пребацише на нов положај да одавде прихвате храбре шестаке и казне Бугаре.

Коме да се дивим пре, посматрајући онога хладног пешака и топџију, официру или војнику?! Официр се подбочио на сабљу, командује и даје циљеве упозорава и тобиџије на јаче мете, које на домету брисаног простора пушке откривено бију. Рањеници без јаука уз помоћ првог друга или сами, потпуно хладнокрвно цепају чакшире или блузу и везују први завој. Командант пука рањен, стоји као кип и издаје наређења. То се све ради на 5—700 м. од противника, који је кукавички напао, који бије најбржом пушчаном ватром са тога одстојања и са свију стране. Силна нашијо српска, и интелигенцијо, и сељаче, ти мораш победити!

Пошто су први рањеници већ замакли кроз сушевачке винограде ка превијалишту, тобџије припрежене прихват својим пешацима, хладно и поносно, али и остављен пешак је са тобџијама стао на линију, са које ће још у току данашње ноћи претерати Бугаре са оне стране Брегалнице и преставити им се као неустрашими: од пушке, топа, ножа и препада!! Пуковник Докић рањен седећи командује и са пуним очима суза, кад му се помене превијалиште одговара: „Зар да моје логор оставим Бугарима те да му се дочиње пребацује како сам га напустио". Бугари га нису ни искористили, а морали су га већ напустити. Цео трофеј њихов састојао је се дакле у томе, што су ножевима исекли већ иструлела шаторска крила VI пука. Око 20. официра је само избачено из строја, мајори Сава Ђ. Мацић, (слика на страни 544) Милан Васић (слике на страни 541. и 531) и Божа Стојковић су пали као жртве, сем осталих многобројних поноса Србинових и храброг VI пука.

Како су, кад и где погинули Васић и Стојковић, нико не уме да обавести. За Стојковића верзира да је при улазу бугарских комита на прихватницу одмах рањен и сагнув да се превије од бугарских војника или комита револвером и ножем сробан кроз леђа. Где је? Да ли искасапљен па сагорен или бачен у Брегалницу, нико неће никад дознати!

Драги Милане, мени би суђено да те нађем ове кобне ноћи и после четири дана, тучен шрапнелима са висова штипских, пређем поред твога леша, случајно подигнем шаторско крило са твога мртвог тела, опљачканог од бугарских дивљака, и да те не познам*) Шта ли си мислио када ти је непријатељско тане просвирало кроз сред срца? Ти си морао бити убеђен, да је наша победа! Ти је, који си је највећма желео, не дожив! Али је поред оних многобројних жртава из оба рата и на твојим костима подигнута и васкрснута Нова Србија

Ј.

Јуриш на Велики Тарабош

— Црногорски батаљон бесмртника —

После дуге опсаде скопчане с великим жртвама у крви и зноју, командант Приморског Одреда, министар председник и министар војни, генерал ајутант бригадир Митар Мартиновић чија је војска извршила јуриш на Велики Тарабош, позвао је једнога дана себи официре и рекао им:

— Дошао је час, када морамо мачевати Турке са Тарабоша и то се мора учинати што пре.

Пуковник Павле Пламенац, шеф ђенералштаба Мартиновићеве војске и један од најомиљенијих црногорских официра, ступио је напред и рекао:

— Генерале, дајте ми шест стотина одабраних људи и ја ћу освојити Тарабош.

*) Пуна је случајност како се дознало да је то баш лик Милана Васића. Ја га писам познао, јер је већ био начет, стојећи четири дана на сунцу. На леђу је био плаши ушпрцитер, а чистота тела и утезбеност коса, наговештавала је да је официр. Мајор Радаковић, побратим Васићев, чује зато, и по ушпрцитеру позна Милана. Причао ми је, како му се при смени батаљона на предстражи Милан чекално да га боље ноге у чланку, он му лично превеже рану и види у боји ушпрцитер позна га другачеки. Без онога случаја Милану Васићу не би се данас знао гроб.

— Добро, одговорио је генерал. Изаберите сами себи људе.

У исто време генерал Мартиновић и пуковник Пламенац проучили су тачно непријатељске позиције и саставили план битке. Артиљерија је имала усредсредити своју ватру на четири редута и одмах затим људи пуковника Пламенца имали су да јуришају до мрежа од бодљикавих жица, да их покидају и непресецају и онда брзо да се баце и освоје последње шанчеве отварајући пут осталим црногорским колонама које би напале одбрану Малог Тарабоша, уништиле последњу препреку и ушле у жељени град.

Мартиновић је одобрио план пуковника Пламенца. Назад га је питао:

— Како ћемо назвати наш батаљон?

— Зовите га *Батаљон Смрти*, одговорио је одважни пуковник Пламенац.

На бојишту се брзо разнела ова вест. И видели су се стара војинла, проседе браде, како моле пуковника Пламенца да им учини ту част и да их уврсти у Батаљон Смрти. Пуковник Пламенац изабрао је себи из разних одреда 600 људи. Петоро браће добоше заједно Пламенцу и рекоше му: „Заверили смо се, да ћемо се заједно борати и заједно погинути".

Пуковнику Пламенцу није било тешко сакупати добровољце, који су били готови да се жртвују. Кад је дошла наредба за јуриш, сви су били пуни јуначког весеља. Младићи су певали.

После двобоја батерија, Батаљон Смрти — оставивши иза себе одред што су га чинили два батаљона из Вар Навара и један са Цетиња, коме су биле додељене и неке чете шегушког батаљона — баци се силним јуришем у зону мрежа, које су биле распелетене по брду пред турским позицијама. Шест стотина пионира херојски су свршили свој задатак. Налажући се ватри непријатељских топова и живој пушчани са шанчева бацали су ручне бомбе.

Две линије мрежа биле су већ исекдане, са великим жртвама; треба се још опирала. И ту су се збили прилори гвозда и достојни епопеје. Сада су ушли у акцију и одреди, који су стопу су следили Батаљон Смрти. Трећа линија мрежа спасена је двама одбраном башибозука, који су мајсторски маневрисали са чет митраљеза чинећи пустош на свима странама. Шегушке чете и вирнавојски батаљон навалише голим бајонетима на јаке шанчеве, који су се налазили пред гвозденим жицама.

У томе часу са врха Тарабоша затутња грување турске батерије од четири брзометна Крупова топа, калибар 75 милиметара; то је била једина артиљерија смештена на централном врху. Црногорци су брзо били на шанчевима и већ су имала да се понесу са непријатељима борећи се бајонетима пред у пред, када се одједном најзше затворени између ниске митраљеских зрна, која су десетковала напреда, и Крупових топова чија су зрна посипала читаву зону иза њих спречавајући им повлачење.

Гужва је постала страшна. Пуковник Пламенац стајао се на чело батаљона и са гозом сабљом у руци бацио се очајно на непријатеља. Али полетео је само неколико корака, када га два зрна погодише поред чела и оборише са мртва. Јуначки пуковник није имао времена да изговори ни једну једину реч. Његова смрт изазвала је неописану забуну међу официрима, који нису били спремни да га замене и сада се настаи борба у пределу. Али два су митраљеза бајонетима отети из турских руку. Борба је била страшна. Један клал турски официр долетео је, пуцајући из револвера на Црногорце који су напрчили на страховита срубља, и убио је једног црногорског официра, који се био приближио митраљезима Ала је готово у истом часу и сам пао: убили су га Црн горци који су се за тренутак скупили око њега.

Међутим, турски војници нису још напустали митраљез Они, који су гледали тај призор, веле, да су Турци, ако својих страшних смртоносних оруђа, настављали пуцати из њих још и онда када су бајонети већ били пред њиховим грудима. Поред два митраљеза Ц ногорци су осворили и два шанца с оне и с оне стране треће мреже Турци су настављали своју ватру до увече, када се због крајње изнурености и мрака морала обуставити ватра..

У том крававом окршају рањено је око 700 Црногораца, а број мртвих није ништа мања од броја рањених. Колика ли је тек број оних рањеника међу непријатељима!

Црна Гора је клицнула: *„Скадар или смрт!"*

И за мало дана ти подзовечански напори уредили су жељеним плодом: мачем и огњем преко страховитих жртава Црногорци су — узели Скадар 10. априла 1913.

Наши јунаци

ЦРНОГОРСКИ ПОТПОРУЧНИК **Ристо Хајдуковић**

Јунак са Скадра, црногорски пешадијски потпоручник Ристо Хајдуковић први пут је рањен 28. септембра 1912 год, као командант израдничког оделења, при заузећу Мурићана, под Скадром, где је показао све војничке врлине и способности.

Кад је 18 марта, комбиновани батаљон Црногорског Приморског Одреда, под командом славно палог мајора П. Пламенца, чинио јуриш на чувено утврђење Тарабош, потпоручник Ристо је изабран, као храбар и прсан момак и официр за команданта митраљеског оделења. При заузимању прог шанца показао је чуда од јуначтва, којом приликом му је и сам командант рекао: „Ви сте потпоручниче и ваши војници најхрабрији међу најхрабријима у целој црногорској војци." При заузећу другог шанца допао је тешких рана од којих се после дугог болованја излечио. Своје школско образоваље добио је у Цариграду. Свршио је подофицирску школу на Цетињу, где је био између свих другова по класном рангу други. За своје војничке врлине одликован је многим видним знацима признања.

Осветници Косова и Сливнице

ПОТПУКОВНИК ИНЖИЊЕРСКИ

† Мирко Ротовић

ПОДЛЕГАО РАТНИМ ТЕГОБАМА

Својом спремом, својом неуморношћу на послу, својом превеликом љубављу према војсци и војничкој вештини потпуковник Марко Ротовић издвајао се у колу својих одличних другова као прави међу најбољима.

Љубав према послу и разумевање посла биле су одликке овог незамењивог младог вишег официра у гимназијама, пратиле су га кроз Војну Академију, у којој је и на нижем и на вишем курсу, био први у рангу; и кроз цело његово службовање у српској војсци, у којој остаје пуно трагова сјаном и мара потпуковника Ротовића, који је као инжињерски официр од свих својих млађих и старијих другова признаван као један од најспособнијих стручњака. Као одличном официру држава му је указала на сусрет и омогућила му, да ваде на страну и проширн круг свога знања. И тамо нам је служио на част и дику, јер су у свакој школи међу ученици каквих је од првог дана свога школовања био — увек одличан и увек прва — потпуковник Мирко Ротовић.

Од почетка рата Ротовић је био шеф једног врло важног одсека у Врховној Команди. Пример тачности, ревности и неуморности на послу и у данетности и неуморности на послу и у овим судбоносним данима потпуковник Марко није могао бити друкчије на своме послу. Свој посао вршио је тако се само пожелети могао и успеси, што их је он показао неуморним радом својим нису могли остати непримећени. У знак признања он је добио чин потпуковника и медаљу за ревносну службу, док је већ за одличну своју мирнодобску службу одликован медаљом за војничке врлине и Карађорђевом звездом.

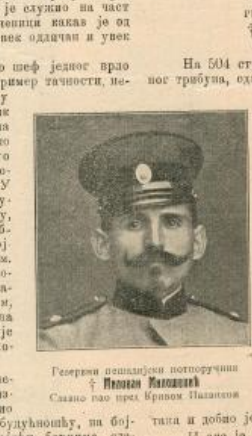

Резервни пешадијски потпоручник
† Никола Живојин
Славно пао пред Кривом Палањом

Одвојен од куће и породице, а наложен пуну годину дана тешким штрапацама на послу се заразио тифусом, коме није могао одолети и 27 јула 1913. пренашо је у Скопљу, одакле је пребачен у Београд, где је свечано погребен 29. јула.

Мирко Ротовић није пао погођен непријатељским куршумом, али је он изгубио свој млади живот, који је био пред сјајном каријером и великом будућношћу, на бојном послу припремајући и омогућавајући борнима славне њихове успехе према непријатељима. Пао је поштено је с пуно части и много користи послужио својој Отаџбини у два рата. Мирко Ротовић не заузети једно од почасних места међу онима, чији је постанак пао као најтежа жртва славне наше војске у ова два рата.

ПЕШАДИЈСКИ МАЈОР

† Сава Ђ. Мацић

СЛАВНО ПАО ПРЕД ШТИПОМ

Први дана мучког пренада бугарског на наш шести пук код села Сушева славном смрћу је умро 17. јуна на положају пред Штипом, југозападно од села Сушева, пешадијски мајор *Сава Ђ. Мацић*, командант другог батаљона у VI. пуку.

Мајор Мацић родом је из Параћина. Као свршени питомац Војне Академије, из 28. класе, произведен је за потпоручника 29. септембра 1898. Ваздa је важно као одличан официр, који је био пун љубави према своме послу. У рату с Турцима особито се одликовао, а у бици на Битољу последњег дана доцао је тешке ране у ногу. Од ратних штрапаца добро је и запаљење плућа, али је све то срећно пребољео и пред рат с Бугарима вратио се у своју команду.

На Видов-дан последња пут се јавно своме верном другу, својој супрузи, к-јој пише, два дана пред смрт, да ће му милије бити да се више жив не врати у загрљај својих милих и драгих но да ове дивне земље, за које је проливено толико крви, потпадну под Бугаре.

Два дана после тога Бугари су мучки ноћу напали на наше трупе. Наши су их јуначки дочекали и снажно одбили, али смо тај успех платили силним жртвама. Првога дана борбе при развијању свога батаљона јуначки је пао мајор Мацић поред својих јуначких другова мајора Васића, мајора Боже Стојковића, капетана Мандића, Милована Стојадиновића, Ст. Симића и других јунака.

Тело мајора Саве су његови захвални војници из-нели из борбе и оно је свечано погребено у Велесу.

Као одличан официр у миру мајор Мацић награђен је медаљом за војничке врлине, а за показане успехе на бојном пољу и личну храброст награђен је мајорским чином и одликован медаљом за храброст.

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

† Живојин А. Хаџић

ПОДЛЕГАО РАТНИМ ТЕГОБАМА

На 504 страни донели смо веран лик познатог народног трибуна, одличног васпитача омладине и красног јунака српског Живојина А. Хаџића, који се са својом четом прославио где год се појавио. Као командир чете у трећем пуку другог позива слављене Не ниже дивизије капетан Живојин учествовао је у биткама: на Мердарима, Праштини, Косову, Кичеву, Тетову, Гостивару и Битољу против Турака и на Злетову, Брегалници, Штипу и Кочанима у рату против Бугара. У његову пуку већину командира чинили су професори, који су се показали као неустрашиме четовође. Хаџић, који је кроз цео свој бурни живот био пример савесности у испуњавању својих дужности, такав је био и као четовођа и у кланом окршају и на време одмора. Војници су га волели, јер су у њему имали поверења и јер им је он дао доказа да су му ону вили и драги. Водио је своју чету с чашћу и за показано јунаштво унапређен је у чин капетана и добио је медаљу за храброст.

И ако је учествовао у толико крвавих борби и увек у њима био у првом борбеном реду на челу својих храбрих Пирочана, за које је он имао нарочите симпатије као дугогодишња њихов народни посланик, није га ни једно непријатељско зрно ни оркузло. Јуришу из толиких битака било је суђено, да остане из бојном пољу покошен не од непријатељске пушке или топа но од другог неиздвојног непријатеља, опаке заразе колере.

После заузећа Кочана, при чему је и сам суделовао, капетан проф. Хаџић заразио се и сам колером, којој је, изнурен од других и тешких ратних напора, и надлегао 19. јула, доживевши коначну победу Срба над својим својим непријатељима. Тој победи много је допринео и капетан Хаџић и свесан тога он је лакше предао своју племениту душу Богу.

Велико је гробље неумрлих српских ратника у Кочанима, а једна од тих хумки крије и трошно тело честитог Живојина Хаџића, примерног грађанина и поштеног угледног јавног радника нашег.

Живојин А. Хаџић родио се 7. августа 1868. године у Старом Аџибеговцу. У Београду је свршио гимназију и природно математички одсек филозофског факултета Велике Школе. Чиновничку каријеру је ночео као предавач и суплент, а после положеног професорског испита уна-

прешен је за професора. Сво своје службовање провео је у унутрашности. У последње време неколико година био је професор лесковачке гимназије.

Пре десет година изабран је први пут за народног посланика као кандидат самосталних радикала у округу пиротском, који му је на четири узастопна избора поклањао своје поверење, а 1908. године је изабран као посланик самосталске листе у округу пиротском. Као посланик био је необично вредан и агилан и редко самосталан. Од се није хтео ни могао потчинити свакој партијској одлуци, но се у своме раду увек руководио само својим чистим уверењем. Није трпео стеге духа. Његов слободан дух се није могао подвргнути клупској дисциплини, те је вечито стрчао својим личним мишљењем, које је смео изрећи и за њега се умео залагати.

Као наставник био је одличан и међу радницима своје струке важио као један од најбољих.

Смрт његова тежак је губитак како за несбрањену породицу тако и за земљу, која јако оскудева у људима спреме и чистине карактера пок. Жив. А. Хаџића.

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† Милован Милошевић.

СЛАВНО ПАО 27. ЈУНА ПРЕД КРИВОРЕЧКОМ ПАЛАНКОМ

Као поднић у другој чети, другом батаљону деветога пука другог позива потпоручник Милован славно је пао у крвавом окршају са Бугарима 27. јуна. О борбама тих дана и Милошановој погибији његови војници и пријатељ Илија Вулић прича ово:

„Од 20.—26. јуна и даљу и ноћу имали смо чарке са Бугарима, и просто нисмо ни сели нити очи заклопили, да се одморимо, већ смо једнако под оружјем водили борбу с непријатељем — али не тако јаку. Али борба, коју смо водили 27. јуна неће се можда никад више поновити, јер је то било нешто страшно и невиђамћено.

Борба је почела ујутро па је трајала до 7. часова увече. Ми се нисмо надали тако јаком нападу од непријатеља. Код нас је било свега II батаљон VII. пука II. позива и нешто мало војника измешаних из 7. и 8. пука но две чете тако да нисмо имали ни пуних 2. батаљона. С непријатељске је стране било: 4 пука и 2 чете комита. Бугари су седам пута нападали и наши су их сваги храбро одбијали. Они су се за тај дан спремали да нападну и пробију кроз наше редове, и да смо их ми на овом положају пустили, нигде их не би могли задржати све до Куманова.

Бугари су падали као снопови по њиви, тако да је човек до човека мртав лежао. Истина и код нас је доста погинуло, али код њих је много више. У 7 часова извршен је јуриш с наше стране и том приликом видех ион. Милована викнуо наших храбрих борача где кличе: „Напред, напред, браћо, да победимо непријатеља!“ Тада оде напред са његовом храбром четом, одакле се наше није жив на вратио. У јуришу су га ударила 4 куршума од митраљеза, и тако је завршио на месту.“

Мртво тело јунака његова војници понели су на окрвављ, у коме смо ми остали победиоци и превео је у Куманово где је погребен код старе кумановске цркве.

Потпоручник Милован рођен је у селу Трновчу код Петровца. По свршеној основној школи посветио се механичко-кафанској радњи, коју је доцније напустио и 1900. год. почео самостални рад као магазацнско ракијски трговац. Ту радњу водио је до дана мобилизације, која га је затекла у чину наредника.

Учествујући у борби на Куманову он се још тада видио истакао као храбар војник, а за храброст показану под Једреном одликован је од бугарског краља крстом Светога Ђорђа и унапређен у чин пешадијског потпоручника, да као такав положи свој живот за славу и величину Отаџбине.

Одликан војник, храбар ратник, примеран старешина потпоручник Милован је и као грађанин био угледан и поштован у месту свога рада, Петровцу, у чијој је општини дуго година био одборник, па га је на том положају и јуначка смрт затекла.

Оставио је верног друга, добру супругу своју Косару, са троје нејаке деце, која ће се надам моћи поносити делима и гробом свога ока-јунака.

ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† Живојин Маринковић

СЛАВНО ПАО 6. ЈУЛА НА ЖЕДЛОВАЧКОЈ КОСИ

Мобилизација целокупне убојне снаге Србије затекла је младога Живојина као наредника у 12. пешадијском пуку Цара Лазара. Као поднић тога пука прешао је границу учествујући у борбама на Преполцу и Мердарима. И његова чета била је одређена у састав Албанског Одреда, са којим је Живојин избио на Јадранско Море. Пређашњи Албанију спустио се на Шкумбу, где је учествовао у борбама са разбојницима делова Џавид пашине војске. У Драчу га је затекло унапређење у чин потпоручника, који је својим радом потпуно заслужио.

Као официр учествовао је и видно се истакао у крвавим борбама при заузећу Дренеса и Рајчанског Рида, као и на Киселици код Криве Паланке. У једном окршају на Жедловачкој коси славно је 6. јула пао потпоручник Живојин погођен једном разорном гранатом, о чему смо писали и у лепом опису борбе на Словном Врху на 499 страни.

Јуначка његова погибија тешко је ожалостила његове појање, који су у своме поднићу имали идеалног старешину, који је у борби увек био пред њима, а у време одмора међу њима, понашајући се према својим вој ницима као паметан родитељ према доброј деци својој.

Живојин је био човек племенитих осећаја и пун љубави према своме ближњем. Одвајајући од уста својих он је омогућавао школовање своме млађем брату, који је свршио учитељску школу, те ће он моћи прихватити своју стару мајку и сестру, којима је Живојин био једини хранитељ и бранитељ.

Хумка на Жедловачкој коси, под којом вечити сан у миру почива у слободној српској земљи потпоручник Живојин Маринковић, биће на вечита времена сведок јуначких потпоручника Живојина и љубави његове према увеличаној Отаџбини.

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОРУЧНИК

† Петар Обрадовић

СЛАВНО ПАО НА ВЛАСИНИ

У Београду је 14 јула подлегао тешким ранама резервни пешадијски поручник *Пера Обрадовић*, трговачки помоћник у радњи Којовића и Чобановића, синовац пок. Лазе Обрадовића, вишег учитеља. Покојни Пера рођен је као ордонанс у крвавој борби на Власини 24. јуна и то на два места: под гушу и у десни део груди. Пера је јуначки пао на бранику своје Отаџбине. Он је у најљућем окршају нејурио на коњу да однесе неко важно извешће, али га непријатељско зрно погоди у груди врло тешко. На пак јунак Пера није хтео да напусти своју дужност, већ је у највећем трку продужио даље. Међутим и друго непријатељско зрно погоди га под гушу тако опасно, да је после двадесетодневног боловања подлегао тешким ранама.

Из реда наших школованих трговачких помоћника ми смо изгубили неколико идеалних младића, који су као резервни официри показали поученивано љену способност и спрему и храброст дивљења достојну. Трговачки подмладак наш на сва времена може се поносити славно палим друговима својим *Саном Радовановићем, Милорадом Радовановићем, Пером Обрадовићем* и другим јунацима.

Слава свима славно палим!

Потпуковник **Радомир Аранђеловић**
СЛАВНО ПАО НА ВЕЛИКОМ ГОВЕДАРНИКУ

Потпуковник
ПОДЛЕГАО РА

Потпоручник **Стеван Ј. Одавић**
СЛАВНО ПАО НА СЛИВНИЦИ

ОДАНКОВ

Пуковник **Никола Стев**
Милоја Николића К

Влада Ристић
ратним теготама

Потпуковник Мирко Ротовић
подлегао ратним теготама

ЊЕ ЈУНАКА

новић китн груди јунака
Карађорђевом звездом.

Ђенералштабни потпуковник Пера Марковић
начелник штаба дринске дивизијске п. позива

Борбе с Арнаутима око Призрена

— Од 13. до 20. септембра. —

13. септембра прешли су Арнаути Дрим испод Васјата, код кога је била као посада је на наша чета, и одмах је нападну. Пошто су били несразмерно јачи по снази, то су слабу посаду напали једновремено са свих страна, па одмах за тим посели све околне висове и чету, која се повлачила, потпуно опколили у једној дубокој јаруги и уништили је.

Тако су исто прошле и слабе посаде на Калису и Буштерици, само што је командир чете са Калиса, потпоручник Минић ипак успео, да им противустане целога дана, па се ноћу пробио кроз њих и стигао срећно у састав свога батаљона. Разуме се, да је сстављо много мртвих и рањених. Кад су на тај начин успешно прешли Дрим и пробили слаби застор нашег граничног фронта, тада су опијени тим својим успесима, са ужасном и дивљачком дреком кренули даље. Једним делом су се задржали према нашим слабијим деловима на Уј мишту, а другим — јачим — крену преко Горе правцем Вранште — Призрен.

Покрет ових разбојника био је добро организован, слабе посаде су се морале повлачити и за Арнауте није представљало велику тешкоћу, да наставе продирање кроз нашу територију.

На Враништу су такође разбили једну нашу добровољачку четицу и одмах ту поставе своје власти. Пошто је Вранште среско место горског среза, то и Арнаути одмах поставе ту свога каймакама, који се одмах даде у посао. Летели су расписи на све стране, — позивали су се сународници на оружје. Ту се обећавало, прекидало и претило свима и свакоме ко се не би заложио за свету арнаутску ствар. Интересантна је њихова акција из времена њихове кратке владавине у Враништу и околини Призрена коју смо касније нашли.

И одмах се растрчаше гласници на све стране да јаве у села, која се још нису дигла, да је куцнуо давно жељени и тако дуго очекивани час, а села на правцу којим су наши разбијени делови пре-

МИНИСТАР ВОЈНИ Зорбас

ИЗ САВЕЗНИЧКЕ ГРЧКЕ ВОЈСКЕ

дњих чета оступали, устајала су без позива и тукла наше војнике. У брзо су затрештали гочеви и кроз најзабаченија села и чувени зликовци мрачне Љуме, крећоше да помогну своју браћу. И тако је та арнаутска војска расла и напредовала двема колонама. Једна колона је ишла преко села Беле ка Коритнику, и њоме је командовао Мехмед-Бег од Дебра, а друга је ишла од Љум Куле друмом право поред Дрима, и њом је командовао неки Муста фа-Ага.

Обе колоне које су бројале укупно преко три хиљаде људи, појавиле су се већ 17. септембра у непосредној близини Призрена и завладале положајима у непосредној близини овога древног српског града. Положаји Гури Дервент, Коритник и остали, који доминирају Призреном, били су већ 18 у њиховим рукама.

У Призрену је настала паника. Варош је потпуно затворена. Све је живо умирало од страха. Људи су узимали пушке и јављали се на службу војсци. Командант места наредио је да се сруше разда грађанима и да се образују добровољачки одреди за одбрану вароши. Трговци, свештеници, професори, учитељи, богослови, — све је то са пушком трчало и стављало се под команду официра. Али у томе већ почеше пристизати Призрену и појачања, и одмах излазити на положаје, ради поткрепљења слабих чета X. пука, које су уз припомоћ артиљерије ипак успевале да дотле бране Призрен.

19. септембра наређен је општи напад на Арнауте, који се били утврдили на веома јаким положајима Гури Дервент. Наше трупе нису биле још довољно јаке да би могле у току тога дана завладати тим положајима, чије камените стране готово вертикално падају на ниже, а са чијих гребена сипају Арнаути најжешћу ватру.

Сутра дан 20 предузет је поновни напад. Арнаути су се борили упорно. Они имају своју нарочиту тактику, — арнаутску тактику — и представљају собом живалног непријатеља. У трењутку када су наше трупе највише ангажоване према арнаутским деловима, који су нам ча фронту, појављују се многи од њих и са бокова и из позадине, — ничу са свих страна, халачу дивљачки и нападају безочно. Ти њихови обиласци могу се протумачити само на тај начин, што и сва околна села устају на оружје и јуришају на наше војнике. Било је случајева, да су чак и секирама убијали војнике.

Али 20. септембра по подне већ су ое нападачи почели колебати, јер нападу наших трупа на Гури-Дервент садејствовао је и силан напад од села Жура, а и озго са Коритника кретао се један одред, који се пробио од Љум-Куле. Око 2½ часа по подне су већ поједине групе почеле одступати, а између 3 — 4 часа Гури Дервент је био у нашим рукама.

Тетовска колона, у јачини два батаљона 7. пука такође се појавила озго са Шара, а одред из Пишкопеје приближавао се Бицњу и на тај начин су Арнаути били потпуно опкољени.

Војска ових разбојника опкољена је по селима на нашој територији, а остатак је побегао кроз дивље и пусте гудуре Љуме, кроз које се само Арнаути знају провући и пребегао је преко Дрима.

И кад је наша колона почела гоњење, онда је по селима смирено дочекају мирни грађани, који грде арамије које им не дају мирно живети, љубе руке „команданту“, клањају се и теменају и стављају на услугу. А међутим то су баш они исти који су се пре дан два са пушком у руци кретали противу тих истих наших трупа и убијали наше војнике.

Ово је можда један од најподлијих и најбезочнијих народа, при томе су тако дивљачки, да кад су сами нестају страшни и опасни. Пре годину дана ми смо им дали све; дали смо им слободу — ону слободу за којом толики много и много културнији народи вапију, и примили их као равне себи. Ми смо их хранили, ми издржавали, јер су њихови крајеви сиромашни и пусти. И сад нам они овако враћају сва та наша доброчинства.

Кад је тако, и кад код њих не помажу човечанске мере, — онда, онда смо их морали у интересу опште српске ствари казнити и то врло осетно казнити

П.

Какав је српски војник

— Србин гине, ал' се не предаје —

У борби пред Штипом два наша пешадијска мајора, *Мирко Костић* и *Божа Стојковић*, показали су чуда од јуначтва. Њихове батаљоне Бугари су препадом напали и опколили их са свих страна. Развила се огор

чена борба. Храбри дринци били су засути пушчаном и артиљеријском ватром. Поред све храбрости и пожртвовање било је немогућно задржати непријатеља, који је био неколико пута јачи. После огорчене борбе од неколико сати један део наших војника пробио се кроз непријатељске редове, други је остао на бојишту.

Кад су се бугарске трупе приближале на неколико десетина метара, позвале су мајоре Стојковића и Костића да се предају. Обојца мајора у један глас грмнуше:

„Српски се официр, стоко бугарска, не предаје".

Обојица истовремено прислонише своје бронзане гране на слепочну кост и одузевши себи животе избегоше срамоту да постану бугарски заробљеници.

Нова Србија

— Резултат пописа становништва —

Према попису становништва, што су га у варошима које Србије извршиле војне власти појединих градова и ново-ослобођеном делу Србије имају становника:

Битољ 39.856, Скопље 47.384, Марков Прилеп 21.783, Призрен 21.244, Приштина 18.174, Велес 16.624, Тетовска 14.500, Нови Пазар 13.434, Охрид 11.038, Дебар 10.189, Тетово 10.070, Митровица на Косову 9354, Пљевље 7935, Крушево 7903, Ђевђелија 6000, Кавадар 5861, Вучитрн 5749, Кичево 5400, Криворечка Паланка 4893, Ресан 4756, Ораховац 4593, Сјеница 4539, Куманово 4421, Феризовић (Урошевац) 4405, Гостивар 4384, Струга 4120, Неготин 4050, Пријепоље 3355, Кратово 2020, и Нова Варош 2903. Овде недостаје још неколико места као Дојран, Гиљане, Прешево, Прибој итд.

Варошко становништво нове Србије износи преко 400.000 душа.

Ноћ решавајуће борбе

— На Коти 256. — Из дневника једног бубњара —

Један од најтежих момената доживљених у рату са Бугарима, једна од најстрашнијих ноћи, била је ноћ између 20 и 21 јуна. За психичку студију питања о личној егзистенцији, за студију хладнокрвности, храбрости, пожртвовања, ево примера! Ми смо се осветили од препада, Бугари су се разочарали препадом, ми искоришћавамо тај моменат. Треба армија припрема офанзиву, општи покрет и пребацивање преко Брегалнице. Кота 256. служи као ослонац одреда од два батаљона IV. и XVI. пука са две брдске батерије III дивизијске, као легија смрти за извршење задатка целе армије. Паређење је издато код села Сушева, покрет се предузима у 1 сахат по поноћи. Пре зоре Кота мора бити поседнута.

Штип је наш. Коме се укаже прилика да га обиђе, пре но што, доћи до Велеса, пређе камени мост пред њиме па Брегалници, у оној питомој и богатој долини која је набраздана и засејана бугарским пешачким и артиљеријским прјекцилима; хтео не хтео поглед мора управити на Коту 256. Не зато, што је природа нарочито обележила ту Коту, но с тога, што она потпуно заклања Штип и Брегалницу, тако рећи пред носом онога који у Штип долази. То је једна већа хумка, изникла у благим таласима, од дна ћувика, од којих је на једном стари штипски градић. Ето то је тај ниво на коме је било наших око 2500 пешака и топџија, 8 брдских топова и око 500 коња. Свима овим многобројним косама над Штипом које се конвергентно спуштају Брегалници, целом томе склопу, који је био маневарски ниво бугарске армије према нама, начичканим бугарским топовима који нас доминантно гађају у главу још од препада, требало је те ноћи подићи, подвући се и примити земаљски огањ и челик! То је била мишоловка, чију смо улогу ми претворили у бедем!

Без шума, тако рећи на прстима, цела та маса од људи, коња и материјала пошла је у 1 сах. по поноћи са сушевских висова, да је са времена на време тргну, предоче и појачају јој моментално забораваљену опасност њене улоге, два бедна бугарска рефлектора изнад Штипа. У 3 сахата јутра стигао се, пешаци су већ распоређени и утврђена, брдани су спремили обе своје батерије.

На хоризонту поздрављамо зору! Поздрављемо светлост, после ових 2 сахата физичког и душевног замора. Дубље дишемо и осећамо се јачи, оснажени, очекујући и дискутујући већ о предигри, развоју, свршетку, успеху... Посматрам уморена, испијена, неиспаваних, неумивена лица нашег војника. Чини ми се, да га руменило зоре крсти. Он удешава свој под мраком искошени наклон, обласе га и бусењем, као за изложбу, за оцену! На оно неколико већ обретених полузрелих кајсија дејствовала је најзрелије гране и мешкољи се његова рука!... Прошао је моменат размишљања, кад је он морао хтео не хтео да мисли о опасности, дошао давно нутељи. Сад је на коњу!

Бугарске комите од Новог Села и са градина откриле су наше присуство. Њихове пушке биле су сигнал свима бугарским топовима око нас да изору Коту 256., да је прошарају набацив масу муниције, да једва није кога од нас или од наших коња. Кота је била као запаљена, она је врила од пушке и топа, и у моменту када је Бугарин мислио да је сагорена и у темељу и покушао да јој загледа и у дно, његове прве набацајне редове поздравила је на 200 метара картечна паљба наших брдана. Кота је остала наша!

Најређи моменат за топџију и пристајка употребили су је картечна паљба, нарочито под оваквим околностима паљрнена. Живи огањ, хиљаде куглица и пиклени дуџан, који као бујица носи све што је пред топом. То су моменти, када се већ упада у батерију и када се мисли само на смрт! Живи сведок грозоте овога трептка биће оно неколико брдана, из чијих се уста и данас разлеже једини узвик:

„Картеч"!..

I.

Железничари у рату

— Отаџбина је са железничарима задовољна —

Железничари су у оба рата имали тешку и напорну службу, а железнице врло важну улогу. Железнице и особито много су допринели успесима српске војске на бојном пољу. Железнице су припомогле, да војска увек благовремено стигне тамо где је најпотребније. О улози железница и заслугама железничара у нашим ратовима могла би се писати читава књига. Место тога ми ћемо овде забележити једно кратко, али врло речито признање изречено им са најнадлежнијег места.

Шеф војно-железничке инспекције, у Врховној Команди упутио је железничком удружењу, на дан његове славе, следећи тслеграм:

„Железничари, срећна вам слава!! Данашњи светли празник дочекујете на ратишту као победиоци у борби, која данонотно траје осам месеци. Железничари, *Отаџбина је с вама задовољна*, она се с вами поноси, јер сте за њену славу и величину поднели велике напоре. Инспекција забележиће *златним словима ваш труд и ваш успех, потомцима за пример, вама на славу!* Нека вас патрон ваше установе ободри на истрајност до краја. Живели!"

Наш највећи губитак

— Погибија пуковника Радомира Аранђеловића један је од највећих губитака у рату с Бугарима. —

Иронија српско-бугарског савеза добила је опи пљиву и вечиту инкаријацију у мародерском убиству ко манданта IV. пребројног пешадијског пука, потпуковника Радомира Аранђеловића. Истина, ово што се збива на Балкану од 17. јуна, историјска је иронија на идеју братске љубави и солидарности Срба и Бугара; али је ипак грозна смрт Аранђеловића најречитији израз те ироније.

И ако је публиковано много података и детаља о борбама српске војске, ипак је до данас дата врло бледа слика јунаштва и способности Радомира Аранђеловића. Као мајор и командант I батаљона у VII. пуку другога позива, скроман, повучен веома доброга срца, обожаван од својих војника, Радомир је дели-

Из Нове Србије

Митраљеска на Косову: На пазару.

вао све до учешћа српске војске на Једрену, где је после примирја примио команду над четвртим пребројним пуком, који је имао врло тежак задатак при опсади Једрена.

И ако до јуриша извршеног на Једрена 11 — 13 марта његов пук није имао битака са Турцима у великом обиму, ипак се и из тих малих сукоба могло да види, да је Аранђеловић и врло способан командант и врло храбар војник. Јуриш на Једрене пак била је платформа, на којој се показао Радомир у пуном сјају своје способности и храбрости. Неколико дана после пада Једрена говорило се само о његовим подвизима, његовој присебности; он је умео да проведе свој пук кроз најсвеће перипетије очајне борбе од тридесет часова и да изађе из ње са неве ватно мало губитака.

По распореду трупа за напад на Једрене Аранђеловић је имао да наступа као крајње десно крило дунавске дивизије II позива долином реке Арде, одржавајући лево везу са деветим пуком, а десно преко Арде са осмом тунџанском дивизијом. Овом последњом је командовао бугарски генерал Кирков. Терен којим је имао да наступа пук Аранђеловићев био је раван тако да се на њему није налазио ни један природни заклон. Да би читаоци могли да створе што верниј слику терена послужићемо се једним поређењем. Ако замислимо да се Турци налазе укопани у београдском горњем граду где је зграда Главног ђенералштаба, а са фронтом према подофицирској школи, онда је равница у доњем граду, где су касарне, слична равници на којој је описао Аранђеловић са својим пуком. Правац наступања био би од јеврејске махале ка Сави. Тешкоћа положаја лежала је у томе, што је Аранђеловић био изложен не само ватри са фронта према себи, већ и много опаснијој ватри са узвишења на левој страни Чувена Бела Могила, око које је проливено толико српске крви, налазила се према пуку Аранђеловићевом на оном месту, где су бараке у горњем граду, у којима је сада болница.

Кретање је почето у три сата ујутру. И кад је освануо дан, Аранђеловићев се четврти пребројни пук налазио у продужењу десног крила Беле Могиле, тако да су Турци са Беле Могиле могли да сипају ватру право у бок његове војске Али је Аранђеловић још пре сванућа тако идеално укопао своју јединицу да је страховита турска ватра целог дванаестог марта и са фронта и са бока нанела његовом пуку минимум штете. Једна турска батерија гађала је цео дан у ровове његове војске, тако рећи без успеха.

Кад је Аранђеловић рапортирао својом команданту да је стигао на линију одређену му наредбом, јавио је у исто време да тунџанске дивизије која је требала да наступа паралелно са њим, нигде нема: да противно наредби, по којој има помоћу одређених знакова да одржава везу са њим још никаквог знака живота од ње није добио. 12 ог у подне јавља Аранђеловић своме команданту дивизије поново да тунџанске дивизије још никако нема и молио је да се пита командант блокаде генерал Иванов, где је та дивизија, која треба да привуче на себе непријатеља са десног крила и да је његовим изостајањем његов пук, који је према томе испао и сувише напред, изложен ватри са фронта, левог бока и десног бока, који не видећи пред собом непријатеља почиње да обасипа страховиту ватру на њега.

Тунџанска је дивизија изостала за пуних дванаест сати, те је Аранђеловић морао да прими на себе непријатељску ватру, коју је она требала да привуче. Из те ситуације извео је Аранђеловић као што већ рекосмо, свој пук са невероватно мало губитака.

О улози, коју је Аранђеловић са својим пуком и као у српско бугарском рату, не можемо још да пишемо али једно можемо читаоцима да саопштимо. Он је са својим пуком имао задатак сличан задатку шумадијске дивизије првог позива, то је био летећи пук који се невероватном брзином кретао са једне позиције на другу, где год је била потреба за појачањем. Од првих дана сукоба са Бугарима у војничким круговима се говори о Радомиру Аранђеловићу као једном од најспособнијих команданта пукова. Командант дунавске дивизије се поносио двојицом младих официра: Радомиром Аранђеловићем и др. Тошом Павловићем. У официрским је круговима било неподељено мишљење да ни у најбољој војсци на свету нема бољих команданата пукова, но што су се показали у последњим балканским ратовима: Масаловић, Маливој Стојановић, Ђура Докић, Аранђеловић и још неколико већином млађих официра.

Врховна команда јавила је, да је Радомир Аранђеловић прво рањен од бугарског куршума, а затим

онако рањен прободен бугарским бајонетом. Убили су га војници бугарски у место да га рањеног однесу у најближу болницу. То су недело урадили баш они Бугари са којима је требао раме уз раме да се бори при јуришу на Једрене и чији је кукавичлук имао он да осети са својим храбрим војницима.

Варварске убице потпуковника Аранђеловића можда и не знају да су убили човека, који је био сведок њиховог кукавичлука на Једрену. Да су знали варвари ко је Аранђеловић можда би заболи још тридесет бајонета у његове груди, можда би на њему извели сва остала зверства, која су тако обилно применивали у овоме рату.

У анналима наших ратова забележена је поред херојске смрти потпуковника Глишића трагична смрт хероја Аранђеловића. Пет стотина турских лешева покопаних на Сртвици у Младом Нагоричину рањени су за погибију Глишићеву; а сен Аранђеловића устаће из архиве дунавске дивизије и позива и гониће варваре из туђанске дивизије, као што је сен седога Мора гонила незахвалног сина.

Др Војислав Н. Бајкић.

Наши заслужни родољуби

ЂЕНЕРАЛ Драг. Франасовић

председник српског црвеног крста

На челу прошлога броја донели смо лик многозаслужног старог ратника нашег, ђенерала *Драгутина Франасовића*, неуморно вредног председника главног одбора српског друштва Црвеног Крста, које је стекао неувеле заслуге у два последња наша рата. У чланку о деловању нашега Црвеног Крста ми смо с мало речи истакли велике његове заслуге за колосалне успехе Црвеног Крста.

Ђенерал Франасовић се као дете поморског капетана Фрање родио у Цариграду 5. децембра 1842. године. Као лепо школовани двадесетогодишњи младић ступио је у војску 28. априла 1862. године, а 16. фебруара 1867. године произведен је за потпоручника. Први српско-турски рат затекао га је као тек произведеног капетана друге класе. Одређен је био за ађутанта главног команданта тимочке војске и као такав учествовао је у свима борбама око Зајечара у току августа месеца, а од септембра до примирја учествовао је као ордонанс официр при тимочко моравској војсци у борбама око Кревета.

За показану храброст и војничке врлине у првоме рату Франасовић је добио 10. октобра 1876. чин капетана прве класе, и ако је у другој класи био само девет месеци, а већ после 25 дана унапређен је и за — мајора. Уз то је одликован сребрном медаљом за храброст и Таковским Крстом с мачевима.

У другоме рату је као одличан официр био за све време у штабу Врховне Команде.

У српско-бугарском рату није учествовао јер је тада био као посланик члан владе и посланик на страни.

После другог рата био је неко време командант 9. батаљона стајаће војске, а 1879. је постао Књажев ађутант, уз коју је дужност 1883. постао и помоћник начелника штаба команде активне војске. Године 1885. постао је изванредни посланик и пуномоћни министар Србије у Риму. Први пут је министар војни постао 1885., а иностраних дела 1886., па је то био неко време и 1887. Пралском абдикације Краља Милана био је заступник председника министарског савета и министар војни и за тим је постао члан Државног Савета. Године 1890. пензионисан је; по збацивању краљевског намесништва у првом кабинету Краља Александра 1893. постао је министар војни, да за мало опет оде у Државни Савет. Министар војни поново је постао 1895. године, 1896. стављен је на расположење, а 1900 пензионисан је и почаствован положајем Канцелара Краљевских Ордена. По молби је 1903. и те дужности разрешен.

За заслуге своје награђен је многим високим нашим и страним орденима. Између осталих одликовања има и звезду Белог Орла другог степена, високо и врло ретко одликовање у нас.

У ранијим ратовима као борац и војсковођа а у последњим као орај, који се најпаше старао о неви и нечеву рањеника ђенерал Франасовић достојно се одужио мајци Србији, која ће име уваженога седога ветерана нашег бележити на најсјајнијим страницама своје нове историје међу онима, који су највише допринели, да Србија с сравнено мало жртава обнови славу Душанове царевине.

Староме ђенералу, коме терет година не смета, да о младићском сјајом подноси напоре, који би били терет и за много млађе људе, наша захвалност за његову уздупу службу Отаџбини, којој његове услуге требају још за много дета.

Осветници Косова и Славнице

ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК † Живојин Марковић
под ик у 12. пуку цара Лазара
Славно пао на Жедиловачкој Коси.

Јунак Живојин поникао у престоници Лазаревој и с пуком који носи име Косовскога Мученика Цар Лазара пошао је са шумадијском дивизијом право на Косово ослободио с друговима Косово од петстолетна ропства, пронео српску заставу до Адрије и јуначки је као прави витез и Србин, светећи Славницу, пао на Жедиловачкој Коси 6 јула од небраћа Бугара.

Слава јунаку славно палом!

Жртве своје дужности

— На бранк Отаџбине пала интелигенција —

† Прота Сава Кезић

Дочекавши остварење вековног сна српског народа и младићских својих идеала, за које је учествовао у четири наша рата, стари борац и добровољац, војни протојереј *Сава Кезић* пао је на свршетку српско-турског рата као жртва најсавеснијега вршења своје пастирске и војничке дужности. Он који је с крстом у једној, а мачем у другој руци узео учешћа у првом и другом српско-турском рату као и у рату с Бугарима 1885. године није могао одолети своме срцу јуначкоме, а да не узме учешћа и у рату, који је наговештавао слободу свему Српству под Турском. И ако под тежетом година он је с младалачком енергијом опет у редовима српских војника прешао преко границе и пратио војску чак до Битоља, сокољи соколе када год је лепом речи требало подићи дух код њих А прота Сава био је један од најречитијих наших свештеника и један од најслађих војних беседника. Његове српске речи, које су вазда одисале силином родољубља, увек су српски војници срцу примали и оне су често биле прави мелем силним ратничима нашим.

Издржавши све ратне штрапаце у рату с Турцима до краја његово стасро тело је било много изнурено. По свршеном рату пао је у постељу из које се више није дигао. Умро је задовољан, јер је доживео, да се границе Србије помере до под Дојчинов град и на Јадране, а за те идеале он је цео лог свога живота живео и радио

† Поп Драгољуб И. Поповић

Вредни капелан мозговски, у срезу алексиначком, поп Драгољуб И. Поповић, умро је 4. септембра од колере у своме месту. Покојник је био млад и силно одушевљен за наше националне идеале те је као добровољац узео учешћа у оба наша рата.

† Ђорђе Ј. Ђуковић

ОКРУЖНИ ШУМАР ИЗ КЊАЖЕВЦА

Одазивајући се својој српској дужности и овај вредни и способни наш чиновник и честити брат Босанац пошао је на бојно поље, да се по своим силама одужи Отаџбини и помогне покајању Косова. Издржао је срећно све напоре у два рата и када је пошао кући, ослобођен војне дужности, на путу га захвати колера којој је подлегао 9 августа у Скопљу, где је и погребен. Пок. Ђорђе био је један од најшколованијих и најбољих шумара, те је смрћу његовом много изгубила не само породица но и струка, у којој је мало таквих преставника.

† Михаило Раковић

У Куманову је једно време беснила колера, која је поред других скупоцених жртава 24 јуна прогутала и *Михаила Раковића*, младог човека, који је много обећавао. Као асистент хемије на Универзитету Раковић је био одређен на војну дужност као апотекар при војној болници у Куманову, где је с највећим маром најсавесније отправљао своју тешку дужност, док као жртва своје савесности није изгубио свој живот у 27 години бујне младости. У њему је не само породица но и Отаџбина изгубила једну снагу, која није стигла да се развије, а која би била од користи себи и народу.

† Михаило Раковић

АПСОЛВИРАНИ ФИЛОЗОФ И АСИСТЕНТ ХЕМИЈЕ НА УНИВЕРЗИТЕТУ

† Живота И. Лукић

УЧИТЕЉ ИЗ МИЛОШЕВЦА

Као интелигентан син народа, који је годинама омладину васпитавао и улевао им дух Косовски да спремни дочекају велике дане, које преживесмо у ова два рата, Живота је знао своју дужност и као војник вршио ју је онако како су је вршили сви свесни синови ове земље. Срећно је преживео оба рата и вратио се са војне дужности из Битоља у своје родно место Милошевац, у округу смедеревском, где га после два дана сруши колера коју је собом донео са бојишта поља. Умро је у 45. години 28. августа. Живота је син био народнога посланика Иснята Б. Лукића и био је не само одличан учитељ но и врло агилан јавни радник, те је био један од најугледнијих људи у својој околини, која је искрено ожалила смрт омиљеног у народу учитеља Животе.

† Синиша Стевановић

ПИСАР СРЕЗА ЂАКОВИЧКОГ

Први наш државни чиновник у новим крајевима, који је од зликовачке арнаутске руке пао као жртва своје дужности јесте млади писар среза ђаковичког *Синиша Стевановић*, који је на две недеље пред арнаутску побуну од зликоваца мучки убијен 24. августа 1913 на вршењу своје службене дужности у једном селу у кући самога кмета. Као војник Синиша је с пуно добре воље и одушевљења поднео све ратне штрапаце, а као први чиновник у начелству ђаковичком много је допринео умирењу онога осинога гнезда, које му је напак дошло главе Мртво тело честитога државнога службеника покопано је веома свечано у ђаковичком гробљу, одакле га је ушвељени отац Миладин, учитељ у пензији и народни посланик, пренео у Пожегу, где је погребен уз учешће огромне масе народа из града и околине 23. сепг.

Народ, код кога је писар Стевановић, остао у најлепшој успомени, почео је скупљати прилоге и скупљена је већ златна сума са којом ће се подићи споменик Синиши на месту његове мученичке смрти.

Синиша је био одушевљен Србин и вредан и способан државни службеник

† Светислав Ж. Петровић

УЧИТЕЉ У КЛАДОВУ

На дан 22. августа преминуо је у 37 година у алексиначкој болници Светислав Ж. Петровић, учитељ у Кладову и комесар муниционе колоне тимочке дивизије другог позива. Светислав је са тимочком дивизијом другог позива издржао оба рата и враћајући се, по свршеној демобилизацији, са војне дужности своју кући опака болест га задржа у Алексинцу, где је после кратког али тешког боловања преминуо не видевши свој красни пород, два сина и три кћери. Из пажње према војнику, који је на олтар Отаџбине приложио свој живот алексинчани су га у великом броју и на свечан начин испратили до вечне куће.

† Војислав Т. Прокић

СВРШЕНИ ПРАВНИК

Млади Воја тек што је завршио своје студије на правном факултету нашег Универзитета и свио своје гнездо у дому свога родитеља, попа Тодора, пароха забојничког, пошао је у свети рат за ослобођење Српства испод турског ига. Као писар у штабу трећег ар-

мије Воја је учествовао у оба рата, док га 9. августа не покоси онаки тифус у Велесу, где је и погребен. Пок. Воја је синовац проф. д-ра Божидара Прокића, државног архивара, а син једнаи пола Тодора који је такође у овим ратовима учествовао као примеран пуковођа шумадијске дивизије другог позива. Војислав је био идеалан младић за чијом ће прераном смрти зажалити свако ко га је познавао.

† Поп Михаило М. Јеврић

Вршећи ревносно и савесно своју тешку пастирску дужност на бојном пољу поп Михаило Јеврић је погинуо ноћу између 2. и 3. јула у аутомобилу на путу из Велеса за Штип. Пок. поп Михаило као пророк из Звездана код Зајечара, био је одређен за дивизиског свештеника тимочке дивизије другога позива, са којом је извршио оба рата вршећи с пуно преданости своју свештеничку дужност, све док на вршењу дужности није и главом платио. Јеврић је долазио у ред наших најбољих свештеника, те је као такав био и почасни члан духовнога суда епархије тимочке. Сахрањен је у Велесу са почастима, које припадају јунаку, који је пао на бранику своје Отаџбине

Слава им!

Сени † Радомира Аранђеловића

— Ђеневарског интернираног, јуначког потпуковника прид. својим пријат. 9. јула пре заузећа Гевгелијског —

Драги Радомире,

Теби Радомире, који си умео са више жара љубити и волети своју Отаџбину но своју верну љубу, но своју рођену децу, но своје старе и добре родитеље, милу браћу, сестре и пријатеље;

Теби, који си само за своју Отаџбину живео, који си на бранику за њену част, славу и величину и живот свој жртвовао;

Теби велики јуначе посвећујем ово некмнико редака.

Мој добри и идеални Радомире, ти си на жртвеник Отаџбини своју принео оно што је човеку најдрагоценије — живот свој! Али је та твоја жртва нама — пријатељима и рођацима тешко пала; нас боли и сама помисао да више никад нећемо видети нашег доброг, веселог, пуног духа и хумора Рашу, јер смо те много волели. А ко не би волео тако велику, идеалну и покрену душу какву си ти имао, тако племените срце какво беше твоје и тако великог родољуба какав си ти био. Твоје зреле мисли и разговори, које си са својим друговима и пријатељима често водио, били су искључиво о добру, величини и напретку твоје Отаџбине.

Ти ниси само мислио и говорио, него си и радио и стварао планове, како би се те твоје велике и патриотске мисли могле што пре и у дело привести. И ето твоја велика и племенита душа није била толико срећна да види ни половину твојих идеала остварених. Ти си у ватреној жељи за њиховим остварењем похитао и живот свој пре времена жртвовао; твоја јуначка и мученичка смрт то нам је најбоље доказала.

Нека ти је за то вечна слава, велики јуначе! Твоје родољубље и поштовање нека служи за пример и углед млађим поколењима, велики Србине! Ти си заслужио признање и благодарност на вечита времена од свога народа.

Слава ти.

Гроцка, 15 јула 1913. г.

Проф. Инж. М. Вељковић

Српска војска

— Оцене страних стручњака —

Немачки капетан *Персијус*, специјални ратни дописник „Берлинског Тагблата", који је имао прилике да на делу посма нашу војску овако суди о њеној вредности:

„Општи утисак, који човек добија о српској војсци, *је изванредан*. Људи, који су ми још у Берлину говорили, да су српске трупе добре, *да су најбоље на Балкану*, имали су потпуно право. Војника је заиредно издржљив. Ово што сам код маршевања не чуо, већ позитивно утврдио, просто ме задивљује. Овде треба узети још у обзир рђаве путеве. Највећа маршева, држим, били су код трупа 70 километара за 24 сата. Наравно, пртљаг који људи носе са собом, знатно је лакши у поређењу са руским. Даље, много лакше се маршира у опанцима него ли у некаћним тешким чизмама. Становништво је навикнуто на ову обућу.

На другом месту, српски војник нема великих прохтева и скроман је. Меса има свуда у изобиљу.

Осим меса, војнику је за његову исхрану потребан још само хлеб. Свака скоро трупа је снабдевена пољским пекарницама. И код команде сам се могу видети многа кола натоварена хлебом.

Пијане војнике сам срегао врло ретко. Србин пије своје не баш тако јако вино умерено и иначе уз турску кафу. В јници седе по гостионицама, певају песме, разговарају се са пријатно вике, али о ружним ексцесима чује се по нешто врло ретко. Уз то треба знати, да је сада ратно доба, када наравн узак обруб, дисциплина слаби, једном речи, сви рђави инстинкти се пробуде у човеку. Најзад о дисциплини и образовању војника остаје да се каже — тако ми се чини — да официрима мора бити дако ло начине добро војнике од оних сналжних, и надржљивих људи, који ни у ком случају не заслужују непријатељство.

Ја сам још раније јавио да коњица важи као одабрана трупа. Њезин коњски материјал, већином скупи мађарски, је доиста диван. Војници јаше врло добро. Од нарочита ми су на коњима.

Колико могу да судим, *коњица се показала изванредно*. Људи су седели сасвим сигурно у седлима, а коњи су и у касу и у галопу правили одличан утисак. Уз то, пртљаг мора бити баш тако лак. Осем човека, карабина, масивне сабље и осталог, носе се на седлу и завезивају уметна у платно."

Један француски официр, *пуковник Фурније*, француски в јни аташе при српско) војсци, био је одушевљен као и генерал Ер, као и сви они који су пратили ове знамените ратове. Он је лично написао Борбиу ове редове:

„Вратио сам се из рата у Македонији, *неубуњен дивљењем према српском војнику*. Храбар, дисциплинован, надржљив он подноси с чашу све тегобе и оскудице у једнозме рату у коме су материјалне погодбе изванредно суровс и тешке; он је вршио своју дужност са самоодрицањем и прожет најчистијим родољубљем.

Његови официри, у које је он имао апсолутну веру и који своју власт врше с толико благонаклоњена колико и строгости, *показали су се на висини свога тешкога задатка*.

Њихов дух за офанзиву и снажан пример који су они увек давали својом личношћу, запосећи своје војнике у борбу и подносећи исте заморе и оскудицу, били су најважнији чиниоци брзог успеха српске војске.

Обука артиљеријских официра, коју сам имао прилике најближе цениги, и вештина с којом су они умели употребити свој одличан пољски материјал, објаснила ону важну улогу коју је ово оружје имало у разним биткама, нарочито у оној код Кумановa.

Био сам изненађен и одличном организацијом и успехом коморе."

Осветници Косова и Сливнице

Пешадијски мајор САВА Ђ. МАЦИЋ
СЛАВНО ПАО КОД СУШИЦЕ 17. ЈУНА

Србин јунак над јунацима

— Рус о Црногорцима —

Угледни руски лекар д р Константиновић, који је неколико месеци лечио црногорске рањенике на Цетињу и о своме раду и проматрањима слао извештаје Друштву Словенске Узајамности у Петрограду у једном од тих својих извештаја, између осталога, овако карактерише црногорске рањенике:

„На свету има много људи који могу врло много да трпе, али их доиста нема оваквих као што су Црногорци. То нису људи већ нешто налик гвозденим машинама којима управља човеков дух. Када сам рекао једном Црногорцу да ће му бити врло тешко без хлороформа, Црногорац је одговорио, да је њему место хлороформа довољно сазнање: да мора бити јунак. Има страшних операција, сасецања читавих половина лубањских, откривање мозга.. Сви Црногорци налећу у борбу као тигрови и ни један се не предаје у ропство. Црна Гора — то су масе стења а над њима орлови, њихови бранноци. Црногорка — та мученица — ради најтеже послове; у ње су жуљеви по грбини, јер она на леђима својим носи и дете, и песак и камење".

ШТАМПАРИЈА Наумовић и Стефановић, Београд, Чика-Љубина ул. бр. 8. Одговорни уредник: Ст. Ив. Шиферић.

Број 35. БЕОГРАД, 3 НОВЕМБРА 1913. ГОД. Година I.

БАЛКАНСКИ РАТ

Број 20 пара

Број 30 филира

У СЛИЦИ И РЕЧИ

УРЕДНИШТВО: Тргу Призренско-косовске Александра број 2.

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ. ШИЈАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Осветници Косова и Сливнице

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

† АЛЕКСАНДАР ЗАФИРОВИЋ

ВОДНИК 3 ЧЕТЕ, I. БАТАЉОНА, II. ПУКА КЊАЗА МИХАИЛА

Подлегао ранама тешкама пред Штипом

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

† МИЛУТИН НИКОСАВЉЕВИЋ

КОМАНДИР ЧЕТЕ У XI. ПУКУ КАРАЂОРЂА

Славно пао на коти 550.

Краљ Никола својој војсци

— Божићни поздрав —

Никола Краљ Црне Горе упутио је својој храброј војсци на Бадњи дан 1912. ову честитку:

Храбри моји војници!

Дуж цијеле ове бурне и пуне узбуђења јесени под ведрим ми небом стојите, Моји витезови, са оружјем у руци, да ослобођавате што још нисте ослободили, да освојите што освојили нијесте, да домовину проширите донде док право имате проширити је. Ни чести бојеви, ни чести покоји, ни зло вријеме, ни труд, ни муке, вашу челичну вољу не ослабише. Пошто витешка рука драге нам браће из Србије поджеже најсјајним пламеном плачуће канџело светога храма Грачанице на Косову, пошто ви великољепно освијетлисте Високе Дечане и Свету Патријаршију за наступајуће Христово Рождество, ви сте ми исто чили данас као и оно јутро кад неуспрашено први заврнсте борбу са турском царевином.

Ја се поносим с вама, витезови Моји, јер сам опојен вјером да сте кадри бити још величанственији у могућим искушењима такве ли се ко нашијех права и спори ди нам сјести на огњишта вашијех ђедова и Мојијех предшаственика Немањића, Гребљановића, Бранковића, Балшића и Црнојевића. Сјести на њихов пријеклад, окупити се око њиховијех гробова — то је и наша дужност и наше неоспорно право. За то изгинути било би нам слатко. А доживили се то без изненадних жртава, захвалићемо Богу, па ћемо други Божић по милости његовој славити у миру и тишини у својим домовима, међу својим породицама, свијећама у руци место смртносног оружја, које данас држимо. С срдачно вам било Бадње вече Владике Данила, Црногорци Моји! Срдачно вам било и ово Рождество Христово које под шаторима славите! Срдачно вам српски Бадњаци, које ову годину под ведрим небом налажете! Књаз Престолонаследник и његова браћа Мирко и Петар изручиће вам Мој срдачан поздрав и Мој очински благослов, а Ја и нејач ваша славићемо овамо Божић са милом помишљу на вас и жељом да се овај крвави рат што прије сврши и да нам најсвјежије и најљепше лаворове отуд донесете.

Цетиње 24 децембра 1912. Никола с. р.

Јуначка смрт војводе Спасе Гарде

— Пред Мариовим Прилипом —

На Мукосу су Турци дали први озбиљан отпор бранећи Прилип. После Мукоса долази Присат, па онда улазак наших трупа у Прилип и најзад борба на Бакарном Гумну.

Мукос је велики вис, крш, који је бранило око 10 000 Турака са два топа. С наше стране било је око 90 четника под вођством капетанз сада мајора Војина Поповића, затим је било два батаљона војске са седам митраљеза. Међу четницима је био и *Спаса Гарда*, војвода који четује већ 7—8 година.

Било је ужасно хладно. Нападао је дебео слој снега. Предстраже се сукобе предвече, на два три дана пред улазак наше војске у Прилип, и бој се одмах отвори. Наши су кидисали и не знајући колики је непријатељ пред њима. Муку су имали по снегу и мразу. Од седам митраљеза свега су два радила, а пет нису могла, јер их је требало откривити.

Наредише нашима да отступају, да не би гинули у залуд.

Регуларна војска се повуче, али четници наставише борбу до сутра очекујући потпору. Наши се сасвим повукоше, само Спаса Гарда не хтеде. Он је био вољан још да кидише. Стајао је на једној високој стени не обраћајући пажњу на зујање куршума око њега.

Одједном сруши се — куршум га је ударио по сред чела. Остао је на месту мртав

Истога дана наиђе наша војска потисну Турке одатле и отвори Сој на Присату.

Спасу Гарду не хтедоше комите да оставе у крвавима по ривеним снегом.

Неколико дана по његовој јуначкој смрти баш кад је био најжешћи бој на Бакарном Гумну четници су на рукама носили тело Спасе Гарде кроз Прилип. Прави ратнички погреб, уз цику пушака, уз звуке труба положено је војводино тело у гроб преко кога су одјекивали фијуци топовских граната.

Један гроб у Прилипу више и једна наша победа више. Четник, који је међу првима заметнуо кавгу за слободу Прилипа сахрањен је у томе месту у часу када су победне војничке трубе објављивале слобо ду српском Прилипу....

Црногорци осветници Сливнице

ПЕШАДИЈСКИ ПОРУЧНИК

† Јован Б. Лопушина

СЛАВНО ПАО НА ВЕЛИКОМ ГОВЕДАРНИКУ

У крвавој борби која је вођена на Великом Говедарнику, јуначки је погинуо црногорски пешадијски поручник Јован Лопушина.

Храбри Лопушина вршио је тога дана четири јуриша на један положај. Приликом четвртог јуриша, Лопушина је са исуканом сабљом скочио у сред бугарског рова у коме су га Бугари дочекали и свога га исекли

Покојни Лопушина одликовао се у крвавим борбама охо Скадра. Он се показао достојним сином свога ога, сердара Бегана Лопушине, и достојним унуком славног и неумрлог народног јунака Вука Лопушине. За време ова рата био је командир чете. Међу официрима и војницима био је цењен и омиљен. Он је од свих Црногораца цењен као честит и врло храбар официр.

Нека је храброме Лопушини лака српска земља слободне Македоније!

Какав је српски војник

— Братска љубав —

Колико је силна братска љубав, прича један официр, и колико је има код нашег народа, најбоље се види из овога.

Неки од команлија злоупотребљавали су кола, па су зато пооштрене наредбе за казне.

Једног команлију ухватише да у колима има два пода, те је тако у пола смањио запремину кола. Замислите шта је тај команлија урадио. Код Битоља погинуо му брат. Он је узео његово тело положио у кола, покрио сламом, па преко тога направио још један под, те су кола била врло плитка. Свакога дана команлија је дизао лажни под и лице свога брата покривао ледним крпама. Хтео је, да од Битоља однесе брата код Ужица и да га тамо сахрани.

Наредише му, да одмах скине леш с кола и да га закопа. Команлија је послушао — али с тешким срцем.

Требало је да команлија буде кажњен строго, врло строго, али није се његова погрешка ни достављала, забога, ко би имао срца да казни човека, који преноси леш свога брата.

Сутра дан поред друма дизао се један нов, леп гроб, ту је био сахрањен брат команлије. Свежа хумка пуна неког зеленила, а чело главе крстача са исписаним именом погинулог ратника.

Шумадијски и битољски Срби

— Последња књига † Милосава П. Куртовића, који је писао ка сам дан своје смрти. —

Бугарски лист „Блгарија“ донео је под горњим називом у своме броју од 24 септембра један окрањи, невероватни то јест скрз и измишљени разговор између једног српског мајора и једног битољског пиљара. Бугарски лист хтео је том врло бледом и штуром измишљотином, тако токорсе да докаже да се шумадинац и битољац нису могли да спразуму.

Противу таквих одвратних тврђења побуниће се сваки памтан и поштен Бугарин од Искра до Варне а камо ли да се не буни сваки Србин.

Ми немо тим поводом казати листу „Блгарији“ следеће.

I

У Битољском српском конзулату, службовали су као виши и нижи чиновници Срби који су рођени не само у Шумадији Алексинцу Београду, Смедереву, Крагујевцу него и Срби из Војводине, Далмације и Црне Горе. Херцеговине, Босне и Берана, па су сви ти људи без изузетка, умели и могли тако красно да се у говору разумеју и са сеоским сгановништвом око Битоља, да су писали читаве књиге о животу и обичајима битољских Срба

II.

Бугарска држава, међутим, навлаш је гледала да за чиновнике својих трговинских агентстава у Турској поставља људе који су родом из оних страна а само по већој нужди оне који су рођени између Искра и Варне.

Бугарски Велешко Дебарски Митрополит добио је 1899 године од Бугарске Владе за свог секретара човека који је рођен био између Искра и Варне. Велешки народ није тада у Митрополији ни прилазио секретару. Сваки је тражио да говори с митрополитом јер секретаров говор не разуме. То нам је још онда казивао главом млади и вредни и имућни велешки трговац г. Војницарев који је школован у бугарским школама. које је бугарска држава имала у Солуну.

Господину Војницареву име је Милан. Кад смо га упитали били зашто му је то име дато, он је рекао: зато што су симпатије у душама нашим за Србију, сви смо ми у истини чисти Срби. Срби су и у Вустендилу и у Самоводу. Сви Шопови нису ништа друго до Срби. Српско је до река Искра и Месте.

Господин Војницарев сетиће се тога разговора. Он је вођен у трпезарији руског конзулата. Надамо се да ће га он и сада и то јавно радо поновити.

III.

Кад је један Бугарин из Трнова, разговарао са попадијом старијега попа, бугарашкога села Љубанца код Скопља, попадија му је одговорила. Опрошћавајте господине, ми не зборимо и не разбирамо бугарски. То је било године 1901 у присуству руског новинара господина Амфитеатрова.

IV-

У ужичком округу постоји село Поникве. Истонмено село постоји и у Брегалничком крају.

Код Дубровника има село Сливница. Под тим именом постоји и село у Србији под Бугарском (садашња западна Бугарска).... Таквих је примера безброј.

У Ужичком округу, они конопи што се спуштају с обе стране товарног седла (самара) зову се прањице. Тако се ти конопи зову и свуда по јужним и југоисточним српским земљама које би Бугари без икаква права хтели да присвоје.

*

Нека Бугари упамте једном да је српско до Искра и Месте.

За овај мах нека је ово одговора доста занесеном листу „Блгарији“.

Дринске

КОСОВСКИ ОСВЕТНИЦИ

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН ПРВЕ КЛАСЕ

† СРЕДОЈЕ ЦВЕТКОВИЋ

СЛАВНО ПАО НА СКАДРУ.

Наше топџије

— Успех мајора Лазара Лазића —

Један учесник у борбама под Једреном прича нам о једном ванредном успеху наше артиљерије, што га је лично постигао артиљериски мајор *Лазар Лазић*, ово:

Око нас су пркосали мегери и хаубице, кад од једанпут се појави у бок наших положаја једна турска хаубичка батерија и поче пакленом ватром тући наше положаје. На њу отвори ватру једна тешка батерија, но није је могла пронаћи. Капетан Лазић замоли је команданта дивизиона, преко телефона, да му дозволи да једним топом проба ту непријатељску батерију. Командант му одговори да нема наређења а и далеко је те неће је моћи добацити. Капетан га наново замоли да проба на своју одговорност и командант му одобри. Капетан Лазић сигуран у себе помоћу звучка одмери даљину 6200 мет. и разорним зрнима ноћне гађати ту турску батерију. Сви смо имали дурбине и са нестрпљењем чекали шта ће бити. — Тај моменат ми очевидци никад нећемо заборавити кад видосмо како се по ваздуху на турском положају разлетеше ноге и руке. Са седам метка уништена је сва батерија. Одушевљење је међ нама било неописано и капетан на мах поста наша симпатија и наша дика. Командант му је најсрдачније честитао. Српски и бугарски официри у највећем одушевљењу су му честитали а пешадиски официри и војници су му још благодарили што их је спасио турске ватре.

Са задовољством бележимо овај лепи успех већ прослављене наше артиљерије, која ће се још више славити док јој је оваквих официра какав је сада мајор Лазић чију смо слику донели на страни 315, и његови другови.

Са бојиног поља: српска војска прославља на Мојкезу код Крива Паланке закључење српско-бугарског мира

Без мало пуну годину дана провела је српска војска на бојном пољу увек спремна да гине за Србинове идеале. Свакодневна служба у којој су сваког момента могли главом платити своју љубав према Отаџбини у многоме их је изнурила, па су сви радосно поздравили дан када је срећно и по нас успешно закључен мир са Бугарима. Одбацили су пушке и оштре сабље, дигли мртве страже и предстраже окупили се у једно коло, па ражањ бацили младу јуницу, спремили бардаке вина, да после десет месеци ратних напора један дан проведу без опреза, комотно и распојасо, јер непријатељ им није више на прагу, пошто су га храброшћу својом сатерали у мишију рупу.

Српске жртве за Бугаре

— Осветници Марчног погибље —

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† **Радован Л. Павловић**

Под зидинама тврдога Једрена подлегао је ратним тегобама млади учитељ *Рада Л. Павловић* 18. новембра 1912. године, у цвету младости у 20 година. По свршетку учитељске школе Рада је одмах ступио у војску и одслужио свој рок у коњици, у којој је произведен, по положеном испиту за резервног потпоручника. Пред рат је прекомандован у пешадију, а у рат је пошао као водник у 7. пуку другога позива. Био је одушевљен млад националиста, који је свесно и задовољно положио свој живот за величину и част Отаџбине.

КОЊИЧКИ КАПЕТАН ПРВЕ КЛАСЕ

† **Љубомир Милић**

У селу Каракасуму, под бедемима Једрена, у које су први ушли војници његови, напасно је 27. децембра 1912 године преминуо, под теретом ратних мука, коњички капетан **Љубомир Милић**, командир ескадрона у тимочком коњичком пуку првог позива. Погребен је у Каракасуму код грчке цркве. Био је одличан официр и примеран старешина, те је од војника и другова искрено ожалљен.

Слава им!

Жртве своје дужности

— На бранп Отечества пала интелигенција —

† **Милутин П. Татић**, адвокат

РЕЗЕРВНИ СУДСКИ КАПЕТАН

Хиљаде вредних и одушевљених српских бораца оставише кости своје у Старој Србији, Македонији, на Једренским и у Тракији, заложивши ево, живот, да ослободе своју поробљену браћу. Стотине рањених не преболеше тешке ране ни у кругу своје миле породице која је чинила све да их извида. И они, које је смртоносно оружје у рату поштедело, враћајући се кући заражени опасним болестима умиру, као жртве свете и благодарне идеје ослобођавања своје поробљене браће.

Жртвом те идеје, постао је и *Милутин П. Татић*, адвокат из Београда, који се преболан вратио из Битоља, да тешко намучен испусти своју племениту душу, под кровом своје куће 19. децембра 1912., у 38. години.

Пок. Милутин био је веома симпатичан човек, кога је волео сваки ко год га је познавао. Одан друг, веран пријатељ, добар човек Милутин Татић је био омиљен у свима круговима у којима се кретао и смрт овог гостољубивог и племенитог човека искрено се коснула срца небројених његових знанаца.

Губитак је ненакнадан и породици и другству. Једина утеха ожалошћенима је помисао да се за ово годину затворио гроб над неколикими хиљадама српских

На живота заробљеника: Заробљени бугарски војници у београдскоме граду примају ручак.

У борбама с Бугарима ми смо заробили велики број њихових војника, нарочито из 13. и 26 пука њихове најбоље Рилске дивизије, која је била у саставу четврте бугарске Ковачевљеве армије. Ови су војници извршили мучки напад ноћу између 16 и 17 јуна, али када су пали робства наши су са њима врло човечно поступали, испољавајући и ту величину душе српског народа, који је у овим ратовима истакао све своје врлине, као неустрашимо храбар ратник, који смрт презире и не боји је се и као душеван човек према побеђеном противнику, у коме више није гледао непријатеља но — човека у чијој је несрећи саучествовао. Наша слика представља живот заробљеника у београдскоме граду, из кога су отишли с хвалом на уснама за човекољубље и хуманост српску.

синова у најбољим годинама и да је пок Татић умро пошто је послужио својој Отаџбини и пошто је видео Србију онакву какву је нисмо видели 500 година.

† Д-р Благоје Николић

САНИТЕТСКИ ПУКОВНИК

Ратне тегобе лишиле су српску војску и овог одличног санитетског официра, који је, и ако слаб, ревносно вршио своју тешку дужност док под силним теретом и сам није пао, да му више није било помоћи. Свесен своје дужности и веран свој лекарској заклетви д-р Благоје је у почетку српско-турског рата корисно послужио Отаџбини и оним њеним синовима јунацима, који су у крававим борбама добили рана. Напорна служба га је изнурила, његово нежно здравље је урнисано, али се он на све то није осврнуо док га немилосрдна смрт није готово изненадно покосила.

† Д-р Стеван Матић

САНИТЕТСКИ ПОТПУКОВНИК

Пошто је изгржао све страхоте првога рата напрасно је у Зајечару 4. јануара 1913. преминуо санитетски потпуковник *д-р Стеван Матић*, чије је тело пренето и сахрањено у Београду. Био је спреман и савесан лекар, чија смрт значи осетан губитак.

† Милутин Ценић, адвокат

Загорински адвокат *Милутин Ценић*, који је као војни обвезник учествовао у походу пре ариије чак до Битоља, подлегао је ратним тегобама и 13. новембра преминуо у Битољу, где је и погребен. Пок. Милутин био је од младих школованих људи, који су искрено предани националној идеји, за коју је и свој млади живот положио.

Слава им!

Учитељи јунаци

— Живот за Отаџбину —

РЕЗЕРВНИ НАРЕДНИК † Петар Пешић

Првога дана борбе на Битољу јуначком смрћу пао је, 4 новембра 1912. године одличан учитељ из Смрдана, резервни пешадијски наредник *Петар Пешић*, водник у II пешадијском пуку другога позива Недићеве моравске дивизије. Пешић је учествовао у борби на Мердарима, где је његов пук потиснуо Арнауте, одликовао се у бици код Кичева, одакле је, надвладавши све тегобе једног величанственог и тешког војничког похода стигао на Битољ, где је смело, херојски вршио свој задатак и смрћу јунака пао од турске гранате у очи дана када је дефинитивно уништена она турска армија, која

је оперисала противу Срба. Пао је у 35 години, после петнаест година одличне учитељске службе, оставивши удовељену супругу и неизбрицуту сирочад, да се поноси гробом и диче успоменом свога друга и родитеља. Пок. Пешић био је одличан ђак учитељске школе, способан учитељ, вредан јавни радник, примеран грађанин, одличан родољуб, који је свесно свој живот дао за велику идеју.

РЕЗЕРВНИ НАРЕДНИК † **Александар Михајловић**

Српско-бугарски рат стао је Србију и српски народ огромних и тешких губитака. Међу најидеалнијих и најинтелигентнијих људи изгубила је Србија. У те незаборавне губитке наше, пада и херојска смрт идеалног *Александра — Аце Р. Михајловића*, учитеља на Рогојевца, који је био тешко рањен у борбу од 18 јуна на Овчем Пољу, а 19 јуна 1913 умро у Скопљу од за добивених рана.

Александар је учитељевао свега 2 године: у Новом Милановцу и последњи пут у Рогојевцу. У јачој чети га је затекла мобилизација и пошао је у рат да се бори против Турака за величину и уједињење Србства. Отишао је да се бори за идеју националиста чији је он био убеђени пропагатор. Његова смрт је страшан пораз за његове честите родитеље, који су у Аци гледали идеал свога живота и остварен сан својих родитељских жеља.

Као учитељ Аца је спадао у ред најодличнијих учитеља, какви су Србији у ово време били најпотребнији. Још прве године свога учитељавања ступао је у друштву са једним другом књигу: „Нови Предавач", која садржи велики број обрађених предавања и на свих наставних предмета, који се предају у основној школи Превео је чувено педагошко дело Сквирцова „Записи из педагогике". Сем тога сва је смрти је радио на нашим педагошким листовима.

Аца ће вечито живети у сећању свију оних који цене жртве за Отаџбину.

Из опсаде Скадра

Бечерал Петар Бојовић, командант српског Прекоморског Корпа и Есад Паша Топтани главни командант Скадра, са српским, црногорским и турским официрима после предаје Скадра

Како јунак умире

— Срби се не боје смрти —

Пред Кумановом борба ужасна. *Миша Стојковић*, поручник командир 4 чете. 2. батаљона, 7. пука Краља Петра (слика на 44 страни) са сабљом у руци соколи своје војнике, који су полегали и осули плотуне на непријатеља. Миша шета поред војника, посматра догледом непријатеља и издаје заповести. Одређује даљину, положај, храбри своје људе. Војници му говоре:

— Лезите г. поручниче, погинућете.

— Пали! одговори поручник.

— Склони се, пашћеш, говоре му другови.

— Војници, ви сте Срби, покажите се сад шта вредите, одговара на то јунак. Ни молбе ни преклињања не помогоше. Храбри поручник остаде стојећи, а око њега зујаху куршуми и гранате.

— Храбро, храбро, узвикну он мирно и у том тренутку кроз ваздух жалосно зафијука једна граната, не распрште се, него онако цела удари поручника у котлац — глава му одлете. Војници видеше тело поручника без главе, како са занија мало и сруши се. Витез је погинуо са сабљом у руци.

— Поручник паде, јуриш, ура, повикаше војници.

Осветници Косова и Сливнице

ПЕШАДИЈСКИ МАЈОР

† **Станко Главашевић**

Мајор Станко од како је поносно се својим пореклом и дичио својим прадедом Станојем Главашем, а како је првога дана ступио у борбу трудио се, да буде достојан праунук великога Станоја и био је јунак, који је са осмехом на уснама и правим душевним задовољством јурио тамо, где је смрт најсмилорадније косила. Тако се као командир 2. чете, I. батаљона, 4 пешадијског пука Сгевана Немање, као јунак истакао на Куманову, Прилепу, Бакарном Гумну, и на Битољу као и у свима борбама с Бугарима. Јунаку који је прошао толике окршаје не би суђено, да падне на крвавом ограшју од непријатељске пушке али топа, но паде као жртве несрећне колере, којој је подлегао 3. јуља 10 3. у 43 години свога честитога живота. Пок. мајор Главашевић је за показано јунаштво пред непријатељем на први рат одликован златном медаљом за храброст и награђен мајорским чином. У рату с Бугарима потпуно је оправдао ову одликовање, Оставља поред друге родбине, неутешну удовицу Драгу, која се настанила у Велесу, да чува гроб свога незаборављеног војна чијим се именом може поносити.

ПЕШАДИЈСКИ МАЈОР

† **Софроније Илинчић**

Прадиком мучког напада арнаутских хорда, у очи објаве рата, на Мердарима, тешко је рањен пешадијски капетан Софронаје Илинчић, адјутант команданта другог пешадијског пука другога позива. Мучки нападнут трећи пук се напао у тешкој ситуацији, те му је хитно послат у појачање други пук. Капетан Софроније у одсудном часу налетео је са једним јачим одељењем испред саме мрдарске карауле, који је простор био обасут павленом турском пешадијском ватром. Наводењем тога одељења на тај положај и отварањем паклене бране пламе са наше стране Софроније је успео да добије и последњи покушај турски-арнаутски, али је том приликом тешко рањен. Од те ране је умро 26 фебруара 1913. у Бечу, пренешен је и сахра-

њен у Београду на Новом Гробљу са свима војним почастима.

У знак пажње према јунаку, који је свој живот положио за своју Отаџбину у Бечу су овом нашем међарском јунаку указали све оне почасти, који би указали своме јунаку. На спроводу био је и почасни одред војске, а сва бечка јавност тошло је ожалила смрт нашега јунака, чији су херојизам истицали за пример својима.

За показану храброст и постигнути успех капетан Софронијe је био награђен мајорским чином.

Слава јунаку!

ПЕШАДИЈСКИ МАЈОР

† **Јордан Миловановић**

Славно пао на Грделским положајима.

Ниш је у оба рата поднео тешке жртве. Многи његови најбољи синови оставили су своје кости по македонским пољима и горама, да ослобођењем неослобођеног Српства одуже свој дуг према онима, који су њих и њихов родни крај ослободили од турскога јарма. Млади мајор Јордан једна је од скупоцених жртава града Ниша. Он рођен Нишлија срећан је био када је пошао на непријатеља као командир својих Нишлија, треће чете, трећег батаљона, II. пука Кнеза Михаила. У српско-турском рату учествовао је проносећи славу и победу српскога оружја у борбама на Куманову, Крстацу, Прилепцу и Битољу, а у српско-бугарском рату одликовао се у борбама на Коти 650 17. и 18. јуна. При јуришу на Грделске положаје 10 јуна славно је као јунак пао код Царева Села, у 34. години. На месту своје погибље био је и погребен, а после три месеца поромља га је пренела у Ниш и тућ је у свом родном месту свечано покопан. Пок. мајор Јордан свршио је 6 разреда гимназије у Нишу, а у Војну је Академију ступио 1898. године са 31. класом. Од 112 другова био је 27 у рангу, дакле међу најбољима. Од класних му другова, с којима је 23. јула 1900. постао потпоручник погинули су: капетан Богдан Анђелковић на Куманову и мајори Војислав Туфегџић. Антоније Славуј и Божидар Стојковић и капетан Душан Ђорђевић у рату с Бугарима. Мајор Јордан као одличан ђак био је и одличан официр, у служби врло тачан. Као старешина умео је код својих војника да улије и респекта и љубави, те су га војници ожалили, као свога најрођенијег.

У први рат је ступио као капетан прве класе и за показане успехе награђен је чином мајора.

За собом је оставио стару мајку, сестру и супругу.

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН ПРВЕ КЛАСЕ

† **Милутин Милосављевић**

Славно пао на коти 550.

Храбри син поносне Шумадије, капетан Милосављевић предводећи шумадијске јунаке на XI. пука Карађорђевог славно је пао у кршевом окршају с Бугарима на Коти 550., где је вођена очајничка борба, која је благодарећи жртвама и неустрашимости официра и војника, решена у корист нашу, што је било увод у коначну нашу победа над Бугарима. Поред мајора Туфегџића, капетана Душана Ђорђевића и небројених других знаних и незнаних јунака сложио је ту своје кости као прави јунак и капетан Милутин.

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН ПРВЕ КЛАСЕ

† **Мојсије Мурић**

КОМАНДАНТ 2. БАТАЉОНА, 14. ПУКА, ДРУГОГА ПОЗИВА.

Приређујући мучки препад Бугари су били свој главни напад уперили на тимочку дивизију другога позива код Криволака, да би се што пре дочепали Прилипа, Битоља, и Охрида. Ова дивизија имала је да одржи силан напад бугарски и она је, и ако по цену страховитих жртава, суабила бугарску бујицу и покварила све планове бугарског Главног Квартира. Првог дана мучког напада у страховитој борби јуначки је пао, 17. јуна, на челу свога батаљона храбри капетан Мојсило Мурић. Он је тешко рањен пао на Пепелишту. Његов ађутант Милован Ивановић, пожртвујући свој живот погибељи, изнео је тешко рањена команданта из најуже ватре. Капетан Мурић је препет у Ниш, али су ране биле тако тешке, да му није било спаса и он је 20. јуна предао свој племенити дух Богу. Његова сирочад могу се поносити гробом свога оца-јунака.

Слава славно палима!

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

Риста Ристић

КОМАНДИР 2. ЧЕТЕ, 1. БАТАЉОНА, 7. ПУКА II ПОЗИВА

Пошао је у рат као потпоручник и војник. Свесан своје дужности и задатка српске војске он је био један од најбољих резервних официра. Награда му није изостала. За храброст и способност у рату с Турцима, који је он провео под Једреном, добио је команду над четом, унапређен је са два чина, за поручника и капетана друге класе и одликован је златном медаљом. У рату с Бугарима дало му се још више прилике, да покаже своју вредност и личну храброст. Он је био храбар до безумља, и по оцени свих војника био је част свога пука у коме није било боље ни активног официра. Предложен је за највеће војничко одликовање Карађорђеву звезду с мачевима и — треће унапређење.

МАЈОР † **Стефанија Ковачић**
Славно пао на Мердарима.

МАЈОР † **Станко Главашевић**
Подлегао колери 3 јула у Велесу.

КАПЕТАН † **Милован Стојадиновић**
Славно пао пред Штипом 17. јуна.

КАПЕТАН † **Војсло Мурић**
Славно пао на Пегелишту

МАЈОР † **Јордан Миловановић**
Славно пао 10. јула на Грделским положајима.

МАЈОР † **Никола Ј. Томић**
Славно пао 2. јула на Плочи.

ПОРУЧНИК † **Теофило Витторовић**
Славно пао у борби с Арнаутима.

ПОТПОРУЧНИК † **Наум Стојановић**
Славно пао 8. јула на Грделским положајима.

На коти 550.

— Бугарски покушаји да се пробију српском левом крилу. — Напад бугарске Рилске Дивизије. — На разбијању. —

Тустендилско штипске кљеште бугарске армије имале су задатак да изманеврују овце пољско бојиште са његовим левокрилним веома јаким положајима на Црном Врху. Кочанска група армије генерала Новачева (7. Рилска Дивизија) упућена је била баш на сами Црни Врх, чијим би се падом запретило готово целом левом крилу овче-пољског бојишта.

Ради успешнијег извршења овог плана, Бугари су, пред мучки напад 17. јуна, упутили за напад две колоне. Десна, јача колона, ишла је преко Рајчанског Рида и Злетовске Реке на Дренец, положај пред самим Црним Врхом. Друга, слабија, ишла је на коту 550, одличан почетни положај на крајњем левом крилу Овчег Поља, положај чији би пад повлачио пад многих других положаја све до коте 1000, која је готово у позадини Црном Врху.

Десна колона требала је, фронталним нападом, да демонстрира пред Црним Врхом, после заузећа Дренека. Лева колона је, међутим, имала важнији задатак, освајањем коте 550 она је имала да загрози крилима у позадини црноршких положаја.

Уочи 17. јуна, на овим нашим положајима билз је једна пешачка дивизија (Црни Врх) и коњичка дивизија са слабим деловима још једне дивизије (кота 550 – к. 650). Снага веома слаба за ове положаје.

16. јуни показао је да су мирољубиве изјаве бугарске владе само требала да маскирају злочин бугарске војске: препад ноћу 17. јуна. Несравњено јача бугарска снага заузела је после кратке али упорне борбе коту 550. Али је одлично држање коњице приморало Бугаре напад да се заустави. Десна колона бугарска истовремено је прешла Злетовску Реку и заузела важан положај Дренек.

18. јуни је требао надирањем њихове леве колоне да припреми енергичан напад на Црни Врх и — њихов пад. Али брза и јака појачања, упућена коњичкој дивизији, зауставила су још у почетку остварење тога плана. Шумадијска дивизија која се налазила на положајима Чука—Асиновци—Кокошињево гурнута је напред. да заустави мучки и лукав поход 7. Рилске Дивизије. Три пука су бачена на Црни Врх пред Дренеком, а један пук је послат да смени наше трупе на положајима пред котом 550.

После форсиранст марша, пук је у мрклу ноћ извршио смену. И ноћ, проведена у непосредној близини непријатеља и у журном припремању, наговештавала је страшну борбу.

Сама зора би поздрављена јеком топова. Лево од нас, онамо на Дренеку и испред њега, одједанпут закркља. закључа врело страховите пушчане и митраљеске паљбе. То су три наша пука енергично полазила на високи, камени Дренек, који су Бугари посели са 6 батаљона пешадије и 3 батерије топова. Убрзо одјекну и код нас паљба. Наши стрељачки стројеви излазе из својих ровова и полазе у напад.

Кота 550 представља као једну купу чији су бокови доста одсечени. Предња страна је једино блага низбрдица у дужини око 800 метара, готово без ијединог мртвог угла или каквог било бољег заклона од метка. Једину корист пружало је засејано жито, као заклон од ока.

Сам врх купе утврдили су и посели Бугари са 4 батаљона 13. и 26. пука, 4 митраљеза и 2 пољске и 1 брдском батеријом. Поред тога, положај је бранећи и бугарском артиљеријом са Дренека.

Све ове њиховије потпомагале су подржавале њихово најупорније држање и силно ометале наступање наше пешадије. Две наше коњичке и једна артиљеријска батерија тукле су нападни положај добро. Ено четири беле капице од шрапнела већ се распрснуше на доброј висини пред самим њиховим ровом.. Из рова се диже гомила и покушава да бежи од паклене ватре... Али је револвери официјара убрзо враћају та старо место, међу погинуле. раздробљене другове.

9 часова пре подне. Померање наше једва је приметно. Силна пешадијска и артиљеријска ватра јако прорећују редове. Одмичу лагано многи рањеници.. Остатј у зреломе житу зрели животи палих сичова храбрих шумадинаца... Паде капетан *Душан Ђорђевић*... Нестаје за увек капетана *Милутина Милосављевића*, митраљез готово закла мајора *Туфегџића*. Ипак, дачека је и помисао на неуспех Све је прожето једним духом и једном мишљу о неминовној победи верности над вероломством, правде над неправдом, херојства над подлошћу и кукавичлуком.

Сваки је свесан важности победе у првој борби. Све је напрегло своје силе. Ено команданта батаљона, ено команданта пука где под пољском челичних зрна стоје у средини својих стројева.. И полако, али истрајно наши стројеви иду све ближе непријатељу. Митраљези нам особито помажу. Бачени на лево крило они страшном ватром просто засипају све пред собом. И док сваки њихов реденик уђуткује по један непријатељски ред. наша маса све ближе и ближе прилази премореним грудима Фердинандових солдата.

Мало по мало, осећала се надмоћност наше ватре. Али њихово лево крило још се упорно држи: њихова артиљерија, особито артиљерија са Дренека. одлично туче овај правац.. Резерве се бацају у борбу, али се мало осећа прилив свежих снага.

И Бугарима пристижу нове снаге. Ватра се пење до усијаности цеви. Долазе критични моменти. Један ескадрон коњице долази у појачање. Осећа се близина решења кризе..

Одједанпут, шта је? Артиљеријска ватра нешто ослаби. Зар сад? Громки батеријски плотун отуд негде с десног бока загрме. За момент замукну цело бојиште. Сваки осети његову моћну интервенцију. Али чија је батерија? Да није бугарска? Није, није! Ено гледај, коме шрапнели носе поздрав. „Наша је! наша је!“ свима слете радосни узвик.

Заузевши управо бочни положај према коти 550, она је под своју ужасну ватру ставила цео бугарски положај. Цео врх купе налази се у диму од њених шрапнела. Сви на обе стране ћуте: сад она узима своју моћну реч. Само пешадија својом брзом, најбржом ватром свалује непријатељске лесе, подигнуте из ровова у бегство..

И само још један батеријски плотун, само још једна брза пешачка и митраљеска ватра и.. једно снажно »Ура а!« понесе успламтелу масу. Престаше топовски плотуни. Сад има реч пешак: само се бугарска пушка чује...

На врху купе, осветљене човечерњим сунцем, бедасају се ошгри бајонети, умрљани крвљу ћучерањих савезника. Секунд. два, три... и наших нестаде с оне стране врха.. Још само кратка брза паљба и на крвавом разбојишту — мир, прекидан једино самртничким ропцем тешких рањеника и плачним молбама бугарских рањеника за пошгеду.

Знају бедници, своје злочине с нашим рањеницима на томе истом месту, и моле за пошгеду. И сви су пошгеђени. Јер српски војник увек је спестан момента, који чини од непријатеља само немоћног човека. Остаља он сам своју пушку, којом је до малопре сејао смрт и вади свој, може бити, једини завој за рану свога небрата, који га је мало раније дочеко оштрим бајонетом у своме рову...

*

Кота 550. представљала је право крваво разбојиште. Стотине раскиданих и онакажених лешева лежало

је на све стране. Мештани, који су сејали ово узрело жито, нису се надали да ће жети и у снопље везивати бугарске војнике.

Једноме је глава сврљена, другоме су ребра поломљена, трећега је формално заклао или пресекао митраљез, четврти лежи као да спава: зрно му је просвирало кроз срце. Онде видите рањеног у обе ноге, пошао је на превијалиште, али га је куглица шрапнелска, ударом у кичму, заустављена на његовом путу.

Шта је ово? Окрећете се лево, десно, свуда видите: чучи у рову мртав бугарски војник, ударен шрапнелом у главу, грчевито стегао пушку, а око ножа на њој стоји завезан белић пешкирић или прљаво мараме. Да ли су бедници хтели предају, или су то хијенски мамци крвожедних Бугара?

Баш на овоме месту, за време највеће борбе, отиснуо се из њиховог рова један очајник бежући ка нама. Ватра с обе стране, наше и њихове, учинила је брзо крај његовом очајном кораку. Гледао сам га сад после борбе. Лежи бедник без пушке и фишеклија. Метак га је ударио у главу и капу му одбацио. У капи пуно писама. Родом је из околине Дупнице; писма су била пуна бола за њиме, кога већ десет месеци не притискоше груди мајчине.

Било је, разуме се, честих злоупотреба са белом заставом. Зато би нам можда само ова онемела уста могла рећи истину о њиховом знојавом пешкирићу на гаравом бајонету...

*

Заробили смо целу пољску батерију са свом запрегом и митраљеско оделење са командирима и послугом. Све је било тог во да и они побегну. Може бити, секунди су решили... Истовремено са командом њихова командира „Напред!“ чула се јача и силнија команда српске коњице: „Стој!“ „Предајте се!“

И стали су. Разумели су боље српски него бугарски. Сјахали су.

*

Сунце је већ на зиходу. Још мало па ће се сакрити иза градишких положаја и далеког Карадага. Умрли, знојави војници, седе по крвавом каменју, усред гомила мртвих и рањених.

Слаби вечерњи зраци сунца зарумењавају њихова свечана, препланута лица. Не говори нико ништа. Све је дубоко погружено. Само се неми поглед отео пут крвавога сунца, по дугој падини брда засејаног зарелим житом и палим знаним и незнаним херојима.

Хладни вечерњи поветарац дуне по каткад одозго, доносећи испрекидане тонове погребне песме поп Манојла који, тамо доле, журно опева палу „на бранич Отечества својега“. Сан нечујно слеће на уморна тела. И ту, поред вечно заспалих, спава српски војник, сневајући сутрашње победе, сутрашњу славу.

Гривац, 19. јула 1918.

Б. Н. П.

Примери чојства и јунаштва

— Из борбе с Арнаутима —

Појединци нашег страживара

Батаљон XX. пешадијског пука водио је 12 септембра целог дана борбу с Арнаутима и пред ноћ по наређењу одступио на положај ближе Гостивару, одакле су већ пристизала појачања из 12. пешадијског пука „Цара Лазара“.

Како неколико наших војника, који су били на straži, нису добили наређење за одступање, — то су остали на својим местима, и кад су Арнаути заузели положај, они се сакрију у шуму, одакле су посматрали и слушали шта Арнаути раде и говоре. Кад су се Арнаути поред ватре разгазурили и разбаскарили, пређу двојица од наших војника са бомбама у руци једној групи Арнаута и баце бомбе у сред гомиле. Десетак Арнаута разнесу у комаде, и страховити пуцањ бомбе направио је дарвар на целом арнаутском положају.

Што је интересантно и за похвалу, ова наша јунаци нису опет одступили већ су се повукли у шуму и у њој провели ноћ између 12. и 13. и тек када смо 14 заузели положај, они су дошли у своју чету, причајући својим друговима како су се провели у арнаутској средини.

Живот за официра

У жестокој борби с Арнаутима, коју је 12 септембра водила друга чета 1. батаљона XX пука, на положају 4 сата југо-западно од Гостивара, буде опасно рањен камандир те чете, пешадијски капетан Миленко Мелковић.

Како су Арнаути били на 30 до 40 метара далеко, постојала је опасност да рањеног капетана Мелковића ухвате и измрцваре. Али храбри, неустрашљиви, одани и спажни редов те чете *Љубомир Вукосављевић*, не жалећи ни мало свој живот и жртвујући се за свог командира, кроз кишу арнаутских куршума, дође до свог командира, узме га и однесе далеко ван сваке опасности од Арнаута. Таме је Љубомир капетану Мелковићу спасао живот а српској војсци врло вредног и храброг официра, а себе ставио у ред хероја, чије ће се име увек с хвалом спомињати.

Косовски осветници

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ НАРЕДНИК

† **Милан Н. Поповић**

ВОДНИК У III ПУКУ ПРВОГА ПОЗИВА

Разбарати сељак, одличан пригредник који је својим животом и радом служио за пример целој Лужници Поповић се показао и као одличан војник и неустрашимо храбар ратник. На челу храбрих Пиропања особито се истакао на Куманову, а на Битољу је све задивио својим јуначштвом, и ја је ту и пао славно. Он је син народног посланика Николе Поповића из Великог Поњишца. Никола је поред сина, који је био поносе и сада његова, пагубо о у рату с Бугарима и рођена браћа, резервнога потпоручника, учитеља *Јордана* чију ћемо слику донети у идућем броју.

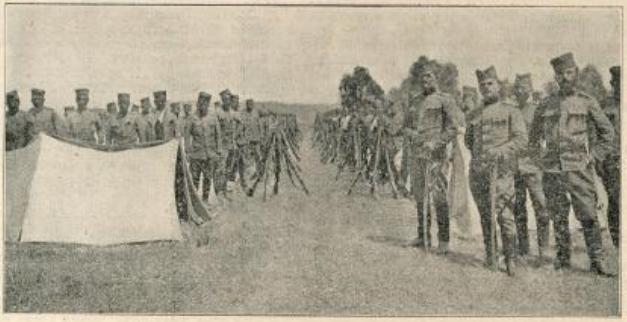

Са бојнога поља: Једна чета у бивак на граници.

Наша слика представља бивак једне храбре наше чете, која се у овом рату јуначки понела и непријатељу много јада задала. То је 2. чета, 4. батаљона 6. тимочког прекобројнога пука са својим одличним командиром, резервним поручником Михаилом М. Протићем. Ова чета са својим командиром и водницима, особито се одликовала у борби на Царичином Вису и Плочи код Власине. Ту је командир поручник Протић приликом јуриша био на два места рањен и као такав, без својих водника (на овој сляци лево и десно од њега), који су већ били избачени из строја одржао команду до налета ножем, када је био пао погођен у десну ногу. Својом иницијативом предузео је јуриш на Плочу и тако повукао целу дивизију, те је Плоча за трен ока пала у наше руке.

ОСВЕТНИЦИ КОСОВА И СЛИВНИЦЕ

КОЊИЧКИ ПОТПОРУЧНИК

† Лука М. Антић

У опису борбе на Вито Коло и Дукату (стр. 487.) нанели смо херојско држање наших коњаника. Ту је јуначки пао и потпоручник Лука 9. јула. Лука је произведен у чин коњичког потпоручника 1. септембра 1912 год. У свима бојевима српско-турског рата, пок. Лука је показивао права чуда од јуначтва заштa је одликован златном медаљом за храброст. У борби противу Бугара, излагао се свима могућим опасностима. Храбро је погинуо 9. јула. Погођен посред чела, пао је мртав на земљу, са узвиком: „Напред јунаци". Слава му!

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН ПРВЕ КЛАСЕ

† Захарија Марковић

СЛАВНО ПАО НА МЕРДАРИМА

На Мердарима, где су дивље аризутске хорде мучки напале на наше трупе у очи објава рата, изгубили смо више одличних официра међу којима је јуначки гроб нашао и капетан Захарија, стари ратник, који се одликовао и у ранијим нашим ратовима са Турцима и са Бугарима. Стари прекаљени војник и опробани ратник, чије су груди красиле медаље за храброст из свих ранијих ратова, који је многе генерације војника и у миру и у крваву окршају учио како се ваља жртвовати за Отаџбину, пружио је 5. октобра 1912. своме батаљону последњу лекцију, како је слатко живот дати за Краља и Отаџбину. Слава славно палом капетану Захарију.

Два брата — два јунака

— Славно пали у борби с Бугарима —

Редов IV. пречкобројног пука
Радивоје Ж. Томић
Славно пао на Великом Гоеедарнику

Угледна сеоска кућа Животе Томића из Водиња, у смедеревском округу, посташа је на бојно поље два своја стуба Радована и Радивоја и оба су јуначки пали и тиме остарела оца оставили у пустој кући, да вечно тугује, јер је у њима изгубио све што је имао и годинама подизао. Радивоје је сво преме опсаде провео под Јадреном, где је целе зиме излагао свој живот за Бугаре, да после неколико месеци и он и један му брат падне од небратске руке тих истих Бугара. У крвавом сукобу на Великом Гоеедарнику 6. јула јуначки је пао Радивоје. Сазнавши за погибију свога љубљеног брата потпоручник Радован је горео од нестрпљења, да освети братовљеву смрт. Прилика му се ускоро указала баш на том истом Гоеедарнику, на коме је Радован с исуканом сабљом свој вод повео на јуриш на Бугаре. У крвавој борби између 7. и 8. јула и Радован је пао као права витез и јунак. Радован је био интелигентан занатлија, машин-бравар, који је обишао Европу и владао с неколико језика. Као разуман привредник вратио се очеву дому у коме је водио рационалну економију, која је била за углед целоме срезу. У томе му је млађи брат Радивоје био десна рука. Живота Томић је изгубио све што је имао за' он поносна чела може рећи, да је за Отаџбину принео највећу жртву. Слава славно палим Тома Ћома.

Ревервни потпадијски потпоручник
Радован Ж. Томић
Славно пао на Великом Гоеедарнику

Жртве своје дужности

— Железничари ће гробове својих за Отаџбину палих другова обележити спомеником. —

У рату са Турцима, Арнаутима и Бугарима, у рату који је крунисан осветом светога нам Косова и покајањем Сливнице, и српски железничари играли су важну улогу и имали свој удео пуни части.

И ако нису *сви* били у борбеном строју са пушком и мачем у руци, они су исто тако, без пушке и мача изложени били не малој опасности по свој живот, као и драги нам јунаци са Куманова, Везирова Моста и Брегалнице.

У овој борби, борби у позадини, где су српски железничари тако величанствено осветлали свој образ, имају они своје хероје и јунаке. *Имају своје рањенике, а имају и своје непрежалене — покојнике.*

Рањен је и нога је ампутирана *Манојлу Муратовићу* маневристи при судару у Струмици; рањен је и лева рука је ампутована *Илији Живковићу* маневристи у Нишу; а при експлозији казана у Велесу погинуо је *Цветко Илић*, кочничар, ужасној болести колере подлегоше као жртве рата *Милош Ристић* контролор, *Рајко Андрејић* и *Миленко Борђевић* маневристе и кочничари београдске станице, *Карло Пијаћентини*, надзорник тунела у Нишу и *Милан Митровић* надзорник пруге у Велесу, у месецу августу преминуо је од пегавог тифуса *Бора Борђевић* приправник у Велесу; Арнаути исекоше и уназакише на Везировом Мосту *Владимира Валенту* чиновника дирекцијског у пензији, а у крвавој борби на Гоеедарнику положи свој живот за Отаџбину *Милан Трифуновић*, чиновник машинског одељења.

Ове гробове, гробове тешке, опасне и заморне службе у рату, живи железничари решили су, да обеле деже видним знацима — *подизањем надгробних споменика својим палим друговима*, на местима где су погребени

На овај начин живи железничари хоће да се одуже сенима својих палих другова и покажу поколењима железничарским како су они, њихови савременици, умели да цене пале жртве за ослобођење и славу Србства.

И ако су сви мање-више у тешким материјалним приликама, ипак је дао сваки железничар што је више могао, да би били у стању подићи што угледније споменике свима својим палим херојима у служби Отаџбине, без разлике звања и положаја, јер они приложише на олтар Отаџбине све, па, и — животе своје.

Прилоге скупља нарочити „Одбор за подизање надгробних споменика железничким херојима палим у рату 1912 1913", у коме су председник „Клуба српских железничара" **Јеротије Д. Поповић**, виши контролор, шеф београдске железничке станице; и председник „Удружења железничара Краљевине Србије", **Јован Станојевић**, контролор железничке дирекције; а благајник је **Милан Ст. Ристић**, главни благајник железничке дирекције.

Наши Јунаци

КОМАНДАНТ ПР. ОТАЏБИНА У САН-ЂОВАНИ

Нико Хаџуковић

Сви нижи официри и војници, који су послом одликовани у прилици кад је пристаниште Сан-Ђовани ди Медуа немају довољно речи да се нахвале предусретљивости команданта овог пристаништа капетана Ника, који је нашој војсци тамо чинио врло велике услуге. Он има великих заслуга, што смо онако јефтино прошли приликом бомбардовања „Хамиџије". Да није било тог прилком његове присебности ми би тада имали десет пута више жртава и неколико милиона динара више штете. Његовом заслугом су онда од 6 бродова 4 пуна потпуно спашена. Својим некуствоч и поседањем бродарских послова капетан Нико учинио је Србији велике материјалне користи, јер су, радећи по његовим упутствима, поштеђене велике уштеде приликом преноса наших транспорта војске и војничких потреба. Своје способности документовао је и 19. марта при искрцавању последњег ешелона српских трупа. Тај посао је извео одлично да му је честитао и сам командант Српског Прекоморског Корпуса ђенерал Петар Бојовић.

Продавцима и претплатницима, који не измире своја дуговања с овим бројем престаћемо даље да шаљемо лист.

Наши јунаци

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОРУЧНИК

Макс Гутман

КОМАНДИР ЧЕТЕ У 15. ПУКУ II. ПОЗИВА

У крвавој борби на Криволаку, где је наша тимочка дивизија другога позива, под командом храброга пуковника Драг. Милутиновића, неколико дана задржала много јачег непријатеља, у упорној борби допао је тешких рана резервни пешадијски поручник Макс М. Гутман, интелигентан београдски трговац, који је у оба рата учествовао као командир чете у 15. пуку другога позива. Тешко рањена извели су га војници из борбе и пренет је у болницу у Крагујевац, где је подлегао ранама 3. јула, дочекавши победу српског оружја над Бугарима. Мртво тело младога јунака пренето је у Београд и орде погребено са почастима, које је заслужио јунак, што славно знаде пасти за Краља и Отаџбину. Пок. Макс био је интелигентан трговац, прокуриста фирме М. Киим Флајшер, волео је родну груду и љубав према овој земљи посведочио је жртвујући за њу оно што је свакоме човеку најдрагоценије: живот свој млади. Оставио је младу супругу, нејака шестогодишња сина Макса, који ће бити достојан оца свога, и два брата — оба резервна официра Јулијуса и Михаила, који ће се увек дичити и поносити жртвом, што су је у својој крви принели за величину Отаџбине.

Нека је вечна слава, мир и покој славно паломе јунаку, поручнику Максу Гутману.

Деца јунаци

— За успомену на погинуле четнике —

Чим је објављен први балкански рат за ослобођење Хришћана од Турака многи наши младићи, који нису били војни обвезници, похитали су да као четници и добровољци ставе своје животе на жртвеник Отаџбине. И многи су пали у светој борби.

Међу погинулим добровољцима, који су тада по летели у свети рат, налазили су се млади јунаци Андреја Петровић, ђак VI разреда, Владимир Перовић, ђак V. разреда, и Мира Петровић ђак IV. разреда лесковачке реалке. Они су своје младе животе не раздвајајући се ни у рату један од другог, положили у борби на Везировом Мосту 4. и 5. новембра 1912 године.

Професорски савет лесковачке реалке, да би очувао трајну успомену на погинуле јунаке у рату за ослобођење, донео је одлуку на својој седници од 5. марта 1913. године, да се Андреји Петровићу, Владимиру Перовићу и Миру Петровићу узида на угледном месту у згради реалке спомен плоча овог облика:

†

СПОМЕНИК

Андреји Петровићу
ученику VI. разреда,

Владимиру Перовићу
ученику V. разреда,

Миру Петровићу
ученику IV. разреду

који су славно пали у рату за ослобођење 4. и 5. новембра 1912. год на Везировом Мосту.

Подигнут
од њихових васпитника и другова, ученика лесковачке реалке.

Осветници Косова и Сливнице

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН ПРВЕ КЛАСЕ

† Милован Стојадиновић

СЛАВНО ПАО КОД СУШЕВА 17. ЈУНА

Ми смо у више наврата описивали мучки бугарски пренад на наши шести пук, па смо том приликом спомињали и име храброга и славно палог јунака капетана *Милована Стојадиновића*, командира митраљеског одељења VI. пука престолонаследника Александра. Капетан Милован је са својим митраљезима јуначки почекао Бугаре и силне им је губитке задао. И ако је видео да није у стању да задржи бујицу Бугара, он је у себи Хајдук Вељковски резоновао, па ако не може победити може погинути, па је код својих митраљеза остао док је у њему последњег даха било. Бугари су га разнели на својим бајонетима, али им је његова дивљења достојна храброст толико импоновала, да су покупили његове остатке и покопали их означивши му и кре он место вечног боравишта. Капетан Стојадиновић јуначки се понео и у рату с Турцима и у биткп на Битољу је био тешко рањен. Био је одликован златном медаљом за храброст и унапређен у чин капетана прве класе. Родом је из села Шапине у срезу пожаревачком. Одличан официр у миру, јунак у рату, који је слатко живот дао за Отаџбину капетан Стојадиновић ће се увек с хвалом спомињати.

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

† Александар Зафировић

Несрећна болест колера, која нам је покосила небројене храбре ратнике отргла нам је пред Штипом, пред његовим родним местом, и одличног официра пешадијског капетана друге класе *Александра Зафировића*, вођника 3 чете, 1 батаљона, 2. пешадијског пука Кнеза Михаила. Зафировић се јуначки понео у оба наша рата. У рату с Турцима награђен је сребрном медаљом за храброст. Одрчен на небрабу Бугаре, јер је ваљало од њихове ненаситости бранити свој родни крај Зафировић се борио снагом лава и горео је од жеље, да уђе са српском војском у своје родно место Штип, али ту жељу не дожпви. Колера која је у то време косила дохвати и Зафировића и он је, пануреп ратним тегобама, подлеже. Оставио је за собом стару мајку Јелену у Скопљу и сестру, којима је он био једини хранитељ и сва нада. Пок. капетан Александар свршио је и нижу и вишу школу Војне Академије и међу својим друговима уживао је глас врло способна војника, чија превремена смрт значи осетан губитак за српску војску.

ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† Наум Стојановић

СЛАВНО ПАО НОЋУ ИЗМЕЂУ 7. И 8. ЈУЛА НА ГРДЕНСКИМ ПОЛОЖАЈИМА

Млади потпоручник Наум, син оних крајева, које је ваљало бранити од похлепних Бугара, јуначки се понео у борби с њима и умро је као прави јунак. Један његов друг обавештавајући његове честите родитеље, да им је красни син као јунак пао за част Отаџбине овако им са Грдена пише:

„Заиста са сузним очима од радости и узбуђења мора сваки да узвикне српском војнику, српском ратнику — Слава ти српски сине! Слава ти јуначе дивни!! Да, Србин је и сада у савременој борби, и сада кад пушка и топ нерве кидају, и сада је показао да је достојан потомак Обилића, Реље, Хајдук Вељка. Међу те славне људе спада ваш и мој Наум.

Ваш је Наум славно пао приликом јуриша на Грденске положаје — погинуо је на велику жалост свију нас али на дику и поност Србства. Наум је тако рећи на превару убијен, јер је два јуриша на челу своје воде јуначки и поносно извршио. После другог јуриша подли Бугари, кад нису могли ништа друго — у мраку довикују: Ово мо Срби, овамо што пре! И јадни Наум јурне не знајући да су то подли зверови ну кад је мало потом угледао, да се налази пред огромном масом Бугара знао је шта му ваља радити. Обратио се војницима са речима:

— „Браћо! *Србин гине али се не предаје*. Пазите, не осрамотите стару славу и старе јунаке!"

За тим је полетео напред али је после два три корака пао, да се више никад не дигне.

Он је освећен На истом месту где је он пао, остало је 200 Бугара да почивају вечитим сном, али Наума нигде нисмо могли наћи."

Какав је српски војник

Одличан стрелац.

Миљурко Славић, из Мајкпе среза прокупачки, (II артиљериски пук) за време борбе је сузбио три турска топа нанесена на наше трупе. Одмах је уперио свој топ на њих и *сва три топа заглавио нашим мецима и сасвим их онеспосо био за борбу*.

Произведен је од каплара за поручника.

Сутра дан је при брзој паљби заборавио да затвори затварач и погинуо је од свог топа!

Косовски осветници

ПЕШАДИЈСКИ МАЈОР

† Никола Ј. Томић

СЛАВНО ПАО НА ПЛОЧИ

На Власини су малобројне и ше трупе имале најкрвавије борбе с Бугарима к-ји су наваљивали с највећом снагом, да ту продру до пруге и пресеку везу главне масе наше војска с престоницом и спрече јој снабдевање храном и муницијом. Бугари су у то уложили велике напоре и страшне жртве, али нису успели. Наши и ако много слабији добили су надљовечанску снагу сазнањем, да од њиховога држања зависи успех целога рата. Борбе су вођене очајнички, али су наши остали победиоци. Ту смо победу платили скупоценим жртвама. Ту смо изгубили и пешадијског мајора *Николу Ј. Томића*, који је славно пао као командант трећег батаљона храброг петог шумадијског прекобројнога пука 8. јуна на Плочи. Био је то ваљан официр и јунак, који је презирући живот претходно примером својим војницима како се за Отаџбину живи и мре!

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† Величко Јеверичић

СЛАВНО ПАО НА КУМАНОВУ

Између осталих палих умановских бораца, храбрих хероја и заточница велике идеје Србинове налази се и свежа хумка младог трговца, резервног пешадијског потпоручника *Величка Јеверичића*, водника I. чете III батаљона, V. пука Краља Милана, чија је слика изашла на 457. страни.

Рођен је у маленом Милићевом селу у ужичком округу. Својим неуморним радом, даровитошћу и чварношћу постао је храбри Вељв угледан трговац на ваљевској пијаци, а одушевљењем, војничким духом и спремом, поносом и опрезношћу за националним стварима дотерао је Величко до чина потпоручника у ком је као Спартанац или Римљанин у бој пао.

Свестан великог задатка на ослобођењу дедовине, у његовом срцу дубоко усађеном жељом за ослобођењу браће од јарма, његове постојане ноге и храбре мишиће корачале су напред ал' нису виделе зору петвековне бајке. Покољења се диче таквим херојима а другови од суза плету венце оваквим својим друговима.

Слава славно палим!

Осветници Косова и Сливнице

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН ПРВЕ КЛАСЕ

† МИЛАН НАЈДАНОВИЋ

КОМАНДИР ДРУГЕ ЧЕТЕ ПРВОГ БАТАЉОНА ДРУГОГ ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА „КЊАЗА МИХАИЛА"

Славно пао код Царева Села

а

Неподељено је мишљење, да је други пешадијски пук Књаз Михаила био први међу најбољима. Он је био свуда где је било најопасније и нигде није попустио ни пред теренским тешкоћама ни пред јачим непријатељем. Овај славом увенчани пук знао је само за напред. Познато је, да овај пук има одличан војнички материјал, представнике свих српских крајева, а официри су му били од реда достојни да воде најбоље јунаке. Губитци овога пука страховити су. Он је изгубио не само команданта свога пк и готово све команданте батаљона и командире чета. Један његов батаљон н. пр. када је васкључено примирје имао је само 200 војника, од 1500 са колико је пошао у рат, и свега 3 официра од 15. Четири петине овога пука избачено је из строја, а много их је мртвих. Некима смо раније донели слике а тројици доносимо у данашњем броју: мајору Јордану Миловановићу, капетану Најдановићу и капетану Александру Зафировићу. Капетан Најдановић је од тешких рана, што их је задобио у борби са Бугарима 9. јула у ноћној борби на Лепи вис — Грљански положаји умро 14 јула, оставивши за собом удовељену супругу и двоје деце.

Пок. Милан родио се у Куршумлији, а у војсци је од ране своје младости. Био је храбар и симпатичан официр. Учествовао је у свима борбама оба рата и до последњег часа лавовски се борио. За турски рат одликован је сребрном медаљом за храброст. Мучки бугарски напад 17. јуна затекао је Милана у болници, коју је одмах напустио и похитао на бојно поље, да славно падне за Отаџбину. У венцу наших див јунака, име дичнога Милана биће исписано златним словима, јер се храбро борио и јуначки пао за свету српску ствар. Бранио је своју очевину, коју хтедоше небраћа Бугари да силом приграбе, и ако је то српска земља, одакле је и отац пок. Милана. Поред жене и двоје деце, пок. Милан оставио је за собом још два брата, остарелу мајку и многобројну родбину.

Слава славно палом јунаку!

ШТАМПАРИЈА НАУМОВИЋ И СТЕФАНОВИЋ, БЕОГРАД, ЧИКА-ЉУБИНА УЛ. БР. 8. ОДГОВОРНИК УРЕДНИК: Ст. Ник. Шајчева.

Број 36 БЕОГРАД, 17 НОВЕМБРА 1913. ГОД. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

Број 30 филира

У СЛИЦИ И РЕЧИ

УРЕДНИШТВО: Трг Краљевића Александра број 2.

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ДУШАН МИЛ. ШИЉАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Љубица Луковићка

председница „Кола" Српских Сестара

Ђенерал Стеван Луковић

командант дринске дивизијске области

Са ослобођеног српског Приморја: Град Драч посматран с мора.

Зазидан турски заставник у Драчу

— Један загонетан догађај пре уласка српске војске у Драч. —

Кад су наше трупе ушле у Драч заробиле су сву тамошњу турску посаду, па је онда одмах организована прва власт и размештене су страже из свих места где је то било потребно.

Али другога јутра, чим је смењен са страже један војник који је стражарио у драчкој тврђавици изишао је сав блед пред дежурног официра и саопштио му:

— Господине поручниче! У граду има аветиња.

— Каква аветиња! прекинуо га је официр.

— Аветиња, утвара, господине поручниче. Нисам је видео. Али сву ноћ је цвилела и превијала. У један час учинило ми се, да ће да се расклони зид и да ће да скочи на мене.

— Не причај никоме, да ти се не смеју! прекинуо га је опет официр.

Војник је прописно поздравио па отишао и одиста није никоме ни речи рекао.

Али идућега јутра поновило се исто. Војник са страже у грађу дотрчао је одмах са страже у своју чету и пренераженим гласом почео причати како је сву ноћ слушао како цвили аветиња из градских зидина. Вест о аветињи пронела се кроз сву војску, али јој ипак нико сем мало броја војника није поверовао.

Међутим, још тог истог дана постављене су ипак појачане страже у граду. Неколицина подофицира са војницима очекивали су пажљиво. У граду је владала гробна тишина. Зидине су биле непомичне. Али тада, када је била изгубљена свака нада да ће се чути аветиња, допро је из дубине слаб јаук. За њим је дошао други, па се онда глас претворио у јецање и неартикулисане гласове.

Као укопани војници су прво стали, па су се онда полако почели примицати месту одакле је један од њих отрчао да зове официре. Војници су се зауставили пред једним градским платном из кога је допирао све слабији и слабији глас. Чинило се као да се утвара негде одмиче. Међутим, тада је одједном дошао тако јак крик, да су војници одскочили, јер им се учинило да је то нешто живо одмах ту до њих у градском зиду.

У том тренутку стигли су официри. Кад су чули шта се све десило, онда су они одмах одлучили да руше зид да би тако открили градску тајну. За час су нађени пијуци и њускије, па се почело брижљиво куцати у зид. И није много прошло, а зид је одјекнуо. Значи: унутра је шупљина.

Четири војника почели су онда ударати пијуцима. Камен по камен ломио се, на земљи је лежала већ хрпа камења, цигала и малтера и најзад се показао мали отвор у зиду. Још неколико удара и отвор је био толики, да се могло загледати унутра.

Али тада је настало изненађење веће но да је ту била аветиња. На влажном поду, без свести, лежао је човек у турској униформи а више њега, уза зид стајала је о мотци нова новцата свилена турска застава.

Много је труда стало док је непознатоме повраћена свест и док је окрепљен и онда је он испричао, како је и зашто жив зазидан.

Он је био заставник у турској драчкој посади.

Када је пукао глас да стиже српска војска видело се, да је варош готова да се одмах преда. Али телеграфске наредбе из Цариграда гласиле су, да се посада држи, јер стиже брза и знатна помоћ. У тој ватри драчка посада је одлучила да се и она преда, пошто се тако малобројна не може борити. Међутим војничку заставу хтели су пошто по то спасти.

И онда је заставник наговорен да га зазидају у граду заједно са заставом само за три дана док не стигне турска војска. Заставник је био толико уверен у ту помоћ, да је пристао и тада су га тако вешто зазидали, да се споља није ништа познавало.

Трећег дана нестало му је хране а помоћи још није било. Четвртог дана пао је у очајање. После не зна шта је с њим било док нису наишли српски војници и ослободили га. Ваздух је добијао кроз један стари отвор од мазгале на спољној страни градског платна.

Битољска битка

— Распоред турских трупа пред битку — Намера је била Турака. — Наш оперативни план — Борбе од 2, 3, 4 и 5. новембра — Турци покушавају да се пробију за Охрид. — Ноћ између 5 и 6 новембра —

Прва армија под командом Престолонаследника Александра, победоносно је ушла у Битољ, сломивши и последњи отпор вардарске турске армије, 6. новембра 1912. Тај дан представља славан завршетак наших операција са Турцима — завршетак рата. Оно што је српски народ вековима желео и за чим је жудио тада је остварио.

После наших славних победа над Турцима код Прилипа, Алинаца и Бакарног Гумна, разбијени делови турске вардарске армије журно и грозничаво су се прикупљали за одбрану Битоља, где се намеравао дати крајњи отпор.

Турци су са главнином своје снаге заузели и на брзу руку припремили за одбрану Битоља северно од вароши на десној обали реке Шемнице, на простору од Црне реке па до Коте 1150 са истуреним предњим

д
еловима на Црнобоку (Кота 1200) и Облакову. Овај
су положај Турци били из брзу руку утврдили, само
ово утврђивање нису извели до краја због оскудице
у времену.

Целокупна снага Турака код Битоља цени се на 60—70 000 људи. У првој линији била су 3 корпуса од по две дивизије, а у резерви, код вароши Битоља, биле су ово 1—2 дивизије.

31. октобра почело је груписање за битку наше Прве Армије. Груписање ишло је доста тешко због рђавог времена, планинскога земљишта и врло рђавих путева. Сем овога биле су врло велике тешкоће у искрцавању због дугачке, неудобне и једине комуникације Битољ—Прилип—Велес, а просторија на којој се оперисало била је сиромашна и исцрпена.

Приликом подилажења Прве Армије за битољску битку, моравска дивизија II позива која је из Скопља оперисала правцем Тетово—Гостивар—Кичево, 31 октобра избила је правцем од Кичева у висину Прве Армије, и њу је тада Врховна Команда ставила под команду Прве Армије, ради заједничког дејства у битољској битци.

План команданта Прве Армије за битољску битку био је: *обухватни напад непријатеља, пресецајући му одступницу на Охрид и Флорину*, јер је непријатељ у прво време с обзиром на природу и обим земљишта могао одступити само у оза два правца. Али доцније, када су се Грци од Солуна кренули ка Битољу, у циљу кооперације са нама, одступни правац турски био је највероватнији а вероватно, и једини ка Охриду и даље у Арбанију.

Распоред Прве Армије за битољску битку био је у главноме овакав:

На десном крилу: моравска дивизија II позива, правац напада непријатељско лево крило Кота 1150 и Превалец Кота 912.

У средини: моравска дивизије I позива и дринска дивизија I позива. Прва је имала да напада на фронт у правцу Кјеромарице, а друга у правцу Црнобока и Снегова.

На левом крилу: дунавска дивизија I позива, правац напада десно непријатељско крило и бок.

Тимочка дивизија II позива била је у резерви армијској, позади средње целокупног распореда.

Коњична дивизија: на крајњем левом крилу армије са задатком да извиђа у у правцу Флоркне, да дејствује у позадину непријатељску, а доцније и да ухвати везу са Грцима.

У току 2. новембра заузете су коте 1150 и 1200 в 3, 4. и 5. новембру вођене су врло крваве и упорне борбе око заузимања главнога одбрамбеног положаја и коначне победе Турака.

Њ. В. КРАЉ ПЕТАР I.
ВРХОВНИ КОМАНДАНТ СРПСКЕ ВОЈСКЕ

Турци су се под командом енергичног Џавид паше на својим положајима бранили са крајњом енергијом. Они су били свесни, да од исхода битољске битке зависи њихов даљи опстанак у Маћедонији, бити или не бити, па с тога су се са великим пожртвовањем одупирали напредовању наше Прве Армије 4. и 5. новембра покушаван је испад од стране Турака, са снагом од 25—30.000 људи у циљу пробоја у правцу Охрида, али је овај испад јуначки одбијен.

Мрачна ноћ и густа магла између 5. и 6 новембра и недовољна обазривост помогоше Турцима, да један део своје снаге са Џавид пашом одступи ка Охриду, мањи део ка Флорини а остатак је заробљен са великим пленом.

Тако је завршена ова славна битка, која би била још славнија, да су Турци овде доживели свој Седан.

Битољска битка је у пуној мери огледало јаке моралне снаге српских официра, подофицира и војника. Они су у овој битци показали чудо од храбрости и пожртвовања, јер су се поред јаке непријатељске ватре имали да боре са ужасним терењским и атмосферским тешкоћама. На левом крилу армије море од воде, а на фронту и десном крилу, Алпи. Све су то имале наше трупе да савладају под најжешћом ватром. Овоме треба још додати реку Шемницу, испред фронта непријатељског положаја, која је била тако јако надошла, и коју су имале наше трупе под ватром да прелазе.

Војни аташеји, који су били очевици у битољској битци, немају речи да изразе своје дивљење храбрости и пожртвовању официра, подофицира и редова. Српска је војска овде положила крваве испите и стекла леп глас. Народ са оваквом војском може се с правом поносити и слободно гледати у своју будућност.

Српска војска

— Оцене страних стручњака —

Један румунски пуковник, који је посматрао српске трупе у борби изразио се о њима овако:

После пешачења од 40 километара, један одред српске војске путовао је возом ноћу 150 километара, и чим је искрцан пролужио је марш 30 километара, па одмах за тим ступио у борбу и извршио јуриш на Бугаре, који су се потучени разбегли. То су војничка подвиза, који заслужују највеће поштовање. Срби имају одличну војску. Њихов престолонаследник издржао је све одрицања и опасности у средини својих војника.

Ми Румуни радујемо се што смо другови тако изврсне војске.

Наше војсковође

ЂЕНЕРАЛ **Ђока Михајловић**

КОМАНДАНТ ШУМАДИЈСКЕ ДИВИЗИЈЕ ПРВОГ ПОЗИВА

Објава рата затекла је пуковника Ђоку Михајловића на положају команданта шумадијске дивизије, са којом је дошао у састав Треће Армије и учествовао у ослобођењу Косова. Његове трупе избиле су и на Јадранско Море. За успехе своје дивизије пуковник Михајловић је награђен ђенералским чином. Михајловић је постао официр 1876. године и учествовао је у оба турска и у српско-бугарскоме рату 1885. у којима је и одликован. Свршио је једанаесту класу Војне Академије као класни друг ђенерала Степе, Михаила Живковића, Дамњана Поповића, Мишића и др. По свршеном турскоме рату је по молби, пензионисан.

Наше војсковође

ПУКОВНИК **Андреја Љ. Миливојевић**

НАЧЕЛНИК АРТИЉЕРИСКОГ ОДЕЉЕЊА Врховне Команде

Артиљериски пуковник Андреја Љ. Миливојевић као инспектор за артиљерију у министарству војном много је допринео наоружању и спреми наше артиљерије, која је у оба рата показала тако сјајне резултате, да јој се цео свет диви. У рату пуковник Миливојевић био је начелник артиљериског одељења Врховне Команде. Са тога важног положаја он је много допринео нашим ратним успесима, те је у знак признања одликован орденом Карађорђеве Звезде. Пуковник Миливојевић је свршио 13. класу Војне Академије и потпоручник је постао 2. августа 1883. године. Учествовао је у српско бугарскоме рату 1885. Важи као један од најбољих наших артиљеријских официра.

Браћа за браћу

— Словенци и Хрвати за српске ранјенике —

Најугледнији представници наше браће Словенаца и Хрвата и српски прваци у Трсту на глас, да је објављен рат Турској упутили су на народ овај заједнички проглас:

Слободне словенске државе на Балкану заиграше крваво коло, да свете Косово, да испуне свој стари завјет: за слободу своју и својих!

У тој величанственој и дивској борби нашега народа проти столетном душманину. Милошевих наследника проти тлачитељу балканске раје, протеће ће на потоке најплеменитије крви наше рођене браће. Огромне су жртве, које домовина тражи у овим судбоносним данима од своје дјеце!

И док листом устаје читав наш народ, да пошаље барем мелема рањеницима, док се и туђи свијет, у име човјечности, жури да олакша боли палим ратницима, можемо ли, смијемо ли ми Славени на Приморју да скрштених руку прислушкујемо вапаје хероја који нас кличу у помоћ!

Браћо!

Вашим препуним срцима не треба много ријечи. У ватри се злато куша, у невољи се познају браћа. На посао дакле!

Од нас зактијева братска и људска дужност, да одушевљено, обилно и одмах притечемо у помоћ друштвима Црвеног Крста југословенских држава, која имаду сада пуне руке најузвишенијег посла.

Сваки Ваш новчић, сваки Ваш дарак, благословиће Бог и Народ, који се бори за Крст часни и Слободу златну.

Наше војсковође

ИНЖИЊЕРСКИ ПУКОВНИК

Андра Јовановић

КОМАНДАНТ СРЕДЊЕ КОЛОНЕ ИБАРСКЕ ВОЈСКЕ

Андру Јовановића је први рат затекао као потпуковника у пензији, враћен је у резерву и одређен за начелника инжињерије Ибарске Војске. Приликом наступања ове војске на Нови Пазар потпуковник Андра је добио команду над средњом колоном ове војске,

која је имала да наступа долином реке Рашке, да напада не фронт утврђеног Новога Пазара и да одржава везу између десне и леве колоне. У овој колони била су два батаљона 11. пука другог позива и трећа батерија шумадијског артиљеријског дивизиона другог позива. Арнаути су великом снагом навалили на ову колону и како је била слаба била је принуђена да се повуче за два километра. Сутра дан је ова колона појачана са још два батаљона и својим садејством много је допринела 9. октобра паду Новога Пазара.

За успехе постигнуте на Новом Пазару Јовановић је враћен у активу и унапређен у чин пуковника, а за личну храброст награђен је златном медаљом за храброст.

Пуковник Андра је постао официр 2. августа 1883. године са тринајестом класом, коју је свршио као један од најбољих међу одличним својим друговима. С одличним успехом свршио је и виши курс Војне Академије. Учествовао је и одликовао се у српско бугарском рату. Заузимао је разне положаје у инжињерији, па је био и њен командант. Једно време био је и министар грађевина у кабинету Алексе Јовановића.

Пуковник Јовановић је један од најбољих наших официра своје струке, те је војска само добила, када се он вратио у њене редове.

Наше војсковође

ПЕШАДИЈСКИ ПУКОВНИК

Миљко Поповић

КОМАНДАНТ XIII. ПУКА ХАЈДУК ВЕЉКА

Наша слика представља храброг пуковника, команданта Хајдук Вељкова пука Миљка Поповића пред његовом земуницом под Једреном. Пуковник Миљко је са својим пуком провео под Једреном сее време опсаде и одликовао се приликом јуриша када је пало Једрене. У рату с Бугарима његов је пук остао у саставу Друге Армије, те је успешно бранио Пирот од Бугара. Под командом пуковника Миљка 13. пук показао се достојан славног имена кога носи, а његови војници достојни потомци Хајдук Вељкових Крајинаца. За показану личну храброст и успехе његова пука при заузећу Једрена пуковник Миљко је одликован бугарским орденом и нашом златном медаљом за храброст.

Примери Милосрђа

Грга Лесић, ДУША БОЛНИЦЕ ЦРВЕНОГА КРСТА

Ова мала слика и овај скромни лик на њој приказује једнога човека великога срца, који се родио да добро чини. Грга Лесић је — *добар човек*, више о њему не би могли рећи. Он је душа и стуб пете резервне болнице Црвенога Крста код Саборне Цркве. Управник ове болнице Д-р. Вој. М. Суботић — млађи на дан годишњице ове болнице у своме лепом говору предавајући овом честитом и неуморно вредном милосрдном човеку Крст Црвеног Крста овако га представља:

„Данас пак по нарочитом одобрењу уваженог председника Српског Црвеног Крста господ. Генерала Фрасновића, радо предајем највеће признање, које може дати Српски Црвени Крст, *најзаслужнијем међу заслужнима*: предајем га човеку ретке, управо безпримерне вредноће, издржљивости и самопрегоревања у извршењу своје дужности; човеку, чија је брига да сваки рањеник и болесник буде по лекарском упуту повезан, да сваки добије што лекар нареди и да о сваком болеснику буде лекар тачно обавештен: човеку, који се лањске године Српском Црвеном Крсту телеграмом из Трста свако пријављивање на своју човекољубиву дужност „Желим бесплатно доћи неговати на ратишту рањене војнике".

„Човеку, који није жалио ни труда, ни времена, па чак ни својих новаца, само да рањеницима и болеснима буде онако, како то њиховој високи обзири према ближњему; човеку, који дужност главног добровољног болничара врши ево већ равно годину дана на опште задовољство свих лекара, чија је он десна рука; човеку, кога мирне савести можемо назвати добротвором рањеника и болесника V. резервне болнице Српског Друштва Црвеног Крста у ратовима 1912/13. године."

Томе немамо шта више додати, јер та је најмеродавнији и најозбиљнија најбоље оцењо. Примивши се добровољно једне тешке али свете дужности он је, без паре и динара, из чисте љубави према српском јунаку, врши са највећим самопрегоревањем и са ретким успехом. Хиљадама рањеника, који су прошли кроз његову болницу за живота свога сећаће се Грга дика, милих речи и братске помоћи Грге Лесића, о коме ће и рањеничка покољења говорити с највећом захвалношћу. Ми се само одужујемо својој савести и својој дужности, када њиховим најзаслужнијем међу заслужнима за славне наше рањенике за све његове напоре и труде речемо искрено и свесрдно: *хвала!*

Врле милосрдне сестре болнице Кола Српских Сестара

Наша жена у рату

— Савршенство Српкиња достојна је нас мајки Југовића Мајке, сестре Царице Милице и других Косовке Девојке —

Када је реч о Колу Српских Сестара на првоме се месту мора поменути неуморно вредна и свима бићем предана Колу уважена председница г-ђа Љубица, дична супруга старог српског ратника, ђенерала Стевана Ђ. Луковића, у овоме рату команданта дринске дивизијске области. Г-ђа Луковићка већ од више година све своје слободно време посвећује Колу, које је под њеном управом у своме раду показало сјајне резултате. Она је свуда стигла, она је све видела, она се за све побринула, њој ништа није било тешко учинити само да Коло на сваком кораку постигне жељени успех. Такав рад, а с њим је увек био у пуном складу и рад свих осталих чланица које су се отимеле да не буду постидне пред својом представницом, донео је и резултате, који чине част нашем дичном женскињу.

Упоредо са г-ђом ђенералицом Луковићком дужност нам је истаћи са захвалношћу хвале достојан рад уважене госпође Милке, супруге г. Гргура Миловановића, државнога саветника.

На горњој великој слици, која представља једну групу неуморних болничарки ове болнице у средини је г-ђа Луковићка, а њој с десне стране, под руком, је госпођа Миловановићка, која је била управник и душа ове болнице.

Од рана јутра до мрклог мрака госпођа Миловановићка, не знајући ни за умор ни за одмор, лебдела је над болницом и болесницима. Они ће се за живота свога увек захвалношћу сећати ове племените госпође, којој је само преведика љубав према Српству давала снаге, да може издржати оне за њене године неиздрживе штрапаце

Гледајући како даме, под седим власима, врше тешке и напорне послове с младићском снагом и одушевљењем, и младе даме нису хтеле бити постидне, и њих је у раду руководило исто одушевљење, иста љубав према рањеним осветницима Косова и Сливнице и ова је болница било најбоље уређена кошница, у којој је сваки знао свој посао, и сви су га вршили како су најбоље знали и умели.

Прве београдске госпође у овој болници су биле неуморне просте раднице. Да поменемо г-ђе: Ђурђину Николе Пашића, Персу Јаше Продановића, Милеву ђенерала Дамњана Поповића, Соју удову Аце Борисављевића, Јустина удова Живана Ил. Ђукинића, Делфа Ивана Иванића, Ружа Бранка Михајловића, Зорка д-ра Ђоке Николића, Наталија Ивана Павићевића, Зорка Аце Андоновића па баронице Гризингер и Шлибен. Лејла Пецет, Јулијана Николајевна Штрендман и друге уважене даме чија ћемо имена у идућем броју донети.

Наше војсковође

ПОТПУКОВНИК **Сретен Ристић**

Потпуковник Ристић са београдским пуком трећега позива показао је врло лепе успехе у борбама код Зајечара, на Белој Ради и под Видином. Његови војници га веома хвале као спремног официра и доброг и правичног старешину, који је код својих војника успео да задобије и љубави и поштовања.

Објава рата!

— Ујединјење српско-хрватске —

Поноћ је давно превалила. Широким сребрнастим сводом небеским плови месец над пољем покривеним шаторима, под којима се одмара војска. Ватра под шаторима погасила се и само по која жеравица што засветла пред поветарцем који брише преко поља и означава долазак зоре.

Под шаторима леже један до другог војници покривени разнобојним ћебетима. Ноћна их зима прибила једног до другог и тако грејући се међусобно, спавају и сањају о кућама, о деци коју су оставили и пословима који очекују руке њихове.

Све је мирно! Само стражарев кашаљ покадшто одјекне по ноћној тишини, те казује да овде има живих душа.

Наједаред се зачу из далека коњски топот. Све ближе и јасније, док се у праскозорју не зачу коњаник. Неколико речи измењаних са стражарем, сјахивање и одлазак под шатор командантов — дело је од неколико тренутака, и онда опет настаје мртва тишина. Али не за дуго.

Таман је онај, кога је коњски топот тргао из сна, понова наместио главу да заспи, а ноћну тишину проломи глас трубе

Узбуна!

Под шаторима наста живот; грозничави живот војника, који се на врат на нос облачи и спрема. А труба само пишти кроз праскозорје и као да жури и саму зору да што пре варуди.

После неколико минута, војска је била уфронђена. Војници још по мало буновни, нису у стању да сконцентришу мисли, али инстинктивно осећају да је ту оно што се чекало.

Из дубине се указа командант према средишту војске и грмну гласом полупромуклим и узбудљивим:

— Мирно!

Настаде тајац да одма буде прекинут командантовим гласом:

Војници!

Синоћ је наш врховни командант, Његово Величанство Краљ, објавио рат Турској. Нама је указана част да први пређемо границу и потражимо непријатеља!

Војници!

Одсудни је час дошао. Ја се надам да се нећемо осрамотити пред Краљем и Отаџбином и да ћемо сви до једнога знати да вршимо свету дужност. Помолимо се дакле Богу, викнимо „живео Краљ!" „живела Отаџбина!" па напред у име Бога!!!

И, опет један тајац, тренутни тајац и онда се небо проломи од узвика:

„Живео Краљ! Живела Отаџбина!" Један пут, два пут па и трећи пут и онда и опет тајац. Све упрло очи у команданта. А он очута један тренутак и онда, као да се тиже из мисли из неке дубине, исправи се и поче командовати:

Мирно!

Нож на пушку!

Капе скини!

На молитву!

И очита се очеваш. Очита се онако како га чи тају само они који су пред најећом опасношћу — како га читају на смрт осуђени.

И опет команда „мирно!" и остале команде које је сваки извршавао а нико није ухом слушао, док се не заврши све оним тако простим а тако страшним тако судбоносним:

„Напред марш!"

Јова Адамовић

Престолонаследник Александар

— Српској војсци пред полазак у бој —

Онога дана када је објављен рат Турској, престолонаследник Александар прочитао је прокламацију српској војсци на граници, и после прочитане прокламације, Престолонаследник је држао говор официрима и војницима. У томе говору пред осталога он је рекао и ово:

„Полазимо стопама Великог Карађорђа, који је први започео ослобођење подјармљеног Српства, а које је ослобођење наставио Милош Обреновић, и продужио краљ Милан Обреновић. Ми као потомци ових славних наших предака имамо дужност да продужимо њихово свето дело и да га славом увенчамо".

Овај говор престолонаследников изазвао је урнебесно клицање целе војске „Живео".

Одмах после овог говора српска војска јурнула је преко турске границе и за неколико дана уништила турску силу.

На плаво српско Јадране

— Наредба Команданта Албанског Одреда бр. 31. са 27. октобар 1912. —

На страни 28 донели смо наредбу ђенерала Бож. Јанковића, којом је он као командант Треће Армије поздравио и објавио осталим трупама своје Армије излазак српске војске на Јадране, а овде доносимо наредбу команданта Албанског Одреда за полазак на тај тежак пут, који је српској војсци донео нову славу.

Та наредба у целости гласи:

Јунаци!

Наша Шумадијска Дивизија добила је да изврши још само један напоран али и важан задатак

Ви сте тукли непријатеља код Подујева. Тенеждола и пред Пришћином, ви сте издржали најтеже маршеве преко дивље скопске Црне Горе и опасног качаничког теснаца по најгорем времену, по некад без хлеба и без добре обуће и задивили сте своје старешине пожртвовањем, дужношћу, трпељивошћу и одлучном храброшћу.

Ми смо освојили многе плодне долине и зазрели многе лепе вароши, али нам је остало још да избијемо на српско Јадранско Море, те да нашој Отаџбини отворимо слободан пут за цео свет. То је наша неодложна тежња, због тога и рат водимо, јер нећемо само тако нашу Отаџбину учинити богатијом и срећнијом.

Прикупимо сву своју снагу и јуначки подносимо нове напоре и нове оскудице, које нас чекају, покажимо да Шумадинцима нема у целој војсци равна у издржљивости трпељивости и храбрости. Њега нико не заборави да право јуначство није само храбро туђи мрског непријатеља, него и мушки подносити оскудицу и умор.

У овим приликама дисциплина мора бити најстрожија. Нека нико не смеће с ума, да ће се сваки преступ казнити најстрожијим казнама јер од најмањег нереда може произаћи велика несрећа. На један војник несме становницима ништа дирнути, па ма каква оскудица била. Све што буде требало, команде ће куповати и плаћати.

Ми смо предходница наше Дивизије, од нас десно другим путем наступа Дринска Дивизија а лево Моравска. Наш Врховни Командант и наша Отаџбина с нестрпљењем очекују да се појавимо у лепом и топлом српском приморју.

Напред, јунаци, с нама је Бог!

командант потпуковник,

Дим. Ђ. Вуић, с. р.

МАЈОР † **Павле Благојевић**
Славно пао на Брегалници.

Пешадијски потпуковник Сретен Ристић
на повратку испред "

КАПЕТАН ПРОФ. † **Влада Радић**
Славно пао на Ретким Буквама.

Румунски престолонаследник
Фердинанд
КОМАНДАНТ РУМУНСКЕ ВОЈСКЕ

Пуковник
начелник
Врховн

...ић, командант седмог пука трећег позива
...асађеног Видина.

МАЈОР † **Богосав Марјановић**
Славно пао на Чупином Брду.

...ик Стева Илић
...ИЖИЊЕРСКОГ ОДЕЉЕЊА
...ВНЕ КОМАНДЕ.

ЂЕНЕРАЛ **Данглис**
НАЧЕЛНИК ГЛАВНОГ ЂЕНЕРАЛШТАБА
ГРЧКЕ ВОЈСКЕ.

КАПЕТАН Д-Р **Јосиф Недок**
НА РАДУ У ВОЈНОЈ БОЛНИЦИ У МИТРОВИЦИ.

Како је ослобођено Крушево

— Из белешкама једног четника —

Било је то 29 октобра 1912. године. Наша чета добила је задатак да похита пут Крушева и ослободи ово лепо и напредно македонско место.

Дувао је јужни ветар и топио снег. Бујиле планинских потока са планине Бушева Чесма, на којој је Крушево, препречаваху нам пут. Шум ветра, жубор бујних потока и зујање поточара, које су пуном паром радиле, испуњаваше ваздух: а ми смо стално питали наше воће:

— Колико има још до Крушева?

Одговарано нам је увек: „још черек сата". А то „још черек" понављало се много пута. Сунце је већ нагињало заласку. Облаци се беху прошарали те се провидело местимично плаво небо. Планински ветар је хладио наша зажарена чела. А складно лупање добоша доносио је ветар у сусрет озго са брега. То је омладина из Крушева, што нам иде у сусрет. Већ су се кровови кућа назирали из једне удолине, која је лежала пред нама. Крушево је дакле ту, шапутали су предњи другови, а тај је пријатни жагор ишао од друга до друга док не дођу до последњег. Онда напрегнемо последњу снагу и пођемо парадним кораком уза-страну. А то је тешко! Урнебесно клицање проломи ваздух кад смо се појавили међу постројеном поворком. Са обе стране пута пружали су нам руке и ми смо сасвим полако ишли рукујући се на обе стране и са сваким. То нам је добро дошло, да мало отпустимо корак, а кад почеше да притрчавају многи и да се грло наша је колона већ била разлабављена и ми смо се просто речено, помешали са грађанима и ношени непрегледном масом, која је била све гушћа у колико смо се прикучавали вароши. Угледасмо целу слику вароши пред собом, а она је тако прегледна, брдом густо начичкане куће да се ипак могу све пребројати; а тада се разлегну испрекидана музика звона са три лепе и високе цркве. На улазу у варош дочекало нас је грађанство свију редова и народности. Беше подигнут славолук од зеленила и цвећа, украшен заставама савезничких држава. У врху беше уоквирена слика Краља Петра и оба краљевића. Клицало се прво Слободи и ослободилачком народу, а слога између све четири народности изражавана је кратким узвиком: „Да живе сва четири краља!"

Тог дана су доживели Крушевљани дивне часове. Свакоме се осртавало на лицу срећа и блаженство, а о искрености тог осећања сведочиле су њихове сузе радоснице. Човек физички изнурен и савладан свима незгодама и ратним напорима, често је неспособан да учествује у духовном животу људи; но тад сам необично био дирнут и нисам могао да заустављам топле сузе које су ми текле низ образе, ма да сам се трудио да не одам слабост ратника. Сви смо искрено учествовали у радости ослобођених Крушевљана, који су нас китили цвећем. Тад смо осетили да нам је ово најбоља награда после напора. Ти ће нам тренутци остати у успомени кад се будемо сећали на тешко војевање. Дочекани смо искрено, а у томе изразу, држим, леже најлепше особине, којима се одушевљење може изразити.

После поздравних говора пошли смо главном улицом у грчку цркву на благодарење. Велика црква је била препуна грађанства и изгледала је необично свечано. Нигда се у њој нису уздизале искреније молитве небу него за време те службе. Захвалне песме су брујале неизменично на грчком и словенском. Стари прота је кротко чету и народ појући дрхтаним гласом а сузе су му блистале у очима и скотрљавале се низ белу као сребро браду. Његово је лице сијало младићском свежином. Поносан је био што је одслужио једну тако ретку службу — Слободи.

Излазили смо из цркве лако корачајући, јер смо у том тренутку заборавили на умор и напоре. Прола зили смо кроз чисте и окићене улице до куцобалшке школе, где нам је био одређен стан. То је велика двоспратна зграда, чиста и уређена као што су и све куће у Крушеву. Ово је једина варош у европској Турској где живе сама Хришћани. Становништво је јако напредно, како што је и њихов лепи град. Сразмерно својој величини ово је најпросвећеније место у Турској. Варош има данас око 10 000 душа, са 12 основних школа и три полугимназије. Имају гимнастичка друштва. А утакмица међу народностима је лепо утицала на општи напредак и развитак Крушева. Пре десет година у време великог устанка у Македонији варош је сва изгорела и порушена, а становници се разбегли по целом Балкану. Виде се свуда по вароши голи зидови од великих и лепих зграда, које су биле украс граду. Ово је планинска варош, те је клима врло здрава, а право је задовољство овде живети лети. Изнад је веома вредан чист и уљудан. Бави се трговином и занатима, а многи иду по другим балканским државама да зараде и да се усаврше. И они који стеку довољно средстава за живот на страни, као и обични печалбари, сви се врате у своје лепо Крушево да живе од стеченог имања, као рентијери или као трговци или занатлије да примене стечено искуство на корист развића свог родног места.

За два дана нашег бављења у Крушеву, сваки је од нас био гост у ког господољубивог грађанина; а они су сви такви. Домови су им чисти и уређени. Свуд смо лепо обдарени каквим предметом домаће израде за успомену, али нама је најдража успомена сећање на заједничко свето ослобођења Крушева.

Крсто.

Косовски осветници

ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН ПРВЕ КЛАСЕ

† Љубомир Анђелковић

Стари ратник који је учествовао у сва три претходна наша рата 1876 1877 78 и 1885 86 капетан Љубомир је био срећан што је и у озоме раду могао узети учешћа као командант батаљона са којим је учествовао у ослобођењу Приштине. Провођење му није досудило, да у том походу узме до краја учешћа и да види до краја остварен петвековни сан српског народа. Болест га је приморала, да се из Приштине врати у Ниш, где је после десетодневног боловања предао своју племениту душу Богу, задовољан, што је дожи вео, да турску силу види сломљену.

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† Душан Радовановић

СЛАВНО ПАО НА МЕРДАРИМА

Душан Радовановић, економ из Гуњице округ ваљевски, младић од својих 24. година, свршени студент пољопривредне Академије у Чешкој и Немачкој и резервни потпоручник, пун је пао у борби на Мердарима од непријатељског олова. Сахрањен је у рачанском гробљу. Извештен о томе отац је одмах похитао да своја јединца пренесе код своје куће, те да му бар гледа гроб, споменик и клину његову, кад није могао да га гледа жива.

Разговарао сам са његовим оцем и видим да му је врло тешко на срцу, али да јуначки подноси своје болове тешећи се тиме, да је имао сина јединца али да је јуначки погинуо за свој народ. Ми му честитамо на његовом одлеста јуначком срцу и желимо, да се и остали родитељи на овога оца угледају.

Тело јунака 13. октобра пренесено је из Раче у Куршумлију, а из Куршумлије кроз Прокупље и Ниш железницом у родни крај где је свечано погребен.

Слава славно палим!

Косовски осветници

† Машан Ј. Ђурановић

КОМАНДАНТ СПУШКОГ БАТАЉИОНА

Славно пао на Бардањолу

Као командант славног спушког батаљиона храбри Машан је рањен већ при заузећу Дечића, али он батаљион и борбу није напуштао, до год је у себи осећао и мало снаге. Приликом јуриша на Бардањол 27. јануара 1913. командант Машан је неустрашимо јурио пред својим војницима у жиле пут непријатељских шанчева. У томе јуришу храбри Машан задобио је неколико смртних рана али је ипак успео да ускочи у турски шанац. Његови војници су га изнели из окршаја и он је сутра дан од задобијених рана умро у 35 години. Сахрањен је пред црквом села Враке, уз почасти какве Црногорци одају највећим јунацима својим.

Слава славно палом!

ПЕШАДИЈСКИ ПОТПУКОВНИК

† Коста Наумовић

Као гарнизонар нишки потпуковник Наумовић је одређен за команданта 12 пешадијског пука другога позива са којим је пошао срећан и весео, што му се као старом ратнику дала прилика да на челу војника Цар Лазареве престонице пође на Косово. У саставу Ибарске војске, под командом ђенерала Михаила Живковића, потпуковник Наумовић је узео учешћа и у овоме светом рату за ослобођење, али за мало, јер га сустиже болест. И ако је био ровитог здравља, и по савету лекара није требао да иде на границу, пок. Наумовић, који је учествовао у три претходна рата, није могао одолети своме родољубивом срцу да узме учешћа и у овоме рату. Болесног су га пренели у Ниш где је у руској болници умро 27. новембра. Као млад официр потпуковник Наумовић је учествовао у српско-бугарском рату 1885., када је допао и рана, које је једва преболео.

Слава му!

Наши јунаци

РЕЗЕРВНИ ПОТПОРУЧНИК

Љубомир Којовић

ВОДНИК 1. ЧЕТЕ 2 БАТАЉОНА, II ПУКА, II. ПОЗИВА

Којовић је био један од најбољих официра овога пука. Учествовао је у борби на Мердарима, где је лако рањен, али чету није напуштао. Истакао се у борби на Приштини, Фериовићу и Кракорници. Као најбољег водника у целом своме батаљону мајор Мирослав Ј. Пилетић одредио је Којовића као водника чете Барбуловићеве те су њих двојица са четом војника за три дана разоружали сву Горњу Реку, преко 20 села у њој, и то све без крви и без отпора, једино је до борбе дошло у селу Кракорници, где се Којовић сјајно показао. Његове јуначке подвиге у борби на Кракорници ми смо опширно описали у напису „Сви за једног" на страни 94, 95, 107, 125 и 123. За јуначке подвиге своје потпоручник Којовић је одликован златном медаљом за храброст. Учествовао је и у рату с Бугарима и одликовао се у свакој борби у којој је био његов пук.

Свештеници на бојном пољу

АРХИМАНДРИТ **Мирон**
ДИВИЗИЈСКИ ПРОТЕЈЕРЕЈ ДУНАВСКЕ ДИВИЗИЈЕ ДРУГОГА ПОЗИВА.

Како је објављен рат архимандрит Мирон, старешина манастира Рајиновца, напустио је повучен и миран живот у удобним манастирским келијама и пошао и сам у свети бој да помогне освети Косова. Добио је положај дивизијског протојереја дунавске дивизије другог позива, с којом је био на Кумановој и после Кумановске победе отишао под Једрене. Са српском војском архимандрит Мирон надржао је под Једреном за све време опсаде и као одличан свештеник и прави родољуб тамо је много допринео, да се одржи дух у наших војника, који су се за Бугаре борили и налагали своје животе као за српске идеале.

С крстом у руци одличан родољуб и примерни служитељ светога олтара налазио се увек међу својим ратницима, који су га необично волели, јер је он међу њима ширио љубав, пружао утехе, крепио их надом и заузимљиво патриотским жаром. На бојном пољу имао је пуне руке посла, али је он свугде стигао и све свршавао како је најбоље могуће. У спомену наших војника, који су се борили под Једреном остаће увек овај честити слуга Божја олтара, који се на ратишту показао, да је достојан свога високога чина и свете хаљине, која покрива једно племенито и родољубиво српско срце.

Наши Четници

Један од оних скромних хероја, који су годинама припремали народ ослобођених крајева за велике догађаје, који су наступили, јесте и војвода Стеван Тела, који је од незаборављеног војводе Глигора научио хајдуковати и за своје се Србије борати. Више од десет година Стева Тела је четовао по српским крајевима у Турској. Био је један од најбољих четника и брао му је поверено, да и сам води своју чету, са којом је српској ствари много допринео. Он је био један од оних, који својим животом није располагао и вазда је био готов, да га жртвује за српске идеале. Када је објављен рат Турцима он је био пун среће, јер је веровао, да ће доживети остварење свога идеала, ослобођење свога родног краја. Са четом својом у одреду војводе Вука војвода Тела био је у претходници Прве Армије. Учествовао је у борбама на Кумановој, Прилепу и Битољу и са својом четом дошао је чак до Елбасана. Учествовао је и одликовао се и у рату са Бугарима, излажући свој живот за слободу свога дома.

Војвода Тела — Стеван Недић

Војвода Тела је родом из битољског краја, који се може дичити оним својим сином.

Наши јунаци

ПЕШАДИЈСКИ ПОРУЧНИК
Вукашин Марјановић
КОМАНДИР ЧЕТЕ У 18. ПУКУ

Симпатични поручник Вуле је један од великих јунака, чије су заслуге остале ненагрђене. На Кумановој он је био у најстрашнијем положају, али није малаксао

нити губио присуство духа. Био је јунак коме су се његови војници дивили, али му то нису признали претпостављени, јер га нису могли видети... То њему није сметало, да се у рату с Бугарима бори снагом лава. У крвавој борби на Говедарнику тешко је рањен, но чим је мало прездравио вратио се у комунду не тражећи поштеде. Поручник Вуле је један од оних скромних српских официра, о коме се мало зна, али који је своју српску и официрску дужност вршио како је најбоље било могуће.

Осветници Косова и Сливнице

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† **Јордан Поповић**

ВОДНИК У 1. БАТАЉОНУ III. ПУКА II. ПОЗИВА

Подлегао ратним тегобама

Потпоручник Јордан је један између многих учитеља, који су се у овоме рату одлично показали, који су исто онако добро водили чете убојника, као што су вешто децу тих ратника учили књизи. Као водник у славном трећем пуку другога позива, у батаљону пок. потпуковника Косте Михајловића-Руса потпоручник Јордан се борио на челу својих земљака Пироћања, у чијој се средини родио, међу којима је радио, и пред којима је смело у смрт срљао, претходећи им сваког примером. Учествовао је у свима борбама Недићеве дивизије од Мердара до Облакова и свуда се као јунак показао; те је одликован сребрном медаљом за храброст у рату с Турцима. У рату с Бугарима на Ратко Буки и даље такође се као прави јунак понео. Био је у небројено крвавих окршаја, али му не би суђено, да погине од куршума непријатеља, пред којим никад није задрхтао. Опака колера захватила је и његово већ дугим ратним тегобама изнурено тело и он јој је подлегао 13. јула у Кочанима, срећан што је доживео победу и над Бугарима. Јордан је родом из Великог Бошњина, у Лужници округ пиротски, где је и учитељевао. Био је одличан учитељ и одушевљен Србин, који је свој род љубио.

Слава му!

Косовски осветници

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОТПОРУЧНИК

† **Бранко Боранијашевић**

ВОДНИК 1. ЧЕТЕ, 2. БАТАЉОНА, X. ПУКА ТАКОВСКОГ

Славно пао 17. јуна на Дреначку

У опису борбе на Дреначку, на страни 362, ми смо забележили херојску смрт овога младог јунака. Потпоручник Бранко са својим пуком учествовао је у ослобођењу Косова и умирењу Арнаута. У борби с Бугарима пао је првога дана борбе, када је на челу своја вода јурнуо у најгушће непријатељске редове. Својом смрћу допринео је српској победи на Дреначку. Тело му је изнето из ватре и пренето у родно му место Чачак, где је с великим почастима погребен. Пок. Бранко био је интелигентан трговачки помоћник у Београду, ревносни члан „Душана Силног", који се одушевљавао да падне за Србство.

Жртве своје дужности

† **Јован В. Богдановић**

студент медицине

На дан 4. септембра 1913. преминуо је у Нишу *Јован В. Богдановић*, студент медицине на бечком Универзитету, у 22. години своје младости. Пок. Јован је као медицинар за све време рата био на раду при војној болници у Нишу, где га је напоран и тежак посао, који је он савлађивао са највећом савесношћу, оборио у постељу из које се више није ни дигао.

Јунаци са Мердара, Косова, Феризовића, Качаника, Тетова, Кичева, Облакова, Злетова, Рајчанског Рида Брегалнице, Кочана, Калиманске Чуке, Циног Камена и Гркенских Положја.

Активни и резервни официри 3. пешад. пука II позива Моравске Дивизије са својим пуковником командантом, храбрим пуковником Душаном Васићем

Наше Војсковође

ЂЕНЕРАЛ **Стеван Луковић**

На првој страни овог броја доносимо лик једног дичног супружанског пара, ђенерала Луковића и Госпођу му супругу. Г-ђи Луковићки смо се за њен родољубиви рад одужили у чланку о Српској жени, а уважени јој супруг ђенерал Луковић заслужио је ову пажњу не само као стари одличан наш ратник, но и као човек, који је по својим силама вољно и корисно српској војсци послужио и у ова два рата као командант дринске дивизијске области. И ако човек у годинама њему није било тешко да се одвоји од своје куће и да иде у Ваљево, да прими једну тешку дужност, коју је он прихватио на велику корист српске војске и на потпуно задовољство меродавних војничких кругова. Стари ђенерал је младићеском снагом и одушевљењем старог ратника неуморно радио и својим радом дао је најбоље резултате. Признање му није изостало, јер је за заслуге у овим ратовима одликован орденом Светога Саве другога степена.

ПУКОВНИК **Стеван Илић**

Пуковник Илић у оба рата био је на положају начелника инжињерије Врховне Команде и са тога положаја много је допринео нашим ратним успесима. Али још више од тога он је нашој ствари и нашим успесима допринео као српски војни изасланик у Цариграду. На овом важном положају он је провео неколико година пратећи са највећом пажњом кретања и спрему турске војске. Успевао је, да буде благовремено и тачно обавештен о свему што се тицало турске војске. Благодарећи његовом раду нашој Врховној Команди у многоме су олакшане операције према Турцима, јер смо тачно и исцрпно знали све што смо требали знати о противнику. За велике заслуге своје пуковник Илић је, а није он сам, остао непаграђен, јер је добио само златну медаљу за ревносну службу.

Пуковник Илић је из чувене 13. класе, која нам је дала најбоље официре. Свршио је и виши курс и учествовао и одликовао се у првом рату с Бугарима 1885.

Осветници Косова и Сливнице

ПЕШАДИЈСКИ МАЈОР † **Богосав Марјановић**

Славно пао на Чупином Брду.

Храбри мајор Марјановић као командант првог батаљона, осмог пешадијског пука другога позива, борио се под Једреном, док овај силни град под моћним ударцима друге српске армије није пао Бугарима у руке. У награду за пожртвовање своје мајор Марјановић, као и многи други знани и незнани витезови наши, добио је од браће Бугара куршум у своје племенито срце. У крвавом боју на Чупином Брду 26. јуна мајор Богосав славно је пао око 3 часа по подне, када је свој батаљон водио на јуриш. Сахрањен је био у Куманову у порти нове цркве Св. Тројице, одакле га је породица пренела у Пожаревац, где је 30. јула свечано погребен. Мајор Марјановић је био одличан официр и прави јунак. За заслуге је награђен мајорским чином и одликован златном медаљом за храброст.

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ ПОРУЧНИК

† **Петко Илић**

КОМАНДИР ЧЕТЕ У 2. БАТАЉОНУ, 2. ПУКА, 2. ПОЗИВА

Мучким нападом на трећи пук другог позива на Мердарима Арнаути су успели да потисну наше трупе док није приспео други пук другог позива, који се на глас о мучком нападу форсираним маршем кренуо из Куршумлије под командом свога храброг команданта пуковника Душана Васића. Снажним налетом потомци

Топлице Милана и Косанчић Ивана натерали су надмоћнијег непријатеља у дивље бекство, али су тај успех морали платити многим драгим жртвама. У тој борби 6 октобра као јунак пао је резервни пешадијски поручник *Петко Изић*, замљорадник из засеока Гарића, код Прокупља. Петко је био врло одресит и бистар сељак, који је знао значај војска и који је своју љубав према њој показао спремношћу да за резервног официра, да као такав на челу својих Топличана и Косаничана славно падне у крвавом окршају са петвековним душманином. Погребен је са великим почастима у Прокупљу, које ће се бранећи овим гробом и знаним и незнаним гробовима небројених својих најбољих синова, који у ова два рата не жалећи своје животе славно падоше за крст часни и слободу златну, ослобођавајући од Косова заробљену браћу и бранећи ослобођене од ненасите браће Бугара. Слава му!

Војничко гробље

— Чесма „Косово код Пријепоља као споменик палим официрима Треће Армије

С леве стране Бистрице а поред пута који води за чувену и злогласну Љум, подигнуто је војничко гробље које је подељено на четири парцеле. Изузимљиво шћу команданта места гробље је свуд уназоло засађено ружама и родним дрветима. Испарцелисано је, стазе су насуте ситним шљунком а с леве и десне стране поред стаза засађено је дивно цвеће а такође и на гробовима палих и умрлих наших хероја у овом светом року

У првој парцели, с десне стране од улаза, налазе се само два гроба (слика на стр. 280) у којима леже санак почивају два два јунак, два млада хероја, на чијим је крстовима исписано:

„За спас Срспства погибе у 16 год. Мирко С. Петровић, из Прве Горе гимназист V годиште као добровољац на Везировом Мосту 4. новембра 1912."

На другом крсту пише:

„Милан Дулановић, пешадијски поручник".

Благо мајкама које су их родиле. Благо држави која има овакве синове! Слава им!

Испод гробља удаљено један километар налази се ново подигнута чесма са три луле, висине око 2½ метра и 3 метра ширине. Чесму су подигли инжињерци Шумадијске Дивизије и позива народне војске На њој су, више лула урезане ове речи:

„Браћи Призренцима — студенци Косово —" с леве стране изрезана је 1389. а с десне 1912 год. и ови стихови.

„Чувај студенац на освежење,
Слушај вечито жубора њој,
Мисли на Срспства васкресење
Бори се ради за народ свој,
У кући нек ти чистоћа веје,
И души песму за народ кроз,
У срцу љубав нек радост сеје
У мишици снага, Боса се бој.
Путнике стани одахни дахом!
Чуј шта би жубор зборита зна,
Да ти се једе са богострахом
С поновеом дичко Србином зва.
Иди на гору и планину
Гмове питај, сваг камен зна,
Стари ти предаг ко Србин мину
Клицаћеш громко: *„Србин сем ја"*!

С леве и с десне стране чесме на плочама су урезана имена оних официра Треће Армије који су погинули у овом рату.

На малој узвишици око чесме подигнут је леп парк са неколико стаза и израђених фигура засађених цвећем.

Осветници Косова и Славнице

РЕЗЕРВНИ ПЕШАДИЈСКИ КАПЕТАН

† Проф. Влада Радић

СТАВШО ПАО 17. ЈУЛА НА РЕТКИМ БУКВАМА

Скромни јавни радник и одличан васпитач омладине, професор *Владимир Радић* пошао је у рат као резервни поручник и командир 1. чете 4 батаљона III. пешадијског пука Неџићевог моравске дивизије другога позива. У овој дивизији било је пуно одличних резервних официра, а професор Влада и као војнички старешина и као неустрашимо храбар ратник био је један од најбољих. Покојни Радић био је у свима наставама одличан радник и грађанин. Кад је отпочео рат, он је узео учешћа као резервни официр и одликовао се већ у самом почетку својом изванредном храброшћу и самопрегорењем. У бају на Мердарима, он се толико био ангажовао да се још тада била пронела вест да је погинуо. Срећом онда га је та ала коб мимошла, али овога пута, у страшном окршају при изузимања Ретких Буква, он је оставио свој честити живот на бојном пољу. Он је био врло драг као друг и пријатељ, али је, још више од тога, његова личност била симпатична личност отменог грађанина и одличног наставника. Његовој јадној госпођи и сиротој дечици, коју за собом оставља, нека буде извор снаге у њиховој дубоко] жалости за својим родитељем његова најлепша успомена, коју је честити њихов добри отац за собом оставио.

Пок. Радић је син чоносне Шумадије. Родио се у Доњој Рачи, у крагујевачком округу. Љубав према школи довела га је у Београд, где је свршио другу гимназију алоиатентт се и наслушкујући по београдским кућама. По свршеној матури студио је у природно-математички одсек филозофског факултета Велике Школе, коју је свршио борећи се са највећом оскудицом. Чиновничку каријеру почео је као писар Велике школе, одакле је отишао за наставника Грађанске Школе у Вел. Градиште, па за тим у Прокупље, одакле је 1904., после положеног професорског испита, добио за суплената, а 1. јануара 1905. и за професора гимназије у Ћуприју, где је остао до краја свога живота. Радић је био врло способан наставник, који је уживао љубав и поштовање својих ученика. Поред своје редовне дужности неко време био је заступник директора гимназије, директор приватне женске гимназије и управник занатлијске школе. На дужности је увек био ревносан и тачан. И ако своје дете сиромашних родитеља Радић је био отмен господин, који је одвајао и благородством своје душе.

Учествовао је и у политичком животу и у прошлој Скупштини био је неко време народни посланик, као заступник пиротског округа, у коме је кандидован као друга квалификована на листи самосталних радикала.

Као један од најбољих и најхрабрије команднра чета у рату с Турцима одликован је златном медаљом за храброст и награђен капетанским чином. У рату с Бугарима био је с четом на предстражи на Ретки Буки. Бугари су мучки с великом снагом навалили на његову чету и нагнали је на одступање. Но храбри Пирођани нису одступили без велике невоље, очајнички су бранили сваку стопу земље, а командир им проф. Влада и овде је, као и довде, био увек у првом борбеном реду, док један непријатељски куршум у зору 17 јула није учинио крај животу храброг капетана. Погођен у срећ ерца капетан Влада је пао и непријатељу је одмах било лакше да обезглављењу чету пређе. Мртво тело капетана Владе његови храбри планинци, који су га необично волели, покопали су на самом бојном пољу код села Ракуфа, одакле га је породица пренела септембра у Ћуприт где је погребено уз општа учешће. Слава јуначку!

Осветници Косова и Сливнице

ПЕШАДИЈСКИ МАЈОР

† Владислав Ђорђевић

КОМАНДАНТ III. БАТАЉОНА, V. ПРЕКОБРОЈНОГ ПУКА

Славно пао на Власини.

Храбри мајор Влада пошао је у рат као командант трећег батаљона петог, шумадијског прекобројнога пука с којим се одлично показао и у првом и у другом рату. У првом рату учествовао је у ослобођењу Новог Пазара, а за тим је целу зиму провео по арнаутским селима.

Када су нас Бугари мучки напали 17 јуна и његов пук добио је наредбу за покрет на границу, 19. јуна су стигли на Зајечар, одакле су после три дана хитно упућени на Власину, где су Бугари били великом снагом и силно кидисали да се пробију. Храбри шумадинци одбили су Бугаре и прогонили су их чак до Босиљ града. На дан 3 јула приликом повлачења шумадијске дивизије мајор Влада био је са својим батаљоном у заштитници 10 и 11 лука и том приликом је, на Миљевској пољани, код Босиљ града, изненађен бугарским препадом, а не желећи да се преда непријатељу, славно је пао, као прави јунак.

Мајор Влада је рођен у Краљеву, свршио је подофицирску школу и био је један од најбољих официра из ове школе. За заслуге у рату унапређен је у чин мајора.

Војничке врлине красиле су овог официра, који није жажалио дати и живот за Краља и Отаџбину.

Слава славно палом!

Штампарија Наумовић и Стефановић, Београд, Чика-Љубина ул. бр. 8. Одговорни уредник: Ст. Ив. Шијачки.

Број 37. БЕОГРАД, 1. ДЕЦЕМБРА 1913. ГОД. Година I.

БАЛКАНСКИ РАТ

У СЛИЦИ И РЕЧИ

Број 20 пара

Број 30 филира

Уредништво: Престолонаследников Трг 2.

Власник и уредник Душан Мил. Шијачки

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Потпуковник **Милован Гавриловић**, који је заробио Шукри-пашу у Једрену.

Пред Грленским висовима

— Слава другог пука Кнеза Михаила —

Тек што је почело сунце да се клони западу и да златни разбојнице са кога се дизала топла пара из земље, која је још била натопљена крвљу јунака палих прошлог дана, кад добисмо наређење — извршити јуриш на грленске висове.

Пет пушака, који су непомично стајали пред нама и дизали се гордо из каменитог подножја, изгледали су нам као пет дивова, као пет џинова, који презриво смешкајући се гледају на нас мале, који као да нас зову — хајдете, пођите, наши оборици жедни су ваше крви.

И ми пођосмо — те џинове, те природне форове требало је узети, па су онда отворена врата за Царево Село.

И заори се „Ура" силно и одушевљено, његов ехо стократно одјекну кроз јаруге и пустош а колона за колоном кроте се. То „ура" не беше обично, ја га чух и разумех као врисак народа који хоће да живи, који неда стопу земље крвљу својих најбољих синова заливене.

И јурнусмо, и узесмо први басамак са првим ровом, а Бугари се повукоше у задње ровове на другом басамаку.

Ватра је пламтела са свију страна, цела је атмосфера око нас горела, чинило нам се као да нема у ваздуху места, кроз које није пролетео по који пројектил. Тукли су нас унакрсном артиљеријском ватром, а сразмерно убојне распрсле гранате и шрапнела ледило је крв у жилама и дизало косу у вис. Монотоно така-така митраљеза и оштри фијук пушчаних зрна, који долажаху с фронта допуњавали су борбени оркестар, чији тонови убијаху своје слушаоце. На све стране дила се крв, чули су се јауци рањеника, а смрт је над нашим редовима ширила своја црна крила.

Повратак у назад значио је срамну смрт. — Напред! После кратког задржавања у отетим рововима, који су били пуни бугарских лешева, — напред. Али маса која је онако одушевљено кренула на јуриш под кишом зрна и шрапнела, поколебала се, заталаса и одступи. И тада српски официр, хладан као стена, непомичан као статуа, у полутами, која га је обавијала и чинила да у том тренутку има у себи нечег митског, нечег од оних наших старих витезова, диже своју сабљу и промуклим гласом, гласом Месије, рече маси: Живот и слава — напред!. Смрт и срам — стоје у позадини!

И маса стаде. Стаде као укопана. „Лези" — разлеже се команда и маса леже на суву земљу. Ватра је и даље пламтела, изгледало је као да земља бљује огањ који хоће да сажеже све око себе... И најзад као да се умори. Наста затишје, које командир употреби да уреди своје војнике, а затим се разлеже ново: — Напред!.. Труба, чије тонове гуташе тресак разорних граната и шиштање шрапнела, засвира нов јуриш. Напред, и само напред. Напред ка слави кроз смрт, тамо, њему, који нас коси, то је спас.

Требало је заузети коту 1151, на чијем смо другом басамаку већ били — она беше кључ целог положаја. Али напред кретосше само две сенке, два јунака, који учинише неколико корака па падоше. Њихов пример не покрену никога, сви су лежали као мртви. Кроз фијук и пуцњеве врева зрна чује се ново командирово — напред! То беше глас који је претио, али у исти мах молио, али се нико не покрете. И тада се деси нешто величанствено — српски официр се диже из средине, истрча напред са исуканом сабљом и викну гласом који је дрхтао:

— За мном јунаци!

И маса се заталаса, диже и потече као река, као оркан, српски војнике журио се да стигне свог официра, да га престигне да га заклони својим грудима, јер су војници волели свог командира....

Три пут их је заустављао, три пут звао напред, док није на 200 метара, пред бугарском батеријом која је сипала смрт, пао изрешетан. Његови војници нису више застајали, они су као вихором понесени летели да освете свог палог командира, који их је за једну ноћ бацио у три јуриша. И напосленку дође до борбе на нож. Ломећи своја противника и осећајући страховито крхање њихово под својим бајонетом, крхање са ког се крв дилела у жилама, светлали су војници другог пука, — „жедезног второг пука" — како су после говорили Бугари, свог палог командира.

Поноћ је прекинула борбу, настала је гробна тишина, коју би само кад кад прекинуо јаук заосталих рањеника, а голо тене коте 1151 беше засуто лешевима палих јунака... Страшна беше та јулска ноћ, чију су страхоту још јаче осетили посматрачи, јер су за време целе борбе зрна која су падала осветљавала све околне јаруге и урвине.

Страшна је била ноћ 6. јула 1913. године за 4. батаљон, 2. пука „Кнеза Михајла", али пуна части и славе....

В. И. Г.

У служби отаџбини

— Септембар 1903 и октобар 1912. године —

„Господин државни саветник, чије ћемо име прећутати, отишао је раније кући. Он је своју српску дужност учинио. Био је синоћ на збору, а добиће и данас. Он је отишао раније кући и сео је бришна чела са својом породицом да вечера.

У гостима му је и кћи, која се ту скоро удала за официра, па би отац требао да је љубазан, али се не може да разведри чело.

— Шта ти је? пита жена.

— Шта сте се замислили? пита кћи.

А он превлачи руком и маше главом:

— Морамо у рат. Не остаје нам ништа друго него рат. И то сви, сви редом.

— Шта кажеш оџо? преплашено пита млада официрка. Зар мислиш одиста да ће бити рата?

— Мора га бити.

Млада официрка бризну у плач догледајући њаља свога воља већ рањена на носилима, како издише у њеном наручју.

Оџу се поново натушти чело. Он се диже са стола и строго, озбиљно, одлучно пребаци кћери. Али кад она није могла да заустави сузе, он плану:

— *Наполе из куће! Наполе! Моја кћи не сме плакати, што ће јој муж погинути у једном тако светом рату. Кад се одликнеш плакати, када научиш да се радујеш смрти свога мужа у служби Отаџбини а ти опет дођи у очеву кућу!*"

(„Политика", 23. септембар 1908 године).

* * *

То је било пре нет година, увече 22. септембра, када се цео Београд заталасао вешњу о прогласу независности Бугарске и када се сваког тренутка очекивао други чин тога бугарско-аустријског акта: анексија Босне и Херцеговине.

Пре годину дана, 8. октобра 1912. господин државни саветник — чије име више не можемо прећутати, јер га зна цело Србство — Живан Живановић добио је са границе вест, да му је син Александар, техничар IV године, погинуо као добровољац у једном од првих сукоба на челу армија које су пошле на Косову, Скопљу, Прилепу и Мору.

Четири дана доцније господин државни саветник добије вест, да му је и зет, муж његове кћери, потпуковник Александар Глишић, командант VII пука погинуо у бици на Кумланову.

Српска коњица победоносно запљивава у Јадранско Море

После десетодневног марша преко непроходних албанских Алпа, који је пронео славу српске војске широм целог света, српска војска избила је на давно жељено српско море. Коњица њена и ако сатрвена маршевима кроз непроходне клапце, где су и људи и коњи данима бивали без хране и одржавали се шаком кукуруза, прва је угледала море и одушевљење које је војнике у том трепутку обузело неописано је. Тај моменат наласка на море снимљен је и са своје величанствености и силног израза, који се огледа на лицима свију, назват је **венчање с морем.**

Свечан улазак краља **Константина** у освојени Солун

Свећица на гробу

Александра Р. Михаилоњића, учитеља, за род славно палог...

Тамо где мали и велики леже,
Огрезли у крви, са последњим дахом,
И где се узвик јуначки разлеже,
Ти јурну напред, а са жељом плахом:

Да род свој спасеш, Отаџбину браниш.
„Она ме зове", мајци својој вели, —
Опрештај дајеш, љуби, сеји, брату,
За Српство мило погинути желиш.

„Труба ме зове, морам у бој љути,
„Зар земљу моју душмани да тлаче.
„Да Србин још'те — вековима — плаче,
„О, ја не жалим што ћу погинути!"

И сада лежиш поред браће мртве
И сам си млађан огрезо у крви,
Варвара грозних мрцварене жртве,
Ти беше свуда, па и овде први!

А преко чела памет'ва и лепа
С ког' се геније и доброта чита,
Пале су власи твоје косе црне;
Док душа твоја небесима хита.

Бледо ти лице, угашене очи,
Још отворене, хтеле би да гледе,
Тело се твоје ледени и кочи
Ал' осмех краси усне твоје бледе

На њима лебде још последње речи:
„Живот свој дајем Отаџбини, роду".
Док труба тужно преко поља јечи,
А спровод креће у тихоме ходу.

Хероју врли, ти велики сине,
Што живот млади Отаџбини даде,
И тако славно за род гинут' знаде
Над гробом твојим лијем сузе саде.

И велим због'ом, колега и друже,
И верни сине Отаџбине своје,
Због'ом ти, брате, вереничe, сине,
Теби посвећујем ове ретке своје.

Ми те немамо, учитељство губи
Радника свога пуног идеала,
Ал' из свег срца кличемо ти: *Хвала*
У име Српства које толко љуби!

Слава ти, слава ти вечити спомен,
Међ' свима нама, родољубе славни,
Јувачко твоје ваваће се име,
Као јувака из времена давни.

У Скопљу, 18. јуна 1913. год.

Драгиња Савићка
учитељица.

Осветници Косова и Сливнице

Пешадијски капетан прве класе
† Ненад Јосифовић-Покорни
Славно пао на Грленском Вису

Капетан Ненад као командир прве чете, првог батаљона другог пешадијског пука Књаза Михаила учествовао је у оба наша рата са својим пуком, који је увек био на најизложенијем месту. У рату с Турцима био је и рањен, али је брзо оздравио и вратио се својој чети, коју је славно водио у свима борбама противу Бугара, док у кобној борби 16. јула на главном Грленском Вису није јуначки пао када је на челу чете јурнуо у најгушће непријатељске редове.

Пок. Ненад је био ваљан и храбар официр, пун љубави за земљу, која га је синовљом љубављу прихватила, и народ српски с чијим се он духом сродио и ако није био српског порекла. Оставио је удовицу и једно дете, да тугују за њим, али и да се поносе именом и делима његовим.

Пешадијски капетан прве класе
† Радован Вајагић
Славно пао на Грленском Вису

И капетан Радован је из славиога другога пука Књаза Михаила, који је у овоме рату дао највише жртава и најбоље резултате показао. Као командир четврте чете у трећем батаљону учествовао је и одликовао се у оба рата, а славно је пао 10. јула у борби с Бугарима на Грленском положају.

Капетан Вајагић био је храбар војник и одличан стрелац. На дан своје смрти одвојио је 30 најбољих стрелаца из своје чете, поставио их у једну врсту и образовао засебан стрељачки строј. У средини ових најбољих стрелаца био је капетан Радован, који је и сам био чувен са своје стрељачке вештине. Ови храбри Топличани тога дана показали су чуда и нису дали ни једном бугарском војнику, да се приближи нашем стрељачком строју. Који год је то покушао тај је главом платио, јер је овај изабрани вод погађао где је погледао. Када је наређен јуриш капетан Радован, да би својим самим соколима дао примера, како се ваља изложити за успех српске ствари први је искочио из заклона на грудобран и само што је с искуканом сабљом кликнуо: *Заином јунаци!* једно бугарско тане учини крај његовом племенитом животу. Његова чета, батаљон и пук достојно су осветили и њега и све друге своје жртве. Погребен је у Кочанима. Оставио је иза себе неутешну верениицу, која је од туге и жалости за својим несуђеним војном пресвисла два месеца после његове смрти.

Пешадијски капетан
† Милош Д. Тајсић
Славно пао на Коритској Глави

Када су Бугари продрли на стару нашу територију послати су хитно противу њих разни комбиновани одреди, да зауставе њихово продирање првом комбинованом пуку био је командир чете капетан друге класе Милош Д. Тајсић, који је у крвавој борби 22. јуна на Коритској Глави код Књажевца као прави јунак пао.

Капетан Милош учествовао је у рату с Турцима као командир чете у осмом пуку. Био је ваздa одличан, храбар и присебан четовођа. Капетан Милош свршио је Војну Академију пре десет година као један од најбољих у својој класи. Био је увек примеран на дужности, а у друштву врло симпатичан са своје благе нарави и љубазног опхођења. Оставио је неутешну мајку, којој је најтеже што не зна ни гроба свог милог јединца.

Слава славно палим!

БИТОЉ

Путниче, стани. Овдје леже Они.
Могиле ове прах бесмртних крију.
С капом у руци њима се поклони,
К'о пред олтаром гдје кандила грију.

Из ових хумка, из овога кама
Над којим безброј мајака процвиље.
Васкрсна зора родила се нама
И своје златне расула кандиље.

Овдје су Вјечни, што пламеном жртве
И билом срца пробудише мртве —
Путниче, стани, овдје леже Они.

Ово су наше лавре и олтари,
Њиховим топлим сјајем се озари —
Пред гробовима светлим се поклони.

Мостар 1913.

Алекса Шантић

Свештеници јунаци

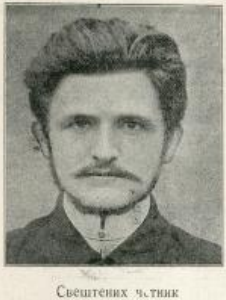

Свештених чланик
† Поп Данило Поповић
Славно пао на Врелу 4. октобра 1912. у борби с Арнаутима

Млади поп Данило је родом из Сочанице. Свршио је призренску богословију и у Скопљу је примио свештенички чин. Као интелигентан свештеник био је три у оку Турцима, те је морао пребећи у Србију. Пре но што је пукла прва пушка на граници поп Данило се нашао у чети проте Вукајла Божовића.

У крвавом окршају на Врелу приликом упада Арнаута славно је пао 4. октобра поп Данило у 24. години племенита живота.

Слава јунаку!

РЕВИЗОРЕ молимо да нам обрачун за прошле месеце одмах пошљу са новцем, а непродате бројеве да нам врате.

НАШИ ЈУНАЦИ

Пуковник **Миладин Масаловић** као рањеник у болници.

Пуковник Масаловић

Међу виђим нашим официрима личном храброшћу и ретком присебношћу и у најтежим тренутцима нарочито се одликовао храбри командант 17. пешадијског пука пешадијски пуковник *Миладин Масаловић*, који је добио тешких рана у рату с Турцима на Прилепу и у рату с Бугарима на Великом Говедарнику, где је његов пук показао чудо од храбрости, угледајући се на пример што им га је пружао њихов неустрашими вођа. Пуковник Масаловић је част и понос српске војске. Уочи ова рата његов пук светао је где год се појавио, а кад год се буду славила херојска дела и успеси овога славнога јуначкога пука с поштовањем ће се морати изговарати име онога, који је славне војника овога пука увек водио само победи.

За заслуге своје у првом рату награђен је пуковничким чином и одликован златном медаљом за храброст.

Освојење Увца

— Босански сељаци и српска војска —

Један од најдраматичнијих тренутака рата са Турцима био је на граници Новопазарског Санџака и Босне. То је био тренутак када су босански сељаци, пошто су давима и ноћима чекали, угледали српску војску како заузима пограничка утврђења и истиче на караулама српску заставу.

Један од присутних са Увца, тај дирљиви тренутак овако описује:

Ово је већ друга недеља, како је мали Увац постао живо место, за читав овај крај. Чим се пронео глас, да ће се српска војска ускоро појавити с оне стране Увца и заузети турску караулу, навалио је свет на околине, да види тај улазак, кад ће се залепршати српска застава на новоослобођеној земљи, на неколико корака од босанске границе.

У караули је било остало свега неколико војника и један мулаваин, а остало је било све побегло у Босну. Иначе је Увац био пун бегунаца из Санџака. Била је дошла војска из Вишеграда, са генералом, окружним управитељем.

На читава два дана пре него што ће и последњи аскер побећи из увачке карауле, била се искупила маса народа из околине. Није се скоро никако спавало. Ја сам мислио остати само кратко време, па ме неодолива жеља, да видим српску војску задржа неколико дана. У прошли уторак, неки бегунци из Прибоја донеше вест:

„Војска је дошла!"

После тога гласа, гомила пред увачким мостом била је још већа. Чудна је то била мешавина: војници, сељаци, жандари, финанси, попови и турски бегунци. Осећало се нешто велико у ваздуху... Срца су се грчила од осећања и под гуњевима и под капутима; а можда и под којим мундиром. Нисмо баш сви исто осећали, али смо били једнако нестрпљиви.

И кад се после једанаест сати дуже магла, као за веса на каквој диновској позорници, — отпоче драма.

Почеше се по околним брдима појављивати некакве људске прилике, до зуба наоружане, одевене као српски сељаци. Примицали су се турској караули опрезно, као смрт. У мени стаде дах. Настаде тајац у гомили. Сва лица побледила и добила други, чудан израз. Све се погнуло унапред и слушти. Неки у пола замули и не затварају уста. Осетих, како ми срце чисто стаје од навале крви; заборавих да треба дисати и трептати... А све нам је било пред очима, као у каквом огромном амфитеатру; караула тек неколико корака од нас.

Настаде нека ужурбаност у караули; опазили су их... Четири турска војника изиђоше из карауле и притрчаше с пушкама у руци мазгалама. Један турска бојница некако дрхтаво, осећајно и тужно, као да свира „Низамски растанак".

То бијаше команда „Пали!" Осетисмо језу и лаку дрхтавицу... Цикнуше четири пушке и злокобни звиждук зрна пропара ваздух. Они, као по команди, полегоше по земљи и оборише плотун. Један куршум, близу нас, паде у Увац. Било је тачно једанаест сати и 52 минута. Пуцњава потраја четрнаест минута. Не опазисмо, да од њих ко погибе.

Турци се повукоше у караулу. Још су два пута после подне пуцали, али им они не одговорише.

Око шест сати у вече, стиже глас да је редовна војска близу и да ће још те ноћи ударити на караулу. Рецисмо се, да чекамо, па ма и сву ноћ. Гомила пред мостом прореди се. Остадоше већином сељаци.

Спусти се ноћ, ноћ језива, пуна мистике и чежње. Из велике даљине се чуло пушкарање. С времена на време, сељаци би легли по земљи и прислањали уво да чују топове и доказивали један другом, да се топови добро чују. Сви смо били окренули очи на ону страну,

одакле је требала да сване зора нашој браћи с оне стране Увца. Били смо толико напрегли слух, да нам је збиља изгледало е збиља пуцају топови.

Али, осим пушкарања, што је на махове престајало, ништа више не дочекасмо. У караули је био потпун мрак, а срца су у њој, у овој страшној ноћи, морала ударати — зечјим темпом. Јер очекивати читаву зимску ноћ страховиту експлозију динамита, која ће разнети и карауле и моагоне, јесте искушење, теже од онога, на белом хлебу...

Сутра дан, у среду, око један сат по подне, побегоше из карауле на босанску страну шест Турака: четири жандарма и два војника. Било их је стид да пређу преко моста, па су прегазили Увац и предали се. Око 7 сати пребегоше још тројица. А око осам и по сати, пређе и мулазим, са још двојицом.

Мулазим је млад човек врло интелигентна лица: говори добро француски и немачки. На мосту га дочека један „оберлајтнант" и одузе му оружје. Кад је „оберлајтнант" вратио мулазиму сабљу, он је узе, извуче из корица и, пред очима читаве оне гомиле, која је била још запрепашћена него јуче, хтеде је сломити на колену. Сабља је била витка и он је само искриви, као гудало од гусала.

И сви ми видесмо, како мулазим, стојећи на средини моста, обасјан светлошћу петролејумског фењера, осећајући сву трагику велике империје, погледа у небо, као да призива у помоћ Алаха праховерних и чусмо га кад рече:

„Јадна моја домовино, шта си дочекала!!..."

Сутра дан у четвртак, око један сат после подне, спусти се с брда најпре један од оних који пређоше преко карауле, косећи бајонет на пушци пред собом; за њим дођоше још четворица, па онда још седам. Ми смо гледали не дишући и пажљиво пратили сваки њихов покрет. Не прође ни неколико минута, а кроз отвор на крову залепрша се српска застава, свилена и нова. Залепрша се поносно и сину као сунце кад растера тмину. Очи нам се замаглише, па је у први мах добро и не видосмо. Од једном се продоми с оне стране узвик, од кога задрхташе срца:

— „Живео Краљ Петар!"

И, као одјек Ускршњег звона, одјекну и на овој другој страни...

— „Живео!"

То одговорише неки из наше гомиле, а нарочито сељаци. Они то одговорише спонтано, инстинктивно и природно као да је то морало бити.

Сви су добили полициске позиве.

Свештеници у ратовима

— Учешће и губитци српског свештенства у минулим ратовима —

Као у свима народним пословима, тако и у минулом прошлогодишњем и овогодишњем рату српско свештенство узело је видног и активног учешћа.

И ако сам закон о устројству војске вели да свештеници нису борци, ипак било је свештеника, који су учествовали као добровољци и четници, па неки и чете водили.

Сем војних свештеника — а њих је било деведесет и четири — распоређених по пуковима и другим војничким јединицама, на војне дужности нераспоређени свештеници добровољно су се јављали војним властима и живо узимали учешћа у ратовима. Тако и. пр. многи свештеници радили су по војним станицама и болницама као намесари, благајници или болнички свештеници, затим су сакупљали прилоге за Црвени Крст, били чланови одбора за помагање породица сиромашних војних обвезника, у кратко старали су се да се ратници што боље опреме, да се рањеници што боље дочекују, да њихове породице, док се налазе на бојном пољу, ни у чему не оскуђевају. Сеоски свештеници старали су се да се ни време по пољима летина среди, да спротиве сеоска не гладује и тиме и многим другим стварима чинили су, да се бол народни и туга за очевима, браћом и синовима, које увек има, на ма колико ратови били срећни, смањи.

Свештенство је у прошлим ратовима имало и својих жртава. Свештенички кадар изгубио је доста својих чланова, који су или свесно и неуморно радећи за слободу своје браће и величину своје Отаџбине.

Ево имена српских свештеника, којих треба потомство да се сећа:

Војни прота *Сава Кезић*, умро у Београду, изнурен ратним штрапацима. Војни свештеници, који су пали као жртве колере на бојном пољу, ови су: *Михајло Јовић*, парох звездански (окр. тимочки) умро у Велесу; *Милош Терзић*, парох ваљевски умро у Куманову; *Богољуб Ковачевић*, свештеник оровички (окр. подрински) умро у Скопљу; *Љубомир Радмановић*, парох кушиљевски, умро у пиротској војној болници; *Милутин Момировић*, парох поповички, умро у Скопљу; *Драгољуб Поповић*, капелан ноћански и свештеник *Милета Стојановић*, чији елику доносимо на 587 страни умрли такође од колере. Сем ових жртава од колере, наше свештенство имало је других жртава. — Млади свршени богослови, богослови „Св. Саве", *Божидар Мастимовић*, *Секула Васиљевић* и *Вукашин Бекчић*, остављи су своје животе на бојном пољу.

Да напоменемо на овом месту и оне свете свештеничке жртве, који падоше пред сам рат, бранећи своју паству и српско име. То су свештеници из нових крајева: Данило Поповић, Петар Вачански и Филип Крсмановић. Свештеник Љубило вогинчу је у борби са Арнаутима на Вреду 4. октобра 1912., а свештенике Петра и Филипа Турци су заклали у Новопазарском Санџаку.

На и из самог војног владику Доментијана може се рећи да је пао као жртва рата. Његова дубоко-племенита душа није могла бити мирна, док су се кроз Србију од Дунава до Јадрана разлегали јауци српских рањеника и он је посведневно обилазио рањенике и болеснике по пиротским болницама, док се и сам није заразио тифусом и од те болести умро.

Извештај рад нашег свештенства у минулим ратовима и његове жртве, ми свештенству на његовом пожртвовању одајемо хвалу, а палим жртвама нека је светао спомен и вечита слава...

Гл.

Једна јуначка породица

— Жртве, које је једна црногорска породица поднела за Отаџбину —

„Глас Црногорца" доноси ову белешку:

Јављамо сродницима и пријатељима, да ћемо у недељу 29. ов. месеца, држати годишњи помен нашој драгој и незаборављеној браћи Радуновићима, погинулима на Скадарском и Македонском бојишту 1912-13 год. и то:

†

Официру Николи Алексину Радуновићу; официру Милу Јанкову Радуновићу, барјактару Спасоју Савову Радуновићу, војнику Сави Гигојеву Радуновићу, војнику Крсту Николину Радуновићу, приправнику Перу Тодорову Радуновићу, редовима: Васу Гигојеву Радуновићу, Шпиру Матанову Радуновићу, Алексу Крстову Радуновићу, Илији Крстову Радуновићу, Благоти Крстову Радуновићу, Богдану Митрову Радуновићу, Марку Ристову Радуновићу, Стевану Гаврилову Радуновићу, Андрији Станишину Радуновићу, војнику: Митру Савову Радуновићу; редовима: Илији Савову Радуновићу, Марку Живаљеву Радуновићу, Видаку Андрину Радуновићу, Јоку Илину Радуновићу, Лазару Иванову Радуновићу.

Овај помен држаћемо у цркви Св. Параскеве у Прогоновићима, у 9 сати изјутра.

ОСВЕТНИЦИ КОСО

Капетан † **Радован Вајагић.** Славно пао на Грленском вису

Арт. потпоручник **Никола Станојевић**
Славно пао у борби с Бугарима

Наредник **Александар Р. Михајловић,** учитељ
Славно пао на Овчем Пољу

Из наших

Службеници и милосрдне сестре У

ОВА И СЛИВНИЦЕ

Капетан † **Милош Д. Тајсић**
Славно пао на Коритској Глави

Капетан † **Нечад Јосифовић**. Славно пао на Грленском врху

болница

Резервне болнице у Београду.

Поручник † **Милан Митић**
Славно пао у рату с Бугарима.

Српска војска у рату

— Снага, подела и командни елеменат —

Мобилизација целокупне убојне снаге наше војске изведена је за недељу дана, а за две недеље сва наша војска била је концентрисана на граници подељена у три главне армије и два мања самостална одреда: Ибарска Војска и Јаворска Бригада.

Операцијама целокупне наше убојне снаге руководила је Врховна Команда, чији је састав био овакви:

Врховни Командант: Њ. В. Краљ Петар I. Штаб Врховне Команде: Начелник* војвода Радомир Путник. Помоћник начелника ђенерал Живојин Р. Мишић. Начелник оперативног одељења, ђенералштабни пуковник Божидар Терзић, који је у рату с Бугарима био командант шумадијске дивизије првог позива. Шеф за израду наређења ђенералштабни пуковник Живко Г. Павловић, који је био начелник штаба Српског Прекоморског Кора и за целог рата с Бугарима начелник оперативног одељења Врховне Команде. Шеф обавештајног одсека ђенералштабни пуковник Милан Ж. Миловановић. Начелник администрације одељења коњички пуковник Петар Прендић. Начелник сабраћајног одељења ђенералштабни пуковник Крста Смиљанић. Шеф железничког одсека ђенералштабни потпуковник Милан Недић. Шеф војно-друмског одсека инжињерски потпуковник † Мирко Ротовић који је 27. јула 1913 умро у Скопљу од тифуса. Шеф војног телеграфа инжињерски мајор Владислав Дероко. Начелник артиљеријског одељења, артиљеријски пуковник Андреја Љ. Миливојевић. Начелник инжињерског одељења инжињерски пуковник Стеван Илић. Начелник санитетског одељења санитетски пуковник д-р Лазар Генчић. Начелник судског одељења судски пуковник Станко Цветковић. Главни интендант, виши интендант I кл. Ђока Богдановић. Командант стана, пешадијски пуковник Јанко Вукасовић. Шеф војних топографа, инжињерско технички пуковник Стеван Бошковић.

На расположењу Врховне Команде у Скопљу су били: Шести прекобројни (тимочки) пешадијски пук првог позива, командант пуковник Јован Ивковић. I телеграфско одељење. Железничка команда командант инжињерски потпуковник Петар А. Прокић. Резервни инжињерски батаљон другог позива командант инжињерски мајор Дамњан Дамњановић. Велики мостовни трен, командант инжињерски потпуковник Љубисав Петровић. Резервна муницијска колона, командант артиљеријски потпуковник Лука Бојовић. Главни интендантски воз. Пиротехнички полубатаљон и Коњски депо за целу војску.

Прва Армија концентрисала се у врањском Помораваљу и била је најјача. Задатак јој је био да дејствује од Врање на Куманово и Скопље. Имала је 126.000 војника, од којих 90.000 бораца. У саставу ове Армије биле су ове дивизије: дунавска првог и другога позива; моравска и дринска првог позива, тимочка другог позива; цела коњичка дивизија, свега 76 батаљона и 29 ескадрона, са 34 пољске, 3 тешке, 2 хаубичне и једном брдском батеријом и 28 митраљеских одељења.

За команданта ове Армије одређен је престолонаследник Александар, а за начелника његова штаба ђенерал Петар Бојовић. Помоћници Бојовића били су ђенералштабни пуковници Никола Стефановић и Петар Пешић и потпуковник Михајло Љ. Јовановић и коњички пуковник Живојин Бабић и потпуковник Стеван Швабић. Начелници су у штабу: за артиљерију пуковник Светислав Стајевић, за инжињерију пуковник Светислав Исаковић, за санитет пуковник д-р Чедомир Ђурђевић; за судство пуковник Гојко Павловић и интендант пешадијски пуковник Антоније Ивановић.

Команданти дивизија и пукова у овој Армији су били:

Коњичка Дивизија: Командант Кнез Арсен. Начелник штаба, ђенералштабни пуковник Милан Т. Тушаковић. *Прва Коњичка Бригада:* Командант коњички пуковник Милан Дуњић. Први коњички пук „Обилића" командант потпуковник Антоније Антић. Трећи коњички пук командант потпуковник Петар Саватић. *Друга Коњичка Бригада:* командант коњички пуковник Бранислав Лонткијевић. Други коњички пук „Цара Душана" командант потпуковник Војислав Чолак-Антић. Четврти коњички пук „Великог Кнеза Константина Константиновића" командант потпуковник Јеврем Лазић. Коњички артиљеријски дивизион: командант потпуковник Борисав Б. Тодоровић.

Моравска Дивизија првог позива: командант ђенерал Илија Гојковић. Помоћник коњички пуковник Љубивоје Барјактаревић. Начелник штаба, ђенералштабни пуковник Драгутин Кушаковић. Помоћник пешадијски потпуковник Владимир Белић. На служби за ђенералштабне послове, пешадијски потпуковник Јован Јовановић. Моравски дивизиски коњички пук, командант мајор Велимир Вемић. Први пешадијски пук „Кнеза Милоша Великог" командант пуковник Душан Туфекчић. Други пешадијски пук „Кнеза Михаила" командант пуковник † Владимир Ристић. Умро од колере јула 1913. Заменио га пуковник Душан Пурић. Трећи пешадијски пук командант пуковник Иван Павловић. Шеснаести пешадијски пук „Цара Николе II" командант пуковник Јован Викторовић; и Моравски пољски артиљеријски пук командант пуковник Љубомир Покорни.

Девета пољска батерија ушла је у састав Миловановићеве Моравске Бригаде. Овој дивизији пак придодата је 1 батерија брдског артиљеријског пука I позива.

Дринска Дивизија првог позива: командант ђенерал Павле Јуришић-Штурм. Начелник штаба ђенералштабни пуковник Драгомир Милојевић. Помоћник ђенералштабни потпуковник Пантелија Јуришић. На служби за ђенералштабне послове пешадијски пуковник Душан Пурић. Дрински дивизијски коњички пук командант потпуковник Младен Лукићевић. Четврти пешадијски пук „Стевана Немање" командант пуковник Драгутин Димитријевић 11. Окт. рањен код Куманова; привремено га заменио потпуковник Радослав Карамарковић, а по том пук примио пуковник Алекса Радовановић. Пети пешадијски пук „Краља Милана" командант потпуковник Јован Васић. После кумановске битке смењен због болести, заменио га мајор Властимир Николић. Шести пешадијски пук „Престолонаследника Александра" командант пуковник Ђура Докић. Седамнаести пешадијски пук командант пуковник Миладин Масаловић. Дрински пољски артиљеријски пук командант пуковник Божидар Срећковић. Дивизијска инжињерија командант потпуковник Радисав Зечевић.

Дунавска Дивизија првог позива: Командант ђенерал Милош Божановић. Начелник штаба ђенералштабни пуковник Стојан Стојановић. Помоћник пешадијски потпуковник Тодор Љ. Павловић. На служби за ђенералштабне послове пешадијски потпуковник Јовица Јовичић. Дунавски дивизијски коњички пук командант потпуковник Никола Цоловић. Седми пешадијски пук „Краља Петра I" командант потпуковник † Александар Глишић. Славно пао 10. Октобра у вече код Младог Нагоричина. Заменио га је до битољске битке потпуковник Милан Николић, а тада је команду примио пешадијски потпуковник Милорад Ристић. Осми пешадијски пук „Књаза Александра" командант пуковник Душан П. Стефановић. Девети пешадијски пук „Краља Николе I" командант пуковник Панта Грујић. Осамнаести пешадијски пук „Краљевића Ђорђа" командант пуковник Михаило Зисић. Дунавски пољски артиљеријски пук командант пуковник Светомир Матић. Дивизијска инжињерија командант пуковник Душан Ђ. Цветковић.

Тимочка Дивизија другог позива: Командант пешадијски пуковник Драгутин Милутиновић. Начелник штаба ђенералштабни мајор † Павле Жупљанин, који је умро од колере за време рата с Бугарима. Помоћник ђенералштабни потпуковник Милан Јечменић. На служби за ђенералштабне послове потпуковник Војислав Чолаковић. Тимочки коњички дивизион другог позива командант мајор Светислав Маринковић. Тринаести пешадијски пук ко-

* Сваки је чин овачији у коме су данас.

мандант пуковник Сава Димитријевић. Рањен у битки код Куманова 11. Окт. Заменио га потпуковник Милорад Марковић. Четрнаести пешадијски пук командант пуковник Стојан Павловић. Петнаести пешадијски пук командант потпуковник Никола Ј. Николић. Тимочки пољски артиљеријски дивизион другог позива командант пуковник Обрад Н. Јовановић.

Дунавска Дивизија другог позива: Командант ђенерал Михајло Рашић. Начелник штаба ђенералштабни потпуковник † Живко Ђ. Ђорђевић који је умро од болести добијене у рату, те га је заменио у рату с Бугарима ђенералштабни потпуковник Душан Трифуновић. Помоћник начелника артиљеријски потпуковник Марко Поповић. На служби за ђенералштабне послове пешадијски потпуковник Радован Обрадовић. Дунавски коњички дивизион другог позива командант потпуковник Властимир А. Јаковљевић. Седми пешадијски пук командант пуковник Љубомир Јовичић у рату с Бугарима заменио га потпуковник Милорад Марковић. Осми пешадијски пук командант пуковник Симеун Јовановић. Девети пешадијски пук командант пуковник Љубомир Милић. Четврти пешкобројни (дунавски) пешадијски пук првог позива командант пуковник Живојин Нешић под Једреном пуковник Светозар Радаковић до 8. новембра 1912. па потпуковник † Радомир Аранђеловић, који је славно пао на Великом Говедарнику. Њега је заменио потпуковник Љуба Костић. Дунавски пољски артиљеријски дивизион другог позива командант пуковник Драгомир Ж. Стојановић. Дивизијска инжињерија командант пуковник Живојин Дамњановић.

Армијска артиљерија: Хаубичка артиљерија командант пуковник Милош Михајловић, 1 хаубичка батерија и VI мерзерска батерија. Тешка артиљерија: командант пуковник Мирко Милисављевић, I, II. и III. тешка 12 см. батерија.

Армијска инжињерија: II. телеграфско одељење и I. рефлекторско одељење.

Друга Армија, под командом ђенерала Стеве Степановића, концентрисала се код Кустендила и Дупнице са задатком, да као српско лево крило дејствује противу десног крила турске војске. Поред Тимочке Дивизије првог позива у саставу ове Армије била је и седма бугарска рилска дивизија. Јачина ове Армије је била 40 батаљона, 5 ескадрона, 18 пољских и 3 брдске брзометне батерије, 3 спорометне батерије и 12 митраљеских одељења. Армија је имала 61.000 војника од којих 45.000 бораца. Срба је било 28.650 и Бугара 32 350 војника.

Начелник штаба ове Армије био је ђенералштабни пуковник Војислав Живановић. Помоћник ђенералштабни пуковник Миливоје Зечевић. На служби пешадијски пуковник Стеван Јовановић, ђенералштабни потпуковник Данило Калафатовић. Командант коњице коњички пуковник Стеван Рекалић. Начелник артиљеријског одељења и командант артиљерије артиљеријски пуковник Карло Михел. Начелник инжињерије инжињерски пуковник Милош Ранковић. Начелник санитета санитетски пуковник др. Милош Борисављевић. Референт за судство војно-судски потпуковник Војислав Весовић. Интендант, нижи административни чиновник прве класе Јован Грбић.

Тимочка Дивизија првог позива: Командант ђенерал Владимир Кондић. Начелник штаба ђенералштабни пуковник Драгомир Цветковић. Помоћник начелника потпуковник Велибор Требињац. На служби за ђенералштабне послове пешадијски мајор Гргур Ристић. Тимочки дивизијски коњички пук командант мајор Петар Живковић. Тринаести пешадијски пук „Хајдук Вељко" командант пуковник Милош Станковић, кога је у току покрета ка граници заменио пешадијски пуковник Милко Поповић. Четрнаести пешадијски пук командант пуковник Коста Кнежевић. Петнаести пешадијски пук „Стевана Синђелића" командант потпуковник Гаврило Јевтић. Двадесети пешадијски пук командант пуковник Јован Угриновић. Тимочки пољски артиљеријски пук командант пуковник Владимир Бошковић. Дивизијска инжињерија командант потпуковник Радисав Станојловић.

У саставу ове Армије, као што напред поменусмо, била је и VII. *Рилска пешадијска дивизија* бугарска којом је командовао ђенерал Тодоров. Ова је дивизија имала коњички дивизион са 2 ескадрона и три пешадијске бригаде са по два пука и то: 13. и 26. пешадијски пук. II. бригада 14. и 22. пешадијски пук, и (III. резервна) пешадијска бригада 41. и 42, пешадијски пук. VII. пољски артиљериски пук. II. брдски артиљериски дивизион. Пионерски батаљон; и Телеграфско одељење.

Наша Армијска артиљерија: I дивизион брдског артиљеријског пука I позива (II и III батерија) II хаубичка батерија хаубичког пука. На расположењу армијске команде било је и треће телеграфско одељење.

Трећа Армија, Косовска, под командом ђенерала Боже Јанковића, била је јака 67.000 војника, од којих 50.000 бораца. Концентрисана је у две групе: Топличку (45.000 војника) код Куршумлије за дејство од Куршумлије на Приштину и Медвеђску (22.000 војника) у Медвеђи за упад преко Преполца. Ова Армија имала је за задатак да заузме Приштину, овлада Косовом и под претпоставком, да ће до одсудне битке доћи на Овчем Пољу, да чини десно крило наше главнине, Прве Армије. Ова је Армија имала: 44 батаљона, 9 ескадрона, 15 пољских, 8 брдских, 2 хаубичне и једну тешку батерију и 14 митраљеских одељења.

Начелник штаба ове Армије био је ђенералштабни пуковник Душан Ј. Пешић, а његов помоћник ђенералштабни потпуковник Милан Гр. Миловановић. На служби ђенералштабни потпуковник Радоје Лазић. Командант коњице коњички пуковник Драгомир Ј. Андоновић. Начелник артиљеријског одељења и командант артиљерије, артиљеријски пуковник Душан Киклић. Начелник инжињерије, инжињерски пуковник Светислав Милојковић. Начелник санитета санитетски пуковник д-р Војислав Стојановић, кога је због болести заменио санитетски пуковник д-р Светозар Арсенијевић. Референт за судство војно-судски потпуковник Љубомир Дабић. Интендант, виши интендант IV класе Станоје Ристић.

Шумадијска Дивизија првог позива: Командант ђенерал Ђорђе Михајловић. Помоћник команданта пешадијски пуковник Димитрије Булић. Начелник штаба ђенералштабни потпуковник Ђорђе Крстић. Десети пешадијски пук „Таковски" командант потпуковник Душан Р. Димитријевић. Једанаести пешадијски пук „Карађорђа" командант пуковник Богољуб Младеновић. Дванаести пешадијски пук „Цара Лазара" командант потпуковник Миливоје Стојановић. Деветнаести пешадијски пук командант потпуковник Милијан Недељковић. Шумадијски пољски артиљериски пук „Таназија Рајића" комна-

Свештеници јунаци

Свештеник коњичке дивизије поп † **Милета Стојановић** подлегло ратним тегобама

Управник главне војне болнице у Београду **д-р Милан Радовановић** са својим помоћницима и милосрдним сестрама.

дант пуковник Светислав Тасовац. Дивизијска инжињерија командант инжињерски пуковник Љуба Максимовић.

Дринска Дивизија другог позива: Командант пешадијски пуковник Павле Пауновић. Начелник штаба ђенералштабни потпуковник Петар Марковић. Помоћник ђенералштабни мајор Александар Пешић. На служби за ђенералштабне послове пешад. потпуковник Лазар Матијевић. Дрински коњички дивизион II позива командант потпуковник Селимир Остојић. Пети пешадијски пук командант пуковник Милован Плазина. Шести пешадијски пук командант пуковник Алекса Петровић. Дрински пољски артиљеријски дивизион другог позива командант пуковник Александар Мишушковић. Дивизијска инжињерија командант инжињерски мајор Љубомир Недељковић.

Моравска дивизија другога позива: командант пешадиски пуковник † Милован Недић, који је умро по свршетку рата с Бугарима од колере. Начелник штаба ђенералштабни потпуковник Емило Белић. Помоћник ђенералштабни потпуковник Љубомир Марић. На служби за ђенералштабне послове пешадиски потпуковник Никола Јорговановић. Моравски коњички дивизион другог позива командант мајор Иван Л. Докић. Први пешадиски пук командант пуковник Милан Јаношевић. Рањен је у почетку рата те та је до оздрављења заступао потпуковник Љубомир Марић. Други пешадиски пук командант пуковник Душан Васић. Трећи пешадиски пук командант пуковник Милутин Стефановић. Моравски пољски артилерискн дивизион другог позива командант пуковник Љубомир Вучићевић.

Моравска бригада. Командант пешадиски пуковник Стеван Миловановић. Начелник штаба ђенералштабни потпуковник Радисав Крстић. Коњички дивизион командант капетан I кл. Владислав Милићевић. I прекобројни (моравски) пешадијски пук првог позива командант Алекса Радовановић, који је 22. октобра одређен за команданта V пука „Краља Милана", али је примио команду над IV пешадијским пуком „Стевана Немање", а командант I прекобројног пука постао је потпуковник Јован Васић. II прекобројни (моравски) пешадијски пук првог позива командант пуковник Божидар Јанковић.

Армијска артилерија Брдска артилерија командант пуковник Прока Биволаревић, који је по свршетку рата с Бугарима погинуо од грома на Власини. Хаубичка артилерија командант пуковник Чедомиљ Вохоска.

На расположењу армијске команде било је четврто телеграфско одељење.

Ибарска војска стављена је под команду ђенерала Михаила Живковића, и груписана у долини Ибра са масом од 22.000 војника, од којих су 17.500 били борци, имала је за задатак да освоји Нови Пазар и да садејствује са Црногорцима при заузећу крајева око Пећи. Живковић је имао под собом 16 батаљона, 3 ескадрона, 3 брзометне пољске батерије, 3 брдске Де-Банжове батерије, једну хаубичку и једну тешку 12 см. батерију и 4 митраљеска одељења.

Начелник штаба ове војске био је ђенералштабни пуковник Душан Поповић, а његов помоћник ђенералштабни потпуковник Милутин Лазаревић.

На служби су били пешадиска пуковник Михајло Јанковић и ђенералштабни пуковник Миливоје Николајевић. Начелник артиљеријског одељења и командант артиљерије, артиљеријски пуковник Чедомир Марковић. Начелник инжињерије инжињерски пуковник Андра Јовановић. Начелник санитета санитетски потпуковник Д-р. Негослав Велизарић. Референт за судство војносудски потпуковник Лука Момировић, који је при крају рата с Бугарима погинуо од грома на Власини. Интендант, виши интендант IV класе Недељко Тошић. Шумадијски коњички дивизион другог позива командант потпуковник Драгитин Мићић. Десети пешадијски пук другог позива командант потпуковник Светолик Димитријевић. Једанаести пешадијски пук другог позива командант потпуковник Михаило П. Рерих. Дванаести пешадијски пук другог позива командант потпуковник Алекса Стевановић. Пети прекобројни (шумадијски) пешадијски пук првог позива

командант пуковник Живојин Бацић који је рањен у борби код Новог Пазара, те га је заменио потпуковник Драгиша Костић. Шумадијски пољски артиљеријски дивизион другог позива командант потпуковник Аћим Аћимовић. Брдски артиљериски дивизион другог позива командант потпуковник Марко Б. Марковић. Пета хаубичка батерија хаубичког пука.

Јаворска Бригада имала је 12.000 војника, од којих 8500 бораца, а задатак јој је био да полазећи с Јавора самостално дејствује у западном делу Новопазарског Санџака, у правцу Сјенице и Плеваља. Ова је Бригада имала 8 батаљона, 1 ескадрон, 1 брзометну пољску и 1 брдску Де-Бањкову батерију, 1 тешку батерију и 2 митраљеска одељења. Командант је пешадијски пуковник Миливоје Анђелковић. Начелник штаба ђенералштабни потпуковник Душан П. Трифуновић. Трећи прекобројни (дрински) пешадијски пук првог позива командант пуковник Светислав Г. Мишковић. Четврти пешадијски пук другог позива командант потпуковник † Валотаје Марковић, који е по свршеном рату умро у Призрену.

Према апсолутно сигурним подацима, овереним у нашем ђенералштабу, наша оперативна војска, први и други позив, имала је: 286.800 људи, 50.500 коња, 31.600 волова, 18.600 волова, 18.650 кола 248 пољских брзометних топова система Шнајдер-Кане, 36 брзометних брдских топова истог система, брдских топова система Дебањк 20; мерзера од 15 см. и хаубица од 12 см. 28, брзометних хаубица Шнајдерових 32, тешка артиљерија 12 см. Шнајдер, модел 97·12, брзометних хаубица од 15 см. Шнајдерових 8, митраљеза 250, пушака (од којих 200 хиљада брзометних) 240.000, сабаља 9.200.

Трећи позив: људи 56.600, коња 6.100, волова 1.200, кола 800, пушака 53.000, карабина модел 1884. 1.500, сабаља 850.

Осим тога на граници је било: људи 3.300, коња 185, волова 2.200, кола 180, пољских топова Дебањкова система 180, пушака 360.

Заштитне трупе: људи 10.350, коња 940, волова 7.650, кола 4000.

Свега операционе војске: људи 365.500, коња 57.700, волова 42.650, кола 23.630, топова 564, митраљеза 250, пушака 294.880, сабаља 10.050.

Назад, у земљи је остало: људи 45.540, коња 960, волова 34.500, кола 19.300.

Укупно Србија је имала 402.200 људи под оружјем, готово 14% целокупног становништва.

Наши јунаци

† Анђелко Стајковац, јуначки пао на Дренеку

Млади Стојковац је као војник прве чете, другог батаљона 12 пука Цара Лазара са својим пуком ослободио Косово и победоносно ушао у Кавају, Драч и Тирану. Био је један од срећних, који су српску заставу поболи на Јадранско Море. Прошао је многе борбе од Мердара до Једрена и увек је из њих здрав и чио излазио. У борби с Бугарима на Дренеку, где се особито одликовала његова дивизија, шумадијска први позива, Анђелко је 18. јуна пао смрћу јунака, искрено ожаљен од својих старешина као одличан војник и својих ратних другова, као искрен друг и веран пријатељ.

Јунак Анђелко је из Александровца у Жупи, син је честитога занатлије Павла, а унук поч. Михаила Стајковца, адвоката из Смедерева.

Слава јунаку, који је за Отаџбину пао.

Наши јунаци

† Илија Б. Ђурић, трговац
Јуначки пао на Чупином Брду

На Чупином Брду је наша дунавска дивизија другога позива, а нарочито 7. пук, водила огорчену борбу с много надмоћнијим Бугарима. Само по цену силних жртава ту се могао непријатељ задржати и наши војници ни ту не зажалише своје животе и пречише Бугаре у њиховој намери. Поред великог броја других честитих жртава на Чупином Брду је јуначки пао и млади и интелигентни трговац београдски *Илија Б. Ђурић*. Пок. Илија је родом из Херцеговине. Стекавши у иностранству обилно трговачкога знања дошао је у Београд и био је десна рука у разграната радња свога брата Луке. Када је плануо рат овај дичан Херцеговац није тражио туђе заштите нити удобну службу у позадини, но је с другом својом браћом пошао на бојно поље, Косово да освети. Сво време описаде Једрена провео је тамо и тамо је и здравље руинисао за Бугаре, да га ови ускоро, из захвалности, измрцваре. Погинуо је јуначки 26. јуна. Брат му Лука пренео је јунаково тело у Београд и овде га укопао уз велико учешће грађана.

Слава јунаку!

Из наших болница

— Уз слику —

На нашој слици на страни 584 представљена је управа са лекарима и помоћним особљем XIII резервне болнице. Управник је д-р Милан Марковић, директор Грађанске Банке. С десне стране до њега је његова госпођа. С леве стране је д-р Е. Халес, до њега д-р Хијер, дански лекари. До д-р Хијера г-ђа М. Стојанчевићка, Спира Трајковић, г-ца Пашићева, Драг. Даничић и племените милосрдне сестре.

Наши под Једреном

Завејани снегом: Логор IX српског пешадијског пука другог позива под Једреном после једне вејавице.

О паду Једрена

— Утисци једног ученика у освојењу Једрена —

Данас по подне већ стижу турски заробљеници, и војници и официри. Тужна слика! На одеску код генерала Рашића заробљено је преко 3000 људи и 60 официра, а код пуковника Кондића преко 12.000 војника и 250 официра, од којих су 3 паше и 20 виших официра. Али то још није све: заробљеници још непрестано придолазе.

Чим је пуцњава престала и чим су се Турци предали ја сам изашао на обална крваво разбојиште, да разгледам страшну слику ратног опустошења.

Цело бојиште било је *засуто* шрапнелским зрнима, распрснутим гранатама и шрапнелским кошуљицама. Све бојиште, у правом значењу те речи, изривено је ужасним топовским зрнима, којих је само српска артиља избацила за време борбе око 40.000.

Турски топови, митраљези и пушке који су до пре 2—3 сата бљували паклену ватру, засипајући и рањући сваку стопу земље, сада стоје немо, искривљени, покварени, поломљени, а испод њих и око њих грозно упакивани турски лешеви показују шта је све почињала наша неумитна артиљерија.

Гледам страшно обличење људске појаве и групе, и не видим ништа од онога што је пре тога отац, син, брат... Неседање главе, руке, ноге, просути мозгови, изломљене и разривене груди — остаци су оних мрких несавитљивих, фанатичних војничких маса отоманске царевине.

На те масе ужаса, из тих генералних импресија ратне страхоте, надвијају се поједине слике и несадаји ми пред очи у своју грозоту своју... Као да су још преда мном!... Једном још лоша кра из груди и уста, а свој смртнички поглед упро у мене... Други се вала и превија, грчи и баца, јер му је зрно однело целу леву страну лица. Оним једним својим оком, оним страшним својим оком (ја сам то јасно видео), богоради свим напором своје ужасне несреће, да га убијем, да се више не мучи! А око њега гомила мртвих, рекао бих блажених у поређењу према његовој несрећи и према оном што је било за време сукоба. Са лица његових као да читам: „Добро је, само кад је оно прошло!"

Топови непрекртани и демолирани, а око њих мртви Турци. Једном се од њих, о самом колцу, држи десна рука, — рука хранитељка. И ако према осталим грозотама тај детаљ није скоро ништа, ипак ми је и нарочито пао у очи. Можда само зато да ми нагласи своју даљу трагедију. Јер када сам се доцније враћао истим путем, те руке више није било! Недалеко од њезина пређашњег места ју је друмска и лунала о леднну пеканка изгладнела сељачка

пеина! — У турском грудобрану, на његовој задњој страни — као око вуча утамељена између два шанира — лежи сиромашена и за тле крвљу залепљена маса једног турског војника: глава здрузгана, груди нема, ноге и руке поломљене...

Само над помешаним да су и они, исто као и наше силне и ненакадне жртве, имали своје миле и драге — тешко ми је... Али за чудо, сузе ипак немам! Њих сасушују ратне страхоте и не дају им да ударе на очи.

Мало подаље, изв једне батерије, у низу жртава паде ми у очи једно момче, лепо као уписано. Мртав је, али му на лицу, рекао бих, још игра чедан анђелски осмејак. Где ли је својом душом био, о чему ли је мислио, када му је зрно у једном трепутку узело живот, а оставило исти израз лица који је у том часу имао?... Чим сам то питање себи ставио, знао сам појадачо, да бих тога трепутка, када би нешто и мање нашло непријатељско зрно, и ја упро са таквим истим изразом, најчистијим и најлепшим који човек икад може имати, јер сам тада био у кући својој, са другом својим и децом својом.. Мили и драги моји!...

— —

У вече је генерал био веома расположен за вечером. Каква разлика према његову расположењу од пре 5 — 6 сати, када смо сви били забринути, још не знајући како ће се спрштти ово ужасно хватање у коштац са непријатељем најбоље утврђеним и у пуној мери снабдевеним одличним одбрамбеним средствима.

А сада — све живо, весело, расположено. Наши, Богу хвала, срећна судбина!...

Начелник штаба саопштио ми је за вечером, да ћу сутра, у свити команданта армије ићи у Једрене и присуствовати ревији трупа.

Тако је и било.

Пре уласка у Једрене обишли смо и прегледали све наше трупе, а одмах за тим и све форове нашег сектора и батерије са огромним топовима, који су још јуче сијали пакленн огањ на наше дивне јунаке.

Сада је све то разорено, полупано, уништено... Овде низови поломљених пушака, онде превртути топови, разбацане сталоги, покидани телеграфски, раздробљени рефлектори... а све још јуче сјајно, чисто, исправно, а сада неупотребљиве гомиле метала и дрвета... На једном, релати ано врло малом простору, лежи 210 убијених коња, не знаш који од кога лепши и бољи! А тамо, нешто даље, окупиле се Грк ње, па нас гледају, непрестано се крстећи. У позадини њиховој гори једна ретко лепа турска касарна: ири и густ дим, у мирном ваздуху, високо се диже под небо, а из ње гова најдражег дела и најлише усклокотаног јечу врисци пламени језици.. А иза те страшне слике виде се хиљаде празних турских шатора као белешкају на отворено м простору. Дуж нашег пута стоје турски заробљеници, њих око

7.000, гледају нас и посматрају скоро безизразно. Нашим им деле хлеб и храну.

Али тек после свега овог паство је један ретко леп и дирљив тренутак.

Ушли смо у фор Хадрлук, у којем је био Шукри-паша, са 2 генерала, 20 виших официра и 140 нижих. Сви постројени чекају генерала Степановића.

Сви ми у свите стадосмо. Генерал иступи, стаде испред њих и назва им Бога. Они сви отпоздравише. Затим изиђе један муслиманин Босанац — пуковник — и поздрави се са генералом Степановићем. Говори сочним, звучним и ретко лепим српским језиком.

Генерал га поздрави овим речима:

— Браћо, Србине Мухамедове вере, здраво да си! Реци господи официрима, да су се храбро борили и да су пред собом имали јуначке Србе који су од њих отели оно што је некада њихово било!

Босанац се окрете турским официрима и рече им што је чуо. Сви они, одмах за тим, поздравише нашег генерала.

Том приликом дадосмо им две кутије цигарета са по хиљаду комада.

Пра самом уласку у фор сагледасмо како се, у завареним фијакерима, одвезоше Шукри-пашине буле. Било их је девет.

У другом фору такође је било око 150 официра. И овде изиђе један турски мајор, опет Босанац, и исти оним лепим језиком поздрави се са генералом Степановићем.

Генерал је и ову другу групу ословно речима којим је поздравио и прву.

— —

Сазнајте да ће се наша армија вратити у Србију примљено је у нашој славом увеличној војсци код Једрене са највећом радошћу.

Једрене, 13. марта 1913. **Никола.**

Какав је српски војник

Примери чојства и јунаштва

Светислав Стојильковић из Винорца, редов треће чете, четвртог батаљона другог пешадијског пука, ноћу између 4. и 5. новембра када његов батаљон беше на предстражи на вису Челопеку код Битоља, био је у патроли са својим другом капларом Стеваном Соколовићем. Том приликом каплар Светислав и Стеван ухватили су живог једног турског официра, који је хтео да уходи наше трупе, разоружали су га и одвели своме команднру, који их је похвалио за овај подвиг.

Косовски осветници

— † **Милану Павковићу, свршеном правнику и резервном наредднику VI пука, који је славно пао код Маркова Прилепа** —

Нестало те је, драги Милане у доба када си нам био најпотребнија у време када си тек почео да живиш и уживаш плод твога дугогодишњег рада. Увек добар, племенит и одушевљен за све оно што је српско, једва си дочекао дан када је објављен рат тиранима српског народа, и међу првима си полетео да пружиш слободу својој потлаченој браћи. Пун вере у победу а одушевљен за свету ствар положио си свој младјани пун идеала живот у крвавој прилипској битци. Као разјарен лав си јурио пред својим војницима опоминјујући их на свету дужност и храбрећи их, све дотле докле ниси погођен непријатељском гранатом пао. Храбра твоја војници су те достојно осветили, али тебе, добри Милане, нису могли повратити, јер си убрзо јун задовољства што си се тако лепо одужио својој Отаџбини издахнуо.

Био си тога момента потпуно срећан што си доживео дан ослобођења потлачене браће, твој дан за којим си тако жудео и који си тако жељно очекивао. Па ипак поред свега тога ми те — другови твоји — морамо оплакивати ми морамо жалити за нашим племенитим другом, за нашим добрим Миланом, кога нам судба тако брзо оте.

Како да те оплакујемо добри Милане, како да манифестујемо свој бол и тугу за тобом? — Речима или сузама? — Не. Срцем само, драги Миле. Бол који осећамо сада, тугу која притискује наша срца слабо је ово перо да опише — оно је за то још недорасло, — то је само својствено нежним звуцима какког гласовира или силним звуцима какве виолине.

Да, срца наша задрхте од бола, груди се наше стежу при помисли на твоју прерану смрт али навек прохуји кроз нас нека необјашњива струја радости, која разгаљује и тепи наша срца и ублажује наш бол при помисли на свету ствар за коју си ти своје најдрагоценије благо — свој живот жртвовао. Нека ти је слава, племенити друже и врли Србине?

Вилево. **П. Петровић.**

Пред братски састанак

— Поздрав српске и црногорске војске —

Прву депешу, 19. октобра 1911., чим је прорадила телеграфска жица између Пећи и Митровице послао је црногорски командант бригадир Јанко Вукотић команданту српске Ибарске Војске у Митровици, ђенералу Михаилу Живковићу овако:

Ја сам са војском заузео Пећ са околином 17. овог месеца и ту се сад налазим. Известите ме, братски вас молим, где се ваша војска налази, и којим правцем иде. Предлажем да савезничке војске дођу у што тешњу везу што је пре могућно.

Командант источног одреда црногорске војске, генерал-лајтнант, бригадир, сердар **Вукотић.**

На ту депешу одговорено је у петак 19. октобра у десет часова пре подне овако:

Команданту источног одреда генералу Вукотићу — Пећ.

Моје су трупе у Дреници код Рибарица и иду ка Пећи. У име Бога скоро ћемо се видети и братски поздравити.

ђенерал **Живковић.**

Губитци на Куманову

— Колико смо имали мртвих и рањених у кумановској бици. Турски губитци. —

У кумановској бици наша прва армија имала је 500 које мртвих које рањених. Од тога броја има мртвих официра 29 и око 700 војника. Рањених официра било је 460.

За оба дана битке утрошено је муниције око 660.000 пушчаних метака, 2.500 зрна топовске и 25 зрна градске и хаубичне артиљерије.

Турски губитци у кумановској бици изнели су 12,000 људи. Поред тога заплењене су велике количине пушака, 61 топ, 6 митраљеза. Заробљеника је било преко 2000.

Наши губитци у ратовима

— Жртве за славу Велике Србије —

Још нису коначно срећени податци о губитцима у нашим ратовима с Турцима и Бугарима и при утврђивању присутног покрета, али се у главном знају ти губитци.

Према до сада прикупљеним податцима у рату с Турцима рањено је 18000 српских војника: погинуло је и од рана умрло: 6000; од разних болести умрло је 7000.

У рату с Турцима рањено је 30000 војника; погинуло је и умрло од рана: 8000; а од разних болести 5000.

Свега је, дакле, рањено 48000; погинуло: 14000; умрло од рана и других болести 12000; жртвих је свега 26000. Инвалида има 30000.

Осветници Косова и Сливнице

Резервни пешадијски потпоручник
† **Љубомир Ив. Гајић**
Командир II. чете, II. батаљона VI пука
Сливно пао код Сушева.

Потпоручник Гајић, учитељ у Рињокама, у срезу посаво-тамнавском, одмах по свршеној учитељској школи, у 18 години добровољно је ступио у војску и у ђачкој чети одслужио свој рок и положио испит за резервног официра. Као потпоручник пошао је у рат срећан, што ће и на бојном пољу моћи корисно послужити својој Отаџбини. Као неустрашими командир чете у шестоме пуку потпоручник Љуба је био рањен на Бакарноме Гумну. Чим је излечен није тражио ни боловања ни поштеде но се вратио у своју команду. Приликом мучког напада Бугара ноћу између 16. и 17. јуна, када је његов славни пук, мучки нападнут, свом силином пошао у контра напад против Бугара предводећи храбро своју чету пао је тешко рањен и као такав остао је на крвавом разбојишту, те је полумртав пао непријатељу у руке. Пренели су га у Штип, где је после три дана 20. јуна умро и тамо сахрањен. Пок. Гајић је био идеално добар млад Србин, који није жалио ни живот дати за остварење вековних Србинових идеала.

Слава славном палом!

„Млада Србија" штампарија Влад. Анђелковића, Бранкова 3, Одговорни уредник Ст. Мил. Шијачки.

Број 38. БЕОГРАД, 10. ДЕЦЕМБРА 1913. ГОД. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

У СЛИЦИ И РЕЧИ

Број 30 филира

Уредништво: Престолонаследников Трг 2.

Власник и уредник: Душан Мил. Шијачки

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Братство српске и грчке војске

Пуковник **Драгутин Милутиновић**, командант тимочке дивизије другог позива окружен својим штабом и грчким официрима у Ђевђелији.

Ђевђелија је била тромеђа српско-грчко-бугарска и пре мучког препада бугарског у њој су имали своје гарнизоне поред српске војске, која је прва ушла у Ђевђелију, и грчка и бугарска војска. Ту је био штаб српске тимочке дивизије другог позива и једном приликом командант ове дивизије, која се особито одликовала на Куманову и код Криволака, пред својим штабом у Ђевђелији сликао се окружен својим штабом и већим бројем грчких и неколико бугарских официра. У врху окружен официрима налази се пуковник Милутиновић, нешто испод њега у десно је резервни судски мајор, адвокат Сима Аћимовић и др. а крајњи на левом крилу у првом реду је славно пали славни командант батаљона у 14. пуку другог позива, капетан Душан Трифуновић, о чијој ће херојској смрти на Каракоџулу поколења причати.

ИЗ ЦРНЕ ГОРЕ

Краљ Никола проглашује на Цетињу присаједињење ослобођених крајева Црној Гори

Моме драгоме народу

Хвала Богу и прегалаштву савезничких војска, на Балкану је створено ново боље и срећније стање. Балкански народи ослобођени су ропства и нашли су се у колу своје браће и племеника. Храбре војске двије Српске Краљевине — Црне Горе и Србије — у јуначком полету срушиле су преграду, која нас вјековима раздвајаше, и братским загрљајем на Плевљима, код Сјенице и на Таковици објавиле целом свијету, да је Српство на југоистоку Балкана ослобођено.

Тако загрљене српске војске браниле су и одбраниле српске тековине у Маћедонији од нелојалних прохтјева нашег четвртог савезника — Бугарске, као и наше старе пуне славе и величине споменике у Старој Србији од најезде заведених Арнаута.

Послије свега тога — послије пуне године борбе и јуначких подвига српских — приступило се је разграничењу међу двјема Српским Краљевинама, које је сада братским споразумом довршено, те овим проглашавам присаједињење Краљевини Црној Гори свих освојених области у границама које су одређене:

Према Краљевини Србији уговором о разграничењу, закљученом у Београду;

Према Арбанији рјешењем Амбасадорске Конференције у Лондону до коначног разграничења, које ће извршити нарочита комисија;

Према Босни и Херцеговини досадашњом границом.

Објављујући овај радосни чин Моме драгом Народу, дужност нам је, да се на првом мјесту с пијететом поклонимо гробовима наших витезова, који крв своју пролише и живот свој дадоше за браћу своју, и да одамо хвалу и признање претеклим нашим херојима који ће, увјерени смо, са исто онолико прегалаштва и пожртвовања чувати наше тековине. Те тековине и ако нијесу сразмјерне нашим жртвама, и ако смо морали напуштати наш стародревни Скадар и заузето Приморје у интересу јевропског мира, а под притиском јевропских сила, опет су знатне, да можемо с поуздањем вјеровати у сјајну будућност.

Будућност наша од нас зависи.

Потребан нам је сложан рад и ред.

Ја сам увјерен, да ће Моји нови поданици бити елеменат мира и рада и да ће, прелазећи преко свију заблуда и раздора, које страна владавина међу њих унесе, руку под руку са браћом из старих граница Црне Горе бити надахнути једном истом идејом — идејом среће и величине миле нам домовине Црне Горе.

Ја и Моја Влада уложићемо све своје старање, да им осигурамо личну и имовну безбједност, добро судство, савремено школство и створимо услове боље будућности по свим гранама привреде.

Слобода вјере и савјести биће свакоме најстрожије поштована и чувана. То им гарантују Моји лични осјећаји и традиционално начело Мојега дома: „Брат је мио које вјере био".

Мојим поданицима римокатолицима, поред духа широке вјерске сношљивости, којим је Црна Гора вазда прожета, и Конкордат са Св. Римском Столицом јамчи потпуну слободу савјести. Они ће уз браћу православну и муслимане бити јак члан народне нам заједнице и основ снаге наше државе.

Приврженици Ислама имаће у Мени и Мојим властима сталну заштиту. Они ће исто тако бити вјерни синови отаџбине као и бранитељи своје вјере.

Док се законим путем управа нових присаједињених области не утврди, њима ће се управљати према Мојим

уредбама и ријешењима Моје Владе о примјењивању појединих постојећих закона.

Шаљући Мој Владарски поздрав свима Мојим милим поданицима, молим Свемогућега, да их закрили Својом неизмјерном милошћу.

Живјели Моји драги и вјерни поданици!

На Цетињу, 8. новембра 1913. год.

Никола с. р.

Предсједник Министарског Савјета, Министар Војни Генерал-ађутант, бригадир, сердар Ј. Вукотић с. р. — Министар Унутрашњих Дјела Лабуд Гојнић с. р. — Министар Финансија и Грађевина Р. Поповић с. р. — Министар Просвјете и Црквених Послова М. Мијушковић с. р. — Министар Правде Љуб. А. Бакић с. р. — Министар Иностраних Дјела П. Пламенац с. р.

Милосрдне сестре

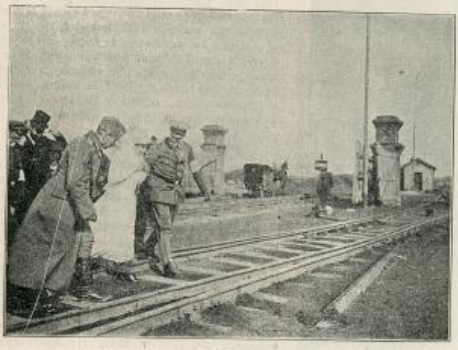

Књегиња Јелена Петровна у пратњи д-ра Сондермајера обилази болницу у фабрици шећера

Грчка краљица Олга са милосрдним сестрама

† **Милан С. Лазаревић**, трг., подлегао ратним тегобама

Мајор **Милутин Петковић**, командант батаљона у VI. пуку

Лекари завојишта дринске дивизије првог позива
Д-р. Момчило К. Ивковић **Д-р. Влад. П. Поповић** **Д-р. Мих. Дунић**

Завојиште дринске дивизије, која је имала највише борби, функционисало је као сат од почетка до свршетка ратова. Хиљадама рањеника спасли су од смрти ова три честита човека, добра Србина и *српска лекара*. Рањеници ове дивизије док живе неће заборавити праћу помоћ ових идеалних лекара, којима је највећа награда искрено признање хиљадама спашених војника. Они су част и понос српског санитета.

Прохаска (×) прослављени аустриски конзул из Призренске афере са својим гавазима и њиховом децом.

Осветници Косова и Сливнице

Потпоручник † **Божидар Јанковић**
учитељ

Божидар је још један из реда наших учитеља, који је својим животом откупио остварење српског вековног сна. Као резервни коњички потпоручник у моравској дивизији другога позива учествовао је у оба рата и у оба се лично истакао и стекао признања претпостављених. Куршум га је поштедио, али му је опасни тифус прекратио живот у 22 години бујне младости.

† **Александар Ђ. Бркић**
Свршени ђак државне трговачке академије

Први рат затекао је Бркића као регрута у ђачкој чети, у коју је ступио одмах по свршеној државној трговачкој академији. Из ђачке чете упућен је у VI пук првог позива, са којим је учествовао у оба рата и у њима се особито истакао, да је од регрута унапређен за поднаредника. Изашао је као јунак из оба крвава рата, да га несрећна зараза, чије је клице донео с бојишта пољa, обори у Београду. Био је одличан ђак и идеалан младић.

Потпоручник † **Милан Стојановић**
кројач из Лесковца

У миру вредан и скроман занатлија кројач из Лесковца, Милан Стојановић, као наредник у првој чети, трећег батаљона, другог пука другога позива, био је одличан водник и храбар јунак, који је презирао смрт. За успехе показане у првоме рату награђен је тиме, што је унапређен у чин потпоручника. Да оправда ту награду борио се као лав у рату са Бугарима. Од једног шрапнела 5. јуна рањен је лако на три места, али он није напуштао борбене редове. На Злетовској реци поново је рањен, али он ипак не оде у болницу. У борби на Калиманској Чуци 17. јуна једно шрапнелско зрно ударило га је у главу. „Само храбро!“ биле су последње речи славно палог јунака. Породица његова тужи за њим, али се и поноси његовом јуначком смрћу, а један нац његов Илија биће достојан син оца јунака и знаће га како ваља покајати. Српска занатлије могу се поносити што су из својих редова могле дати овакког официра и Србина.

† **Милан С. Лазаревић**
трговац из Београда

Млади и угледни трговац београдски Милан С. Лазаревић, члан фирме „Лазаревић и Стојанкић“, као резервни коњички наредник пошао је у рат са дунавским коњичким дивизионом другог позива. После Кумановске битке отишао је под Једрене, где је изгубио своје дотле идеално здравље. Заразио се тифусом коме је подлегао у Београду 15. децембра после тронедељног боловања у 36. години. Био је један од најспремнијих и најинтелигентнијих београдских трговаца.

Слава славно палим!

Наши јунаци

Мајор Милутин Петковић

Мајор Петковић је у оба рата учествовао са VI пуком престолонаследника Александра и у свима борбама се видно истицао те је у оба рата рањен. Одликован је златном медаљом за храброст, а за други рат добио је највеће одликовање Карађорђеву Звезду са мачевима и почаствован је положајем Краљева ордонанс-официра. Као командант трећег батаљона VI. пука мајор Милутин је показао сву своју војничку вредност и личну храброст којом је своје војнике задивио. Петковић је један од најбољих из свога кола, он је војник којим се српска војска може поносити.

Поручник Јеротије Миливојевић

Поручник Јеротије као водник у трећем пуку првога позива учествовао је у свима борбама што их је с Турцима водила Прва Армија од преласка границе до Елбасана. Свуда се истицао својом присебношћу, па је такав био и у борбама с Бугарима. У српско-бугарском рату тешко је рањен шрапнелом у главу у борби на Голак-Чуки, кота 1551, 10. јула 1913. године. Скоро полумртав пренет је у градску болницу у Скопље, одакле је после приличног опорављења 30. августа пренет возом у Београд у резервну болницу код Саборне Цркве. После дужег боловања, храбри поручник Јеротије, потпуно је оздравио и сада је поново готов, да у свако доба полети у крвав окршај за част и славу Отаџбине.

Санитетска колона

— Уз нашу слику —

На 601. страни доносимо слику четири вредна српска војна службеника, који су ревношћу својом и неуморношћу на послу били од велике користи. На слици су командир резервни коњички капетан Миленко Чабрић, доктор Ј. Анђелковић, благајник Риста Т. Стевановић и комесар Бранко Бугарски, апотекар. Ова колона је свој задатак извршила на пуно задовољство претпостављених, а то је част лица, које наша слика представља.

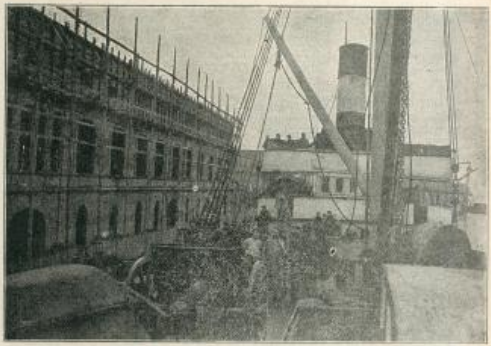

Из Солуна: На морској обали

Црногорци у рату

— Подела, задатци и команда? —

Врховни командант црногорске војске Краљ Никола прелазећи преко уских граница Црне Горе поделио је своје соколове из три армије, које су биле овако распоређене:

Источна војска под командом престолонаследника Данила са 23.000 војника, од тога 18.500 бораца, концентрисало се код Подгорице са задатком, да удари на утврђени Скадар наступајући северно од Скадарског Језера.

Јужна војска под бригадиром Ђуровићем са 15.000 војника, а 12.500 бораца скупила се око Вир-Пазара у Црмници, да нападне Скадар наступајући јужном обалом Језера.

Северна војска под командом бригадира Јанка Вукотића са 22.000 војника, а 18.000 бораца концентрисала се према Санџаку, да поседне Санџак и садејствује трупама наше Јаворске Бригаде и Ибарске Војске.

ИЗ СРПСКЕ ВОЈСКЕ

Наш трећи позив у Сајсчзару.

Пуковник † **Милован Недић** са својим штабом у Тетову.

Турска коњица полази на бојно поље

Осветници Косова и Сливнице

† БОШКО ВАЛОВИЋ

ПРОФЕСОР ЗАЈЕЧАРСКЕ ГИМНАЗИЈЕ

Кад се, после дужег борављења у данас ослобођеним српским крајевима, вратио у своје родно место, да почне наставнички рад у гимназији у којој је и сам учио, настали су дани, да опет оде тамо, где је омладину с науком упознавао, али да оде не као миран просветни радник, већ као осветник, као предводник своје чете, која је са осталима имала да доми ланце и враћа стару славу.

Валовић је рођен у Зајечару, 1877. год. Ту је довршио и основну школу и гимназију, па је дошао у Београд и уписао се у природно-математички одсек, студирајући нарочито зоологију, на чему је неко време радио и као асистент код проф. Др. Ж. Ђорђевића. По свршеном школовању пробавио је неколико година као суплент, доцније као професор, у српској гимназији у Солуну и Скопљу, марљиво радећи на своме школском послу и стручно проучавајући крајеве у којима се бавио, прибирајући многе податке, који су од велике вредности за научно познавање наших тамошњих земаља.

Последњим распоредом премештен је за професора Зајечарске гимназије. Судбина је хтела, да се још добро не стигне видети и разговорити с блиском родбином, а бојна труба позвала га је на далек пут, с кога се није вратио. Као резервни капетан Моравске дивизије II позива, издржао је многе тешкоће али и славне дане у оба рата, на подлегао од подмуклог напада — колере, која мучки обара и најхрабрије јунаке. Умро је 3. јула у Кочану, на кратко време пре доброг старијег друга Ж. Хаџића, који се уза њ у болести налазио.

Бошко је променио светом у најлепше доба, када је тек требало да отпочне јачи рад. Губитак је за све тежак, али за његове најрођеније, за супругу и дечицу, за родитеље, браћу и сестре, тежак је и претежак. Бог ће им пружити утехе у том дубоком болу, а у реду имена палих просветних радника на угледном ће месту бити и име Бошка Валовића, који је и књигом и оружјем радио у нашим новим крајевима, и смрћу својом том раду дао значај, који се никада умалити не може.

Ј.

† ПЕТАР ВЕЛИМИРОВИЋ,

ПРОФ. ВАЉЕВСКЕ ГИМНАЗИЈЕ

Рођен је у селу Вукушици (руднички округ), 6. августа 1870. год. Кад је у Врби, свршио основну школу, отиснуо се у широки свет, жудан науке, и дошао је у Београд, где је ступио у I београдску гимназију, коју је свршио 1892. год. Од раног детињства остављен је био самом себи и пробијао се кроза свет и живот, послужујући и учећи друге, те је свршио историско-филолошки одсек Велике Школе 1896. год.

Све препоне у животу његова јака и несаломљива тежња за усавршавањем умела је срећно да превлади. Још у гимназији заволео је класичне језике, неуморно је читао најодабранија дела чувених класика. Његово лепо и правилно домаће васпитање, поступно се усавршавало и допуњавало, и он је био најомиљенија личност своје школске генерације. Његов стан био је као неко заборно место његових другова. Он је био управо онај, који је све достигао на рад и читање, и њему у многоме, имају његови другови да захвале, што су правилно упућивани на све што је лепо, племените и узвишено. Управо, створен је био за васпитача, и целокупан његов шеснаестогодишњи рад остављо је неизгладљивих добрих особина код његових ученика, да ће га се са највећом хвалом сећати и помињати.

Наставник је постао 16. окт. 1896. године, као предавач у Чачку. Ту је 1. јан. 1899., добио суплентуру, а три године после тога и професуру. Септембра 2. 1905. године премештен је у Ваљево, одакле се и кренуо на пут славе и смрти.

Кад је објављен свети рат за ослобођење српског народа под Турцима, Пера је као резервни поручник, постао командир 4. чете V пука II позива. Он је био један од оних, који су умели да подижу дух и морал код војника, који су прешли крушевиту Албанију, не осетивши умора. Али Пери није било суђено да дочека и завршетак рата, те да у души својој осети сву насладу, што види браћу своју слободну.

Ноћу, између 26. и 27. јануара 1913. године, отишао је у помоћ браћи Црногорцима, под зидине тврдога Скадра. Страшна је то била ноћ, а још страшније земљиште, којим је требало проћи и доћи до Скадра на Бојани. Киша лије као из кабла; земљиште подводно и испресецано шанчевима пуним воде. Покојни Пера је на челу своје чете, ишао смело напред и пришао Брдици, где га је очекивала смрт. Али он на њу није мислио. Са својом четом грунуо је напред и далеко се истакао испред првог борбеног реда. Непријатељ се беше притајио у својим рововима, пред којима беше осам редова бодљикаве жице, и само чека да се храбра српска војска што више примакне, па да отвори паклену ватру из митраљеза и пушака. Тачно око 2 часа ноћу отпоче страховита пуцњава. Ври као у паклу. Нигде заклона. На све стране само пушти и вода клокоће од удара граната. Ту, на том страшном месту, наш драги Пера нашао је смрт, да му се ни гроб не зна где је.

Нека је част и слава Пери Велимировићу, који свој живот положи за добро своје Отаџбине и Срспства, које је љубио свим жаром своје узвишене душе.

Н. Јанчић

† МИЛАН ПЕРОВИЋ

УЧИТЕЉ ГИМНАСТИКЕ У РЕАЛЦИ У БЕОГРАДУ.

У борби на Брдици, пред Скадром, ноћу између 26. и 27. јануара, погинуо је јуначком смрћу један племенити младић, који је се сав био посветио својој Отаџбини, па за њу и живот положио.

Пок. Перовић рођен је 1885. у Крагујевцу, од сиромашних али честитих родитеља. Само је свршио основну школу и 1096-7. и гимназију, положивши испит зрелости. Још као ђак одликовао се у гимнастици, те је дуже време био члан, па затим и воћа тамошњег гимнастичког друштва. Дошавши у Београд, уписао се био у правнички факултет, и за то време свршио и гимнастички курс за наставника, теускоро буде постављен за учитеља гимнастике у Учитељској школи у Алексинцу, а после у Реалци.

У покојнику Реалка губи вредног и своме послу одданог наставника, колегијум пријатног друга, а ученици омиљеног наставника, који је умео да их придобије за своју грану васпитања.

Бог да прости врлог младића Милана Перовића! Светао му спомен међу нама, његовим сарадницима, и у народу српском, за који је јуначки погинуо.

Слава му!

П. Т.

Железничари у рату

— Признање Престолонаследника —

На поздрав што су га удружени наши железничари са свога збора преко председника Антонија Панића, упутили Престолонаследнику Александру Он им је одговорио:

„Из свега срца благодарим на поздраву и жељама које су ми упутили наши несаломљиви железничари са свога збора.

Њихов поздрав за мене је у толико дражи што сам ја био сталан сведок у минулим ратовима њихових силних напора, који су врло много допринели стварању данашње наше Велике Србије.

Александар.

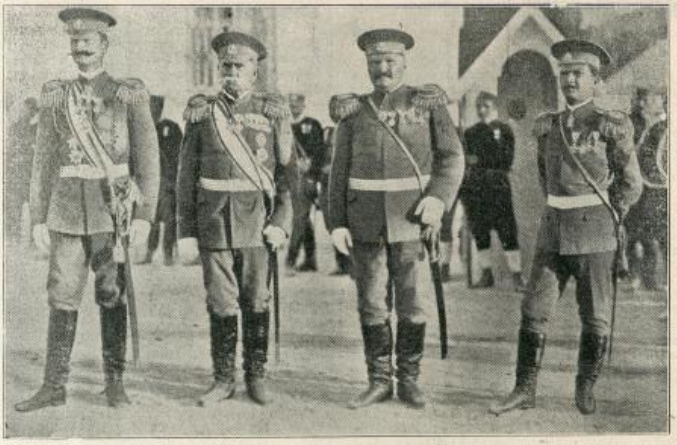

ЦРНОГОРСКЕ ВОЈСКОВОЂЕ

Бригадир Митар Мартиновић, Војвода † Вучинић Нишин, Бригадир М. Николић, Бригадир Јо.о Бећир

Осветници

Резервни ко
† Бож
водник у ме
дивизион
Подлегао

Наши под Једреном: Штаб друге српске армије у Мустафа паши

Црногорски кнез Ђирко у друштву

...Косова и Сливнице

...ничка потпоручник
...идар Јанковић
...равском коњичком
...у другог позива
...ратним ...тобом

Санитетска колона моравске дивизије првог позива
Командир Миленко Чабрић, Д-р. Ј. Анђелковић, Риста Т. Стефановић и Бранко Бугарски

...арнаутских главара под брестом

Милосрдне сестре из београдске руске болнице

БАЛКАНСКИ РАТ

— у слици и речи —

3. Грци у рату

Краљ Константин и Венизелос на бојном пољу

За време Првог Балканског Рата писано је у Европи много о важности Македонског и Тракијског бојишта. Овим бојиштима приписивала се, сасвим основано, пресудна важност за исход Првог Балканског Рата. Но ако хоћемо да будемо објективни неможемо не признати да је било неколико врло одлучних и пресудних речи речено и на грчким бојиштима.

Врховни командант грчке војске био је онда престолонаследник, сада краљ Константин, а његов начелник штаба Данглис.

Улазећи у ратну акцију грчка је војска била подељена у две армије:

Главну армију, у јачини од 93.000 људи, 75.000 бораца, водио је сам главнокомандујући. Концентрисана у северној Тесалији овој армији је стављено у задатак да загосподари Солуном.

Епирска војска, у јачини од 15.000 људи, а 12.000 бораца, под командом ђенерала Сапунцакиса концентрисала се код Арте са циљем да овлада утврђеном Јањином.

Грци су ушли у рат са 87.000 бораца, 378 топова (168 брзометних) и 72 митраљеза. У току рата формиране су још три резервне бригаде, свака од по 7.000 војника.

Осем сувоземне војске Грци су једини од савезника располагали и *поморском* силом, јер старе и неупотребљиве две бугарске ратне лађе неспособне да приме борбу, благовремено су се склониле у руско пристаниште.

Улазећи у рат Грци су своју флоту, која је и дотле у свету цењена као мала али врло добра ратна флота, поделила на двоје:

Флота Егејскога Мора под командом у овоме рату прослављеног контраадмирала Кундуриотиса састојала се из оклопне крстарице „Ђорђе Аверов", три облаче крстарице, петнаест торпедњача и једне подводне лађе.

Флота Залива Арте била је под командом контраадмирала Дамјаноса и имала је шест торпедњача, 3 миноносца и више топовских чамаца.

Сами Грци с поносом истичу своје успехе код Еласоне и Сарантополоса. Борба код Сарантополоса (четрдесет провалија) одлучила је рат у грчку корист пошто је турски командант Хасан Таксим-паша побегао са својом војском у Јенишу а кад је и ова освојена у Солун, где се је морао предати. Марш у западну Македонију, победа код Нарбанкеја, битка код Куманоса, јуриш на кланце Кирли-Дербеут и најзад заузеће јаких утврђења Јањине, све су то лепи резултати стратегиске и тактичке вештине краља Константина, који је ове успехе постигао са сразмерно врло малим жртвама. У главној својој борби код Сарантополоса Грци су изгубили мртвих само 18 официра и 169 војника и рањених 40 официра и 157 војника.

Без већег отпора Грци су 13. октобра заузели Кожане, а 16 Верију и на Св. Димитрија Грци су ушли у Солун у коме им се предао командант туске војске Хасан Таксим паша са свом својом војском.

У брзо су Грци и Јањину опсели, али је опсада дуго трајала и тек марта и Јањина се предала.

Значајна је улога грчке поморске силе у рату Савезника противу Турака и она је ту улогу извршила с пуно части и на велику корист савезничког дела. Услуге грчке флоте велике су, јер је ова својом надмоћношћу онемогућила Турке да превлачи нове свеже трупе.

Одмах у почетку рата флота је почела да заузима турска острва у Егејском Мору, насељена Грцима. Брзо су окупирана Самотраки, Тасос, Псара, Тенедос, Никерина, Митилена. За неколико дана Грци су са својом изврсном флотом освојили сва острва у Јегејском Мору, сем оних, које су Талијани раније окупирали.

Грчка флота задужила је директно и Србе и Бугаре превожењем наших војника на Галиполе и под Скадар.

У рату, који су изазвали Бугари, Грци су се држали изванредно и цео су свет изненадили, када су тукли Бугаре и готово уништили армију ђенерала Иванова.

Док су Бугари као у воску држали, да ће за неколико дана бити у Солуну дотле су их Грци енергично дочекали и пресавши у против-напад гонили далеко и тако стекли себи не само Солун, но и Серез и Кавалу.

Битке код Кресанских Кланаца биле су изванредно крваве. Оне су се водиле на истим местима на којима је пре хиљаду година византиски цар Василије победио претке Бугара и стекао у историји име Вулгасоктоноса „Бугароубице". — Овде су грчки војници показали права чуда од јунаштва. Ту је пао пуковник Ђорђе Колоктронис, једини потомак чувеног грчког усташа из ослободилачких грчких ратова од 1821 године.

Грчки Краљ Константин срећним исходом и првог и другог рата, који су Грчку не само територијално удвојили, но јој високо дигли углед у целоме свету, постао

Венизелос у Врховној Команди

Српска артиљерија после борбе на одмору

Бегство Турака после борбе на Чорлу

је популаран у своме народу, а његове ратничке способности изазвале су дивљење и моћних и силних. Цар Вилем, поносан што је краљ Јак немачке војничке школе, дао му је највише достојанство своје војске, пандур маршала немачке армаде. Поред раније донетих слика и у овом броју доносимо слику срећног владара пријатељске и савезничке нам Грчке.

После неуспелог раније вођеног рата с Турцима у свету се потцењивала војничка моћ Грчке. Међу тим, не ко зна колико година озбиљна и предана рада на материјалној спреми војске и подизању духа у народу, било је довољно, да Грчка из два рата изађе као победилац. Ми се као савезници Грчке и искрени пријатељи Грка томе морамо само радовати, јер њихова слава и наша је...

Жене јунаци

Четник Софроније —

У овоме рату жене су на разне начине много допринеле нашим успесима, а било их је више, које су се с пушком у руци бориле раме уз раме са војницима. Софија Јовановић, популарни четник Софроније једна је од јунака жена, која је у првоме рату чак и рањена, а њено име и њена слика познати су целоме свету, који се живо њеној срчаности и храбрости.

Жене јунаци: Софија Јовановић — четник Софроније

Колера у турском логору

Назим паша главнокомандујући турске источне војске

Бегство туракe артиљерије после пораза

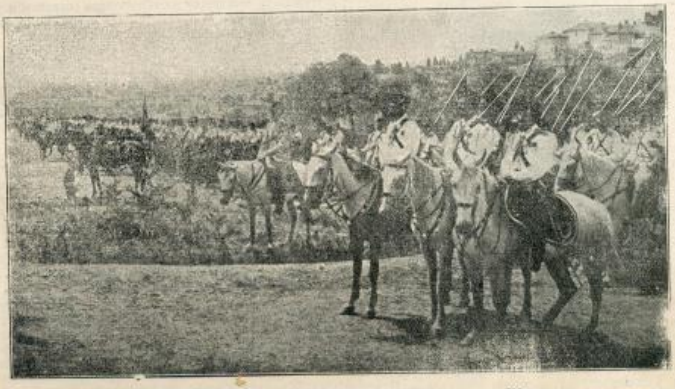

Из турске војске: Турска коњица пред полазак на бојиште у Цариграду

Крваво разбојиште на Шипчанику

Улазак Срба у Битољ

— 5. новембра 1912. —

У свежој успомени свима Битољцима је значајан дан — 5. новембар 1912. год. када је тадашњи валија позвао у ујутак најугледније представнике варошке као и стране конзуле и саопштио им по Турке жалосну вест, да се повлаче и да имају варош да предају победоносном противнику — српској војсци и њеним командантима. Међу варошким представницима био је од Срба само Риста Цветковић, садашњи кмет општине Битољске, коме се валија обратио с речима:

— Ми смо вас до сада чували и сад је ред да и ви нас чувате!

Може се замислити у каквом је радосном расположењу саслушао Риста Цветковић валију, који је после дуге паузе отворио карте. Јер све до тог момента Битољ је био одсечен од целога света и нико није знао ситуацију. Али сад после отвореног признања највише административне власти, које је дошло, после четвородневне одсудне битке, која се била око Битоља, после оне јурише од разбијене турске војске кроз улице битољске, — за Ристу је било јасно: да његова браћа долазе! И то сазнање, није му дало мира и оставивши на страну депутацију од Митрополита и грађанства, која се спрема, да сутра изиђе на сусрет нашој храброј војсци и варош преда, Риста у зору 6. новембра креће се са проф. Продановићем и Максом Милошевићем у сусрет браћи својој.

Кола су грабила напред али после вожње од пуна два сата тамо око Кукуречана, звизну први метак више њихове главе. Развише белу заставу и потрчаше преко блата и разливене Шемнице на висове одакле су се појавиле страже.

— Ми смо, браћа! — повикаше сва три у један глас.

Официр се појави и познаде браћу своју. Одмах му саопштише ситуацију и у каквом се стању варош налази.

Али у том тренутку, на другу коју води из Прилипа у Битољ појави се један аутомобил. Сви потрчаше на ону страну. У аутомобилу је био шеф штаба прве армије ђенерал Петар Бојовић. Одмах му реферисаше о стању у вароши и ђенерал позва у аутомобил сву тројицу и крете се овај витез без страха право у Битољ, без и једног свога војника и без икакве пратње.

На уласку у варош пресрете их депутација од Митрополита и грађанства. Тачно у 10 сати пре подне ушао је ђенерал Петар Бојовић у Битољ и одсео прво у Српском Клубу где су почеле стизати варошке депутације. Војска је тек после подне почела стизати и улазити у варош улазила је пуна три дана и три ноћи, тако, да је свако живи био забезекнут силом српском....

Јов. Б. Мандић

Народно одушевљење и свест

— Створили су Велику Србију —

У претешком петвековном робовању српски је народ песмом уз гусле очувао помен о негдашњој слави и величини својој, одушевљавао се јунчким делима својих предака и крепио мученичку душу, ишуравану дуготрајним робовањем. То му је и одржало снагу, те је у херојским борбама за ослобођење, уз низ старих хероја Марка, Реље, Обилића, Браће Југовића, Старине Новака и других могао народну историју окитити именима нових јунака: Ђорђа и Милоша, Хајдук Вељка и Чарапића, Синђелића и Рајића, Браће Недића и многих других.

И данас још народна су предања од јаког утицаја на народне карактерне особине и врлине, на родољубље и пожртвовање за Отаџбину, на неодољив витешки понос са старе славе и величине српске. Зар нам најновија ратовања не показаше шта је учинила народна јуначка песма, с каквим се одушевљењем и преговарањем ишло у бој да се ослободе старе престонице

и славни градови српски: Призрен, Скопље, Прилеп, Битољ, Охрид, Скадар.

Један од странних војних изасланика, очевидац страхотне борбе код Битоља, задивљен херојским напорима и пожртвовањем српских ратника, узвикнуо је: „Ово превазилази моћ и највеће војничке дисциплине; ово је *народно одушевљење*".

Познати пријатељ српскога народа, чешки професор Тома Масарик, написао је у једном чешком листу из својих београдских успомена за време рата ово:

„Никад нисам осетио шта је народна свест, као при приповедању једног рањеног капетана, с којим сам говорио у Београду. Причао ми је како је најпре претурио једну битку која је пук готово десетковала. Али је била победоносна, и војска се кретала даље.

„Прешли смо горе и долине и ја, показујући на поље које се ширило пред нама, узвикнем војницима: Браћо, тамо је Косово!.... Пук је за часак застао, али само за часак, па смо се кренули општим кораком даље. Војници су ишли брзо, тако да смо брзо и стигли. Идем први и — најодаред опазим да пук иза мене корача тихо, окренем се, и гле: сви војници иду као на престима, као да се боје да кога не прободе! И на један мах, ред за редом, сви падају на земљу, плачу и љубе је, кличући: *Косово! Косово!*... Они кличу таком поштом и тако нежно да сам и ја засузио, пао и љубио драгу земљу.... И сви ти моји момци, који су у јуче мирно стављали своје животе на коцку, и који су у бесном јуришу исекли стотинама Турака, устају, са сузама у очима, на лицу и брковима, крсте се и опет пук иде и даље тихо по Косову."

Како је освојена Струга

— Српска војска је и телеграфски заузимала градове —

Романтично лепи овај српски град, који лежи на извору Дрима из Охридског Језера предао се нашој победоносној војсци на врло оригиналан начин — телеграфским путем.

Гонећи разбијене делове турске војске од Битоља наше трупе у своме победоносном продирању стигле су у Охрид, а разбијени Турци су већ главом без обзира бегали и из Струге у голе кршеве албанске. Турци страховито разбијени и управо уништена на Битољу бежали су таквом брзином, да нису ни телеграфску мрежу стигли да покваре.

Грађани из Струге једва су дочекали да Турци напусте варош, па су одмах послали телеграм нашим трупама у Охр.:

„*Струга се предаје, Турци су утекли. Молимо српску војску, да уведе ред, а ми јој изјављујемо послушност.*"

Команда је одмах послала једног потпоручника са неколико коњаника да прими предају вароши.

Официр је отишао и пред вароши га је дочекала депутација грађана, који изјавише предају и своју покорност.

Какав је српски војник

— Туђе за српског војника је светиња —

Поводом жалбе једног аустријског поданика, да су му српски војници у Љешу покрали неке ствари из његове радње министар војни тражио је о томе извештај од тадашњег команданта опсаде Скадра ђенерала Дамњана Поповића. Ђенерал Дача је одговорио на то актом, који заслужује да буде забележен, а који у целости гласи:

Штаб македонско-косовских трупа
пов. АЂБр. 521.

— За време док сам се бавио у Љешу и у опште на Приморју, никад и нико ми се није жалио, да су му српски војници ма какву штету учинили. Српски војници нису никада и никоме ништа узимали а да нису плаћали. Српски војници имали су све потребе и нису били приморани да узимају туђе ствари, а најмање оне ствари, које им апсолутно ништа не требају, а на против биле би им на излишном терету, а таквих ствари има много у приложеном списку. Српски војник и кад није имао шта од хране, радије је трпео глад, него што је хтео узети туђи иметак; кад је сопственик хтео да прода, српски војник плаћао је један хлеб 4—5 динара. За ово има много, много сведока од самих Арнаута.

Одратна је намишљотина да је српски војник разбијао прозоре и увлачио се у дућан да краде. Српски је војник сувише благородан, па и кад трпи оскудицу у чему, он неће пружити руку да узме туђу ствар. Сви становници Љеша, Драча, Тиране, Кроје, и свих других места у којима су српски војници били, држали су своје дућане и куће отворене и дању и ноћу, и нису се бојали, да ће им што год нестати и никад им нико ништа није дирао.

Не само да српски војник није дирао у туђе имање већ је српска држава и у храни и у новцу помагала сиротиње у заузетим територијама. И кад српска држава има могућности да помаже сиротињу свог противника, у стању је и своје војнике да снабде свима потребама, и они нису принуђени, немају потребе да узимају туђе ствари и да не плате. Све је српски војник плаћао сувим златом, и то скупо. Гадна је лаж, да је он вршио пљачку.

Скопље, 30-X-1913. г.

Командант, пуковник,
Дамњан Поповић

Наши јунаци

Поручник **Јеротије Н. Миливојевић** командир чете у 3 пуку I позива

Осветници Косова и Сливнице

Капетан † **Радова Шуњеварић**
Славно пао у борби с Арнаутима

Пешадиски капетан † **Марко Миловановић**
Славно пао у рату с Бугарима

Потпоруч. † **Милан Стојановић**
Славно пао на Калиман. Чуци

† **Александар Ђ. Бркић**, поднаредник 3. чете 3. бат.
VI пука подлегао ратним тегобама

„Млада Србија" штампарија Вл. Данковића, Бранкова 3.

Одговорни уредник Ст. Мил. Шијачки.

Број 39. БЕОГРАД, 15. ДЕЦЕМБРА 1913. ГОД. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

У СЛИЦИ И РЕЧИ

Број 30 филира

Уредништво: Престолонаследникоев Трг 2.

Власник и уредник: Душан Мил. Шијачки

Излази сваке недеље. Вапредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

НАШЕ ВОЈСКОВОЂЕ

Ђенералштабни пуковник

Душан Пешић

Начелник штаба Треће Армије

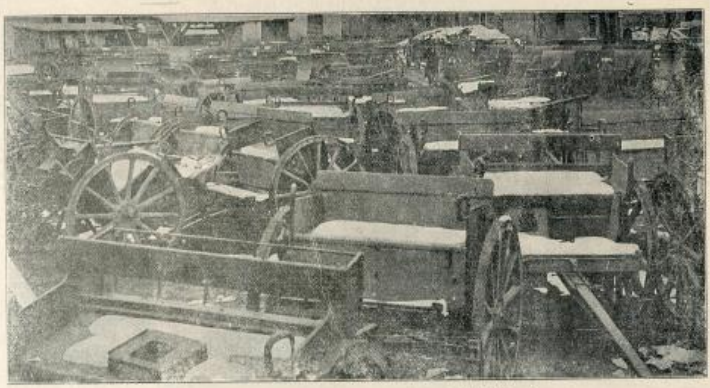

Заплењени турски топови и кара. Снимак Жив. Миљића

„РЕЧ САМ ДАО"

— Херојска смрт мајора Николе Благојевића.*) —

Знајући добро од коликога је значаја, да се одржи један њувак на Чупину Брду, командант дунавске дивизије другог позива, ђенерал Михајло Рашић, узе слушалицу телефонску и отвори кратак разговор са позицијом:

— Халло, ко је ту?

— Командант батаљона у деветом пуку, *мајор Никола Благојевић!*

— Овде је ђенерал Рашић.

— Заповедајте, господине ђенерале!

— Позицију, на којој сте, треба да задржите по сваку цену.

— Задржаћу је, господине ђенерале!

— Њу *морате* задржати.

— Задржаћу!

— Част Србије захтева —

— Задржаћу!

— У крајњем случају —

— У најгорем случају — *не силазим одавде жив. Дајем реч!*

— Хвала Вам!

— Разумем!

Говор се прекиде.

После неколико тренутака груну цео бугарски пук на батаљон мајора Благојевића. Удар бејаше силан, луд, дивљачки.

Никола Благојевић је човек у одмаклим годинама, стари официр, који је радио махом у окружној команди на досадним актима и списковима. Од њега се никада не чу хвала; не хваљаше се он својим јунаштвом, не хваљаху га ни други — ма да га нико није ни кудио.

Али дође рат.

Капетан Благојевић свуда бејаше поуздан; стиже свакад на време; сврши посао на задовољство; ако треба стићи непријатеља — трчи пред свима: ако треба позицију задржати — хладан је као лед, непомичан као стена. Знало се, да ни сада од осмог ка деветом дану ју-

*) На страни 568. донели смо слику мајора Николе Благојевића, али омашком слагача под њом стоји Павле место Никола.

лија, на Чупину Брду, не заборавља новопроизведни мајор Благојевић своје дужности.

А он ју је схваћао како је ретко ко може схватити.

Батаљон се одупро јуначки, али се бројна снага његова губи према броју нападача. И не само то: она се брзо преполови. И још се смањује.

Стари официр, а млади мајор, командант батаљона, баци још један поглед на своје људе од којих постаје лешеви, погледа тамо од куда би дошла помоћ кад би је било, диже главу небу, као питајући га шта да ради, али му одлука би брза и готова.

Заповеди да се одступа.

Дакле — положај се у овај мах не може одржати. Али он је дао реч, да са њега неће жив сићи?

Одржаће реч...

Бугари халакнуше и стадоше ускакати у шанац.

Први и други, који беху најближи мајору падоше од метака његова револвера.

Паде и трећи.

Паде и четврти.

— Господине мајоре! — рече му наредник који се не хтеде маћи од њега. — Још би смо се могли спасти.

— Ти иди!

— Не могу без Вас!

— Заповедам!

— Одричем послушност.

Мајор задрхта, сузе му грунуше: не задрхта пред непријатељском силом, али његова старога војника, изненади да му његов млађи одриче послушност.

Виде то наредник:

— Опростите, идем!

Пољуби мајора у раме, на коракну али се строшта погођен зрном.

Све се то извршило за неколико секунада,

— Реч сам дао! узвикну мајор, па коракну напред, и громогласно кликну:

— *Живела Србија!*

Његов револвер плану и пети пут, али тај метак бејаше мајор намењо себи.

Куршум прође од десне слепоочне кости па изађе на леву.

Племенита крв шикну, и нестаде једног у животу скромног, а на делу великог човека.

Славни француски маршал Нај тражио је смрт на Ватерлу, вичући: „Ходите да видите како умире маршал француске војске!"

То је дивно; али Нај није погинио: нису га нашли непријатељски куршуми, а он свој није употребио.

Српски мајор не обожњује своју смрт: гине зато што треба реч одржати; и њега штеде непријатељска зрна, али он не заборавља да сам има куршума.

Кад је после неколико дана о свему томе било речи у кругу виших официра рекао је један давнашњи познаник његов:

— То је први и последњи пут да се мирим мој Никола заборјао: он је зацело мислио да у револверу има само још један метак, па га је чувао за себе. А он је имао два: претпоследњим је покосио себе, а последњи је остао неупотребљен. Када дође дан општег васкрса мртвих, Никола ће себе за ту омашку корети...

Потпуковник Властимир Јаковљевић, командант дунавског коњичког дивизиона другог позива са својим официрима под Једреном.

Ратне болнице у Београду

— Две сталне и 34. резервне —

Свеопће осамнајеста резервне болнице у Београду, која је била најбоља на Балкану

Од почетка рата по свима већим местима у Србији отварање су болнице за рањенике, а нарочито је у Београду био велики број таквих болница у којима је излечено хиљадама дичних српских јунака. Број тих болница нарочито је порастао за време рата с Бугарима, када је у Београду било тридесет и шест војних болница и то:

1. Општа државна болница у Ресавској улици.
2. Општа војна болница у Студеничкој улици.
3. I резервна болница у Касарни 18 пука, код опште војне болнице.
4. II резервна болница у Богословији Светога Саве, у Војводе Миленка улици.
5. III. резервна болница, у трећој београдској гимназији, Његушева улица.
6. IV резервна болница, у Основној школи на Источном Врачару, Студеничка улица.
7. V резервна болница, у Основној школи код Саборне Цркве, Краља Петра улица.
8. VI резервна болница, у Савској основној школи, Босанска улица.
9. VII резервна болница, у Дунавској основној школи, на Дорћолу, Душанова улица.
10. VIII резервна болница, у Војној Академији, Милоша Великог улица.
11. IX резервна болница у Реалци, Узун-Миркова улица.
12. X резервна болница, у Другој београдској гимназији, Македонска улица.
13. XI резервна болница, у Општој болници за туберкулозне, Ресавска улица.
14. XII резервна болница, у Учитељском дому, Шумадиска улица.
15. XIII резервна болница, у Четвртој београдској гимназији, Студеничка улица.
16. XIV резервна болница у Касарни у Горњем Граду.
17. XV резервна болница у Основној школи на Савинцу, Макензијева улица.
18. XVI резервна болница у Палилулској основној школи, Таковска улица.
19. XVII резервна болница у Првој београдској гимназији, Душанова улица.
20. XVIII резервна болница, у Касарни VII. пука у Немањиној улици.
21. XIX резервна болница, у Фабрици Шенера, Чукарица.
22. XX резервна болница, приватна болница Аце Ђирковића, Карађорђева улица бр. 71.
23. XXI резервна болница, зграда управе државних монопола, Кнеза Михајла улица број 40. Приватна болница Николе Спасића.
24. XXII резервна болница, приватна болница јеврејске општине енкенаског обреда, Космајска улица.
25. XXIII резервна болница, приватна болница Антоновића, Хиландарска бр. 11.
26. XXIV резервна болница, Стара Војна Академија, Милоша Великог улица.
27. XXV резервна болница, у Вишој Женској Школи, Краљице Наталије улица.
28. XXVI резервна болница, у Женској Учитељској Школи, Краљице Наталије улица.
29. XXVII резервна болница, у Женској Гимназији, Краља Александра улица.
30. XXVIII резервна болница, у Основној школи на Западном Врачару; Студеничка улица.
31. XXIX резервна болница, у Теразиској основној школи, Дечанска улица.

32. XXX резервна болница, у Општинском сиротињском дому.
33. XXXI резервна болница, у Трговачкој Академији, Битољска улица.
34. XXXII резервна болница, у Правном семинару, Топличин Венац.
35. XXXIII резервна болница, у Дому за глуве неме (стара Касација), Богојављенска улица; и
36. XXXIV резервна болница, у Смутековој Приватна болница г. Ђорђа Вајферта, инаустријалца

На Брегалници

Јасно трепере звезде,
По поноћи коњици језде;
Ватре се виде далеко,
Стој! чу се да виче неко.

Одговор беше: наши смо,
Бугарин ил' Србин браћа смо!
Ми нећемо пуцати први,
Браћа смо, не тражимо крви.

Одједном плануше пушке,
Подигоше се мишице мушке;
Разви се страхотна борба,
Бију се братство и злоба!

Са једне стране зачу се
Једина реч и крик:
Зар мучки ме нападе брате?
Ноћ је, не видим ти лик.

Ја сам, ја, Србине, брате,
У мојој, треба да знате,
Има још татарске крви,
За то сам пуцао први.

Зар то је, небрате, награда,
Што те онда бранах, кад страда';
То ми је хвала за Једрене,
И неспане ноћи студене. —

Борба трајаше очајна,
Док Србима не дође одмена;
Тад викнуше јунаци ура!
Брегалница постаде црвена.

Сунце се појави озго,
Србину Бог је помог'о;
Потуче небрата до ноге,
Освети Сливницу, па оде.

Ј.

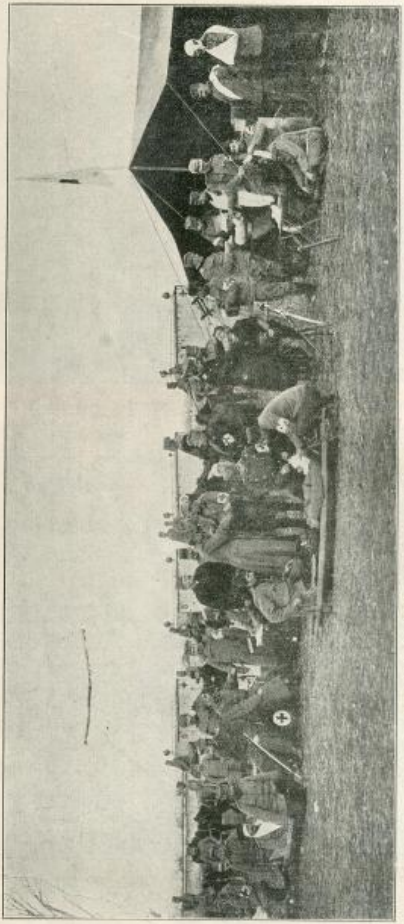

Завојиште Недићеве моравске дивизије другог позива набујном воду.

Црногорци осветници Сливнице

Црногорски потпоручник

† Ђура Николин Бановић — Сарап

подлегао ратним теговима

Са црногорским Дечанским одредом, као командир прекорвичке чете у славном љубићњском батаљону, дошао је на Брегалницу, да се бори за част српску и црногорски пешадијски потпоручник Ђура Николин Бановић-Сарап. Потпоручник Ђура учествовао је у многим црногорско-турским борбама и на свима је наладно као јунак, коме су се дивили. У борбама с Бугарима достојно је репрезентирао прослављену личну храброст Црногораца. Не би му суђено да га погоди непријатељско тане, али ни да се жив врати дому своме. Колера, која је пренета из бугарске војске и немилосрдно косила оборила је и овога јунака. Умро је 10. јула у Велесу, у 35. години.

Слава му!

Потпуковник Јеврем Лазић, командант IV коњичког пука Великог Кнеза К Константиновића са својим штабом у Битољу — после борбе.

Ноћ на бојном пољу: Официри IV. коњичког пука крај огња, спремају ручак после марша, у канти из које се пије коњи у селу Асанову — сада Арсеново — код Битоља.

СРПСКА ВОЈСКА

— Како о њој суде страни стручњаци —

„Српска војска је, по моме мишљењу, најозбиљнија и најбоља војска на Балкану... Ја могу да говорим са толико више независности и у толико боље, што сам пратио борбе свих главних балканских војска. Србин је од истог грубог и примитивног штофа као и Бугарин, и са исто толико издржљивости у трпљењу и храбрости пред смрћу, али он има над Бугарином једно огромно морално предимућство: Србин је, у пуном добром смислу те речи, цивилизованo биће. Он је финији, интелигентнији, вештији да маневрише но његов противник, а ипак уноси исто толико храбрости и бујности. То није Монгол, него Словенин. У организацији трупа осећа се то више духовно стање. Организација је безмерно брже схваћена. И команда, из истих разлога, изгледа ми да показују исту надмоћност"...

Елен де Пемпирен

— Српска војска је толико одлична, да ја немам речи, којима би могао изразити своје дивљење о њој. Ја сам видео испред Флорине једну српску дивизију у покрету, и тада сам се уверио о храбрости, вештини и издржљивости српског војника. Ја вам ово не говорим као новинар, већ као резервни официр, јер сам и сам учествовао у прошлом рату.

Оп. Мелас (Грч.)

— Битољска битка је дело српске војске, које је достојно поштовања... Имало је да се одбаци отпоран непријатељ са јаког, добро спремљеног положаја и савладају тешке теренске препреке. И Турци су се добро тукли. Они нису подлегли само бројној надмоћности, него и бољем вођству и уметности храбре српске војске, која је овде дала највећи успех целог балканског рата".

Oberstlieutenant Immanuel.

„У кумановској битци, која је трајала два дана, продужила се гоњењем непријатеља, и била је крунисана решавајућим успехом, узело је учешћа пет дивизија, и то три у првој борбеној линији, а две у резерви. Свака дивизија из прве борбене линије имала је по један пук у резерви; најзад сваки пук је држао спреман за сваку случајност по један батаљон.

То је слика артикулисане војске, распоређене на паметној дубини чији командант располаже средствима акције, каквима смо ми привикли да се служимо. Напади нису вршени ноћу већ дању, — услов који једини олак-

шава маневрисање, сарадњу разних родова оружја, одлучни напад, употребу резерви и дозвољава да се врши гоњење непријатеља, које доноси зреле плодове победе и жетву лаворика.

Између нешто варварског начина бугарског и разумне, срећене тактике Срба, очигледно је да при истој храбрости борба није једнака. Бугари ни у ком случају нису могли да победе; они чак нису имали снаге ни да се одупру. Њихов пораз био је брз и потпун. То је у осталом само логичка последица доказаних истина."

Генерал Жерефис (Француз).

Српском сељаку

— Кнез Иво Војновић —

Писац „Смрт мајке Југовића", знаменити Дубровчанин кнез Иво Војновић, гледајући српске рањенике по београдским болницама, дивио се њиховој издржљивости, свести и јунаштву. Из његова одушевљења никло је ново песничко дело његово: „Пред објављеном будућности". Из тога доносимо ову дивну песмицу српском ратном сељаку:

Ој! ви руке вјерне,
жуљаве, црне руке
што мотиком и плугом
дајете
причест и храну
незаситноме човечјем гладу. —

Ој! ви, ноге трудне,
неуморљиве, тврде ноге
које друмови и вријеме
гвозденим копитом
болова и шутње
оковаше грозним, —

Ој! ви, прекинуте гране,
живога стабла живота,
што видјех
источене, увехле, блиједе
падати под сјекиром
правде,
ко слояљене удове
Партеновских боговских кипова,

Е сад и мене,
ходочасника осветe и наде
из земље
сунца и гробова,
гдје на кољена падам
на руке и ноге ти твоје
сељачe српски
дрхтавим уснама љубим,
помашћу крстим
и махрамом с појаса бришем,
јер саме испуниће
тајанствено слово спасења:
— Смрт је побјеђена смрћу! —

Преглед једног пука после двадневног марша у Флорини.

Обилазак краљевског кантонмана у Флорини.

Бегство једне турске породице из једренског вилајета у Цариграду

Српске земунице под Једреном

Г-ђа Мамулов негује

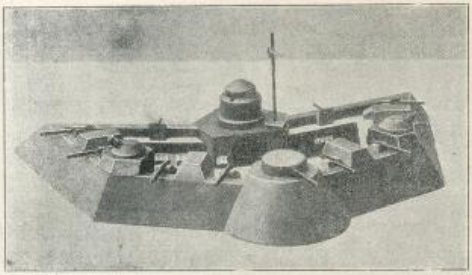

Изглед главног утврђења на Једрену

Гробови српских јунака под Једр

Сахрана јунака резервног поручника Радомира Комненовића у Тетову

у а каше рањеника

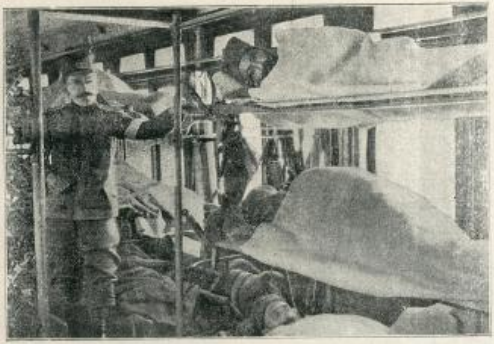

Унутрашњост српског санитетског воза

Јетреном, крај српских земуница.

Са Приморја: конак у Драчу

Поткивање волова на бојном пољу

ОТАЏБИНО МОЈА...

Отаџбино моја, светилиште сјајно
Ризницо знамења, стега покрхани
Гробље витезова, јунака незнани
Свето обележје... Отаџбино моја!..

Отаџбино моја, на грудима твојим
Добио сам живот, ја за тебе живим,
Славим те и ваздa ја се теби дивим,
Ти орловско гнездо... Отаџбино моја!..

Отаџбино моја, љубав ова силна,
Везује ме за те, ти си моја мати,
И за твоју славу сви ће ваздa дати,
Крв и живот млади... Отаџбино моја!..

Отаџбино моја, бразде изоране
Са ралом и крвљу, са зрном и плачем
На бранику твоме сад с победним мачем
Стоје борци славни... Отаџбино моја!..

Отаџбино моја, твоји сури крши,
Нису ништа тврђи од груди синова,
За тебе ће ваздa јато соколова
У смрт ко у живот... Отаџбино моја!..

Отаџбино моја ти бејаше мати,
Милоша и Југа, Душана и Марка...
Васкрсли су они и љубав им жарка,
Сви су данас такви... Отаџбино моја!...

Жарко Лазаревић.

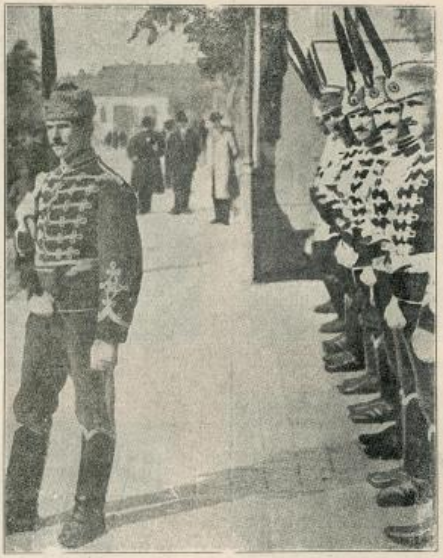

Из Софије: Војници изгарде бугар. краља Фердинанда.

НАШЕ ВОЈСКОВОЂЕ.

Пуковник Вавлић.

Преко педесет година у редовима српске војске налази се још држећа старина пешадијски пуковник у резерви *Јован Вавлић*, који је и у овим ратовима веома корисно послужио као командант дунавске дивизијске области. У време рата команданти дивизијских области имају пуне руке посла, али је Вавлић не само свуда стигао и свако посао на време свршио но је он успевао да истовремено врши дужност главног благајника Црвеног Крста, која је била скопчана са врло великим напорима. Много пута по целе ноћи пробдевисао је он на послу у Црвеном Крсту, и право из Црвеног Крста, без одмора, ишао на дужност у дивизију. Две такве дужности и за много млађега човека биле би премного и само великој љубави његовој према општем добру има се захвалити, што је имао снаге, да све послове најуспешније савлађује на опште задовољство.

Пуковник је стари и цењени наш ратник и јунак. У војску је ступио 1. августа 1863. године, а официр је постао на нову 1872. годину. У првоме рату учествовао је као поручник на Јавору, испод Радованских положаја, око Шиљеговца. У другоме рату као капетан учествовао је на Јавору и у борбама код Ниша. У првоме рату награђен је сребрном медаљом за храброст а у другом Таковским Крстом с мачевима. Пред сам српско-бугарски рат, у априлу 1885. постао је мајор и у рату с Бугарима командовао београдским је седмим пуком, с којим је допро до Три Уши. И ако у томе рату нисмо имали успеха Краљ Милан, да награди храброст мајора Вавлића поздравио га је, као рањеника, у Белој Паланци чином потпуковника. Пуковник је постао 2. августа 1893., а пензионисан је, по молби, у мају 1902. Рањен је у првом турском рату код Огрижевца, испред Јавора, а у бугарском два пута 7. новембра у леву, а 15. у десну руку. За заслуге одликован је орденима Светога Саве и Таковског Крста, другог степена, Белог Орла, трећег степена, Милоша Великог четвртог степена, медаљом за војничке врлине и др.

У последњим ратовима учествовала су му и два сина. Артиљеријски мајор Живојин, са градском артиљеријом био је на Куманову. Витољу, под Једреном и на пиротским положајима и свуда се видно истицао. Млађи, пешад. мајор Михаило, чију смо слику донели на 457 стр. био је један од прослављених јунака кумановске и прилипске битке. У првој је рањен у леву слабину, а на Бакарном Гумну рањен је у лево раме веома тешко и једва је од ње преживео, али је остао неспособан за трупну службу. Да награде његове војничке врлине министарство војно га је као своја питомца упутило у Француску, да изучава војну администрацију.

Породица Вавлића може бити поносна, што је достојно одужила свој дуг Отаџбини.

Пуковник Киклић

Пуковника артиљеријског Душана А. Киклића, чију смо слику донели на 489. страни, затекао је рат као потпуковника на положају команданта дунавског пољског артиљеријског пука. Ратним распоредом као један од најбољих наших артиљераца одређен је за команданта артиљерије у трећој армији, која је дејствовала од Преполца и Подујева на Косово, Призрен и Јадранско Море. У бугарском рату остао је на истом положају и командовао је артиљеријом од Велеса на Штип, Кочане, Радовиште до додира с Грцима. Заслуге артиљерије у оба рата велике су, па се мора признати и заслуга њеном команданту, у толико више, што је пуковник Киклић био један од оних, који је из руске војске, као што је др-

Деветнајеста резервна болница у Београду

Колера коси у турском логору на Чаталџи

Станојло Димитријевић, шеф војне поште шумадијске дивизије другога позива, са помоћним особљем

жавни питомац, пренео у нашу артиљерију модерну употребу артиљеријске ватре.

Пуковник Киклић свршио је нашу Војну Академију са 17. класом, а своје знање усавршио је у севастопољској градској артиљерији и у Петрограду, где је свршио курс школе гађања са нарочитом похвалом.

За заслуге у ова два рата награђен је пуковничким чином и орденом Белог Орла.

Пуковник Душан Пешић

Међу млађим нашим официрима на које су велике наде полагане, као на будуће наше војсковође, и који су те наде у пуној мери оправдали, једно од почасних места заузима ђенералштабни пуковник Душан Пешић. Колико су меродавни војнички кругови полагали на његове способности и на његов војнички таленат показ је положај, који му је у рату додељен. Он је био одређен за начелника штаба треће српске армије, која је имала врло важан и крупан задатак.

За успешно изведен величанствени ратни поход наше Треће Армије на Косово, за брзо извршење дугих и тешких маршева ове армије са Косова преко Карада'а на Куманово—Катланово ради битке на Овчем Пољу, одатле кроз Качанички теснац на Фелизовић, до Призрена, Ђаковице а особито за успешно извршење историјског марша на Приморје и излазак наше војске у Медову и Драч поседање и прво организовање оне просторије у првом српско-турском рату нема великих и несумњивих личних заслуга начелник штаба ове армије пуковник Душан Пешић, који је био десна рука седог јуначког и искусног команданта армије ђенерала Боже Јанковића.

У српско-бугарском рату у најкритичнијим тренутцима пуковник Душан Пешић показао се потпуно на висини свог положаја и штета је што неки његови предлози нису прихваћени.

Широке свестране спреме вредан и предузимљив и у обичном животу скроман ужина непоседељено поштовање, а два рата у којима је имао тако видну улогу несумњиво су показали, да је Душан Пешић из кола оних виших српских официра младе генерације, који су част наше војске.

Пешић је из 22 класе Војне Академије, у којој је, и на вишем курсу, међу одличним друговима био први у рангу. Какав је био у школи такав је био и на бојном пољу, те је заслужно добио Карађорђеву звезду с мачевима и пуковнички чин.

Пуковник Никола Стефановић

Ђенералштабном пуковнику Николи Стефановићу (слика на 537 страни) додељен је пун части положај помоћника начелника штаба Прве Армије и на томе положају он је корисно послужио у целом српско-турскоме рату. По закључењу овога рата пуковник Стефановић је враћен на пређашњу своју дужност начелника опште војног одељења.

Стефановића убрајају у наше најбоље ђенералштабне официре, а да и у војничким врховима имају ласкаво мишљење о његовим способностима показује положај који му је у рату додељен.

За ратне своје заслуге добио је највеће одликовање Карађорђеву Звезду с мачевима и унапређен је у чин пуковника, а по закључку рата добио је и положај команданта дринске дивизије, те је као такав учествовао и у походу против упада Арнаута.

НОВО ЈЕВАНЂЕЉЕ.

— Утеха једног свештеника рањеном јунаку —

Кроз простране, светле собе у којима рањеници леже на чистим, болесничким постељама иду групе посетилаца. Једни дају понуде, други се распитују, трећи слушају ратничке приче. Али поред једне собе, у којој леже тешки рањеници, пролазе сви тихо на прстима, да не поремете мир рањених јунака...

Унутра, у дну те собе, лежи један рањеник. Полунаслоњен на неколико узглавља, лежи он а на бледоме лицу исписани су невероватни болови, којима он неће да да гласа. С времена на време само шкрипне зубима, угуши ропац и тада се на његовим уснама појави сукрвица, коју једна милосрдна сестра, лако као дахом, брише. Два метка пробила су му груди...

Један свештеник из Војводине прилази лагано бо-

леснику, који је све узнемиренији. Хвата га благо за руку и за чело и почиње полугласно да му говори:

— Слушај брате! Тебе су сломиле ране, јуначе! Али не клони. Радуј се...

И тада свештеник завлачи руку у дубоки џеп своје мантије. Мислио сам, сад ће извући свету црквену књигу, да прочита молитву од утехе. Али свештеник извлачи једну белу хартију, расклапа је и шири преко рањеника. Мапа! Карта Балканског Полуострва!

— Слушај брате, слушај јуначе, радуј се! наставља свештеник, твоји другови наставили су твоје дело.

...Трубе српских коњаника проломиле су се кроз Дојчинов град. И показује једну тачку у дну полуострва.

...Плотуни српских пукова грме на Мраморном и Црном Мору, пред Цариградом. И свештеник превлачи једну линију пред некада моћним Стамболом.

Рањеник се утишао и његове су очи лагано клизиле за свештениковим прстом. А он је настављао:

...Последње турске чете дрхте пред нашим армијама. Српско оружје одблескује се у валима, који запљускују древни Драч. И свештеник превлачи прстом на трећу страну полуострва.

...На Призрену и Прилипу се лепрша српска тробојка. Око Битоља грме српски топови. По Јадрану су запловили наши војнички чамци. И свештеник једно за другим показује место за местом.

Рањеник је заспао, руку пружених преко мапе и радосна, светла лица као да је чуо најузвишенију, најспасоносију молитву и утеху.

Наредба Краља фердинанда.

— Којом је објављен Букурешки Мир —

Бугарски краљ Фердинанд по закључењу Букурешког Мира упутио је својој војсци наредбу, у којој опомиње на победе у рату с Турском „који је завршен потпуним триумфом бугарског оружја, у коме су бугарске трупе својом храброшћу и дисциплином задивиле свет и оживеле славу старих бугарских царева".

Затим се у наредби вели ово:

„Војници, у тренутку кад сте требали да се вратите својим огњиштима, дошло је за све нас ново зло. Наши савезници, с којима смо имали одређене уговоре, напустили су нас, хтели су нам отети оно, што је искупљено десетинама хиљада јунака. Огорчен због овог неверства бугарски народ, почевши од владара до последњег сељака и раденика, није се могао помирити са овом отимачином.

„Ни један бугарски патриота није могао добровољно и без рата пристати, да се Битољ, Охрид, Дебар, Прилип, Солун, Серез и други бугарски крајеви у којима живе наша браћа, отму од Бугарске.

„Изазвани од наших бивших савезника, ми смо против наше воље, морали примити нови и тежак рат.

„Тај рат био би крунисан успехом, да читав низ непредвиђених политичких околности није сломио наше снаге. Притиснути са свих страна, ми смо морали потписати Букурешки Мир, јер наша отаџбина није имала моћи да ратује са пет суседа без опасности да изгуби све. Исцрпени и уморени али не и побеђени, ми смо морали савити наше славне заставе до бољих дана.

„Војници славом увенчани! Остављајући редове ваших јуначких пукова, ја сматрам за свету дужност да вам и у име Бугарске искажем моју срдачну и дубоку захвалност за све жртве, све муке и све невоље које сте имали да издржите за време овог џиновског рата. Бог нека вам плати за све што сте учинили. Историја и потомство осудиће, цениће, и златним словима забележиће колико сте ви себе задужили за отаџбину. Ја желим да се здраво вратите својим огњиштима да се са новом снагом и енергијом предате својим мирним пословима, да слобода и благостање цветају око вас. Причајте својој деци и унуцима о храбрости бугарских војника и спремајте их *да једнога дана напише дело које сте ви отпочели.*"

Наши јунаци

— Милутин Бабовић, стари усташ, са својим синовима —

Из прорeђеног кола дичних српских ускока, који годинама четоваше и по угледу на старе горске хајдуке, заштитнике сиротиње-раје, који знадоше увек „стићи и утећи и на страшном месту постојати" доносимо лик једнога вредногa и заслужнога са два тића, који свише крило у његову гњезду. Наша слика представља старог хајдука и четовођу Милутина Бабовића — Телеграфа су два његова сина, Михаила, студента филозофије, и седамнаестогодишњег Милића, ђака петог разреда гимназије. Бабовић из Полица код Плеваља, као дечко од 17 година отишао је гору у хајдуке, гоњен жудњом за освету Турцима, за које је он био страх и трепет скоро четири деценије. Напустивши огњиште често је из Црне Горе и Србије ускакао у свој родни крај да се свети зулумћарима. Када је објављен рат за ослобођење Косова Милутин је повео већу чету у којој су му била и оба сина. Био је у претходници Треће Армије и у крвавој борби на Тенеш-Долу тешко је рањен и он и син му Михаило Бабовић се достојно одужио своме роду.

Турска војска у рату

— подела, задаци и команда —

За свој неуспех у Балканском Рату Турци у многоме имају да захвале својој тромости у извршењу мобилизације и спорошњи на послу концентрације, јер се турски војник и у овоме рату показао храбар и срчан, а материјална спрема турске војске била је и потпунија и боља од спреме њених противника.

Полазећи у рат главна команда поверена је министру војном Назим паши, коме је за начелника штаба одређен Пертеф паша.

Источна армија: командант: *Абдулах паша*, начелник штаба: *Џевад беј*. I армијски корпус: *Јавер паша* 1., 2., и 3. пешад. дивизија, 30 батаљона, 72 топа = 20.000 II армијски корпус: *Шефкет Торгут паша* 4. и 5. пешадијска дивизија, 20 батаљона, 48 топова = 12.000. III армијски корпус: *Махмуд Мухтар паша* 7., 8., и 9. пешадијска дивизија, 36 батаљона, 72 топа = 20.000. IV армијски корпус: *Абдук паша* 12. пешадијска дивизија, две редифске дивизије, 30 батаљона, 72 топа = 20.000. Коњичка дивизија: *Салих паша* 8 пукова, 6 митраљеских оделења, 6 батерија = око 2000 сабаља и 24 топа.

У почетку рата располагала је Источна Армија са 110 батаљона, 32 ескадрона и 288 топова, бројно око 74.000 бораца.

Армијској команди бејаше у почетку потчињена:

Посада Једрена под командом *Шукри паше*. Једренску посаду сачињавали су: 10. и 11. пешадијска дивизија из XV армијског корпуса (по 10 батаљона), једренска редифска дивизија и још две редифске дивизије: Гимилџин и Баба Ески, свега 51 батаљон. Овоме ваља додати одговарајућу артиљерију, пионере и друге терћавске трупе. Бројна јачина свих трупа у Једрену била је око 40.000 бораца.

Источна Армија бејаше прикупљена на простору *Лозенград—Једрене—Баба Ески* са коњичком дивизијом пред фронтом код Сејмена. Намера је била: држати се у почетку *одбране* противу бугарских трупа, чије се наступање очекивало на Једрене и на међупростор Једрене —Лозенград.

Западној војсци био је командант *Али Риза паша*. Ова се војска састојала из више група, потпуно одвојених на пространом, брдовитом и у комуникацијама оскудном маћедовском, старосрбијанском и албанском војишту. Те групе имаћаху да дејствују ексцентрично према појединим савезничким војскама. Оне су дејствовале потпуно самостално и без икакве међусобне везе и споразума.

Вардарска Армија. Командант: *Зеки паша* V армијски корпус — *Кара-Саид паша* 13. и 14. пешадијска дивизија, 23 батаљона, 48 топова = 16.000. VI армијски корпус — *Џавид паша* 16., 17., и 18. пешадијска дивизија, 33 батаљона, 72 топа = 30.000. VII армијски корпус — *Фетхи паша* 19., 20., и 21. пешадијска дивизија, 33 батаљона, 72 топа = 28.000. Саставу ове армије припадале су још *две дивизије* редифа I класе (Скопље, Битољ) и *четири дивизије* II класе (Приштина, Штип, Призрен и Митровица), чија јачина бејаше различна (8—12 батаљона, често врло слабог бројног састава). Укупна јачина Вардарске Армије може се рачунати на *104.000* људи борбеног састава, узимајући просечно стање редифских дивизија 5000 људи. Ова армија намењена је за дејство према Србији на централном (северно-маћедонском) војишту.

Струмска група командант: *Али Надир паша* 15. пешадијска дивизија из састава V армијског корпуса; сереска редифска дивизија II класе; драмска редифска дивизија II класе и солунска редифска дивизија I класе. Свега у групи 38 батаљона, 72 топа = 28.000 људи. Овој групи, прикупљеној главним снагама око Струмице, било је поверено затварање пута, који је водио низ долину Струме ка Солуну, Серезу, Кавали.

Северноалбанска група командант: *Хасан Риза паша*. Ову групу сачињавали су: 24 пешадијска дивизија, елбасанска редифска дивизија, скадарска редифска дивизија,

Турски бегунци после битке на Чорлу.

Резервист турске артиљерије приликом примања своје ратне опреме.

арнаутски добровољачки одред. Свега 33 батаљона, 36 топова = 34.000 људи. Задатак групе био је заштита Северне Арбаније и одбрана утврђеног Скадра.

Јужно-македонска група командант: *Хасан Таксим паша.* Ова војска имала је задатак да спречи наступање Грка у Македонију (Солун) и у Епир (Јужну Албанију) — Јањину. За први циљ одређена снага налазаше се око Кожана. Та је снага била под непосредном командом Таксим паше. У њој је била 22. пешадиска дивизија и једна дивизија редифа II класе (Населич) = 14.000 људи. Епир је бранила европска војска под командом Есад паше, састављена из 23. пешадијске дивизије и јањинске редифске дивизије = 13.000 људи. Јачина дакле целе јужно-македонске групе била је 38 батаљона и 72 топа = 27.000 бораца.

Дивизија код Кирџали: За заштиту железничке пруге Димотика—Гимилџина—Серез, једину комуникацију за снабдевање свих делова Западне војске, и за везу између Струмске групе и Источне Армије, била је код Кирџали, у долини Арде, једна дивизија, састављена од низама и редифа. Јачина ове дивизије износила је 10.000 људи са 24 топа.

Укупна јачина турске војске износила је: на *Источном ојништу* Источна армија 74000, посада Једрена 40000, укупно 114000.

Западна војска: Вардарска армија 104000, струмска група 28000, Северо-албанска група 24000, Јужно-македонска група 27000, Дивизија код Кирџали 1000, укупно 193000.

Ако од горњег броја изузмемо трупе у Једрену, Скадру и Јањини као тврђавске посаде, и трупе одређене за заштиту комуникација (струмска група и дивизија код Кирџали) остају као праве *полске трупе*, употребљиве за акцију: Источна армија (против Бугара) 74000, Вардарска армија (против Срба) 104000 и Кожанска група (против Грка) 14000.

Укупно борбена снага Турске била је 192000 људи. У сравнењу са убојном снагом савезника, турска војска беше за половину слабија. Но не треба заборавити и доста знатне турске добровољачке чете, које су се нарочито дале осетити на фронту према Србији. Арнаути.

Турска ратна флота располагала је овим јединицама, употребљивим за борбу на мору: 2 оклопњаче („Хајредин", и „Торгут"); 3 мале крстарице („Месудија", „Мецидија" и „Хамидија") и 20 торпедњача.

Осветници Косова и Сливнице

Пешадијски капетан друге класе † **ДРАГОМИР ВЕСОВИЋ**

Славно пао на Пепелишту.

У крвавој борби на Пепелишту, код Криволака, где су Бугари навалили великом снагом на слаба одељења наше тимочке дивизије другог позива, славном срмћу је пао 19. јуна јунак капетан Драгомир Т. Весовић, командир прве чете, првог батаљона, првог добровољачког пука.

У очи дана бугарског мучког препада на наше трупе капетан Весовић, предосећајући да ће остати на бојном пољу, писао је својој мајци и ставио јој у аманет, да му тело, ако падне не преносе, но да га покопају на месту погибије крај његових мртвих војника. Жеља му је испуњена.

Капетан Весовић био је трупни официр лепе интелигенције и солидне војничке спреме, лично веома симпатичан те је био радо виђен међу друговима. Неко време био је командир дворских жандарма. У првом рату особито се одликовао у борби са Џавид пашом на Шкумби, где је 13. марта тешко ранен. Но чим му је рана зацелила да се могао кретати вратио се у трупу, де првих дана рата с Бугарима паде као прави јунак. Слава му!

Турска после пораза

Турци су у Балканском рату били зле среће, да су били бијени где год су се упустили у борбу. Они су почев од Куманова, где су добили најјачи удар, били изложени самим поразима. Војска им је свуда била тучена и натерана у бегство, а пре војске бегало је мусломанско грађанство, са оним што је собом могло понети, бојећи се хришћанске освете. Овде су седам слика, које представљају рањене и измучене војнике у повлачењу и бегства турских породица, од којих су многи платили главом од бездушних бугарских комита, који су бацали под нож све што је турско.

„Млади Србиљ" штампарија Вука Аџибабића, Браничева 3. Одговорни уредник Ст. Мил. Шиљевић.

Број 40. БЕОГРАД, 25. ДЕЦЕМБРА 1913. ГОД. Година I.

Број 20 пара

БАЛКАНСКИ РАТ

Број 30 филира

У СЛИЦИ И РЕЧИ

Уредништво: Престолонаследников Трг 2.

Власник и уредник Душан Мил. Шијачки

Излази сваке недеље. Вапредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Са кумановског бојног поља

Над гробовима славно палих Косовских осветника 10. и 11. октобра 1912. на Младом Нагоричину

Краљевић Ђорђе ка Калик-Камену

— Мотивација за одликовање Карађорђевом Звездом —

О учешћу Краљевића Ђорђа у првом борбеном реду у рату с Бугарима ми смо раније писали. За своје јуначко држање пред противником у другоме рату Краљевић Ђорђе одликован је од Краља Карађорђевом Звездом са мачевима, на основу предлога команданта пука, који гласи:

„Учествовао је у борби од 20. јуна код 4. батаљона 9. пука „Краља Николе", на Калин Камену, где је стојећи код наше брдске батерије, која је дејствовала на 1800 метара на непријатеља, посматрао најпре артиљеријску борбу, затим је узео пушку од једнога војника у резерви и упутио се у један од предњих ровова из којих се наша пешадија борила са непријатељском пешадијом.

У овом рову је Његово Височанство остало четврт часа, дејствујући пушком овако исто као и остали војници, код којих је Његово Височанство својим присуством и радом уздигло морал и изазвало велико одушевљење.

22. јуна Његово Височанство било је опет за време борбе на Калин Камену и за време кад је противник обасипао овај положај артиљеријском ватром. И ако је Његово Височанство било умољено од официра да се уклони, он није слушао савете, већ је и даље остао код батерије.

23. јуна учествовао је Њ. Височанство Краљевић Ђорђе у нападу 9-ог пука на шумовиту косу између Калин Камена и Св. Воде и ту је био изложен артиљеријској и пушчаној ватри, из које није хтео да се уклони и ако су га официри за то молили...."

После Букурешког Мира

— Два Краљева писма —

Драги господине Пашићу,

По повратку Вашем из Букурешта, где сте са делегатима балканских држава закључили мир, ја сматрам за своју дужност честитати Вам, на том знаменитом успеху. Прелазећи у мислима све фазе наше дипломатске акције прошле и ове године, ја знам све тешкоће, које су у непрестано до самога краја искрсавале да омету драгоцене тековине наше драге војске и које сте са својим друговима, као први Моји саветници, имали из дана у дан да савлађујете. Знам и то, колико је за све то требало и труда и истрајности. У толико више Ви можете данас са праведним задовољством погледати на сјајне резултате свих тих напора. Одајући Вам своје пуно признање, ја Вас одликујем лентом Мога Ордена Белог Орла.

У Београду
1. августа 1913.

Ваш благонаклони
Петар с. р.

Драги Војводо,

На славном завршетку два рата, у којима је наша драга војска својим дивним пожртвовањем покајала Косово, повратила старе српске земље, збрисала мучну сливничку успомену и удовољила Србији, Мени као Врховном Команданту, пријатна је дужност признати Вам драги Војводо, сјајне заслуге, које сте за своју земљу стекли својим мудрим и енергичним вођењем војних операција. За знак свога признања ја Вас одликујем лентом Мога Ордена Карађорђеве Звезде.

У Београду
1. августа 1913.

Ваш благонаклони
Петар с. р.

Заслужни родољуби.

Архимандрит Сава.

Под Шарпланином, у убавоме Тетову, родио се и децом јама је корисно српски делао честити народни свештеник и првосвештеник архимандрит Сава Протић, који има великих заслуга за одржање српског имена у некад поробљеним, а данас слободним српским крајевима. Са мало школе, али са много љубави за свој народ и готов на сваку жртву за народно добро архимандрит Сава много је допринео нашим скромним успесима тамо. Један од најзаслужнијих Срба нове Србије без сумње је овај честити слуга олтара Божијега и предани народни радник. Појимајући своју српску и свештеничку дужност он је без страха и без увијања вршио све оно што му је речено, да у интересу народне ствари мора вршити и од његова поштења и српска рада било је много користи. Био је годинама администратор митрополије рашко-призренске и скопљанске и народ сних крајева радоваће се ако свога „поп Саву" ускоро буде могао целивати у архипастирску десницу.

Владета Љ. Ковачевић

— Јуначки подвизи славно палог јунака —

Само на десет дана пре објаве мобилизације, у глуво доба ноћи, пројурио је преко Косова онда секретар српског министарства иностраних дела, а сада већ покојни јунак с Куманова, *Владета Љ. Ковачевић*. Он је за једну ноћ разнео поузданим лицима врло важна упутства и документа, која су се могла поверити само апсолутно поузданом носиоцу. Тај је корак нашега министарства био последњи, који се могао учинити и он је донео најлепших резултата. Владету, који је јурио на брзом коњу, пратио је само један гаваз и нико више. У само свануће спазили су га при његову повратку Арнаути, потрчали су да га пресрету, али — он је већ био на српској граници.

После месец дана одважни је Владета, као наредник у митраљеском одељењу, пао с истога коња, погођен шрапнелом. То је било у боју на Куманову. Његов отац, изгубивши тиме једина сина, назвао је у новинама кумановски бој — славном битком.

Част српском јунаку!

НАШИ ЈУНАЦИ

Резервни пешадијски мајор **Атанасије М. Поповић** командант батаљона у VIII пуку трећег позива.

Мало је кога у Београду, Србији, Србству, Југословенству, па чак и ширем Словенству ко не познаје или бар није чуо за име овог одушевљеног српског родољуба, који годинама с ретком љубављу и великим пожртвовањем спрема и физички и духовно омладину за догађаје, који су нам донели границе Душанова царства. Да испишемо целу ову свеску још би мало рекли о заслугама овог Душановића, који највеће задовољство ужива налази у вршењу своје српске дужности. Рат га је затекао у чину капетана прве класе и он је добио под команду батаљон у VIII пуку трећег позива. За заслуге у првоме рату добио је златну медаљу за ревносну службу. У другоме рату Бог му је помогао, да учествује у борби у којој се, при заузећу утврђеног Белоградчика, славно показао, те је одликован златном медаљом за храброст и унапређен у чин мајора. Одушевљеном Душановцу, врлом Србину, одличном официру и правом српском јунаку од свега срца честитамо ово у истини заслужено одликовање, уверени, да ће се он у свако доба, када бојна труба јекне, показати достојан тога признања.

Дете јунак

Слава смрти једног малог београдског гимназисте

У минулим ратовима имамо бројне примера, да су за част Отаџбине излагали своје јуначке груди куршумима непријатеља и још недорасли дечаци, који су умели и славно пасти за велику Косовску идеју. Ми смо неколико таквих примера забележили, па ево износимо још један пример, који сведочи о пожртвовању и готовости српске деце, да се жртвују на олтар Отаџбине.

Шако Мирков Томовић, ученик IV разреда IV београдске гимназије, из Љубе Рвјеке (Матешева) славно је пао при мучком нападу Бугара код Ђевђелије.

Покојни Шако, као син јуначке породице Томовића, која је дала доста жртава на олтар домовине, при објави рата Турској, похитао је са пушком у руци, да помогне остварењу свесрпске замисли, ушавши у својој 16. години у чету српских добровољаца, са којима је у прве редове ишао за све време док су ратне операције трајале у Санџаку. Пошто су операције завршене, Шако напусти своју комитску чету и дође на Скадар, где се јуначки показао при заузећу Бардањола, учествујући у првим војничким редовима.

Прошавши храбро и срећно све операције ратне, после пада Скадра пошао је у Београд да настави школовање, одакле је поново, кад је Србија концентрисала војску против Бугарске, ступио у своју добровољачку чету и поново се овај храбри младић стави у чету добровољаца на одбрану свесрпских интереса, за које је при страшном окршају код Ђевђелије јуначки пао.

Тако је завршио свој млађани живот овај млади јунак, чије ће име остати незаборавно међу његовим ратним друговима и знанцима, као и међу школским, јер се и тамо истицао, као врло бистар и угледан ученик.

Родитељи и остала својта нека се диче његовом смрћу, а њему лака родна српска земља, коју је искрено љубио и за коју је јуначки испустио своју племениту душу.

Слава му!

Црногорци осветници Сливнице

† Миле П. Вујовић.

Борећи се против небраће Бугара пао је 5. јула на Бањ-планини на 12 корака од бугарског шанца, у који је хтео први да ускочи храбри Љуботињанин *Миле П. Вујовић*, учитељ, у 36. години.

† Ристо Дапчевић.

На Брегалници је 5. јула као јунак пао учитељ *Ристо Дапчевић*, у 29 години. Покојник је рођен у Вранићи 1884. а на Цетињу је свршио Богословско-учитељску школу и 1904. постао је учитељ. У црногорско-турском рату и ако батаљони писар учествовао је свуда у борби с пушком у руци. Био је пун јуначког поноса и свуда се истицао на јуначком мегдану, док славно није пао у крвавим борбама на Брегалници.

А-р Станислав Новаковић, управник резервне болнице у Лесковцу, са страним лекарима и милосрдним сестрама.

† Спасоје С. Радуловић.

У крвавим борбама на Брегалници борећи се у првим редовима пао је јуначком смрћу барјактар гарде *Спасоје С. Радуловић*.

Слава славно палим!

О КУМАНОВСКОЈ БИТЦИ

— Из дневника једног ветеринара —

(Свршетак)

Крај једне сеоске кошаре — пола покривене и без зидова — нашли смо на штаб нашега пука. Киша је лагано сипала, а урлик топова и пуцањ пушака јасно се чуо. На мокрој слами лежао је наш командант будан са својим ађутантом и другим официрима. Направише место и мени и д-р Васи распитујући нас о превијалишту и покојном Глишићу. Ја сам уморан заспао и ако ми је киша непрестано падала за врат. Рано изјутра били смо на ногама. Рањање сунца показивало је да ће дан бити необично леп. Борба је непрестано трајала, али сада већ слабије. Када је већ лепо свануло, крај нас почеше пролазити војници 18 пука са официрима замењени свежим трупама. Међусобно поздрављање, грљење и запиткивање трајало је за сво време пролаза. И војници и официри били су кољави, бледи и изнурени али орни за шалу. Свежа трупа унела и свежи дух. Синоћна клонулост замењена је новим поузданем и вером у победу.

Из наших предњих делова јачу се нека граја и вика. Приђох ближе. Наши спроводе заробљене турске официре и војнике. Војници их радознало гледају, док се наши официри здраве са заробљеним официрима и нуде их дуваном. Спровели су их кнезу. Тада сам чуо да су ухваћена и она двојица што су синоћ на нас пуцали. Шта је са њима било незнам.

Од једном наредба за покрет крену нас и ми потрчасмо коњима. Цела дивизија крену се напред. У самом покрету, када смо прелазили ону велику јаругу, где смо и јуче били, неколико граната падоше баш крај машет 3-ћег ескадрона. Јахао сам поред командира сад капетана Недељковића.

— Тоња, поздрав, рекох му у шали.

Он се насмеја и командова, те ескадрон скрену у лево.

Када смо стигли под сам јучерањи положај наредише нам те сјахасмо. Изгледа да су нас Турци и ту приметили јер нам послаше неколико метака, али срећом нису нанели успеха.

Тада ми се указа величанствена слика. Нови стрељачки стројеви, дрински дивизије, ступали су у борбу. Они су пролазили крај нас. Војници дивни, величанствени, са пушком у руци крећу се напред. Ми их поздрављамо. Познаници се довикују, желећи срећу једни другим. Официри се здраве.

Све је пуно самопоуздања и вере.

Жељан да што боље видим успужао сам се на сам гребен.

Призор је био диван и грозан. Војници се крећу као фигуре на шаху. Али помисао колико ће и колико лешева покривати ово поље, испуњава груди болом. Рика топова, пуцањ пушака, ритмични пуцњи митраљеза, испуњавали су ваздух с пуном хуком. Занео сам се посматрајући овај призор. Сваки покрет наше војске пратио сам испуњен само једном жељом — да победимо што пре Турке.

Довикивање другова тргну ме из посматрања. Пук се кретао. Сиђем брзо доле и са осталим прођемо кроз јаругу преко Пчиње на другу обалу. Са нама је ишла и коњичка артилерија. Наредба је била да се испнемо на онај камењар одакле би наша артилерија могла са успехом да дејствује на једну турску батерију, која нам је највише досађивала. Топове су војници на рукама изнели горе. Коњаници су сјахали и уз међусобна уз-

викивања изгурали топове, необично брзо на сам гребен горе.

Књез је са штабом дојахао горе крај самих топова.

Одатле смо лепо видели турска оделења. Кратка команда и топови отпочеше своје страховито дејство.

И за време те борбе наш војник задржао је свој хумор и веселост. Неколико прасади залутало је међ наше војнике. За час су били похватани и уз веселе узвике повезани, и пребачени преко коња.

Знаш г. Докторе — говорио ми је један војник, чисто извињавајући се, ко зна где ћемо сановићити јурећи Турке, па требаће нам вечера. И имао је право.

Турци су почели одступати.

Наш пук је добио наредбу да их гони а митраљеско одељење да дејствује на заостала оделења турске пешадије.

Наше митраљеско оделење, отворило је ватру од оне беле карауле, а пук се кренуо напред.

Са развијеном заставом, исуканим сабљама, пук је се кренуо да заврши започето дело.

Кратке команде и пук се кренуо прво касом па затим галопом.

Куршуми су пролетали као зоље. Ишли смо непрестано напред. Али смо наилазили само на врло мала, слаба турска оделења, која су се одмах предавала.

Ноћ нам је прекинула гоњење као и наредба да се зауставимо на месту на коме смо и ту да будемо на предстражи целе коњичке дивизије.

Њ. В. Краљевић Ђорђе

Две наше слике на овим странама показују два Краљева сина: престолонаследника Александра и краљевића Ђорђа, који су као синови Отаџбине личним примером показали, како се и на бојном пољу служи интересима мајке Србије, која је своје границе далеко одмакла благодарећи томе, што смо сви, од синова из Краљевске палате до оних из бедних колеба свесно ишли у смрт за част Србије.

БРЕГАЛНИЦА

— Јов. Дучић —

Опраћемо тобом очи нашој деци,
И чело пророка у тренути судње
Реко, која поста у мачева звеци
Светлом међом између истине и блудње.

Као варница си избила из мача
И свој пут просекла између два доба;
И дигла све огње из свог сјајног дроба;
Да би један народ знао да корача.

Зар вапијућих у великој ноћи
Осветљеним путем сада иде племе,
На рукама пуним победничке моћи
Носи своје родно небо као слеме.

Света реко где се огледнула слава,
Омађијан народ спустио је на те,
С побожношћу жреца и поносом лава
Своје беле орле и своје пенате.

Твој луч севну да се ужди ореола,
И носиш, до јуче непознате ником,
Све сунчане мреже и звездана кола,
И вриш под огњиштем и под жртве-

Као твоје ждрело што не зна да скрене,
И међе су срца неменљиве, преке:
Наша душа има боју наше стене,
И наша крв тече куд и наше реке.

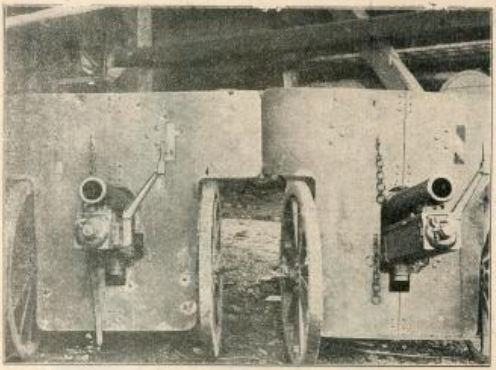

Заплењени турски топови.

Заплењена турска коњска опрема у Велесу.

БАЛКАНСКИ РАТ

— У СЛИЦИ И РЕЧИ —

Бугари у рату.

Бугарска је објавила рат Турској једновремено са Србијом. Главну команду над целокупном бугарском војском приликом је формално Краљ Фердинанд, а стварно је радом руководио његов помоћник ђенерал Савов, коме је начелник штаба био ђенерал Фичев.

Бугарска војска подељена је на три армије овако:

I армија под командом ђенерала Кутинчева у јачини 65.0000 војника, 50.000 бораца, прикупљена је између Нове Загоре и Јамбола и имала је за задатак да се развије између Лозенграда и Једрена.

II армија под ђенералом Ивановом са 100.000 људи 77.000 бораца развијала се на простору Хасково—Харманли—Трново са задатком да освоји Једрене, које је и уступила на помоћ друге српске армије.

III армија под ђенералом Ратком Димитријевим, популарним „Наполеончето" са 74.500 војника, 58.000 бораца, прикупљена је између Јамбола и Бургаса са задатком да обухвати западно и источно турско крило.

Осем ове три армије и издвојене рилске дивизије, која је под командом ђенерала Степе Степановића, дејствовала са другом српском армијом, Бугари су своју другу пешадијску дивизију, без треће бригаде, упутили у долину Арде, да штити десни бок главне војске. Ова дивизија имала је 22.500 војника, од којих 17.000 бораца.

Први успех Бугара био је освојење Мустафа Паше, коју су Бугари одмах покрстили на Свилен-град.

Истога дана када се водила крвава кумановска битка Бугари су извојевали сјајну победу на Кирк-Килисе.

На Лиле-Бургасу вођена је три дана љута борба и најзад је свршена 18. октобра потпуном победом Бугара и поразом Турака, који су на Чорлу покушали да задрже победоносне Бугаре, али су и ту поражени 23. октобра.

После свога пораза код Чорлуа Турци су се повукли на утврђења Чаталџе и ту су се, мора им се признати, сјајно држали. Бугари су много пута покушавали, да их и одатле отерају, али су сви покушаји свршили без успеха, а са великим губитцима.

После турског пораза на Бигољу обустављена су непријатељства и почели преговори за примирје, које је 17. новембра закључено.

После неуспелих преговора у Лондону крајем јануара настављене су борбе на Чаталџи, на Булаиру и под Једреном, док у марту под снажним ударцем Срба и Бугара и Једрене није пало.

Поновни лондонски преговори довели су дефинитивно до мира. Тиме је дошло на дневни ред питање о разграничавању међу савезницима. Бугари су хтели за себе све, хтели су лављи део. На то остали савезници нису пристали. Последица тога била је мучки препад Бугара на Србе и напад на Грке 17. јуна, а каквим је плодом то њихово вероломство родило свима је познато и о томе смо већ доста писали.

Рат за Бугарску формално је трајао целу годину дана, а биланс рата је ово:

У пасиви: 52.000 мртвих и несталих, око 10.000 инвалида, чије ће пензије оптеретити годишњи буџет са 10—15,000.000 динара, 660,000.000 динара ратних трошкова, 150000.000 динара утрошеног ратног материјала. Румунији уступљено 7525 кв. км. плодне земље у вредности око милијарде динара са 286.000 душа чисто бугарског народа.

У активи: добијено 23.257 кв. км. земље од западне Тракије, чега само око 3000 кв. км. културне земље, и прираштај у становништву од 660,000 душа већином мухамеданаца и Грка. Значи, дакле, да је Бугарска начисто добила 15.700 кв. км. са 37.000 становника. А добиле су Србија 39.047 кв. км. са 1,200.000 становника, Грчка 56.000 кв. км. са 2,800.000 становника и Црна Гора 5676 кв. км. са 230.000 становника. Турска, којој је после Лондонског Уговора у Европи остало само 9618 кв. км. са 420.000 становника спасла је сада укупно 10.201 кв. км. са 725.000 становника. Као нова држава долази уз то Албанија са 32.000 кв. км. и око 880.000 становника.

Из осме резервне болнице у Сан-Стефанију на Врачару

Ова наша слика представља једну групу храбрих наших официра, рањеника са Пријепоља у друштву одличних чешких лекара д-р Фрање Бурјана (бр. 1) и д-р Милана Јана (2) и красних ревносних милосрдних сестара г-ђице Лозанић (12), г-ђе Торбице (13), г-ђице Грујићеве (14) и г-ђе Лекић (17), које су са способним лекарима највише допринеле брзом оздрављењу ових наших хероја. Од официра на слици су: мајор Срдан Гајић (3), мајор Михаило Ванлић (4), капетан прве класе † Милован Стојадиновић (5), који је као командир митраљеског одељења 6. пука славно пао приликом бугарског мучког препада на Сушеву и чију смо лепу слику донели на страни 552. Капетан Александар Дукић (6) командир чете у 6. пуку, који је рањен и у рату с Бугарима. Резервни капетан Света Ђорђевић (7), рачуноиспитач Главне Контроле, командир чете у 6. пуку, који је у рату с Бугарима срећно прележао колеру. Резервни поручник Милорад У. Лазић (8); резервни поручник Боривоје Петровић (10); резервни поручник инж. Нешић; резервни поручник Михаило Станковић (11) и резервни капетан Тодор Димитријевић (17), а уз њих је и вредни њихов болничар, познати београдски берберин.

Срећан родитељ

— Окружен синовима ратницима —

Стари директор Трговачке Академије, уважени Борко Тодоровић васпитавао је свој народ у српском духу припремајући га за велике догађаје, које је доживело наше поколење. Кад је бојна труба позвала под заставу ратнике да се боре за остварење вековне идеје Србинове куће Тодоровића била је једна од оних, која је испратила на бојно поље читаву четињу и то самих официра. Стари директор има четири сина и два зета и сви су српски официри. Синови му: артиљеријски поттуковник Борислав као командант коњичке артиљерије учествовао је у борбама на Куманову, Битољу, Рајчанском Риду, Радовишту и Гргени; резервни артиљериски капетан Бранислав, као командир муниционе колоне брдске артиљерије, у првоме рату био је под Скадром, где је уређивао и лист „Какарић", а тамо је био и млађи брат коњички капетан прве класе Војислав као командир митраљеског одељења коњичког пука дринске дивизије, који је за време рата с Бугарима био према Арнаутима; резервни пешадијски капетан Мирослав, као командир чете у 8. пуку другог позива, био је под Једреном, а у рату с Бугарима на Ретким Буквама, Чупином Брду и Голешу.

Осем четири своја дична сина старина Борко испратио је на бојно поље и два зета: ђенералштабног пуковника Душана Пешића, начелника штаба Треће Армије

и пешадијског мајора Мирослава Томића, команданта II. батаљона, VI. пука првог позива.

Старија му ћерка г-ђа Љубица Пешићка за време оба рата неуморно је делала у болницама у Ћуприји и у Београду, а и сам стари директор осетио је у себи младићске снаге, када у тако великим тренутцима ваља помоћи своме роду, па се добровољно примио тешке и напорне дужности комесара велике десете резервне болнице (руске, у другој гимназији). Ту дужност уважена старина вршила је онако како је то у стању само човек и Србин особина Борка Тодоровића.

Нама чини ретко задовољство, када се одужујемо правди и својој дужности и сликом представљамо ону примерну и скромну српску кућу, која је дала толике борце, који су се на бојном бољу показали као прави Срби и родољуби. А да су на својој дужности сви били исправни и за углед показује, што су сви унапређени, а уз то су и сви одликовани.

Какве их војничке врлине красе и како су лепо васпитање добили у родитељском дому и с колико су љубави и пожртвовања вршили своје дужности дивно илуструје један по готову редак факт, да ни један од њих за сво време рата ни једнога сата није ни одсуствовао ни боловао. Од преласка границе до демобилизације нису своје команде ни за пола сата напуштали, а Бог је излио сву своју милост на старог директора и Душановића Борка, па му се сав честити и примерни пород вратио из небројених крвавих окршаја без и најмање повреде,

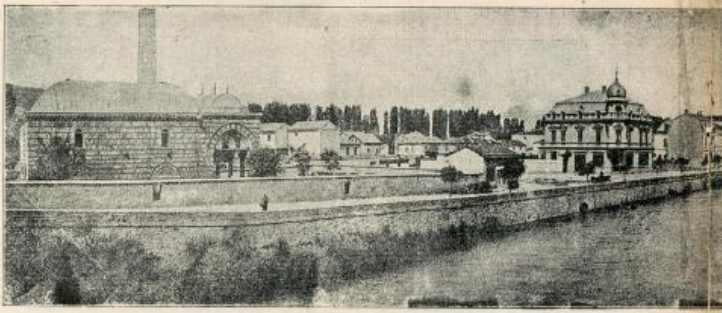

Душаново Скопље: Поглед с Ду

Са Јадрана: Изглед живописн

Душаново Скопље: Поглед с Душ

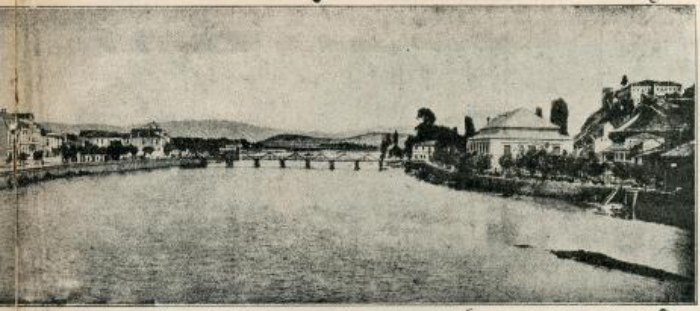

с Душанова моста уз Ва[illegible]р

пске околине Дубровника

Душанова моста низ Вардар

Из болнице Кола Српских Сестара: Д-р Левит на послу.

НАШЕ ЖЕНЕ У РАТУ

— Савремена Српкиња достојна је као мајка Југовића мајке, сестра Царице Милице и друге Косовке Девојке —

У прошломе чланку ми смо поменули имена неколико уважених дама, које су много допринеле успесима Кола и његове болнице. Ми жалимо, што крај најбоље воље и свега нашег настојавања нисмо у стању да донесемо имена свих честитих и заслужних Сестара из ове дивно уређене болнице, а осећамо се обавезни да поменемо још оне, за које смо накнадно сазнали, да су на послу биле уредне, тачне, прилежне и да су се према рањеним јунацима понашале као сестре рођене.

Сваку хвалу и признање својом ревношћу и усрдношћу према рањеницима, поред именованих, заслужују у пуној мери и г-ђа Мица д-р Мих. Поповића, библиотекара Народне Библиотеке; г-ђице Зора и Небесна Васиљевићеве; г-ђица Цаца ћерка ђенерала Боже Јанковића; г-ђа ђенералица Јустина Ил. Ђукића, г-ђица Сеша — око рањеника неуморна — Драга И. Марковићева; г-ђа Олга д-ра Е. Михла; г-ђа Мица М. Шљивића, г-ђица Мирка Јевр. Грујића, г-ђица Јела Ст. Ђурчића, г-ђа Ема Мамулов, г-ђа Ангелина Ристе Одавића, г-ђа Емилија К. Ковачевића, г-ђа Софија М. Медовића, г-ђа Даца З. Ковачевића, г-ђа Тана Марковићка, г-ђа Фросина Ж. Марићка, г-ђа Смиља, супруга адвоката Блаже Ристића, г-ђа Милева Филиповићка, г-ђа Љубица Бл. Барловца, г-ђа удова пок. Свете Симића, бившег посланика Србије у Софији, г-ђа Милева Миловановићка, г-ђа Роле, г-ђа Савка д-ра Жујовића, г-ђа Миленковићка, г-ђица Мица Ф. Ковачевићева, г-ђице Ивковићеве, г-ђица Ружа Лонткијевићева, г-ца Зорка Угричићева, кћи ђенерала Угричића, г-ца Нешићева, кћи пуковника Нешића, г-ца Љубица, кћи Стеве Тодоровића, г-ца Мара Ст. Поповићева, г-ца Завишићева, г-це Вука, Зора и Олга М. Николајевићеве, кћи пуковника Николајевића, г-ца Лепосава Бошковићева, г-ца Косара Св. Глишићева, г-ца Славка Герасимовићева, г-ца Наталија Ј. Бадемлићева, г-ца Љубица Мирковићева; г-ће и г-це: Евгенија Војиновићева, Катарина Ј. Ђорђевићева, Стана М. Михајловићка, Јелка д-ра Чеде Михаиловића, Јованка Ж. Зајићка, Марија Д. Кочовића, Даница Д. Кочовићева, Олга М. Поповићка, Љуба Буњола, Јованка М. Димитријевића, Мара С. Миленковића, Зора С. Миленковићева, Видосава Б. Прокића, Мица С. Радовановића, Милева Благ. Николића, Фанија Ст. Дуковића, Полети Роле, Марија І. Предића, Савка д-ра Миленковића, Ружа и Мица П. Ивковићеве, Јелица Б. Гавриловићева, као и све остале које су тамо предано радиле, а имена им нисмо била у стању да забележимо.

Кад је реч о Колу, његовом раду од оснивања до наших дана, и његовим успесима с пуно хвале и признања мора се истаћи рад једне од његових оснивалица и највреднијег радника у управи. То је симпатична г-ђа Делфа Ив. Ивановића, која годинама с ретком прилежношћу врши дужност секретара, руководећи друштвеним пословима са необичним познавањем прилика и потреба. Она је душа Кола и понос његов. Таква је била до рата, а услуге њене нашим рањеним ратницима такве су и толике су, да се оне никад не могу и неће заборавити. У почетку рата била је неуморна у болници Кола у Београду. На њу је пао огроман посао, али је она све савлађивала с толико самопрегоревања и љубави, да је то било достојно поштовања. Њен рад на српском Приморју достојан је дивљења. Када јој је супруг са војском набио на Море и постао први излечник у Драчу и г-ђа Делфа је похитала тамо, да се нађе на руци тамошњим рањеницима и болесницима, који су били у положају очајника, јер нити је било лекова, ни болница, ни постеља, ни сламе, а камо ли понуде. Г-ђа Делфа затекла је тамо јад и очајање. За неколико дана, захваљујући њеној енергији и племенитости, на Приморју су организоване примерне болнице снабдевене са свима најпречим потребама. Уз то у болницама она је малаксалим српским херојима била и отац и мајка и они што прездравише никад неће заборавити племенитост врле Српкиње г-ђе Делфе, коју ће вазда споминати с хвалом и признањем, јер стотинама њих за свој живот само овој племенитој души имају да захвале.

Рад наших женскиња био је у складу са радом славних ратника и ако су, и јесу, хероји са Куманова. Прилипа, Битоља и Брегалнице достојни ратника Душана Силног и Милутина Великог, и за савремену се Српкињу може с правом рећи: да је достојна наследница Југовића Мајке, Царице Милице и Косовке Девојке.

Осветници Косова и Сливнице

Резервни пешадијски потпоручник

† **Никола Јов. Николић**

водник у VII пуку II позива. Славно пао на Чупином Беду.

На Чупином Брду био је крвав окршај и ту смо имали велике губитке и у официрима и у војницима. Ту је славном смрћу завршио свој млади живот и резервни потпоручник Никола Јов. Николић, чиновник београдске Удеоничке Задруге. Пао је од небратске руке Бугара, за чије се једрене борио све док оно није пало. Николић је био веома симпатичан човек и вредан и способан чиновник, чија је смрт ожалостила све оне који су га познавали.

Пок. Николић је рођен у Београду и овде је изучио основну школу и пет разреда гимназије, а по том је као деловођа у трговини свршио трговачку школу Београдске Трговачке Омладине.

Слава Славно палом!

ИЗ НАШИХ БОЛНИЦА

Резервна војна болница у Крагујевцу.

НАШИ ЈУНАЦИ

Резервни пешадијски поручник

Милутин Крњајић

КОМАНДИР ЧЕТЕ У 16. ПУКУ

Жудећи за слободом напустио је свој родни крај и војничку каријеру у туђој војсци и дошао у Србију да својим знањем корисно послужи своме народу. Као скромни наставник гимнастике и борења у I. београдској гимнавији и београдском „Душану Силном“ он се свесрдно трудио, да оправда гостопримство, које је у нашој средини нашао. У очи саме објаве рата примљен је за српског поданика и као школован војник произведен за резервног потпоручника. Пошао је у рат као водник 16. пука и прослављо је и себе и свој пук. Учествовао је у 25 борби: на Рујну, Куманову, Мукосу, Бакарном Гувну и Битољу и на Сушеву, пред Штипом и на Грленским положајима. У рату с Турцима био је јунак коме су се сви дивили. Бољег ни активног официра није било у свој дивизији. У рату с Бугарима показао се и као беспримерно лично храбар и као славан вођа чете. На источном Грленском Вису, истакнут сувише испред осталих наших одељења, на 20—30 метара од бугарских ровова, он се држао неколико дана са својом четом, на коју су Бугари безуспешно навaљивали десет пута јачом силом. Каквој је пакленој ватри ту његова чета била изложена показује факт, да су му у чети била 63 војника живи затрпани. У неколикодневним крвавим борбама имао је у чети ове губитке: 36 мртвих, 37 рањених, 55 контузованих и 2 нестала. Остао је он са неколико здравих војника, али положај су задржали и Бугарима задали несравњено веће губитке. У тим борбама његова чета потрошила је 52.000 метака и 65 бомби.

У овим борбама десна му је рука био са својим митраљезима капетан Димитрије Т. Андрејевић, који се показао Обилића достојан. Ова два официра су дика српске војске, а част и понос 16. пешадијског пука Цара Николе II.

За велике заслуге своје скромни поручник Крњајић добио је и одговарајућу награду. Поред сребрне медаље за храброст и поручничког чина добио је највеће одликовање, што га наша Отаџбина може дати своме јунаку, Карађорђеву Звезду с мачевима, коју је он у истини у пуној мери заслужио.

Пешадијски капетан прве класе

Димитрије Т. Андрејевић

КОМАНДИР МИТРАЉЕСКОГ ОДЕЉЕЊА 16. ПУКА

Пешадијски капетан прве класе Димитрије Андрејевић са својим митраљеским одељењем одликовао се где год се појавио. За заслуге у првом рату награђен је чином и златном медаљом за храброст. У другоме рату још му се боље пружила прилика да покаже своју вредност и он ју је показао у пуној мери. На Грленским Висовима он је био јунак, коме су се сви дивили. Са својим митраљезима он је много допринео, да се сваки бугарски против-напад одбије. Награђени јунаци са Грленских положаја с усхићењем и дивљењем говоре о држању овог храброг капетана, коме је за показано Обилићевско јунаштво једина награда ових неколико искрено написаних речи.

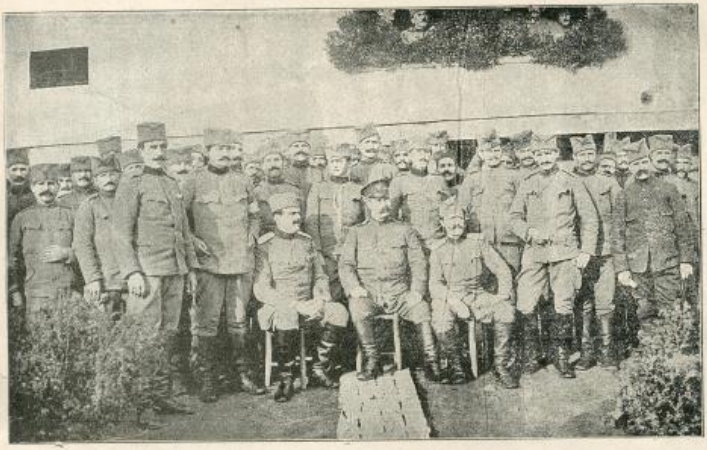

Наши под Једреном: Српска коњица са својим гостом бугарским пуковником

Наши под Једреном: Српска коњица у друштву Бугара

Учитељски губитци

— У два последња рата —

Учитељски ред у борбама за осветy Косова и проширење Србије особито се одликовао и многе је жртве поднео.

Колико смо могли забележити од учитеља своје животе на олтар Отаџбине положила су:

Резервни пешадијски капетан **Богдан Ерић**, учитељ у Дражевцу, водник у III. батаљону 18 пука (види страну 526). Славно пао на Великом Говедарнику 8. јула.

Резервни пешадијски капетан **Тома Соколовић**, учитељ у Врању, командир чете у 2. пуку II. позива, (слика на страни 472). Славно пао пред Кочанима.

Резервни пешадијски поручник **Димитрије Смиљковић**, учитељ у Лукову, ађутант 14. пука другога позива, подлегао колери у Велесу 17. јула. (Слика на 489. страни).

Резервни пешадијски потпоручник **Коста Живковић**, учитељ из Венчана, водник у 11 пуку Карађорђа, (слика на страни 440). Славно пао на Дренеку.

Резервни пешадијски потпоручник **Милан Ристовић**, водник у 2 пуку Кнеза Михаила, (слика на 488 страни). Славно пао 18. јула на Брегалници.

Резервни пешадијски потпоручник **Драгољуб Ј. Симић**, управитељ у Лаћевцима, водник у 10 пуку, учествовао у походу албанског одреда и у биткама под Скадром, а славно пао 18. јула на Дренеку.

Резервни пешадијски потпоручник **Љубомир И. Гајић**, учитељ у Рињокама (Посаво-Тамнава), командир чете у 6. пуку престолонаследника Александра, тешко рањен на Сушеву 17. јуна, а 20. јуна ранама подлегао у Штипу. (Слика на 522. страни).

Резервни пешадијски потпоручник **Јордан Поповић**, учитељ у Бољевцу, водник у 3. пуку другог позива, подлегао колери 13. јула у Кочанима (слика на страни 573).

Резервни пешадијски потпоручник **Радован Л. Павловић**, подлегао ратним тегобама 18. новембра 1912. под Једреном (види 548. страну).

Резервни коњички потпоручник **Божидар Ђ. Јанковић**, (слика на страни 670).

Резервни пешадијски наредник **Ђурађ поп Лазић**, славно пао у рату с Турцима.

Резервни пешадијски наредник **Петар Пешић**, учитељ из Смрдана, водник у 2. пуку II. позива, славно пао пред Битољем. (Види 549. страну).

Резервни пешадијски наредник **Александар Р. Михајловић**, учитељ из Рогојевца, допао тешких рана 18. јуна на Овчем Пољу, а 19. умро од рана у Скопљу (слика на 584. страни).

Живота И. Лукић, бив. учитељ из Милошевца, округ смедеревски, подлегао ратним тегобама 28. августа 1913.

Светислав Ж. Петровић, управитељ у Кладову, комесар муниционе колоне тимочке дивизије другог позива, подлегао ратним тегобама 22. августа 1913.

Осем њих учитељски ред у овим ратовима изгубио је и ове своје врсне другове:

Драгиша Антонијевић управитељ из Маслошева, Димитрије Илић, Јевта Радовић, управитељ у Карану, округ ужички, Василије Терзић, учитељ у Крушевцу, Живојин П. Стојићковић, управитељ у Кривом Виру, Драгољуб Рајковић, учитељ у Врби, срез жички, Михаило Цветковић, Војислав Спирић учитељ у Рековцу, Јевта Цуковић, учитељ у Поћути, ваљевски округ, Михаило Веселиновић, учитељ у Балајнцу, срез добрички, Михаило Поповић, управитељ у Арилу, Димитрије М. Марковић, управитељ у Великој Крсни, Милош Стојановић и други.

Слава свима, који ни животе своје не зажалише за остварење вековнога сна српског народа!

Косовски осветници

Пешадијски капетан

† **Миливоје Ј. Крстић**

командир чете у VIII. пуку I позива

Славно пао на Куманову

Овај поносни син Хајдук Вељкове Крајине пао је у моментима, када се битка решавала у нашу корист, благодарећи беспримерној храбрости српских официра и њихових војника. Крстић је славно пао за Отаџбину и име његово увек ће се с хвалом спомињати.

Слава му!

Напомена: Већи број слика поручених за овај број нису нам на време стигле, те смо принуђени били да пустимо лист и без слика, које су описане у тексту овога броја.

Из осме резервке болнице: Рањеници у соби вредне болничарке г-ђе Милице Милић из Велике Кикинде

КОСОВСКИ ОСВЕТНИЦИ

Поручник † Теофило Викторовић

Пао у борби с Арнаутима

Међу првим нашим официрима, који су пали од руке дивљих Арнаута, био је пешадијски поручник *Теофило Викторовић*, командир чете у 14. пуку првога позива.

Четрнаести пешадијски пук месец дана борио се са Арнаутима, који су веома нерадо давали оружје. Викторовићева чета вршила је разоружавање у селима лепе обале Дрима. Неколико пута до дана, када је погинуо некорји Теофило, долазио је у болницу и тужио се на болове у грудима. Тога дана дошао је из истога разлога, не слутећи, да ће његова чета у то време имати да издржи изненадни напад из заседе. При прегледу код Теофила нашао је управник дебарске болнице, мајор др. Драгослав Поповић сува плеврит са десне стране и саветовао му да легне у болницу, но он није хтео, јер је желео да сврши разоружање, па после да се озбиљније лечи.

У повратку чуо је пуцањ, похитао је месту, где су Арнаути из заседе напали његову чету и са сувама у очима и речима: „Добри моји војници", јурнуо је на мост у помоћ рањеним војницима. На самом мосту био је погођен у чело и срушио се.

Требало је видети рањенике из његове чете, који су плакали помињући хероизам и доброту њиховог командира; требало је видети, како се пок. Теофило отимао из руку војника, који су га хтели задржати, јер су видели, да им командир сруа у неизбежну погибију; напослетку требало је знати делање покојника у целом овом рату и оценити човека, који је херојски погинуо!

Поручник Теофило славно се одужио својој Отаџбини. Слава му!

Наши јунаци

† Витомир Р. Цагић

редов 3. чете, 3. бат., 4-ог пука „Стевана Немање". *

Разборити и интелигентни сељак ужичког краја Витомир је пошао у рат као обвезник 4. пука Стевана Немање, са којим је учествовао у свима борбама Прве Армије. Колера, која је покосила многе дивне јунаке наше увинтила је и овај млади живот, који је био од велике користи својој околини, као напредан и разуман привредник. Родом је из Годечева, у срезу ариногорском, у коме је био познат са свог богатог привредног знања.

Осветници Косова и Сливнице

Пешадијски мајор

† Божидар Стојковић

Славно пао на Сушеву

Више пута до сада поменули смо име јунака мајора Боже Стојковића, који је херојском смрћу пао на Сушеву у зору 17. јуна приликом мучког напада Бугара на VI пук у коме је мајор Божа командовао батаљоном. У једном моменту очајничке борбе мајор Божа нашао се са свих страна опкољен бугарским војницима.

— Предај се, бре братко, викну му један бугарски официр.

— Матер вам шпоску, Срби се овако предаје грмну Божа и једним метком из свога револвера на месту уби бугарског официра, па са голом сабљом јурну у најгушће непријатељске редове у сигурну смрт. Озлојеђени Бугари га искасапише, па се и тим не задовољише, но га натакоше на ражањ и испекоше. Мајор Божа је мученички али славно скончао за част и славу Отаџбине.

Мајор Божа је с врло добрим успехом свршио 31. класу Војне Академије и потпоручник је постао 2. августа 1900. године. У турском рату се у свима борбама одлично показао, те је за храброст и војничке врлине, показане на бојном пољу, унапређен у чин мајора и одликован златном медаљом за храброст.

Резервни пешадијски поручник

† Тодор Здравковић

Сам је пао на Грделском Висовима

На источном Грделском Вису, где је крв потоком лила, пао је јуначком смрћу резервни поручник Тодор Здравковић, водник у II. батаљону II. пешадијског пука Књаза Михаила. Једна чета из 16. пука под командом резервног поручника Крњајића истакла се и сувише напред и држала се на заузетом положају и ако су га Бугари засипали ватром и јачом снагом покушавали да наше протерају. Да ојача ту чету пошао је поручник Тодор са својим водом напред. Бугари то примете и осипу на овај вод страховиту ватру артиљеријску, митраљеску и пешадијску. Напред је била сигурна смрт, ватраг, чинило му се, чека га срам. И поручник Тодор претпоставио је царству земаљском царство небеско и на челу вода појурио напред у сигурну смрт. Од његова вода није ни један стигао до Крњајића добро укопане чете, јер је бугарска ватра све покосила. Поручника Тодора ударило је једно зрно по сред чела и он је пао и без јаука. То је било ноћу између 10. и 11. јула у 2 часа по поноћи.

Поручник Здравковић родом је из села Мечковца, у срезу косаничком, округ топлички, свршио је пешадијску подофицирску школу. Оженьен је и има двоје деце. Био је практикант у срезу косаничком.

У рату са Турцима био је необично храбар и одликован је златном медаљом за храброст и унапређен у чин поручника.

Био је добар војник и наљан човек, кога су волели и у војсци и у грађанству.

Слава славно палим!

Жртве своје дужности

† Александар П. Спирић

окружни шумар у Прокупљу

Као резервни пешадијски наредник и водник у трећем батаљону првога пука другога позива Александар је учествовао у свима борбама Недићеве дивизије с Тур-

цима и у првим борбама с Бугарима. Колера, која нам је прешла од Бугара, усели се у његово ратним тегобама изнурено тело и он још је подлегао 6. јула у Кочанима, где је остао да борави вечити сан са хиљадама својих ратних другова. Пок. Спирић био је окружни шумар у Прокупљу. Шумарску Академију свршио је на страни и међу школованим нашим шумарима цењен је као један од најбољих, те је смрт његова тежак губитак не само за породицу но и за струку, у којој је тако мало људи његових способности.

На мртвој стражи

— Ружа д-ра Винавера —

.... Сунце диже полако и опрезно тешку завесу прасказорја и сумаглица и, као Мефистофел жељном и обамрлом од чежње и љупке радозналости Фаусту, указује надземаљско привиђење: брда са дијадемом снега, што се цакли и пресијава безбројним дијамантским шарама.

У ваздуху паучинасто иње лепрша се и захачује се, на још зелене стаблике младог и до скора бујног дрвећа.

На крову ниске и дугачке зграде, где су поређани многи казани, као да су полегале беле овце, чије је руно исткано од снега и леда. Од горе пада ни то пахуљица, ни то капља: први преданак свирепе зејавице, која ће завејати цео простор, људе, биљке, путеве и стазе.

Студ је, студ...

Зима.

Али онде је врућина, у тој пространој, високој соби са поређаним креветима и великим столом код прозора.

До скора је ту звучао звонак смех безбрижних регрута, кад уморни и заморени легали су да отпочињу после вежба и маршева. Ах', у души оних, који су се сад пружили овде као укочене прилике равнодушности, отвара се перспектива која им помала и указује она ажена шрапнелима телеса, пут клизав и окорео којим се ваља пробити, авет глади на коју се не сме обраћати пажње. И тресу им се удови, и цвокоћу им зуби, и грчи се тело.

Ова, милосрдна сестра, наже се изнад једног од њих.

— Зар ти је анма?!..

Видљив превод свести, која јој виче у души:

— Опет он има ватру...

Отварају се широко двокрилна врата, и она дугачка, узана, платнена ложница задржава се поред кревета.

— Број 17 доле, на шприцање!

Број 17! Баш онај, који од грознице не може да прозбори ни речи.

Његове упале очи очајнички и језиво прелазе са сестре на болничаре, који, без церемоније, скидају покривач и дижу ово човечије тело, што дрхти и стрепи.

— Опет нешто ново!

Нове муке! Нова неизвесност?! „Њој" је толико жао! Али се савлађује. И као да је чула нечујни шапат његове душе, одговара благо, храбри га:

„— Није то ништа! После шприцања биће ти сасвим добро!"

Његове очи још моле и преклињу.

— Сиђићу с тобом доле...

— Носите ме!... шапће мирно болесник.

Већ готово од самих врата одвуче је испрекидани шапат оног бедника, чији је врат, пун чирева, потпуно укочен од фачли и газе.

— Ја бих палачинку!

Као тамо на пољу пахуљице снега, тако и овде, из свију кутова, лете пахуљице молби и тражења.

— Лимонаду!

— Да ми скину гипс!

— Помораџу!

— Да ме пусте кући!

Да ли ће све да запамти, и може ли све испунити?..

Доле већ све готово:

Раме је обнажено, наслоњено на сточић, иза златних паочари лекар посматра место где ће убости иглом.

Тихе сузе котрљају се по лицу оног, који не мисли на будућност опорављења, но се страши садашњости која ће да му причини незнани бол. „Она" га гледа по коси, милује по образу, муца неке речи пуне охрабравања.

Али ссека да је стеже обруч сажаљења, да је дави, као неки загушљиви дим формалина — саучешће.

И почиње да јеца, заједно с њим.

— А ви, да се склоните одавде!

Удаљује је груба опомена лекара.

Да, лекар има право.

Она не може више.

Излази готово бесвесно, али, из овога сунца љубави баца још један зрачак:

— Буди ми дјунак Душане, само се мало претрпи!...

Као што се са брдског виса види велики комад околине, она сад јасно види колико је дужности још чека.

— Сад ће прво да попусти завој Ранку... Да донесе сутлијаш Андри... Да измери пулс... Да изради листу...

У овом великом, хладном, мрачном ходнику где нема кревета и болних лица, ни сјајних пеана, ни стерилизационог апарата, она нешто поче мислити о себи.

Малко је кандз уморна од синоћњег неспавања код самртничка, малко је канда клонула од јутрошњег пресвлачења толиких кревета. И јутрос канда није још доручковала.

Не, не, сад ће горе, још има пуно посла.

Али ноге клецају, очи јој запљускује поток суза, и она, дрхтећи, отвара врата мале собе, из које допире запевка и, налик на животињско урликање, лелек младе жене, која њихајући се као врба, посматра својега војна.

„Она" и ту налази посла. Гледа да ли кандило добро гори, помаже војнику црно посмрчо капче, да се не би видео крупан шав од синовне секције, намешта венац, који је јутрос исплела од насмејано-зеленог шимшира. И грли ућелену.

— Судбина је, драга. Чували смо га сви, али се није могло. Оди мало са мном, одреј се, смири се...

Тек сад, посматрајући промењено лице оног, који је још пре недељу дана поздрављао осмејком и очима пуним наде, сестра се сети да јуче, кад му је толико пута прала уста, заборавила је да себи опере руке, и да је данас осетила на образу отровне капљице туберкулозног шлајма, кад је додавала Петру малу, ручну плуваоницу.

Све заборави да се чува, јер увек неки нови посао, а они су тако бедни, тако им непрестано потребује њена помоћ...

Али судбина зграби жртву пожртвовања.

Пре неки дан дошла сам плакату са црним оквиром:

†

ДАНИЦА ЈОВАНОВИЋ

преминула је ноћас после кратког али тешког боловања од несретне болке добивене негујући ратнике у врањској болници. . . . . .

Паде неустрашими и храбри стражар на својој мртвој стражи!

Продавце и ревизоре молимо да нам с овим бројем пошљу новац и обрачун за све досадашње бројеве, *а све непродате бројеве да нам одмах врате*, јер нам с многих страна траже старе бројеве, а ми нисмо у могућности да их задовољимо.

Осветници Косова и Сливнице

Резервни пешадијски потпоручник

† **Никола Јов. Николић**

подник у VII пуку II позива.

Славно пао на Чупином Брду.

На мртвој стражи

Сву ноћ оштра мећава мела,
Не знаш пута, не видиш села.

Камен је пуц'о, с мраза плак'о,
Цвиљело гором дрвце свако...

Он нијем беше као челик,
Прислушкујући, горд и велик...

И свану... Свуда смет до смета,
Вране се купе на дрвета...

Он још на вису гора стари'
Са пушком чека и стражари...

Огрнут мразом мртав један
Стоји... И, ено, к'о ступ један,

Сребрн и сјајан, с врха горе
Подупро плаво небо Зоре...

Алекса Шантић.

„Млада Србија" штампарија Влад. Анђелковића, Бранкова 2, Одговорни уредник Ст. Мил. Шијачки.